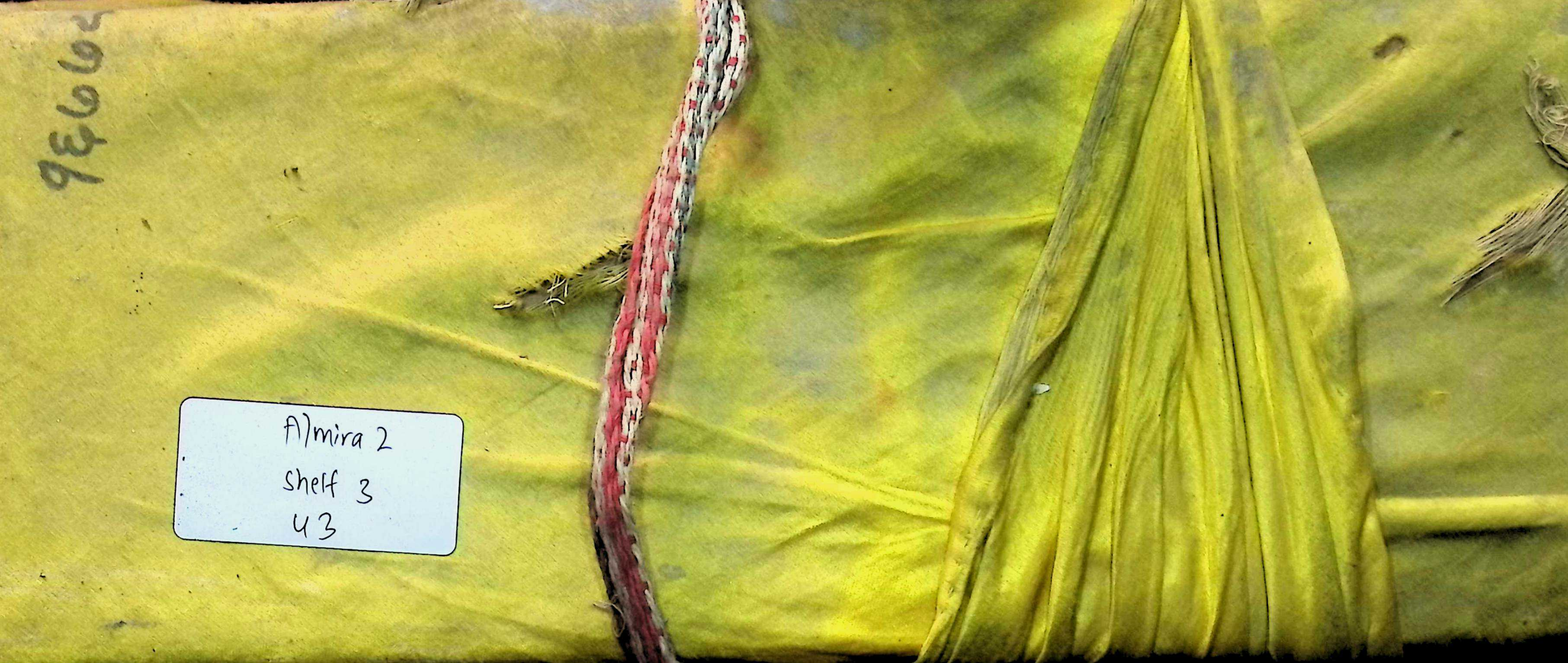

29936

Almira 2
shelf 3
43

16779
P.1101

इ. नं. १६७७४

मू. ११०।-

॥ अथ व्रतराजः प्रारभ्यते ॥

यह ग्रंथ सन् १८६७ के ऐक्ट २५ के अनुसार रजिष्टर करके सब हक्क यन्त्रालयाधीशने अपने स्वाधीन रक्खा है।

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ विज्ञप्तिः ॥ श्रीलक्ष्मीवेंकटेशः सकलशुभगुणालंकृतः सत्यरूपः । श्रीभूपश्रीविलासी त्रिभुवनविजयी भक्तवृंदैकपूज्यः ॥ मिथ्याकर्मान्धरात्रिप्रमथनतरणिः
प्रेमपूर्णांतरंगः । सर्वेषां नस्तनोतु प्रतिदिनमुदयं श्रीहरिः शांतमूर्तिः ॥ १ ॥ जगन्निवासस्य हरेः परतन्त्रो जनो भुवि ॥ प्रेरणात्मानुयादाशायाह्लादस्येतरस्य वा ॥ २ ॥ अस्माभिर्व्रतरा-
जस्य विघ्ननाशकृतेः खलु ॥ ग्रन्थस्यास्यनवस्य सर्वांगैरनुसंभृतेः ॥ ३ ॥ लेखकानां पाठकानां प्रमादेनानवस्थितेः ॥ संपूर्णविषयापत्तिं दृष्ट्वा तत्संग्रहेश वै ॥ ४ ॥ सारल्यं संविभातु
न शास्त्रिमंडलमंडनौ ॥ आत्मारामाख्यकृष्णाख्यशास्त्रिणौ सुनिमन्त्रितौ ॥ ५ ॥ ताभ्यांमहाप्रयत्नेन सर्वान्ग्रन्थान्विलोड्य च ॥ स्थले स्थले टिप्पणीभिः संस्कारो विशदीकृतः ॥ सर्वान्प्रत्युप
विषयानुपकारकरः कृतः ॥ ६ ॥ सोऽयं ग्रन्थो मुद्रयित्वाऽसाधारण्यमनीयत ॥ नगारिनागधरणी (१८६७) मितमिनृपशासने ॥ ७ ॥ आरोहणेन स्वातंत्र्यपत्रस्यैकानिवेशन ॥ परं तस्य च
ग्रंथस्य कर्मणा स्वेन सूचितः ॥ ८ ॥ हॉर्गेटइत्युपाख्यो वै वेदव्रतेसुवाद्विमान् ॥ मोरेश्वरो बापुजीकोऽसिन्नावैताय मुद्रणे ॥ ९ ॥ अकरोत्सो तदाऽस्माभिर्सूचितो "नगरस्यताम्"
इति, तन्नोररीकृत्य यथाप्रोक्तं अमुद्रयत् ॥ १० ॥ ततोऽस्माभिः "हाइकोर्टा" ख्यायां वै राजसंसदि ॥ "जयाख्य" नीत्यधीशस्य पुरो वादः प्रवर्तितः ॥ ११ ॥ तत्र साक्ष्यादिभि-
र्वादे विपुलीकारिते सति ॥ न्यायाधीशमुखोद्भूता निर्गता वै सरस्वती ॥ १२ ॥ "प्रतिवादिमुद्रितोऽयं ग्रन्थो वादव्ययश्च वै ॥ सर्वं देयं वादिने च सत्वरं प्रतिवादिना" ॥ १३ ॥
इति, तन्निर्गतां दुर्नामनादृत्य सरस्वतीम् ॥ लक्ष्मीनिवासरंभ्या कुर्वन्निव पुनःस्वयम् ॥ १४ ॥ "अपीलाख्यं" वादशोधं "अन्या" ये समकारयन् ॥ तत्रापि सत्येतरशंकया सवि
चक्षणौ ॥ १५ ॥ न्यायाधीशौ ज्ञानपादमनूचतु "शृणुध्वं वै ॥ पाश्चात्यमेतन्नैव सत्यः प्रतिवादो भविष्यति" ॥ १६ ॥ इत्युक्त्वा पूर्ववच्चास्माकं वादोऽङ्गीकृतःखलु ॥ "कृतश्च
निश्चयश्चापि 'जजेन' प्रथमेन यः ॥ १७ ॥ कृतश्च निश्चयःसोऽस्य सत्य एवान्यथा नहि ॥" एवमुक्त्वा विवादश्च संपूर्णः समकार्यत ॥ १८ ॥ फाल्गुने शुक्लपक्षेऽस्य दशम्यां सोमवासरे ॥
दशाधिकाष्टदशाब्दशते श्रीशालिवाहने ॥ १९ ॥ सत्यं सर्वत्र जयति सत्ये सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ सत्येन वर्द्धते कीर्तिः सत्येन सुखमेधते ॥ २० ॥ असत्यं सर्वदा हेयमसत्येनायशो
भवेत् । यद्यप्यसत्येन जायाद्धमो दृश्यादयं न किल ॥ २१ ॥ सारमित्यं विजानंतु सुधियो व्यवहारिणः ॥ न गंतव्यं कदा केन राजमंदिरमत्सरात् ॥ २२ ॥ यथा विजयिनःसुज्ञास्तथापि
किं फलं महत् ॥ बहुद्रव्यव्ययो नूनमुभयोरपि जायते ॥ २३ ॥ तत्रापि किंचिज्जयिनोलब्धमित्याभिभासते ॥ पराजयी तु सुतरां क्लेशमायाति सर्वतः ॥ २४ ॥ तस्माद्यदि जनाः
सुज्ञास्तदा शृण्वंतु मे वचः ॥ विवादे तु समुत्पन्ने उभयोरपि सांत्वनम् ॥ २५ ॥ उभाभ्यामेव कर्तव्यं नान्यस्तत्र विचार्यताम् ॥ नो चेन्महादुर्दशा स्यादिमृशंत्विति सज्जनाः ॥ २६ ॥

श्रीकृष्णदासात्मज खेमराज "श्रीवेंकटेश्वर" मुद्रायन्त्रम् मुम्बय्याम् ॥

प्रस्तावना ॥

श्रीमत्काशीक्षेत्रनिवासिना संगमेश्वरकरजोश्युपाह्वयेन गोपालात्मजेन विश्वनाथशर्मणा विरचितोऽयं व्रतराजसंज्ञकोग्रंथोऽस्यां मुंबय्याख्यराजधान्यां शिलायंत्रालये बहुभिर्लोकैर्बहुवारमंकितः परंतु; अन्यानि पुस्तकानिमेलयित्वा कैरपि विचारोनकृतइति मान्यजनमुखादनेकवारं श्रुत्वा प्राचीनान्यन्यानि पुस्तकानि मेलयित्वा पंडितैः शोधयितव्यइति मनस्यानीय वैश्यकुलजनुःश्रीकृष्णदासात्मजाभ्यां गंगाविष्णुखेमराजगुप्ताभ्यामावाभ्यामेतत्पुस्तकशोधने प्रेर्यमाणाभ्यां नासिकक्षेत्रनिवासिभ्यां खाडिलकरोपाभिधनारायणतनुजनुरात्माराम (आपा) शास्त्रिमहाबलोपाख्यकृष्णशास्त्रिभ्यां प्राचीनपुस्तकानि संगृह्य हेमाद्रिकौस्तुभव्रतार्कप्रभृतीनन्यान्ग्रंथांश्चालोच्य यद्यदनुकूलं तत्तदस्मिन्ग्रंथे निवेशितं यदननुकूलं तन्निष्कासितं यदाधाररहितं तद्ग्रंथकृता यथालिखितं तथैव स्थापितं क्वचित्क्वचित्स्थलेऽर्थानुरोधेन पूर्वापरग्रंथयोर्विपर्यासः कृतः ॥ क्वचिच्चार्थान्वययोरवबोधार्थं तथाऽनेनग्रंथकृतान्यग्रंथस्थग्रंथोमध्येमध्ये पूरितइति ज्ञापनार्थं च टिप्पण्यो लिखिताः ॥ स्वमतिविलसितमनाधारं च किंचिदपि न कृतमित्येवंरीत्या गवेषयित्वांऽकयांचक्रे ॥ अत्रसाहजिकभ्रमप्रमादादिमानुषदोषवशादन्यथा पतितं स्यात्तन्मात्सर्यमुत्सार्य समीकरणदत्तदृष्टयः सुधियोविवेचयिष्यंतीत्याशास्वहे इत्यलं पल्लवितेन ॥ छ ॥

श्रीकृष्णदासात्मजौ गंगाविष्णुः खेमराजश्च "श्रीवेङ्कटेश्वर" मुद्रायन्त्रम् मुम्बय्याम् ।

अथ व्रतराजस्यानुक्रमणिकाप्रारंभः ॥

मंगलाचरणं १
व्रतलक्षणं १
व्रतकालः १
व्रतदेशः १
व्रताधिकारिणः २
व्रतधर्माः ३
उपवासधर्माः ४
प्रतिनिधिः ५
हविष्याणि ६
पंचरत्नानि ६
पंचपल्लवाः ६
पंचगव्यस्वरूपंतन्मंत्राश्च ६
पंचामृतानि.... .... ६
षड्रसाः ६
चतुःसमसर्वगंधयक्षकर्दमाः ७
सर्वौषध्यः ७
सौभाग्याष्टकं ७
अर्घ्याष्टांगानि ७
सर्वतोभद्रार्थपंचवर्णाः ७
कौतुकार्थपदार्थाः ७
सप्तमृत्तिकाः ७
सप्तधातवः ७
सप्तधान्यानि ७
सप्तदशधान्यानि ७
अष्टादशधान्यानि ७
दशशाकप्रकाराः.... .... ७
कुंभलक्षणं ७
प्रतिमाद्रव्ययोःपरिमाणं.... .... ७
अनादेशेहोमसंख्या ७
धान्यप्रतिनिधिः ८
अनादेशेहोमद्रव्यं.... .... ८
अनादेशेमंत्रदैवतं ८
द्रव्याभावेप्रतिनिधिः ८
पवित्रलक्षणं ८
इध्मानि धूपाः ८
सुवर्णमानं ८
रजतमानं ८
ताम्रमानं.... .... ८
धान्यमानं ८
होमद्रव्यमानं ९
ऋत्विग्वरणं ९
आचार्यादेर्भूषणानि ९
व्रतांगमधुपर्कः ९
ऋत्विक्संख्या ९
सर्वतोभद्रमंडलं ९
लिंगतोभद्रं १०
चतुर्लिंगतोभद्रं १०
द्वादशलिंगतोभद्रं १०
सर्वतोभद्रलिंगतोभद्रमंडलविभागः १०
मंडलदेवतामंत्रादि १०
लक्षपूजोद्यापनं १२

मूर्त्यग्न्युत्तारणं १३
प्राणप्रतिष्ठा १३
षोडशोपचारपूजा १३
आम्रमुख १४
मुद्रालक्षणं १८
अष्टत्रिंशदादयउपचाराः.... .... १९
उद्वर्तनपदार्थाः १९
स्नानपात्रेस्थापनीयद्रव्याणि १९
आचमनपात्रस्थद्रव्याणि १९
उपचारद्रव्याभावेप्रतिनिधिः १९
मूर्त्यादिस्नाननिर्णयः १९
विष्ण्वादिदेवपूजनेवर्ज्यद्र० .... १९
पूजने शंखस्यग्राह्याग्राह्यवि० .... १९
उद्यापनानुक्तोद्यापनयोर्वि० .... १९
व्रतभंगेसंपूर्णतायाविधिः २०
सामान्यपूजाविधिः २०
प्रतिपदादितिथिव्रतानि २१
संवत्सरविधिः २१
आरोग्यप्रतिपद्व्रतं २३
विद्याप्रतिपद्व्रतं २४
तिलकव्रतं २४
अस्यामेवनवरात्रारंभः.... .... २५
अत्रैवप्रपादानम् २५
रोटकव्रतं २५
सर्वशिवव्रतेषुपूजा २५
रोटकव्रतकथा २६
दौहित्रप्रतिपद् २७
नवरात्रारंभः २७
घटस्थापनविधिः २८
द्यूतप्रतिपद्कथा ३०
बलिराज्यप्रतिपद्कथा.... .... ३०
बलिपूजागोक्रीडनवष्टिकाकर्षणानि ३३
अन्नकूटकथा ३३
यमद्वितीयानिर्णयः ३५
यमद्वितीयाकथा ३६
भ्रातृद्वितीया ३७
सौभाग्यशयनव्रतं ३७
गौरीदोलोत्सवः ३८
मनोरथतृतीयाव्रतं ३८
अरुंधतीव्रतं ४१
अरुंधतीपूजाकथाच ४१
अरुंधतीव्रतोद्यापनं ४२
अक्षय्यतृतीयाव्रतं ४३
इयमेवतृतीयापरशुरामजयंती ४३
अक्षयातृतीयाविधिः ४४
रंभाव्रतम् ४५
स्वर्णगौरीव्रतंपूजाच ४५
स्वर्णगौरीकथा ४५
स्वर्णगौरीव्रतोद्यापनं ४६
श्रावणशुक्लतृतीयायांसुकृतव्रतं ४७
हरितालिकाव्रतंपूजाच ४८
हरितालिकाकथा ४९
हरितालिकोद्यापनं ५२
बृहद्गौरीव्रतपूजा.... .... ५२

वृहद्गौरीकथा ५३
सौभाग्यसुंदरीव्रतकथा ५४
संकष्टचतुर्थीव्रतं ५७
संकष्टचतुर्थीव्रतविधिः ५७
संकष्टचतुर्थीकथा ५९
दूर्वागणपतिव्रतं ६०
एकविंशतिदिनगणपतिपू० .... ६१
एकविंशतिदिनगणपतिक० .... ६३
स्कांदोक्तदूर्वागणपतिव्रतं ६७
सिद्धिविनायकव्रतपूजा ६८
सिद्धिविनायकव्रतकथा ७०
स्यमंतकोपाख्यानं ७१
कपर्दीगणपतिव्रतं ७५
कपर्दीगणपतिकथा ७६
दशरथललिताव्रतपूजा.... .... ७९
दशरथललिताकथा ७९
दशरथललितोद्यापनं ८०
करकचतुर्थीव्रतंकथाच.... .... ८१
गौरीचतुर्थीव्रतं.... .... ८२
वरदचतुर्थीव्रतं.... .... ८२
तिलचतुर्थीसंकष्टचतुर्थीव्रतपूजा–
विधिः ८२
संकष्टनाशनकथा ८६
अंगारकचतुर्थीव्रतं ८८
चैत्रशुक्लपंचम्यांहरिपूज० .... ९०
नागपंचमीपूजानिर्णयःनागदष्ट
व्रतं.... .... ९०
ऋषिपंचमीव्रतं.... .... ९१
ऋषिपूजा ९२
ऋषिपंचमीकथा ९३
ऋषिपंचम्युद्यापनं ९६
उपांगललिताव्रतं ९७
उपांगललितापूजा ९७
उपांगललिताकथा ९९
उपांगललितोद्यापनं १०३
वसंतपंचमीविधिः १०३
ललिताषष्ठीव्रतं १०३
कपिलाषष्ठीव्रतंकथाच १०४
प्रभासखंडोक्तकपिलाषष्ठीव्रतं १०८
स्कंदषष्ठीव्रतं १०८
चंपाषष्ठीव्रतं १०८
वैशाखशुक्लसप्तम्यांगंगोत्पत्तिः ११०
शीतलासप्तमीव्रतं ११०
शीतलाकथा १११
मुक्ताभरणसप्तमीव्रतं ११२
मुक्ताभरणसप्तमीकथा ११३
बिल्वशाखाप्रवेशादि ११५
सरस्वतीपूजाविधिः ११५
रथसप्तमीव्रतं ११५
रथसप्तमीकथा ११६
अचलासप्तमीव्रतं.... .... ११७
पुत्रसप्तमीव्रतं ११८
चैत्रशुक्लाष्टम्यांभवान्युत्प० .... ११८
अशोककलिकाप्राशनं ११८

बुधाष्टमीव्रतं ११९
व्रतविधिः ११९
बुधाष्टमीकथा ११९
बुधाष्टम्युद्यापनं १२१
दशाफलाष्टमीव्रतं १२२
पूजाविधिः १२२
दशाफलाष्टमीकथा १२३
जन्माष्टमीव्रतं १२४
पूजाविधिः १२६
जन्माष्टमीकथा १२८
जन्माष्टम्युद्यापनं.... .... १३२
ज्येष्ठाष्टमीव्रतंपूजा १३४
ज्येष्ठाष्टमीव्रतविधिः १३५
तदुद्यापनं १३६
दूर्वाष्टमीव्रतम् १३७
महालक्ष्मीव्रतं.... .... १३८
पूजाविधिः १३८
महालक्ष्मीकथा १३९
अथभविष्योक्तकथा १४३
महाष्टमीव्रतं १४७
अशोकाष्टमीव्रतं १४७
कालभैरवाष्टमीव्रतम् १४७
रामनवमीव्रतम् १४९
रामप्रतिमादानम् १४९
रामपूजा १५०
रामनवमीकथा.... .... १५१
रामनामलेखनव्रतकथो० .... १५४
अदुःखनवमीव्रतं १५५
अदुःखनवमीकथा १५५
भद्रकालीव्रतम् १५७
नवरात्रव्रतम् १५८
महानवमीदुर्गापूजाविधिः १५८
अक्षय्यनवमीव्रतम् १६३
दशहराव्रतम् १६६
दशहरास्तोत्रं १६६
आशादशमीव्रतम् १६७
दशावतारव्रतं १६८
विजयादशमीव्रतम् १६९
एकादश्युपवासनिर्णयः १७०
एकादश्यांकाम्यव्रतविधिः १७१
शुक्लकृष्णैकादश्युद्यापनम् १७३
पूजाविधिः १७५
पुराणोक्तमुभयैकादश्युद्या० .... १७५
गोपद्मपूजा १७७
गोपद्मकथा १७८
पुरुषोत्तमैकादशीव्रतम् १७९
श्रवणैकादश्यांवामनावतारः १८१
प्रबोधविधिः १८१
भीष्मपंचकव्रतम् १८१
प्रबोधमंत्रास्तुलसीविवाहश्च १८१
मार्गकृष्णैकादश्युत्पत्तिकथा १८३
मार्गकृष्णैकादश्यांवैतरणीव्र० .... १८६
मार्गशीर्षकृष्णैकादशीक० .... १८७
मार्गशीर्षशुक्लैकादशीक०.... .... १९०
पौषकृष्णैकादशीकथा १९१
पौषशुक्लैकादशीकथा १९३

माघकृष्णैकादशीकथा १९५
माघशुक्लैकादशीकथा १९६
फाल्गुनकृष्णैकादशीक०.... .... १९७
फाल्गुनशुक्लैकादशीकथा.... .... १९९
चैत्रकृष्णैकादशीकथा २०१
चैत्रशुक्लैकादशीकथा २०२
वैशाखकृष्णैकादशीकथा २०३
वैशाखशुक्लैकादशीकथा २०४
ज्येष्ठकृष्णैकादशीकथा २०५
ज्येष्ठशुक्लैकादशीकथा २०६
आषाढकृष्णैकादशीक० .... २०७
आषाढशुक्लैकादशीक० .... २०९
शयन्याख्यैकादशीक० .... २१०
श्रावणकृष्णैकादशीक० .... २१५
श्रावणशुक्लैकादशीकथा २१६
भाद्रपदकृष्णैकादशीकथा २१७
भाद्रपदशुक्लैकादशीकथा २१८
आश्विनकृष्णैकादशीक० .... २१९
आश्विनशुक्लैकादशीकथा २२०
कार्तिककृष्णैकादशीकथा २२१
कार्तिकशुक्लैकादशीक २२३
अधिमासशुक्लैकदशी०.... .... २२५
अधिमासकृष्णैकादशी० .... २२८
चैत्रद्वादश्यांदमनोत्सवः २३०
वैशाखद्वादश्यांदानानि २३०
आषाढद्वादश्यांपारणम् २३०
श्रावणद्वादश्यांदधिव्रतम् २३०
पवित्रारोपणम्.... .... २३०
श्रवणद्वादशीनिर्णयः २३१
श्रवणद्वादशीविधिः २३१
श्रवणद्वादशीकथा २३३
श्रवणद्वादश्यांवामनजय० .... २३५
वामनपूजा २३७
सुरूपद्वादशीव्रतम् २३८
जयापार्वतीव्रतम् २४०
गोत्रिरात्रव्रतम् २४२
गुर्जराचारप्राप्तगोत्रिरात्रव्र० .... २४३
अशोकत्रिरात्रव्रतम् २४७
त्रयोदश्यांमहावारुणिकोयो०.... २४९
शनिप्रदोषव्रतम् २४९
पक्षप्रदोषव्रतम्.... .... २५३
अनंगत्रयोदशीव्रतम् २५८
चैत्रशुक्लचतुर्दश्यांस्नानम् २६०
नृसिंहचतुर्दशीव्रतंकथाच० .... २६०
अनंतचतुर्दशीव्रतम् २६३
यमुनापूजा २६४
अनंतपूजा २६६
अनंतचतुर्दशीकथा २६९
अनंतचतुर्दश्युद्यापनम् २७३
नष्टदोरकविधिः २७४
कदलीव्रतविधिः २७४
भविष्योक्तकदलीव्रतकथा २७४
गुर्जराचारप्राप्तंउमामहेश्वर-
सहितकदलीपू० .... २७५
कदलीव्रतकथा २७६
नरकचतुर्दशीव्रतम् २७७

नरकचतुर्दशीदिनत्रयवि० .... २७७
वैकुंठचतुर्दशीव्रतंकथाच २७९
शिवरात्रिव्रतनिर्णयः २८०
शिवरात्रिव्रतपूजाविधिः २८२
शिवरात्रिकथा २८३
शिवरात्र्युद्यापनम् २९०
पूर्णिमानिर्णयः २९०
वटसावित्रीव्रतनिर्णयः २९१
वटसावित्रीव्रतविधिः २९२
वटसावित्रीपूजा २९२
वटसावित्रीकथा २९३
वटसावित्र्युद्यापनं २९९
गोपद्मव्रतपूजा ३०१
गोपद्मकथा ३०२
कोकिलाव्रतंपूजाच ३०३
कोकिलाव्रतकथा ३०४
कोकिलाव्रतोद्यापनम् ३०७
रक्षाबंधनविधिः ३०८
उमामहेश्वरव्रतकथा ३०९
कोजागरव्रतंकथाच ३१४
त्रिपुरोत्सवः ३१६
कार्तिकमासोद्यापनम् ३१८
द्वात्रिंशी (बत्तिशी) पूर्णिमा.... व्रतंपूजाच ३१९
द्वात्रिंशीव्रतोद्यापनकथा ३१९
होळिकोत्सवः ३२२
भाद्रामावास्यायांकुशग्रहणम् ३२३
अमायांपिठोरीव्रतंकथाच ३२३
आश्विनामायांगजच्छाया ३२५
लक्ष्मीव्रतं ३२५
गौरीतपोव्रतोद्यापनम् ३२६
महाव्रतापरपर्यायकव्रतम् ... ३२८
सोमवतीव्रतनिर्णयःपूजाच ३२९
सोमवतीकथा ३३०
अमावास्यायामर्धोदयः.... .... ३३४
मळमासव्रतं ३३६
स्वस्तिकव्रतंचातुर्मास्ये ३४०
रविवारव्रतपूजा ३४१
रविवारकथा ३४२
आशादित्यव्रतं ३४४
रवौदानफळपूजा ३४५
दानफळकथा ३४६
सोमवारव्रतपूजाकथाच ३४७
उद्यापनम् ३५०
एकभुक्तसोमवारव्रतं ३५२
मकारांतरेणैकभुक्तसोमवारव्र० .... ३५४
मंगळव्रतं ३५५
मंगळवारकथा ३५७
मंगळव्रतोद्यापनम् ३५८
शुक्रवारेवरदलक्ष्मी ३५८
वरदलक्ष्मीव्रतकथा ३५९
शनैश्वरव्रतपूजा ३६१
शनैश्वरकथोद्यापनंच ३६१
व्यतीपातव्रतं ३६३
नारदपुराणांतर्गतव्यतीपा० .... ३६५
मकारांतरेणोद्यापनम् ३६७

मासोपवासव्रतम् ३६७
धारणापारणाव्रतम् ३६९
धान्यसंक्रांतिव्रतम् ३७०
लवणसंक्रांतिव्रतम् ३७०
भोगसंक्रांतिव्रतं ३७१
रूपसंक्रांतिव्रतं ३७१
तेजःसंक्रांतिः ३७१
सौभाग्यसंक्रांतिः.... .... ३७१
तांबूलसंक्रांतिः ३७१
मनोरथसंक्रांतिः ३७२
अशोकसंक्रांतिः ३७२
आयुःसंक्रांतिः ३७२
धनुःसंक्रांतिः ३७२
सर्वसंक्रांत्युद्यापनम् ३७२
धनुःसंक्रमणेविशेषः ३७३
रवेर्घृतस्नानम् ३७३
मकरसंक्रांतौघृतंकंबलदानमा० ३७३
मकरसंक्रांतौदधिमंथनदा० .... ३७४
दधिमंथनकथा ३७४
तांबूलोद्यापनम्.... .... ३७५
मौनव्रतोद्यापनम् ३७५
मपादानविधानम् ३७५
लक्षपद्मविधिः ३७६
लक्षदीपविधिः ३७६
लक्षदूर्वामाहात्म्यम् ३७७
शिवलक्षमदक्षिणाविधिः ३८२
अश्वत्थलक्षमदक्षिणावि० .... ३८३
विष्णुलक्षमदक्षिणावि० .... ३८६
तुलसीलक्षमदक्षिणावि० .... ३८७
गोब्राह्मणाग्निहनुमत्मदक्षि० .... ३८८
लक्षबिल्वपूजनम् ३८९
शिवनानालक्षपूजाविधिः ३९१
तुलसीलक्षपत्रपूजा ३९२
विष्णुलक्षपुष्पपूजा ३९३
बिल्ववर्तिव्रतोद्यापनम्.... .... ३९४
रुद्रवर्तिव्रतोद्यापनम् ३९५
सामान्य (माणिक्य) लक्षवर्ति
व्रतोद्यापनम् ३९७
विष्णुवर्तिव्रतम्.... .... ३९९
देहवर्तिव्रतोद्यापनम् ४००
विष्णुसूर्यलक्षनमस्काराः ४०१
मंगलागौरीपूजा ४०२
मंगलागौरीकथा ४०३
मौनव्रतं ४०७
पंचधान्यलक्षपूजा ४०९
शिवामुष्टिव्रतम् ४१०
हस्तगौरीव्रतम् ४११
हस्तगौरीपूजा ४१३
कूष्मांडिव्रतम् ४१३
कर्कटिकाव्रतम् ४१५
कर्कटीपूजा ४१७
विष्णुपंचकव्रतम्.... .... ४१८
विष्णुपंचकव्रतोद्यापनम्.... .... ४२०
कोटिदीपदानविधिः ४२०
पार्थिवलिंगोद्यापनम् ४२१
ग्रंथविषयानुक्रमश्लोकाः ४२१
सप्तधान्यलक्षपूजाआदिः इति ॥ ४२३

जनक राज १८५५।

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीगुरुभ्योनमः ॥ ॥ ॐकारविघ्नेशगुरून्सरस्वतींगौरीशसूर्यौचहरिंचभैरवम् ॥ प्रणम्यदेवान्कुरुतेहिग्रंथंदैवज्ञशर्माजगतोहिताय ॥ १ ॥ विष्णवर्चनंदानशिवार्चनंचउत्सर्गधर्मंव्रतनिर्णयश्च ॥ वेदात्पुराणात्स्मृतितश्चतद्वद्धतोक्तसिद्धांतविधिंविधत्ते ॥ २ ॥ संगृह्यसर्वस्यमतंपुराणंसिद्धांतवाक्यंमुनिभिःप्रणीतम् ॥ लोकोपकारायकृतोनिबंधोव्रतप्रकाशःसुधियांमुदेस्यात् ॥ ३ ॥ यावंतोब्राह्मणालोकेधर्मशास्त्रविशारदाः ॥ तावंतःकृपयायुक्ताःकुर्वंतुग्रंथशोधनम् ॥ ४ ॥ विज्ञाप्यंतेमयासर्वेपंडितागुणमण्डिताः ॥ प्रचारणीयोग्रंथोयंबालवद्बालकस्यमे ॥ ५ ॥ रामांकमुनिभूसंख्ये १७९३ वस्विष्वंगेंदुसंख्यके १६५८ ॥ वर्षेशाकेशुक्लपक्षेपंचम्यांतपसःशुभे ॥ ६ ॥ विलोक्यविविधान्ग्रंथाँल्लिख्यतेऽज्ञजनायवै ॥ तन्निमित्तोयमारंभःकिमज्ञातंमनीषिणः ॥ ७ ॥ चित्तपावनजातीयःशांडिल्यकुलमंडनः ॥ गोपालात्मजदैवज्ञःसंगमेश्वरसंज्ञितः॥८॥दुर्गाघट्टेवसन्काश्यांनत्वापितृपितामहान् ॥ कुर्वेवैविश्वनाथोहंव्रतराजंसविस्तरम्॥९॥अत्रकेचित्स्वकर्तव्यविषयोनियतःसंकल्पोव्रतमिति ॥ तन्न ॥ अग्निहोत्रसंध्यावंदनादिविषयेसंकल्पेऽतिप्रसक्तेः ॥ अतोऽभियुक्तप्रसिद्धिविषयोयःसंकल्पविशेषःसएवव्रतम् ॥ नचव्रतंसंकल्पयेदित्यनन्वयइतिवाच्यम् ॥ पाकंपचतिदानंदद्यादितिवत्प्रत्ययानुग्रहार्थंप्रयोगोपपत्तेरितिनव्याः ॥ अथव्रतकालस्तत्रादौनिषिद्धकालमाहहेमाद्रौगार्ग्यः ॥ अस्तगेचगुरौशुक्रेबालेवृद्धेमलिम्लुचे ॥ उद्यापनमुपारंभंव्रतानांनैवकारयेत् ॥ तत्रैववृद्धमनुबृहस्पती ॥ अग्न्याधानंप्रतिष्ठांचयज्ञदानव्रतानिच ॥ मांगल्यमभिषेकंचमलमासेविवर्जयेत् ॥ बालेवायदिवावृद्धेशुक्रेचास्तंगतेगुरौ ॥ मलमासेचएतानिवर्जयेद्देवदर्शनम्॥लल्लः॥नीचस्थेवक्रसंस्थेप्यतिचरणगतेबालवृद्धास्तगेवासंन्यासोदेवयात्राव्रतनियमविधिःकर्णवेधस्तुदीक्षा ॥मौंजीबंधोऽथचूडापरि

णयनविधिर्वास्तुदेवप्रतिष्ठावर्ज्यासद्भिःप्रयत्नात्रिदशपतिगुरौसिंहराशिस्थितेचेति॥नीचस्थोमकरस्थः॥ कल्पतरौदेवीपुराणे॥सिंहसंस्थंगुरुं
शुक्रंसर्वारंभेषुवर्जयेत् ॥ प्रारब्धंनचसिद्ध्येतमहाभयकरंभवेत्॥पुत्रमित्रकलत्राणिहन्याच्छीघ्रंनसंशयः॥ देवारामतडागेषुव्रतोद्यानगृहेषुच॥
सिंहस्थंमकरस्थंचगुरुंयत्नेनवर्जयेत्॥वसिष्ठः॥सिंहस्थेतुमघासंस्थंगुरुंयत्नेनवर्जयेत् ॥ अन्यत्रसिंहभागेतुसिंहस्थोपिनदुष्यति॥ सिंहस्थगुरो
र्वर्जनीयत्वंनर्मदोत्तरभागएवाऽन्यत्रतुसिंहांशएववर्ज्यः ॥ तथाचमदनरत्नादिधृतकालविधाने॥ सिंहस्थितःसुरगुरुर्यदिनर्मदायास्तंवर्जयेत्सक
लकर्मसुसौम्यभागे ॥ विंध्यस्यदक्षिणदिशिप्रवदंतिचार्याःसिंहांशकेमृगपतावपिवर्जनीयः ॥ सिंहांशस्तुपूर्वाफल्गुन्याःप्रथमःपादः ॥
मृगपतौमकरस्थे ॥ मकरस्थेगुरौदेशविशेषमाहलल्लः ॥ नर्मदापूर्वभागेतुशोणस्योत्तरदक्षिणे ॥ गंडक्याःपश्चिमेभागेमकरस्थोनदोषभाक् ॥
केषांचित्स्त्रीकर्तृकाणामन्येषांचव्रतानामगस्त्योदयेप्यारंभंनिषेधतिहेमाद्रौलौगाक्षिः ॥ उद्यानिकाशिवपवित्रकमेघपूजादूर्वाष्टमीफलविरूढक
जागराणि ॥ स्त्रीणांव्रतानिनिखिलान्यपिवार्षिकाणिकुर्यादगस्त्यउदितेनशुभानिलिप्सुरिति ॥ उद्यानिकाव्रतविशेषः ॥ शिवपवित्रकमाषा
ढ्यामथवाभाद्र्यांविहितंशिवपवित्रारोपणम् ॥ मेघपूजाव्रतविशेषः ॥ दूर्वाष्टमीभाद्रशुक्लाष्टमी ॥ फलविरूढकंभाद्रपदशुक्लचतुर्दश्यांपाली
व्रतंकदलीव्रतापरनामकम् ॥ जागरमाश्विनपौर्णमास्यांकोजागरव्रतम् ॥ कार्तिकशुक्लचतुर्दश्यांविहितंजागरव्रतंवा ॥ अत्रोभयत्रागस्त्योद
यस्यावश्यंभावित्वेनविधेरनवकाशत्वापत्तेर्विकल्पोज्ञेयः ॥ वार्षिकाणीत्यत्रवर्षासुभवानिवार्षिकाणीत्येवव्युत्पत्तिर्नतुवर्षेभवानीति ॥ तथा
सतिशरदादिग्रीष्मपर्यंतमगस्त्योदयानुवृत्तेस्तन्मध्येविहितानांस्त्रीव्रतानांसर्वथानारंभएवापद्येतेति ॥ अगस्त्योदयकालश्चदिवोदासीये ॥

उदेतियाम्यांहरिसंक्रमाद्ववेरेकाधिकेविंशतिमेह्यगस्त्यः ॥ ससप्तमेऽस्तंवृषसंक्रमाच्चप्रयातिगर्गादिभिरित्यभाणि ॥ व्रतारंभसमाप्त्योस्तिथिंविशिनष्टिहेमाद्रौसत्यव्रतः ॥ उदयस्थातिथिर्याहिनभवेद्दिनमध्यभाक् ॥ साखंडानव्रतानांस्यादारंभश्चसमापनम् ॥ एतद्व्यतिरिक्तायामखंडायां प्रारंभमाहतत्रैववृद्धवसिष्ठः ॥ खखंडव्यापिमार्तंडायद्यखंडाभवेत्तिथिः ॥ व्रतप्रारंभणंतस्यामनस्तगुरुशुक्रयुगिति ॥ अनस्तमितगुरुशुक्रायां तिथौव्रतमारंभणीयमित्यर्थः ॥ रत्नमालायाम् ॥ सोमसौम्यगुरुशुक्रवासराःसर्वकर्मसुभवंतिसिद्धिदाः ॥ भानुभौमशनिवासरेषुचप्रोक्तमेवखलुकर्मसिद्ध्यति ॥ विरुद्धसंज्ञाइहयेचयोगास्तेषामनिष्टःखलुपादआद्यः॥सवैधृतिस्तुव्यतिपातनामासर्वोप्यनिष्टःपरिघस्यचार्द्धम् ॥ तिस्रस्तु योगेप्रथमेसवज्रेव्याघातसंज्ञेनवपंचशूले ॥ गंडेऽतिगंडेचषडेवनाड्यःशुभेषुकार्येषुविवर्जनीयाः ॥ दर्शसंक्रांतिपातौपरिघमुखदलंवैधृतिंपात योगंविष्कंभाद्यत्रिनाडीःशुभकृतिषुचषट्गंडयोःपंचशूले ॥ व्याघातेवज्रकेंकाःपितृमृतिदिवसोनाधिमासान्कुहोरांजह्याज्जन्मोत्थमासोडुतिथिखलुतिथिंव्युद्गमांद्व्युद्गमांच ॥ ब्रह्मयामले ॥ दिनभद्रायदारात्रौरात्रिभद्रायदादिवा ॥ नत्याज्याशुभकार्येषुप्राहुरेवंपुरातनाइति ॥ अथदेशमाहव्यासः ॥ सर्वेशिलोच्चयाःपुण्याःसागराःसरितस्तथा ॥ अरण्यानिचपुण्यानिविशेषान्नैमिषंतथा ॥ देवीपुराणे ॥ देशोनदीगयाशैलो गंगानर्मदपुष्करम् ॥वाराणसीकुरुक्षेत्रंप्रयागंजंबुकेश्वरम् ॥ केदारंवामपादंचकुडवंपुष्कराह्वयम् ॥ सोमेश्वरंमहापुण्यंतथाचामरकंटकम् ॥ कालंजरंतथाविंध्यंयत्रवासोगुहस्यच ॥ गुहःस्वामिकार्तिकेयः ॥ मनुः ॥ सरस्वतीदृषद्वत्योर्देवनद्योर्यदंतरम् ॥ तंब्रह्मनिर्मितंदेशंब्रह्मावर्तंप्रचक्षते ॥ यस्मिन्देशेयआचारःपारंपर्यक्रमागतः ॥ वर्णानांसांतरालानांससदाचारउच्यते ॥ कुरुक्षेत्रंचमत्स्याश्चपंचालाःशूरसेनिकाः ॥

एषब्रह्मर्षिदेशोवैब्रह्मावर्त्तादनंतरः ॥ मत्स्याविराटाः ॥ पंचालाःकान्यकुब्जाः ॥ शूरसेनिकामथुरादेशाः ॥ अनंतरःसमः ॥ हिमवद्विंध्ययोर्मध्येयत्प्राग्विनशनादपि ॥ प्रत्यगेवप्रयागाच्चमध्यदेशउदाहृतः॥विनशनंकुरुक्षेत्रम्॥आसमुद्रात्तुवैपूर्वादासमुद्रात्तुपश्चिमात् ॥ तयोरेवांतरंगिर्योरार्यावर्त्तंविदुर्बुधाः ॥ सिंधुनदीपश्चिमतीरव्यावृत्त्यर्थमाह ॥ कृष्णसारस्तुचरतिमृगोयत्रस्वभावतः॥ सज्ञेयोयज्ञियोदेशोम्लेच्छदेशस्ततःपरः॥एतान्द्विजातयोदेशान्संश्रयेरन्प्रयत्नतः ॥ याज्ञवल्क्योपि ॥यस्मिन्देशेमृगःकृष्णस्तस्मिन्धर्मान्निबोधतेति ॥अथव्रताधिकारिणःस्कांदे ॥ निजवर्णाश्रमाचारनिरतःशुद्धमानसः ॥ अलुब्धःसत्यवादीचसर्वभूतहितेरतः ॥ व्रतेष्वधिकृतोराजन्नन्यथाविफलश्रमः॥ श्रद्धावान्पापभीरुश्चमददंभविवर्जितः ॥ पूर्वंनिश्चयमाश्रित्ययथावत्कर्मकारकः ॥ अवेदनिंदकोधीमानाधिकारीव्रतादिषु ॥ निजवर्णाश्रमाचारेत्यनेनचतुर्वर्णानामधिकारोगम्यते ॥ अतएवकौर्मे ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राश्चैवद्विजोत्तम ॥ अर्चयंतिमहादेवंयज्ञदानसमाधिभिः ॥ व्रतोपवासनियमैर्होमस्वाध्यायतर्पणैः ॥ तेषांवैरुद्रसायुज्यंसामीप्यंचातिदुर्लभम्॥सलोकताचसारूप्यंजायतेतत्प्रसादतः ॥ देवलोपि॥ व्रतोपवासनियमैःशरीरोत्तापनैस्तथा ॥ वर्णाःसर्वेविमुच्यंतेपातकेभ्योनसंशयः ॥ अत्राधिकारिविशेषणस्यपुंस्त्वस्याविवक्षितत्वात्स्त्रीणामप्याधिकारः ॥ भारते ॥ मामुपाश्रित्यकौंतेययेपिस्युःपापयोनयः ॥ स्त्रियोवैश्यास्तथाशूद्रास्तेपियांतिपरांगतिम् ॥ क्वचिन्म्लेच्छानामप्यधिकारोहेमाद्रौदेवीपुराणे ॥ स्नातैःप्रमुदितैर्हृष्टैर्ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्नृभिः ॥ वैश्यैःशूद्रैर्भक्तियुक्तैर्म्लेच्छैरन्यैश्चमानवैः ॥ स्त्रीभिश्चकुरुशार्दूलतद्विधानमिदंशृणु ॥ वैश्यशूद्रयोस्तुद्विरात्राधिकोपवासोनभवति ॥ वैश्याःशूद्राश्चयेमोहादुपवासंप्रकुर्वते ॥ त्रिरात्रंपंचरात्रंवातेषांव्युष्टिर्नविद्यतेइतिप्राच्य

लिखितनिषेधात् ॥ व्युष्टिःफलम् ॥ सभर्तृकाणांस्त्रीणांभर्त्राद्याज्ञांविनानाधिकारः ॥ तथाचमदनरत्नेमार्कंडेयपुराणे ॥ यानारीह्यननुज्ञाताभ
र्त्रापित्रासुतेनवा ॥ निष्फलंतुभवेत्तस्यायत्करोतिव्रतादिकम् ॥ भर्त्राज्ञयासर्वव्रतेष्वधिकारः ॥ भार्याभर्तुर्मतेनैवव्रतादीन्याचरेत्सदेतिका
त्यायनोक्तेः ॥ यत्तु ॥ पत्यौजीवतियानारीह्युपवासव्रतंचरेत् ॥ आयुष्यंहरतेभर्तुःसानारीनरकंव्रजेदितिविष्णुवचनंतद्भर्तुरननुज्ञापरम् ॥ यत्तु
काश्चित्॥नास्तिस्त्रीणांपृथग्यज्ञोनव्रतंनाप्युपोषणम् ॥ भर्त्तुःशुश्रूषयैवैताँल्लोकानिष्टान्व्रजंतिताः ॥ यद्देवेभ्योयच्चपित्रादिकेभ्यःकुर्याद्भर्ताभ्यर्च
नंसत्क्रियांच ॥ तस्यह्यर्द्धंसाफलंनान्यचित्तानारीभुंक्तेभर्तृशुश्रूषयैवेतिस्कांदात्सभर्तृकाणामेकादश्याद्युपवासादावनधिकारइति ॥ तन्न ॥
तस्यापिपृथक्स्वातंत्र्येणभर्त्रननुज्ञापरत्वात् ॥ अतएवव्यासः॥कामंभर्तुरनुज्ञाताव्रतादिष्वधिकारिणीति ॥ शंखोपि ॥ कामंभर्तुरनुज्ञयाव्रतो
पवासनियमाःस्त्रीधर्माइति॥नचानुज्ञयाव्रतेष्विवयज्ञेपिपृथगधिकारापत्तिरितिशंक्यम् ॥ तस्याः श्रुत्यध्ययनानाधिकारात्॥यद्वा॥ स्कांदस्यभ
र्तुःशुश्रूषायाःस्तावकत्वेनाप्युपपन्नत्वादिति ॥ नचभर्तुरनुज्ञयैवाधिकारसिद्धेर्विधवायाव्रतेऽनधिकारापत्तिरितिवाच्यम् ॥नारीखल्वननुज्ञाता
भर्त्रापित्रासुतेनवा ॥ विफलंतद्भवेत्तस्यायत्करोत्यौर्ध्वदेहिकमितिमार्कंडेयोक्तेःपित्राद्याज्ञयातस्याअधिकारइतिहेमाद्रिः ॥ स्त्रीणांव्रतग्र
हणेविशेषोहेमाद्रौहरिवंशे ॥ स्नानंचकार्यंशिरसस्ततःफलमवाप्नुयात् ॥ स्नात्वास्त्रीप्रातरुत्थायपतिंविज्ञापयेत्सती ॥ अथव्रतधर्माः ॥ व्रतसं
कल्पविधिर्भारते ॥ गृहीत्वौदुंबरंपात्रंवारिपूर्णमुदङ्मुखः ॥ उपवासंतुगृह्णीयाद्यद्वासंकल्पयेद्बुधः ॥ औदुंबरंताम्रमयम् ॥ औदुंबरंस्मृतं
ताम्रमिति विश्वोक्तेः ॥ यद्वान्यन्नक्तव्रतादिकंकल्पयेदितिकल्पतरुः ॥ श्रीदत्तस्तु ॥ कल्पतरुमतेवाकारश्चार्थेतेनायमर्थः ॥ यत्तु ॥ नक्तादि

कर्तुमिच्छेत्तदपिउक्ताविधिनैवगृह्णीयादितितन्मतंपरिष्कृत्यवाकारस्योपवासपदस्यचवैयर्थ्यापत्तेर्यत्संकल्पयेत्तद्गृह्णीयादित्यनेनैवोपपत्तेरि
त्यदूषयत् ॥ ताम्रपात्राद्यभावेहस्तेनापिजलंगृहीत्वासंकल्पयेदित्युक्तम् ॥ मदनरत्नेतुयथासंकल्पयेदितिपाठः ॥यथाकामफलमुल्लिखेदित्य
र्थः ॥ अतएवमार्कंडेयः ॥ संकल्पंचयथाकुर्यात्स्नानदानव्रतादिके ॥ अनंतरंकृत्यमाहमदनरत्नेदेवलः ॥ अभुक्त्वाप्रातराहारंस्नात्वाऽऽचम्य
समाहितः ॥ सूर्यायदेवताभ्यश्चनिवेद्यव्रतमाचरेत् ॥ अत्रप्रातर्व्रतमाचरेदित्येवान्वयः ॥ प्रधानक्रियान्वयस्याभ्यर्हितत्वात् ॥ अभुक्त्वेतित्व
शक्तस्याभ्यनुज्ञातेक्ष्वादिभक्षणापवादः ॥ केचित्तुव्रतदिनेप्रातराहारमभुक्त्वाव्रतमाचरेदित्याहुस्तन्न ॥ उपवासोव्रतेकार्यइत्यनेनैवाभुक्तवतोऽ
धिकारस्यप्राप्तत्वादेतस्यवैयर्थ्यापत्तेः ॥ अन्येतुपूर्वदिनेप्रातराहारमभुक्त्वाअर्थादेकभक्तंकृत्वोत्तरदिनेस्नात्वाचम्यव्रतादिकंकुर्यादित्याहुः ॥
परेतुसर्वत्रपूर्वेद्युरेवसायंसंध्योत्तरंव्रतंग्राह्यं वारव्रतादौबहुशस्तथादृष्टत्वात् ॥ प्रातःस्नात्वेतिचान्वयइत्याहुः ॥ सामान्यधर्माहेमाद्रौभविष्ये ॥
क्षमासत्यंदयादानंशौचमिंद्रियनिग्रहः ॥ देवपूजाग्निहवनंसंतोषःस्तेयवर्जनम् ॥ सर्वव्रतेष्वयंधर्मःसामान्योदशधास्थितः ॥ देवपूजायद्दैवत्यंव्र
तंतस्यपूजा ॥ अग्निहवनंपूज्यदेवतोद्देशेनहोमःउपक्रमात् ॥ तच्चसप्तमीव्रतेसूर्यपूजाअग्निहवनम् ॥ नवमीव्रतेदुर्गापूजाअनुक्तदेवताव्रते
इष्टदेवतापूजाहवनंव्याहृतिहोमइतिकेचित् ॥ अत्रक्षमादीनांस्वतंत्रतयाचतुर्वर्गसाधनत्वेनविहितानांव्रतांगतयाविधानंखादिरंवीर्यकाम
स्ययूपंकुर्यादितिवत्संयोगपृथक्त्वादुपपन्नमितिहेमाद्रिः ॥ सर्वव्रतेष्वित्यत्रसर्वव्रतपदंभविष्यपुराणोक्तसर्वव्रतपरमतोव्रतांतरेविध्यंतर
सत्त्वेएवहोमादीनामंगत्वंनान्यथा ॥ अतएवएकादशीव्रतादौशिष्टानांहोमाद्यनाचरणमितिकेचित् ॥ वस्तुतस्तुयेष्वेवपु

राणांतरोक्तव्रतेषुहोमादिविधिरस्तितद्विषयकमेवसर्वपदमन्यथातदितरत्वेनसंकोचापत्तेरिति ॥ पृथ्वीचंद्रोदयेग्निपुराणे ॥ स्नात्वा
व्रतवतासर्वव्रतेषुव्रतमूर्तयः॥पूज्याःसुवर्णमय्याद्याःशक्त्यैताभूमिशायिना ॥ जपोहोमश्चसामान्यंव्रतांतेदानमेवच ॥ चतुर्विंशद्द्वादशवापं
चवात्रयएववा ॥ विप्राःपूज्यायथाशक्तितेभ्योदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ व्रतमूर्तयस्तद्देवप्रतिमाः ॥ देवलः ॥ ब्रह्मचर्यमहिंसाचसत्यमामिषवर्जनम् ॥
व्रतेष्वेतानिचत्वारिचरितव्यानिनित्यशः ॥ स्त्रीणांतुप्रेक्षणात्स्पर्शात्ताभिःसंकथनादपि ॥ नश्यतेब्रह्मचर्यंचनदारेष्वृतुसंगमात् ॥ स्व
दारेष्वृतुसंगमादितिक्वचित्पाठः ॥ आमिषंमांसम् ॥ आमिषंद्दातिपानीयंगोवर्जंक्षीरमामिषम् ॥ मसूरमामिषंसस्येफलेजंबीरमामिषम् ॥ आ
मिषंशुक्तिकाचूर्णमारनालंतथामिषमितिस्मृत्यंतरोक्तंवा ॥ व्रताद्यारंभेवृद्धिश्राद्धंकार्यम् ॥ तदाहशातातपः ॥ नानिष्ट्वातुपितॄञ्छ्राद्धेकर्म
किंचित्समारभेत् ॥ गृहीतव्रतानाचरणेमदनरत्नेछागलेयः ॥ पूर्वंव्रतंगृहीत्वायोनाचरेत्काममोहितः ॥ जीवन्भवतिचांडालोमृतेचश्वाऽभि
जायते ॥ काममोहितइतिविशेषणाद्व्याध्यादिनाऽनाचरणेनदोषः ॥ तथाचहेमाद्रौस्कांदे ॥ सर्वभूतभयंव्याधिःप्रमादोगुरुशासनम् ॥
अव्रतघ्नानिपठ्यंतेसकृदेतानिशास्त्रतः ॥ सर्वेभ्योभूतेभ्यःसकाशाद्व्रतकर्तुर्भयमितिहेमाद्रिः ॥ मदनरत्नेतुसर्वभूतभयंव्याधिरित्यपरिचित
त्वाद्व्याख्यातंसर्वभूतभयंसर्वेभ्योभूतेभ्यःसकाशाद्व्रतकर्तुर्भयमिति ॥ सर्पादिभयाद्व्रतांगवैकल्येनव्रतहानिर्भवतीत्यर्थः ॥ गुरुशासनंगु
रोराज्ञा ॥ सकृदुक्त्याऽसकृत्त्यागेप्रायश्चित्तम् ॥ तदुक्तंस्कांदगारुडयोः ॥ क्रोधात्प्रमादाल्लोभाद्वाव्रतभंगोभवेद्यदि ॥ दिनत्रयंनभुंजीतमुं
डनंशिरसोऽथवा ॥ नचात्रप्रायश्चित्तोक्तेरतिक्रांतव्रतानाचरणमितिवाच्यम् ॥ प्रायश्चित्तमिदंकृत्वापुनरेवव्रतीभवेदितिस्कांदात् ॥ अथो

पवासधर्माः॥तत्रोपवासस्वरूपंकात्यायनवृद्धवसिष्ठाभ्यांदर्शितम् ॥ उपावृत्तस्यपापेभ्योयस्तुवासोगुणैःसह ॥ उपवासःसविज्ञेयःसर्वभोगविवर्जितः ॥ गुणैः ॥ तज्जाप्ययजनध्यानतत्कथाश्रवणादयः ॥ उपवासकृतामेतेगुणाःप्रोक्तामनीषिभिः ॥ दयासर्वभूतेषुक्षांतिरनसूयाशौचमनायासोऽकार्पण्यंचमांगल्यमस्पृहेत्यादिभिर्विष्णुधर्मोत्तरगौतमादिप्रतिपादितैः ॥ तच्छब्देनोपवास्यादेवताव्रतदेवतावा ॥ एवंचपापनिवृत्त्यागुणानुष्ठानसहितोनिराहारस्यवासोऽवस्थानमुपवासइत्युक्तंभवति ॥ इदंचफलसाधनस्योपवासस्यस्वरूपमुक्तम् ॥ उपवासपदार्थस्तुस्मृतिपुराणव्यवहारेरूढ्यानिराहारावस्थानमात्रम् ॥ वृद्धवसिष्ठः ॥ उपवासेतथाश्राद्धेनकुर्याद्दंतधावनम् ॥ काष्ठेनेतिशेषः ॥ अतएवतान्निंदति ॥ दंतानांकाष्ठसंयोगोहंतिसप्तकुलानिचेतिवाक्यशेषाद्विधिरिवनिषेधस्यापिविशेषपरतायुक्तैव ॥ तेन ॥ अलाभेवानिषेधेवाकाष्ठानांदंतधावने ॥ पर्णादिनाविशुद्ध्येतजिह्वोल्लोखःसदैवहीतिपैठीनसिवचनात् ॥ अलाभेदंतकाष्ठानांनिषिद्धायांतथातिथौ ॥ अपांद्वादशगंडूषैर्विदध्याद्दंतधावनमितिव्यासवचनाच्चपर्णादिनाद्वादशगंडूषैर्वादंतधावनंकार्यमेव ॥ देवलः ॥ असकृज्जलपानाच्चसकृत्तांबूलचर्वणात् ॥ उपवासः प्रणश्येतदिवास्वापाच्चमैथुनात् ॥ अशक्तौतुतेनैवजलपानमभ्यनुज्ञातम् ॥ अत्ययेचांबुपानेननोपवासःप्रणश्यति ॥ अत्ययेजलपानंविनाप्राणात्यये ॥ विष्णुधर्मे ॥ असकृज्जलपानंचदिवास्वापंचमैथुनम् ॥ तांबूलचर्वणंमांसंवर्जयेद्व्रतवासरे ॥ असकृदित्युक्त्यासकृज्जलपानेनदोषः ॥ अत्र पारणांतंव्रतंज्ञेयंव्रतांतेविप्रभोजनम् ॥ असमाप्तेव्रतेपूर्वेकुर्यान्नैवव्रतांतरमितितस्यापिव्रतवासरत्वान्मांसनिषेधःपारणादिनेएवनतूपवासदिने ॥ उपवासप्रसक्त्यभावात् ॥ अतएवनिर्णयामृतेव्यासः ॥ वर्जयेत्पारणेमांसंव्रताहेप्यौषधंसदेति ॥ अष्टौतान्यव्रतघ्नानिआपो

मूलंफलंपयः ॥ हविर्ब्राह्मणकाम्याचगुरोर्वचनमौषधमितिस्कांदवचनात्प्रसक्तमौषधरूपमपिमांसंव्रताहेवर्जयेदित्यर्थः॥विष्णुरहस्ये ॥ स्मृत्यालोकनगंधादिस्वादनंपरिकीर्तनम् ॥ अन्नस्यवर्जयेत्सर्वंग्रासानांचाभिकांक्षणम् ॥ गात्राभ्यंगंशिरोभ्यंगंतांबूलंचानुलेपनम् ॥ व्रतस्थोवर्जयेत्सर्वंयच्चान्यद्बलरागकृदिति ॥ हारीतः ॥ पतितपाखंडादिनास्तिकादिसंभाषणानृताश्लीलादिकमुपवासादिषुवर्जयेदिति ॥ अन्नादिपदेनयत्पुरुषार्थतयासर्वदानिषिद्धंतदपिक्रत्वर्थतयासंगृह्यते ॥ अतएवव्रताधिकारेसुमंतुः ॥ विहितस्याननुष्ठानमिंद्रियाणामनिग्रहः ॥ निषिद्धसेवनंनित्यंवर्जनीयंप्रयत्नतः ॥ पतितादेर्दर्शनेतुविष्णुपुराणे ॥ तस्यावलोकनात्सूर्यंपश्येतमतिमान्नरः ॥ स्पर्शादौविष्णुधर्मे ॥ संस्पर्शेचनरःस्नात्वाशुचिरादित्यदर्शनात् ॥ संभाष्यताञ्छुचिपदंचिंतयेदच्युतंबुधः ॥ योगियाज्ञवल्क्यः ॥ यदिवाग्यमलोपःस्याद्व्रतदानक्रियादिषु ॥ व्याहरेद्वैष्णवंमंत्रंस्मरेद्वाविष्णुमव्ययम् ॥ यमः ॥ मानसेनियमेलुप्तेस्मरेद्विष्णुमनामयमिति ॥ बृहन्नारदीये ॥ रजस्वलांचचांडालंमहापातकिनंतथा ॥ सूतिकांपतितंचैवउच्छिष्टंरजकादिकम् ॥ व्रतादिमध्येशृणुयाद्यद्येषांध्वनिमुत्तमः ॥ अष्टोत्तरसहस्रंतुजपेद्वैवेदमातरम् ॥ वेदमातागायत्री ॥ मिताक्षरायांदक्षः ॥ संध्याहीनोऽशुचिर्नित्यमनर्हःसर्वकर्मसु ॥ यदन्यत्कुरुतेकिंचिन्नतस्यफलमश्नुते ॥ अत्रप्रातःसंध्यैवांगमित्याहुःकेचित् ॥ अविशेषात्तत्संध्योत्तरभाविनिकर्मादौसांगमितियुक्तमित्याहुःप्राज्ञाः ॥ प्रातःकालीनव्रतादिसंकल्पस्तुप्रातःसंध्यांकृत्वैवकार्यः ॥ प्रातःसंध्यांबुधःकृत्वासंकल्पंततआचरेदितिगौडनिबंधधृतस्मृतेः ॥ मार्कंडेयपुराणे ॥ सूर्योदयंविनानैवव्रतदानादिकक्रमइति ॥ क्रमउपक्रमः ॥ क्रियाइतिपाठेस्नानदानादिकाःक्रियाः ॥ सूर्योदयशब्देनउषःकालोलक्ष्यते ॥ तंविनारात्रौस्नानादिकंनकार्यं

मितिकल्पतरुः ॥ छंदोगपरिशिष्टे ॥ सदोपवीतिनाभाव्यंसदाबद्धशिखेनच ॥ विशिखोव्युपवीतीचयत्करोतिनतत्कृतम् ॥ पित्र्यमंत्रानुद्रवणेआत्मालंभेअवेक्षणे ॥ अधोवायुसमुत्सर्गेप्रहारेऽनृतभाषणे ॥ मार्जारमूषकस्पर्शेआक्रोशेक्रोधसंभवे ॥ निमित्तेष्वेषुसर्वत्रकर्मकुर्वन्नपःस्पृशेत्॥मार्कंडेयपुराणे॥शिरःस्नातश्चकुर्वीतदैवंपित्र्यमथापिवा ॥ वराहपुराणे ॥स्नानसंध्यातर्पणादिजपोहोमःसुरार्चनम् ॥ उपवासवताकार्यं सायंसंध्याहुतीर्विना ॥ भगवद्गीतायाम् ॥तस्मादोमित्युदाहृत्ययज्ञदानतपःक्रियाः ॥ प्रवर्ततेविधानोक्ताःसततंब्रह्मवादिनाम् ॥आपस्तंबः ॥ त्रिमात्रस्तुप्रयोक्तव्यःकर्मारंभेषुसर्वशः॥त्रिमात्रःप्रणवः ॥ इतिसामान्यपरिभाषा॥विस्तृताचेयंसामान्यपरिभाषाआचारमयूखेद्रष्टव्या ॥ अत्र स्त्रीणांविशेषोहेमाद्रौपाद्मे ॥ गर्भिणीसूतिकादिश्चकुमारीचाथरोगिणी ॥ यदाऽशुद्धातदाऽन्येनकारयेत्प्रयतास्वयम्॥प्रयताशुद्धास्वयंकुर्यादित्यर्थः॥पुंसोप्येषविधिर्लिंगस्याविवक्षितत्वादितिहेमाद्रिः॥एवंस्त्रीभीरजोदर्शनेपिकार्यम्॥तथाचसत्यव्रतः ॥ प्रारब्धदीर्घतपसांनारीणांचेद्रजोभवेत् ॥ नचतत्रव्रतस्यस्यादुपरोधःकथंचन ॥ व्रतस्योपवासस्येत्यर्थः ॥ पूजादिकंत्वन्येनकारयेत् ॥ तथाचमदनरत्नेमात्स्ये॥अंतरातुरजःस्पर्शेपूजामन्येनकारयेत् ॥ सूतकेप्येवम् ॥ तथाचतत्रैव ॥ पूर्वसंकल्पितंयच्चव्रतंसुनियतव्रतैः ॥तत्कर्तव्यंनरैःशुद्धंदानार्चनविवर्जितमितिकेनकारयेदित्यपेक्षायांतत्रैवपैठीनसिः ॥भार्यापत्युर्व्रतंकुर्याद्भार्यायाश्चपतिर्व्रतम् ॥ असामर्थ्येऽपरस्ताभ्यांव्रतभंगोनजायते ॥ अपरःपुत्रादिः ॥ तत्रैववायुपुराणे ॥ उपवासेत्वशक्तस्तुआहिताग्निरथापिवा ॥ पुत्राद्वाकारयेदन्याद्ब्राह्मणाद्वापिकारयेत् ॥ उपवासंप्रकुर्वाणःपुण्यंशतगुणं लभेत् ॥ नारीचपतिमुद्दिश्यएकादश्यामुपोषिता ॥ पुण्यंशतगुणंप्रोक्तमित्याहगालवोमुनिः ॥ मातामहादीनुद्दिश्यएकाश्यामुपोषणे ॥

कृतेचभक्तितोविप्राःसमग्रंफलमाप्नुयुः ॥ एतेचप्रतिनिधयोनकाम्ये ॥ तथाचमंडनः ॥ काम्येप्रतिनिधिर्नास्तिनित्यनैमित्तिकेचसः ॥ काम्येप्युपक्रमादूर्ध्वंकेचित्प्रतिनिधिंविदुः ॥ नस्यात्प्रतिनिधिर्मंत्रस्वामिदेवाग्निकर्मसु ॥ सदेशकालयोःशब्दे[1]नारणेःपुत्रभार्ययोः ॥ नापिप्रतिनिधातव्यंनिषिद्धंवस्तुकुत्रचित् ॥ अथव्रतेहविष्याणि ॥ हेमाद्रौछंदोगपरिशिष्टेकात्यायनः ॥ हविष्येषुयवामुख्यास्तदनुव्रीहयःस्मृताः ॥ माषकोद्रवगौरादीन्सर्वाभावेपिवर्जयेत् ॥ तत्रैवाग्निपुराणे ॥ व्रीहिषष्टिकमुद्गाश्चकलायाःसलिलंपयः ॥ श्यामाकाश्चैवनीवारागोधूमाद्याव्रतेहिताः ॥ कूष्मांडालाबुवृंताकपालक्यज्योत्स्निकास्त्यजेत् ॥ चतुर्भैक्ष्यंसक्तुकणाःशाकंदधिघृतंमधु ॥ श्यामाकाःशालिनीवारायावकंमूलतंदुलम् ॥ हविष्यंव्रतनक्तादावग्निकार्यादिकेहितम् ॥ [2]मधुमांसंविहातव्यंसर्वैश्चव्रतिभिस्तथा ॥ पालकीपाथरी ॥ ज्योत्स्निकाकोशातकी ॥ तत्रैवभविष्ये ॥ हैमंतिकंसितास्विन्नंधान्यंमुद्गायवास्तिलाः ॥ कलायकंगुनीवारावास्तुकंहिलमोचिका ॥ षष्टिकाकालशाकंचमूलकंकेमुकेतरत् ॥ कंदःसैंधवसामुद्रेगव्येचदधिसर्पिषी ॥ पयोऽनुद्धृतसारंचपनसाम्रहरीतकी ॥ पिप्पलीजीरकंचैवनागरंगकतिंतिणी ॥ कदलीलवलीधात्रीफलान्यगुडमैक्षवम् ॥ अतैलपक्कंमुनयोहविष्याणिप्रचक्षते ॥ लवणेमधुसर्पिषीइतिक्वचित्पाठः ॥ हैमंतिकंधान्यंकलमास्तदपिसितश्वेतमस्विन्नंचहविष्यम् ॥ कलायाःसतीनकपर्यायामठरइतिप्रतिद्धाः ॥ वाटाणेइतिदक्षिणप्रसिद्धाः ॥ वास्तुकंबथुवाइतिख्यातः ॥ हिलंशुक्रंमोचयतीतिक्षीरस्वाम्युक्तेःशुक्रासारीहिलसारइतिप्रसिद्धाःशाकाजलोद्भवाः ॥ गौडदेशेहेलांचलेइतिप्रसिद्धाः ॥ कालशाकमुत्तरदे

---

१ नारणेग्निरेवसेत्यापिपाठः । २ मधुमांसंविहायान्यद्व्रतेचाहितमीरितमित्यापिपाठः ।

शेकालिकेतिप्रसिद्धम् ॥ केमुकंकेमुत्राइतिपूर्वदेशेप्रसिद्धम् ॥ नागरंगकंनारिंगम् ॥ ऐरावतोनागरंगोनादेयीभूमिजंबुकेत्यमरात् ॥
नागरंचैवेतिपाठेनागरंशुंठी ॥ लवलीरायआंवळीतिमहाराष्ट्रभाषयोच्यमानंफलम् ॥ हरफररेवडीइतिमध्यदेशभाषया ॥ अतैलपक्व
मित्येतत्कथितहविष्याणामेवविशेषणम् ॥ मनुः ॥ मुन्यन्नानिपयःसोमोमांसंयच्चानुपस्कृतम् ॥ अक्षारलवणंचैवप्रकृत्याहविरुच्य
ते ॥ अनुपस्कृतमपक्वम् ॥ अथव्रताद्युपयुक्तानिवस्तूनि ॥ तत्रपंचरत्नान्यादित्यपुराणे ॥ सुवर्णरजतंमुक्ताराजावर्तप्रवालकम् ॥
रत्नपंचकमाख्यातंशेषंवस्तुब्रवीम्यहम् ॥ कनकंकुलिशंनीलंपद्मरागंचमौक्तिकम् ॥ एतानिपंचरत्नानिरत्नशास्त्रविदोविदुरितिसमयप्रदीपधृ
तकालिकापुराणोक्तानिवा ॥ कुलिशंहीरकम् ॥ स्मृत्यंतरे ॥ अभावेसर्वरत्नानांहेमसर्वत्रयोजयेत् ॥ विष्णुधर्मोत्तरे ॥ मुक्ताफलंहिरण्यंचवै
दूर्यंवज्ञरागकम् ॥ पुष्परागंचगोमेदंनीलंगारुत्मतंतथा ॥ प्रवालयुक्तान्युक्तानिमहारत्नानिवैनव ॥ अथपल्लवाहेमाद्रौब्रह्मांडपुराणे ॥ अश्व
त्थोदुंबरप्लक्षचूतन्यग्रोधपल्लवाः ॥ पंचभंगाइतिख्याताःसर्वकर्मसुशोभनाः ॥ पंचभंगाःपंचपल्लवाः ॥ पंचगव्यंचतत्रैवस्कांदे ॥ गोमूत्रंगोमयं
क्षीरंदधिसर्पिर्यथाक्रमम् ॥ विष्णुधर्मे ॥ गोमूत्रंभागतश्चार्द्धंशकृत्क्षीरस्यचत्रयम् ॥ द्वयंदध्नोघृतस्यैकमेकश्चकुशवारिजः ॥ गोमूत्रप्रमाणंतु
प्रायश्चित्तमयूखेज्ञेयम् ॥ विष्णुधर्मे ॥ गायत्र्याऽऽदायगोमूत्रंगंधद्वारेतिगोमयम् ॥ आप्यायस्वेतिक्षीरंचदधिक्राव्णोऽथवैदधि ॥ शुक्रमसीति
आज्यंचदेवस्यत्वाकुशोदकम् ॥ एभिस्तुपंचभिर्युक्तंपंचगव्यंप्रचक्षते ॥ पंचामृतंतुहेमाद्रौशिवधर्मे ॥ पंचामृतंदधिक्षीरंसितामधुघृतंस्मृतम् ॥
मदनरत्नेकात्यायनः ॥ आज्यंक्षीरंमधुतथामधुरत्रयमुच्यते ॥ तत्रैवभविष्ये ॥ मधुरोऽम्लश्चलवणःकषायस्तिक्तएवच ॥ कटुकश्चेतिराजें

द्रसषट्कमुदाहृतम् ॥ चतुःसमंतुगारुडे ॥ कस्तूरिकायाद्वौभागौचत्वारश्चंदनस्यच ॥ कुंकुमस्यत्रयश्चैकःशशिनःस्याच्चतुःसमम् ॥ कुंकुमं केशरम् ॥ शशीकर्पूरः ॥ कर्पूरश्चंदनंदर्पःकुंकुमंचसमांशकम् ॥ सर्वगंधमितिप्रोक्तंसमस्तसुरभूषणम् ॥ दर्पःकस्तूरिका ॥ तथाकस्तूरीह्यगुरुश्चैवकर्पूरश्चंदनंतथा ॥ कंकोलंचभवेदेभिःपंचभिर्यक्षकर्दमः ॥ अथसर्वौषधयश्छंदोगपरिशिष्टे ॥ कुष्ठंमांसीहरिद्रेद्वेमुराशैलेयचंदनम् ॥ वचाचंपकमुस्तंचसर्वौषध्योदशस्मृताः ॥ पाद्मे ॥ इक्षवस्तृणराजंचनिष्पावाजाजिधान्यकम् ॥ विकारवच्चगोक्षीरंकुसुमंकुंकुमंतथा ॥ लवणंचाष्टमंतत्रसौभाग्याष्टकमुच्यते ॥ तृणराजस्तालः ॥ अजाजीजीरकम् ॥ आपःक्षीरंकुशाग्राणिदध्यक्षततिलास्तथा ॥ यवाःसिद्धार्थकाश्चेतिह्यर्घ्योऽष्टांगःप्रकीर्तितः ॥ पंचरात्रे ॥ रजांसिपंचवर्णानिमंडलार्थंहिकारयेत् ॥ शालितंडुलचूर्णेनशुक्लंवायवसंभवम् ॥ रक्तकुसुंभसिंदूरगैरिकादिसमुद्भवम् ॥ हरितालोद्भवंपीतंरजनीसंभवंतथा ॥ कृष्णंदग्धयवैर्हरित्पीतकृष्णविमिश्रितम् ॥ रजनीहरिद्रा ॥ कौतुकसंज्ञानिभविष्ये ॥ दूर्वायवांकुराश्चैववालकंचूतपल्लवाः ॥ हरिद्राद्वयसिद्धार्थशिखिपत्रोरगत्वचः ॥ कंकणौषधयश्चैताःकौतुकाख्यानवस्मृताः ॥ अथसप्तमृदोमात्स्ये ॥ गजाश्वरथवल्मीकसंगमाद्ध्रदगोकुलात् ॥ मृदमानीयकुंभेषुप्रक्षिपेच्चत्वरात्तथा ॥ गोकुलावधिसप्तचत्वरेणसहाष्टौमृदोभवंति ॥ हेमाद्रौभविष्ये ॥ सुवर्णरजतंताम्रमारकूटंतथैवच ॥ लोहंत्रपुतथासीसंधातवःसप्तकीर्तिताः ॥ आरकूटंपित्तलम् ॥ तत्रैवषट्त्रिंशन्मते ॥ यवगोधूमधान्यानि[1]तिलाःकंगुस्तथैवच ॥ श्यामाकंचीनकंचैवसप्तधान्यमुदाहृतम् ॥ सप्तदशधान्यानिमार्कंडेयपुराणे ॥ व्रीहयश्च

---

[1] व्रीहयः ।

यवाश्चैवगोधूमाअणवस्तिलाः ॥ प्रियंगवःकोविदाराःकोरदूषाःसतीनकाः ॥ माषामुद्गामसूराश्चनिष्पावाःसकुलित्थकाः ॥ आढक्यश्चणकाश्चैवशणाःसप्तदशस्मृताः ॥ कोरदूषाःकोद्रवाः ॥ सतीनकाःकलायाः ॥ मठरइतिप्रसिद्धाः ॥ अष्टादशधान्यानिस्कांदे ॥ व्रीहिर्यवास्तिलाश्चैवयावनालास्तथैवच ॥ सतीनकाःकुलित्थाश्चकंगुकाःकोरदूषकाः ॥ माषमुद्गमसूराश्चनिष्पावाःश्यामसर्षपाः ॥ गोधूमाश्चणकाश्चैवनीवाराढक्यएवच ॥ एवंक्रमेणजानीयाद्धान्यान्यष्टादशैवतु ॥ शाकानिहेमाद्रौक्षीरस्वामी ॥ मूलपत्रकरीराग्रफलकांडाधिरूढकाः ॥ त्वक्पुष्पंकवचंचेतिशाकंदशविधंस्मृतम् ॥ करीरंवंशांकुरः ॥ अग्रंपल्लवः ॥ कांडंनालम् ॥ कवकंछत्राकम् ॥ कलशाउक्ताविष्णुधर्मे ॥ हैमराजतताम्राश्चमृन्मयालक्षणान्विताः ॥ यात्रोद्वाहप्रतिष्ठादौकुंभाःस्युरभिषेचने ॥ तत्परिमाणंचतत्रैव ॥ पंचाशांगुलवैपुल्याउत्सेधेषोडशांगुलाः ॥ द्वादशांगुलमूलाःस्युर्मुखमष्टांगुलंभवेत् ॥ पंचगुणिताआशाश्चपंचाशाः ॥ आशादश ॥ पंचाशदंगुलानिवैपुल्यमित्यर्थः ॥ केचित्तुपंचदशांगुलवैपुल्याइत्याहुः ॥ प्रतिमाद्रव्ययोःपरिमाणंहेमाद्रौभाविष्ये ॥ अनुक्तद्रव्यतत्संख्यादेवताप्रतिमानृप ॥ सौवर्णीराजतीताम्रीवृक्षजामार्तिकीतथा ॥ चित्रजापिष्टलेपोत्थानिजवित्तानुसारतः ॥ आमाषात्पलपर्यंताकर्तव्याशक्तिसंभवे ॥ अंगुष्ठपर्वमारभ्यवितस्त्यवधिकास्मृता ॥ मात्स्येतुविशेषः ॥ अंगुष्ठपर्वादारभ्यवितस्तिर्यावदेवतु ॥ गृहेतुप्रतिमाकार्यानाधिकाशस्यतेबुधैः ॥ आषोडशात्तुप्रासादेकर्तव्यानाधिकाततइति ॥ अधिकंकल्पतरौप्रतिष्ठाकांडेज्ञेयम् ॥ तथाअनुक्तसंख्याहोमेतुशतमष्टोत्तरंस्मृतम् ॥ मात्स्ये ॥ होमोग्रहादिपूजायां

---

१ अंकुरः ।

शतमष्टोत्तरंभवेत् ॥ अष्टाविंशतिरष्टौवायथाशक्तिविधीयते ॥ मदनरत्नेब्राह्मे ॥ यथोक्तवस्त्वसंपत्तौग्राह्यंतदनुकारियत् ॥ यवाभावचगोधूमाव्रीह्यभावेचतंडुलाः ॥ आज्यंद्रव्यमनादेशेजुहुयाच्चयथाविधि ॥ मंत्रस्यदेवतायाश्चप्रजापतिरितिस्थितिः ॥ ॥ मंत्रस्यदेवतायाश्चाविधानेप्रजापतिर्दैवतासमस्तव्याहृतिर्मंत्रः ॥ स्मृत्यंतरेपि ॥ नव्याहृत्यासमंहुतइति ॥ गारुडे ॥ प्रणवादिनमोंतंचचतुर्थ्यंतंचसत्तम ॥ देवतायाःस्वकंनाममूलमंत्रःप्रकीर्तितः ॥ द्रव्याभावेप्रतिनिधिर्हेमाद्रौविष्णुधर्मे ॥ दध्यलाभेपयोग्राह्यंमध्वलाभेतथागुडः ॥ घृतेप्रतिनिधिःकार्यःपयोवादधिवानृप ॥ तत्रैवमैत्रायणीयपरिशिष्टे ॥ दर्भाभावेकाशः ॥ पैठीनसिः ॥ सर्वाभावेयवाः ॥ तत्रैवदेवलः ॥ आज्यहोमेषुसर्वेषुगव्यमेवभवेद्घृतम् ॥ तदभावेमाहिष्यास्तुआजमाविकमेवतु ॥ तदभावेतुतैलंस्यात्तदभावेतुजार्तिलम् ॥ तदभावेतुकौसुंभंतदभावेतुसार्षपम् ॥ अथपवित्रंहेमाद्रौपरिशिष्टेकात्यायनः ॥ अनंतर्गर्भितंसाग्रंकौशंद्विदलमेवच ॥ प्रादेशमात्रंविज्ञेयंपवित्रंयत्रकुत्रचित् ॥ आज्यस्योत्पवनार्थंयत्तदप्येतावदेवतु ॥ अथेध्माः ॥ पलाशाश्वत्थखदिरवटोदुंबराणांतदभावेकंटकवर्जसर्ववनस्पतीनाम् ॥ अथधूपाः ॥ अगुरुश्चंदनंमुस्तासिह्लकंवृषणंतथा ॥ समभागैस्तुकर्तव्योधूपोयममृताह्वयः ॥ सिह्लकंसिह्लादइतिप्रसिद्धम् ॥ वृषणंकस्तूरी ॥ षड्भागकुष्टंद्विगुणोगुडश्चलाक्षात्रयंपंचनखस्यभागाः ॥ हरीतकीसर्जरसःसमांसीभागैकमेकंत्रिलवंशिलाजम् ॥ घनस्यचत्वारिपुरस्यचैकोधूपोदशांगःकथितोमुनींद्रैः ॥ सर्जरसोरालइतिप्रसिद्धः ॥ मांसीजटामांसी ॥ त्रिलवंत्रिभागम् ॥ घनःकर्पूरः ॥ पुरोगुग्गुलुः ॥ सुवर्णमानमाहयाज्ञवल्क्यः ॥ जालसूर्यमरीचिस्थंत्रसरेणूरजःस्मृतम् ॥ तेऽष्टौलिक्षास्तुतास्तिस्रोराजसर्षपउच्यते ॥ गौरस्तुतेत्रयःषट्तेयवोमध्यस्तुतेत्रयः ॥

कृष्णलःपंचतेमाषस्तेसुवर्णस्तुषोडश ॥ पलंसुवर्णाश्चत्वारःपंचवापिप्रकीर्तितम्॥रजतमानमाह ॥ द्वेकृष्णलेरूप्यमाषोधरणंषोडशैवते॥शत
मानंतुदशभिर्धरणैःपलमेवतु॥ निष्कःसुवर्णाश्चत्वारइति॥ ताम्रमानमाह ॥कार्षिकस्ताम्रिकःपणइतिपलचतुर्थांशेनकर्षेणोन्मितःकार्षिकस्ता
म्रसंबंधीपणोभवति॥कर्षसंज्ञाचनिघंटौ॥तेषोडशाक्षःकर्षोस्त्रीपलंकर्षचतुष्टयमिति॥तेषोडशमाषाअक्षःसचकर्षइत्यर्थः ॥धरणस्यैवपुराणइति
संज्ञांतरम्॥तेषोडशस्याद्धरणंपुराणश्चैवराजतमितिमिताक्षरायांस्मृतेः ॥ शतमानपलेपर्याये ॥सुवर्णचतुष्टयसमतोलितंरूप्यंराजतोनिष्कइ
त्यर्थः॥सुवर्णनिष्कस्तुचतुःसौवर्णिकोनिष्कोविज्ञेयस्तुप्रमाणतइतिमनूक्तःसचपलसमानएव ॥कोत्रकार्षापणइत्यपेक्षायांदेशभेदेनकार्षापणो
भिन्नइत्याहहेमाद्रौनारदः॥कार्षापणोदक्षिणस्यांदिशिरौप्यःप्रवर्तते ॥ पणैर्निबद्धःपूर्वस्यांषोडशैवपणाःसतु ॥ षोडशपणाअष्टौढब्बूकाःकार्षा
पणःपूर्वस्यामित्यर्थः ॥तावतालभ्यंरूप्यंदक्षिणस्यांसइतिद्वैतनिर्णये॥लीलावत्याम् ॥ वराटकानांदशकद्वयंयत्साकाकिणीताश्चपणश्चतस्रः ॥
तेषोडशद्रम्मइहावगम्योद्रम्मैस्तथाषोडशभिश्चनिष्कइति॥अथधान्यमानंभविष्ये॥पलद्वयंतुप्रसृतंद्विगुणंकुडवंमतम्॥चतुर्भिःकुडवैःप्रस्थःप्र
स्थाश्चत्वारआढकः ॥ आढकैस्तैश्चतुर्भिश्चद्रोणस्तुकथितोबुधैः ॥ कुंभोद्रोणद्वयंशूर्पःखारीद्रोणास्तुषोडश ॥ द्रोणद्वयस्यवैशूर्पइतिसंज्ञा ॥
पलंचकुडवःप्रस्थआढकोद्रोणएवच ॥ धान्यमानेषुबोद्धव्याःक्रमशोऽमीचतुर्गुणाः ॥ द्रोणैःशोडशभिःखारीविंशत्याकुंभउच्यते ॥ कुं
भैस्तुदशभिर्वाहोधान्यसंख्याःप्रकीर्तिताः ॥ विंशत्येत्यत्रापिद्रोणैरितिसंबध्यते ॥ तथाच ॥ कुंभोद्रोणद्वयमितिपक्षाद्विंशतिद्रोण
मितःकुंभइतिपक्षांतरम् ॥ द्रोणाढकयोःपरिमाणांतरमुक्तंपराशरेण ॥ वेदवेदांगविद्भिर्धर्मशास्त्रानुपालकैः ॥ प्रस्थाद्वात्रिंशतिद्रोणःस्मृ

तोद्विप्रस्थआढकइति ॥ एतेषांन्यूनाधिकपक्षाणांशक्तिदेशकालाद्यपेक्षयाव्यवस्थाज्ञेया ॥ अथहोमद्रव्यमानंसिद्धांतशेखरे ॥ होमद्रव्यप्रमाणानिवक्ष्यंतेतुयथाक्रमम् ॥ कर्षप्रमाणमाज्यंस्यान्मधुक्षीरंचतत्समम् ॥ तंडुलानांशुक्तिमात्रंपायसंप्रसृतेःसमम् ॥ कर्षमात्राणिभक्ष्याणिलाजामुष्टिमितामताः॥अन्नंग्राससमंग्राह्यंशाकंग्रासार्द्धमात्रकम्॥मूलानांतुत्रिभागःस्यात्कंदानामष्टमोंऽशकः॥इक्षुःपर्वप्रमाणःस्यादंगुलद्वितयंलता ॥ प्रादेशमात्राः समिधोव्रीहीणांचांजलिःसमः॥तिलसक्तुकणादीनांमृगीमुद्राप्रमाणतः ॥तत्रपुष्पफलादीनांप्रमाणाहुतिरिष्यते॥ चंद्रश्रीखंडकस्तूरीकुंकुमागुरुकर्दमाः ॥ हरिमंथसमाःप्रोक्तागुग्गुलुर्बदरोपमः ॥ हरिमंथश्चणकः ॥ आहुतीनामिदंमानंकथितंवेदवेदिभिः ॥ स्यात्रिमुद्रामृगीमुद्राहोमेसर्वफलप्रदा ॥ मानांतरंशारदातिलकटीकायांपदार्थादर्शेकर्षप्रमाणमाज्यंस्याच्छुक्तिमात्रंपयःस्मृतम् ॥ उक्तानिपंचगव्यानिशुक्तिमात्राणिसाधुभिः ॥ तत्समंमधुदुग्धान्नंग्रासमात्रमुदाहृतम् ॥ दधिप्रसृतिमात्रंस्याल्लाजाःस्युर्मुष्टिसंमिताः॥ पृथुकास्तत्प्रमाणाःस्युःसक्तवोपितथाविधाः ॥ पलार्द्धंगुडमानंचशर्करापितथाविधा ॥ ग्रासार्द्धमात्रमन्नानामिक्षुःपर्वप्रमाणतः ॥ एकंस्यात्पत्रपुष्पंचतथाधूपादिकल्पयेत् ॥ मातुलिंगंचतुःखंडंपनसंदशधाकृतम् ॥ अष्टधानारिकेलंचचतुर्धाकदलीफलम् ॥ त्रिधाकृतंफलंबैल्वंकापित्थंखंडितंद्विधा ॥ व्रीहयोमुष्टिमानाःस्युर्मुद्गामाषायवास्तथा ॥ तंडुलाःस्युस्तदर्धांशाःकोद्रवामुष्टिसंमिताः ॥ लवणंशुक्तिमात्रंस्यान्मरीचान्येकविंशतिः ॥ घृतस्यकार्षिकोहोमःक्षीरस्यमधुनस्तथा ॥ शुक्तिमात्राहुतिर्दध्नःप्रसृतिःपायसस्यच ॥ खंडत्रयंतुमूलानांफलानांस्वप्रमाणतः॥ ग्रासमात्रंतुहोतव्याइतरेषांचतंडुलाः ॥ अक्षतास्तुयवाःप्रोक्ताअभावेव्रीहयःस्मृताः ॥ तदभावेचगोधूमानतुखंडिततंडुलाः ॥ येषांकेषां

चिदन्येषांद्रव्याणामप्यसंभवे॥सर्वत्राज्यमुपादेयंभरद्वाजमुनेर्मतात् ॥ सर्वप्रमाणमाहुत्यापंचांगुलगृहीतयेति ॥ संपूर्णानिचसर्वत्रसूक्ष्माणिपंचपंचच ॥ इक्षूणांपर्वकंमानंलतानामंगुलद्वयम्॥चंद्रचंदनकाश्मीरकस्तूरीयक्षकर्दमान्॥कलायसंमितानेतान्गुग्गुलुंबदरास्थिवत् ॥ द्रवःस्रुवेणहोतव्यःपाणिनाकठिनंहविः ॥ स्रुवपूर्णाद्रवाःप्रोक्ताःकठिनाग्रासमात्रकाः ॥ व्रीहयोयवगोधूमप्रियंगुतिलशालयः ॥ स्वरूपेणैवहोतव्याइतरेषांचतंडुलाः ॥ अथऋत्विग्वरणंहेमाद्रौपाद्मे ॥ बालाग्निहोत्रिणंविप्रंसुरूपंचगुणान्वितम् ॥ सपत्नीकंचसंपूज्यभूषयित्वाचभूषणैः ॥ पुरोहितंमुख्यतमंकृत्वान्यांश्चतथर्त्विजः ॥ चतुर्विंशद्गुणोपेतान्सपत्नीकान्निमंत्रितान् ॥ अहतांबरसंछन्नान्स्रग्विणःशुचिभूषितान् ॥ अंगुलीयकानिचतथाकर्णवेष्टान्प्रदापयेत् ॥ तत्रैवलैंगे ॥ वस्त्रयुग्मंतथोष्णीषंकुंडलेकंठभूषणम् ॥ अंगुलीभूषणंचैवमणिबंधस्यभूषणम् ॥ एतानिचैवसर्वाणिप्रारंभेधर्मकर्मणाम् ॥ पुरोहितायदत्वाथऋत्विग्भ्यःसंप्रदापयेत् ॥ पूर्वोक्तंभूषणंसर्वंसोष्णीषंवस्त्रसंयुतम्॥दद्यादेतत्प्रयोक्तृभ्यआच्छादनपटंतथा ॥ व्रतांगंमधुपर्कमाहविश्वामित्रः ॥ संपूज्यमधुपर्केणऋत्विजःकर्मकारयेत् ॥ अपूज्यकारयन्कर्मकिल्बिषेणैवयुज्यते ॥ ऋत्विजांसंख्यामाहतत्रैवमात्स्ये ॥ हेमालंकारिणःकार्याःपंचविंशतिऋत्विजः ॥ तोषयेच्चसमंसर्वानाचार्येद्विगुणंभवेत् ॥ दक्षिणयातोषयेदित्यर्थः॥ अथसर्वतोभद्रमंडलम् ॥ हेमाद्रौस्कांदे ॥ प्रागुदीच्यायतारेखाःकुर्यादेकोनविंशतिम् ॥ खंडेंदुस्त्रिपदःकोणेशृंखलापंचभिःपदैः ॥ एकादशपदावल्लीभद्रंतुनवभिःपदैः ॥ चतुर्विंशत्पदावापिविंशत्यापरिधिःपदैः ॥ मध्येषोडशभिःकोष्ठैःपद्ममष्टदलंस्मृतम्॥श्वेतेंदुःशृंखलाःकृष्णावल्लीनीलेनपूरयेत् ॥ भद्रंरक्तंसितावापिपरिधिःपीतवर्णकः ॥ बाह्यांतरदलश्वेताकर्णिकापीतवर्णिका ॥ परिध्यावेष्टितंपद्मंबाह्येसत्त्वंरजस्तमः ॥

तन्मध्येस्थापयेद्देवान्ब्रह्माद्यांश्चसुरेश्वरान् ॥ इतिसर्वतोभद्रपीठम् ॥ अथलिंगतोभद्रम् ॥ चतुर्विंशतिरालेख्यारेखाःप्राग्दक्षिणायताः॥ कोणेषुशृंखलाःपंचपदावल्लयस्तुपार्श्वतः ॥ पदैर्नवभिरालेख्याश्चतुर्भिर्लघुशृंखलाः ॥ लघुवल्लयःपदैःषड्भिस्ततोष्टादशभिःपदैः ॥ कृत्वालिंगानिवाप्यःस्युस्त्रयोदशभिरंतरा ॥ ततोवीथीद्वयेनैवपीठंकुर्याद्विचक्षणः ॥ तस्यपादाःपंचपदाद्वाराण्यपितथैवच ॥ एकाशीतिपदंमध्येपद्मंस्वस्तिकमुच्यते ॥ कोणेषुशृंखलाःकार्याःपदैस्त्रिभिस्ततःपरम् ॥ पदैश्चतुर्भिर्दिक्षुस्युर्भद्राण्येषांसमंततः ॥ एकादशपदावल्लयोमध्येऽष्टदलमालिखेत् ॥ पद्मंनवपदंत्वेवंलिंगतोभद्रमुच्यते ॥ शृंखलाःकृष्णवर्णेनवल्लीर्नीलेनपूरयेत् ॥ रक्तेनशृंखलालघ्वीर्वल्लीःपीतेनपूरयेत् ॥ लिंगानिकृष्णवर्णानिश्वेतेनाप्यथवापिकाः ॥ पीठंसपादंश्वेतेनपीतेनद्वारपूरणम् ॥ मध्येस्युःशृंखलारक्तावल्लीर्नीलेनपूरयेत् ॥ भद्राणिपीतवर्णानिपीतापंकजकर्णिका ॥ दलानिश्वेतवर्णानियद्वाचित्राणिकल्पयेत्॥ तिस्रोरेखाबहिःकार्याःसितरक्तासिताःक्रमात्॥ अथचतुर्लिंगोद्भवंलैंगे ॥ रेखास्त्वष्टादशप्रोक्ताश्चतुर्लिंगसमुद्भवे ॥ कोणेंदुस्त्रिपदःश्वेतस्त्रिपदैःकृष्णशृंखलाः ॥ वल्लीसप्तपदानीलाभद्रंरक्तंचतुष्पदम् ॥ भद्रपार्श्वेमहारुद्रंकृष्णमष्टादशैःपदैः ॥ शिवस्यपार्श्वतोवापींकुर्यात्पंचपदांसिताम् ॥ पदमेकंतथापीतंभद्रवाप्योस्तुमध्यतः ॥शिरसिशृंखलायाश्चकुर्यात्पीतंपदत्रयम् ॥ लिंगानांस्कंधतःकोष्ठाविंशतीरक्तवर्णकाः ॥ परिधिःपीतवर्णैस्तुपदैःषोडशभिःस्मृतः ॥ पदैस्तुनवभिःपश्चाद्रक्तंपद्मंसकर्णिकम् ॥ अथद्वादशलिंगोद्भवम् ॥ तत्रैव ॥ प्रागुदीच्यायतारेखाःषट्त्रिंशद्विप्रकल्पयेत् ॥ पदानिद्वादशशतंपंचविंशतिरेवच ॥ खंडेंदुस्त्रिपदःकोणेशृंखलाःषट्पदैःस्मृताः ॥ त्रयोदशपदावल्लीभद्रंतुनवभिःपदैः ॥ त्रयोदशपदावापीलिंगमष्टादशस्मृतम् ॥ लिंगत्रयस्यपंक्तौतुशोभा

कोष्ठाश्चतुर्दश ॥ तेषामुपरिपंक्तौतुकोष्ठाःसप्तदशैवतु ॥ पूजापंक्तिस्तुविज्ञेयापरितःपरिकीर्तिता ॥ पूजापंक्त्यंतरापंक्तौकोष्ठाद्व्यशीतिसंख्या ॥ परिधिःसचविज्ञेयोमंडलेह्यंतराद्वयोः ॥ परिध्यंतरकोष्ठेषुसर्वतोभद्रमालिखेत् ॥ विशेषश्चात्रविज्ञेयःशृंखलाषट्पदाभवेत् ॥ त्रयोदशपदावल्लीभद्रंतुनवभिःपदैः ॥ पंचविंशत्पदावापीपरिधिःषोडशात्मकः ॥ मध्येनवपदंपद्मंकर्णिकाकेसरान्वितम् ॥ सत्त्वंरजस्तमोवर्णाःपरितोमंडलस्यतु ॥ त्रयःपरिधयःकार्यास्तत्रद्वाराणिकारयेत् ॥ सितेंदुःशृंखलाकृष्णावल्लीनीलाप्रकीर्तिता ॥ भद्रंचैवारुणंज्ञेयंवापीस्याच्छ्वेतवर्णिका ॥ लिंगानिकृष्णवर्णानिपार्श्वतोद्वादशैवतु ॥ परिधिःपीतवर्णःस्यात्कमलंपंचवर्णकम् ॥ इतिसर्वतोभद्रलिंगतोभद्रादिमंडलानि ॥ अथसर्वतोभद्रमंडललिंगतोभद्रमंडलविभागउच्यते ॥ शिवव्रतंविनासर्वव्रतोद्यापनेषुसर्वतोभद्रमंडलंकारयेच्छिवव्रतेतुलिंगतोभद्रंलिखेत् ॥ तत्रकारिका ॥ बाहुमात्रायतांवेदींकुर्याच्छुद्धमृदाबुधः ॥ तद्वेद्यांसर्वतोभद्रंमंडलंविलिखेत्ततः ॥ शिवव्रतेषुतत्रैवलिंगतोभद्रमालिखेत् ॥ तन्मध्येस्थापयेदेवान्ब्रह्माद्यांश्चसुरेश्वरान् ॥ ॥ अथमंडलदेवताः ॥ ॥ तन्मध्येब्रह्माणम् ॥ ब्रह्मजज्ञानंगौतमोवामदेवोब्रह्मात्रिष्टुप् ॥ मध्येब्रह्मावाहनेविनियोगः ॥ ॐ ब्रह्मजज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्विसीमतःसुरुचोवेनआवः ॥ सबुध्न्याउपमाअस्यविष्ठाःसतश्चयोनिमसतश्चविवः ॥ भोब्रह्मन्इहागच्छइहतिष्ठपूजांगृहाणममसंमुखःसुप्रसन्नोवरदोभव ॥ इत्येवंप्रकारेणसर्वदेवतानामावाहनंज्ञेयम् ॥ ततउदीचीमारभ्यवायवीपर्यंतंसोमादयोवाय्वंताअष्टौलोकपालाःस्थापनीयाः ॥ १ ॥ तत्रआप्यायस्वराहुगणोगोतमःसोमोगायत्री ॥ उत्तरेसोमावाहनेविनियोगः ॥ ॐ आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमवृष्ण्यम् भवावाजस्यसंगथे ॥ २ ॥ अभित्वाऽजीगर्तिःशुनःशेपईशानोगायत्री ॥ ईशान्यामीशानावाहनेवि० ॐ अ

भित्वादेवसवितरीशानंवार्याणाम् ॥ सदावन्भागमीमहे ॥ ३ ॥ इंद्रवोमधुच्छंदाइंद्रोगायत्री ॥ पूर्वेइंद्रावा० ॥ ॐ इंद्रंवोविश्वतस्परिहवामहे
जनेभ्यः ॥ अस्माकमस्तुकेवलः ॥ ४ ॥ अग्निंदूतंकाण्वोमेधातिथिरग्निर्गायत्री ॥ आग्नेय्यामग्न्यावा०ॐ अग्निंदूतंवृणीमहेहोतारंविश्ववे
दसम् ॥ अस्ययज्ञस्यसुक्रतुम् ॥ ५ ॥ यमायसोमंवैवस्वतोयमोयमोऽनुष्टुप् ॥ दक्षिणेयमावा० ॐ यमायसोमंसुनुतयमायजुहुता
हविः॥ यमंहयज्ञोगच्छत्यग्निदूतोअरंकृतः ॥ ६ ॥ मोषुणोघोरःकाण्वोनिर्ऋतिर्गायत्री ॥ नैर्ऋत्यांनिर्ऋत्यावा० ॐ मोषुणःपरापरा
निर्ऋतिर्दुर्हणावधीत् ॥ पदीष्टतृष्णयासह ॥ ७ ॥ तत्वायामिशुनःशेपोवरुणस्त्रिष्टुप् ॥ पश्चिमेवरुणावा० ॐ तत्त्वायामिब्रह्मणा
वंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ॥ अहेळमानोवरुणेहबोध्युरुशंसमानआयुःप्रमोषीः ॥ ८ ॥ वायोशतंवामदेवोवायुरनुष्टुप् ॥
वायव्यांवाय्वावा० ॐ वायोशतंहरीणांयुवस्वपोष्याणाम् ॥ उतवातेसहस्त्रिणोरथआयातुपाजसा ॥ ९ ॥ वायुसोमयोर्मध्येअष्टौ
वसवः ॥ ज्मयाअत्रमैत्रावरुणोवसवस्त्रिष्टुप् ॥ वायुसोमयोर्मध्येवस्वावाहनेवि० ॐ ज्मयाअत्रवसवोरंतदेवाउरावंतरिक्षेमर्जयंत
शुभ्राः ॥ अर्वाक्पथउरुज्रयःकृणुध्वंश्रोतादूतस्यजग्मुषोनोअस्य ॥ १० ॥ आरुद्रासःश्यावाश्वएकादशरुद्राजगती ॥ सोमेशा
नयोर्मध्येएकादशरुद्रावा० ॐ आरुद्रासइंद्रवंतःसजोषसोहिरण्यरथाःसुवितायगंतन ॥ इयंवोअस्मत्पतिहर्यतेमतिस्तृष्णजेनदिवउत्साउ
दन्यवे ॥ ११ ॥ त्यांनुमत्स्यःसांमदोद्वादशादित्यागायत्री ॥ ईशानेंद्रयोर्मध्येद्वादशादित्यावा० ॐ त्यांनुक्षत्रियाँअवआदित्यान्याचिषा
महे ॥ सुमृळीकाँअभिष्टये ॥ १२ ॥ अश्विनावर्तिराहूगणोगोतमोऽश्विनावुष्णिक् ॥ इंद्राग्न्योर्मध्येअश्व्यावा० ॐ अश्विनावर्तिरस्मदागो

मद्वस्त्राहिरण्यवत् ॥ अर्वाग्रथंसमवसानियच्छतम् ॥ १३ ॥ ओमासोमधुच्छंदाविश्वेदेवागायत्री ॥ अग्नियमयोर्मध्येविश्वेदेवावा० ॐ
ओमासश्चर्षणीधृतोविश्वेदेवासआगत ॥ दाश्वांसोदाशुषःसुतम् ॥ १४ ॥ अभित्यंदेवंगौतमोवामदेवःसप्तयक्षाअष्टी ॥ यमनिर्ऋत्योर्मध्येस
प्तयक्षावा० ॐ अभित्यंदेवंसवितारमोण्योःकविक्रतुमर्चामिसत्यसवंरत्नधामभिप्रियंमतिंकविम् ॥ ऊर्ध्वायस्यामतिर्भाअदिद्युतत्सवीमनिहि
रण्यपाणिरमिमीतसुक्रतुःकृपास्वः॥१५॥आयंगौःसार्पराज्ञीसर्पागायत्री ॥ निर्ऋतिवरुणयोर्मध्येसर्पावा० ॐ आयंगौःपृश्निरक्रमीदसदन्मातरं
पुरः ॥ पितरंचप्रयन्त्स्वः ॥ १६ ॥ अप्सरसामैतशऋष्यशृंगोगंधर्वाप्सरसोनुष्टुप् ॥ वरुणवाय्वोर्मध्येगंधर्वाप्सरसामावा० ॐ अप्सरसां
गंधर्वाणांमृगाणांचरणेचरन् ॥ केशीकेतस्यविद्वान्सखास्वादुर्मदिंतमः ॥ १७ ॥ यदक्रंदमौचथ्योदीर्घतमास्कंदास्त्रिष्टुप् ॥ ब्रह्मसोमयोर्मध्य
स्कंदावा० ॐ यदक्रंदःप्रथमंजायमानउद्यन्त्समुद्रादुतवापुरीषात् ॥ श्येनस्यपक्षाहरिणस्यबाहूउपस्तुत्यंमहिजातंतेअर्वन् ॥ १८ ॥ तत्रै
वऋषभमृषभोवैराजोनंदीश्वरोऽनुष्टुप् ॥ ब्रह्मसोमयोर्मध्येनंदीश्वरावा० ॐ ऋषभंमासमानानांसपत्नानांविषासहिम् ॥ हंतारंशत्रूणांकृधिवि
राजंगोपतिंगवाम् ॥ १९ ॥ कद्रुद्रायघोरःकाण्वःशूलोगायत्री ॥ तत्रैवशूलावा० ॐ कद्रुद्रायप्रचेतसेमीळ्हुष्टमायतव्यसे ॥ वोचेमशंतमं
हृदे ॥ २० ॥ कुमारंकुमारोमहाकालस्त्रिष्टुप् ॥ तत्रैवमहाकालावा० ॐ कुमारंमातायुवतिःसमुब्धंगुहाबिभर्तिनददातिपित्रे ॥ अनी
कमस्यनमिनज्जनासःपुरःपश्यन्तिनिहितमरतौ ॥ २१ ॥ अदितिर्लौक्योबृहस्पतिर्दक्षोऽनुष्टुप् ॥ ब्रह्मेशानयोर्मध्येदक्षादिसप्तग
णावा० ॥ ॐ अदितिर्ह्यजनिष्टदक्षयादुहितातव ॥ तांदेवाअन्वजायंतभद्राअमृतबंधवः ॥ २२ ॥ तामग्निवर्णांसौभरिर्दुर्गात्रिष्टुप् ॥

ब्रह्मेंद्रयोर्मध्येदुर्गा० ॥ ॐतामग्निवर्णांतपसाज्वलंतींवैरोचनींकर्मफलेषुजुष्टाम् ॥ दुर्गांदेवींशरणमहंप्रपद्येसुतरसितरसेनमः ॥ २३ ॥ इदं
विष्णुःकाण्वोमेधातिथिर्विष्णुर्गायत्री ॥ ब्रह्मेंद्रयोर्मध्येविष्णवावा० ॥ ॐइदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदम् ॥ समूळ्हमस्यपांसुरे ॥ २४ ॥
उदीरतांशखःस्वधात्रिष्टुप् ॥ ब्रह्मास्योर्मध्येस्वधावा० ॥ ॐउदीरतामवरउत्परासउन्मध्यमाःपितरःसोम्यासः ॥ असुंयईयुरवृकाऋतज्ञा
स्तेनोऽवंतुपितरोहवेषु ॥ २५ ॥ परंमृत्योःसंकुसुकोमृत्युरोगास्त्रिष्टुप् ॥ ब्रह्मयमयोर्मध्येमृत्युरोगावा० ॥ परंमृत्योअनुपरेहिपथाँयस्ते
स्वइतरोदेवयानात् ॥ चक्षुष्मतेशृण्वतेतेब्रवीमिमानःप्रजांरीरिषोमोतवीरान्॥२६॥गणानांत्वाशौनकोगृत्समदोगणपतिर्जगती ॥ब्रह्मनिर्ऋत्यो
र्मध्येगणपत्यावा० ॥ ॐगणानांत्वागणपतिंहवामहेकविंकवीनामुपमश्रवस्तमम् ॥ ज्येष्ठराजंब्रह्मणांब्रह्मणस्पतआनःशृण्वन्नूतिभिःसीदसाद
नम् ॥ २७ ॥ शन्नोदेवीरांबरीषःसिंधुद्वीपआपोगायत्री ॥ ब्रह्मवरुणयोर्मध्येअबावा० ॥ ॐशनोदेवीरभिष्टयआपोभवंतुपीतये ॥ शंयोर
भिस्रवंतुनः ॥ २८ ॥ मरुतोयस्यराहूगणोगोतमोमरुतोगायत्री ॥ ब्रह्मवाय्वोर्मध्येमरुदावा० ॥ ॐमरुतोयस्याहिक्षयेपाथादिवोविमहसः ॥
ससुगोपातमोजनः ॥ २९ ॥ स्योनापृथिवीकाण्वोमेधातिथिर्भूमिर्गायत्री ॥ ब्रह्मणःपादमूलेकर्णिकाधःपृथिव्यावा०ॐस्योनापृथिविभवानृक्ष
रानिवेशनी ॥ यच्छानःशर्मसप्रथः ॥ ३० ॥ इमंमेगंगेसिंधुक्षित्प्रैयमेधोगंगादिनद्योजगती ॥ तत्रैवगंगादिनद्यावा० ॐ इमंमेगंगेयमुनेसर
स्वतिशुतुद्रिस्तोमंसचतापरुष्ण्या ॥ असिक्न्यामरुद्वृधेवितस्तयार्जीकीयेशृणुह्यासुषोमया ॥ ३१ ॥ धाम्नोगौतमोवामदेवःसप्तसागराअष्टी ॥
तत्रैवसप्तसागरावा० ॥ ॐ धाम्नोधाम्नोराजन्नितोवरुणनोमुंच ॥ यदापोअघ्न्याइतिवरुणेतिशपामहेततोवरुणनोमुंच ॥ मयिवापोमोषधीर्हिं

सीरतोविश्वव्यचाभूस्त्वेतोवरुणनोमुंच ॥ ३२ ॥ तदुपरिमेरुंनाममंत्रेणपूजयेत् ॥ मेरवेनमःमेरुंआ० ॥ ततोमंडलाद्बहिःसोमादिसन्निधौतत्क्रमेणायुधान्यावाहयेत् ॥ सोमसमीपेगदाम् ॥ ईशानसमीपेत्रिशूलम् ॥ इंद्रसमीपेवज्रम् ॥ अग्निसमीपेशक्तिम् ॥ यमसमीपेदंडम् ॥ निर्ऋतिसमीपेखड्गम् ॥ वरुणसमीपेपाशम् ॥ वायुसमीपेअंकुशम् ॥ ८ ॥ तद्बाह्येउत्तरेगौतमायनमःगौतमंआ० ॥ एवमीशान्यांभरद्वाजम् ॥ पूर्वेविश्वामित्रम् ॥ आग्नेय्यांकश्यपम् ॥ दक्षिणेजमदग्निम् ॥ नैर्ऋत्यांवासिष्ठम् ॥ पश्चिमेअत्रिम् ॥ वायव्यामरुंधतीम् ॥ तद्बाह्येपूर्वादिक्रमेणऐंद्रीं० कौमारीं० ब्राह्मीं० वाराहीं० चामुंडां० वैष्णवीं० माहेश्वारीं० वैनायकीं० इत्यष्टौशक्तीःप्रतिष्ठाप्यप्रत्येकंसहवापूजयेत् ॥ इतिमंडलदेवताः ॥ ॥ अथलक्षपूजनोद्यापनविधिरुच्यते ॥ ॥ अद्यपूर्वोच्चारितैवंगुणविशेषणविशिष्टायांपुण्यतिथौमयाकृतस्याऽमुकदेवताप्रीत्यर्थममुकलक्षपूजनकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंतदुद्यापनंकरिष्येतदंगत्वेनपंचवाक्यैःपुण्याहवाचनमाचार्यादिवरणंचकरिष्ये ॥ तत्रादौनिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंगणपतिपूजनंकरिष्ये ॥ ततोगणपतिंसंपूज्यपुण्याहंवाचयेत्तदित्थम् ॥ अस्यलक्षपूजनोद्यापनकर्मणःपुण्याहंभवंतोब्रुवंत्वित्युक्ते ॥ अस्तुपुण्याहमितिविप्रावदेयुः ॥ एवंस्वस्तिभवंतोब्रुवंतु ॥ आयुष्मतेस्वस्ति ॥ ऋद्धिंभवंतोब्रुवन्तु ॥ कर्मऋध्यताम् ॥ श्रीरस्त्वितिभवंतोब्रुवंतु ॥ अस्तुश्रीः ॥ कल्याणंभवंतोब्रुवंतु ॥ अस्तुकल्याणम् ॥ कर्मांगदेवताप्रीयताम् ॥ ततोगोत्रनामोच्चारणपूर्वकममुकगोत्रोऽमुकशर्माहंयजमानोऽमुकगोत्रममुकशर्माणंस्वशाखाध्यायिनंब्राह्मणमस्मिँल्लक्षपूजनोद्यापनाख्येकर्मण्याचार्यत्वांवृणे। आचार्यत्वेनवृतोस्मियथाज्ञानंकर्मकरिष्यामि ॥ आचार्यस्तुयथास्वर्गेशक्रादीनांबृहस्पतिः ॥ तथात्वंममयज्ञेस्मिन्नाचार्योभवसुव्रतेतिसं

प्रार्थ्यगंधादिनाआचार्यपूजनंकुर्यात् ॥ तथैवब्रह्माणंवृणुयात् ॥ यथाचतुर्मखोब्रह्मास्वर्गलोकेपितामहः ॥ तथात्वंममयज्ञेऽस्मिन्ब्रह्माभव
द्विजोत्तमेतिब्रह्माणंसंप्रार्थ्य ॥ अस्ययागस्यनिष्पत्तौभवंतोभ्यर्थितामया ॥ सुप्रसन्नैश्चकर्तव्यंकर्मेदंविधिपूर्वकमितिसर्वानृत्विजःप्रार्थयेत् ॥
आचार्यआचम्यप्राणानायम्ययजमानेनवृतोहममुकंकर्मकरिष्ये ॥ कर्माधिकारार्थमात्मनःशुद्ध्यर्थंचपुरुषसूक्तजपमहंक० ॥ पृथिवी
त्यस्यमंत्रस्यमेरुपृष्ठऋषिः ॥ कूर्मोदेवता ॥ सुतलंछंदःआसनोपवेशने० ॥ ॐ पृथिवित्वयाधृतालोका० ॥ पुरुषसूक्तजपांतेयदत्रसं
स्थितमितिमंत्रद्वयेनसर्वतःसर्षपान्विकिरेत् ॥ ततःशुचीवोहव्येत्यापोहिष्ठेतितृचेनसाधितपंचगव्येनकुशैःप्रोक्षणंकार्यम् ॥ ततःकृतां
जलिःस्वस्त्ययनंतार्क्ष्यमितिमंत्रद्वयंपठेत् ॥ देवाआयांतुयातुधानाअपयांतु ॥ विष्णोदेवयजनंरक्षस्वेतिवदेत् ॥ ततःकलशपूजनं
कृत्वासर्वतोभद्रेलिंगतोभद्रेवाब्रह्मादीनावाहयेत्पूजयेच्च ॥ ततोमूर्तावग्न्युत्तारणम् ॥ अस्यांमूर्तौअवघातादिदोषपरिहारार्थमग्न्युत्तारणंदे
वतासान्निध्यार्थंप्राणप्रतिष्ठांचकरिष्ये ॥ अग्निःसप्तिमितिसूक्तमग्निपदरहितंसहितंचपठन्प्रतिमायांजलंपातयेत् ॥ सूक्तंयथा ॥ ॐअग्निः
सप्तिंवाजंभरंददात्यग्निर्वीरंश्रुत्यंकर्मनिष्ठाम् ॥ अग्नीरोदसीविचरत्समंजन्नग्निर्नारींवीरकुक्षिंपुरंधिम् ॥ अग्नेरप्नसःसमिदस्तुभद्राऽग्निर्महीरो
दसीआविवेश ॥ अग्निरेकंचोदयत्समत्स्वग्निर्वृत्राणिदयतेपुरूणि ॥ अग्निर्हत्यंजरतःकर्णमावाग्निरद्भ्योनिरदहज्जरूथम् ॥ अग्निर
त्रिंघर्मउरुष्यदंतरग्निर्नृमेधंप्रजयासृजत्सम् ॥अग्निर्दाद्रविणंवीरपेशाअग्निर्ऋषिंयःसहस्रासनोति ॥ अग्निर्दिविहव्यमाततानाग्नेर्धामानिवि
भृतापुरुत्रा ॥ अग्निमुक्थैर्ऋषयोविह्वयंतेऽग्निंनरोयामनिबाधितासः ॥ अग्निंवयोअंतरिक्षेपतंतोग्निःसहस्रापरियातिगोनाम् ॥ अग्निं

विशईळतेमानुषीर्याअग्निंमनुषोनहुषोविजाताः ॥ अग्निर्गांधर्वींपथ्यामृतस्याग्नेर्गव्यूतिर्घृतआनिसत्ता ॥ अग्नयेब्रह्मऋभवस्ततक्षुरग्निंमहामवोचामासुवृक्तिम् ॥ अग्नेप्रावजरितारंयविष्ठाग्नेमहिद्रविणमायजस्व ॥ इत्यग्न्युत्तारणम् ॥ ततोदेवेप्राणप्रतिष्ठांकुर्यात् ॥ अस्यश्रीप्राणप्रतिष्ठामंत्रस्यब्रह्मविष्णुमहेश्वराऋषयः ॥ ऋग्यजुःसामाथर्वाणिच्छंदांसि ॥ क्रियामयवपुः ॥ प्राणाख्यादेता ॥ आंबीजम् ॥ ऱ्हींशक्तिः ॥ क्रौंकीलकम् ॥ अस्यांमूर्तौप्राणप्रतिष्ठापनेविनि० ॐ आंऱ्हींक्रौंअंयंरंलंवंशंषंसंहंळंक्षंअः ॥ क्रोंऱ्हींआंहंसःसोहं ॥अस्यांमूर्तौप्राणाइहप्राणाः ॥ ॐ आंऱ्हींमित्यादिपुनःपठित्वाअस्यांमूर्तौजीवइहस्थितः ॥पुनःआंऱ्हींमित्यादिपठित्वाअस्यांमूर्तौसर्वेंद्रियाणिवाङ्मनस्त्वक्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राणपाणिपादपायूपस्थानीहागत्यसुखंचिरंतिष्ठंतुस्वाहा ॥ ॐ असुनीतेपु० यानःस्वस्ति ॥ गर्भाधानादिपंचदशसंस्कारसिद्ध्यर्थंपंचदशप्रणवावृत्तिंकरिष्ये ॥ प्रणवंपंचदशवारंजप्त्वा ॥ रक्तांभोधिस्थपोतोल्लसदरुणसरोजाधिरूढाकराब्जैःपाशंकोदंडमिक्षूद्भवमथगुणमप्यंकुशंपंचबाणान् ॥ बिभ्राणासृक्कपालंत्रिनयनलसितापीनवक्षोरुहाढ्यादेवीबालार्कवर्णाभवतुसुखकरीप्राणशक्तिःपरानः ॥ ततोमंडलोपरिव्रीह्यादिधान्ययवतिलैस्त्रिकूटंकृत्वातत्रमहीद्यौरित्यादिनाअव्रणंकलशंसंस्थाप्यकलशोपरिपूर्णपात्रंसंस्थाप्यतस्योपरित्र्यंबकमंत्रेणोमयासहत्र्यंबकंवा विष्णुमंत्रेणलक्ष्म्यासह विष्णुंसिद्धिबुद्धिसहितंगणेशंवापत्न्यासहितंसूर्यंवाभवानींतत्तन्मंत्रेणावाह्यशिवस्यदक्षिणेलक्ष्म्यासहविष्णुमावाहयेत् ॥ शिवस्योत्तरेसावित्र्यासहब्रह्माणम् ॥ एवंविष्ण्वादीनामपि ॥ ततःसहस्रशीर्षेत्यावाहनम् ॥ पुरुषएवेदमित्यासनम् ॥ एतावानस्येतिपाद्यम् ॥ त्रिपादूर्ध्वइत्यर्घ्यम् ॥ तस्माद्विराळेत्याचमनीयम् ॥ यत्पुरुषेणेतिस्नानम् ॥ तंयज्ञमितिवस्त्रम् ॥ तस्माद्यज्ञादित्युपवीतम् ॥

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋचइतिगंधम् ॥ तस्मादश्वेतिपुष्पम् ॥ यत्पुरुषंव्यदधुरितिधूपम् ॥ ब्राह्मणोस्येतिदीपम् ॥ चंद्रमामनसइतिनैवेद्यम् ॥ नाभ्याआसीदितिप्रदक्षिणाः ॥ सप्तास्येतिनमस्कारान् ॥ यज्ञेनयज्ञमितिमंत्रपुष्पांजलिमितिषोडशोपचारैः पंचामृतैश्चवैदिकमंत्रैःपुराणोक्तमंत्रैश्चस्थापितदेवताःसंपूज्यरात्रौजागरणंकुर्यात् ॥ प्रातर्नित्यकृत्यंविधायतस्यलक्षपूजनस्यवाआचरितव्रतस्यसांगतासिद्ध्यर्थंपूजनदशांशेनतिलयवव्रीहिभिःपायसादिभिर्वाहोमंकरिष्ये ॥ होमस्तुवेदोक्तेनमूलमंत्रेणपुराणोक्तेनवाकार्यः ॥

॥ अथाग्निमुखम् ॥ आचम्यप्राणानायम्यतिथ्यादिसंकीर्त्यएवंगुणविशेषणविशिष्टायांपुण्यतिथावमुककर्मांगतयाविहितामुकहवनमहंकरिष्येइतिसंकल्प्यगोमयादिलिप्तेशुद्धेदेशेशुद्धमृदाईशानीमारभ्यउदक्संस्थंचतुरंगुलोन्नतंअंगुलोन्नतंवाचतुर्दिक्षुमिलित्वा द्विसप्तत्यंगुलपरिधिकंफलितमष्टादशांगुलविस्तृतंहोमानुसारेणतदधिकंवानतुततोन्यूनंमध्योन्नतंस्थंडिलंकुर्यात् ॥ तद्गोमयेनप्रदक्षिणमुपलिप्यदक्षिणेद्वावुदीच्यांद्वेप्रतीच्यांचत्वारिप्राच्यामर्धमित्यंगुलानित्यक्त्वा दक्षिणोपक्रमामुदक्संस्थांप्रादेशमात्रामेकांलेखांतस्यादक्षिणोत्तरयोःप्रागायतेपूर्वरेखयाऽसंसृष्टेप्रादेशसंमितेद्वेलेखेलिखित्वातयोर्मध्येपरस्परमसंसृष्टाउदक्संस्थाःप्रागायताःप्रादेशसंमितास्तिस्रइतिषड्लेखायज्ञियशकलमूलेनदक्षिणहस्तेनोल्लिख्य लेखासुतच्छकलमुदगग्रंनिधायस्थंडिलमद्भिरभ्युक्ष्यशकलमाग्नेय्यांनिरस्यपाणिंप्रक्षाल्यवाग्यतोभवेत् ॥ तैजसपात्रयुग्मेनसंपुटीकृत्यसुवासिन्याश्रोत्रियागारात्स्वगृहाद्वासमृद्धंनिर्धूममाहृतमग्निंस्थंडिलादाग्नेय्यांदिशि निधायजुष्टोदमूनाआत्रेयोवसुश्रुतोऽग्निस्त्रिष्टुप् ॥ अग्न्यावा० ॐ जुष्टोदमूनाअतिथिर्दुरोणइमंनोयज्ञमुपयाहिविद्वान् ॥ विश्वाअग्नेअभियुजोविहत्याशत्रूयतामाभराभो

जनानि ॥ एह्यग्नइत्यस्यमंत्रस्यराहूगणोगोतमऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप्छंदः ॥ अग्न्यावा० ॐ एह्यग्नइहहोतानिषीदादब्धःसुपूरएताभवानः ॥ अवतांत्वारोदसीविश्वमिन्वेयजामहेसौमनसायदेवानित्यक्षतैरावाह्यआच्छादनंदूरीकृत्यसमस्तव्याहृतीनांपरमेष्ठीप्रजापतिःप्रजापतिर्बृहती ॥ अग्निप्रतिष्ठापनेवि० ॐ भूर्भुवःस्वरित्यात्माभिमुखंपाणिभ्यांषड्लेखासुतत्तत्कर्मविहितनामकममुकनामानमग्निंप्रतिष्ठापयामीत्यग्निंप्रतिष्ठाप्यचत्वारिशृंगागौतमोवामदेवोऽग्निस्त्रिष्टुप् ॥ अग्निमूर्तिध्यानेवि० ॐ चत्वारिशृंगात्रयोअस्यपादाद्वेशीर्षेसप्तहस्तासोअस्य ॥ त्रिधाबद्धोवृषभोरोरवीतिमहोदेवोमर्त्याँआविवेश ॥ सप्तहस्तश्चतुःशृंगःसप्तजिह्वोद्विशीर्षकः ॥ त्रिपात्प्रसन्नवदनःसुखासीनःशुचिस्मितः ॥ स्वाहांतुदक्षिणेपार्श्वेदेवींवामेस्वधांतथा ॥ बिभ्रद्दक्षिणहस्तैस्तुशक्तिमन्नंस्रुचंस्रुवम् ॥ तोमरंव्यजनंवामैर्घृतपात्रंचधारयन् ॥ आत्माभिमुखमासीनएवंरूपोहुताशनः ॥ एषहिदेवःप्रदिशोनुसर्वाःपूर्वोहिजातःसउगर्भेअंतः ॥ सविजायमानःसजनिष्यमाणःप्रत्यङ्मुखास्तिष्ठतिविश्वतोमुखः ॥ अग्नेवैश्वानरशांडिल्यगोत्रमेषध्वजप्राङ्मुखममसंमुखोवरदोभव ॥ ततोऽन्वाधानंकुर्यात् ॥ तच्चेत्थम् ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंक्रियमाणेऽमुकव्रतोद्यापनहोमेदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥ अस्मिन्नन्वाहितेऽग्नौजातवेदसमग्निमिध्मेनप्रजापतिंप्रजापतिंचाघारदेवतेआज्येनाग्नीषोमौचक्षुषीआज्येनात्रप्रधानदेवताः ॥ अमुकहोम्यद्रव्येणप्रत्येकममुकसंख्याकाभिराहुतिभिर्ब्रह्माद्यावाहितदेवताश्चनाममंत्रेणप्रत्येकमेकैकयाऽऽज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ शेषेणस्विष्टकृतमग्निमिध्मसन्नहनेनरुद्रमयासमग्निंदेवान्विष्णुमग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचैताःप्रायश्चित्तदेवता आज्यद्रव्येणज्ञाताज्ञातदोषनिबर्हणार्थंत्रिवारमग्निंमरुतश्चाज्येनाविश्वान्देवान्त्संस्रा

वेणांगदेवताःप्रधानदेवताःसर्वाःसन्निहिताःसंतु ॥ एवंसांगोपांगेनकर्मणासद्योयक्ष्ये ॥ व्याहृतीनांपरमेष्ठीप्रजापतिःप्रजापतिर्बृहती ॥ अन्वाधानसमिद्धोमेवि० ॐ भूर्भुवःस्वःस्वाहाप्रजापतयइदं० ततइध्माबर्हिषोःसन्नहनंकृत्वाऽग्निंपरिसमुह्यपरिस्तृणीयात् ॥ तच्चेत्थम् ॥ अग्न्यायतनादष्टांगुलमितेदेशेऐशानींदिशमारभ्यप्रदक्षिणंसमंतात्सोदकेनपाणिनात्रिःपरिमृज्यषोडशदर्भैःपरिस्तृणीयात् ॥ तत्रप्राच्यांप्रतीच्यांचोदगग्रादर्भाः ॥ अवाच्यामुदीच्यांचप्रागग्राः ॥ पूर्वपश्चात्परिस्तरणमूलयोरुपरिदक्षिणपरिस्तरणम् ॥ उत्तरपरिस्तरणंतुतदग्रयोरधस्तात् ॥ ततोग्नेर्दक्षिणतोब्रह्मासनार्थमुत्तरतश्चपात्रासादनार्थंकांश्चिद्दर्भान्प्रागग्रानास्तृणीयात् ॥ अग्नेरीशानतस्त्रिरंभसापरिषिच्यउत्तरास्तीर्णेषुदर्भेषुदक्षिणसव्यपाणिभ्यांक्रमेणचरुस्थालीप्रोक्षण्यौदर्वीस्रुवौप्रणीताऽऽज्यपात्रेइध्माबर्हिषीइति द्वंद्वशउदगपवर्गंप्राक्संस्थंचन्युब्जानिपात्राण्यासादयेत् ॥ ततःप्रोक्षणीपात्रमुत्तानंकृत्वाप्रादेशमात्रकुशद्वयरूपेपवित्रेनिधायअद्भिस्तत्पात्रंपूरयित्वागंधपुष्पाक्षतान्निक्षिप्यांऽगुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्यामुदगग्रेपृथक्पवित्रेधृत्वाऽपस्त्रिरुत्पूयपात्राण्युत्तानानिकृत्वाइध्मंचविस्रस्यसर्वाणिपात्राणित्रिःप्रोक्षेत् ॥ ताअपःकिंचित्कमंडलौक्षिपेदित्येके ॥ प्रणीतापात्रमग्नेःप्रत्यङ्निधायतत्रतेपवित्रेनिधायउदकेनपूरयित्वागंधपुष्पाक्षतान्निक्षिप्यब्रह्मपक्षेअस्मिन्कर्मणिब्रह्माणंत्वाहंवृणेइतिपाणिनापाणिंस्पृष्ट्वावृतोब्रह्मावृतोस्मीत्युक्त्वाप्राङ्मुखोयज्ञोपवीत्याचम्यसमस्तपाण्यंगुष्ठोभूत्वाग्रेणाग्निंपरीत्यदक्षिणतदङ्मुखःस्थित्वाऽऽसनार्थंदर्भेषुदक्षिणभागस्थमेकंदर्भमंगुष्ठानामिकाभ्यांगृहीत्वानिरस्तःपरावसुरितिनैर्ऋत्यांनिरस्यापःस्पृष्ट्वेदमहमर्वावसोःसदनेसीदामीत्युक्त्वोदङ्मुखएववामोरूपरिदक्षिणांघ्रिंसंस्थाप्योपविश्यगंधाक्षतादिभिरर्चितःसन्बृहस्पतिर्ब्रह्माब्रह्मसदनआशिष्यतेबृहस्पतेयज्ञंगोपायसयज्ञं

पाहिसयज्ञपतिंपाहिसमांपाहीतिजपित्वायज्ञमनाएववर्तेत ॥ ततःकर्त्राब्रह्मन्नपःप्रणेष्यामीत्युक्ते ॥ ॐभूर्भुवःस्वर्बृहस्पतिप्रसूतेत्युपांश्वों
प्रणयेत्युच्चैरुक्त्वातिसृजेत् ॥ ततःकर्तातत्प्रणीतापात्रंदक्षिणोत्तराभ्यांपाणिभ्यांनासिकासमीपंनीत्वोत्तरतोग्नेर्निधायान्यैर्दर्भैराच्छादयेत् ॥
तेपवित्रेआज्यपात्रेनिधायतत्पात्रंपुरतःसंस्थाप्यतस्मिन्नाज्यमासिच्यपरीस्तरणाद्बहिरुत्तरतोऽगारानपोह्यतदुपर्याज्यपात्रंनिधायज्वलतादर्भा
ल्मुकेनावज्वल्यदर्भाग्रद्वयंनिक्षिप्यपुनस्तेनैवोल्मुकेनप्रधानद्रव्यसाहितमाज्यंत्रिःपर्यग्निकृत्वातदुल्मुकंनिरस्यापःस्पृष्ट्वांगारानग्नौक्षिपेत् ॥
अंगुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्यांपवित्रेगृहीत्वासवितुष्ट्वेतिमंत्रस्याहिरण्यस्तूपऋषिः ॥ सवितादेवता ॥ पुरउष्णिक्छंदः ॥ आज्यस्योत्पवनेविनि० ॥
ॐसवितुष्ट्वाप्रसवउत्पुनाम्यच्छिद्रेणपवित्रेणवसोःसूर्यस्यरश्मिभिरितिमंत्रेणप्रागुत्पुनातिसकृद्द्विस्तूष्णीम् ॥ तेपवित्रेअद्भिःप्रोक्ष्याग्नौप्रह
रेत् ॥ स्कंदायस्वाहास्कंदायेदंनममेति ॥ ततआत्मनोऽग्रतोभूमिंप्रोक्ष्यतत्रबर्हिःसन्नहनींरज्जुमुदगग्रांप्रसार्यतस्यांबर्हिरास्तीर्यतदुप
रिआज्यपात्रंनिधायकुशान्वामहस्तेनस्रुक्स्रुवौचदक्षिणहस्तेनगृहीत्वाऽग्नौप्रताप्यदर्वींनिधायस्रुवंवामहस्तेगृहीत्वादक्षिणहस्तेनस्रुवबिलंदर्भा
ग्रैस्त्रिःसंमृज्यतथैवस्रुवपृष्ठंदर्भाग्रैरात्माभिमुखंत्रिःसंमृज्यकुशमूलैर्दंडस्याधस्तात्बिलपृष्ठादारभ्ययावदुपरिष्टाद्बिलंतावत्त्रिःसंमृज्याद्भिःप्रो
क्ष्यप्रताप्यघृतादुत्तरतःस्थापयेत्पुनस्तथैवस्रुचंसंमृज्यप्रोक्ष्यप्रताप्यस्रुवोत्तरतःस्थापयेद्दर्भानद्भिःक्षालयित्वाऽग्नौप्रहरेत् ॥ स्रुवेणाज्यंगृही
त्वाहोमद्रव्यमभिघार्यउदगुद्वास्यअग्न्याज्ययोर्मध्येननीत्वाऽऽज्याद्दक्षिणतोबर्हिषिसांतरमासाद्यततोविश्वानिनइतितिसृणांवसुश्रुतोग्निस्त्रि
ष्टुप् ॥ द्वाभ्यामर्चनेन्त्ययोपस्थानेवि० ॥ ॐविश्वानिनोदुर्गहाजातवेदः ॥ सिंधुंननावादुरितातिपर्षि ॥ अग्नेअत्रिवन्नमसागृणानः ॥

अस्माकंबोध्यवितातनूनाम् ॥ यस्त्वाहृदाकीरिणामन्यमानः ॥ अमर्त्यैमर्त्योंजोहवीमि ॥ जातवेदोयशोअस्मासुधेहि ॥ प्रजाभिरग्नेअमृतत्वमस्याम् ॥ यस्मैत्वंसुकृतेजातवेदउलोकमग्नेकृणवस्योनम् ॥ अश्विनंसपुत्रिणंवीरवंतंगोमन्तंरयिनशतेस्वस्ति ॥ इतिअष्टदिक्षुगंधपुष्पादिभिरग्निमभ्यर्च्यआत्मानंचालंकृत्यएकयोपस्थायततःपाणिनेध्ममादायमूलमध्याग्रेषुस्रुवेणत्रिरभिघार्यमूलमध्ययोर्मध्यभागेगृहीत्वाअयंतइध्मेत्यस्यमंत्रस्यवामदेवऋषिः ॥ जातवेदाग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप्छंदः ॥ इध्महवनेविनियोगः ॥ ॐअयंतइध्म आत्माजातवेदस्तेनेध्यस्ववर्द्धस्वचेद्धवर्चयचास्मान्प्रजयापशुभिर्ब्रह्मवर्चसेनान्नाद्येनसमेधयस्वाहेतीध्ममग्नावाधायअग्नयेजातवेदसइदंनममेतित्यक्त्वास्रुवेणाज्यंगृहीत्वावायवींदिशमारभ्यआग्नेयीपर्यंतमाज्यधारांजुहुयात् ॥ प्रजापतयइतिमनसाध्यायन्स्वाहेतिजुहुयात् ॥ तथैव निर्ऋतिदिशमारभ्यईशानदिक्पर्यंतंजुहुयात् ॥ उभयत्रप्रजापतयइदंनममेतित्यजेत् ॥ ततउत्तरेअग्नयेस्वा॰ अग्नयइ॰ दक्षिणे सोमायस्वा॰ ॥ सोमायेदंनममेत्येतावाज्यभागौहुत्वाप्रधानहोमंकुर्यात् ॥ ततोब्रह्मादिदेवतानांमंत्रेणैकैकयाऽऽहुत्याजुहुयाद्ब्रह्मणेस्वा॰ सोमायस्वा॰ ईशानायस्वा॰ इंद्रायस्वा॰ अग्नयेस्वा॰ यमायस्वा॰ निर्ऋतयेस्वा॰ वरुणायस्वा॰ वायवेस्वा॰ अष्टवसुभ्यःस्वा॰ एकादशरुद्रेभ्यःस्वा॰ द्वादशादित्येभ्यःस्वा॰ अश्विभ्यांस्वा॰ विश्वेभ्योदेवेभ्यःस्वा॰ सप्तयक्षेभ्यःस्वा॰ भूतनागेभ्यःस्वा॰ गंधर्वाप्सरोभ्यःस्वा॰ स्कंदायस्वा॰ नंदीश्वरायस्वा॰ शूलायस्वा॰ महाकालायस्वा॰ दक्षादिसप्तगणेभ्यःस्वा॰ दुर्गायैस्वा॰ विष्णवेस्वा॰ स्वधायैस्वा॰ मृत्युरोगेभ्यःस्वा॰ गणपतयेस्वा॰ अद्भ्यःस्वा॰ मरुद्भ्यःस्वा॰ पृथिव्यैस्वा॰ गंगादिनदीभ्यःस्वा॰ सप्तसागरेभ्यःस्वा॰ मेरवेस्वा॰ गदायै

स्वा॰ त्रिशूलायस्वा॰ वज्रायस्वा॰ शक्तयेस्वा॰ दंडायस्वा॰ खड्गायस्वा॰ पाशायस्वा॰ अंकुशायस्वा॰ गौतमायस्वा॰ भरद्वाजायस्वा॰ विश्वामित्रायस्वा॰ कश्यपायस्वा॰ जमदग्नयेस्वा॰ वसिष्ठायस्वा॰ अत्रयेस्वा॰ अरुंधत्यैस्वा॰ ऐंद्र्यैस्वा॰ कौमार्यैस्वा॰ ब्राह्म्यैस्वा॰ वाराह्यैस्वा॰ चामुंडायैस्वा॰ वैष्णव्यैस्वा॰ माहेश्वर्यैस्वा॰ वैनायक्यैस्वा॰ अथस्विष्टकृद्धोमः॥यदस्यकर्मणइत्यस्यमंत्रस्यहिरण्यगर्भऋषिः ॥ अग्निःस्विष्टकृद्देवता॥ अतिधृतिश्छंदः॥स्विष्टकृद्धोमेवि॰ ॥ ॐयदस्यकर्मणोत्यरीरिचंयद्वान्यूनमिहाकरम् ॥ अग्निष्टत्स्विष्टकृद्विद्वान्सर्वेत्स्विष्टंसुहुतंकरोतुमे॥अग्नयेस्विष्टकृतेसुहुतहुतेसर्वप्रायश्चित्ताहुतीनांकामानांसमर्द्धयित्रेसर्वान्नःकामान्समर्धयस्वा॰अग्नयेस्विष्टकृतइदंन॰त्रिसंधानेनरुद्रंॐरुद्रायपशुपतयेस्वा॰रुद्रायपशुपतयइदंनमम॥अपउपस्पृश्य॥स्रुवेणप्रायश्चिताज्याहुतीःसप्तजुहुयात्॥तत्रमंत्राः। अयाश्चेत्यस्यमंत्रस्याविमदऋषिः ॥ अयाळग्निर्देवता ॥ पंक्तिश्छंदः ॥ प्रायश्चित्ताज्यहोमेवि॰ ॐअयाश्चाग्नेस्यनभिशस्तीश्चसत्यमित्वमयाआसि॥अयासावयसाकृतोयासन्हव्यमूहिषेयानोधेहिभेषजंस्वा॰ अयसेऽग्नयइ॰ अतोदेवाइतिद्वयोःकाण्वोमेधातिथिर्ऋषिः॥आद्यायादेवादेवताः ॥ द्वितीयायाविष्णुर्देवता ॥ गायत्रीछंदः ॥ प्रायश्चित्ताज्यहोमेवि॰ ॥ ॐ अतोदेवाअवंतुनोयतोविष्णुर्विचक्रमे ॥ पृथिव्याः सप्तधामभिःस्वा॰ देवेभ्यइदंन॰ ॐइदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदम् ॥ समूळ्हमस्यपांसुरेस्वा॰ विष्णवइदं॰ व्यस्तसमस्तव्याहृतीनां विश्वामित्रजमदग्निभरद्वाजप्रजापतयऋषयः॥अग्निवायुसूर्यप्रजापतयोदेवताः॥गायत्र्युष्णिगनुष्टुप्बृहत्यश्छंदांसि ॥ प्रायश्चित्ताज्यहोमेवि॰ ॐ भूःस्वाहा अग्नयइदं॰ ॥ ॐ भुवः॰ वायवइ॰॥ ॐ स्वःस्वा॰ सूर्यायेदं॰ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वःस्वाहा प्रजापतयइ॰ ॥ ततोब्रह्माकर्ता

रंपरीत्याग्नेर्वायव्यदेशेतिष्ठन्नेताएवसप्ताहुतीर्जुहुयात् ॥ त्यागंयजमानोत्रकुर्यात् ॥ अनाज्ञातमितिमंत्रद्वयस्यहिरण्यगर्भऋषिः ॥ अग्निर्देवता त्रिष्टुप्छंदः ॥ ज्ञाताज्ञातदोषपरिहारार्थंप्रायश्चित्ताज्यहोमेवि० ॥ ॐ अनाज्ञातंयदाज्ञातंयज्ञस्यक्रियतेमिथु ॥ अग्नेतदस्यकलपयत्व ꣳ हिवेत्थ यथातथꣳस्वाहा ॥अग्नयइ० ॐ पुरुषसंमितोयज्ञोयज्ञःपुरुषसंमितः॥अग्नेतदस्यकलपयत्वꣳहिवेत्थयथातथꣳस्वा० अग्नयइ० ॥यत्पाकत्रेत्यस्यमंत्रस्यआप्त्यस्त्रितऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप्छंदः ॥ ज्ञाताज्ञातदोषपरिहारार्थंप्रायश्चित्ताज्यहोमेवि० ॥ ॐ यत्पाकत्रामनसादीनदक्षानयज्ञस्यमन्वतेमर्तासः ॥ अग्निष्टद्धोताक्रतुविद्विजानन्यजिष्ठोदेवाꣳऋतुशोयजातिस्वाहा ॥ अग्नयइ० ॥ यद्वोदेवाइत्यस्यअभितपाऋषिः ॥ मरुतोदेवताः ॥ त्रिष्टुप्छंदः ॥ मंत्रतंत्रविपर्यासादिनिमित्तकप्रायश्चित्ताज्यहोमेवि० ॐ यद्वोदेवाअतिपातयानिवाचाचप्रयुतीदेवहेळनम् ॥ अरायोअस्माँअभिदुच्छुनायतेन्यत्रास्मिन्मरुतस्तन्निधेतनस्वाहा ॥ मरुद्भ्यइदंनममेतितित्यजेत् ॥ ततःकर्तापूर्णाहुतिंजुहुयात् ॥ तद्यथा ॥ स्रुवेणाज्यंगृहीत्वास्रुचंद्वादशवारंचतुर्वारंवापूरयित्वातस्यांस्रुवमूर्ध्वबिलंनिधायपुनरधोबिलंनिक्षिप्यस्रुवाग्रेपुष्पाक्षतफलसहितंतांबूलंनिधायसव्यपाणिनास्रुक्स्रुवमूलेधृत्वादक्षिणपाणिनास्रुक्स्रुवंशंखमुद्रयागृहीत्वातिष्ठन्॥स्रुवाग्रन्यस्तदृष्टिः ॥ धामंतेवामदेवआपोजगती ॥ पूर्णाहुतिहोमेवि० ॥ ॐ धामंतेविश्वंभुवनमधिश्रितमंतःसमुद्रेहृद्यं १ तरायुषि ॥ अपामनीकेसमिथेयआभृतस्तमश्याममधुमंततऊर्मिस्वाहेतिपठन्यवपरिमितांधारांस्रुगग्रेणसंततांसशेषंहुत्वाअद्भ्यइदंनममेतित्यक्त्वाविश्वेभ्योदेवेभ्यःस्वाहेतिसंस्रावंहुत्वा विश्वेभ्योदेवेभ्यइदंनममेत्युक्त्वाबर्हिषिपूर्णपात्रंनिधायदक्षिणपाणिनास्पृशन् ॥ ॐ पूर्णमसिपूर्णमेभूयाःसुपूर्णमसिसुपूर्णमेभूयाः ॥ सदसिसन्मेभूयाः ॥ सर्वम

सिसर्वंमेभूयाः ॥ अक्षितिरसिमामेक्षेष्ठाःइतिजपित्वाकुशाग्रैःप्रागादिपंचदिक्षुमंत्रैर्जलंयथालिंगंसिंचेत् ॥ तेचमंत्राः ॥ ॐ प्राच्यांदिशिदेवाऋत्विजोमार्जयंताम् ॥ दक्षिणस्यांदिशिमासाःपितरोमार्जयंताम् ॥ अपउपस्पृश्य ॥ प्रतीच्यांदिशिग्रहाःपशवोमार्जयंताम् ॥ उदीच्यांदिश्यापओषधयोवनस्पतयोमार्जयंताम् ॥ ऊर्ध्वायांदिशियज्ञःसंवत्सरःप्रजापतिर्मार्जयंतामिति ॥ ततएकश्रुत्यापठन्कुशाग्रैःस्वशिरसिमार्जयेत् ॥ तत्रमंत्राः ॥ आपोअस्मानित्यस्यदेवश्रवाआपस्त्रिष्टुप् ॥ मार्जनेवि० ॐ आपोअस्मान्मातरःशुंधयंतुघृतेननोघृतप्वःपुनंतु ॥ विश्वंहिरिप्रंप्रवहंतिदेवीरुदिदाभ्यःशुचिरापूतएमि ॥ इदमापःसिंधुद्वीपआपोनुष्टुप् ॥ मार्जनेवि० ॥ ॐ इदमापःप्रवहतयत्किंचदुरितंमयि ॥ यद्वाहमभिदुद्रोहयद्वाशेपउतानृतम् ॥ सुमित्र्यानआपओषधयःसंतु ॥ दुर्भित्र्यास्तस्मैसंतु ॥ योस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मस्तंहन्मीतिनिर्ऋतिदेशेकुशाग्रैरपःसिंचेत् ॥ ततोब्रह्माकर्तृवामपार्श्वस्थितपत्न्यंजलौपूर्णपात्रस्थंजलम् ॐ माहंप्रजांपरासिचंयानःसयावरीस्थन ॥ समुद्रेवोनिनयानिस्वंपाथोअपीथेतिमंत्रमेकश्रुत्यापत्न्यावाचयन्स्वयंवापठन्प्रत्यङ्मुखंनिषिच्यांजलिस्थजलैःपापापनोदार्थमात्मानंयजमानंपत्नींचप्रोक्षेत् ॥ पत्नीतज्जलंबर्हिंषिनिषिंचेत् ॥ अथवायजमानएवबर्हिंष्युत्तानंस्ववामपाणिंनिधायदक्षिणपाणिनापूर्णपात्रमादायमाहंप्रजामितितज्जलंतस्मिन्प्रत्यङ्मुखंनिषिच्यताआपःसमुद्रंगच्छंतीतिध्यात्वापाणिस्थजलैरात्मानंपत्नींचप्रोक्षेत् ॥ ततःकर्तावायव्यदेशेतिष्ठन्नग्निमुपतिष्ठेत्॥तद्यथा ॥ अग्नेत्वंनइतिचतसृणांगौपायनालौपायनावाबंधुः सुबंधुःश्रुतबंधुर्विप्रबंधुश्चैकैकर्चाऋषयः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदाविराट्छंदः ॥ अग्न्युपस्थानेवि० ॐ अग्नेत्वंनोअंतमउतत्राताशिवोभवावरूथ्यः ॥ वसुरग्निर्वसुश्रवाअच्छानक्षिद्युमत्तमंरयिंदाः ॥ सनोबोधि

श्रुधीहवमुरुष्याणोअघायतःसमस्मात् ॥ तंत्वाशोचिष्ठदीदिवःसुम्नायनूनमीमहेसखिभ्यः ॥ ॐ चमेस्वरश्चमेयज्ञोपचतेनमश्च ॥ यत्तेन्यू
नंतस्मैतउपयत्तेतिरिक्तंतस्मैतेनमः ॐ स्वस्तिश्रद्धांमेधांयशःप्रज्ञांविद्यांबुद्धिंश्रियंबलम् ॥ आयुष्यंतेजआरोग्यंदेहिमेहव्यवाहन ॥ मान
स्तोकेइतिमंत्रस्यकुत्सऋषिः ॥ रुद्रोदेवता ॥ जगतीछंदः ॥ विभूतिग्रहणेवि० ॐ मानस्तोकेतनयेमानआयौमानोगोषुमानोअश्वे
षुरीरिषः ॥ वीरान्मानोरुद्रभामितोवधीर्हविष्मंतःसदमित्वाहवामहे ॥ त्र्यायुषंजमदग्नेरितिललाटे ॥ कश्यपस्यत्र्यायुषमिति
कंठे ॥ अगस्त्यस्यत्र्यायुषमितिनाभौ ॥ यद्देवानांत्र्यायुषमितिदक्षिणस्कंधे ॥ तन्मेअस्तुत्र्यायुषमितिवामस्कंधे ॥ सर्वमस्तुशतायुषमिति
शिरसि ॥ इतिविभूतिंधृत्वापरिस्तरणान्युत्तरेविसृज्य परिसमुह्य ३ पर्युक्ष्य ३ पुष्पादिभिरलंकृत्यनैवेद्यंतांबूलंचनिवेद्य यस्य
स्मृत्याचनामोक्त्यातपोयज्ञक्रियादिषु ॥ न्यूनंसंपूर्णतांयातिसद्योवंदेतमच्युतम् ॥ प्रमादात्कुर्वतांकर्मप्रच्यवेताध्वरेषुयत् ॥ स्मरणा
देवतद्विष्णोःसंपूर्णस्यादितिश्रुतिरितिविष्णुंनत्वास्मृत्वाचानेनकर्मणाश्रीपरमेश्वरःप्रीयतामित्युक्त्वागच्छगच्छसुरश्रेष्ठस्वस्थानेपरमेश्वर ॥
यत्रब्रह्मादयोदेवास्तत्रगच्छहुताशनेत्यग्निंविसृजेत् ॥ एवंहोमंसंपाद्य उत्तरपूजांकृत्वाऽऽचार्यंसंपूज्यगांदद्यात् ॥ यज्ञसाधनभूतायाविश्वस्या
घौघनाशिनी ॥ विश्वरूपधरोदेवःप्रीयतामनयागवेति ॥ ततोब्राह्मणभोजनंसंकल्प्य यांतुदेवगणाःसर्वेपूजामादायपार्थिवीम् ॥ इष्टकामप्रसि
ध्यर्थंपुनरागमनायचेतिस्थापितदेवताविसृज्यपीठमाचार्यायदद्यात् ॥ इत्यग्निमुखम् ॥ अथमुद्रालक्षणंहेमाद्रौ ॥ संमुखीकृत्यहस्तौद्वौकिं
चित्संकुचितांगुली ॥ मुकुलीतुसमाख्यातापंकजंप्रसृतैवसा ॥ पूर्वोक्तामुकुलीयाचप्रादेशेनिःसृतांगुलिः ॥ व्याकोशमुद्रामुकुलापद्ममुद्राप्र

कीर्तिता ॥ अंगुष्ठौकुंचितांतौतुस्वकीयांगुलिवेष्टितौ ॥ उच्चावाभिमुखौहस्तौयोजयित्वातुनिष्ठुरा ॥ तर्जन्यौकुंचितेकृत्वातथैवचकनीयसी ॥ अधोमुखीदृष्टनखास्थितामध्येकरस्यतु ॥ चतस्रश्चोत्थिताःपृष्ठेअंगुष्ठावेकतःकुरु ॥नालंव्यवस्थितौद्वौतुव्योममुद्राप्रकीर्तिता ॥ तंत्रांतरेस वेंदेवतापूजनसाधारण्येनषण्मुद्राउच्यंते ॥ देवताननसंतुष्टासर्वदासंमुखीभवेत् ॥ अंगुष्ठोनिक्षिपेत्सेयंमुद्रात्वावाहनीमता ॥ संग्रथ्यनिक्षिपेत्से यंमुद्रात्वासनसंज्ञिका॥अधोमुखीत्वियंचेत्स्यात्स्थापनीमुद्रिकामता ॥ उच्छ्रिताबुच्छ्रितौकुर्यात्संमुखीकरणीभवेत् ॥ प्रसृतांगुलिकौहस्तौ मिथःश्लिष्टौतुसंमुखौ ॥ कुर्यात्सहृदयेसेयंमुद्राप्रार्थनसंज्ञिका ॥ इत्येवंसर्वदेवानांपूजनेषट्प्रदर्शयेत् ॥ शिवपूजनेलिंगमुद्राउच्छ्रितदक्षिणांगु ष्ठंवामांगुष्ठेनवंधयेत् ॥ वामांगुलीदक्षिणाभिरंगुलीभिश्चवेष्टयेत् ॥ लिंगमुद्रेतिविख्याताशिवसान्निध्यकारिणी॥ श्रीकामःशीर्षिणकुर्वीतराज्य कामस्तुनेत्रयोः ॥ मुखेत्वन्नादिकामस्तुग्रीवायांरोगशांतिकृत् ॥ हृदयेसर्वकामीचज्ञानार्थीनाभिमंडले ॥ राज्यकामस्तुगुह्येचराष्ट्रकामस्तु पादयोः ॥ रामपूजनेसप्तदशमुद्राः ॥ तथाचरामार्चनचंद्रिकायामगस्त्यः ॥ आवाहनीस्थापनीचसन्निधीकरणीतथा ॥ सुसंनिरोधिनीमुद्रासं मुखीकरणीतथा ॥ संकलीकरणीचैवमहामुद्रातथैवच ॥ शंखचक्रगदापद्मधेनुकौस्तुभगारुडाः ॥श्रीवत्सवनमालेचयोनिमुद्राःप्रकीर्तिताः ॥ ॥ एताभिःसप्तदशभिर्मुद्राभिस्तुविचक्षणः॥योराममर्चयेन्नित्यंमोदयेत्ससुरेश्वरम् ॥द्रावयेदपिविप्रेंद्रततःप्रार्थितमाप्नुयात्॥मूलाधाराद्द्वादशांत मानीतःकुसुमांजलिः ॥ त्रिस्थानगततेजोभिर्विनीतःप्रतिमादिषु ॥आवाहनीचमुद्रास्याद्देवार्चनविधौमुने ॥ एषैवाधोमुखीमुद्रास्थापनेशस्य तेपुनः ॥ उन्नतांगुष्ठयोगेनमुष्टीकृतकरद्वया ॥ सन्निधीकरणीमुद्रादेवार्चनविधौमुने ॥ अंगुष्ठगर्भिणीसैवमुद्रास्यात्सन्निरोधिनी ॥ उत्तानमुष्टि

युगलासंमुखीकरणीमता ॥ अंगैरेवांगविन्यासःसंकलीकरणीभवेत् ॥ अन्योन्यांगुष्ठसंलग्नविस्तारितकरद्वया ॥ महामुद्रेयमाख्यातान्यूनाधिकसमापनी ॥ कनिष्ठानामिकामध्यांतस्थांगुष्ठात्तदग्रतः ॥ गोपितांगुष्ठमूलेनसन्निधामुकुलीकृता ॥ करद्वयेनमुद्रास्याच्छंखाख्येयंसुरार्चने ॥ अन्योन्याभिमुखस्पर्शव्यत्ययेनतुवेष्टयेत् ॥ अंगुलीभिःप्रयत्नेनमंडलीकरणंमुने ॥ चक्रमुद्रेयमाख्यातागदामुद्राततःपरम् ॥ अन्योन्याभिमुखाश्छिष्टाततःकौस्तुभसंज्ञिका ॥ कनिष्ठेन्योन्यसंलग्नेऽभिमुखंहिपरस्परम् ॥ वामस्यतर्जनीमध्येमध्यानामिकयोरपि ॥ वामानामिकसंसृष्टातर्जनीमध्यशोभिता ॥ पर्यायेणानतांगुष्ठद्वयीकौस्तुभलक्षणा ॥ कनिष्ठान्योन्यसंलग्नविपरीतंतुयोजिता ॥ अधस्तात्प्रापितांगुष्ठामुद्रागरुडसंज्ञिता ॥ तर्जन्यंगुष्ठमध्यस्थामध्यमानामिकाद्वयी ॥ कनिष्ठाऽनामिकामध्यतर्जन्यग्रकरद्वयी ॥ मुद्राश्रीवत्समुद्रेयंवनमालाभवेत्ततः ॥ कनिष्ठानामिकामध्यामुष्टिरुन्नततर्जनी ॥ परिभ्रांताशिरस्युच्चैस्तर्जनीभ्यांदिवौकसः ॥ योनिमुद्रासमाख्याताद्योतत्करद्वयाश्रिता ॥ तर्जन्याकृष्टमध्यांतोत्थितानामिकयुग्मिका ॥ मध्यस्थलस्थितांगुष्ठासेयंशस्तामुनेऽर्चने ॥ इतिमुद्रालक्षणम् ॥ अथोपचाराःपदार्थादर्शेज्ञानमालायाम् ॥ अष्टत्रिंशत्षोडशवादशपंचोपचारकाः ॥ तान्विभज्यप्रवक्ष्यामिकेतेतैश्चकृतेश्चकिम् ॥ अर्घ्यंपाद्यमाचमनंमधुपर्कमुपस्पृशम् ॥ स्नानंनीराजनंवस्त्रमाचमंचोपवीतकम् ॥ पुनराचमभूषेचदर्पणालोकनंततः ॥ गंधपुष्पेधूपदीपौनैवेद्यंचततःक्रमात् ॥ पानायंतोयमाचामंहस्तवासस्ततःपरम् ॥ हस्तवासःकरोद्वर्तनम् ॥ तांबूलमनुलेपंचपुष्पदानंततःपुनः ॥ गीतंवाद्यंतथानृत्यंस्तुतिश्चैवप्रदक्षिणाः ॥ पुष्पांजलिनमस्कारावष्टत्रिंशत्समीरिताः ॥ इत्यष्टात्रिंशदुपचाराः ॥ अन्यच्च ॥ आसनंस्वागतं

चार्घ्यंपाद्यमाचमनीयकम् ॥ मधुपर्कासनस्नानवसनाभरणानिच ॥ सुगंधःसुमनोधूपोदीपमन्नेनभोजनम् ॥ माल्यानुलेपनेचैवनमस्कारविसर्जने ॥ इतिषोडशोपचाराः ॥ अर्घ्यंपाद्यंचाचमनंस्नानंवस्त्रनिवेदनम् ॥गंधादयोनैवेद्यांताउपचारादशक्रमात् ॥ शारदातिलकेषोडषोपचाराउक्ताः ॥ तेच ॥ आसनस्नानवस्त्राणिभूषणंचविवर्जयेत् ॥ रात्रौदेवार्चनेतैश्चपदार्थैर्द्वादशैःक्रमात् ॥ पूजनंकपिलेनोक्तंतत्सर्वंचाविसर्जयेत् ॥ गंधतैलमथोदद्याद्देवस्याप्रतिमंततः ॥ दूर्वाचविष्णुक्रांताचश्यामाकंपद्ममेवच ॥ पाद्यांगानिचचत्वारिकथितानिसमासतः॥कर्पूरमगुरुंपुष्पंद्रव्याण्याचमनीयके ॥ सिद्धार्थमक्षतंचैवदूर्वांचतिलमेवच ॥ यवगंधफलंपुष्पमष्टांगंत्वर्घ्यमुच्यते ॥ स्नानेवस्त्रेतथाभक्षेदद्यादाचमनीयकम् ॥उद्वर्तनमपितत्रैव ॥ रजनीसहदेवीचाशिरीषंलक्ष्मणापिच ॥ सहाभद्राकुशाग्राणिउद्वर्तनमिहोच्यते ॥ मंत्रतंत्रप्रकाशे ॥ अक्षतागंधपुष्पाणिस्नानपात्रेतथात्रयम् ॥ तत्रैव ॥ द्रव्याभावेप्रदातव्याःक्षालितास्तंडुलाःशुभाः ॥ तत्रैवोक्तमगस्त्यसंहितायाम् ॥तथाचमनपात्रेपिदद्याज्जातीफलंमुने ॥ लवंगमपिकंकोलंशस्तमाचमनीयके ॥ द्रव्याभावेतंत्रांतरेउक्तम् ॥ तंडुलान्प्रक्षिपेत्तेषुद्रव्याभावेतुतत्स्मरन् ॥ प्रयोगपारिजातेव्यासः ॥ प्रतिमापटयंत्राणांनित्यंस्नानंनकारयेत् ॥ कारयेत्पर्वदिवसेयदावामलधारणम् ॥ ज्ञानमालायाम् ॥ नाक्षतैरर्चयेद्विष्णुंनतुलस्यागणाधिपम् ॥ नदूर्वयायजेद्देवींबिल्वपत्रैश्चभास्करम् ॥ उन्मत्तमर्कपुष्पंचाविष्णोर्वर्ज्यंसदाबुधैः ॥अक्षतास्तुयवाःप्रोक्ताइतिपदार्थादर्शेउक्तत्वाद्यवानामेवायंप्रतिषेधोनतंडुलानाम् ॥ तंत्रांतरे ॥ महाभिषेकंसर्वत्रशंखेनैवप्रकल्पयेत् ॥ सर्वत्रैवप्रशस्तोब्जःशिवसूर्यार्चनंविना ॥ विस्तरस्त्वाचारमयूखेद्रष्टव्यः ॥ अथव्रतोद्यापनानुक्तौपृथ्वीचंद्रोदयेनंदिपुराणे ॥ कुर्यादुद्यापनंतस्यसमाप्तौयदुदीरितम् ॥ उद्यापनंविनायत्तुतद्व्रतं

निष्फलंभवेत् ॥ यत्रचोद्यापनंनोक्तंव्रतानुगुणतश्चरेत् ॥ वित्तानुसारतोदद्यादनुक्तोद्यापनेव्रते ॥ गांचैवकांचनंदद्याद्व्रतस्यपरिपूर्तयेइति ॥
समाप्तावुद्यापनमनुक्तोद्यापनविषयम् ॥ उक्तोद्यापनेतु ॥ आदौमध्येतथाचांतेव्रतस्योद्यापनंभवेत् ॥ तद्व्रतोद्यापनंकार्यंसंपूर्णफलमाप्नुयात्॥
अथव्रतभंगेसंपूर्णतायाविधिर्हेमाद्रौभविष्ये ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ संपूर्णतामनुष्ठानेव्रतानांनंदनंदन ॥ कुरुप्रसादंगुह्यार्थमेतन्मेवक्तुमर्हसि ॥
श्रीकृष्णउवाच ॥ साधुसाधुमहाबाहोकुरुराजयुधिष्ठिर ॥ रहस्यानांरहस्यंतेकथयामिव्रतेतव ॥ संपूर्णताकृतायत्रतत्रसम्यक्फलप्रदम् ॥
यच्चीर्णंनरनारीभिर्भवेत्संपूर्णकारकम् ॥ अवश्यंतच्चकर्तव्यंसंपूर्णफलकांक्षिभिः ॥ किंचिद्व्यंगंप्रमादेनयद्व्रतंव्रतिनांस्थितम् ॥ तत्संपूर्णंभवे
त्सर्वंव्रतेनानेनपांडव ॥ उपद्रवैर्बहुविधैर्महामोहाच्चपांडव ॥ यद्व्यंगंकिंचिदेवस्याद्व्रतंविघ्नविनाशनम् ॥तत्संपूर्णंभवेत्पार्थसत्यंसत्यंनसंशयः ॥
कांचनंरूप्यकंरूपंशिल्पिनातुघटापयेत् ॥ भग्नव्रतस्ययोदेवस्तस्यरूपंविनिर्दिशेत् ॥ व्रतंस्त्रीपुंसयोःपार्थप्रारब्धव्यंव्रतंकिल ॥ नचानिष्पादितं
किंचिद्दैवात्सर्वंतथास्थितम् ॥ द्विभुजंपंकजारूढंसौम्यंप्रहसिताननम् ॥ निष्पादितंशिल्पिनाचतस्मिन्नेवदिनेपुनः ॥ तन्मानंतुमनःप्राप्तंब्राह्मणै
र्विधिनागृहे ॥ स्नापयेत्पयसादध्नाघृतक्षौद्ररसांबुभिः ॥ वस्त्रचंदनपुष्पैश्चपूजांकुर्यात्समाहितः ॥ तोयपूर्णस्यकुंभस्यमुखेविन्यस्यदेवताम् ॥
धूपदीपाक्षतैर्वस्त्रैरत्नैर्बहुप्रकारकैः ॥ अर्घ्यंप्रदद्यात्तन्नाम्नामंत्रेणानेनपांडव ॥ उपवासस्यदानस्यप्रायश्चित्तंकृतंमया ॥शरणंचप्रपन्नोस्मिकुरुष्वा
द्यदयांमम ॥ व्रतच्छिद्रंतपश्छिद्रंयच्छिद्रंव्रतकर्मणि ॥ तत्सर्वंत्वत्प्रसादेनसंपूर्णंजायतांमम ॥ प्रसन्नोभवभीतस्यभिन्नचर्यव्रतस्यच ॥ कुरुप्र
सादंसंपूर्णंव्रतंसंजायतांमम ॥ पूर्वदक्षिणयोःपश्चादुत्तरेचबलिंहरेत् ॥ उपर्यधस्तात्सर्वेभ्योदिक्पालेभ्योनमोनमः ॥ इदमर्घ्यमिदंपाद्यंते

भ्यस्तेभ्योनमोनमः ॥ पादौचजानुनीचैवकटीशीर्षकवक्षसी ॥ कुक्षिंतुहृदयंपृष्ठंवाक्[1]चक्षुश्चशिरोरुहान् ॥ पूजायित्वातुदेवस्यततःपश्चात्क्षमापयेत् ॥ पूजितस्त्वंयथाशक्त्यानमस्तेस्तुसुरोत्तम ॥ ऐहिकामुष्मिकींदेवकार्यसिद्धिंदिशस्वमे ॥एवंक्षमापयित्वातुप्रणमेच्चप्रयत्नतः ॥ तन्मूर्त्तिंचद्विजातिभ्योविधिवत्प्रतिपादयेत् ॥ स्थित्वापूर्वमुखो विप्रोगृह्णीयाद्दर्भपाणिना ॥ विप्रहस्तेप्रयच्छेच्चदाताचैवोत्तरामुखः ॥ मंत्रेणानेनकौंतेयसोपवासःप्रयत्नतः ॥ इदंव्रतंमयाखंडंकृतमासीत्पुराद्विज॥तत्सर्वंपूर्णमेवास्तुतवमूर्त्तिंप्रदानतः॥ब्राह्मणोपिप्रतीच्छेतमंत्रेणानेनतन्नृप ॥ व्रतंखंडकृतंपूजाव्रतेनानेनतेपुरा ॥ संपूर्णंस्यात्प्रदानेनतवपूर्णामनोरथाः ॥ ब्राह्मणायत्प्रभाषंतेतन्मन्यंतेदिवौकसः ॥ सर्वदेवमयाविप्रानतद्वचनमन्यथा ॥ जलधिःक्षारतांनीतःपावकःसर्वभक्षताम् ॥ सहस्रनेत्रःशक्रोपिकृतोविप्रैर्महात्मभिः ॥ ब्राह्मणानांतुवचनाद्ब्रह्महत्याविनश्यति ॥ अश्वमेधफलंसाग्रंलभतेनात्रसंशयः ॥ व्यासवाल्मीकिवचनात्पराशरवसिष्ठयोः ॥ गर्गगौतमधौम्यात्रिवासिष्ठांगिरसांतथा ॥ वचनान्नारदादीनांपूर्णंभवतुतेव्रतम् ॥ एवंविधिविधानेनगृहीत्वाब्राह्मणोव्रजेत् ॥ दातातत्प्रेषयेत्सर्वंब्राह्मणस्यगृहेस्वयम् ॥ ततःपंचमहायज्ञान्कृत्वावैभोजनादिकम् ॥ एवंयःकुरुतेभक्त्याव्रतमेतन्नरोत्तम ॥ तस्यसंपूर्णतांयातितद्व्रतंयत्पुराकृतम् ॥ खंडंसंपूर्णतांयातिप्रसन्नेव्रतदैवते ॥ भग्नानियानिमदमोहवशाद्गृहीत्वाजन्मांतरेष्वपिनरेणसमत्सरेण ॥ संपूर्णपूजनपरस्यपुरोभवंतिसर्वव्रतानिपरिपूर्णफलप्रदानि ॥ अथसर्वव्रतेषुसामान्यतःपूजाविधिः ॥ सहस्रशीर्षेत्यावाहनम् ॥ आगच्छागच्छदेवेशतेजोराशेजगत्पते ॥ क्रियमाणांमयापूजांगृहाणसुर

---

[1] नासा चक्षुःशिरोरुहानिति पाठः ।

सत्तम ॥ पुरुषएवेदमित्यासनम् ॥ नानारत्नसमायुक्तंकार्तस्वरविभूषितम् ॥ आसनंदेवदेवेशप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ एतावानस्येतिपाद्यम् ॥ गंगादिसर्वतीर्थेभ्योमयाप्रार्थनयाहृतम् ॥ तोयमेतत्सुखस्पर्शंपाद्यार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ त्रिपादूर्ध्वइत्यर्घ्यम् ॥ नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेधरणीधर ॥ नमस्तेकमलाकांतगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ तस्माद्विराळेत्याचमनीयम् ॥ कर्पूरवासितंतोयंमंदाकिन्याःसमाहृतम् ॥ आचम्यतांजगन्नाथमयादत्तंहिभक्तितः ॥ यत्पुरुषेणेतिस्नानम् ॥ गंगाचयमुनाचैवनर्मदाचसरस्वती ॥ कृष्णाचगौतमीवेणीक्षिप्रासिंधुस्तथैवच ॥ तापीपयोष्णीरेवाचताभ्यःस्नानार्थमाहृतम् ॥ तोयमेतत्सुखस्पर्शंस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ पंचामृतस्नानंपंचमंत्रैःपृथक्कारयेत् ॥ तंयज्ञमितिवस्त्रम् ॥ सर्वभूषाधिकेसौम्येलोकलज्जानिवारणे ॥ मयोपपादितेतुभ्यंवाससीप्रतिगृह्यताम् ॥ वस्त्रेचसोमदैवत्येलज्जायाःसुनिवारणे ॥ मयोपपादितेतुभ्यंवा० तस्माद्यज्ञादितियज्ञोपवीतम् ॥ दामोदरनमस्तेस्तुत्राहिमांभवसागरात् ॥ ब्रह्मसूत्रंसोत्तरीयंगृहाणपुरुषोत्तम ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतइतिगंधम् ॥ श्रीखंडंचंदनंदिव्यंगंधाढ्यंसुमनोहरम् ॥ विलेपनंसुरश्रेष्ठप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ अक्षताश्चसुरश्रेष्ठकुंकुमाक्ताःसुशोभनाः ॥ मयानिवेदिताभक्त्यागृहाणपरमेश्वर ॥ तस्मादश्वेतिपुष्पम् ॥ माल्यादीनिसुगंधीनिमालत्यादीनिवैप्रभो ॥ मयाहृतानिपुष्पाणिपूजार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ यत्पुरुषंव्यदधुरितिधूपम् ॥ वनस्पतिरसोद्भूतोगंधाढ्योगंधउत्तमः ॥ आघ्रेयःसर्वदेवानांधूपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ ब्राह्मणोस्येतिदीपम् ॥ साज्यंचवर्तिसंयुक्तंवह्निनायोजितंमया ॥ दीपंगृहाणदेवेशत्रैलोक्यतिमिरापह ॥ चंद्रमामनसइतिनैवेद्यम् ॥ अन्नंचतुर्विधंस्वादुरसैःषड्भिःसमन्वितम्॥भक्ष्यभोज्यसमायुक्तंनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥इदंफलंमयादेवस्थापितंपुरतस्तव ॥ तेनमेसफलावाप्ति

र्भवेज्जन्मनिजन्मनि ॥ फलम् ॥ नाभ्याआसीदितितांबूलम् ॥ पूगीफलंमहद्दिव्यंनागवल्लीदलैर्युतम् ॥ कर्पूरादिसमायुक्तंतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥ सप्तास्येतिदक्षिणा ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमबीजंविभावसोः ॥ अनंतपुण्यफलदमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ चंद्रादित्यौचधरणीविद्युदग्निस्तथैवच ॥ त्वमेवसर्वज्योतींषिआर्तिक्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ नीराजनम् ॥ यज्ञेनयज्ञमितिमंत्रपुष्पांजलिः ॥ नमस्तेपुंडरीकाक्षनमस्तेह्यमरप्रिय ॥ नमस्तेकमलाकांतवासुदेवनमोस्तुते ॥ यानिकानिचपापानिजन्मांतरकृतानिच ॥ तानितानिविनश्यंतिप्रदक्षिणपदेपदे ॥ प्रदक्षिणाः ॥ नमःसर्वहितार्थायजगदाधारहेतवे ॥ साष्टांगोयंप्रणामोस्तुप्रणयेनमयाकृतइतिनमस्कारः ॥ इतिसामान्यपूजाविधिः ॥ ॥ इतिश्रीव्रतराजेपरिभाषासमाप्ता ॥ अथप्रतिपदादितिथिव्रतानिलिख्यंते ॥ ॥ मात्स्ये ॥ वर्जयित्वामधौयस्तुदधिक्षीरघृतैक्षवम् ॥ दद्याद्वस्त्राणिसूक्ष्माणिरसपात्रैर्युतानिच ॥ रसपात्रैर्दध्यादिपात्रैः ॥ संपूज्यविप्रमिथुनंगौरीमेप्रीयतामिति ॥ हेमाद्रौपाद्मेच ॥ वर्जयेच्चैत्रमासेतुयस्तुगंधानुलेपनम् ॥ शुक्तिंगंधभृतांदद्याद्विप्रायश्वेतवाससी ॥ भक्त्यातुदक्षिणांदद्यात्सर्वकामार्थसिद्धये ॥ गंधवस्त्रदानमंत्रौ ॥ नंदनावासमंदारसखेवृंदारकार्चित॥ चंदनत्वंप्रसादेनसांद्रानंदप्रदोभव ॥ शरण्यंसर्वलोकानांलज्जयारक्षणंपरम् ॥ सुवेषधारित्वंयस्माद्वासःशांतिंप्रयच्छे ॥ इतिमंत्राभ्यांगंधवाससीदद्यात् ॥ अथचैत्रशुक्लप्रतिपदिसंवत्सरारंभविधिर्ब्राह्मे ॥ अत्रप्रतिपत्सूर्योदयव्यापिनीग्राह्या ॥ चैत्रेमासिजगद्ब्रह्माससर्जप्रथमेऽहनि ॥ शुक्लपक्षेसमग्रेतुतदासूर्योदयेसतिइतिवचनात् ॥ प्रवृत्तेमधुमासेतुप्रतिपद्युदितेरवावितिभविष्योत्तराच्च ॥ दिनद्वयेव्याप्तावव्याप्तौवापूर्वैव ॥ वत्सरादौवसंतादौबलिराज्येतथैवच ॥ पूर्वविद्धैवकर्तव्याप्रतिपत्सर्वदाबुधैरितिवृद्धवसिष्ठवचनादितिबहवः ॥ युक्तंतुदिनद्वयेप्युदयसंबंधा

भावेसंवत्सरारंभप्रयुक्तकार्यलोपप्रसक्ताविदंवचनंपूर्वयुताग्राह्यताविधायकम् ॥ दिनद्वयेतत्संबंधेतुसंपूर्णत्वादेवपूर्वाप्राप्तेः ॥ कदाकार्यमित्याकांक्षाविरहात्पूर्वयुतत्वविरहाच्चनैतद्वचनात्पूर्वेति ॥ ब्राह्मे ॥ प्रवर्तयामासतथाकालस्यगणनामपि ॥ ग्रहानब्दानृतून्मासान्पक्षान्संवत्सराधिपान् ॥ ददौसभगवान्ब्रह्मासर्वदेवसमागमे ॥ आहूयांसभायांब्रह्माणमनिर्देश्यतनुंततः ॥ यथोक्तास्तेनमस्यंतःस्तुवंतश्चाप्युपासते ॥ ततस्तेकृतशुश्रूषागत्वाचैवहिमालयम् ॥ स्वानिस्वान्यथकर्माणितेनयुक्ताश्चचाकिरे ॥ ब्राह्मीसभाकामरूपाविशेषेणतदानग ॥ धारयंत्यमलंरूपमनिर्देश्यंमनोहरम् ॥ ततःप्रभृतियोधर्मःपूर्वैःपूर्वतरैःकृतः ॥ अद्यापिरूढःसुतरांसकर्तव्यःप्रयत्नतः ॥ तत्रकार्यामहाशांतिःसर्वकल्मषनाशिनी ॥ सर्वोत्पातप्रशमनीकलिदुःखप्रणाशिनी ॥ आयुःप्रदावृद्धिकरीधनसौभाग्यवर्धिनी ॥ मंगल्याचपवित्राचलोकद्वयसुखावहा ॥ तस्यामादौतुसंपूज्योब्रह्माकमलसंभवः ॥ पाद्यार्घ्यपुष्पधूपैश्चवस्त्रालंकारभूषणैः ॥ होमैर्बल्युपहारैश्चतथाब्राह्मणभोजनैः ॥ ततःक्रमेणदेवेभ्यःपूजाकार्यापृथकपृथक् ॥ कृत्वोंकारनमस्कारैःकुशोदकतिलाक्षतैः ॥ पुष्पधूपप्रदीपाद्यैर्भोजनैश्चयथाक्रमम् ॥ मंत्रंसंपूजनार्थंतुबहुरूपंपरिस्पृशेत् ॥ मंत्रमितिजातावेकवचनम् ॥ बहुरूपंमंत्रंनानारूपान्मंत्रान्परिस्पृशेत्परिगृह्णीयादित्यर्थः ॥ तेन ॐ नमोब्रह्मणइत्यादिविष्णवेपरमात्मनेनमइत्यंतमंत्रवाक्यवृंदोपात्तादेवताशब्दाश्चतुर्थ्यंताःप्रणवादयोनमोंतामंत्रत्वेनग्राह्याः ॥ प्रार्थनामंत्राः ॥ ॐ नमोब्रह्मणेतुभ्यंकामायचमहात्मने ॥ नमस्तेस्तुनिमेषायत्रुटयेचनमोस्तुते ॥ लवायचनमस्तुभ्यंनमस्तेऽस्तुक्षणायच ॥ नमोनमस्तेकाष्ठायैकलायैतेनमोस्तुते ॥ नाडिकायैसुसूक्ष्मायैमुहूर्तायनमोनमः ॥ नमोनिशाभ्यःपुण्येभ्योदिवसेभ्यश्चनित्यशः ॥ पक्षा

भ्यांचाथमासेभ्यऋतुभ्यःषड्भ्यएवच ॥ अयनाभ्यांचपंचभ्योवत्सरेभ्यश्चसर्वदा ॥ नमःकृतयुगादिभ्योग्रहेभ्यश्चनमोनमः ॥ अष्टाविंशतिसंख्येभ्योनक्षत्रेभ्योनमोनमः॥राशिभ्यःकरणेभ्यश्चव्यतीपातेभ्यएवच॥प्रतिवर्षाधिपेभ्यश्चविज्ञातेभ्योनमःसदा ॥ नमोस्तुकुलनागेभ्यःसानुयात्रेभ्यएवच। सानुयात्रेभ्यःसानुचरेभ्यः॥नमोस्तुसर्वदिग्भ्यश्चदिक्पालेभ्योनमोनमः॥ नमश्चतुर्दशभ्यश्चमनुभ्यस्तुनमोनमः ॥ नमःपुरंदरेभ्यश्चतत्संख्येभ्योनमोनमः ॥ पंचाशतेनमोनित्यंदक्षकन्याभ्यएवच ॥ नमोदित्यैसुभद्रायैजयायैचाथसर्वदा ॥ सुशास्त्रायनमस्तुभ्यंसर्वास्त्रजनकायच ॥ नमस्तेबहुपुत्रायपत्नीभिःसहितायच ॥ नमोबुद्धचैतथावृद्धचैनिद्रायैधनदायच ॥ [1]नमःकुबेरपुत्रायगुह्यकस्वामिनेनमः ॥ नमोस्तुशंखपद्माभ्यांनिधिभ्यामथनित्यशः ॥ भद्रकाल्यैनमस्तुभ्यंसुरभ्यैचनमोनमः ॥ वेदवेदांगवेदांतविद्यासंस्थेभ्यएवच ॥ नागयक्षसुपर्णेभ्योनमोस्तुगरुडायच ॥ सप्तभ्यश्चसमुद्रेभ्यःसागरेभ्यश्चसर्वदा ॥उत्तरेभ्यःकुरुभ्यश्चनमो[2]मेरुगतायच॥भद्राश्वकेतुमालाभ्यांनमःसर्वत्रसर्वदा॥इलावृतायचनमोहरिवर्षायचैवाहि॥नमःकिंपुरुषेभ्यश्चभारतायनमोनमः॥नमोभारतभेदेभ्यो[3]महद्भ्यश्चाथसर्वदा ॥पातालेभ्यश्चसप्तभ्योनरकेभ्योनमोनमः॥कालाग्निरुद्रशैवाभ्यांहरयेक्रोडरूपिणे॥सप्तभ्यस्त्वथलोकेभ्योमहाभूतेभ्यएवच॥नमःसंबुद्धयेचैवनमःप्रकृतयेतथा ॥ पुरुषायाभिमानायनमस्त्वव्यक्तमूर्तये॥हिमवत्प्रमुखेभ्यश्चपर्वतेभ्योनमस्त्वथ ॥ पौराणीभ्यश्चगंगाभ्यःसप्तभ्यश्चनमोनमः ॥ नमोस्त्वादिमुनिभ्यश्चसप्तभ्यश्चाथसर्वदा॥ नमोस्तुपुष्करादिभ्यस्तीर्थेभ्यश्चपुनःपुनः॥निम्नगाभ्योनमोनित्यंवितस्तादिभ्यएवच ॥ चतुर्दशभ्योदीर्घाभ्योधर

---

१ नलकूबरयक्षायेतिपाठः । २ हैरण्वतायेतिपाठः । ३ नवभ्यइतिपाठः ।

णीभ्योनमोनमः ॥ नमोधात्रेविधात्रेचछंदोभ्यश्चनमोनमः॥सुरभ्यैरावणाभ्यांचनमोभूयोनमोनमः ॥ नमस्तथोच्चैःश्रवसेध्रुवायचनमोनमः ॥ नमोस्तुधन्वंतरयेशस्त्रास्त्राभ्यांनमोनमः ॥ विनायककुमाराभ्यांविघ्नेभ्यश्चनमःसदा॥शाखायचविशाखायनैगमेयायवैनमः ॥नमःस्कंदग्रहेभ्यश्चस्कंदमातृभ्यएवच ॥ ज्वरायरोगपतयेभस्मप्रहरणायच ॥ ऋषिभ्योवालखिल्येभ्यःकेशवायनमःसदा ॥अगस्तयेनारदायव्यासादिभ्योनमोनमः ॥ अप्सरोभ्यःसोमपेभ्योदेवेभ्यश्चनमोनमः ॥ असोमपेभ्यश्चनमस्तुषितेभ्योनमःसदा ॥ आदित्येभ्योनमोनित्यंद्वादशभ्यश्चसर्वदा ॥ एकादशभ्योरुद्रेभ्यस्तपस्विभ्योनमोनमः ॥ नमोनासत्यदस्राभ्यामश्विभ्यांनित्यमेवहि ॥ साध्येभ्योद्वादशभ्यश्चपौराणेभ्योनमःसदा॥एकोनपंचाशतेचमरुद्भ्यश्चनमोनमः॥ शिल्पाचार्यायदेवायनमस्तेविश्वकर्मणे ॥ अष्टभ्योलोकपालेभ्यःसानुगेभ्यश्चसर्वदा ॥ आयुधेभ्योवाहनेभ्योवर्मभ्यश्चनमःसदा ॥ आसनेभ्योदुंदुभिभ्योदेवेभ्यश्चनमःसदा ॥ दैत्यराक्षसगंधर्वपिशाचेभ्यश्चनित्यशः ॥ पितृभ्यःसप्तभेदेभ्यःप्रेतभ्यश्चनमःसदा ॥ सुसूक्ष्मेभ्यश्चदेवेभ्योभावगम्येभ्यएवच ॥ नमस्तेबहुरूपायविष्णवेपरमात्मने ॥ अथकिंबहुनोक्तेनमंत्रेणानेनवार्चयेत् ॥ प्राङ्मुखोदंमुखोविप्रान्देवानुद्दिश्यपूर्ववत् ॥ अथवाकिमत्रविस्तरेणब्राह्मणानेवदेवतोद्देशेनपूजयेदित्यर्थः॥पूर्ववन्मंत्रोक्तक्रमेण॥अर्घ्यैःपुष्पैश्चधूपैश्चवस्त्रमाल्यैःसुहृष्टकंसरोमांचंहृष्टरोमासन्नर्चयेदित्यर्थः ॥ धनधान्यातुविभवैर्दक्षिणाभिश्चसर्वदा ॥इतिहासपुराणानांप्रवक्तृंश्चद्विजोत्तमान्॥ कालज्ञान्वेदवेदज्ञान्भृत्यान्संबंधिबांधवान् ॥ अनेनैवतुमंत्रेणस्वाहांतेनपृथक्पृथक् ॥ यविष्ठायाग्नयेहोमःकर्तव्यःसर्वतृप्तये ॥ वेदविच्चक्षुषीदत्वास्थानेप्राधानिकेसदा ॥ यविष्ठायश्रेष्ठाय ॥ वेदविद्वेदोक्तविधिज्ञः ॥ मदनरत्नेतुवेदवदितिपठित्वावेदोक्तविधिनेतिव्याख्यातम्॥चक्षुषी

आज्यभागौ ॥ प्राधानिकेस्थानेप्रधानहोमारंभे ॥ होमारंभेततःकुर्यान्मंगलारंभणंनरः ॥ मदनरत्ने ॥शालाशोभांततःकुर्यान्मंगलालंभनंततइतिपाठः ॥ भोजयित्वाद्विजान्सर्वान्सुहृत्संबंधिबांधवान् ॥ विशेषेणचभोक्तव्यंकार्यश्चापिमहोत्सवः ॥ नवसंवत्सरारंभःसर्वसिद्धिप्रवर्तकः ॥ इतिसंवत्सरारंभविधिः ॥ ॥ अथअत्रैवविष्णुधर्मोत्तरोक्तमारोग्यप्रतिपद्व्रतम् ॥ पुष्करउवाच॥ संवत्सरावसानेतुपंचदश्यामुपोषितः॥प्रातःप्रतिपदिस्नातःकुर्याद्व्रतमनन्यधीः ॥ पूजयेद्भास्करंदेवंवर्णकैःकमलेकृते ॥ वर्णकैरक्तनीलश्वेतपीतादिभिः ॥ शुद्धेनगंधमाल्येनचंदनेनासितेनच ॥ तथाकुंदुरुधूपेनघृतदीपेनभार्गव ॥ कुंदुरुःशल्लकोनिर्यासः ॥ अपूपैःसैकतैर्दध्नापरमान्नेनभूरिणा ॥ सैकतैःशर्कराविकारैः ॥ ओदनेनचशुक्लेनसतालवणसर्पिषा ॥ सताउत्तमेन ॥ क्षीरेणचफलैःशुक्लैर्बहुं[1]ब्राह्मणतर्पणैः ॥ पुजयित्वाजगद्धामदिनभागेचतुर्थके॥आहारंप्रथमंकुर्यात्सघृतंमनुजोत्तम ॥ सर्वंचमनुजश्रेष्ठघृतहीनंविवर्जयेत् ॥ भुक्त्वाचसकृदेवान्नमाहारंचसमाचरेत् ॥ पानीयपानंकुर्वीतब्राह्मणानुमतेपुनः॥ प्रथमाहारंप्रथमग्रासम् ॥ सर्वप्रथममप्रथमंचाहारम् ॥ सकृदेवान्नंभुक्त्वाएकमेवग्रासंभक्षयित्वाऽवशिष्टमन्नंत्यजेत् ब्राह्मणानुमत्यापुनराहारमवशिष्टान्नभोजनंपुनःपानीयपानंचकुर्यादित्यर्थः ॥ ब्राह्मणानुमत्याभुंजानोपिघृतहीनंनभुञ्जीत ॥ घृतहीनंविवर्जयेदितिनिषेधात् ॥ संवत्सरमिदंकृत्वाततःसाक्षात्त्रयोदशम् ॥ पूजनंदेवदेवस्यतस्मिन्नहनिभार्गव ॥ संवत्सरंप्रतिमासंशुक्लप्रतिपदि ॥ त्रयोदशमितिर्लिंगदर्शनात् ॥ सवस्त्रंसहिरण्यंचततोदद्याद्विजातये ॥ पूजनंपूजोपकरणंप्रतिमादि ॥ व्रतेनानेनधर्मज्ञरोगमेवंव्यपोहति ॥ आरोग्यमाप्नोतिगतिंतथाग्र्यांयशस्त

---

[1] वन्हिइतिपाठः ।

थास्यान्विपुलांश्चभोगान् ॥ व्रतेनसम्यक्पुरुषोथनारीसंपूजयेद्यस्तुजगत्प्रधानम् ॥ जगत्प्राधानंसूर्यम् ॥ इतिचैत्रशुक्लप्रतिपद्यारोग्यदायकव्रतम् ॥ ॥ अस्यामेवोक्तंविद्याव्रतंमदनरत्नेविष्णुधर्मे ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ अष्टपत्रंतुकमलंविन्यसेद्वर्णकैःशुभैः ॥ ब्रह्माणंकर्णिकायांतु[1]न्यस्यसंपूजयेद्विभुम् ॥ ऋग्वेदंपूर्वपत्रेतुजयुर्वेदंतुदक्षिणे ॥ पश्चिमेसामवेदंतुउदक्चाथर्वणंतथा ॥ आग्नेयेचतथांगानिधर्मशास्त्राणिनैर्ऋते ॥ पुराणंचैववायव्यामीशान्यांन्यायविस्तरम् ॥ एवंविन्यस्यधर्मज्ञःसोपवासस्तुपूजयेत् ॥ चैत्रशुक्लमथारभ्यसोपवासोजितेंद्रियः ॥ सदाप्रतिपदंप्राप्यशुक्लपक्षस्ययादव ॥ संवत्सरंमहाराजशुक्लगंधानुलेपनैः ॥ भूषणैःपरमान्नेनधूपदीपैरतंद्रितः ॥ संवत्सरांतेगांदद्याद्व्रतेचीर्णेनरोत्तम ॥ इदंव्रतंयस्तुकरोतिराजन्सवेदवित्स्याद्भुविधर्मनिष्ठः ॥ कृत्वासदाद्वादशवत्सराणिविरिंचिलोकंपुरुषःप्रयाति ॥ ॥ इतिविद्याप्रतिपद्व्रतम् ॥ ॥ अथात्रैवभविष्योक्तंतिलकव्रतम् ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ वसंतेकिंशुकाशोकशोभितेप्रतिपत्तिथिः ॥ शुक्लातस्यांप्रकुर्वीतस्नानंनियमसमाश्रितः ॥ अनेनसामान्यतोवसंतसंबंधिशुक्लप्रतिपल्लाभेपितयाव्रतमिदंचैत्रेगृहीतंद्विजसंनिधावित्यग्रिमवचनानुरोधाच्चैत्रशुक्लप्रतिपदेवग्राह्या ॥ नारीनरोवाराजेंद्रसंतर्प्यपितृदेवताः ॥ नद्यास्तीरेतडागेवागृहेवातदलाभतः ॥ पिष्टातकेनविलिखेद्वत्सरंपुरुषाकृतिम् ॥ पिष्टातकःपटवासकोगंधद्रव्यचूर्णविशेषः ॥ ततश्चंदनचूर्णेनपुष्पधूपादिनाऽर्चयेत् ॥ मासर्तुनामभिःपश्चान्नमस्कारांतयोजितैः ॥मासर्तुनामभिश्चैत्रवसंतादिनामभिः ॥ पूजयेद्ब्राह्मणोविद्वान्मंत्रैर्वेदोदितैःशुभैः ॥ संवत्सरोसीतिपठन्मंत्रंवेदोदितंद्विजः ॥ नमस्कारेणमंत्रेणशूद्रोपीत्थंप्रपूजयेत् ॥शूद्रोपीत्यनेनतुस्त्री

---

[1] तस्येतिपाठेतस्यकमलस्यकर्णिकायामित्यर्थः ।

णांपरिग्रहः ॥ तासांविशेषविध्यभावेवैदिकमंत्रानधिकारात् ॥ संवत्सरोसिपरिवत्सरोसीत्यादियजुर्वेदप्रसिद्धोमंत्रः ॥ नमस्कारेणमंत्रेण
संवत्सरायतेनमइत्यादिना ॥ एवमभ्यर्च्यवासोभिःपश्चात्तमभिवेष्टयेत् ॥ कालोद्भवैर्मूलफलैर्नैवेद्यैर्मोदकादिभिः ॥ ततस्तंपूजये
त्पार्थपुरःस्थित्वाकृतांजलिः ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनवर्षंक्षेममिहास्तुमे ॥ संवत्सरोपसर्गामेविलयंयांत्वशेषतः ॥ एवमुक्त्वायथाश
क्त्यादत्वाविप्रायदक्षिणाम् ॥ ललाटपट्टेतिलकंकुर्याच्चंदनपंकजम् ॥ ततःप्रभृत्यनुदिनंतिलकालंकृतंमुखम् ॥ धार्यंसंवत्सरं
यावच्छशिनेवनभस्तलम् ॥ एवंनरोवानारीवाव्रतमेतत्समाचरेत् ॥ सदैवपुरुषव्याघ्रभोगान्भुविभुनक्त्यसौ ॥ भूतप्रेतपिशाचा
येदुर्वारावैरिणोग्रहाः ॥ निरर्थकाभवंत्येतेतिलकंवीक्ष्यतत्क्षणात् ॥ निरर्थकाःप्रयोजनशून्याः ॥ अनिष्टकरणेअसमर्थाइत्यर्थः ॥ पूर्वमासी
न्महीपालोनाम्नाशत्रुंजयोजयी ॥ चित्रलेखेतितस्याभूद्भार्याचारित्रभूषणा ॥ तयाव्रतमिदंचैत्रेगृहीतंद्विजसन्निधौ ॥ वत्सरंपूजयित्यातुध्यात्वा
देवंजनार्दनम् ॥ हंतुमाक्षेप्तुकामोवासमागच्छतियःपुनः ॥ प्रयातिप्रियकृत्तस्याद्दृष्ट्वातुतिलकंनरः ॥ सपत्नीदर्पापहरावशीकृतमहीतला ॥
भर्तुर्दृष्ट्वाप्रहृष्टासासुखमास्तेनिराकुला ॥ यावद्रुजेनाभिभूतोभर्तापुत्रःसवेदनः ॥ शिरोर्तिंनासंप्रयातःसुहृदांसुखदायकः ॥ शिरोर्तिंनासंप्र
यातःशिरोवेदनयायुक्तः ॥ धर्मराजपुरात्प्राप्ताःसर्वभूतापहारकाः ॥ तस्मिन्क्षणेमहाराजधर्मराजस्यकिंकराः ॥ तस्याद्द्वारमनुप्राप्ताःप्रविष्टा
गृहमंजसा ॥ शत्रुंजयंसमानेतुंकालमृत्युपुरःसराः ॥ पार्श्वेस्थितांचित्रलेखांतिलकालंकृताननाम् ॥ दृष्ट्वाप्रनष्टसंकल्पाःपरावृत्यगताःपुनः ॥
गतेषुतेषुसनृपःपुत्रेणसहभारत ॥ नीरुजोबुभुजेभोगान्पूर्वकर्मार्जिताञ्छुभान् ॥ अक्रूरेणसमाख्यातंममपूर्वंयुधिष्ठिर ॥ एतत्रिलोकीतिलका

ख्यभूषणंपुण्यव्रतंसकलदुष्टहरंपरंच॥ इत्थंसमाचरतियःससुखंविहृत्यमर्त्यःप्रयातिपदमच्युतमिंदुमौलेः ॥ इतितिलकव्रतम्॥अस्यामेवनवरात्रारंभः ॥ तत्रपरयुताग्राह्या ॥ अमायुक्तानकर्तव्याप्रतिपच्चंडिकार्चने ॥ मुहूर्तमात्राकर्तव्याद्वितीयायांगुणान्विता ॥ अत्रैवप्रपादानमुक्तम् ॥ अतीतेफाल्गुनेमासिप्राप्तेचैवमहोत्सवे ॥ पुण्येह्निविप्रकथितंप्रपादानंसमारभेत् ॥ ततश्चोत्सर्जयेद्विद्वान्मंत्रेणानेनमानवः ॥ प्रपेयंसर्वसामान्यभूतेभ्यःप्रतिपादिता ॥ अस्याःप्रदानात्पितरस्तृप्यंतुहिपितामहाः ॥ अनिवार्यंततोदेयंजलंमासचतुष्टयम् ॥ प्रपांदातुमशक्तेनविशेषाद्धर्मसीप्सुना ॥ प्रत्यहंधर्मघटकोवस्त्रसंवेष्टिताननः ॥ ब्राह्मणस्यगृहेदेयःशीतामलजलःशुचिः ॥ एषधर्मघटोदत्तोब्रह्मविष्णुशिवात्मकः ॥ अस्यप्रदानात्सकलाममसंतुमनोरथाः ॥ अनेनविधिनायस्तुधर्मकुंभंप्रयच्छति ॥ प्रपादानफलंसोपिप्राप्नोतीहनसंशयः ॥ इतिप्रपादानम् ॥ ॥

अथाचारप्राप्तंरोटकव्रतम्॥ ॥तच्चश्रावणशुक्लप्रतिपत्सोमवारयुतायदातदाश्रावणेप्रथमसोमवारेवाप्रारभ्यसार्धमासत्रयंकार्यम्॥तिथ्यादिसंकीर्त्याधिकसौभाग्यसंपूर्णसंपत्तिकामःश्रीसोमेश्वरप्रीत्यर्थंरोटकव्रतंकरिष्येइतिसंकल्प्यप्रत्यहंकार्तिकशुक्लचतुर्दशीपर्यंतंसोमेश्वरंसांवंपूजयेत् ॥ तत्रपूजाविधिः॥मासपक्षाद्युल्लिख्यश्रीसोमेश्वरप्रीत्यर्थंगृहीतरोटकव्रतांगत्वेनविहितंश्रीसोमेश्वरपूजनंकरिष्येइतिसंकल्प्यपूजांकुर्यात् ॥एवंकार्तिकशुक्लचतुर्दशीपर्यंतंप्रत्यहंकथाश्रवणपूर्वकंविल्वदलैःसंपूज्यकार्तिकशुक्लचतुर्दश्यामुपोष्यरात्रौपंचामृतपुरःसरंनानापुष्पादिभिः संपूज्यप्रातःपुरुषाहारसंमितंरोटकपंचकंकृत्वाद्वौब्राह्मणायएकंदेवायदत्वाद्वौस्वयंभुंजीत। एवंपंचवर्षंकृत्वांऽतेवक्ष्यमाणोद्यापनविधिनाउद्यापनंकुर्यादिति ॥ अथपूजा ॥ आयाहिभगवञ्छंभोशर्वत्वंगिरिजापते ॥ प्रसन्नोभवदेवेशनमस्तुभ्यंहिशंकर ॥ त्रिपुरांतकरंदेवंचंद्रचूडंमहाद्युतिम् ॥

गजचर्मपरीधानंसोममावाहयाम्यहम् ॥ आवाहनम् ॥ बंधूकसन्निभंदेवंत्रिनेत्रंचंद्रशेखरम् ॥ त्रिशूलधारिणंदेवंचारुहासंसुनिर्मलम् ॥ कपालधारिणंदेवंवरदाभयहस्तकम् ॥ उमयासहितंशंभुंध्यायेत्सोमेश्वरंसदा ॥ ध्यानम् ॥ विश्वेश्वरमहादेवराजराजेश्वरप्रिय ॥ आसनंदिव्यमीशानदास्येऽहंतुभ्यमीश्वर ॥ आसनम् ॥ महादेवमहेशानमहादेवपरात्पर ॥ पाद्यंगृहाणमद्दत्तंपार्वतीसहितेश्वर ॥ पाद्यम् ॥ त्र्यंबकेशसदाचारजगदादिविधायक ॥ अर्घ्यंगृहाणदेवेशसांबसर्वार्थदायक ॥ अर्घ्यम् ॥ त्रिपुरांतकदीनार्तिनाशश्रीकंठशाश्वत ॥ गृहाणाचमनीयंचपवित्रोदककल्पितम् ॥ आचमनीयम् ॥ क्षीरमाज्यंदधिमधुसितेत्यमृतपंचकम् ॥ प्रकल्पितंमयोमेशगृहाणेदंजगत्पते ॥ पंचामृतम् ॥ गंगागोदावरीरेवापयोष्णीयमुनातथा ॥ सरस्वत्यादितीर्थानिस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ स्नानम् ॥ वस्त्राणिपट्टकूलानिविचित्राणिनवानिच ॥ मयानीतानिदेवेशगृहाणजगदीश्वर ॥ वस्त्रम् ॥ सौवर्णंराजतंताम्रंकार्पासंवातथैवच ॥ उपवीतंमयादत्तंप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ उपवीतम् ॥ सर्वेश्वरजगद्वंद्यदिव्यासनसमस्थित ॥ मलयाचलसंभूतंचंदनंप्रतिगृह्यताम् ॥ गंधम् ॥ गंधोपरिशुक्लाक्षतान् ॥ अक्षताश्चसुरश्रेष्ठशुभ्राधूताश्चनिर्मलाः ॥ मयानिवेदिताभक्त्यागृहाणपरमेश्वर ॥ अक्षतान् ॥ माल्यादीनिसुगंधीनि० पुष्पाणि ॥ वनस्पतीतिधूपम् ॥ आज्यंचेतिदीपम् ॥ अपूपानिचपक्वानिमंडकावटकानिच ॥ पायसंसूपमन्नंचनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ नैवेद्यम् ॥ मध्येपानीयम् ॥ करोद्वर्तनम् ॥ कूष्मांडंमातुलिंगंचनालिकेरफलानिच ॥ रम्याणिपार्वतीकांतसोमेशप्रतिगृह्यताम् ॥ फलम् ॥ पूगीफलमितितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ अग्निर्ज्योतीरविर्ज्योतिर्ज्योतिर्नारायणोविभुः ॥ नीराजयामिदेवेशंपंचदीपैःसुरेश्वरम् ॥ नीराजनम् ॥ हेतवेजगतामेवसंसारार्णवसेतवे ॥ प्रभवेसर्वविद्यानांशं

भवेगुरवेनमः ॥ नमस्कारः ॥ यानिकानिचेतिप्रदक्षिणाः ॥ हरविश्वाखिलाधारनिराधारनिराश्रय ॥ पुष्पांजलिंगृहाणेशसोमेश्वर
नमोस्तुते ॥ पुष्पांजलिम् ॥ सुनिर्मितंसुवर्णेनत्रिशूलाकारमेवच ॥ मयार्पितंतुतच्छंभोविल्वपत्रंगृहाणमे ॥ बिल्वपत्रार्पणम् ॥ इतिपूजा ॥
अथकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ हृषीकेशमयाकारिव्रतंदानमनेकधा ॥ श्रोतुमिच्छामिदेवेशव्रतंसंपत्तिदायकम् ॥ १ ॥ येनव्रतेनदेवेशपु
नाराज्यंलभामहे ॥ तथाव्रतंतुमेब्रूहियादवानांकृपाकर ॥ २ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वदामिशुभदंपार्थलक्ष्मीवृद्धिप्रदायकम् ॥ धर्मार्थकाममो
क्षाणांनिदानंपरमंव्रतम् ॥ ३ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ केनचादौपुराचीर्णंमर्त्यैकेनप्रकाशितम् ॥ विधिनाकेनकर्तव्यंतत्सर्वंब्रूहिकेशव ॥ ४ ॥
श्रीभगवानुवाच ॥ आसीत्सौम्यपुरेराजासोमोनामेतिविश्रुतः ॥ क्षात्रधर्मेऽतिकुशलःप्रजापालनतत्परः ॥ ५ ॥ तस्यराज्येप्रजाःसौम्याःसर्वे
धर्मपरायणाः ॥ तस्यराज्ञस्तुचामात्यःसोपिसौम्यशुभावहः ॥ ६ ॥ तस्मिन्सरस्तुसौम्यंचसदासौम्याम्बुनाप्लुतम् ॥ अभूत्सोमेश्वरोदेवो
लोकानांपालनायच ॥ ७ ॥ तत्राभवत्सोमशर्माब्राह्मणोवेदपारगः ॥ वेदार्थविच्छास्त्रविच्चशुद्धाचारोतिदुर्लभः ॥ ८ ॥ तस्यभार्याशुभाचा
रापुरंध्रीचारुभाषिणी ॥ भर्तृशुश्रूषणरताकल्याणीप्रियवादिनी ॥ ९ ॥ सोकरोच्चकुटुंवार्थंकणयज्ञंदिनेदिने ॥ नलेभेचाधिकंतेनधनधान्यं
तथैवच ॥ १० ॥ अतीवखेदखिन्नस्तुविचार्यचपुनःपुनः ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिसभार्योहंमहीतले ॥ ११ ॥ केनकर्मविपाकेनईदृशंलभ्यते
फलम् ॥ अथवार्थकरंधर्मंदेवपूजादिकंशुभम् ॥ १२ ॥ ससोमेशेऽकरोद्भक्तिंदैन्यनाशायपार्थिव ॥ कदाचिदतिखिन्नःसन्सजगामसरोवरम् ॥
॥ १३ ॥ अभूत्सोमेशःप्रत्यक्षस्तस्मिन्सौम्यसरोवरे ॥ वृद्धब्राह्मणरूपेणकृपयापरयायुतः ॥१४॥ तेनासौदुःखितोदृष्टःसोमशर्माद्विजोत्तमः ॥

किमर्थंक्रियतेदुःखंत्वयाविद्यावरेणच ॥ १५ ॥ सोमशर्मोवाच ॥ किंचिद्दत्तंनास्तिपूर्वंतदर्थमीदृशीदशा ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाब्राह्मणस्त्विद
मब्रवीत् ॥ १६ ॥ भोभोविप्रवरश्रेष्ठव्रतमेकंवदामिते ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ तेनादिष्टंव्रतंचेदंपूर्णसंपत्तिदायकम् ॥ १७ ॥ सोमशर्मोवाच ॥
भोभोब्राह्मणशार्दूलव्रतंतद्वदमेप्रभो ॥ यस्यानुष्ठानमात्रेणलक्ष्मीवृद्धिःप्रजायते ॥ १८ ॥ कस्मिन्मासेचकर्तव्यंकिंदानंकस्यभोजनम् ॥ धन
लाभायकर्तव्यंकस्यदेवस्यपूजनम् ॥१९॥ कैस्तुपुष्पैःप्रकर्तव्यापूजाचारुतराशुभा॥नैवेद्यंकीदृशंदेयमर्घ्यंकैस्तुफलैर्भवेत्॥२०॥यदितुष्टोसि
विप्रेंद्रतत्सर्वंब्रूहिमेप्रभो ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ साधुत्वयाविप्रपृष्टंव्रतमृद्धिप्रदायकम्॥२१॥विधानंतस्यवक्ष्यामिसर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ श्रावणेच
सितेपक्षेप्रथमेसोमवासरे॥२२॥प्रकर्तव्यंव्रतंविप्रशुभंनियमपूर्वकम्॥सार्द्धमासत्रयंविप्रकर्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥२३॥ बिल्वपत्रैरखंडैश्चपूजनंचादि
नेदिने॥पंचसप्तत्रिभिश्चैवपूजनंविधिपूर्वकम्॥२४॥ परिपूर्णंतुकर्तव्यंचतुर्दश्यांतुकार्तिके॥व्रतारंभेतुकर्तव्योनियमस्तुविचक्षणैः॥२५॥ अद्यार
भ्यव्रतंदेवरोटकाख्यंमनोहरम् ॥ करोमिपरयाभक्त्यापाहिमांजगतांगुरो ॥२६ ॥ दिनेदिनेप्रकर्तव्यापूजादेवस्यशूलिनः ॥ कथांविनानभोक्तव्यं
प्रत्यहंचपुनःपुनः ॥ २७ ॥ उपोषणंचतुर्दश्यांकर्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ शुचिर्भूत्वादिनेतस्मिन्कर्तव्यंरोटकव्रतम् ॥ २८ ॥ अथउपोषणप्रार्थ
नामंत्रः ॥ चतुर्दश्यांनिराहारःस्थित्वाचैवपरेहनि ॥ भोक्ष्यामिपार्वतीनाथसर्वसिद्धिप्रदायक ॥ २९ ॥ कृत्वामाध्याह्निकंकर्मस्थापयेदव्रणंघ
टम् ॥ पंचरत्नसमायुक्तंपवित्रोदकपूरितम् ॥ ३० ॥ सर्वौषधिसमायुक्तंपुष्पादिभिरलंकृतम् ॥ वेष्टितंश्वेतवस्त्रेणसर्वाभरणभूषितम् ॥३१ ॥
तस्योपरिन्यसेत्पात्रंताम्रंचैवाथवैणवम् ॥ विरच्याष्टदलंतत्रपूजयेदुमयाशिवम्॥३२॥कृत्वासायाह्निकंकर्मनित्यपूजादिकंतथा ॥ तस्यांरात्रौ

तुकर्तव्यापूजादेवस्यशूलिनः ॥ ३३ ॥ शुभेचैवप्रदेशेतुकर्तव्यःपुष्पमंडपः ॥ पूज्यस्तत्रशिवोदेवोधर्मकामार्थसिद्धये ॥ ३४ ॥ क्षीरादिस्नाप
नंकुर्याच्चंदनादिविलेपनम् ॥ कृष्णागुरुसकर्पूरमृगनाभिविमिश्रितम् ॥ ३५ ॥ पुष्पैर्नानाविधैरम्यैःपूज्योदेवोमहेश्वरः ॥ धनकामेनकर्तव्यापू
जादेवस्यशूलिनः ॥ ३६ ॥ बिल्वपत्रैरखंडैश्चतुलसीपत्रकैस्तथा ॥ नीलोत्पलैश्चारुतरैः कर्तव्यापुण्यवर्धिनी ॥ ३७ ॥ कह्लारकमलैश्चैव
कुमुदैश्चातिशोभनैः ॥ चंपकैर्मालतीपुष्पैर्मुचुकुंदैःशुभावहैः ॥ ३८ ॥ मंदारैश्चार्कपुष्पैश्चपूजार्हैश्चशिवप्रियैः ॥ अन्यैर्नानाविधैःपुष्पैर्ऋतु
कालोद्भवैस्तथा ॥ ३९ ॥ धूपैर्नानाविधैःपार्थपुण्यवर्धनसाधकैः ॥ दीपास्तत्रप्रकर्तव्याघृतपूर्णामनोरमाः ॥ ४० ॥ लेह्यपेयैस्तथाभोज्यैः
स्वादुभिश्चशिवप्रियैः ॥ अन्यैर्नानाविधैरम्यैरुपचारवरैस्ततः ॥ ४१ ॥ नैवेद्यंतुप्रकुर्वीतरोटकानांविशेषतः ॥ कर्तव्यारोटकाःपंचपुरुषा
हारमानतः ॥ ४२ ॥ शालितंडुलपिष्टेनसमभागेनवापुनः ॥ द्वौतुविप्रायदातव्यौद्वाभ्यांवैभोजनंशुभम् ॥ ४३ ॥ एकोदेवायदातव्योनैवेद्या
र्थंसदाबुधैः ॥ महेशायचदातव्यंतांबूलंसुमनोहरम् ॥४४॥अर्घ्यदानंप्रकर्तव्यंधनसंपत्तिदायकम् ॥ जंबीरंनालिकेरंचक्रमुकंबीजपूरकम् ॥४५॥
खर्जूरीचशुभाद्राक्षामातुलिंगंमनोहरम् ॥ अक्षोडानिचदाडिंबंनारिंगाणिशुभानिच ॥ ४६ ॥ कर्कटीचशुभाप्रोक्ताअर्घ्यदानेमनोहरा ॥
अन्यैर्नानाविधैःपार्थऋतुकालोद्भवैःशुभैः ॥ ४७ ॥ यःकरोत्यर्घ्यदानंचतस्यपुण्यंवदाम्यहम् ॥ इलांचसागरैर्युक्तांरत्नैश्चान्यैर्मनोहरैः ॥
॥ ४८ ॥ दत्वायत्फलमाप्नोतितेनतत्फलमाप्नुयात् ॥ अनेनैवविधानेनतत्कार्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ४९ ॥ पंचवर्षंतुकर्तव्यमतुलंधनमी
प्सुभिः ॥ पश्चादुद्यापनंकुर्याद्रोटकाख्यव्रतस्यच ॥ ५० ॥ उद्यापनेतुकर्तव्यौहेमरूप्यौतुरोटकौ ॥ बिल्वपत्रंसुवर्णस्यसोमेशप्रीतये

शुभम् ॥ ५१ ॥ रात्रौजागरणंकुर्यात्पूज्योदेवोमहेश्वरः ॥ पूर्णेनविधिनाविप्रकर्तव्यंचाशिवप्रियम् ॥ ५२ ॥ दारिद्र्यनाशनंपुण्यंलक्ष्मी
वृद्धिप्रदायकम् ॥ कर्तव्यंविधिवद्भक्त्याश्रोतव्यंतुकथानकम् ॥ ५३ ॥ गीतवाद्यादिसहितंकुर्याज्जागरणंनिशि ॥ ततःप्रभातेविमले
स्नात्वापूजांसमापयेत् ॥ ५४ ॥ पूर्वोक्तविधिनातेनकर्तव्यंशिवपूजनम् ॥ तत्सर्वंदापयेद्भक्त्याब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ ५५ ॥ विप्राय
वेदविदुषेवस्त्रालंकारभोजनैः ॥ सपत्नीकंगुरुंपूज्यततोभक्त्याक्षमापयेत् ॥ ५६ ॥ यन्न्यूनंकृतसंकल्पेव्रतेस्मिन्ब्राह्मणप्रभो ॥ तत्सर्वं
पूर्णतांयातुयुष्मद्दृष्टिविलोकनात् ॥ ५७ ॥ एवंयःकुरुतेपार्थशास्त्रोक्तंरोटकव्रतम् ॥ अनायासेनासिध्यंतिहृद्याःसर्वेमनोरथाः ॥ ५८ ॥
सभर्तृकामहानारीकरोतिविधिवद्व्रतम् ॥ पतिव्रतासाकल्याणीजायतेनात्रसंशयः ॥ ५९ ॥ इतिशिवपुराणेरोटकव्रतकथा ॥ ॥
अथाश्विनशुक्लप्रतिपदिदौहित्रेणमातामहश्राद्धंकार्यम् ॥ तदुक्तंहेमाद्रौ ॥ जातमात्रोपिदौहित्रोजीवत्यपिचमातुले ॥ कुर्यान्मातामह
श्राद्धंप्रतिपद्याश्विनेसिते ॥ इयंचसंगवव्यापिनीग्राह्येतिनिर्णयदीपेउक्तम् ॥ प्रतिपद्याश्विनेशुक्लेदौहित्रस्त्वेकपार्वणम् ॥ श्राद्धंमाता
महंकुर्यात्सपितासंगवेसति ॥ जातमात्रोपिदौहित्रोजवित्यपिहिमातुले ॥ प्रातःसंगवयोर्मध्येयाऽश्वयुक्प्रतिपद्भवेत् ॥ अत्रसपिताइ
तिविशेषणाज्जीवत्पितृकएवाधिकारीपिंडरहितंकुर्यात् ॥ मुंडनंपिंडदानंचप्रेतकर्मचसर्वशः ॥ नजीवत्पितृकःकुर्याद्गुर्विणीपतिरेवचे
तिपिंडनिषेधात् ॥ अत्रैवनवरात्रारंभः ॥ तत्रपरविद्धाग्राह्या ॥ तदुक्तंगोविंदार्णवेमार्कंडेयदेवीपुराणयोः ॥ पूर्वविद्धातुयाशुक्लाभवेत्प्रतिप
दाश्विनी ॥ नवरात्रव्रतंतस्यांनकार्यंशुभमिच्छता ॥ देशभंगोभवेत्तत्रदुर्भिक्षंचोपजायते ॥ नंदायांदर्शयुक्तायांयत्रस्यान्ममपूजनम्॥ तथा

देवीपुराणे ॥ नदर्शकलयायुक्ताप्रतिपच्चंडिकार्चने ॥ उदयेद्विमुहूर्तापिग्राह्यासोदयकारिणी ॥ यदापूर्वदिनेसंपूर्णाशुद्धाभूत्वापरदिनेवर्धतेच तदासंपूर्णत्वादमायोगाभावाच्चपूर्वैव ॥ यानितुद्वितीयायोगनिषेधपराणिवचनानिश्रुतानितानिशुद्धाधिकनिषेधपराण्येव ॥ परदिनेप्रतिपदसत्त्वेतुअमायुक्तापिग्राह्या ॥ तदाहलल्लः ॥ तिथिःशरीरंतिथिरेवकारणंतिथिःप्रमाणंतिथिरेवसाधनमिति ॥ यानित्वमायुक्ताप्रकर्तव्येतिनृसिंहप्रसादोदाहृतवचनानितान्यप्येतद्विषयाण्येव ॥ अत्रदेवीपूजाप्रधानम् ॥ उपवासादित्वंगम् ॥ अष्टम्यांचनवम्यांचजगन्मातरमंबिकाम् ॥ पूजयित्वाश्विनेमासिविशोकोजायतेनरइतिहेमाद्रौभविष्येतस्याएवफलसंबंधात् ॥ चित्रावैधृतियोगनिषेधोदेवीपुराणे ॥ चित्रावैधृतियुक्ताचेत्प्रतिपच्चंडिकार्चने ॥ तयोरंतेविधातव्यंकलशस्थापनंगुहेति ॥ यदातुवैधृत्यादिरहिताप्रतिपन्नलभ्यतेतदोक्तंकात्यायनेन ॥ प्रतिपद्याश्विनेमासिभवेद्वैधृतिचित्रयोः ॥ आद्यपादौपरित्यज्यप्रारभेन्नवरात्रकमिति ॥ रुद्रयामले ॥ संपूर्णाप्रतिपद्देवचित्रायुक्तायदाभवेत् ॥ वैधृत्यावापियुक्तास्यात्तदामध्यंदिनेरवौ ॥ भविष्येपि ॥ चित्रावैधृतिसंपूर्णाप्रतिपच्चेद्भवेन्नृप ॥ त्याज्याअंशास्त्रयस्त्वाद्यास्तुरीयांशेतुपूजनम् ॥ इदंचरात्रौनकार्यम् ॥ नरात्रौस्थापनंकार्यंनचकुंभाभिषेचनमितिमात्स्योक्तेः ॥ भास्करोदयमारभ्ययावत्तुदशनाडिकाः ॥ प्रातःकालइतिप्रोक्तःस्थापनारोपणादिषु ॥ आद्याःषोडशनाडीस्तुत्यक्त्वायःकुरुतेनरः ॥ कलशस्थापनंतत्रह्यरिष्टंजायतेध्रुवम् ॥ अत्रनवरात्रशब्दोनवाहोरात्रपरः ॥ वृद्धौसमाप्तिरष्टम्यांह्रासेमाप्रतिपन्निशि ॥ प्रारंभोनवचंड्यास्तुनवरात्रमतोर्थवदितिवचनादितिकेचित् ॥ वस्तुतस्तुतिथिवाच्येवायम् ॥ तदुक्तम् ॥ तिथिवृद्धौतिथिह्रासेनवरात्रमपार्थकम् ॥ अष्टरात्रेनदोषोयंनवरात्रतिथिक्षये ॥ इतिघटस्थापनविधिः ॥

प्रतिपदिप्रातरभ्यंगंकृत्वादेशकालौसंकीर्त्यममेहजन्मनिदुर्गाप्रीतिद्वारासर्वापच्छांतिपूर्वकदीर्घायुर्विपुलधनपुत्रपौत्राद्यविच्छिन्नसंततिवृद्धिस्थिरलक्ष्मीकीर्तिलाभशत्रुपराजयसदभीष्टसिद्ध्यर्थंशारदनवरात्रेप्रतिपदिविहितंकलशस्थापनंदुर्गापूजांकुमारीपूजादिकरिष्येइतिसंकल्प्य तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्येइतिसंकल्प्यगणपतिपूजादिकृत्वाततोमहीद्यौरितिभूमिंस्पृष्ट्वाओषधयःसंवदंतेइतियवान्निक्षिप्यआकलशेष्वितिकुंभंसंस्थाप्यइमंमेगंगेइतिजलेनापूर्यगंधद्वारामितिगंधम्॥ओषधयइतिसर्वौषधीः।कांडात्कांडादितिदूर्वाः अश्वत्थेवइतिपंचपल्लवान् ॥ स्योनापृथिवीतिसप्तमृदः ॥ याःफलिनीरितिफलम् ॥ सहिरत्नानीतिपंचरत्नानि ॥ हिरण्यरूपइतिहिरण्यंक्षिप्त्वायुवासुवासाइतिवस्त्रेणसूत्रेणवावेष्ट्यपूर्णादर्वीतिपूर्णपात्रंकलशोपरिनिधायतत्रवरुणंसंपूज्यजीर्णायांनूतनायांवाप्रतिमायांदुर्गामावाह्यपूजयेत् ॥ नूतनमूर्तिकरणेऽग्न्युत्तारणंकुर्यात् ॥ ॥अथपूजा ॥ ॥ आगच्छवरदेदेविदैत्यदर्पनिषूदनि ॥ पूजांगृहाणसुमुखिनमस्तेशंकरप्रिये ॥ सर्वतीर्थमयंवारिसर्वदेवसमन्वितम् ॥ इमंघटंसमागच्छतिष्ठदेविगणैःसह ॥ दुर्गेदेविसमागच्छसान्निध्यमिहकल्पय ॥ बलिपूजांगृहाणत्वमष्टाभिःशक्तिभिःसह ॥ शंखचक्रगदाहस्तेशुभ्रवर्णेशुभासने ॥ ममदेविवरंदेहिसर्वैश्वर्यप्रदायिनि ॥ सहस्रशीर्षा० हिरण्यवर्णा० इत्यावाहनम् ॥ नानाप्रभासमाकीर्णंनानावर्णविचित्रितम् ॥ आसनंकल्पितंदेविप्रीत्यर्थंतवगृह्यताम्॥पुरुषए०तांमआ० इत्यासनम्॥गंगादिसर्वतीर्थेभ्य आनीतंतोयमुत्तमम् ॥ पाद्यंतेहंप्रदास्यामिगृहाणपरमेश्वरि ॥ एतावानस्य० अश्वपूर्णां० पाद्यम्॥ गंधाक्षतैश्चसंयुक्तंफलपुष्पयुतंतव॥अर्घ्यंगृहाणदत्तंमेप्रसीदपरमेश्वरि ॥ त्रिपादूर्ध्व० कांसोस्मितां० अर्घ्यं ॥ गंगागोदावरीचैवयमुनाचसरस्वती॥ताभ्यआचमनीयार्थमानीतंतोयमुत्तमम्॥

तस्माद्विरा० चंद्रांप्र० आचमनीयम् ॥ पंचामृतंमयानीतंपयोदधिसमन्वितम् ॥ घृतंमधुशर्करयाप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ आप्यायस्व० १ दधिक्राव्णोअ० २ घृतंमिमि० ३ मधुवाताऋ० ४ स्वादुःपवस्वेति० ५ पंचभिर्मंत्रैःपंचामृतस्नानम् ॥ ज्ञानमूर्तेभद्रकालिदिव्यमूर्तेसुरेश्वरि ॥ स्नानंगृहाणदेवित्वंनारायणिनमोस्तुते ॥ यत्पुरुषेण० आदित्यवर्णे० स्नानम् ॥ निर्मितंतंतुभिःसूक्ष्मैर्नानावर्णविचित्रितम् ॥ वस्त्रंगृहाणमेदेविप्रीत्यर्थंप्रतिगृ० तस्माद्यज्ञा० क्षुत्पिपासा० उत्तरीयम् ॥ अलंकारान्महादिव्यान्नानारत्नविनिर्मितान् ॥ गृहाणदेवदेवित्वंप्रसीदपरमेश्वरि ॥ अलंकारान् ॥ मलयाद्रिसमुद्भूतंकर्पूरागुरुवासितम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्याचंदनंप्रतिगृह्यताम् ॥ तस्माद्यज्ञा० गंधद्वारां० गंधम् ॥ अक्षताश्चसुरश्रेष्ठेकुंकुमेनसमन्विताः ॥ मयानिवेदिताभक्त्याप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ अक्षतान् ॥ मंदारपारिजातानिपाटलीपंकजान्यपि ॥ मयाहृतानिपूजार्थंपुष्पाणिप्रतिगृह्यताम् ॥ तस्मादश्वा० मनसःकामः० पुष्पाणि ॥ अहिरिवभोगैः० ऋक् ॥ परिमलद्रव्याणि ॥ अथांगपूजा ॥ दुर्गायैनमः पादौपू० महाकाल्यै० गुल्फौपू० मंगलायै० जानुनीपू० कात्यायन्यै०ऊरूपू० भद्रकाल्यै० कटीपू० कमलायै० नाभिंपू० शिवायै० उदरंपू० क्षमायै० हृदयंपू० स्कंदायैकंठंपू० महिषासुरमर्दिन्यै नेत्रेपू० उमायै० शिरःपू० विंध्यवासिन्यै० सर्वांगंपू० दशांगंगुग्गुलंधूपंचंदनागुरुसंयुतम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्यागृहाणपरमेश्वरि ॥ यत्पुरुषंव्य० कर्दमेनप्रजाभू० धूपम् ॥ आज्यंचवर्तिसंयुक्तंवह्निनायोजितंमया ॥ दीपंगृहाणदेवित्वंत्रैलोक्यतिमिरापहे ॥ ब्राह्मणोस्य० आपःसृजंतु० दीप ॥ अन्नंचतुर्विधंस्वादुरसैःषड्भिःसमन्वितम् ॥ भक्ष्यभोज्यसमायुक्तंप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ चंद्रमा० आर्द्रांपुष्क० नैवेद्यं ॥ आचमनीयम् ॥ मलयाचलसंभूतंकस्तूर्या

चसमन्वितम्॥करोद्वर्तनकंदेविगृहाणपरमेश्वरि ॥ करोद्वर्तनम् ॥ इदंफलंमयादेविस्थापितंपुरतस्तव॥तेनमेसफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि॥
नाभ्याआ०आर्द्रांयःकरि० फलम् ॥ पूगीफलंमहद्दिव्यंनागवल्लयादलैर्युतम् ॥ कर्पूरैलासमायुक्तंतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥ तांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भे
तिदक्षिणाम् ॥ यज्ञेनयज्ञं० यःशुचिःप्र० ॥ मंत्रपुष्पांजलिम् ॥ अश्वदायैगोदायैइत्यादिप्रार्थयेत् ॥ ॐश्रियेजातः० नीराजनम् ॥ श्रीसूक्तंसं
पूर्णंपठित्वापुष्पांजलिं॥मंत्रहीनंक्रियाहीनंभक्तिहीनंसुरेश्वरि ॥ यत्पूजितंमयादेविपरिपूर्णंतदस्तुमे ॥ महिषघ्निमहामायेचामुंडेमुंडमालिनि ॥
यशोदेहिधनंदेहिसर्वान्कामांश्चदेहिमे ॥ नमस्कारम् ॥ अथकुमारीपूजा ॥ एकवर्षातुयाकन्यापूजार्थेतांविवर्जयेत् ॥ गंधपुष्पफलादीनांप्री
तिस्तस्यानविद्यते ॥ तेनद्विवर्षामारभ्यदशवर्षपर्यंताएवपूज्यानत्वन्याः ॥ सामान्यपूजामंत्रस्तु॥ मंत्राक्षरमयींलक्ष्मींमातॄणांरूपधारिणीम् ॥
नवदुर्गात्मिकांसाक्षात्कन्यामावाहयाम्यहमिति ॥ तासांपृथङ्नामान्याह ॥ द्विवर्षकन्यामारभ्यदशवर्षांतविग्रहाम् ॥ पूजयेत्सर्वकार्येषुयथा
विध्युक्तमार्गतः ॥ कुमारिकाद्विवर्षातुत्रिवर्षातुत्रिमूर्तिका ॥ चतुर्वर्षातुकल्याणीपंचवर्षातुरोहिणी ॥ षष्ठवर्षातुकालीस्यात्सप्तवर्षातुचंडि
का ॥ अष्टवर्षाशांभवीचदुर्गाचनवमेस्मृता॥दशवर्षासुभद्रेतिनामतःपरिपूजयेत्॥ प्रातःकालेविशेषेणकृत्वाऽभ्यंगंसमाहितः ॥ आवाहयेत्ततः
कन्यांमंत्रैरेभिःपृथक्पृथक् ॥ तानेवमंत्रानाह ॥ जगत्पूज्येजगद्वंद्येसर्वशक्तिस्वरूपिणि ॥ पूजांगृहाणकौमारिजगन्मातर्नमोस्तुते ॥१॥त्रिपुरां
त्रिगुणाधारांत्रिमार्गज्ञानरूपिणीम् ॥ त्रैलोक्यवंदितांदेवींत्रिमूर्तिंपूजयाम्यहम् ॥ २ ॥ कालात्मिकांकलातीतांकारुण्यहृदयांशिवाम् ॥ कल्या
णजननींनित्यांकल्याणींपूजयाम्यहम् ॥ ३ ॥ अणिमादिगुणाधारामकाराद्यक्षरात्मिकाम् ॥ अनंतशक्तिभेदांतांरोहिणींपूजयाम्यहम् ॥ ४ ॥

कामचारींकामरात्रींकालचक्रस्वरूपिणीम् ॥कामदांकरुणाधारांकालिकांपूजयाम्यहम् ॥ ५ ॥ उग्रध्यानांचोग्ररूपांदुष्टासुरनिवर्हिणीम् ॥
चार्वंगींचंडिकांलोकेपूजितांपूजयाम्यहम् ॥ ६ ॥ सदानंदकरींशांतांसर्वदेवनमस्कृताम् ॥ सर्वभूतात्मिकांलक्ष्मींशांभवींपूजयाम्यहम् ॥ ७ ॥
दुर्गमेदुस्तरेयुद्धेभयदुःखविनाशिनीम्॥पूजयामिसदाभक्त्यादुर्गांदुर्गार्तिनाशिनीम् ॥८॥ सुंदरींस्वर्णवर्णाभांसर्वसौभाग्यदायिनीम् ॥ सुभद्रज
ननींदेवींसुभद्रांपूजयाम्यहम् ॥९॥ इतिकुमारीपूजनम् ॥ प्रारंभोत्तरंसूतकप्राप्तावाह ॥ सूतकेपूजनंप्रोक्तंजपदानंविशेषतः ॥ देवीमुद्दिश्यकर्त
व्यंतत्रदोषोनविद्यतेइति॥ अनारब्धेत्वन्येनकारयेत् ॥ रजस्वलातुब्राह्मणैःपूजादिकंकारयेत्॥ सूतकवद्विशेषवचनाभावात् ॥ सभर्तृकस्त्रीणां
नवरात्रेगंधादिसेवनंनदोषाय ॥तदुक्तंहेमाद्रौगारुडे ॥ गंधालंकारतांबूलपुष्पमालानुलेपनम् ॥ उपवासेनदुष्यंतिदंतधावनमंजनम् ॥ इत्याश्वि
नशुक्लप्रतिपत्कृत्यम् ॥ अथकार्तिकशुक्लप्रतिपत् ॥ सापूर्वाग्राह्या ॥ पूर्वविद्धाप्रकर्तव्याशिवरात्रिर्बलेर्दिनमितिपाद्मोक्तेः ॥ अत्राभ्यंगोनि
त्यः ॥ वत्सरादौवसंतादौवलिराज्येतथैवच ॥ तैलाभ्यंगमकुर्वाणोनरकंप्रतिपद्यतइतिवसिष्ठोक्तेःअत्रकर्तव्यमाह ॥ प्रातर्गोवर्द्धनःपूज्यो
द्यूतंचापिसमाचरेत् ॥ भूषणीयास्तथागावःपूज्याश्चावाहदोहनाः ॥ अथकथा ॥ वालखिल्याऊचुः ॥ प्रतिपद्युदयेभ्यंगंकृत्वानीराजनंत
तः ॥ सुवेषःसत्कथागीतैर्दानैश्चादिवसंनयेत् ॥ १ ॥ शंकरस्तुतदाद्यूतंससर्जसुमनोहरम् ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेतुप्रथमेहनिसत्यवत् ॥ २ ॥
प्रत्युवाचवचश्चेदंदेवींप्रतिसदाशिवः ॥ कालक्षेपायकेषांचित्केषांचिद्धनहेतवे ॥ ३ ॥ केषांचिद्धननाशायपश्यद्यूतंकृतंमया ॥ तस्यत्वं
कौतुकंपश्यभुवनंलापयाम्यहम् ॥४॥ ऊद्येत्थंक्रीडितंताभ्यांभवान्याचजितंतदा ॥ पुनर्द्वितीयंभुवनंलापितंनिर्जितंतया ॥ ५ ॥ पुनस्तृती

यंभुवनंलापितंनिर्जितंतया ॥ पुनर्वृषंपुनश्चर्मपुनःपन्नगवंधनम् ॥ ६ ॥ शशिलेखांडमुरुकंसर्वंतस्याप्यजीजयत् ॥ निर्गतस्तुहरोगेहाच्ची
रवल्कलधारकः ॥ ७ ॥ गंगातीरंसमागत्यतस्थौचिंतासमन्वितः ॥ तस्मिन्क्षणेकार्तिकेयःखेलितुंचगतःक्वचित् ॥ ८ ॥ गंगातीराद्ययौ
गेहमपश्यत्पथिशंकरम् ॥ ईषत्क्रुद्धंविरक्तंचननामचरणौपितुः ॥ ९ ॥ तेनापिमूर्ध्निचाघ्रातःपुत्रयाहिगृहंसुखम् ॥ तवमात्राजितश्चाहं
गच्छामिगहनंवनम् ॥ १० ॥ स्कंदउवाच ॥ कथंमात्राजितोदेवोवनंकस्माच्चगच्छसि॥अहमप्यागमिष्यामित्वत्पादौसेवयाम्यहम् ॥
॥ ११ ॥ शिवउवाच ॥ विजित्यतवमात्रातुक्षणंनस्थेयमत्रवै ॥ ममलोकेतथेत्युक्तःक्वचिद्गच्छाम्यहंततः ॥ १२ ॥ स्कंदउवाच ॥ मागच्छ
त्वंमहादेवद्यूतमार्गप्रदर्शय ॥ आनीयतेमयाजित्वासर्वंतवधनादिकम् ॥ १३ ॥ शिवेनापितथेत्युक्त्वाद्यूतमार्गःप्रदर्शितः ॥ स्कंदोपिगृहमा
गत्यपार्वतींवाक्यमब्रवीत् ॥ १४ ॥ स्कंदउवाच ॥ देविदेवोगतःक्वासौवृषभोत्रैवसंस्थितः ॥ शीर्षेचनविधुःकस्मान्मातःसत्यंवदाद्यमे ॥
॥ १५ ॥ देव्युवाच ॥ स्वयमेवकृतंद्यूतंस्वयमेपपराजितः ॥ स्वयमेवगतःक्रोधात्प्रार्थ्यतांसकथंमया ॥ १६ ॥ स्कंदउवाच ॥ मयासह
क्रीडितव्यंकथंतत्क्रीडनंत्विति ॥ देव्यक्रीडत्तेनसार्द्धंततःस्कंदेननिर्जितम् ॥ १७ ॥ मयूरेणवृषस्तस्याःशक्त्यापन्नगवंधनम् ॥ वृषेणें
दुस्ततोर्धांगंतत्सर्वंतेननिर्जितम् ॥ १८ ॥ कौपीनंनिर्जितंचर्मगृहीत्वातदुपाययौ ॥ गंगातीरेयत्रशिवस्तत्रागत्यन्यवेदयत् ॥ १९ ॥
ततोदेवीसमीपेतुविघ्नराजःसमाययौ ॥ किमर्थंम्लानवदनादेविजातासितद्वद ॥ २० ॥ देव्युवाच ॥ मयाजितोमहादेवःसतु [illegible]द्विनि
र्गतः ॥ आयास्यतिवृषाद्यर्थमितिसंचिंत्यसंस्थितम् ॥ २१ ॥ तवभ्रातातुतञ्जित्वासर्वंतस्मैनिवेदितम् ॥ नायास्यत्यधुनादेवइति

चिंतापरास्म्यहम् ॥ २२ ॥ गणेशउवाच ॥ देविशिक्षयमांद्यूतंजेष्यामिभ्रातरंहरम् ॥ आनयिष्यामिसामग्रींयद्यहंस्यांसुतस्तव ॥
॥ २३ ॥ इतिपुत्रवचःश्रुत्वातस्मैद्यूतमशिक्षयत् ॥ सगृहीत्वापाशयुगंसारिकाःशीघ्रमाययौ ॥ २४ ॥ पृष्टापृष्टायत्रदेव
स्कंदोयत्रव्यवस्थितः ॥ गणेशउवाच ॥ मयानीताविमौपाशौसारिकाःपटएवच ॥ २५ ॥ क्रीडत्वंतुमयासार्द्धंदेवस्याग्रेमसाग्रः
ज ॥ इतिभ्रातृवचःश्रुत्वाह्युभाभ्यांक्रीडितंतदा ॥ २६ ॥ मूषकेणबलीवर्दमयूरंचाप्यजीजयत् ॥ शिवस्यसर्वविपर्यस्कंदस्यचतथैवच ॥
॥ २७ ॥ गृहीत्वासतुविघ्नेशस्तत्कालेपार्वतींययौ ॥ पार्वत्यपिचसंतुष्टागणेशंवाक्यमब्रवीत् ॥ २८ ॥ सम्यक्कृतंत्वयापुत्रनानीतोसौमहे
श्वरः ॥ सामदानादिकंकृत्वाआनयात्रमहेश्वरम् ॥ २९ ॥ तथेत्युक्त्वागणेशोसौसमारुह्यचमूषकम् ॥ त्वरितंचाययौतत्रगृहंनेतुंमहेश्वरम् ॥
॥ ३० ॥ ईश्वरस्तुसमुत्थायहरिद्वारंसमागतः ॥ नारदेरितवृत्तांतोविष्णुस्तत्रसमागतः ॥ ३१ ॥ विष्णुरुवाच ॥ त्र्यक्षांविद्यांकुरुशिवए
काक्षोहंभवाम्यहम् ॥ रावणेनतथेत्युक्तःकाणो[1]भवजनार्दन ॥ ३२ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ओतुवत्पश्यसेमांत्वंतस्मादोतुर्भविष्यसि ॥ नारद
उवाच ॥ देवसिद्धंमहत्कार्यमायातिसगणेश्वरः ॥३३ ॥ ज्ञातुमत्रभवद्वृत्तंमूषकस्तस्यधर्ष्यताम्॥इतिश्रुत्वानारदस्यवचनंरावणोग्रतः॥३४॥
[2]कुर्वन्मार्जारवच्छब्दंमूषकोसौपलायितः ॥ मूषकंत्यज्यगणपःशनैःशनैरुपाययौ ॥ ३५ ॥ जातोविष्णुःपाशइतिदूरतस्तद्विलोकितम् ॥
प्रणिपत्यमहादेवंविनयानतकंधरः ॥ ३६ ॥ गणेशउवाच ॥ आगम्यतांदेवगेहंदेवीमानपुरःसरम् ॥ यदिनायासिगेहंत्वंप्राणांस्त्यक्ष्यतिचांवि

---

[1] एकश्चासावक्षःपाशकश्चेति विग्रहेविवक्षितेपिबहुव्रीहिणाशब्दच्छलात्काणइत्युक्तम् । [2] कुर्वन्नभूदितिशेषः ।

का ॥ ३७ ॥ त्वय्यागतेमयासर्वंकार्यमेतदुपायनम् ॥ महादेवउवाच ॥ एषात्र्यक्षामहाविद्याऽधुनागणपनिर्मिता ॥ ३८ ॥ अनयाक्रीडते
देवीआगमिष्येगृहंतदा ॥ गणेशउवाच ॥ सर्वथैवक्रीडितव्यंदेव्यानास्त्यत्रसंशयः ॥ ३९॥ आगम्यतांगृहंदेवभ्रात्रासहहिमात्रज ॥ इतितस्य
वचःश्रुत्वाईश्वरःसगणोययौ ॥ ४० ॥ नारदोप्यागतस्तत्रमहोतुरपिचागतः ॥ उपविष्टास्तुकैलासेदेवास्तत्रसमागताः ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वादेवीं
प्रहस्यादौमहेशोवाक्यमब्रवीत् ॥ त्र्यक्षविद्यामहादेविगंगाद्वारेविनिर्मिता ॥ ४२ ॥ अनयाजयसेत्वंचेत्तदात्वंसत्यभाषिणी ॥ देव्युवाच ॥
वृषादितवसामग्रीमयेयंलापिताशिव ॥ ४३ ॥ त्वयाकिंलाप्यतेब्रूहिदर्शयस्वसदोगतान् ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्याःप्रैक्षताधोमुखंहरः ॥ ४४॥
तस्मिन्क्षणेनारदेनस्वकौपीनंसमर्पितम् ॥ वीणादंडश्चोपवीतमनेनक्रीडतामिति ॥ ४५ ॥ सदाशिवःप्रसन्नोभूत्क्रीडनंसंप्रचक्रतुः ॥ यद्यद्या
चयतेरुद्रस्तथाविष्णुःप्रजायते ॥ ४६ ॥ यद्यद्याचयतेदेवीविपरीतःपतत्यसौ ॥ स्वकीयाभरणाद्यंचमहादेवेननिर्जितम् ॥ ४७ ॥ स्कंदालं
कारिकंसर्वंपुनराप्तंहरेणच ॥ ततोगणेशःप्रोवाचवाक्यंसदसिगर्वितः ॥ ४८ ॥ नक्रीडितव्यंहेमातःपाशोलक्ष्मीपतिःस्वयम् ॥ कृतोहरेणसर्वं
स्वंतेहरिष्यतिमत्पिता ॥ ४९ ॥ इतिपुत्रवचःश्रुत्वापार्वतीक्रोधमूर्च्छिता॥तथाविधांतामालोक्यरावणोवाक्यमब्रवीत्॥५०॥ रावणउवाच ॥
पापिष्ठेनाद्यशप्तोस्मि[1]दुर्दुरूढेनविष्णुना ॥ अधर्मोयंनकर्तव्यइत्युक्तंतुमयायतः ॥ ५१ ॥ देव्युवाच ॥ सर्वाञ्छपिष्येवत्साहंधूर्तानेतान्महाब
लान् ॥ सामर्थ्यंपश्यमेपुत्रधर्मत्यागफलंतथा ॥ देवयस्मादबलयाकपटंचकृतंत्वया ॥ तस्मात्सदास्तुतेमूर्धागंगाभारप्रपीडितः ॥ ५२ ॥

---

[1] कुत्सितेन ।

इतस्ततःकुचेष्टांत्वंयतःशिक्षयसेमुने ॥ सदैवभ्रमणंतेस्यादेकत्रनभवेत्स्थितिः ॥ ५४ ॥ यतःकृतात्वबलयासहमायात्वयाहरे ॥ [1]एषवैरी
रावणोयंतवभार्यांनयिष्यति ॥ ५५ ॥ हित्वामांमातरंपुत्रबालकत्वंत्वयाकृतम् ॥ अतस्त्वंनयुवावृद्धोबालएवभविष्यसि ॥ ५६ ॥ स्वप्नेपिते
सुखंस्त्रीणांनकदापिभविष्यति ॥ गणेशउवाच ॥ अनेनचौतुरूपेणमूषकोयंपलायितः ॥ ५७ ॥ मध्येमार्गेकृतंविघ्नंशपैनंराक्षसाधमम् ॥
॥ देव्युवाच ॥ यस्माद्विघ्नंत्वयादुष्टकृतंमद्बालकस्यतु ॥ ५८ ॥ तस्मादयंतवरिपुर्विष्णुस्त्वांघातयिष्यति ॥ इतिदेव्यावचःश्रुत्वासर्वेसंक्रुद्ध
मानसाः ॥ ५९ ॥ देवीशापेमनश्चक्रुर्नारदोवाक्यमब्रवीत् ॥ नारदउवाच ॥ कोपंकुर्वंतुमादेवानेयंशप्याकदाचन ॥ ६० ॥ सर्वेषामादिमा
येयंयथायोग्यफलप्रदा ॥ नायंशापइयंदेवीस्मर्तव्यातुविचक्षणैः ॥ ६१ ॥ गंगासदातिष्ठतुरुद्रमस्तकेबलाद्रमांवानयतुक्षपाचरः ॥ जायाह
रस्याथयथोचितास्मृतिश्चानंगतृष्णारहितःकुमारः ॥ ६२ ॥ अहंभ्रमामिधरणींनस्थातव्यंततोधनैः ॥ सम्यग्देवित्वयाप्रोक्तंशृणिवदानींवचो
मम ॥ ६३ ॥ सर्वक्रोधापनुत्त्यर्थंननर्तमुनिपुंगवः ॥ कक्षानादंचकारोच्चैर्हाहाहीहीतिचाब्रवीत् ॥ ६४ ॥ तस्यचेष्टांविलोक्याथसर्वेहर्षमवा
प्नुयुः ॥ देव्युवाच ॥ भोभो[2]विदूषकश्रेष्ठकृतकृत्योसिनारद ॥ ६५ ॥ वरंवरयभद्रंतेयद्यन्मनसिरोचते ॥ नारदउवाच ॥ याचयंतुवरंसर्वेको
वाकिंयाचयिष्यति॥ ६६ ॥ सर्वेतेयाचयिष्यंतियथाचेष्टंब्रुवंतुतत् ॥ शिवउवाच ॥ सर्वसंक्षम्यतांदेविजितंयद्रूपभादिकम् ॥ ६७ ॥ तन्मा
मस्तुद्यूतशतैर्नग्राह्यंजगदंबिके ॥ ॥ देव्युवाच ॥ मास्तुत्वयासमंनाथस्वप्नेपिममचांतरम् ॥ ६८ ॥ एतदेववरंमन्येक्रोधोमाभून्ममो

---

१ एषरावणस्तववैरीभविता अयंतवभार्यांनयिष्यतीतिसंबंधः इट्छांदसः । २ विदूषकोविनोदकृत् ॥

परि ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेतुप्रथमेहनिसत्यवत् ॥ ६९ ॥ जयोलब्धोमयात्त्वत्तःसत्येनैवमहेश्वर ॥ तस्माद्यूतंप्रकर्तव्यंप्रभातेतच्चमानवैः ॥
॥ ७० ॥ तस्मिन्द्यूतेजयोयस्यतस्यसंवत्सरंजयः ॥ विष्णुरुवाच ॥ अहंयंयंकरिष्यामिश्रेष्ठंवालघुमेववा ॥ १७॥ तथातथाभवतुतद्वरमेनंवदा
म्यहम् ॥ स्कंदउवाच ॥ सदामनस्तपस्यायांममातिष्ठतुदेवताः ॥ ७२ ॥ कदापिविषयेमास्तुदेयएषवरोमम ॥ गणेशउवाच ॥ संसारेया
निकार्याणितदादौममपूजनात् ॥ ७३ ॥ यांतुसिद्धिंममकृपांविनासिध्यंतुमाक्वचित् ॥ रावणउवाच ॥ वेदव्याख्यानसामर्थ्यममशी
घ्रंभवत्विति ॥ ७४ ॥ सदाशिवेसदाचास्तुभक्तिर्मेऽव्यभिचारिणी ॥ नारदउवाच ॥ क्रुद्धाक्रुद्धाश्चयेकेचिन्मूर्खामूर्खाश्चयेजनाः ॥
॥ ७५ ॥ मद्वाक्यंसत्यमित्येवमानयंतुसदासुराः ॥ इत्युक्त्वांतर्हिताःसर्वेदेवारुद्रपुरोगमाः ॥ ७६ ॥ तस्मात्प्रतिपदिद्यूतंकुर्यात्सर्वोपिवैजनः॥
द्यूतंनिषिद्धंसर्वत्रहित्वाप्रतिपदंबुधाः ॥ ७७ ॥ स्वस्योद्यमादिज्ञानायकुर्याद्यूतमतंद्रितः ॥ विशेषवच्चभोक्तव्यंसुहृद्भिर्ब्राह्मणैःसह ॥ ७८ ॥
दयिताभिश्चसहितंनेयासाचभवेन्निशा ॥ ततःसंपूजयेन्मानैरंतःपुरसुवासिनीः ॥ ७९ ॥ पदातिजनसंघातान्ग्रैवेयैःकटकैःशुभैः ॥ स्वनामां
कैःस्वयंराजातोषयेत्स्वजनान्पृथक् ॥ ८० ॥ वृषभान्महिषांश्चैवयुद्ध्यमानान्परैःसह ॥ गजानश्वांश्चयोधांश्चपदातीन्समलंकृतान् ॥ ८१ ॥
मंचारूढःस्वयंपश्येन्नटनर्तकचारणान् ॥ योधयेन्नत्रासयेच्चगोमहिष्यादिकंतथा ॥ ८२ ॥ ततोपराह्णसमयेपूर्वस्यांदिशिभारत ॥ मार्गपालीं
प्रबध्नीयात्तुंगस्तंभेथपादपे ॥ ८३ ॥ कुशकाशमयींदिव्यांलंबकैर्बहुभिर्युताम् ॥ दर्शयित्वागजानश्वान्सायमस्यास्तलेनयेत् ॥ ८४ ॥
कृतेहोमेद्विजेंद्रैश्चबध्नीयान्मार्गपालिकाम् ॥ नमस्कारंततःकुर्यान्मंत्रेणानेनसुव्रत ॥ ८५ ॥ मार्गपालिनमस्तेस्तुसर्वलोकसुखप्रदे ॥ विधेयैः

पुत्रदाराद्यैःपूरयेहांवृतस्यमे ॥ ८६ ॥ नीराजनंचतत्रैवकार्यंराष्ट्रजयप्रदम् ॥ मार्गपालीतलेनाथयांतिगावोवृषागजाः ॥ ८७ ॥ राजानोराजपुत्राश्चब्राह्मणाःशूद्रजातयः ॥ मार्गपालींसमुल्लंघ्यनीरुजास्तुसुखान्विताः ॥ ८८ ॥ तस्मादेतत्प्रकुर्वीतद्यूताद्यंविधिपूर्वकम् ॥ ८९ ॥ इतिसनत्कुमारसंहितायांद्यूतविधिः ॥ अथबलिपूजागोक्रीडनवष्टिकाकर्षणानितत्रैव ॥ वालखिल्याऊचुः ॥ पूर्वविद्धाप्रकर्तव्याप्रतिपद्बलिपूजने ॥ वर्धमानतिथिर्नंदायदासार्द्धत्रियामिका ॥ द्वितीयावृद्धिगामित्वादुत्तरातत्रचोच्यते ॥ बलिमालिख्यदैत्येंद्रंवर्णकैःपंचरंगकैः ॥ गृहमध्यमशालायांविंध्यावल्यासमन्वितम् ॥ जिह्वाचताल्वक्षिप्रांतौकरयोःपादयोस्तले ॥ रक्तवर्णेनास्यकेशान्कृष्णेनैवसमालिखेत् ॥ सर्वांगंपीतवर्णेनशस्त्राद्यंनीलवर्णतः ॥ वस्त्रंचश्वेतवर्णेनयथाशोभंप्रकल्पयेत् ॥ सर्वाभरणशोभाढ्यंद्विभुजंनृपचिह्नितम् ॥ लोकोलिखेद्गृहस्यांतःशय्यायांशुक्लतंडुलैः ॥ मंत्रेणानेनसंपूज्यषोडशैरुपचारकैः ॥ बलिराजनमस्तुभ्यंदैत्यदानवपूजित ॥ इंद्रशत्रोमरारातेविष्णुसान्निध्यदोभव ॥ बलिमुद्दिश्यदीयंतेदानानिमुनिपुंगवाः ॥ यानितान्यक्षयाणिस्युर्मयैतत्संप्रदर्शितम् ॥ कौमुत्प्रीतिर्बलेर्यस्माद्दीयतेस्यांयुधिष्ठिर ॥ पार्थिवेंद्रैर्मुनिवरास्तेनेयंकौमुदीस्मृता ॥ योयादृशेनभावेनतिष्ठत्यस्यांयुधिष्ठिर ॥ हर्षदैन्यादिरूपेणतस्यवर्षंप्रयातिवै ॥ बलिपूजांविधायैवंपश्चाद्गोक्रीडनंचरेत् ॥ गवांक्रीडादिनेयत्ररात्रौदृश्येतचंद्रमाः ॥ सोमोराजापशून्हंतिसुरभीःपूजकांस्तथा ॥ प्रतिपद्दर्शसंयोगेक्रीडनंचगवांमतम् ॥ परायोगेतुयःकुर्यात्पुत्रदारधनक्षयः ॥ अलंकार्यास्तदागावोग्रासाद्यैश्चस्युरर्चिताः ॥ गीतवादित्रघोषेणनयेन्नगरबाह्यतः ॥ आनाय्यचगृहंपश्चात्कुर्यान्नीराजनाविधिम् ॥ अथचेत्प्रतिपत्स्वल्पानारीनीराजनंचरेत् ॥ द्वितीयायांतदाकुर्यात्सायंमंगलमालिकाम् ॥ एवंनीराजनंकृत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ प्रतिपत्पूर्वविद्धै

[1]वर्वंष्टिकाकर्षणंभवेत् ॥ कुशकाशमयींकुर्याद्वष्टिकांसुदृढांनवाम्॥देवद्वारेनृपद्वारेथवानेयाचतुष्पथे॥ तामेकतोराजपुत्राहीनवर्णास्तथैकतः॥
गृहीत्वाकर्षयेयुस्तांयथासारंमुहुर्मुहुः ॥ समसंख्याद्वयोःकार्यासर्वेपिबलवत्तराः ॥ जयोत्रहीनजातीनांजयोराज्ञस्तुवत्सरम् ॥ उभयोःपृष्ठतः
कार्यारेखास्वाकर्षकोपरि ॥ रेखांतेयोनयेत्तस्यजयोभवतिनान्यथा ॥ जयचिह्नमिदंराजाविदधीतप्रयत्नतः ॥ अथान्नकूटापरपर्यायोगोवर्द्ध
नोत्सवःसनत्कुमारसंहितायाम् ॥ वालखिल्याऊचुः ॥ कार्तिकस्यसितेपक्षेह्यन्नकूटंसमाचरेत् ॥ गोवर्द्धनोत्सवश्चैवश्रीविष्णुःप्रीयतामिति ॥
॥ १ ॥ ऋषयऊचुः ॥ कोसौगोवर्द्धनोनामकस्मात्तंपरिपूजयेत् ॥ कस्मात्तदुत्सवःकार्यःकृतेकिंचफलंभवेत् ॥ २ ॥ वालखिल्याऊचुः ॥
एकदाभगवान्कृष्णोगतोगोपालकैःसह॥गृहीत्वागाःप्रतिपदिकार्तिकस्यसितेवने ॥ ३ ॥ तत्रनानाविधालोकागोप्यश्चापिसहस्रशः ॥ गोवर्द्धन
समीपेतुकुर्वंत्युत्सवमादरात् ॥ ४ ॥ खाद्यंलेह्यंचचोष्यंचपेयंनानाविधंकृतम् ॥ कृतानगास्तथान्नानांनृत्यंतिचपरेजनाः ॥ ५ ॥ नानापता
काःसंगृह्यकेचिद्धावंतिचाग्रतः ॥ केचिद्गोपाःप्रनृत्यंतिस्तुवंतिचतथापरे ॥ ६ ॥ इतस्ततोवितानानितोरणानिसहस्रशः ॥ दृष्ट्वैतत्कौतुकंकृष्णो
वाक्यमेतदुवाचह ॥ ७ ॥ कृष्णउवाच ॥ उत्सवःक्रियतेकस्यदेवताकाचपूज्यते ॥ पक्वान्नखादनार्थायकल्पितोवोत्सवोधुना ॥ ८ ॥ नभ
क्षयंतियेदेवास्तेभ्योन्नंतुप्रदीयते ॥ प्रत्यक्षभोजिनोदेवास्तेभ्योन्नंनतुदीयते ॥ दृष्ट्वेदृशींभवद्बुद्धिंगोपालावेधसाकृताः ॥ ९ ॥ गोपालाऊचुः॥
एवंमावदकृष्णत्वंवृत्रहंतुर्महोत्सवः ॥ वार्षिकःक्रियतेऽस्माभिर्देवेंद्रस्यचतुष्टये ॥ १० ॥ इंद्रंपूजयभद्रंतेभविष्यतिनसंशयः ॥

---

१ लोकेवेंठशब्देनप्रसिद्धोरज्जुविशेषः ।

अद्य[१]कुर्वंतिदेवेंद्रमहोत्सवमिमंनरः ॥ ११ ॥ दुर्भिक्षंचतथाऽवृष्टिर्देशेतस्यनजायते ॥ तस्मात्त्वमपिकृष्णात्रकुरूत्सवमनेकधा ॥ १२ ॥
कृष्णउवाच॥अयंगोवर्द्धनःसाक्षाद्वृष्टिसौभिक्ष्यकारकः॥मथुरास्थैर्व्रजस्थैश्चपूजितव्यःप्रयत्नतः॥१३॥हित्वैतत्पूजनंलोकेवृथेंद्रःपूज्यतेकथम् ॥
उत्सवःक्रियतामस्यप्रत्यक्षोयंभुनक्तिच ॥ १४ ॥ करिष्यतिकृषिंसम्यगुपसर्गान्हनिष्यति ॥ यदायदासंकटंमेमहदागत्यजायते ॥ १५ ॥
तदातदापूजयामिहइयंगोवर्द्धनंगिरिम् ॥ श्रवणेश्रवणेगोपावार्तांकुर्वंतिकिंत्विदम् ॥ १६ ॥ तेषांमध्येकैश्चिदुक्तंकृष्णोक्तंक्रियतामिति ॥
यदाखादतिचान्नंवैनगोगोवर्धनस्तथा ॥ १७ ॥ तदाकृष्णोक्तमखिलंसत्यमेवभविष्यति ॥ सर्वएवतदागोपाविनिश्चित्यचनंदजम् ॥
॥ १८ ॥ वचनंप्राहुरित्थंचेन्निश्चयोस्तितथाकुरु ॥ सर्वेषामग्रणीर्भूत्वागोवर्द्धनमहोत्सवम् ॥ १९ ॥ ततःकृष्णस्तथेत्युक्त्वाउत्सवेकृत
निश्चयः ॥ नानासामग्रिकंचक्रुर्यथोक्तंनंदसूनुना ॥ २० ॥ नानावस्त्राणिपात्राणिविस्तृतानिनगाग्रतः ॥ तत्रदत्तोन्नपुंजस्तुयथा
गोवर्द्धनोमहान् ॥ २१ ॥ भक्तंसूपानिशाकाश्चकांजिकंवटकास्तथा ॥ रोटकाःपूरिकाद्यंचलड्डुकान्मंडकादिकम् ॥ २२ ॥ दुग्धंदधिघृतंक्षौद्रं
लेह्यंचोष्यंतथामिषम्॥कथिकाद्यंसर्वमपितत्रदत्त्वावचोब्रवीत्॥२३॥कृष्णउवाच॥मंत्रंपठित्वागोपालानेत्रेसंमीलयंतुच ॥ गोवर्द्धनेनभोक्तव्यंस
र्वमन्नंनसंशयः॥२४॥गोवर्द्धनधराधारगोकुलत्राणकारक ॥ बहुबाहुकृतच्छायगवांकोटिप्रदोभव॥२५॥लक्ष्मीर्यालोकपालानांधेनुरूपेणसांस्थि
ता ॥ घृतंवहतियज्ञार्थेममपापंव्यपोहतु ॥ २६ ॥ पठित्वैवंमंत्रयुगंसर्वेसुद्रितलोचनाः ॥ कृष्णोगोवर्द्धनंविश्यसर्वमन्नमभक्षयत् ॥ २७ ॥ भ

---

[१] कुर्वेइतिप्रतिजानातीतिशेषः ॥ इलोपआर्षः ॥ नरइतिराजोपलक्षणम् ॥ यःकरोतिचदेवेंद्रमहोत्सवमिमंपरमितिपाठस्तुसुगमःदृश्यतेचायंसनत्कुमारसंहितास्थकार्तिकमाहात्म्ये ।

क्षणावसरेकैश्चिज्जनैर्दृष्टोगिरिस्तथा ॥ अतीवाभूत्तदाश्चर्यंतच्चेतसिमुनीश्वराः ॥ २८ ॥ ततोनाडीद्वयात्कृष्णोगोपान्वाक्यमुवाचसः ॥ अहोगो
वर्द्धनेनात्रक्षणाद्भुक्तमिदंस्फुटम् ॥ २९ ॥ पश्यंतुसर्वेंगोपालाःप्रत्यक्षोयंनसंशयः ॥ यद्यस्तिसुखवांछावःकुर्वंत्वस्यमहोत्सवम् ॥ ३० ॥ इति
श्रुत्वावचस्तस्यसर्वेंविस्मितमानसाः ॥ गोवर्द्धनोत्सवंचक्रुरैंद्राच्छतगुणंतथा ॥ ३१ ॥ इंद्रोत्सवंद्रष्टुकामःसमागच्छतनारदः ॥ गोवर्द्धनोत्स
वंदृष्ट्वादेवेंद्रस्यसभांययौ ॥ ३२ ॥ देवेंद्रेणकृतातिथ्योवारंवारंप्रणोदितः ॥ नोवाचवचनंकिंचिद्देवेंद्रःप्रत्यभाषत ॥ ३३ ॥ इंद्रउवाच ॥ यु
ष्माकंकुशलंविप्रवर्ततेवानवेतिवा ॥ मदग्रेकथ्यतांदुःखंमुनीश्वरहराम्यहम् ॥ ३४ ॥ नारदउवाच ॥ अस्माकंकिंमुनींद्राणामिंद्रदुःखस्यकार
णम् ॥ परंगोवर्द्धनःशैलःशक्रोजातोविलोकितः ॥ ३५ ॥ त्वदुत्सवेपूज्यतेसौगोपालैर्गोकुलस्थितैः ॥ अतःपरंयज्ञभागान्ग्रहीष्यतिसएवहि ॥
॥ ३६ ॥ इंद्रासनंतथेंद्राणींक्रमात्सर्वंहरिष्यति ॥ यस्यवीर्यंचशस्त्रंचतस्यराज्यंप्रजायते ॥३७॥ किमस्माकंमुनींद्राणांयएवेंद्रासनेवसेत् ॥ व
र्षाद्वामासषट्काद्वाद्रष्टव्योऽसौसभागतः ॥ ३८ ॥ इत्थमुक्त्वाचदेवेंद्रंप्रययौनारदोभुवि ॥ इत्थंनारदवाक्यंसश्रुत्वाशक्रोभ्यभाषत ॥ ३९ ॥ अ
होआवर्तसंवर्ताद्रोणनीलकपुष्कराः ॥ सर्वेंमेघाजलंगृह्यकरकाभिःसमन्विताः ॥४०॥ प्रयांतुगोकुलेशीघ्रंमारयंतुचगोपकान् ॥ गोवर्द्धनंस्फो
टयंतुवज्रपातैरनेकशः ॥४१॥ घातयंतुचगाश्चापिगृहाण्युच्चाटयंतुच ॥ ततोघनघटाघोषोगोकुलेभून्मुनीश्वराः ॥४२॥ जातआरादंधकारोमध्या
ह्नसमयेतदा ॥ कंपितास्तुतदागोपाःकिमकांडमुपस्थितम् ॥ ४३॥ ववृषुर्बहुपानीयंकरकाभिस्तदाघनाः ॥ गोपाऊचुः ॥ हाकृष्णकृष्णहेकृ
ष्णकिमिदानींविधीयताम् ॥ ४४ ॥ मृताःस्मसर्वेंगोपालाःकुपितोयंहिवासवः ॥ कृष्णउवाच ॥ निमील्याक्षीणिभोगोपाध्येयोगोवर्धनोगिरिः ॥

॥४५॥रक्षाकर्तासएवास्तिनान्योस्तिजगतीतले ॥ इत्युक्तोत्पाट्यतंशैलंतत्तलेस्थापितास्तुते॥४६॥ ततःप्रोवाचवचनंगोपान्प्रतिवलानुजः ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥अहोगोवर्द्धनेनैतत्स्थलंदत्तंव्रजंत्विह ॥ ४७ ॥ अन्यःकोस्तिस्थलंदातुंप्रत्यक्षोयंनगोत्तमः॥एवंसप्तदिनंतोयंवृष्टंमुसलधार
या ॥ ४८ ॥ नानादेशाययुर्नाशंनगोपाःशरणंययुः ॥ गोवर्द्धनस्यनाम्नैवकृष्णोनित्यंप्रयच्छति ॥ ४९ ॥ पक्वान्नानिचगोपेभ्यस्तत्रतेसुख
मावसन् ॥ इत्येवंकौतुकंदृष्ट्वासत्यलोकंययौमुनिः ॥ ५० ॥ ब्रह्मंस्त्वंकिंप्रसुप्तोसिजायतेसृष्टिनाशनम् ॥ तस्माच्छीघ्रंगोकुलेत्वंगत्वावृष्टिं
निवारय ॥ ५१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ किमर्थंजायतेवृष्टिःकथंसृष्टिविनाशनम् ॥ कच्चिद्दैत्यःसमुत्पन्नःसर्वमाख्याहिमेमुने ॥ ५२ ॥ नारदउवाच ॥
नोत्पन्नोदैत्यराट्कश्चित्त्यक्तःशक्रोत्सवोभुवि ॥ गोपकैरितिसंक्रुद्धइन्द्रएवंप्रवर्षति ॥ ५३ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाहंसमारुह्यवैविधिः ॥ आगतो
यत्रशक्रोस्तिक्रोधादेवप्रवर्षति ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कथंव्यवसिताबुद्धिरीदृशीतेसुरेश्वर ॥ त्रैलोक्यनाथोभगवान्निर्जेतव्यःकथंत्वया ॥ ५५ ॥ एक
यैवकरांगुल्यापश्यगोवर्धनोधृतः ॥ ईर्ष्याकथंतेनसाकंत्वयाशक्रविधीयते ॥ ५६ ॥ इतिब्रह्मवचःश्रुत्वामेघान्संस्तभ्यवासवः ॥ प्रणि
पत्यचतंकृष्णंशक्रोवचनमब्रवीत् ॥ ५७ ॥ इंद्रउवाच ॥ क्षंतव्यामत्कृतिर्विष्णोदासोहंशरणागतः ॥ यद्रोचतेतत्प्रदेयमपराधापनुत्तये॥५८॥
कृष्णउवाच ॥ अज्ञात्वातवसामर्थ्यंगोपालैरर्चितंत्विदम् ॥ एषांदंडस्तुयोग्योयंसम्यगेवत्वयाकृतः ॥ ५९ ॥ अहंकनीयांस्तेभ्रातातवाज्ञा
परिपालकः ॥ शरणागतजातीनांरक्षणंतुमयाकृतम् ॥ ६० ॥ यदिप्रसन्नोदेवेशउत्सवोयंप्रदीयताम् ॥ गोवर्द्धनायगिरयेगोकुलंरक्षितंयतः ॥
॥ ६१ ॥ वालखिल्याऊचुः ॥ शक्रोपिचतथेत्युक्तातत्रैवांतरधीयत ॥ गतेशक्रेगिरींद्रंतंसंस्थाप्यहरिरब्रवीत् ॥ ६२ ॥ कृष्णउवाच ॥ गोपा

दृष्टंतुमाहात्म्यमद्भुतंशैलजंतुयत् ॥ अद्यारभ्यप्रकर्तव्योमहान्गोवर्द्धनोत्सवः ॥ ६३ ॥ गोवर्द्धनेनशैलेनानिखिलातुधराधृता ॥ एतत्सा
रमजानद्भिःकथंसंक्रीडितंपुरा ॥ ६४ ॥ अद्यपर्वतराजस्तुसर्वंब्रूतेममाग्रतः ॥ एतत्सेवाप्रभावेनबलंलब्धंमयामहत् ॥ ६५ ॥ प्रति
संवत्सरंतस्मादन्नकूटोविधीयताम् ॥ गवांभवतिकल्याणंपुत्रपौत्रादिसंततिः ॥ ६६ ॥ ऐश्वर्यंचसदासौख्यंभवेद्गोवर्द्धनोत्सवात् ॥ कृतं
यत्कार्तिकेस्नानंजपहोमार्चनादिकम् ॥ ६७ ॥ सर्वंनिष्फलतांयातिनोकृतेपर्वतोत्सवे ॥ एवमुक्तास्तुतेगोपाःसत्यंसर्वममन्यत ॥ ६८ ॥
ययुःकृष्णादयःसर्वेनवमेहनिगोकुलम् ॥ वालखिल्याऊचुः ॥ इत्येतत्सर्वमाख्यातमस्माभिस्तुमुनीश्वराः ॥ ६९ ॥ श्रीकृष्णस्यतुसं
तुष्ट्यैह्यन्नकूटोविधीयताम् ॥ नानाप्रकारशाकानिदेशकालोचितानिच ॥ ७० ॥ पक्वान्नानिविचित्राणिकुर्याच्छक्त्यनुसारतः ॥
सर्वान्नपर्वतंकुर्याच्छ्रीकृष्णायनिवेदयेत् ॥ ७१ ॥ गोवर्द्धनस्वरूपायमंत्रंकृष्णोदितंपठन् ॥ एवंयःकुरुतेमर्त्योविष्णुलोकेमहीयते ॥
॥ ७२ ॥ इतिश्रीसनत्कुमारसंहितायांप्रतिपत्कृत्यम् ॥ ॥ अथद्वितीयाव्रतानि ॥ ॥ कार्तिकशुक्लद्वितीयायमद्वितीया ॥
सा अपराह्णव्यापिनीग्राह्या ॥ ऊर्जेशुक्लद्वितीयायामपराह्णेर्चयेद्यमम् ॥ स्नानंकृत्वाभानुजायांयमलोकंनपश्यति ॥ ऊर्जेशुक्ल
द्वितीयायांपूजितस्तर्पितोयमः ॥ वेष्टितःकिन्नरैर्हृष्टैस्तस्मैयच्छतिवांछितमितिस्कांदात् ॥ दिनद्वयेअपराह्णव्याप्तावव्याप्तौवाप
रैवेतियुग्मवाक्यात् ॥ प्रथमाश्रावणेमासितथाभाद्रपदेपरा ॥ तृतीयाश्वयुजेमासिचतुर्थीकार्तिकीभवेत् ॥ श्रावणेकलुषानाम्नीतथा
भाद्रेचनिर्मला ॥ आश्विनेप्रेतसंचाराकार्तिकेयाम्यतोमतेति ॥ चतस्रोद्वितीयाउपक्रम्यप्रथमायांकिंचित्प्रायश्चित्तंद्वितीयायांसरस्वतीपू

जातृतीयायांश्राद्धमुक्त्वाचतुर्थ्यांयमपूजनमुक्तम् ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेतुद्वितीयायांयुधिष्ठिर ॥ यमोयमुनयापूर्वंभोजितःस्वगृहेर्चितः ॥ अतोयमद्वितीयेयंत्रिषुलोकेषुविश्रुता ॥ अस्यांनिजगृहेपार्थनभोक्तव्यमतोनरैः ॥ यत्नेनभगिनीहस्ताद्भोक्तव्यंपुष्टिवर्द्धनम् ॥ दानानिचप्रदेयानिभगिनीभ्योविशेषतः ॥ स्वर्णालंकारवस्त्रान्नपूजासत्कारभोजनैः ॥ सर्वाभगिन्यःसंपूज्याअभावेप्रतिपन्नकाः ॥ प्रतिपन्नकामित्रभगिन्यइतिहेमाद्रिः ॥ पितृव्यभगिनीहस्तात्प्रथमायांयुधिष्ठिर ॥ मातुलस्यसुताहस्ताद्द्वितीयायांयुधिष्ठिर ॥ पितुर्मातुःस्वसुश्चैवतृतीयायांतयोःकरात् ॥ भोक्तव्यंसहजायाश्चभगिन्याहस्ततःपरम् ॥ सर्वासुभगिनीहस्ताद्भोक्तव्यंवलवर्धनम् ॥ धन्यंयशस्यमायुष्यंधर्मकामार्थसाधकम् ॥ यस्यांतिथौयमुनयायमराजदेवःसंभोजितोनिजकरात्स्वसृसौहृदेन ॥ तस्यांस्वसुःकरतलादिहयोभुनक्तिप्राप्नोतिरत्नधनधान्यमनुत्तमंसः ॥ इतिहेमाद्रौभविष्येयमद्वितीयाविधिः ॥ अथकथा ॥ ॥ वालखिल्याऊचुः ॥ कार्तिकस्यसितेपक्षेद्वितीयायमसंज्ञिता ॥ तत्रापराह्णेकर्तव्यंसर्वथैवयमार्चनम् ॥ १ ॥ प्रत्यहंयमुनागत्ययममप्रार्थयत्पुरा ॥ भ्रातर्ममगृहंयाहिभोजनार्थंगणावृतः ॥ २ ॥ अद्यश्वोवापरश्वोवाप्रत्यहंवदतेयमः ॥ कार्यव्याकुलचित्तानामवकाशोनजायते ॥३॥ तदैकदायमुनयावलात्कारान्निमंत्रितः ॥ सगतःकार्तिकेमासिद्वितीयायांमुनीश्वराः ॥४॥ नारकीयजनान्मुक्त्वागणैःसहरवेःसुतः ॥ कृतातिथ्योयमुनयानानापाकाःकृतास्तथा ॥ ५ ॥ कृताभ्यंगोयमुनयातैलैर्गंधमनोहरैः ॥ उद्वर्तनंलापयित्वास्नापितःसूर्यनंदनः ॥ ६ ॥ ततोलंकारिकंदत्तंनानावस्त्राणिचंदनम् ॥ माल्यानिचप्रदत्तानिसमंचोपर्युपाविशत् ॥७॥ पक्वान्नानिविचित्राणिकृत्वासास्वर्णभाजने ॥ यमंचभोजयामासयमुनाप्रीतमानसा ॥८॥ मुक्त्वायमोपिभगिनीमलंकारैःसमार्चयत् ॥

नानावस्त्रैस्ततःप्राहवरंवरयभामिनि ॥९॥ इतितद्वचनंश्रुत्वायमुनावाक्यमब्रवीत् ॥ यमुनोवाच ॥ प्रतिवर्षंसमागच्छभोजनार्थंतुमद्गृहे॥१०॥
अद्यसर्वेमोचनीयाःपापिनोनरकाद्यम ॥ येचैवभगिनीहस्तात्करिष्यंतिचभोजनम् ॥ ११ ॥ तेषांसौख्यप्रदोहित्वमेतदेववृणोम्यहम् ॥
यमउवाच ॥ यमुनायांतुयःस्नात्वासंतर्प्यपितृदेवताः ॥ १२ ॥ भुनक्तिभगिनीगेहेभगिनींपूजयेदपि ॥ कदाचिदपिमद्द्वारंनसपश्यतिभानुजे ॥
॥ १३ ॥ वीरेशैशानदिग्भागेयमतीर्थप्रकीर्तितम् ॥ तत्रस्नात्वाचविधिवत्संतर्प्यपितृदेवताः ॥ १४ ॥ पठेदेतानिनामानिआमध्याह्नंनरोत्तमः॥
सूर्यस्याभिमुखोमौनीदृढचित्तःस्थिरासनः ॥ १५ ॥ यमोनिहंतापितृधर्मराजोवैवस्वतोदंडधरश्चकालः ॥ भूताधिपोदत्तकृतानुसारीकृतां
तएतद्दशभिर्जपंति ॥ १६ ॥ एतानिचतानिदशतैःनामदशकेनेत्यर्थः ॥ ततोयमेश्वरंपूज्यभगिनीगृहमाव्रजेत् ॥ मंत्रेणानेनचतयाभोजितःपूर्व
मादरात् ॥ १७ ॥ भ्रातस्तवानुजाताहंभुंक्ष्वभक्ष्यमिदंशुभम् ॥ प्रीतयेयमराजस्ययमुनायाविशेषतः ॥ १८ ॥ संतोषयेद्योभगिनींवस्त्रालंकर
णादिभिः ॥ स्वप्नेपियमलोकस्यभविष्यतिनदर्शनम् ॥ १९ ॥ नृपैःकारागृहेयेचस्थापितामम्वासरे ॥ अवश्यंतेप्रेषणीयाभोजनार्थंस्व
सुर्गृहे ॥ २० ॥ विमोक्तव्यामयापापानरकेभ्योद्यवासरे ॥ येद्यबंदीकरिष्यंतितेदंडचाममसर्वथा ॥ २१ ॥ कनीयसीस्वसानास्तितदाज्येष्ठागृ
हंव्रजेत् ॥ तदभावेसपत्नीजांतदभावेपितृव्यजाम्॥२२॥तदभावेमातृस्वसुर्मातुलस्यात्मजांतथा ॥ सापत्नगोत्रसंबंधैःकल्पयेत्तुयथाक्रमम्॥
॥ २३॥ सर्वाभावेमाननीयाभगिनीकाचिदेवहि ॥ गोनद्याद्यथवातस्याअभावेसतिकारयेत् ॥२४॥ तदभावेप्यरण्यानींकल्पयेत्तुसहोदरीम् ॥
अस्यांनिजगृहेदेविनभोक्तव्यंकदाचन ॥ २५ ॥ येभुंजंतिदुराचारानरकेतेपतंतिच ॥ स्नेहेनभगिनीहस्ताद्भोक्तव्यंपुष्टिवर्द्धनम् ॥ २६ ॥ दा

नानिचप्रदेयानिभगिनीभ्योविशेषतः ॥ श्रावणेतुपितृव्यस्यकन्याहस्तेनभोजनम् ॥२७॥ मातुलस्यसुताहस्ताद्भोक्तव्यंभाद्रमासके ॥ पितृ
मातृष्वसृकन्येआश्विनेतुतयोःकरात् ॥२८॥ अवश्यंकार्तिकेमासिभोक्तव्यंभगिनीकरात् ॥ एवमुक्त्वाधर्मराजोययौसंयमिनींततः ॥ २९ ॥
तस्मादृषिवराःसर्वैंकार्तिकव्रतकारिणः ॥ भुंजंतुभगिनीहस्तात्सत्यंसत्यंनसंशयः ॥ ३० ॥ यमद्वितीयांयःप्राप्यभगिनीगृहभोजनम् ॥ नकु
र्याद्वर्षजंपुण्यंनश्यतीतिरवेःश्रुतम् ॥ ३१ ॥ यातुभोजयतेनारीभ्रातरंयुग्मकेतिथौ ॥ अर्चयेच्चापितांबूलैर्नसावैधव्यमाप्नुयात् ॥ ३२ ॥ भ्रातु
रायुःक्षयोनूनंनभवेत्तत्रकर्हिचित् ॥ अपराह्णव्यापिनीसाद्वितीयाभ्रातृभोजने ॥ ३३ ॥ अज्ञानाद्यदिवामोहान्नभुक्तंभगिनीगृहे ॥ प्रवासिनावा
भावाद्वाज्वरितेनाथबंदिना ॥ एतदाख्यानकंश्रुत्वाभोजनस्यफलंलभेत् ॥ ३४ ॥ इतिश्रीसनत्कुमारसंहितायांयमद्वितीयाख्यानकंसंपूर्णम्॥
अत्रैवभ्रातृद्वितीयाविधिस्तिथितत्त्वे ॥ यमंचचित्रगुप्तंचयमदूतांश्चपूजयेत् ॥ अर्घ्याश्चात्रप्रकर्तव्यायमायसहजद्वयैः ॥ सहजद्वयैर्भ्रातृभगि
नीभिः ॥ अर्घ्यमंत्रस्तु ॥ एह्येहिमार्तंडजपाशहस्तयमांतकालोकधरामरेश ॥ भ्रातृद्वितीयाकृतदेवपूजांगृहाणचार्घ्यंभगवन्नमस्ते ॥ धर्मराज
नमस्तुभ्यंनमस्तेयमुनाग्रज ॥ त्राहिमांकिंकरैःसार्द्धंसूर्यपुत्रनमोस्तुते ॥ लैंगे ॥ कार्तिकेतुद्वितीयायांशुक्लायांभ्रातृपूजनम् ॥ यानकुर्याद्विन
श्यंतिभ्रातरःसप्तजन्मसु ॥ पाद्मेउत्तरखंडे ॥ भद्रेभगिनिभोयातस्त्वदंघ्रिसरसीरुहम् ॥ श्रेयसेद्यनमस्तुभ्यमागतोहंतवालयम् ॥ मृदुवाक्यं
ततःश्रुत्वासत्वरंक्रियतेतया ॥ अद्यभ्रातृमतीभ्रातस्त्वयाधन्यास्मिमानद ॥ भोक्तव्यंतेद्यमद्गेहेस्वायुषेमममानद ॥ कार्तिकेशुक्लप
क्षस्यद्वितायीयांसहोदरः ॥ यमोयमुनयापूर्वंभोजितःस्वगृहेर्चितः ॥ अस्मिन्दिनेयमेनात्रनारीवापुरुषोपिवा ॥ अपविद्धाःकर्मपाशैःस्वे

च्छयायेपचंतिहि ॥ पापेभ्योविप्रमुक्तास्तेमुक्ताःकर्मनिबंधनात् ॥ तेषांमहोत्सवोवृत्तोयमराष्ट्रसुखावहः ॥ तस्माद्बंधोत्रमद्गेहेभोजनंकुरुकार्तिके ॥ आशिषःप्रतिगृह्याथनमस्कृत्यसमर्चयेत् ॥ सर्वाभगिन्यःसंपूज्याज्येष्ठास्तत्रतुसंस्मृताः ॥ वस्त्रादिनाचसत्कार्यानिजवित्तानुसारतः ॥ भ्रातुरायुष्यवृद्ध्यर्थंभगिनीभिर्यमस्यवै ॥ पूजनीयाःप्रयत्नेनप्रतिमाश्चविधानतः ॥ मार्कंडेयोबलिर्व्यासोहनूमांश्चविभीषणः ॥ कृपोद्रौणिःपरशुरामएतेष्टौचिरजीविनः ॥ मार्कंडेयमहाभागसप्तकल्पांतजीवन ॥ चिरंजीवीयथात्वंहितथामेभ्रातरंकुरु ॥ इतिभातृद्वितीया ॥ अथतृतीयाव्रतानि ॥ तत्रचैत्रशुक्लतृतीयायांसौभाग्यशयनव्रतंमात्स्ये ॥ मत्स्यउवाच ॥ वसंतमासमासाद्यतृतीयायांजनप्रिय ॥ सौभाग्यायसदास्त्रीभिःकार्यंपुत्रसुखेप्सुभिः ॥ शुक्लपक्षस्यपूर्वाह्णेतिलैःस्नानंसमाचरेत् ॥ तस्मिन्नहनिसादेवीकिलविश्वात्मनासती ॥ पाणिग्रहणिकैर्मंत्रैरुदूढावरवर्णिनी॥तयासहैवदेवेशंतृतीयायांसमर्चयेत् ॥ फलैर्नानाविधैर्धूपैर्दीपैर्नैवेद्यसंयुतैः ॥ प्रतिमां[1]पंचगव्येनतथागंधोदकेनच ॥ पंचामृतैःस्नापयित्वागौरींशंकर[2]संयुताम् ॥ नमोस्तुपाटलायैचपादौदेव्याःशिवस्यतु ॥ शिवायेतिचसंकीर्त्यजयायैगुल्फयोस्तथा॥ त्रिगुणायेतिरुद्रस्यभवान्यैजंघयोर्युगम्॥ शिवंरुद्रेश्वरायेतिजयायैइतिजानुनी॥ संकीर्त्यहरिकेशायतथोरूवरदेनमः॥ईशायैशंकटिंरत्यैशंकरायेतिशंकरम्॥ कुक्षिद्वयेचकोटय्यैंशूलिनंशूलपाणये ॥ मंगलायैनमस्तुभ्यमुदरंचापिपूजयेत् ॥ सर्वात्मनेनमोरुद्रमीशान्यैचकुचद्वयम् ॥ शिवंवेदात्मनेतद्वद्रुद्राण्यैकंठमर्चयेत् ॥ त्रिपुरघ्नायविश्वेशमनंतायैकरद्वयम् ॥ त्रिलोचनायेतिहरंबाहूकालानलप्रिये ॥ सौभाग्यभुवनायेतिभूषणा[3]हिंसमर्चयेत् ॥

---

[1] गौरीशयोःप्रतिमामित्यर्थः ।

[2] स्नापयित्वाऽर्चयेद्गौरीमिंदुशेखरसंयुतामितिपाठोहेमाद्रिव्रतार्कयोः ।

[3] भूषणाहिंशिवम् ।

स्वाहास्वधायैचमुखमीश्वरायेतिशूलिनः ॥ अशोकमधुवासिन्यैपूज्यावोष्ठौचकामदौ ॥ स्थाणवेचहरंतद्वदास्यंचंद्रमुखप्रिये ॥ नमोर्द्धनारीशहरमसितांगीतिनासिकाम् ॥ नमउग्रायलोकेशंललितेतिपुनर्भ्रुवौ ॥ शर्वायपुरहंतारंवासुदेव्यैतथालकम् ॥ नमःश्रीकंठनाथायशिवंकेशांस्तथार्चयेत् ॥ भीमोग्रसौम्यरूपिण्यैशिरःसर्वात्मनेनमः ॥ शिवमभ्यर्च्यविधिवत्सौभाग्याष्टकमग्रतः ॥ स्थापयेद्धृत्तनिष्पावकुसुंभक्षीरजीरकम्॥तृणराजेक्षुलवणंकुस्तुंबुरुमथाष्टमम्॥दत्तंसौभाग्यकृद्यस्मात्सौभाग्याष्टकमित्यतः॥एवंनिवेद्यतत्सर्वमग्रतःशिवयोःपुरः॥चैत्रेशृंगोदकंप्राश्यस्वपेद्भूमावरिंदम ॥ पुनःप्रभातउत्थायकृतस्नानजपःशुचिः ॥ संपूज्यद्विजदांपत्यंमाल्यवस्त्रविभूषणैः ॥ सौभाग्याष्टकसंयुक्तंसुवर्णप्रतिमाद्वयम् ॥ प्रीयतामत्रललिताब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ एवंसंवत्सरंयावत्तृतीयायांसदामुने ॥ प्राशनेदानमंत्रेचविशेषंहिनिबोधमे ॥ गोशृंगोदकमाद्येस्याद्वैशाखेगोमयंपुनः।ज्येष्ठेमंदारकुसुमंबिल्वपत्रंशुचौस्मृतम्।श्रावणेदधिसंप्राश्यंनभस्येचकुशोदकम्।क्षीरमाश्वयुजेमासिकार्तिकेपृषदाज्यकम् ॥ मार्गशीर्षेतुगोमूत्रंपौषेसंप्राशयेद्घृतम् ॥ माघेकृष्णतिलांस्तद्वत्पंचगव्यंचफाल्गुने ॥ ललिताविजयाभद्राभवानीकुमुदाशिवा ॥ ॥ वासुदेवीतथागौरीमंगलाकमलासती ॥ उमाचदानकालेतुप्रीयतामितिकीर्तयेत् ॥ मल्लिकाशोककमलकदंबोत्पलमालती ॥ कुब्जकंकरवीरंचबाणम्म्लानकुंकुमम् ॥ सिंदुवारंचसर्वेषुमासेषुक्रमशःस्मृतम् ॥ बाणंनीलकुरंटकः ॥ अम्लानंमहासहापुष्पम् ॥ सिंदुवारंनिर्गुंडीपुष्पम् ॥ जपाकुसुमकौसुंभमालतीशतपत्रिका ॥ यथालाभंप्रशस्तानिकरवीरंचसर्वदा ॥ एवंसंवत्सरंयावदुपोष्यविधिवन्नरः ॥ स्त्रीवाभर्त्त्याकुमारीवाशिवावभ्यर्च्यशक्तितः ॥ व्रतांतेशयनंदद्यात्सर्वोपस्करसंयुतम् ॥ उमामहेश्वरंहैमंवृषभंचगवासह ॥ स्थापयित्वाचशयनेब्राह्म

णायनिवेदयेत् ॥ अन्यान्यपियथाशक्त्यामिथुनान्यंबरादिभिः ॥ धान्यालंकारगोदानैरभ्यर्च्यधनसंचयैः ॥ वित्तशाठ्येनरहितःपूजयेद्व्रतविस्मयः ॥ एवंकरोतियःसम्यक्सौभाग्यशयनव्रतम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिपदमानंत्यमश्नुते ॥ फलस्यैकस्यचत्यागमेतत्कुर्वन्समाचरेत् ॥ यत्रकीर्तिंसमाप्नोतिप्रतिमासंनराधिप ॥ सौभाग्यारोग्यरूपायुर्वस्त्रालंकारभूषणैः ॥ नवियुक्ताभवेद्राजन्नब्दार्बुदशतत्रयम् ॥ यस्तुद्वादशवर्षाणिसौभग्यशयनव्रतम् ॥ करोतिसप्तचाष्टौवाश्रीकंठभवनेमरैः ॥ पूज्यमानोवसेत्सम्यग्यावत्कल्पायुतत्रयम् ॥ नारीवाकुरुतेभक्त्याकुमारीवानरेश्वर ॥ सापितत्फलमाप्नोतिदेव्यानुग्रहलालिता ॥ शृणुयादपियश्चैवप्रदद्यादथवामतिम् ॥ सोपिविद्याधरोभूत्वास्वर्गलोकेचिरंवसेत् ॥ इतिमत्स्यपुराणेसौभग्यशयनव्रतम् ॥ अत्रैवगौर्यादोलोत्सवः ॥ तदुक्तंहेमाद्रौदेवीपुराणे ॥ चैत्रशुक्लतृतीयायांगौरीमीश्वरसंयुताम् ॥ संपूज्यदोलोत्सवकंकुर्यान्नारीशुभेप्सुका ॥ तथाचनिर्णयामृते ॥ तृतीयायांयजेद्देवींशंकरेणसमन्विताम्॥ कुंकुमागुरुकर्पूरमणिवस्त्रस्रगर्चिताम् ॥ सुगंधिपुष्पधूपैश्चदमनेनविशेषतः ॥ ततआंदोलयेद्भक्त्याशिवोमातुष्टयेसदा ॥ रात्रौजागरणंकुर्यात्प्रातर्दद्यात्तुदक्षिणा॥ सौभाग्यायसदास्त्रीभिःकार्यापुत्रसुखेप्सुभिः ॥ इयंचपराग्राह्या ॥ मुहूर्तमात्रसत्त्वेपिदिनेगौरीव्रतंपरेइतिमाधवोक्तेः ॥ इयंचमन्वादिः ॥ कृतंश्राद्धंविधानेनमन्वादिषुयुगादिषु ॥ हायनानिद्विसाहस्रंपितॄणांतृप्तिदंभवेत् ॥ अधिमासेपिइदंकर्तव्यम् ॥ अत्रपिंडदानंनास्ति ॥ ॥ अथचैत्रशुक्लतृतीयायांमनोरथतृतीयाव्रतम् ॥ ॥ ईश्वर[1]उवाच ॥ साधुकृतंत्वयादेविकृतवत्यापरिग्रहम् ॥ अस्येहधर्मपीठस्यमनोरथकृतः[2]

---

[1] काश्यांधर्मपीठमाश्रित्यास्थितांपार्वतींप्रतिशिवोक्तिःकाशीखंडे ।

[2] षष्ठ्यंतमिदम् ।

सताम् ॥१॥ तएवविश्वभोक्तारोविश्वमान्यास्तएवहि ॥ येत्वांविश्वभुजामत्रपूजयिष्यंतिमानवाः ॥२॥ विश्वेविश्वभुजेविश्वास्थित्युत्पात्तिलयप्र
दे ॥ नरास्त्वदर्चकाश्चात्रभविष्यंत्यमलात्मकाः ॥ ३ ॥ मनोरथतृतीयायांयस्तेभक्तिंविधास्यति ॥ तन्मनोरथसंसिद्धिर्भवित्रीमदनुग्रहात् ॥
॥ ४ ॥ नारीवापुरुषोवापित्वद्व्रताचरणात्प्रिये ॥ मनोरथानिहप्राप्यज्ञानमंतेचलप्स्यते ॥ ५ ॥ देव्युवाच ॥ मनोरथतृतीयायाव्रतंकीदृक्कथा
नकम् ॥ किंफलंकैःकृतंनाथकथयैतत्कृपांकुरु ॥ ६ ॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुदेवियथापृष्टंभवत्याभवतारिणि ॥ मनोरथव्रतंचैतद्गुह्याद्गुह्यतरं
परम् ॥ ७ ॥ पुलोमतनयापूर्वंततापपरमंतपः ॥ कंचिन्मनोरथंप्राप्तुंनचापतपसःफलम् ॥ ८ ॥ अपूजयत्ततोमांसाभक्त्यापरमयामुदा ॥
गीतेनसरहस्येनकलकंठी[1]किलेनाहि ॥ ९ ॥ तद्गानेनातिसंतुष्टोमृदुनामधुरेणच ॥ सुतालेनसुरंगेणधा[2]तुमात्राकलावता ॥ १० ॥ प्रोवाचत्वंवरं
ब्रूहिप्रसन्नोस्मिपुलोमजे ॥ अनेनचसुगीतेनत्वनयालिंगपूजया ॥ ११ ॥ पुलोमजोवाच ॥ यदिप्रसन्नोदेवेशतदायोमेमनोरथः ॥ तंपूरयमहा
देवमहादेवीमहाप्रिय ॥ १२ ॥ सर्वदेवेषुयोमान्यःसर्वदेवेषुसुंदरः ॥ यायजूकेषुसर्वेषुयःश्रेष्ठःसोस्तुमेपतिः ॥ १३ ॥ यथाभिलषितंरूपंयथा
भिलषितंसुखम् ॥ यथाभिलषितंचायुःप्रसन्नोदेहिमेभव ॥ १४ ॥ यदायदाचपत्यामेसंगःस्याद्धृत्सुखेच्छया ॥ तदातदाचतंदेहंत्यक्त्वान्यं
देहमाप्नुयाम् ॥ १५ ॥ सदाचलिंगपूजायांममभक्तिरनुत्तमा ॥ भवभूयाद्भवहरजरामरणहारिणी ॥१६॥ भर्तुर्व्ययेपिवैधव्यंक्षणमात्रमपीहन ॥
ममभाविमहादेवपातिव्रत्यंचयातुमा ॥ १७ ॥ स्कंदउवाच ॥ इमंमनोरथंतस्याःपौलोम्याःपुरसूदन ॥ समाकर्ण्यक्षणंस्थित्वाप्राहेशोविस्म

---

[1] कोकिलायामधुरस्वरतुल्येनेत्यर्थः । [2] ताननमानकलावतेत्यर्थः ।

यान्वितः ॥ १८ ॥ ईश्वरउवाच ॥ पुलोमकन्येयश्चैपत्त्वयाकारिमनोरथः ॥ लप्स्यसेव्रतचर्यातस्तत्कुरुष्वजितेंद्रिया ॥ १९ ॥ मनोरथतृती
याया श्चरणेनभविष्यतिं ॥ तत्प्राप्तयेव्रतंवक्ष्येतद्विधेहियथोदितम् ॥ २० ॥ तेनव्रतेनचीर्णेनमहासौभाग्यदेनतु ॥ अवश्यंभवितावालेतवचैवं
मनोरथः ॥ २१ ॥ पुलोमकन्योवाच ॥ कारुण्यवारिधेशंभोप्रणतप्राणिसर्वद ॥ किंना[1]माचाथकाशक्तिःकापूज्यातत्रदेवता ॥ २२ ॥ कदाचत
द्विधातव्यमितिकर्तव्यताचका ॥ इत्याकर्ण्यशिवोवाक्यंतांतुप्रणिजगादह ॥ २३ ॥ ईश्वरउवाच ॥ मनोरथतृतीयायाव्रतंपौलोमि
तच्छुभम् ॥ पूज्याविश्वभुजागौरीभुजर्विंशतिशालिनी ॥ २४ ॥ वरदाभयहस्तश्चसाक्षसूत्रःसमोदकः ॥ देव्याःपुरस्ताद्व्रतिनापूज्य
आशाविनायकः ॥ २५ ॥ चतुर्भुजश्चारुनेत्रःसर्वसिद्धिकरःप्रभुः ॥ चैत्रशुक्लद्वितीयायांकृत्वावैदंतधावनम् ॥ २६ ॥ सायंतनीं
चनिर्वर्त्यनातितृप्त्याभुजिक्रियाम् ॥ नियमंचेतिगृह्णीयाज्जितक्रोधोजितेंद्रियः ॥ २७ ॥ संत्यक्तास्पृश्यसंस्पर्शःशुचिस्तद्गतमानसः ॥
प्रातर्व्रतंचरिष्यामिमातर्विश्वभुजेनघे ॥ २८ ॥ विधेहितत्रसान्निध्यंमन्मनोरथसिद्धये ॥ नियमंचेतिसंगृह्यस्वपेद्रात्रौशुभंस्मरन् ॥
प्रातरुत्थायमेधावीविधायावश्यकंविधिम् ॥ २९ ॥ शौचमाचमनंकृत्वादंतकाष्ठंसमाददेत् ॥ ३० ॥ अशोकवृक्षस्यशुभंसर्व
शोकनिशातनम् ॥ नित्यंतनंचनिष्पाद्यविधिंविधिविदांवरः ॥ ३१ ॥ स्नात्वाशुद्धांवरःसायंगौरीपूजांसमाचरेत् ॥ आदौविनायकं
पूज्यघृतपूरान्निवेद्यच ॥ ३२ ॥ ततोर्चयेद्विश्वभुजामशोककुसुमैःशुभैः ॥ अशोकवर्तिनैवेद्यैर्धूपैश्चागुरुसंभवैः ॥ ३३ ॥ कुंकुमेनानुलि

---

[1] किमारिमकाथकाशक्तिरितिकचित्पाठः ।

प्यादावेकभुक्तंततश्चरेत् ॥ अशोकवर्तिसहितैर्घृतपूरैर्मनोहरैः ॥ ३४ ॥ एवंचैत्रतृतीयायांव्यतीतायांपुलोमजे ॥ राधादिफाल्गुनांतासुतृती
यासुव्रतंचरेत् ॥ ३५ ॥ क्रमेणदंतकाष्ठानिकथयामितवानघे ॥ अनुलेपनवस्तूनिकुसुमानितथैवच ॥ ३६ ॥ नैवेद्यानिगजास्यस्यदेव्याश्चापि
शुभव्रते ॥ अन्नानिचैकभक्तस्यशृणुतानिफलाप्तये ॥ ३७ ॥ जंब्वपामार्गखदिरजातीचूतकदंबकम् ॥ प्लक्षोदुंबरखर्जूरीबीजपूरीसदाडिमी ॥
॥ ३८ ॥ दंतकाष्ठद्रुमाएतेव्रतिनःसमुदाहृताः ॥ सिंदूरागुरुकस्तूरीचंदनंरक्तचंदनम् ॥ ३९ ॥ गोरोचनंदेवदारुंपद्माक्षंचानिशाद्वयम् ॥ प्रीत्या
नुलेपनंबालेयक्षकर्दमसंभवम् ॥ ४० ॥ सर्वेषामप्यलाभेचप्रशस्तोयक्षकर्दमः ॥ कस्तूरिकायाद्वौभागौद्वौभागौकुंकुमस्यच ॥ ४१ ॥ चंदन
स्यत्रयोभागाःशशिनस्त्वेकएवहि ॥ यक्षकर्दमइत्येषसमस्तसुरवल्लभः ॥ ४२ ॥ अनुलिप्याथकुसुमैरर्चयेद्वच्मितान्यपि ॥ पाटलामल्लिका
पद्मकेतकीकरवीरकैः ॥ ४३ ॥ उत्पलैराजचंपैश्चनंद्यावर्तैश्चजातिभिः ॥ कुमारीभिःकार्णिकारैरलाभेतच्छदैःसह ॥ ४४ ॥ सुगंधिभिःप्रसूनौ
घैःसर्वालाभेपिपूजयेत् ॥ करंभोदधिभक्तंचसचूतरसमंडकाः ॥ ४५ ॥ फेणिकावटकाचैवपायसंचसशर्करम् ॥ समुद्गंसघृतंभक्तंकार्तिके
विनिवेदयेत् ॥ ४६ ॥ इंदेरिकाश्चलड्डूकामावेलंपसिकाशुभा ॥ मुंष्टिकाःशर्करागर्भाःसर्पिषापरिसाधिताः ॥ ४७ ॥ निवेद्याः
फाल्गुनेदेव्यैसार्द्धंविघ्नजितामुदा ॥ निवेदयेद्यदन्नंहिएकभक्तेपितत्स्मृतम् ॥ ४८ ॥ अन्यन्निवेद्यसंमूढोभुंजानोन्यत्पतेदधः ॥ प्रति
मासंतृतीयायामेवमाराध्यवत्सरम् ॥ ४९ ॥ व्रतसंपूर्तयेकुर्यात्स्थंडिलेग्निसमर्चनम् ॥ जातवेदसमंत्रेणतिलाज्यद्रविणेनच ॥ ५० ॥ शतम

---

१ पूरिकाः ।

घ्टाधिकंहोमंकारयेद्विधिनाव्रती ॥ सदैवनक्तेपूजोक्तासदानक्तेतुभोजनम् ॥ ५१ ॥ नक्तएवहिहोमोयंनक्तएवक्षमापनम् ॥ गृहाणपूजांमे
भक्त्यामातर्विघ्नजितासह ॥ ५२ ॥ नमोस्तुतेविश्वभुजेपूरयाशुमनोरथम् ॥ नमोविघ्नकृतेतुभ्यंनमआशाविनायक ॥ ५३ ॥ त्वंविश्वभु
जयासार्द्धंममदेहिमनोरथम् ॥ एतौमंत्रौसमुच्चार्यपूज्यौगौरीविनायकौ ॥ ५४ ॥ व्रतक्षमापनेदेयःपर्यंकस्तूलिकान्वितः ॥ उपधान्यासमायुक्तो
[1]दीपीदर्पणसंयुतः ॥ ५५ ॥ आचार्यंचसपत्नीकंपर्यंकेउपवेश्यच ॥ व्रतीसमर्चयेद्वस्त्रैःकरकर्णविभूषणैः ॥ ५६ ॥ सुगंधचंदनैर्माल्यैर्दक्षि
णाभिर्मुदान्वितः ॥ दद्यात्पयस्विनींगांचव्रतस्यपरिपूर्तये ॥ ५७ ॥ तथोपभोगवस्तूनिछत्रोपानत्कमंडलून् ॥ मनोरथतृतीयायाव्रतमेतन्म
याकृतम् ॥ ५८ ॥ न्यूनातिरिक्तंसंपूर्णमेतदस्तुभवद्गिरा ॥ इत्याचार्यंसमापृच्छ्यचतथेत्युक्तश्चतेनवै ॥ ५९ ॥ आसीमांतमनुव्रज्यदत्वा
न्येभ्योपिशक्तितः ॥ नक्तंसमाचरेत्पोष्यैःसार्द्धंसुप्रीतमानसः ॥ ६० ॥ प्रातश्चतुर्थ्यांसंभोज्यचतुरश्चकुमारकान् ॥ अभ्यर्च्यगंधमाल्याद्यै
र्द्वादशापिकुमारिकाः ॥ ६१ ॥ एवंसंपूर्णतांयातिव्रतमेतत्सुनिर्मलम् ॥ कार्यंमनोरथावाप्त्यैसर्वैरेतद्व्रतंशुभम् ॥ ६२ ॥ पत्नींमनोरमांकुल्यां
मनोवृत्त्यनुसारिणीम् ॥ तारिणींदुःखसंसारसागरस्यपतिव्रताम् ॥ ६३ ॥ कुर्वन्नेतद्व्रतंवर्षंकुमारःप्राप्नुयात्स्फुटम् ॥ कुमारीपतिमाप्नोतिस्वा
भ्यंसर्वगुणाधिकम् ॥ ६४ ॥ सुवासिनीलभेत्पुत्रान्पत्युःसौख्यमखंडितम् ॥ दुर्भगासुभगास्याच्चधनाढ्यास्याद्दरिद्रिणी ॥ ६५ ॥ विधवापिनवैध
व्यंपुनराप्नोतिकुत्रचित् ॥ गुर्विणीचशुभंपुत्रंलभतेसुचिरायुषम् ॥ ६६ ॥ ब्राह्मणोलभतेविद्यांसर्वसौभाग्यदायिनीम् ॥ राज्यभ्रष्टोलभेद्राज्यं

---

[1] दीपधारिकापुत्तलिका ।

वैश्योलाभंचाविंदति ॥ ६७ ॥ चिंतितंलभतेशूद्रोव्रतस्यास्यनिषेवणात् ॥ धर्मार्थीधर्ममाप्नोतिधनार्थीधनमाप्नुयात् ॥ ६८ ॥ कामीकामानवा
प्नोतिमोक्षार्थीमोक्षमाप्नुयात्॥योयोमनोरथोयस्यसतंतंविंदतेध्रुवम्॥६९॥मनोरथतृतीयायाव्रतस्यचरणाद्व्रती॥७०॥इतिश्रीस्कंदपुराणेकाशी
खंडेउत्तरार्धेअशीतितमेऽध्यायेचैत्रशुक्लतृतीयायांमनोरथतृतीयाव्रताख्यानंसंपूर्णम्॥अथचैत्रशुक्लतृतीयायांमध्याह्नव्यापिन्यामरुंधतीव्रतम्॥
तत्रस्त्रीणामेवाधिकारः ॥ अवैधव्यादिफलश्रवणात् ॥ तत्रादौसंकल्पः ॥ ममइहजन्मनिजन्मांतरेचबालवैधव्यनाशार्थमनेकसौभाग्यपुत्ररूप
संपत्तिसमृद्ध्यर्थमरुंधतीव्रतमहंकरिष्ये ॥ निर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंगणपतिपूजनंकरिष्येइतिसंकल्प्यधान्योपरिकलशस्थपूर्णपात्रेहैमींगौरींवासि
ष्ठंध्रुवंचसंस्थाप्यपूजयेत् ॥ तद्यथा ॥ अष्टकर्णिकयायुक्तेमंडलेपूजयेत्तुताम् ॥ अरुंधतींमहादेवींवसिष्ठसहितांसतीम् ॥ आवाहनम् ॥ अरुंध
तिमहादेविसर्वसौभाग्यदायिनि ॥ दिव्यंसुचारुवेषंचआसनंप्रतिगृह्यताम् ॥ आसनम्॥ सुचारुशीतलंदिव्यंनानागंधसुवासितम् ॥ पाद्यंगृहाण
देवेशिअरुंधतिनमोस्तुते ॥ पाद्यम् ॥ अरुंधतिमहाभागेवसिष्ठप्रियवादिनि ॥ अर्घ्यंगृहाणकल्याणिभर्त्रासहपतिव्रते ॥ अर्घ्यम् ॥ गंगा
तोयंसमानीतंसुवर्णकलशेस्थितम् ॥ आचम्यतांमहाभागेवसिष्ठसहितेनघे ॥ आचमनीयम् ॥ गंगासरस्वतीरेवापयोष्णीनर्मदाजलैः ॥
स्नापितासिमयादेवितथाशांतिंकुरुष्वमे ॥ स्नानम् ॥ नानारंगसमुद्भूतंदिव्यंचारुमनोहरम् ॥ वस्त्रंगृहाणदेवेशिअरुंधतिनमोस्तुते ॥ वस्त्रम् ॥
कंचुकीमुपवस्त्रंचनानारत्नैःसमन्वितम् ॥ गृहाणत्वंमयादत्तमरुंधतिनमोस्तुते ॥ उपवस्त्रम् ॥ कर्पूरकुंकुमैर्युक्तंहरिद्रादिसमन्वितम् ॥
कस्तूरिकासमायुक्तंचंदनंप्रतिगृह्यताम् ॥ चंदनम् ॥ हरिद्राकुंकुमंचैवसिंदूरंकज्जलान्वितम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्यागृहाणपरमेश्वरि ॥

॥ सौभाग्यद्रव्यम् ॥ माल्यादीनिसुगं० पुष्पम् ॥ वनस्पतिरसोद्भूतो० धूपम् ॥ आज्यंचवर्तिसंयुक्तम्० दीपम् ॥ अन्नंचतुर्विधंस्वादुरसैःषड्भिःसमन्वितम् ॥ नैवेद्यंगृह्यतांदेविप्रसीदपरमेश्वरि ॥ नैवेद्यम् ॥ पूगीफलंमहद्दिव्यंनागवल्ल्यादलैर्युतम् ॥ कर्पूरैलासमायुक्तंतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥ तांबूलम् ॥ इदंफलंमयादेविस्थापितंपुरतस्तव ॥ तेनमेसफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि ॥फलम्॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमबीजंविभावसोः ॥ अनंतपुण्यफलदमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ दक्षिणाम् ॥पुत्रान्देहिधनंदेहिसौभाग्यंदेहिसुव्रते॥अन्यांश्चसर्वकामांश्चदेहिदेविनमोस्तुते ॥ प्रार्थनाम् ॥ अरुंधतिमहाभागेवसिष्ठप्रियवादिनि ॥ सौभाग्यंदेहिमेदेविधनंपुत्रांश्चसर्वदा॥उत्तरार्घ्यम्॥द्विभुजांचारुसर्वांगींसाक्षसूत्रकमंडलुम् ॥ प्रतिमांकांचनींकृत्वानामभिःपरिपूजयेत् ॥ देववंद्यायैनमःपादौपूजयामि ॥ लोकवंद्यायै०जानुनीपू०संपत्तिदायिन्यै० कटींपू० गंभीरनाभ्यै० नाभिंपू० लोकधात्र्यै० स्तनौपू० जगद्धात्र्यै० कंठंपू० शांत्यैन० बाहूपू० वरप्रदायै० हस्तौपू०धृत्यैन० मुखंपू०अरुंधत्यै०शिरःपू०सकलप्रियायै० शिखांपू०वसिष्ठप्रियायै०वसिष्ठध्रुवसहितंसर्वांगंपू०नमोदेव्यैइतिनीराजनम्॥पुष्पांजलिम् ॥ वायनंदद्यात् ॥ वंशपात्रेस्थितंपूर्णंवाणकंघृतसंयुतम् ॥ अरुंधतींप्रीयतांचब्राह्मणायददाम्यहम् ॥वायनम्॥ सुवर्णमूर्तिसंयुक्तांवसिष्ठध्रुवसंयुताम् ॥ अरुंधतींसोपचारांब्राह्मणायददाम्यहम् ॥ मूर्तिदानमंत्रः ॥ गच्छदेवियथास्थानंसर्वालंकारभूषिते ॥ अरुंधतिनमस्तुभ्यंदेहिसौभाग्यमुत्तमम् ॥ इतिविसर्जनम् ॥ अथकथा ॥स्कंदउवाच॥ पुरावृत्तमिदंविप्राःशृणुध्वंव्रतमुत्तमम् ॥ आसीत्कश्चित्पुराविप्रःसर्वशास्त्रविशारदः॥१॥

तस्यैकाकन्यकाजातारूपेणाप्रतिमाभुवि ॥ ततोविवाहंसम्यग्वैपितातं[1]स्याकरोद्विजः ॥ २ ॥ कुलशीलवतेदत्तासाकन्यावरवर्णिनी ॥ अ
चिरेणैवकालेनभर्तातस्यामृतोद्विजः ॥ ३ ॥ बालरंडातुसाजातानिर्वेदादगमद्गृहात् ॥ यमुनातीरमासाद्यचकारविपुलंतपः ॥ ४ ॥ एकभु
क्त्यादिकैश्चैवकृच्छ्रचांद्रायणैस्तथा ॥ मासोपवासनियमैरात्मानंपावयत्सती ॥ ५ ॥ कदाचिदागतस्तत्रभ्रमन्गौर्यासदाशिवः ॥ यमुनातीरमा
साद्यवनितांतांददर्शसा ॥ ६ ॥ कृपयाचशिवागौरीमहादेवमुवाचसा ॥ देवकेनेदृशींप्राप्तावालवैधव्यतादशाम् ॥ ७ ॥ वदमांकृपयादेवकृपां
कुरुदयानिधे ॥ महादेवउवाच ॥ अयंविप्रःपुरागौरिकुलशीलयुतोभुवि ॥ ८ ॥ तेनकन्यापरिणीतासुरूपायुवतीसती ॥ सतांविवाह्यतरुणीं
विदेशमगमद्द्विजः ॥ ९ ॥ ततोवहुतिथंकालंसापश्यद्भर्तुरागमम् ॥ नागतस्तुतदाविप्रोयावज्जीवंगतोद्विजः ॥ १० ॥ तस्याजन्मगतंसर्वंविफ
लंपतिनाविना ॥ तेनपापेनविप्रोसौनारीत्वंप्राप्तवाञ्छिवे ॥ ११ ॥ स्वनारींयःपरित्यज्यनिर्दोषांकुलसंभवाम् ॥ यातिदेशांतरंचाथअंधाइवमहा
र्णवे ॥ १२ ॥ परदाररतोवास्यादन्यांवाकुरुतेस्त्रियम् ॥ सोन्यजन्मनिदेवेशिस्त्रीभूत्वाविधवाभवेत् ॥ १३ ॥ यानारीतुपतिंत्यक्त्वामनोवाक्काय
कर्मभिः॥रहःकरोतिवैजारंगत्वावापुरुषांतरम्॥ १४॥भोगान्भुक्त्वाचयायोषिन्मदेनप्रमदास[2]ती ॥ तेनकर्मविपाकेनसानारीविधवाभवेत् ॥ १५॥
स्वपत्नींकुलसंभूतांपतिव्रतरतांसतीम् ॥ अनुकूलांपरित्यज्यपरांयोयातिस्वेच्छया ॥ १६॥ सपापीजायतेन्यस्मिन्स्त्रीहीनोविप्रजन्मनि ॥ अने
नसदृशंदेविलोकेस्मिन्नास्तिपातकम् ॥ १७ ॥ नवैधव्यात्परोव्याधिर्नवैधव्यात्परोज्वरः ॥ नवैधव्यात्परःशोकोनवैधव्यात्परोंकुशः ॥ १८ ॥

---

[1] तस्याअकरोदितिच्छेदःसंधिरार्षः । [2] तिष्ठतीतिशेषः ।

निरयोनचवैधव्यात्कष्टंवैधव्यतानृषु ॥ तेनपापेनबहुनाजायतेबालरंडिका ॥ १९ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वासागौरीविस्मिताभवत् ॥ पप्रच्छतंमहादेवंगौरीसाकरुणान्विता ॥ २० ॥ केनेदृशंमहत्पापंबालवैधव्यदायकम् ॥ नश्यतेकर्मणादेवतन्मांवदकृपांकुरु ॥ २१ ॥ महादेवउवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिबालवैधव्यनाशनम् ॥ अरुंधतीव्रतंपुण्यंनारीसौभाग्यदायकम् ॥२२॥ यत्कृत्वाबालवैधव्यान्मुच्यतेनात्रसंशयः॥ श्रुतमेतत्तदाविप्रागौर्याशंकरतोव्रतम् ॥ २३ ॥ यमुनातीरमासाद्यउपविष्टंतदाद्विजाः ॥ तस्यैनार्यैमहादेव्याकारितंव्रतमुत्तमम् ॥ २४ ॥ तेनपुण्येनमहताव्रतजेनमुनीश्वराः ॥ सानारीचागमत्स्वर्गंमुक्तावैधव्यतस्तदा ॥ २५ ॥ इत्थंव्रतंश्रुतंसम्यगुपदिष्टंमुनीश्वराः ॥ कृतमन्यैश्चबहुभिस्तेपिमुक्तामुनीश्वराः ॥ २६ ॥ अरुंधतीव्रतमिदंसदाकार्यंमुनीश्वराः ॥ नारीवैधव्यतोमुच्येत्सौभाग्यंप्राप्नुयात्परम् ॥ २७ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेअरुंधतीव्रतम् ॥ अथउद्यापनम् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ उद्यापनविधिंब्रूहिअरुंधत्याःसुरेश्वर ॥ भक्तितःश्रोतुमिच्छामिव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ कृष्णउवाच ॥ अरुंधतीव्रतंवक्ष्येनारीसौभाग्यदायकम् ॥ येनचीर्णेनवैसम्यङ्नारीसौभाग्यमाप्नुयात् ॥ जायतेरूपसंपन्नापुत्रपौत्रसमन्विता ॥ वसंततुंसमासाद्यतृतीयायांयुधिष्ठिर ॥ माघेवामाधवेचैवश्रावणेकार्तिकेथवा ॥ स्नानंकृत्वातुवैसम्यक्त्रिरात्रोपोषितासती ॥ मिथुनानिचचत्वारिसमाहूयपतिव्रता ॥ पूजयेत्पुष्पतांबूलैश्चंदनैश्चतथाक्षतैः ॥ कुंकुमागुरुकस्तूरीकर्पूरमृगनाभिभिः ॥ शिलापट्टेचसंस्थाप्यजीरकंलवणान्वितम् ॥ लोष्टकेनसमायुक्तंवस्त्रयुग्मेनवेष्टितम् ॥ आवाहयेदरुंधतींवसिष्ठप्राणसंमिताम्॥ पतिव्रतानांसर्वासांमुख्यांवैदेवभामिनीम् ॥

द्विभुजांचारुसर्वांगींसाक्षसूत्रकमंडलुम् ॥ प्रतिमांकांचनींकृत्वानामभिःपरिपूजयेत् ॥ वसिष्ठंचध्रुवंचैव[1]प्रतिमांपूजयेद्व्रती ॥ देववंद्येनमःपादौ जानुनीलोकवंदिते ॥ कटिंसंपूजयेत्तस्याःसर्वसंपत्तिदायिनि ॥ नाभिंगंभीरनाभ्यैतुलोकधात्र्यैतथास्तनौ ॥ जगद्धात्र्यैतथास्कंधौबाहूशांत्यै नमस्तथा ॥ हस्तौतुवरदायैतुमुखंधृत्यैनमःपुनः ॥ अरुंधत्यैशिरःपूज्यसर्वांगंसकलप्रिये ॥ एवंसंपूज्यतांदेवींगंधपुष्पोपचारकैः ॥ पूजयित्वा सतींदेवींततश्चार्घ्यंप्रदापयेत् ॥ अरुंधतिमहाभागेवसिष्ठप्रियवादिनि ॥ सौभाग्यंदेहिमेदेविधनपुत्रांश्चसर्वदा ॥ पुत्रान्देहिधनंदेहिसौभाग्यंदेहि सुव्रते ॥ अन्यांश्चसर्वकामांश्चदेहिदेविनमोस्तुते॥सुवासिन्योथसंपूज्याःसमाप्तिदिवसेतदा॥शुभगंधाक्षतैःपुष्पैर्दद्याच्छूर्पेणभक्षकान् ॥ होमंचैव तदाकुर्यात्समिद्भिश्चतिलैःपृथक् ॥ संख्ययाष्टोत्तरशतंप्रार्थनामंत्रतःसुधीः ॥ मिथुनानिचसंपूज्यभूषणाच्छादनादिभिः ॥ नानाविधोपचारैश्च चतुर्विंशतिसंख्यया ॥ आचार्यायचगांदद्याद्वस्त्राण्याभरणानिच ॥ शय्यांसोपस्करांदद्यात्कांस्यपात्रंसदीपकम् ॥ आदर्शंचामरंचैवअश्वंदद्यात्सुशोभनम् ॥ यथावद्भोजयित्वाथस्त्रियःशूर्पान्समोदकान् ॥ मोदकान्कांचनंचैवतथावस्त्रंयथाविधि ॥ पोलिकाघृतपूपांश्चपूरिकाश्चविशेषतः ॥ सोहालिकाश्चदातव्याएकैकंद्विगुणंतथा ॥ भोजनद्वयपर्याप्तंदीनानाथांश्चपूजयेत् ॥ अनेनैवविधानेनभामिनीकुरुतेव्रतम् ॥ अवैधव्यमवाप्नोतितथाजन्मसहस्रकम् ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्ताधनधान्यसमावृता ॥ जीवेद्वर्षशतंसाग्रंसहभर्त्रामहाव्रता ॥ एवमभ्यर्चयित्वातुपदंगच्छेदनामयम् ॥ देवभार्यायथास्वर्गेऋषिभार्यायथैवच ॥ राजतेचमहाभागासर्वकामसमृद्धिभिः ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेअरुंधतीव्रतोद्यापनम् ॥

---

[1] प्रतिमारूपंवसिष्ठंध्रुवंचेत्यर्थः ।

अथवैशाखशुक्लतृतीयायांभविष्योत्तरोक्तमक्षय्यतृतीयाव्रतम् ॥ तीर्थैवैतद्दिनेस्नानंतिलैश्चपितृतर्पणम् ॥ दानंधर्मघटादीनांमधुसूदनपूजनम् ॥ माधवेमासिकुर्वीतमधुसूदनतुष्टिदम् ॥ तुलामकरमेषेषुप्रातःस्नानंविधीयते ॥ हविष्यंब्रह्मचर्यंचमहापातकनाशनम् ॥ वैशाखस्नाननियमंब्राह्मणानामनुज्ञया ॥ मधुसूदनमभ्यर्च्यकुर्यात्संकल्पपूर्वकम् ॥ वैशाखंसकलंमासंमेषसंक्रमणंरवेः ॥ प्रातःसनियमःस्नास्येप्रीयतांमधुसूदनः ॥ मधुसूदनसंतोषाद्ब्राह्मणानामनुग्रहात् ॥ निर्विघ्नमस्तुमेपुण्यंवैशाखस्नानमन्वहम् ॥ माधवेमेषगेभानौमुरारेमधुसूदन ॥ प्रातःस्नानेनमेनाथफलदःपापहाभव ॥ यदानज्ञायतेनामतस्यतीर्थस्यभोद्विजाः ॥ तत्रचोच्चारणंकार्यंविष्णुतीर्थमिदंत्विति ॥ अपिसम्यग्विधानेननारीवापुरुषोपिवा ॥ प्रातःस्नातःसनियमः सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ वैशाखेविधिवत्स्नात्वाभोजयेद्ब्राह्मणान्दश ॥ कृत्स्नशःसर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ इतिवैशाखस्नानविधिर्भविष्ये ॥ इयमेवतृतीयापरशुरामजयंती ॥ साचप्रदोषव्यापिनीग्राह्या ॥ तदुक्तंभार्गवार्चनदीपिकायांस्कंदभविष्ययोः ॥ वैशाखस्यासितेपक्षेतृतीयायांपुनर्वसौ ॥ निशायाःप्रथमेयामेरामाख्यःसमयेहरिः॥स्वोच्चगैःषड्ग्रहैर्युक्तेमिथुनेराहुसंस्थिते ॥ रेणुकायास्तुयोगर्भादवतीर्णोविभुःस्वयम् ॥ दिनद्वयेतद्व्याप्तावंशतःसमव्याप्तौचपरा ॥ अन्यथापूर्वैव ॥ तदुक्तंतत्रैवभविष्ये ॥ शुक्लतृतीयावैशाखेशुद्धोपोष्यादिनद्वये ॥ निशायाःपूर्वयामेचेदुत्तरान्यत्रपूर्विका ॥ तत्रैववैशाखतृतीयाअक्षय्यतृतीया ॥ साचपूर्वाह्णव्यापिनीग्राह्या ॥ दिनद्वयेतद्व्याप्तौतुपरैवेति ॥ इयंयुगादिरपि ॥ यामन्वाद्यायुगाद्याश्चतिथयस्तासुमानवः ॥ स्नात्वाहुत्वाचजप्त्वाचदत्वानंतफलंलभेत् ॥ श्राद्धेपिपूर्वाह्णव्यापिनीग्राह्या ॥ पूर्वाह्णेतुसदाकार्याःशुक्लामनुयुगादयः ॥ दैवेकर्मणिपैत्र्येचकृष्णेचैवापराह्णिकाः ॥ वैशाखस्यतृतीयांच

पूर्वविद्धांकरोतिवै ॥ हव्यंदेवानगृह्णंतिकव्यंचपितरस्तथेति ॥ अत्ररात्रिभोजनेप्रायश्चित्तमृग्विधाने ॥ रात्रौभुंक्तेवत्सरेतुमन्वादिषुयुगादिषु ॥ अभीष्यवृष्टिंमंत्रंचजपेदष्टोत्तरंशतम् ॥ अपरार्केयमः ॥ कृतोपवासाःसलिलंयेयुगादिदिनेषुच ॥ दास्यंत्यन्नादिसहितंतेषांलोकामहोदयाइति ॥ अथविधिः ॥ वैशाखस्यतृतीयायांश्रीसमेतंजगद्गुरुम् ॥ नारायणंपूजयेच्चपुष्पधूपविलेपनैः ॥ योस्यांददातिकरकान्वारिव्यंजनसंयुतान्[१] ॥ सयातिपुरुषोवीरलोकान्वैहेममालिनः ॥ वैशाखशुक्लपक्षेतुतृतीयायांतथैवच ॥ गंगातोयेनरःस्नात्वामुच्यतेसर्वकिल्विषैः ॥ तथात्रैव ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ वहुनात्रकिमुक्तेनकिंवह्वक्षरमालया ॥ वैशाखस्यसितामेकांतृतीयामक्षयांशृणु ॥ तस्यांस्नानंजपोहोमःस्वाध्यायःपितृतर्पणम् ॥ दानंचक्रियतेतस्यांतत्सर्वंस्यादिहाक्षयम् ॥ आदिःकृतयुगस्येयंयुगादिस्तेनकथ्यते ॥ सर्वपापप्रशमनीसर्वसौख्यप्रदायिनी ॥ पुरामहोदयःपार्थवणिगासीत्सुनिर्मलः ॥ प्रियंवदःसत्यवृत्तिर्देवब्राह्मणपूजकः ॥ पुण्याख्यानैकचित्तोभूत्कुटुंबव्याकुलोपिसन् ॥ तेनश्रुतावाच्यमानातृतीयारोहिणीयुता ॥ यदास्याद्बुधसंयुक्तातदासातुमहाफला ॥ तस्यांयद्दीयतेकिंचिदक्षयंस्यात्तदेवहि ॥ इतिश्रुत्वाचगंगायांसंतर्प्यपितृदेवताः ॥ गृहमागत्यकरकान्सान्नानुदकसंयुतान् ॥ अन्नपूर्णान्बृहत्कुंभाञ्जलेनविमलेनच ॥ यवगोधूमलवणान्सक्तुदध्योदनंतथा ॥ इक्षुक्षीरविकारांश्चसहिरण्यांश्चशक्तितः ॥ शुचिःशुद्धेनमनसाब्राह्मणेभ्योददौवणिक् ॥ भार्ययावार्य्यमाणोपिकुटुंवासक्तचित्तया ॥ तावत्तस्थौास्थिरेसत्त्वेमत्वासर्वंविनश्वरम् ॥ धर्मासक्तमतिःपार्थकालेनवहुनाततः ॥ जगामपंचत्वमसौवासुदेवमनुस्मरन् ॥ ततःसक्ष

---

[१] बीजसमन्वितानितिपाठेबीजमन्नम् ।

त्रियोजातःकुशावत्यांयुधिष्ठिर ॥ बभूवचाक्षयातस्यसमृद्धिर्धर्मसंयुता ॥ ईजेसचमहायज्ञैःसमाप्तवरदक्षिणैः ॥ सददौगोहिरण्यानिदानान्यन्यान्यहर्निशम् ॥ बुभुजेकामतोभोगान्दीनांधांस्तर्पयञ्छनैः ॥ तथाप्यक्षयमेवास्यक्षयंयातिनतद्धनम् ॥ श्रद्धापूर्वंतृतीयायांयद्दत्तंविभवंविना ॥ इत्येतत्तेसमाख्यातंश्रूयतामत्रयोविधिः ॥ तृतीयांतुसमासाद्यस्नात्वासंतर्प्यदेवताः ॥ एकभुक्तंतदाकुर्याद्वासुदेवंप्रपूजयेत् ॥ तस्यांकार्योयवैर्होमोयवैर्विष्णुंसमर्चयेत् ॥ यवान्दद्याद्द्विजातिभ्यःप्रयतःप्राशयेद्यवान् ॥ उदकुंभान्सकनकान्सान्नान्सर्वरसैःसह ॥ यवगोधूमचणकान्सक्तुदध्योदनंतथा ॥ ग्रैष्मकंसर्वमेवात्रसस्यंदानेप्रशस्यते ॥ तृतीयायांतुवैशाखेरोहिण्यृक्षेप्रपूज्यच ॥ उदकुंभप्रदानेनशिवलोकेमहीयते ॥ तत्रमंत्रः ॥ एषधर्मघटोदत्तोब्रह्माविष्णुशिवात्मकः ॥ अस्यप्रदानात्तृप्यंतुपितरोपिपितामहाः ॥ गंधोदकतिलैर्मिश्रंसान्नंकुंभंसदक्षिणम् ॥ पितृभ्यःसंप्रदास्यामिअक्षय्यमुपतिष्ठतु ॥ छत्रोपानत्प्रदानंचगोभूकांचनवाससाम् ॥ यद्यदिष्टंकेशवस्यतद्देयमविशंकया ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ अनाख्येयंनमेकिंचिदस्तिस्वस्त्यस्तुतेनघ ॥ नास्यांतिथौक्षयमुपैतिहुतंचदत्तंतेनाक्षयेतिकथितामुनिभिस्तृतीया ॥ उद्दिश्यदैवतपितॄन्क्रियतेमनुष्यैस्तच्चाक्षयंभवतिभारतसर्वमेव ॥ इतिश्रीभविष्येअक्षय्यतृतीयाव्रतम् ॥ अस्यामेवविष्णुधर्मोत्तरोक्तमक्षय्यतृतीयाव्रतम् ॥ वैशाखेशुक्लपक्षेतुतृतीयायामुपोषितः ॥ अक्षय्यंफलमाप्नोतिसर्वस्यसुकृतस्यच ॥ तथासाकृत्तिकोपेताविशेषेणचपूजिता ॥ तत्रजप्तंहुतंदत्तंसर्वमक्षय्यमुच्यते ॥ अक्षय्यासातिथिस्तस्मात्तस्यांसुकृतमक्षयम् ॥ अक्षतैःपूज्यतेविष्णुस्तेनसाप्यक्षयास्मृता ॥ अक्षतैस्तुनरःस्नातोविष्णोर्दत्वातथाक्षतान् ॥ सक्तूंश्चसंस्कृतांश्चैवहुत्वाचैवतथाक्षतान् ॥ विप्रेषुदत्वातानेवत

थासक्तून्सुसंस्कृतान्॥पक्वान्नंतुमहाभागफलमक्षय्यमश्नुते॥ एकामप्युक्तांयःकुर्यात्तृतीयांभृगुनंदन ॥ एतावत्तुतृतीयानांसर्वासांतुफलंलभेत् ॥ इतिअक्षय्यतृतीयाव्रतंसंपूर्णम् ॥ अथज्येष्ठशुक्लतृतीयायांरंभाव्रतम् ॥ तदुक्तंमाधवीयेभविष्ये ॥कृष्णउवाच॥ भद्रेकुरुष्वयत्नेनरंभाख्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ज्येष्ठशुक्लतृतीयायांस्नात्वानियमतत्परा ॥ पूर्वविद्धातिथिर्ग्राह्यातत्रैवव्रतमाचरेत् ॥ बृहत्तपातथारंभासावित्रीवटपैतृकी ॥ कृष्णाष्टमीचभूताचकर्तव्यासंमुखीतिथिः ॥ व्रतविध्यादिकंतुहेमाद्रौसंवत्सरकौस्तुभादौद्रष्टव्यम्॥ इतिरंभाव्रतनिर्णयः ॥ अथश्रावणशुक्लतृतीयायांमधुस्रवाख्यागुर्जरेषुप्रसिद्धा ॥ तस्यास्मद्देशेऽप्रसिद्धत्त्वाद्विधिर्नोक्तः ॥ सापरयुताग्राह्या ॥ अथाचारप्राप्तंश्रावणशुक्लतृतीयायांस्वर्णगौरीव्रतम् ॥ एतच्चकर्णाटकदेशेभाद्रपदशुक्लतृतीयायांप्रसिद्धम् ॥ तत्रसंकल्पः॥ममइहजन्मनिजन्मांतरेचअक्षय्यसौभाग्यप्राप्तिकामायाःपुत्रपौत्रादिधनधान्यैश्वर्यप्राप्त्यर्थंश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंस्वर्णगौरीव्रतमहंकरिष्ये ॥ तत्रपूजा ॥ देवदेविसमागच्छप्रार्थयेहंजगत्पते ॥ इमांमयाकृतांपूजांगृहाणसुरसत्तमे ॥ आवाहनम् ॥ भवानित्वंमहादेविसर्वसौभाग्यदायिके ॥ अनेकरत्नसंयुक्तमासनंप्रतिगृह्यताम् ॥ आसनम् ॥ सुचारुशीतलंदिव्यंनानागंधसुवासितम् ॥ पाद्यंगृहाणदेवेशिमहादेविनमोस्तुते ॥ पाद्यम् ॥ श्रीपार्वतिमहाभागेशंकरप्रियवादिनि ॥ अर्घ्यंगृहाणकल्याणिभर्त्रासहपतिव्रते ॥ अर्घ्यम् ॥ गंगातोयंसमानीतंसुवर्णकलशेस्थितम् ॥ आचम्यतांमहाभागेभवेनसहितेनघे ॥ आचमनीयम् ॥ गंगासरस्वतीरेवाकावेरीनर्मदाजलैः ॥ स्नापितासिमयादेवितथाशांतिंकुरुष्वमे ॥ स्नानम् ॥ सर्वभूषाधिकेसौम्येलोकलज्जानिवारणे ॥ मयोपपादितेतुभ्यंवाससीप्रतिगृह्यताम् ॥ वस्त्रम् ॥ कंचुकीम् ॥ आचमनीयम् ॥ कर्पूरकुंकुमैर्युक्तंहरिद्रादिसमन्वितम् ॥ कस्तूरिकासमायुक्तंचंदनंप्रति

गृह्यताम् ॥ चंदनम् ॥ हरिद्राकुंकुमंचैवासिंदूरंकज्जलंतथा ॥ सौभाग्यद्रव्यसंयुक्तंगृहाणपरमेश्वरि ॥सौभाग्यद्रव्यम्॥ माल्यादीनीतिपुष्पम् ॥
देवद्रुमरसोद्भूतःकालागुरुसमन्वितः ॥ आघ्रेयतामयंधूपोभवानिघ्राणतर्पणः॥ धूपम् ॥ आज्यंचेतिदीपम् ॥ अन्नंचतुर्विधंस्वादु ०इतिनैवेद्यम्॥
आचमनीयम्॥कर्पूरैलालवंगादितांबूलीदलसंयुतम् ॥ क्रमुकादियुतंचैवतांबूलंप्रतिगृह्यतात् ॥तांबूलम् ॥ इदंफलंमयादेवि ०इतिफलम् ॥ हिर
ण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ नीराजनम् ॥ नमस्कारम् ॥ यानिकानिचपापानि० इतिप्रदक्षिणाम् ॥ पुष्पांजलिम् ॥ पुत्रान्देहिधनंदेहिसौभाग्यं
देहिसुव्रते ॥ अन्यांश्चसर्वकामांश्चदेहिदेविनमोस्तुते ॥ इतिप्रार्थना ॥ भवान्याश्चमहादेव्याव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ प्रीतयेद्विजवर्यायवाणकंप्रददा
म्यहम् ॥ नानाषोडशपक्वान्नैर्वेणुपात्राणिषोडश ॥ कुर्याद्वस्त्रादिभिर्युक्तान्याहूयद्विजदंपतीन् ॥ व्रतोद्यापनसिद्ध्यर्थंतेभ्योदद्याद्व्रतीनरः ॥
स्वलंकृताःसुवासिन्यःपातिव्रत्येनभूषिताः ॥ ममकामसमृद्ध्यर्थंप्रतिगृह्णंतुवाणकम् ॥ इतिस्वर्णगौरीपूजा ॥ अथकथा ॥ पुराकैलासशिख
रेसिद्धगंधर्वसेविते ॥ उमयासहितंस्कंदःप्रपच्छशिवमव्ययम् ॥ १ ॥ स्कंदउवाच ॥ करुणासागरेशानलोकानांहितकाम्यया ॥ व्रतंकथय
देवेशपुत्रपौत्रप्रवर्द्धनम् ॥ २ ॥ शंकरउवाच ॥ साधुपृष्टंमहाभागकथयामिषडानन ॥ स्वर्णगौरीव्रतंनामसर्वसंपत्करंनृणाम् ॥ ३ ॥ पुरास
रस्वतीतीरेविमलाख्यामहापुरी ॥ तत्रचंद्रप्रभोनामराजाभूद्धनदोपमः ॥ ४ ॥ तस्यद्वेरूपलावण्येसौंदर्यस्मरविभ्रमे ॥ महादेवीविशाला
क्ष्यौभार्येबालमृगेक्षणे ॥ ५ ॥ तयोःप्रियतराज्येष्ठातस्यासीन्नृपतेर्मता ॥ सकदाचिद्वनंभेजेमृगयासक्तमानसः ॥ ६ ॥ तत्रशार्दूलवाराहव
नमाहिषकुंजरान् ॥ हत्वाबभ्रामतृष्णार्तःसतस्मिन्विपिनेमहत् ॥ ७ ॥ चकोरचक्रकारंडखंजरीटशताकुलम् ॥ उत्फुल्लहल्लकोद्दामकुमुदो

त्पलमंडितम् ॥ ८ ॥ अपूर्वमवनीशोसौददर्शाप्सरसांसरः ॥ समासाद्यसरस्तीरंपीत्वाजलमनुत्तमम् ॥ ९ ॥ भक्त्यागौरीमर्चयंतंददर्शाप्सर
सांगणम् ॥ किमेतदितिपप्रच्छराजाराजीवलोचनः ॥ १० ॥ अप्सरसऊचुः ॥ स्वर्णगौरीव्रतमिदंक्रियतेस्माभिरुत्तमम् ॥ सर्वसंपत्करंनृणां
तत्कुरुष्वनृपोत्तम ॥ ११ ॥ राजोवाच ॥ विधानंकीदृशंब्रूतकिंफलं[1]व्रतचारणात् ॥ ताऊचुर्योषितःसर्वानभोमासि[2]तृतीयके ॥ १२ ॥ प्रार
ब्धव्यंव्रतमिदंगौर्याःषोडशवत्सरान् ॥ तच्छ्रुत्वासोपिजग्राहव्रतंनियतमानसः ॥ १३ ॥ गुणैःषोडशभिर्युक्तंदोरकंदक्षिणेकरे ॥ ववंधानेनमं
त्रेणभक्त्यागौरींप्रपूज्यच ॥ १४ ॥ दोरकंषोडशगुणंवध्नामिदक्षिणेकरे ॥ त्वत्प्रीतयेमहेशानिकरिष्येहंव्रतंतव ॥ १५ ॥ ततःकृत्वाव्रतंदेव्या
अगमन्निजमंदिरे ॥ विशालाक्ष्यास्ततोदृष्टोराजागौर्याःप्रपूजकः ॥ १६ ॥ बद्धंतंदोरकंहस्तेदृष्ट्वाचपतिकोपना ॥ नकर्तव्यंनकर्तव्यमितिरा
ज्ञीवदत्यपि ॥ १७ ॥ त्रोटित्वासाचचिक्षेपवाह्यशुष्कतरूपरि ॥ तेनसंस्पृष्टमात्रेणतरुःपल्लवितांगतः ॥ १८ ॥ तद्द्वितीयाततोदृष्ट्वाविस्मया
कुलिताभवत् ॥ तन्मूलेदोरकंछिन्नंगृहीत्वासाववंधह ॥ १९ ॥ ततस्तद्व्रतमाहात्म्यात्पतिप्रियतराभवत् ॥ देवीव्रतापचारे
णसात्यक्तादुःखितावने ॥ २० ॥ प्रययौसामहादेवींध्यायंतीनियमान्विता ॥ मुनीनामाश्रमेपुण्येनिवसंतीसतीक्वचित् ॥ २१ ॥
निवारितामुनिवरैर्गच्छपापेयथासुखम् ॥ धावंतीविपिनंघोरंगणाध्यक्षंददर्शह ॥ २२ ॥ तंचदृष्ट्वापिसागौरींद्रक्ष्याम्यहमुपोषिता ॥

---

[1] विस्तरान्ममोतिक्वाचित्पाठः । [2] तृतीयायामित्यर्थः ।

इतिनिश्चित्यमनसागंतुंप्रववृतेन्यतः ॥ २३ ॥ ततोददर्शाग्रतस्तुगच्छंतीचसरोवरम् ॥ ततोवनश्रियंचाग्रेसर्वाभरणभूषिताम् ॥
॥ २४ ॥ पश्यंतीशनकैस्तद्वद्व्रजंतीचैवमानुषी ॥ तैस्तैर्निराकृताद्दुष्टानिर्विण्णानिषसादह ॥ २५ ॥ ततस्तत्कृपयागौरीप्रा
दुरासीन्महासती ॥ तांदृष्ट्वादंडवद्भूमौनत्वास्तुत्वानृपप्रिया ॥ २६ ॥ जयदेविनमस्तुभ्यंजयभक्तवरप्रदे ॥ जयशंकरवामांगेमंगलेसर्व
मंगले ॥ २७ ॥ ततोलब्ध्वावरंभक्त्यागौरीमभ्यर्च्यतद्व्रतम् ॥ चक्रेदेवीपदंतस्यैददौसौभाग्यसंपदः ॥ २८ ॥ इतितस्याःप्रसादेनसर्वान्भो
गानवाप्यच ॥ विशालाक्षीप्रियाराज्ञोभूत्वाचमुमुदेभृशम् ॥२९ ॥ एवमाराधयन्गौरींभुक्त्वाभोगाननुत्तमान्॥अंतेशिवपुरंप्राप्तःकांताभिःसहि
तोनृपः ॥३० ॥ यच्छोभनंव्रतमिदंकथितंशिवायाःकुर्यान्ममप्रियतरोभविताचगौर्याः॥प्राप्यश्रियंसमधिकांभुविशत्रुसंघान्निर्जित्यनिर्मलपदंस
हसाप्रयाति ॥ ३१ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेगौरीखंडेस्वर्णगौरीव्रतकथा ॥ अथोद्यापनम् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ उद्यापनविधिंब्रूहितृतीयायाःसुरे
श्वर ॥ भक्तितःश्रोतुमिच्छामिव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ १ ॥ कृष्णउवाच ॥ उद्यापनविधिंवक्ष्येसावधानेनवैशृणु ॥ त्रिंशद्दंडप्रमाणेनप्रमितंदक्षि
णोत्तरे ॥ २ ॥ प्रत्यक्प्रागपिराजेंद्रनवगोचर्मइष्यते ॥ गोचर्ममात्रंसंलिप्यगोमयेनविचक्षणः ॥ ३ ॥ मंडपंकारयेत्तत्रनानावर्णसुशोभनम् ॥
ग्रहमंडलपार्श्वेतुपद्ममष्टदलंलिखेत् ॥ ४ ॥ तन्मध्येस्थापयेत्कुंभमव्रणंमृन्मयंशुभम् ॥ ताम्रपात्रंप्रकुर्वीतपलैःषोडशभिस्तथा ॥ ५ ॥
तदर्धार्धेनवाकुर्याद्वित्तशाठ्यंविवर्जयेत् ॥ श्वेतवस्त्रयुगच्छन्नंश्वेतयज्ञोपवीतिच ॥ ६ ॥ भाजनंचतिलैःपूर्णंकलशोपरिविन्यसेत् ॥ कर्षमा
त्रसुवर्णेनप्रतिमांकारयेद्बुधः ॥ ७ ॥ तदर्धंमध्यमंप्रोक्तंतदर्धंतुकनिष्ठकम् ॥ कृत्वारूपंप्रयत्नेनपार्वत्याश्चहरस्यच ॥ ८ ॥ वेदोक्तेनप्रतिष्ठाच

कर्तव्यातुयथाविधि ॥ अथताम्रमयेपात्रेप्रतिमांतत्रविन्यसेत् ॥ ९ ॥ पार्वत्यास्तुयुगं[1]दद्यादुपवीतंशिवस्यच ॥ पंचामृतेनस्नपनंकृत्वादेव
स्यचोत्तमम् ॥ १० ॥ स्नानंचकारयेत्पश्चात्ततःपूजांसमाचरेत् ॥ चंदनेनसुगंधेनसुपुष्पैश्चप्रपूजयेत् ॥ ११ ॥ धूपंचकल्पयेद्गंधंचंदनागुरुसं
युतम् ॥ नानाप्रकारैर्नैवेद्यंतथादीपंचकारयेत्॥१२॥अर्चयेत्पूजयेद्भक्त्यागंधपुष्पैःफलाक्षतैः ॥ आवाहनादिकर्तव्यंपुराणागमसंभवैः ॥१३॥
कार्याविधानतःपूजाभक्तिश्रद्धासमन्वितम्॥देवदेवसमागच्छप्रार्थयेहंजगत्पते ॥१४॥ इमांमयाकृतांपूजांगृहाणसुरसत्तम ॥ एवंपूजाप्रकर्तव्या
रात्रौजागरणंततः॥१५॥गीतनृत्यादिसंयुक्तंकथाश्रवणपूर्वकम् ॥ अर्चयेत्पूर्ववद्देवंपश्चाद्धोमंसमाचरेत् ॥ स्वगृह्योक्तविधानेनकृत्वाग्निस्थापनंत
तः॥प्रारभेच्चततोहोमंनवग्रहपुरःसरम्॥१७॥तिलांश्चयवसंमिश्रानाज्येनचपरिप्लुतान् ॥ जुहुयाद्रुद्रमंत्रेणगौरीमंत्रेणवेदवित् ॥१८॥ अष्टोत्तरश
तंवापिअष्टाविंशतिमेववा ॥ एवंसमाप्यहोमंतुतत्राचार्यंप्रपूजयेत् ॥ १९ ॥ अर्घ्यपुष्पप्रदानैश्चवस्त्रालंकारभूषणैः ॥ शक्त्याचदक्षिणांदद्यात्प्र
चारैर्गौधिकांमताम् ॥ २० ॥ धेनुंसदक्षिणांदत्वासुशीलांचपयस्विनीम् ॥ स्वर्णशृंगींरौप्यखुरांकांस्यदोहनसंयुताम् ॥ २१ ॥ रत्नपुच्छां
वस्त्रयुतांताम्रपृष्ठामलंकृताम् ॥ सवत्सामव्रणांभद्रांधेनुंदद्यात्प्रयत्नतः ॥ २२ ॥ सुवर्णेनसमायुक्तामाचार्यायचसाधवे ॥ षोडशभिःप्रकारै
श्चपक्वान्नैःप्रीणयेच्चतम् ॥ २३ ॥ षोडशप्रमितैर्दद्याद्ब्राह्मणेभ्यःप्रयत्नतः ॥ वंशपात्रस्थितैःपश्चात्पक्वान्नैर्वायनंशुभैः ॥ २४ ॥ अन्येभ्योब्राह्म
णेभ्यश्चदक्षिणांचप्रयत्नतः ॥ बंधुभिःसहभुंजीतनियतश्चपरेहनि ॥ एवंकृत्वाभवेत्पार्थपरिपूर्णंव्रतीयतः ॥ २५ ॥ इतिश्रीस्कं० पु० कृ०

---

[1] वस्त्रयुगम् ।

युधि० देस्वर्णगौरीव्रतोद्यापनम् ॥ अथसुकृततृतीयाविधिरुच्यते ॥ ॥ श्रावणशुक्लतृतीयायांसुकृतव्रतम् ॥ तत्रसामध्याह्नव्यापिनीग्राह्या ॥
अथकथा ॥ शौनकउवाच ॥ सर्वकामप्रदायीनिव्रतानिकथितानिवै ॥ व्रतंकथययत्नेनयेनश्रेयोहमाप्नुयाम् ॥ १ ॥ सूतउवाच ॥ साधुसाधु
महाभागलोकानांहितकारकम् ॥ कथयामिव्रतंदिव्यंयोषितांफलदायकम् ॥ २ ॥ कृष्णस्यावरजासाध्वीसुभद्रानामविश्रुता ॥ रूपलावण्य
संपन्नासुभगाचारुहासिनी ॥ ३ ॥ गांडीवधन्वनश्चासौयोषितांचवराप्रिया ॥ त्रैलोक्याधिपतिःकृष्णस्तस्याहंभगिनीप्रिया ॥ ४ ॥ इतिगर्वस
माविष्टानकिंचिदकरोच्छुभम् ॥ कालोपियस्यचाज्ञांवैशिरसाधारयेत्सदा ॥ ५ ॥ समेभ्रातासखाकृष्णोदनुजानांनिकृंतनः ॥ इतिसं
चिंत्यमनसिनकिंचित्साकरोत्तदा ॥ ६ ॥ सर्वज्ञातंतदातेनदेवदेवेनशार्ङ्गिणा ॥ इतिसंचिंत्यमनसिभ्रातृत्वान्ममगौरवात् ॥ ७ ॥ भवाब्धिता
रणंकिंचिन्मूढत्वान्नकरिष्याति ॥ ध्यात्वामुहूर्तंमनसिश्रीकृष्णोभक्तवत्सलः ॥ ८ ॥ सुभद्रानिकटेगत्वावचनंचेदमब्रवीत् ॥ परलोकजिगीषा
र्थंनकिंचिदपितेकृतम् ॥ ९ ॥ व्रतंकुरुष्वमनसासर्वान्कामानवाप्स्यसि ॥ सुकृतंतारकंलोकेलोकानांहितकारकम् ॥ १० ॥ यत्कृत्वासर्व
पापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदंचापिसर्वसौभाग्यदायकम् ॥ ११ ॥ व्रतंकुरुष्वचाद्यैवसुकृतस्यफलाप्तये ॥ कालोहंसर्वलो
केषुवृक्षरूपेणसंस्थितः ॥ १२ ॥ धर्मस्तस्यचमूलंहिऋतवःस्कंधएवच ॥ मासाद्वादशसंख्याकाश्चोपशाखाह्यनुक्रमात् ॥ १३ ॥
षष्ट्याधिकंचत्रिशतंफलानिदिवसास्तथा ॥ पर्णानिघटिकाःप्रोक्ताःकालोहंवृक्षरूपकः ॥ १४ ॥ तस्मात्फलानांप्राप्त्यर्थंव्रतंकुरुष्वशोभने ॥
नभोमासेचसंप्राप्तेशुक्लपक्षेचभामिनि ॥ १५ ॥ तृतीयाहस्तसंयुक्ताव्रतंकार्यमिदंशुभम् ॥ प्रातश्चैवसमुत्थायदंतधावनपूर्वकम् ॥ १६ ॥

स्नानंकुर्याद्यथान्यायंहरिद्राभिःसमन्वितम् ॥ मध्याह्नेचैवसंप्राप्तेकृत्वागोमयमंडलम् ॥ १७ ॥ चतुर्द्वारेणसहितंमंडपंतत्रकारयेत् ॥ वेदींविरच्यधवलांहस्तमात्रांविशेषतः ॥ १८ ॥ तन्मध्येष्टदलंपद्ममक्षतैःपरिकल्पयेत् ॥ पीठेमांचोपरिस्थाप्यक्षीराब्धिसुतयासह ॥ १९ ॥ उपचारैःषोडशभिःपूजयेद्भक्तिसंयुतः ॥ षष्ठ्याधिकंचत्रिशतंसुकृतस्यफलानिवै ॥ २० ॥ गोधूमचूर्णेनफलंशर्कराभिःसमन्वितम् ॥ उदुंबरस्यवृक्षस्यफलाकारंचकारयेत् ॥ २१ ॥ वेणुपात्रेचसंस्थाप्यवाणकंचाद्विजातये ॥ सहिरण्यंसतांबूलंदद्याच्चैवयथाविधि ॥ २२ ॥ वायनमंत्रः ॥ पुत्रपौत्रसमृद्ध्यर्थंसौभाग्यावाप्तयेतथा ॥ वाणकंवैप्रदास्यामिव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ २३ ॥ पिष्टस्यचफलानांवैपायसंपरिकल्पयेत् ॥ भ्रातृस्वरूपिणंमांचभोजयित्वायथाविधि ॥ २४ ॥ इतिकृत्वाचविधिवत्समाप्यचततःपरम् ॥ तृतीयेवत्सरेप्राप्तेउद्यापनविधिंचरेत् ॥२५॥ आचार्यंवरयेद्भक्त्यावेदवेदांगपारगम् ॥ सुशीलंसर्वधर्मज्ञंशांतंदांतंकुटंबिनम् ॥ २६ ॥ स्वस्तिवाच्यद्विजःसाकंनांदीश्राद्धंविधायच ॥ हैमींचप्रतिमांकुर्यान्निष्कनिष्कार्धसंख्यया ॥ २७ ॥ क्षीराब्धिसुतयासाकंममशक्त्यातुभक्तितः ॥ नवीनंकल[1]शंताम्रंपिधानेनसमन्वितम् ॥ २८ ॥ पल्लवैश्चहिरण्यैश्चवस्त्रयुग्मेनवेष्टितम् ॥ तन्मध्येमांप्रतिष्ठाप्यउपचारैःप्रपूजयेत् ॥ २९ ॥ ततःपुष्पांजलिंदद्यात्क्षमाप्यचपुनःपुनः ॥ वाणकंहिप्रदद्याच्चव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ ३० ॥ लक्ष्मीनारायणोदेवोह्यस्मात्संसारसागरात् ॥ रक्षेद्वैसकलात्पापादिहसर्वंददातुमे ॥३१॥ अच्युतःप्रतिग्रह्णातिअच्युतोवैददातिच ॥ अच्युतस्तारकोभाभ्यामच्युतायनमोनमः ॥३२ ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्धी

---

१ संधिरार्षः ।

तवादित्रमंगलैः ॥ पुराणश्रवणेनैवरात्रिशेषंततोनयेत् ॥ ३३ ॥ प्रभातेविमलेस्नात्वानित्यकर्मसमाप्यच ॥ विष्णोर्नुकंसकुमिवहोममंत्रद्वयंस्मृतम् ॥ ३४ ॥ अष्टाधिकद्विशतंचातिलैर्होमंतुकारयेत् ॥ कलशंप्रतिमायुक्तमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ ३५ ॥ गांदद्यात्कपिलांचैवसालंकारांसदक्षिणाम् ॥ आचार्यंपूजयेद्भक्त्यावस्त्रैराभरणैरपि ॥ ३६ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्चतुर्विंशतिसंख्यकान् ॥ आशिषोवैगृहीत्वाथस्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ ३७ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वातत्सर्वंहिचकारसा ॥ भुक्त्वाभोगान्यथाकाममंतेस्वर्गंजगामसा ॥ ३८ ॥ ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरपुराणेसुकृतव्रतकथा ॥ अथभाद्रपदशुक्लतृतीयायांशिष्टपरिगृहीतंहरितालिकाव्रतम् ॥ तच्चपरविद्धायांकार्यम् ॥ मुहूर्तमात्रसत्त्वेपिदिनेगौरीव्रतंपरेइतिमाधवोक्तेः ॥ हरितालिकाव्रतपुरस्कारेणापिपरविद्धाग्रहणवचनादिवोदासीयेउदाहृतत्वाच्च ॥ तत्रव्रतविधिः ॥ भाद्रपदशुक्लतृतीयायांप्रातस्तिलामलककल्केनस्नात्वापट्टवस्त्रंपरिधायमासपक्षाद्युल्लिख्यममसमस्तपापक्षयपूर्वकसप्तजन्मराज्याखंडितसौभाग्यादिविवृद्धयेउमामहेश्वरप्रीत्यर्थंहरितालिकाव्रतमहंकरिष्ये ॥ तत्रादौगणपतिपूजनंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ गौरीयुक्तंमहेश्वरंपूजयेत् ॥ अथपूजा ॥ पीतकौशेयवसनांहेमाभांकमलासनाम् ॥ भक्तानांवरदांनित्यंपार्वतींचिंतयाम्यहम् ॥ मंदारमालाकुलितालकायैकपालमालांकितशेखराय ॥ दिव्यांबरायैचदिगंबरायनमःशिवायैचनमःशिवाय ॥ उमामहेश्वराभ्यांनमःध्यायामि ॥ देविदेविसमागच्छप्रार्थयेहंजगन्मये ॥ इमांमयाकृतांपूजांगृहाणसुरसत्तमे ॥ उमामहेश्वराभ्यांनमः आवाहनम् ॥ भवानित्वंमहादेविसर्वसौभाग्यदायिके ॥ अनेकरत्नसंयुक्तमासनंप्रतिगृह्यताम् ॥ आसनम् ॥ सुचारुशीतलंदिव्यंनानागंधसमन्वितम् ॥ पाद्यंगृहाणदेवेशिमहादेविनमोस्तुते ॥ पाद्यम् ॥ श्रीपार्वतिम

हाभागेशंकरप्रियवादिनि ॥ अर्घ्यंगृहाणकल्याणिभर्त्रासहपतिव्रते ॥ अर्घ्यम् ॥ गंगाजलंसमानीतंसुवर्णकलशोस्थितम् ॥ आचम्यतांमहाभागेरुद्रेणसहितेनघे ॥ आचमनीयम् ॥ गंगासरस्वतीरेवापयोष्णीनर्मदाजलैः ॥ स्नापितासिमयादेवितथाशांतिंकुरुष्वमे ॥ स्नानम् ॥दध्याज्यमधुसंयुक्तंमधुपर्कंमयानघे ॥ दत्तंगृहाणदेवेशिभवपाशविमुक्तये ॥ मधुपर्कम् ॥ पयोदधिघृतंचैवशर्करामधुसंयुतम् ॥ पंचामृतेनस्नपनंप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ पंचामृतस्नानम् ॥ किरणाधूतपापाचपुण्यतोयासरस्वती ॥ मणिकर्णीजलंशुद्धंस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ स्नानम् ॥ सर्वभूषाधिकेसौम्येलोकलज्जानिवारणे ॥ मयोपपादितेतुभ्यंवाससीप्रतिगृह्यताम् ॥ वस्त्रम् ॥ मंत्रमयंमयादत्तंपरब्रह्ममयंशुभम् ॥ उपवीतमिदंसूत्रंगृहाणजगदंबिके ॥ उपवीतम् ॥ कंचुकीमुपवस्त्रंचनानारत्नैःसमन्वितम् ॥ गृहाणत्वंमयादत्तंपार्वत्यैचनमोस्तुते ॥ कंचुकीम् ॥ कुंकुमागुरुकर्पूरकस्तुरीचंदनैर्युतम् ॥ विलेपनंमहादेवितुभ्यंदास्यामिभक्तितः ॥ गंधम् ॥ रंजिताःकुंकुमौघेनअक्षताश्चातिशोभनाः ॥ भक्त्यासमर्पितास्तुभ्यंप्रसन्नाभवपार्वति ॥ अक्षतान् ॥ हरिद्रांकुंकुमंचैवसिंदूरंकज्जलान्वितम् ॥ सौभाग्यद्रव्यसंयुक्तंगृहाणपरमेश्वरि ॥ सौभाग्यद्रव्याणि ॥ सेवंतिकाबकुलचंपकपाटलाब्जैःपुन्नागजातिकरवीररसालपुष्पैः ॥ बिल्वप्रवालतुलसीदलमालतीभिस्त्वांपूजयामिजगदीश्वरिमेप्रसीद ॥ पुष्पम् ॥ अथांगपूजा ॥ उमायै० पादौ० गौर्यैनमःजंघेपू० पार्वत्यैन० जानुनीपू० जगद्धात्र्यै० ऊरूपू० जगत्प्रतिष्ठायै० कटीपू० शांतिरूपिण्यै० नाभिंपू० देव्यैन० उदरंपू०लोकवंदितायै० स्तनौपू० काल्यैन० कंठंपू० शिवायैन० मुखंपू० भवान्यै० नेत्रेपू० रुद्राण्यै० कर्णौपू० शर्वाण्यै० ललाटंपू० मंगलदात्र्यै० शिरःपू० ॥ देवद्रुमरसोद्भूतःकृष्णागुरुसमन्वितः ॥ आनीतोयंमयाधूपोभवानिप्र

तिगृह्यताम् ॥ धूपम् ॥ त्वंज्योतिःसर्वदेवानांतेजसांतेजउत्तमम् ॥ आत्मज्योतिःपरंधामदीपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ दीपम् ॥ अन्नंचतुर्विधं
स्वादुरसैःषड्भिःसमन्वितम् ॥ भक्ष्यभोज्यसमायुक्तंनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ नैवेद्यम् ॥ आचमनीयम् ॥ मलयाचलसंभूतंकर्पूरेणसमन्वि
तम् ॥ करोद्वर्तनकंचारुगृह्यतांजगतःपते ॥ करोद्वर्तनम् ॥ इदंफलंमयादेवि० फलम् ॥ पूगीफलंमहद्दिव्यं० तांबूलम् ॥ हिरण्यग
र्भगर्भस्थं० दक्षिणाम् ॥ वज्रमाणिक्यवैदूर्यमुक्ताविद्रुममंडितम् ॥ पुष्परागसमायुक्तंभूषणंप्रतिगृह्यताम् ॥ भूषणम् ॥ चंद्रा
दित्यौचधरणीविद्युदग्निस्त्वमेवच ॥ त्वमेवसर्वज्योतींषिआर्तिक्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ नीराजनम् ॥ अथनामपूजा ॥ उमायै० गौर्यै०
पार्वत्यै० जगद्धात्र्यै० जगत्प्रतिष्ठायै० शांतिरूपिण्यै० हराय० महेश्वराय० शंभवेन० शूलपाणये० पिनाकधृषे०
शिवाय०पशुपतये०महादेवाय०पुष्पांजलिम् ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच॥तानिसर्वाणिनश्यंतुप्रदक्षिणपदेपदे ॥प्रदक्षिणाम्॥
अन्यथाशरणंनास्तित्वमेवशरणंमम ॥ तस्मात्कारुण्यभावेनक्षमस्वपरमेश्वरि ॥ नमस्कारम् ॥ पुत्रान्देहिधनंदेहिसौभाग्यंदेहिसुव्रते ॥ अन्यां
श्चसर्वकामांश्चदेहिदेविनमोस्तुते ॥ इतिप्रार्थना ॥ ततोवैणवादिपात्रस्थानिसौभाग्यद्रव्यसहितानिवायनानिदद्यात् ॥ अन्नंसुवर्णपात्रस्थंसव
स्त्रफलदक्षिणम् ॥ वायनंगौरिविप्रायददामिप्रीतयेतव ॥ सौभाग्यारोग्यकामायसर्वसंपत्समृद्धये ॥ गौरिगौरीशतुष्ट्यर्थंवायनंतेददाम्यहमि
तिमंत्राभ्यांवायनम् ॥ इतिपूजा ॥ अथकथा ॥ सूतउवाच ॥ मंदारमालाकुलितालकायैकपालमालांकितशेखराय ॥ दिव्यांबरायैचादिगंबराय
नमः शिवायैचनमःशिवाय ॥ १ ॥ कैलासशिखरेरम्येगौरीपृच्छतिशंकरम् ॥ गुह्याद्गुह्यतरंगुह्यंकथयस्वमहेश्वर ॥ २ ॥ सर्वस्वंसर्वधर्माणाम

लपायासंमहत्फलम् ॥ प्रसन्नोसियदानाथतथ्यंब्रूहिममाग्रतः ॥३॥ केनत्वंहिमयाप्राप्तस्तपोदानव्रतादिना ॥ अनादिमध्यनिधनोभर्ताचैवजग
त्प्रभुः ॥ ४ ॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामितवाग्रेव्रसमुत्तमम् ॥ यद्गोप्यंममसर्वस्वंकथयामितवप्रिये ॥ ५ ॥ यथाचोडुगणेचंद्रोग्रहाणां
भानुरेवच ॥ वर्णानांचयथाविप्रोदेवानांविष्णुरेवच ॥ ६ ॥ नदीनांचयथागंगापुराणानांचभारतम् ॥ वेदानांचयथासामइंद्रियाणांमनोयथा ॥
॥७॥ पुराणवेदसर्वस्वमागमेनयथोदितम् ॥ एकाग्रेणशृणुष्वैतद्यथादृष्टंपुरातनम् ॥ ८ ॥ येनव्रतप्रभावेणप्राप्तमर्धासनंमम ॥ तत्सर्वंकथयि
ष्येहंत्वंममप्रेयसीयतः ॥ ९ ॥ भाद्रेमासिसितेपक्षेतृतीयाहस्तसंयुता ॥ तदनुष्ठानमात्रेणसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ १० ॥ शृणुदेवित्वयापूर्वंयद्व
तंचरितंमहत् ॥ तत्सर्वंकथयिष्यामियथावृत्तंहिमालये ॥ ११ ॥ पार्वत्युवाच ॥ कथंकृतंमयानाथव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ तत्सर्वंश्रोतुमिच्छा
मित्वत्सकाशान्महेश्वर ॥ १२ ॥ शिवउवाच ॥ अस्तितत्रमहान्दिव्योहिमवान्नगउत्तमः ॥ नानाभूमिसमाकीर्णोनानाद्रुमसमाकुलः ॥ १३ ॥
नानापक्षिसमायुक्तोनानामृगविचित्रकः ॥ यत्रदेवाःसगंधर्वाःसिद्धचारणगुह्यकाः ॥ १४ ॥ विचरंतिसदाहृष्टागंधर्वागीततत्पराः ॥ स्फाटिकैः
कांचनैःशृंगैर्मणिवैदूर्यभूषितैः ॥ १५ ॥ भुजैर्लिखन्निवाकाशंसुहृदोमंदिरंयथा ॥ हिमेनपूरितोनित्यंगंगाध्वनिविनादितः ॥ १६ ॥ पार्वतित्वं
यथाबाल्येपरमाचरतीतपः ॥ अब्दद्वादशकंदेविधूम्रपानमधोमुखी ॥ १७ ॥ संवत्सरचतुःषष्टिंपक्वपर्णाशनंकृतम् ॥ माघमासेजलेमग्नावै
शाखेचाग्निसेविनी ॥ १८ ॥ श्रावणेचबहिर्वासाअन्नपानविवर्जिता ॥ दृष्ट्वातातेनतत्कष्टंचिंतयादुःखितोभवत् ॥ १९ ॥ कस्मैदेयामयाकन्या
एवंचिंतातुरोभवत् ॥ तदैवांबरतःप्राप्तोब्रह्मपुत्रस्तुधर्मवित् ॥२०॥ नारदोमुनिशार्दूलःशैलपुत्रींदिदृक्षया ॥ दत्वार्घ्यंविष्टरंपाद्यंनारदंप्रोक्तवा

न्गिरिः॥२१॥हिमवानुवाच॥किमर्थमागतःस्वामिन्वदस्वमुनिसत्तम॥महाभाग्येनसंप्राप्तंत्वदागमनमुत्तमम् ॥२२॥ नारदउवाच॥ शृणुशैलेंद्र
मद्वाक्यंविष्णुनाप्रेषितोस्म्यहम् ॥ योग्यंयोग्यायदातव्यंकन्यारत्नमिदंत्वया ॥ ३३ ॥ वासुदेवसमोनास्तिब्रह्मविष्णुशिवादिषु ॥ तस्मैदेयात्व
याकन्याअत्रार्थेसंमतंमम ॥ २४ ॥ हिमवानुवाच ॥ वासुदेवःस्वयंदेवःकन्यांप्रार्थयतेयादि ॥ तदामयाप्रदातव्यात्वदागमनगौरवात् ॥
॥ २५ ॥ इत्येवंगदितंश्रुत्वानभस्यंतर्दधेमुनिः ॥ ययौपीतांबरधरंशंखचक्रगदाधरम् ॥ २६ ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वामुनींद्रस्तमभाषत ॥
नारदउवाच ॥ शृणुदेवभवत्कार्यंविवाहोनिश्चितस्तव ॥२७॥ हिमवांस्तुतदागौरीमुवाचवचनंमुदा ॥ दत्तासित्वंमयापुत्रिदेवायगरुडध्वजे[1] ॥
॥ २८ ॥ श्रुत्वावाक्यंपितुर्देवीगतासासखिमंदिरम् ॥ भूमौपतित्वासातत्रविललापातिदुःखिता ॥ २९ ॥ विलपंतींतदादृष्ट्वासखीवचनमब्र
वीत् ॥ सख्युवाच ॥ किमर्थंदुःखितादेविकथयस्वममाग्रतः ॥ ३० ॥ यद्भवत्याभिलषितंकरिष्येहंनसंशयः ॥ पार्वत्युवाच ॥ सखिशृणुम
मप्रीत्यामनोभिलषितंमम ॥ ३१ ॥ महादेवंचभर्तारंकरिष्येहंनसंशयः ॥ एतन्मेचिंतितंकार्यंतातेनकृतमन्यथा ॥३२ ॥ तस्माद्देहपरित्यागं
करिष्येहंसखिप्रिये ॥ पार्वत्यावचनंश्रुत्वासखीवचनमब्रवीत् ॥ ३३ ॥ सख्युवाच ॥ पितायत्रनजानातिगमिष्यावोहितद्वनम् ॥
इत्येवंसंमतंकृत्वानीतासित्वंमहद्वनम् ॥ ३४ ॥ पितानिरीक्षयामासहिमवांस्तुगृहेगृहे ॥ केननीतास्तिमेपुत्रीदेवदानवकिन्नरैः ॥ ३५ ॥
नारदाग्रेकृतंसत्यंकिंदास्येगरुडध्वजे ॥ इत्येवंचिंतयाविष्टोमूर्च्छितोनिपपातह ॥ ३६ ॥ हाहाकृत्वाप्रधावंतिलोकास्तेगिरिपुंगवम् ॥ ऊचु

---

[1] छांदसम् ।

गिरिवरंसर्वैमूर्च्छाहेतुंगिरेवद ॥ ३७ ॥ गिरिरुवाच ॥ दुःखस्यहेतुंशृणुतकन्यारत्नंहृतंमम ॥ दष्टावाकालसर्पेणसिंहव्याघ्रेणवाहता ॥
॥ ३८ ॥ नजानेक्वगतापुत्रीकेनदुष्टेनवाहृता ॥ चकंपेशोकसंतप्तोवातेनेवमहातरुः ॥ ३९ ॥ गिरिर्वनाद्वनंयातस्त्वदालोकनकारणात् ॥ सिंह
व्याघ्रैश्च[1]भल्लैश्चरोहिभिश्चमहावनम् ॥ ४० ॥ त्वंचापिविपिनेघोरेव्रजंतीसखिभिःसह ॥ तत्रदृष्ट्वानदींरम्यांतत्तीरेचमहागुहाम् ॥ ४१ ॥
तांप्रविश्यसखीसार्द्धमन्नभोगविवर्जिता ॥ संस्थाप्यवालुकालिंगंपार्वत्यासहितंमम ॥ ४२ ॥ भाद्रशुक्लतृतीयायामर्चयंतीतुहस्तभे ॥ तत्रवा
द्येनगीतेनरात्रौजागरणंकृतम् ॥ ४३ ॥ व्रतराजप्रभावेणआसनंचालितंमम ॥ संप्राप्तोहंतदातत्रयत्रत्वंसखिभिःसह ॥ ४४ ॥ प्रसन्नोस्मिमया
प्रोक्तंवरंब्रूहिवरानने ॥ पार्वत्युवाच ॥ यदिदेवप्रसन्नोसिभर्ताभवमहेश्वर ॥ ४५ ॥ तथेत्युक्त्वातुसंप्राप्तःकैलासंपुनरेवच ॥ ततः
प्रभातेसंप्राप्तेनद्यांकृत्वाविसर्जनम् ॥ ४६ ॥ पारणंतुकृतंतत्रसख्यासार्द्धंत्वयाशुभे ॥ हिमवानपितंदेशमाजगामघनंवनम् ॥ ४७ ॥ चतु
राशानिरीक्षंस्तुविह्वलःपतितोभुवि ॥ दृष्ट्वातत्रनदीतीरेप्रसुप्तंकन्यकाद्वयम् ॥ ४८ ॥ उत्थाप्योत्संगमारोप्यरोदनंकृतवान्गिरिः ॥
सिंहव्याघ्राहिभल्लूकैर्वनेदुष्टेकुतःस्थिता ॥ ४९ ॥ पार्वत्युवाच ॥ शृणुतातमयाज्ञातंत्वंदास्यसीश्वरायमाम् ॥ तदन्यथाकृतंतातते
नाहंवनमागता ॥ ५० ॥ ददासितातयदिमामीश्वरायतदागृहम् ॥ आगमिष्यामिनैवंचेदिहस्थास्यामिनिश्चितम्॥५१॥तथेत्युक्त्वाहिमवतानी
तासित्वंगृहंप्रति ॥ पश्चाद्दत्तात्वमस्माकंकृत्वावैवाहिकींक्रियाम् ॥५२॥ तेनव्रतप्रभावेणसौभाग्यंसाधितंत्वया ॥ अद्यापिव्रतराजस्तुनकस्या

---

[1] भल्लूकैरहिभिःसहितंवनमित्यपिपाठः ।

पिनिवेदितः ॥ ५३ ॥ नामास्यव्रतराजस्यशृणुदेवियथाभवत् ॥ अलिभिर्हरितायस्मात्तस्मात्साहरितालिका ॥ ५४ ॥ देव्युवाच ॥
नामेदंकथितंदेवविधिंवदममप्रभो ॥ किंपुण्यंकिंफलंचास्यकेनचक्रियतेव्रतम् ॥ ५५ ॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुदेविविधिंवक्ष्येनारीसौभाग्यहेतु
कम् ॥ करिष्यतिप्रयत्नेनयादिसौभाग्यमिच्छति ॥ ५६ ॥ तोरणादिप्रकर्तव्यंकदलीस्तंभमंडितम् ॥ आच्छाद्यपट्टवस्त्रैस्तुनानावर्णविचि
त्रितैः ॥ ५७ ॥ चंदनेनसुगंधेनलेपयेद्गृहमंडपम् ॥ शंखभेरीमृदंगैस्तुकारयेद्बहुनिःस्वनान् ॥ ५८ ॥ नानामंगलगीतंचकर्तव्यंममसद्मनि ॥
स्थापयेद्वालुकालिंगंपार्वत्यासहितंमम ॥ ५९ ॥ पूजयेद्बहुपुष्पैश्चगंधधूपादिभिर्नवैः ॥ नानाप्रकारैर्नैवेद्यैःपूजयेज्जागरंचरेत् ॥ ६० ॥
नालिकेरैःपूगफलैर्जंबीरैर्बकुलैस्तथा ॥ बीजपूरैःसनारिंगैःफलैश्चान्यैश्चभूरिशः ॥ ६१ ॥ ऋतुकालोद्भवैर्भूरिप्रकारैःकंदमूलकैः ॥ ॐ नमः
शिवायशांतायपंचवक्त्रायशूलिने ॥ ६२ ॥ नंदिभृंगिमहाकालगणयुक्तायशंभवे ॥ शिवायैहरकांतायैप्रकृत्यैसृष्टिहेतवे ॥ ६३ ॥ शिवायै
सर्वमांगल्येशिवरूपेजगन्मये ॥ शिवेकल्याणदेनित्यंशिवरूपेनमोस्तुते ॥ ६४ ॥ शिवरूपेनमस्तुभ्यंशिवायैसततंनमः ॥ नमस्तेब्रह्मचा
रिण्यैजगद्धात्र्यैनमोनमः ॥ ६५ ॥ संसारभयसंतापात्त्राहिमांसिंहवाहिनि ॥ येनकामेनदेवित्वंपूजितासिमहेश्वरि ॥ ६६ ॥ राज्यसौभाग्यसं
पत्तिंदेहिमामंबपार्वति ॥ मंत्रेणानेनदेवित्वांपूजयित्वामयासह ॥ ६७ ॥ कथांश्रुत्वाविधानेनदद्यादन्नंचभूरिशः ॥ ब्राह्मणेभ्योयथाशक्तिदेया
वस्त्रहिरण्यगाः ॥ ६८ ॥ अन्येषांभूयसीदेयास्त्रीणांवैभूषणादिकम् ॥ भर्त्रासहकथांश्रुत्वाभक्तियुक्तेनचेतसा ॥ ६९ ॥ कृत्वाव्रते
श्वरंदेविसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ सप्तजन्मभवेद्राज्यंसौभाग्यंचैववर्द्धते ॥ ७० ॥ तृतीयायांतुयानारीआहारंकुरुतेयादि ॥ सप्तजन्मभवेद्वं

ध्यावैधव्यंजन्मजन्मनि ॥ ७१ ॥ दारिद्र्यंपुत्रशोकंचकर्कशादुःखभागिनी ॥ पच्यतेनरकेघोरेनोपवासंकरोतिया ॥ ७२ ॥ राजतेकां
चनेताम्रेवैणवेवाथमृन्मये ॥ भाजनेविन्यसेदन्नंसवस्त्रफलदक्षिणम् ॥ दानंचद्विजवर्यायदद्यादंतेचपारणा ॥ ७३ ॥ एवंविधिंयाकुरुतेच
नारीत्वयासमानारमतेचभर्त्रा ॥ भोगाननेकान्भुविभुज्यमानासायुज्यमंतेलभतेहरेण ॥ ७४ ॥ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥
कथाश्रवणमात्रेणतत्फलंप्राप्यतेनरैः ॥ ७५ ॥ एतत्तेकथितंदेवितवाग्रेव्रतमुत्तमम् ॥ कोटियज्ञकृतंपुण्यमस्यानुष्ठानमात्रतः ॥ ७६ ॥
इतिश्रीभविष्योत्तरपुराणेहरगौरीसंवादेहरितालिकाव्रतकथासंपूर्णा ॥ अथोद्यापनम् ॥ पार्वत्युवाच ॥ उद्यापनविधिंब्रूहितृतीयायाःसुरेश्वर ॥
भक्तितःश्रोतुमिच्छामिव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥१॥ महादेवउवाच ॥ उद्यापनविधिंवक्ष्येव्रतराजस्यशोभने ॥ यस्यानुष्ठानमात्रेणसंपूर्णंहिव्रतंभवेत् ॥
॥ २ ॥ चतुःस्तंभंचतुर्द्वारंकदलीस्तंभमंडितम् ॥ घंटिकाचामरयुतंकमलैरुपशोभितम् ॥ ३ ॥ चंदनागुरुकर्पूरैर्लेपितंमंडपंशुभम् ॥ मध्ये
वितानंबध्नीयात्पंचवर्णैरलंकृतम् ॥ ४ ॥ तन्मध्येकारयेत्पद्मंपंचवर्णैःसुशोभनैः ॥ तस्योपरिन्यसेद्व्रीहीन्द्रोणेनपरिसंमितान् ॥ ५ ॥ सौव
र्णंराजतंताम्रंकलशंविन्यसेद्बुधः ॥ पंचरत्नानिनिक्षिप्यसर्वौषधिसमन्वितम् ॥ ६ ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंसौवर्णराजतंचवा ॥ वृषारूढंमहादेवं
रजतेनविनिर्मितम् ॥ ७ ॥ सर्वावयवसंयुक्तांगौरींहेम्नाविनिर्मिताम् ॥ पूजयेत्तत्रगंधाद्यैःपुष्पैर्नानाविधैःशुभैः ॥ ८ ॥ रात्रौजागरणंकुर्यात्क
थावाचनपूर्वकम् ॥ ततःप्रभातसमयेकृतस्नानादिकर्मच ॥ ९ ॥ पूर्ववच्चार्चयेद्देवींपश्चाद्धोमंसमाचरेत् ॥ स्वगृह्योक्तविधानेनकृत्वाग्निस्थापनं
ततः ॥ १० ॥ प्रारभेच्चततोहोमंनवग्रहपुरःसरम् ॥ तिलांश्चयवसंमिश्रानाज्येनचपरिप्लुतान् ॥ ११ ॥ जहुयाद्रुद्रमंत्रेणगौरीमंत्रेणवेदवित् ॥

अष्टोत्तरशतंचापिअष्टाविंशतिमेववा ॥ १२ ॥ एवंसमाप्यहोमंतुतत्राचार्यंप्रपूजयेत् ॥ सुवर्णरत्नवासोभिर्गांदद्याच्चयथाविधि ॥१३॥ शय्यां
सोपस्कारांदद्यादाचार्यायप्रयत्नतः ॥ षोडशद्विजयुग्मानिसुपक्वान्नैश्चभोजयेत् ॥ १४ ॥ सौभाग्यद्रव्यवस्त्राणिवंशपात्राणिषोडश ॥
दातव्यानिप्रयत्नेनब्राह्मणेभ्योयथाविधि ॥ १५ ॥ अन्येभ्योद्विजवर्येभ्योदक्षिणांचप्रयत्नतः ॥ भूयसींपरयाभक्त्याप्रदद्याच्छिवतुष्टये ॥
॥ १६ ॥ उद्दिश्यपार्वतीशंचसर्वंकुर्यादतंद्रिता ॥ बंधुभिःसहभुंजीतनियताचपरेहनि ॥ १७ ॥ एवंयाकुरुतेनारीव्रतराजंमनोहरम् ॥ सौ
भाग्यमखिलंतस्याःसप्तजन्मनसंशयः ॥१८॥ इतिश्रीहरितालिकाव्रतोद्यापनंसंपूर्णं ॥ अथभाद्रपदकृष्णतृतीयायांबृहद्गौरीव्रतम् ॥ डोलीतिदे
शभाषायाम् ॥ शाखामूलफलैःसहरींगिणीतिप्रसिद्धांबृहतींगृहमानीयसिकतावेद्यांनिक्षिप्यउदकेनासिच्यतत्रतांन्यसेत् ॥ चंद्रोदयंदृष्ट्वासुस्ना
तापंचसखीभिःसहअलंकृत्यपूजयेत् ॥ तद्यथा ॥ ममइहजन्मनिजन्मांतरेचाक्षय्यसौभाग्यप्राप्तिकामायाःपुत्रपौत्रादिधनधान्यैश्वर्यप्राप्त्यर्थंश्री
गौरीबृहद्गौरीव्रतंकरिष्येइतिसंकल्प्यकलशेवरुणंसंपूज्यबृहद्गौरींपूजयेत् ॥ चतुर्भुजांसुवर्णाभांनानालंकारभूषिताम् ॥ हिमेंदुतुहिनाभासां
मुक्तामणिविभूषिताम् ॥ पाशांकुशधरांदेवींध्यायेत्सर्वार्थसिद्धिदाम् ॥ कमंडलुधरांसूक्ष्मांपानपात्रंचबिभ्रतीम् ॥ ध्यायामि ॥ एहिमात
र्विशुद्धेत्वंत्रिगुणेपरमेश्वरि॥आवाहयामिभक्त्यात्वांप्रसन्नाभवसर्वदा॥आवाहनम्॥हेमरत्नकृतंदेविआसनंतेविनिर्मितम् ॥ पाशांकुशधरांदेवी
मासनेस्थापयाम्यहम्॥आसनम्॥अक्षमालांकुशधरेवीणापुस्तकधारिणि॥भक्त्यादत्तंमयातोयंपाद्यार्थंप्रतिगृह्यताम्॥पाद्यम् ॥ अर्घ्यंददामिते
मातर्भक्तानामभयंकरे ॥ गृहाणत्वंबृहद्गौरिगंधाक्षतसमन्वितम् ॥अर्घ्यम् ॥ भक्तानामिष्टदेमातःसर्वालंकारसंयुते॥आचम्यतांजगन्मातर्बृहद्गौ

रिनमोस्तुते ॥ आचमनम् ॥ ततःपंचामृतस्नानम्॥स्नापयामिजगन्मातस्त्वांसुतीर्थजलेनवै॥प्रार्थयित्वामयादेविसद्यस्तापविनाशिनि॥स्नानम्॥ वस्त्रंधौतंमयादेविदुकूलंतवनिर्मितम् ॥ भक्त्यासमर्पितंमातर्गृह्यतांजगदंबिके ॥ वस्त्रम् ॥ हरिद्राकुंकुमंचैवसिंदूरंकज्जलान्वितम् ॥ सौभाग्यद्रव्यसंयुक्तंगृहाणपरमेश्वरि॥ सौभाग्यद्रव्यम् ॥ पंचसूत्रविनिर्मितंदोरकंअर्पयेत्॥मलयाचलसंभूतंघनसारंमनोहरम् ॥ गंधंगृहाणदेवित्वंबृहद्गौरिनमोस्तुते ॥ गंधम् ॥ करवीरैर्जातिकुसुमैश्चंपकैर्वकुलैःशुभैः ॥ शतपत्रैश्चकह्लारैरर्चयेत्परमेश्वरीम् ॥ पुष्पम् ॥ धूपोयंगृह्यतांदेविकालागुरुसमन्वितः ॥ आघ्रेयःसर्वदेवानांदेवद्रुमरसोद्भवः ॥ धूपम् ॥ दीपंगृहाणदेवेशित्रैलोक्यतिमिरापहे ॥ वह्निनायोजितंमातर्बृहद्गौरिनमोनमः ॥दीपम्॥ नैवेद्यंगृह्यतांदेविभक्तिमेह्यचलांकुरु ॥ ईप्सितंमेवरंदेहिपरत्रचपरांगतिम् ॥नैवेद्यम्॥पानीयम् ॥ इदंफलमितिनारिकेलफलम्॥ पूगीफलमितितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ नीराजनम् ॥ पुष्पांजलिम् ॥ अथकंठेदोरकंबध्नीयात् ॥ धारयिष्यामिभद्रेत्वांत्वद्भक्तात्वत्परायणा ॥ आयुर्देहियशोदेहिसौभाग्यंदेहिमेशिवे ॥ दोरकबंधनम् ॥ क्षेमसंपत्करेदेविसर्वसौभाग्यदायिनि ॥ सर्वकामप्रदेदेविगृहाणार्घ्यंनमोस्तुतेइतिविशेषार्घ्यम् ॥ ततश्चंद्रार्घ्यं ॥ क्षीरोदार्णवसंभूतलक्ष्मीबंधोनिशाकर॥गृहाणार्घ्यंमयादत्तंरोहिण्यासहितःशशिन् ॥प्रार्थना॥ गगनांगणसंदीपक्षीराब्धिमथनोद्भव ॥ भाभासितदिगाभोगरमानुजनमोस्तुते ॥ पक्वान्नफलसंयुतंवायनंदद्यात् ॥ आहूतासिमयादेविपूजितासिमयाशुभे ॥ सौभाग्यंममदेहित्वंयत्रस्थातत्रगम्यताम् ॥ इतिविसर्जनम् ॥ अथकथा ॥विजयोवाच ॥ अथान्यच्चबृहद्गौरीव्रतंवक्ष्यामिकन्यके॥ मासिभाद्रपदेकृष्णेतृतीयायांचतद्व्रतम् ॥ १ ॥ आनयेद्बृहतींगौरींशाखामूलफलैःसह ॥ रिंगिणीवृक्षंसमूलमानयेत् ॥ निक्षिप्यदेवतांवेद्यांतद

अष्टोत्तरशतंचापिअष्टाविंशतिमेववा ॥ १२ ॥ एवंसमाप्यहोमंतुतत्राचार्यंप्रपूजयेत् ॥ सुवर्णरत्नवासोभिर्गांदद्याच्चयथाविधि ॥१३ ॥ शय्यां
सोपस्कारांदद्यादाचार्यायप्रयत्नतः ॥ षोडशद्विजयुग्मानिसुपक्वान्नैश्चभोजयेत् ॥ १४ ॥ सौभाग्यद्रव्यवस्त्राणिवंशपात्राणिषोडश ॥
दातव्यानिप्रयत्नेनब्राह्मणेभ्योयथाविधि ॥ १५ ॥ अन्येभ्योद्विजवर्येभ्योदक्षिणांचप्रयत्नतः ॥ भूयसींपरयाभक्त्याप्रदद्याच्छिवतुष्टये ॥
॥ १६ ॥ उद्दिश्यपार्वतीशंचसर्वंकुर्यादतंद्रिता ॥ बंधुभिःसहभुंजीतनियताचपरेहानि ॥ १७ ॥ एवंयाकुरुतेनारीव्रतराजंमनोहरम् ॥ सौ
भाग्यमखिलंतस्याःसप्तजन्मनसंशयः ॥१८॥ इतिश्रीहरितालिकाव्रतोद्यापनंसंपूर्ण ॥ अथभाद्रपदकृष्णतृतीयायांबृहद्गौरीव्रतम् ॥ डोलींतिदे
शभाषायाम् ॥ शाखामूलफलैःसहरींगिणीतिप्रसिद्धांबृहतींगृहमानीयसिकतावेद्यांनिक्षिप्यउदकेनासिच्यतत्रतांन्यसेत् ॥ चंद्रोदयंदृष्ट्वासुस्ना
तापंचसखीभिःसहअलंकृत्यपूजयेत् ॥ तद्यथा ॥ ममइहजन्मनिजन्मांतरेचाक्षय्यसौभाग्यप्राप्तिकामायाःपुत्रपौत्रादिधनधान्यैश्वर्यप्राप्त्यर्थंश्री
गौरीबृहद्गौरीव्रतंकरिष्येइतिसंकल्प्यकलशेवरुणंसंपूज्यबृहद्गौरींपूजयेत् ॥ चतुर्भुजांसुवर्णाभांनानालंकारभूषिताम् ॥ हिमेंदुतुहिनाभासां
मुक्तामणिविभूषिताम् ॥ पाशांकुशधरांदेवींध्यायेत्सर्वार्थसिद्धिदाम् ॥ कमंडलुधरांसूक्ष्मांपानपात्रंचबिभ्रतीम् ॥ ध्यायामि ॥ एहिमात
र्विशुद्धेत्वंत्रिगुणेपरमेश्वरि॥आवाहयामिभक्त्यात्वांप्रसन्नाभवसर्वदा॥आवाहनम्॥हेमरत्नकृतंदेविआसनंतेविनिर्मितम् ॥ पाशांकुशधरांदेवी
मासनेस्थापयाम्यहम्॥आसनम्॥अक्षमालांकुशधरेवीणापुस्तकधारिणि॥भक्त्यादत्तंमयातोयंपाद्यार्थंप्रतिगृह्यताम्॥पाद्यम् ॥ अर्घ्यंददामिते
मातर्भक्तानामभयंकरे ॥ गृहाणत्वंबृहद्गौरिगंधाक्षतसमन्वितम् ॥अर्घ्यम् ॥ भक्तानामिष्टदेमातःसर्वालंकारसंयुते॥आचम्यतांजगन्मातर्बृहद्गौ

रिनमोस्तुते ॥ आचमनम् ॥ ततःपंचामृतस्नानम्॥स्नापयामिजगन्मातस्त्वांसुतीर्थजलेनवै॥प्रार्थयित्वामयादेविसद्यस्तापविनाशिनि॥स्नानम्॥ वस्त्रंधौतंमयादेविदुकूलंतवनिर्मितम् ॥ भक्त्यासमर्पितंमातर्गृह्यतांजगदंबिके ॥ वस्त्रम् ॥ हरिद्राकुंकुमंचैवसिंदूरंकज्जलान्वितम् ॥ सौभाग्यद्रव्यसंयुक्तंगृहाणपरमेश्वरि॥ सौभाग्यद्रव्यम् ॥ पंचसूत्रविनिर्मितंदोरकंअर्पयेत्॥मलयाचलसंभूतंघनसारंमनोहरम् ॥ गंधंगृहाणदेवित्वंबृहद्गौरिनमोस्तुते ॥ गंधम् ॥ करवीरैर्जातिकुसुमैश्चंपकैर्बकुलैःशुभैः ॥ शतपत्रैश्चकह्लारैरर्चयेत्परमेश्वरीम् ॥ पुष्पम् ॥ धूपोयंगृह्यतांदेविकालागुरुसमन्वितः ॥ आघ्रेयःसर्वदेवानांदेवद्रुमरसोद्भवः ॥ धूपम् ॥ दीपंगृहाणदेवेशित्रैलोक्यतिमिरापहे ॥ वह्निनायोजितंमातर्बृहद्गौरिनमोनमः ॥दीपम्॥ नैवेद्यंगृह्यतांदेविभक्तिमेह्यचलांकुरु ॥ ईप्सितंमेवरंदेहिपरत्रचपरांगतिम् ॥नैवेद्यम्॥पानीयम् ॥ इदंफलमितिनारिकेलफलम्॥ पूगीफलमितितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ नीराजनम् ॥ पुष्पांजलिम् ॥ अथकंठेदोरकंबध्नीयात् ॥ धारयिष्यामिभद्रेत्वांत्वद्भक्तात्वत्परायणा ॥ आयुर्देहियशोदेहिसौभाग्यंदेहिमेशिवे ॥ दोरकबंधनम् ॥ क्षेमसंपत्करेदेविसर्वसौभाग्यदायिनि ॥ सर्वकामप्रदेदेविगृहाणार्घ्यंनमोस्तुतेइतिविशेषार्घ्यम् ॥ ततश्चंद्रार्घ्यं ॥ क्षीरोदार्णवसंभूतलक्ष्मीबंधोनिशाकर॥गृहाणार्घ्यंमयादत्तंरोहिण्यासहितःशशिन् ॥प्रार्थना॥ गगनांगणसंदीपक्षीराब्धिमथनोद्भव ॥ भाभासितदिगाभोगरमानुजनमोस्तुते ॥ पक्वान्नफलसंयुतंवायनंदद्यात् ॥ आहूतासिमयादेविपूजितासिमयाशुभे ॥ सौभाग्यंममदेहित्वंयत्रस्थातत्रगम्यताम् ॥ इतिविसर्जनम् ॥ अथकथा ॥विजयोवाच ॥ अथान्यच्चबृहद्गौरीव्रतंवक्ष्यामिकन्यके॥ मासिभाद्रपदेकृष्णेतृतीयायांचतद्व्रतम् ॥ १ ॥ आनयेद्बृहतींगौरींशाखामूलफलैःसह ॥ रिंगिणीवृक्षंसमूलमानयेत् ॥ निक्षिप्यदेवतांवेद्यांतद

धःसिकतांशुभाम् ॥ २ ॥ न्यसेच्चंद्रोदयंदृष्ट्वास्नात्वाधौतांबरावृता ॥ सखीभिःसहितासम्यगलंकृत्यप्रपूजयेत् ॥ ३ ॥ गौरीमावाह्यविधिवत्सिक
तामंडलेशुभे ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्दिव्यैर्धूपदीपैरनेकशः ॥४॥ सर्वोपचारैर्बृहतीयुक्तांपंचभिरर्चयेत् ॥ एवंपूज्ययथाशक्त्याकृत्वाचैवप्रदक्षिणाम्॥
॥ ५ ॥ बध्नीयाद्दोरकंपश्चात्तंतुपंचकनिर्मितम् ॥ बध्नामिदोरकंकंठेत्वद्भक्तात्वत्परायणा ॥ ६ ॥ आयुर्देहियशोदेहिसौभाग्यंदेहिमेशिवे ॥ अने
नदोरकंबद्ध्वाचंद्रायार्घ्यंसमर्पयेत् ॥ ७ ॥ क्षेमसंपत्करेदेविसर्वसौभाग्यदायिनि ॥ सर्वकामप्रदेविगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ ८ ॥ गगनांगणसं
दीपक्षीराब्धिमथनोद्भव ॥ भाभासितादिगाभोगरमानुजनमोस्तुते ॥ ९ ॥ कथामेतांचशृणुयाद्गौर्यग्रेतन्मनाःसदा ॥ ततोगोधूमचूर्णेनपंचभिः
कुडवैर्युतम् ॥ १० ॥ पक्वान्नमर्धंविप्रायदत्वाभुंजीतचस्वयम् ॥ एवंवैपंचवर्षाणिकृत्वाव्रतमनुत्तमम् ॥ ११ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोति
नात्रकार्याविचारणा ॥ ऋषिकन्योवाच ॥ केनचादौपुराचीर्णंव्रतमेतत्त्वयोदितम् ॥ १२ ॥ ईप्सितंकोपिलेभेवाव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥
विजयोवाच ॥ शृणुकन्येयथाप्राप्तंपार्वत्याकथितंपुरा ॥ १३ ॥ सूतउवाच ॥ शृणुध्वमृषयःसर्वेनैमिषारण्यवासिनः ॥ पुराकृतयुगस्यादौ
सर्वभूतहितैषिणा ॥ १४ ॥ शंभुनाकथितंगौर्यैतद्व्रतंकथयाम्यहम् ॥ कदाचिदुपविष्टंतंपार्वतीपर्यपृच्छत ॥ १५ ॥ पार्वत्युवाच ॥
शंभोत्वांप्रष्टुमिच्छामिकरुणाकरशंकर ॥ सर्वबाधोपशमनंसर्वकामफलप्रदम् ॥ १६ ॥ व्रतानांसर्वदानानामुत्तमंब्रूहितत्त्वतः ॥
आयुरारोग्यदंदेवपुत्रपौत्रप्रदायकम् ॥ तद्व्रतंब्रूहिदेवेशयद्यहंतववल्लभा ॥ १७ ॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुदेविपरंगुह्यंव्रतंपरमदुर्लभम् ॥

---

१ सखीभिः ।

पुराभूद्द्वापरस्यांतेपांडोःप्रियवरांगना ॥ १८ ॥ वर्षषोडशसंपूर्णासंपन्ननवयौवना ॥ अनपत्यातुसाकुंतीभर्तारमिदमब्रवीत् ॥ १९ ॥
कुंत्युवाच ॥ केनकर्मविपाकेनपुत्रहीनास्मिदुःखिता ॥ [1]अनपत्यप्रतीकारमिदानींब्रूहितत्त्वतः ॥ २० ॥ पांडुरुवाच ॥ ऋषिशापोस्तिमे
भद्रेयतस्ते[2]नभविष्यति ॥ २१ ॥ भर्तुस्तद्वचनंश्रुत्वापितृगेहेभ्यगात्स्वयम् ॥ पितुर्गेहेवर्तमानाकुंतीव्यासंददर्शह ॥ २२ ॥ नमस्कृ
त्यचतंप्राहकुंतीमुकुलितांजलिः ॥ कुंत्युवाच ॥ तातमेकथयाशुत्वंपुत्रसंतानकारकम् ॥ २३ ॥ सर्वसंपत्करंनृणांव्रतमेकंमहामुने ॥
॥ व्यासउवाच ॥ शृणुत्वंबृहतीगौर्याव्रतंसंतानदायकम् ॥ २४ ॥ भाद्रकृष्णतृतीयायांनिशिचंद्रोदयेशुभे ॥ स्नानंकृत्वाचाविधिवन्मौनी
भूत्वाव्रतंचरेत् ॥ २५ ॥ सर्वसंपत्करंचैवस्त्रीणांपुत्रान्नसौख्यकृत् ॥ भूहिरण्यादिदानानांसर्वेषामाधिकंव्रतम् ॥ २६ ॥ पंचवर्षंविधातव्यं
ततउद्यापनंचरेत् ॥ उद्यापनविधानेनसंपूर्णंफलमश्नुते ॥ २७ ॥ अंतेतुकारयेद्भक्त्यासौवर्णंबृहतीफलम् ॥ षष्ट्युत्तरचतुर्भिश्चशुभैर्बीजैर्यु
तंतुतत् ॥ २८ ॥ देव्याःपुरस्तुसंस्थाप्यपूर्ववत्प्रतिपूजयेत् ॥ आचार्यंपूजयेद्भक्त्याविप्रान्पंचतथैवच ॥ २९ ॥ सुवासिन्यःपंचपूज्यावस्त्रालं
कारभूषणैः ॥ कंचुकैश्चैवताटंकैःकंठसूत्रैर्हरिद्रया ॥ ३० ॥ वंशपात्राणिपंचैवसूत्रैःसंवेष्टितानिच ॥ सिंदूरंजीरकंचैवसौभाग्यद्रव्यसंयुतम् ॥
॥ ३१ ॥ गोधूमपिष्टजातंचबृहतीफलपंचकम् ॥ वायनानिचपंचैवताभ्योदद्यात्तुभोजनम् ॥ ३२ ॥ अर्घ्यंदत्वावायनानिदत्वाभुंजीतवाग्य
तः ॥ तत्फलंधारयेत्कंठेसर्वकामसमृद्धये ॥ ३३ ॥ ततःप्रातःसमुत्थायसालंकारासखीजनैः ॥ गीतवाद्ययुतानद्यांगौरींतांतुविसर्जयेत् ॥

---

१ अनपत्यत्वप्रतीकारमित्यर्थः । २ अपत्यमितिशेषः ।

॥ ३४ ॥ आहूतासिमहादेविपूजितासिमयाशुभे ॥ ममसौभाग्यदानाययथेष्टंगम्यतांत्वया ॥ ३५ ॥ एतद्व्रतप्रभावेणकाचिद्ब्राह्मणकन्य
का ॥ पतिंसंजीवयामासनिर्भर्त्स्यर्यमकिंकरान् ॥ ३६ ॥ तस्माच्चरत्वंव्रतमेतदाद्यमायुःप्रदंपुत्रसमृद्धिदंच ॥ पुत्रैश्चपौत्रैश्चयुताचपत्यागौ
रीप्रसादाद्ध्रुवजीववत्सा ॥ ३७ ॥ यइदंशृणुयान्नित्यंश्रावयेद्वासमाहितः ॥ सभुक्त्वाविपुलान्भोगानंतेशिवपदंव्रजेत् ॥ ३८ ॥ इतिश्रीभवि
ष्योत्तरपुराणेबृदद्गौरीकथासंपूर्णा ॥ इदंकर्णाटकेप्रसिद्धम् ॥ अथमार्गशीर्षेमाघेवाकृष्णतृतीयायांसौभाग्यसुंदरीव्रतम् ॥ तच्चतुर्थीयुतायां
कार्यंनद्वितीयाविद्धायाम् ॥ द्वितीयावेधरहितातृतीयायाऽसिताभवेत् ॥ चतुर्थीयोगिनीकिंचिच्छुद्धावापियदाभवेदितिकथायामुक्तेः ॥
अथकथा ॥ नारदउवाच ॥ भगवंस्तेप्रजाःसृष्टानानावर्णास्तथागुणाः ॥ स्वेदजाअंडजाश्चैवउद्भिज्जाश्चजरायुजाः ॥ १ ॥ देवासुराःसगंध
र्वाःसयक्षोरगराक्षसाः ॥ एकेसुरूपाःसुभगाबलिनश्चापरेतथा ॥ २ ॥ तथान्येदुःखसंयुक्ताःकाणामूकाश्चपंगवः ॥ दुःशीलादुर्भगादीनाः
परकर्मकराःसदा ॥ ३ ॥ एवंमेहृदिसंतापंसंशयंछेत्तुमर्हसि ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणुवत्सप्रवक्ष्यामित्वंभक्तोसिप्रियोसिमे ॥ ४ ॥ कर्म
बीजप्ररूढंहिशरीरंपांचभौतिकम् ॥ येदत्तदानाजायंतेसुरूपाःसुखिनोजनाः ॥ ५ ॥ तपःप्रभावाज्जायंतेबलिनःसुभगास्तथा ॥ अदत्तदाना
जायंतेपरकर्मकराःसदा ॥ ६ ॥ परापवादवक्तारःपरद्रव्यापहारकाः ॥ हंतारःप्राणिनांचैवअभक्ष्याणांचभक्षकाः ॥ ७ ॥ क्रमशोनर
कान्भुक्त्वाजायंतेकुत्सितानराः ॥ दरिद्राःपंगवोमूकाःकाणाद्यादुर्भगास्तथा ॥ ८ ॥ नारदैवंस्वकर्मोत्थानरानार्यश्चदुःखिताः ॥ नारदउवाच॥
उपायंब्रूहिभगवन्येनकर्मक्षयोभवेत् ॥ ९ ॥ तपोदानंव्रतंतीर्थंशरीरस्यचशोषणम् ॥ दुःखसंतापतप्तानांजीवितान्मरणंवरम् ॥ १० ॥

ब्रह्मोवाच ॥ शृणुनारदयद्गुह्यंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ सर्वदुःखप्रशमनंव्याधिदारिद्र्यनाशनम् ॥ ११ ॥ सुखसौभाग्यजननंपुत्रपौत्रप्रदायकम् ॥
सुरूपदंचसौभाग्यकारणंकामदंतथा ॥ १२ ॥ नारीणांचविशेषेणसुखसौभाग्यदायकम् ॥ वसिष्ठायपुराप्रोक्तमृषीणांचसमागमे ॥ १३ ॥
कैलासाशिखरेरम्येशंकरेणमहात्मना ॥ नारदउवाच ॥ कस्मात्प्रोवाचभगवान्कृपाकस्मादजायत ॥ १४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ दृष्ट्वाद्भुतं
चसौभाग्यमरुंधत्याजगत्प्रभुः ॥ तथारूपंचशीलंचसौभाग्यमतुलंतथा ॥ १५ ॥ कृत्वाशिरःप्रकंपंचजहासमृदुशंकरः ॥ पृष्टवाञ्छंकरंदेवं
वसिष्ठःस्मितकारणम् ॥ १६ ॥ ईश्वरउवाच ॥ अहोव्रतस्यमाहात्म्यंश्रूयतामृषिसत्तमाः ॥ पुराजन्मनिशूद्रस्यदासकर्मकरासदा ॥ १७ ॥
उच्छिष्टभोजनानित्यमुच्छिष्टशयनासदा ॥ कुरूपादुर्भगादीनारूक्षागद्गदभाषिणी ॥ १८ ॥ नाम्नामेघवतीख्यातादुर्दर्शवदनाशुभा ॥
एकदाप्रेषणार्थंसागताब्राह्मणसन्निधौ ॥ १९ ॥ श्रुतंव्रतंचनारीणांवाच्यमानंद्विजन्मना ॥ सौभाग्यसुंदरीनामतृतीयासर्वकामदा ॥
॥ २० ॥ ज्ञानवैराग्यदेशास्त्रेसर्वकामफलप्रदा ॥ मयाप्रकाशितापूर्वंप्रार्थितेनोमयातथा ॥ २१ ॥ चीर्णतासांप्रसंगाच्चमेघवत्याप्रयत्नतः ॥
कुत्सितंचैवनैवेद्यंदत्तंदानंचकिंचन ॥ २२ ॥ हविष्यंचतथोच्छिष्टंपारणंचतथाकृतम् ॥ केवलंचव्रतंचीर्णंश्रद्धायुक्तेनचेतसा ॥ २३ ॥
श्रद्धयाधार्यतेधर्मोबहुभिर्नार्थराशिभिः ॥ ऋषयश्चक्रिरेधर्मंश्रद्धयाभावितात्मना ॥ २४ ॥ तेनधर्मविपाकेननिषादाधिपतेःसुता ॥
सुरूपाचसुशीलाचसर्वलक्षणसंयुता ॥ ॥ २५ ॥ संपूर्णावयवाजातातस्यादेव्याःप्रसादतः ॥ उच्छिष्टभोजनाज्जातानिषादानांचयोनिषु ॥
॥ २६ ॥ अदत्तदानात्संजातातथासाभोगवर्जिता ॥ व्रतप्रभावात्संजातासुरूपाचपतिव्रता ॥ २७ ॥ महासौभाग्यसंयुक्तासाक्षा

ल्लक्ष्मीरिवापरा ॥ सर्वकामप्रदादेवीनंदिनीवसतेगृहे ॥ २८ ॥ तद्व्रतंचास्तिदेवर्षेसर्वकामफलप्रदम् ॥ नारदउवाच ॥ व्रतस्यास्य
विधिंब्रूहिकोविधिःकिंचपूजनम् ॥ २९ ॥ कस्मिन्मासेप्रकर्तव्यंदेवताकाप्रकीर्तिता ॥ किंपुण्यंकिंचनैवेद्यंध्यानंकिंस्याच्चपूजने ॥ ३० ॥
ब्रह्मोवाच ॥ व्रतस्यारंभणंचादौमार्गशीर्षेथमाघके ॥ द्वितीयावेधरहितातृतीयायासिताभवेत् ॥ ३१ ॥ चतुर्थीयोगिनीकिंचिच्छु
द्धावापियदाभवेत् ॥ उपवासंप्रकुर्वीतदंतधावनपूर्वकम् ॥ ३२ ॥ अपामार्गेणकुर्वीतदंतशुद्धिंतदाव्रती ॥ उमेदेविनमस्तुभ्यंशंकरस्यार्द्धधा
रिणि ॥ ३३ ॥ प्रसीदश्रीमहेशानिकरिष्येव्रतमुत्तमम् ॥ सान्निध्यंकुरुमेदेविव्रतेस्मिन्हरवल्लभे॥३४॥नियममंत्रः॥सौभाग्यसुंदरीनामवशिनी
साप्रकीर्तिता ॥ सर्वकामप्रदादेविसर्वसत्त्ववशंकरी ॥ ३५ ॥ तस्यादर्शनमात्रेणदासवज्जायतेजगत् ॥ द्रोणपुष्पैश्चसंपूज्यादाडिमंचार्घ्यहेत
वे ॥ ३७ ॥ नैवेद्यंमोदकान्दद्यात्कर्पूरंप्राशयेत्ततः ॥ सर्वासुचतृतीयासुविधिरेषउदाहृतः ॥ ३७ ॥ वत्सपौषासितेपक्षेतृतीयायांव्रतंभवेत् ॥
चेल्लिकादंतकाष्ठंचमरुकेणचपूजनम् ॥ ३८ ॥ राज्यसौभाग्यदांनामसुंदरींपूजयेत्ततः ॥ धात्रीफलं[1]दंदेदर्घ्यंकंकोलंप्राशयेन्निशि ॥ ३९ ॥ नै
वेद्येवटकाःकार्याघृतशर्करयान्विताः ॥ कंकोलांबुतथाप्राश्यराज्यसौभाग्यहेतवे ॥ ४० ॥ घृतेनबोधयेद्दीपंरात्रौजागरणंचरेत् ॥ सर्वकामप्रदा
देवीसर्वदुःखहरासदा ॥ ४१ ॥ सर्वैश्वर्यप्रदादेवीसर्वपापहराशुभा ॥ एकापिबहुधात्मेयंनामरूपप्रभेदतः ॥ ४२ ॥ माघमासेचसंप्राप्तेवदर्यादं
तधावनम् ॥ प्रातःकुर्वीतनियमंरूपसौभाग्यहेतवे॥४३॥अपराह्णेततःस्नात्वासर्वाभरणभूषिता॥चूतपुष्पैश्चसंपूज्यारूपसौभाग्यसुंदरी॥४४॥

---

[1] परस्मैपदमार्षम् ।

नालिकेरार्घ्यदानंचनैवेद्यंशष्कुलीस्मृता ॥ प्राशनंचैवकस्तूर्य्यारूपसौभाग्यसुंदरीम् ॥ ४५ ॥ पूजयेत्तत्रसासर्वरूपसौभाग्यसुंदरी ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेप्रातर्नियमसंयुता॥४६॥सौभाग्यसुंदरींबैल्वंदंतकाष्ठंतुकारयेत् ॥ स्नानंकृत्वातथानारीकांचनारैश्चपूंजयेत्॥४७॥नैवेद्यंसक्तवस्तत्रघृतशर्करयान्विताः॥यक्षकर्दमजोलेपोधूपश्चागुरुसंभवः॥४८॥ बीजपूरार्घ्यदानंचप्राशनंचंदनोदकम् ॥ प्राशनस्यप्रभावेणसर्वान्कामानवाप्नुयात्॥४९॥पारणंचप्रकर्तव्यंसहसर्वैश्चबांधवैः॥चैत्रेमासिप्रकर्तव्यातृतीयापापनाशिनी॥५०॥यत्नेनपूजनीयास्यांसुखसौभाग्यंसुन्दरी ॥ दंतकाष्ठंसमुद्दिष्टंजंबूवृक्षसमुद्भवम् ॥ ५१ ॥ पूजादमनकैर्नामअर्घ्यौंबिल्वफलंस्मृतम् ॥ नैवेद्यंमंडकाःप्रोक्ताःशर्कराघृतसंयुताः ॥ ५२ ॥ सुखसौभाग्यप्राप्त्यर्थंप्राशनंवज्रवारिणः ॥ वैशाखस्यासितेपक्षेतृतीयायामुपोषयेत् ॥ ५३ ॥ मालतीदंतकाष्ठंचनियमग्रहणंततः ॥ पतिसौभाग्यदांदेवींसुंदरींपूजयेत्ततः ॥ ५४ ॥ पद्मैःसितैःसुरक्तैश्चमाल्लिकाभिश्चपूजयेत् ॥ दधिभक्तंसकर्पूरंशर्कराघृतसंयुतम् ॥ ५५ ॥ नैवेद्यंकल्पयेद्देव्याअर्घ्यंचाम्रफलंभवेत् ॥ हेमोदकंचसंप्राश्यपुष्टिसौभाग्यमाप्नुयात् ॥ ५६ ॥ ज्येष्ठेमासितृतीयायामुपवासपराभवेत् ॥ यूथिकादंतकाष्ठंचलावण्यसुभगार्थिनी ॥ ५७ ॥ मल्लिकाकुसुमैःपूज्यांयक्षकर्दमचर्चिताम् ॥ लावण्यसुभगांदेवींसुंदरींपूजयेत्ततः ॥ ५८ ॥ कदलीफलार्घ्यदानंचनैवेद्यंघृतपूरिका ॥ मौक्तिकांबुततः पीत्वालावण्यसुभगाभवेत् ॥ ५९ ॥ आषाढेचततोमासिपति[2]सौभाग्यसुंदरी ॥ प्रातरुत्थायकर्तव्यंदंतकाष्ठमशोकजम् ॥ ६० ॥ नियमंतत्रकुर्वीततृतीयायांप्रयत्नतः ॥ बिल्वपत्रैःकोमलैश्चपति[3]सौभाग्यसुंदरी ॥ ६१ ॥ जंबूफलार्घ्य

---

[1] सौभाग्यसुंदरींपूजयेदित्यन्वयः । [2] देवतेतिशेषः । [3] पूज्येतिशेषः ।

दानंचनैवेद्यंपायसंस्मृतम् ॥ शर्कराघृतसंयुक्तंसुंदरीप्रीयतांमम ॥ ६२ ॥ विद्रुमांबुनिशिप्राश्यहविषापारणंस्मृतम् ॥ सपत्नीनांसुखंनैवसा
पश्यतिकदाचन ॥ ६३ ॥ श्रावणेमासिसंप्राप्तेतृतीयायामुपोषिता ॥ वैल्वंवावादरंकाष्ठंजातिपुष्पैश्चशोभनैः ॥ ६४ ॥ ससर्वैश्वर्यसौभाग्यसुंद
रींपूजयेत्ततः ॥ नैवेद्यंश्वेतपक्वान्नंधूपदीपादिकंतथा ॥ ६५ ॥ कदलीफलार्घ्यदानंचप्राशयेद्राजतंपयः ॥ गजाश्वपशुदासीनांहेमरत्नादिवाससा
म् ॥ ६६ ॥ ईश्वरीसर्वलोकानांभगवत्याःप्रसादतः ॥ मासिभाद्रपदेप्राप्तेपूज्यासौभाग्यसुंदरी ॥ ६७ ॥ दंतकाष्ठंतुकर्तव्यंमातुलिंगसमुद्भवम् ॥
उत्पलैःपूजयेद्देवीमर्घ्यंकर्कटिकाफलम् ॥ ६८ ॥ नैवेद्येशोकवर्तिन्यःपिबेन्माणिक्यजंपयः ॥ (कर्पूरागुरुकस्तूरीमुखदेशेसुगंधिना) ॥ ६९ ॥
आश्वयुज्यसितेपक्षेतृतीयायाव्रतंचरेत् ॥ दंतकाष्ठंप्रकर्तव्यंप्लक्षवृक्षसमुद्भवम् ॥ ७० ॥ पूजयेत्परयाभक्त्यापुत्रसौभाग्यसुंदरीम् ॥ उत्पलैःशतपत्रै
श्चपूजाकार्याप्रयत्नतः ॥ ७१ ॥ नारिंगमर्घ्यदानार्थंकूष्मांडंवापिकल्पयेत् ॥ नैवेद्ये[1]गणकाञ्छुभ्राञ्छर्कराघृतपाचितान् ॥ ७२ ॥ औदुंबरंपयः
प्राश्यसुंदरीप्रीयतांमम ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तासुखसौभाग्यसुंदरी ॥ ७३ ॥ कार्तिकेमासिसंप्राप्तेतृतीयायामुपोषिता ॥ औदुंबरंदंतकाष्ठंकृत्वाव्रतमु
पाचरेत् ॥ ७४ ॥ केतकीभिश्चसौभाग्य[2]नाम्नासंयोगसुंदरीम् ॥ निवेदयेदपूपांश्चसुगंधाञ्छालिसंभवान् ॥ ७५ ॥ अक्षोडंचार्घ्यदानेनलवंगंप्राशये
त्ततः ॥ सावियोगंनचाप्नोतिपितृभ्रातृसुतादिभिः ॥ ७६ ॥ एवंचीर्णेव्रतेकुर्यादुद्यापनविधिंततः ॥ सर्वशास्त्रमधीयानमागमेषुविशारदम् ॥ ७७ ॥ आ
चार्यंप्रार्थयेत्प्रातर्मार्गशीर्षेयथाविधि ॥ चीर्णंव्रतंमयाचार्यउद्यापनविधिंमम ॥ ७८ ॥ व्रतवैकल्यनाशाययथाशास्त्रंसमाहितः ॥ सुंदरीमंडलं

---

[1] पक्वान्नविशेषान् ।

[2] सौभाग्यनाम्नासौभाग्यशब्देनसहितांसंयोगसुंदरींसौभाग्यसंयोगसुंदरीमित्यर्थः ।

कार्यंगौरीतिलकमेववा ॥ ७९ ॥ उमामहेश्वरंदेवंसुवर्णेनतुकारयेत् ॥ व्रतारंभेयथाशक्त्याराजतंवापिकारयेत् ॥ ८० ॥ वित्तशाठ्यंनकर्तव्यं
सतिद्रव्येफलार्थिना ॥ वर्षंप्रपूज्यतांमूर्तिंतामेवमंडलेऽर्चयेत् ॥ ८१ ॥ सर्वोपहारैर्गंधैश्चपुष्पैर्नानाविधैरपि ॥ एकैवसाजगन्मातावहुरूपैर्व्यव
स्थिता ॥ ८२ ॥ रूपैर्द्वादशभिश्चैवपूज्यासौभाग्यसुंदरी ॥ ततःपद्मनिभांदेवींरक्तवस्त्रोपशोभिताम् ॥ ८३ ॥ रक्ताभरणशोभाढ्यांरक्तकुंकु
मचर्चिताम् ॥ ध्यात्वाचैवंविधांदेवींपूजयेदेकमानसा ॥ ८४ ॥ रात्रौजागरणंकार्यंगीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ ततःसर्वाणिपुष्पाणिनैवेद्यादिफला
निच ॥ ८५ ॥ अर्घ्यार्थंपरिकल्प्यानिसर्वकामार्थसिद्धये ॥ ततःप्रभातेविमलेस्नानंकृत्वाविधानतः ॥ ८६ ॥ कुसुंभकुसुमैर्होमंकिंशुकैर्वा
पिकारयेत् ॥ अष्टोत्तरशतंपूर्णंमधुत्रयसमन्वितम् ॥८७॥ तदभावेतुकर्तव्यःशतपत्रैर्विधानतः ॥ आसुरेणचमंत्रेणगौणंमुख्यंसमाचरेत्॥८८॥
भोजयेच्चप्रयत्नेनचतुरोष्टौविधानतः ॥ मिष्टान्नेनसपत्नीकान्भक्त्यावैपरितोषयेत् ॥ ८९ ॥ वस्त्रालंकरणैश्चैवयथाशक्तिप्रपूजयेत् ॥ सौभाग्य
वस्त्रंचैकैकंनारीणांचैवदापयेत् ॥ ९० ॥ ततोहस्तेप्रदातव्यंकुंकुमंलवणंगुडम् ॥ नालिकेरंतथावल्लीदूर्वासिंदूरकज्जलम् ॥ ९१ ॥ मंगलाष्ट
कमेतद्वैदत्वासौभाग्यमाप्नुयात् ॥ आचार्यंचसपत्नीकंवस्त्रालंकरणैःशुभैः ॥ ९२ ॥ परिधाप्ययथाशक्तिमंडलंतत्समर्पयेत् ॥ प्रार्थयेच्चततो
देवींसर्वसौभाग्यसुंदरीम् ॥ ९३ ॥ पूजितासिमयादेविसर्वसौभाग्यसुंदरि ॥ दत्वामत्प्रार्थितान्कामान्गच्छदेवियथासुखम् ॥ ९४ ॥ मूर्तिंच
मंगलांदेव्याउपहारांश्चसर्वशः ॥ गुरोगृहाणसर्वंत्वंसुंदरीप्रीयतामिति ॥ ९५ ॥ त्वत्प्रसादान्मयाचीर्णंव्रतमेतत्सुदुर्लभम् ॥ क्षमस्व
विप्रशार्दूलप्रसादसुमुखोभव ॥ ९६ ॥ एवंचीर्णंव्रतानारीकृतकृत्याभवेत्सदा ॥ येनेदंचकृतंवर्षंसंप्राप्तंजन्मनःफलम् ॥ ९७ ॥ नातः

परतरंकिंचिद्व्रतंसौभाग्यकारकम् ॥ देहांतेशिवलोकेतुभोगान्भुक्त्वायथेप्सितान् ॥ ९८ ॥ इतिश्रीभविष्यो०पु०सौभाग्यसुंदरीव्रतोद्यापनं संपूर्णम् ॥ अथचतुर्थीव्रतानिलिख्यंते ॥ ॥ तत्रश्रावणकृष्णचतुर्थ्यांसंकष्टचतुर्थीव्रतम् ॥ तच्चचंद्रोदयव्यापिन्यांकार्यम् ॥ श्रावणे बहुलेपक्षेचतुर्थ्यांतुविधूदये ॥ गणेशंपूजयित्वातुचंद्रायार्घ्यंप्रदापयेदितिकथायांतत्रव्रतपूजाविधानात् ॥ दिनद्वयेतद्व्याप्तौपूर्वैव ॥ मातृविद्धागणेश्वरेइतिवचनात् ॥ दिनद्वयेऽव्याप्तौपरैव ॥ हेमाद्रौचंद्रोदयाभावेचतुर्थीनिशिषट्घटिकाव्याप्तापरैवव्रतेइति ॥ अथव्रतविधिः ॥ मासपक्षाद्युल्लिख्यतिथौममविद्याधनपुत्रपौत्रप्राप्त्यर्थंसमस्तरोगमुक्तिकामःश्रीगणेशप्रीत्यर्थंसंकष्टचतुर्थीव्रतमहंकरिष्ये ॥ तत्रादौस्वस्तिवाचनंगणपतिपूजनंकलशार्चनंकरिष्ये ॥ सौवर्णरौप्यताम्रमृन्मयाद्यन्यतमांगणपतिमूर्तिंकृत्वाजलपूर्णपूर्णपात्रंवस्त्रयुतकुंभोपरिस्थापयित्वाषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥तद्यथा॥ लंबोदरंचतुर्बाहुंत्रिनेत्रंरक्तवर्णकम्॥नानारत्नैःसुवेषाढ्यंप्रसन्नास्यंविचिंतयेत् ॥ ध्यायेद्गजाननंदेवंतप्तकांचनसुप्रभम् ॥ चतुर्बाहुंमहाकायंसूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ इतिध्यानम् ॥ आगच्छत्वंजगन्नाथसुरासुरनमस्कृत ॥ अनाथनाथसर्वज्ञविघ्नराजकृपांकुरु ॥ सहस्रशीर्षा० ॥ गजास्यायनमोगजास्यमावाह० ॥ गोप्तात्वंसर्वलोकानामिंद्रादीनांविशेषतः ॥ भक्तदारिद्र्यविच्छेत्ताएकदंतनमोस्तुते ॥ पुरुषएवेदं० विघ्नराजाय० ॥ आसनम् ॥ मोदकान्धारयन्हस्तेभक्तानांवरदायक ॥ देवदेवनमस्तेस्तुभक्तानांफलदोभव ॥ एतावानस्य० लंबोदराय० पाद्यम् ॥ महाकायमहारूपअनंतफलदोभव ॥ देवदेवनमस्तेस्तुसर्वेषांपापनाशन ॥ त्रिपादू

---

१ गच्छेदितिशेषः ।

र्ध्व० शंकरसूनवे० अर्घ्यम् ॥ कुरुष्वाचमनंदेवसुरवंद्यसुवाहन ॥ सर्वाघदलनस्वामिन्नीलकंठनमोस्तुते ॥ तस्माद्विराळ० उमासुताय०
आचमनीयम् ॥ स्नानंपंचामृतेनैवगृहाणगणनायक ॥ अनाथनाथसर्वज्ञनमोमूषकवाहन ॥ पयोदधिघृतंचैवशर्करामधुसंयुतम् ॥ पंचामृते
नस्नपनंप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ वक्रतुंडाय० पंचामृतस्नानम्॥गंगाचयमुनाचैवगोदावरीसरस्वती॥नर्मदासिंधुकावेरीजलंस्नानायकल्पितम् ॥
यत्पुरुषेण० हेरंबाय० स्नानम् ॥ रक्तवस्त्रसुयुग्मंचदेवानापमापिदुर्लभम् ॥ गृहाणमंगलंदेवलंबोदरहरात्मज ॥ तंयज्ञं० शूर्पकर्णाय० वस्त्रम्॥
ब्रह्मसूत्रंसोत्तरीयंगृहाणगणनायक ॥ आरक्तंब्रह्मसूत्रंचकनकस्योत्तरीयकम् ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतःसंभृतंपृ०कुब्जाय० यज्ञोपवी० ॥ गृहाणे
श्वरसर्वज्ञदिव्यचंदनमुत्तमम् ॥ करुणाकरगुंजाक्षगौरीसुतनमोस्तुते ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋचःसा० गणेश्वराय० ॥ गंधम् ॥ अक्षताश्चसुरश्रे
ष्ठकुंकुमाक्ताःसुशोभिताः ॥ मयानिवेदिताभक्त्यागृहाणगणनायक ॥ अक्षतान् ॥ सुगंधिदिव्यमालांचगृहाणगणनायक ॥ विनायकनम
स्तुभ्यंशिवसूनोनमोस्तुते ॥ मालाम् ॥ माल्यादीनिसुगंधी० तस्मादश्वा० विघ्ननाशिनेनमःपुष्पाणि ॥ अनेनैवनाम्नादूर्वांकुंकुमादि
दद्यात् ॥ अथांगपूजा ॥ गणेश्वराय० पादौपू० विघ्नराजाय० जानुनीपू० आखुवाहनाय० ऊरूपू० हेरंबाय० कटीपू० कामारिसूनवे० ना
भिंपू० लंबोदराय० उदरंपू० गौरीसुताय० ॥ स्तनौपू० गणनायकाय० हृदयंपू० स्थूलकंठाय० कंठंपू० स्कंदाग्रजाय० स्कंधौपू०
पाशहस्ताय० हस्तौपू० गजवक्त्राय० वक्त्रंपू० विघ्नहर्त्रे० ललाटंपू० सर्वेश्वराय० शिरःपूजयामि ॥ श्रीगणाधिपाय० सर्वांगंपू० दशांगं
गुग्गुलुंधूपमुत्तमंगणनायक ॥ गृहाणदेवदेवेशउमासुतनमोस्तुते ॥ यत्पुरुषं० विकटाय० धूपं० ॥ सर्वज्ञसर्वरत्नाढ्यसर्वेशविबुधप्रिय ॥

गृहाणमंगलंदीपंघृतवर्तिसमन्वितम् ॥ ब्राह्मणोस्य० वामनाय० दीपं० नैवेद्यंगृह्यतांदेवनानामोदकसंयुतम् ॥ पक्वान्नफलसंयुक्तंषड्रसैश्चसम
न्वितम् ॥ चंद्रमामन० सर्वदेवाय० नैवेद्यम् ॥ कृष्णावेण्यागौतमीनांपयोष्णीनर्मदाजलैः ॥ आचम्यतांविघ्नराजप्रसन्नोभवसर्वदा ॥
आचमनम् ॥ फलान्यमृतकल्पानिसुगंधीन्यघनाशन ॥ आनीतानियथाशक्त्यागृहाणगणनायक ॥ सर्वार्तिनाशिने० फलं० तांबू
लंगृह्यतांदेवनागवल्ल्यादलैर्युतम् ॥ कर्पूरेणसमायुक्तंसुगंधंमुखभूषणम् ॥ विघ्नहर्त्रेन०तांबूलं० ॥ सर्वदेवाधिदेवत्वंसर्वसिद्धिप्रदायक ॥ भक्त्या
दत्तांमयादेवगृहाणदक्षिणांविभो ॥ सर्वेश्वराय० दक्षिणां० ॥ पंचवर्तिसमायुक्तंवह्निनायोजितंमया ॥ गृहाणमंगलंदीपंविघ्नराजनमोस्तुते ॥
नीराजनम् ॥ यानिकानिचपा० नाभ्याआसीदितिप्रदक्षिणाः ॥ नमोस्त्वनं० ॥ सप्तास्येतिनमस्कारः ॥ यज्ञेनयज्ञमितिमंत्रपुष्पांजलिम् ॥
एवंपूजाप्रकर्तव्याषोडशैरुपचारकैः ॥ मोदकान्कारयेन्मातास्तिलजान्दशपार्वति ॥ देवाग्रेस्थापयेत्पंचपंचविप्रायकल्पयेत् ॥ पूजयित्वा
तुतंविप्रंभक्तिभावेनदेववत् ॥ दक्षिणांचयथाशक्त्यादत्वावैपंचमोदकान् ॥ पूजयेन्निशिचंद्रंचअर्घ्यंदत्वायथाविधि ॥ क्षीरसागरसंभूतसुधा
रूपनिशाकर ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंगणेशप्रीतिवर्द्धनम् ॥ रोहिणीसहितचंद्रमसेनमः इंदमर्घ्यं० क्षीरोदार्णवसंभूतसुधारूपनिशाकर ॥ गृहा
णार्घ्यंमयादत्तंरोहिण्यासहितःशशिन् ॥ रोहिणीसहितचंद्राय० इदम० ॥ गणेशायनमस्तुभ्यंसर्वसिद्धिप्रदायक ॥ संकष्टंहरमेदेवगृहाणार्घ्यंन
मोस्तुते ॥ कृष्णपक्षेचतुर्थ्यांतुपूजितोसिविधूदये ॥ क्षिप्रप्रसादितोदेवगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ संकष्टहरगणेशाय० इदमर्घ्यम् ॥ तिथीनामु
त्तमेदेविगणेशप्रियवल्लभे ॥ सर्वसंकष्टनाशायचतुर्थ्यर्घ्यंनमोस्तुते ॥ चतुर्थ्यै० अर्घ्यम् ॥ वायनमंत्रः ॥ विप्रवर्यनमस्तुभ्यंमोदकान्वैददा

म्यहम् ॥ मोदकान्सफलान्पंचदक्षिणाभिःसमन्वितान् ॥ आपदुद्धरणार्थायगृहाणद्विजसत्तम ॥ प्रार्थना ॥ अबुद्धमतिरिक्तंवाद्रव्यहीनंमयाकृतम् ॥ तत्सर्वंपूर्णतांयातुविप्ररूपगणेश्वर ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्देवियथान्नेनयथासुखम् ॥ स्वयंभुंजीतपंचैवमोदकान्फलसंयुतान् ॥ अशक्तश्चैकमन्नंवाभुंजीतदधिसंयुतम् ॥ अथवाभोजनंकार्यमेकवारंहिमाग्रजे ॥ प्रतिमांगुरवेदद्यादाचार्यायसदक्षिणाम्॥ वस्त्रकुंभसमायुक्तामादौमंत्रमिमंजपेत् ॐ नमोहेरंबमदमोहितसंकष्टान्निवारयनिवारय ॥ इतिमूलमंत्रमेकविंशतिवारंजपेत् ॥ विसर्जनमंत्रः ॥ गच्छगच्छसुरश्रेष्ठस्वस्थानेत्वंगणेश्वर ॥ व्रतेनानेनदेवेशयथोक्तफलदोभव ॥ इतिपूजा ॥ अथकथा ॥ ऋषयऊचुः ॥ दारिद्र्यशोककष्टाद्यैःपीडितानांचवैरिभिः ॥ राज्यभ्रष्टैर्नृपैःसर्वैःक्रियतेकिंशुभार्थिभिः ॥ १ ॥ धनहीनैर्नरैःस्कंदसर्वोपद्रवपीडितैः ॥ विद्यापुत्रगृहभ्रष्टैरोगयुक्तैःशुभार्थिभिः ॥ २ ॥ कर्तव्यंकिंवदोपायंपुनःक्षेमार्थसिद्धये ॥ स्कंदउवाच ॥ शृणुध्वंमुनयःसर्वेव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ ३ ॥ संकष्टतरणंनामामुत्रेहसुखदायकम् ॥ येनोपायेनसंकष्टंतरंतिभुविदेहिनः ॥४॥ यद्व्रतंदेवकीपुत्रःकृष्णोधर्मायदत्तवान् ॥ अरण्येक्लिश्यमानायपुनःक्षेमार्थसिद्धये ॥५॥ यथाकथितवान्पूर्वंगणेशोमातरंप्रति॥तथाकथितवाञ्छ्रीशोद्वापरेपांडवान्प्रति॥६॥ऋषयऊचुः॥ कथंकथितवानंबांपार्वतींश्रीगणेश्वरः॥यथापृच्छंतिमुनयोलोकानुग्रहकांक्षिणः ॥ ७ ॥ स्कंदउवाच ॥ पुराकृतयुगेपुण्येहिमाचलसुतासती ॥ तपस्तप्तवतीभूरिते[१]नालब्धःशिवः पतिः ॥ ८ ॥ तदास्मरत्साहेरंबंगणेशंपूर्वजंसुतम् ॥ तत्क्षणादागतंदृष्ट्वागणेशंपरिपृच्छति ॥ ९ ॥ पार्वत्युवाच ॥ तपस्तप्तंमयाघोरंदुश्चरंलोमहर्षणम् ॥ नप्राप्तःसमया

---

[१] नदृष्टः शंकरः पतिरित्यपिपाठः ।

कांतोगिरीशोममवल्लभः ॥ १० ॥ संकष्टतरणंदिव्यंव्रतंनारदउक्तवान् ॥ त्वदीयंयद्व्रतंतावत्कथयस्वपुरातनम् ॥ ११ ॥ तच्छुत्वापार्वती
वाक्यंसंकष्टतरणंव्रतम् ॥ प्रीत्याकाथितवान्देवोगणेशोज्ञानसिद्धिदः ॥ १२ ॥ गणेशउवाच ॥ श्रावणेबहुलेपक्षेचतुर्थ्यांतुविधूदये ॥ गणेशं
पूजयित्वातुचंद्रायार्घ्यंप्रदापयेत् ॥ १३ ॥ पार्वत्युवाच ॥ क्रियतेकेनविधिनाकिंकार्यंकिंचपूजनम् ॥ उद्यापनंकदाकार्यंमंत्राःकेस्युस्तुपूज
ने ॥ १४ ॥ किंध्यानंश्रीगणेशस्यगणेशवदविस्तरात् ॥ गणेशउवाच ॥ चतुर्थ्यांप्रातरुत्थायदंतधावनपूर्वकम् ॥ १५ ॥ आद्यंव्रतमिदंपु
ण्यंसंकष्टतरणंशुभम् ॥ कर्तव्यमितिसंकल्प्यव्रतेस्मिन्गणपंस्मरेत् ॥ १६ ॥ स्वीकारमंत्रः ॥ निराहारोस्मिदेवेशयावच्चंद्रोदयोभवेत् ॥
भोक्ष्यामिपूजयित्वाहंसंकष्टात्तारयस्वमाम् ॥ १७ ॥ एवंसंकल्प्यराजेंद्रस्नात्वाकृष्णतिलैः शुभैः ॥ आह्निकंतुविधायैवपश्चात्पूज्योगणाधि
पः ॥ १८ ॥ त्रिभिर्माषैस्तदर्धेनतृतीयांशेनवापुनः ॥ यथाशक्त्यातुवाहैमीप्रतिमाक्रियतेमम ॥ १९ ॥ हेमाभावेतुरौप्यस्यताम्रस्यापियथा
सुखम् ॥ सर्वथैवदरिद्रेणक्रियतेमृन्मयीशुभा ॥ २० ॥ वित्तशाठ्यंनकर्तव्यंकृतेकार्यंविनश्यति ॥ जलपूर्णंवस्त्रयुतंकुंभंतदुपरिन्यसेत् ॥
॥ २१ ॥ पूर्णपात्रंतत्रपद्मंलिखेदष्टदलंशुभम् ॥ देवतांतत्रसंस्थाप्यगंधपुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ २२ ॥ एवंव्रतंप्रकर्तव्यंप्रतिमासंत्वयाद्विजे ॥ या
वज्जीवंतुवावर्षाण्येकविंशतिमेववा ॥ २३ ॥ अशक्तोप्येकवर्षंवाप्रतिवर्षमथापिवा ॥ उद्यापनंतुकर्तव्यंचतुर्थ्यांश्रावणेऽसिते ॥ २४ ॥ स्वी
कारश्चतथाकार्यःसंकष्टहरणेतिथौ ॥ गाणपत्यंतथाचार्यंसर्वशास्त्रविशारदम् ॥ २५ ॥ श्रद्धयाप्रार्थयेदादौतेनोक्तंविधिमाचरेत् ॥ एकविंश
तिविप्रांश्चवस्त्रालंकारभूषणैः ॥ २६ ॥ पूजयेद्गोहिरण्याद्यैर्हुत्वाग्नौविधिपूर्वकम् ॥ होमद्रव्यंमोदकाश्चतिलयुक्ताघृतप्लुताः ॥ २७ ॥ अष्टो

त्तरसहस्रंवानोचेदष्टोत्तरंशतम् ॥ अष्टाविंशतिसंख्याकान्मोदकान्वासशर्करान् ॥ २८ ॥ अशक्तोष्टौशुभान्स्थूलाञ्जुहुयाज्जातवेदसि ॥
वदिकेनचमंत्रेणआगमोक्तेनवातथा ॥ २९ ॥ अथवानाममंत्रेणहोमंकुर्याद्यथाविधि ॥ पुष्पमंडपिकाकार्यागणेशाह्लादकारिणी ॥ ३० ॥
पूजयेत्तत्रगणपंभक्तसंकष्टनाशनम् ॥ गीतवादित्रनिनदैर्भक्तिभावपुरस्कृतैः ॥ ३१ ॥ पुराणवेदनिर्घोषैस्तोषयेच्चगणेश्वरम् ॥ एवंजागरणं
कार्यंशक्त्यादानादिकंतथा॥३२॥सपत्नीकमथाचार्यंतोषयेद्वस्त्रभूषणैः ॥ उपानच्छत्रगोदानकमंडलुफलादिभिः ॥ ३३ ॥ शय्यावाहनभूदान
धनधान्यगृहादिभिः॥यथाशक्त्याप्रकर्तव्यंदारिद्र्याभावमिच्छता॥३४॥एकविंशतिविप्रांश्चभोजयेन्नामभिर्मम ॥ गजास्योविघ्नराजश्चलंबोदर
शिवात्मजौ ॥ ३५ ॥ वक्रतुंडःशूर्पकर्णःकुब्जश्चैवविनायकः ॥ विघ्ननाशोहिविकटोवामनःसर्वदैवतः ॥ ३६ ॥ सर्वार्तिनाशीभगवान्विघ्नहर्ता
चधूम्रकः ॥ सर्वदेवाधिदेवश्चसर्वेषोडशवैस्मृताः ॥ ३७ ॥ एकदंतःकृष्णपिंगोभालचंद्रोगणेश्वरः ॥ गणपश्चैकविंशश्चसर्वएतेगणेश्वराः॥३८॥
दुर्गोपेंद्रश्चरुद्रश्चकुलदेव्याधिकंभवेत् ॥ विशेषेणाष्टसंख्याकैर्मोदकैर्हवनंस्मृतम् ॥ ३९ ॥ एवंकृतेविधानेनप्रसन्नोहंनसंशयः ॥ ददामिवां
छितान्कामांस्तद्व्रतंमत्प्रियंकुरु ॥ ४० ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एवंतुकथितंसर्वंगणेशेनस्वयंनृप ॥ पार्वत्यातत्कृतंराजन्व्रतंसंकष्टनाशनम् ॥
॥ ४१ ॥ व्रतेनानेनसाप्रापमहादेवंपतिंस्वकम् ॥ तत्कुरुष्वमहाराजव्रतंसंकष्टनाशनम् ॥ ४२ ॥ चतुर्थीसंकटानामस्कंदेनकथिताऋषीन् ॥
ऋषिभिर्लोककामैस्तैर्लोकेततामिदंव्रतम् ॥ ४३ ॥ सूतउवाच ॥ कृतंयुधिष्ठिरेणैतद्राज्यकामेनवैद्विज ॥ तेनशत्रून्निहत्याजौस्वराज्यं
प्राप्तवान्स्वयम् ॥ ४४ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनव्रतंकार्यंविचक्षणैः ॥ येनधर्मार्थकामाश्चमोक्षश्चापिभवेत्किल ॥ ४५ ॥ यःकरोतिव्रतंविप्राःसर्व

कामार्थसिद्धिदम् ॥ सवांछितफलंप्राप्यपश्चाद्गणपतांव्रजेत् ॥ ४६ ॥ यदायदापरंविप्रानरःप्राप्नोतिसंकटम् ॥ तदातदाप्रकर्तव्यंव्रतंसंकष्टनाशनम् ॥ ४७ ॥ त्रिपुरंहंतुकामेनकृतंदेवेनशूलिना ॥ त्रैलोक्यभूतिकामेनमहेंद्रेणतथाकृतम् ॥ ४८ ॥ रावणेनकृतंपूर्वंवालिबंधनसंकटे ॥ स्वकीयंप्राप्तवान्राज्यंगणेशस्यप्रसादतः ॥ ४९ ॥ सीतान्वेषणकामेनकृतंवायुसुतेनच ॥ संकल्प्यदृष्टवान्सोयंसीतांरामप्रियांपुरा॥५०॥ दमयंत्याकृतंपूर्वंनलान्वेषणकारणात् ॥ सापतिंनैषधंलेभेपुण्यश्लोकंद्विजोत्तमाः ॥ ५१ ॥ अहल्यापिपतिंलेभेगौतमंप्राणवल्लभम् ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांधनार्थीधनमाप्नुयात् ॥ पुत्रार्थीपुत्रमाप्नोतिरोगीरोगात्प्रमुच्यते ॥ ५२ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणोक्तसंकष्टचतुर्थीव्रतम् ॥ अथश्रावणेकार्तिकेवाशुक्लचतुर्थ्यांदूर्वागणपतिव्रतम् ॥ ॥ मदनरत्नेसौरपुराणे ॥ स्कंदउवाच ॥ केनव्रतेनभगवन्सौभाग्यमतुलंभवेत् ॥ पुत्रपौत्रधनैश्वर्यैर्मनुजःसुखमेधते ॥ तन्मेवदमहादेवव्रतानामुत्तमंव्रतम्॥ येनचीर्णेनदेवेशनरोराज्यंचविंदति ॥ राज्ञीचजायतेनारीअपिदासकुलोद्भवा॥ राजपुत्रोजयेच्छत्रून्गरुडःपन्नगानिव ॥ ब्राह्मणोब्रह्मवर्चस्त्वंप्राप्यसर्वाधिकोभवेत् ॥ वर्णाश्रमविहीनोपिसोपिसिद्धिंचविंदति ॥ महादेवउवाच ॥ शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ अस्तिदूर्वागणपतेर्व्रतंत्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ भगवत्यापुराचीर्णंपार्वत्याश्रद्धयासह ॥ सरस्वत्याचइंद्रेणविष्णुनाधनदेनच ॥ अन्यैश्चदेवैर्मुनिभिर्गंधर्वैःकिन्नरैस्तथा ॥ चीर्णमेतद्व्रतंसर्वैःपुराकल्पेषडानन ॥ चतुर्थीयाभवेच्छुक्लानभोमासस्यपुण्यदा ॥ तस्यांव्रतमिदंकुर्यात्कार्तिक्यावाषडानन ॥ गजाननंचतुर्बाहुमेकदंतं[1]विपाटितम् ॥ विधायहेम्नाविघ्नेशंहेमपीठासनस्थितम् ॥ तथा

---

[1] मदधारास्राविणम् ।

हेममयींदूर्वांतदाधारे[1]व्यवस्थिताम् ॥ संस्थाप्यविघ्नहर्तारंकलशेताम्रभाजने॥ वेष्टितंरक्तवस्त्रेणसर्वतोभद्रमंडले ॥ पूजयेद्रक्तकुसुमैःपत्रिकाभिश्चपंचाभिः ॥ बिल्वपत्रमपामार्गःशमीदूर्वाहरिप्रिया[2] ॥ अन्यैःसुगंधकुसुमैःपत्रिकाभिःसुगंधिभिः ॥ फलैश्चमोदकैःपश्चादुपहारंप्रकल्पयेत् ॥ उपचारैस्तुविधिनापूजयेद्गिरिजासुतम् ॥ इत्यावाहनमंत्रः ॥ उमासुतनमस्तुभ्यंविश्वव्यापिन्सनातन ॥ विघ्नौघांश्छिंधिसकलानर्घ्यंपाद्यंददामिते ॥ पाद्यार्घ्ययोर्मंत्रः ॥ गणेश्वरायदेवायउमापुत्रायवेधसे ॥ पूजामथप्रयच्छामिगृहाणभगवन्मम ॥ गंधमंत्रः ॥ विनायकायशूरायवरदायगजानन ॥ उमासुतायदेवायकुमारगुरवेनमः ॥ लंबोदरायवीरायसर्वविघ्नौघहारिणे ॥ पुष्पमंत्रः ॥ उमांगमलसंभूतोदानवानांवधायवै ॥ अनुग्रहायलोकानांसदेवःपातुविश्वधृक् ॥ धूपमंत्रः ॥ परंज्योतिःप्रकाशायसर्वसिद्धिप्रदायक ॥ दीपंतुभ्यंप्रदास्यामिमहादेवायतेनमः ॥ दीपमंत्रः ॥ गणानांत्वा०सादनम् ॥ उपहारमंत्रः ॥ गणेश्वरगणाध्यक्षगौरीपुत्रगजानन ॥ व्रतंसंपूर्णतांयातुत्वत्प्रसादादिभानन ॥ प्रार्थनामंत्रः॥ एवंसंपूज्यविघ्नेशंयथाविभवविस्तरैः ॥ सोपस्करंगणाध्यक्षमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ गृहाणभगवन्ब्रह्मन्गणराजंसदक्षिणम् ॥ व्रतंत्वद्वचनादद्यपूर्णतांयातुसुव्रत ॥ दानमंत्रः ॥ अथवाशुक्लपक्षस्यचतुर्थ्यांसंयतेंद्रियः ॥ एवंयःपंचवर्षाणिकृत्वोद्यापनमाचरेत् ॥ ईप्सिताँल्लभतेकामान्देहांतेशांकरंपदम् ॥ कुर्याद्वर्षत्रयंत्वेवंसर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ उद्यापनंविनायस्तुकरोतिव्रतमुत्तमम् ॥ तेनशुक्लतिलैःकार्यंप्रातःस्नानंषडानन ॥ हेम्नावाराजतेनापिकृत्वागणपतिंबुधः ॥ पंचगव्यैस्तुसंस्नाप्यदूर्वाभिःसंप्रपूजयेत् ॥ मंत्रैस्तुदशभिर्भक्त्यादूर्वायुग्मैःशिखिध्वज ॥ दूर्वायुग्मैर्द

---

[1] विघ्नेशासने । [2] तुलसी ।

शभिर्मंत्रैःपूजा ॥ दूर्वायुक्तैःपंचगव्यैःस्नपनम्॥ तेचदशनाममंत्राउक्ताःस्कंदपुराणे ॥ गणाधिपनमस्तेस्तुउमापुत्राघनाशन ॥ विनायकेशपुत्रेतिसर्वसिद्धिप्रदायक ॥ एकदंतेभवक्रेतितथामूषकवाहन ॥ कुमारगुरवेतुभ्यमेभिर्नामपदैःपृथक् ॥ इत्येवंकथितंसम्यक्सर्वसिद्धिप्रदंशुभम्॥ व्रतंदूर्वागणपतेःकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ इतिसौरपुराणोक्तंदूर्वागणपतिव्रतम् ॥ अथैकविंशतिदिनंगणपतिपूजनव्रतम् ॥ तच्चश्रावणशुक्लचतुर्थीमारभ्यश्रावणकृष्णदशमीपर्यंतंतत्रचतुर्थीमध्याह्नव्यापिनीग्राह्या ॥अथपूजा॥ एकदंतंशूर्पकर्णंगजतुंडंचतुर्भुजम् ॥पाशांकुशधरंदेवंमोदकंबिभ्रतंकरे ॥ध्यानम्॥ आगच्छजगदाधारसुरासुरवरार्चित ॥ अनाथनाथसर्वज्ञगीर्वाणपरिपूजित ॥आवाहनम्॥ स्वर्णसिंहासनंदिव्यंनानारत्नसमन्वितम् ॥ समर्पितंमयादेवतत्रत्वंसमुपाविश ॥आसनम्॥ देवदेवेशसर्वेशसर्वतीर्थाहृतंजलम्॥पाद्यंगृहाणगणपगंधपुष्पाक्षतैर्युतम् ॥ ॥ पाद्यम्॥ प्रवालमुक्ताफलपूगरत्नतांबूलजांबूनदमष्टगंधम्॥पुष्पाक्षतैर्युक्तममोघशक्तेदत्तंमयार्घ्यंसफलीकुरुष्व॥अर्घ्यम्॥गंगादिसर्वतीर्थेभ्यआनीतंतोयमुत्तमम् ॥ कर्पूरैलालवंगैश्चयुक्तमाचम्यतांविभो ॥ आचमनम् ॥ चंपकाशोकबकुलमालतीमोगरादिभिः ॥ वासितंस्निग्धताहेतुस्तैलंचारुप्रगृह्यताम् ॥ अभ्यंगस्नानम् ॥ कामधेनुसमुद्भूतंसर्वेषांजीवनंपरम् ॥ पावनंयज्ञहेतुश्चपयःस्नानार्थमर्पितम् ॥ पयःस्नानम् ॥ पयसस्तुसमुद्भूतंहिमादिद्रव्ययोगतः ॥ दध्यानीतंमयादेवस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम्॥दधिस्नानम् ॥ नवनीतसमुत्पन्नंसर्वसंतोषकारकम् ॥ यज्ञांगंदेवताहेतोर्घृतंस्नानार्थमर्पितम् ॥ घृतस्नानम् ॥ पुष्पसारसमुद्भूतंमक्षिकाभिःकृतंचयत् ॥ सर्वतुष्टिकरंदेवमधुस्नानार्थमर्पितम् ॥ मधुस्नानम् ॥इक्षुरससमुद्भूतांशर्करांसुमनोहराम्॥ मलापहरणस्नानेगृहाणत्वंमयार्पिताम् ॥ शर्करास्नानम् ॥ सर्वमाधुर्यताहेतुःस्वादुःसर्वप्रियं

करः॥पुष्टिकृत्स्नातुमानीतइक्षुसारभवोगुडः ॥ गुडस्नानम् ॥ कांस्येकांस्येनपिहितोदधिमध्वाज्यसंयुतः ॥ मधुपर्कोमयानीतःपूजार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ मधुपर्कम् ॥ सवतीर्थाहृतंतोयंमयाप्रार्थनयाविभो ॥ सुवासितंगृहाणेदंसम्यक्स्नातुंसुरेश्वर ॥ स्नानम् ॥ रक्तवस्त्रयुगंदेवलोकलज्जानिवारणम् ॥ अनर्घ्यमतिसूक्ष्मंचगृहाणेदंमयार्पितम् ॥ वस्त्रम् ॥ राजतंब्रह्मसूत्रंचरत्नकांचनसंयुतम् ॥ भक्त्योपपादितंदेवगृहाण परमेश्वर ॥ यज्ञोपवीतम् ॥ अनेकरत्नयुक्तानिभूषणानिबहूनिच ॥ तत्तदंगेकांचनानियोजयामितवाज्ञया॥भूषणम् ॥ अष्टगंधसमायुक्तंरक्तचंदनमुत्तमम् ॥ द्वादशांगेषुतेदेवलेपयामिकृपांकुरु ॥ चंदनम्॥ रक्तचंदनसंमिश्रांस्तंडुलांस्तिलकोपरि ॥ शोभायैसंप्रदास्यामिगृहाणजगदीश्वर ॥ अक्षतान्० ॥ पाटलंकर्णिकारंचबंधूकंरक्तपंकजम् ॥ मोगरंमालतीपुष्पगृह्यतांभुवनेश्वर ॥ पुष्पाणि० ॥ नानापंकजपुष्पैश्चग्रथितां पल्लवैरपि ॥ बिल्वपत्रयुतांमालांगृहाणसुमनोहराम् ॥ मालाम् ॥ अथांगपूजा ॥ गणेशाय० पादौपू० गौरीपुत्राय०गुल्फौपू० विश्वेश्वराय० जानुनी० गजाननाय० ऊरूपू० लंबोदराय० वक्षस्थलंपू० गणनाथाय० स्तनौपू० द्वैमातुराय० कंठंपू० वक्रतुंडाय० शिरःपू० ॥ अथैकविंशतिपत्रपूजा ॥ गणाधिपाय० भृंगिराजपत्रंस० उमापुत्राय० बिल्वपत्रंस० गजाननाय० दूर्वापत्रंस० लंबोदराय० बदरीपत्रंस० हरसूनवे० मधुपत्रंस० गजवक्राय० तुलसीपत्रंस० गुहाग्रजाय० अपामार्गपत्रंस० एकदंताय० बृहतीपत्रंस० इभवक्राय० शमीपत्रंस० विकटाय०करवीरपत्रंस० विनायकाय० अश्वत्थपत्रंस० कपिलाय० अर्कपत्रंस० बटवेनमः० चंपकपत्रंस० अभयप्रदाय० अर्जुनपत्रंस० पत्नीहिताय० विष्णुक्रांतपत्रंस० सुराधिपतये० देवदारुपत्रं० भालचंद्राय० अगुरुपत्रं० हेरंबाय० श्वेतदूर्वापत्रं० शूर्पकर्णाय० जाती

पत्रं० सुरनाथाय० धत्तूरपत्रं० एकदंताय० केतकीपत्रं० ॥ अथैकविंशतिनामपूजा० ॥ गजाननाय० विघ्नराजाय० लंबोदराय० शिवात्मजाय० वक्रतुंडाय० शूर्पकर्णाय० कुब्जाय० विनायकाय० विघ्ननाशनाय० विकटाय० वामनाय० सर्वार्तिनाशिने० भगवतेन० विघ्नहर्त्रे० धूम्रकाय० सर्वदेवाधिदेवाय० एकदंताय० कृष्णपिंगाय० भालचंद्राय० गणेश्वराय० गणपाय० पुष्पंस० ॥ दशांगंगुग्गुलुंधूपंसर्वसौगंध्यकारकम् ॥ सर्वपापक्षयकरंगृहाणत्वंमयार्पितम् ॥ धूपम् ॥ सर्वज्ञसर्वलोकेशतमोनाशनमुत्तमम् ॥ गृहाणमंगलंदीपंदेवदेवनमोस्तुते ॥ दीपम् ॥ नानापक्वान्नसंयुक्तंपायसंशर्करान्वितम् ॥ राजिकाधान्यसंयुक्तंमेथीपिष्टंसतक्रकम् ॥ हिंगुजीरककूष्मांडमरीचमाषपिष्टकैः ॥ संपादितैःसुपक्वैश्चभर्जितैर्वटकैर्युतम् ॥ मोदकापूपलड्डूकशष्कुलीवटकादिभिः ॥ पर्पटैरससंयुक्तैर्नैवेद्यममृतान्वितम् ॥ हरिद्राहिंगुलवणसहितंसूपमुत्तमम् ॥ मयानिवेदितंतुभ्यंगृहाणजगदीश्वर ॥ नैवेद्यम् ॥ अतितृप्तिकरंतोयंसुगंधिचपिबेच्छया ॥ त्वयितृप्तेजगत्तृप्तंनित्यतृप्तेमहात्मनि ॥ मध्येपानीयम् ॥ उत्तरापोशनार्थंतेदद्मितोयंसुवासितम् ॥ मुखपाणिविशुद्ध्यर्थंपुनस्तोयंददामिते॥ उत्तरापोशनंहस्तप्रक्षालनंमुखप्रक्षालनम् ॥ दाडिमंमधुरंनिंबुजंब्वाम्रपनसादिकम् ॥ द्राक्षारंभाफलंपक्वंकर्कंधूंखार्जुरंफलम्॥ नालिकेरंचनारिंगंकलिंगमांजिरंतथा ॥ उर्वारुकंचदेवेशफलान्येतानिगृह्यताम्॥ फलानि ॥ कस्तूरीकुंकुमोपेतंगोरोचनसमन्वितम् ॥ गृहाणचंदनंचारुकरांगोद्वर्तनंशुभम् ॥ करोद्वर्तनम् ॥ नानापरिमलद्रव्यैर्निर्मितंचूर्णमुत्तमम् ॥ अबीरनामकंपुण्यंगंधिचारुप्रगृह्यताम् ॥ नानापरिमलद्रव्यम् ॥ नागवल्लीपत्रपूगचूर्णखादिरचंद्रयुक् ॥ एलालवंगसंमिश्रंतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥ तांबूलम् ॥ न्यूनातिरिक्तपूजायांसंपूर्णफलहेतवे ॥

दक्षिणांकांचनींदेवस्थापयामितवाग्रतः ॥ दक्षिणाम् ॥ सितपीतैस्तथारक्तैर्जलजैःकुसुमैःशुभैः ॥ ग्रथितांसुंदरांमालांगृहाणपरमेश्वर ॥ मालाम् ॥ हरिताःश्वेतवर्णावापंचत्रिपत्रसंयुताः ॥ दूर्वांकुरामयादत्ताएकविंशतिसंमिताः ॥ गणाधिपाय० दूर्वांकुरंस० उमापुत्राय० अभयप्रदाय० एकदंताय० मूषकवाहनाय० विनायकाय० ईशपुत्राय० इभवक्राय० सर्वसिद्धिप्रदायकाय० लंबोदराय० विघ्नराजाय० विकटाय० मोदकप्रियाय० विघ्नविध्वंसकर्त्रे० विश्ववंद्याय० अमरेशाय० गजकर्णकाय० नागयज्ञोपवीतिने० भालचंद्राय० विद्याधिपाय० विद्याप्रदाय० इति ॥ गणेशंहृदयेध्यात्वासर्वसंकष्टनाशनम् ॥ एकविंशतिसंख्याकाःकरोमिचप्रदक्षिणाः ॥ प्रदक्षिणाः ॥ औदुंबरेराजतेवाकांस्येकांचनसंभवे ॥ पात्रेप्रकल्पितान्दीपान्गृहाणचपुरोर्पितान् ॥ विशेषदीपान् ॥ पंचार्तिक्यं पंचदीपैर्दीपितंपरमेश्वर ॥ चारुचंद्रप्रभंदीपंगृहाणपरमेश्वर ॥ पंचार्तिक्यम् ॥ कर्पूरस्यमयादेवदीपस्तेयंनिवेदितः ॥ यथास्यनेक्षतेभस्मतथापापंविनाशय ॥ कर्पूरदीपम् ॥ स्तोत्रैर्नानाविधैःसूक्तैःसहस्रनामभिस्ततः ॥ उपविश्यस्तुर्वीतैनंकृत्वास्थिरतरं मनः ॥ दीनानाथदयानिधेसुरगणैःसंसेव्यमानद्विजैर्ब्रह्मेशानमहेंद्रशेषगिरिजागंधर्वसिद्धैःस्तुत ॥ सर्वारिष्टनिवारणैकनिपुणत्रैलोक्यनाथप्रभोभक्तिंमेसफलांकुरुष्वसकलान्क्षांत्वापराधान्मम ॥ आवाहनंनजानामिनजानामितवार्चनम् ॥ विसर्जनंनजानामिक्षम्यतां जगदीश्वर ॥ क्षमापनम् ॥ गौरीसुतनमस्तेस्तुसर्वसिद्धिप्रदायक ॥ सर्वसंकष्टनाशार्थमर्घ्यंमेप्रतिगृह्यताम् ॥ अनेनएकविंशत्यर्घ्यान्दद्यात् ॥ कृतपूजायाःसांगतासिद्ध्यर्थंब्राह्मणायवायनप्रदानंकरिष्येइतिसंकल्प्यब्राह्मणपूजनंकृत्वा ॥ दशमोदकसंयुक्तंवाणकंचफलप्र

दम् ॥ गणेशप्रीणनार्थायगृहाणत्वंद्विजोत्तमइतिवायनंदत्वासांगतासिद्धयेब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ इत्येकविंशतिदिनगणपतिपूजा ॥ ॥ अथैक
विंशतिदिनगणपतिपूजाव्रतकथा ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ सूतसूतमहाप्राज्ञव्यासविद्याविशारद ॥ संकष्टेचसमुत्पन्नेकार्यसिद्धिःकथंनृणाम् ॥
॥ १ ॥ सूतउवाच ॥ शृणुध्वंमुनयःसर्वेशौनकप्रमुखानघाः ॥ संकष्टनाशनंपुण्यंव्रतंवच्मियथाश्रुतम् ॥ २ ॥ यत्कृत्वासर्वकार्याणिसिद्धिंयां
तिनसंशयः ॥ पूजयेच्चगणेशंहिएकविंशद्दिनावधि ॥ ३ ॥ शौनकउवाच ॥ कथंपूज्योगणाध्यक्षोविघ्नहर्तागणाधिपः ॥ केनचादौपुराचीर्णंव्रतं
विघ्नहरस्यच ॥ ४ ॥ वदसर्वंमहाप्राज्ञअस्माकंविधिपूर्वकम् ॥ प्राप्तोसित्वंमहाभाग्यादरण्येसत्रमंडपे ॥ ५ ॥ सूतउवाच ॥ एवमेवपुरापृष्टः
षण्मुखोवदतांवरः ॥ सनत्कुमारमुनिनाब्रह्मपुत्रेणयोगिना ॥ ६ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ कार्तिकेयमहाप्राज्ञदेवसेनाधिपप्रभो ॥ संकटात्तुकथं
मुच्येज्जनोवैज्ञानदुर्बलः ॥ ७ ॥ श्रुत्वावाक्यंब्रह्मसूनोःसर्वेषांकार्यगौरवात् ॥ सेनानीस्तुतदाहर्षादुवाचचमहामुनिम् ॥ ८ ॥ स्कंदउवाच ॥
विप्रवर्यमहायोगिन्पार्वत्यामुखतःश्रुतम् ॥ वदामितद्व्रतंतुभ्यंशृणुसर्वंसमासतः ॥ ९ ॥ कैलासभवनेरम्येवसमानोमहेश्वरः ॥ स्नातुंजगामभग
वान्भोगवत्यांयथासुखम् ॥ १० ॥ तस्मिन्नेवदिनेअंबाह्यभ्यंगस्नानमारभत् ॥ स्वशरीरान्मलंगृह्यतस्यमूर्तिमकल्पयत् ॥ ११ ॥ सजीवांच
पुनःकृत्वाएहिपुत्रेत्यचोदयत् ॥ अवदद्वैततोनामबल्लवस्त्वंविनायकः ॥ १२ ॥ पुत्रगच्छबहिर्द्वारेतिष्ठतत्रदृढायुधः ॥ आयास्यतिकदाचिद्वैपु
रुषोभवनांतरे ॥ १३ ॥ तंनिवारयनिःशंकंयावत्स्नानंकरोम्यहम् ॥ ममाज्ञांगृह्यपश्चात्त्वंप्रवेशयितुमर्हसि ॥ १४ ॥ मात्राज्ञांगृह्यशिरसि
अगमद्द्वारदेहलीम् ॥ मुद्गरंतुसमादायहस्तेबल्लवनामकः ॥ १५ ॥ अक्षरद्वारदेशंसपार्वत्याज्ञांस्मरन्बली ॥ तदानीमेवचायातोविभूत्याचर्चि

तोविभुः ॥१६॥ संप्राप्तेभवनद्वारेशंभुःसर्वेश्वरोहरः ॥ देहलींप्रविशेद्यावद्द्वा[1]रयद्द्वारपोबली॥१७॥ द्वारपालउवाच ॥ कोसित्वंचाकिमर्थंहिगम्यते
भवनेशुभे ॥ मात्राज्ञायातियावत्तुस्थातव्यंतावदेवहि ॥१८॥ स्कंदउवाच ॥ द्वारपालवचःश्रुत्वाशंभुःकोपमथाकरोत्॥शंभुरुवाच॥ कस्या
ज्ञाचमयाग्राह्याकोसित्वंभाषसेकथम् ॥ १९ ॥ गृहीत्वाडमरुंहस्तेद्वारपालशिरोहरत् ॥ प्राविशच्चततस्तूर्णंस्वगृहंपार्वतीपतिः॥ २० ॥ दृष्ट्वा
नाथंसकोपंसाऽचिंतयत्पार्वतीहृदि ॥ बहुधाबाधतेक्षुद्वैशंकरेकोपकारणम् ॥ २१ ॥ अलंकृताचसुस्नातापार्वतीजगदंबिका ॥पायसेनतुपूर्णेद्वे
भक्ष्यभोज्येनसंयुते ॥ २२ ॥ संस्थाप्यपात्रेपीठा[2]ग्रेघृतेनासितयान्विते ॥ पात्रद्वयंसमालोक्यअवदत्पार्वतींशिवः ॥ २३ ॥ शंभुरुवाच ॥
दिव्यकांचनसंभूतंदर्वीयुक्तंसुलोचने ॥ भोज्यपात्रंतुकस्येदंस्थापितंचाद्वितीयकम् ॥ २४ ॥ भोजनार्थंद्वितीयोद्यकोयातिवदवल्लभे ॥ ना
यातित्वरयाचात्रविलंबेकारणंवद ॥ २५ ॥ इतिश्रुत्वावचःशंभोःसर्वेशस्यमहासती ॥ भीतिहर्षसमायुक्ता सर्वज्ञमवदत्तदा ॥ २६ ॥ पार्व
त्युवाच ॥ देवाद्यस्नानसमयेउद्वर्तनमलोद्भवम् ॥ पुत्रंविरच्यचदृढोदेहल्यांस्थापितोमया ॥ २७ ॥ तदर्थंचद्वितीयंवैभाजनंस्थापितंध्रुवम् ॥
इतिश्रुत्वावचस्तस्याश्चकंपेप्राकृतौयथा ॥ २८ ॥ शिवउवाच ॥ प्रविशंतंचमांद्वारेतवपुत्रोन्यवारयत् ॥ कोसित्वंचमयापृष्टस्तेननोक्ता
तवाभिधा ॥ २९ ॥ कोपेनचततस्तस्यशिरश्छित्त्वानिपातितम् ॥ इतिश्रुत्वाततोदेवीविह्वलापतिताभुवि ॥ ३० ॥ पार्वत्युवाच ॥ पुत्रंजी
वयसेदेवतार्हिभोक्ष्येमहेश्वर ॥ तथैवचममप्राणागमिष्यंतिनसंशयः ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वाचततोदेवीहाकष्टमित्यवीवदत् ॥ पुनःपपातसाभूमौ

---

[1] अडभावआर्षः

[2] अतिष्ठदितिशेषः ।

वातेनकदलीयथा ॥ ३२ ॥ शिवउवाच ॥ उत्तिष्ठभद्रेत्वंदुःखंपुत्रार्थैमाकुरुप्रिये ॥ अधुनातवपुत्रंहिजीवयामिशिरोविना ॥ ३३ ॥ प्रिया
मेवंसमाश्वास्यगतोद्वारंस्वयंविभुः ॥ इतस्ततोवलोक्याथगजोदृष्टोमृतस्तदा ॥ ३४ ॥ निकृत्यतन्नागशिरोवल्लवंयोजयद्विभुः ॥ संजीव्यव
ल्लवंपुत्रंपार्वत्यैतंन्यवेदयत् ॥ ३५ ॥ दृष्ट्वागजशिरंपुत्रंपार्वतीहर्षनिर्भरा ॥ भोजयित्वापतिंपुत्रंस्वर्णपात्रेसुशोभने ॥ ३६ ॥ नमस्कृत्यततोदे
वंपतिपात्रउपाविशत् ॥ बुभुजेतुततोदेवीपतिशेषंतुभोजनम् ॥ ३७ ॥ कैलासभुवनेरम्येपार्वत्यान्यवसाद्विभुः ॥ अटन्बहुकदाचित्सवृषभेण
वलीयसा ॥ ३८ ॥ पार्वत्यासहितोदेवःप्राप्तवान्नर्मदातटम् ॥ रम्यंरेवातटंदृष्ट्वापार्वतीह्यवदच्छिवम् ॥ ३९ ॥ पार्वत्युवाच ॥ देवदेवमहादेवशं
करप्राणवल्लभ ॥ अक्षक्रीडनकामाहंत्वयासार्द्धंसुरेश्वर ॥ ४० ॥ शंकरउवाच ॥ अक्षक्रीडनकामात्वमासनेस्मिन्स्थिराभव ॥ जयेपराजये
चात्रसाक्ष्यर्थंयोजयप्रिये ॥ ४१ ॥ स्वामिवाक्यंचसाश्रुत्वाएरकांगृह्यमुष्टिना ॥ नराकृतिमथाकल्प्यप्राणान्सासमयोजयत् ॥ ४२ ॥ देहंत
स्यचसास्पृश्यपाणिपद्मेनसांभसा ॥ तमुवाचततोबालमक्षक्रीडांविलोकय ॥ ४३ ॥ आवाभ्यांक्रीडमानाभ्यांकोजयीतिवदध्रुवम् ॥
इतिमातुर्वचःश्रुत्वाबालकोवैतथेतिभोः ॥ ४४ ॥ अक्षक्रीडासमारब्धापार्वत्याशंकरेणच ॥ जयोजातश्चपार्वत्याःशंकरस्तुपराजितः ॥ ४५ ॥
शंकरस्तुतदापृच्छत्कोजितोवदबालक ॥ अवदद्बालकस्सत्रजितंदेवेनशूलिना ॥ ४६ ॥ पुनःक्रीडाप्रवृत्तासासाक्षीकृत्वातुबालकम् ॥
पुनर्जितंतुपार्वत्याशंकरस्तुपराजितः ॥ ४७ ॥ बालंप्रपच्छसादेवीजितंकेनवदाधुना ॥ पुनरप्याहबालोसौजितंदेवेनशूलिना ॥
॥ ४८ ॥ हर्षेणचसमायुक्तःपार्वतींप्राहशंकरः ॥ क्रीडांकुरुमहादेविरोषंत्यजशुभानने ॥ ४९ ॥ क्रीडतीस्मपुनर्देवीजितोदेव्यासशंकरः ॥

लज्जितःशंकरोबालंकोजितोवदानिश्चितम् ॥ ५० ॥ शंकरंप्राहबालोसौजितस्त्वंभुवनाधिप ॥ बालवाक्यंसमाकर्ण्यपार्वतीकोपनिर्भरा ॥
॥ ५१ ॥ मिथ्यावदसिदुष्टात्मन्पादहीनोत्रकर्दमे ॥ पच्यमानोतिदुःखेनभविष्यसिनसंशयः ॥ ५२ ॥ बालउवाच ॥ विशापंकुरुमांमातर्बा
लभावान्मयेरितम् ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यमातृभावादयान्विता ॥ ५३ ॥ पार्वत्युवाच ॥ नागकन्यायदापुत्रपूजार्थिन्यस्तटेशुभे ॥ गणे
शंपूजयंत्यार्याद्दृष्ट्वापूजाविधिंशिवम् ॥ ५४ ॥ तासांश्रुत्वावचोदिव्यंतवभक्तिर्भविष्यति ॥ गणेशंपूजयित्वातुममसान्निध्यमेष्यसि ॥ ५५ ॥
इत्युक्त्वासाततोदेवीहिमाचलमगाद्रुषा ॥ व्यतीतेवत्सरेपूर्णेश्रावणेमासिचागते ॥ ५६ ॥ गणेशपूजनार्थंतानागकन्याःसमागताः॥ दृष्ट्वान्नर्म
दातीरेस्त्रीवृंदंबहुभूषितम् ॥ ५७ ॥ बालउवाच ॥ किमर्थंचागताबालाःकिंचात्रक्रियतेधुना ॥ भवतीभिःपूज्यतेकःकिंफलंवदताद्यमे ॥
॥ ५८ ॥ नागकन्याऊचुः ॥ वत्सपूजागणेशस्यक्रियतेस्माभिरुत्तमा ॥ पूजितेतुजगन्नाथेलभ्यतेवांछितंध्रुवम् ॥ ५९ ॥ बालउवाच ॥ कथंपू
ज्योगणाध्यक्षःकियत्कालंवदंतुभोः ॥ कोविधिःकेचसंभाराःकदापूज्योगणेश्वरः ॥ ६० ॥ नागकन्याऊचुः ॥ श्रावणेमासिसंप्राप्तेचतुर्थ्यां
चखगोदये ॥ तिलामलककल्केनस्नानंकुर्याज्जलाशये ॥ ६१ ॥ शुक्लपक्षेसमारभ्ययावत्कृष्णादशमीभवेत् ॥ मध्याह्नेपूजयेत्तावदेकविंश
दिनावधि ॥ ६२ ॥ एकविंशतिदूर्वाभिस्तावत्पुष्पैःशुभैःसदा ॥ मोदकैरेकविंशैश्चपूजयेत्प्रत्यहंजनः ॥ ६३ ॥ मोदकादशविप्रायदात
व्याश्चसदक्षिणाः ॥ एकंगणाधिपेदत्वास्वयंचाद्यादशैवतु॥६४॥पूजामौनेनकर्तव्याभोजनंचतथानघ॥ब्रह्मचारीभूमिशायीशूद्रभाषणवर्जितः॥
॥ ६५ ॥ हविष्याशीतथाभूयाच्छुचिरंतर्बहिःसदा ॥ एवंनियममास्थायपूजांकुर्यात्सदाव्रती ॥६६॥ ताम्रपात्रेजलंगृह्यगंधपुष्पसमन्वितम् ॥

फलरत्नसमायुक्तमर्घ्यंदद्याद्गणाधिपे ॥ ६७ ॥ गणेशायनमस्तेस्तुपार्वतीनंदनायच ॥ गंधपुष्पसमायुक्तंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ ६८ ॥ प्रद
क्षिणाःसदावत्सएकविंशन्निवेदयेत् ॥ पूजासमाप्तौविप्रायवायनंचसमर्पयेत् ॥६९॥ गणेशप्रीतयेतुभ्यंवायनंदशमोदकम् ॥ दक्षिणाफलसंयुक्तं
वंशपात्रेसुकल्पितम् ॥ ७० ॥ गणेशःप्रतिगृह्णातिगणेशोवैददातिच ॥ गणेशस्तारकोभाभ्यांगणेशायनमोनमः ॥ ७१ ॥ एवंपूज्योगणाध्य
क्षोनार्मदोभक्तितःशुभः ॥ गणेशेपूजितेवत्सतवसिद्धिर्भविष्यति ॥ ७२ ॥ एवमुक्त्वागतादेव्योनागकन्याःशुचिस्मिताः ॥ बालकेनकृतंपश्चा
दन्यस्मिन्वत्सरेततः ॥ ७३ ॥ श्रावणेमासिसंप्राप्तेशुक्लपक्षेतिथौशुभे ॥ चतुर्थ्यांकृतसंभारोव्रतंजग्राहबालकः ॥७४॥ गणेशंनार्मदंतत्रएकविं
शद्दिनावधि ॥ विधिवत्पूजयामासनमस्कृत्यगणेश्वरम् ॥७६॥ गणेशोवरदोजातोयाचयस्वयदीप्सितम् ॥ श्रुत्वावाक्यंगणेशस्यहर्षनिर्भरमा
नसः ॥ ७६ ॥ बालउवाच ॥ नमस्कृत्यगणेशानंवरंदेहिनमोस्तुते ॥ पादयोर्मेबलंदेहिवासंशंकरसन्निधौ ॥ ७७ ॥ गणेशउवाच ॥ यथेच्छ
सितथैवास्तुपार्वत्याःप्रीतिरस्तुते ॥ इत्युक्त्वातुगणेशोसौतत्रैवांतर्दधेविभुः ॥ ७८ ॥ दृढपादश्चबालोसौकैलासमगमत्ततः ॥ दृष्ट्वाहरस्यच
रणौशिरसाजगृहेशुभौ ॥ ७९ ॥ शिवउवाच ॥ उत्तिष्ठवत्सतेपादौकथंजातौदृढौवद ॥ कस्यप्रसादात्त्वमिहआगतोसिममालयम् ॥ ८० ॥
बालउवाच ॥ कृतंमयागणेशस्यएकविंशद्दिनात्मकम् ॥ श्रुतंचनागकन्याभ्यस्तद्व्रतंपूजनंमया ॥ ८१ ॥ तेनपुण्यप्रभावेणप्राप्तोहंतवसंनि
धौ ॥ गणेशस्यप्रसादेनशरीरंदृढतांगतम् ॥ ८२ ॥ शिवउवाच ॥ कीदृशंतद्व्रतंब्रूहिकरिष्येहंचतद्व्रतम् ॥ वल्लभायादर्शनार्थंपार्वत्यारो
षशांतये ॥ ८३ ॥ बालउवाच ॥ श्रावणेशुक्लपक्षेतुचतुर्थ्यांचसमारभेत् ॥ श्रावणेबहुलेपक्षेदशम्यांचसमापयेत् ॥८४॥ गणेशंपूजयेन्नित्यमे

कविंशद्दिनावधि ॥ एकविंशतिदूर्वाभिःपुष्पैरपितथैवच ॥ ८५ ॥ कर्तव्यामोदकास्तत्रएकविंशतिसंख्यकाः ॥ दशविप्रायदत्वातुएकंदेवे
नियोजयेत् ॥ ८६ ॥ अवशिष्टाःस्वयंभक्ष्याःश्रुतमेवंमयाविभो ॥ किंमयाद्यत्वयाज्ञप्तंकर्तव्यंवर्ततेविभो ॥ ८७ ॥ आचरच्छंभुरप्येवंगणेश
स्यव्रतंशुभम् ॥ पूजनात्तुगणेशस्यपार्वत्याश्चलितंमनः ॥ ८८ ॥ हिमाऽचलंनमस्कृत्यवचनंचेदमब्रवीत् ॥ पार्वत्युवाच ॥ गम्यतेद्यमयातात
कैलासंनिजमंदिरम् ॥ ८९ ॥ शिवस्यचरणौद्रष्टुमुत्सुकंमेमनोभवत् ॥ शीघ्रंदेहिममाज्ञांभोःक्षणंस्थातुंनशक्यते ॥ ९० ॥ हिमाचलउवा
च ॥ प्रेषयिष्येक्षणंतिष्ठविमानेनार्कवर्चसा ॥ सैन्यंददामिरक्षार्थंतवमार्गेशुचिस्मिते ॥ ९१ ॥ पितृवाक्यंसमाकर्ण्यविमानंचारुरोहसा ॥
क्षणमात्रेणसायाताकैलासभवनोत्तमम् ॥ ९२ ॥ दृष्ट्वामहेश्वरंदेवंप्रणनामविहस्यच ॥ किंकृतंभोनजानेहंमनोमेचाहृतंत्वया ॥ ९३ ॥ वाक्यं
श्रुत्वाप्रियायाश्चमनसाचालिलिंगताम् ॥ अवदत्कारणंतस्याहरणेमनसोध्रुवम् ॥ ९४ ॥ शिवउवाच ॥ कृतंमयागणेशस्यपूजनंतवहेतवे ॥
तेनपुण्यप्रभावेणआगतात्वंममांतिकम् ॥ ९५ ॥ पार्वत्युवाच ॥ कथंपूज्योगणाध्यक्षोवदमह्यंजगत्प्रभो ॥ अहमद्यकरिष्यामिसेनानीदर्श
नायच ॥ ॥ ९६ ॥ शंकरउवाच ॥ कुरुदेविगणेशस्यपूजनंचयथाविधि ॥ एकविंशतिदूर्वाभिःपुष्पैर्नानाविधैःशुभैः ॥ ९७ ॥ मोदकैरेकविंशै
श्चएकविंशद्दिनानिच ॥ अर्घ्यैश्चतावत्संख्याकैस्तथाब्राह्मणतर्पणैः ॥ ९८ ॥ त्रिलोचनमुखाच्छ्रुत्वागणेशःपूजितस्तया ॥एकविंशदिनात्पश्चा
त्कुमारोभ्यगमत्स्वयम् ॥ ९९ ॥ स्कंदंदृष्ट्वातदादेव्याःस्तनाभ्यांनिर्झरावबुः ॥ सुतमालिंग्यसादेवीचुचुंबचमुखंपुनः ॥ १०० ॥ वत्साद्यचमु
खंदृष्टंगणेशस्यप्रसादतः ॥ बहुकालंचमांत्यक्त्वागतःषण्मुखबालक ॥ १०१ ॥ कृतकृत्याद्यजातास्मिदर्शनात्तेनसंशयः ॥ रोषंत्यजमहाबुद्धे

शपथंतेवदाम्यहम् ॥ १०२ ॥ स्कंदउवाच ॥ ॥ मातर्वदगणेशस्यपूजनंचयथाश्रुतम् ॥ विश्वामित्रंचराजानंममामित्रंवदाम्यहम् ॥ १०३ ॥
पार्वत्युवाच॥वदमित्रंगणेशस्यपूजनंकुरुभक्तितः॥एकविंशतिदूर्वाभिरेकविंशतिपुष्पकैः॥१०४॥कर्तव्यामोदकास्तत्रएकविंशतिसंख्यकाः ॥
दशविप्रायदातव्याःस्वयंचाद्याद्दशैवतु ॥ १०५ ॥ एकंगणाधिपेदत्त्वाअर्घ्यानापितथैवच ॥ पूजयस्वगणाध्यक्षमेकविंशद्दिनावधि ॥ ६ ॥ इदं
व्रतंगणेशस्यभक्तितोयःकरिष्यति ॥ तस्यकार्याणिसिध्यंतिमनसाचिंतितानिच ॥ ७ ॥ व्रतराजविधिंश्रुत्वासेनानीश्चतथाकरोत् ॥ सेनानी
नामग्रणीत्वंसमवाप्यशुचिव्रतः ॥ ८ ॥ कथयामासविप्राग्र्यविश्वामित्रंनराधिपम् ॥ सोपिराजानमस्कृत्यव्रतंतत्स्वयमाचरत् ॥ ९ ॥ गणेशो
वरदोजातोविश्वामित्रायतत्क्षणात् ॥ गणेशउवाच ॥ वदराजन्किमिच्छास्तिददामितवयाचितम् ॥ ११० ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ देहिदे
वप्रसन्नश्चेत्प्राग्विप्रर्षित्वमस्त्विति ॥ प्राप्तेनविप्रर्षित्वेनसर्वेप्राप्तामनोरथाः ॥ ११ ॥ गणेशउवाच ॥ विप्रर्षित्वंचराजेंद्रप्राप्स्यसिब्रह्मपुत्रतः ॥
वंसिष्ठाद्ब्राह्मणश्रेष्ठान्ममवाक्यंनसंशयः ॥ १२ ॥ एवमुक्त्वागणेशोसौपूजितोभूमिपेनच ॥ पुनरन्यंवरंचादात्पूजकानांहितायवै ॥ १३ ॥ यदा
यदाचराजेंद्रसंकटंचकलौभुवि ॥ भविष्यतिजनानांहिकर्तव्यंपूजनंमम ॥ १४ ॥ स्मरिष्यंतिचमांभक्त्यानमस्कृत्यपुनःपुनः ॥ तेषांदुः
खानिसर्वाणिनाशयामिनसंशयः ॥ १५ ॥ एवंदत्वावरान्सम्यक्तत्रैवांतर्हितोभवत् ॥ सनत्कुमारयोगींद्रपार्वत्यामुखपद्मतः ॥ १६ ॥ श्रुतं
मयाचत्रेतायांगणेशस्यव्रतंमहत् ॥ निवेदितंचतत्सर्वंकुरुविप्रतपोनिधे ॥ १७॥ सनत्कुमारउवाच ॥ महदाख्यानकंश्रुत्वातृप्तोहंतुनसंशयः॥
सूतउवाच ॥ एवमुक्त्वागतोयोगीनमस्कृत्यषडाननम् ॥ १८॥ सनत्कुमारसेनानीसंवादंचयथाश्रुतम् ॥ व्यासप्रसादाच्छ्रुतवांस्तथातुभ्यंनिवे

दितः ॥ १९ ॥ इदंव्रतंगणेशस्यकरिष्यतिचमानवः ॥ तस्यकार्याणिसर्वाणिसिद्धिंयास्यंतिसत्वरम् ॥ १२० ॥ किमन्यद्भोजनश्रेष्ठाःश्रोतुका
मास्तपोधनाः ॥ तत्सर्वंकथयिष्यामिवक्तव्यंयदिचेच्छथ ॥ २१ ॥ यइदंशृणुयाद्भक्त्याआख्यानंचसमाहितः ॥ तदीप्सितानिकार्याणिसलभे
न्निश्चितंभुवि ॥ २२ ॥ शौनकाद्याऋषिगणाःश्रुत्वासूतवचोद्भुतम् ॥ पौराणिकंनमस्कृत्यविररामासनेशुभे ॥ १२३ ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरपु
राणेस्कंदसनत्कुमारसंवादेतृतीयोल्लासेएकविंशतिदिवसगणपतिव्रतकथासंपूर्णा ॥ अन्यच्चभानुवासरयुतायांयस्यांकस्यांचिच्छुक्लचतुर्थ्यां
मारभ्यषण्मासपर्यंतंकर्तव्यतयाविहितंस्कंदपुराणोक्तंदूर्वागणपतिव्रतम् ॥ एतदेवशिष्टाचारेश्रावणशुक्लचतुर्थीमारभ्यमाघशुक्लचतुर्थीपर्यंतं
क्रियमाणंदृश्यते ॥ मासपक्षाद्युल्लिख्यममसमस्तपापक्षयपूर्वकसप्तजन्मराज्यसौभाग्यादिविवृद्धयेमहागणपतिप्रीतिद्वाराउमामहेश्वरसालो
क्यसिद्धयेषण्मासपर्यंतंदूर्वागणपतिव्रतमहंकरिष्येतिइतिसंकल्प्यषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ अथकथा ॥ सूतउवाच ॥ कैलासशिखरेरम्ये
सर्वदेवनिषेविते ॥ सिद्धसंघसमाकीर्णेगंधर्वगणसेविते ॥ १ ॥ देव्यासहमहादेवोदीव्यत्यक्षैर्विनोदतः ॥ जितासित्वंजितेत्याहपार्वतींपरमे
श्वरः ॥ २ ॥ सापित्वंजितइत्याहसविवादस्तयोरभूत् ॥ चित्रनेमिस्तदापृष्टोमृषावादमभाषत ॥ ३ ॥ तदाक्रोधसमाविष्टागौरीशापंद
दौततः ॥ प्रसादिताततस्तेनविशापंकुरुपार्वति ॥ ४ ॥ पार्वत्युवाच ॥ यदासरोवरेरम्येचरिष्यतिभवान्भुवि ॥ तदास्वर्गणिकाःसर्वावी
क्ष्यसेत्वंसमागताः ॥ ५ ॥ तदाभवविशापस्त्वमित्युक्तःसपपातह ॥ ततःकतिपयाहोभिःकृष्णानंतसरोवरे ॥ ६ ॥ कृष्णोभूत्वावसंस्त
त्रददर्शस्वर्विलासिनीः ॥ ततस्तुसादरंगत्वापप्रच्छप्रणिपत्यताः ॥ ७ ॥ क्रियतेकिंमहाभागाःपूजायांवांछितंचकिम् ॥ ततस्ताअब्रुवंस्त

स्मैदूर्वाविघ्नेश्वरव्रतम् ॥ ८ ॥ क्रियतेस्माभिरिहचपरत्राभीष्टसिद्धये ॥ ततोब्रवीच्चित्रनेमिर्व्रतंमेदातुमर्हथ ॥९॥ येनाहंगिरिजाशापान्मुच्येयं
चिरदुःखितः ॥ ततस्ताअब्रुवन्सर्वाव्रतमेतदनुत्तमम् ॥ १० ॥ दूर्वाविघ्नेश्वरोयत्रपूज्यतेसर्वसिद्धिदः ॥ शुक्लपक्षेचतुर्थीयाभानुवारेणसंयुता
॥ ११ ॥ तस्यांतिथौसमारभ्यषण्मासंव्रतमाचरेत् ॥ प्रत्यहंषण्नमस्काराःषड्दूर्वाःषट्प्रदक्षिणाः ॥ १२ ॥ शुक्लपक्षेचतुर्थ्यांचप्रत्येकंचै
कविंशतिः ॥ एकभक्तंचकर्तव्यंकथांचशृणुयादिमाम् ॥ १३ ॥ ध्यायेद्विनायकंदेवंसमाहितमनाःसदा ॥ तरुणारुणसंकाशंसर्वाभरणभू
षितम् ॥१४॥ जटाकलापसुभगंकुंकुमेनोपरंजितम् ॥ गजाननंप्रसन्नास्यंसिंदूरतिलकांकितम् ॥ १५ ॥ विशालवक्षसंभातमुक्तामणि
विभूषितम् ॥ चतुर्भुजमुदारांगंकिंकिणीकंकणैर्युतम् ॥१६॥ पाशांकुशधरंदेवंदंतमोदकधारिणम् ॥ महोदरंमहानागबद्धकुक्षिमुदान्वितम् ॥
॥ १७ ॥ सुंदरांशुकसंवीतमिभास्यमपराजितम् ॥ प्रणतामरसंदोहमौलिमामिक्यरश्मिभिः ॥ १८ ॥ विराजितांघ्रिकमलंसर्वदेवनमस्कृ
तम् ॥ अभीष्टफलदंदेवंसर्वभूतोपकारकम् ॥ १९ ॥ एवंध्यात्वायजेन्नित्यंविनायकमतंद्रितः ॥ एवंचरित्वाषण्मासाञ्छुचिःसत्यपरायणः ॥
॥ २० ॥ पश्चाद्गंधादिदूर्वाभिरर्चयेत्तंसदापुनः ॥ उद्यापनंप्रकर्तव्यंदेशकालानुसारतः ॥ २१ ॥ ततोमगधदेशस्यमानेनयवपिष्टकम् ॥
दशमानकमादायदशाष्टावपिमोदकान् ॥ २२ ॥ कृत्वाघृतप्लुतान्सम्यकषड्देवायषडात्मने ॥ षट्चविप्रायदातव्याःश्रोत्रियायकुटुंबिने ॥
॥ २३ ॥ विनायकंगणाध्यक्षंविघ्नेशंश्रीगणाधिपम् ॥ वरदंसुमुखंचैवदूर्वाषट्कैःप्रपूजयेत् ॥ २४ ॥ षड्दूर्वाश्चतथादद्यान्महापूजांप्रकल्पये

त् ॥ एवंकुरुमहेशानप्रीत्यर्थम[1]भिवांछितम् ॥ ॥ २५ ॥ तथेत्युक्त्वाचित्रनेमिः प्रीणयित्वाविनायकम् ॥ शापान्मुक्तस्ततःशंभुमभ्यगा
त्प्रहसन्निव ॥ २६ ॥ शंकरेणततःपृष्टचित्रनेमिर्व्रतंजगौ ॥ व्रतंश्रुत्वाततःशंभुर्गणेशस्यकुतूहलात् ॥ २७ ॥ गौरीकोपप्रसादायशिवोपिकृत
वानथ ॥ सापिदेवीशिवेनोक्तंचक्रेव्रतमनुत्तमम् ॥ २८ ॥ कार्तिकेयोपिमात्रोक्तःस्वसख्युर्दर्शनेच्छया ॥ व्रतंचकारनंदीचकार्तिकेयोक्तमाद
रात् ॥ २९ ॥ सोपिराजप्रसादायपुत्रार्थंचचकारह ॥ ततःक्रमेणलोकेस्मिन्प्रचुरीभूतमुत्तमम् ॥ ३० ॥ व्रतंदूर्वागणेशस्यसर्वसिद्धिकरंपरम् ॥
शोकव्याधिभयोद्वेगवंधव्यसनदुःखतः ॥ ३१ ॥ विमुक्तःपुत्रपौत्रादिधनधान्यसमावृतः ॥ इहलोकेसुखीभूत्वापश्चाच्छिवपुरंव्रजेत् ॥ ३२ ॥
व्रतेनानेनदूर्वाख्यविघ्नेशस्यप्रसादतः ॥ यःपठेत्परयाभक्त्याकथामेतांदिनेदिने ॥ शृणुयाद्वापिसततंसर्वसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ३३ ॥
इतिश्रीस्कंदपुराणोक्तंदूर्वागणपतिव्रतम् ॥ ॥ अथभाद्रपदशुक्लचतुर्थ्यांसिद्धिविनायकव्रतंहेमाद्रौस्कांदे ॥ तच्चमध्याह्नव्यापिन्यांकार्यम् ॥
प्रातःशुक्लतिलैःस्नात्वामध्याह्नेपूजयेन्नृपेतितत्रैवपूजाविधानात् ॥ दिनद्वयेतद्व्याप्तावव्याप्तावेकदेशव्याप्तौवापूर्वाऽन्यथापरा ॥ चतुर्थी
गणनाथस्यमातृविद्धाप्रशस्यते ॥ मध्याह्नव्यापिनीसातुपरतश्चेत्परेहनीतिबृहस्पत्युक्तेः ॥ अथव्रतविधिः ॥ मासपक्षाद्युल्लिख्य
ममेहजन्मनिजन्मांतरेचपुत्रपौत्रधनविद्याजययशःस्त्रीप्राप्त्यर्थमायुष्याभिवृद्ध्यर्थंचसिद्धिविनायकप्रीत्यर्थंयथाज्ञानेनपुरुषसूक्तपुराणोक्तमंत्रै
र्ध्यानावाहनादिषोडशोपचारैःपंचामृतैःसहपार्थिवगणपतिपूजनंकरिष्ये ॥ तथामूर्तौप्राणप्रतिष्ठादिकमासनादिकंकलशाराधनंपुरुषसूक्तन्या

---

१ प्राप्तुमितिशेषः ।

सांश्वकरिष्ये ॥ हेरंबाय० ॥ मृदाहरणम् ॥ सुमुखाय० ॥ संघट्टनं ॥ गौरीसुताय० स्थापनम् ॥ अथप्राणप्रतिष्ठांकुर्यात् ॥ अस्यश्रीप्राणप्रतिष्ठामंत्रस्य ॥ ब्रह्मविष्णुमहेश्वराऋषयः ॥ ऋग्यजुःसामाथर्वाणिच्छंदांसि ॥ क्रियामयवपुःप्राणाख्यादेवता ॥ आंबीजम् ॥ ह्रींशक्तिः ॥ क्रोंकीलकम् ॥ अस्यांमूर्तौप्राणप्रतिष्ठापनेविनियोगः ॥ ॐ आंह्रींक्रोंअंयंरंलंवंशंषंसंहंळंक्षंअःअस्यांमूर्तौप्राणाइहप्राणाः ॥ पुनःॐ आंह्रींक्रोंअं० अस्यांमूर्तौजीवइहस्थितः ॥ पुनः ॐ आं० अस्यांमूर्तौसर्वेंद्रियाणिश्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणवाक्पाणिपादपायूपस्थानिइहैवागत्यसुखंचिरंतिष्ठंतुस्वाहा ॥ असुनीतेपुनरितिऋचंपठित्वागर्भाधानादिपंचदशसंस्कारसिद्ध्यर्थंपंचदशप्रणवावृत्तीःकरिष्येइतिसंकल्प्यपंचदशवारंप्रणवमावर्त्यतच्चक्षुर्देवहितम्० इतिमंत्रेणदेवस्याज्येननेत्रोन्मीलनंकृत्वापंचोपचारैःपूजनंकुर्यात् ॥ आसनविधिंकृत्वापुरुषसूक्तन्यासान्विधायपूजनमारभेत् ॥ एकदंतंशूर्पकर्णंगजवक्त्रंचतुर्भुजम् ॥ पाशांकुशधरंदेवंध्यायेत्सिद्धिविनायकम् ॥ ध्यायेद्देवंमहाकायंतप्तकांचनसन्निभम् ॥ दंताक्षमालापरशुपूर्णमोदकहस्तकम् ॥ मोदकासक्तशुंडाग्रमेकदंतंविनायकम् ॥ ध्यानम् ॥ आवाहयामिविघ्नेशसुरराजार्चितेश्वर ॥ अनाथनाथसर्वज्ञपूजार्थंगणनायक ॥ सहस्रशीर्षेत्यावाहनम् ॥ विचित्ररत्नरचितंदिव्यास्तरणसंयुतम् ॥ स्वर्णसिंहासनंचारुगृहाणसुरपूजित ॥ पुरुषएवेदं० आसनं० ॥ सर्वतीर्थसमानीतंपाद्यंगंधादिसंयुतम् ॥ विघ्नराजगृहाणेदंभगवन्भक्तवत्सल ॥ एतावा० पाद्यम् ॥ अर्घ्यंचफलसंयुक्तंगंधपुष्पाक्षतैर्युतम् ॥ गणाध्यक्षनमस्तेस्तुगृहाणकरुणानिधे ॥ त्रिपादूर्ध्वं० अर्घ्यम् ॥ दध्याज्यमधुसंयुक्तंमधुपर्कमयाहृतम् ॥ गृहाणसर्वलोकेशगणनाथनमोस्तुते ॥ मधुपर्कम् ॥ विनायकन

मस्तुभ्यंत्रिदशैरभिवंदित ॥ गंगाहृतेनतोयेनशीघ्रमाचमनंकुरु ॥ तस्माद्वि० आचमनम् ॥ पयोदधिघृतंचैवशर्करामधुसंयुतम् ॥ पंचामृतंगृहाणेदंस्नानायगणनायक ॥ पंचामृतस्नानम् ॥ गंगादिसर्वतीर्थेभ्यआनीतंतोयमुत्तमम् ॥ भक्त्यासमर्पितंतुभ्यंस्नानायाभीष्टदायक ॥ यत्पुरुषेण०स्नानम् ॥ रक्तवस्त्रयुगंदेवदिव्यंकांचनसंभवम् ॥ सर्वप्रदगृहाणेदंलंबोदरहरात्मज॥तंयज्ञं०वस्त्रम्॥राजतंब्रह्मसूत्रंचकांचनंचोत्तरीयकम् ॥ गृहाणचारुसर्वज्ञभक्तानांवरदोभव ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतःसंभृतम्० यज्ञोपवीतम् ॥ उद्यद्भास्करसंकाशंसंध्यावदरुणंप्रभो ॥ वीरालंकरणंदिव्यंसिंदूरंप्रतिगृह्यताम् ॥ सिंदूरम् ॥ नानाविधानिदिव्यानिनानारत्नोज्ज्वलानिच ॥ भूषणानिगृहाणेशपार्वतीप्रियनंदन ॥ आभरणानि ॥ कस्तूरीरोचनाचंद्रकुंकुमैश्चसमन्वितम् ॥ विलेपनंसुरश्रेष्ठचंदनंप्रतिगृह्यताम् ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋचइतिगंधम् ॥ रक्ताक्षतांश्चदेवेशगृहाणद्विरदानन ॥ ललाटपटलेचंद्रस्तस्योपरिविधार्यताम् ॥ अक्षतान् ॥ माल्यादीनिसुगंधीनि० करवीरैर्जातिकुसुमैश्चंपकैर्बकुलैःशुभैः ॥ शतपत्रैश्चकह्लारैरर्चयेद्गणनायकम् ॥ तस्मादश्वेतिपुष्पाणि ॥ अथांगपूजा ॥ गणेश्वरायनमः ॥ पादौपूजयामि ॥ विघ्नराजाय० जानुनीपू० ॥ आखुवाहनाय० ऊरूपू० ॥ हेरंबाय० कटीपू० ॥ कामारिसूनवे० नाभिंपू० ॥ लंबोदराय० उदरंपू० ॥ गौरीसुताय०स्तनौपू० ॥ गणनायकाय०हृदयंपू० ॥ स्थूलकर्णाय ॥ कंठंपू०॥ स्कंदाग्रजाय०स्कंधौपू ॥ पाशहस्ताय०हस्तौपू०॥गजवक्त्राय०वक्त्रंपू०विघ्नहर्त्रेन०ललाटंपू० ॥ सर्वेश्वराय०शिरःपू० ॥ गणाधिपाय०सर्वांगंपू० ॥ अथपत्रपूजा ॥ सुमुखाय०मालतीप० ॥ गणाधिपाय०भृंगराजपत्रम् ॥उमापुत्राय०विल्वप० ॥ गजाननाय०श्वेतदूर्वाप० ॥ लंबोदराय० बदरीप० ॥ हरसूनवे०धत्तूरपत्रम्॥ गजकर्णकाय०तुलसी

प०॥वक्रतुंडाय०शमीपत्र०॥गुहाग्रजाय०अपामार्गप० ॥ एकदंताय० ॥ बृहतीप०विकटाय०करवीरप ॥ कपिलाय०अर्कप० ॥ गजदंताय
अर्जुनप० ॥ विघ्नराजाय० विष्णुक्रांतप० ॥ बटवे० दाडिमीपत्रम् ॥ सुराग्रजाय० देवदारुप० ॥ भालचंद्राय० मरुप० ॥ हेरंबाय० अश्व
त्थप० ॥ चतुर्भुजाय० जातीप० ॥ विनायका० केतकीप० सर्वेश्वराय० अगस्तिप० ॥ दशांगंगुग्गुलुंधूपंसुगंधंचमनोहरम् ॥ गृहाणसर्व
देवेशउमापुत्रनमोस्तुते ॥ यत्पुरुषम् धूपम् ॥ सर्वज्ञसर्वलोकेशत्रैलोक्यतिमिरापह ॥ गृहाणमंगलंदीपंरुद्रप्रियनमोस्तुते ॥ ब्राह्मणोस्य०
दीपम् ॥ नैवेद्यंगृह्यतांदेव० नानाखाद्यमयंदिव्यंनैवेद्यंतेनिवेदितम् ॥ मयाभक्त्याशिवापुत्रगृहाणगणनायक ॥ चंद्रमामन० नैवेद्यं० ॥ एलो
शीरलवंगादिकर्पूरपरिवासितम् ॥ प्राशनार्थंकृतंतोयंगृहाणगणनायक॥मध्येपा० उत्तरापो० मुखप्रक्षालनम्॥मलयाचलसंभूतंकर्पूरेणसमन्वि
तम् ॥ करोद्वर्तनकंचारुगृह्यतांजगतःपते ॥ करोद्वर्तनम् ॥ बीजपूराम्रपनसखर्जूरीकदलीफलम् ॥ नारिकेलफलंदिव्यंगृहाणगणनायक ॥
इदंफलंमया० फल० ॥ एकविंशतिसंख्याकान्मोदकान्घृतपाचितान् ॥ नैवेद्यंसफलंदद्यान्नमस्तेविघ्ननाशिने ॥ गणेशाय०
मोदकार्प० ॥ पूगीफलंमहद्दिव्यंनागवल्ल्याद० तांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ वज्रमाणिक्यवैदूर्यमुक्ताविद्रुममंडितम् ॥ पुष्पराग
समायुक्तंभूषणंप्रतिगृह्यताम् ॥ भूषणानि ॥ दूर्वायुग्मंगृहीत्वातुगंधपुष्पाक्षतैर्युतम् ॥ पूजयेत्सिद्धिविघ्नेशंप्रत्येकंपूर्वनामभिः ॥ गणाधिपन
मस्तेस्तुउमापुत्राघनाशन ॥ एकदंतेभवक्रेतितथामूषकवाहन ॥ विनायकेशपुत्रेतिसर्वसिद्धिप्रदायक ॥कुमारगुरवेनित्यंपूजनीयःप्रयत्नतः॥
इतिदूर्वार्पणम् ॥ चंद्रादित्यौचधरणीविद्युदग्निस्तथैवच ॥ त्वमेवसर्वतेजांसिआर्तिक्यंप्रतिगृ० ॥ नीराजनम् ॥ विघ्नेश्वरविशालाक्षसर्वाभीष्ट

फलप्रद ॥ प्रदक्षिणंकरोमित्वांसर्वान्कामान्प्रयच्छमे ॥ नाभ्याआसीदितिप्रदक्षिणां० ॥ नमस्तेविघ्नसंहर्त्रेंनमस्तेईप्सितप्रद ॥ नमस्तेदेवदेवे
शनमस्तेगणनायक ॥ सप्तास्यासन्परि० नमस्कारान् ॥ विनायकेशपुत्रत्वंगणराजसुरोत्तम ॥ देहिमेसकलान्कामान्वंदेसिद्धिविनायक ॥
यज्ञेनय० मंत्रपुष्पंस० ॥ यन्मयाचरितंदेवव्रतमेतत्सुदुर्लभम् ॥ गणेशत्वंप्रसन्नःसन्सफलंकुरुसर्वदा ॥ विनायकगणेशानसर्वदेवनमस्कृत ॥
पार्वतीप्रियविघ्नेशममविघ्नान्निवारय ॥ प्रार्थनाम् ॥ अथैकविंशतिंगृह्यमोदकान्घृतपाचितान् ॥ स्थापयित्वागणाध्यक्षसमीपेकुरुनंदन ॥ द
शविप्रायदातव्याःस्थापयेद्दशआत्मनि ॥ एकंगणाधिपेदद्यात्सघृतंमोदकंशुभम् ॥ दशानांमोदकानांचफलदक्षिणयायुतम् ॥ विप्रायफलसि
द्ध्यर्थंवायनंप्रददाम्यहम् ॥ वायनमंत्रः ॥ विनायकस्यप्रतिमांवस्त्रयुग्मेनवेष्टिताम् ॥ तुभ्यंसंप्रददेविप्रप्रीयतांमेगजाननः ॥ गणेशःप्रतिगृह्णा
तिगणेशोवैददातिच ॥ गणेशस्तारकोभाभ्यांगणेशायनमोनमः ॥ इतिप्रतिमादानमंत्रः ॥ अथकथा ॥ शौनकाद्याऋषिगणानैमिषारण्यवासि
नः ॥ सूतंपौराणिकश्रेष्ठमिदमूचुर्वचस्तदा ॥ १ ॥ ऋषयऊचुः ॥ निर्विघ्नेनतुकार्याणिकथंसिद्ध्यंतिसूतज ॥ अर्थसिद्धिःकथंनृणांपुत्रसौभा
ग्यसंपदः ॥ २ ॥ दंपत्योःकलहेचैवबंधुभेदेतथानृणाम् ॥ उदासीनेषुलोकेषुकथंसुमुखताभवेत् ॥ ३ ॥ विद्यारंभेतथानृणांवाणिज्येचकृषौ
तथा ॥ नृपतेःपरचक्रेचजयसिद्धिःकथंभवेत् ॥ ४ ॥ कांदेवतांनमस्कृत्यकार्यसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ एतत्समस्तंविस्तार्यब्रूहिमेसूतपृच्छतः ॥
॥५॥ सूतउवाच ॥ सन्नद्धयोःपुराविप्राःकुरुपांडवसेनयोः ॥ पृष्टवान्देवकीपुत्रंकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ ६ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ निर्विघ्नेनजयंम
ह्यंवदत्वंदेवकीसुत ॥ कांदेवतांनमस्कृत्यसम्यग्राज्यंलभेमहि ॥ ७ ॥ कृष्णउवाच ॥ पूजयस्वगणाध्यक्षमुमामलसमुद्भवम् ॥ तस्मिन्संपूजि

तेदेवेध्रुवंराज्यमवाप्स्यसि ॥ ८ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ देवकेनविधानेनपूजनीयोगणाधिपः ॥ पूजितस्तुतिथौकस्यांसिद्धिदोगणपोभवेत् ॥ ९ ॥
कृष्णउवाच ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लेचतुर्थ्यांपूजयेन्नृप॥मासिमाघेश्रावणेवामार्गशीर्षेथवा[1]भवेत् ॥१०॥गजवक्त्रंतुशुक्लायांचतुर्थ्यांपूजयेन्नृप॥यदा
चोत्पद्यतेभक्तिस्तदापूज्योगणाधिपः ॥ ११ ॥ प्रातःशुक्लतिलैःस्नात्वामध्याह्नेपूजयेन्नृप॥ निष्कमात्रसुवर्णेनतदर्धार्धेनवापुनः॥१२॥स्वशक्त्या
गणनाथस्यस्वर्णरौप्यमयाकृतिम् ॥ अथवामृन्मयींकुर्याद्वित्तशाठ्यंनकारयेत् ॥ १३ ॥ एकदंतंशूर्पकर्णंगजवक्त्रंचतुर्भुजम् ॥ पाशांकुशधरं
देवंध्यायेत्सिद्धिविनायकम् ॥ १४ ॥ ध्या[2]त्वाचानेनमंत्रेणस्नाप्यपंचामृतैःपृथक् ॥ गणाध्यक्षेतिनाम्नावैगंधंदद्याच्चभक्तितः ॥ १५ ॥ आवा
हनार्घ्यंपाद्यंचदत्त्वापश्चात्प्रयत्नतः ॥ रक्तवस्त्रयुगंसर्वप्रदेदद्याच्चभक्तितः ॥ १६ ॥ विनायकेतिपुष्पाणिधूपंचोमासुतायच ॥ दीपंरुद्रप्रियाये
तिनैवेद्यंविघ्ननाशिने ॥ १७ ॥ किंचित्सुवर्णपूजांचतांबूलंचसमर्पयेत् ॥ ततोदूर्वांकुरान्गृह्यविंशतिंचैकमेवहि ॥ १८ ॥ पूजनीयःप्रयत्नेनए
भिर्नामपदैःपृथक् ॥ गणाधिपनमस्तेस्तुउमापुत्राघनाशन ॥ ॥ १९ ॥ विनायकेशपुत्रेतिसर्वसिद्धिप्रदायक ॥ एकदंतेभवक्त्रेतितथामूष
कवाहन ॥ २० ॥ कुमारगुरवेतुभ्यंपूजनीयःप्रयत्नतः ॥ दूर्वायुग्मंगृहीत्वातुगंधपुष्पाक्षतैर्युतम् ॥ २१ ॥ एकैकेनतुनाम्नावैदत्त्वैकंसर्वनाम
भिः ॥ अथैकविंशतिंगृह्यमोदकान्घृतपाचितान् ॥२२॥ स्थापयित्वागणाध्यक्षसमीपेकुरुनंदन॥ दशविप्रायदातव्याःस्वयंग्राह्यास्तथादश ॥
॥ २३ ॥ एकंगणाधिपेदद्यात्सनैवेद्यंनृपोत्तम ॥ विनायकस्यप्रतिमांब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ २४ ॥ विनायकस्यप्रतिमांवस्त्रयुग्मेनवेष्टिताम् ॥

---

[1] पूजनमितिशेषः ।

[2] पाठक्रमादर्थक्रमस्यबलीयस्त्वात्प्रसिद्धपूजोक्तःक्रमोत्रबोध्यः ।

तुभ्यंसंप्रददेविप्रीयतांमेगजानन ॥ २५ ॥ विनायकगणेशत्वंसर्वदेवनमस्कृत ॥ पार्वतीप्रियविघ्नेशममविघ्नंविनाशय ॥ २६ ॥ गणेशः
प्रतिगृह्णातिगणेशोवैददातिच ॥ गणेशस्तारकोभाभ्यांगणेशायनमोनमः ॥ २७ ॥ कृत्वानैमित्तिकंकर्मपूजयेदिष्टदेवताम् ॥ ब्राह्मणान्भो
जयेत्पश्चाद्भुंजीयात्तैलवर्जितम् ॥ २८ ॥ एवंकृतेधर्मराजगणनाथस्यपूजने ॥ विजयस्तेभवेन्नूनंसत्यंसत्यंमयोदितम् ॥ २९ ॥ त्रिपुरंहंतुकामे
नपूजितःशूलपाणिना ॥ शक्रेणपूजितःपूर्ववृत्रासुरवधेच्छया ॥ ३० ॥ अन्वेषयंत्याभर्तारंपूजितोहल्ययापुरा ॥ नलस्यान्वेषणार्थायदमयंत्या
पुरार्चितः ॥ ३१ ॥ रघुनाथेनतद्वच्चसीतायान्वेषणेपुरा ॥ द्रष्टुंसीतांमहाभागंवीरेणचहनूमता ॥ ३२ ॥ भगीरथेनतद्वच्चगंगामानयतापुरा ॥
अमृतोत्पादनार्थायतथादेवासुरैरपि ॥ ३३ ॥ अमृतंहरतापूर्ववैनतेयेनपक्षिणा ॥ आराधितोगणाध्यक्षोह्यमृतंचहृतंबलात् ॥३४॥ रुक्मिणीं
हर्तुकामेनपूजितोसौमयाप्रभुः ॥ तस्यप्रसादाद्राजेंद्ररुक्मिणींप्राप्तवानहम् ॥ ३५ ॥ यदापूर्वंहिदैत्येनहृतोरुक्मिणिनंदनः ॥ आराधितोमया
तद्वद्रुक्मिण्यासहितेनच॥३६॥कुष्ठव्याधियुतेनाथसांबेनाराधितःपुरा ॥ जयकामस्तथाशीघ्रंत्वमाराधयशांकरिम्॥३७॥विद्याकामोलभेद्विद्यां
धनकामोधनंतया॥जयंचजयकामस्तुपुत्रार्थीविंदतेसुतान्॥३८॥पतिकामाचभर्तारंसौभाग्यंचसुवासिनी॥विधवापूजयित्वातुवैधव्यंनाप्नुयात्क
चित्॥३९॥वैष्णव्याद्यासुदीक्षासुआदौपूज्योगणाधिपः॥तस्मिन्संपूजितेविष्णुरीशोभानुस्तथाह्युमा ॥ ४० ॥ हव्यवाहमुखादेवाःपूजिताःस्यु
र्नसंशयः ॥ चंडिकाद्यामातृगणाःपरितुष्टाभवंतिच ॥ ४१ ॥ तस्मिन्संपूजितेविप्राभक्त्यासिद्धिविनायके ॥ एवंकृतेधर्मराजगणनाथस्यपूज
ने ॥ ४२ प्राप्स्यसित्वंस्वकंराज्यंहत्वाशत्रून्रणाजिरे ॥ सिध्यंतिसर्वकार्याणिनात्रकार्याविचारणा ॥ ४३ ॥ एवमुक्तस्तुकृष्णेनसानुजःपांडु

नंदनः ॥ पूजयामासदेवस्यपुत्रंत्रिपुरघातिनः ॥ ४४ ॥ शत्रुसंघंनिहत्याजौप्राप्तवान्राज्यमोजसा ॥ सूतउवाच ॥ यःपूजयेन्महाभागोगणेशं
सिद्धिदायकम् ॥ ४५ ॥ सिध्यंतितस्यकार्याणिमनसाचिंतितान्यपि ॥ ख्यातिंगमिष्यतेतेननाम्नासिद्धिविनायकः ॥ ४६ ॥ यइदंशृणुयान्नि
त्यंश्रावयेद्वासमाहितः ॥ सिध्यंतिसर्वकार्याणिविनायकप्रसादतः॥४७॥ इतिसिद्धिविनायकव्रतंभविष्योक्तंसंपूर्णम् ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लेशिव
लोकेप्रपूजिता ॥ तस्यांस्नानंतथादानंउपवासोर्चनंतथा ॥ क्रियमाणंशतगुणंप्रसादाद्दंतिनोनृप ॥ चतुर्थीत्यनुषंगः ॥ अस्यामेवचंद्रदर्शनेदो
षमाहपराशरः ॥ कन्यादित्येचतुर्थ्यांचशुक्लेचंद्रस्यदर्शनम् ॥ मिथ्याभिदूषणंकुर्यात्तस्मात्पश्येन्नतंसदा ॥ तद्दोषशांतयेमंत्रोविष्णुपुराणे ॥
सिंहःप्रसेनमवधीत्सिंहोजांबवताहतः ॥ सुकुमारकमारोदीस्तवह्येषस्यमंतकः ॥ अथस्यमंतकोपाख्यानम् ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ शृणुष्वैका
ग्रचित्तःसन्व्रतंगणेश्वरंमहत् ॥ चतुर्थ्यांशुक्लपक्षेतुसदाकार्यंप्रयत्नतः ॥ १ ॥ सनत्कुमारयोगींद्रयदीच्छेच्छुभमात्मनः ॥ नारीवापुरुषोवा
पियःकुर्याद्विधिवद्व्रतम् ॥ २ ॥ मोचयत्याशुविप्रेंद्रसंकष्टाद्व्रतिनंहितत् ॥ अपवादहरंचैवसर्वविघ्नप्रणाशनम् ॥ ३ ॥ कांतारेविषमेवापिरणेरा
जकुलेथवा ॥ सर्वसिद्धिकरंविद्धिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥४॥ गजाननप्रियंचाथत्रिषुलोकेषुविश्रुतम्॥अतोनविद्यतेब्रह्मन्सर्वसंकष्टनाशनम् ॥५॥
सनत्कुमारउवाच ॥ केनचादौपुराचीर्णंमर्त्यलोकेकथंगतम् ॥ एतत्समस्तंविस्तार्यब्रूहिगणेश्वरंव्रतम् ॥६॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ चक्रेव्रतंजग
न्नाथोवासुदेवःप्रतापवान् ॥ आदिष्टंनारदेनैववृथालांछनमुक्तये ॥ ७ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ षड्गुणैश्वर्यसंपन्नःसृष्टिसंहारकारकः ॥ वासुदे
वोजगद्व्यापीप्राप्तवाल्लाँछनंकथम् ॥ ८ ॥ एतदाश्चर्यमाख्यानंब्रूहित्वंनंदिकेश्वर ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ भूमिभारनिवृत्त्यर्थंवसुदेवसुतावुभौ ॥

॥ ९ ॥ रामकृष्णौसमुत्पन्नौपद्मनाभफणीश्वरौ ॥ जरासंधभयात्कृष्णोद्वारकांसमकल्पयत्॥ १०॥ विश्वकर्माणमाहूयपुरींहाटकनिर्मिताम्॥
तत्रषोडशसाहस्रंस्त्रीणांचैवशताधिकम् ॥११॥ भवनानिमनोज्ञानितेषांमध्येऽन्यकल्पयत् ॥ पारिजाततरुंमध्येतासांभोगायकल्पयत्॥१२॥
यादवानांगृहास्तत्रषट्पंचाशच्चकोटयः॥अन्येपिबहवोलोकावसंतिविगतज्वराः ॥१३॥ यत्किंचित्त्रिषुलोकेषुसुंदरंतत्रदृश्यते ॥ सत्राजितप्रसे
नाख्यौपुत्रावुग्रस्यविश्रुतौ॥ १४॥अंभोधितीरमासाद्यतन्मनस्कतयाचसः॥सत्राजितस्तपस्तेपेसूर्यमुद्दिश्यबुद्धिमान्॥१५॥व्रतंनिरशनंगृह्यसू
र्यंसंबद्धलोचनः॥ततःप्रसन्नोभगवान्सत्राजितपुरःस्थिरः॥सत्राजितोपितुष्टावदृष्ट्वादेवंदिवाकरम्॥तेजोराशेनमस्तेस्तुनमस्तेसर्वतोमुख ॥१७॥
विश्वव्यापिन्नमस्तेस्तुनमस्तेविश्वरूपिणे ॥ काश्यपेयनमस्तेस्तुहरिदश्वनमोस्तुते ॥ १८ ॥ ग्रहराजनमस्तेस्तुनमस्तेचंडरोचिषे ॥ वेदत्रय
नमस्तेस्तुसर्वदेवनमोस्तुते ॥१९॥ प्रसीदपाहिदेवेशसुदृष्ट्यामांदिवाकर ॥ इत्थंसंस्तूयमानोसौदेवदेवोदिवाकरः ॥२०॥ स्निग्धगंभीरमधुरं
सत्राजितमुवाचह ॥ सूर्यउवाच ॥ वरंब्रूहिप्रदास्यामियत्तेमनसिवर्तते ॥ २१ ॥ सत्राजितमहाभागतुष्टोहंतवनिश्चयात् ॥ सत्राजितउवाच ॥
स्यमंतकमणिंदेहियदितुष्टोसिभास्कर ॥ २२ ॥ ददौतस्यचतद्रत्नंस्वकंठादवतार्यसः ॥ भास्करउवाच ॥ भाराष्टकंशातकुंभंस्रवतेसौमहा
मणिः ॥ २३ ॥ शुचिष्मतासदाधार्यंरत्नमेतन्महोत्तमम् ॥ सत्राजितक्षणेनैतदशुचिंहंतिमानवम् ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेदेवस्तेजोराशिर्दिवाकरः२४
तत्कंठरत्नज्वलमानरूपीपुरींसकृष्णस्यविवेशसत्वरम् ॥ दृष्ट्वातुलोकामनसादिवाकरंसंचिंतयंतोहिविसृष्टदृष्टयः ॥ २५ ॥ समागतोयंहरिद
श्वदीधितिर्जनार्दनंद्रष्टुमसंशयेन ॥ नायंसहस्रांशुरितीहलोकाःसत्राजितोयंमणिकंठभास्वान् ॥ २६ ॥ स्यमंतकंमहारत्नंदृष्ट्वातत्कंठ

मंडले ॥ स्पृहांचक्रेजगन्नाथोनजहारमणिंततः ॥ २७ ॥ सत्राजितोजातभयोयाचयिष्यतिमांहरिः ॥ प्रसेनायददौभ्रात्रेधार्योयंशुचिना
त्वया ॥ २८ ॥ एकदाकंठदेशेसौक्षिप्त्वातंमणिमुत्तमम् ॥ मृगयाक्रीडनार्थायययौकृष्णेनसंयुतः ॥ २९ ॥ अश्वारूढोऽशुचिश्चासौहतः
सिंहेनतत्क्षणात् ॥ रत्नमादायसिंहोपिगच्छञ्जांबवताहतः ॥ ३० ॥ नीत्वासविवरेरत्नंददौपुत्रायजांबवान् ॥ पुरींविवेशकृष्णोपिस्वकैः
सर्वैःसमावृतः ॥ ३१ ॥ प्रसेनोद्यापिनायातिहतःकृष्णेननिश्चितम् ॥ मणिलोभेनहाकष्टंबांधवःपापिनाहतः ॥ ३२ ॥ द्वारकावासिनः
सर्वेजनाऊचुःपरस्परम् ॥ वृथापवादसंतप्तःकृष्णोपिनिरगाच्छनैः ॥ ३३ ॥ सहैवतैर्गतोरण्यंदृष्ट्वासिंहेनपातितम् ॥ प्रसेनंवाहनयुतं
तत्पदानुचरःशनैः ॥ ३४ ॥ ऋक्षेणनिहतंदृष्ट्वाकृष्णश्चर्क्षबिलंगतः ॥ विवेशयोजनशतमंधकारंस्वतेजसा ॥ ३५ ॥ निवारयन्द
दर्शाग्रेप्रासादंबद्धभूमिकम् ॥ तंकुमारंजांबवतोदोलायामसितद्युतिम् ॥ ३६ ॥ माणिक्यंलंबमानंचददर्शभगवान्हरिः ॥ रूपयौवनसं
पन्नांकन्यांजांबवतींपुनः ॥ ३७ ॥ दोलांदोलयमानांचददर्शकमलेक्षणः ॥ महांतंविस्मयंचक्रेदृष्ट्वातांचारुहासिनीम् ॥ दोलांदोलयमाना
चजगौगीतमिदंमुहुः ॥ ३८ ॥ सिंहःप्रसेनमवधीत्सिंहोजांबवताहतः ॥ सुकुमारकमारोदीस्तवह्येषस्यमंतकः ॥ ३९ ॥ मदनज्वरदा
हार्तांदृष्ट्वातंकमलेक्षणम् ॥ उवाचललितंबालागम्यतांगम्यतामिति ॥ ४० ॥ रत्नंगृहीत्वावेगेनयावच्छेतेतुजांबवान् ॥ इत्याकर्ण्य
वचःशौरिःशंखंदध्मौप्रतापवान् ॥ ४१ ॥ आकर्ण्यसहसोत्थाययुयुधेऋक्षराट्ततः ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंहरिजांबवतोस्तदा ॥ ४२ ॥
द्वारकावासिनःसर्वेगतास्तेसप्तमेदिने ॥ मृतःकृष्णोभक्षितोवानिःसंदिग्धंविचार्यच ॥ ४३ ॥ परलोकक्रियांचक्रुःपरेतस्यतुतेतदा ॥

एकविंशद्दिनंयावद्बाहुप्रहरणोविभुः ॥ ४४ ॥ युयुधेतेनऋक्षेणयुद्धकर्मणितोषितः ॥ जांबवान्प्राक्तनंस्मृत्वादृष्ट्वादेवबलंमहत् ॥ ४५ ॥
जांबवानुवाच ॥ अजेयोहंसुरैः सर्वैर्यक्षराक्षसदानवैः ॥ त्वयाजितोहंदेवेशदेवस्त्वमसिनिश्चितम् ॥ ४६ ॥ जानेत्वांवैष्णवंतेजोनान्यथाबल
मीदृशम् ॥ इतिप्रसाद्यदेवेशंददौमाणिक्यमुत्तमम् ॥ ४७ ॥ सुतांजांबवतींनामभार्यार्थंवरवर्णिनीम् ॥ पाणिंवैग्राहयामासदेवदेवंचजांबवान् ॥
॥ ४८ ॥ मणिमादायदेवोपिजांबवत्यापिसंयुतः ॥ तद्वृत्तांतंसमाचष्टेद्वारकावासिनांस्वयम् ॥ ४९ ॥ सत्राजितस्यमाणिक्यंदत्तवान्संसादि
स्थितः ॥ मिथ्यापवादसंशुद्धिंप्राप्तवान्मधुसूदनः ॥ ५० ॥ सत्राजितोपिसंत्रस्तःकृष्णायप्रददौसुताम् ॥ सत्यभामांमहाबुद्धिस्तदासर्वगुणा
न्विताम् ॥ ५१ ॥ शतधन्वाक्रूरमुखायादवादुष्टमानसाः ॥ सत्राजितेनतेवैरंचक्रूरत्नाभिलाषिणः॥ ५२ ॥दुरात्माशतधन्वापिगतेकृष्णेचकुत्र
चित् ॥ सत्राजितंनिहत्याशुमणिंजग्राहपापधीः ॥५३ ॥ कृष्णस्यपुरतःसत्यासमाचष्टेविचेष्टितम् ॥ अंतर्हृष्टोबहिःकोपीकृष्णःकपटनायकः ॥
॥ ५४ ॥ बलदेवपुरोवाक्यमुवाचधरणीधरः ॥ हत्वासत्राजितंदुष्टोमणिमादायगच्छति ॥ ५५ ॥ निहत्यशतधन्वानंगृह्णीमोरत्नमावयोः ॥ म
मभोग्यंचतद्रत्नंभविष्यतिसुनिश्चितम्॥५६॥ एतच्छ्रुत्वाभयत्रस्तःशतधन्वापियादवः॥ आहूयाक्रूरनामानंमाणिक्यंप्रददौचसः॥५७॥आरुह्य
वडवांवेगान्निर्गतोदक्षिणांदिशम् ॥ रथस्थावनुगच्छेतांतदारामजनार्दनौ ॥५८॥ शतयोजनमात्रेणममारवडवातदा ॥ पलायमानोनिहतःपदा
तिस्तुपदातिना ॥५९॥ रथस्थेबलदेवेतुहरिणारत्नलोभतः ॥ नदृष्टंतत्रतद्रत्नंबलदेवपुरोऽवदत्॥६०॥ तदाकर्ण्यमहारोषादुवाचवचनंबली ॥
कपटीत्वंसदाकृष्णलोभीपापीसुनिश्चितम् ॥ ६१ ॥ अर्थायस्वजनंहंसिकस्त्वांबंधुःसमाश्रयेत् ॥ अनेकशपथैःकृष्णोबलदेवंप्रसादयत् ॥६२॥

सोपिधिक्कष्टमित्युक्काययौवैदर्भमंडलम् ॥ कृष्णोपिरथमारुह्यद्वारकांप्रययौपुनः ॥ ६३ ॥ तथैवोचुर्जनाःसर्वेनसाधीयानयंहरिः ॥ निष्कासितो
रत्नलोभाज्ज्येष्ठोभ्रातावलोबली ॥ ६४ ॥ तच्छुत्वादीनवदनःपापीयानिवसंस्थितः ॥ वृथाभिशापात्संतप्तोबभूवसजगत्पतिः ॥ ६५ ॥ अक्रू
रोपिविनिष्क्रम्यतीर्थयात्रानिमित्ततः ॥ काशींगत्वासुखेनासौयजन्यज्ञपतिंप्रभुम् ॥ ६६ ॥ तोषमुत्पादयामासतेनद्रव्येणबुद्धिमान् ॥ सुराल
यगृहैश्चित्रैर्नगरंसमकल्पयत् ॥ ६७ ॥ नदुर्भिक्षंनवैरोगाईतयोनचविड्वरम् ॥ शुचिनाधार्यतेयत्रमणिःसूर्यस्यनिश्चितम् ॥ ६८ ॥ जानन्न
पिहितत्सर्वंमानुषंभावमाश्रितः ॥ लोकाचारंतथामायामज्ञानंचसमाश्रितः ॥ ६९ ॥ बंधुवैरंसमुत्पन्नंलांछनंसमुपस्थितम् ॥ वृथापवा
दबहुलंजायमानंकथंसहे ॥ ७० ॥ इतिचिंतातुरंकृष्णंनारदःसमुपस्थितः ॥ गृहीत्वातत्कृतांपूजांसुखासीनस्ततोऽब्रवीत् ॥ ७१ ॥
नारदउवाच ॥ किमर्थंखिद्यसेदेवकिंवातेशोककारणम् ॥ यथावृत्तंसमाचष्टेनारदायचकेशवः ॥ ७२ ॥ नारदउवाच ॥ जानामिकारणं
देवयदर्थंलांछनंतव ॥ त्वयाभाद्रपदेशुक्लचतुर्थ्यांचंद्रदर्शनम् ॥ ७३ ॥कृतंतेनसमुत्पन्नंलांछनंतुवृथैवहि ॥ श्रीकृष्णउवाच॥वदनारदमेशीघ्रं
कोदोषश्चंद्रदर्शने ॥७४॥ किमर्थंतुद्वितायायांतस्यकुर्वंतिदर्शनम् ॥ नारदउवाच ॥ गणनाथेनसंशप्तश्चंद्रमारूपगर्वितः ॥७५॥ त्वद्दर्शनेनरा
णांहिवृथानिंदाभविष्यति ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ किमर्थंगणनाथेनशप्तश्चंद्रःसुधामयः ॥ ७६ ॥ इदमाख्यानकंश्रेष्ठंयथावद्वक्तुमर्हसि ॥ नारद
उवाच ॥ गणानामाधिपत्येचरुद्रेणविहितःपुरा ॥ ७७॥ अणिमामहिमाचैवलघिमागरिमातथा ॥ प्राप्तिःप्राकाम्यमीशित्वंवशित्वंचाष्टसिद्धयः
॥ ७८ ॥ भार्यार्थंप्रददौदेवोगणेशस्यप्रजापतिः ॥ पूजयित्वागणाध्यक्षंस्तुतिंकर्तुंप्रचक्रमे ॥ ७९ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ गजवक्त्रगणाध्यक्षलंबोदरवर

प्रद ॥ विघ्नाधीश्वरदेवेशसृष्टिसंहारकारक ॥ ८० ॥ यःपूजयेद्गणाध्यक्षंमोदकाद्यैःप्रयत्नतः ॥ तस्यप्रजायतेसिद्धिर्निर्विघ्नेननसंशयः ॥ ८१ ॥
असंपूज्यगणाध्यक्षंयेवांछंतिसुरासुराः ॥ नतेषांजायतेसिद्धिःकल्पकोटिशतैरपि ॥ ८२ ॥ त्वद्भक्त्यातुगणाध्यक्षविष्णुःपालयतेसदा ॥ रुद्रो
पिसंहरत्याशुत्वद्भक्त्यैवकरोम्यहम् ॥ ८३ ॥ इत्थंसंस्तूयमानोसौदेवदेवोगजाननः ॥ उवाचपरमप्रीतोब्रह्माणंजगतांपतिम् ॥ ८४ ॥ श्रीग
णेशउवाच ॥ वरंब्रूहिप्रदास्यामियत्तेमनसिवर्तते ॥ ब्रह्मोवाच ॥ क्रियमाणस्यमेसृष्टिर्निर्विघ्नंजायतांप्रभो ॥८५॥ एवमस्त्वितिदेवोसौगृहीत्वा
मोदकान्करे ॥ सत्यलोकात्समागच्छत्स्वेच्छयागगनेशनैः ॥ ८६ ॥ चंद्रलोकंसमासाद्यचलितोगणनायकः ॥ उपहासंतदाचक्रेसोमोरूपमदा
न्वितः ॥ ८७ ॥ तंदृष्ट्वाकोपताम्राक्षोगणनाथःशशापह ॥ दर्शनीयःसुरूपोहंसुंदरश्चाहमित्यथ ॥ ८८ ॥ गर्वितोसिशशांकत्वंफलंप्राप्स्यसि
सत्वरम् ॥ अद्यप्रभृतिलोकास्त्वांनाहिपश्यंतिपापिनम् ॥८९॥ येपश्यंतिप्रमादेनत्वांनरामृगलांछनम् ॥ मिथ्याभिशापसंयुक्ताभविष्यंतीहते
ध्रुव ॥ ९० ॥ हाहाकारोमहाञ्जातःश्रुत्वाशापंचभीषणम् ॥ अत्यंतंम्लानवदनश्चंद्रोजलमथाविशत् ॥ ९१ ॥ कुमुदंकौमुदीनाथःस्थितस्तत्र
कृतालयः ॥ ततोदेवर्षिगंधर्वानिराशादीनमानसाः ॥९२॥ तुरासाहंपुरोधायजग्मुस्तेतंपितामहम् ॥ देवंशशंसुश्चंद्रस्यगणेशस्यचचेष्टितम् ॥
॥ ९३ ॥ दत्तः शापोगणेशेनकथयामासुरादरात् ॥ विचार्यभगवान्ब्रह्मातान्सुरानिदमब्रवीत् ॥९४॥ गणेशशापोदेवेंद्रशक्यतेकेनवान्यथा ॥
कर्तुंरुद्रेणनमयाविष्णुनाचापिनिश्चितम् ॥ ९५ ॥ तमेवदेवदेवेशंव्रजध्वंशरणंसुराः ॥ सएवशापमोक्षंचकरिष्यतिनसंशयः ॥ ९६ ॥ देवा
ऊचुः॥केनोपायेनवरदोगजवक्रोगणेश्वरः ॥ पितामहमहाप्राज्ञतदस्माकंवदप्रभो ॥ ९७ ॥ पितामहउवाच ॥ चतुर्थ्यांदेवदेवोसौपूजनीयःप्रय

त्नतः ॥ कृष्णपक्षेविशेषेणनक्तंकुर्याच्चतद्व्रतम् ॥ ९८ ॥ अपूपैर्घृतसंयुक्तैर्मोदकैःपरितोषयेत् ॥ मधुरान्नंहविष्यंचस्वयंभुंजीतवाग्यतः॥९९॥
स्वर्णरूपंगणेशस्यदातव्यंद्विजसत्तम ॥ शक्त्याचदक्षिणांदद्याद्वित्तशाठ्यंनकारयेत् ॥ १०० ॥ एवंश्रुत्वाचतैःसर्वैर्गीष्पतिःप्रेषितस्तदा ॥ स
गत्वाकथयामासचंद्रायब्रह्मणोदितम् ॥ १०१॥व्रतंचक्रेततश्चंद्रोयथोक्तंब्रह्मणापुरा॥ आविर्बभूवभगवान्गणेशोव्रततोषितः ॥२॥ तंक्रीडमानं
गणनायकंचतुष्टावदृष्ट्वातुकलानिधानः ॥ त्वंकारणंकारणकारणानांवेत्तासिवेद्यंचविभोप्रसीद॥३॥प्रसीददेवेशजगन्निवासगणेशलंबोदरवक्रतुं
ड ॥ विरिंचिनारायणपूज्यमानक्षमस्वमेगर्वकृतंचहास्यम् ॥ ४ ॥ येत्वामसंपूज्यगणेशनूनंवांछंतिमूढाःस्वकृतार्थसिद्धिम् ॥ तेदैवनष्टानिभृ
तंचलोकेज्ञातोमयातेसकलःप्रभावः ॥ ५ ॥ येचाप्युदासीनतरास्तुपापास्तेयांतिवासंनरकेसदैव ॥ हेरंबलंबोदरमेक्षमस्वदुश्चेष्टितंतत्करुणा
समुद्र ॥ ६ ॥ एवंसंस्तूयमानोसौचंद्रेणाहगजाननः ॥ तुष्टोहंतवदास्यामिवरंब्रूहिनिशाकर ॥ ७ ॥ चंद्रउवाच ॥ लोकानांदर्शनीयोहंभवा
मिपुनरेवहि ॥ विशापोहंभविष्यामित्वत्प्रसादाद्गणेश्वर ॥ ८ ॥ गणेशउवाच ॥ वरमन्यंप्रदास्यामिनैतद्देयंमयातव ॥ ततोब्रह्मादयःसर्वेसमा
जग्मुर्भयार्दिताः ॥ ९ ॥ विशापंकुरुदेवेशप्रार्थयामोवयंतव ॥ विशापमकरोच्चंद्रंकमलासनगौरवात्॥११०॥भाद्रशुक्लचतुर्थ्यांतुयेपश्यंतिसदै
वहि ॥ मिथ्यापवादमावर्षंप्राप्स्यंतीहनसंशयः ॥ ११ ॥ मासादौपूर्वमेवत्वांयेपश्यंतिसदाजनाः॥भद्रायां(द्वितीया)शुक्लपक्षस्यतेषांदोषोनजा
यते ॥ १२ ॥ तदाप्रभृतिलोकोयंद्वितीयायांकृतादरः ॥ पुनरेवतुपप्रच्छकलावान्गणनायकम् ॥ १३ ॥ केनोपायेनदेवेशतुष्टोभवसितद्वद ॥
॥ गणेशउवाच ॥ यश्चकृष्णचतुर्थ्यांतुमोदकाद्यैःप्रपूज्यमाम् ॥ १४ ॥ रोहिण्यासहितंत्वांचसमभ्यर्च्यार्घ्यदानतः ॥ यथाशक्त्याचमद्रूपंस्व

णैंनपरिकल्पितम् ॥ १५ ॥ दत्वाद्विजायभुंजीयात्कथांश्रुत्वाविधानतः ॥ सदातस्यकरिष्यामिसंकष्टस्यनिवारणम् ॥ १६ ॥ भाद्रशुक्लच
तुर्थ्यांतुमृण्मयीप्रतिमाशुभा ॥ हेमाभावेतुकर्तव्यानानापुष्पैःप्रपूज्यमाम् ॥ १७ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाज्जागरंचविशेषतः ॥ स्थापयेदव्र
णंकुंभंधान्यस्योपरिशोभितम् ॥ १८ ॥ यथाशक्त्याचमद्रूपंशातकुंभेननिर्मितम् ॥ वस्त्रद्वयसमाच्छन्नंमोदकाद्यैःप्रपूज्यमाम् ॥ १९ ॥
रक्तांबरधरोमर्त्योंब्रह्मचर्यव्रतःशुचिः ॥ रोहिणीसहितंत्वांचपूजयेत्स्थाप्यमत्पुरः ॥ १२० ॥ रजतस्यतुरूपंतेकृत्वाशक्त्याविनिर्मितम् ॥
वस्त्रंशिवप्रियायेतिउपवस्त्रंगणाधिपे ॥ २१ ॥ गंधंलंबोदरायेतिपुष्पंसिद्धिप्रदायके ॥ धूपंगजमुखायेतिदीपंमूषकवाहने ॥ २२ ॥ विघ्ननाथा
य नैवेद्यंफलंसर्वार्थसिद्धिदे ॥ तांबूलंकामरूपायदक्षिणांधनदायच ॥२३॥ इक्षुदंडैर्मोदकैश्चहोमंकुर्याच्चनामभिः ॥ विसर्जनंततःकुर्यात्सर्वसि
द्धिप्रदायकम् ॥२४॥ एवंसंपूज्यविघ्नेशंकथांश्रुत्वाविधानतः ॥ मंत्रेणानेनतत्सर्वंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥२५॥दानेनानेनदेवेशप्रीतोभवगणेश्वर ॥
सर्वत्रसर्वदादेवनिर्विघ्नंकुरुसर्वदा ॥२६॥ मानोन्नतिंचराज्यंचपुत्रपौत्रान्प्रदेहिमे ॥ गाश्चधान्यंचवासांसिदद्यात्सर्वस्वशक्तितः ॥ २७ ॥ दत्त्वा
तुब्राह्मणेसर्वस्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ मोदकापूपमधुरंलवणक्षारवर्जितम् ॥ २८ ॥ एवंकरोतियश्चंद्रतस्याहंसर्वदाजयम् ॥ सिद्धिंचधनधान्ये
चददामिविपुलांप्रजाम् ॥ २९ ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेदेवोविघ्नराजोविनायकः ॥ तद्व्रतंकुरुकृष्णत्वंततः सिद्धिमवाप्स्यसि ॥१३०॥ नारदेनैवमुक्त
स्तुव्रतंचक्रेहरिःस्वयम् ॥ मिथ्यापवादंनिर्मृज्यततःकृष्णोभवच्छुचिः ॥ ३१ ॥ येशृण्वंतितवाख्यानंस्यमंतकमणीयकम् ॥ चंद्रस्यचरितं
सर्वंतेषांदोषोनजायते ॥ ३२ ॥ भाद्रशुक्लचतुर्थ्यांतुक्वचिच्चंद्रस्यदर्शनम् ॥जातंतत्परिहारार्थंश्रोतव्यंसर्वमेवहि ॥ ३३ ॥ यदायदामनःकष्टंसं

देहउपजायते ॥ तदातदाचश्रोतव्यमाख्यानंकष्टनाशनम् ॥ एवमुक्कागतोदेवोगणेशःकृष्णतोषितः ॥ ३४ ॥ यदायदापश्यतिकार्यमुत्थितं नारीनरश्चाथकरोतितद्व्रतम् ॥ सिद्धयंतिकार्याणिमनेप्सितानिकिंदुर्लभंविघ्नहरेप्रसन्ने ॥ ३५ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेनंदिकेश्वरसनत्कुमारसंवादेस्यमंतकोपाख्यानंसंपूर्णम् ॥ अथकपर्दिविनायकव्रतम् ॥ श्रावणस्यासितेपक्षेचतुर्थ्यामेकभुग्व्रती ॥ व्रतंकुर्याद्गणेशस्यमासमेकंव्रतंचरेत्॥ सर्वसिद्धिकरंनृणांसुखंचैवसुरेश्वर ॥ तद्विधिः ॥ तिथ्यादिस्मृत्वाममचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धयर्थंकपर्दिगणेशव्रतमहंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ मूलमंत्रेणषडंगन्यासं कृत्वापूजांसमारभेत् ॥ तत्रादौपीठपूजा ॥ ॐ नमोभगवतेसकलगुणात्मशक्तियुतानंतयोगपीठायनमः ॥ अष्टदलकेसरेषु ॥ ॐ तीव्रायैन० ज्वालिन्यै० नंदायै० भोगदायै० कामरूपिण्यै० उग्रायै० तेजोवत्यै० सत्यायै० मध्येविघ्नविनाशिन्यै० ॥ अथध्यानम् ॥ एकदंतंमहाकायंलंबोदरंगजाननम्॥विघ्ननाशकरंदेवंगणेशंप्रणमाम्यहम् ॥इमांपूजांगृहाणेशकपर्दिगणनायक ॥ इतिध्यात्वा ॥ आगच्छदेवदेवेशस्थानेचात्रस्थिरोभव॥यावद्व्रतंसमाप्येततावत्त्वंसन्निधौभवेतित्रिवारंपठेत्॥ विनायकनमस्तुभ्यमुमामलसमुद्भव ॥ इमांमयकृतांपूजांप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम्॥सहस्रशीर्षेत्यावाहनम् ॥ अलंकारसमायुक्तंमुक्तामणिविभूषितम् ॥ स्वर्णसिंहासनंचारुप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ पुरुषएवेदमित्यासनम् ॥ गौरीसुतनमस्तेस्तुशंकरप्रियकारक ॥ भक्त्यापाद्यंमयादत्तंगृहाणगणनायक ॥ एतावानस्येतिपाद्यम् ॥ व्रतमुद्दिश्यविघ्नेशगंधपुष्पादिसंयुतम् ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंसर्वसिद्धिप्रदायक ॥ त्रिपादूर्ध्वइत्यर्घ्यम् ॥ गणाधिपनमस्तेस्तुगौरीसुतगजानन ॥ गृहाणाचमनीयंत्वंसर्वसिद्धिप्रदायक ॥ तस्माद्विराळित्याचमनीयम् ॥ अनाथनाथसर्वज्ञगीर्वाणपरिपूजित ॥ स्नानंपंचामृतंदेवगृहाणगणनायक ॥

आप्यायस्वेतिदुग्धम् ॥ दधिक्राव्णोइतिदधि ॥ घृतंमिमिक्षेइतिघृतम् ॥ मधुवातेतिमधु ॥ स्वादुःपवस्वेतिशर्करा ॥ इतिपंचामृतस्नानम् ॥ गंगाजलंसमानीतंहेमांभोरुहवासितम् ॥ स्नानेस्वीकुरुविघ्नेशकपर्दिगणनायक ॥ यत्पुरुषेणेतिस्नानम् ॥ हरिद्रवस्त्रद्वयंदेवदेवांगवसनोपमम् ॥ भक्त्यादत्तंगृहाणेशलंबोदरहरात्मज॥तंयज्ञमितिवस्त्रम्॥नानालंकारसंयुक्तंनानारत्नविभूषितम्॥अनेकादिव्याभरणंप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम्॥ आभरणानि॥राजतंब्रह्मसूत्रंचकांचनंचोत्तरीयकम्॥भालचंद्रनमस्तुभ्यंगृहाणवरदोभव॥ तस्माद्यज्ञादितियज्ञोपवीतम् ॥ कर्पूरकुंकुमैर्युक्तंदिव्यचंदनमुत्तमम्॥विलेपनंसुरश्रेष्ठप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम्॥तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतइतिगंधम् ॥अक्षतान्धवलान्देवसिद्धगंधर्वपूजित॥भक्त्यादत्तान्गृहाणे मान्सर्वसिद्धिप्रदायक ॥ अक्षतान् ॥ सुगंधीनिचपुष्पाणिऋद्धिसिद्धिप्रदायक॥कपर्दिगणनाथेशमयादत्तानिगृह्यताम्॥तस्मादश्वेतिपुष्पाणि॥ अथांगपूजा॥कपर्दिगणनाथाय॰पादौपू॰गणेशाय॰जानुनीपू॰गणनाथाय॰ऊरूपू॰गणक्रीडाय॰कटिंपू॰ वक्रतुंडाय॰हृदयंपू॰लंबोदराय॰ कंठंपू॰गजाननाय॰स्कंधौपू॰हेरंबाय॰हस्तौपू॰विकटाय॰मुखंपू॰विघ्नराजाय॰नेत्रेपू॰धूम्रवर्णाय॰शिरःपू॰कपर्दिनेन॰सर्वांगंपू॰ ॥ अथावरणपूजा॥ईशानाय॰अघोराय॰तत्पुरुषाय॰वामदेवाय॰सद्योजाताय॰इतिप्रथमावरणम् ॥१॥ वक्रतुंडाय॰एकदंताय॰महोदराय॰गजाननाय॰ विकटाय॰ ॥ विघ्नराजाय॰ धूम्रवर्णाय॰ विनायकाय॰ द्वितीयावरणं २ ॥ ब्राह्म्यैन॰ माहेश्वर्यै॰ कौमार्यै॰ वैष्णव्यै॰ वाराह्यै॰इंद्राण्यै चामुंडायै॰ महालक्ष्म्यै॰ तृतीयावरणं ३ ॥ इंद्राय॰ अग्नये॰ यमाय॰ निर्ऋतये॰ वरुणाय॰ वायवे॰ [1]सोमाय॰ ईशानाय॰ वरुणनिर्ऋ

---

१ कुबेरायेतिपाठः ।

त्योर्मध्ये अनंताय० इंद्रेशानयोर्मध्ये ब्रह्मणे० ॥ इतिचतुर्थावरणं ४ ॥ वज्राय०शक्तये० दंडाय० खड्गाय० पाशाय० अंकुशाय० गदायै० त्रिशूलाय० चक्राय० अब्जाय० इतिपंचमावरणं ५ ॥ दशांगंगुग्गुलुंधूपंचंदनागुरुसंयुतम् ॥ उमासुतनमस्तुभ्यंगृहाणवरदोभव ॥ यत्पुरुषमितिधूपम् ॥ गृहाणमंगलंदेवघृतवर्तिसमन्वितम् ॥ दीपंज्ञानप्रदंचारुरुद्रप्रियनमोस्तुते ॥ ब्राह्मणोस्येतिदीपम् ॥ नैवेद्यंगृह्यतांदेव०॥ चंद्रमामनसइतिनैवेद्यम् ॥ आचमनीयं ॥ इदंफलमितिफलम् ॥ पूगीफलमितितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ अग्निर्ज्योतीरविर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निर्विभावसुः ॥ ज्योतिस्त्वंसर्वदेवानांगणाधिपनमोस्तुते ॥ नीराजनम् ॥ यानिकानिच०नाभ्याआसीतिप्रदक्षिणाः ॥ नमोस्त्वनंताय० सप्तास्यासान्नितिनमस्कारः ॥ गणाधिपनमस्तेस्तुनमस्तेस्तुगजानन ॥ लंबोदरनमस्तेस्तुनमस्तेस्त्वंबिकासुत ॥ एकदंतनमस्तेस्तुनमस्तेस्तुभवप्रिय ॥ स्कंदाग्रजनमस्तेस्तुनमस्तेस्त्वीप्सितप्रद ॥ कपर्दिगणनाथेशसर्वसंपत्प्रदायक ॥ यज्ञेनयज्ञ० मंत्रपुष्पांजलिम् ॥ अथब्रह्मचारिपूजा ॥ अकणान्मुष्टिगणितांस्तंडुलान्सवराटकान् ॥ विप्रायबटवेदद्याद्गंधपुष्पार्चितायच ॥ तंडुलान्वैततोदद्यात्पाकेचान्नेचशोभनान् ॥ कपर्दिगणनाथोसौप्रीयतांतंडुलैःसदा ॥ कथांश्रुत्वाविधानेनदेवमुद्वासयेत्ततः ॥ इतिकपर्दिगणपतिपूजा ॥ ॥ अथकथा ॥ ॥ सूतउवाच ॥ कदाचिदुपविष्टश्चपार्वत्यासहशंकरः ॥ इतिप्राहप्रियांतांतुकिंद्यूतेरतिरस्तिते ॥ १ ॥ दुरोदरमिषाज्जेतुंवांछितंप्रत्युवाचसा ॥ ममापितस्मिन्सास्त्येवत्वयाचेद्दीयतेपणः ॥ २ ॥ शिवउवाच ॥ तवाकिंकिमभीष्टंतुदास्यामिपरमेश्वरि ॥ लोकत्रयंप्रयच्छस्वकिमन्यैर्वचनैर्वृथा ॥ ३ ॥ पार्वत्युवाच ॥ यच्छामिपश्चादेतन्मेदातव्यमितिवोच्यते ॥ यदित्वयातदानींतुविश्वासोनास्तिमेत्वयि ॥ ४ ॥

वाक्यमेवंविधंश्रुत्वाशर्वःसर्वात्मनांबिके ॥ नाविश्वासयितुंकेनशक्यतेकिंपुनर्मम ॥ ५ ॥ सोल्लुंठनेनेनकिंदेविद्यूतेच्छास्तितवैवचेत् ॥ पणः
प्रकल्प्यक्रियतांपणेतिष्ठाम्यहंसदा ॥ ६ ॥ भावंसंचिंत्यपार्वत्याःपणमाकल्प्ययत्नतः ॥ त्रिशूलंत्रिदशान्सर्वान्साक्ष्यर्थंचदुरोदरे ॥ ७ ॥
तस्मिन्कर्मणितज्जित्वापणमप्यग्रहीच्छिवा ॥ एवंडमरुकादीनितान्यन्यान्यजयत्पृथक् ॥८॥ दीनोभूत्वामहादेवोभवानीमब्रवीदिति ॥ शार्दू
लचर्मतन्मध्येदेहिमेगिरिजेशुभे ॥ ९ ॥ पार्वत्युवाच ॥ नचैवंवक्तुमुचितंमहादेवपणेगते ॥ पणेजितेनदास्यामिपूर्वमुक्तोसितत्स्मर ॥ १० ॥
अविचिंत्यब्रवीषित्वंजगदीशकृपानिधे ॥ इतिश्रुत्वावचोदेव्याःकुपितोसौमहेश्वरः ॥ ११ ॥ आद्वादशदिनंदेविनकरिष्यामिभाषणम् ॥
इत्युक्त्वाचमहादेवस्तत्रैवांतरधीयत ॥ १२ ॥ रक्षरक्षक्वगच्छामिकिंजीवनमतःपरम् ॥ इतिसंचिंत्यसाद्रष्टुमुद्यानंप्रत्यपद्यत ॥ १३ ॥
गिरिजातत्रवनितावृंदंदृष्ट्वाब्रवीदिति ॥ किमर्थमागताःसर्वाःकिमेतत्क्रियतेधुना॥ १४ ॥ स्त्रियऊचुः ॥ कपर्दिगणनाथस्यव्रतंकर्तुमिहागताः॥
तस्यपूजांविधायादाविदानींश्रूयतेकथा ॥ १५ ॥ पार्वत्युवाच ॥ किमर्थंतद्व्रतंनार्योयुष्माभिःक्रियतेवने ॥ फलमस्यकिमस्तीतिपार्वतीप्रा
हताःप्रति ॥ १६ ॥ स्त्रियऊचुः ॥ पृच्छयतेकिंत्वयादेविनरैर्नारीभिरंबिके ॥ अभीष्टसिद्धिरस्मात्तुलभ्यतेभुवनत्रये ॥ १७ ॥ इतिश्रुत्वाव
चस्तासांपार्वतीप्राहताभुवि ॥ मत्तःकुपित्वाभगवान्निर्गतस्तुमहेश्वरः ॥ १८ ॥ तस्यसंदर्शनायैवकरिष्येव्रतमुत्तमम् ॥ व्रतस्यैतस्यकिंदानं
विधानंकीदृशंमम ॥ १९ ॥ सर्वंविचिंत्यमनसाकथयंतुसुरांगनाः ॥ स्त्रियऊचुः ॥ कालोविधानंदानंचव्रतस्यास्यफलंतथा ॥ २० ॥
तत्सर्वंसावधानेनवक्ष्यामःशृणुपार्वति ॥ पातादिदोषरहितेसचतुर्भानुवासरे ॥ २१ ॥ मासेकार्यंव्रतंसम्यक्गणेशार्पितमानसैः ॥ तैलतां

बूलभोगादीन्वर्जयित्वाशिवप्रिये ॥ २२ ॥ मंदवारेतुभुंजीयादेकवारंमितंयथा ॥ प्रातःकालेशुचिर्भूत्वास्नानंकुर्याद्विधानतः ॥ २३ ॥
वापीकूपतडागेषुनद्यांशुक्लतिलैःसह ॥ संध्यादिकंयथान्यायंसर्वंनिर्वर्त्यंयत्नतः ॥ २४ ॥ अर्चनागारमासाद्यगोमयेनोपलिप्यच ॥ गोचर्ममा
त्रंतन्मध्येकुर्याद्गंधेनमंडलम् ॥ २५ ॥ तन्मध्येष्टदलंपद्मंतन्मध्येगणनायकम् ॥ पूजयेत्स्वच्छकुसुमैर्हरिद्रामिश्रिताक्षतैः ॥ २६ ॥ गांगींगूं
गैंगौंगश्चन्यासंकृत्वाततःपरम् ॥ मंत्रेणानेनकुसुमैर्देवमावाह्यनिक्षिपेत् ॥ २७ ॥ अथवागणनाथस्यप्रतिमामथपूजयेत् ॥ ततस्तद्गताचित्तः
सन्ध्यानंकुर्याद्विधानतः ॥ २८ ॥ एकदंतंमहाकायंलंबोदरंगजाननम् ॥ विघ्ननाशकरंदेवंहेरंबंप्रणमाम्यहम् ॥ २९ ॥ इमांपूजांगृहाणेशकपर्दि
गणनायक॥आगच्छेतित्रिरुच्चार्यकुर्यादावाहनादिकम्॥३०॥पुराणमंत्रैरथवावेदमंत्रैश्चषोडशैः॥पूजयेदुपचारैश्चमूलमंत्रेणपार्वति॥३१॥तत्तत्प्र
काशकैर्मंत्रैर्गंधपुष्पाक्षतादिभिः ॥ इंद्रादिलोकपालांश्चपूजयेद्देवसन्निधौ ॥३२॥ लंबोदरनमस्तेस्तुनमस्तेस्त्वंबिकासुत॥ एकदंतनमस्तेस्तुन
मस्तेस्त्वीप्सितप्रद ॥ ३३ ॥ कपर्दिगणनाथस्यसर्वसंपत्प्रदायिनः ॥ पूजाप्रकारःकथितस्तवास्माभिःशुचिस्मिते ॥ ३४ ॥ अकणानंजलि
मितान्हविष्यव्रीहितंडुलान् ॥ स्वच्छान्यत्नेनसंशोध्यचूर्णंकुर्यान्महेश्वरि ॥ ३५ ॥ शिवेतुचूर्णंप्रथमेभानुवारेर्धचंद्रवत् ॥ कुर्याद्वितीयेसंपूर्ण
चंद्रवद्यष्टिकाष्टकम् ॥ ३६ ॥ तृतीयेपायसान्नंचदध्यन्नंचचतुर्थके ॥ आनीयाष्टांशकंसम्यग्देवंसंपूज्यभक्तितः ॥ ३७ ॥ कल्पितान्नानिविधि
वद्विद्यंतेयानियानिच ॥ तेषांतेषामष्टमांशंतस्मैसम्यक्समर्पयेत् ॥ ३८॥ ततःशुद्धायबटवेदद्यादेकंवराटकम् ॥ मुष्ट्यामितांस्तंडुलांश्चभुं
जीयाद्भागसप्तकम् ॥ ३९ ॥ याःकामयंतेयेभक्ताःपूचास्तेप्राप्नुवंतिहि ॥ इत्यूचुस्ताभवानींतुस्त्रियोविगतकल्मषाः ॥ ४० ॥ तासांतद्वचनंश्रु

त्वातदानीमकरोद्व्रतम् ॥ तत्रक्षणाच्चविश्वेशःप्रत्यक्षःसमजायत ॥ ४१ ॥ पार्वत्युवाच ॥ त्रिलोकनाथदेवेशकरुणाकरशंकर ॥ दीनामनन्य
गतिकांभक्तवत्सलपाहिमाम् ॥४२ ॥ तुष्टश्चशंकरःप्राहकथमेतत्त्वयाकृतम् ॥ पार्वत्युवाच ॥ कपर्दिगणनाथस्यमाहात्म्यात्किंनसिध्यति ॥
॥४३॥ सूतउवाच ॥ व्रतस्यैतस्यमाहात्म्यंज्ञातुंवांछितवान्स्वयम् ॥ उद्दिश्यागमनंविष्णोरकरोत्तद्व्रतंशिवः ॥४४ ॥ तदानींगरुडारूढःसमा
गत्यतमब्रवीत् ॥ मदागमनिमित्तंचकिंकृतंशंकरत्वया ॥४५ ॥ ममापिज्ञापनीयंतदित्युक्तेज्ञापयच्छिवः ॥ अथैतदकरोद्विष्णुरुद्दिश्यागमनं
विधेः ॥ ४६ ॥ आगतःसन्विधिःशीघ्रंमामाज्ञापयमाधव ॥ विष्णुरुवाच ॥ प्रयोजनंनास्तिविधेतवागमनकारणम् ॥ ४७ ॥ एकदंतव्रतंकिं
चिद्भवत्येवनसंशयः ॥ इंद्रागमनमुद्दिश्यतदानींतेनतत्कृतम् ॥ ४८ ॥ आगत्यसहसासोपिमामाज्ञापयविश्वसृट् ॥ विधिरुवाच ॥ हेरंबव्रत
माहात्म्यंद्रष्टुमेवंकृतंमया ॥ ४९ ॥ ममापिज्ञापनीयंतदित्युक्तेविधिनोदितम् ॥ विक्रमादित्यमुद्दिश्यवज्रीतदकरोच्चसः ॥ ५० ॥ आगतोहं
मनुष्यस्त्वामिंद्रमत्तःकिमीप्सितम् ॥ कपर्दिहस्तिवदनव्रतमाहात्म्यमीदृशम् ॥ ५१ ॥ इतिज्ञातुंमयाभीष्टंतल्लब्धंतंतदाब्रवीत् ॥ विधानं
तस्यमाहात्म्यंज्ञापनीयंत्वयेतिमे ॥ ५२ ॥ पप्रच्छविक्रमादित्यउत्सुकश्चपुरंदरम् ॥ पुरंदरमुखाज्ज्ञात्वातत्सर्वंस्वपुरींप्रति ॥५३॥ आवृत्य
प्रययौराजापराक्रमपरायणः ॥ कपर्दीशव्रतंकृत्वामहिष्याःपुरतोवदत् ॥ ५४ ॥ जेष्यामिसकलाञ्छत्रून्प्राप्स्यामिचमहोन्नतिम् ॥ तस्यव्रत
स्यकिंदानामितिसाप्राहविक्रमम् ॥ ५५ ॥ प्रत्युवाचाक्रियामकोंदद्यादेकंवराटकम् ॥ एवंराज्ञोमुखाच्छ्रुत्वादूषयामासतद्व्रतम् ॥ ५६ ॥ एवं
चेत्तन्नकर्तव्यंमद्गेहेयत्रकुत्रचित् ॥ कपर्दिगणनाथेनकिंस्यान्ममसुशोभनम् ॥५७॥ नक्रियतेमयानाथकपर्द्याख्यंतुयद्व्रतम् ॥ इत्यादिदूषणा

दाशुकुष्ठव्याधिमवापसा ॥५८॥ कुष्ठव्याधियुतांपत्नींदृष्ट्वाराजाब्रवीत्तदा ॥ नस्थातव्यंत्वयात्रेतिसर्वंराज्यंविनश्यति ॥ ५९ ॥ अर्कस्यवचनं
श्रुत्वाऋष्याश्रममगाच्चसा ॥ परिचर्यावशात्तुष्टास्तस्याःसर्वेमुनीश्वराः ॥ ६० ॥ निश्चित्ययोगमार्गेणसर्वेतामब्रुवन्सतीम् ॥ कपर्दीशव्रता
क्षेपाद्दुःखंप्राप्तंत्वयाशुभे ॥ ६१ ॥ कुरुष्वतद्व्रतंसम्यक्सर्वंभद्रंभविष्यति ॥ ऋषीणामाज्ञयाकृत्वाकपर्दीशव्रतंमहत् ॥ ६२ ॥ तदानींराज
महिषीदिव्यंदेहमवापसा ॥ अस्मिन्नंतरितेकालेभवान्यासहशंकरः ॥ ६३ ॥ द्रष्टुंययौवृषारूढोभुवनानिचतुर्दश ॥ मध्येमार्गेद्विजेंद्रस्यरोदनं
भववल्लभा ॥ ६४ ॥ श्रुत्वाब्राह्मणमारोदीःकिमर्थंतवरोदनम् ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ नकिमप्यस्तिमेदुःखंदारिद्र्यादेवकेवलात् ॥ ६५ ॥
देव्युवाच ॥ दुःखंचेत्तवविप्रेंद्रकपर्दीशव्रतंकुरु ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ एतत्कर्तुंव्रतंदेविसामर्थ्यंनास्तिमेधुना ॥ ६६ ॥ देव्युवाच ॥ विक्रमार्कपुरे
सर्वंवैश्योदास्यतितत्कुरु ॥ कपर्दीशव्रतेनैवमंत्रित्वंप्राप्स्यसिध्रुवम् ॥ ६७ ॥ दारिद्र्यमोचनंसम्यग्भविष्यतिनसंशयः ॥ सूतउवाच ॥
गृहंप्रतिसमागम्यगृहीत्वातंडुलान्द्विजः ॥ ६८ ॥ वैश्याद्गृहीत्वातत्सर्वंतदानीमकरोद्व्रतम् ॥ तस्मिन्नर्कपुरेविप्रस्तन्मंत्रित्वमवापसः ॥ ६९ ॥
आज्ञापयत्कपर्दीशव्रतंवैश्यस्यतत्क्षणात्॥अकरोत्स्वसुतायाश्चविक्रमःपतिरस्त्विति ॥ ७० ॥ व्रतप्रभावादादित्यउपयेमेविशःसुताम् ॥
अनेनैवविवाहेनपरांप्रीतिमवापसा ॥ ७१ ॥ एवमंतरितेकालेमृगयार्थंप्रविश्यसः ॥ गहनंक्षुत्तृषार्त्तःसन्ययौमुनिवराश्रमम् ॥ ७२ ॥ उपचारैः
श्रमंनीत्वातेषामर्कोंमनोरमाम् ॥ रमणीयाश्रमेतस्मिन्दर्शयामासविक्रमः ॥ ७३ ॥ इत्यपृच्छन्मुनीन्सर्वान्दातव्यैषाममांगना ॥ तवेयंमहिषी
त्युक्त्वातेतांतस्मैसमार्पयन् ॥ ७४ ॥ समंमहिष्यास्वपुरींदिव्यनारीनरैर्युताम् ॥ हृष्टःसन्विक्रमादित्यःसंभ्रमात्प्रापभूपतिः ॥ ७५ ॥

कपर्दिगणनाथस्यव्रतंकृत्वास्त्रियासह ॥ अजयद्विक्रमादित्यःसकलंशत्रुमंडलम् ॥ ७६ ॥ गणनाथव्रतेनैवपुत्रपौत्रवृतश्चसः ॥ धनधान्यादिसं
पद्भिःसुखेनन्यवसद्भुवि ॥ ७७ ॥ एतद्व्रतंयेकुर्वंतियाश्चकल्पविधानतः ॥ चतुरःपुरुषार्थांश्चतेताश्चप्राप्नुवंतिहि ॥ ७८ ॥ हयमेधस्यविघ्नेतुसं
जातेसगरःपुरा ॥ इदमेवव्रतंकृत्वापुनरश्वंप्रलब्धवान् ॥ ७९ ॥ इमांकथांपंचवारंप्रथमेभानुवासरे ॥ द्वितीयेचतृतीयेचषड्वारंशृणुयाद्व्रती
॥ ८० ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेकपर्दिविनायकव्रतकथासमाप्ता ॥ ॥ अथाश्विनकृष्णचतुर्थ्यांदशरथललिताव्रतम् ॥ तच्चपौर्णिमांतमानेनका
र्तिकवद्यचतुर्थ्यांकार्यम् ॥देशकालौसंकीर्त्यममपुत्रपौत्रादिसकलकामनासिद्ध्यर्थंदशरथललिताप्रीत्यर्थंयथामिलितोपचारैःपूजनमहंकरिष्ये
॥ इतिसंकल्प्यकलशाराधनादिकृत्वा ॥ आगच्छललितेदेविसर्वसंपत्प्रदायिनि ॥ यावत्पूजांकरिष्यामितावत्त्वंसन्निधौभव ॥ आवाहनम् ॥
नीलकौशेयवसनांहेमाभांकमलासनाम् ॥ भक्तानांवरदांनित्यंललितांचिंतयाम्यहम् ॥ ध्यायामि ॥ कार्तस्वरमयेदिव्येनानामणिसमन्विते
॥ अनेकरत्नसंयुक्तेआसनेसंविशस्वभोः ॥ आसनम् ॥ गंगादिसर्वतीर्थेभ्योमयाप्रार्थनयाहृतम् ॥ तोयमेतत्सुखस्पर्शंपाद्यार्थंप्र
तिगृह्यताम् ॥ पाद्यम् ॥ दक्षस्यदुहितःसाध्विरोहिणीनामविश्रुते ॥ पुत्रसंपत्तिकार्यार्थंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ अर्घ्यम् ॥ पा
टलोशीरकर्पूरसुरभिस्वादुशीतलम् ॥ तोयमाचमनीयार्थंशिशिरंप्रतिगृह्यताम् ॥ आचमनीयम् ॥ पयोदधिघृतमधुशर्करासं
युतेनच ॥ पंचामृतेनस्नपनात्प्रीयतांपरमेश्वरी ॥ पंचामृतस्नानम् ॥ मंदाकिन्याःसमानीतंहेमांभोरुहवासितम् ॥ स्नानायतेमयादत्तंनीरंस्वी
क्रियतांशिवे ॥ स्नानम् ॥ सर्वसत्वाधिकेसौम्येलोकलज्जानिवारणे ॥ मयोपपादितेतुभ्यंवाससीप्रतिगृह्यताम् ॥ वस्त्रम् ॥ मलयाचलसंभूतं

घनसारंमनोहरम् ॥ हृदयानंदनंचारुचंदनंप्रतिगृह्यताम् ॥ चंदनम् ॥ हरिद्रांकुंकुमंचैवसिंदूरंकज्जलान्वितम् ॥ सौभाग्यद्रव्यसंयुक्तंगृहाण परमेश्वरि ॥ सौभाग्यद्रव्यम् ॥ माल्यादीनिसुगंधीनिमालत्यादीनियानितु ॥ मयाहृतानिपुष्पाणिपूजार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ पुष्पाणि ॥ अथांगपूजा ॥ दशांगललितायै० पादौपू० भवान्यै० गुल्फौपू० सिद्धेश्वर्यैं० जंघेपू० भद्रकाल्यै० जानुनीपू० श्रियैन० ऊरूपू० विश्वरूपिण्यै० कटिंपू० देव्यैन० नाभिंपू० वरदायै० कुक्षिंपू० शिवायै० हृदयंपू० वागीश्वर्यैं० स्कंधौपू० महादेव्यैन० वाहूपू० भद्रायै० करौपू० पद्मिन्यै० कंठंपू० सरस्वत्यै० मुखंपू० कमलासनायै० नासिकांपू० महिषमर्दिन्यै० नेत्रेपू० लक्ष्म्यै० कर्णौपू० भवान्यै० ललाटंपू० विंध्यवासिन्यै० शिरःपू० सिंहवाहिन्यै० सर्वांगंपू० ॥ वनस्पतिरसोद्भूतोगंधाढ्यश्चमनोहरः ॥ आघ्रेयःसर्वदेवानांधूपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ धूपम् ॥ साज्यंचवर्तिसंयुक्तम् ॥ दीपम् ॥ नैवेद्यंगृह्यताम्० ॥ नैवेद्यम् ॥ मध्येपानीयम् ॥ इदंफलमितिफलम् ॥ पूगीफलंमह० तांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ०॥ कर्पूरगौरम्० ॥ नीराजनम्॥नमोदे व्यैमहादेव्यै०मंत्रपुष्पम् ॥ यानिकानिचपापानि०॥प्रदक्षिणाम्॥ अन्यथाशरणंनास्तित्वमेवशरणंमम ॥ तस्मात्कारुण्यभावेनरक्षमांपरमेश्वरि ॥ दशरथललिताभक्त्यानित्यमाराधितामया ॥ पुत्रकामनयादेवीसर्वान्कामान्प्रयच्छतु ॥ प्रार्थना ॥ दशरथललितादेव्याव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ वाणकंद्विजवर्यायसहिरण्यंददाम्यहम् ॥ वायनम् ॥ सवाहनाशक्तियुतावरदापूजितामया ॥ ममानुग्रहंकुर्वाणागच्छत्वंनिजमंदिरम् ॥ विसर्जनम् ॥ ॥ अथकथा ॥ ॥ सूत

उवाच ॥ अरण्येवर्तमानास्तेपांडवादुःखकर्शिताः ॥ कृष्णंदृष्ट्वामहात्मानंप्रणिपत्य[1]यथाक्रमम् ॥ १ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ देव
देवजगन्नाथलक्ष्मीप्रियजनार्दन ॥ कथयस्वसुरश्रेष्ठदशांग[2]ललिताव्रतम् ॥ २ ॥ कथमेषासमुत्पन्नाकेनादौपूजिताभुवि ॥ पूजना
त्किंफलावाप्तिःकथयस्वसुरेश्वर ॥ ३ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पुरात्रेतायुगेपार्थराजादशरथोमहान् ॥ तस्यभार्यातुकौसल्याअपुत्रा
सापतिव्रता ॥ ४ ॥ अथाजगामकस्मिंश्चिदृष्यशृंगऋषीश्वरः ॥ स्वागतंचकृतंराज्ञासोपविष्टोवरासने ॥ ५ ॥ तेनराज्ञामुनिश्रेष्ठः
स्तोत्रैश्चबहुतोषितः ॥ तस्यभक्त्यातुसंतुष्टऋषिर्वचनमब्रवीत् ॥ ६ ॥ मुनिरुवाच ॥ तुष्टोहंतवराजेंद्रकौसल्याभार्ययासह ॥ ब्रूहित्वं
चमहाभागकिंप्रियंतेकरोम्यहम् ॥ ७ ॥ दशरथउवाच ॥ यदितुष्टोसिमेविप्रअपुत्रोहमृषीश्वर ॥ तीर्थंवाव्रतमेकंवातद्वदस्वमुनीश्वर ॥ ८ ॥
मुनिरुवाच ॥ शृणुराजन्नवहितोव्रतमेकंब्रवीमिते ॥ पुत्रकामव्रतंश्रेष्ठंकृतंराजन्सुरासुरैः ॥ ९ ॥ रोहिणीनामचंद्रस्यभार्यापरमवल्लभा ॥ साचै
वललितानाम्नीरोहिणीतिनराधिप ॥ १० ॥ आश्विनस्यासितेपक्षेदशम्यादिप्रपूजयेत् ॥ दशम्यादिचतुर्थ्यंतंदिग्दिनानिव्रतंचरेत् ॥ ११ ॥
आश्विनस्यासितेपक्षेचतुर्थ्यांतुविशेषतः ॥ स्नात्वासायंतनेकालेपूजयेद्भक्तिभावतः ॥ १२ ॥ कूष्मांडैर्मातुलिंगाद्यैर्जातीपुष्पैःसुगंधिभिः ॥
गंधपुष्पैस्तथाधूपैर्नैवेद्यैर्दशमोदकैः ॥ १३ ॥ अर्घ्यंदद्याच्चदेव्यग्रेपूजयित्वाक्षमापयेत् ॥ ततोमंगलवाद्यैश्चगायनैश्चप्रतोषयेत् ॥ १४ ॥
चंद्रोदयेचसंप्राप्तेअर्घ्यंदद्याद्युधिष्ठिर ॥ शंखेतोयंसमादायसपुष्पाक्षतचंदनम् ॥ १५ ॥ जानुभ्यामवनींगत्वाचंद्रायार्घ्यंनिवेदयेत् ॥ पंचरत्न

---

[1] स्थिताआसन्नितिशेषः । [2] दशरथः ।

समायुक्तंदशपुष्पैःसमन्वितम् ॥ १६ ॥ अक्षतैश्चसमायुक्तंचंद्रायार्घ्यंनिवेदयेत् ॥ दशरथललितेदेविदशपुष्पंदशांजलिम् ॥ १७ ॥ सुधाक
रेणसहितेगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ दशरथललिताभक्त्यानित्यमाराधितामया ॥ १८ ॥ पुत्रकामनयादेवीसर्वान्कामान्प्रयच्छतु ॥ दशसं
ख्याश्चकरकाःशीतोदकसमन्विताः ॥ १९ ॥ वर्षेवर्षेप्रदातव्याब्राह्मणेभ्यःप्रयत्नतः ॥ इत्थंप्रपूजयेद्देवींदशवर्षाणियत्नतः ॥ २० ॥ नारीन
रोवाराजेंद्रव्रतमेतत्करोतिवै ॥ यंयंचिंतयतेकामंव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ पुत्रंपौत्रंधनंधान्यंलभतेनात्रसंशयः ॥ २१ ॥ इतिभविष्योत्तरपुरा
णेदशरथललिताव्रतकथासंपूर्णा ॥ अथोद्यापनम् ॥ ऋष्यशृंगउवाच ॥ उद्यापनविधिंवक्ष्येव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ कृष्णपक्षेचतुर्थ्यांतुआश्विनेव्र
तमाचरेत् ॥ १ ॥ दशविप्रैःसपत्नीकैर्वेदवेदांगपारगैः ॥ स्नात्वासायंप्रकुर्वीतमंडपंभक्तिभावतः ॥ २ ॥ चतुःस्तंभंचतुर्द्वारंकदलीस्तंभमंडि
तम् ॥ तन्मध्येकारयेत्पद्मंपंचवर्णैःसुशोभितम्॥ ३ ॥ कलशंस्थापयेत्तत्रविधानेनसमन्वितम् ॥ ताम्रंवामृण्मयंवापिवस्त्रयुग्मेनवेष्टयेत् ॥४॥
तस्योपरिन्यसेद्राजन्रोहिण्यासहितंविधुम्॥सौवर्णीरोहिणीकार्याचंद्रमाराजतस्यच ॥५॥पूर्वोक्तेनविधानेनपूजांकृत्वासमाहितः॥मोदकान्कारये
द्राजंस्तिलजानेकविंशतिम्॥६॥दशविप्रायदातव्याआत्मार्थंस्थापयेद्दश॥एकोदेवायदातव्योललिताप्रीतयेव्रती॥७॥दशरथललितादेव्याव्रत
संपूर्तिहेतवे॥वाणकंद्विजवर्यायसहिरण्यंददाम्यहम्॥८॥दशरथललिताभक्त्यानित्यमाराधितामया॥पुत्रकामनयादेवीसर्वान्कामान्प्रयच्छतु ९
इतिसंप्रार्थ्यदेवेशींचंद्रायार्घ्यंनिवेदयेत्॥स्वगृह्योक्तविधानेनकृत्वाग्निस्थापनंततः॥१०॥अन्वाधानंसुसंपाद्यतिलपायसलड्डुकैः ॥ अष्टोत्तरशतं
वापिअष्टाविंशतिमेववा ॥ ११ ॥ जुहुयाच्चंद्रमंत्रेणगौरीमंत्रेणचैवहि ॥ एवंसमाप्यहोमंतुवृताचार्यंप्रपूजयेत् ॥१२॥ दशविप्रान्सपत्नीकान्वस्त्रा

द्यैश्चप्रपूजयेत् ॥ तेभ्यश्चकरकान्दद्याद्गंधोदकसमन्वितान् ॥ १३ ॥ विप्राय[1]पीठदानंचततःकुर्याद्विसर्जनम् ॥ ततःपुत्राःप्रजायंतेधनधा
न्यसमन्विताः ॥ १४ ॥ सौभाग्यसुखसंपत्तिर्जायतेभूभृतांवर ॥ अवैधव्यंचलभतेनारीकामानवाप्नुयात् ॥ १५ ॥ एतत्तेकथितंभूपाकिमन्य
च्छ्रोतुमिच्छसि ॥ कृष्णउवाच ॥ कृतेदशरथेनास्मिन्कौसल्याभार्ययासह ॥ १६ ॥ तुष्टादशरथेदेवीललितातुसचंद्रमाः ॥ यस्माच्चकृतकृ
त्योसौभार्ययासहमोदते ॥ १७ ॥ तस्माद्[2]दशरथनामललिताभुविकीर्तिता ॥ एतत्तेकथितंराजन्दशरथललिताव्रतम् ॥ १८ ॥ यइदंशृणुया
न्नित्यंश्रावयेद्वासमाहितः ॥ अश्वमेधसहस्रस्यफलंतस्यध्रुवंभवेत् ॥ १९ ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरपुराणेदशरथललिताव्रतोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ ॥
अथकार्तिककृष्णचतुर्थ्यामथवादक्षिणेदेशेआश्विनकृष्णचतुर्थ्यांकरकचतुर्थीव्रतम् ॥ अत्रस्त्रीणामेवाधिकारः॥तासामेवफलश्रुतेः ॥ आचम्य
मासपक्षाद्युल्लिख्यममसौभाग्यपुत्रपौत्रादिसुस्थिरश्रीप्राप्तयेकरकचतुर्थीव्रतंकरिष्येइतिसंकल्प्य वटंविलिख्य तदधस्ताच्छिवंगणपतिषण्मु
खयुक्तांगौरींचलिखित्वाषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ पूजामंत्रः ॥ नमःशिवायैशर्वाण्यैसौभाग्यंसंततिंशुभाम् ॥ प्रयच्छभक्तियुक्तानांनारीणांहर
वल्लभेइत्यनेनगौर्यास्ततोनमोंतनाममंत्रेणशिवषण्मुखगणपतीनांपूजाकार्या ॥ ततःसपक्वान्नाक्षतसंयुक्तान्दशकरकान्ब्राह्मणेभ्योदद्यात् ॥
ततःपिष्टकनैवेद्यंभोज्यंसर्वंनिवेदयेत् ॥ ततश्चंद्रोदयोत्तरंचंद्रायार्घ्यंदद्यात् ॥ अथकथा ॥ मांधातोवाच ॥ अर्जुनेतुगतेतसुमिंद्रकीलगिरिं
प्रति ॥ विषण्णमानसासुभ्रूर्द्रौपदीसमचिंतयत् ॥ १ ॥ अहोकिरीटिनाकर्मसमारब्धंसुदुष्करम् ॥ बहवोविघ्नकर्तारोमार्गेवैपारिपंथिनः ॥ २ ॥

---

[1] आचार्याय ।

[2] दशरथनामसहिताललिता ।

चिंतयित्वेतिसादेवीकृष्णाकृष्णंजगद्गुरुम् ॥ भर्त्तुःप्रियंचिकीर्षंतीसापृच्छद्विघ्नवारणम् ॥ ३ ॥ द्रौपद्युवाच ॥ कथयस्वजगन्नाथव्रतमेकंसुदुर्ल
भम् ॥ यत्कृत्वासर्वविघ्नानिविलयंयांतितद्वद ॥४॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एवमेवमहाभागेशंभुःपृष्टःकिलमया ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाप्राहदेवो
महेश्वरः॥५॥शृणुदेविवरारोहेवक्ष्यामित्वांमहेश्वरि॥सर्वविघ्नहरेत्याहुः करकाख्यांचतुर्थिकाम्॥६॥पार्वत्युवाच ॥ भगवन्कीदृशीप्रोक्ताचतुर्थी
करकाभिधा ॥ विधानंकीदृशंप्रोक्तंकेनेयंचपुराकृता ॥७॥ ईश्वरउवाच॥शक्रप्रस्थपुरेरम्येविद्वज्जनसमाकुले ॥ स्वर्णरौप्यसमाकीर्णेरत्नप्राका
रशोभने॥८॥दिव्यनारीजनालोकवशीकृतजगत्त्रये॥ वेदध्वनिसमायुक्तेस्वर्गादपिमनोहरे॥९॥ वेदशर्मा[1]द्विजस्तत्रावसदेशेविदांवरः॥पत्नीतस्यै
वविप्रस्यनाम्नालीलावतीशुभा ॥ १० ॥ तस्यांसजनयामासपुत्रान्सप्तामितौजसः॥कन्यांवीरावतीनाम्नींसर्वलक्षणसंयुताम्॥११॥नीलोत्पलाभ
नयनांपूर्णेंदुसदृशाननाम्॥तांतुकालेशुभदिनेविधिवच्चद्विजोत्तमः॥१२॥ददौवेदांगविदुषेविप्रायविधिपूर्वकम्॥अत्रांतरे[2]भ्रातृदारैश्चक्रेगौर्य्याव्रतं
चसा॥१३॥चतुर्थ्यांकार्तिकस्याथकृष्णायांतुविशेषतः॥स्नात्वासायंतनेकालेसर्वास्ताभक्तिभावतः ॥ १४ ॥ विलिख्यवटवृक्षंचगौरींतस्यतले
लिखन् ॥ शिवेनविघ्ननाथेनषण्मुखेनसमन्विताम् ॥ १५ ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्गौरींमंत्रेणानेनपूजयन्[3] ॥ नमःशिवायैशर्वाण्यैसौभाग्यंसंततिंशुभा
म् ॥ १६ ॥ प्रयच्छभक्तियुक्तानांनारीणांहरवल्लभे ॥ तस्याःपार्श्वेमहादेवंविघ्ननाथंषडाननम् ॥१७॥ पुनःपुष्पाक्षतैर्धूपैरर्चयंश्चपृथक्पृथक् ॥
पक्वान्नाक्षतसंपन्नान्सदीपान्करकान्दश ॥ १८ ॥ तथापिष्टकनैवेद्यंभोज्यंसर्वंन्यवेदयन् ॥ प्रतीक्षंत्यःस्त्रियःसर्वाश्चंद्रमर्घ्यपराःस्थिताः ॥ १९ ॥

---

[1] वेदधर्मेत्यपिक्वचित्पाठः ।
[2] सहेतिशेषः ।
[3] अपूजयन् ।

साबालाविकलादीनाक्षुत्तृड्भ्यांपरिपीडिता ॥ निपपातमहीपृष्ठेरुरुदुर्बांधवास्तदा ॥ २० ॥ समाश्वास्यचवातैस्तांमुखमभ्युक्ष्यवारिणा ॥
तद्भ्राताचिंतयित्वैवमारुरोहमहावटम् ॥ २१ ॥ हस्तेचोल्कांसमादायज्वलंतींस्नेहपीडितः ॥ भगिन्यैदर्शयामासचंद्रंव्याजोदितंतदा ॥२२॥
तंदृष्ट्वाचार्तिमुत्सृज्यबुभुजेभावसंयुता ॥ चंद्रोदयंतमाज्ञायअर्घ्यंदत्वाविधानतः ॥ २३ ॥ तद्दोषेणमृतस्त्वस्याः पतिर्धर्मश्चदूषितः ॥ पतिं
तथाविधंदृष्ट्वाशिवमभ्यर्च्यसापुनः ॥ २४ ॥ व्रतंनिरशनंचक्रेयावत्संवत्सरोगतः ॥ चक्रुःसंवत्सरेतीतेव्रतंतद्भ्रातृयोषितः ॥ २५ ॥ पूर्वोक्तेन
विधानेनसापिचक्रेशुभानना ॥ तदातत्रशचीदेवीकन्याभिःपरिवारिता ॥ २६ ॥ एतदेवव्रतंकर्तुमागतास्वर्गलोकतः ॥ वीरवत्यास्तदाभ्या
शमगमद्भाग्यतःस्वयम् ॥ २७ ॥ दृष्ट्वातांमानुषींदेवीपप्रच्छसकलंचसा ॥ वीरावतीतदापृष्टाप्रोवाचविनयान्विता ॥२८॥ अहंपतिगृहंप्राप्ता
मृतोयंमेपतिःप्रभुः ॥ नजानेकर्मणःकस्यफलंप्राप्तंमयाधुना ॥ २९ ॥ ममभाग्यवशाद्देविआगतासिमहेश्वरि ॥ अनुगृहीष्वमांमातर्जीवया
शुपतिंमम ॥ ३० ॥ इंद्राण्युवाच ॥ त्वयापितृगृहेपूर्वंकुर्वत्याकरकव्रतम् ॥ वृथैवार्घ्यस्त्वयादत्तोविनाचंद्रोदयंशुभे ॥ ३१ ॥ तेनतेव्रतदोषे
णस्वामीलोकांतरंगतः ॥ इदानींकुरुयत्नेनकरकव्रतमुत्तमम् ॥ ३२ ॥ पतिंतेजीवयिष्यामिव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ कृष्णउवाच ॥ तस्या
स्तद्वचनंश्रुत्वाव्रतंचक्रेविधानतः ॥ ३३ ॥ प्रसन्नासाभवद्देवीशक्रस्यप्राणवल्लभा ॥ तयाव्रतेकृतेदेवीजलेनाभ्युक्ष्यतत्पतिम् ॥ ३४॥ जीवया
मासचेंद्राणीदेववच्चबभूवसा ॥ ततश्चागाद्गृहंस्वीयंरेमेसापतिनासह ॥३५ ॥ धनंधान्यंसुपुत्रांश्चदीर्घमायुःसलब्धवान् ॥ तस्मात्त्वयापियत्नेन
व्रतमेतद्विधीयताम् ॥ ३६ ॥ सूतउवाच ॥ श्रीकृष्णस्यवचःश्रुत्वाचकारद्रौपदीव्रतम् ॥ तद्व्रतस्यप्रभावेणजित्वातान्कौरवान्रणे ॥ ३७ ॥

लेभिरेराज्यमतुलंपांडवादुः खनाशनम् ॥ याःकरिष्यंतिसुभगाव्रतमेतन्निशागमे॥३८॥तासांपुत्राधनंधान्यंसौभाग्यंचातुलंयशः ॥करकंक्षीररसंपूर्णंतोयपूर्णमथापिवा ॥ ३९ ॥ ददामिरत्नसंयुक्तंचिरंजीवतुमेपतिः ॥ इतिमंत्रेणकरकान्प्रदद्याद्द्विजसत्तमे ॥ ४० ॥ सुवासिनीभ्योदद्याच्चआदद्यात्ताभ्यएवच ॥ एवंव्रतंयाकुरुतेनारीसौभाग्यकाम्यया ॥ सौभाग्यंपुत्रपौत्रादिलभतेसुस्थिरांश्रियम् ॥ ४१ ॥ इतिवामनपुराणेकरकाभिधचतुर्थीव्रतंसंपूर्णम् ॥ अथमाघशुक्लचतुर्थ्यांगौरीचतुर्थीव्रतम् ॥ ॥ हेमाद्रौब्राह्मे ॥ उमाचतुर्थ्यांमाघेतुशुक्लायांयोगिनीगणैः ॥ प्राग्भक्षयित्वाससृजेभूयःस्वांगात्स्वकैर्गुणैः ॥ तस्मात्सातत्रसंपूज्यानरैःस्त्रीभिर्विशेषतः ॥ कुंदपुष्पैःप्रयत्नेनसम्यग्भक्त्यासमाहितैः ॥ कुंकुमालक्तकाभ्यांचरक्तसूत्रैःसकंकणैः ॥ रक्तपुष्पैस्तथाधूपैर्दीपैर्बलिभिरेवच ॥ गुडार्द्रकाभ्यांपयसालवणेनाथपालकैः ॥ पालकैर्मृद्भांडैरितिहेमाद्रिः ॥ पूज्यास्त्रियश्चविविधास्तथाविप्राश्चशोभनाः ॥ सौभाग्यवृद्धयेपश्चाद्भोक्तव्यंबंधुभिःसह ॥ इतिगौरीचतुर्थीव्रतंब्रह्मपुराणोक्तम् ॥ अथमाघशुक्लचतुर्थ्यांवरदचतुर्थीव्रतम् ॥ तदुक्तंकाशीखंडे ॥ माघशुक्लचतुर्थ्यांतुनक्तव्रतपरायणाः ॥ येत्वांढुंढेर्चयिष्यंतितेर्च्याःस्युरसुरद्रुहाम् ॥ विधायवार्षिकींयात्रांचतुर्थींप्राप्यतापसीम् ॥ शुक्लांस्तिलान्गुडैर्बध्वाप्राश्नीयाल्लड्डुकान्व्रती ॥ तापसीमाघी ॥ अत्रनक्तग्रहणात्प्रदोषव्यापिनीग्राह्येतिसिद्धम् ॥ इतिवरदचतुर्थीव्रतम् ॥ अथमाघकृष्णचतुर्थ्यांसंकष्टहरगणपतिव्रतम् ॥ अथपूजाविधिः ॥ येभ्योमाताऋक् १ एवापित्रेतिचजपित्वा ॥ आगमार्थंतु० घंटानादंकृत्वा ॥ अपसर्पंत्वितिछोटिकामुद्रयाभूतान्युत्सार्य ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रेतिक्षेपत्रपालंसंप्रार्थ्य ॥ आचम्यप्राणानायम्यममसहकुटुंबस्यक्षेमस्थैर्यविजयाभयायुरारोग्यैश्वर्याभिवृद्ध्यर्थंधर्मार्थ

काममोक्षचतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थंश्रीसंकष्टहरगणेश्वरप्रीत्यर्थंनारदीयपुराणोक्तप्रकारेणपुरुषसूक्तविधानेनयथासंभावितनियमेनयथामिलितोपचारैःसंकष्टचतुर्थीव्रतांगत्वेनविहितंगणपतिपूजनमहंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ कलशार्चनंशंखार्चनंचकृत्वामूलमंत्रेणन्यासान्कुर्यात् ॥ अस्यश्रीगणपतिमंत्रस्य ॥ शुक्रऋषिः ॥ श्रीसंकष्टहरगणपतिर्देवता ॥ अनुष्टुप्छंदः ॥ श्रीसंकष्टहरगणपतिप्रीत्यर्थेन्यासेविनियोगः ॥ ओंनमोहेरंबअंगुष्ठाभ्यांनमः ॥ मदमोहितनर्जनीभ्यां० ॥ ममसंकष्टंनिवारयमध्यमाभ्यां० ॥ निवारयअनामिकाभ्यां० ॥ हुंफट्कनिष्ठिकाभ्यां० ॥ स्वाहाकरतलकरपृष्ठाभ्यांनमः ॥ एवंहृदयादि ॥ भूर्भुवःस्वरोमितिदिग्बंधः ॥ ॐ नमोहेरंबमदमोहितममसंकष्टंनिवारयनिवारयहुंफट्स्वाहा ॥ अथध्यानम् ॥ श्वेतांगंश्वेतवस्त्रंसितकुसुमगणैःपूजितंश्वेतगंधैःक्षीराब्धौरत्नदीपेसुरतरुविमलेरत्नसिंहासनस्थम् ॥ दोर्भिःपाशांकुशेष्टाभयधृतिरुचिरंचंद्रमौलिंत्रिनेत्रंध्यायेच्छांत्यर्थमीशंगणपतिममलंश्रीसमेतंप्रसन्नम् ॥ लंबोदरंचतुर्बाहुंत्रिनेत्रंरक्तवर्णकम् ॥ सर्वाभरणशोभाढ्यंप्रसन्नास्यंविचिंतयेत् ॥ गणपतयेनमःध्यायामि ॥ आगच्छविघ्नराजेंद्रस्थानेचात्रस्थितोभव ॥ आराधयिष्येभक्त्याहंभवंतंसर्वसिद्धये ॥ सहस्रशीर्षा० गणेशाय० आवा० अभीप्सितार्थसिद्ध्यर्थंपूजितोयःसुरासुरैः ॥ सर्वविघ्नच्छिदेतस्मैगणाधिपतयेनमः ॥ पुरुषएवेदं० विघ्ननाशिने० आसनम्० ॥ गणाधिपनमस्तेस्तुसर्वसिद्धिकरप्रभो ॥ पाद्यंगृहाणदेवेशसुरासुरसुपूजित ॥ एतावानस्य० लंबोदराय० पाद्यम् ॥ रक्तगंधाक्षतोपेतंरक्तपुष्पसमन्वितम् ॥ अर्घ्यंगृहाणदेवेशमयादत्तंहिभक्तितः॥त्रिपादूर्ध्व०चंद्रार्धधारिणेन०अर्घ्यम् ॥ सुरासुरसमाराध्यसर्वसिद्धिप्रदायक ॥ मयादत्तंसुरश्रेष्ठगृहाणाचमनीयकम् ॥ तस्माद्विराळ० विश्वप्रियाय० आचमनीयम् ॥ पयोदधिघृतंचैवशर्कराम

धुसंयुतम् ॥ पंचामृतेनस्नपनंकरिष्येसर्वसिद्धिदम् ॥ विघ्नहर्त्रे० पंचामृतस्नानम् ॥ गंगादिसलिलंशुद्धंसुवर्णकलशेस्थितम् ॥ सुवासितंपरिमलैःस्नापयामिगणेश्वर ॥ यत्पुरुषेण० ब्रह्मचारिणेन० शुद्धोदकस्नानम् ॥ रक्तवर्णवस्त्रयुग्मंसर्वकार्यार्थसिद्धये ॥ मयादत्तंगणाध्यक्षगृह्यतामखिलार्थद ॥ तंयज्ञं० सर्वप्रदाय० वस्त्रयुग्मम् ॥ कुंकुमाक्तंमयादत्तंसौवर्णमुपवीतकम् ॥ उत्तरीयेणसंयुक्तंगृहाणगणनायक ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतःसंभृ० वक्रतुंडाय० यज्ञोपवीतम् ॥ चंदनागुरुकर्पूरकुंकुमादिसमन्वितम् ॥ गंधंगृहाणदेवेशसर्वसिद्धिप्रदायक ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋ० रुद्रपुत्राय० गंधम् ॥ अक्षतांश्चसुरश्रेष्ठकुंकुमाक्तान्सुशोभनान् ॥ गृहाणविघ्नराजेंद्रमयादत्तान्हिभक्तितः ॥ गजवदनाय० अक्षतान् ॥ रक्तपुष्पाणिविघ्नेशएकविंशतिसंख्यया ॥ गृहाणसुमुखोभूत्वामयादत्तान्युमासुत ॥ तस्मादश्वा० गुणशालिनेनमः ॥ पुष्पाणिस० सुगंधीनिचमाल्यानिगृहाणगणनायक ॥ विनायकनमस्तुभ्यंशिवसूनोनमोस्तुते ॥ विघ्नराजाय० माल्यानि० ॥ एकविंशतिनामभिर्दूर्वाभिःपुष्पैर्वापूजयेत् ॥ ॐ गजाननायन० विघ्नराजाय० लंबोदराय० शिवात्मजाय० वक्रतुंडाय० शूर्पकर्णाय० ॥ कुब्जाय० गणेशाय० विघ्ननाशिनेन० विकटाय० वामदेवाय० सर्वदेवाय० सर्वार्तिनाशिने० विघ्नहर्त्रेन० धूम्राय० सर्वदेवाधिदेवाय० उमापुत्राय० कृष्णपिंगलाय० भालचंद्राय० गणाधिपाय० एकदंताय० ॥ २१ ॥ इत्येकविंशतिदूर्वाःपुष्पाणिवासमर्पयेत् ॥ अथांगपूजा ॥ संकष्टनाशिनेनमः पादौपू० स्थूलजंघाय० जंघेपू० ॥ एकदंताय० जानुनीपू० ॥ आखुवाहनाय० ऊरूपू० हेरंबाय० कटिंपू० ॥ लंबोदराय० उदरंपू० ॥ गणाध्यक्षाय० हृदयंपू० ॥ स्थूलकंठाय० कंठंपू० ॥ स्कंदाग्रजाय० स्कंधौपू० ॥ परशुहस्ताय० हस्तौपू० ॥ गजवक्राय० वक्रंपू० ॥

सर्वेश्वराय० शिरःपू० ॥ संकष्टनाशिने० सर्वांगंपू० ॥ अथावरणपूजा ॥ गणाधिपाय० उमापुत्राय० अघनाशिने० हेरंबाय० लंबोदराय० गजवक्राय० एकदंताय० धूम्रकेतवेन० भालचंद्राय० ईशपुत्राय० इभवक्राय० मूषकवाहनाय० कुमारगुरवे० संकष्टनासिने० ॥ इतिप्रथमावरणम् ॥ १ ॥ विघ्नगणपतये० वीरगणपतये० शूर्पकर्णगणपतये० प्रसादगणपतये० वरदगणपतये० इंद्रगणपतये० एकदंतगणपतये० लंबोदरगणपतये० क्षिप्रगणपतये० सिद्धिगणपतये० ॥ इतिद्वितीयावरणम् ॥ २ ॥ रामाय० रमेशाय० वृषांकाय० रतिप्रियाय० पुष्पबाणाय० महेश्वराय० वराहाय० श्रीसदाशिवाय० ॥ इतितृतीयावरणम् ॥ ३ ॥ आदित्याय० चंद्राय० कुजाय० बुधाय० बृहस्पतये० शुक्राय० शनैश्वराय० केतवे० सिद्ध्यै० समृद्ध्यै० कांत्यैन० मदनरत्यै० मदद्राविण्यै० वसुमत्यै० वैनायक्यै० ॥ इतिचतुर्थावरणम् ॥ ४ ॥ इंद्रायन० अग्नये० यमाय० निर्ऋतये० वरुणाय० वायवे० सोमाय० ईशाय० ॥ इतिपंचमावरणम् ॥५॥ अथपत्रपूजा ॥ गणाधिपाय० पाचीपत्रं० ॥ सुमुखाय० भृंगिराजप० ॥ उमापुत्राय० विल्वप० ॥ गजवक्राय० श्वेतदूर्वाप० ॥ लंबोदराय० बदरीपत्रं० ॥ हरसूनवे० धत्तूरप० ॥ गुहाग्रजाय० तुलसीप० ॥ गजकर्णाय० अपामार्ग० ॥ एकदंताय० बृहतीपत्रं० ॥ इभवक्राय० शमीप० ॥ मूषकवाहनाय० करवीरपत्रं० ॥ विनायकाय० वेणुप० ॥ कपिलाय० अर्कप० ॥ भिन्नदंताय० अर्जुनपत्रं० ॥ पत्नीहिताय० विष्णुक्रांताप० ॥ बटवेन० दाडिमीप० ॥ भालचंद्राय० देवदारुप० ॥ हेरंबाय० मरुपत्रं० ॥ सिद्धिदाय० सिंदुवारपत्रं० ॥ सुराग्रजाय० जातीपत्रं० ॥ विघ्नराजाय० केतकीपत्रं० ॥ इत्येकविंशतिपत्राणि ॥ अथपुष्पपूजा ॥ सुमुखाय० जातीपु० ॥ एकदंताय० शतपत्रपु० ॥ कपिलाय० यूथिकापु० ॥ गजकर्णाय० चंप

कपु॰ ॥ लंबोदराय॰ ॥ कह्लारपु॰ ॥ विकटाय॰ केतकीपु॰ ॥ विघ्ननाशिने॰ बकुलपुष्पं॰ ॥ विनायकाय॰ जपापुष्पं॰ धूम्रकेतवे॰ पुन्नागपु॰ ॥ गणाध्यक्षाय॰ धत्तूरपु॰ ॥ भालचंद्राय॰ मातुलिंगपुष्पं॰ ॥ पत्नीहिताय॰ विष्णुक्रांतापु॰॥उमापुत्राय॰ करवीरपु॰ ॥ गजाननाय॰ पारिजातपु॰ ॥ ईशपुत्राय॰ कमलपु॰ ॥ सर्वसिद्धिप्रदाय॰ गोकार्णिकापु॰ ॥ मूषकवाहनाय॰ कुमुदपु॰ ॥ कुमारगुरवेन॰ तगरपु॰ ॥ दीर्घशुंडाय॰ सुगंधिराजपु॰ ॥ इभवक्राय॰ अगास्तिपु॰ ॥ संकष्टनाशनाय॰ पाटलापु॰ ॥ इत्येकविंशतिपुष्पाणि ॥ २१ ॥ अथाष्टोत्तरशतनामपूजा ॥ ॐ अस्यश्रीअष्टोत्तरशतविघ्नेश्वरदिव्यनामामृतस्तोत्रमंत्रस्यगृत्समदऋषिः ॥ गणपतिर्देवता ॥ अनुष्टुप्छंदः ॥ ॥ गंबीजम् ॥ नंशक्तिः ॥ मंकीलकम् ॥ श्रीगणपतिप्रसादसिद्ध्यर्थंपूजनेवि॰ ॥ ॐ कारपूर्वकाणिनामानि ॥ विनायकाय॰ विघ्नराजाय॰ गौरीपुत्राय॰ गणेश्वराय॰ स्कंदाग्रजाय॰ अव्ययाय॰ पूताय॰ दक्षाध्यक्षाय॰ द्विजप्रियाय॰ अग्निगर्वच्छिदे॰ इंद्रश्रीप्रदाय॰ वाणीबलप्रदाय॰ सर्वसिद्धिप्रदाय॰ शर्वतनयाय॰ शिवप्रियाय॰ सर्वात्मकाय॰ सृष्टिकर्त्रे॰ देवानीकार्चिताय॰ शिवाय॰ शुद्धाय॰ बुद्धिप्रियाय॰ शांताय॰ ब्रह्मचारिणे॰ गजाननाय॰ द्वैमातुराय॰ मुनिस्तुत्याय॰ भक्तविघ्नविनाशनाय॰ एकदंताय॰ चतुर्बाहवे॰ चतुराय॰ शक्तिसंयुताय॰ लंबोदराय॰ शूर्पकर्णाय॰ हेरंबाय॰ ब्रह्मवित्तमाय॰ कालाय॰ ग्रहपतये॰ कामिने॰ सोमसूर्याग्निलोचनाय॰ पाशांकुशधराय॰ चंडाय॰ गुणातीताय॰ निरंजनाय॰ अकल्मषाय॰ स्वयंसिद्धाय॰ सिद्धार्चितपदांबुजाय॰ बीजपूरप्रियाय॰ अव्यक्ताय॰ वरदाय॰ शाश्वताय॰ कृतिने॰ विद्वत्प्रियाय॰ वीतभयाय॰ गदिने॰ चक्रिणे॰ इक्षुचापधृते॰ अब्जोत्पलकराय॰

श्रीशाय० श्रीपतिस्तुतिहर्षिताय० कुलाद्रिभृते० जटिने० चंद्रचूडाय० अमरेश्वराय० नागोपवीतिने० श्रीकंठाय० रामार्चितपदाय० व्रतिने० स्थूलकंठाय० त्रयीकर्त्रे० सामघोषप्रियाय० अग्रण्याय० पुरुषोत्तमाय० स्थूलतुंडाय० ग्रामण्ये० गणपाय० स्थिराय० वृद्धिदाय० सुभगाय० शूराय० वागीशाय० सिद्धिदायकाय० दूर्वाबिल्वप्रियाय० कांताय० पापहारिणे० कृतागमाय०समाहिताय० वक्रतुंडाय० श्रीपदाय० सौम्याय० भक्तकांक्षितदात्रे० अच्युताय० केवलाय० सिद्धिदाय० सच्चिदानंदविग्रहाय० ज्ञानिने० मयायुताय० दांताय० ब्रह्मिष्ठाय० भयवर्जिताय० प्रमत्तदैत्यभयदाय० व्यक्तमूर्तये० अमूर्तिकाय० पार्वतीशंकरोत्संगखेलनोत्सवलालसाय० समस्तजगदाधाराय० वरमूषकवाहनाय० हृष्टचित्ताय० प्रसन्नात्मने० सर्वसिद्धिप्रदायकायनमः ॥ १०८ ॥ अष्टोत्तरशतेनैवंनाम्नाविघ्नेश्वरस्यच ॥ तुष्टावशंकरःपुत्रंत्रिपुरंहंतुमुद्यतः ॥ यःपूजयेदनेनैवभक्त्यासिद्धिविनायकम् ॥ दूर्वादलैर्बिल्वदलैः पुष्पैर्वाचंदनाक्षतैः ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिसर्वापद्भ्यःप्रमुच्यते ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरपुराणेविघ्नेश्वराष्टोत्तरशतदिव्यनामस्तोत्रंसंपूर्णम् ॥ वनस्पतिरसोद्भूतंदशांगंगुग्गुलान्वितम् ॥ गृहाणागुरुधूपंत्वंमयादत्तंविनायक ॥ यत्पुरुषम्० भवानीप्रियकर्त्रे० धूपम् ॥ घृताक्तवर्तिसंयुक्तंदीपंशक्तिप्रदायकम् ॥ गृहाणेशमयादत्तंतेजोराशेजगत्पते ॥ ब्राह्मणोस्य० रुद्रप्रियाय० दीपं० अन्नंचतुर्विधं० गृह्यताम् ॥ भक्ष्यैर्नानाविधैर्युक्तान्मोदकान्घृतपाचितान् ॥ गृहाणविघ्नराजेंद्रतिललड्डुसमन्वितान् ॥ चंद्रमाम० विघ्ननाशिने० नैवेद्यं ॥ फलानीमानिरम्याणिस्थापितानितवाग्रतः ॥ तेनमेसुफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि ॥ संकटनाशिने० फलंस०॥ पूगीफलं० नाभ्याआसी० सिद्धिदाय० तांबूलं०॥पूजाफलसमृद्ध्यर्थंतवाग्रेस्वर्णमीश्वर ॥ स्थापि

तंतेनमेप्रीतःपूर्णान्कुरुमनोरथान् ॥ सप्तास्यास० विघ्नेशाय० सुवर्णपुष्पं० श्रियेजातइतिनीराजनं० अथदूर्वायुग्मार्पणम् ॥ गणाधिपाय० दूर्वायुग्मंस० उमापुत्राय० दूर्वायुग्मं० अघनाशनाय० दूर्वायु० एकदंताय० दूर्वायु० इभवक्राय० दूर्वायु० विनायकाय० दूर्वायु० ईशपुत्राय० दूर्वायुग्मं० सर्वसिद्धिप्रदायकाय० दूर्वायु० कुमारगुरवे० दूर्वायु० श्रीगणराजाय० एकदूर्वांकुरंसमर्पयामि ॥ गणाधिपनमस्तेस्तु उमापुत्राघनाशन ॥ एकदंतेभवक्रेतितथामूषकवाहन ॥ विनायकेशपुत्रेतिसर्वसिद्धिप्रदायक ॥ कुमारगुरवेतुभ्यंगणराजप्रयत्नतः ॥ एभिर्नामपदैर्नित्यंदूर्वायुग्मंसमर्पयेत् ॥ श्रीगणेशोवक्रतुंडउमापुत्रस्तथैवच ॥ विघ्नराजःकामदश्चगणेश्वरइतिस्मृतः ॥ जीमूतशक्तिरित्युक्तस्तथांजनसमप्रभः ॥ योगिध्येयोदिव्यगुणोमहाकायइतीरितः ॥ ततश्चसिद्धिदःप्रोक्तोमहोदरइतिस्मृतः ॥ गजवक्रःकर्मभीमस्ततःपरशुधार्यपि ॥ करिकुंभोविश्वमूर्तिरुग्रतेजास्ततःपरम् ॥ लंबोदरस्ततःसिद्धिगणेशश्चैकविंशतिः ॥ नामानिरमणीयानिजपेदेभिश्चपूजयेत् ॥ गणेशात्तस्यनश्यंतिसंकष्टानिमहांत्यपि ॥ महासंकष्टदग्धोहंगणेशंशरणंगतः ॥ तस्मान्मनोरथंपूर्णंकुरुविश्वेश्वरप्रिय ॥ ततःस्वर्णमयंपुष्पंविघ्नेशायनिवेदयेत् ॥ प्रदक्षिणानमस्कारान्कृत्वादेवंक्षमापयेत् ॥ यज्ञेनयज्ञ० संकष्टनाशनाय० पुष्पांजलिम् ॥ नमोस्तुदेवदेवेशभक्तानामभयप्रद ॥ विघ्नानांनाशकर्त्रेचहरात्मजनमोस्तुते ॥ विघ्ननाशिने० नमस्कारम् ॥ ततः ॐ नमोहेरंबइतिमूलमंत्रंएकविंशतिवारंजपेत् ॥ अथगणेशायार्घ्यंदद्यात् ॥ गणेशायनमस्तुभ्यंसर्वसिद्धिप्रदायक ॥ संकष्टहरमेदेवगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ कृष्णपक्षेचतुर्थ्यांतुसंपूजितविधूदये ॥ क्षिप्रंप्रसीददेवेशगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ एताभ्यांमंत्राभ्यांसंकष्टहरगणपतयेनमइत्यर्घ्यद्वयंदद्यात् ॥ तिथीनामुत्तमेदेविगणेशप्रिय

वल्लभे ॥ सर्वसंकष्टनाशायगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ चतुर्थ्यैन० इदम० रोहिणीसहितचंद्रंपंचोपचारैःपूजयित्वा ॥ क्षीरोदार्णवसंभूतलक्ष्मीबं
धोनिशाकर ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंरोहिण्यासहितःशशिन् ॥ रोहिणीसहितचंद्राय० इदम० इत्यर्घ्यंदद्यात् ॥ गगनांगणसंदीपक्षीराब्धिम
थनोद्भव ॥ भाभासितदिगाभोगसोमराजनमोस्तुते ॥ चंद्रायनमस्कारः ॥ ततःआचार्यंसंपूज्यवायनंदद्यात् ॥ मोदकान्सफलान्पंचदक्षि
णाभिःसमन्वितान् ॥ गृहाणत्वंद्विजश्रेष्ठव्रतस्यपरिपूर्तये ॥ वायनम् ॥ प्रतिमांगुरवेदद्यादाचार्यायसदक्षिणाम् ॥ वस्त्रकुंभसमायुक्तामादौ
मंत्रमिमंजपेत् ॥ गणेशस्यप्रसादेनममसंतुमनोरथाः ॥ तुभ्यंसंप्रददेविप्रप्रतिमांतुगजाननीम् ॥ इष्टकामार्थसिद्ध्यर्थंपुत्रपौत्रप्रवर्धिनीम् ॥
गणाधिराजदेवेशविघ्नराजविनायक ॥ तवमूर्तिंप्रदानेनप्रसन्नोभवसर्वदा ॥ इतिकलशप्रतिमादानमंत्रः ॥ अथप्रतिग्रहमंत्रः ॥ गणेशःप्रतिगृ
ह्णातिगणेशोवैददातिच ॥ गणेशस्तारकोभाभ्यांगणेशायनमोनमः ॥ संसारपीडाव्यथितंसदामांकष्टाभिभूतंसुमुखप्रसीद ॥ त्वंत्राहिमांना
शयकष्टसंघान्नमोनमःकष्टविनाशनाय ॥ इतिप्रार्थना ॥ यदुद्दिश्यकृतंतेद्ययथाशक्तिप्रपूजनम् ॥ संकष्टंहरमेदेवउमासुतनमोस्तुते ॥ इति
नमस्कारः ॥ इतिपूजाविधिः ॥ अथकथा ॥ ॥ सूतउवाच ॥ अरण्येवर्तमानंतंपांडुपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ सबांधवंसुखासीनंप्रययौव्यासआ
दरात् ॥ १ ॥ तंदृष्ट्वामुनिशार्दूलंव्यासंप्रत्याययौनृपः ॥ मधुपर्कंचसार्घ्यंसदत्वातस्मैह्युवाचतम् ॥ २ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अद्यमेसफलं
जन्मभवतागमनेकृते ॥ यत्संकष्टंहिसंजातंवनेममनिवासिनः ॥ ३ ॥ तत्सर्वंविलयंयातंभवतोदर्शनेनहि ॥ आत्मानंसाधुमन्येहंराज्यतृष्णा
पराङ्मुखम्॥४॥दुःखितंमांपुनःस्वामिन्राज्यभ्रष्टंवनेस्थितम् ॥ एतेभीमादयःसर्वेबांधवाव्यथयंतिभोः॥५॥दुराधर्षाःसुवीर्याहिमच्छासनविधौ

रताः॥इयंतुद्रौपदीसाध्वीराजपुत्रीपतिव्रता॥६॥ राज्योपभोगयोग्यासाप्यद्यदुःखोपभोगिनी॥मयाचकिंकृतंव्यासपूर्वंकष्टानुजीविना॥७॥दाया
दैर्लुंठितंराज्यंद्यूतच्छद्मरतैस्तथा॥पराजितावयंब्रह्मन्सुहृद्भिर्बंधुभिस्तथा॥८॥ वनंप्रस्थापितादूतैरिदमूचुस्तथैवच॥कुर्वंतुगमनंशीघ्रंवनायभ
वदादयः॥९॥इत्थंनिराकृताःस्वामिन्यदातद्वनमागताः॥अहंतदाप्रभृत्यर्हान्नद्रक्ष्यामिभवादृशान्॥१०॥यद्यस्तिव्रतमेकंहिसर्वसंकष्टनाशनम्॥
तद्व्रतंकथयब्रह्मन्ननुग्राह्योस्मिसुव्रत ॥ ११॥ इत्युक्तवंतंराजानंसर्वसंकष्टनाशनम् ॥ उवाचप्रीणयन्व्यासोधर्मजंव्रतमुत्तमम् ॥ १२ ॥ व्यासउ
वाच ॥ नास्तिभूमंडलेराजंस्त्वत्समोधर्मतत्परः ॥ कथयामिव्रतंतेद्यव्रतानामुत्तमोत्तमम् ॥ १३ ॥ संकष्टनाशनंनित्यंशुभदंफलदंभुवि ॥ य
त्कर्तुःसर्वकार्याणांनिष्पत्तिर्जायतेध्रुवम् ॥ १४ ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांधनार्थीलभतेधनम् ॥ प्रोषिता[1]यापुरंध्रीचकरोतिव्रतमुत्तमम् ॥१५॥ ई
प्सितंलभतेसर्वंपतिनासहमोदते ॥ संकष्टेपियदाक्षिप्तोमानवो[2]ग्रहपीडितः ॥ १६ ॥ साम्राज्येदीक्षितोनित्यंमंत्रिभिःपरिवारितः ॥ सुहृद्भिर्बंधु
भिश्चैवतथापुत्रैःसमन्वितः ॥१७॥ तस्यतुप्रियकर्त्रीचपत्नीगुणवतीप्रिया ॥ नाम्नारत्नावलीत्यासीत्पतिव्रतपरायणा॥१८॥तयोःपरस्परंप्रीति
रभवच्चगुणाश्रया ॥ कदाचिद्दैवयोगेनहृतंराज्यंचवैरिभिः ॥ १९ ॥ कोशोबलंचापहृतंविध्वस्तोबंधुभिःसह ॥ रत्नावल्यातयासाध्व्यानि
र्गतोभूमिवल्लभः ॥ २० ॥ वनेक्षुधार्तःकृशितोह्येकवासास्तृषार्दितः ॥ इतस्ततश्चरन्राजन्नातपेनातिपीडितः ॥ २१ ॥ एकाकीवनमासा
द्यपत्न्यासार्द्धंयुधिष्ठिर ॥ सूर्येचास्ताचलंयातेअरण्येचशिवार्दिते ॥ २२ ॥ व्याघ्राश्चचुक्रुशुस्तत्रपर्जन्योपिववर्षह ॥ कंटकैःक्लेशिताराज्ञीदुः

---

[1] प्रोषितभर्तृकेत्यर्थः ।

[2] मानवोराजा ।

खदाक्रंदपीडिता ॥ २३ ॥ तांविलोक्यनृपश्रेष्ठोदुःखेनैवतुपीडितः ॥ ततःप्रभातसमयेमार्कंडेयंमहामुनिम् ॥ २४ ॥ ददर्शराजातत्रैवविस्म
याविष्टमानसः ॥ उपगम्यशनैस्तंतुदंडवत्पतितोभुवि ॥ २५ ॥ अब्रवीद्वचनंराजामार्कंडेयंमहामुनिम् ॥ किंकृतंहिमयास्वामिन्दुष्कृतंकथ
यस्वतत् ॥ २६ ॥ केनकर्मविपाकेनराज्यलक्ष्मीःपराङ्मुखी ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामियत्कृतंपूर्वजन्मनि ॥ २७ ॥ पूर्वंहि
लुब्धकश्चासीर्गतोसिगहनंवनम् ॥ मृगशार्दूलशशकान्विनिघ्नन्परितोवने ॥ २८ ॥ तस्मिन्रात्रौभ्रमन्राजंश्चतुर्थ्यांमाघकृष्णके ॥ दृष्टंशुभंच
कृष्णाया[१]स्तटाकंपृथुनिर्मलम् ॥ २९ ॥ तत्तीरेनागकन्यानांसमूहंरक्तवाससाम् ॥ गणेशंपूजयंतीनांदृष्टवान्निरतंव्रते ॥ ३० ॥ उपगम्यशनै
स्तत्रपृष्टास्तास्तुत्वयाविभो ॥ आर्याःकिमेतन्मेसर्वंकथयध्वंहितत्त्वतः ॥ ३१ ॥ नागकन्याऊचुः ॥ पूजयामोगणपतिंव्रतंसिद्धिप्रदायकम् ॥
शांतिदंपुष्टिदंनित्यंसर्वव्याधिविनाशनम् ॥ ३२ ॥ पुनःपृष्टंत्वयातत्रकिंदानंपूज्यतेत्रकः ॥ स्त्रियऊचुः ॥ यदाचोत्पद्यतेभक्तिर्मा
घेमासिगणाधिपम् ॥ ३३ ॥ कृष्णायांचचतुर्थ्यांवैरक्तपुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैरन्यैर्भक्तिसमाहृतैः ॥ ३४ ॥ विविधान्मो
दकान्कृत्वापूरिकाघृतपचिताः ॥ नैवेद्यंषड्रसंसर्वंगणेशायनिवेदयेत् ॥ ३५ ॥ ततोगृहीत्वाराजेंद्रत्वयासंकष्टनाशनम् ॥ व्रतंकृतंभ
क्तिपूर्वंसांगंतस्यप्रभावतः ॥ ३६ ॥ अभवद्धनधान्यंतेपुत्रपौत्रसमन्वितम् ॥ कस्मिंश्चित्समयेराजन्धनमत्तेनासिद्धिदम् ॥ ३७ ॥
विस्मृतंतद्व्रतंनैवकृतंयत्नेनभूतिदम् ॥ ततःप्राप्तंहिपंचत्वमायुषोंतेत्वयाविभो ॥ ३८ ॥ तत्प्रभावाद्राजकुलेविशालेप्राप्तमुत्तमम् ॥ त्वया

---

[१] कृष्णावेण्याः ।

जन्मनृपश्रेष्ठराज्यंप्राप्तंतथाविभो ॥ ३९ ॥ सुहृन्मित्रप्रियायुक्तःप्राप्तोसिविपुलंवसु ॥ कृतावज्ञाव्रतस्यांतस्तत्प्राप्तंफलमीदृशम् ॥ ४० ॥
राजोवाच ॥ अधुनाक्रियतेस्वामिन्कथ्यतांममसुव्रतम् ॥ यत्कृत्वासकलंराज्यंप्राप्यतेचमयापुनः ॥ ४१ ॥ ऋषिरुवाच ॥ व्रतसंकल्पमा
शुत्वंकुरुचादौनृपोत्तम ॥ प्राप्स्यसित्वंहिराज्यंचसंदेहंमाकुरुप्रभो ॥ ४२ ॥ इत्युक्त्वासमुनिश्रेष्ठोह्यंतर्धानमगात्ततः ॥ मुनेस्तद्वचनंश्रुत्वाव्रत
सकल्पमातनोत् ॥ ४३ ॥ राजाकरोन्मुनिप्रोक्तंसकलंतद्व्रतंशुभम् ॥ आयाताःसकलास्तस्यमंत्रिभृत्याश्चसैनिकाः ॥ ४४ ॥ समाययौनृप
श्रेष्ठस्तत्क्षणात्स्वयमेवहि ॥ लब्ध्वास्वकीयंराज्यंचगणेशस्यप्रसादतः ॥४५॥ बुभुजेमेदिनींराजापुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ तस्मात्त्वमपिराजेंद्रकु
रुसंकष्टनाशनम् ॥ ४६ ॥ व्रतंसिद्धिप्रदंनृणांस्त्रीणांचैवविशेषतः ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ सविस्तरंव्रतंब्रूहिकृपयाकष्टनाशनम् ॥ ४७ ॥ व्यासउ
वाच ॥ यदासंक्लेशितोराजन्दुःखैःसंकष्टदारुणैः॥पुमान्कृष्णचतुर्थ्यांतुतदापूज्योगणाधिपः॥४८॥श्रावणेबहुलेपक्षेचतुर्थीस्याद्विधूदये॥ तस्मि
न्दिनेव्रतंग्राह्यंसंकष्टाख्यंयुधिष्ठिर ॥ ४९ ॥ माघेवाकृष्णपक्षेतुचतुर्थीस्याद्विधूदये ॥ तस्मिन्दिनेव्रतंग्राह्यंसंकष्टाख्यंनृपोत्तम ॥ ५० ॥ प्रातः
शुचिर्भवेत्सम्यग्दंतधावनपूर्वकम् ॥ निराहारोद्यदेवेशयावच्चंद्रोदयोभवेत् ॥ ५१ ॥ भोक्ष्यामिपूजयित्वाहंगणेशंशरणंगतः ॥ कृत्वैवमादौ
संकल्पंस्नात्वाशुक्लतिलैःशुभैः ॥ ५२ ॥ आह्निकंतुविधायैवंपूजांचकुरुसुव्रत ॥ यथाशक्त्यातुसौवर्णींप्रतिमांचविधायच ॥ ५३ ॥ सौवर्णेरा
जतेताम्रेमृन्मयेवाथशक्तितः ॥ कुंभेपुष्पैः फलैः पूर्णेदेवंतत्रैवविन्यसेत् ॥ ५४ ॥ शुभेदेशेन्यसेत्कुंभंवस्त्रंतत्रनिधायच ॥ पद्ममष्टदलंकृत्वागं
धाद्यैः पूजयेत्ततः ॥ ५५ ॥ रक्तपुष्पैश्चधूपैश्चएभिर्नामपदैः पृथक् ॥ आवाहनंगणेशायआसनंविघ्ननाशिने ॥ ५६ ॥ पाद्यंलंबोदरायेतिअर्घ्यं

चंद्रार्धधारिणे ॥ विश्वप्रियायाचमनंस्नानंचब्रह्मचारिणे ॥ ५७ ॥ वक्रतुंडायोपवीतंवस्त्रंसर्वप्रदायच ॥ चंदनंरुद्रपुत्रायपुष्पंचगुणशालिने ॥
॥ ५८ ॥ भवानीप्रियकर्त्रेचधूपंदद्याद्यथाविधि ॥ दीपंरुद्रप्रियायेतिनैवेद्यंविघ्ननाशिने ॥ ५९ ॥ तांबूलंसिद्धिदायेतिफलंसंकष्टना
शिने ॥ इतिनामपदैः पूजांकृत्वामासयमाञ्छृणु ॥ ६० ॥ श्रावणेसप्तलड्डूकान्नभस्येदधिभक्षणम् ॥ आश्विनेचोपवासंचकार्तिकेदुग्ध
पानकम् ॥ ६१ ॥ मार्गशीर्षेनिराहारंपौषेगोमूत्रपानकम् ॥ तिलांश्चभक्षयेन्माघेफाल्गुनेघृतशर्कराम् ॥ ६२ ॥ चैत्रेमासिपंचगव्यंदूर्वा
रसंतुमाधवे ॥ ज्येष्ठेघृतंपलंभोज्यमाषाढेमधुभक्षणम् ॥ ६३ ॥ इतिमासयमान्कृत्वानरोमुच्येतसंकटात् ॥ भुंजीयाद्वातथासप्तग्रासा
न्वास्वेच्छयासुखम् ॥ ६४ ॥ अशक्तश्चेत्ततःसिद्धिर्भविष्यतिनसंशयः ॥ एवंपूजाप्रकर्तव्याषोडशैरुपचारकैः ॥ ६५ ॥ नानाभक्ष्या
दिसंयुक्तमुपहारंप्रकल्पयेत् ॥ मोदकान्कारयेद्राजंस्तिलजान्दशसंख्यकान् ॥ ६६ ॥ देवाग्रेस्थापयेत्पंचदशविप्रायदापयेत् ॥ पूजयि
त्वातुतंविप्रंभक्तिभावेनदेववत् ॥ दक्षिणांचयथाशक्त्यादत्वापंचैवमोदकान् ॥ ६७ ॥ संसारपीडाव्यथितंहिमांसदासंकष्टभूतंसुमुख
प्रसीद ॥ त्वंत्राहिमांनाशयकष्टसंघान्नमोनमःकष्टविनाशनाय ॥ ६८ ॥ इतिसंप्रार्थ्यदेवेशंचंद्रायार्घ्यंनिवेदयेत् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्गणे
शप्रीतयेसदा ॥ ६९ ॥ स्वयंभुंजीतपंचैवमोदकान्बंधुभिःसह ॥ अशक्तौत्वेकमन्नंवाभुंजीयाद्दधिना[2]सह ॥ ७० ॥ अथवाभोजनंकार्यमेकवारं
हिपांडव ॥ भूमिशायीजितक्रोधोलोभदंभविवर्जितः ॥ सोपस्करांचप्रतिमामाचार्यायनिवेदयेत् ॥ ७१ ॥ गच्छगच्छसुरश्रेष्ठस्वस्थानेपर

---

[1] वैशाखेशतपत्रिकां घृतस्यभोजनंज्येष्ठेआषाढेइतिपाठः ।
[2] आर्षमेतत् ।

मेश्वर ॥ व्रतेनानेनसुप्रीतोयथोक्तफलदोभव ॥ ७२ ॥ उद्यापनंप्रकर्तव्यंचतुर्थ्यांमाघकृष्णके ॥ गाणपत्यंसदाचारंसर्वशास्त्रविशारदम्७३॥
आचार्यंवरयेदादौयथोक्तविधिनार्चयेत् ॥ एकविंशतिविप्रान्वैवस्त्रालंकारभूषणैः ॥ ७४ ॥ पूजयेद्गोहिरण्याद्यैर्मोदकैश्चैवहोमयेत् ॥
अष्टोत्तरसहस्रंतुशतंचाष्टाधिकंतथा ॥ ७५ ॥ अष्टाविंशतिरष्टौवा[1]वेदोक्तैस्तिलसर्पिषा ॥ [2]सपत्नीकंसुवर्णाद्यैर्गोभूवस्त्रादिभूषणैः ॥
॥ ७६ ॥ छत्रंचोपानहौदद्यात्कमंडलुगृहादिभिः ॥ आचार्यंपूजयेद्राजन्गणेशस्यतुतुष्टये ॥ ७७ ॥ एवंकृत्वाविधानेनप्रस
न्नोनात्रसंशयः ॥ प्रतिमासंतुयःकुर्यात्त्रीण्यब्दान्येकमेववा ॥ ७८ ॥ अथवाजन्मपर्तंतंतस्यदुःखंकदाचन ॥ दारिद्र्यंनभवेत्तस्यसंकष्टंन
भवेदिह ॥ ७९ ॥ वत्सरांतेद्वादशवैब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांधनार्थीलभतेधनम् ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रान्सौभाग्यं
चसुवासिनी ॥ ८० ॥ शृण्वंतियेव्रतमिदंशुभमीदृशंहितेवैसुखेनभुविपूर्णमनोरथाःस्युः ॥ नित्यंभवंतिसुखिनोललनाःपुमांसःसत्पुत्रपौत्रधन
धान्ययुताःपृथिव्याम् ॥ ८१ ॥ एवमुक्त्वाततोव्यासस्तत्रैवांतरधीयत ॥ युधिष्ठिरस्तुतत्सर्वमकरोद्राजसत्तमः ॥ ८२ ॥ तेनव्रतप्रभावेणस्व
राज्यंप्राप्तवान्नृपः ॥ हत्वारिपून्कुरुक्षेत्रेस्वराज्यमलभन्नृपः ॥ ८३ ॥ इतिश्रीनारदीयपु० कृष्णचतुर्थीसंकष्टहरगणपतिव्रतकथासमाप्ता ॥
अथगणेशपुराणोक्तांगारकचतुर्थीव्रतकथा ॥ कृतवीर्यपितोवाच ॥ अंगारकचतुर्थ्यांचविशेषोभिहितःकुतः ॥ वदत्वंकृपयाब्रह्मन्प्रश्रयावन
तायमे ॥ १ ॥ शृण्वतोनचमेतृप्तिर्गजाननकथांशुभाम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अंगारकचतुर्थ्यास्तुमहिमानंमहीपते॥२॥शृणुष्वावहितोभूत्वाकथया

---

[1] मंत्रैरिदित्यर्थः ।

[2] सपत्नीकमाचार्यंसुवर्णाद्यैःपूजयेत्तस्मैछत्रमुपानहौदद्यादित्यन्वयः ।

मि[1]तवाग्रतः ॥ अवंतीनगरेराजन्भारद्वाजोमहामुनिः ॥ ३ ॥ वेदवेदांगवित्प्राज्ञःसर्वशास्त्रविशारदः ॥ अग्निहोत्ररतोनित्यंशिष्याध्ययनत
त्परः ॥ ४ ॥ नदीतीरेगतस्तिष्ठन्ननुष्ठानरतोमुनिः ॥ अकस्मात्कामिनींदृष्ट्वाकामासक्तोभवन्मुनिः ॥ ५ ॥ कामबाणाभिभूतःसन्निपपातमही
तले ॥ अतिविह्वलगात्रस्यतस्यरेतस्तदास्खलत् ॥ ६ ॥ प्रविष्टंतस्यतद्रेतःपृथिवींविलमध्यतः ॥ ततएकःकुमारोभूज्जपाकुसुमसन्निभः॥७॥
तंधरित्रीस्नेहवशात्पालयामाससादरम् ॥ जनुःस्वंतेनधन्यंसामनुतेपितरौकुलम् ॥ ८ ॥ ततःससप्तवर्षस्तांपप्रच्छजननींनिजाम् ॥ मयिलो
हितिमाकस्मान्मानुषंदेहमास्थिते ॥ ९ ॥ कश्चमेजनकोमातस्तन्ममाचक्ष्वसांप्रतम् ॥ धरोवाच ॥ भारद्वाजमुनेरेतःस्खलितंमयिसंगतम् ॥
॥ १० ॥ ततोजातोसिरेपुत्रवर्धितोसिमयाशुभम् ॥ सूतउवाच ॥ तर्हितंमेमुनिंमातर्दर्शयस्वतपोनिधिम् ॥ ११ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ तमादायत
दादेवीभारद्वाजंजगामकुः ॥ उवाचप्रणिपत्यैनंत्वद्वीर्यप्रभवंसुतम् ॥ १२ ॥ वर्धितंतंपुरोधार्यस्वीकुरुष्वमुनेधुना ॥ तदाज्ञयाययौधात्रीस्व
धामरुचिरंतदा ॥ १३ ॥ भारद्वाजःसुतंलब्ध्वामुमुदेचालिलिंगतम् ॥ आघ्रायशिरउत्संगेस्थापयामासतंमुदा ॥ १४ ॥ सुमुहूर्तेशुभेलग्ने
चकारोपनयंमुनिः ॥ वेदशास्त्राण्युपाशिक्ष्यगणेशस्यमनुंशुभम् ॥ १५ ॥ उवाचकुर्वनुष्टानंगणेशप्रीतयेचिरम् ॥ संतुष्टोदास्यतेकामान्स
र्वांस्तवमनोगतान् ॥ १६ ॥ ततोमंदा[2]किनीतीरेपद्मासनगतोमुनिः ॥ संनियम्येंद्रियाण्याशुध्यायन्हेरंबमंतरे ॥ १७ ॥ जजापपरमंमंत्रंवायु
भक्षोभृशंकृशः ॥ एवंवर्षसहस्रंसतपस्तेपेसुदारुणम् ॥ १८ ॥ माघकृष्णचतुर्थ्यांतमुदयेशशिनः[3]शुभे ॥ दर्शयामासस्वंरूपंगणनाथोथादिग्भु

---

[1] समासतइत्यपिपाठः । [2] ततःसनर्मदाइत्यपिपाठः । [3] नोमलेइत्यपिपाठः ।

जम् ॥ १९ ॥ दिव्यांबरंभालचंद्रंनानायुधलसत्करम् ॥ चारुशुंडंलसद्दंतंशूर्पकर्णसकुंडलम् ॥ २० ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशंनानालंकारमं
डितम् ॥ ददर्शरूपंदेवस्यसबालःपुरतःस्थितम् ॥ २१ ॥ उत्थायप्रणिपत्यैनंतुष्टावजगदीश्वरम् ॥ नमस्तेविघ्ननाशायनमस्तेविघ्नकारिणे
॥ २२ ॥ सुरासुराणामीशायसर्वशक्त्युपबृंहिणे ॥ निरामयायनित्यायनिर्गुणायगुणच्छिदे ॥ २३ ॥ नमोब्रह्मविदांश्रेष्ठस्थितिसंहारकारि
णे ॥ नमस्तेजगदाधारनमस्त्रैलोक्यपालक ॥ २४ ॥ ब्रह्मादयेब्रह्मविदेब्रह्मणेब्रह्मरूपिणे ॥ लक्ष्यालक्ष्यस्वरूपायदुर्लक्षणच्छिदेनमः ॥२५॥
नमःश्रीगणनाथायपरेशायनमोनमः ॥ इतिस्तुतःप्रसन्नात्मापरमात्मागजाननः ॥ २६ ॥ उवाचश्लक्ष्णयावाचाबालकंसंप्रहर्षयन् ॥ गजान
नउवाच ॥ तवोग्रतपसातुष्टोभक्त्यास्तुत्यानयापिच ॥ २७ ॥ बालभावेपिधैर्यात्तेददामिवांछितान्वरान् ॥ एवमुक्तोभूमिपु
त्रोवचऊचेगजाननम् ॥ २८ ॥ भौमउवाच ॥ धन्यादृष्टिर्जननमपिमेदर्शनात्तेसुरेशधन्यंज्ञानंकुलमपितथाभूःसशैलाब्धधन्या ॥ धन्यंचै
तत्सकलमपितपोयेनदृष्टोसिचक्षुर्धन्यावाणीवसतिरपियासंस्तुतोमूढभावात् ॥ २९ ॥ यदितुष्टोसिदेवेशस्वर्गेभवतुमेस्थितिः ॥ अमृतंपातु
मिच्छामिदेवैःसहगजानन ॥ ३० ॥ कल्याणकारिमेनामख्यातिमेतुजगत्त्रये ॥ दर्शनंमेचतुर्थ्यांतेजातंपुण्यप्रदंविभो ॥ ३१ ॥ अतःसा
पुण्यदानित्यंसर्वसंकष्टहारिणी ॥ कामदाव्रतकर्तॄणांत्वत्प्रसादात्[1]सुरेश्वर ॥ ३२ ॥ गजाननउवाच ॥ अमृतंप्राप्स्यसेसम्यग्देवैःस
हधरासुत ॥ मंगलेतिचनाम्नात्वंलोकेख्यातिंगमिष्यसि ॥ ३३ ॥ अंगारकेतिरक्तत्वाद्वसुमत्यायतःसुतः ॥ अंगारकचतुर्थीयेकरिष्यंतिनराभु

---

[1] सदाऽस्तुचेत्यपिपाठः ।

वि ॥ ३४ ॥ तेषामब्दभवंपुण्यंसंकष्टीव्रतसंभवम्॥निर्विघ्नतासर्वकार्येभविष्यतिनसंशयः ॥ ३५ ॥ अवंतीनगरेराजाभविष्यासिपरंतपः ॥ व्र
तानामुत्तमंयस्मात्कृतंतेव्रतमुत्तमम् ॥ ३६ ॥ यस्यसंकीर्तनान्मर्त्यःसर्वकामानवाप्नुयात् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इतिदत्वावरान्देवोंतर्दधेद्विरदाननः
॥ ३७ ॥ ततस्तुमंगलोदेवंस्थापयित्वाप्रयत्नतः ॥ शुंडामुखंदशभुजंसर्वावयवसुंदरम् ॥ ३८ ॥ प्रासादंकारयामासगजाननमुदावहम् ॥ सं
ज्ञांमंगलमूर्तींतिदेवदेवस्यसोकरोत् ॥३९॥ ततोभवत्कामदातृक्षेत्रंसर्वजनस्यतत् ॥ अनुष्ठानात्पूजनाच्चदर्शनात्सर्वमोक्षदम् ॥ ४० ॥ ततोवि
नायकोदेवोविमानवरमुत्तमम् ॥ प्रेषयामासस्वगणान्भौममानेतुमंतिके ॥ ४१ ॥ तेगत्वातेनदेहेनतंभौममानयन्बलात् ॥ गणेशस्यांतिकंरा
जंस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ४२ ॥ ततोभौमोभवत्ख्यातस्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ यतोभौमेनसंकष्टचतुर्थींभौमसंयुताम् ॥ ४३ ॥ कृत्वाप्राप्तंयथा
स्वर्गेसुधापानंसुरैःसह ॥ अतश्चांगारकयुताचतुर्थीप्रथिताभुवि ॥ ४४ ॥ चिंतितार्थप्रदानेनचिंतामणिरितिप्रथाम् ॥ प्रयातोमंगलमूर्तिः स
र्वानुग्रहकारकः ॥ ४५ ॥ पारिनेरात्तुनगरात्पश्चिमेप्रथितोभवत् ॥ चिंतामणिरितिख्यातःसर्वविघ्ननिवारणः ॥ ४६ ॥ अतःससिद्धगंधर्वैःपूज्य
तेसाविधूदये ॥ ददातिवांच्छितानर्थान्पुत्रपौत्रादिसंपदः ॥ ४७॥ इतिश्रीगणेशपुराणेब्रह्मकृतवीर्यपितृसंवादेअंगारकचतुर्थीव्रतकथासंपूर्णा ॥
॥ ॥ अथपंचमीव्रतानि ॥ ॥ अथचैत्रशुक्लपंचमीकल्पादिः ॥ तदुक्तंहेमाद्रौमात्स्ये ॥ ब्रह्मणोयादिनस्यादिः कल्पादिः साप्रकीर्तिता ॥ वैशा
खस्यतृतीयायाकृष्णायाफाल्गुनस्यच ॥ पंचमीचैत्रमासस्यतस्यैवान्यातथापरा ॥ तस्यैवचैत्रस्यैवपराकल्पादिरित्यर्थः ॥ शुक्लात्रयोदशी
माघेकार्तिकस्यतुसप्तमी ॥ नवमीमार्गशीर्षस्यसप्तैताः संस्मराम्यहम् ॥ कल्पानामादयोह्येतादत्तस्याक्षयकारकाः ॥ अस्यांदोलोत्सवःका

यैः ॥ तदुक्तम् ॥ चैत्रेमासिसितेपक्षेपंचम्यांपूजयेद्धरिम् ॥ तत्रदोलोत्सवंकुर्यात्पुष्पधूपैश्चपूजयेत् ॥ नारीनरोवाराजेंद्रसंतर्प्यपितृदेवताः ॥ स्रक्चंदनसमायुक्तान्ब्राह्मणान्भोजयेत्ततइतिहेमाद्रौभविष्ये॥अथश्रावणशुक्लपंचमीनागपूजायांपरा॥पंचमीनागपूजायांकार्याषष्ठीसमन्विता ॥ तस्यांतुतुषितानागाइतरासचतुर्थिका ॥ अत्रैवप्रभासखंडोक्तंसर्पविषापहंपंचमी[1]व्रतम् ॥ईश्वरउवाच ॥ श्रावणेमासिपंचम्यांशुक्लपक्षेवरानने ॥ द्वारस्योभयतोलेख्यागोमयेनविषोल्बणाः॥घृतोदकाभ्यांपयसास्नापयित्वावरानने॥गोधूमैःपयसाचैवलाजैश्चविविधैस्तथा॥पूजयेद्विधिवद्देविदधिदूर्वांकुरैः क्रमात् ॥ गंधपुष्पोपहारैश्चब्राह्मणानांचतर्पणम्॥अथवाश्रावणेमासिपंचम्यांश्रद्धयान्वितः ॥ यश्चालेख्यनरोनागान्कृष्णवर्णादिवर्णकैः ॥ गुरुकल्पांस्तथावीथ्यांस्वगृहेवापटेबुधः ॥ पूजयेद्गंधधूपैश्चपयसापायसेनच ॥तस्यतुष्टिंसमायांतिपन्नकास्तक्षकादयः ॥ आसप्तमात्कुलेतस्यनभयंनागतोभवेत् ॥ दिवारात्रौनरैःकार्यंमेदिनीखननंनहि ॥ मंत्रोयमुच्यतेसर्पविषस्यप्रतिषेधकः ॥ तस्यप्रजपमात्रेणनविषंक्रमतेसदा ॥ ॐ कुकुलंहुंफट्स्वाहा ॥ इत्येवंकथितंदेविनागव्रतमनुत्तमम्॥ यच्छ्रुत्वाचपठित्वाचमुच्यतेसर्वपातकैः॥अथभाद्रपदशुक्लपंचम्यांनागपंचमीव्रतंहेमाद्रौप्रभासखंडे ॥ ईश्वरउवाच ॥ मासिभाद्रपदेवापिशुक्लपक्षेतुपंचमी ॥ सातुपुण्यतमाप्रोक्तादेवानामपिदुर्लभा ॥ कुर्या[2]द्द्वादशवर्षैस्तुपंचम्यांचवरानने ॥ चतुर्थ्यामेकभुक्तंतुतस्यांनक्तंप्रकीर्तितम् ॥ भूरि[3]चंद्रमयंनागमथवार्कल[4]धौतजम् ॥ कृत्वादारुमयंवापिअथवामृन्मयंप्रिये ॥ पंचम्यामर्चयेद्भक्त्यानागंपंचफणाभृतम् ॥ करवीरैःशतपत्रैर्जातिपुष्पैश्चपद्मकैः ॥ तथागंधादिधूपैश्चपूजयेन्नागमुत्तमम् ॥ ब्राह्म

---

[1] इदमेवनागपंचमीत्वेनव्यवहृत्यलोकाःकुर्वंतीतिप्रतिभाति । [2] व्रतमितिशेषः । [3] सौवर्णम् । [4] रूप्यमयम् ।

णान्भोजयेत्पश्चाद्घृतपायसमोदकैः ॥ अनंतंवासुकिंशेषंपद्मंकंबलमेवच ॥ तथाकर्कोटकंनागंनागमश्वतरंतथा ॥ धृतराष्ट्रंशंखपालंकालियंतक्षकंतथा ॥ पिंगलंचमहानागंमासिमासिप्रकीर्तितम्[१] ॥ व्रतस्यांतेपारणंस्यात्क्षीरैर्ब्राह्मणभोजनम् ॥ सुवर्णभारनिष्पन्नंनागंदद्याच्चगांतथा ॥ तथावस्त्राणिदेयानिविप्रायामिततेजसे ॥ एवंसंपूजयेन्नागान्सदाभक्त्यासमन्वितः ॥ विशेषतस्तुपंचम्यांपयसापायसेनच ॥ इतिप्रभासखंडेनागपंचमीव्रतम् ॥

॥ अत्रैवनागदष्टव्रतम् ॥ हेमाद्रौभविष्योत्तरपुराणे ॥ सुमंतुरुवाच ॥ नागदष्टोनरोराजन्प्राप्यमृत्युंव्रजत्यधः ॥ अधोगत्वाभवेत्सर्पोनिर्विषोनात्रसंशयः ॥ १ ॥ शतानीकउवाच ॥ नागदष्टःपितायस्यभ्रातावादुहितापिच ॥ मातापित्रोथवाभार्याकर्तव्यंतद्वदस्वमे ॥ २ ॥ मोक्षायतस्यविप्रेंद्रदानंव्रतमुपोषणम् ॥ ब्रूहिमेद्विजशार्दूलयद्भवेत्तत्करोम्यहम् ॥ ३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ उपोष्यापंचमीसम्यक्नागानांबलवर्धिनी ॥ समकमेकंयावच्चविधानंशृणुभारत ॥ ४ ॥ समकंसंवत्सरम् ॥ उपोष्येतिदिवाभोजनाभावः ॥ तस्यांनक्तमित्यग्रेनक्तोक्तेः ॥ मासिभाद्रपदेराजञ्छुक्लपक्षेतुपंचमी ॥ सापिपुण्यतमाप्रोक्ताग्राह्यासौगतिकाम्यया ॥ ५ ॥ चतुर्थ्यामेकभक्तंचतस्यांनक्तंप्रकीर्तितम् ॥ कुर्याच्चांद्रमसंनागमथवाकलधौतजम् ॥ ६ ॥ हैमंरौप्यंचेत्यर्थः ॥ अथदारुमयंभव्यंमृन्मयंवाप्यशक्तितः ॥ पंचम्यामर्चयेद्भक्त्यानागंपंचफणंतथा ॥ ७ ॥ करवीरैस्तथापद्मैर्जातिपुष्पैःसुगंधिभिः ॥ गंधधूपैश्चनैवेद्यैःस्नाप्यक्षीरादिभिर्नृप ॥ ८ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्घृतपायसमोदकैः ॥ अनंतंवासुकिंशंखंपद्मंकंबलमेवच ॥ ९ ॥ तथाकर्कोटकंनागंनागमश्वतरंनृप ॥ धृतराष्ट्रंशंखपालंकालि

---

[१] यजेदितिशेषः ।

यंतक्षकंतथा ॥ १० ॥ पिंगलंचतथानागंमासिमासिक्रमाद्यजेत् ॥ पूजयित्वाप्रयत्नेनपंचम्यांनक्तभुग्भवेत्॥ ११॥एवंद्वादशकृत्वावैमासिभाद्र
पदेनृप ॥ वत्सरांतेयथाशक्त्या[1]अंन्नदानंचकारयेत् ॥ १२ ॥ ब्राह्मणानांयतीनांचनागानुद्दिश्यभक्तितः ॥ इतिहासविदेनागंकांचनंरत्नचित्रि
तम् ॥ १३ ॥ गांचदद्यात्सवत्सांवैसर्वोपस्करसंयुताम् ॥ दानकालेपठेदेतत्स्मरन्नारायणंविभुम् ॥ १४ ॥ सर्वगंसर्वधातारमनंतमपराजित
म् ॥ येकेचिन्मेकुलेसर्पैर्दष्टाप्राप्ताह्यधोगतिम् ॥ १५ ॥ व्रतदानेनगोविंदमुक्तिभाजोभवंतुते ॥ इत्युच्चार्याक्षतैर्युक्तांसित[2]चंदनमिश्रितम् ॥१६॥
वासुदेवाग्रतोभूपतोयंतोयेथनिःक्षिपेत् ॥ अनेनविधिनासर्वेयेमरिष्यंतिवामृताः ॥ १७ ॥ सर्पतस्तेभियास्यंतिस्वर्गंतिनृपसत्तम ॥ व्रतीस
र्वान्समुत्पत्यकुलजान्कुरुनंदन ॥ १८ ॥ प्रयातिविष्णुसान्निध्यंसेव्यमानोप्सरोगणैः ॥ वित्तशाठ्यविहीनोयःसर्वमेतत्फलंलभेत् ॥ १९ ॥
नक्तेनभक्तिसहिताःसितपंचमीषुयेपूजयंतिभुजगान्कुसुमोपहारैः ॥ तेषांगृहेष्वभयदाहिभवंतिसर्पादर्पान्विताममणिमयूखविभासितांगाः ॥
॥ २० ॥ इतिनागदष्टपंचमीव्रतंभविष्योक्तम् ॥ ॥ अत्रैवऋषिपंचमीव्रतम् ॥ तच्चमध्याह्नव्यापिन्यांकार्यम् ॥ तथाचमाधवीयेहारीतः ॥ पूजा
व्रतेषुसर्वेषुमध्याह्नव्यापिनीतिथिरिति ॥ दिनद्वयेतद्व्याप्तावव्याप्तौवापूर्वविद्धायांकार्यंयुग्मवाक्यात् ॥ प्राप्यभाद्रपदेमासिशुक्लपक्षस्यपंच
मीम् ॥ तस्यांमध्यान्हसमयेनद्यादौविमलेजले ॥ अपामार्गस्यकाष्ठैश्चह्यष्टोत्तरशतोन्मितैः ॥ अथवासप्तभिःकार्यंदंतधावनमादितः ॥ वनस्प
तिप्रार्थना ॥ आयुर्बलंयशोवर्चःप्रजाःपशुवसूनिच ॥ ब्रह्मप्रज्ञांचमेधांचत्वंनोदेहिवनस्पते ॥ संप्रार्थ्यानेनमंत्रेणकुर्याद्वैदंतधावनम् ॥तत्रमंत्रः॥

---

[1] महाभोज्यंतुइतिपाठः । [2] तिलेतिपाठः ।

मुखदुर्गंधिनाशायदंतानांचविशुद्धये॥ष्ठीवनायचगात्राणांकुर्वेहंदंतधावनम्॥ अनेनदंतान्संशोध्यस्नायान्मृत्स्नानपूर्वकम्॥ततोब्रह्मकूर्चविधिनापंचगव्यंसंपाद्यप्राशयेत् ॥ तच्चेत्थं ॥ देशकालौसंकीर्त्यशरीरशुद्ध्यर्थंब्रह्मकूर्चहोमपूर्वकम् ॥ पंचगव्यप्राशनमहंक॰इतिसंक॰॥ ताम्रादिपात्रे गायत्र्यागोमूत्रंगंधद्वारेतिगोमयम्॥आप्यायस्वेतिक्षीरंदधिक्राव्णइतिदधि ॥ शुक्रमसिज्योतिरसीत्याज्यमादायदेवस्यत्वेतिकुशोदकंप्रक्षिप्यप्रणवेनालोड्ययज्ञियकाष्ठेनतेनैवनिर्मथ्यप्रणवेनाभिमंत्र्यसप्तपत्रैर्हरितैःकुशैःपंचगव्यमुद्धृत्यइरावतीतिपृथिव्यै॰ इदंविष्णुरितिविष्णवे॰मानस्तोकेइतिरुद्राय॰ब्रह्मजज्ञानमितिब्रह्मणे॰अग्नयेस्वाहेत्यग्नये॰सोमायस्वाहेतिसोमाय॰गायत्र्यासूर्याय॰ॐस्वाहेतिप्रजापतये॰ भूर्भुवस्वाहेतिप्रजापतये॰अग्नयेंस्विष्टकृतेस्वाहेत्यग्नयेस्विष्टकृते॰॥एवंदशाहुतीर्हुत्वाहुतावशिष्टंयत्त्वगस्थीतिमंत्रंपठित्वाप्रणवेनप्राशयेत् ॥ होमाकरणपक्षेउक्तमंत्रैःपंचगव्यंसंपाद्यप्राशयेत्॥स्त्रियस्तुतूष्णींपंचगव्यंप्राशयेयुः॥अथव्रतविधिः॥नद्यादिकेतदास्नात्वाकृत्वानियममेवच ॥ ब्राह्मणीक्षत्रियावैश्याशूद्रावापिवरानने ॥ कृत्वानैमित्तिकंकर्मगत्वानिजगृहंपुनः ॥ वेदींसम्यक्प्रकुर्वीतगोमयेनोपलेपिताम् ॥ रंगवल्लीसमायुक्तेसर्वतोभद्रमंडले ॥अव्रणंसजलंकुंभंताम्रंमृन्मयमेववा ॥ संस्थाप्यवस्त्रसंयुक्तंकंठदेशेसुशोभितम् ॥ पंचरत्नसमायुक्तंफलगंधाक्षतैर्युतम् ॥ सहिरण्यंसमासाद्यताम्रेणपटलेनवा ॥ वंशमृन्मयपात्रेणयवपूर्णेनचैवहि ॥ आच्छादयेत्तंचैलेनलिखेदष्टदलंततः ॥ तत्रसप्तऋषीन्दिव्यान्भक्तियुक्तःप्रपूजयेत् ॥ अथसंकल्पः ॥ मासपक्षाद्युल्लिख्यमयाज्ञानतोऽज्ञानतोवारजस्वलावस्थायांकृतसंपर्कजनितदोषपरिहारार्थमरुंधतीसहितकश्यपादिसप्तऋषिप्रीत्यर्थमृषिपूजनमहंकरिष्ये ॥ अथपूजाविधिः ॥ आगच्छंतुमहाभागाश्चतुर्वेदपरायणाः ॥ यावद्व्रतमिदंकुर्वेकृपयाभवतामहम् ॥

आवाहनम् ॥ मूर्तंब्रह्मण्यदेवस्यब्रह्मणस्तेजउत्तमम् ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशमृषिवृंदंविचिंतये ॥ ध्यानम् ॥ ऋग्यजुःसामवेदानांस्वरूपेभ्योनमोनमः ॥ पुराणपुरुषेभ्योहिदेवर्षिभ्योनमोनमः ॥ आसनम् ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्युक्तंपाद्यंगृह्णंतुभोद्विजाः ॥ प्रसादंकुरुतप्रीतास्तुष्टाःसंतुसदामम ॥पाद्यम् ॥ नभस्येशुक्लपंचम्यामर्चिताऋषिसत्तमाः ॥ दहंतुपापंमेसर्वंगृह्णंत्वर्घ्यंनमोनमः ॥ अर्घ्यम् ॥ लोकानांतुष्टिकर्तारोयूयंसर्वेतपोधनाः ॥नमोवोधर्मविज्ञेभ्योमहर्षिभ्योनमोनमः ॥ आचमनम् ॥ पयोदधिघृतंचैवशर्करामधुसंयुतम् ॥पंचामृतेनस्नपनंकरिष्येऋषिसत्तमाः ॥ पंचामृतम् ॥ मंदाकिनीगौतमीचयमुनाचसरस्वती ॥ कृष्णाचनर्मदातापीताभ्यःस्नानार्थमाहृतम्[1] ॥ स्नानम् ॥ सर्वेनित्यंतपोनिष्ठाब्रह्मज्ञाःसत्यवादिनः ॥ वस्त्राणिप्रतिगृह्णंतुमुक्तिदाःसंतुमेसदा ॥ वस्त्राणि ॥ नानामंत्रैःसमुद्भूतंत्रिवृतंब्रह्मसूत्रकम् ॥प्रत्येकंचप्रयच्छामिऋषयःप्रतिगृह्यताम् ॥ उपवीतानि ॥ कुंकुमागुरुकर्पूरसुगंधैर्मिश्रितंशुभम् ॥ गंधाढ्यंचंदनंदिव्यंगृह्णंतुऋषिसत्तमाः ॥गंधम् ॥ शुभ्राक्षताश्चसंपूर्णाःप्रक्षाल्यचनियोजिताः ॥ शोभायैवोमयादत्तागृह्यंतांमुनिसत्तमाः ॥ अक्षतान् ॥ मालतीचंपकादीनितुलस्यादीनिवैद्विजाः ॥ मयाहृतानिपुष्पाणिपूजार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ पुष्पाणि ॥ वनस्पतिरसोद्भूतोगंधाढ्यःसुमनोहरः ॥ आघ्रेयःसर्वदेवानांधूपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ धूपम् ॥ साज्यंचवर्तिसं० ॥ दीपम् ॥ नानापक्वान्नसंयुक्तंरसैःषड्भिःसमन्वितम् ॥ गृह्णंतुऋषयःसर्वेमयानैवेद्यमर्पितम् ॥ नैवेद्यम् ॥ मध्येपानीयम् ॥ उत्तरापो० हस्तप्रक्षाल० करोद्वर्तनार्थेचं० ॥ नमोवेदविदःश्रेष्ठाऋषयःसूर्यसन्निभाः ॥ गृह्णंत्विदंफलंतुष्टामयादत्तंहिभक्तितः ॥

---

[1] जलंगृह्यतामितिशेषः ।

फलम् ॥ पूगीफलंम० ॥ तांबूलम्० ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच ॥ तानितानिविनश्यंतिप्रद
क्षिणपदेपदे ॥ प्रदक्षिणाः ॥ नमोस्तुऋषिवृंदेभ्योदेवर्षिभ्योनमोनमः ॥ सर्वपापहरेभ्योहिवेदविद्भ्योनमोनमः ॥ नमस्कारान् ॥
एतेसप्तर्षयःसर्वेभक्त्यासंपूजितामया ॥ सर्वेपापंव्यपोहंतुज्ञानतोऽज्ञानतःकृतम् ॥ प्रार्थना ॥ अथवायनम् ॥ कृतायाःपूजायाःसांगता
सिद्ध्यर्थंब्राह्मणायवायनप्रदानंक० ॥ तथाब्राह्मणपूजनम् ॥ वायनंफलसंयुक्तंसघृतंदक्षिणान्वितम् ॥ द्विजवर्यायदास्यामिव्रतसंपूर्ति
हेतवे ॥ भवंतःप्रतिगृह्णंतुज्योतीरूपास्तपोधनाः ॥ उभयोस्तारकाःसंतुवायनस्यप्रदानतः ॥ वायनम् ॥ न्यूनातिरिक्तकर्माणिमयायानि
कृतानिच ॥ क्षमध्वंतानिसर्वाणियूयंसर्वेतपोधनाः ॥ यांतुदेव० विसर्जनम् ॥ एवंसंपूज्यविधिवद्भक्तियुक्तेनचेतसा ॥ तेषामग्रेचश्रोतव्यंशुभं
चैवकथानकम् ॥ इतिपूजाविधिः ॥ अथकथा ॥ सिताश्वउवाच ॥ श्रुतानिदेवदेवेशव्रतानिसुबहूनिच ॥ सांप्रतंमेसमाचक्ष्वव्रतंपापप्रणाशन
म् ॥ १ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ ऋषिपंचमीतिविख्यातंसर्वपापहरंपरम् ॥ २ ॥ येनचीर्णेनराजेंद्रनर
कंनैवपश्यति ॥ अत्रैवोदाहरिष्यंतिइतिहासंपुरातनम् ॥३॥ वैदर्भे[१]चद्विजवरउत्तंकोनामनामतः ॥तस्यभार्यासुशीलेतिपतिव्रतपरायणा ॥४॥
तस्याअपत्ययुगलंपुत्रोहिसुविभूषणः ॥ अधीतवान्सुतस्तस्यवेदान्सांगपदक्रमान्॥५॥समानेचकुलेतेनसुताचापिविवाहिता॥विवाहितैवसादै
वाद्वैधव्यंप्रापसत्तम ॥६॥ सतीत्वंपालयंतीसाआस्तेनिजपितुर्गृहे ॥ तस्यादुःखेनसंतप्तःसुतंसंस्थाप्यवेश्मनि ॥७॥ गंगातीरवनंप्राप्तःसकलत्र

---

[१] वैदेहेभूद्द्विजइत्यपिपाठः ।

स्तयासह ॥ सतत्राध्यापयामासशिष्यान्वेदंद्विजोत्तमः॥८॥सुताचकुरुतेतस्यपितुःशुश्रूषणंपरम् ॥ पितुःशुश्रूषणंकृत्वापरिश्रांताकदाचन ॥
॥ ९ ॥ निशीथेकिलसंसुप्ताकृमिराशिरजायत ॥ तथाविधांचतांदृष्ट्वाविवस्त्रांप्रस्तरास्थिताम् ॥१०॥ शिष्यानिवेदयामासुस्तन्मातुःकरुणान्वि
ताः॥नजानीमोवयंकिंचिद्देवींसाध्वींतथाविधाम्॥११॥कृमिराशिमयीजातामातःसंप्रतिदृश्यते॥वज्रपातसदृक्षंतच्छ्रुत्वाशिष्यैरुदीरितम् १२॥
साश्रांतमानसाशीघ्रंतत्समीपमुपागमत् ॥ सातांतथाविधांदृष्ट्वाविललापसुदुःखिता ॥१३॥ उरश्चताडयामाससुतरांमोहमापच ॥ क्षणेनप्राप्तचै
तन्यांतामुत्थाप्यप्रमृज्यच॥१४॥समालंब्यचबाहुभ्यांनिन्येतत्पितुरंतिकम् ॥ स्वामिन्कथयमेसाध्वीकेनदुष्कृतकर्मणा॥१५॥निशीथेसंप्रसुते
यंजायतेकृमिसंकुला ॥ एतच्छ्रुत्वाततोवाक्यमृषिर्ध्यानपरायणः॥१६॥ज्ञात्वानिवेदयामासतस्याःप्राक्जन्मचेष्टितम् ॥ ऋषिरुवाच ॥ प्रागियं
सप्तमेतीतेजन्मनिब्राह्मणीह्यभूत् ॥ १७ ॥ रजस्वलाचसंजाताभांडादीन्यस्पृशत्तदा ॥ अस्यास्तुपाप्मनातेनजायतोक्रिमिवद्वपुः ॥ १८ ॥
रजस्वलायाःपापेनयुक्ताभवतिसानघे ॥ प्रथमेहनिचांडालीद्वितियेब्रह्मघातिनी[1] ॥ १९ ॥ तृतीयेरजकीप्रोक्ताचतुर्थेहनिशुध्यति ॥ तदातया
सखीसंगाद्व्रतंदृष्ट्वावमानितम् ॥ २० ॥ दृष्टव्रतप्रभावेणजाताद्विजकुलेऽमले ॥ अवमानाद्व्रतस्यास्यकृमिराशिमयीधुना[2] ॥ २१ ॥ एतत्तेक
थितंसर्वकारणंदुष्कृतस्यच ॥ सुशीलोवाच ॥ दर्शनादपियस्यास्यविप्राणांनिर्मलेकुले ॥ २२ ॥ जन्मयुष्मद्विधानांहिजायतेब्रह्मते
जसाम् ॥ अवज्ञयाप्रजायंतेनिशीथेकृमिराशयः[3] ॥ २३ ॥ महाश्चर्यकरंनाथतद्व्रतंकथयस्वमे ॥ ऋषिरुवाच ॥ सुशीलेशृणुतत्सम्यग्व्रताना

---

१ ग्रामसूकरीत्यपिपाठः । २ अत्रालोपआर्षः । ३ विग्रहाइत्यपिपाठः ।

मुत्तमंव्रतम् ॥ २४ ॥ येनचीर्णेनसहसापापादस्मात्प्रमुच्यते ॥ दुः[1]खत्रयाच्चमुच्येतनारीसौभाग्यमाप्नुयात् ॥ २५ ॥ कल्याणानिविवर्द्धंते संपदश्चनिरापदः ॥ नभस्येशुक्लपक्षेतुयदाभवतिपंचमी ॥ २६ ॥ नद्यादिषुतदास्नात्वाकृत्वानियममेवच ॥ विधायनित्यकर्माणिगत्वाद्धारवतीमृषीन् ॥ २७ ॥ स्नापयेद्विधिवद्भक्त्यापंचामृतरसैःशुभैः ॥ द्वारवत्यग्निहोत्रशालावस्त्रमंडपंगृहंवा ॥ चंदनागुरुकर्पूरैर्विलिप्यचसुगंधिभिः ॥ पूजयेद्विविधैःपुष्पैर्गंधधूपादिदीपकैः ॥ २८ ॥ समाच्छाद्यशुभैर्वस्त्रैःसोपवीतैर्यथाविधि ॥ ततोनैवेद्यसंपन्नमर्घ्यंदद्याच्छुभैःफलैः ॥ ॥ २९ ॥ कश्यपोत्रिर्भरद्वाजोविश्वामित्रस्तुगौतमः ॥ जमदग्निर्वसिष्ठश्चसप्तैतेऋषयःस्मृताः ॥ ३० ॥ गृह्णंत्वर्घ्यंमयादत्तंतुष्टाभवतमेसदा॥ श्रोतव्यमिदमाख्यानंशाकाहारंप्रकल्पयेत् ॥ ३१ ॥ स्थातव्यंब्रह्मचर्येणऋषिध्यानपरायणैः ॥ अनेनविधिनासम्यग्व्रतमेतत्समाचरेत् ॥ ॥ ३२ ॥ तस्ययज्जायतेपुण्यंसर्वतीर्थेषुयत्फलम् ॥ सर्वदानेषुयत्पुण्यंतदस्यव्रतचारणात् ॥ ३३ ॥ कुरुतेयाव्रतंचैतत्सानारीसुखभागिनी ॥ रूपलावण्यसंयुक्तापुत्रपौत्रादिसंयुता ॥ ३४ ॥ इहलोकेसदैवस्यात्परत्राप्यक्षयागतिः ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेणजातिंस्मरतिपौर्विकीम् ॥ ३५ ॥ इतिहेमाद्रौब्रह्मांडेऋषिपंचमीकथा ॥ ॥ अथभविष्योत्तरोक्ताऋषिपंचमीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ श्रुतानिदेवदेवेशव्रतानिसुबहूनिच ॥ सांप्रतंमेन्यदाचक्ष्वव्रतंपापप्रणाशनम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथान्यं[2]दपिराजेंद्रपंचमीमृषिसंज्ञिताम् ॥ कथयिष्यामियत्कृत्वानारीपापात्प्रमुच्यते ॥ २ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कीदृशीपंचमीकृष्णकथंचऋषिसंज्ञिता ॥ पातकान्मुच्यतेकस्मान्नारीयदुकुलो

---

[1] दुःखत्रयाभिघातश्चजायतेनात्रसंशयइत्यपिपाठः । [2] शृणुइतिशेषः ।

द्भव ॥ ३ ॥ पापानिचबहून्यत्रविद्यंतेकिलकेशव ॥ कथंवाऋषिपंचभ्यांनारीकस्मात्प्रमुच्यते ॥ ४ ॥ कृष्णउवाच ॥ अज्ञानाज्ज्ञानतोवा
पियास्त्रीजातारजस्वला ॥ दुष्टास्पृशतिभांडानिगृहकर्मणिसंस्थिता ॥ ५ ॥ प्राप्नोतिसामहापापंसत्यंसानरकंव्रजेत् ॥ शृणुत
त्कारणंयस्माद्वर्जनीयारजस्वला ॥ ६ ॥ प्रोत्सार्यागृहतोदूरंचातुर्वर्ण्येनभारत ॥ ब्रह्महत्यांपुराशक्रोवृत्रंहत्वाह्यवापच ॥ ७ ॥
तयावैराजशार्दूलक्रीडितोवृत्रसूदनः ॥ ब्रह्माणंसमुपागच्छदात्मनःशुद्धिकारणात् ॥ ८ ॥ ततोदेवैःसमंब्रह्माक्षणंध्यात्वाचकारवै ॥
शुद्धिंशक्रस्यराजेंद्रप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ ९ ॥ विभज्यब्रह्महत्यांतुचतुर्धाचचतुर्मुखः ॥ प्राक्षिपद्राजशार्दूलचतुःस्थानेषुवैतदा ॥
॥ १० ॥ वह्नौप्रथमज्वालासुनदीषुप्रथमोदके ॥ पर्वतेषुचराजेंद्रनारीरजसिपार्थिव ॥ ११ ॥ अतोरजस्वलानारीप्रोत्सार्या
चप्रयत्नतः ॥ ब्रह्मणःशासनात्पार्थचातुर्वर्ण्येनसर्वदा ॥ १२ ॥ प्रथमेहनिचांडालीद्वितीयेब्रह्मघातकी ॥ तृतीयेरजकीप्रोक्ताचतुर्थेहनिशुध्यति
॥ १३ ॥ अज्ञानाज्ज्ञानतोवापिजातंसंपर्कपातकम् ॥ तत्पापसंक्षयार्थंवैकार्येयमृषिपंचमी ॥ १४ ॥ सर्वपापप्रशमनीसर्वोपद्रवनाशिनी ॥
ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रैःस्त्रीभिःकार्याविशेषतः ॥ १५ ॥ अत्रार्थेयत्पुरावृतंप्रवक्ष्यामिकथानकम् ॥ पुराकृतयुगेराजाविदर्भायांबभूवह ॥ १६ ॥
श्येनजिन्नामराजर्षिश्चातुर्वर्ण्यानुपालकः ॥ तस्यदेशेऽवसद्विप्रोवेदवेदांगपारगः ॥ १७ ॥ सुमित्रोनामराजेंद्रसर्वभूतहितेरतः ॥ कृषिवृत्त्यास
दायुक्तःकुटुंबपरिपालकः ॥ १८ ॥ तस्यभार्यासुसाध्वीचपतिशुश्रूषणेरता ॥ जयश्रीर्नामविख्याताबहुभृत्यसुहृज्जना ॥ १९ ॥ अतिचिंता
न्वितासाचप्रावृट्कालेसुमध्यमा ॥ क्षेत्रादिषुरतासाध्वीव्याकुलीकृतमानसा ॥ २० ॥ एकदासात्मनःप्राप्तमृतुकालंव्यलोकयत् ॥ रजस्वला

पिसाराजन्गृहकर्मचकारह ॥ २१ ॥ भांडादीन्यस्पृशद्राजन्नृतौप्राप्तेपिभामिनी ॥ कालेनबहुनासाध्वीपंचत्वमगमत्तदा ॥ २२ ॥ तस्याभ
र्तापिविप्रोसौकालधर्ममुपेयिवान् ॥ एवंतौदंपतीराजन्स्वकर्मवशगौतदा ॥ २३ ॥ भार्यातस्यजयश्रीःसाऋतुसंपर्कदोषतः ॥ शुनीयोनिम
नुप्राप्तासुमित्रोपिनरेश्वर ॥ २४ ॥ तस्याःसंपर्कदोषेणबलीवर्दोबभूवह ॥ एवंतौदंपतीराजन्स्वकर्मवशगौतदा ॥ २५ ॥ ऋतुसंपर्कदोषेणतिर्य
ग्योनिमुपागतौ ॥ स्वधर्माचरणाज्जातावुभौजातिस्मरौतथा ॥ २६ ॥ सुतस्यैवगृहेराजन्स्मरंतौपूर्वपातकम् ॥ सुमित्रस्यचपुत्रोभूद्गुरुशुश्रूष
णेरतः ॥ ८७ ॥ सुमतिर्नामधर्मज्ञोदेवतातिथिपूजकः ॥ अथक्षयाहेसंप्राप्तेपितुस्तुसुमतिस्तदा ॥ २८ ॥ भार्यांचंद्रवतींप्राहसुमतिःश्रद्धया
न्वितः ॥ अद्यसांवत्सरदिनंपितुर्मेचारुहासिनि ॥ २९ ॥ भोजनीयाद्विजाभीरुपाकसिद्धिर्विधीयताम् ॥ तयाकृतापाकसिद्धिः सुमतेर्भर्तुराज्ञ
या ॥ ॥ ३० ॥ भुक्तंपायसभांडेवैसर्पेणगरलंततः ॥ दृष्ट्वाब्रह्मवधाद्भीताशुनीभांडानिसास्पृशत् ॥ ३१ ॥ द्विजभार्याचतांदृष्ट्वाउल्मुकेनज
घानह ॥ भांडादीनिचप्रक्षाल्यत्यक्त्वापाकंसुमध्यमा ॥ ३२ ॥ पुनःपाकंचकृत्वातुश्राद्धंकृत्वाविधानतः ॥ ततोभुक्तेषुविप्रेषुनोच्छिष्टंचददौ
बहिः ॥ ३३ ॥ भूमौक्षिप्तंतयाशुन्याउपवासस्तदाभवत् ॥ ततोरात्र्यांप्रवृत्तायांसाशुनीक्षुधिताभृशम् ॥ ३४ ॥ बलीवर्दमुपागत्यभर्तारमिद
मब्रवीत् ॥ बुभुक्षिताद्यहेभर्तर्नदत्तंभोजनादिकम् ॥ ३५ ॥ ग्रासादिकंचनप्राप्तंक्षुधामांबाधतेभृशम् ॥ अन्यस्मिन्दिवसेपुत्रोममलेह्यंददात्य
सौ ॥ ३६ ॥ अद्यमह्यंकिमप्येषउच्छिष्टमपिनोददौ ॥ पायसान्नेपपाताद्यगरलंसर्पसंभवम् ॥३७॥ मयाविचिंत्यमनसामरिष्यंतिद्विजोत्तमाः॥
संस्पृष्टंपायसंगत्वाबद्धाहंताडिताभृशम् ॥ ३८ ॥ दुःखितंतेनमेगात्रंकटिर्भग्नाकरोमिकिम्॥ ततःप्राहसचानड्वान्भद्रेतेपापसंग्रहात् ॥ ३९ ॥

किंकरोमिह्यशक्तोहंभारवाहत्वमागतः ॥ अद्याहमात्मनःक्षेत्रेवाहितःसकलंदिनम् ॥ ४० ॥ मारितश्चात्मजेनाहंमुखंबद्धाबुभुक्षितः ॥ वृथाश्रा
द्धंकृतंतेनजाताद्यममकष्टता ॥ ४१ ॥ कृष्णउवाच ॥ तयोःसंवदतोरेवंमातापित्रोश्चभारत॥श्रुत्वापुत्रस्तथावाक्यंयदुक्तंचतदोभयोः ॥४२॥
पितरौतौविदित्वातुदत्तवान्सुमतिस्तदा ॥ तस्यांरजन्यांतत्कालंददौतस्यैचभोजनम् ॥ ४३ ॥ तदासौदुःखितःपुत्रोज्ञात्वावस्थांतथात
योः ॥ मातापित्रोस्तुराजेंद्रद्रुतंसंप्रस्थितोवनम् ॥ ४४ ॥ ज्ञातुमिच्छामिवैकष्टमितिनिश्चित्यभारत ॥ तत्रगत्वाज्ञानवृद्धानृषीन्परमधार्मि
कान् ॥ ४५ ॥ प्रणिपत्याब्रवीद्वाक्यंहितंचैवतदातयोः ॥ सुमतिरुवाच ॥ कथयध्वंविप्रवर्याःप्रश्नमेकंसमाहिताः ॥ ४६ ॥ केनकर्मविपाके
नापितरौमेतपोधनाः ॥ इमामवस्थांसंप्राप्तौमोक्ष्येतेपातकात्कथम् ॥ ४७ ॥ कृष्णउवाच ॥ तदाकर्ण्यवचस्तस्यसुमतेर्दुःखितस्यच ॥
ऋषिःसर्वतपानामसर्वज्ञःकरुणान्वितः ॥ ४८ ॥ सुमतिंप्रत्युवाचेदंतत्पित्रोर्मुक्तयेतदा ॥ ऋषिरुवाच ॥ तवमातापुराविप्रस्वगृहेबालभा
वतः ॥ ४९ ॥ प्राप्तमृतुंविदित्वातुसंपर्कमकरोद्द्विज ॥ तेनकर्मविपाकेनशुनीयोनिमुपागता ॥ ५० ॥ पितापिस्पर्शदोषेणबलीवर्दोबभूवह॥
एतयोर्मुक्तिकामार्थंकुरुत्वमृषिपंचमीम् ॥ ५१ ॥ भार्ययासहविप्रेंद्रऋषीन्संपूज्ययत्नतः ॥ आचरस्वव्रतंतत्रसप्तवर्षंद्विजोत्तम ॥ ५२ ॥ अंते
चोद्यापनंकुर्याद्वित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ शाकाहारस्तु[1]कर्तव्योनीवारैःश्यामकैस्तथा ॥ ५३ ॥ कंदैर्वाथफलैर्मूलैर्हलकृष्टंनभक्षयेत् ॥
प्राप्यभाद्रपदेमासिशुक्लपक्षस्यपंचमीम् ॥ ५४ ॥ तस्यांमध्याह्नसमयेनद्यादौविमलेजले ॥ कृत्वापामार्गसमिधादंतधावनमादितः ॥ ५५ ॥

---

[1] कर्तव्यःश्यामाकाहारएवच । नीवारैर्वापिकर्तव्योहलकृष्टंनभक्षयेम् इत्यपिपाठः अत्राहारइतिशेषः ।

आयुर्बलंयशोवर्चःप्रजाःपशुवसूनिच ॥ ब्रह्मप्रज्ञांचमेधांचत्वंनोदेहिवनस्पते ॥ ५६ ॥ संप्रार्थ्यानेनमंत्रेणकुर्याद्वैदंतधावनम् ॥ मुखदुर्ग
धिनाशायदंतानांचविशुद्धये ॥ ५७ ॥ ष्ठीवनायचगात्राणांकुर्वेहंदंतधावनम् ॥ अनेनदंतान्संशोध्यस्नायान्मृत्स्नानपूर्वकम् ॥ ५८ ॥
तिलामलककल्केनकेशान्संशोध्ययत्नतः ॥ परिधायनवेशुद्धेवाससीचसमाहितः ॥ ५९ ॥ पूजयस्वऋषीन्दिव्यानरुंधत्यासम
न्वितान् ॥ कश्यपोत्रिर्भरद्वाजोविश्वामित्रोथगौतमः ॥ ६० ॥ जमदग्निर्वसिष्ठश्चसाध्वीचैवाप्यरुंधती ॥ मंत्रेणानेनसप्तर्षीन्पूज
येत्सुसमाहितः ॥ ६१ ॥ व्रतेनऋषिपंचम्याःकृतेनैवद्विजोत्तम ॥ ऋतुसंपर्कजोदोषःक्षयंयातिनसंशयः ॥ ६२ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
तच्छुत्वासुमतिर्वाक्यंपरममृषिभाषितम् ॥ गृहमेत्यव्रतंचक्रेसभार्यश्रद्धयान्वितः ॥ ६३ ॥ व्रतंतुऋषिपंचम्याःसर्वपापप्रणाशनम् ॥
कृत्वासर्वंयथोक्तंचमातापित्रोःफलंददौ ॥ ६४ ॥ व्रतपुण्यप्रभावेणमातातस्यश्वयोनितः ॥ मुक्तानृपतिशार्दूलविमानवरसंस्थि
ता ॥ ६५ ॥ दिव्यांबरधराभूत्वागतास्वर्गंचभारत ॥ पितापिसमृतोमुक्तःसुमतेःपशुयोनितः ॥ ६६ ॥ स्वर्गंप्राप्तोमहाराजव्रतस्यास्य
प्रभावतः ॥ कायिकंवाचिकंवापिमानसंयच्चदुष्कृतम् ॥ ६७ ॥ तत्सर्वंविलयंयातिव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ तस्ययज्जायतेपुण्यंतच्छृणुष्वनृ
पोत्तम ॥ ६८ ॥ सर्वव्रतेषुयत्पुण्यंसर्वतीर्थेषुयत्फलम् ॥ सर्वदानेषुदत्तेषुतदेतद्व्रतचारणात् ॥ ६९॥ कुरुतेयाव्रतंनारीसाभवेत्सुखभागिनी ॥
रूपलावण्ययुक्ताचपुत्रपौत्रादिसंयुता ॥७०॥ इहलोकेसदैवस्यात्परत्रचपरां[2]गतिम् ॥ एतत्तेकथितंराजन्व्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥७१॥ सर्वसंपत्प्र

---

१ प्रयत्नेनेत्यपिपाठः । २ प्राप्नोतीतिशेषः ।

दंचैवनारीणांपापनाशनम् ॥ धन्यंयशस्यंस्वर्ग्यंचपुत्रदंचयुधिष्ठिर ॥ पठतांशृण्वतांचापिसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ७२ ॥ इतिश्रीभ०पुराणेऋ
षिपंचमीव्रतकथासंपूर्णा ॥ अथोद्यापनम् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ किमस्योद्यापनंप्रोक्तंव्रतपूर्णफलप्रदम् ॥ सुमतिःकेनविधिनाचकारवदतत्त्वतः
॥ १ ॥ कृष्णउवाच ॥ पूर्वस्मिन्दिवसेकुर्यादेकभक्तंसमाहितः ॥ प्रातरुत्थायसुस्नातस्ततोगुरुगृहंव्रजेत् ॥ २ ॥ प्रार्थयेत्तंसमाचार्योंभवोद्या
पनकर्मणि ॥ पूर्वोक्तेनैवविधिनास्नात्वाभक्त्यासमन्वितः ॥ ३ ॥ शुचौदेशेसमालिप्यसर्वतोभद्रमंडले ॥ अव्रणंसजलंकुंभंताम्रंमृन्मयमेववा
॥ ४ ॥ संस्थाप्यवस्त्रसंवीतंकठदेशेसुशोभनम् ॥ पंचरत्नसमायुक्तंफलगंधाक्षतैर्युतम् ॥ ५ ॥ सहिरण्यंसमाच्छाद्यताम्रेणपटलेनवा ॥ वंश
मृन्मयपात्रेणयवपूर्णेनचैवहि ॥६॥ आच्छादयेत्तुचैलेनलिखेदष्टदलंततः ॥ सौवर्ण्यःप्रतिमाःकार्याऋषीणांभावितात्मनाम्॥७॥ पलेनवातदर्धे
नतदर्धार्धेनवापुनः ॥ शक्त्यावाकारयेत्तत्रवित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ ८ ॥ वितानंपंचवर्णंचफलपुष्पसमन्वितम् ॥ बध्नीयादुपरिश्रीमत्संभारान्सं
विधायच ॥ ९ ॥ मध्याह्नेपूजयेद्भक्त्याऋषीञ्छ्रद्धासमन्वितः ॥ कश्यपोत्रिर्भरद्वाजोविश्वामित्रोथगौतमः ॥ १० ॥ जमदग्निर्वसिष्ठश्चसाध्वी
चैवाप्यरुंधती ॥ मंत्रेणानेनराजेंद्रकृत्वापूजांसमाहितः ॥ ११ ॥ रात्रौजागरणंकुर्य्यात्पुराणश्रवणादिभिः ॥ कृतनित्यक्रियःप्रातर्जुहुयात्तिलस
र्पिषा ॥१२॥ वैदिकोवाथपौराण[1]अधिकारान्मनुःस्मृतः ॥ अष्टोत्तरसहस्रंवाशतमष्टोत्तरंतुवा ॥ १३ ॥ पुनःपूजांततःकृत्वागुरुंसंपूजयेद्व्रती ॥
स्वर्णांगुलीयवासोभिःकुंडलामृतभोजनैः ॥ १४ ॥ दद्यादेकांसवत्सांचगुरुवेगांपयस्विनीम् ॥ पूजयेदृत्विजःसप्तवासोभिर्दक्षिणादिभिः ॥१५॥

---

[1] असंधिरार्षः ।

कलशानुपवीतानिदद्यात्तेभ्यःसुभक्तितः ॥ आचार्यंचसपत्नीकंप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ १६ ॥ भोजयेद्ब्राह्मणान्भक्त्यादीनानाथान्प्रतर्प्यच ॥
लब्ध्वानुज्ञांतुभुंजीतइष्टैर्बंधुजनैःसह ॥१७॥ उद्यापनविधिःप्रोक्तःसर्वत्रायंफलार्थिनाम् ॥ एवंयाकुरुतेभूपउद्यापनविधिंपरम्॥१८॥ सर्वपापवि
निर्मुक्तास्वर्गेलोकेमहीयते॥इहलोकेचिरंकालंभर्त्रासहशुचिस्मिता॥१९॥पुत्रपौत्रैःपरिवृताभुक्ताभोगान्मनोहरान्॥ निष्पापसुभगानित्यंलभते
चाक्षयांगतिम् ॥ २० ॥ इति श्रीभ०ऋषिपंचमीव्रतोद्यापनविधिः ॥ ॥ अथआश्विनशुक्लपंचम्यामुपांगललिताव्रतम् ॥ तत्रदाक्षिणात्या
नांशिष्टाचारएवप्रमाणम् ॥ तच्चमध्याह्नव्यापिन्यांकार्यम् ॥ पूजाव्रतेषुसर्वेषुमध्याह्नव्यापिनीतिथिरितिमाधवीयेहारीतोक्तेः ॥ दिन
द्वयेतद्व्याप्तावव्याप्तौवापूर्वायुगभूतानामितियुग्मवाक्यात् ॥ यत्तुशक्तिपूजायांरात्रिव्यापिनीग्राह्येतिभूरिजन्माजजल्पतत्तुच्छम् ॥ रात्रि
व्यापिन्याग्रहणेप्रमाणाभावात् ॥ भुक्ताजागरणेनक्तेचंद्रायार्घ्यंव्रतेतथा ॥ ताराव्रतेषुसर्वेषुरात्रियोगोविशिष्यतइतिहेमाद्र्युदाहृतवचन
स्यजागरणप्रधानव्रतविषयेसावकाशत्वात् ॥ अंगानुरोधेनप्रधाननिर्णयस्यक्काप्यदृष्टत्वादंगभूतजागरणानुरोधेनैतन्निर्णयस्यायोग्यत्वात् ॥
॥ एतद्विधिस्तु ॥ प्रातरुत्थायावश्यकंकर्मनिर्वर्त्यवनंगत्वा ॥ आयुर्बलंयशोवर्चःप्रजाःपशुवसूनिच ॥ ब्रह्मप्रज्ञांचमेधांचत्वंनोदे
हिवनस्पते॥ इतिमंत्रेणवनस्पतिंसंप्रार्थ्य ॥ अपामार्गसमुद्भूतैर्दंतकाष्ठैःकरोम्यहम् ॥ दंतानांधावनंमातःप्रसन्नाभवसर्वदा ॥ इतिमंत्रेणाष्ट
चत्वारिंशत्काष्ठान्युपादायनद्यादौगच्छेत् ॥ ततोमुखदुर्गंधिनाशायदंतानांचविशुद्धये ॥ ष्ठीवनायचगात्राणांकुर्वेहंदंतधावनमितिमंत्रेणा
ष्टचत्वारिंशद्वारंदंतधावनंकृत्वायथाविधिस्नानानिविधायशुक्लेवाससीपरिधायगृहमागच्छेत् ॥ ततःशुचौदेशेमंडपिकांकृत्वातन्मध्येसुव

र्णादिनिर्मितांकरंडकपिधानरूपांप्रतिमांस्थापयित्वाषोडशोपचारैर्विशेषतोदूर्वाभिश्चपूजयेत् ॥ ततोविंशत्यावटकैर्वायनंदत्वातावद्भिर्वेटकैःस्वयंभोजनंविधायविसर्जनंकुर्यादिति ॥ अथपूजा ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यपुत्रविद्याधनरोगनिर्मुक्तिसुगोविजयपुष्ट्यायुष्यादिकामः स्त्रीतुअवैधव्यकामाउपांगललिताप्रीत्यर्थंयथामिलितोपचारैरुपांगललितापूजनमहंकरिष्येइतिसंकल्प्यपूजयेत् ॥ नीलकौशेयवसनांहेमाभांकमलासनाम् ॥ भक्तानांवरदांनित्यंललितांचिंतयाम्यहम् ॥ ध्यायामि ॥ आगच्छललितेदेविसर्वसंपत्प्रदायिनि ॥ यावद्व्रतंसमाप्येततावत्त्वंसन्निधौभव ॥ हिरण्यवर्णांहरिणींसुवर्णरजतस्रजाम् ॥ चंद्रांहिरण्यमयींलक्ष्मींजातवेदोममावह ॥ आवाहनम् ॥ कार्तस्वरमयंदिव्यंनानामणिगणान्वितम् ॥ अनेकशक्तिसंयुक्तमासनंप्रतिगृह्यताम् ॥ तांमआवहजातवेदोलक्ष्मीमनपगामिनीम् ॥ यस्यांहिरण्यंविंदेयंगामश्वंपुरुषानहम् ॥ आसनम् ॥ गंगादिसर्वतीर्थेभ्योमयाप्रार्थनयाहृतम् ॥ तोयमेतत्सुखस्पर्शंपाद्यार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ अश्वपूर्वांरथमध्यांहस्तिनादप्रमोदिनीम् ॥ श्रियंदेवीमुपह्वयेश्रीर्मादेवीर्जुषताम् ॥ पाद्यम् ॥ निधानंसर्वरत्नानांत्वमनर्घ्यगुणाह्यसि ॥ तथापिभक्त्याललितेगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ कांसोस्मितांहिरण्यप्राकारामार्द्रांज्वलंतींतृप्तांतर्पयंतीम् ॥ पद्मेस्थितांपद्मवर्णांतामिहोपह्वयेश्रियम् ॥ अर्घ्यम् ॥ पाटलोशीरकर्पूरसुरभिस्वादुशीतलम् ॥ तोयमाचमनीयार्थंललितेप्रतिगृह्यताम् ॥ चंद्रांप्रभासांयशसाज्वलंतींश्रियंलोकेदेवजुष्टामुदाराम् ॥ तांपद्मनेमींशरणमहंप्रपद्येलक्ष्मीर्मेनश्यतांत्वांवृणे ॥ ॥ आचम० ॥ पयोदधिघृतंचैवशर्करामधुसंयुतम्॥ पंचामृतेनस्नपनंप्रीयतांपरमेश्वरि॥आप्याय०ऋक्॥दधिक्राव्णो०॥ऋक् घृतंमिमिक्षेइति

ऋक् ॥ मधुवातेतिऋक् ॥ स्वादुःपवस्वेतिऋक् ॥ पंचामृतस्नानम् ॥ मंदाकिन्याःसमुद्भूतंहेमांभोरुहवासितम् ॥ स्नानायतेमयाभक्त्यादत्तं स्वीक्रियतांजलम् ॥ आदित्यवर्णेतपसोधिजातोवनस्पतिस्तववृक्षोथबिल्वः ॥ तस्यफलानितपसानुदंतुमायांतरायाश्चबाह्याअलक्ष्मीः ॥ स्नानम् ॥ सर्वभूषाधिकेसौम्येलोकलज्जानिवारणे ॥ मयोपपादितेतुभ्यंवाससीप्रतिगृह्यताम् ॥ उपैतुमांदेवसखःकीर्तिश्चमणिनासह ॥ प्रादुर्भूतोस्मिराष्ट्रेस्मिन्कीर्तिमृद्धिंददातुमे ॥ वस्त्रम् ॥ मुक्तामणिगणोपेतमनर्घ्यंचसुखप्रदम् ॥ उत्तरीयंसुखस्पर्शंललितेप्रतिगृह्यताम् ॥ उत्तरीयवस्त्रम्॥ कृष्णकाचाष्टकयुतंसूत्रंग्रैवेयकंतथा ॥ दास्यामिकंठभूषार्थंप्रत्यंगललितेतव ॥ कंठमालां ॥ मलयाचलसंभूतंघनसारमनोहरम् ॥ हृदयानंदनंचारुचंदनंप्रतिगृह्यताम् ॥ क्षुत्पिपासामलांज्येष्ठामलक्ष्मींनाशयाम्यहम्॥अभूतिमसमृद्धिंचसर्वांनिर्णुदमेगृहात्॥चंदनम् ॥ अक्षताविमलाःशुद्धामुक्तामणिसमप्रभाः ॥ भूषणार्थंमयादत्तादेहिमेनिर्मलांधियम् ॥ गंधद्वारांदुराधर्षांनित्यपुष्टांकरीषिणीम्॥ईश्वरींसर्वभूतानांतामिहोपह्वयेश्रियम् ॥ अक्षतान् ॥ मालतीचंपकंजातितुलसीकेतकानिच॥मयाहृतानिपुष्पाणिपूजार्थंप्रतिगृह्यताम्॥मनसःकाममाकूतिंवाचःसत्यमशीमहि ॥ पशूनांरूपमन्नस्यमयिश्रीःश्रयतांयशः ॥ पुष्पाणि ॥ अथांगपूजा ॥ उपांगललितायैनमःपादौपू० ॥ भवान्यै० गुल्फौपू० ॥ सिद्धेश्वर्यै० जंघेपू० ॥ भद्रकाल्यै० जानुनीपू० ॥ श्रीयै० ऊरूपू० ॥ विश्वरूपिण्यै० कटिंपू० ॥ देव्यै० नाभिंपू० ॥ वरदायै० कुक्षीपू०॥ शिवायै० हृदयंपू ॥ वागीश्वर्यै० स्कंधौपू ॥ महादेव्यै० बाहूपू० ॥ प्रकृतिभद्रायै० करौपू० ॥ पद्मिन्यै० कंठंपू ॥ सरस्वत्यै० मुखंपू० कमलासनायै० नासिकांपू० ॥ महिषमर्दिन्यै० नेत्रेपू० ॥ लक्ष्म्यै० कर्णौपू० ॥ भवान्यै० ललाटंपू० ॥ विंध्यवासिन्यै० शिरः पू० ॥ सिंह

वाहिन्यै० सर्वांगंपू० देवद्रुमरसोद्भूतःकालागुरुसमन्वितः ॥ आघ्रेयतामयंधूपोभवानिघ्राणतर्पणः ॥ कर्दमेनप्रजाभूतामयिसंभवकर्दम ॥ श्रियंवासयमेकुलेमातरंपद्ममालिनीम् ॥ धूपम् ॥ चक्षुर्दंसर्वलोकानांतिमिरस्यनिवारणम् ॥ आर्तिक्यंकल्पितंभक्त्यागृहाणपरमेश्वरि ॥ आपःस्रजंतुस्निग्धानिचिक्लीतवसमेगृहे ॥ नचदेवींमातरंश्रियंवासयमेकुले ॥ दीपम् ॥ मोदकापूपलड्डूकवटकोदुंबरादिभिः ॥ सहितंपायसान्नेन नैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ आर्द्रांपुष्करिणींपुष्टिंसुवर्णांहेममालिनीम् ॥ सूर्यांहिरण्मयींलक्ष्मींजातवेदोमआवह ॥ नैवेद्यम् ॥ मलयाचलसंभूतंघनसारंमनोहरम् ॥ करोद्वर्तनकंचारुगृहाणपरमेश्वरि ॥ करोद्वर्तनम् ॥ कर्पूरैलालवंगादितांबूलीदलसंयुतम् ॥ क्रमुकस्यफलेनैवतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥ आर्द्रांयःकरिणींयष्टिंपिंगलांपद्ममालिनीम् ॥ चंद्रांहिरण्मयींलक्ष्मींजातवेदोमआवह ॥ तांबूलम् ॥ मातुलिंगंनारिकेलंफलंखर्जूररसंभवम् ॥ जंबीरंपनसंवापिगृह्यतांपरमेश्वरि ॥ इदंफलंमयादेवि० तांमआवहजातवेदोलक्ष्मीमनपगामिनीम् ॥ यस्यांहिरण्यंप्रभूतंगावोदास्योश्वान्विंदेयंपुरुषानहम् ॥ फलम् ॥ हिरण्यगर्भ० यःशुचिःप्रयतोभूत्वाजुहुयादाज्यमन्वहम् ॥ श्रियःपंचदशर्चंचश्रीकामःसततंजपेत् ॥ दक्षिणाम् ॥ चंद्रादित्यौचधरणीविद्युदग्निस्तथैवच ॥ त्वमेवसर्वज्योतींषिआर्तिक्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ पद्मासनेपद्मऊरूपद्माक्षिपद्मसंभवे ॥ तन्मेभजसिपद्माक्षियेनसौख्यंलभाम्यहम् ॥ नीराजनम् ॥ उपांगललितेमातर्नमस्तेविंध्यवासिनि ॥ दुर्गेदेविनमस्तुभ्यंनमस्तेविश्वरूपिणि ॥ अश्वदायैगोदायैधनदायैमहाधने ॥ धनंमेलभतांदेविसर्वकामांश्चदेहिमे ॥ पुष्पांजलिम् ॥ अथदूर्वांकुरान्साग्रांश्चत्वारिंशत्तथाष्टभिः ॥ अधिकान्हस्तआदायमंत्रमेतंजपेद्बुधः ॥ मंत्रः ॥ बहुप्ररोहासततममृताहरितालता ॥

यथेयंललितेमातस्तथामेस्युर्मनोरथाः ॥ इत्युक्त्वापूजयेद्देवींदूर्वाभिःकुसुमैस्तथा ॥ मंत्रेणानेनाष्टचत्वारिंशाद्भिस्तुसमाहितः ॥ दूर्वां
कुरान् ॥ प्रदक्षिणात्रयंदेविप्रयत्नेनमयाकृतम् ॥ तेनपापानिसर्वाणिव्यपोहंतुनमाम्यहम् ॥ प्रदक्षिणाम् ॥ साष्टांगोयंप्रणामस्ते
कृतस्तुभ्यंयथाविधि ॥ त्वद्दासइतिमांभक्त्याप्रसीदपरमेश्वरि ॥ नमस्कारम् ॥ दीनोहंपापयुक्तोहंदारिद्र्यैकनिकेतनः ॥ समुद्ध
रकृपासिंधोकामान्मेसफलान्कुरु ॥ प्रार्थनाम् ॥ अथवायनम् ॥ अथवाणकमादायविंशत्यावटकैर्युतम् ॥ कइदंकस्मेतिमंत्रेणआचा
र्यायनिवेदयेत् ॥ पक्वान्नफलसंयुक्तंसघृतंदक्षिणान्वितम् ॥ द्विजवर्यायदद्यात्तुव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ उपांगललितादेव्याव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ वाणकं
द्विजवर्यायसहिरण्यंददाम्यहम् ॥ इतिवायनमंत्रः ॥ ततःकथांसमाकर्ण्यवाणकान्नस्यसंख्यया ॥ स्वयंभुंजीतचैवान्नंवाग्यतःसहबांधवैः ॥ रात्रौ
जागरणंकुर्यान्नृत्यगीतादिमंगलैः ॥ प्रभातेपूजयेद्देवींततःकुर्याद्विसर्जनम् ॥ सवाहनाशक्तियुतावरदापूजितामया ॥ मातर्मामनुगृह्याथगम्य
तांनिजमंदिरम् ॥ इतिविसर्जनं ॥ इतिवार्षिकपूजाविधिः ॥ अथकथा ॥ सूतउवाच ॥ पुराकैलासशिखरेसुखासीनंषडाननम् ॥ कथयंतंकथां
दिव्यामिदमूचुर्महर्षयः॥१॥ ऋषयऊचुः ॥ महासेनमहादेवनंदनानंतविक्रम ॥ आख्यानानिसुपुण्यानिश्रुतानित्वत्प्रसादतः ॥२॥ कथास्त्वद्व
दनादेवप्रसूताभूरिभूतयः ॥ नतृप्तिमधिगच्छामःपायंपायंसुधामिव ॥३॥ शुश्रूषवोवयंदेव्याव्रतंतत्कथयस्वनः ॥ मनोभिलषितार्थानांसिद्धिर्य
स्मिन्कृतेभवेत्॥४॥स्कंदउवाच॥साधुपृष्टंमहादेव्यामाहात्म्यंमुनिपुंगवाः॥वच्मिसर्वंविधानेनतच्छृणुध्वंजगद्धितम्॥५॥भृगुक्षेत्रेकिलपुराविप्रो
भूद्गौतमाभिधः॥श्रुतिस्मृतिपुराणज्ञोधनीचबहुबांधवः॥६॥अनपत्यस्यतस्याथजज्ञातेजरतःसुतौ॥श्रीपतिर्गोपतिश्चैवनामनीविदधेतयोः॥७॥

अचिरेणैवकालेनसपंचत्वमगाद्द्विजः॥तौतुबालौधनंबंधून्हित्वासाधर्मचारिणी॥८॥सतीविवेशदहनंस्वर्यातुंपतिनासह ॥ अथतद्बांधवाःसर्वेहाक
ष्टमितिचुक्रुशुः ॥ ९ ॥ रुदंतोदुःखिताश्चक्रुस्तत्क्रियांपारलौकिकीम्॥अथतस्यसपत्नोभूद्भ्रातासजगृहेधनम् ॥ १० ॥ आक्रोशंतौचतौगेहंनि
जमानीयदुर्मनाः ॥ नास्तिचक्रेधनंसर्वंताभ्यांकिंचिन्नवैददौ ॥ ११ ॥ ततोमौंजीधरौबालौबंधुभिःकथितंवसु ॥ ययाचतुःपितृव्यंतंदेहिनोद्र
विणंहितत् ॥१२॥सतावूचेगतंद्रव्यंयुवांकेनप्रतारितौ॥निर्गच्छतांममगृहादित्यादिपरुषंबहु॥१३॥तौतद्वचोभिर्निर्विण्णौबालौश्रीपतिगोपती॥
बभाषातेमिथःकष्टंधिगहोपितृहीनता ॥ १४ ॥ यावोदेशांतरंयत्रस्वजनोनास्तिकश्चन ॥ अनाभाष्यैवस्वजनाञ्जग्मतुर्दिशमुत्तराम् ॥ १५ ॥
भिक्षाचारौबहून्देशान्वनानिसरितोगिरीन् ॥ समतिक्रम्यययतुर्विशालांनामतःपुरीम् ॥ १६ ॥ कासारमीक्षांचक्रातेततोस्याःसन्निधौशुभम् ॥
पुंडरीकवनाकीर्णंरक्तसंध्याविभूषितम् ॥ १७ ॥ संध्याभ्रं[1]भूषितंचारुयथातारकितंनभः ॥ श्रांतौपथिगतौबालौक्षणंविश्रम्यतत्तटे ॥ १८ ॥
आचम्यशिशिरंतोयंसस्नतुस्तौयथाविधि ॥ गताध्वखेदौविप्राग्र्यौपुरंप्राविशतांततः ॥ १९ ॥ वीथीचतुष्पथयुतंचारुगोपुरमंडितम् ॥ देव
तागाररुचिरंसौधराजिविराजितम् ॥ २० ॥ नानावीथीरतिक्रम्यविप्रावासमवापतुः ॥ कस्यचित्त्वथविप्रस्यक्षुत्पिपासार्दितौगृहम् ॥ २१ ॥
ईयतुर्वेदिकायातावुपविष्टौश्रमातुरौ ॥ स्वामीततोस्यगेहस्यविवेकइतिविश्रुतः ॥ २२ ॥ आयातौवैश्वदेवांतेसददर्शातिथीद्विजौ ॥ अना
पृच्छंस्तयोःशीलंतथाचकुलनामनी ॥२३॥ ऋषिवत्पूजयामासस्मरन्धर्मंसनातनम् ॥ अतिथीभोजयामासस्वाद्वन्नेनद्विजोत्तमः॥२४॥तौब्रह्म

---

[1] कपिशमित्यपिपाठः ।

चारिणौविप्रौसपर्यांतांविलोक्यच ॥ देशबंधुपरित्यागखेदमुक्तौबभूवतुः ॥ २५ ॥ अंथापृच्छत्कृपालुस्तौकौयुवांकुतआगतौ ॥ किमर्थमल्पव
यसौनिर्गतौस्वगृहादिति ॥२६॥ तद्विवेकस्यवचनमाकर्ण्यश्रीपतिस्तदा ॥ आनुपूर्व्येणसकलंवृत्तांतंसमभाषत ॥२७॥ पितृहीनौचतौज्ञात्वा
त्यक्तौबंधुजनेनच ॥ आश्वास्यस्थापयामासस्वगृहेबहुवासरम्॥२८॥प्रचक्रमेथशिष्यैश्चसहाध्यापयितुंश्रुतिम्॥बभूवतुश्चतौबालौगुरुशुश्रूषणे
रतौ ॥२९॥ गुरोर्गेहेनिवसतोरागतानिर्मलाशरत् ॥ फुल्लपद्मविशालाक्षीप्रसन्नेंदुशुभानना ॥ ३० ॥ तस्यांसशिष्यमाचार्यंचरंतंव्रतमुत्तमम् ॥
पप्रच्छतुर्भोःकिमिदमावाभ्यामितिकथ्यताम् ॥३१॥ ताभ्यामेवंकृतेप्रश्नेविवेकइदमब्रवीत् ॥ विवेकउवाच ॥ उपांगललितादेव्याव्रतंदेवर्षिपू
जितम् ॥३२॥ सर्वकामकरंन्नृणामस्माभिःसमुपास्यते ॥ विद्याकामेनकर्तव्यंतथैवधनकाम्यया॥३३॥सुतार्थिनाप्रकर्तव्यंव्रतमेतदनुत्तमम्॥
विद्याकामौचतौबालौव्रतमाचरतुर्मुदा ॥ ३४ ॥ भक्तितोगुर्वनुज्ञातौयथाशक्तियथाविधि ॥ व्रतप्रसादात्सकलंशास्त्रंवेदानवापतुः ॥ ३५ ॥
अन्यस्मिन्हायनेभक्त्याविवाहर्थंप्रचक्रतुः ॥ श्रीपतिर्गोपतिश्चैवव्रतमेतत्तपोधनाः ॥३६॥ अचिरेणैवकालेनमासिमाचेतयोर्गुरुः ॥ स्वांविवाहो
चितांकन्यांनाम्नागुणवतीमिति ॥ ३७ ॥ विनीतायश्रुतवतेयूनेश्रीपतयेतदा ॥३८॥ विचार्यबांधवैःसाकंददौपुण्यर्क्षवासरे ॥३९॥ पारिबर्हंबहु
मुदाप्रादाद्दुहितृवत्सलः ॥ विवेकोपिमुदंलेभेसानुरागौविलोक्यतौ ॥ ४० ॥ अन्याब्देपुनरेतत्तुव्रतंदेव्याश्चचक्रतुः ॥ भ्रातरौतौनिजंदेशमिच्छं
तौचधनादिकम् ॥ ४१ ॥ अथान्याहनिकस्मिंश्चित्तावुपाध्यायमूचतुः ॥ स्वामिन्युष्मत्प्रसादेनलब्धाविद्यातथावसु ॥ ४२ ॥ अनुजानी
हिगच्छावोनिजंदेशमितःपुनः ॥ इत्याकर्ण्यसमालोक्यशुभंवासरमादृतः ॥ ४३ ॥ स्वयंप्रापयितुंविप्रस्तौतांकन्यांचनिर्ययौ ॥ अथदेव्याः

प्रसादेनपितृव्यस्यतयोःकिल ॥ ४४ ॥ अन्वेषणेमतिर्जातागतौश्रीपतिगोपती ॥ निर्गतौकंगतौदेशंवसतःक्केत्यचिंतयत् ॥ ४५ ॥ लोकान्निं
दंतिमांकुर्वंस्तयोरन्वेषणेमतिम् ॥ दिदृक्षुस्तौततःसोपिनिर्जगामनिजात्पुरात् ॥ ४६ ॥ किंचित्सनगरंप्रापद्द्विजोबालौगवेषयन् ॥ तदेवन
गरंप्राप्तोविवेकाख्योद्विजोत्तमः ॥ ४७ ॥ सशिष्यःकन्ययासार्द्धंक्रमन्मार्गंशनैःशनैः ॥ तत्रतेषांसमजनिसंगमोमुनिपुंगवाः ॥ ४८ ॥
विदांचकारतौकृच्छ्रान्मध्यमेवयसिस्थितौ ॥ श्रीपतिस्तुपितृव्यायतत्तत्सर्वंन्यवेदयत् ॥ ४९ ॥ तंदृष्ट्वातादृशंविप्रंविवेकोब्राह्मणोत्तमः ॥
प्रणम्यविधिनाभ्यर्च्यततःप्रोचेवचोमुदा ॥ ५० ॥ भ्रातुस्तवसुतावेतौपालितौपाठितौमया ॥ प्रयातस्तौप्रापयितुंभवतांग्राममुत्तमम् ५१॥
इतिश्रुत्वाविवेकस्यवचनंमुदितोभवत् ॥आलिलिंगचतौबालौमूर्ध्निजिघ्रेपुनःपुन ॥ ५२ ॥ पादानतांगुणवतींविवेकेनप्रणोदिताम् ॥ आशीर्भि
रभिनंद्याथसहर्षोभूद्द्विजोत्तमः ॥ ५३ ॥ विवेकंवचनंप्रोचेत्वत्प्रसादादिमौसुतौ ॥ दृष्टौमत्तोनधन्योस्तिसुहृत्त्वंयस्यहिद्विज ॥ ५४ ॥ अथते
मुदिताःसर्वैभृगुक्षेत्रंययुर्मुदा ॥ ज्ञातिभिःसहसंगम्यशृण्वद्भिस्तद्विचेष्टितम् ॥ ५५ ॥ तौपितृ[1]व्यगृहेस्थित्वाहायनान्यष्टसप्तच ॥ लब्ध्वापितृध
नंगेहंनिजंश्रीपतिगोपती ॥ ५६ ॥ ईयतुस्तदनुज्ञातोविवेकःस्वांपुरींययौ ॥ श्रीपतिर्गोपतेस्तत्रविवाहमकरोत्तदा ॥ ५७ ॥ तावेकचेत
सौतत्रचक्रतुर्द्विजतर्पणम् ॥श्रीपतिःश्रद्धयायुक्तः[2]कनीयान्व्ययशंकितः ॥ ५८ ॥ विचार्यभार्ययासाकंविभक्तःश्रीपतेरभूत् ॥ सभोगान्विविधा
न्भुंजन्प्रमत्तोबहुसंपदा ॥ ५९ ॥ नदेव्याराधनंचक्रेगोपतिःसुखलंपटः ॥ अथस्वल्पेनकालेननष्टंतस्यशनैर्धनम् ॥ ६० ॥ अकिंचनोगतश्चितां

---

[1] स्वपितृव्यगृहेकांश्चिदुषित्वादिवसांस्तदेतिपाठान्तरम् ।

[2] आसीदितिशेषः ।

भार्ययाश्वासितस्तदा ॥ तवभ्रातृगृहेविप्राभुंजतेबहवःसदा ॥ ६१ ॥ गच्छावोनुदिनंकांततत्रभोक्तुमुभावपि ॥ एवंभोजनवेलायामागत्याग
त्यतद्गृहम् ॥ ६२ ॥ [1]भुंजन्भुंजन्निजगृहंगतौतौबहुवासरम् ॥ कदाचिदागतोयावद्गोपतिर्भार्ययासह ॥ ६३ ॥ उपविष्टेषुविप्रेषुभोक्तुंनोविंददा
सनम् ॥ अथान्नराशेरभ्याशेभोजनायक्षुधातुरः॥६४॥उपविष्टःश्रीपतेस्तुभार्ययासनिवारितः॥अस्माद्युत्तिष्ठवैतूर्णंत्वमुच्छिष्टंकरिष्यसि ६५॥
तिष्ठतिष्ठक्षणंचैवपश्चाद्भुंक्ष्वेतिसाब्रवीत् ॥ [2]गोपतेःकांतयादृष्टंततोविमनसावुभौ ॥६६॥ अभुक्तावेवनिष्क्रांतौजग्मतुर्निजमंदिरम् ॥ ततःस्व
जायांप्रोवाचनिजमार्गंविचिंतयन् ॥ ६७ ॥ भ्रात्रामयासमंवित्तंसंविभक्तमपिप्रिये ॥ दुर्गतोहंधनोन्मत्तःश्रूयतामत्रकारणम् ॥ ६८ ॥ पुरा
ऽऽवाभ्यांगुरुगृहेव्रतमाचरितंशुभम् ॥ उपांगललितादेव्याविद्यादिसकलंततः ॥ ६९ ॥ प्राप्तंमयातत्सकलंपरित्यक्तंप्रमादतः ॥ ज्येष्ठआचर
तोनित्यंतस्माच्छ्रीस्तंतुसेवते ॥ ७० ॥ तस्मादहंतदाभोक्ष्येयदाद्रक्ष्यामितांशिवाम् ॥ इत्युक्त्वानिर्गतस्तस्माद्गृहादकृतभोजनः ॥ ७१ ॥
तद्भार्यांचिंतयाविष्टासापितस्थावनश्नती ॥ भुक्तवत्सुब्राह्मणेषुश्रीपातिःपर्यपृच्छत॥७२॥क्वगतोगोपातिरितितच्छ्रुत्वासोपिदुःखितः ॥ गोपति
स्तुसरिद्दुर्गवनानिबहुशोभ्रमन् ॥ ७३ ॥ पृच्छंश्चपथिकान्मार्गेनदेव्याःपदमभ्यगात् ॥ पंचमेवासरेप्राप्तेक्षुत्पिपासार्दितोवने ॥ ७४ ॥
अलब्धदर्शनोदेव्यादुःखितोनिपपातह ॥ तंकृच्छ्रगतमालोक्यभवानीभक्तवत्सला ॥ ७५ ॥ कृतापराधमर्पितमनुजग्राहवैतदा ॥ गत
मूर्च्छःसमुत्थायदिगंतान्प्रविलोकयन् ॥ ७६ ॥ ददर्शदूरतोगोपंचारयंतंगवांगणम् ॥ तंदृष्ट्वाकिंचिदाश्वस्तोययौतस्यांतिकंशनैः ॥ ७७ ॥

---

१ भुक्त्वाभुक्त्वानिजगृहमीयतुर्बहुवासरामित्यपिपाठः । २ गोपातिर्भार्ययादुःखंगतोइत्यपिपाठः ।

अपृच्छत्कभवान्यातःकुत्रत्यःकुतआगतः ॥ कोयंदेशःकश्चभूपःकिंपुरंनामतद्वद ॥ ७८ ॥ निशम्यवचनंतस्यवक्तुंगोपःप्रचक्रमे ॥
गोपउवाच ॥ उपांगंनामनगरमुपांगोनामभूपतिः ॥ ७९ ॥ उपांगललितादेव्याविद्यतेयत्रमंदिरम् ॥ तत्रत्योहंसमायातःपुनस्तत्रव्रजाम्य
हम् ॥ ८० ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यविप्रःप्रमुदितोभवत् ॥ सगोपसहितःसायंविवरंप्रविवेशह ॥ ८१ ॥ दूराद्ददर्शभवनंपुरमध्येतपोधनाः ॥
उपांगललितादेव्याःस्फाटिकंगगनंलिहम् ॥ ८२ ॥ सौवर्णेनविचित्रेणकलशेनोपशोभितम् ॥ यथोदयाचलःशैलोदधानोभानुमंडलम् ॥
॥ ८३ ॥ त्वरितोगोपमामंत्र्यप्रासादंसययौमुदा ॥ प्रणम्यदंडवद्भूमौबद्धांजलिपुटस्तदा ॥ ८४ ॥ उपांगललितांदेवीमथस्तोतुंप्रचक्रमे ॥
गोपतिरुवाच ॥ नमस्तुभ्यंजगद्धात्रिभक्तानांहितकारिणि ॥ जगद्भीतिविनाशिन्यैसर्वमंगलमूर्तये ॥ ८५ ॥ हत्वानिशुंभमहिषप्रभृतीन्सुरा
रीनिंद्रादयोनिजपदेषुययाभिषिक्ताः ॥ लोकत्रयावनगृहीतमहावतारेमातःप्रसीदसततंकुरुमेऽनुकंपाम् ॥ ८६ ॥ त्वांमुक्तयेनिजजनाकुटि
लीकृतांगींगौरींनिजेवपुषिकुंडलिनींभजंति ॥ मुक्त्यैचदेवमनुजाःकनकारविंदबद्धासनामविरतंकमलांस्तुवंति ॥ ८७ ॥ देवींचतुर्भुजांचैकह
स्तेचैवगदाधराम् ॥ शार्ङ्गखड्गधरांचैवसौम्याभरणभूषिताम् ॥ ८८ ॥ सरस्वतींपद्मिनींचपद्मकेसरवासिनीम् ॥ नमामित्वामहंदेवींतथा
महिषमर्दिनीम् ॥ ८९ ॥ अपराधाःकृताःपूर्वमयाजन्मनिजन्मनि ॥ तत्सर्वंक्षम्यतांदेविमातर्मेसुविशारदे ॥ ९० ॥ सापरा
धोस्मिशरणंप्राप्तस्त्वांजगदंबिके ॥ इदानीमनुकंप्योहंयद्वांछामिकुरुष्वतत् ॥ ९१ ॥ इतिस्तुत्वाथशर्वाणींप्रणिपत्यपुनः
पुनः ॥ कृतसंध्याविधिस्तत्रसुष्वापाकृतभोजनः ॥ ९२ ॥ स्वप्नेमूर्तिमतींदेवीविप्रमेवंसमादिशत् ॥ गोपतेवत्सतुष्टास्मिगच्छोपांगमहीप

तिम् ॥ ९३ ॥ मत्पूजनकरंडस्यप्रार्थयस्वपिधानकम् ॥ तत्पूजयन्निजगृहेपरामृद्धिमवाप्स्यसि ॥ ९४ ॥ स्वप्नइत्याप्तसंदेशःप्रभातेगोप
तिस्तदा ॥ राजदर्शनवेलायांनृपद्वारंसमभ्यगात् ॥ ९५ ॥ प्रविष्टोसौनृपसभांप्रतीहारैर्निवेदितः ॥ राज्ञासंभावितस्तत्रनिषसादासनेशुभे
॥ ९६ ॥ पृष्टोगमनहेतूंश्चययाचेनृपपुंगवम् ॥ देव्यर्चनकरंडस्यपिधानंदेहिमेनृप ॥ ९७ ॥ इत्यर्थितःसविप्रेणजातादेशोनृपोददौ ॥ पिधा
नकंनमस्कृत्यतस्मैचांभ्यर्चनादिकम् ॥ ९८ ॥ आशीर्भिरभिनंद्याथतमामंत्र्यचभूपतिम् ॥ उपांगललितादेव्याःप्रासादंपुनरागमत् ॥ ९९ ॥
प्रणिपत्यांबिकांविप्रस्त्वरितोनिर्ययौबिलात् ॥ समीपेस्वपुरंदृष्ट्वाहृष्टोगृहमुपागमत् ॥ १०० ॥ सुहृद्भिःसहसंगम्यसर्वंतत्कथयन्मुदा ॥ पूज
यित्वापिधानंतद्विदधेपारणंद्विजः ॥ १०१ ॥ एवमाराध्यमानस्तुससमृद्धोभवत्पुनः ॥ सोपिसत्रंसमारेभेद्विजाग्र्योबहुवासरम् ॥ २ ॥ एका
तस्याभवत्कन्याललितानामसुंदरी ॥ सातत्पिधानमादायविहर्तुंयातिसर्वदा ॥ ३ ॥ प्रमत्तत्वात्प्रियत्वाच्चपितृभ्यामनिवारिता ॥ कदाचि
त्स्ववयस्याभिःसाकंगंगाजलेशुभे ॥ ४ ॥ क्रीडंतीददृशेतोयेनीयमानंकलेवरम् ॥ पिधानहस्तासासिंचदन्याश्चांजलिभिस्तदा ॥ ५ ॥ सस
र्पदष्टउत्तस्थौततोदेव्याःप्रसादतः ॥ सातिकांतंद्विजंदृष्ट्वामनसाचकमेपतिम् ॥ ६ ॥ जुहावाभ्यवहारायजनकस्यनिकेतनम् ॥ मार्गेचपरि
पप्रच्छकुलंशीलंचतस्यसा ॥ ७ ॥ सोपिसर्वंसमाचख्यौगुणराशीतिनामच ॥ ललितामंत्रयामासगुणराशिंद्विजोत्तमम् ॥ ८ ॥ परिविष्टेषु
चान्नेषुपितृवेश्मनिमेद्विज ॥ गृहीतापोशनोभूत्वाभार्यार्थंमांत्वमर्थय ॥ ९ ॥ मयानुमोदितस्तातःसमांतुभ्यंप्रदास्यति ॥ तयोक्तोगुणरा

---

१ वासोधनादिचेत्यपिपाठः ।

शिस्तुतथासर्वंचकारह ॥ ११० ॥ गोपतिर्भार्यया भ्रात्रासमालोक्यस्वबांधवैः ॥ परीक्षितायविप्रत्वेविद्यायांकुलशीलयोः ॥ ११ ॥ प्रतिजज्ञे
ततःकन्यांललितांगुणराशये ॥ शुभेमुहूर्तेचतयोर्विवाहंकृतवान्प्रभुः ॥१२॥ वरायब्राह्मणेभ्यश्चददौबहुधनंमुदा ॥ विदधेचतयोर्गेहंनातिदूरंस्व
वेश्मतः ॥१३॥ तत्रोषतुःसानुरागौमिथस्तौदंपतीचिरम् ॥ पिधानकंतयानीतंनिजंललितयागृहम् ॥१४॥ शनैरथधनंसर्वंगोपतेरगमद्गृहात् ॥ गुण
राशिर्धनीजातोमहादेव्याःप्रसादतः ॥१५॥ करंडस्यपिधानंतज्जनन्याबहुवासरम् ॥ याचितापिनवैप्रादाल्ललितापूजितंगृहे ॥१६॥ अथसागोपते
र्भार्यातस्यैवानर्चनाद्धतम् ॥ इत्थंविचिंत्यपापात्माजामातरमघातयत् ॥१७॥ समिदर्थंवनंयातंस्वयंतद्देहमाययौ ॥ शोचंतींकिलतांकन्यांसतुदे
व्याःप्रसादतः ॥१८॥ उत्थायविपिनादेत्यभुक्ताशेतेसुखंगृहे ॥ पादसंवाहनंतस्यकुरुतेललितातदा ॥१९॥ तंदृष्ट्वादुःखिताभूमौप्रणिपत्यपुनःपुनः
॥ लज्जिताकृच्छ्रतःपृष्टानिजपापंन्यवेदयत् ॥१२०॥ स्कंदउवाच ॥ गुणराशिस्तदातस्यैप्रायश्चित्तंददौबहु ॥ सात्मानंबहुकालेनपूतंकृच्छ्रैश्चकारह
॥२१॥ श्रीपतेस्त्वचलांलक्ष्मींसमालोक्यतपोधनाः ॥ गोपतिस्तमथापृच्छद्भ्रातस्त्वंवर्तसेकथम् ॥२२॥ किमाचरसिकल्याणंयेनश्रीरनपायिनी ॥
इतितस्यवचःश्रुत्वाश्रीपतिर्विस्मितःपुनः ॥२३॥ आस्मारयद्व्रतंदेव्यायत्कृतंगुरुमंदिरे ॥ सोपिभक्त्याव्रतंचक्रेपुनर्भ्रात्रोपदेशितम् ॥ २४ ॥
लेभेसपरमामृद्धिंपुत्रांश्चमुदितोभवत् ॥ उपांगललितादेव्याःकुर्यादाराधनंततः ॥२५॥ एवमेतत्पुरावृत्तंमाहात्म्यंकथितंमया ॥ कृतमन्यैश्चबहुभि
स्तेपिलब्धमनोरथाः ॥ २६ ॥ व्रतमेतत्तुयःकुर्यादपुत्रःपुत्रवान्भवेत् ॥ इदंतुललितादेव्याःकृत्वाव्रतमनुत्तमम् ॥ २७ ॥ पूज्योभवतिलोक
स्यसत्यंसत्यंनचान्यथा ॥ विधानमस्यवक्ष्येहंतच्छृणुध्वंतपोधनाः ॥ २८ ॥ शुक्लपक्षेतुपंचम्यामिषेमासिचरेद्व्रतम् ॥ गर्जितंसंध्ययोस्त्या

ज्यंदिनवृद्धिक्षयौतथा ॥ ॥ २९ ॥ निर्वर्त्यावश्यकंकर्मशुचीरागविवर्जितः ॥ ततोगत्वावनंविप्राःप्रार्थयेच्चवनस्पतिम् ॥ १३० ॥ आयुर्बलंय
शोवर्चःप्रजाःपशुवसूनिच ॥ ब्रह्मप्रज्ञांचमेधांचत्वन्नोदेहिवनस्पते ॥ ३१ ॥ वनस्पतिप्रार्थना ॥ अपामार्गसमुद्भूतैर्दंतकाष्ठैःकरोम्यहम् ॥
दंतानांधावनंमातःप्रसन्नाभवसर्वदा ॥ ३२ ॥ दंतकाष्ठग्रहणम् ॥ चत्वारिंशत्तथाष्टौचकल्पयित्वाविधानतः ॥ दंतकाष्ठान्युपादायतडागंवा
नदींव्रजेत् ॥ ३३ ॥ मुखदुर्गंधिनाशायदंतानांचविशुद्धये ॥ ष्ठीवनायचगात्राणांकुर्वेहंदंतधावनम् ॥ ३४ ॥ इतिदंतधावनम् ॥ दंतधावनपूर्वा
णिमज्जनानिसमाचरेत् ॥ ततोयथाविधिस्नात्वाशुक्लवासागृहंव्रजेत् ॥३५॥ शुचौदेशेमंडपिकांकृत्वातीवमनोहराम् ॥ सौवर्णींप्रतिमांशक्त्या
कल्पयेन्मंत्रपूर्विकाम् ॥ ३६ ॥ उपचारैःषोडशभिरेभिर्मंत्रैःसमाहितः ॥ कुर्यात्पूजांप्रयत्नेनदूर्वाभिश्चविशेषतः ॥३७॥ द्विजायवाणकंदद्याद्विं
शत्यावटकादिभिः ॥ ततः कथांसमाकर्ण्यवाणकान्नस्यसंख्यया ॥ ३८ ॥ स्वयमद्यात्तदेवान्नंवाग्यतःसहबांधवैः ॥ रात्रौजागरणंकुर्यान्नृत्य
गीतादिमंगलैः ॥ ३९ ॥ प्रभातेपूजयेद्देवींततःकुर्याद्विसर्जनम् ॥ सवाहनाशक्तियुतावरदापूजितामया ॥ १४० ॥ मातर्मामनुगृह्याथगम्यतां
निजमंदिरम्॥तमर्चांगुरवेदद्याद्दानानिचसभूरिशः ॥४१॥व्रतमेवंचयःकुर्यात्पुत्रबान्धववान्भवेत् ॥ विद्यावान्रोगनिर्मुक्तःसुखीगोधनवान्भवेत् ॥
॥ ४२ ॥ अवैधव्यंचलभतेस्त्रीकन्यावरमुत्तमम् ॥ विजयंपुष्टिमायुष्यंयच्चान्यदपिवांछितम् ॥ ४३ ॥ इत्येतद्व्रतमाख्यातंसे
तिहासंमहर्षयः ॥ शृण्वन्नपिनरोभक्त्यासुखमाप्नोतिनिश्चितम् ॥ ४४ ॥ निर्मुक्तःससुखीधीमान्व्रतराजप्रसादतः ॥ वित्तमारोग्यमायुष्यंप्रा

---

[1] निशिवास्याद्विसर्जनमित्यपिपाठः ।

प्रोतिचनसंशयः ॥ ४८ ॥ इतिश्री॰ उंपांगल॰ क॰ सं॰ ॥ अथोद्यापनम् ॥ आचार्यंवरयेत्पश्चादृत्विजोविंशतिंतथा ॥ उपलिप्तेशु
चौदेशेविलिखेन्मंडलंततः ॥ १ ॥ब्रह्मादींश्चततःस्थाप्यपूजयेद्विधिमंत्रतः ॥ अव्रणेकलशेशुद्धेललितांस्थापयेत्तथा ॥ रात्रौजागरणंकृत्वाप्र
भातेहोममाचरेत् ॥ इक्षुदंडतिलैःशुद्धैःपायसेनापिवाव्रती ॥ अष्टोत्तरशतंहुत्वाबलिदानंसमाचरेत् ॥ वायनंचततोदद्याद्वंशपात्रेनिधायच ॥
वटकान्विंशतिसंख्यान्निर्मलान्घृतपाचितान् ॥ आचार्यंपूजयेत्पश्चाद्वस्त्रालंकारधेनुभिः ॥ ऋत्विजश्चतथादद्यात्कुंभंवस्त्रंसदक्षिणम् ॥ विसृज्य
चततःपीठमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ भोजयेच्चततोविप्रान्पायसान्नेनभक्तितः ॥ विप्राज्ञांचततोगृह्यस्वयंभुंजीतबंधुभिः ॥ इतिश्रीस्कंदपु॰ उपां
गललि॰व्रतोद्यापनंसंपूर्णम्॥अथमाघशुक्लपंचम्यांवसंतप्रवृत्तिः॥सामध्याह्नव्यापिनीग्राह्या ॥ दिनद्वयेतद्व्याप्तावव्याप्तौवापूर्वा ॥ तत्रविष्णोः
पूजाकार्या ॥ माघेमासिसितेपक्षेपंचम्यांपूजयेद्धरिम् ॥ पूर्वविद्धाप्रकर्तव्यावसंतादौतथैवच॥तैलाभ्यंगंततःकृत्वाभूषणानिचधारयेत् ॥ नित्यं
नैमित्तिकंकृत्वापिष्टातेनार्चयेद्धरिम् ॥ गंधपुष्पैश्चधूपैश्चनैवेद्यैःपूजयेत्सदा॥नारीनरोवाराजेंद्रसंतर्प्यपितृदेवताः॥ स्रक्चंदनसमायुक्तान्ब्राह्मणा
न्भोजयेत्ततः ॥ इतिहेमाद्रौवसंतपंचमीविधिः ॥ ॥ अथ षष्ठीव्रतानि ॥ ॥ तत्रभाद्रशुक्लषष्ठ्यांललिताव्रतंहेमाद्रौभविष्ये ॥ सामध्याह्नव्या
पिनीग्राह्या॥तद्व्याप्तावव्याप्तौवापूर्वाजागरणप्रधानत्वात् ॥ इदंगुर्जरदेशेप्रसिद्धम् ॥ कृष्णउवाच ॥ भद्रेभाद्रपदेमासिशुक्लेषष्ठ्यांसुसंयुता ॥
नारीस्नात्वाप्रभातेतुशुक्लमाल्यांबराशुचिः ॥ सुवेषाभरणोपेताभूत्वासंगृह्यवालुकाम् ॥ कृत्वातस्यावंशपात्रेपंचपिंडाकृतिंशुभाम् ॥ ध्यात्वा

---

१ गुलालेतिप्रसिद्धेन ।

तुललितांदेवींतपोवननिवासिनीम् ॥ पंकजंकरवीरंचनेवालींमालतींतथा ॥ नीलोत्पलंकेतकंचसंगृह्यतगरंतथा ॥ एकैकाष्टशतंग्राह्यमष्टाविंशतिरेववा ॥ अक्षताःकलिकाग्राह्यास्ताभिर्देवींसमर्चयेत् ॥ प्रार्थयेदग्रतोभूत्वादेवींतांगिरिशप्रियाम् ॥ गंगाद्वारेकुशावर्तेबिल्वकेनीलपर्वते ॥ स्नात्वाकनखलेतीर्थेहरंलब्धवतींपतिम् ॥ ललितेललितेदेविसौख्यसौभाग्यदायिनि ॥ अनंतंदेहिसौभाग्यंपुत्रपौत्रप्रवर्धनम् ॥ मंत्रेणानेनकुसुमैश्चंपकैर्बकुलैःशुभैः ॥ एवमभ्यर्च्यविधिनानैवेद्यंपुरतोन्यसेत् ॥ त्रपुसैरपिकूष्मांडैर्नारिकेरैःसुदाडिमैः ॥ बीजपूरैःसतुंडीरैःकारवेल्लैःसचिर्भटैः ॥ फलैस्तत्कालसंभूतैःकृत्वाशोभांतदग्रतः ॥ विरूढैर्धान्यसंभूतैर्दीपिकाभिःसमंततः ॥ सार्धसगुडकैर्धूपैःसोहालककरंजकैः ॥ घृ[1]तपक्कैःकर्णवेष्टैर्मोदकैरुपमोदकैः ॥ बहुप्रकारैर्नैवेद्यैर्यथाविभवसारतः ॥ एवमभ्यर्च्यविधिवद्रात्रौ[2]जागरणोत्सवम् ॥ गीतवाद्ययुतैर्नृत्यैःप्रेक्षणीयैरनेकधा ॥ सखीभिःसहितासाध्वीतांरात्रिंप्र[3]शमंनयेत् ॥ नचसंमीलयेन्नेत्रेनारीयामचतुष्टयम् ॥ दुर्भगादुःखितावंध्यानेत्रसंमीलनाद्भवेत् ॥ एवंजागरणंकृत्वासप्तम्यांसरितंनयेत् ॥ गंधपुष्पैरथाभ्यर्च्यगीतवाद्यपुरःसरम् ॥ तच्चदद्याद्द्विजेंद्रायनैवेद्यादिनृपोत्तम ॥ स्नात्वावस्त्रंपरीधायधृत्वासौभाग्यकुंकुमम् ॥ ततोगृहंसमागत्यहुत्वावैश्वानरंक्रमात् ॥ देवान्पितॄन्ब्राह्मणांश्चपूजयित्वासुवासिनीः ॥ कन्यकाश्चैवसंभोज्य[4]दीनानाथांश्चभोजयेत् ॥ भक्ष्यभोज्यैर्बहुविधैर्दत्वादानानिभूरिशः ॥ ललितामेऽस्तुसुप्रीताइत्युक्त्वातुविसर्जयेत् ॥ यःकश्चिदाचरेदेतद्व्रतंसौभाग्यदंपरम् ॥ षष्ठ्यांतुललितासंज्ञंसर्वपापनिबर्ह

---

[1] गुडपुष्पैरित्यपिपाठः । [2] कुर्यादितिशेषः । [3] समापयेदित्यर्थः । [4] ब्राह्मण्योदशपंचचेत्यपिपाठः ।

णम् ॥ नरोवायदिवानारीतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ यत्तुलभ्यंव्रतैश्चान्यैर्दानैर्वानृपसत्तम ॥ तपोभिर्नियमैर्वापितद्देतेनहिलभ्यते ॥ इहचै
वातुलासंपत्सौभाग्यमनुभूयच ॥ कृत्वामूर्ध्निपदंपार्थसपत्नीनांयशस्विनी ॥ मृताशिवपुरंप्राप्यदेवैरसुरपन्नगैः ॥ प्राप्नोतिदर्शनंदे
व्यास्तयातुसहमोदते ॥ पुण्यशेषादिहागत्यपुण्यसौख्यैकभाजनम् ॥ सास्त्रीत्रेतायुगेसाध्वीसीतेवप्रियवल्लभा ॥ इदंयः शृणुया
त्पार्थपठेद्वासाधुसंसदि ॥ सोपिपापविनिर्मुक्तःशक्रलोकेमहीयते ॥ षष्ठ्यांजलांतरगतांवरवंशपात्रेसंगृह्यपूजयतियासिकतांक्रमेण ॥ नक्तं
चजागरमनुद्धतवेशशीलाकुर्यादसौत्रिभुवनेललितेवभाति ॥ इतिहेमाद्रौललिताषष्ठीव्रतंसंपूर्णम् ॥ ॥ अथभाद्रपदकृष्णषष्ठ्यांक
पिलाषष्ठीव्रतम् ॥ ॥ तच्चयोगविशेषेणपूर्वविद्धायांपरविद्धायांवाकार्यम् ॥ तेचयोगाःपुराणसमुच्चयेदर्शिताः ॥ भाद्रेमास्यसितेपक्षे
भानौचैवकरेस्थिते ॥ पातेकुजेचरोहिण्यांसाषष्ठीकपिलास्मृता ॥ संयोगेतुचतुर्णांचनिर्दिष्टापरमेष्ठिना ॥ ॥ अथव्रतविधिर्हेमाद्रौ
स्कांदे ॥ विक्रांतउवाच ॥ रूपसंपदमारोग्यंसंततिंचातिपुष्कलाम् ॥ प्राप्नुवंतिनरायेननियमंतंवदस्वमे ॥ १ ॥ अगस्त्यउवाच ॥
साधुसाधुमहाप्राज्ञयत्पृष्टोहंत्वयानघ ॥ तत्सर्वंकथयिष्यामिततःश्रेयोभविष्यति ॥ शृणुपार्थिववक्ष्यामिस्वर्गमोक्षप्रदंनृणाम् ॥ २ ॥
यच्चगुप्तंपुराराजन्ब्रह्मरुद्रेन्द्रदैवतैः ॥ असुराणांचसर्वेषांराक्षसानांतथैवच ॥ ३ ॥ शंकरेणपुराचैतत्षण्मुखायनिवेदितम् ॥ षण्मुखेनम
माख्यातंमहापातकनाशनम् ॥ ४ ॥ यच्छ्रुत्वाब्रह्महागोघ्नःसुरापोगुरुतल्पगः ॥ अगारदाहीगरदःसर्वपापरतोपिवा ॥ ५ ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यः
स्वर्गलोकंचगच्छति ॥ यच्चपुण्यंपवित्रंचनृणामद्भुतनाशनम् ॥ ६ ॥ उपकारायलोकानांतथातवनृपोत्तम ॥ शृणुभूपमहापुण्यंषष्ठीमाहा

त्म्यमुत्तमम् ॥ ७ ॥ [1]प्रौष्ठपदासितेपक्षेषष्ठीभौमेनसंयुता ॥ व्यतीपातेनरोहिण्यासाषष्ठीकपिलास्मृता ॥ ८ ॥ [2]आश्विनस्यासितेपक्षेमहा
पुण्यप्रवर्धिनी ॥ षष्टिसंवत्सरस्यांतेसापुनस्तेन[3]संयुता ॥ ९ ॥ चैत्रवैशाखयोर्मध्येसितेपक्षेशुभोदया ॥ वैशाखेपिचराजेंद्रद्वारवत्यांपरा
स्मृता ॥ १० ॥ यदिहस्तेसहस्रांशुस्तदाकार्यंव्रतंबुधैः ॥ अस्यांचैवहुतंदत्तंयत्किंचित्प्रतिपादितम् ॥ ११ ॥ तस्यसर्वस्यपुण्यस्य
संख्यावक्तुंनशक्यते ॥ यस्मिन्कालेभवेदेतैर्गुणैःषष्ठीयुतातदा ॥ १२ ॥ पंचम्यामेकभक्तंचकुर्यात्तत्रविचक्षणः ॥ षष्ठ्यांप्रातःसमुत्थायकृत्वा
दौदंतधावनम् ॥ जलपूर्णांजलिंकृत्वाइमंमंत्रमुदीरयेत् ॥ १३ ॥ निराहाराद्यदेवेशत्वद्भक्तस्त्वत्परायणः ॥ पूजयिष्याम्यहंभक्त्याशरणंभव
भास्कर ॥ १४ ॥ अर्घ्यंदत्वेतिसंकल्पंकृत्वायत्नाच्छुचिस्ततः ॥ स्नानंकृत्वाप्रयत्नेननद्यांतीर्थेथवाह्रदे ॥ १५ ॥ तडागेदीर्घिकायांवागृहे
वानियतात्मवान् ॥ देवदारुंतथोशीरंकुंकुमैलामनःशिलम् ॥ १६ ॥ पद्मकंपत्रकं[4]षष्टिंमधुगव्येनपेषयेत् ॥ क्षीरेणालोड्यकल्केनस्नानंकुर्या
त्समंत्रकम् ॥ १७ ॥ आपस्त्वमसिदेवेशज्योतिषांपतिरेवच ॥ पापंशमयदेवेशमनोवाक्कायकर्मजम् ॥१८॥ पंचगव्यकृतस्नानःपंच[5]भंगैस्तुमा
र्जयेत् ॥ आनयेन्मृत्तिकांशुद्धांस्नानार्थंवैप्रयत्नतः ॥ १९ ॥ मृत्तिकेब्रह्मपूतासिकाश्यपेनाभिमंत्रिता॥ पवित्रंकुरुमांनित्यंसर्वपापात्समुद्धर ॥
॥२०॥अनेनमृत्तिकास्नानम्॥मंत्रेणानेनवरुणंप्रार्थयेद्भक्तिमान्नरः॥२१॥पाशाग्रहस्तवरुणसर्ववारीश्वरप्रभो ॥ अद्याहंप्रार्थयामित्वांपूतंकुरुसुरे
श्वर॥२२॥आदित्योभास्करोभानूरविःसूर्योदिवाकरः॥प्रभाकरोवितिमिरोदेवःसर्वेश्वरोहरिः ॥२३॥ इतिजपित्वा ॥ गोमयेनोपलिप्तायांभूम्यां

---

[1] भाद्रपदः । [2] हेमाद्रौतु एतदर्धस्थाने द्वितीयातुमहापुण्यादुर्लभाव्रतिनःक्वचित् इत्यर्धमस्ति । [3] पूर्वोक्तयोगेन । [4] षष्टिकतंडुलाः । [5] पंचपल्लवैः ।

वैकुंकुमेनतु॥ मंडलंसर्वतोभद्रमालिखेद्बुद्धिमान्नरः ॥ तत्रमध्येलिखेत्पद्ममष्टपत्रंसकर्णिकम् ॥ २४ ॥ पूर्वपत्रेन्यसेत्सूर्यमाग्नेयेतपनंन्यसेत् ॥ सुवर्णरेतसंयाम्येनैर्ऋत्येचन्यसेद्रविम् ॥ २५ ॥ आदित्यंवारुणेपत्रेवायव्येचदिवाकरम् ॥ सौम्येप्रभाकरंतत्रसूरमीशानपत्रके ॥ २६ ॥ तीव्ररश्मिधरंदेवंब्रह्माणंचैवविन्यसेत् ॥ आधाररूपिणंदेवंमध्येचैववारुणंन्यसेत् ॥ २७ ॥ सहस्ररश्मिंसूर्यंचसूक्ष्मस्थूलगुणान्वितम् ॥ सर्वगंसर्वरूपंच[1]मध्येभास्करमेवच ॥ सप्ताश्वरथमारूढंपद्महस्तंदिवाकरम् ॥ अक्षसूत्रधनुष्पाणिंकुंडलैर्मुकुटेनच ॥ रत्नैर्नानाविधैर्युक्तंसौवर्णंतत्रकारयेत् ॥ शक्तितस्तुपलादूर्ध्वंतदर्धंकर्षतोपिवा ॥ सौवर्णमरुणंकुर्याद्रज्जुंचैवतथाविधाम् ॥ सप्ताश्वैर्भूषितंकृत्वारथंतस्याग्रतःस्थितम् ॥ अरुणंविनतापुत्रंगृहीताश्वमनूरुकम् ॥ एवंरूपंरथंकृत्वापद्मस्योपरिविन्यसेत् ॥ तस्योपरिन्यसेद्देवंरक्तवस्त्रविभूषितम् ॥ रक्तचंदनमाल्यादिमंडितंचातिशोभनम् ॥ अग्रतःसारथिंकृत्वापूजयेदरुणंशुचिः ॥ रक्तपुष्पैस्तुगंधैश्चतथान्यैरपिशक्तितः ॥ विनतातनयोदेवःकर्मसाक्षीतमोनुदः ॥ सप्ताश्वः सप्तरज्जुश्चअरुणोमेप्रसीदतु ॥ मंत्रेणानेनसंपूज्यसारथिंतदनंतरम् ॥ देवस्यत्वासनंकल्प्यंप्रभूतादिकपंचकम् ॥ प्रभूतंविमलंसारमाराध्यंपरमंशुभम् ॥ दीप्तादिशक्तिभिश्चैवततोभानुंप्रपूजयेत् ॥ दीप्तासूक्ष्मातथाभद्रा[2]बिंबिनीविमलानघा ॥ अमोघावैद्युताचेतिनवमीसर्वतोमुखी ॥ अपवित्रःपवित्रोवासर्वावस्थांगतोपिवा ॥ यःस्मरेद्भास्करंदेवंसबाह्याभ्यंतरःशुचिः ॥ शिखायांभास्करंन्यस्यललाटेसूर्यमेवच ॥ चक्षुर्मध्येन्यसेद्भानुंमुखेतत्ररविंन्यसेत् ॥ कंठेन्यसेद्भानुमंतंपद्महस्तंद्विहस्तयोः ॥ तिमिरक्षयकृद्देवंस्तनयोरेवविन्यसेत् ॥

---

[1] अत्रमध्येपूज्यंभास्करमनूद्यतत्रध्येयागुणाविधीयंते । [2] विनतेत्यपिपाठः ।

जातवेदोभिधंनाभ्यांकव्यांभानुंतथान्यसेत् ॥ उग्ररूपंगुह्यदेशेतेजोरूपंद्विजंघयोः ॥ पादयोःसर्वरूपंतुसूक्ष्मस्थूलगुणान्वितम् ॥ एवंयथोक्तंविन्यस्यपात्रं[1]गृह्यततोर्चयेत् ॥ करवीरार्ककुसुमैरक्तचंदनमिश्रितैः ॥ पुष्पैःसुगंधैर्धूपैश्चकुंकुमैरुपशोभितम् ॥ मार्तंडंभानुमादित्यंभास्करंतपनंरविम् ॥हंसंदिवाकरंचेतिपादतोमुकुटावधि॥पादौजंघेतथाजानुद्वयमूरूकटीतथा॥नाभिवक्षःस्थलंशीर्षमेतेष्वंगेषुपूजयेत्॥आनयेदर्घ्यपात्रंचेद्द्वा[2]र्घ्यंवाताम्रमेवच॥अर्घ्यार्थं[3]दैवतंपात्रमुदकेनप्रपूरयेत्॥पूजयेत्तत्रप्रागादिदेवतास्ताःसमाहितः ॥ दिग्देवतास्ततःपूज्यागंधपुष्पानुलेपनैः॥पात्रेतोयंसमादायसपुष्पफलचंदनम्॥ जानुभ्यामवनींगत्वासूर्यायार्घ्यंनिवेदयेत् ॥ वेदगर्भनमस्तुभ्यंदेवगर्भनमोस्तुते ॥ अव्यक्तमूर्तयेतुभ्यमर्घ्यंगृह्णनमोस्तुते॥ब्रह्ममूर्तिंधरायेशचतुर्वक्रसनातन॥सृष्टिस्थितिविनाशायगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते॥विष्णुरूपधरोदेवः पीतवस्त्रश्चतुर्भुजः ॥ प्रभवःसर्वलोकानामर्घ्यंगृह्णनमोस्तुते ॥ तंरुद्ररूपिणंवंदेभगवंतंत्रिशूलिनम् ॥ योदहेच्चत्रिलोकंवैअर्घ्यंगृह्णनमोस्तुते ॥ उदयस्थमहाभूततेजोराशिसमुद्भव ॥ तिमिरक्षयकृद्देवह्यर्घ्यंगृह्णनमोस्तुते ॥ मंत्रपूतगुडाकेशनृगतेव्याधिनाशन ॥ सप्तभिश्चैवजिह्वाभिरर्घ्यंगृह्णनमोस्तुते ॥ त्वंब्रह्माचत्वंचविष्णूरुद्रस्त्वंचप्रजापतिः ॥ त्वमेवसर्वभूतात्माअर्घ्यंगृह्णनमोस्तुते ॥ का[4]लात्मासर्वभूतात्मावेदात्मासर्वतोमुखः ॥ जन्ममृत्यु

---

[1] पात्रमित्यर्चनांतर्गतार्घ्यसमयएववक्ष्यमाणद्वादशार्घ्यसाधारणपात्रपरिग्रहोविधियते ॥ शोभितमित्यर्चयेदितिक्रियाविशेषणम् ॥ (कौ०)।

[2] चेदित्यनेनवक्ष्यमाणद्वादशार्घ्येषुपूजांतर्गतार्घ्यपात्रात्पात्रभेदपक्षोज्ञाप्यते ॥ (कौ०)।

[3] अर्घ्यावक्ष्यमाणास्तदर्थम् ॥ दैवतंदैवकर्मार्हंताम्रादिजातीयम् ॥ प्रपूरयेदितिवक्ष्यमाणार्घ्यपर्याप्तंपूरणंकार्यमित्याशयः ॥ पूरितपात्रेष्टदिक्षुदिशांपूजनंततोदिक्पालानामिंद्रादीनांततःपूर्वार्घ्यपात्रेपात्रांतरेवातत्तोयंसमादायेतिक्रियावीप्सयासमादायसमादायार्घ्यंनिवेदयेदित्यर्थः ॥ (कौ०)।

[4] अत्रहरिदश्वइत्यर्धस्यकालात्मेत्याद्यर्द्धचतुष्टयांतेषुप्रत्येकमनुषंगान्मंत्रचतुष्टयंबोध्यम् ॥ अतएवदारिद्र्येत्यर्धद्वये दिवाकरपदपाठनिमित्तपौनरुक्त्यभावः ॥ एवंसतिद्वादशमंत्राःसंपद्यंते (कौ०)।

जराशोकसंसारभयनाशनः ॥ दारिद्र्यव्यसनध्वंसीश्रीमान्देवोदिवाकरः ॥ सुवर्णःस्फाटिकोभानुःस्वर्णरेतादिवाकरः ॥ हरिदश्वोंशुमालीच अर्घ्यंगृह्णनमोस्तुते॥चतुर्भिर्मूर्तिभिःसंस्थात्वष्टाभिःपरिगीयते॥सामध्वनिस्तुतोयज्ञेअर्घ्यंगृह्णनमोस्तुते ।अथगंधंचपुष्पंचतथाधूपंप्रदीपकम्। नैवेद्यंचयथाशक्त्याप्रार्थयेत्सूर्यदेवताम्॥अग्निमीळेनमस्तुभ्यंनमस्तेजातवेदसे॥इषेत्वैवनमस्तुभ्यमग्नेचैवनमोनमः॥ शन्नोदेवीनमस्तुभ्यंजगज्जन्मनमोनमः॥आत्मरूपिन्नमस्तुभ्यंविश्वमूर्तेनमोनमः॥त्वंधातात्वंचवैविष्णुस्त्वंब्रह्मात्वंहुताशनः॥मुक्तिकाममभीप्सामिप्रार्थयामिसुरेश्वर॥ विश्वतश्चक्षुराख्यातोविश्वतश्चरणाननः॥विश्वात्मासर्वतोदेवःप्रार्थयामिसुरेश्वर ॥ इतिमंत्रंसमुच्चार्यनमस्कुर्वीतभस्करम् ॥ संवर्चसेतिपाणिभ्यां तोयेनविमृजेन्मुखम् ॥ हंसःशुचिषदित्यृचासूर्यस्यैवावलोकनम् ॥ उदुत्यंचित्रमित्येतत्सूक्तंदेवाग्रतोजपेत्॥[2]पद्मकेसरकोणेतुफलकंचैवकारयेत् ॥ [3]फलैःपुष्पैरक्षतैश्चभक्ष्यैर्नानाविधैरपि ॥ शय्यांतत्रचदेवस्यशुभेदेशेप्रकल्पयेत्॥षड्धान्यंषड्रसंचैवरौप्यंचैवमहाप्रभुम् ॥ पुरुषंखड्गहस्तं चकारयेच्चैवबुद्धिमान् ॥ वस्त्रयुग्मेनसंछन्नंलवणोपरिविन्यसेत् ॥ अनेनैवतुमंत्रेणस्नानमर्घ्यार्चनंततः ॥ नमस्तेक्रोधरूपायखड्गहस्तजिघांसवे ॥ जिघांसकंचत्वांदृष्ट्वादुद्रुवुःसर्वदेवताः ॥ त्वयाव्याप्तंमेरुपृष्ठंचंडभास्करसुप्रभम् ॥ अतस्त्वांपूजयिष्यामिअर्घ्यंगृह्णनमोस्तुते ॥ क्षपयित्वातुतांरात्रिंगीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ ततस्त्वभ्युदितेसूर्येहोमंकुर्यात्स्वशक्तितः ॥ [4]पूजयेत्तत्रशक्त्याचदेवांश्चविधिवद्गुरुम् ॥ होमोर्कस्यस

---

१ दत्वेतिशेषः।२ प्रशस्तेचैवकोणेचेत्यपिपाठः॥ (कौ०)। ३अत्रास्तप्रारंभसमयेकोणफलकोपरिऐशानादिशिशय्यांनिधायतत्समीपेफलपुष्पाक्षतनानाविधभक्ष्यैः सहषड्रसषड्धान्यानिनिधायशय्ययाअधोलवणंनिधायराजतंखड्गहस्तंपुरुषंशय्योपरिनिधायतत्रनमस्तइतिमंत्रेणपंचोपचारपूजनंतदंतर्गतार्घ्यदानंत्वयाव्याप्तमितिमंत्रेणेतिबोध्यम्॥(कौ०)४तत्रहोमारंभे॥देवानावाहितान्।शक्त्यापंचोपचारैरिप।

मिद्भिश्चघृतमिश्रैस्तिलैस्तथा ॥ संसिद्धंचचरुद्रव्यंघृतंचजहुयाद्विजः ॥ आकृष्णेनेतिमंत्रेणशतमष्टोत्तरंक्रमात् ॥ होमोव्याहृतिभिर्वाथस्विष्टकृत्तदनंतरम् ॥ कपिलांपूजयेद्देवींसवत्सांपापनाशिनीम् ॥ वस्त्रयुक्तांसघंटांचस्वर्णशृंगविभूषिताम् ॥ ताम्रपृष्ठींरौप्यखुरांकांस्यदोहनकान्विताम् ॥ मंत्रेणा[2]नेनतांदद्याद्ब्राह्मणायचशक्तितः ॥ कपि[3]लेसर्वभूतानांपूजनीयासिरोहिणी॥सर्वतीर्थमयीयस्मादतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ यालक्ष्मी ॥ सर्वदेवानांयाचदेवेष्ववस्थिता ॥ धेनुरूपेणसादेवीममशांतिंप्रयच्छतु ॥ देहस्थायाचरुद्राणांशंकरस्यचयाप्रिया ॥ धेनुरूपेणसादेवीममपापंव्यपोहतु ॥ विष्णोर्वक्षसियालक्ष्मीःस्वाहाचैवविभावसोः ॥ चंद्रार्कानलशक्तिर्याधेनुरूपास्तुमेश्रिये ॥ चतुर्मुखस्ययालक्ष्मीर्यालक्ष्मीर्धनदस्यच ॥ लक्ष्मीर्यालोकपालानांसाधेनुर्वरदास्तुमे ॥ स्वधात्वंपितृमुख्यानांस्वाहायज्ञभुजामपि ॥ वषड्याप्रोच्यतेलोकेसाधेनुस्तुष्टिदास्तुमे ॥ गावोमेअग्रतःसंतुगावोमेसंतुपृष्ठतः ॥ गावोमेहृदयेसंतुगवांमध्येवसाम्यहम् ॥ गावःस्पृष्ट्वानमस्कृत्ययोवैकुर्यात्प्रदक्षिणम् ॥ प्रदक्षिणीकृतातेनसप्तद्वीपावसुंधरा ॥ नमस्तेकपिलेदेविसर्वपापप्रणाशिनि ॥ संसारार्णवमग्नंमांगोमातस्त्रातुमर्हसि ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्त्वंहेमबीजंविभावसोः ॥ अनंतपुण्यफलदमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ रक्तवस्त्रयुगंयस्मादादित्यस्यचवल्लभम् ॥ प्रदानात्तस्यमे

---

१ सुवर्णास्यामित्यपिपाठः ॥ २ अस्यपूजयेदितिपूर्वक्रिययान्वयः ॥ ३ कापिलेइत्यादिभिःषण्मंत्रैःक्रमेणगंधपुष्पधूपदीपनैवेद्यतांबूलानिदेयानि ॥ गावोमेइत्यनेनतुस्पर्शननमस्काखदक्षिणाआवृत्त्याकार्या ॥ ततोब्राह्मणंसंपूज्यनमस्तेकपिलेइतिमंत्रेणगांदद्यात् ॥ हिरण्यगर्भेत्यनेनहेमरूपांदक्षिणांरक्तवस्त्रयुगमित्यनेनरक्तवस्त्रयुग्मंचदद्यात् ॥ ततोभास्करःप्रतिगृह्णातीतिमंत्रेणसूर्यप्रतिमांसदक्षिणांदद्यात् ॥ (कौ०) ४ देवानामित्यपिपाठः ।

सूर्योह्यतःशांतिंप्रयच्छतु ॥ [1]सुवर्णवस्त्रयुग्मंचपरिधानंचकारयेत् ॥ एतैःप्रकारैःसंयुक्तांदद्याद्धेनुंद्विजातये ॥ भानुंसदक्षिणंदद्यान्मंत्रेणानेनयत्नतः ॥ भास्करःप्रतिगृह्णातिभास्करोवैददातिच ॥ भास्करस्तारकोभाभ्यांतेनवैभास्करोमम ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्पायसेनगुडेनच ॥ शक्त्याचदक्षिणांदद्यात्तेभ्यश्चैवविशेषतः ॥ अल्पवित्तोपियःकश्चित्सोपिकुर्यादिमंविधिम् ॥ आत्मशक्त्यनुसारेणसोपितत्फलमाप्नुयात् ॥ आचार्यस्यततोभक्त्यासर्वंपाणौविनिक्षिपेत् ॥ गोभूहिरण्यवासांसिव्रीहयोलवणंतिलाः ॥ एतत्सर्वंप्रदत्त्वातुकपिलांप्रार्थयेत्ततः ॥ कपिलेपुण्यकर्मासिनिष्पापेपुण्यकर्मणि ॥ मांसमुद्धरदीनंचददतोह्यक्षयंकुरु ॥ दिविवादित्रशब्दैश्चसेव्यसेकपिलासदा ॥ तथाविद्याधराःसिद्धाभूतनागगणाग्रहाः ॥ कपिलारोमसंख्यातास्तत्रदेवाःप्रतिष्ठिताः ॥ पुष्पवृष्टिंप्रमुंचंतिनित्यमाकाशसंस्थितः ॥ ब्राह्मणोत्पादितेदेविअग्निकुंडात्समुत्थिते ॥ नमस्तेकपिलेपुण्येसर्वदेवनमस्कृते ॥ जयनित्यंमहासत्त्वेसर्वतीर्थादिमंगले ॥ दातारंस्वजनोपेतंब्रह्मलोकंनयाशुवै ॥ ततःप्रदक्षिणांकृत्वानत्वाब्राह्मणपुंगवान् ॥ आशीर्वादान्वदेयुस्तेपुत्रपौत्रधनागमान् ॥ आरोग्यंरूपसौभाग्यंसर्वदुःखविवर्जितः ॥ अंतेगोलोकमासाद्यचिरायुः सुखभाग्भवेत् ॥ यदास्वर्गात्प्रपततिराजाभवतिधार्मिकः ॥ सप्तद्वीपवतींभुंक्तेसदाररज्यमकंटकम् ॥ अहोव्रतमिदंपुण्यंसर्वदुःखविनाशनम् ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिदानस्यफलमुत्तमम् ॥ महावेदमयेपात्रेसद्वृत्तेचाक्षयंभवेत् ॥ कपिलाख्यायदाषष्ठीजायतेभुविमानद ॥ व्रतंसर्वव्रतश्रेष्ठमिदमस्यंमहाफलम् ॥ उद्धरिष्यतिदातारंनूनमक्षय्यमव्ययम् ॥ एवंदेवगणाः

---

[1] सुवर्णमलंकारंवस्त्रयुग्मंचपरिधानंयथास्थानधृतंकारयेत्परिग्राहकेण (हे०) ।

सर्वेभूतसंघामहर्षयः ॥ आकाशस्थाः प्रनृत्यंतिपुण्येऽस्मिन्दिवसागमे ॥ पात्रभूतायऋषयेश्रोत्रियायकुटुंबिने ॥ एवंयःकपिलांदद्याद्विधिदृष्टेनकर्मणा ॥ सयातिपरमंस्थानंयावन्नच्यवतेपुनः ॥ इतिहेमाद्र्युक्तोव्रतविधिः ॥ स्कांदेप्रभासखंडेतुसंक्षेपेणोक्तोव्रतविशेषः ॥ उपलिप्तेशुचौदेशेपुष्पाक्षतविभूषिते ॥ स्थापयेदव्रणंकुंभंचंदनोदकपूरितम् ॥ पंचरत्नसमायुक्तंदूर्वापुष्पाक्षतान्वितम् ॥ रक्तवस्त्रयुगच्छन्नंताम्रपात्रेणसंयुतम् ॥ रथंरौप्यपलस्यैवएकचक्रंसुचित्रितम् ॥ सौवर्णींपलसंयुक्तांमूर्तिंसूर्यस्यकारयेत् ॥ कुंभस्योपरिसंस्थाप्यगंधपुष्पैस्तथार्चयेत् ॥ आदित्यंपूजयेद्देवंनामभिःस्वैर्यथोदितैः ॥ आदित्यभास्कररवेभानोसूर्यदिवाकर ॥ प्रभाकरनमस्तुभ्यंसंसारान्मांसमुद्धर ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदोयस्मात्तस्माच्छांतिंप्रयच्छमे ॥ नमोनमस्तेवरदऋक्सामयजुषांपते ॥ नमोस्तुविश्वरूपायविश्वधात्रेनमोस्तुते ॥ एवंसंपूज्यविधिवद्देवदेवंदिवाकरम् ॥ पूजयेत्कपिलांधेनुंवस्त्रमाल्यानुलेपनैः ॥ दानमंत्रः ॥ दिव्यमूर्तिर्जगच्चक्षुर्द्वादशात्मादिवाकरः ॥ कपिलासहितोदेवोममसुक्तिंप्रयच्छतु ॥ यस्मात्त्वंकपिलेपुण्येसर्वलोकस्यपावनी ॥ प्रदत्तासहसूर्येणमममुक्तिप्रदाभव ॥ ॥ इतिस्कांदेप्रभासखंडोक्तंकपिलाषष्ठीव्रतंसंपूर्णम् ॥ ॥ अथकार्तिकेस्कंदषष्ठीव्रतम् ॥ सापूर्वयुताग्राह्या ॥ कृष्णाष्टमीस्कंदषष्ठीशिवरात्रिश्चतुर्दशी ॥ एतापूर्वयुताःकार्यास्तिथ्यंतेपारणंभवेदितिभृगूक्तेः ॥ हेमाद्रौभविष्ये ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ षष्ठ्यांफलाशनोराजन्विशेषात्कार्तिकेनृप ॥ राज्यच्युतोविशेषेणस्वंराज्यंलभतेऽचिरात् ॥ षष्ठीतिथिर्महाराजसर्वदासर्वकामदा ॥ उपोष्यासाप्रयत्नेनसर्वकालंजयार्थिना ॥ कार्तिकेयस्यदयिताएषा

षष्ठीमहातिथिः ॥ देवसेनाधिपत्यंहिप्राप्तमस्यांमहात्मना॥अस्यांहिश्रीसमायुक्तोयस्मात्स्कंदोभवत्पुरा॥तस्मात्षष्ठ्यांनभुंजीतप्राप्नुयाद्भार्गवीं
सदा॥दत्वार्घ्यंकार्तिकेयायस्थित्वावैदक्षिणामुखः॥दध्नाऽक्षतोदकैःपुष्पैर्मंत्रेणानेनसुव्रत ॥ सप्तर्षिदारजस्कंदसेनाधिपमहाबल॥रुद्रोमाग्निजषड्
क्रगंगागर्भनमोस्तुते ॥ प्रीयतांदेवसेनानीःसंपादयतुहृद्गतम्॥दत्वाविप्रायचामान्नंयच्चान्यदपिवर्तते ॥ पश्चाद्भुङ्क्तेत्वसौरात्र्यांभूमिंकृत्वातुभाज
नम्॥एवंषष्ठीव्रतस्थस्यउक्तंस्कंदेनयत्फलम्॥तन्निबोधमहाराजप्रोच्यमानंमयाखिलम् ॥ षष्ठ्यांफलाशनोयस्तुनक्ताहारोभविष्यति ॥ शुक्ला
यामथकृष्णायांब्रह्मचारीसमाहितः ॥ तस्यासिद्धिंधृतिंपुष्टिंराज्यमायुर्निरामयम्॥पारत्रिकंचैहिकंचदद्यात्स्कंदोनसंशयः ॥ अशक्तश्चोपवासेवै
सचनक्तंसमाचरेत् ॥ तैलंषष्ठ्यांनभुंजीतनदिवाकुरुनंदन ॥ यस्तुषष्ठ्यांनरोनक्तंकुर्याद्भरतसत्तम ॥ सर्वपापैर्विनिर्मुक्तोगांगेयस्यप्रसादतः ॥
स्वर्गंचनियतंवासंलभतेनात्रसंशयः ॥ इहचागत्यकालेनयथोक्तफलभाग्भवेत् ॥ देवानामपिवंद्योसौराजराजोभविष्यति ॥ इतिस्कंदषष्ठीव्र
तंभविष्योक्तंसंपूर्णम् ॥ अथभाद्रपदेवामार्गशीर्षेशुक्लेचंपाषष्ठीव्रतंहेमाद्रौस्कांदे ॥ सोत्तरयुताग्राह्या ॥ षण्मुन्योरितियुग्मवाक्यात् ॥ स्कंद
उवाच ॥ प्राप्तराज्यंचराजानंधर्मपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ कदाचिदाययौद्रष्टुंदुर्वासामुनिसत्तमः ॥ तंपप्रच्छमहातेजाधर्मसूनुःकृतांजलिः ॥ राज्य
लाभःकथंजातोममविप्रतपोनिधे ॥ तद्व्रतंश्रोतुमिच्छामिकर्तुंचमुनिसत्तम ॥ दुर्वासाउवाच ॥ शृणुराजन्महाभागव्रतानामुत्तमव्रतम् ॥ अ
स्तीहयच्चीर्णमात्रंसर्वकामांस्तुपूरयेत् ॥ षष्ठीभाद्रपदेशुक्लावैधृत्याचसमन्विता ॥ विशाखाभौमयोगेनसचंपाइतिविश्रुता ॥ देवासुरमनुष्या

---

१ लक्ष्मीम् ।

णांदुर्लभाषष्टिहायनैः ॥ कृतेत्रेतायांपंचाशद्धायनीद्वापरेपुनः ॥ चत्वारिंशत्कलौत्रिंशद्धायनीदुर्लभाततः ॥ आदौकृतयुगेपूर्वंयाचीर्णाविश्वकर्मणा ॥ तत्फलंविश्वकर्तृत्वंप्राजापत्यमवाप्तवान् ॥ पृथुनाकार्तवीर्येणभुवानारायणेनच ॥ ईश्वरेणमयासार्द्धमितरेतरलिप्सया ॥ यश्चैनांविधिवत्कुर्यात्सोनंतंफलमश्नुते ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ तद्विधिंश्रोतुमिच्छामिविस्तराद्वदतोमुने ॥ केमंत्राःकेचनियमाःसापिकिंलक्षणाभवेत् ॥ दुर्वासाउवाच ॥ द्विदैवत्यर्क्षभौमेनवैधृतेनसमन्विता ॥ भाद्रेमासिसितेषष्ठीसाचंपेतिनिगद्यते ॥ पंचम्यांनियमंकुर्यादेकभक्तंसमाचरेत् ॥ चंपाषष्ठीव्रतंकुर्याद्यथोक्तंवचनाद्गुरोः ॥ ततःप्रभातेविमलेदंतधावनपूर्वकम् ॥ कृत्वास्नानंशुचिर्भूत्वासंकल्प्यचयथाविधि ॥ संकल्पमंत्रः ॥ निराहारोद्यदेवेशत्वद्भक्तस्त्वत्परायणः ॥ पूजयिष्याम्यहंभक्त्याशरणंभवभास्कर ॥ ततःस्नानंप्रकुर्वीतनद्यादौविमलेजले ॥ मृदमालभ्यमंत्रैश्चतिलैःशुक्लैश्चमंत्रवित् ॥ सावित्रःपरमस्त्वंहिपरंधामजलेमम ॥ त्वत्तेजसापरिभ्रष्टंपापंयातुसहस्रधा ॥ प्रार्थना ॥ आपस्त्वमसिदेवेशज्योतिषांपतिरेवच ॥ पापंनाशयमेदेववाङ्मनःकर्मभिःकृतम् ॥ स्नानमंत्रः ॥ ततःसंतर्पयेद्देवानृषीन्पितृगणानपि ॥ ततश्चैत्यगृहंमौनीपाखंडालापवर्जितः ॥ स्थंडिलंकारयेच्छुद्धंचतुरस्रंसुशोभनम् ॥ स्थापयेदव्रणंकुंभंपंचरत्नसमन्वितम् ॥ रक्तवस्त्रयुगच्छन्नंरक्तचंदनचर्चितम् ॥ तस्योपरिन्यसेत्सूर्यंसौवर्णंसरथारुणम् ॥ शक्त्यावावित्तसारेणवित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ तमर्चयेद्गंधपुष्पैर्विधिमंत्रपुरःसरम् ॥ पंचामृतेनस्नपनंकुर्यादर्कस्यसंयतः ॥ ततस्तुगंधतोयेनपरांपूजांसमारभेत् ॥ गंधैर्नानाविधैर्दिव्यैःकर्पूरागुरुकुंकुमैः ॥ [1]फलैर्नानाविधैर्दिव्यैकुंकुमैश्चसुगंधिभिः ॥ मंडपं

---

[1] फलैस्तदनुसंभूतैरनेकैश्चसुगंधिभिरित्यपिपाठः ।

कारयेत्तत्रपुष्पमालाविभूषितम् ॥ यथाशोभंप्रकुर्वीतअधश्चोपरिसर्वतः ॥ ततःसंपूजयेद्देवंभास्करंकमलोपरि ॥ मध्येदलेषुपूर्वादिष्वादित्यादीन्सुपूजयेत् ॥ [1]ओंआदित्यायनमः तपनाय० पूष्णेन० भानुमतेन० भानवेन० अर्यम्णेन० विश्व[2]वक्राय० अंशुमतेन० सहस्रांशवेन० खनायका० सुराय० सूर्यायन० खगायन० ॥ १३ ॥ जन्मांतरसहस्रेषुदुष्कृतंयन्मयाकृतम् ॥ तत्सर्वंनाशमायातुत्वत्प्रसादाद्दि[3]वाकर ॥ विनतातनयोदेवःकर्मसाक्षीतमोनुदः ॥ सप्ताश्वःसप्तरज्जुश्चअरुणोमेप्रसीदतु ॥ रथपूजामंत्रः ॥ ततःसंपूजयेद्देवमच्युतंतद्रथस्थितम् ॥ अष्टाक्षरेणमंत्रेणगंधपुष्पादिभिःक्रमात् ॥ ओंघृणिःपूर्वआदित्यइतिमंत्रःसंप्रदायादवगंतव्यः ॥ कालात्मासर्वभूतात्मावेदात्माविश्वतोमुखः ॥ जन्ममृत्युजरारोगसंसारभयनाशनः ॥ उदयेर्घ्यमंत्रः ॥ ततःसंपूजयेच्छुक्लांसवत्सांगांपयस्विनीम् ॥ सवस्त्रघंटाभरणांकांस्यपात्रेचदोहिनीम् ॥ ब्रह्मणोत्पादितेदेविसर्वपापविनाशिनि ॥ संसारार्णवमग्नंमांगोमातस्त्रातुमर्हसि ॥ सुरूपाबहुरूपाश्चमातरोलोकमातरः ॥ गावोमामुपसर्पंतुसरितःसागरंयथा ॥ यालक्ष्मीःसर्वदेवानांयाचदेवेषुसंस्थिता ॥ धेनुरूपेणसादेवीममपापंव्यपोहतु ॥ यालक्ष्मीर्लोकपालानां यालक्ष्मीर्धनदस्यच ॥ चंद्रार्कशक्रशक्तिर्यासाधेनुर्वरदास्तुमे ॥ धेनुपूजामंत्रः ॥ तिलहोमंततःकुर्यात्सावित्र्याष्टोत्तरंशतम् ॥ ततस्तांकल्पयेद्धेनुमर्कोमेप्रीयतामिति ॥ आचार्यायततोदद्यादादित्यंसरथारुणम् ॥ सकुंभरत्नवस्त्रैश्चसर्वोपस्करसंयुतम् ॥ ददामिभानुंभवतेसर्वोपस्करसंयुतम् ॥ मनोभिलषितावाप्तिंकरोतुममभास्करः ॥ दानमंत्रः गृह्णामिभास्कररवेभवंतंविश्वतोमुखम् ॥

---

[1] एषुप्रथमेनमंत्रेणमध्येपूजनमितरैर्द्वादशभिःपूर्वादिदलक्रमेणपूजनमितिहेमाद्रौ । [2] विश्वचक्रायेतिपाठांतरम् । [3] दिवाकरतवार्चनादितिपाठः ।

मनोभिलषितावाप्तिमुभयोःकर्तुमर्हसि ॥ प्रतिग्रहणमंत्रः ॥ सर्वतीर्थमयींधेनुंसर्वयज्ञमयींशुभाम् ॥ सर्वदानमयींदेवींब्राह्मणायददाम्यहम् ॥ गोदानमंत्रः ॥ गृह्णामिसुरभिंदेवींसर्वयज्ञमयींशुभाम् ॥ उभौपुनीहिवरदेउभयोस्तारिकाभव ॥ प्रतिग्रहमंत्रः ॥ ततस्तुभोजयेद्विप्रान्द्वादशैवस्वशक्तितः ॥ दद्याच्चदक्षिणांतेभ्यःप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ ततस्तुस्वयमश्नीयाद्द्विजानामवशिष्टकम् ॥ सहपुत्रैः कलत्रैश्चअन्यैर्बहुजनैर्वृतः ॥ एवंयःकुरुतेचंपांसोऽत्यंतंपुण्यमश्नुते ॥ प्रभूणांचविधिःप्रोक्तस्तत्प्रभूणांचगोचरः ॥ सर्वैश्चैतद्व्रतंकार्यंस्वशक्त्या दुःखभीरुभिः ॥ प्रभुःप्रथमकल्पस्ययोनुकल्पेनवर्तते ॥ विफलंतत्तुतस्यस्यादनीशस्त्वानुकल्पिकः ॥ अथनिर्धनस्यविधिः ॥ ॥ पंचम्यांनियमंकुर्यादाचार्यवचनाद्व्रती ॥ षष्ठ्यांस्नानंप्रकुर्वीतसंतर्प्यपितृदेवताः ॥ अभ्येत्यस्वगृहंमौनीसूर्यंमनसिचिंतयेत् ॥ स्थापयेदव्रणं कुंभंमृत्पात्रंचतथोपरि ॥ तस्योपरिन्यसेत्सूर्यंपलैकेनविर्मितम् ॥ सौवर्णंभक्तिसंयुक्तंरथंसारथिनायुतम् ॥ तमर्चयेज्जगन्नाथंगृहीत्वाज्ञांगुरोः स्वयम् ॥ षडक्षरेणमंत्रेणगंधपुष्पाक्षतादिभिः ॥ ॐनमःसूर्यायेतिमंत्रः ॥ संपूज्यविधिवद्देवंफलपुष्पादिकंचयत् ॥ सूर्यायावेदयेत्सर्वंसूर्योमेप्रीयतामिति ॥ ततःप्रभातेविमलेगत्वागुरुगृहंव्रती ॥ सर्वोपकरणैःसूर्यमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ धान्यंपुष्पंफलंवस्त्रंरत्नधेन्वादिकंचयत् ॥ गवांकोटिसहस्रंतुकुरुक्षेत्रेर्कपर्वणि ॥ चंपादानस्यराजेंद्रकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ सर्वतीर्थप्रदानानितथान्यान्यपिषोडश ॥ चंपयातुलितानीहचंपैकात्वतिरिच्यते ॥ इति श्रीस्कंदपु०चंपाषष्ठीव्रतंसंपूर्णम् ॥ अथमार्गशीर्षशुक्लषष्ठीचंपाषष्ठी ॥ [१]मार्गमासेशुक्लपक्षेषष्ठीवैधृतिसंयुता ॥

---

[१] मार्गभाद्रपदेशुक्लेतिपाठः (कौ०)

रविवारेणसंयुक्तासाचंपाइतिकीर्तिता ॥इतिमल्लारिमाहात्म्ये॥ मार्गशीर्षेऽमलेपक्षेषष्ठ्यांवारेंशुमालिनः ॥ शततारागतेचंद्रे[1]लिंगंस्याद्दृष्टिगोचरमिति॥इयंयोगविशेषेणपूर्वायोगाभावेपराग्राह्या॥इतिचंपाषष्ठी ॥**अथ सप्तमीव्रतानि**॥तत्रवैशाखशुक्लसप्तम्यांगंगोत्पत्तिस्तत्पूजाचोक्तापृथिवीचंद्रोदयेब्राह्मे ॥ वैशाखशुक्लसप्तम्यांजह्नुनाजाह्नवीपुरा ॥ क्रोधात्पीतापुनस्त्यक्ताकर्णरंध्रात्तुदक्षिणात्॥तांतत्रपूजयेद्देवींगंगांगगनमेखलामिति ॥ हरिवंशेपुण्यकव्रतांतेअब्दंप्रातःस्नानमभिधाय ॥ गंगयाव्रतकंदत्तंतदेवौ[2]मेंयशस्कारि ॥ स्नानमभ्याधिकंत्वत्रप्रत्यूषस्यात्[3]मनोजले ॥ अन्यत्रवाजलेमाघशुक्लपक्षेहरिप्रिये ॥ एतद्गंगाव्रतंनामसर्वकामप्रदंस्मृतम् ॥ सप्तसप्तचसप्ताथकुलानिहरिवल्लभे ॥ स्त्रीतारयतिधर्मज्ञागंगाव्रतज्ञचारिणी॥ देयंकुंभसहस्रंतुगंगायाव्रतकेशुभे॥[4]तारणंपारणंचैवतद्व्रतंसार्वकामिकमिति॥अन्यत्रोक्तम्॥वैशाखशुक्लपक्षेतुसप्तम्यांपूजयेद्धरिम्॥ गंगायांविधिवत्स्नात्वाभोजयेद्ब्राह्मणान्दश॥पूजयेत्सूक्ष्मवस्त्रैश्चपुष्पस्रक्चंदनैःशुभैः॥पूजकःसर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ इयंचशिष्टाचारान्मध्याह्नव्यापिनीग्राह्या॥दिनद्वयेतद्व्याप्तावव्याप्तावेकदेशव्याप्तौवापूर्वायुग्मवाक्यात्॥इतिगंगासप्तमीव्रतम् ॥ अथशुक्लादिश्रावणकृष्णसप्तम्यांशीतलाव्रतम्॥तच्चमध्याह्नव्यापिन्यांकार्यम्॥तथाचमाधवीयेहारीतः॥पूजाव्रतेषुसर्वेषुमध्याह्नव्यापिनीतिथिरिति॥अथव्रतविधिःस्कांदे ॥ वंदेहंशीतलांदेवींरासभस्थांदिगंबराम् ॥ मार्जनीकलशोपेतांशूर्पालंकृतमस्तकाम् ॥ कुंभेसंस्थापयेद्देवींपूजयेन्नाममंत्रतः ॥ शीतलेपंचपक्वान्नदध्योदनयुतंशुभम् ॥ नैवेद्यंगृह्यतांदेविघृतमिश्रंचसुंदरि ॥ शीतलेदहमेपापंपुत्रपौत्रसुखप्रदे ॥ धनधान्यप्रदेदेविपूजांगृह्णनमोस्तुते ॥ शीत

---

[1] शिवलिंगदर्शनंकार्यमित्यर्थइति [कौ०]

[2] उमासंबंधीत्यर्थः ।

[3] गंगायाः ।

[4] तारणंदुःखानांपारणंमनोरथानाम् ।

लेशीतलाकारेअवैधव्यसुतप्रदे ॥ श्रावणस्यासितेपक्षेअर्घ्यंगृह्णनमोस्तुते ॥ संपूज्यसप्तगौरीश्चभोजयेच्चप्रयत्नतः ॥ मासपक्षाद्युल्लिख्यममइह
जन्मनिजन्मांतरेचअवैधव्यप्राप्तयेअखंडितभर्तृसंयोगपुत्रपौत्रादिधनधान्यप्राप्तयेचशीतलाव्रतंकरिष्ये ॥ तथायथामिलितोपचारैःशीतलांपू
जयिष्येइतिसंकल्प्य ॥ अष्टदलयुतेपीठेअव्रणंकलशंसंस्थाप्यतदुपरिसौवर्णींशीतलांसंस्थाप्य ॥ वंदेहंशीतलांदेवीमितिमंत्रेणध्यात्वा ॥
ॐ शीतलायैनमः इतिनाममंत्रेण आवाहनम् आसनम् पाद्यम् अर्घ्यम् आचमनम् स्नानम् वस्त्रम् उपवस्त्रम् विलेपनम् अलंकारान् पुष्पाणि
धूपम् दीपम् शीतलेपंचपक्वान्नमितिमंत्रेण नैवेद्यम् करोद्वर्तनम् फलम् तांबूलम् दक्षिणाम् नीराजनम् पुष्पांजलिंचसमर्प्य प्रदक्षिणाम्
नमस्कारान् शीतलेदहमेपापमितिमंत्रेणप्रार्थनां चकृत्वाशीतलेशीतलाकारेइतिमंत्रेणविशेषार्घ्यंदद्यात् ॥ ततोऽव्रतसंपूर्णफलावाप्तयेब्राह्म
णायवायनंदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ दध्यन्नंदक्षिणायुक्तंवाणकंफलसंयुतम् ॥ शीतलाप्रीतयेतुभ्यंब्राह्मणायददाम्यहम् ॥ इतिपूजनम् ॥ अथ
कथाभविष्ये ॥ ॥ कृष्णउवाच ॥ प्रसिद्धंश्रूयतांरम्यंनगरंहस्तिनापुरम् ॥ इंद्रद्युम्नश्चराजाभून्नृपतिर्लोकपालकः ॥ १ ॥ धर्मशीलाभि
धाचासीत्तस्यभार्यायशस्विनी ॥ क्रियाकांडरतासाध्वीदानशीलाप्रियंवदा ॥ २ ॥ बभूवप्रथमःपुत्रोमहाधर्मेतिनामतः ॥ नंदते
पितृवात्सल्यात्कालेन्यस्मिंस्ततोभवेत् ॥ ३ ॥ द्वितीयाचतथापुत्री[1]तस्यजातागुणोत्तमा ॥ पुत्रीलक्षणसंपन्नाशुभकारीतिनामतः ॥
॥ ४ ॥ ॥ वृवधेसापितुर्गेहेसर्वांगगुणसुंदरी ॥ नाम्नारूपेणसाबालासर्वासांचगुणाधिका ॥ ५ ॥ सामुद्रिकगुणोपेतापद्महस्ताप्रियं

---

[1] तस्यपुत्रीअभवत्साचगुणोत्तमाजातेतिनामद्वयम् ।

वदा ॥ कौंडिन्यनगरेराजासुमित्रोनामनामतः ॥ ६ ॥ तत्पुत्रोगुणवान्नामशुभकार्याःपतिर्बभौ ॥ वरोहिदेहमानेनलक्ष्मीवान्रूपवान्गुणैः॥७॥
गुणवाञ्छुभकारिण्याःपाणिंजग्राहधर्मवित् ॥ गृहीत्वापारिबर्हाणिगतोसौनगरंप्रति ॥ ८ ॥ पुनःसमाययौराजागुणवान्हस्तिनापुरम् ॥ वृतः
परिजनैःसर्वैस्तत्पुत्र्यानयनोत्सुकः ॥ ९ ॥ तंदृष्ट्वाशुभकारीसासहर्षाजातसंभ्रमा ॥ प्रणम्यचापितुःपादौतमूचेचारुहासिनी ॥ १० ॥ मयाता
तपरिज्ञातंयदुक्तंपद्मयोनिना ॥ पातिव्रत्यसमोधर्मोनास्तीहभुवनत्रये ॥ ११ ॥ तस्मादाज्ञांदेहिराजन्प्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ रथमारुह्ययास्या
मिस्वामिनास्वपुरंप्रति ॥ १२ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वापितोवाचसुतांप्रति ॥ स्थित्वैकंवासरंपुत्रिशीतलाव्रतमुत्तमम् ॥ १३ ॥ सौभाग्या
रोग्यजनकमवैधव्यकरंपरम् ॥ कृत्वायाहिमतंह्येतत्त्वन्मातुर्ममचैवहि ॥ १४ ॥ इत्युक्त्वाव्रतसामग्रींपूजोपकरणंतथा ॥ संपाद्यराजातां
सद्यःशीतलामर्चितुंनृपः ॥ १५ ॥ प्रेषयामाससरसिब्राह्मणंवेदपारगम् ॥ सपत्नीकंतयासार्धंगतासातद्वनांतरे ॥ १६ ॥ भ्रमंतीतत्सरस्त
त्रनापश्यद्विधिसाधनम् ॥ श्रांताभ्रमंतीविजनेस्मरंतीशीतलांमुहुः ॥ १७ ॥ ददर्शसातत्तोनारींवृद्धांरूपगुणान्विताम् ॥ विप्रस्तुसभ्रम
श्छ्रांतःसुप्तोनिद्रावशंगतः ॥ १८ ॥ दष्टोहिनामृतस्तस्यभार्यातान्निकटेस्थिता ॥ शुभकारींततोवृद्धासोवाचकरुणार्द्रधीः ॥ १९ ॥ भवि
ष्यतिचिरंजीवीभर्तातेराजकन्यके ॥ आगच्छपूजनार्थायदर्शयामिसरोवरम् ॥ २० ॥ तयासहगतासाध्वीतडागंविधिपूर्वकम् ॥ पूज
यामासहर्षेणतोषयामासशीतलाम् ॥ २१ ॥ तस्यावरंप्राप्यमुदास्वमार्गंगंतुमुद्यता ॥ ततःसाददृशेरण्येब्राह्मणंदष्टसर्पकम् ॥ २२ ॥
भार्यांतुतस्यनिकटेरुदतींब्राह्मणींमुहुः ॥ राजपुत्रीलब्धवराशीतलायाःपतिव्रता ॥ २३ ॥ तयोस्तरुणदंपत्योर्योग्यसौभाग्यदर्शं

नात् ॥ रुदतीकरुणंसापिशुशोचचमुहुर्मुहुः ॥ २४ ॥ आश्वास्यब्राह्मणीसातुराजपुत्रीमुवाचह ॥ तिष्ठतिष्ठक्षणंसुभ्रुप्रविशामिहुताश
नम् ॥ २५ ॥ अनेनसहगच्छामिस्वर्गलोकंसुखावहम् ॥ तस्यास्तद्वचआकर्ण्यराजपुत्रीदयान्विता ॥ २६ ॥ सस्मारशीतलांदेवीं
महावैधव्यभंजनीम् ॥ आगच्छच्छीतलातत्रवरंदातुंशुचिस्मिता ॥ २७ ॥ शीतलोवाच ॥ वरंवरयवत्सेत्वंकिंदुःखंचारुहासिनि ॥ शीत
लाव्रतजंपुण्यंदेहित्वंब्राह्मणींशुभाम् ॥ २८ ॥ तेनपुण्यप्रभावेणभर्तास्यानिर्विषोभवेत् ॥ इतिदेव्यावचःश्रुत्वाअददद्ब्राह्मणीततः ॥ २९ ॥
बुबोधाशुततोविप्रश्चिरंसुप्तोयथापुनः ॥ शीतलायाव्रतेबुद्धिर्ब्राह्मण्याश्चाभवत्तदा ॥ ३० ॥ अकरोत्सापितत्पूजांभक्तिभावपुरःसरा ॥
तत्रांतरेराजपुत्र्याःपतिरागाद्वनांतिकम् ॥ ३१ ॥ सोपिदष्टोथसर्पेणगच्छंत्यग्रेददर्शतम् ॥ विललापततःसाध्वीसख्यासहवनांतरे ॥३२॥
॥ शीतलोवाच ॥ वत्सेमयापूर्वमुक्तंस्मरतद्वरवर्णिनि ॥ शीतलाव्रतचारिण्यावैधव्यंनैवजायते ॥ ३३ ॥ स्वयमुत्थायकल्याणिपतिं
सुप्तंगृहेयथा॥ बोधयाशुतथाभीरुव्रतंवैधव्यनाशनम् ॥ ३४ ॥ इत्युक्ताबोधयामासभर्तारंसापतिव्रता ॥ भर्तापिमुदितोदृष्ट्वास्वांप्रियांप्रीतिमान
भूत् ॥ ३५ ॥ दृष्ट्वातुमहदाश्चर्यंतद्ग्रामस्थायिनोजनाः ॥ सर्वेतेविस्मयंजग्मुर्ब्राह्मणीपतिरक्षणात् ॥ ३६ ॥ ब्राह्मणीहर्षितावृद्धांप्रणि
पत्यपतिव्रता ॥ देहिमातर्नमस्तेस्तुअवैधव्यावियोगते ॥ ३७ ॥ अन्यापिशीतलायास्तुव्रतंनारीकरिष्यति ॥ अवैधव्यमदारिद्र्यम
वियोगंस्वभर्तृतः ॥ ३८ ॥ तथेत्यंतर्दधेदेवीशीतलाकामरूपिणी॥शीतलायावरंलब्ध्वाजगामात्मीयवेश्मनि ॥ ३९ ॥ पद्माकरावासिसुविश्ववं
द्यासमर्हणासादितविश्वमंगला॥ प्रसादमासाद्यचशीतलांयाराज्ञःसुतापार्वतिवद्बभूव ॥४०॥ इतिभविष्येशीतलाव्रतंसंपूर्णम्॥ ॥अथभाद्रशुक्ल

सप्तम्यांमुक्ताभरणव्रतंहेमाद्रौभविष्ये ॥ सा[1]मध्याह्नव्यापिनीग्राह्या ॥ तद्व्याप्तावव्याप्तौवापरा ॥ ममइहजन्मनिजन्मांतरेवाअखंडितसंततिपुत्रपौत्रवृद्ध्येमुक्ताभरणव्रतउमामहेश्वरपूजनंकरिष्येइतिसंकल्प्यशिवाग्रेदोरकंविन्यस्यशिवंपूजयेत् ॥ अथपूजा ॥ देवदेवमहेशानपरमात्मञ्जगद्गुरो ॥ प्रतिपादितयासोमपूजयापूजयाम्यहम् ॥ आवाहनम् ॥ अनेकरत्नखचितंसौवर्णमणिसंयुतम् ॥ मुक्ताचितंमहादेवगृहाणासनमुत्तमम् ॥ आसनम् ॥ पाद्यंगृहाणदेवेशसर्वविद्यापरायण ॥ ध्यानगम्यसतांशंभोसर्वेश्वरनमोस्तुते ॥ पाद्यम् ॥ इदमर्घ्यमनर्घ्यत्वममराधीशशंकर ॥ किंकरीभूतयासोममयादत्तंगृहाणभोः ॥ अर्घ्यम् ॥ गंगादिसर्वतीर्थेभ्यःसमानीतंसुशीतलम् ॥ जलमाचमनीयार्थंगृहाणेशोमयासह ॥ आचमनीयम् ॥ मध्वाज्यदधिसंमिश्रंमधुनापरिकल्पितम् ॥ शंकरप्रीतयेतेऽहंमधुपर्कंनिवेदये ॥ मधुपर्कम् ॥ पयोदधिघृतंचैवशर्करामधुसंयुतम् ॥ पंचामृतेनस्नपनंकरोमिपरमेश्वर ॥ पंचामृतस्नानम् ॥ गंगाचयमुनाचैवगोदावरीसरस्वती ॥ एताभ्यआहृतंतोयंस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ शुद्धोदकस्नानम् ॥ स्नानादूर्ध्वंमहादेवप्रीत्यापापप्रणाशन ॥ वस्त्रयुग्मंमयादत्तमहतंप्रतिगृह्यताम् ॥ वस्त्रम् ॥ उपवीतंसोत्तरीयंनानाभूषणभूषितम् ॥ गृहाणसोमविमलंमयादत्तमिदंशुभम् ॥ उपवीतम् ॥ मलयाचलसंभूतंसुगंधिघनसारयुक् ॥ चंदनंपंचवदनगृहाणवनितायुत ॥ चंदनम् ॥ जातीचंपकपुन्नागबकुलैःपारिजातकैः ॥ शतपत्रैश्चकह्लारैरर्चयेहमुमापतिम् ॥ पुष्पाणि ॥ त्रैलोक्यपावनानंतपरमात्मञ्जगद्गुरो ॥ चंदनागुरुकर्पूरधूपंदास्यामिशंकर ॥ धूपम् ॥ शुभवर्तियुतंसर्पिः सहितंवह्निनायुतम् ॥ दीपमेकमनेकार्कप्रतिमाकलयत्विमम् ॥ दीपम् ॥

---

[1] सापूर्वयुताग्राह्या षण्मुन्योरितियुग्मवाक्यादितिनिर्णयसिंधौ ।

पायसापूपकृसरंदुग्धान्नंसगुडौदनम् ॥ दिव्यान्नंषड्रसोपेतंसुधारससमन्वितम् ॥ दधिक्षीराज्यसंयुक्तंनैवेद्यार्थंप्रकल्पितम् ॥ समर्पयामिदेवाहंकिंकरीशंकरायते ॥ नैवेद्यम् ॥ पुनराचमनंशुद्धंकुरुसोमांबुनामुना ॥ मुखशुद्धिकरंतोयंकृपयात्वंगृहाणभोः ॥ आचमनीयम् ॥ कस्तूरिकासमायुक्तंमलयाचलसंभवम् ॥ गृहाणचंदनंसोमकरोद्वर्तनहेतवे ॥ करोद्वर्तनम् ॥ नालिकेरफलंजंबूफलंनारिंगमुत्तमम् ॥ कूष्मांडंपुरतोभक्त्याकल्पितंप्रतिगृह्यताम् ॥ फलम् ॥ पूगीफलमितितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ नीराजनम् ॥ पुष्पांजलिम् ॥ प्रदक्षिणाम् ॥ नमस्कारान् ॥ महादेवमहाराजप्रीत्यापापंप्रणाशय ॥ अस्माकंकुर्वतांपूजांसाधुवासाधुयोजिताम् ॥ ज्ञानतोज्ञानतोवापिभवतोविहिताचया ॥ संपूर्णयतुतांपूजांविश्वेशोविमलोभवान् ॥ इतिप्रार्थना ॥ देवदेवजगन्नाथसर्वसौभाग्यदायक ॥ गृह्णीयांदोररूपंत्वांपुत्रपौत्रप्रवर्द्धनम् ॥ दोरकग्रहणम् ॥ सप्तसामोपगीतंत्वांधारयामिजगद्गुरो ॥ सूत्रग्रंथिस्थितंनित्यंधारयामिस्थिरोभव ॥ इतिदोरकवंधनम् ॥ हरपापानिसर्वाणितुष्टिंकुरुदयानिधे ॥ प्रसन्नःसन्नुमाकांतदीर्घायुःपुत्रदोभव ॥ इतिजीर्णदोरकोत्तारणं ॥ अथवायनम् ॥ मंडकान्वेष्टकान्वाथसघृतान्दक्षिणयायुतान् ॥ एकादशशतंकृत्वाब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ वेदशास्त्रप्रवीणायदद्यात्सोमस्यतुष्टये ॥ शंकरःप्रतिगृह्णातिशंकरोवैददातिच ॥ शंकरस्तारकोभाभ्यांशंकरायनमोनमः ॥ इतिवायनं ॥ एवंयापूजनंकुर्यात्सोमस्यसुखदस्यच ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिपुत्रपौत्रैश्चमोदते ॥ इतिपूजा ॥ अथकथा ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ मुनींद्रोलोमशोनाममथुरायांगतःपुरा ॥ सोर्चितोवसुदेवेनदेवक्याचयुधिष्ठिर ॥ १ ॥

उपविष्टःकथाःपुण्याःकथयित्वामनोरमाः ॥ ततःकथयितुंभूयःकथामेतांप्रचक्रमे ॥ २ ॥ कंसेनतेहताःपुत्रा[1]जाताजाताःपुनःपुनः ॥ मृतव
त्सादेवकित्वंपुत्रदुःखेनदुःखिता ॥ ३ ॥ यथाचंद्रमुखीदीनाबभूवनहुषप्रिया ॥ पश्चाच्चीर्णव्रताचैवबभूवामृतवत्सका ॥ ४ ॥ त्वमपिदेवकि
तथाभविष्यसिनसंशयः ॥ देवक्युवाच ॥ कासाचंद्रमुखीब्रह्मन्बभूवनहुषप्रिया ॥ ५ ॥ किंचचीर्णंव्रतंपुण्यंतथासंततिवर्धनम् ॥ सपत्नीदर्प
दलनंसौभाग्यारोग्यदंविभो ॥ ६ ॥ लोमशउवाच ॥ अयोध्यायांपुराराजानहुषोनामविश्रुतः ॥ तस्यासीद्रूपसंपन्नादेवीचंद्रमुखीप्रिया ॥ ७ ॥
तथातस्यैवनगरेविष्णुगुप्तोभवद्द्विजः ॥ आसीद्गुणवतीतस्यपत्नीभद्रमुखीतथा ॥ ८ ॥ तयोरासीदतिप्रीतिःस्पृहणीयापरस्परम् ॥ अथतेद्वे
अ[2]पिसख्यौस्नानार्थंशरयूजले ॥ ९ ॥ प्राप्तेप्राप्ताश्चतत्रैवबह्व्योवैनगरांगनाः ॥ ताःस्नात्वामंडलंचक्रुस्तन्मध्येव्यक्तरूपिणम् ॥ १० ॥ लेख
यित्वाशिवंशांतमुमयासहशंकरम् ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्भक्त्यापूजयित्वायथाविधि ॥ ११ ॥ प्रणम्यगंतुकामास्ताःपप्रच्छतुरु[3]भेस्त्रियौ ॥ आर्याः
किमेतत्क्रियतेकिंनामव्रतमीदृशम् ॥ १२ ॥ ताऊचुःशंकरोस्माभिःपार्वत्यासहपूजितः ॥ बद्धासूत्रमयंतंतुंशिवस्यात्मानिवेदितः ॥ १३ ॥
धारणीयमिदंतावद्यावत्प्राणविधारणम् ॥ मुक्ताभरणकंनामव्रतंसंतानवर्धनम् ॥ १४ ॥ अस्माभिःक्रियतेसख्यौसुखसौभाग्यदायकम् ॥
तासांतद्वचनंश्रुत्वासख्यौतेचापिदेवकि ॥ १५ ॥ कृत्वाचसमयंतत्रबद्धादोर्भ्यांसुदोरकम् ॥ ततस्ताश्चगृहंजग्मुःस्वसखीभिःसमावृताः ॥ १६ ॥
कालेनमहतातस्यास्तद्व्रतंविस्मृतंशुभम् ॥ चंद्रमुख्याःप्रमत्तायाविस्मृतःसतुदोरकः ॥ १७ ॥ भद्रमुख्यास्तथाभद्रेविस्मृतंसर्वमेवतत् ॥

---

१ पुत्रिइत्यपिपाठः । २ पिसख्यौवैइतिप्रचुरःपाठःतत्रसंधिरार्षः । ३ वैरस्त्रियइतिबहुषुपुस्तकेषुपाठः तत्रवरस्त्रीःमतीत्यर्थः ।

मृतेकैश्चिदहोरात्रैःसाबभूवप्लवंगमी ॥ १८ ॥ भद्राख्याकुक्कुटीजाताव्रतभंगाच्छुभानने ॥ संभूयभूयःसमयंप्राक्कृतंचक्रतुःसदा ॥ १९ ॥
कालेनपंचतांप्राप्तेसखीभावात्सहैवते ॥ अदेवमातृकेदेशेजातेगोकुलसंज्ञके ॥ २० ॥ ब्राह्मणीब्राह्मणीजाताक्षत्रियाक्षत्रियातथा ॥ राज्ञी
जायाबभूवाथपृथ्वीनाथस्यवल्लभा ॥ २१ ॥ ईश्वरीनामविख्यातायासीच्चंद्रमुखीपुरा ॥ नाम्नाभद्रमुखीयासीद्भूषणानामसाभवत् ॥२२॥ अग्नि
मीढस्यसादत्तापित्रातस्यपुरोधसः ॥ अतीववल्लभाचासीद्भूषणाभूषणप्रिया ॥ २३ ॥ भूषिताभूषणवरैरूपेणालंकृतास्वयम् ॥ तस्यांबभूवुरष्टौ
चपुत्राःसर्वगुणान्विताः ॥ २४ ॥ मातृवद्रूपसंपन्नाःपितृवद्धर्मशीलिनः ॥ सख्यौतेचैवतद्वच्चजातेजातिस्मरेकिल ॥ २५ ॥ पुनर्निरंतराप्रीति
स्तयोरासीद्यथापुरा ॥ कालेबहुतिथेयातेत्यक्ताशात्यक्तयौवना ॥ २६ ॥ मध्येवयसिराज्ञीसापुत्रमेकमजीजनत् ॥ इश्वरीरोगिणंमूकंप्रज्ञाही
नंचविस्वरम् ॥ २७ ॥ तादृशोपिमहाभागेमृतोसौनववार्षिकः ॥ ततस्तांभूषणाद्रष्टुमीश्वरींपुत्रदुःखिताम् ॥ २८ ॥ सखिभावादतिस्नेहा
त्पुत्रैःस्वैःपरिवारिता ॥ अमुक्ताभरणाभद्रास्वरूपेणैवभूषिता ॥ २९ ॥ ([2]सांहिभद्राद्द्विजस्याभूद्भार्याभूषणनामिका ॥ पुरोहितस्यकालेनकुक्कु
टीबहुपुत्रिणी) तांदृष्ट्वातादृशींभव्यांप्रजज्वालेश्वरीरुषा ॥ ३० ॥ ततोगृहंप्रेषयित्वाब्राह्मणींतीव्रमत्सरा ॥ चिंतयामाससाराज्ञीतस्याः
पुत्रवधंप्राति ॥ ३१ ॥ निश्चित्यचेतसाक्रूराघातयामासतत्सुतान् ॥ कस्मिंश्चिद्दिवसेसाचतानाहूयगृहंप्रति ॥३२॥ भोजनस्यमिपात्तेषामन्नम
ध्येविषंददौ ॥ तत्पुत्राहृष्टवदनाभुक्त्वान्नंगृहमागताः ॥ ३३ ॥ सामर्थ्याद्व्रतराजस्यमातुर्ननिधनंगताः ॥ पुनस्तान्प्रेषयामासयमुनायान्हृदंप्र

---

१ आयातेतिशेषः । २ अयमधिकःश्लो० ।

ति ॥ ३४ ॥ तच्छिक्षितान्ह्रदेभृत्याःपातयंतिस्मपुत्रकान् ॥ जानुदघ्नाऽभवत्सातुयमुनातत्प्रभावतः ॥ ३५ ॥ पुनःसापापचित्तास्वान्भृ
त्यानाहूययत्नतः ॥ शस्त्रैःकृत्वाथतानूचेवधस्तेषांविधीयताम् ॥ ३६ ॥ तथेत्युक्त्वावनंगत्वातैःसाकंदुष्टबुद्धयः ॥ खड्गैस्तीक्ष्णैर्वधंतेषांकर्तुं
तेपापवृत्तयः ॥ ३७ ॥ प्रहारान्निष्ठुरंचक्रुस्तत्पुत्रान्हृष्टमानसाः ॥ तेषांप्रहारास्तृणवज्जातामातुःप्रभावतः ॥ ३८ ॥ एवंराज्ञीबहुतरानुपायान्
कृतवत्यथ ॥ हताहताश्चतेपुत्राःपुनर्जीवंत्यनामयाः ॥ ३९ ॥ तदद्भुततरंदृष्ट्वासखीमाहूयभूषणाम् ॥ उपवेश्यासनेश्रेष्ठेबहुमानपुरःसरम् ॥
॥ ४० ॥ अपृच्छद्विस्मयाविष्टाराज्ञीसामृतवत्सका ॥ ब्रूहितथ्यंमहाभागेकिंत्वयासुकृतंकृतम् ॥ ४१ ॥ दानंव्रतंतपोवापिशुश्रूषणमुपोषण
म् ॥ येनतेनिहताःपुत्राःपुनर्जीवंत्यनामयाः ॥ ४२ ॥ तथाहिबहुपुत्राचजीवद्वत्साशुभानने ॥ अमुक्ताभरणानित्यंभर्तुश्चेतस्यवस्थिता ॥४३॥
अतीवशोभसेभद्रेविद्युद्धर्मात्यययेयथा ॥ भूषणोवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिजन्मांतरविचेष्टितम् ॥ ४४ ॥ किंतद्धिविस्मृतंसर्वंमयो
ध्यायांकृतंहियत् ॥ आवाभ्यांव्रतवैकल्यंप्रमत्ताभ्यांवरानने ॥ ४५ ॥ येनत्वंप्लवगीजाताजाताहंकुक्कुटीतथा ॥ तथापिव्रतवैकल्यं
त्वयाचापल्यतःकृतम् ॥ ४६ ॥ मयातुसर्वभावेनचेतसाध्यायशंकरम् ॥ तिर्यग्योन्यनुतापेनमनोवृत्त्याह्यनुष्ठितम् ॥ ४७ ॥ एत
द्धिकारणंभद्रेनान्यत्किंचित्करोम्यहम् ॥ लोमशउवाच ॥ इत्याकर्ण्यवचःस्मृत्वापूर्वजन्मविचेष्टितम् ॥ ४८ ॥ ईश्वरीचतयासार्द्धंपुनःस
म्यक्चकारह ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेणपुत्रपौत्रादिसंभवम् ॥ ४९ ॥ भुक्त्वातुसौख्यमतुलंमृताशिवपुरंगता ॥ तस्मात्त्वमपिकल्याणिव्रतमेतत्स
माचर ॥ ५० ॥ आरब्धेऽस्मिन्व्रतेदिव्येजीवत्पुत्राभविष्यसि ॥ देवक्युवाच ॥ ब्रह्मन्नाख्याहिमेसम्यग्व्रतमेतत्सुखप्रदम् ॥ ५१ ॥ संतानवृ

द्धिकरणंशिवलोकस्थितिप्रदम् ॥ लोमशउवाच ॥ भद्रेभाद्रपदेमासिसप्तम्यांसलिलाशये ॥ ५२ ॥ स्नात्वाशिवंमंडलकेलेखयित्वातथां
विकाम् ॥ भक्त्यासंपूज्यसमयंकुर्याद्बद्ध्वाकरेगुणम् ॥ ५३ ॥ यावज्जीवंमयात्मातुशिवस्यविनिवेदितः ॥ इत्येवंसमयंकृत्वाततःप्रभृतिदोर
कम् ॥ ५४ ॥ सौवर्णंराजतंवापिसौत्रंवाधारयेत्करे ॥ मंडकान्वेष्टकान्दद्यान्मासेपक्षेथवान्दके ॥ ५५ ॥ स्वयंतांश्चैवभुंजीतव्रतभंगभया
च्छुभे ॥ प्रतिमासंतुसप्तम्यांशुक्लपक्षेविशेषतः ॥ ५६ ॥ कुर्यादेवंव्रतंभद्रेवर्षांतेऽपितुदेवकि ॥ पारितेमुद्रिकांचैवहैमींरूप्यांस्वशक्तितः॥५७॥
ताम्रपात्रोपरिस्थाप्यब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ आचार्यायविशेषेणसुवर्णस्यांगुलीयकम् ॥ ५८ ॥ पुष्पकुंकुमसिंदूरतांबूलांजनसूत्रकैः ॥
सुवासिनींपूजयेच्चव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ ५९ ॥ सहार्थेतृतीया ॥ एवंतत्पारयित्वातुव्रतंसंततिवर्द्धनम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताभुक्तासौख्यमनाम
यम् ॥ ६० ॥ संतानंवर्द्धयित्वाचशिवलोकेमहीयते ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातमाख्यानसहितंव्रतम् ॥ ६१ ॥ कुरुदेवकियत्नेनजीवत्पुत्राभवि
ष्यसि ॥ कृष्णउवाच ॥ इत्युक्त्वातुमुनिश्रेष्ठस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ६२ ॥ चकारसर्वंयत्नेनयदुक्तंतेनधीमता ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेणदेवकीमाम
जीजनत् ॥ ६३ ॥ तस्मात्पार्थनरैःकार्यंस्त्रीभिःकार्यंविशेषतः ॥ व्रतंपापप्रशमनंसुखसंततिवर्द्धनम् ॥ ६४ ॥ इदंयःशृणुयाद्भक्त्यायश्चैतत्प्र
तिपादयेत् ॥ व्रतमाख्यानसहितंसोपिपापैःप्रमुच्यते ॥ ६५ ॥ आख्यानकंव्रतमिदंसुखमोक्षकामायास्त्रीचरिष्यातिशिवंहृदयेनिधाय ॥ दुः
खंविहायवहुशोगतकल्मषौघासास्त्रीव्रताद्भवतिशोभनजीववत्सा ॥ ६६ ॥ इतिहेमाद्रौभविष्येमुक्ताभरणसप्तमीव्रतंसंपूर्णम् ॥ ॥ अथआश्वि
नशुक्लसप्तम्यांबिल्वशाखाप्रवेशपूजनादि ॥ अत्रचसप्तमीउदयव्यापिनीग्राह्या ॥ युगाद्यावर्षवृद्धिश्चसप्तमीपार्वतीप्रिया ॥ रवेरुदयमीक्षंतेनतत्र

तिथियुग्मतेतिप्रतापमार्तंडेभविष्योक्तेः ॥वर्षवृद्धिर्जन्मतिथिः[१] ॥ तत्रैवमूलनक्षत्रेपुस्तकस्थापनमुक्तंरुद्रयामले ॥ मूलर्क्षेसुराधीशपूजनीया सरस्वती ॥ पूजयेत्प्रत्यहंदेवयावद्वैष्णवमृक्षकम् ॥ नाध्यापयेन्नचलिखेन्नाधीयीतकदाचन ॥ पुस्तकेस्थापितेदेवविद्याकामोद्विजोत्तमः ॥ (अहंभद्राचभद्राहंनावयोरंतरंक्वचित् ॥ सर्वसिद्धिंप्रदास्यामिभद्रायांह्यर्चितास्म्यहम्) ॥संग्रहे ॥ आश्विनस्यसितेपक्षेमेधानामसरस्वती॥मूले नावाहयेदेवींश्रवणेनविसर्जयेत्॥इतिसरस्वतीपूजनम्॥अथरथसप्तमीव्रतम्॥अस्यांस्नानविधिः॥तच्चअरुणोदयव्यापिन्यांकार्यम् ॥ तदुक्तंमदनरत्नेस्मृतिसंग्रहे ॥ सूर्यग्रहणतुल्यासाशुक्लामाघस्यसप्तमी ॥ अरुणोदयवेलायांस्नानंतत्रमहाफलम् ॥ माघेमासिसितेपक्षेसप्तमीकोटिपुण्यदा ॥ कुर्यात्स्नानार्घ्यदानाभ्यामायुरारोग्यसंपदः ॥ दिनद्वयेअरुणोदयव्यापित्वेपूर्वैव ॥ एतद्विधिस्तुभविष्ये ॥ कृत्वाषष्ठ्यामेकभक्तंसवम्यांनिश्चलंजलम् ॥ रात्र्यंतेचालयेथास्त्वंदत्वाशिरसिदीपकम् ॥ तथाजलंप्रक्रम्य ॥ नकेनचाल्यतेयावत्तावत्स्नानंसमाचरेत् ॥ सौवर्णैराजतताम्रेभक्त्यालाबुमयेथवा ॥ तैलेनवर्तिर्दातव्या[२]महारजनरंजिता ॥ समाहितमनाभूत्वादत्त्वाशिरसिदीपकम् ॥ भास्करंहृदयेध्यात्वाइमं मंत्रमुदीरयेत् ॥ नमस्तेरुद्ररूपायरसानांपतयेनमः ॥ वरुणायनमस्तेस्तुहरिदश्वनमोस्तुते ॥ जलेपरिहरेद्दीपंध्यात्वासंतर्प्यदेवताइति ॥ लोलार्केरथसप्तम्यांस्नात्वागंगादिसंगमे ॥ सप्तजन्मकृतैःपापैर्मुक्तोभवतितत्क्षणादितिगर्गः ॥ षष्ठिसप्तमिसंयोगेवारश्चेदंशुमालिनः ॥ योगोयंपद्मकोनामसहस्रार्कग्रहैःसमः ॥ एतच्चस्नानंतिथ्यादिस्मरणानंतरंशिष्टाचारात् ॥ इक्षुदंडेनजलंचालयित्वासप्तार्कपत्राणिसप्तबदरीपत्रा

---

[१] एतद्विधिस्तुनिर्णयसिंध्वादौसविस्तरोस्तिततएवावगंतव्यः ।

[२] कुसुंभम् ।

णिचशिरसिनिधायस्नायात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ यद्यज्जन्मकृतंपापंमयासप्तसुजन्मसु ॥ तन्मेरोगंचशोकंचमाकरीहंतुसप्तमी ॥ स्नानानंतरमर्घ्यंच
दातव्यंमंत्रपूर्वकम् ॥ सप्तसप्तिवहप्रीतसप्तलोकप्रदीपन ॥ सप्तम्यासहितोदेवगृहाणार्घ्यंदिवाकर ॥ अर्घ्यम् ॥ जननीसर्वभूतानांसप्तमीसप्तस
प्तिके ॥ सप्तव्याहृतिकेदेविनमस्तेसूर्यमंडले ॥ प्रार्थना ॥ इतिस्नानविधिः ॥ अनेनैवतुमंत्रेणपूजयेच्चदिवाकरम् ॥ कृत्वाषोडशधाराजन्सप्ता
श्वरथमंडले ॥ अथकथा ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कथंसाक्रियतेकृष्णमनुष्यैरथसप्तमी ॥ चक्रवर्तित्वफलदायाहिख्यातात्वयामम ॥ १ ॥
कृष्णउवाच ॥ आसीत्कांबोजविषयेयशोवर्मानराधिपः ॥ वृद्धेवयसितस्यासीत्सर्वव्याधियुतःसुतः ॥ २ ॥ तत्कर्मपाकंसोपृच्छद्विनीतोद्वि
जपुंगवम् ॥ सप्राहराजन्वैश्योयंकृपणःपूर्वजन्मनि ॥ ३ ॥ ददर्शरथसप्तम्याःक्रियमाणंव्रतंनृप ॥ व्रतदर्शनमाहात्म्यादुत्पन्नोजठरेतव ॥ ४ ॥
अदाताविभवेयस्मात्तेनायंव्याधितोभवत् ॥ ततःसराजापप्रच्छकिमेतस्यविधीयताम् ॥५॥ब्राह्मणउवाच॥यस्यसंदर्शनात्प्राप्तोलोभीतवनिके
तनम्॥तदेवक्रियतांराजन्रथसप्तमिसंज्ञितम्।६।व्रतंपापहरंयेनचक्रवर्तित्वमाप्यते॥राजोवाच॥ब्रूहिविप्रव्रतंकृत्स्नंसविधानंसमंत्रकम्।७।[1]रोगिणां
चदरिद्राणांसर्वसंपत्प्रदायकम्॥द्विजउवाच॥शुक्लपक्षेतुमाघस्यषष्ठ्यामामंत्रयेद्गृही।८।स्नानंशुक्लतिलैःकार्यं[2]नद्यादौविमलेजले॥वापीकूपतडागे
षुविधिवद्वर्णधर्मतः॥९॥देवादीन्पूजयित्वातुगत्वासूर्यालयंततः।सूर्यंपूज्यनमस्कृत्यपुष्पधूपाक्षतैःशुभैः ॥१०॥आगत्यभवनंपश्चात्पंचयज्ञांश्च
निर्वपेत्॥संभोज्यातिथिभृत्यांश्चबालवृद्धाश्रितान्स्वयम् ॥११॥ विद्यमानेऽदिनेऽश्नीयाद्वाग्यतस्तैलवर्जितम् ॥ रात्रौविप्रंसमाहूयसर्वज्ञंवेदपा

---

[1] ईश्वराणामित्यपिक्वचित्पाठः ।

[2] नद्यभावेतुकुत्रचित् ॥ विमलेसलिलेराजन्नितिहेमाद्र्यादौपाठः ।

रगम्॥१२॥संपूज्यानियमंकुर्यात्सूर्यमाधायचेतसि ॥ सप्तम्यांतुनिराहारोभूत्वाभोगविवर्जितः ॥१३॥ भोक्ष्येष्टम्यांजगन्नाथनिर्विघ्नंतत्रमेकुरु॥
इत्युच्चार्यनृपश्रेष्ठतोयंतोयेषुनिक्षिपेत् ॥ १४ ॥ ततोविसृज्यतंविप्रंस्वपेद्भूमौजितेंद्रियः॥ततःप्रातःसमुत्थायकृत्वावश्यंशुचिर्नरः ॥१५॥ कार
यित्वारथंदिव्यंकिंकिणीजालमालिनम् ॥ सर्वोपस्करसंयुक्तंरत्नैःसर्वांगचित्रितम् ॥ १६ ॥ कांचनंराजतंवाथहयसारथिसंयुतम् ॥ ततोमध्या
ह्नसमयेकृतस्नानादिकोव्रती ॥ १७॥ अतिर्यग्वीक्षमाणस्तुपाषंडालापवर्जितः॥सौरसूक्तंजपन्प्राज्ञःसमागच्छेत्स्वमालयम् ॥ १८ ॥ निर्वृत्त
नित्यकार्यस्तुकृत्वाब्राह्मणवाचनम् ॥ वस्त्रमंडपिकामध्येस्थापयेत्तंरथोत्तमम् ॥ १९ ॥ कुंकुमेनसुगंधेनचर्चयित्वासमंततः ॥ मालाभिःपुष्प
दीपानांसमंतात्परिवेष्टयेत् ॥ २० ॥ धूपेनागुरुमिश्रेणधूपयित्वातथोपरि ॥ रथस्यस्थापयेद्भानुंसर्वसंपूर्णलक्षणम् ॥२१॥ वित्तानुरूपंहैमंच
वित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ शाठ्याद्व्रजतिवैकल्यंवैकल्याद्विकलंफलम् ॥ २२ ॥ ततोदेवंसमभ्यर्च्यसरथंसहसारथिम् ॥ पुष्पैर्धूपैस्तथागंधैर्वस्त्रा
लंकारभूषणैः ॥ २३ ॥ फलैर्नानाविधैर्भक्ष्यैर्नैवेद्यैर्घृतपाचितैः ॥ पूजयेद्भास्करंभक्त्यामंत्रैरेभिस्त्रिभिःक्रमात् ॥ २४ ॥ भानोदिवाकरादि
त्यमार्तंडजगतांपते ॥ अपांनिधेजगद्रक्षभूतभावनभास्कर ॥ २५ ॥ प्रणतार्तिहराचिंत्यविश्वचिंतामणेविभो ॥ विष्णोहंसादिभूतेशआदि
मध्यांतकारक ॥ २६ ॥ भक्तिहीनंक्रियाहीनंमंत्रहीनंजगत्पते ॥ प्रसादात्तवसंपूर्णमर्चनंयदिहास्तुमे ॥२७॥ एवंसंपूज्यदेवेशंप्रार्थयेत्स्वमनो
गतम् ॥ ददातिप्रार्थितंभानुर्भक्त्यासंतोषितोनरैः ॥ २८॥ वित्तहीनोपिविधिनासर्वमेतत्प्रकल्पयेत् ॥ रथंससारथिंसाश्वंवर्णकैर्भित्तिलेखितम्
॥ २९ ॥ सौवर्णंचतथाभानुंयथाशक्त्याविनिर्मितम् ॥ प्रागुक्तेनविधानेनपूजयित्वासुविस्तरम् ॥ ३० ॥ जागरंकारयेद्रात्रौगीतवादित्रनिः

स्वनैः ॥ प्रेक्षणीयैर्विचित्रैश्चपुण्याख्यानकथादिभिः ॥ ३१ ॥ रथयात्रांप्रपश्येतभानोरायतनंश्रितः ॥ अनिमीलितनेत्रस्तुनयेत्तांरजनींबुधः॥
॥ ३२ ॥ प्रभातेविमलेस्नात्वाकृतकृत्यस्ततोद्विजान् ॥ तर्पयेद्विविधैःकामैर्दानैर्वासोविभूषणैः ॥ ३३ ॥ अश्वमेधेनतुल्यंतदिदंब्रह्मविदोविदुः॥
अतोदेयानिदानानियथाशक्त्याविचक्षणैः ॥३४॥ रथस्तुगुरवेदेयोयथोपस्करसंयुतः ॥ सरक्तवस्त्रयुगलोरक्तधेनुसमन्वितः ॥३५॥ एवंचीर्ण
व्रतीराजन्किंनाप्नोतिजगत्त्रये ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकुरुत्वंरथसप्तमीम् ॥ ३६ ॥ येनारोग्यो[1]भवेत्पुत्रस्त्वदीयोनृपसत्तम ॥ व्रतस्यास्यप्रभा
वेणप्रसादाद्भास्करस्यच ॥३७॥ भविष्यतिमहातेजामहाबलपराक्रमः ॥ भुक्त्वाभोगान्सुविपुलान्कृत्वाराज्यमकंटकम् ॥३८॥ दत्त्वासौरथसप्त
म्यांमृतेत्वयिमहाभुजः ॥ उत्पाद्यपुत्रान्पौत्रांश्चसूर्यलोकंसयास्यति ॥ ३९ ॥ तत्रस्थित्वाकल्पमेकंचक्रवर्तीभविष्यति ॥ कृष्णउवाच ॥
इतिसर्वंसमाख्यायतपोयुक्तोद्विजोत्तमः ॥ ४० ॥ यथागतंजगामासौनृपःसर्वंचकारह ॥ यदादिष्टंद्विजेंद्रेणतत्तत्सर्वंबभूवह ॥ ४१ ॥ एवंसचक्र
वर्तित्वंप्राप्तवान्नृपनंदनः ॥ श्रूयतेयस्तुमांधातापुराणेषुपरंतपः ॥ ४२ ॥ यइदंशृणुयाद्भक्त्याश्रावयेच्चयथाविधि ॥ तस्यैवतुष्यतेभानुर्यच्छ
त्येवापिसंपदः ॥ ४३ ॥ एवंविधंरथवरंवरवाजियुक्तंहैमंचहैमशतदीधितिनासमेतम् ॥ दद्याच्चमाघसितसप्तमिवासरेयःसोऽसंगचक्रगतिरेवम
हींभुनक्ति ॥ ४४ ॥ इतिभविष्योत्तरेरथसप्तमीव्रतंसंपूर्णम् ॥ अत्रैवअचलासप्तमीव्रतम् ॥ ॥ युधिष्ठिर[2]उवाच॥कथंस्त्रियःसुरूपास्युःसुभगाःसु
प्रजास्तथा ॥ पुण्यस्यमहतश्चात्रसर्वमेतत्फलंयतः ॥ अल्पायासेनसुमहद्येनपुण्यमवाप्यते ॥ स्त्रीभिर्माघेममब्रूहिस्नानंतद्द्विजगद्गुरो ॥

---

[1] अर्शआद्यजंतं ।

[2] एतदुत्तरंश्लोकत्रयंविलासिनीत्येतदग्रेचसार्धश्लोकनवकंहेमाद्रावधिकंदृश्यतेतत्तुव्रतार्केऽलिखनादनेननालिखितम् ।

श्रीकृष्णउवाच॥ श्रूयतांभरतश्रेष्ठरहस्यंमुनिभाषितम्॥यन्मयाकस्यचिन्नोक्तमचलासप्तमीव्रतम् ॥ वेश्याचेंदुमतीनामरूपौदार्यगुणान्विता॥
आसीत्कुरुकुलश्रेष्ठसगरस्य[1]विलासिनी ॥ सावसिष्ठाश्रमंपुण्यंजगामगजगामिनी ॥ वसिष्ठमृषिमासीनंप्रणम्यानतकंधरा ॥ कृतांजलिपुटाभू
त्वाप्राहेदंजगतोहितम् ॥ मयानदत्तंनहुतंनोपवासव्रतंकृतम् ॥ भक्त्यानपूजितःशंभुःस्वामिञ्छार्ङ्गधरोनच ॥ सांप्रतंतप्यमानायाव्रतंकिंचि
द्वदस्वमे ॥ येनदुःखांबुपंकौघादुत्तरामिभवार्णवात् ॥ एतत्तस्याःसुबहुशःश्रुत्वातिकरुणंवचः ॥ कारुण्यात्कथयामासवसिष्ठोमुनिपुं
गवः ॥ माघस्यसितसप्तम्यांसर्वकामफलप्रदम् ॥ रूपसौभाग्यजननंस्नानंकुरुवरानने ॥ कृत्वाषष्ठ्यामेकभुक्तंसप्तम्यांनिश्चलंजलम् ॥
रात्र्यंतेचालयेथात्वंदत्त्वाशिरसिदीपकम् ॥ माघस्यसितसप्तम्यामचलंचालितंचयत्[2] ॥ जलंमलानांसर्वेषांस्नानंप्रक्षालनंततः ॥ वसिष्ठव
चनंश्रुत्वातस्मिन्नहनिभारत ॥ चकारेंदुमतीस्नानंदानंसम्यग्यथाविधि ॥ स्नानस्यास्यप्रभावेणभुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् ॥ इंद्रलोके
प्सरोमध्येनायिकात्वमवापसा ॥ अचलासप्तमीस्नानंकथितंतेविशांपते ॥ सर्वपापप्रशमनंसुखसौभाग्यवर्द्धनम् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ सप्तमी
स्नानमहात्म्यंश्रुतंनिरवशेषतः ॥ सांप्रतंश्रोतुमिच्छामिविधिंमंत्रसमन्वितम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एकभक्तेनसंतिष्ठेत्षष्ठ्यांसंपूज्यभास्क
रम् ॥ सप्तम्यांतुव्रजेत्प्रातःसुगंभीरंजलाशयम् ॥ सरित्सरस्तडागंवादेवखातमथापिवा ॥ सुखावगाहसलिलंदुष्टसत्वैरदूषितम् ॥ व्यालां
बुपक्षिभिश्चैवजलगैर्मत्स्यकच्छपैः ॥ नकेनचाल्यतेयावत्तावत्स्नानंसमाचरेत् ॥ सौवर्णैराजतेपात्रेभक्त्यालाबुमये[3]थवा ॥ तैलस्यवर्तिंदी

---

[1] मगधस्येत्यपिपाठः । [2] यद्यस्माच्चालितंजलंसर्वेषांमलानांक्षालनंततोहेतोःस्नानंकुर्यादित्यर्थः । [3] ताम्रमयेइत्यपिपाठः ।

तथ्यामहारजनरंजिता ॥ महारजनंकुसुंभम् ॥ समाहितमनाभूत्वादत्वाशिरसिदीपकम् ॥ भास्करंहृदयेध्यात्वाइमंमंत्रमुदीरयेत् ॥ नमस्तेरुद्ररूपायरसानांपतयेनमः ॥ वरुणायनमस्तेस्तुहरिवासनमोस्तुते ॥ जलोपरिहरेद्दीपंस्नात्वासंतर्प्यदेवताः ॥ चंदनेन लिखेत्पद्ममष्टपत्रंसकर्णिकम् ॥ मध्येशिवंसपत्नीकंप्रणवेनचसंयुतम् ॥ शाक्रेदलेरविःपूज्योभानुश्चैवानलेतथा ॥ याम्येविवस्वान्नैऋत्येभास्करंपूजयेत्ततः ॥ पश्चिमेसवितापूज्यःपूज्योर्कश्चानिलेदले ॥ सौम्येसहस्रकिरणःशैवेसर्वात्मकोनृप ॥ पूज्याःप्रणवपूर्वास्तुनमस्कारांतयोजिताः ॥ पुष्पैःसुगंधैर्धूपैश्चपृथक्त्वेनयुधिष्ठिर ॥ विसृज्यवस्त्रसंवीतंस्वस्थानंगम्यतामिति ॥ विसर्जितेसहस्रांशौसमागम्यस्वमालयम् ॥ ताम्रपात्रेथवाशक्त्यामृन्मयेवाथभक्तिमान् ॥ स्थापयेत्तिलपिष्टंचसघृतंसगुडंतथा ॥ कांचनंतालकंकृत्वाअशक्तास्तिलपिष्टजम् ॥ संछाद्यरक्तवस्त्रेणपुष्पैर्धूपैरथार्चयेत् ॥ ततःसंचालयेद्विप्रैर्दद्यान्मंत्रेणतालकम् ॥ आदित्यस्यप्रसादेनप्रातःस्नानफलेनच ॥ दुष्टदौर्भाग्यदुःखघ्नंमयादत्तंतुतालकम् ॥ तालकंतालकपत्रंकर्णाभरणविशेषः ॥ पूजयित्वोपदेष्टारंविप्रानन्यांश्चपूजयेत् ॥ ततोदिनंसमग्रंचभास्करध्यानतत्परः ॥ [1]भास्करस्यकथाःशृण्वन्नन्यावाधर्मसंहिताः ॥ पाषंडादिभिरालापदर्शनस्पर्शनादिकम् ॥ वर्जयेत्क्षपयेत्प्राज्ञस्ततोवंधुजनैःसह ॥ नक्तंभुंजीतचनरोदीनान्संभोज्यशक्तितः ॥ एतत्तेकथितंपार्थरूपसौभाग्यकारकम् ॥ अचलासप्तमीस्नानंसर्वकामफलप्रदम् ॥ इतिपठति[2]समग्रंयःशृणोतिप्रसंगात्कलिकलुषविनाशंसप्तमीस्नानमेतत् ॥ मतिमपिचजनानांयोददातिप्रयत्नात्सुरसदनगतोसौसेव्यते

---

१ ताएवचेत्यपिपाठः । २ यइत्थमितिपाठः।

चाप्सरोभिः ॥ इतिभविष्येअचलासप्तमीव्रतकथासमाप्ता ॥ अस्यामेवपुत्रसप्तमीव्रतंमदनरत्नेआदित्यपुराणे ॥ आदित्यउवाच ॥ माघमासेतुशुक्लायांसप्तम्यां[1]समुपोषितः ॥ यःपूजयेतमांभक्त्यातस्याहंपुत्रतांव्रजे ॥ एवंचो[2]भयसप्तम्यांमासिमासिसुरोत्तम ॥ यस्तुमांपूजयेद्भक्त्यासमकमेकमादरात् ॥ समकःसंवत्सरः ॥ प्रयच्छामिसुतंतस्यह्यात्मनोह्यंगसंभवम् ॥ वित्तंयशस्तथापुत्रमारोग्यंपरमंसदा ॥ माघमासेतुयोब्रह्मञ्छुक्लपक्षेजितेंद्रियः ॥ पाखंडान्पतितानंत्यान्नजल्पेद्विजितेंद्रियः ॥ उपोष्यविधिवत्षष्ठ्यांश्वेतमाल्यविलेपनैः ॥ पूजयित्वातुमांभक्त्यानिशिभूमौस्वपेद्बुधः ॥ प्रातरुत्थायसप्तम्यांकृत्वास्नानादिकाःक्रियाः ॥ पूजयित्वातुमांब्रह्मन्वीरहोमंसमाचरेत् ॥ वीरहोमोनामअग्निहोत्रहोमः ॥ प्रीणयित्वाहरिंभक्त्याहविषापद्मलोचनम् ॥ हरिरादित्यः ॥ दध्योदनेनपयसापायसेनद्विजां[3]स्तथा ॥ तस्यैवकृष्णपक्षस्यषष्ठ्यांसम्यगुपोषितः ॥ तस्यैवेतिमाघमासस्य ॥ रक्तोत्पलैःसुगंधाढ्यैरक्तपुष्पैश्चपूजयेत् ॥ एवंयःपूजयेद्भक्त्यानरोमांविधिवत्सदा ॥ [4]उभयोरपिदेवेंद्रसपुत्रंलभतेवरम् ॥ ॥ इतिपुत्रसप्तमीव्रतंसंपूर्णम् ॥

अथअष्टमीव्रतानिलिख्यंते ॥

चैत्रशुक्लाष्टम्यांभवान्युत्पत्तिः ॥ तत्रयुग्मवाक्यात्पराग्राह्या ॥ अत्रभवानीयात्रोक्ताकाशीखंडे ॥ भवानींयस्तुपश्येतशुक्लाष्टम्यांमधौनरः ॥ नजातुशोकंलभतेसदानंदमयोभवेत् ॥ अत्रैवाशोककलिकाप्राशनमुक्तंहेमाद्रौलैंगे ॥ अशोककलिकाश्चाष्टौयेपिबंतिपुनर्वसौ ॥ चैत्रमासिसिताष्टम्यांनतेशोकमवाप्नुयुः ॥ प्राशनमंत्रस्तु ॥ त्वामशोकवराभीष्टंमधुमाससमुद्भवम् ॥ पिबामिशोकसन्तप्तोमामशोकंसदाकुरु ॥ अत्रैव

---

[1] षष्ठ्यामुपोषितःसन्सप्तम्यांपूजयेदित्यन्वयः ॥ अग्रेषष्ठ्यामेवोपोषणस्यविधानात् । [2] शुक्लकृष्णसप्तम्यां । [3] प्रीणयेदितिशेषः । [4] सप्तम्योः ।

विशेषःपृथ्वीचंद्रोदये ॥ पुनर्वसुबुधोपेताचैत्रेमासिसिताष्टमी ॥ प्रातस्तुविधिवत्स्नात्वावाजपेयफलंलभेत् ॥ अथबुधवारयुक्तायांशुक्लाष्टम्यांबुधाष्टमीव्रतम् ॥ ॥ साचपरयुताग्राह्या ॥ शुक्लपक्षेष्टमीचैवशुक्लपक्षेचतुर्दशी ॥ पूर्वविद्धानकर्तव्याकर्तव्यापरसंयुता ॥ दिनद्वयेतद्व्याप्तावव्याप्तौवापूर्वा ॥ मुहूर्तमात्रसत्वेपिपरा ॥ चैत्रेमासिचसंध्यायांप्रसुप्तेचजनार्दने ॥ बुधाष्टमीनकर्तव्याहंतिपुण्यंपुराकृतम् ॥ ॥ अथव्रतविधिः ॥ ॥ मासपक्षाद्युल्लिख्यममइहजन्मनिजन्मांतरेचबाल्यादारभ्यकर्मणामनसावाचाजानताजानतावाकृतपरस्वाद्यपहृतिदोषपरिहारार्थंपुत्रपौत्रादिसकलमनोरथसिद्धिप्राप्त्यर्थंश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंबुधाष्टमीव्रतमहंकरिष्ये ॥ तत्रविहितंबुधपूजनंचकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥ बुधंषोडशोपचारैःकलशोपरिपूजयेत् ॥ चतुर्बाहुंग्रहपतिंसुप्रसन्नमुखंबुधम् ॥ ध्यायेहंशंखचक्रासिपाशहस्तामिलाप्रियम् ॥ पीत[१]माल्यांबरधरःकर्णिकारसमद्युतिः ॥ खड्गचर्मगदापाणिःसिंहस्थोवरदोबुधः ॥ध्यानम्॥ तारासुतनमस्तेस्तुनक्षत्राधीश्वरप्रिय ॥ गृहाणपूजांभगवन्समागत्यग्रहेश्वर ॥ आवाहनम् ॥ उद्बुध्यध्वामित्यृचामध्येबुधमावाह्यअधिदेवतांविष्णुमिदंविष्णुरितिमंत्रेणप्रत्याधिदेवतांनारायणंसहस्रशीर्षेतिसूक्तेनावाहयेत् ॥ इलापतेनमस्तेस्तुनिशेशप्रियसूनवे ॥ हेमसिंहासनंदेवगृहाणप्रीतयेमम ॥ आसनंस० ॥ शीतलोदकमानीतंसुपुण्यसरिदुद्भवम् ॥ पाद्यंगृहाणदेवेशममाघपरिशुद्धये ॥ पाद्यंस० ॥ तारासुतनमस्तेस्तुसततंभगवत्प्रिय ॥ गृहाणार्घ्यंग्रहपतेनानाफलसमन्वितम् ॥ अर्घ्यंस०॥ सुगंधद्रव्यसंयुक्तैःशुद्धैःस्वादुसरिज्जलैः ॥ आचम्यतांनिशानाथनंदनप्रीतयेमम ॥ आचमनंस० ॥ पयोदधिघृतमधुशर्करासंयुतंमया ॥

---

१ इदंध्यानंमात्योक्तमन्यदेव ।

पंचामृतंसमानीतंस्नानार्थंस्वीकुरुप्रभो ॥ पंचामृतम् ॥ वासितंगंधकर्पूरैर्निर्मलंजलमुत्तमम् ॥ स्नानायतेमयाभक्त्यादीयतेव्रतसिद्धये ॥ अतोदेवादिकैःषड्भिःस्नापनीयस्ततोबुधः ॥ पौरुषेणचसूक्तेनउद्बुध्यस्वेत्यृचैकया ॥ स्नानम् ॥ पीतवस्त्रद्वयंदेवराजवंशकरप्रभो ॥ उर्वशीनाथजनकगृहाणप्रीतयेसदा ॥ वस्त्रम् ॥ यज्ञोपवीतकंसूत्रंत्रिगुणंत्रिदशप्रिय ॥ ममपापविनाशार्थं गृहाणप्रीतयेबुध ॥ उपवीतम् ॥ हरिचंदनकस्तूरीकर्पूरादिसमन्वितम् ॥ गंधंसमर्पयेतुभ्यमिलानाथनमोस्तुते ॥ गंधंस० ॥ अक्षताश्च० अक्षतान्० ॥ माल्यादी० पुष्पाणि० ॥ अथांगपूजा ॥ बुधाय० पादौपू० सोमपुत्राय० जानुनीपू० तारकाय० कटीपू० राजपुत्राय० उदरंपू० इलाप्रियाय० हृदयंपू० कुमाराय० वक्षःस्थलंपू० पुरूरवःपित्रे० बाहूपू० सोमसुताय० स्कंधौपू० पीतवर्णाय० मुखंपू० ज्ञानाय० नेत्रेपू० बुधाय० मूर्धानंपू० सोमसूनवे० सर्वांगंपू० ॥ वनस्पतिर० धूपम् ॥ साज्यंचेतिदीपम् ॥ नैवेद्यंगृ० नैवेद्यम् ॥ पूगीफलमितितांबूलम् ॥ इदंफलमितिफलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ श्रियेजातइतिनीराजनदीपम् ॥ उद्बुध्यस्वेतिपुष्पांजलिम् ॥ उर्वश्याश्चपतिर्यस्तुयःपुरूरवसःपिता ॥ ग्रहमध्येसुरूपोयोबुधोनःसंप्रसीदतु ॥ विशेषार्घ्यम् ॥ यानिकानिचेतिप्रदक्षिणाम् ॥ नमस्कारान् ॥ आवाहनंनेतिप्रार्थना ॥ संतुष्टोवायनादस्मादिलानाथोग्रहेश्वरः ॥ सतांबूलाष्टलड्डूकंप्रतिगृह्णातुवायनम् ॥ वायनम् ॥ इतिपूजनम् ॥ अथकथा ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ बुधाष्टमीव्रतंभूपवक्ष्यामिशृणुपांडव ॥ येनचीर्णेननरकंनरःपश्यतिनकाचित् ॥ १ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ बुधाष्टमीव्रतंकितत्कस्मात्पापाच्चमुंचति ॥ तत्सर्वंवदनिश्चित्यममदेवदयानिधे ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पुराकृतयुगस्यादौइ

लोराजावभूवह ॥ बहुभृत्यसुहृन्मित्रैर्मंत्रिभिःपरिवारितः ॥ ३ ॥ जगामहिमवत्पार्श्वंमहादेवेनपालितम् ॥ योस्यांप्रविशतेभूमौसःस्त्रीभव
तिनिश्चितम् ॥ ४ ॥ सराजामृगयासक्तःप्रविष्टस्तद्रुमावनम् ॥ एकाकीहयमारूढःक्षणात्स्त्रीत्वंजगामह ॥ ५ ॥ साचग्रामवनेशून्येपी
नोन्नतपयोधरा ॥ क्वाहंकस्यकुतःप्राप्तानसाबुध्यतकिंचन ॥ ६ ॥ तांददर्शबुधस्तन्वींरूपौदार्यगुणान्विताम् ॥ अष्टम्यांबुधवारेचतस्यास्तु
ष्टोबुधग्रहः ॥ ७ ॥ ददौगृहाश्रमंरम्यमात्मीयंरूपतोषितः ॥ पुत्रमुत्पादयामासयोसौख्यातःपुरूरवाः ॥ ८ ॥ चंद्रवंशकरोराजाआद्यः
सर्वमहीभृताम् ॥ ततःप्रभृतिपूज्येयमष्टमीबुधसंयुता ॥ ९ ॥ सर्वपापप्रशमनीसर्वोपद्रवनाशिनी ॥ अथान्यदपितेवच्मिधर्मराजकथानकम् ॥
॥ १० ॥ कृष्णउवाच ॥ आसीद्राजाविदेहायांनिमिर्नामासवैरिभिः ॥ संग्रामेनिहतोवीरस्तस्यभार्यातिनिर्धना ॥ ११ ॥ ऊर्मिलानामच
ग्राममहींबालकसंयुता ॥ अवंतीनगरंप्राप्यब्राह्मणस्यनिकेतने ॥ १२ ॥ चकारोदरपूर्त्यर्थंनित्यंकंडनपेषणे ॥ हृत्वासासप्तगोधूमान्ददौबाल
कयोस्तदा ॥ १३ ॥ कारुण्यात्पुत्रवात्सल्यात्क्षुधासंपीड्यमानयोः ॥ कालेनबहुनासाध्वीपंचत्वमगमत्तदा ॥ १४ ॥ पुत्रस्तस्याविदेहायां
गत्वास्वपितुरासने ॥ उपविष्टःसत्वयोगाद्बुभुजेगामनाकुलाम् ॥ १५ ॥ अन्विष्यधर्मराजेनसाकन्यानिमिवंशजा ॥ विवाहिताहिताभर्तुः
सामहानायिकाभवत् ॥ १६ ॥ श्यामलानामचार्वंगीसर्वलक्षणसंयुता ॥ तामुवाचवरारोहांधर्मराजःस्विकांप्रियाम् ॥ १७ ॥ वहस्व
सर्वव्यापारंश्यामलेत्वंगृहेमम ॥ कुरुष्वसर्वभृत्यानांदानशिक्षांयथोचिताम्॥१८॥किंत्वेते[2]प्रवराःसप्तकीलकैरतियंत्रिताः॥कदाचिदपिनोद्घाट्या

---

१ प्रसिद्धाश्रूयतेश्रुताविति हेमाद्रौपाठः । २ कोष्ठाः ॥ भाषायांकोठडीशब्देनसिद्धाः ॥ हेमाद्रौतुसर्वत्रप्रवरस्थानेपंजरशब्दोदृश्यते ।

स्त्वयावैदेहनंदिनि ॥ १९ ॥ एवमस्त्वितिवैप्रोक्तानिजकर्मचकारह ॥ ([1]ततोभुक्त्वाबुधस्याग्रेबांधवैःप्रीतिपूर्वकम् ॥ तावदेवहिभोक्तव्यंया
वत्साकथ्यतेकथा) कदाचिद्व्याकुलीभूत्वाधर्म[2]राजविदेहजा ॥२०॥ उद्घाटयित्वाप्रथमंददर्शजननींस्विकाम् ॥ पच्यमानांचरुदतींभीषणै
र्यमकिंकरैः ॥ २१ ॥ लीलयाक्षिप्यतेबद्धातप्ततैलेषुसापुनः ॥ तथैवतांसमालोक्यव्रीडितासामनस्विनी ॥ २२ ॥ द्वितीयेप्रवरेतद्वत्तांदद
र्शस्वमातरम् ॥ यंत्रेनिष्पीड्यमानांसाशिलायांलोष्टकेनच ॥ २३ ॥ तृतीयेप्रवरेतद्वत्तामेवचददर्शसा ॥ करिभिःपीड्यमानासाघंटायुक्तैश्च
कल्पितैः ॥ २४ ॥ श्वभिश्चतुर्थेप्रवरेभीषणैर्दारुणाननैः ॥ अभक्ष्यभक्षणाद्यैश्चक्रंदंतींतांपुनःपुनः ॥ २५ ॥ पंचमेप्रवरेभूमौकंठेपादेनता
डिताम् ॥ संदंशैर्घनपातैश्चछिद्यमानांसहस्रशः ॥ २६ ॥ षष्ठेतामिक्षुयंत्रस्थांमस्तकेमुद्गराहताम् ॥ संपीड्यमानामनिशंसुभृशंदारुखंड
वत् ॥ २७ ॥ सप्तमेप्रवरेचैवकृमिरूपैःसुदारुणैः ॥ दृष्ट्वातथागतांतांतुमातरंदुःखकर्शिताम् ॥ २८ ॥ श्यामलाम्लानवदनाकिंचिन्नोवाच
भामिनी ॥ अथागतोयमःप्राहसशोकांश्यामलामिति ॥ २९ ॥ किमर्थंम्लानवदनातिष्ठसित्वमनिंदिते ॥ कारणंतत्रमेब्रूहिकश्चिन्नोद्घाटिता
स्त्वया ॥ ३० ॥ एतेप्रवरकाःसप्तनिषिद्धायेपुरामया ॥ इत्युक्ताश्यामलाप्राहभर्तारंविनयान्विता ॥ ३१ ॥ किंनुपापंकृतंराजन्मममात्रासु
दारुणम् ॥ येनेत्थंविविधैर्घोरैर्बाध्यतेबहुशस्त्वया ॥ ३२ ॥ इत्युक्तःप्रिययाप्राहतांयमःप्रहसन्निव ॥ तवमात्रासुतस्नेहाद्गोधूमावैहृताःकि
ल ॥ ३३ ॥ किंनजानासितद्वद्वैयेनपृच्छसिमामिह ॥ ब्रह्मस्वंप्रणयाद्भुक्तंदहत्यासप्तमंकुलम् ॥ ३४ ॥ तदेवकृमिरूपेणक्लिश्नात्यासप्तमंकु

---

[1] अयंश्लोकःपूर्वोत्तरसंबंधाभावादत्रानुपयुक्तः ॥ लोकव्यवहारस्तुचकारहेत्यंतकथाश्रवणानंतरंभोजनत्यागरूपोदृश्यते ।

[2] युधिष्ठिरसंबोधनम् ।

लम् ॥ गोधूमास्तइमेभूत्वाकृमिरूपाःसुदारुणाः ॥ ३५ ॥ येपुराब्राह्मणगृहेहृतास्तेत्वत्कृतेतया॥जानाम्येतदहंसर्वंयत्तेमात्राकृतंपुरा॥३६॥
श्यामलोवाच ॥ तथापित्वांसमासाद्यदेवंजामातरंविभुम् ॥ मुच्यतेतेनपापेनयथात्वमधुनाकुरु ॥३७॥ तच्छुत्वाचिंतयाविष्टश्चिरंध्यात्वाजगा
दताम्॥धर्मराजःसुखासीनःप्रियांप्राणधनेश्वरीम्॥३८॥इतस्त्वंसप्तमेतीतेजन्मनिब्राह्मणीशुभा॥आसीस्तस्मिंस्तदासंगात्सखीनांपर्युपासिता॥
॥३९॥बुधाष्टमीतुसंपूर्णायथोक्तफलदायिनी॥तस्याःपुण्यंददस्वत्वंसत्यंकृत्वाममाग्रतः॥४०॥तेनमुच्येतनरकात्तेमातापापसंघकृत् ॥ तच्छु
त्वात्वरितंस्नात्वाददौपुण्यंत्रिवाचिकम्॥४१॥स्वमात्रेश्यामलातुष्टातेनमोक्षंजगामसा॥ ऊर्मिलारूपसंपन्नादिव्यदेहावरांशुका॥४२॥विमानव
रमारूढादिव्यमाल्यांबरावृता ॥ भर्तुःसमीपेस्वर्गस्थादृश्यतेऽद्यापिसाजनैः॥४३॥बुधस्यपार्श्वेनभसिनिमिराजसमीपगा ॥ विस्फुरंतीमहारा
जबुधाष्टम्याःप्रभावतः ॥ ४४ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ यद्येवंप्रवराकृष्णातिथिर्वैतुबुधाष्टमी ॥ तस्याएवविधिंब्रूहियदितुष्टोसिमाधव ॥ ४५ ॥
श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुपांडवयत्नेनबुधाष्टम्याविधिंशुभम् ॥ यदायदासिताष्टम्यांबुधवारोभवेन्नृप ॥ ४६ ॥ तदातदाहिसाग्राह्याएकभक्ताश
नैर्नृभिः ॥ स्नात्वानद्यांतुपूर्वाह्णेगृहीत्वाकरकंनवम् ॥ ४७ ॥ जलपूर्णंचसद्रत्नैःकृत्वानर्घ्यैःसमन्वितम् ॥ पूजयेच्चगृहंनीत्वाबुधमेवंक्रमेणतु ॥
॥ ४८ ॥ एकमाषसुवर्णेनतदर्धार्धेनवापुनः ॥ कारयेद्बुधरूपंतुस्वशक्त्यावाप्रयत्नतः ॥ ४९ ॥ अंगुष्ठमात्रंपुरुषंचतुर्बाहुंसुलक्षणम् ॥ पद्मम
ध्येऽव्रणंकुंभंपूजयेत्सिततंडुलैः ॥ ५० ॥ हेमपात्रेचसंस्थाप्यपीतवस्त्रयुगेनच ॥ वस्त्रोपरिस्थितंदेवंपीतवस्त्राक्षतादिभिः ॥ ५१ ॥ पंचामृतेन
संस्नाप्यतत्तन्मंत्रैःक्रमेणतु ॥ नैवेद्यंगुग्गुलुंधूपंदशांगेनसुगंधितम् ॥ ५२ ॥ पायसैर्घृतपूरैश्चमोदकाशोकवर्तिभिः ॥ फलैश्चविविधैश्चैवश

र्कराभिर्गुडैःशुभैः ॥ ५३ ॥ ततःपुष्पाक्षतैःपीतैर्वक्ष्यमाणैश्चनामभिः ॥ नमोबुधायपादौतुसोमपुत्रायजानुनी ॥ ५४ ॥ तारकायकटीचैव
राजपुत्रायचोदरम् ॥ इलाप्रियायहृदयंकुमारायेतिवक्षसि ॥ ५५ ॥ बाहूपुरूरवःपित्रेअंसौसोमसुतायच ॥ मुखंतुपीतवर्णायज्ञानायनयनद्व
यम् ॥५६॥मूर्धानंतुबुधायेतिएषुस्थानेषुपूजयेत् ॥ सौवर्णंराजतंताम्रंपात्रमादायशोभनम्॥५७॥ गंधपुष्पाक्षतैःपीतैर्गुडमिश्रांबुपूरितैः ॥ जा
नुभ्यामवनिंगत्वातेनचार्घ्यंनिवेदयेत् ॥ ५८ ॥ उर्वश्याःश्वशुरोयस्तुयःपुरूरवसःपिता ॥ योग्रहाणामधिपतिर्बुधोमेसंप्रसीदतु ॥ ५९ ॥ वरां
श्चविष्णुनादत्तान्सकलान्नःप्रयच्छतु ॥ मंत्रेणानेनदत्वार्घ्यंजप्त्वामंत्रमिमंपुनः ॥ ६० ॥ प्रथमेमोदकान्दद्याद्द्वितीयेफेणिकास्तथा ॥ तृतीये
घृतपूराश्चचतुर्थेवटकांस्तथा ॥६१॥ पंचमेमंडकान्दद्यात्षष्ठेसोहालिकास्तथा ॥ आशोकवर्तिकाश्चैवसप्तमेमासिकारयेत् ॥६२॥ अष्टमेशर्क
रामिश्रैःखांडवैश्चयुधिष्ठिर ॥ विप्रायवायनंदद्याद्व्रतीभोजनमाचरेत् ॥६३॥ एवंक्रमेणकर्तव्यंबुधाष्टम्यांयुधिष्ठिर ॥ बांधवैःसहमित्रैश्चभोक्तव्यं
प्रीतिपूर्वकम्॥सौम्यमाख्यानकंशृण्वन्नरकेभ्योविमुच्यते॥६४॥यश्चाष्टमींबुधयुतांसमवाप्यभक्त्यासंपूजयेच्छशिसुतंकरकोपरिस्थम् ॥ पक्का
न्नपात्रसहितंसहिरण्यवस्त्रंपश्यत्यसौयमपुरींनकदाचिदेव ॥ ६५ ॥ इतिभविष्योत्तरपुराणोक्ताबुधाष्टमीव्रतकथा ॥ अथोद्यापनम् ॥ युधिष्ठिर
उवाच ॥ उद्यापनविधिंब्रूहिकृपयाभक्तवत्सल ॥ कस्मिन्कालेचकिंद्रव्यंकथंसफलभाग्भवेत् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ आदौमध्येतथाचांतेकुर्या
दुद्यापनक्रियाम् ॥ सप्तम्यांप्रयतोभूत्वाकुर्याद्वैदंतधावनम् ॥ आचम्यकुर्यात्संकल्पंदशविप्रान्निमंत्रयेत् ॥ अष्टम्यांप्रातरुत्थायशुचिर्भूत्वाव्रती

---

१ अत्रहेमाद्रौपाठवैषम्यंश्लोकाधिक्यंचबहुतरंदृश्यते ॥

ततः ॥ गंगाद्यादिमहातीर्थेस्नात्वानित्यकृतक्रियः॥गृहमध्येशुचौदेशेरंगवल्ल्याविराजिते॥ पुण्याहवाचनंकृत्वाकुर्याद्रक्षाविधानकम् ॥ प्राणानायम्यविधिवत्कृत्वासंकल्पनादिकम् ॥ तिथ्याद्युल्लेखनांतेचव्रतनामप्रकीर्तयेत् ॥ मयाकृतंबुधाष्टम्यांव्रतंसांगफलाप्तये ॥ उद्यापनंकरिष्येहमित्यक्षतकुशोदकम् ॥ त्यक्त्वाचार्यादिवरणंकुर्याद्वस्त्रादिभिःफलैः ॥ ब्रह्माणंवृणुयात्तत्रवस्त्रतांबूलभूषणैः ॥ ततःपूजादिकंकुर्याद्ग्रहयज्ञपुरःसरम् ॥ ततस्त्वष्टदलंकुर्यान्मध्येकर्णिकयासह ॥ पंचवर्णैःसमापूर्यदलाग्राणिचकेसरान् ॥ कर्णिकायांन्यसेद्धान्यंपंचप्रस्थप्रमाणतः ॥ दलेषुचदलाग्रेषुयथाशक्त्याविनिक्षिपेत् ॥ तत्रैवस्थापयेत्कुंभान्मध्येपूर्वादिदिक्षुच ॥ गंगाजलेनसंपूर्यवस्त्रादिभिरलंकृतान् ॥ पंचत्वक्पल्लवोपेतान्नवकुंभान्यथाविधि ॥ तदुत्तरेग्रहान्सर्वान्मंडलेस्थापयेत्ततः ॥ तत्पूर्वेस्थापयेत्कुंभंवारुणंचविशेषतः ॥ वस्त्रत्वक्पल्लवफलैःपंचरत्नैःसकांचनैः ॥ तत्तन्मंत्रैःप्रतिष्ठाप्यपूजयेच्चयथाविधि ॥ सप्तजन्मार्जितंचोपपातकादिचयत्कृतम् ॥ तद्दोषपरिहारायबुधाष्टमीव्रतंकृतम् ॥ तस्यसांगफलप्राप्त्यैपूजांहोमंकरोम्यहम् ॥ बुधप्रीत्यैचतत्सर्वमितिसंकल्प्यपूजयेत् ॥ कर्षमात्रेणराजेंद्रतदर्धार्धेनवापुनः ॥ बुधस्यप्रतिमांकुर्यात्सुवर्णेनविचक्षणः ॥ कर्णिकायांमध्यकुंभेताम्रपात्रेबुधंन्यसेत् ॥ पंचामृतेन[1]स्नपनंवस्त्रयुग्मेनवेष्टयेत् ॥ ध्यायन्नारायणंदेवंबुधंवाणसमाकृतिम् ॥ चतुर्भुजंशंखचक्रगदाशार्ङ्गधरंयजेत् ॥ आत्रेयंपीतवस्त्रंचपीतपुष्पाक्षतादिभिः ॥ उपचारैःषोडशभिःपुरुषसूक्तविधानतः ॥ तद्दक्षिणेविष्णुमिदंविष्णुरित्यधिदैवतम् ॥ सहस्रशीर्षापुरुषंवामेप्रत्यधिदैवतम् ॥ दलेषुविन्यसेद्देवान्प्रागारभ्यप्रदक्षिणम् ॥ रविंचंद्रंकुजगुरुशुक्रार्कीराहु

---

[1] कृत्वोतिशेषः ।

केतुकौ ॥ अनंतंवामनंविष्णुंशौरिंसत्यंजनार्दनम् ॥ हंसंनाराणंचाष्टौदलाग्रेषुचपूजयेत् ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैःफलैश्चविविधैर्यजेत् ॥ वहिरिंद्रादयःपूज्यादशदिक्पालकास्तथा ॥ यमंचचित्रगुप्तंचश्यामलांदक्षिणेयजेत् ॥ कुंभेषुवंशपात्रेषुअष्टावष्टौचलड्डुकान् ॥ यज्ञोपवीतसफलदक्षिणासहितान्न्यसेत् ॥ पूजयित्वाततोहोमं[१]शाखोक्तविधिनासुधीः॥मंडलात्पश्चिमेभागेस्थंडिलंचतुरस्रकम्॥कृत्वातूल्लेखनादीनिकृत्वाग्निंस्थापयेत्सुधीः ॥ इध्मंदर्भैःपरिस्तीर्यपात्रासादनमाचरेत् ॥ पूर्णपात्रविधानांतेब्रह्मासनमतःपरम्॥इध्माधानमुखप्रांतेप्रधानाहुतिहावनम् ॥ अपामार्गसमिद्भिश्चयवव्रीहितिलैर्घृतैः ॥ गोधूमैःसतिलैर्होमंपृथक्पृथगतंद्रितः ॥ उद्बुध्यस्वेतिमंत्रेणहोममष्टोत्तरंशतम् ॥ कृत्वातुविष्णुमंत्रेणतथानारायणंहुनेत् ॥ अधिप्रत्यधिदेवौचमंत्राभ्यांजुहुयात्तथा ॥ ग्रहादिभ्यश्चजुहुयात्प्रायश्चित्तादिकंतथा ॥ पूर्णाहुतिंचजुहुयात्कुर्याद्ब्रह्मविसर्जनम्॥ पूर्णपात्रोद्वासनंचवलिदानमतःपरम्॥वह्न्यादिपूजनंकृत्वादेवतोद्वासनंततः॥अभिषिच्याथतिलकंरक्षावंधनमेवच ॥ आचार्यंचसपत्नीकंपूजयित्वायथाविधि॥प्रतिमावस्त्रकलशान्गोदानंदक्षिणांतथा॥दत्वाब्रह्मादिविप्रेभ्यःकलशांश्चसदक्षिणान्॥ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चादाशिषोवाचयेत्तथा इतिश्रीभविष्योत्तरपु० बुधाष्टमीव्रतोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ ॥ अथशुक्लादिश्रावणकृष्णाष्टम्यांदशाफलव्रतम् ॥ ॥ सानिशीथव्यापिनीग्राह्या ॥ तत्रपूजाविधिः ॥ तमद्भुतंवालकमंबुजेक्षणंचतुर्भुजंशंखगदार्युदायुधम् ॥ श्रीवत्सलक्ष्मंगलशोभिकौस्तुभंपीतांवरंसांद्रपयोदसौभगम् ॥ महार्हवैदूर्यकिरिटकुंडलत्विषापरिष्वक्तसहस्रकुंतलम्॥उद्दामकांच्यंगदकंकणादिभिर्विराजमानंवसुदेवऐक्षत॥कृष्णाय० ध्यानम् ॥ वासुदेवाय०

---

[१] कुर्यादितिशेषः ।

आवाहनम् ॥ शेषशायिने०आसनम् ॥ तीर्थपादाय०पाद्यम् ॥ गंगाजनकाय०अर्घ्यम् ॥ यमुनावेगसंहारिणेन०आचमनम् ॥ नित्यमुक्ताय०
पंचामृतस्नानम्॥ श्रीगोपालाय०स्नानम्॥पीतवाससेन०वस्त्रम्॥यज्ञप्रियाय०यज्ञोपवीतम् ॥ सर्वेश्वराय०चंदनम् ॥ अधोक्षजाय०अक्षतान्॥
कमलाप्रियाय० पुष्पाणि ॥ तुलसीपत्रैर्नामपूजा ॥ कृष्णायनमः विष्णवेन०हरयेन०शेषशायिने० गोविंदाय० गरुडध्वजाय० दामोदराय०
हृषीकेशाय०पद्मनाभाय० उपेंद्राय०॥१०॥अथदोरकबंधनम्॥संसारार्णवमग्नानांनराणांपापकर्मणाम् ॥ इहमोक्षफलावाप्तिंकुरुष्वपुरुषोत्तमे
तिदोरकबंधनम्॥पारिजातापहाराय० धूपम्॥ज्ञानप्रदीपाय०दीपम्॥चक्रिणेन०नैवेद्यम्॥अघनाशिनेन०तांबूलम् ॥ सर्वव्यापिने०दक्षिणाम्
॥ पद्मनाभाय० नीराजनम्॥अनंताय०पुष्पांजलिम्॥देवदेवनमस्तेस्तुभक्तप्रियदयानिधे ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंदेवक्यासहितप्रभो ॥ विशेषा
र्घ्यम् ॥ त्रिलोकनाथोदेवेशः सर्वभूतदयानिधिः ॥ दानेनानेनसुप्रीतोभवत्विहसदामम ॥ वायनमंत्रः ॥ श्रीकृष्णःप्रतिगृह्णातिश्रीकृष्णोवै
ददातिच ॥ श्रीकृष्णस्तारकोभाभ्यांश्रीकृष्णायनमोनमः ॥ ॥ इतिप्रतिग्रहमंत्रः ॥ यस्यस्मृत्येतिप्रार्थना ॥ ॥ कथकथा ॥ ॥ सूतउ
वाच ॥ शृणुध्वमृषयःसर्वेनैमिषारण्यवासिनः ॥ पुराचद्वापरस्यांतेकृष्णदेवेनभाषितम् ॥ १ ॥ तद्व्रतंवःप्रवक्ष्यामिसांगोपांगंमुनीश्वराः ॥ पु
रावैद्वापरस्यांतेपांडवाःकौरवास्तथा ॥ २ ॥ द्यूतंप्रचक्रिरेसर्वेधनमानेनमोहिताः ॥ निर्जिताःपांडवादुःखाद्वनंजग्मुर्मुनीश्वराः ॥ ३ ॥ कुंती
विदुरगेहेतुसंस्थिताच[1]महायशाः ॥ तच्छ्रुत्वाकृष्णदेवोपिकृपयापरयायुतः ॥ ४ ॥ आययौगरुडारूढोविदुरस्यगृहंप्रति ॥ तत्रापश्यन्महाबाहुं

---

[1] दुःखिताभृशमित्यपिपाठः ।

कुंतीपरमहर्षिता ॥ ५ ॥ विदुरेणार्चितःकृष्णःकुंत्याचैवहिभक्तितः ॥ नत्वाहकुंतींतांदेवीमभ्रस्याभांविडंबयन् ॥ ६ ॥ त्वत्पुत्रास्तुमहादुःखा
त्प्रययुर्गहनंवनम् ॥ तवापिसुमहद्दुःखंसर्वदातन्ममाप्रियम् ॥ ७ ॥ कुंत्युवाच ॥ हृषीकेशमहाबाहोमहादुःखेनकार्शिता ॥ कृपयापरयादे
वरक्षितावयमीदृशाः ॥ ८ ॥ ममचैवमहद्दुःखंत्वयिमांत्रातरिस्थिते ॥ मत्पुत्रास्तुमहादुःखात्प्रविष्टागहनंवनम् ॥ ९ ॥ कृपयाविदुरोमह्यं
कौरव्यःप्रस्थसंमितम् ॥ ददातिप्रीतिदःकृष्णजीवनायमहामतिः ॥ १० ॥ गृहस्यपश्चिमेभागेवसामिचजनार्दन ॥ दर्शिताकौ
रवाणांहिसर्वेषांकुमतिस्तथा ॥ ११ ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वाकृष्णःपरमधर्मवित् ॥ आहचैनांवासुदेवोभक्ताप्रियतमस्तदा ॥ १२ ॥ व्रतंते
कथयिष्यामियेनदुःखात्प्रमुच्यसे ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृतास्वंराज्यंप्राप्स्यसेऽचिरात् ॥१३॥ दशाफलमितिख्यातंतद्व्रतंकुरुसुव्रते ॥ कुंत्युवाच ॥
कस्मिन्कालेतुकर्तव्यंतद्व्रतंकेशवप्रभो ॥ १४ ॥ वदमांप्रतिइत्युक्तोयादवेंद्रोजगादह ॥ श्रावणस्यासितेपक्षेअष्टम्यांचनिशीथके ॥ १५ ॥
देवक्यांवासुदेवश्चप्रादुर्भूतोनसंशयः ॥ तस्याग्रेदशगुणितंसूत्रंस्थाप्यप्रपूजयेत् ॥ १६ ॥ हस्तेबद्ध्वातुतत्सूत्रंदशाहंव्रतमाचरेत् ॥ संसारार्ण
वमग्नानांनराणांपापकर्मणाम् ॥ १७ ॥ इहामुत्रफलावाप्तिंकुरुष्वपुरुषोत्तम ॥ अनेनदोरकंबध्वादशवर्षंव्रतंचरेत् ॥ १८ ॥ देवस्यपुरतोनि
त्यंदशपद्मानिकारयेत् ॥ ततश्चशृणुयात्पुण्यांकथामेतांशुभावहाम् ॥ १९ ॥ तुलस्याःकृष्णवर्णायादलैर्दशभिरर्चयेत् ॥ कृष्णंविष्णुंत
थानंतंगोविंदंगरुडध्वजम् ॥ २० ॥ दामोदरंहृषीकेशंपद्मनाभंहरिंप्रभुम् ॥ एतैश्चनामभिर्नित्यंकृष्णदेवंसमर्चयेत् ॥ २१ ॥ नमस्कारंततः
कुर्यात्प्रदक्षिणसमन्वितम् ॥ एवंदशदिनंकुर्याद्व्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ २२ ॥ आदौमध्येतथाचांतेहोमंकुर्याद्विधानतः ॥ कृष्णमंत्रेणजुहुयाच्च

रुणाष्टोत्तरंशतम् ॥ २३ ॥ ततोहोमांतेविधिवदाचार्यंपूजयेत्सुधीः ॥ सौवर्णेताम्रपात्रेवामृन्मयेवेणुपात्रके ॥ २४ ॥ सौवर्णंतुलसीपत्रंकार
यित्वासुलक्षणम् ॥ प्रतिमांचतथाकृत्वाअर्चयित्वाविधानतः ॥ २५ ॥ निधायप्रतिमांतत्रआचार्यायनिवेदयेत् ॥ दातव्यागौःसवत्साचवस्त्रा
लंकारभूषिताः ॥ २६ ॥ दशहोमेतुकृष्णायपूरिकादशचार्पयेत् ॥ दापयेत्तुब्राह्मणायस्वयंभुक्त्वातथैवच ॥ २७ ॥ उपायनंचगृह्णीष्वसर्वोप
स्करसंयुतम् ॥ संसारार्णवमग्नंमांपाहित्वंदेवकीसुत ॥ २८ ॥ अनेनोपायनंदत्वानमस्कृत्यक्षमापयेत् ॥ दक्षिणाभिर्युतादेविदातव्याःकृ
ष्णसान्निधौ ॥ २९ ॥ व्रतांतेदशविप्रेभ्यःप्रत्येकंदशपूरिकाः ॥ एवंदशसुवर्षेषुव्रतंकुर्यादतंद्रितः ॥ ३० ॥ एवंव्रतंत्वयादेविकर्तव्यं
कृष्णसान्निधौ ॥ एवमुक्तंतुकृष्णेनकुंतीश्रुत्वामुदान्विता ॥ ३१ ॥ उवाचकृष्णदेवंसाममवित्तंनविद्यते ॥ प्रत्युवाचहृषीकेशस्तव
वित्तंभविष्यति ॥ ३२ ॥ एवमुक्त्वाययौकृष्णःकर्णंद्रष्टुंसुखान्वितः ॥ कर्णोपिचमहात्मानंकृष्णंदृष्ट्वाप्रहर्षितः ॥ ३३ ॥ सिंहा
सनंददौतस्मैपाद्यमर्घ्यंतथैवच ॥ कर्णोप्युवाचदेवेशंकिमर्थंतवचागमः ॥ ३४ ॥ इत्युक्तःकृष्णदेवोथतवमातातिदुःखिता ॥ कर्णउवाच ॥
भूरिभयात्तथाकृष्णमातरंयाम्यहंकथम् ॥ ३५ ॥ कथंवादुःखतोमाताप्रमुच्येतवदस्वमे ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सुवर्णपात्रेसंपूर्यपायसं
क्षीरसंयुतम् ॥ ३६ ॥ निधाय[1]शतनिष्कंतु[2]दातव्यंवायुहस्तके ॥ तवमातातथाप्रीताभविष्यतिनसंशयः ॥ ३७ ॥ एवमुक्त्वाततःकृष्णो
द्वारकामाजगामह॥कृष्णवाक्यंततःश्रुत्वाकर्णश्चक्रेमहायशाः॥३८॥ पायसेनसमायुक्तंपात्रंस्वर्णेनकारितम्॥शतनिष्कसमायुक्तंवायुहस्तेप्रदा

---

[1] सहस्रशतानिष्कंतुदातव्यामत्यापक्षीचति ।

[2] वायुहस्तेदातव्यमित्यस्यकर्णेनप्रेषितमितितयायथानज्ञास्यतेतथाप्रेषणीयमित्यर्थः ।

यस[1]ः ॥ ३९ ॥ प्रहसंतीतथाकुंतीपात्रंदृष्ट्वाप्रहर्षिता ॥ देवस्यसन्निधौसातुव्रतंचक्रेथभक्तितः ॥ ४० ॥ कृष्णेनकारितंसर्वंममभाग्यायवैध्रुव
म् ॥ कृष्णपूजांततःकृत्वाकथांश्रुत्वाथभक्तितः ॥ ४१ ॥ उपायनंददौतत्रब्राह्मणेभ्योयथाक्रमम् ॥ तुलसीदलंसुवर्णेनकारयित्वासुलक्षणम्
॥ ४२ ॥ प्रतिमांविष्णुभक्तायस्वर्णपात्रेनिधायच ॥ गोदानेनसमायुक्तामाचार्य्यायमहामते ॥ ४३ ॥ कुंतीददौमहादेवीविष्णुर्मेप्रीयतामि
ति ॥ व्रतंदशसुवर्षेषुचकारोद्यापनंततः ॥ ४४ ॥ तद्व्रतस्यप्रभावेणतनूजाश्चागतास्ततः ॥ हत्वाशत्रून्मृधेसर्वान्कृष्णस्यैवप्रसादतः
॥ ४५ ॥ युधिष्ठिरस्तुधर्मात्मास्वंराज्यंप्राप्तवान्सुधीः ॥ प्रोवाचेदंव्रतंकुंतीद्रौपदींचपतिव्रताम् ॥ ४६ ॥ दशाफलमितिख्यातंकृष्णदेवेनभा
षितम् ॥ यूयंसर्वैमहादुःखंनिस्तीर्यस्वपुरींगताः ॥ ४७ ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेणकृष्णस्यैवप्रसादतः ॥ त्वमप्येवंव्रतंभद्रेकुरुष्वसुसमाहिता
॥ ४८ ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृतासर्वान्कामानवाप्स्यसि ॥ आचख्यौतद्व्रतंतस्यैकुंतीपरमहर्षिता ॥ ४९ ॥ सापिचक्रेमहाभागाद्रौपदीव्रतमुत्तम
म् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकर्तव्यंसुजनैःसदा ॥ ५० ॥ याभक्त्याकुरुतेनारीव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिविष्णुलोकेमहीयते
॥ ५१ ॥ इदंव्रतंमहापुण्यंव्रतानामुत्तमंशुभम् ॥ वदतांशृण्वतांचैवविष्णुलोकोभवेद्ध्रुवम् ॥ ५२ ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरपु० दशाफलव्रत
कथासंपूर्णा ॥ अत्रमूलंचिंत्यम् ॥ अथकृष्णादिमासेनभाद्रकृष्णाष्टम्यांजन्माष्टमीव्रतम् ॥ तच्चअर्धरात्रव्यापिन्यांकार्यम् ॥ रोहिण्यासहिता
कृष्णामासिभाद्रपदेऽष्टमी ॥ अर्धरात्रेतुयोगोयंतारापत्युदयेतथा ॥ नियतात्माशुचिःसम्यक्पूजांतत्रप्रवर्तयेदितिविष्णुधर्मोत्तरेतस्यपूजाकाल

---

[1] प्रेषयामासेतिशेषः ।

त्वोक्तेः ॥ दिनद्वयेअर्धरात्रव्याप्तावव्याप्तौवापरैव ॥ प्रातःसंकल्पकालेसत्वाद्दिवारात्रियोगाद्वर्जनीयाप्रयत्नेनसप्तमीसंयुताष्टमीतिब्रह्मवैवर्तेंसप्तमीयुक्तानिषेधाच्च ॥ यदापूर्वेद्युर्निशीथेकेवलाष्टमीउत्तरेद्युर्निशीथास्पर्शिन्यष्टमीरोहिणीयुक्तातदापूर्वैवग्राह्या ॥ कर्मकालसत्वात् ॥ रोहिणीयोगस्तुकेवलंफलातिशयार्थोनवमीबुधादियोगवन्नतुनिर्णयोपयोगी ॥ इतरथाप्रेतयोनिगतानांतुप्रेतत्वंनाशितंनरैः ॥ यैःकृताश्रावणेमासिअष्टमीरोहिणीयुता ॥ किंपुनर्बुधवारेणसोमेनापिविशेषतः ॥ किंपुनर्नवमीयुक्ताकुलकोट्यास्तुमुक्तिदेतिसरोहिणीमप्यष्टमींविहायबुधनवमीयुताकार्योपद्येत ॥ सोमेनेत्यस्यसोमवारेणेत्यर्थइतिकेचित् ॥ तारापत्युदयेतथेतिविष्णुधर्मोत्तरैकमूलकल्पनालाघवाच्चंद्रोदयेचेतिमयूखे ॥ उदयेचाष्टमीकिंचिन्नवमीसकलायदि ॥ भवेत्तुबुधसंयुक्ताप्राजापत्यर्क्षसंयुता ॥ अपिवर्षशतेनापिलभ्यतेयदिवानवा ॥ तत्रउदयशब्दश्चंद्रोदयपरः सूर्योदयपरत्वेतुयदा ॥ पूर्वेद्युर्निशीथेकेवलाष्टमीउत्तरेद्युर्निशीथास्पर्शिन्यष्टमीरोहिण्यायुक्तासतीबुधयुक्तातदैवोत्तरास्यान्नतदभावे ॥ यावद्वचनंवाचनिकमितिन्यायात् ॥ यदितुबुधाभावेऽपिरोहिणीयोगमात्रादेवोत्तरोच्यतेतदारोहिणीयोगाभावेपिबुधमात्रसद्भावादुत्तरास्यात्॥अन्यतरापायेप्येतद्वचनप्रवृत्तेरंगीकारात् ॥ऋक्षयोगवद्वारयोगस्यापिप्राशस्त्यहेतुत्वाच्च ॥ किंच ॥ यथापूर्वेद्युर्निशीथेऽष्टमीमात्रसत्वेउत्तरेद्युश्चनिशीथात्पूर्वमृक्षयोगेबुधसत्वेचएतद्वचनादुत्तरेद्युर्व्रतमेवंपूर्वेद्युर्निशीथेसऋक्षाष्टमीसत्वेबुधाधिक्यादुत्तरेद्युर्व्रतापत्तिरिति ॥ यच्चविष्णुरहस्ये ॥ प्राजापत्यर्क्षसंयुक्ताकृष्णानभसिचाष्टमी ॥ मुहूर्तमपिलभ्येतसोपोष्याचमहाफलेति ॥ अत्रापिमुहूर्तपदंनिशीथाख्यमुहूर्तपरम् ॥ यत्त्विदमत्यंताशुद्धम् ॥ तथात्वेवाक्यस्यैवानर्थक्यप्रसंगात् ॥ यदाहिशुद्धाप्यष्टम्यर्द्धरात्रेवर्तमाना

ग्राह्यातदारोहिणीसहितासुतरामितिकिंवचनेन ॥ मुहूर्तमप्यहोरात्रेयस्मिन्युक्तंहिलभ्यते ॥ अष्टम्यारोहिणीऋक्षंतांसुपुण्यामुपावसेदितिविष्णुरहस्येएवस्पष्टैवाहोरात्रसंबंधियत्किंचिन्मुहूर्तप्रतीतिरितिकालतत्वविवेचनेतद्विपरीतम् ॥ ऋक्षयोगस्यस्तावकत्वेनसार्थक्यात् ॥ किंचैतद्वचनद्वयगतापिशब्दस्यस्वार्थेतात्पर्याभावेनऋक्षयोगस्तावकत्वेनप्राशस्त्यबोधकत्वस्यैवोचितत्वादिति ॥ यत्पुनस्तत्रोक्तंकर्मकालव्याप्तिशास्त्रादेवप्रधानभूतायाअष्टम्याएवअर्धरात्रसत्त्वेनप्राप्तंग्राह्यत्वम् ॥ दिवावायदिवारात्रौनास्तिचेद्रोहिणीकला ॥ रात्रियुक्तांप्रकुर्वीतविशेणेंदुसंयुतामितिवचनेनरोहिणीयोगाभावविषयेविशेषःक्रियते ॥ एवंतस्यार्थः ॥ दिनावच्छेदेनरात्र्यवच्छेदेनवाकलामात्रापिचेद्रोहिणीअष्टम्यांनास्तितदैवचंद्रोदयसहितामर्धरात्रव्यापिनीमितियावत् ॥ दिनद्वयेपितादृश्याअभावेबहुरात्रिसंयुतामुत्तरांप्रकुर्वीतेति ॥ तन्न ॥ नेदंकर्मकालशास्त्रबाधकमन्यथाप्यर्थसंभवात् ॥ तथाहि ॥ दिनद्वयेवैषम्येणनिशीथेस्पर्शेंअहोरात्रावच्छेदेनरोहिणीयोगाभावेचविशेषेणाधिक्येनेंदुसंयुताअधिकनिशीथव्यापिनीग्राह्येतियावत् ॥ रोहिणीयोगेत्वधिकनिशीथव्यापिनीमपिविहायस्वल्पापिनिशीथयोगिनीरोहिणीयुतैवग्राह्येतिव्याख्यांतरंमयूखेद्रष्टव्यम् ॥ पारणंतुतिथिभांतेकार्यम् ॥ तदाहभृगुः ॥ जन्माष्टमीरोहिणीचशिवरात्रिस्तथैवच ॥ पूर्वविद्धैवकर्तव्यातिथिभांतेचपारणमिति ॥ निषेधोपिब्रह्मवैवर्ते ॥ अष्टम्यामथरोहिण्यांनकुर्यात्पारणंक्वचित् ॥ हन्यात्पुराकृतंकर्मउपवासार्जितंफलम् ॥ तिथिरष्टगुणंहंतिनक्षत्रंचचतुर्गुणम् ॥ तस्मात्प्रयत्नात्कुर्वीततिथिभांतेचपारणमिति ॥ तत्रदिवसेउभयांतेपारणमितिमुख्यःपक्षः ॥ एकतरांतेत्वनुकल्पः ॥ यदातुतिथिनक्षत्रयोरन्यतरस्यैवदिनेंऽतस्तदारात्रौपारणानिषेधादन्यतरांतेपारणाभ्यनुज्ञानाद्दिवैवान्यतरांतेकार्या ॥ अतएववह्निपुराणे ॥

भांतेकुर्यात्तिथेर्वापिशस्तंभारतपारणमिति ॥ ॥ इतिजन्माष्टमीनिर्णयः ॥ ॥ अथव्रतप्रयोगः ॥ व्रतपूर्वदिनेदंतधावनपूर्वकंकृतैकभक्तोव्रतदिनेकृतनित्यक्रियोदेवताःप्रार्थयेत् ॥ सूर्यःसोमोयमःकालःसंध्येभूतान्यहःक्षपा ॥ पवनोदिक्पतिर्भूमिराकाशंखेचरानराः ॥ ब्रह्मशासनमास्थायकल्पंतामिहसंनिधिमित्युक्त्वासफलपुष्पाक्षतजलपूर्णताम्रपात्रमादायमासपक्षाद्युल्लिख्यअमुकफलकामःपापक्षयकामोवाकृष्णप्रीतयेकृष्णजन्माष्टमीव्रतंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ वासुदेवंसमुद्दिश्यसर्वपापप्रशांतये ॥ उपवासंकरिष्यामिकृष्णाष्टम्यांनभस्यहम् ॥ अद्यकृष्णाष्टमींदेवींनभश्चंद्रंसरोहिणीम् ॥ अर्चयित्वोपवासेनभोक्ष्येहमपरेहनि ॥ एनसोमोक्षकामोस्मियद्गोविंदवियोनिजम् ॥ [1]तन्मेमुंचतुमांत्राहिपतितंशोकसागरे ॥ आजन्ममरणंयावद्यन्मयादुष्कृतंकृतम् ॥ तत्प्रणाशायगोविंदप्रसीदपुरुषोत्तम ॥ इत्युक्त्वापात्रस्थं जलंनिक्षिपेत् ॥ ततः कदलीस्तंभवासोभिराम्रपल्लवयुतसजलपूर्णकलशैर्दीपैः पुष्पमालाभिर्युतमगुरुधूपितमग्निखड्गकृष्णच्छागरक्षामणिद्वारन्यस्तमुसलादियुतंमंगलोपेतंषष्ठ्यादेव्याधिष्ठितंदेवक्याः सूतिकागृहंविधायतस्यसमंताद्भित्तिषुकुसुमांजलीन्देवगंधर्वादीन्खड्गचर्मधरवसुदेवदेवकीनंदयशोदागर्गगोपीगोपान्कंसनियुक्तान्गोधेनुकुंजरान्यमुनांतन्मध्येकालियमन्यच्चतत्कालीनंगोकुलचरितंयथासंभवंलिखित्वासूतिकागृहमध्येप्रच्छदपटावृतंमंचकंस्थापयित्वामध्याह्नेनद्यादौतिलैःस्नात्वाअर्धरात्रेश्रीकृष्णंसपरिवारंपूजयेत् ॥ ॥ अथपूजाविधिः ॥ ॥ येभ्योमातैवापित्रेइतिमंत्रौजपित्वा आगमार्थंत्वितिघंटानादंकृत्वा अपसर्पंत्वितिछोटिकामुद्रयाभूतान्युत्सार्य तीक्ष्णदंष्ट्रेतिक्षेत्रपालंसंप्रार्थ्य ॥ आच

---

[1] यन्मेवियोनिजंविविधजन्मजंएनइतिशेषःतन्मांमुंचतुइत्यन्वयः विभोजनमित्यपिपाठःतत्रयन्मेविभोजनमुपवासस्तन्मांमुंचतुमोचयत्वित्यर्थः ।

म्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्य ममसहकुटुंबस्यक्षेमस्थैर्यविजयाभयायुरारोग्यैश्वर्याभिवृद्ध्यर्थंधर्मार्थकाममोक्षाख्यचतुर्विधपुरुपार्थसि
द्ध्यर्थंनिशीथेसपरिवारश्रीकृष्णप्रीत्यर्थंचपुराणोक्तप्रकारेणपुरुषसूक्तविधानेनचयथासंभवनियमेनयथामीलितद्रव्यैर्जन्माष्टमीव्रतांगत्वेनप
रिवारसहितश्रीकृष्णपूजनमहंकरिष्ये इतिसंकल्प्यकलशार्चनंशंखार्चनंचकुर्यात् ॥ पुरुषसूक्तेनन्यासान्कुर्यात् ॥ रंगवल्लीसमायुक्तेसर्वतो
भद्रमंडले ॥ अव्रणंसजलंकुंभंताम्रंमृन्मयमेववा ॥ संस्थाप्यवस्त्रसंवीतंकंठदेशेसुशोभितम् ॥ पंचरत्नसमायुक्तंफलगंधाक्षतैर्युतम् ॥ सहिर
ण्यंसमासाद्यताम्रेणपटलेनवा ॥ वंशमृन्मयपात्रेणयवपूर्णेनचैवाहि ॥ आच्छादयेच्चचैलेनालिखेदष्टदलंततः ॥ कांचनीराजतीताम्रीपैत्तलीमृ
न्मयीतथा ॥ वार्क्षीमणिमयीचैववर्णकैर्लिखिताथवा ॥ इत्युक्तान्यतमांप्रतिमांविधायअग्न्युत्तारणंकृत्वाप्रतिमाकपोलौस्पृष्ट्वातद्देवतामूलमंत्रं
प्रणवादिचतुर्थ्यंतंनमोंतंनाम ॥ अस्यैप्राणाःप्रतिष्ठंतुअस्यैप्राणाश्चरंतुच ॥ अस्यैदेवत्वमर्चायैमामहेतिचकश्चनेतिमंत्रंचपठन्प्राणप्रतिष्ठां
कुर्यात् ॥ अस्याइत्यस्यस्थानेतत्तद्देवतानामग्राह्यम् ॥ गायद्भिःकिन्नराद्यैःसततपरिवृतावेणुवीणानिनादैर्भृंगारादर्शकुंभप्रवरघृतकरैःकिंकरैः
सेव्यमाना ॥ पर्यंकेस्वास्तृतेयामुदिततरमुखीपुत्रिणीसम्यगास्तेसादेवीदेवमाताजयतिसुवदनादेवकीदिव्यरूपा ॥ इतिदेवकीम् ॥ मांचा
पिबालकंसुप्तंपर्यंकेस्तनपायिनम् ॥ श्रीवत्सवक्षसंशांतंनीलोत्पलदलच्छविमितिश्रीकृष्णंचध्यात्वा ॐ देवक्यैनमइतिदेवकीं ॐ श्रीकृष्णाय
नमइतितत्प्रतिमायांकृष्णमावाह्य ॐ नमोदेव्यैश्रियैइतिश्रियम्॥ॐ वसुदेवायनमइतिवसुदेवम्॥ॐ यशोदायैनमइतियशोदाम् ॥ॐ नंदायन
मइतिनंदम् ॐ बलदेवायनमइतिबलदेवम् ॐ चंडिकायैनमइतिचंडिकांचावाह्य ॐ सपरिवारायकृष्णायनमइतिनाममंत्रेणकृष्णंपूजयेत् ॥

तद्यथा ॥ ॐ सपरिवारायकृष्णायनमःआसनम् ॥ ॐ सपरिवारायकृष्णाय० पाद्यम् ॥ ॐ सपरिवारायकृष्णायनमःअर्घ्यम् ॥ ॐ सपरिवारायकृष्णाय० आचमनीयम् ॥ योगेश्वरायदेवाययोगिनांपतयेविभो ॥ योगोद्भवायनित्यायगोविंदायनमोनमः ॥ स्नानम् ॥ ॐ स० कृष्णाय ० वस्त्रम् ॥ ॐ सप० कृष्णाय० यज्ञोपवीतम् ॥ ॐ सप० कृष्णाय० चंदनम् ॥ ॐ स० कृ० पुष्पाणि० ॥ अथांगपूजा ॥ गोविंदाय० पादौपू० ॥ माधवाय० जंघेपू० ॥ मधुसूदनाय० कटीपू० पद्मनाभाय० नाभिंपू० ॥ हृषीकेशाय० हृदयंपू० ॥ संकर्षणाय० स्तनौपू० ॥ वामनाय० बाहूपू० ॥ दैत्यसूदनाय० हस्तौपू० ॥ हरिकेशायनमःकंठंपू० ॥ चारुमुखाय० मुखंपू० ॥ त्रिविक्रमाय० नासिकांपू० ॥ पुंडरीकाक्षाय० नेत्रेपू० ॥ नृसिंहाय० श्रोत्रेपू० ॥ उपेंद्राय० ललाटंपू० ॥ हरयेन० शिरःपू० ॥ श्रीकृष्णाय० सर्वांगंपू० ॥ यज्ञेश्वरायदेवायतथायज्ञोद्भवायच ॥ यज्ञानांपतयेनाथगोविंदायनमोनमः ॥ धूपदीपौ ॥ विश्वेश्वरायविश्वायतथाविश्वोद्भवायच ॥ विश्वस्यपतयेतुभ्यंगोविंदायनमोनमः ॥ नैवेद्यम् ॥ ॐ स० कृ० आचमनीयम् करोद्वर्तनम् फलम् तांबूलम् दक्षिणाम् नीराजनम् पुष्पांजलिम् ॥ इतिभविष्यपुराणोक्तः पूजाक्रमः ॥ गारुडेतु यज्ञाययज्ञेश्वराययज्ञपतयेयज्ञसंभवायगोविंदायनमोनमइति अर्घ्ये सर्वेषांयज्ञपदानांस्थानेयोगपदयुक्तोऽयमेवमंत्रःस्नाने ॥ तथैवविश्वपदयुक्तोनैवेद्ये ॥ तथैवधर्मपदयुक्तःस्वाहांतास्तिलहोमे ॥ विश्वपदयुक्तएवशयने ॥ सोमपदयुक्तश्चंद्रपूजायांइतिमंत्राउक्ताः ॥ ततोगव्यघृतेनाग्नौवसोर्धाराक्वचिद्गुडघृतेनेति ॥ ततोजातकर्मनालच्छेदषष्ठीपूजानामकरणकर्माणिसंक्षेपेणकार्याणि ॥ ततश्चंद्रोदयेरोहिणीयुतंचंद्रंस्थंडिलेप्रतिमायांवानाममंत्रेणसंपूज्यशंखेतोयंसमादायसपुष्प

कुशचंदनम् ॥ जानुभ्यामवनींगत्वाचंद्रायार्घ्यंनिवेदयेत् ॥ क्षीरोदार्णवसंभूतअत्रिगोत्रसमुद्भव ॥ गृहाणार्घ्यंशशांकेदंरोहिण्यासहितोममेति ॥ अर्घ्यम् ॥ ज्योत्स्नायाःपतयेतुभ्यंज्योतिषांपतयेनमः ॥ नमस्तेरोहिणीकांतसुधावासनमोस्तुते ॥ नमोमंडलदीपायशिरोरत्नायधूर्जटेः ॥ कलाभिर्वर्धमानायनमश्चंद्रायचारवे ॥ इतिप्रणमेत् ॥ अनघंवामनंशौरिंवैकुंठंपुरुषोत्तमम् ॥ वासुदेवंहृषीकेशंमाधवंमधुसूदनम् ॥ वराहंपुडरीकाक्षंनृसिंहंदैत्यसूदनम् ॥ दामोदरंपद्मनाभंकेशवंगरुडध्वजम् ॥ गोविंदमच्युतंकृष्णमनंतमपराजितम् ॥ आधोक्षजंजगद्बीजंसर्गस्थित्यंतकारणम् ॥ अनादिनिधनंविष्णुंत्रिलोकेशंत्रिविक्रमम् ॥ नारायणंचतुर्बाहुंशंखचक्रगदाधरम् ॥] पीतांबरधरंनित्यंवनमालाविभूषितम् ॥ श्रीवत्सांकंजगत्सेतुंश्रीकृष्णंश्रीधरंहरिम् ॥ शरणंत्वांप्रपद्येहंसर्वकामार्थसिद्धये ॥ प्रणमामिसदादेवंवासुदेवंजगत्पतिम् ॥ इतिमंत्रैःप्रणम्य ॥ त्राहिमांसर्वलोकेशहरेसंसारसागरात् ॥ त्राहिमांसर्वपापघ्नदुःखशोकार्णवात्प्रभो ॥ सर्वलोकेश्वरत्राहिपतितंमांभवार्णवे ॥ देवकीनंदनश्रीशहरेसंसारसागरात् ॥ त्राहिमांसर्वदुःखघ्नरोगशोकार्णवाद्धरे ॥ दुर्वृत्तात्रायसेविष्णोयेस्मरंतिसकृत्सकृत् ॥ सोहंदेवातिदुर्वृत्तस्त्राहिमांशोकसागरात् ॥ पुष्कराक्षनिमग्नोहंमायाव्यज्ञा[1]नसागरे ॥ त्राहिमांदेवदेवेशत्वत्तोनान्योस्तिरक्षिता ॥ यद्बाल्येयच्चकौमारेयौवनेयच्चवार्द्धके ॥ तत्पुण्यंवृद्धिमायातुपापंहरहलायुध ॥ इतिमंत्रैःप्रार्थयेत् ॥ ततःस्तोत्रंपठन्पुराणश्रवणादिनाजागरंकुर्यात् ॥ द्वितीयेऽह्निप्रातःकालेस्नानादिनित्यकर्मकृत्वापूर्ववद्देवंपूजयित्वाब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ तेभ्यःसुवर्णधेनुवस्त्रादिदत्वाकृष्णोमेप्रीयतामितिव

---

[1] विज्ञानेत्यापिपाठः ।

देत् ॥ यंदेवंदेवकीदेवीवसुदेवादजीजनत् ॥ भौमस्यब्रह्मणोगुप्त्यैतस्मैब्रह्मात्मनेनमः ॥ नमस्तेवासुदेवायगोब्राह्मणहितायच ॥ शांतिरस्तु
शिवंचास्तुइत्युक्त्वामांविसर्जयेदितिप्रतिमासुद्वास्यतांब्राह्मणायदत्वापारणंकृत्वाव्रतंसमापयेत् ॥ सर्वस्मैसर्वेश्वरायसर्वेषांपतयेसर्वसंभवाय
गोविंदायनमोनमइतिपारणे ॥ भूतायभूतपतयेनमइतिसमापनेमंत्रः ॥ ॥ इतिपूजाविधिः ॥ ॥ अथकथा ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ जन्मा
ष्टमीव्रतंब्रूहिविस्तरेणममाच्युत ॥ कस्मिन्कालेसमुत्पन्नंकिंपुण्यंकोविधिःस्मृतः ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ मल्लयुद्धेपरावृत्तेशमितेकुकुरां
धके ॥ स्वजनैर्बंधुभिःस्त्रीभिःसमैःस्निग्धैःसमावृते ॥ २ ॥ हतेकंसासुरेदुष्टेमथुरायांयुधिष्ठिर ॥ देवकीमांपरिष्वज्यकृत्वोत्संगेरुरोदह ॥ ३ ॥
वसुदेवोपितत्रैववात्सल्यात्प्ररुरोदह ॥ समालिंग्याश्रुवदनःपुत्रपुत्रेत्युवाचह ॥ ४ ॥ सगद्गदस्वरोदीनोबाष्पपर्याकुलेक्षणः ॥ बलभद्रंचमां
चैवपरिष्वज्यमुदापुनः ॥ ५ ॥ अद्यमेसफलंजन्मजीवितंचसुजीवितम् ॥ उभाभ्यामद्यपुत्राभ्यांसमुद्भूतःसमागमः ॥ ६ ॥ एवंहर्षेणदांप
त्यंहृष्टंपुष्टंतदाह्यभूत् ॥ प्रणिपत्यजनाःसर्वेबभूवुस्तेप्रहर्षिताः ॥ ७ ॥ एवंमहोत्सवंदृष्ट्वामामूचुर्मधुसूदनम् ॥ जनाऊचुः ॥ प्रसादःक्रिय
तामस्यलोकस्यार्तस्यदुःखहन् ॥ ८ ॥ यस्मिन्दिनेचप्रासूतदेवकीत्वांजनार्दन ॥ तद्दिनंदेहिवैकुंठकुर्मस्तत्रमहोत्सवम् ॥ ९ ॥
एवंस्तुतोजनौघेनवसुदेवोमयेक्षितः ॥ विलोक्यबलभद्रंचमांचहृष्टतनूरुहः ॥ १० ॥ उवाचसममादेशाल्लोकाञ्जन्माष्टमीव्रतम् ॥ मथु
रायांततःपश्चात्पार्थसम्यक्प्रकाशितम् ॥ ११ ॥ कुर्वंतुब्राह्मणाःसर्वेव्रतंजन्माष्टमीदिने ॥ क्षत्रियावैश्यजातीयाःशूद्रायेऽन्येपिध
र्मिणः ॥ १२ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कीदृशंतद्व्रतंदेवदेवसर्वैरनुष्ठितम् ॥ जन्माष्टमीतिसंज्ञंचपवित्रंपापनाशनम् ॥ १३ ॥

येनत्वंतुष्टिमायासिकात्स्न्यैंनप्रभवाव्यय ॥ एतन्मेतत्त्वतोब्रूहिसविधानंसविस्तरम् ॥ १४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ मासिभाद्रपदेष्टम्यां
निशीथेकृष्णपक्षके ॥ शशांकेवृषराशिस्थेऋक्षेरोहिणिसंज्ञके ॥ १५ ॥ योगेस्मिन्वसुदेवाद्धिदेवकीमामजीजनत् ॥ भगवत्याश्चतत्रै
वक्रियतेसुमहोत्सवः ॥ १६ ॥ योगेस्मिन्कथितेष्टम्यांसिंहराशिगतेरवौ ॥ सप्तम्यांलघुभुक्कुर्याद्दंतधावनपूर्वकम् ॥ १७ ॥ उपवासस्यनिय
मंरात्रौस्वप्याज्जितेंद्रियः ॥ केवलेनोपवासेनतस्मिञ्जन्मदिनेमम ॥ १८ ॥ सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ उपावृत्तस्यपापेभ्यो
यस्तुवासोगुणैःसह ॥ १९ ॥ उपवासःसविज्ञेयःसर्वभोगविवर्जितः ॥ ततोष्टम्यांतिलैःस्नात्वानद्यादौविमलेजले ॥ २० ॥ सुदेशेशोभनंकुर्या
द्देवक्याःसूतिकागृहम् ॥ सितपीतैस्तथारक्तैःकर्बुरैर्हरितैरपि ॥ २१ ॥ वासोभिःशोभितंकृत्वासमंतात्कलशैर्नवैः ॥ पुष्पैःफलैरनेकैश्चदीपा
लिभिरितस्ततः ॥ २२ ॥ पुष्पमालाविचित्रंचचंदनागुरुधूपितम् ॥ अतिरम्यमनौपम्यंरक्षामणिविभूषितम् ॥ २३ ॥ हरिवंशस्यचरितंगोकुलंचावि
लेखयेत् ॥ ततोवादित्रनिनदैर्वीणावेणुरवाकुलम् ॥ २४ ॥ नृत्यगीतक्रमोपेतंमंगलैश्चसमंततः ॥ वेष्टकारींलोहखड्गंकृष्णच्छागंचयत्नतः ॥ २५ ॥
द्वारेविन्यस्यमुसलंरक्षितंरक्षपालकैः ॥ षष्ठ्यादेव्याधिष्ठितंचतद्गृहंचोत्सवैस्तथा ॥ २६ ॥ एवंविभवसारेणकृत्वातत्सूतिकागृहम् ॥ तन्म
ध्येप्रतिमास्थाप्यासाचाप्यष्टविधास्मृता ॥ २७ ॥ कांचनीराजतीताम्रीपैत्तलीमृन्मयीतथा ॥ वार्क्षीमणिमयीचैववर्णकैर्लिखितातथा ॥ २८ ॥
सर्वलक्षणसंपूर्णापर्यंकेचाष्टशल्यके ॥ प्रतप्तकांचनाभासांमहार्हांसुतपस्विनीम् ॥ २९ ॥ प्रसूतांचप्रसुप्तांचस्थापयेन्मंचकोपरि ॥ मांतत्रबा

---

[1] देवकीमितिशेषः ।

लकंसुप्तंपर्यंकेस्तनपायिनम् ॥ ३० ॥ श्रीवत्सवक्षसंशांतंनीलोत्पलदलच्छविम्॥यशोदांतत्रचैकस्मिन्प्रदेशेसूतिकागृहे ॥३१॥ तद्वच्चकल्पये
त्पार्थप्रसूतांवरकन्यकाम् ॥ तथैवममपार्श्वस्थाःकृतांजलिपुटानृप ॥ ३२ ॥ देवाग्रहास्तथानागायक्षविद्याधरामराः ॥ प्रणताःपुष्पमालाग्र
चारुहस्ताःसुरासुराः ॥ ३३ ॥ संचरंतइवाकाशेप्रहारैरुदितोदितैः ॥ वसुदेवोपितत्रैवखड्गचर्मधरःस्थितः ॥ ३४ ॥ कश्यपोवसुदेवोयमदि
तिश्चैवदेवकी ॥ शेषोवैबलदेवोयंयशोदादितिरन्वभूत् ॥३५॥ नंदःप्रजापतिर्दक्षोगर्गश्चापिचतुर्मुखः ॥ गोप्यश्चाप्सरसश्चैवगोपाश्चापिदिवौकसः
॥ ३६ ॥ एषोवतारोराजेंद्रकंसोयंकालनेमिजः॥तत्रकंसनियुक्ताश्चमोहितायोगनिद्रया॥३७॥गोधेनुकुंजराश्चैवदानवाःशस्त्रपाणयः॥नृत्यंतश्चा
प्सरोभिस्तेगंधर्वागीततत्पराः ॥३८॥ लेखनीयश्चतत्रैवकालियोयमुनाह्रदे ॥ इत्येवमादियत्किंचिद्विद्यतेचरितंमम ॥३९॥ लेखयित्वाप्रयत्ने
नपूजयेद्भक्तितत्परः ॥ रम्यमेवंबीजपूरैःपुष्पमालादिशोभितम् ॥ ४० ॥ कालदेशोद्भवैःपुष्पैःफलैश्चापियुधिष्ठिर ॥ पाद्यार्घ्यैःपूजयेद्भक्त्यागं
धपुष्पाक्षतैःसह॥मंत्रेणानेनकौंतेयदेवकींपूजयेन्नरः॥४१॥गायद्भिःकिन्नराद्यैःसततपरिवृतावेणुवीणानिनादैर्भृंगारादर्शकुंभप्रवरवृतकरैःकिंकरैः
सेव्यमाना॥पर्यंकेस्वास्तृतेयामुदिततरमुखीपुत्रिणीसम्यगास्तेसादेवीदेवमाताजयतुचससुतादेवकीकांतरूपा ॥ ४२॥ पादावभ्यंजयंतीश्रीर्दे
वक्याश्चरणांतिके ॥ निषण्णापंकजेपूज्यादिव्यगंधानुलेपनैः॥४३॥पंकजैःपूजयेद्देवींनमोदेव्यैश्रियाइति ॥ देववत्सेनमस्तेस्तुकृष्णोत्पादनत
त्परा ॥४४॥ पापक्षयकरादेवीतुष्टियातुमयार्चिता ॥ प्रणवादिनमोंतंचपृथङ्नामानुकीर्तनम् ॥४५॥ कुर्यात्पूजाविधिज्ञश्चसर्वपापापनुत्तये ॥
देवक्यैवसुदेवायवासुदेवायचैवहि॥४६॥बलदेवायनंदाययशोदायैपृथक्पृथक् ॥ क्षीरादिस्नपनंकृत्वाचंदनेनानुलेपयेत् ॥४७॥ विध्यंतरमपी

च्छंतिकेचिदत्रैवसूरयः ॥ चंद्रोदयेशशांकायअर्घ्यंदत्वाहरिंस्मरन् ॥४८॥ अनघंवामनंशौरिंवैकुंठंपुरुषोत्तमम् ॥ वासुदेवंहृषीकेशंमाधवंमधु
सूदनम्॥४९॥वराहंपुडरीकाक्षंनृसिंहंब्रह्मणःप्रियम् ॥ समस्तस्यापिजगतःसृष्टिस्थित्यंतकारकम्॥५०॥ अनादिनिधनंविष्णुंत्रैलोक्येशंत्रिवि
क्रमम् ॥ नारायणंचतुर्बाहुंशंखचक्रगदाधरम् ॥५१॥ पीतांबरधरंनित्यंवनमालाविभूषितम् ॥ श्रीवत्सांकंजगत्सेतुंश्रीपतिंश्रीधरंहरिम्॥५२॥
[1]योगेश्वरायदेवाययोगिनांपतयेनमः ॥ योगोद्भवायनित्यायगोविंदायनमोनमः ॥ ५३ ॥ [2]यज्ञेश्वरायदेवायतथायज्ञोद्भवायच ॥ यज्ञानांपतये
नाथगोविंदायनमोनमः॥५४॥[3]विश्वेश्वरायविश्वायतथाविश्वोद्भवायच॥विश्वस्यपतयेतुभ्यंगोविंदायनमोनमः॥५५॥[4]जगन्नाथनमस्तुभ्यंसंसारभ
यनाशन ॥ जगदीशायदेवायभूतानांपतयेनमः ॥ ५६ ॥ धर्मेश्वरायधर्मायसंभवायजगत्पते ॥ धर्मज्ञायचदेवायगोविन्दायनमोनमः ॥५७॥
एताभ्यांचैवमंत्राभ्यांनैवेद्यंशयनंतथा ॥ चंद्रायार्घ्यंचमंत्रेणअनेनैवाथदापयेत् ॥ ५८ ॥ क्षीरोदार्णवसंभूतअत्रिगोत्रसमुद्भव ॥ गृहाणार्घ्यंश
शांकेशरोहिण्यासहितोमम ॥ ५९ ॥ ज्योत्स्नापतेनमस्तुभ्यंज्योतिषांपतयेनमः ॥ नमस्तेरोहिणीकांतअर्घ्यंनःप्रतिगृह्यताम् ॥ ६० ॥ स्थं
डिलेस्थापयेद्देवंशशांकंरोहिणीयुतम् ॥ देवक्यावसुदेवंचनंदंचैवयशोदया॥६१॥बलदेवंमयासार्धंभक्त्यापरमयानृप॥संपूज्यविधिवद्देहीकिंना
प्नोत्यतिदुर्लभम् ॥ ६२ ॥ एकादशीनांविंशत्यःकोटयोयाःप्रकीर्तिताः ॥ ताभिःकृष्णाष्टमीतुल्याततोनंतचतुर्दशी ॥ ६३ ॥ अर्धरात्रेवसोर्धा
रांपातयेद्गव्यसर्पिषा ॥ ततोवर्धापयेन्नालंषष्ठीनामादिकंमम ॥ ६४॥ कर्तव्यंतत्क्षणाद्रात्रौप्रभातेनवमीदिने ॥ यथाममतथाकार्योभगवत्याम

---

[1] स्नानमंत्रमाह । [2] धूपदीपमन्त्रावाह । [3] नैवेद्यमन्त्रमाह । [4] केचिन्मतेननैवेद्यशयनमन्त्रावाह ।

होत्सवः ॥ ६५ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यातेभ्योदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ हिरण्यंमेदिनींगावोवासांसिकुसुमानिच ॥ ६६ ॥ यद्यदिष्टतमंतत्तत्कृ
ष्णोमेप्रीयतामिति ॥ यंदेवंदेवकीदेवीवसुदेवादजीजनत्॥६७॥भौमस्यब्रह्मणोगुत्यैतस्मैब्रह्मात्मनेनमः॥नमस्तेवासुदेवायगोब्राह्मणहितायच॥
॥६८॥शांतिरस्तुशिवंचास्तुइत्युक्त्वामांविसर्जयेत्॥ततोबंधुजनौघंचदीनानाथांश्चभोजयेत्।६९।भोजयित्वासुशांतांस्तान्स्वयंभुंजीतवाग्यतः।
एवंयःकुरुतेदेव्यादेवक्याःसुमहोत्सवम्॥७०॥प्रतिवर्षंविधानेनमद्भक्तोधर्मनंदन॥नरोवायदिवानारीयथोक्तंलभतेफलम् ॥७१॥ पुत्रसंतानमा
रोग्यंसौभाग्यमतुलंलभेत् ॥ इहधर्मरतिर्भूत्वामृतोवैकुंठमाप्नुयात्॥७२॥तत्रदेवविमानेनवर्षलक्षंयुधिष्ठिर ॥ भोगान्नानाविधान्भुक्त्वापुण्यशेषा
दिहागतः ॥ ७३ ॥ सर्वकामसमृद्धेचसर्वाशुभविवर्जिते ॥ कुलेनृपतिशीलानांजायतेत्हृच्छयोपमः ॥ ७४ ॥ यस्मिन्सदैवदेशेतुलिखितंतुपटा
र्पितम् ॥ ममजन्मदिनंभक्त्यासर्वालंकारभूषितम् ॥ ७५ ॥ पूज्यतेपांडवश्रेष्ठजनैरुत्सवसंयुतैः ॥ परचक्रभयंतत्रनकदापिभवेत्पुनः ॥ ७६ ॥
पर्जन्यःकामवर्षीस्यादीतिभ्योनभयंभवेत् ॥ गृहेवापूज्यतेयत्रदेवक्याश्चरितंमम ॥ ७७ ॥ तत्रसर्वसमृद्धंस्यान्नोपसर्गादिकंभवेत् ॥ पशुभ्योन
कुलाद्व्यालात्पापरोगाच्चपातकात् ॥ ७८ ॥ राजतश्चोरतोवापिनकदाचिद्भयंभवेत् ॥ संसर्गेणापियोभक्त्याव्रतंपश्येदनाकुलम् ॥ सोपिपापवि
निर्मुक्तःप्रयातिहरिमंदिरम् ॥ ७९ ॥ जन्माष्टमींजनमनोनयनाभिरामांपापापहांसपदिनंदितनंदगोपाम् ॥ यो[1]देवकींसुतयुतांचभजेद्धिभ
क्त्यापुत्रानवाप्यसमुपैतिपदंसविष्णोः ॥ ८० ॥ इतिभविष्योत्तरेजन्माष्टमीव्रतकथा ॥ ॥ अथशिष्टाचारप्राप्ताजन्माष्टमीव्रतकथा ॥

---

[1] योदेवकीव्रतमिदंप्रकरोतिभक्त्येत्यपिपाठः ।

॥ व्यासउवाच ॥ निवृत्तेभारतेयुद्धेकृतशौचोयुधिष्ठिरः ॥ उवाचवाक्यंधर्मात्माकृष्णंदेवकिनंदनम् ॥ १ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ त्वत्प्रसा
दात्तुगोविंदनिहताःशत्रवोरणे ॥ कर्णश्चनिहतःसैन्येत्वत्प्रसादात्किरीटिना ॥२॥ जेताकोयुधिभीष्मस्ययस्यमृत्युर्नविद्यते ॥ अजेयोपिजितः
सोपित्वत्प्रसादाज्जनार्दन ॥ ३ ॥ प्राप्तंनिष्कंटकंराज्यंकृत्वाकर्मसुदुष्करम् ॥ आचारोदंडनीतिश्चराजधर्माःक्रियान्विताः[1] ॥ ४ ॥ अधुनाश्रो
तुमिच्छामिशुभंजन्माष्टमीव्रतम् ॥ जन्माष्टमीव्रतंब्रूहिविस्तरेणममाच्युत ॥ ५ ॥ कुतः[2]कालेसमुत्पन्नंकिंपुण्यंकोविधिःस्मृतः ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ ६ ॥ यतःप्रभृतिविख्यातंफलेनविधिनान्वितम् ॥ राजवंशसमुत्पन्नैर्दैत्यानीकैःसुपीडि
ता ॥ ७ ॥ धराभारसमाक्रांताब्रह्माणंशरणंययौ ॥ ज्ञात्वातदाप्रभुर्ब्रह्माभूमेर्भारंसमाहितः ॥ ८ ॥ श्वेतद्वीपंसमागत्यसर्वदेवसमन्वितः ॥
समाहितमतिर्ब्रह्मामांतुष्टावविशांपते ॥ ९ ॥ स्तुत्यातयाहंसंप्रीतस्तेषांदृग्गोचरोऽभवम् ॥ दृष्ट्वामांप्रणिपत्याशुभक्तिभावसमन्विताः ॥
॥ १० ॥ ब्रह्माणमग्रतःकृत्वातुष्टाःसर्वेदिवौकसः ॥ विजिज्ञपुर्महाराजभूमिभारापनुत्तये ॥ ११ ॥ उपधार्यतदातेषांवचनंचान्वचिं
तयम्॥केनोपायेनहंतव्यादानवाःक्षत्रियोद्भवाः ॥ १२ ॥ स्वधर्मनिरताःसर्वेमहाबलपराक्रमाः ॥ ततोनिश्चित्यमनसाब्रह्माणमहमब्रुवम् ॥
॥ १३ ॥ वसुदेवोदेवकीचप्रजाकामौपुरानृप ॥ भक्त्यामांभजमानौतौतप्तवंतौमहत्तपः ॥ १४ ॥ तयोःप्रसन्नःसुप्रीतोयाचतंवरमुत्तमम् ॥
अब्रुवंतावपिततोवरयामासतुःकिल ॥ १५ ॥ यदिदेवप्रसन्नोसित्वादृशोनौभवेत्सुतः ॥ तथेतिचमयाताभ्यामुक्तंप्रीतेनचेत

---

[1] मात्ताइतिशेषः ।

[2] सार्वविभक्तिकस्तसिःकस्मिन्कालेइत्यर्थः ।

सा ॥ १६ ॥ तत्कामपूरणार्थायसंभविष्याम्यहंतयोः ॥ दिवौकसोपिस्वांशेनसंभवंतुसुरस्त्रियः ॥ १७ ॥ योगमायाचनंदस्ययशोदायांभवि
ष्यति ॥ देवक्याजठरेगर्भमनंतंधाममामकम् ॥ १८ ॥ सन्निकृष्यचसातूर्णंरोहिण्याजठरंनयेत् ॥ इतिसंदिश्यतान्सर्वानहमंतर्हितोभवम् ॥
॥ १९ ॥ ततोदेवैःसमंब्रह्मातांदिशंप्रणिपत्यच ॥ आश्वास्यचमहींदेवींवरधाम्निजगामह ॥२०॥ ततोहंदेवकीगर्भमविशंस्वेनतेजसा ॥ हतेषुष
ट्सुबालेषुदेवक्याऔग्रसेनिना ॥ कारागृहस्थितायाश्चवसुदेवेनवैसह ॥ २१ ॥ गतेर्धरात्रसमयेसुप्तेसर्वजनेनिशि ॥ भाद्रेमास्यसितेपक्षेऽष्ट
म्यांब्रह्मर्क्षसंयुजि ॥ २२ ॥ सर्वग्रहशुभेकालेप्रसन्नहृदयाशये ॥ आविरासंनिजेनैवरूपेणह्यवनीपते ॥ २३ ॥ वसुदेवोपिमांदृष्ट्वाहर्षशोकसम
न्वितः ॥ भीतःकंसादतितरांतुष्टावचकृतांजलिः ॥ २४ ॥ पुनः पुनः प्रणम्याथप्रार्थयामाससादरम् ॥ वसुदेवउवाच ॥ अलौकिकमिदंरूपं
दुर्दर्शंयोगिनामपि ॥ २५ ॥ यत्तेजसारिष्टगृहमभवत्संप्रकाशितम् ॥ उद्विजेभगवन्कंसाद्योमेबालानघातयत् ॥ २६ ॥ उपसंहरतस्माच्चएत
द्रूपमलौकिकम् ॥ शंखचक्रगदापद्मलसत्कौस्तुभमालिनम् ॥ २७ ॥ किरीटहारमुकुटकेयूरवलयांकितम् ॥ तडिद्वसनसंवीतंक्वणत्कांचन
मेखलम् ॥ २८ ॥ स्फुरद्राजीवताम्राक्षंस्निग्धांजनसमप्रभम् ॥ महामरकतस्वच्छंकोटिसूर्यसमप्रभम् ॥ २९ ॥ कृष्णउवाच ॥
एवंसंप्रार्थितोराजन्वसुदेवेनवैतदा ॥ तेनैवनिजरूपेणभूत्वाहंप्राकृतःशिशुः ॥ ३० ॥ नयमांगोकुलमितिवसुदेवमचोदयम् ॥ समादा
यागमत्सोपिनंदगोकुलमंजसा ॥ ३१ ॥ द्वाराण्यपाकृतान्यासन्मत्प्रभावात्स्वयंप्रभो ॥ ददौमार्गंचकालिंदीजलकल्लोलमालिनी ॥

॥ ३२ ॥ ततोयशोदाशयनेन्यस्यमां[1]ऽऽनकदुंदुभिः ॥ तत्पर्यंकेस्थितांगृह्यदारिकामगमत्पुनः ॥ ३३ ॥ द्वाराणिपिहितान्यासन्पूर्व
वन्निगडंततः ॥ विन्यस्यपादयोरास्तेशयनेन्यस्यदारिकाम् ॥ ३४ ॥ ततोरुरोदमहतास्वरेणापूर्यसादिशः ॥ तस्यारुदितशब्देनउ
त्थितारे[2]क्षकागृहात् ॥ ३५ ॥ कंसायागत्यचाचख्युःप्रसूतादेवकीतिच ॥ सोपितल्पात्समुथायभयेनातीवविह्वलः ॥ ३६ ॥ जगामसूति
कागेहंदेवक्याःप्रस्खलन्पथि ॥ दारिकांशयनाद्गृह्यरुदत्याश्चैवस्वस्वसुः ॥ ३७ ॥ अपोथयच्छिलापृष्ठेसापितस्यकराच्च्युता ॥ उवाचकं
समाभाष्यदेवीह्याकाशगासती ॥ ३८ ॥ किंमयाहतयामंदजातःकुत्रापितेरिपुः ॥ इत्युक्तःसोप्यभूत्कंसःपरमोद्विग्नमानसः ॥ ३९ ॥
आज्ञापयामासततोबालानांकदनायवै ॥ दानवाअपिबालानांकदनंचक्रुरुद्यताः ॥ ४० ॥ वनेषूपवनेचैवपुरग्रामव्रजेष्वपि ॥ अहंचगोकुले
स्थित्वापूतनांबालघातिनीम् ॥ ४१ ॥ स्तनंदातुंप्रवृत्तांचप्राणैःसममशोषयम् ॥ तृणावर्तबकारिष्टान्धेनुकंकेशिनंतथा ॥ ४२ ॥ अन्यान
पिखलान्हत्वास्वप्रभावमदर्शयम् ॥ ततश्चमथुरांगत्वाहत्वाकंसादिदानवान् ॥ ४३ ॥ ज्ञातीनांपरमंहर्षंकृतवानस्मिसादरम् ॥ दे
वकीवसुदेवौचपरिष्वज्यमुदामम[3] ॥ ४४ ॥ आनंदजैर्जलैर्मूर्ध्निसेचयामासतुर्नृप ॥ तस्मिन्रंगवरेमल्लान्हत्वाचाणूरमुख्यकान् ॥ ४५ ॥ गजं
कुवलयापीडंकंसभ्रातॄननेकशः[4] ॥ एवंहतेऽसुरेकंसेसर्वलोकैककंटके ॥ ४६ ॥ अन्येषुदुष्टदैत्येषुसर्वलोकाभयंकरम् ॥ लोकाःसमुत्सुकाः
सर्वेमांसमेत्योचुरादृताः ॥ ४७ ॥ कृष्णकृष्णमहायोगिन्भक्तानामभयप्रद ॥ प्रलयात्पाहिनोदेवशरणागतवत्सल ॥ ४८ ॥ अनाथनाथ

---

१ माइतिमां । २ यामिकाइतिप्रचुरःपाठः । ३ ममसूर्ध्नीत्यन्वयः । ४ हत्वाअतिष्ठमितिशेषः ।

सर्वज्ञसर्वभूतहितेरत ॥ किंचिद्विज्ञाप्यतेऽस्माभिस्तन्नोवक्तुंत्वमर्हसि ॥ ४९ ॥ तवजन्मदिनंलोकेनज्ञातंकेनचित्क्वचित् ॥ ज्ञात्वाचतत्त्वतः
सर्वैकुर्मोवर्धापनोत्सवम् ॥ ५० ॥ तेषांदृष्ट्वातुतांभक्तिंश्रद्धामपिचसौहृदम् ॥ मयाजन्मदिनंतेभ्यःख्यातंनिर्मलचेतसा ॥ ५१ ॥ श्रुत्वातेपि
तथाचक्रुर्विधिनायेनतच्छृणु ॥ पार्थतद्दिवसेप्राप्तेदंतधावनपूर्वकम् ॥ ५२ ॥ स्नात्वापुण्यजलेशुद्धेवाससीपरिधायच ॥ निर्वर्त्यावश्यकंकर्म
व्रतसंकल्पमाचरेत् ॥ ५३ ॥ अद्यस्थित्वानिराहारःश्वोभूतेतुपरेऽहनि ॥ भोक्ष्यामिपुंडरीकाक्षशरणंमेभवाव्यय ॥ ५४ ॥ गृहीत्वानियमं
चैवसंपाद्यार्चनसाधनम् ॥ मंडपंशोभनंकृत्वाफलपुष्पादिभिर्युतम् ॥ ५५ ॥ तस्मिन्मांपूजयेद्भक्त्यागंधपुष्पादिभिःक्रमात् ॥ उपचारैः
षोडशभिर्द्वादशाक्षरविद्यया ॥ ५६ ॥ सद्यःप्रसूतांजननींवसुदेवंचमारिष ॥ बलदेवसमायुक्तांरोहिणींगुणशोभिनीं ॥ ५७ ॥ नंदंयशोदांगो
पीश्चगोपान्गाश्चैवसर्वशः ॥ गोकुलंयमुनांचैवयोगमायांचदारिकाम् ॥ ५८ ॥ यशोदाशयनेसुप्तांसद्योजातांवरप्रभाम् ॥ एवंसंपूजयेत्सम्य
ङ्नाममंत्रैःपृथक्पृथक् ॥ ५९ ॥ सुवर्णरौप्यताम्रारमृदादिभिरलंकृताः ॥ काष्ठपाषाणरचिताश्चित्रमय्योथलेखिताः ॥६० ॥ प्रतिमाविविधाः
प्रोक्तास्तासुचान्यतमांयजेत् ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्गीतनृत्यादिभिःसह ॥ ६१ ॥ पुराणैःस्तोत्रपाठैश्चजातनामादिसूत्सवैः ॥ श्वोभूतेपारणं
कुर्याद्द्विजान्संभोज्ययत्नतः ॥ ६२ ॥ एवंकृतेमहाराजव्रतानामुत्तमेव्रते ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिविष्णुलोकेमहीयते ॥ ६३ ॥ मोहान्नकुरुते
यस्तुयातिसंसारगव्हरे ॥ तस्मात्कुर्वन्प्रयत्नेननिष्पापोजायतेनरः ॥ ६४ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ अंगदेशोद्भवोराजामित्र

---

३ तद्दिनमित्यपिपाठः ।

जिन्नामनामतः ॥ ६५ ॥ तस्यपुत्रो[1]महातेजाःसत्यजित्सत्पथेस्थितः ॥ पालयामासधर्मज्ञोविधिवद्रंजयन्प्रजाः ॥ ६६ ॥ तस्यैवंवर्तमानस्यकदाचिद्दैवयोगतः ॥ पाखंडैःसहसंवासोबभूवबहुवासरम् ॥ ६७ ॥ तत्संसर्गात्सनृपतिरधर्मेनिरतोभवत् ॥ वेदशास्त्रपुराणानिविनिंद्यबहुशोनृप ॥ ६८ ॥ ब्राह्मणेषुतथाधर्मेविद्वेषंपरमंगतः ॥ एवंबहुतिथेकालेगतेभरतसत्तम ॥ ६९ ॥ कालेननिधनंप्राप्तोयमदूतवशंगतः ॥ बद्धापाशैर्नीयमानोयमदूतैर्यमांतिकम् ॥ ७० ॥ पीडितस्ताड्यमानोसौदुष्टसंगवशंगतः ॥ नरकेपतितःपापोयातनांबहुवत्सरम् ॥ ७१ ॥ भुक्त्वापापस्यशेषेणपैशाचींयोनिमास्थितः ॥ तृषाक्षुधासमाक्रांतोभ्रमन्समरुधन्वसु ॥ ७२ ॥ कस्यचित्त्वथवैश्यस्यदेहमाविश्यसंस्थितः ॥ सहतेनैवसंप्राप्तोमथुरांपुण्यदांपुरीम् ॥ ७३ ॥ तत्रत्यैरक्षकैःसोथतद्देहात्तुबहिष्कृतः ॥ बभ्रामविपिनेसोपिऋषीणामाश्रमेष्वपि ॥ ७४ ॥ कदाचिद्दैवयोगेनममजन्माष्टमीदिने ॥ क्रियमाणांमहापूजांव्रतिभिर्मुनिभिर्द्विजैः ॥ ७५ ॥ रात्रौजागरणंचैवनामसंकीर्तनादिभिः ॥ ददर्शसर्वंविधिवच्छुश्रावचहरेःकथाः ॥ ७६ ॥ निष्पापस्तत्क्षणादेवशुद्धनिर्मलमानसः ॥ प्रेतदेहंसमुत्सृज्यविष्णुलोकंविमानतः ॥ ७७ ॥ ममदूतैःसमानीतोदिव्यभोगसमन्वितः ॥ ममसान्निध्यमापन्नोव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ ७८ ॥ नित्यमेवव्रतंचैतत्पुराणेसार्वकालिकम् ॥ गीयतेविधिवत्सम्यङ्मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ ७९ ॥ सार्वकालिकमेवैतत्कृत्वाकामानवाप्नुयात् ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ ममसान्निध्यकृद्राजन्किंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ८० ॥ इतिभविष्येजन्माष्टमीव्रतकथा ॥ अथोद्यापनम् ॥ युधि

---

[1] महासेनइत्यपिपाठः ।

ष्ठिरउवाच ॥ उद्यापनविधिंब्रूहिसर्वदेवदयानिधे ॥ येनसंपूर्णतांयातिव्रतमेतदनुत्तमम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पूर्णांतिथिमनुप्राप्यवित्तचित्तादिसंयुतः ॥ पूर्वेद्युरेकभक्ताशीस्वपेन्मांसंस्मरन्हृदि ॥ प्रातरुत्थायसंस्मृत्यपुण्यश्लोकान्समाहितः ॥ निर्वर्त्यावश्यकंकर्मब्राह्मणान्स्वस्तिवाचयेत् ॥ गुरुमानीयधर्मज्ञंवेदवेदांगपारगम् ॥ वृणुयादृत्विजश्चैववस्त्रालंकरणादिभिः ॥ पलेनवातदर्धेनतदर्धार्धेनवापुनः ॥ शक्त्यावापिनृपश्रेष्ठवित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ सौवर्णींप्रतिमांकुर्यात्पाद्यार्घ्याचमनीयकम् ॥ पात्रंसंपाद्यविधिवत्पूजोपकरणंतथा ॥ गोचर्ममात्रंसंलिप्यमध्येमंडलमाचरेत् ॥ ब्रह्माद्यादेवतास्तत्रस्थापयित्वाप्रपूजयेत् ॥ मंडपंरचयेत्तत्रकदलीस्तंभमंडितम् ॥ चतुर्द्वारसमोपेतंफलपुष्पादिशोभितम् ॥ वितानंतत्रबध्नीयाद्विचित्रंचैवशोभनम् ॥ मंडलेस्थापयेत्कुंभंताम्रंवामृन्मयंशुचिम् ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंराजतंवैणवंतुवा ॥ वाससाच्छाद्यकौंतेयपूजयेत्तत्रमांबुधः ॥ उपचारैःषोडशभिर्मंत्रैरेतैःसमाहितः ॥ ध्यात्वावाह्यामृतीकृत्यस्वागतादिभिरादरात् ॥ ध्यायेच्चतुर्भुजंदेवंशंखचक्रगदाधरम्॥पीतांबरयुगोपेतंलक्ष्मीयुक्तंविभूषितम् ॥ लसत्कौस्तुभशोभाढ्यंमेघश्यामंसुलोचनम्॥ध्यानम्॥आगच्छदेवदेवेशजगद्योनेरमापते॥शुद्धेह्यस्मिन्नधिष्ठानेसंनिधेहिकृपांकुरु॥आवाह०॥देवदेवजगन्नाथगरुडासनसंस्थित॥ गृहाणचासनंदिव्यंजगद्धातर्नमोस्तुते ॥ आसनम् ॥ नानातीर्थाहृतंतोयंनिर्मलंपुष्पमिश्रितम् ॥ पाद्यंगृहाणदेवेशविश्वरूपनमोस्तुते॥पाद्यम्॥ गंगादिसर्वतीर्थेभ्योभक्त्यानीतंसुशीतलम् ॥ गंधपुष्पाक्षतोपेतंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ अर्घ्यम् ॥ कृष्णावेणीसमुद्भूतंकालिंदीजलसंयुतम्॥ गृहाणाचमनंदेवविश्वकायनमोस्तुते ॥ आचमनम् ॥ दधिक्षौद्रंघृतंशुद्धंकपिलायाःसुगंधियत् ॥ सुस्वादुमधुरंशौरेमधुपर्कंगृहाणमे ॥ मधुपर्कम् ॥ पुनराचमनम् ॥ पंचामृतेन

स्नपनंकरिष्यामिसुरोत्तम ॥ क्षीरोदधिनिवासायलक्ष्मीकांतायतेनमः ॥ पंचामृत० ॥ मंदाकिनीगौतमीचयमुनाचसरस्वती ॥ ताभ्यःस्नानार्थमानीतंगृहाणशिशिरंजलम्॥ स्नानम् ॥ पुनराचमनम् ॥ शुद्धजांबूनदप्रख्येतडिद्भासुररोचिषी ॥ मयोपपादितेतुभ्यंवाससीप्रतिगृह्यताम् ॥ वस्त्रयुग्मम् ॥ यज्ञोपवीतमितियज्ञोपवीतम् ॥ किरीटकुंडलादीनिकांचींवलययुग्मकम् ॥ कौस्तुभंवनमालांचभूषणानिभजस्वमे ॥ भूषणानि ॥ मलयाचलसंभूतंघनसारंमनोहरम् ॥ हृदयानंदनंचारुचंदनंप्रतिगृह्यताम् ॥ चंदनम् ॥ अक्षताश्चसुरश्रेष्ठेतिकुंकुमाक्षतान् ॥ मालतीचंपकादीनियूथिकाबकुलानिच ॥ तुलसीपत्रमिश्राणिगृहाणसुरसत्तम ॥ पुष्पाणि ॥ अथांगपूजा ॥ अघनाशनाय० पादौपू० वामनाय० गुल्फौ० शौरये० जंघेपू० वैकुंठवासिने० ऊरूपू० पुरुषोत्तमाय० मेढ्रंपू० वासुदेवाय० कटीपू० हृषीकेशाय० नाभिंपू० माधवाय० हृदयंपू० मधुसूदनाय० कंठंपू० वराहाय० बाहूपू० नृसिंहाय० हस्तौपू० दैत्यसूदनाय० मुखंपू० दामोदराय० नासिकांपू० पुंडरीकाक्षाय० नेत्रेपू० गरुडध्वजाय० श्रोत्रेपू० गोविंदाय० ललाटंपू० अच्युताय० शिरःपू० कृष्णाय० सर्वांगंपू० ॥ अथपरिवारदेवतापूजा ॥ देवकींवसुदेवंचरोहिणींसबलांतथा ॥ सात्यकिंचोद्धवाक्रूरावुग्रसेनादियादवान् ॥ नंदंयशोदांतत्कालप्रसूतांगोपगोपिकाः ॥ कालिंदींकालियंचैवपूजयेन्नाममंत्रतः ॥ वनस्पतिरसोद्भूतंकालागुरुसमन्वितम् ॥ धूपंगृहाणगोविंदगुणसागरगोपते ॥ धूपम् ॥ साज्यंचवर्तिसंयुक्तम्० ॥ दीपम् ॥ शाल्योदनंपायसंचसिताघृतविमिश्रितम् ॥ नानापक्वान्नसंयुक्तंनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम्॥ नैवेद्यम् ॥ उत्तरापोशनम् ॥ इदंफलमितिफलम् ॥ पूगीफलमितितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम्॥नीराजयेत्ततोभक्त्यामंगलंसमुदीरयन्॥जयमंगलनिर्घोषैर्देवदेवंसमर्चये ॥ नीराजनम् ॥ दत्वा

पुष्पांजलिंचैवप्रदक्षिणपुरःसरम् ॥ प्रणमेद्दंडवद्भूमौभक्तिप्रह्वःपुनःपुनः ॥ स्तुत्वानानाविधैःस्तोत्रैःप्रार्थयेतजगत्पतिम् ॥ नमस्तुभ्यंजगन्नाथदेवकीतनयप्रभो ॥ वसुदेवात्मजानंतयशोदानंदवर्द्धन ॥ गोविंदगोकुलाधारगोपीकांतनमोस्तुते ॥ ततस्तुदापयेदर्घ्यमिंदोरुदयतःशुचिः ॥ कृष्णायप्रथमंदद्याद्देवकीसहितायच ॥ नालिकेरेणशुद्धेनयुक्तमर्घ्यंविचक्षणः ॥ कृष्णायपरयाभक्त्याशंखेकृत्त्वाविधानतः ॥ जातःकंसवधार्थायभूभारोत्तारणायच ॥ कौरवाणांविनाशायदैत्यानांनिधनायच ॥ पांडवानांहितार्थायधर्मसंस्थापनायच ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंदेवकीसहितोहरे ॥ कृष्णार्घ्यमंत्रः ॥ शंखेकृत्वाततस्तोयंसपुष्पफलचंदनम् ॥ जानुभ्यामवनिंगत्वाचंद्रायार्घ्यंनिवेदयेत् ॥ क्षीरोदार्णवसंभूतअत्रिगोत्रसमुद्भव ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंरोहिण्यासहितःप्रभो ॥ ज्योत्स्नापतेनमस्तुभ्यंनमस्तेज्योतिषांपते ॥ नमस्तेरोहिणीकांतगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ चंद्रार्घ्यमंत्रः ॥ इत्थंसंपूज्यदेवेशंरात्रौजागरणंचरेत् ॥ गीतनृत्यादिनाचैवपुराणश्रवणादिभिः ॥ प्रत्यूषेविमलेस्नात्वापूजयित्वाजगद्गुरुम् ॥ पायसेनतिलाज्यैश्चमूलमंत्रेणभक्तितः ॥ अष्टोत्तरशतंहुत्वाततःपुरुषसूक्ततः ॥ इदंविष्णुरितिप्रोक्ताजुहुयाद्वैघृताहुतीः ॥ होमशेषंसमाप्याथपूर्णाहुतिपुरःसरम् ॥ आचार्यंपूजयेद्भक्त्याभूषणाच्छादनादिभिः ॥ गामेकांकपिलांदद्याद्व्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ पयस्विनींसुशीलांचसवत्सांसगुणांतथा ॥ स्वर्णशृंगींरौप्यखुरांकांस्यदोहनिकायुताम् ॥ रत्नपुच्छांताम्रपृष्ठींस्वर्णघंटासमन्विताम् ॥ वस्त्रच्छन्नांदक्षिणाढ्यामेवंसंपूर्णतांव्रजेत् ॥ कपिलायाअभावेतुगौरन्यापिप्रदीयते ॥ ततोदद्याच्चऋत्विग्भ्योऽन्येभ्यश्चैवयथाविधि ॥ शय्यांसोपस्करांदद्याद्व्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चादष्टौतेभ्यश्चदक्षिणाम् ॥ कलशानन्नसंपूर्णान्दद्याच्चैवसमाहितः ॥ दीनांश्चकृपणांश्चैवयथार्हंप्रतिपूजयेत् ॥

प्राप्यानुज्ञांतथातेभ्योभुंजीतसहबंधुभिः ॥ एवंकृतेमहाराजव्रतोद्यापनकर्मणि ॥ निष्पापस्तत्क्षणादेवजायतेविबुधोपमः ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तोधनधान्यसमन्वितः ॥ भुक्त्वाभोगांश्चिरंकालमंतेममपुरंव्रजेत् ॥ ॥ इतिश्रीभविष्यपुराणेकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेजन्माष्टमीव्रतोद्यापनं संपूर्णम् ॥ अथभाद्रशुक्लाष्टम्यांज्येष्ठर्क्षेज्येष्ठाव्रतमुक्तंकालादर्शे ॥ भाद्रेशुक्लाष्टमीज्येष्ठानक्षत्रेणसमन्विता ॥ महतीकीर्तितातस्यांज्येष्ठादेवीं प्रपूजयेत् ॥ उपहारैर्बहुविधैरलक्ष्मीविनिवृत्तये ॥ लिंगपुराणेपि ॥ कन्यास्थार्काष्टमीशुक्लाज्येष्ठांतत्रप्रपूजयेदिति ॥ अत्रकन्यास्थार्कोक्तिः प्राशस्त्यार्था ॥ इदंचज्येष्ठायोगवशेनपूर्वविद्धायांपरविद्धायांवाकार्यम् ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लेपक्षेज्येष्ठर्क्षसंयुते ॥ यस्मिन्कस्मिन्दिनेवापिज्येष्ठादेवींप्रपूजयेदितिमाधवीयेस्कांदोक्तेः ॥ दिनद्वयेनक्षत्रयोगेतुपरदिनेमध्याह्नादूर्ध्वंनक्षत्रसत्वेपराग्राह्या ॥ अन्यथारात्रावपिनक्षत्रयोगेपूर्वैव ॥ यस्मिन्दिनेभवेज्ज्येष्ठामध्याह्नादूर्ध्वमप्यणुः ॥ तस्मिन्हविष्यंपूजाचन्यूनाचेत्पूर्ववासरे ॥ [१]नवमीसहिताकार्याअष्टमीनात्रसंशयः ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लेपक्षेज्येष्ठर्क्षसंयुता ॥ रात्रिर्यस्मिन्दिनेकुर्याज्ज्येष्ठायाःपरिपूजनमितिस्कांदात् ॥ दिनद्वयेज्येष्ठायोगाभावेत्वष्टम्यामेवेदंकार्यंनतुतद्युक्ततिथ्यंतरेपि ॥ प्रत्याब्दिकंतिथावुक्तंयज्ज्येष्ठादैवतंव्रतम् ॥ प्रतिज्येष्ठाव्रतंयच्चविहितंकेवलोडुनि ॥ तिथावेवाचरेदाद्यंद्वितीयं केवलर्क्षतइतिमास्त्यवचनात् ॥ मदनरत्नेभविष्येतुनक्षत्रमात्रेउक्तम् ॥ मासिभाद्रपदेपक्षेशुक्लेज्येष्ठायदाभवेत् ॥ रात्रौजागरणं कुर्यादेभिर्मंत्रैश्चपूजयेदिति ॥ दाक्षिणात्यास्त्वृक्षएवकुर्वंति ॥ एवंनिर्णीतपूजादिनात्पूर्वदिनेऽनुराधायामावाहनमुत्तरदिनेपूजनंमूले

---

[१] इदमर्धसामान्यम् ।

विसर्जनंकार्यम् ॥ तथाचस्कांदे ॥ मैत्रेणावाहयेद्देवींज्येष्ठायांतुप्रपूजयेत् ॥ मूलेविसर्जयेद्देवींत्रिदिनंव्रतमुत्तमम् ॥ अथपूजा ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यमममृतवंध्यात्वादिदोषपरिहारार्थंपुत्रप्रपौत्रादिवृद्धयेदरिद्रनाशार्थंचयथामिलितोपचारैर्ज्येष्ठापूजनमहंकरिष्ये ॥ त्रिलोचनांशुक्कदंतींबिभ्रतींकांचनींतनुम् ॥ विरक्तांरक्तनयनांज्येष्ठांध्यायामिसुंदरीम् ॥ ध्यानम् ॥ एह्येहित्वंमहाभागेसुरासुरनमस्कृते ॥ ज्येष्ठात्वंसर्वदेवानांमत्समीपंगताभव ॥ आवाह० ॥ श्वेतसिंहासनस्थातुश्वेतवस्त्रैरलंकृता ॥ वरदंपुस्तकंपाशंबिभ्रत्यैतेनमोनमः ॥ आसनम् ॥ ज्येष्ठेश्रेष्ठेतपोनिष्ठेधर्मिष्ठेसत्यवादिनि ॥ समुद्रमथनोत्पन्नेपाद्यंगृह्णनमोस्तुते ॥ पाद्यम् ॥ श्रीखंडकर्पूरयुतंतोयंपुष्पेणसंयुतम् ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंज्येष्ठादेविनमोस्तुते ॥ अर्घ्यम् ॥ ज्येष्ठायैतेनमस्तुभ्यंश्रेष्ठायैतेनमोनमः ॥ ज्येष्ठेश्रेष्ठेतपोनिष्ठेब्राह्मिष्ठेसत्यवादिनि ॥ आचम० ॥ पयोदधिघृतंचैवक्षौद्रंशर्करयान्वितम् ॥ पंचामृतंमयानीतंस्नानार्थंदेविगृह्यताम् ॥ पंचामृ० ॥ मंदाकिन्याःसमानीतंहेमांभोरुहवासितम् ॥ स्नानार्थंतेमयादत्तंतोयंस्नाहिजगन्मये ॥ स्नानम् ॥ सूक्ष्मतंतुभवेश्वेतेधौतेनिर्मलवारिणा ॥ वारणेलोकलज्जायावाससीप्रतिगृह्यताम् ॥ वस्त्रयुग्मम् ॥ आचम० हरिद्राकुंकुमंचैवकंठसूत्रंचताडकम् ॥ सिंदूरंकज्जलंदेविषट्सौभाग्यानिगृह्णभोः ॥ सौभाग्यद्रव्याणि ॥ श्रीखंडंचंदनम् ॥ चंदनम् ॥ अक्षताश्चसुर० ॥ अक्षतान् ॥ नूपुरैर्मेखलाकांचीकंकणानिसुशोभने ॥ नासिकायांमयादत्तामुक्ताकांचनसंयुता ॥ अलंकारान् ॥ माल्यादीनिसुगंधीनि० ॥ पुष्पाणि ॥ वनस्पतिरसो० ॥ धूपम् ॥ साज्यंचेतिदीपम् ॥ गोधूमपि

ष्टशाल्यादितंडुलानां[1]चकारिताः॥स्वाद्यःप्रसृतिमात्रास्तुपूरिकाघृतपाचिताः॥शाल्योदनंसूपयुक्तंदधिदुग्धंघृतंतथा॥नानाव्यंजनसंयुक्तंनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥नैवेद्यम्॥उत्तरापो०॥करोद्वर्तनम्॥फलम्॥तांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम्॥नीराजनम्॥प्रदक्षिणाम् ॥ नमस्कारान्॥शार्ङ्गबाणाब्जखड्गारिप्रासतोमरमुद्गरैः ॥ अन्यैरप्यायुधैर्युक्तांज्येष्ठेत्वामर्चयाम्यहम् ॥ पुष्पांजलिम् ॥ त्वंलक्ष्मीस्त्वंमहादेवीत्वंज्येष्ठेसर्वदामरैः ॥ पूजितासिमयादेविवरदाभवमेसदा ॥ प्रार्थनाम् ॥ इतिपूजाविधिः ॥ अथभविष्योक्तव्रतविधिः ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ मृतवंध्यातुयानारीकाकवंध्यातथापरा ॥ गर्भस्रवातृतीयाचनानादोषैस्तुदूषिता ॥ निर्धनाश्चनरायेवैदारिद्र्येणहताश्चये ॥ कर्मणाकेनमुच्यंतेतन्मेब्रूहिजनार्दन ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लेपक्षेज्येष्ठायदाभवेत्॥रात्रौजागरणंकुर्याद्गीतवादित्रनिःस्वनैः॥एवंविधविधानेनएभिर्मंत्रैश्चपूजयेत्॥ एह्येहित्वंमहाभागेसुरासुरनमस्कृते ॥ ज्येष्ठात्वंसर्वदेवानांमत्समीपंगताभव॥श्वेतसिंहासनस्थातुश्वेतवस्त्रैरलंकृता॥वरदं[2]पुस्तकंपाशंबिभ्रत्यैतेनमोनमः ॥ ज्येष्ठेश्रेष्ठेतपोनिष्टेधर्मिष्ठेसत्यवादिनि ॥ समुद्रमथनोत्पन्नेज्येष्ठायैतेनमोनमः॥शार्ङ्गबाणाब्जखड्गारिप्रासतोमरमुद्गरैः ॥ अन्यैरप्यायुधैर्युक्तांज्येष्ठेत्वामर्चयाम्यहम् ॥ सुरासुरनरैर्वंद्यायक्षकिंनरपूजिता ॥ पूजितासिमयादेविज्येष्ठेत्वामर्चयाम्यहम् ॥ विप्रप्रियेमहामायेसुरासुरसुपूजिते ॥ स्थलसूक्ष्ममयेदेविज्येष्ठेत्वामर्चयाम्यहम् ॥ त्वंलक्ष्मीस्त्वसुमादेवीत्वंज्येष्ठेसर्वदामरैः ॥ पूजितासिमयादेविवरदाभवमेसदा ॥ पुत्रदाररविवृद्ध्यर्थंलक्ष्म्याश्चैवविवृद्धये ॥ अलक्ष्म्याश्चविनाशायसर्वकालंभजेतताम् ॥ गुरुंसंपूजयेद्भक्त्यावस्त्रैराभरणादिभिः ॥ ततोद्वादशवर्षे

---

[1] तंडुलशब्देनतत्पिष्टम् ।

[2] अभयस्याप्युपलक्षणम् ।

णिपूजनीयाप्रयत्नतः ॥ यावज्जन्माथवापूर्वंविधिनानेनमानवैः॥ददातिवित्तंपुत्रांश्चअर्चनीयासदास्त्रिया॥अनेनविधिनायुक्तोयोहिपूजयतेनरः॥ नारीवापूजयेज्ज्येष्ठांतस्यालक्ष्मीर्विवर्द्धते ॥ वंध्यातुलभतेपुत्रान्दुर्भगासुभगाभवेत् ॥ एवंविधिविधानेनज्येष्ठादेवींसमर्चयेत् ॥ विघ्नास्तस्यप्रणश्यंतियथाप्सुलवणंतथा ॥ तथाग्राह्यंकुरुश्रेष्ठज्येष्ठायाःशोभनंव्रतम् ॥ नीराजनेकृतेचैवदीपोग्राह्यःसुभक्तितः ॥ नैवेद्यंसुहितंप्राश्यव्रतिनाग्रेयुधिष्ठिर ॥ गुरुहस्तात्सदाग्राह्योदीपःप्रज्वलितोमहान्॥व्रतस्थोभक्तियुक्तश्चशुचिःप्रयतमानसः॥अनेनविधिनाचैवव्रतंकुर्याद्युधिष्ठिर॥ ज्येष्ठानामपरादेवीभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ यस्तांपूजयतेराजंस्तस्मैसर्वंप्रयच्छति ॥ ॥ इतिभविष्येज्येष्ठाव्रतकथा ॥ ॥ स्कंदपुराणेपि ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लेपक्षेज्येष्ठर्क्षसंयुते ॥ यस्मिन्कस्मिन्दिनेकुर्याज्ज्येष्ठायाःपरिपूजनम् ॥ तत्राष्टम्यांयदावारोभानोर्ज्येष्ठर्क्षमेवच ॥ नीलज्येष्ठेतिसाप्रोक्तादुर्लभाबहुकालिकी ॥ कृतस्नानोनरःकुर्यात्तस्यामन्यत्रवादिने ॥ भक्तियुक्तःशुचिःकुर्याज्ज्येष्ठादेव्यास्तुपूजनम् ॥ जला[१]शयात्तुपूर्वेद्युरानयेत्पंचशर्कराः ॥ देवीरूपंचतत्रैवकृत्वावास्थापयेत्ततः ॥ गोमयेनोपलिप्तेचहैमींवास्थापयेद्बुधः ॥ स्थापयेद्राजतींताम्रींलेख्यांवापटकुड्ययोः ॥ आवाहयेत्ततोदेवीमथवापुस्तकेपिवा ॥ त्रिलोचनांशुक्लदंतींबिभ्रतींराजतींतनुम् ॥ विरक्तांरक्तनयनांज्येष्ठामावाहयाम्यहम् ॥ इतिमंत्रेणतांदेवीमावाह्यसुकृतीव्रती ॥ स्नानंदद्यात्तथापाद्यंपादयोरुभयोर्द्विज ॥ श्रीखंडकर्पूरयुतंदद्यादर्घ्यंचभक्तितः ॥ पंचामृतंतथास्नानंनिर्मलेनजलेनच ॥ वस्त्रंगंधंतथापुष्पंधूपदीपादिकंचयत् ॥ पूजयित्वाचसौभाग्यैर्द्रव्यैर्नानाविधैःशुभैः ॥ गोधूमयवशा

---

[१] नद्याः पूर्वेद्युराहृत्यसिकताःशुद्धदेशजाःत्य यत्रपाठः । पूर्वेद्युर्नद्याःसकाशात्पंचशर्कराआनीयतत्रदेवीपूजनंक्रियतइत्याचाराप ।

ल्यादिनानाद्रव्यैश्चनिर्मितम् ॥ कृत्वाप्रसृतिमात्रास्तुपूरिकाघृतपाचिताः ॥ निवेदनीयायत्किंचिद्द्याद्देव्यैप्रयत्नतः ॥ भक्त्यामयासुरेशानियदन्नंदीयतेतव ॥ तद्गृहाणमहादेविज्येष्ठेश्रेष्ठेनमोस्तुते ॥ ततःस्तुत्वामहादेवींसर्वकामफलप्रदाम् ॥ ज्येष्ठायैतेनमस्तुभ्यंश्रेष्ठायैतेनमोनमः ॥ ज्येष्ठेश्रेष्ठतपोनिष्ठेधर्मिष्ठेसत्यवादिनि ॥ ततःक्षमाप्यतांदेवींस्तुवीतस्तवनोत्तमैः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्सुवासिन्यस्तथाबहु ॥ दास्योदासाश्चसंभोज्यादीनांधकृपणास्तथा ॥ देवींविप्रमनुज्ञाप्यस्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ भक्षयित्वातथाचम्यदेवींनत्वापुनःपुनः ॥ शयीतब्रह्मचर्येणकुर्यात्प्रातर्विसर्जनम् ॥ एवमेवप्रकुर्याद्वैव्रतंतुपरिवत्सरम् ॥ ज्येष्ठाविसर्जनांतेतुशर्करांवारिणिक्षिपेत् ॥ दध्योदनंतयासाकंदेयंस्वस्यशुभाप्तये ॥ ज्येष्ठेदेविनमस्तुभ्यमलक्ष्मीनाशहेतवे ॥ पुनरेहिवत्सरांतेममगेहेशुभप्रदे ॥ एवंसंप्रार्थ्यतांदेवींगीतवाद्यपुरःसरम् ॥ अपूपवटकान्दद्याद्ब्राह्मणेभ्यस्ततोद्विज ॥ कुर्यादेवंप्रयत्नेनसायंचाथविसर्जयेत् ॥ विद्यार्थीप्राप्नुयाद्विद्यांस्त्रीकामःस्त्रियमेवच ॥ लक्ष्मीवाञ्जायतेमर्त्यःस्त्रीतुमोदेतभर्तरि ॥ विनायकेनसहितंदेव्याःकुर्याद्विसर्जनम् ॥ ([1]सौवर्णींराजतींताम्रींमृन्मयींवापिशक्तितः ॥ व्रतंस्वयंचकृतवान्सिद्धंचाप्यकृतार्हणः ॥) देव्यामहत्त्वंकथितंतवेदंविधिश्चमंत्रार्चनसंयुतस्तथा ॥ मंत्रोपिसायुज्यकरोव्रतस्यतथामयातेकथितंसदैव ॥ इतिस्कांदोक्तोव्रतविधिः ॥ ॥ अथोद्यापनम् ॥ उद्यापनेतुप्रतिमांसुवर्णपलसंमिताम् ॥ कृत्वाचाष्टदलेपद्मेस्थापयेत्कलशोपरि ॥ तामग्निवर्णामितिचमंत्रेणावाहयेद्व्रती ॥ नाममंत्रेणकुर्वीतासनंपाद्यमथार्घ्यकम् ॥ आपोहिष्ठेतितिसृभिर्हिरण्यवर्णा

---

[1] अयंश्लोकोविसंगतइवभाति ॥

श्चतसृभिः ॥ अभिषेकंचाचमनंमधुपर्कंचकंचुकीम् ॥ वस्त्रगंधाक्षतान्पुष्पधूपदीपान्प्रयत्नतः ॥ नैवेद्याचमनीयेचकरोद्वर्तनकंशुभम् ॥ तांबूलंदक्षिणांदत्वाततोनीराजयेच्चताम् ॥ यस्याःसिंहोरथेयुक्तोव्याघ्रश्चापिमहाबलः ॥ ज्येष्ठामहमिमांदेवींप्रपद्येशरणंशुभाम् ॥ इतिप्रार्थयेत् ॥ स्थापितेग्नौततःपश्चाद्धोममष्टोत्तरंशतम् ॥ द्रव्यैर्दधिमधुक्षीरघृतैःकुर्यात्प्रयत्नतः ॥ तर्पणंचततःकुर्यादेभिर्मंत्रैर्विचक्षणः ॥ ज्येष्ठायैनमःज्येष्ठांतर्पयामि ॥ एवंसर्वत्र ॥ श्रेष्ठायै० सत्यायै० कलिनाशिन्यै० विद्यायै० वैनायक्यै० तपोनिष्ठायै० श्रियै० कृष्णायै० ब्रह्मिष्ठायै० विसृज्यचततोदेवींज्येष्ठायाःप्रतिमांशुभाम् ॥ कृष्णवस्त्रेणसंयुक्तामाचार्यायनिवेदयेत् ॥ वस्त्राभरणमाल्यादिलेपनैःपूजितांद्विजम् ॥ प्रणिपत्यततःपश्चात्तस्मैसर्वंनिवेदयेत् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्स्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ ब्राह्मणांश्चततोनत्वायाचयेत्सर्वमंगलम् ॥ एवंसुवासिन्योभोज्याःपूज्याःसर्वसमृद्धये ॥ एवंकृतेव्रतेसम्यक्सर्वशांतिःप्रजायते॥ धनधान्यसमृद्धिश्चआरोग्यंभवतिध्रुवम् ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरपुराणेज्येष्ठादेवीव्रतोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ तत्रैवभाद्रशुक्लाष्टम्यांदूर्वाष्टमीव्रतंभविष्ये ॥ अत्रसापूर्वाग्राह्या ॥ श्रावणीदुर्गनवमीदूर्वाष्टमिहुताशनी ॥ पूर्वविद्धातुकर्तव्याशिवरात्रिर्बलेर्दिनमितिवृद्धयमवचनात् ॥ शुक्लाष्टमीतिथिर्यातुमासिभाद्रपदेभवेत् ॥ दूर्वाष्टमीतिविज्ञेयानोत्तरासाविधीयतेइतिहेमाद्रिधृतपुराणसमुच्चयवचनात् ॥ यत्तु ॥ मुहूर्तैरौहिणेष्टम्यांपूर्वावायदिवापरा ॥ दूर्वाष्टमीतुसाकार्याज्येष्ठांमूलंचवर्जयेदितितत्रैवपराकार्येत्युक्तंतत्पूर्वत्रज्येष्ठामूलयोगेकर्मकालव्याप्त्यभावेचद्रष्टव्यम् ॥ दूर्वाष्टमीतुसाकार्याज्येष्ठामूलर्क्षसंयुता ॥ तथाच ॥ प्राप्तेभाद्रपदेमासिशुक्लाष्टम्यांतुभारत ॥ दूर्वामभ्यर्चयेद्भक्त्याज्येष्ठांमूलंचवर्जयेत् ॥ ऐंद्रर्क्षेपूजितादूर्वाहंत्यपत्यानिनान्यथा ॥ भर्तुरायुर्हरामूलेतस्मात्तांपरिवर्जयेदितितत्रैवव्रतानिषेधात् ॥ इदमगस्त्योदयेकन्याकैंचनकार्यम् ॥ शुक्लेभाद्रपदेमा

सिदूर्वासंज्ञातथाष्टमी ॥ सिंहार्कएवकर्तव्यानकन्यार्केकदाचन ॥ सिंहस्थेसोत्तमासूर्येनुदितेमुनिसत्तमइतिमदनरत्नेस्कांदोक्तेः ॥ अगस्त्यउदितेतातपूजयेदमृतोद्भवाम् ॥ वैधव्यंपुत्रशोकंचदशजन्मानिपंचचेतितत्रैवदोषोक्तेश्च ॥ यदातुभाद्रशुक्लाष्टम्यामगस्त्योदयस्तदातत्पूर्वंकृष्णाष्टम्यांकार्यम् ॥ शुक्लपक्षाभावेपिपौर्णिमांतमासेनभाद्रपदमात्रलाभात् ॥ यदातुभाद्रपदोधिकस्तदासिंहार्कएवेतिउदाहृतवचनात् ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेनभस्यउदयेमुनेः ॥ अर्वागेवव्रतंकार्यंपरतोनतुकुत्रचिदितिनिर्णयदीपकेस्कांदाच्चाधिकेएवकर्तव्यम् ॥ इदंस्त्रीणांनित्यम् ॥ यानपूजयतेदूर्वांमोहादिहयथाविधि ॥ त्रीणिजन्मानिवैधव्यंलभतेनात्रसंशयः ॥ तस्मात्संपूजनीयासाप्रतिवर्षंवधूजनैरितिपुराणसमुच्चयात् ॥ यदातुज्येष्ठादिकंविनाष्टमीसर्वथानलभ्यतेतदातत्रैवोक्तम् ॥ कर्तव्याचैकभक्तेनज्येष्ठामूलंयदाभवेत् ॥ ज्येष्ठामभ्यर्चयेद्भक्त्यानवंध्यंदिवसंनयेदितिभविष्योत्तरेऽनुकल्पेनानुष्ठानंनतुसर्वथालोपः ॥ अथदूर्वाष्टमीव्रतंहेमाद्रौभविष्ये ॥ विष्णुरुवाच ॥ ब्रह्मन्भाद्रपदेमासिशुक्लाष्टम्यामुपोषितः ॥ पूजयेच्छंकरंभक्त्यायोनरःश्रद्धयान्वितः ॥ सयातिपरमंस्थानंयत्रदेवस्त्रिलोचनः ॥ गणेशंपूजयेद्यस्तुदूर्वयासहितंमुने ॥ गणेशःशिवः ॥ [1]फलानांसकलैर्दिव्यैर्गंधपुष्पैर्विलेपनैः ॥ दूर्वांपूज्यतथेशानंमुच्यतेसर्वपातकैः ॥ शुचौदेशेप्रजातायांदूर्वायांब्राह्मणोत्तम ॥ स्थाप्यालिंगंततोगंधैः पुष्पैर्धूपैःसमर्चयेत् ॥ खर्जूरैर्नारिकेलैश्चमातुलिंगफलैस्तथा ॥ पूजयेच्छंकरंभक्त्यादूर्वायांविधिवद्द्विज ॥ दध्यक्षतैर्द्विजश्रेष्ठअर्घ्यंदद्यात्रिलोचने ॥ दूर्वाशमीभ्यांसंपूज्यमानवः

---

[1] फलानांसकलैःफलैरित्यर्थः ।

श्रद्धयान्वितः ॥ सवैसुकृतजन्मास्यात्सर्वदेवैस्तुवंदितः ॥ विद्यांप्राप्नोतिविद्यार्थीपुत्रार्थीपुत्रमाप्नुयात् ॥ धर्मानाप्नोतिधर्मार्थीकन्यार्थी लभतेचताम् ॥ मनसायद्यदिच्छेततत्तदाप्नोतिमानवः ॥ यएवंपूजयेद्दूर्वांभूतेशंमानवःफलैः ॥ ससप्तजन्मपापौघैर्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ कृतोपवासःसप्तम्यामष्टम्यांपूजयेच्छिवम् ॥ दूर्वासमेतंविप्रेंद्रदध्यक्षतफलैःशुभैः ॥ दूर्वामंत्रः ॥ ॥ त्वंदूर्वेऽमृतजन्मासिवंदितासिसुरैरपि ॥ सौभाग्यंसंततिंदेहिसर्वकार्यकरीभव ॥ यथाशाखाप्रशाखाभिर्विस्तृतासिमहीतले ॥ तथाविस्तृतसंतानंदेहित्वमजरामरे ॥ त[2]ल्लिंगमंत्रैरीशानमर्चयेत्प्रयतःशुचिः ॥ ततःसंपूजयेद्विप्रान्फलैर्नानाविधैर्द्विज ॥ अनग्निपक्वमश्नीयादन्नंदधिफलंतथा ॥ अक्षारलवणंब्रह्मन्नाश्नीयान्मधुनान्वितम् ॥ दद्यात्फलानिविप्रेषुफलाहारःस्वयंभवेत् ॥ प्रणम्यशिरसादूर्वांशिवांशिवमुपाश्नुते ॥ एवंयःकुरुतेभक्त्यामहादेवस्य पूजनम् ॥ गणत्वंयात्यसौब्रह्मन्मुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ एवंपुण्यापापहराअष्टमीदूर्वसंज्ञिता ॥ चतुर्णामपिवर्णानांस्त्रीजनानांविशेषतः ॥ ॥ इतिभविष्योक्तंदूर्वाष्टमीव्रतम् ॥ ॥ अथादित्यपुराणोक्तेदूर्वाष्टमीव्रतेश्रीपूजनमुक्तम् ॥ शुक्लाष्टम्यांतुसंप्राप्तेमासिभाद्रपदेतथा ॥ दूर्वाप्रतानं सुश्वेतमुत्तराशाभिगामिनम्॥पूजयेद्गृहमानीयगंधमाल्यानुलेपनैः॥फलैर्मूलैस्तथाधूपदीपैश्चाथविसर्जयेत्॥अनग्निपक्वंयत्सर्वंनैवेद्यंचकथंचन॥ भोक्तव्यंचतथाब्रह्मन्नग्निपक्वविवर्जितम् ॥ दूर्वांकुरस्थांसंपूज्यविधिनायौव[3]नांश्रियम्॥यौवनंस्थिरमाप्नोतियत्रयत्राभिजायते ॥ भविष्योत्तरेतुविशेषः ॥ अष्टम्यांफलपुष्पैश्चखर्जूरैर्नारिकेलकैः ॥ द्राक्षमोदकपिष्टैश्चबदरैर्लकुचैस्तथा ॥ नारिङ्गैर्जंबुकैश्चैवबीजपूरैश्चदाडिमैः ॥ दध्यक्षतैश्चस्र

---

[1] ममापीतिपाठांतरम् ।

[2] सलिंगेतिपाठः ।

[3] यौवनावस्थदूर्वांकुरगतांश्रियमित्यर्थः ।

गिभिश्चधूपैर्नैवेद्यदीपकैः ॥ [1]मंत्रेणानेनराजेंद्रशृणुष्वावहितोनृप ॥ दत्वापिष्टानिविप्रेभ्यःफलंचविविधंप्रभो ॥ तिलपिष्टकगोधूमधान्यपिष्टानिपांडव ॥ भोजयित्वासुहृन्मित्रंस्वंबंधुस्वजनांस्तथा ॥ ततोभुंजीततच्छेषंस्वयंश्रद्धासमन्वितः ॥ [2]कर्तव्याचैकभक्तेनज्येष्ठामूलंयदाभवेत् ॥ दूर्वामभ्यर्चयेद्भक्त्यानवंध्यंदिवसंनयेत् ॥ पक्षेभाद्रपदस्यैवंशुक्लाष्टम्यांयुधिष्ठिर॥दूर्वाष्टमीव्रतंपुण्यंयःकरोतीहमानवः ॥नतस्यक्षयमाप्नोतिसंततिः साप्तपौरुषी ॥नंदतेवर्द्धतेनित्यंयथादूर्वातथाकुलम् ॥ इतिदूर्वाष्टमीव्रतंसंपूर्णम्॥अथभाद्रशुक्लाष्टमीमारभ्यषोडशदिनपर्यंतंमहालक्ष्मीव्रतम्॥ तच्चार्द्धरात्रमतिक्रम्यवर्तिन्यामष्टम्यांकार्यम् ॥ तदुक्तंचंद्रप्रकाशेस्मृत्यंतरे॥अर्धरात्रमतिक्रम्यवर्ततेयोत्तरातिथिः॥ तदातस्यांनरैःकार्यंमहालक्ष्मीव्रतंसदा ॥ अस्यांज्येष्ठायुतायांप्रारंभःकार्यः॥तथाचस्कांदे ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लेपक्षेज्येष्ठायुताष्टमी ॥ प्रारब्धव्यंव्रतंतत्रमहालक्ष्म्यायतात्मभिः ॥ तदभावेकेवलायामपिकार्यम् ॥ समापनंतुकृष्णाष्टम्यांचंद्रोदयव्यापिन्यांकार्यम् ॥ चंद्रोदयव्रतेचैवतिथिस्तात्कालिकीभवेदित्युक्तेः ॥ दिनद्वयेचंद्रोदयेसत्त्वेऽसत्त्वेचकृष्णपक्षेष्टमीचैवेत्यादिवाक्यात्पूर्वैव ॥ अपरदिनेचंद्रोदयोत्तरंत्रिमुहूर्ताचेत्परैव ॥ तदुक्तंमदनरत्नेपुराणसमुच्चये ॥ पूर्वावापरविद्धावाग्राह्याचंद्रोदयेसदा ॥ त्रिमुहूर्तातुसापूज्यापरतश्चोर्ध्वगामिनी ॥ अथपूजनम् ॥ महालक्ष्मिसमागच्छपद्मनाभपदादिह ॥ पंचोपचारपूजेयंत्वदर्थेदेविसंभृता ॥ आवाहनम् ॥ आलयस्तेहिकथितःकमलंकमलालये ॥ कमलेकमलेह्यस्मिन्स्थितिंत्वंकृपयाकुरु ॥ स्थापनम् ॥ कमलेपाहिमेदेविस्वर्णसिंहासनंशुभम् ॥ गृहाणेदंमयादत्तंभक्तियुक्तेनचेतसा ॥ आसनम् ॥ गंगादिसालि

---

[1] त्वंदूर्वेऽमृतनामासीत्यनेन ।

[2] अष्टमीतिशेषः ।

लाधारंतीर्थमंत्राभिमंत्रितम् ॥ दूरयात्राश्रमहरंपाद्यंमेप्रतिगृह्यताम् ॥ पाद्यम् ॥ तीर्थोदकैर्महादिव्यैःपापसंहारकारकैः ॥ अर्घ्यंगृहाणदेवेशिदेवानामुपकारिणि ॥ अर्घ्यम् ॥ आचाम्यंजगदाधारेसिद्धिलक्ष्मिजगत्प्रिये ॥ चपलेदेवितेदत्तंतोयंगृह्णनमोस्तुते ॥ आचमनम् ॥ पयोदधिघृतंक्षौद्रंसितयाचसमन्वितम् ॥ पंचामृतमनेनाद्यकुरुस्नानंदयानिधे ॥ पंचामृतम् ॥ तोयंतवमहालक्ष्मिकर्पूरागुरुवासितम् ॥ तीर्थेभ्यःसुसमानीतंस्नानार्थंप्रतिगृत्द्यताम् ॥ स्नानम् ॥ सूक्ष्मतंतुभवंवस्त्रंनिर्मितंविश्वकर्मणा ॥ लोकलज्जाहरंदेविगृहाणसुरसत्तमे ॥ वस्त्रम् ॥ कंचुकीम् ॥ मानासौभाग्यद्रव्यम् ॥ मलयाचलसंभूतंनानापन्नगरक्षितम् ॥ शीतलंबहुलामोदंचंदनंप्रतिगृह्यताम् ॥ चंदनम् ॥ मिलत्परिमलामोदंमत्तालिकुलसंकुलम् ॥ आनंदिनंदनोत्पन्नंपद्मायैकुसुमंनमः ॥ पुष्पाणि ॥ अथनामपूजा ॥ श्रियैन ० लक्ष्म्यै ० वरदायै ० विष्णुपत्न्यै ० क्षीरसागरवासिन्यै ० हिरण्यरूपायै ० सुवर्णमालिन्यै ० पद्मवासिन्यै ० पद्मप्रियायै ० मुक्तालंकारिण्यै ० सूर्यायै ० चंद्राननायै ० विश्वमूर्त्यै ० मुक्त्यै ० मुक्तिदात्र्यै ० ऋद्ध्यै ० समृद्ध्यै ० तुष्ट्यै ० पुष्ट्यै ० धनेश्वर्यै ० श्रद्धायै ० भोगिन्यै ० भोगदायै ० धात्र्यै ० ॥ गंधसंभारसन्नद्धकस्तूरीमोदसंभवम् ॥ सुरासुरनरानंदंधूपंदेविगृहाणमे ॥ धूपम् ॥ मार्तंडमंडलाखंडचंद्रबिंबाग्नितेजसाम् ॥ निधानंदेविदीपोयंनिर्मितस्तवभक्तितः ॥ दीपम् ॥ देवतालयपातालभूतलाधारधान्यजम् ॥ षोडशाकारसंभारंनैवेद्यंतेनमःसदा ॥नैवेद्यम्॥ स्नानादिकंविधायापियतःशुद्धिःप्रजायते ॥ एतदाचमनीयंचमहालक्ष्मिविधीयताम् ॥ आचमनम् ॥ करोद्वर्तनम् ॥ पातालतलसंभूतंवदनांभोजभूषणम् ॥ नानागुणसमाकीर्णंतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥ तांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ नीराजनंसुमंगल्यंकर्पूरेणसमन्वितम् ॥ चंद्रार्कवह्निसदृशंमहालक्ष्मिनमोस्तुते ॥ नीराजनम्॥

शारदेंदुकलाकांतिःस्निग्धनेत्राचतुर्भुजा ॥ पद्मयुग्माचाभयदावरव्यग्रकरांबुजा ॥ पुष्पांजलिम् ॥ विष्णोर्वक्षसिपद्मेचशंखेचक्रेतथांबरे ॥ लक्ष्मिदेवियथासित्वंमयिनित्यंतथाभव ॥ प्रार्थना ॥ उत्तार्यदोरकंबाहोर्लक्ष्मीपार्श्वेनिवेदयेत् ॥ लक्ष्मिदेविगृहाणत्वंदोरकंयन्मयाधृतम् ॥ व्रतंसंपूर्णतांयातुकृपाकार्यामयित्वया ॥ कथांश्रुत्वासुवर्णंचदद्यादाचार्यदक्षिणाम् ॥ एवंनिर्वर्त्यविधिवत्पूजनंवटुकाश्रियः ॥ चातुर्वर्ण्यंच संभोज्ययथाशक्त्याचदक्षिणाम् ॥ [1]दीपांश्चषोडशापूपान्गोधूमानांद्विजातये ॥ दत्वातत्संख्ययाभुक्त्वारात्रौजागरणंचरेत् ॥ चंद्रोदयेचसंजातेदद्यादर्घ्यंततोव्रती ॥ मंत्रेणानेनविप्रेंद्रशंखेनांबुफलान्वितम् ॥ नमोस्तुतेनिशानाथलक्ष्मीभ्रातर्नमोस्तुते ॥ व्रतंसंपूर्णतांयातुगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ चंद्रायार्घ्यम् ॥ प्रातर्विसर्जयेद्देवींमंत्रेणानेनसुव्रत ॥ पंकजंदेविसंत्यज्यममवेश्मनिसंविश ॥ यथासपुत्रभृत्योहंसुखीस्यांत्वत्प्रसादतः ॥ विसर्जनम् ॥ इतिपूजनम् ॥ ॥ अथकथा ॥ ॥ स्कंदउवाच ॥ ॥ सौभाग्यजननंस्त्रीणांदौर्भाग्यपरिकृंतनम् ॥ परमैश्वर्यजनकंतद्व्रतंब्रूहिशंकर ॥ १ ॥ ईश्वरउवाच ॥ साधुसाधुमहाबाहोयत्पृष्टोहंत्वयानघ ॥ तत्तेहंसंप्रवक्ष्यामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ २ ॥ येनचीर्णेननरोदुर्गतिंयातिकर्हिचित् ॥ सुभगादुर्भगावापिस्त्रियोनविधवागुह ॥३॥ अस्तिदेव्याव्रतंपुण्यंमहालक्ष्म्याःषडानन ॥ नारीणांचनराणांचसर्वदुःखापहंतथा ॥ ४ ॥ ॥ स्कंदउवाच ॥ देव्याश्चरितमाहात्म्यंमर्त्यैकेनप्रकाशितम् ॥ विधानंकीदृशंब्रूहिव्रतस्यास्यमहाविभो ॥ ५ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ देवासुरमभूद्युद्धंपूर्णमब्दशतंपुरा ॥ वृत्रेसुराणामधिपेदेवानांचपुरंदरे ॥ ६ ॥ तत्रदेवैर्महावीर्यैर्नारायणबलाश्रयात् ॥ असुरानि

---

[1] दीपान्षोडशपिंडांश्चेतिक्वचित्पाठः ।

र्जिताःसर्वैंपातालतलमाययुः ॥ ७ ॥ केचिद्दं [illegible] केचित्प्रविष्टावरुणालयम् ॥ गिरिदुर्गंसमाश्रित्यकेचित्तस्थुर्महाबलाः ॥ ८ ॥ तत्रको
लासुरोनाममहावीर्योमहाबलः ॥ गोमंतदुर्गम् [illegible] रिमाश्रित्यनिर्भयः ॥ ९ ॥ याराजकन्यकालोकेरूपवत्योमहागुणाः ॥ आनीयगिरिदु
र्गस्थोरमयामाससर्वशः ॥ १० ॥ रमयित्वाक्षिपत्तत्रकामरूपीविहंगमः ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुआगतौमुनिसत्तमौ ॥ ११ ॥ श्रुतप्रभावसं
पन्नौपुलस्त्योगौतमस्तथा ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेनश्रुत्वावाक्यंजनास्यतः ॥ १२ ॥ कोलासुरोत्पातजन्यंकन्याहेतोःशिखिध्वज ॥ ता
वूचतुर्जनंसर्वमगस्त्योस्तिमहामुनिः ॥ १३ ॥ येनतोयनिधिः पीतोविंध्याद्रिश्चनिपातितः ॥ वातापील्वलनामानौदैत्यौयेनविनाशितौ ॥
॥ १४ ॥ तंगच्छामोवयंसर्वेंकोलासुरवधायच ॥ इत्यामंत्र्यजनाःसर्वेंगत्वातमभिवाद्यच ॥ १५ ॥ ऊचुःसर्वेंयथावृत्तंकोलासुरविचेष्टितम् ॥
तच्छ्रुत्वाभगवानाहमैत्रावरुणिरग्र्यधीः ॥ १६ ॥ सृष्टिस्थितिविनाशानांकारणंभक्तवत्सलाः ॥ रामस्याद्रौतपस्यंतिब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥
॥ १७ ॥ तिस्रःसंध्यामूर्तिमत्यस्तेषांशुश्रूषणेरताः ॥ प्रविश्यतामहालक्ष्मीःशक्तिरूपेणसंस्थिता ॥ १८ ॥ सर्वशक्तियुतादेवीलोकानांहित
काम्यया ॥ [2]इत्युक्तास्त्वरितंगत्वाकोलासुरवधाप्तये ॥ १९ ॥ निवेद्यनिखिलंतेभ्यस्तस्थुः प्रांजलयोजनाः ॥ तच्छ्रुत्वानिखिलंतेभ्योब्रह्मावि
ष्णुमहेश्वराः ॥ २० ॥ संध्यात्रयंसमाहूयवाचंप्रोचुर्जनेश्वराः ॥ वंदारुसुरवृंदेंद्रमौलिमाणिक्यमंडन ॥ २१ ॥ हरिष्यतिमहालक्ष्मीर्युद्धेकोला
सुरंरिपुम् ॥ भगवत्योमूर्तिमत्योदंडशूलादिभिर्वरैः ॥ २२ ॥ आयुधैर्विविधैःकृत्वाजयमाप्स्यथसंयुगे ॥ युष्माकंतुसहायेसौयुष्मत्क्रोधसमु

---

१ सहेत्यपिपाठः । २ तान्प्रतिगच्छतेत्युक्ताः ।

द्भवः ॥ २३ ॥ भूंतनाथोभूतपूर्वोंवःसहायोभविष्यति ॥ इत्युक्तास्त्वरितंगत्वारुरुधुःकोलराक्षसम् ॥ २४ ॥ निरुध्यचपुरींदेव्योजगर्जुर्जलद
स्वनाः ॥ भिंदंत्यश्वादिशांवृंदंवर्धयंत्यश्वतत्कुधम् ॥ २५ ॥ कोलासुरोपितच्छ्रुत्वाप्रोत्पपातमहासनात् ॥ रोषणःक्रोधताम्राक्षोमेरोरिवमृगां
तकः ॥ २६ ॥ हस्त्यश्वरथपादातचतुरंगबलान्वितः ॥ निर्ययौपत्तनाद्योद्धुंकालिकायाइवाशनिः ॥ २७ ॥ सकुंडलशिरस्त्राणःकवचीधृतबा
णधिः ॥ बद्धगोधांगुलीत्राणःक्रुद्धोवृत्रइवापरः ॥ २८ ॥ ततोराक्षससैन्यंतद्भूतनाथेनसंगतम् ॥ देवतारिर्महोल्काभिर्युद्धंचक्रेऽतिभीषणम् ॥
॥ २९ ॥ महारावैर्भीमघोषैर्बाणैःकेंकारनिःस्वनैः ॥ गो[२]खराणांनिनादैश्चलोकःशब्दमयोभवत् ॥ ३० ॥ जाहिभिंधीतिवदतांधावता
मितरेतरम् ॥ बवृधेसमरंघोरंमुष्टामुष्टिकचाकचि ॥ ३१ ॥ ॥ उद्धतेराक्षसबलेभूतनाथोमहाबलः ॥ ममर्दराक्षसानीकंशरवर्षै
श्चदारुणैः ॥ ३२ ॥ हतंदृष्ट्वासुरबलंक्रुद्धःकोलासुरोरणे ॥ अभिद्रुत्यगदापाणिस्ताडयामासभैरवम् ॥ ३३ ॥ ययौमूर्च्छांमहावीर्यस्ते
नाभिहतमस्तकः ॥ ततोदेव्योतिवेगेनह्यभिदुद्रुवुरुद्धतम् ॥ ३४ ॥ त्रिशूलैरभिजघ्नुस्तंपट्टिशैश्चव्यघातयन् ॥ मुष्टिभिस्ताडयामासुर्न
खरैश्चव्यदारयन् ॥ ३५ ॥ पादघातैःसमाजघ्नुःसिंहःकरिवरंयथा ॥ सकुंडलशिरस्त्राणोदष्टोष्टोरक्तलोचनः ॥ ३६ ॥ कृतभ्रूकुटिवक्त्रो
सौराक्षसस्तान्मुहुर्मुहुः ॥ गदयाताडयामासशिरःकंठांसकुक्षिषु ॥ ३७ ॥ बभंजुस्तांगदांतास्तुहसंत्यःसंमदाकुलाः ॥ ततोधनुर्धरो
भूत्वाबाणजालमवाकिरत् ॥ ३८ ॥ तासांशरीरमर्माणिभिंदञ्छरपुरोगमैः ॥ ननादबद्धवैरोसौह्दयंचाभिनच्छरैः ॥ ३९ ॥

---

१ भैरवः । २ निःसाणनिनदैश्चैवेत्यपिक्वचित्पाठः ।

ततःक्रुद्धतरास्तास्तुतंपादेजगृहुर्भृशम् ॥ आकाशेभ्रामयित्वातुचिक्षिपुर्गगनेक्रुधा ॥ ४० ॥ कोलासुरोपिपतितोयावदुत्थातुमिच्छति ॥ तावन्निर्मथ्यलक्ष्मीस्तंपादाभ्यांप्रत्यपीडयत् ॥ ४१ ॥ तत्पादपीडितोदैत्योविवृत्यनयनेभृशम् ॥ मुक्तकंठस्वनंकृत्वाततोमोहमुपेयिवान् ॥ ॥ ४२ ॥ ततोदेवाःसगंधर्वामनुष्याऋषयोऽस्तुवन् ॥ देवनाथाश्चदेव्यश्चननृतुःसंमदाकुलाः ॥ ४३ ॥ देवदुंदुभयोनेदुःपुष्पवृष्टिःपपातह ॥ दिशःप्रसेदुर्मरुतोववुर्मंदंस्थिरंजगत् ॥ ४४ ॥ सुरासुरशिरोरत्नापीडितांघ्रिसरोरुहाः ॥ देव्योदिव्येनयानेनयांतिकोलापुरंप्रति ॥ ॥ ४५ ॥ आयांतींपद्मजांवीक्ष्यमुक्तपादाब्जशृंखलः ॥ तुष्टावपरयाभक्त्याराजकन्यागणोमुदा ॥ ४६ ॥ राजकन्याऊचुः ॥ वंदारुवीरसुरवृंदकिरीटरत्नरोचिश्छटानिकरकल्पितरत्नदीपम् ॥ देवित्वदीयचरणंशरणंजनानांसेवामहेसकलमंगलवर्धनाय ॥ ४७ ॥ उत्फुल्लकैरवदलायतलोचनायैगंडोल्लसच्चटुलकुंडलमंडितायै ॥ राकाशशिप्रतिभटाननकोमलायैतस्यैनमःकमललोचनवल्लभायै ॥ ४८ ॥ सद्भक्तकल्पलतिकांहरिकंठभूषांकेयूरहेमकटकोज्ज्वलकंकणांकाम् ॥ संसारसागरमुखेपततोममाद्यदेहित्वदीयकरयष्टिमनंगमातः ॥ ४९ ॥ दृष्टादेविजनास्त्वयापिविविधाब्रह्माधिपत्यंगताविष्णुर्वक्षसियाचकारतरलालीलाब्जमालाभ्रमम् ॥ क्लेशाग्निप्रहतंत्वदीयचरणद्वंद्वाब्जसेवारतंकारुण्यामृतसारपूरितदृशामामंवपाहीश्वरि ॥ ५० ॥ मल्लीप्रफुल्लकुसुमोज्ज्वलमध्यभागधम्मिल्लभाराजिततारकचित्रिताभ्रा ॥ उत्तप्तहेमनिकषोज्ज्वलकायकांतिर्लक्ष्मीःस्वयंप्रणमतांश्रियमातनोतु ॥ ५१ ॥ इतिस्तुतामहालक्ष्मीर्भक्तानामिष्टदायिनी ॥ योगिन्योद्यभविष्यध्व

---

१ रत्नचंचत्पदामहाबलाइत्यपिपाठः ।

मितितासांवरंददौ ॥ ५२ ॥ दृष्ट्वातास्तुमुदादेवीसारूप्यंतास्वदापयत् ॥ ताभिर्निषेवितादेवीवरंवर्यंददौमुदा ॥ ५३ ॥ राजकन्यास्ततः
सर्वामुक्ताःस्वपुरमाययुः ॥ ततःप्रभृतिलोकेषुपूज्यास्ताःसर्वकामदाः ॥ ५४ ॥ ताश्चतुःषष्टियोगिन्योमहालक्ष्मीपरिग्रहात् ॥ नृत्यंति
निवहैस्तत्रगीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ ५५ ॥ पुरोदेव्यामहालक्ष्म्याःकरहाटपुरेनिशि ॥ एवंप्रभावासादेवीविष्णुरामापडानन ॥ ५६ ॥
बभूवसर्वभूतेषुविख्याताकमलासना ॥ प्रभावमस्यादेव्याश्चनालंवक्तुंचतुर्मुखः ॥ ५७ ॥ व्रतस्यास्यविधानंचशृणुमत्तोविधानतः ॥
मासिभाद्रपदेशुक्केपक्षेज्येष्ठायुताष्टमी ॥ ५८ ॥ प्रारब्धव्यंव्रतंतत्रमहालक्ष्म्यायतात्मभिः ॥ करिष्यामिव्रतंदेवित्वद्भक्तस्त्वत्परायणः ॥
॥ ५९ ॥ तदविघ्नेनमेयातुसमाप्तिंत्वत्प्रसादतः ॥ इत्युच्चार्यततोबद्धादोरकंदक्षिणेकरे ॥ ६० ॥ षोडशग्रंथिसहितंगुणैःषोडशाभिर्युतम् ॥ त
तोऽन्वहंमहालक्ष्मींपूजयेन्नियतात्मवान् ॥ ६१ ॥ गंधपुष्पैःसनैवेद्यैर्यावत्कृष्णाष्टमीदिनम् ॥ तस्मिन्दिनेतुसंप्राप्तेकुर्यादुद्यापनंव्रती ॥ ६२ ॥
वस्त्रमंडपिकांकृत्वामाल्याभरणशोभिताम् ॥ त्रिभूमिकांतांसुश्लक्ष्णांनानादीपैश्चशोभिताम् ॥ ६३ ॥ चतस्रःप्रतिमाःकृत्वासौवर्णीस्तत्स्वरू
पिणीः ॥ स्नपनंकारयेत्तासांपंचामृतविधानतः ॥ ६४ ॥ षोडशैरुपचारैश्चधूपदीपादिभिस्तथा ॥ जागरणंतुकर्तव्यंगीतवादित्रनिःस्वनैः ॥
॥ ६५ ॥ ततोनिशीथेसंप्राप्तेभ्युदितेऽमृतदीधितौ ॥ कृत्वातुस्थंडिलेपद्मंसषडंगंप्रपूजयेत् ॥ ६६ ॥ दद्यादर्घ्यंचरागेणव्रतीतस्मैसमाहितः॥
क्षीरोदार्णवसंभूतचंद्रलक्ष्मीसहोदर ॥ ६७ ॥ पीयूषधामरोहिण्यासहितोर्घ्यंगृहाणवै ॥ श्रीसूक्तेनततोवह्नौपद्मानिजुहुयाच्छुचिः ॥ ६८ ॥
पायसंचैवबिल्वानितदलाभेतथाघृतम् ॥ ग्रहेभ्यश्चैवहोतव्यंसमिच्चरुतिलादिकम् ॥ ६९ ॥ जानुभ्यामवनिंगत्वामंत्रेणप्रार्थयेत्ततः ॥ क्षीरो

दार्णवसंभूतेकमलेकमलालये ॥ ७० ॥ प्रयच्छसर्वकामान्मेविष्णुवक्षःस्थलालये ॥ पुत्रान्देहियशोदेहिसौख्यंसौभाग्यमेवच ॥ ७१ ॥ कालि
कालिमहाकालिविकरालिनमोस्तुते ॥ त्रैलोक्यजननित्राहिवरदेभक्तवत्सले ॥ ७२ ॥ एकनाथेजगन्नाथेजमदग्निप्रियेनंघे ॥ रेणुकेत्राहिमांदे
विराममातःशिवंकुरु ॥ ७३ ॥ कुरुश्रियंमहालक्ष्मिह्यश्रियंत्वाशुनाशय ॥ मंत्रैरेतैर्महालक्ष्मींप्रार्थ्यश्रोत्रि[2]ययोषिताम् ॥ ७४ ॥ चंदनंताल
पत्रंचपुष्पमालादिकंतथा ॥ नवे[3]शरावेभक्ष्याणिक्षिप्त्वाबहुविधानिच ॥ ७५ ॥ प्रत्येकंषोडशैतानिपूगपूर्णानिचैवहि ॥ तान[4]न्येनसमाच्छाद्य
व्रतीदद्यात्समंत्रकम् ॥ ७६ ॥ क्षीरोदार्णवसंभूतालक्ष्मीश्चंद्रसहोदरी ॥ व्रतेनानेनसंतुष्टाप्रीयतांविष्णुवल्लभा ॥ ७७ ॥ इंदिराप्रतिगृह्णातिइं
दिरावैददातिच ॥ इंदिरातारिकोभाभ्यामिंदिरायैनमोनमः ॥ ७८ ॥ दत्वाह्युपायनादीनिश्रोत्रियाणांचयोषिताम् ॥ चतस्रःप्रतिमास्तास्तु
ब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ७९ ॥ एवंकृत्यंतुनिर्वर्त्यव्रतीभोजनमाचरेत् ॥ स्कंदउवाच ॥ केनेदंस्वीकृतंपूर्वंकथमस्मिन्प्रकाशितम् ॥ ८० ॥ ब्रू
हिमेतत्त्वतोदेवयद्यहंतववल्लभः ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ आसीद्राजासार्वभौमोमंगलार्णइतिश्रुतः ॥८१॥ कुंडिनेनगरेरम्येतस्यपद्मावतीप्रिया ॥
तमागतःकश्चिदेकःसेवकोब्राह्मणोत्तमः ॥ ८२ ॥ अज्ञातनाम्नस्तस्यासौनामचक्रेनृपस्तदा ॥ तवल्लकइतिख्यातोबभूवद्विजसत्तमः ॥ ८३ ॥
कदाचिन्मृगयासक्तोभूपालोवनमाविशत् ॥ तत्रविद्ध्वावराहादीन्मृगान्हत्वासहस्रशः ॥ ८४ ॥ क्षुत्तृट्परिगतःश्रांतोवृक्षमूलमुपाश्रितः ॥
उदकान्वेषणेचारान्प्रेषयामाससर्वशः ॥ ८५ ॥ वनेजलंतुनापश्यन्क्वचिच्छ्रांताःप्रयत्नतः ॥ तेगत्वानृपतिंप्रोचुर्नात्रांभइतिदुःखिताः ॥ ८६ ॥

---

१ व्ययेइत्यपिपा० । २ अस्यदद्यादितितृतीयश्लोकस्थेनान्वयः । ३ नवेशूर्पेचेत्यपिपा० । ४ शरावेणशूर्पेणवा ।

तवल्लकोपिवभ्रामविपिनंतदतंद्रितः ॥ भ्रममाणस्तदापश्यत्कस्मिंश्चिद्वनगह्वरे ॥ ८७ ॥ रम्यंसरोवरंदिव्यंकुमुदोत्पलमंडितम् ॥ तत्राप
श्यद्देवकन्यादिव्यरूपामनोरमाः ॥ ८८ ॥ चार्वंगीश्चारुनयनाःपीनोन्नतपयोधराः ॥ हारकंकणकेयूरनूपुरालंकृताःशुभाः ॥ ८९ ॥ पूजयं
तीर्महालक्ष्मींव्रतरूपेणचादरात् ॥ तवल्लकोपिपप्रच्छकिमिदंकथ्यतामिति ॥ ९० ॥ स्त्रियऊचुः ॥ महालक्ष्मीव्रतमिदंसर्वकामफलप्रदम् ॥
क्रियतेऽस्माभिरेकाग्रमनोभिस्त्वत्रभक्तितः ॥ ९१ ॥ तवल्लकोपितच्छ्रुत्वाव्रतंजग्राहभक्तिमान् ॥ तदनुज्ञांगृहीत्वाचजलमादायसत्वरः ॥
॥ ९२ ॥ आजगामजलंतस्मैदत्वाप्रांजलिरासह ॥ जलंपीत्वानृपस्तस्यदृष्टवान्दोरकंकरे ॥ ९३ ॥ किमिदंदोरकंविद्वन्किंव्रतंकृतवानसि ॥
राज्ञापृष्टस्तवल्लोपिकथयामासतद्व्रतम् ॥ ९४ ॥ तच्छ्रुत्वाराजशार्दूलोव्रतंजग्राहभक्तिमान् ॥ तवल्लेकनसहितोराजास्वपुरमाययौ ॥ ९५ ॥
पद्मावत्यागृहंगत्वातयारंतुंगतोरहः ॥ रममाणाथसादेवीतेनराज्ञाप्रियेणवै ॥ ९६ ॥ तंदृष्ट्वादोरकंहस्तेकुपिताऽत्यंतकोपना ॥ कयात्वंवंचि
तोब्रूहिकयावद्धःसुदोरकः ॥ ९७ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाप्रोवाचचनराधिपः ॥ मावादीरन्यथाह्येतल्लक्ष्मीव्रतमनुत्तमम् ॥ ९८ ॥ उत्युक्ता
पिप्रियेणासौहस्ताच्चिच्छेददोरकम् ॥ ज्वालामालाकुलेवह्नौक्षिप्तवत्यपिकोपिता ॥ ९९ ॥ हाहाकष्टमिदंपापंकृतंमूढतयात्वया ॥ इतिनिर्भ
र्त्स्यतांराजातत्याजवनगह्वरे ॥ १०० ॥ साचहानिंययौपापानचहानिंययौनृपः ॥ महालक्ष्म्यपचारेणसारण्येजलवर्जिते ॥ १०१ ॥ भ्रममाणा
वनेतस्मिन्नक्वचिद्गतिमापसा ॥ विचरंतीवनेतत्रऋषेःकस्यचिदाश्रमम् ॥ २ ॥ ददर्शमृगसंकीर्णंशांतकृष्णमृगान्वितम् ॥ तत्रापश्यद्वनेरम्ये
वसिष्ठंमुनिपुंगवम्॥३॥ववंदेचरणौतस्यविसंज्ञादुःखकर्शिता ॥ चिरंध्यात्वामुनिस्तस्याज्ञातवान्दुःखकारणम्॥४॥महालक्ष्म्यपचारेणज्ञातंवि

ज्ञानचक्षुषा॥तद्व्रतंकारयामासतयादुःखोपशांतये॥५॥तद्दुःखंतत्क्षणादेवविनष्टमभवत्तदा॥पुनश्चमृगयासक्तोभूपालोवनमाविशत्॥६॥ क्वचि
न्मृगंसमाविध्यबाणेनैकेनबाहुमान्॥अन्वगच्छन्मृगपदंतस्यांभुवियदागतः॥७॥ वरंमुनिंददर्शाग्रेवसिष्ठंवीतकल्मषम्॥कृतातिथ्यक्रियोदृष्ट्वाच
रंतींबहिरंतिके॥८॥हावभावविलासाद्यैर्हरंतींहरिणेक्षणाम्॥मदान्निर्गत्यनृपतिःप्रोवाचमधुरंवचः॥९॥ रंभोरुकासिकल्याणिकिमर्थंचरसेवने ॥
किन्नरीमानुषीवात्वंयक्षिणीचारुहासिनी॥१०॥किमत्रबहुनोक्तेनभजमानंभजस्वमाम्॥नृपेणतेनभक्त्योक्तासस्मितावाक्यमब्रवीत्॥११॥ पुन
र्भजामिचाहंत्वामवेहिमहिषींतव ॥ महालक्ष्म्यपचारेणत्वयाहीनावसाम्यहम् ॥१२॥मुनींद्रस्याश्रमेरम्येतरुगुल्मोपशोभिते ॥ ममोपरिकृपा
विष्टोमहालक्ष्मीव्रतोत्तमम् ॥१३॥ कारयामासविधिवत्सर्वविघ्नोपशांतये ॥ तयोक्तंवचनंश्रुत्वासचोत्फुल्लविलोचनः॥१४॥ ऋषेरनुज्ञामादाय
प्रियामादायसत्वरः॥ हृष्टपुष्टजनैर्जुष्टंपताकाध्वजशोभितम् ॥१५॥ प्रविवेश[2]तयासार्द्धंसपौरैरभिवंदितः॥महालक्ष्मीव्रतंभूयस्तयासहचकारह
॥ १६ ॥ भुक्त्वेहभोगान्विपुलान्पुत्रपौत्रसमावृतः ॥ भूपालःसार्वभौमोभूत्तवल्लोऽमात्यतांययौ ॥ १७ ॥ महालक्ष्म्याःप्रसादेनसान्निधिःसर्व
संपदाम् ॥ एवंप्रभावासादेवीनराणामिष्टदायिनी ॥ १८ ॥ सर्वपापहरादेवीसर्वदुःखापहारिणी ॥ एवंषोडषवर्षंतुकर्तव्यंव्रतमुत्तमम् ॥
॥ १९ ॥ यःकरिष्यतितंप्रीत्यास्वयंसिद्धिरुपासते ॥ लोकपालाश्चतुष्यंतिददतिचमनोरथान् ॥ १२० ॥ नारीवापुरुषःकरिष्यतिमुदाभ
क्त्याव्रतंयत्नतः सेवंतेहरिरुद्रपद्मजसुराःकुर्वंतितस्यप्रियम् ॥ तत्पादंपरिरंजयंतिमनुजामौलिप्रभामंडलैस्तस्मिन्नेवकुटुंबिनीवसतिसाल

---

१ वसिष्ठाश्रमभूमौ । २ पुरमितिशेषः ।

क्ष्मीःस्वयंविष्णुना ॥ २१ ॥ सुभक्त्यावाप्यभक्त्यावाकुर्वंतिव्रतमुत्तमम् ॥ अंतकालेचतान्विष्णुःसंसारात्परिरक्षति ॥ २२ ॥ यइदंशृणुयान्नित्यंश्रावयेद्वासमाहितः ॥ नसंत्यजतितंलक्ष्मीरलक्ष्मीर्नैवजायते ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःस्वर्गलोकेमहीयते ॥ २३ ॥ ॥ इतिस्कंदपुराणोक्तामहालक्ष्मीव्रतकथा ॥ अथभविष्योक्ताकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ स्वस्थानलाभपुत्रायुःसर्वैश्वर्यसुखप्रदम् ॥ व्रतमेकंसमाचक्ष्वविचार्यपुरुषोत्तम ॥ १ ॥ कृष्णउवाच ॥ दुर्वारैश्चैवदैत्येंद्रैःपरिव्याप्ततत्रिविष्टपे ॥ एतदेवकृतस्यादौदेवेंद्रःप्राहनारदम् ॥ २ ॥ तस्यश्रुत्वाततोवाक्यंसमुनिःप्रत्यभाषत ॥ नारदउवाच ॥ पुरंदरपुरापूर्वंपुरमासीत्सुशोभितम् ॥ ३ ॥ रत्नगर्भाभवद्भूमिर्यत्ररत्नाढ्यभूधराः ॥ यत्रांगनाजनापांगभृंगलोचनसायकैः ॥ ४ ॥ त्रैलोक्यंस्ववशंचक्रेदेवःकुसुमसायकः ॥ चतुर्वर्गजनिर्यत्रयच्चविश्वस्यभूषणम् ॥ ५ ॥ विश्वकर्मापियद्वीक्ष्यकंपयत्यनिशंशिरः ॥ तत्राभवन्महीपालोमंगलोमंगलालयः ॥ ६ ॥ चिल्लदेवीप्रियातस्यदुर्भगैकाबभूवह ॥ अन्यातुचोलेदेवीयामहिषीसायशस्विनी ॥ ७ ॥ कदाचिन्मंगलोराजाचोलदेवीसहायवान् ॥ प्रासादशिखरारूढःस्थलीमेकामपश्यत ॥ ८ ॥ तामालोक्यमहीपालःस्मरस्मेरमुखांबुजः ॥ चोलदेवींप्रतिप्राहदंतद्योतितदिङ्मुखः ॥ ९ ॥ चंचलाक्षितवोद्यानंकांतिनिंदितनंदनम् ॥ कारयामितयोदिष्टस्तत्रोद्यानमकारयत् ॥ १० ॥ संपन्नंतुतदुद्यानंनानाद्रुमलतान्वितम् ॥ नानाफलसमायुक्तंनानापक्षिसमावृतम् ॥ ११ ॥ तत्रागत्यमहाक्रोडस्तनुन्यस्तनभस्तलः ॥ प्रावृट्कालघनश्यामश्चक्षुराक्षिप्तचंचलः ॥ १२ ॥ दंष्ट्रावकृष्टचंद्रार्कःप्रलयांभोधरध्वनिः ॥ उद्यानंभं

---

१ इत्युक्त्वेतिशेषः ।

जयामासनानाद्रुमलतान्वितम् ॥ १३ ॥ कांश्चिदुत्पाटयामासपादपान्पांडुनंदन ॥ कांश्चिद्दंतप्रहारेणकांश्चिद्दंतप्रघर्षणैः ॥ १४ ॥ जघान
कांश्चित्पुरुषान्रक्षकानंतकोपमः ॥ तद्भुनक्तीतिविज्ञायसंहत्योद्यानपालकाः ॥ १५ ॥ सभयास्तस्यवृत्तांतमूचुश्चनृपतेःपुरः ॥ तदाकर्ण्य
ततोराजाक्रोधारुणितलोचनः ॥ १६ ॥ वधायदंष्ट्रिणस्तस्यसंदिदेशाखिलंबलम् ॥ ततश्चचालभूपालस्त्रिगंडगलितैर्गजैः ॥ १७ ॥
आप्लावयन्महींसर्वांवाजिवृंदकृतांबराम् ॥ चालयन्सकलाञ्छैलान्स्यंदनौघमरुज्जवैः ॥ १८ ॥ पतिव्रातमहाध्वानैःपूरयन्निखिलादिशः ॥
ततोगाढंसमावृत्यतदुद्यानंनरेश्वरः ॥ १९ ॥ उवाचोच्चैरतिध्वानैर्दिशोमुखरयन्दश ॥ पथियस्यवराहोयंप्रयात्युपवनांतरम् ॥ २० ॥
तस्यावश्यंशिरश्छेदंविदधामिरिपोरिव ॥ तस्यभूपस्यतद्वाक्यंसमाकर्ण्यससूकरः ॥ २१ ॥ जगामास्यैवमार्गेणप्राणिनांचेष्टितंयथा ॥ ततः
संसूकरासक्तःकशयाऽश्वंप्रताड्यच ॥ २२ ॥ व्रीडाकलंकितास्येन्दुमार्गंतस्यैवसोगमत् ॥ गत्वाथविपिनंघोरंसिंहशार्दूलसंकुलम् ॥ २३ ॥
तमालतालहिंतालशालार्जुनलतान्वितम् ॥ झिल्लीझंकारसंभारवाचाटितदिगंतरम् ॥ २४ ॥ तत्रैकचेताःसंपश्यवनेवभ्राममभूपतिः ॥ कोलो
वेलामवाप्याथसोभवद्राजसंमुखः ॥ २५ ॥ भल्लेनसोवधीत्कोलंवज्रेणाद्रिंयथाभवान् ॥ अथव्योम्निविमानस्थःस्मरसुंदरविग्रहः ॥ २६ ॥
क्रोडरूपंपरित्यज्यसोब्रवीन्मंगलंनृपम् ॥ गंधर्वउवाच ॥ स्वस्तितेस्तुमहीपालत्वयामुक्तिःकृतामम ॥ २७ ॥ ममाकर्णयवृत्तांतंयेनाहंजात
ईदृशः ॥ एकदादेवतावृंदैःसंवृतःकमलासनः ॥ २८ ॥ चंचत्पुटादिभिस्तालैःषड्जाद्यैःसप्तभिःस्वरैः ॥ मंद्रादिभिस्त्रिभिर्मानैर्गीयमानं

---

१ क्रुद्धोधराशक्रइत्यपिपाठः ।

मयानृप ॥ २९ ॥ नानास्थानगुणोपेतमश्रौषींद्गीतमुत्तमम् ॥ गीयमानश्च्युतःस्थानात्ततोहंकर्मणाऽमुना ॥ ३० ॥ शप्तश्चित्ररथस्तेनब्रह्मणासृष्टिकर्मणा ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कोलोभवत्वंमेदिन्यांमुक्तिस्तेऽस्तुतदायदा ॥ ३१ ॥ निर्जिताखिलभूपालोमंगलस्त्वांहनिष्यति ॥ तदद्यघटितंसर्वंत्वत्प्रसादान्महीपते ॥ ३२ ॥ तद्गृहाणवरंभूपयद्देवस्यापिदुर्लभम् ॥ महालक्ष्मीव्रतंदिव्यंचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ३३ ॥ लभस्वसार्वभौमत्वंगच्छराज्यंनिजंद्रुतम् ॥ नारदउवाच ॥ चित्ररथोऽथगंधर्वउक्त्वेदंभूपतिंप्राति ॥ ३४ ॥ अंतर्धानंगतस्तुष्टःशरत्कालइवांबुदः ॥ अथमंगलभूपालःपार्श्वस्थंद्विजमागतम् ॥ ३५ ॥ विलोक्यबटुकंकंचित्कक्षानिक्षिप्त[2]शंबलम् ॥ उवाचमधुरांवाचंस्मितपूर्वांशुचिस्मितः ॥ ३६ ॥ देवस्त्वंदानवस्त्वंवागंधर्वोवाऽथराक्षसः ॥ सत्यंवदबटोकस्मात्किमर्थंत्वमिहागतः ॥ ३७ ॥ श्रुत्वेत्याशिष्यतंविप्रःप्राहत्वद्देशसंभवः ॥ अहंसार्द्धंत्वयायातस्तदादिश[3]यथोचितम् ॥ ३८ ॥ राजाथतमुवाचेदंत्वंबटोनूतनाह्वयः ॥ अपल्याणंविधायाश्वंतूर्णंतोयंममानय ॥ ३९ ॥ अथविश्राम्यभूपालंबटुकोवटपादपे ॥ तथाकृतंतुरंगंचसमारुह्यमहामतिः ॥ ४० ॥ जगामपक्षिघोषेणयत्रास्तेसुंदरंसरः ॥ कमलैकनिवासेनरथांगाभरणेनच ॥ ४१ ॥ वनमालालयत्वेनदधन्नारायणींतनुम् ॥ भग्नवायुशतोद्योगमक्षारंविषवर्जितम् ॥ ४२ ॥ नाशितागस्तितृष्णार्तिप्रसन्नंसागराधिकम् ॥ पंकेमग्नोथतत्राश्वःपृष्ठादुत्तीर्यतस्यसः ॥ ४३ ॥ चतुर्दिशंनिरीक्ष्याथतस्यैवसरसस्तटे ॥ दिव्यवस्त्रपरीधानंदिव्याभरणभूषितम् ॥ ४४ ॥ कथयंतंकथांदिव्यांस्त्रीणांसार्थमदृश्यत ॥ उपसृत्याथतंसार्थंस्ववृत्तांतंनिवेद्यच ॥ ४५ ॥ कृतांज

---

[1] अहमितिशेषः । [2] पाथेयं । [3] करोमिकिमित्यपिपाठः । [4] विभ्रदित्यपिपाठः ।

लिरितिप्राहवटुर्मधुरयागिरा ॥ वटुरुवाच ॥ एतत्किंक्रियतेसार्थत्वयाभक्तिपरेणवै ॥ ४६ ॥ कोविधिःकिंफलंचास्यब्रूहितन्मेयथातथम् ॥
श्रुत्वाचतमुवाचेदंसार्थःकरुणयागिरा ॥ ४७ ॥ सार्थउवाच ॥ ॥ शृणुविप्रैकचित्तेनश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ यामायाप्रकृतिःशक्तिस्त्रैलो
क्येप्यभिधीयते ॥ ४८ ॥ व्रतमेतन्महालक्ष्म्यास्तस्याःसर्वफलप्रदम् ॥ आकर्णयविधिंचास्यकथ्यमानंमयावटो ॥ ४९ ॥ भाद्रेमासिसि
ताष्टम्यामारंभोस्यविधीयते ॥ प्रातःषोडशकृत्वस्तुप्रक्षाल्यांघ्रीकरौमुखम् ॥ ५० ॥ तंतुषोडशसंसिद्धंग्रंथिषोडशसंयुतम् ॥ मालतीपु
ष्पकर्पूरचंदनागुरुचर्चितम् ॥ ५१ ॥ लक्ष्म्यैनमोस्तुमंत्रेणप्रतिग्रंथ्यभिमंत्रितम् ॥ धनंधान्यंधरांधर्मंकीर्तिमायुर्यशःश्रियम् ॥ ५२ ॥ तुर
गान्दंतिनःपुत्रान्महालक्ष्मिप्रयच्छमे ॥ मंत्रेणानेनबद्ध्वाथदोरकंदक्षिणेकरे ॥ ५३ ॥ कांडानिषोडशादायदूर्वायाश्चाक्षतानिच ॥ एकचि
त्तःकथांश्रुत्वापूजयेत्तैश्चदोरकम् ॥ ५४ ॥ ततस्तुप्रातरारभ्ययावत्स्यादसिताष्टमी ॥ तावत्प्रक्षाल्यहस्तौतुपादादीनिकथांतथा ॥ ५५ ॥
शृणुयात्प्रत्यहंविप्रतत्संख्यैरक्षतादिभिः[१] ॥ अथकृष्णाष्टमींप्राप्यनक्तकालेजितेंद्रियः ॥ ५६ ॥ स्नातःशुक्लांबरधरोव्रतीपूजागृहंविशेत् ॥ तत्रो
पविश्यपूर्वास्यश्चारुधौतासनोपरि॥५७॥श्वेतवस्त्रेलिखेदष्टदलंकमलमुत्तमम् ॥ ऐंद्र्यादिशक्तिसंयुक्तपार्श्वपत्रंसकेसरम्॥५८॥कर्णिकायांततो
लक्ष्मींकर्पूरक्षोदपांडुराम्॥शुभ्रवस्त्रपरीधानांमुक्ताभरणभूषिताम्॥५९॥पंकजासनसंस्थानांस्मेराननसरोरुहाम् ॥ शारदेंदुकलाकांतिस्निग्धने
त्रांचतुर्भुजाम्॥६०॥पद्मयुग्मामभयदांवरव्यग्रकरांबुजाम्॥अभितोगजयुग्मेनसिच्यमानांकरांबुना ॥ ६१ ॥ संचिंत्यैवंलिखेद्देवींकर्पूरागुरुचंद

---

[१] अक्षतदूर्वाकांडादिभिः ।

दनैः॥ततस्त्वावाहनंकुर्यान्मंत्रेणानेनसुव्रती६२महालक्ष्मिसमागच्छपद्मनाभपदादिह।पंचोपचारपूजेयंत्वदर्थेदेविकल्पिता ॥६३॥षोडशाब्दे
तुसंपूर्णेकुर्यादुद्यापनंव्रती॥विधिनायेनविप्रेंद्रशृणुश्रद्धासमन्वितः ॥ ६४ ॥ दातव्याधेनुरेकावैस्वर्णशृंगादिसंयुता ॥ श्रोत्रियायसुवर्णंचतथान्न
वसनादिकम् ॥ ६५ ॥ यथाशक्त्यासुवर्णंचदत्वापूर्णंभवेद्व्रतम् ॥ द्विजेभ्यःषोडशभ्यश्चप्रदद्याद्वसनादिकम् ॥ ६६ ॥ सार्थउवाच ॥ एतत्ते
कथितंविप्रव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ तद्विधानादनायासाल्लभतेवांछितंफलम् ॥ ६७ ॥ कृत्वाव्रतंपरंविप्रत्वंराज्ञातच्चकारय ॥ व्रतमेतत्त्वयाविप्र
देयंश्रद्धावतेपरम् ॥ ६८ ॥ नास्तिकानांपुरस्तात्तुनप्रकाश्यंकथंचन ॥ नमस्कृत्वाथतंसार्थंपंकादुत्थाप्यवाजिनम् ॥ ६९ ॥ सरसोंभस्तथा
दायपद्मिनीपत्रयंत्रितम् ॥ आरुह्यतुरगंविप्रोराजांतिकमुपागमत् ॥ ७० ॥ निवेद्यतद्व्रतंविप्रोराजानंतदकारयत् ॥ नानाप्रकारसंभूतंशंबलं
वटुकस्यच ॥७१॥ व्रतप्रभावादभवत्सभूभृद्भूभृतांवरः ॥ अथारुह्यमहीपालोवटुपर्याणितंहयम् ॥७२॥ तद्व्रतस्यप्रभावेणतूर्णंस्वपुरमागतः ॥
तमायांतंसमालोक्यराजानंभूपुरंदरम् ॥ ७३ ॥ उत्सवंचक्रिरेपौरास्तूर्यादिकपुरःसराः ॥ चलत्पताकदोर्मालंलसत्कलशमौलिकम् ॥ ७४ ॥
पुरंनृत्यदिवाभातिच्छत्रघंटौघघर्घरैः ॥ अथोत्कलिकयाकाचिद्धावतिस्मवरांगना॥७५॥ स्खलन्मुक्तालताजालैश्चतुष्कमिवकुर्वती ॥ काचि
द्विमुक्तकेशैवकृतैकनयनांजना ॥ ७६ ॥ काचिन्नितंबभारार्ताकाचित्पीनपयोधरा ॥ अथाविशन्महीपालोवटुनासहितोगृहम् ॥ ७७ ॥ पौर

---

१ यद्यप्येतदुत्तरमालयस्तेहिकाथितइतिस्थापनमंत्रप्रभृतिपंकजंदेविसंत्यज्येतिविसर्जनमंत्रांतोग्रंथोव्रतार्कप्रभृतिष्वधिकउपलभ्यतेतथाप्येतद्ग्रंथकृतायकथेत्यतःप्रागेवपूजाप्रकारोलिखितस्तत्रैवै
तन्मंत्राणांलिखित्वादत्रनलिखितास्ते ॥

नारीजनाक्षिप्तलाजैःपूरिताविग्रहः ॥ अथोत्तीर्यहयात्तस्माद्बटुबाह्ववलंबितः ॥ ७८ ॥ जगाममंगलोराजाचोलदेवीतुयत्रवै ॥ दृष्ट्वातुचोलदेवीसा
दोरकंराजबाहुके ॥ ७९ ॥ विमृश्यमनसाक्रुद्धाशंकांचक्रेनृपेत्विमाम् ॥ आखेटकस्यव्याजेनगतोन्यांवल्लभांप्रति ॥ ८० ॥ सौभाग्यायतया
बद्धोंदोरकोराजबाहुके ॥ तथैवबटुकश्चायंद्रष्टुंमांप्रेषितोध्रुवम् ॥ ८१ ॥ ततोदुर्दैवदुष्टात्माकोपादाच्छिद्यदोरकम् ॥ चिक्षेपचमहीपृष्ठेस्वसौ
भाग्यसुखैःसह ॥ ८२ ॥ नबुबोधचतांराजात्रोटयंतींचदोरकम् ॥ सामंतमंत्रिभृत्याद्यैःकुर्वन्वार्ताविनोद्भवाम् ॥ ८३ ॥ चिल्लदेव्यास्तदाका
चिद्दासीद्रष्टुंसमागता ॥ तयादोरकमादायबटुमापृच्छ्यतद्व्रतम् ॥ ८४ ॥ तद्व्रतस्यविधानंचस्वस्वामिन्यैनिवेदितम् ॥ ततोनूतनमाहूयचि
ल्लदेव्यकरोद्व्रतम् ॥ ८५ ॥ अथसंवत्सरेऽतीतेलक्ष्मीपूजादिनेनृप ॥ तौर्यत्रिकस्यनिस्वानंचिल्लदेव्यागृहेश्रृणोत् ॥ ८६ ॥ तदाकर्ण्यमहीपा
लोनूतनंबटुमब्रवीत् ॥ अहहाद्यदिनंलक्ष्म्याःसव्रतस्यक्वदोरकः ॥ ८७ ॥ इतिपृष्टोनृपंप्राहदोरकत्रोटनक्रमम् ॥ तच्छ्रुत्वामंगलोराजाचोलदे
व्यैप्रकुप्यच ॥ ८८ ॥ मयाद्यपूजनंकार्यंचिल्लदेवीगृहंप्रति ॥ अथमंगलभूपालोबटुबाह्ववलंबितः ॥ ८९ ॥ चचालकमलार्चायैचिल्लदेवीगृहं
प्रति ॥ ९० ॥ अत्रांतरेमहालक्ष्मीर्वृद्धारूपंविधायच ॥ जिज्ञासार्थंगृहंतस्याश्चोलदेव्याःसमागता ॥ ९१ ॥ गच्छगच्छाद्यदुष्टेकिमिहागत्य
करोषिमे ॥ तयादुराशयात्यर्थंलक्ष्मीःसाप्यवमानिता ॥ ९२ ॥ चोलदेवींशशापाथमहालक्ष्मीरतिक्रुधा ॥ कोलास्याभवदुष्टेत्वंयतो
ह्यवमानिता. ॥ ९३ ॥ चोलदेवीश्रियःशापात्कोलास्यातत्रसाभवत् ॥ कोलापुरमितिख्यातंक्षितौतन्मंगलंपुरम् ॥ ९४ ॥ अथायाता
महालक्ष्मीश्चिल्लदेवीनिकेतनम् ॥ बहुधाचिल्लदेव्यासालक्ष्मीःसंमानितार्चिता ॥ ९५ ॥ वृद्धारूपंपरित्यज्यप्रत्यक्षासाभवत्तदा ॥

पंचोपचारपूजाभिःश्रियंराज्ञीततोर्चयत् ॥ ९६ ॥ अतितुष्टाततोलक्ष्मीश्चिल्लदेवीमुवाचह ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ अर्चनात्तेप्रसन्नास्मिचिल्लदे
विवरंवृणु ॥ ९७ ॥ वव्रेवरंततोराज्ञीचिल्लदेवीशुभाशया ॥ चिल्लदेव्युवाच ॥ येकरिष्यंतितेदेविव्रतमेतत्सुरेश्वरि ॥ ९८ ॥ तद्वेश्मन
त्वयात्याज्यंयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ अद्यारभ्यकथाह्येषाभूपसंबंधिनीतुया ॥ ९९ ॥ ख्यातिंयातुक्षितौदेविभक्तिर्भवतुमेत्वयि ॥ सद्भावेनकथामे
तांयेशृण्वंतिपठंतिच ॥ १०० ॥ तेषांचवांछितंसर्वंत्वयादेयंसदैवाहि ॥ तथेत्युक्त्वामहालक्ष्मीस्तत्रैवांतरधीयत ॥ १०१ ॥ अथमं
गलभूपालस्तत्रागत्यश्रियोर्चनम् ॥ चक्रेपरमयाभक्त्याचिल्लदेव्यासमन्वितः ॥ २ ॥ अथेर्ष्ययादुराचाराचिल्लदेवीगृहंप्रति ॥ चोलदेवी
समायाताद्वारस्थैर्वारिताजनैः ॥३॥ ततोजगामविपिनंयत्रासीदांगिरामुनिः ॥ अथालोक्याद्भुताकारांज्ञानदृष्ट्याविचिंत्यताम् ॥ ४ ॥ मुनिस्तु
श्रीव्रतंदिव्यंचोलदेवीमकारयत् ॥ व्रतेकृतेऽथसंजाताचोलदेवीमहायशाः ॥५॥ दाक्षिण्यकेलिलीलाभिर्लावण्यैकनिकेतनम् ॥ ततःकदाचिदा
गत्यवनमाखेटकेनृपः ॥६॥ मुनेर्वैश्मनिराजातांददर्शवामलोचनाम् ॥ अथराजामुनिंप्राहकेयंधन्येतिकथ्यताम् ॥७॥ तद्वृत्तांतंसमाख्यायराज्ञे
तांप्रददौमुनिः ॥ अथागत्यनिजंराज्यंचोलदेवीसमन्वितः ॥ ८ ॥ चिल्लदेव्याचसहितोबुभुजेमंगलोनृपः ॥ चिल्लदेवीवरंचक्रेचोलदेवीस
मागमम् ॥ ९ ॥ समुद्रस्ययथागंगायमुनेसंगतेसदा ॥ तथामंगलभूपस्यजातेतेवामलोचने ॥११०॥ परस्पराधिकेतेतुप्रियेराज्ञोबभूवतुः ॥
चिल्लदेव्यासमंसोथचोलदेव्यासहाखिलाम् ॥ ११ ॥ सप्तद्वीपवतींपृथ्वींबुभुजेमंगलोनृपः ॥ व्रतस्यास्यैवसामर्थ्याद्बटुकःसोपिनूतनः ॥ १२ ॥
अभून्मंगलभूपस्यमंत्रीतवयथागुरुः ॥ भुक्त्वाथसकलान्भोगान्मंगलोभूभुजांवरः ॥ १३ ॥ सपुनःस्वर्गमेत्याभून्नक्षत्रंविष्णुदैवतम् ॥ नारद

उवाच ॥ एतत्तेकथितंशक्रव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ १४ ॥ यत्कथाश्रवणेनापिलभतेवांछितंफलम् ॥ प्रयागमिवतीर्थेषुदेवेषुभगवानिव॥१५॥ नदीषुचयथागंगाव्रतेष्वेतेषुतद्व्रतम् ॥ धर्मंचार्थंचकामंचमोक्षंचयदिवांछसि ॥ १६ ॥ तर्हीदंचव्रतंशक्रकुरुश्रद्धासमन्वितः ॥ धनंधान्यंधरांधर्मंकीर्तिमायुर्यशःश्रियम् ॥ तुरंगान्दंतिनःपुत्रान्महालक्ष्मीःप्रयच्छति ॥ १७ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ व्रतमिदमथचक्रेनारदेनोपदिष्टंसुरपतिरपियस्माद्वांछितार्थंसलेभे ॥ त्वमपिकुरुतथैतद्धर्मसूनोयथास्यादभिमतफलसिद्धिःपुत्रपौत्राभिवृद्धिः ॥ १८ ॥ इतिश्रीभविष्योक्ता महालक्ष्मीव्रतकथासंपूर्णा[1] ॥ ॥ अथआश्विनशुक्लाष्टमीमहाष्टमी ॥ तत्राष्टम्यांभद्रकालीदक्षयज्ञविनाशिनी ॥ प्रादुर्भूतामहाघोरायोगिनीकोटिभिर्वृता ॥ इयंचसप्तमीविद्धानकार्या ॥ तदुक्तंदेवीपुराणे ॥ सप्तमीवेधसंयुक्तायैःकृतातुमहाष्टमी ॥ पुत्रदारधनैर्हीनाभ्रमंतीहपिशाचवत् ॥ शरज्जन्माष्टमीपूज्यानवमीसंयुतासदा ॥ सप्तमीसंयुतानित्यंशोकसंतापकारिणी ॥ जंभेनसप्तमीयुक्तापूजिताचमहाष्टमी ॥ इंद्रेणनिहतोजंभस्तस्यांदानवपुंगवः॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसप्तमीसहिताष्टमी॥वर्जनीयाचसततंमनुष्यैःशुभकांक्षिभिः।सप्तमीकलयायत्रपरतश्चाष्टमीतथा॥तेनशल्यमिदंप्रोक्तंपुत्रपौत्रक्षयप्रदम्॥पुत्रान्हंतिपशून्हंतिराष्ट्रंहंतिसराजकम्॥हंतिजानपदांश्चापिसप्तमीसहिताष्टमी ॥ शुक्लपक्षेष्टमीचैवशुक्लपक्षेचतुर्दशी॥पूर्वविद्धानकर्तव्याकर्तव्यापरसंयुता॥अत्रत्रिमुहूर्तन्यूनापिसप्तमीवर्जनप्रयोजिकानतुत्रिमुहूर्तैव॥ सप्तमीस्वल्पसंयुक्तावर्जनीयासदाष्टमी॥स्तोकापिसांतिथिः[2]पुण्यायस्यांसूर्योदयोभवेत्॥नवमीयुक्तायाआलाभेतुसप्तमीयुतैवकार्या॥उपवासंमहाष्टम्यांपुत्रवान्नसमाचरेत्॥सप्तशत्या

---

[1] एतदुत्तरंसविस्तरउद्यापनविधिर्व्रतार्केउक्तस्ततएवावगंतव्यः। [2] अष्टमी।

स्तुपाठेनतोषयेज्जगदंबिकाम् ॥ अथआश्विनकृष्णाष्टम्यामशोकाष्टमीव्रतम् ॥ हेमाद्रावादित्यपुराणे ॥ अष्टमीषुचसर्वासुपूजनीयाह्यशोकिका ॥ गंधमाल्यनमस्कारधूप[1]दीपैश्चसर्वदा ॥ तस्मिन्नहनियाभुंक्तेनक्तमिंदुविवर्जिते ॥ भवत्यथविशोकासायत्रयत्राभिजायते ॥ अष्टमीषुचसर्वासुनचेच्छक्नोतिवैमुने ॥ प्रोष्ठपद्यामतीतायांभवेत्कृष्णाष्टमीतुया ॥ तत्रकार्यंव्रतंत्वेतत्सर्वकामफलप्रदम् ॥ इत्यशोकाष्टमी ॥ अथमार्गशीर्षकृष्णाष्टमीकालभैरवाष्टमी ॥ साचरात्रिव्यापिनीग्राह्या ॥मार्गशीर्षासिताष्टम्यांकालभैरवसन्निधौ ॥ उपोष्यजागरंकुर्वन्सर्वपापैःप्रमुच्यतेइतिकाशीखंडाद्रात्रिव्रतत्वावगतेः ॥ रुद्रव्रतेषुसर्वेषुकर्तव्यासंमुखीतिथिरितिब्रह्मवैवर्ताच्च ॥ दिनद्वयेंऽशतोरात्रिव्याप्तावुत्तरैव ॥ भैरवोत्पत्तेःप्रदोषकालीनत्वादितिकेचित् ॥ तन्न ॥ शिवरहस्येमध्याह्नेभैरवोत्पत्तेःश्रवणात् ॥ तथाचतत्रैव ॥ नित्ययात्रादिकंकृत्वामध्याह्नेसंस्थितेरवावित्युपक्रम्यब्रह्मणारुद्रेऽवज्ञातेउक्तम् ॥ तदोग्ररूपादनघान्मत्तःश्रीकालभैरवः ॥ आविरासीत्तदालोकान्भीषयन्नखिलानपीति ॥ अत्रकालभैरवपूजोक्ताकाशीखंडे ॥ कृत्वाचविविधांपूजांमहासंभारविस्तरैः ॥ नरोमार्गासिताष्टम्यांवार्षिकंविघ्नमुत्सृजेत् ॥ तथापितृतर्पणमपितत्रैवोक्तम् ॥ तीर्थेकालोदकेस्नात्वातर्पणंविधिपूर्वकम् ॥ विलोक्यकालराजानंनिरयादुद्धरेत्पितॄन् ॥ अथकृष्णाष्टमीव्रतकथा ॥ ॥ सूतउवाच ॥ व्रतानिचप्रवक्ष्यामिशृणुध्वंमुनिपुंगवाः ॥ तत्रकृष्णाष्टमीपुण्यासर्वपापप्रणाशिनी ॥ १ ॥ विष्णुत्वंप्राप्तवान्विष्णुःसुरेशत्वंशचीपतिः ॥ कुबेरोयक्षराजत्वंनियंतृत्वंयमःस्वयम् ॥२॥ चंद्रश्चंद्रत्वमापन्नोगणेशत्वंगणाधिपः ॥ स्कंदःसेनापतित्वंचतथाचान्यगणेश्वराः॥

---

[1] दीपान्नसंपदाइत्यपिपाठः ।

॥ ३ ॥ कृत्वाचैश्वर्यमापन्नाःसौभाग्यंदेव[1]वल्लभाः ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेणलक्ष्म्याःपतिरभूद्धरिः॥४॥ययातिःसार्वभौमत्वंतथाचान्येनृपोत्तमाः ॥
ऋषयोमुनयःसिद्धगंधर्वाणांचकन्यकाः ॥ ५ ॥ कृत्वा[2]वैपरमांसिद्धिंप्राप्ताश्चमुनिपुंगवाः ॥ नंदीश्वरेणयत्प्रोक्तंनारदायमहात्मने ॥ ६ ॥
कृष्णाष्टमीव्रतंश्रेष्ठंसर्वकामफलप्रदम् ॥ मेरोर्यद्दक्षिणंशृंगंसुरासुरनमस्कृतम् ॥ ७ ॥ तत्रनंदीश्वरंदृष्ट्वासर्वज्ञंशंभुवल्लभम् ॥ उपास्यमानंमुनि
भिःस्तूयमानंमरुद्गणैः ॥ ८ ॥ सर्वानुग्रहकर्तारंस्तुत्वातुविविधैःस्तवैः ॥ अब्रवीत्प्रणिपत्याथदंडवन्नारदोमुनिः ॥ ९ ॥ नारदउवाच ॥ भगव
न्सर्वतत्त्वज्ञसर्वेषामभयप्रद ॥ केनव्रतेनभगवंस्तपोवृद्धिःप्रजायते ॥ १० ॥ सौभाग्यंकांतिरैश्वर्यमपत्यंचयशस्तथा ॥ शाश्वतीमुक्तिरंते
चकर्मपाशविमोचनी ॥ ११ ॥ भगवंस्तद्व्रतंब्रूहिकारुण्याच्छंकरप्रिय ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ कृष्णाष्टमीव्रतंश्रेष्ठमस्तिनारदतच्छृणु ॥१२॥
गणेशत्वंमयालब्धंयेनपुण्येनभोमुने ॥ मासिमार्गशिरेप्राप्तेकृष्णाष्टम्यांजितेंद्रियः ॥ १३ ॥ अश्वत्थस्यचकाष्ठेनकृत्वावैदंतधावनम् ॥ स्नानं
कृत्वातुविधिवत्तर्पणंचैवनारद ॥ १४ ॥ आगत्यभवनंचैवपूजयेच्छंकरंप्रभुम् ॥ गोमूत्रंप्राश्यविधिवदुपवासीभवेन्निशि ॥ १५ ॥ अतिरात्र
स्ययज्ञस्यफलंचाष्टगुणंलभेत् ॥ सर्पिषःप्राशनंपौषेदंतकाष्ठंचतत्[3]स्मृतम् ॥ १६ ॥ पूजयेच्छंभुनामानंभगवंतंमहेश्वरम् ॥ वाजपेयाष्टकंपु
ण्यंप्राप्नोतिश्रद्धयान्वितः ॥ १७ ॥ माघेवटस्यकाष्ठंचगोक्षीरप्राशनंस्मृतम् ॥ महेश्वरंसुसंपूज्यगोमेधाष्टगुणंफलम् ॥ १८ ॥ फाल्गुनेदंत
काष्ठंतत्[4]सार्पिषःप्राशनंस्मृतम् ॥ संपूजयेन्महादेवंराजसूयाष्टकंफलम् ॥ १९ ॥ काष्ठमौदुंबरंचैत्रेप्राशनेभार्जितायवाः ॥ पूजयेच्छंभुनामान

---

[1] अप्सरसः । [2] व्रतमितिशेषः । [3] अश्वत्थकाष्ठम् । [4] वटसम्बन्धि ।

मश्वमेधफलंलभेत् ॥ २० ॥ [1]शिवंसंपूज्यवैशाखेपीत्वाचैवकशोदकम् ॥ नरमेधाष्टकंपुण्यंप्राप्नोत्येवहिनारद ॥ २१ ॥ ज्येष्ठेप्लाक्षंभवेत्काष्ठंसंपूज्यपशुपतिंविभुम् ॥ गवांशृंगोदकंप्राश्यस्वपेद्देवस्यसन्निधौ ॥ २२ ॥ गवांकोटिप्रदानस्ययत्फलंतदवाप्नुयात् ॥ [2]आषाढेचोग्रनामानमिष्ट्वासंप्राश्यगोमयम् ॥ २३ ॥ सौत्रामणेस्तुयज्ञस्यफलमष्टगुणंलभेत् ॥ पालाशंश्रावणेकाष्ठंशर्वंसंपूज्यनारद ॥ २४ ॥ प्राशयित्वार्कपत्राणिकल्पंशिवपुरेवसेत् ॥ मासेभा[3]द्रपदेऽष्टम्यांत्र्यंबकंसंप्रपूजयेत् ॥ २५ ॥ प्राशनंबिल्वपत्रस्यसर्वदीक्षाफलंलभेत् ॥ आश्विनेजंबुवृक्षस्यदंतकाष्ठमुदीरितम् ॥ २६ ॥ ईश्वरंपूजयेद्भक्त्याप्राशयेत्तंडुलोदकम् ॥ पौंडरीकस्ययज्ञस्यफलमष्टगुणंलभेत् ॥२७॥ मासेतु[4]कार्तिकेऽष्टम्यामीशानाख्यंप्रपूजयेत् ॥ पंचगव्यंसकृत्पीत्वाअग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ २८ ॥ उद्यापनंचवर्षांतेप्रकुर्याद्भक्तितत्परः ॥ विरच्यलिंगतोभद्रंपूजयेत्सर्वदेवताः ॥ २९ ॥ वितानंतत्रबध्नीयात्पंचवर्णसुशोभनम् ॥ आचार्यंवरयित्वाचगौर्यारुद्रस्यसंयुताम् ॥३०॥ सुवर्णप्रतिमांतत्रवृषभंरजतस्यच ॥ कलशेपूजयित्वाचरात्रौजागरमाचरेत् ॥ ३१ ॥ प्रभातेचपुनःपूज्यअग्निस्थापनमाचरेत् ॥ हुनेदष्टशतंचैवतिलद्रव्यंघृतप्लुतम् ॥ ॥ ३२ ॥ त्र्यंबकेणचमंत्रेणगौर्याश्चैवपृथक्पृथक् ॥ वर्षांतेभोजयेद्विप्राञ्छिवभक्तिसमन्वितान् ॥ ३३ ॥ पायसंघृतसंयुक्तंमधुनाचपरिप्लुतम् ॥ शक्त्याहिरण्यवासांसिभक्त्यातेभ्योनिवेदयेत् ॥३४॥ देवायचापिदध्यन्नंवितानंध्वजचामरम् ॥ कृष्णांपयस्विनींगांचसघंटांवाससायुताम् ॥ ॥ ३५ ॥ सरत्नदोहकलशीमलंकृत्यचनारद ॥ अलंकारंचवस्त्रंचदक्षिणांचस्वशक्तितः ॥ ३६ ॥ भक्त्याप्रणम्यविधिवदाचार्यायनिवेदयेत् ॥

---

१ दंतकाष्ठंपूर्वोक्तमेव । २ दंतकाष्ठंतुप्लाक्षमेव । ३ दंतकाष्ठंपालाशमेव । ४ दंतकाष्ठंजंबूवृक्षस्य ।

करोत्येवंव्रतंपुण्यंवर्षमेकंनिरंतरम् ॥ ३७ ॥ महापातकनिर्मुक्तः सर्वैश्वर्यसमन्वितः ॥ कल्पकोटिशतंसाग्रंशिवलोकेमहीयते ॥ ३८ ॥ कृष्णाष्टमीव्रतंसम्यग्देवर्षेकथितंमया ॥ यदुक्तंदेवदेवेनदेव्यैविश्वसृजापुरा ॥ ३९ ॥ सूतउवाच ॥ एवंनंदीश्वराच्छ्रुत्वानारदोमुनिपुंगवः ॥ कृष्णाष्टमीव्रतंपुण्यंययौबदरिकाश्रमम् ॥ ४० ॥ व्रतस्यास्यप्रभावंयःपठेद्वाशृणुयादपि ॥ सयातिपरमंस्थानंयत्रदेवोमहेश्वरः ॥ ४१ ॥ इति श्रीआदित्यपु० कृष्णाष्टमीव्रतंनामएकादशोऽध्यायः ॥ इत्यष्टमीव्रतानिसमाप्तानि ॥

॥ अथनवमीव्रतानिलिख्यंते ॥

॥ तत्र चैत्रशुक्लनवम्यांरामनवमीव्रतम्॥इदंचपरविद्धायांमध्याह्नव्यापिन्यांकार्यम्॥तदुक्तमगस्त्यसंहितायाम्॥चैत्रशुक्लातुनवमीपुनर्वसुयुतायदि॥ सैवमध्याह्नयोगेनमहापुण्यतमाभवेत् ॥ दिनद्वयेऋक्षयोगेमध्याह्नव्याप्तावेकदेशव्याप्तौवापराऽन्यथापूर्वा॥तदुक्तंतत्रैव॥नवमीचाष्टमीविद्धात्याज्याविष्णुपरायणैः ॥ उपोषणंनवम्यांवैदशम्यांपारणंभवेत् ॥तत्रैव॥ चैत्रमासेनवम्यांतुजातोरामःस्वयंहरिः ॥ पुनर्वस्वृक्षसंयुक्तासातिथिःसर्वकामदा ॥ श्रीरामनवमीप्रोक्ताकोटिसूर्यग्रहाधिका ॥ केवलापिसदोपोष्यानवमीशब्दसंग्रहात् ॥ तस्मात्सर्वात्मनासर्वैःकार्यैवनवमीव्रतम् ॥ तत्रैव ॥ चैत्रेनवम्यांप्राक्पक्षेदिवापुण्येपुनर्वसौ ॥ उदयेगुरुगौरांशेस्वोच्चस्थेग्रहपंचके ॥ मेषंपूषणिसंप्राप्तेलग्नेकर्कटकाह्वये ॥ आविरासीत्सकलयाकौसल्यायांपरः पुमान् ॥प्राक्पक्षेशुक्लपक्षे ॥ उदयेलग्ने ॥ गुरुगौरांशेगुरुनवमांशे ॥ अस्यामेवोपोषणपूर्वकंश्रीरामप्रतिमादानमुक्तंतत्रैव ॥ तस्यप्रयोगः अष्टम्यांप्रातर्नित्यकृत्यंविधायदंतधावनपूर्वकंनद्यादौस्नात्वागृहमागत्यवेदशास्त्रपारगंरामभक्तंविप्रमाह्वानपूर्वकंवस्त्रालंकारादिभिःसंपूज्य॥श्रीरामप्रतिमादानंकरिष्येहंद्विजोत्तम ॥ तत्राचार्योभवप्रीतःश्रीरामोसित्वमेवमेइतिमंत्रेणतंप्रार्थयेत् ॥ ततः॥ नवम्यां

अंगभूतेनएकभक्तेनराघव ॥ इक्ष्वाकुवंशतिलकप्रीतोभवभवप्रियेत्येकभक्तंसंकल्प्यसाचार्योहविष्यंभुक्त्वारामकथाःशृण्वन्रात्रावधःशायीभवेत् ॥ ततःप्रातर्नित्यविध्यनंतरंस्वगृहोत्तरभागेशंखचक्रहनुमद्युतप्राग्द्वारंगरुत्मच्छार्ङ्गबाणयुतदक्षिणद्वारंगदाखड्गांगदयुतंपश्चिमद्वारंपद्मस्वस्तिकनीलयुतोत्तरद्वारंमध्येहस्तचतुष्काविस्तारंवेदिकायुतंसुवितानंसुतोरणंपूजामंडपंविधायोपवाससंकल्पपूर्वकंप्रतिमादानम् ॥ उपोष्येनवमींत्वद्ययामेष्वष्टसुराघव ॥ तेनप्रीतोभवत्वंमेसंसारात्राहिमांहरे ॥ अस्यांरामनवम्यांतुरामाराधनतत्परः॥उपोष्याष्टसुयामेषुपूजयित्वायथाविधि ॥ इमांस्वर्णमयींरामप्रतिमांचप्रयत्नतः ॥ श्रीरामप्रीतयेदास्येरामभक्तायधीमते ॥ प्रीतोरामोहरत्वाशुपापानिसुबहूनिच ॥ अनेकजन्मसंसिद्धान्यभ्यस्तानिमहांत्यपीतिमंत्रैःसंकल्पयेत् ॥ ततोवेदिकामध्यलिखितसर्वतोभद्रेकलशप्रतिष्ठाविधिनापूर्णकुंभंनिधायतदुपरिसौवर्णंराजतंवैणवंवापीठंवस्त्राच्छन्नंनिधायतत्रसिंहासनेरामप्रतिमामग्न्युत्तारणपूर्वकंसंस्थाप्यपाद्यप्रभृतिपुष्पांतोपचारैर्महापूजांकृत्वा॥ रामस्यजननीचासिरामात्मकमिदंजगत् ॥ अतस्त्वांपूजयिष्यामिलोकमातर्नमोस्तुतेइतिमंत्रेणकौसल्यामभ्यर्च्यओंनमोदशरथायेतिदशरथंसंपूज्यावरणपूजाप्रभृतिपूजांसमाप्यमध्याह्नेफलपुष्पांबुपूर्णमशोककुसुमरत्नतुलसीदलसंयुतंशंखंगृहीत्वा॥दशाननवधार्थायधर्मसंस्थापनायच ॥ दानवानांविनाशायदैत्यानांनिधनायच ॥ परित्राणायसाधूनांजातोरामःस्वयंहरिः ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंभ्रातृभिःसहितोऽनघेतिमंत्रेणार्घ्यंदद्यात् ॥ ततोयामचतुष्टयेऽपिश्रीरामंसंपूज्यरात्रौजागरणंविधायदशम्यांनित्यपूजांतंकृत्वामूलमंत्रेणाष्टोत्तरशतंसाज्यपायसाहुतीर्हुत्वाऽऽचार्यंवस्त्रभूषणादिभिःसंपूज्यतस्मैप्रतिमाम् ॥ इमांस्वर्णमयींरामप्रतिमांसमलंकृताम् ॥ चित्रवस्त्रयुगच्छन्नांरामाहंराघवात्मने ॥ श्रीराम

प्रीतयेदास्येतुष्टोभवतुराघवः ॥ इतिमंत्रेणदद्यात् ॥ ततोऽन्येभ्योपियथाशक्तिदक्षिणांदत्वा ॥ तत्रप्रसादंस्वीकृत्यक्रियतेपारणंमया ॥
व्रतेनानेनसंतुष्टःस्वामिन्भक्तिप्रयच्छमेइतिसंप्रार्थ्यपारणंकुर्यात् ॥ ॥ अथरामपूजा ॥ ॥ आचम्यप्राणानायम्यमासपक्षाद्युल्लिख्य
सकलपापक्षयकामः श्रीरामप्रीतयेरामनवमीव्रतमहंकरिष्येतदंगत्वेनरामपूजांकरिष्ये तथाराममंत्रेणषडंगन्यासान्कलशार्चनंचकरिष्येइति
संकल्प्यफलपुष्पाक्षतसहितंजलपूर्णताम्रपात्रंगृहीत्वा ॥ उपोष्यनवमींत्वद्ययामेष्वष्टसुराघव ॥ तेनप्रीतोभवत्वंभोःसंसारात्राहिमांहरेइति
मंत्रेणपात्रस्थंजलंक्षिपेत् ॥ ततःशक्तितोहैमींरामप्रतिमांकृत्वाअग्न्युत्तारणपूर्वकंकपोलौस्पृष्ट्वामूलमंत्रंप्रणवादिचतुर्थ्यंतंनमोंतं ॐ रामा
यनमइति ॥ अस्यैप्राणाःप्रतिष्ठंतुअस्यैप्राणाश्चरंतुच ॥ अस्यैदेवत्वमर्चायैमामहेतिचकश्चनेतिचमंत्रंपठन्प्राणप्रतिष्ठांकुर्यात् ॥ ततः
कोमलाक्षंविशालाक्षमिंद्रनीलसमप्रभम् ॥ दक्षिणांगेदशरथंपुत्रावेक्षणतत्परम् ॥ पृष्ठतोलक्ष्मणंदेवंसच्छत्रंकनकप्रभम् ॥ पार्श्वेभरतशत्रु
घ्नौतालवृंतकरावुभौ ॥ अग्रेऽव्यग्रंहनूमंतंरामानुग्रहकांक्षिणम् ॥ इतिध्यात्वाषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ आवाहयामिविश्वेशंजानकीवल्ल
भंप्रभुम् ॥ कौसल्यातनयंविष्णुंश्रीरामंप्रकृतेःपरम् ॥ सहस्राशीर्षेत्यावाहनम् ॥ श्रीरामागच्छभगवन्रघुवीरनृपोत्तम ॥ जानक्यासह
राजेंद्रसुस्थिरोभवसर्वदा ॥ रामचंद्रमहेष्वासरावणांतकराघव ॥ यावत्पूजांसमाप्येऽहंतावत्त्वंसन्निधौभव ॥ इतिसन्निधापनम् ॥
रघुनायकराजर्षेनमोराजीवलोचन ॥ रघुनंदनमेदेवश्रीरामाभिमुखोभव ॥ इतिसंमुखीकरणम् ॥ राजाधिराजराजेंद्ररामचंद्रमहीपते ॥
रत्नसिंहासनंतुभ्यंदास्यामिस्वीकुरुप्रभो ॥ पुरुषएवेदमासनम् ॥ त्रैलोक्यपावनानंतनमस्तेरघुनायक ॥ पाद्यंगृहाणराजर्षेनमो

राजीवलोचन ॥ एतावानस्येतिपाद्यम् ॥ परिपूर्णपरानंदनमोरामायवेधसे ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंकृष्णविष्णोजनार्दन ॥ त्रिपादूर्ध्वंइत्यर्घ्यम् ॥ नमःसत्यायशुद्धायनित्यायज्ञानरूपिणे ॥ गृहाणाचमनंनाथसर्वलोकैकनायक ॥ तस्माद्विराडित्याचमनीयम् ॥ नमःश्रीवासुदेवायतत्त्वज्ञानस्वरूपिणे ॥ मधुपर्कंगृहाणेदंजानकीपतयेनमः ॥ मधुपर्कम् ॥ पंचामृतंमयानीतंपयोदधिघृतंमधु ॥ शर्कराचेतितद्भक्त्यादत्तंतेप्रतिगृह्यताम् ॥ पंचामृ० ॥ पंचामृतस्नानांगंशुद्धोदकेनस्नानम् ॥ पुष्पं धूपं दीपं नैवेद्यंनिवेद्यानिर्माल्यंविसृज्य ॥ ब्रह्माण्डोदरमध्यस्थैस्तीर्थैश्चरघुनंदन ॥ स्नापयिष्याम्यहंभक्त्यात्वंप्रसीदजनार्दन ॥ यत्पुरुषेणेतिस्नानम् ॥ तप्तकांचनसंकाशंपीतांबरमिदंहरे ॥ त्वंगृहाणजगन्नाथरामचंद्रनमोस्तुते ॥ तंयज्ञमितिवस्त्रम् ॥ श्रीरामाच्युतयज्ञेशश्रीधरानंतराघव ॥ ब्रह्मसूत्रंसोत्तरीयंगृहाणरघुनंदन ॥ तस्माद्यज्ञादितियज्ञोपवीतम् ॥ कुंकुमागुरुकस्तूरीकर्पूरोन्मिश्रचंदनम् ॥ तुभ्यंदास्यामिराजेन्द्रश्रीरामस्वीकुरुप्रभो ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतेतिगंधम् ॥ अक्षताःपरमादिव्याःकुंकु०अक्षतान् ॥ तुलसीकुंदमंदारजातीपुन्नागचंपकैः ॥ कदंबकरवीरैश्चकुसुमैःशतपत्रकैः ॥ नीलांबुजैर्बिल्वपत्रैःपुष्पमाल्यैश्चराघव ॥ पूजयिष्याम्यहंभक्त्यागृहाणत्वंजनार्दन ॥ तस्मादश्वेतिपुष्पाणि ॥ अथांगपूजा ॥ श्रीरामचंद्राय०पादौपूजयामि ॥ राजीवलोचनाय०गुल्फौपूजयामि ॥ रावणांतकाय० जानुनीपूजयामि ॥ वाचस्पतये० ऊरूपू० ॥ विश्वरूपाय० जंघेपू० ॥ लक्ष्मणाग्रजाय० कटीपू० विश्वमूर्तये० मेढ्रंपू० ॥ विश्वामित्रप्रियाय० नाभिंपू० ॥ परमात्मनेन० हृदयंपू० श्रीकंठाय० कंठंपू० ॥ सर्वास्त्रधारिणेन० बाहूपू० ॥रघूद्वहाय० मुखंपू० ॥ पद्मनाभाय० जिह्वांपू० ॥ दामोदराय० दंतान्पू० ॥ सीतापतये० ललाटंपू० ॥ ज्ञानगम्याय० शिरःपू०

सर्वात्मनेन० सर्वांगंपूजयामि ॥ वनस्पतिरसोद्भूतोगंधाढ्योगंधउत्तमः ॥ रामचंद्रमहीपालधूपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ यत्पुरुषमितिधूपम् ॥
ज्योतिषांपतयेतुभ्यंनमोरामायवेधसे ॥ गृहाणदीपकंचैवत्रैलोक्यतिमिरापहम् ॥ ब्राह्मणोस्येतिदीपम् ॥ इदंदिव्यान्नममृतंरसैःषड्भिः
समन्वितम् ॥ रामचंद्रेशनैवेद्यंसीतेशप्रतिगृह्यताम् ॥ चंद्रमामनसइतिनैवेद्यम् ॥ ततआचमनीयम् ॥ इदंफलमितिफलम् ॥ नागवल्लीदलैर्यु
क्तंपूगीफलसमन्वितम् ॥ तांबूलंगृह्यतांरामकर्पूरादिसमन्वितम् ॥ इतितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ नाभ्याआसीदितिप्रद
क्षिणाम् ॥ नृत्यैर्गीतैश्चवाद्यैश्चपुराणपठनादिभिः ॥ पूजोपचारैरखिलैःसंतुष्टोभवराघव ॥ मंगलार्थंमहीपालनीराजनमिदंहरे ॥ संगृहाणजग
न्नाथरामचंद्रनमोस्तुते ॥ नीराजनम् ॥ नमोदेवाधिदेवायरघुनाथायशार्ङ्गिणे ॥ चिन्मयानंतरूपायसीतायाःपतयेनमः ॥ यज्ञेनयज्ञमि
तिमंत्रपुष्पांजलिम् ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच ॥ तानितानिविनश्यंतिप्रदक्षिणपदेपदे ॥ इतिप्रदक्षिणाम् ॥ अशो
ककुसुमैर्युक्तंरामायार्घ्यंनिवेदयेत् ॥ दशाननवधार्थायधर्मसंस्थापनायच ॥ राक्षसानांवधार्थायदैत्यानांनिधनायच ॥ परित्राणायसाधूनां
जातोरामःस्वयंहरिः ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंभ्रातृभिःसहितोनघ ॥ इत्यर्घ्यम् ॥ इतिपूजनम् ॥ ॥ अथकथा ॥ अगस्त्यउवाच ॥ रहस्यं
कथयिष्यामिसुतीक्ष्णमुनिसत्तम ॥ चैत्रेनवम्यांप्राक्पक्षेदिवापुण्येपुनर्वसौ ॥ १ ॥ उदयेगुरुगौरांशेस्वोच्चस्थेग्रहपंचके ॥ मेषंपूषणिसंप्रा
प्तेलग्नेकर्कटकाह्वये ॥ २ ॥ आविरासीत्सकलयाकौसल्यायांपरःपुमान् ॥ तस्मिन्दिनेतुकर्तव्यमुपवासव्रतंसदा ॥ ३ ॥ तत्रजागरणंकुर्याद्र
घुनाथपुरोभुवि ॥ भुवीतिखड्गादिव्यावृत्त्यर्थम् ॥ प्रतिमायांयथाशक्तिपूजाकार्यायथाविधि ॥ ४ ॥ प्रातर्दशम्यांस्नात्वैवकृत्वासंध्यादिकाः

क्रियाः ॥ संपूज्यविधिवद्रामंभक्त्यावित्तानुसारतः ॥ ५ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्सम्यक्दक्षिणाभिश्चतोषयेत् ॥ गोभूतिलहिरण्याद्यैर्वस्त्रालंक
रणैस्तथा ॥ ६ ॥ रामभक्तान्प्रयत्नेनप्रीणयेत्परयामुदा ॥ एवंयःकुरुतेभक्त्याश्रीरामनवमीव्रतम् ॥ ७ ॥ अनेकजन्मसिद्धानिपापानिसुबहू
निच ॥ भस्मीकृत्यव्रजत्येवतद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ ८ ॥ सर्वेषामप्ययंधर्मोभुक्तिमुक्त्येकसाधनः ॥ अशुचिर्वापिपापिष्ठःकृत्वेदंव्रतमुत्तमम् ॥
॥ ९ ॥ पूज्यःस्यात्सर्वभूतानांयथारामस्तथैवसः ॥ यस्तुरामनवम्यांवैभुंक्तेसतुनराधमः ॥ १० ॥ कुंभीपाकेषुघोरेषुगच्छत्येवनसंशयः ॥
अकृत्वारामनवमीव्रतंसर्वव्रतोत्तमम् ॥ ११ ॥ व्रतान्यन्यानिकुरुतेनतेषांफलभाग्भवेत् ॥ रहस्यकृतपापानिप्रख्यातानिबहून्यपि ॥ १२ ॥
महांतिचप्रणश्यंतिश्रीरामनवमीव्रतात् ॥ एकामपिनरोभक्त्याश्रीरामनवमींमुने ॥ १३ ॥ उपोष्यकृतकृत्यःस्यात्सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ नरो
रामनवम्यांतुश्रीरामप्रतिमाप्रदः ॥ १४ ॥ विधानेन[1]मुनिश्रेष्ठसमुक्तोनात्रसंशयः ॥ सुतीक्ष्णउवाच ॥ श्रीरामप्रतिमादानविधानंवाकथंमुने ॥
॥ १५ ॥ कथयत्वंहिरामेपिभक्तस्यममविस्तरात् ॥ अगस्त्यउवाच ॥ कथयिष्यामितद्विद्वन्प्रतिमादानमुत्तमम् ॥ १६ ॥ विधानंचापियत्ने
नयतस्त्वंवैष्णवोत्तमः ॥ अष्टम्यांचैत्रमासेतुशुक्लपक्षेजितेंद्रियः ॥ १७ ॥ दंतधावनपूर्वंतुप्रातःस्नायाद्यथाविधि ॥ नद्यांतडागेकूपेवाह्रदेप्रस्र
वणेपिवा ॥ १८ ॥ ततःसंध्यादिकाःकार्याःसंस्मरन्राघवंहृदि ॥ गृहमासाद्यविप्रेंद्रकुर्यादौपासनादिकम् ॥ १९ ॥ दांतंकुटुंबिनंविप्रंवेदशास्त्रपरं
सदा ॥ श्रीरामपूजानिरतंसुशीलंदंभवर्जितम् ॥ २० ॥ विधिज्ञंराममंत्राणांराममंत्रैकसाधनम् ॥ आहूयभक्त्यासंपूज्यवृणुयात्प्रार्थयन्निति ॥ २१ ॥

---

[1] प्रतिमादानविधिना ।

श्रीरामप्रतिमादानंकरिष्येऽहंद्विजोत्तम ॥ तत्राचार्योंभवप्रीतःश्रीरामोऽसित्वमेवच ॥२२॥ इत्युक्त्वापूज्यविप्रंतंस्नापयित्वाततःपरम् ॥ तैलेनाभ्यज्यपयसाचिंतयन्राघवंहृदि ॥ २३ ॥ श्वेतांबरधरःश्वेतगंधमाल्यानिधारयेत् ॥ [1]अर्चितोभूषितश्चैवकृतमाध्याह्निकक्रियः ॥ २४ ॥ आचार्यंभोजयेद्भक्त्यासात्विकान्नैःसुविस्तरम् ॥ भुंजीतस्वयमप्येवंहृदिराममनुस्मरन् ॥ २५ ॥ एकभक्तव्रतीतत्रसहाचार्योंजितेंद्रियः ॥ शृण्वन्रामकथांदिव्यामहःशेषंनयेन्मुने ॥ २६ ॥ सायंसंध्यादिकाःकुर्यात्क्रियाराममनुस्मरन् ॥ आचार्यसहितोरात्रावधःशायीजितेंद्रियः ॥ ॥ २७ ॥ वसेत्स्वयंनचैकांतेश्रीरामार्पितमानसः ॥ ततःप्रातःसमुत्थायस्नात्वासंध्यांयथाविधि ॥ २८ ॥ प्रातःसर्वाणिकर्माणिशीघ्रमेवसमापयेत् ॥ ततःस्वस्थमनाभूत्वाविद्वद्भिःसहितोनघ ॥ २९ ॥ स्वगृहेचोत्तरेदेशेदानस्योज्ज्वलमंडपम् ॥ स्वगृहेस्वगृहसमीपे ॥ चतुर्द्वारंपताकाढ्यंसवितानंसतोरणम् ॥ ३० ॥ मनोहरंमहोत्सेधंपुष्पाद्यैःसमलंकृतम् ॥ शंखचक्रहनूमद्भिःप्राग्द्वारेसमलंकृतम् ॥ ३१ ॥ गरुत्मच्छार्ङ्गबाणैश्चदक्षिणेसमलंकृतम् ॥ गदाखट्वांगदैश्चैवपाश्चिमेचविभूषितम् ॥ ३२ ॥ पद्मस्वस्तिकनीलैश्चकौबेर्यांसमलंकृतम् ॥ मध्येहस्तचतुष्काढ्यवेदिकायुक्तमायतम् ॥ ३३ ॥ प्रविश्यगीतनृत्यैश्चवाद्यैश्चापिसमन्वितम् ॥ पुण्याहंवाचयित्वाचविद्वद्भिःप्रीतमानसैः ॥ ३४ ॥ ततःसंकल्पयेद्देवंराममेवस्मरन्मुने ॥ अस्यांरामनवम्यांतुरामाराधनतत्परः ॥ ३५ ॥ उपोष्याष्टसुयामेषुपूजयित्वायथाविधि ॥ इमांस्वर्णमयींरामप्रतिमांतुप्रयत्नतः ॥ २६ ॥ श्रीरामप्रीतयेदास्येरामभक्तायधीमते ॥ प्रीतोरामोहरत्वाशुपापानिसुबुहू

---

[1] कृतार्चनः ।

निमे ॥ ३७ ॥ अनेकजन्मसंसिद्धान्यभ्यस्तानिमहांतिच ॥ विलिखेत्सर्वतोभद्रंवेदिकोपरिसुंदरम् ॥ ३८ ॥ मध्येतीर्थोदकैर्युक्तंपात्रं
संस्थाप्यचार्चितम् ॥ सौवर्णेराजतेताम्रेपात्रेषट्कोणमालिखेत् ॥ ३९ ॥ ततःस्वर्णमयींरामप्रतिमांपलमात्रतः ॥ निर्मितांद्विभुजांर
म्यांवामांकस्थितजानकीम् ॥ ४० ॥ बिभ्रतींदक्षिणेहस्तेज्ञानमुद्रांमहामुने ॥ वामेनाधःकरेणाराद्देवीमालिंग्यसंस्थिताम् ॥ ४१ ॥
सिंहासनेराजतेचपलद्वयविनिर्मिते ॥ पंचामृतस्नानपूर्वंसंपूज्यविधिवत्ततः ॥ ४२ ॥ मूलमंत्रेणनियतोन्यासपूर्वमतंद्रितः ॥ दिवैवंविधिव
त्कृत्वारात्रौजागरणंततः ॥ ४३ ॥ दिव्यांरामकथांश्रुत्वारामभक्तिसमन्वितः ॥ गीतनृत्यादिभिश्चैवरामस्तोत्रैरनेकधा ॥ ४४ ॥ रामाष्ट
कैश्चसंस्तुत्यगंधपुष्पाक्षतादिभिः ॥ कर्पूरागुरुकस्तूरीकह्लाराद्यैरनेकधा ॥ ४५ ॥ संपूज्यविधिवद्भक्त्यादिवारात्रंनयेद्बुधः ॥ ततःप्रातः
समुत्थायस्नानसंध्यादिकाःक्रियाः ॥ ४६ ॥ समाप्यविधिवद्रामंपूजयेद्विधिवन्मुने ॥ ततोहोमंप्रकुर्वीतमूलमंत्रेणमंत्रवित् ॥ ४७ ॥ पूर्वोक्त
पद्मकुंडेवास्थंडिलेवासमाहितः ॥ लौकिकाग्नौविधानेनशतमष्टोत्तरंमुने ॥ ४८ ॥ साज्येनपायसेनैवस्मरन्राममनन्यधीः ॥ ततोभक्त्या
सुसंतोष्यआचार्यंपूजयेन्मुने ॥ ४९ ॥ कुंडलाभ्यांसरत्नाभ्यामंगुलीयैरनेकधा ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्वस्त्रैर्विचित्रैस्तुमनोहरैः ॥ ५० ॥ ततो
रामंस्मरन्दद्यादिमंमंत्रमुदीरयेत् ॥ इमांस्वर्णमयींरामप्रतिमांसमलंकृताम् ॥ ५१ ॥ चित्रवस्त्रयुगच्छन्नांरामोहंराघवायते ॥ श्रीराम
प्रीतयेदास्येतुष्टोभवतुराघवः ॥ ५२ ॥ इतिदत्वाविधानेनदद्याद्वैदक्षिणांध्रुवम् ॥ अन्येभ्यश्चयथाशक्त्यागोहिरण्यादिभक्तितः ॥
॥ ५३ ॥ दद्याद्दासोयुगंधान्यंतथालंकरणानिच ॥ एवंयःकुरुतेरामप्रतिमादानमुत्तमम् ॥ ५४ ॥ ब्रह्महत्यादिपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥

तुलापुरुषदानादिफलमप्नोतिसुव्रत ॥ ५५ ॥ अनेकजन्मसंसिद्धपापेभ्योमुच्यतेध्रुवम् ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनमुक्तिस्तस्यकरेस्थिता ॥ ५६ ॥ कुरुक्षे
त्रेमहापुण्येसूर्यपर्वण्यशेषतः ॥ तुलापुरुषदानाद्यैःकृतैर्यल्लभतेफलम् ॥ ५७ ॥ तत्फलंलभतेमर्त्योदानेनानेनसुव्रत ॥ सुतीक्ष्णउवाच ॥ प्रायेण
हिनराःसर्वेदरिद्राःकृपणामुने ॥ ५८ ॥ कैःकर्तव्यंकथमिदंव्रतंब्रूहिमहामुने ॥ अगस्त्यउवाच ॥ दरिद्रश्चमहाभागस्वस्वस्यवित्तानुसारतः
॥ ५९ ॥ पलार्धेनतदर्धेनतदर्धार्धेनवापुनः ॥ वित्तशाठ्यमकृत्वैवकुर्यादेवंव्रतंमुने ॥ ६० ॥ यदिघोरतरंदुष्टंपातकंनेहतेक्वचित् ॥ अकिंचनोपिय
त्नेनउपोष्यनवमीदिने ॥ ६१ ॥ एकचित्तोपिविधिवत्सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ प्रातःस्नानंचविधिवत्कृत्वासंध्यादिकाःक्रियाः ॥ ६२ ॥ गोभूतिलहिरण्या
दिदद्याद्वित्तानुसारतः ॥ श्रीरामचंद्रभक्तेभ्योविद्वद्भ्यःश्रद्धयान्वितः ॥ ६३ ॥ पारणंत्वथकुर्वीतब्राह्मणैश्चस्वबंधुभिः ॥ एवंयःकुरुतेभक्त्यासर्वपापैः
प्रमुच्यते ॥ ६४ ॥ प्राप्तेश्रीरामनवमीदिनेमर्त्योविमूढधीः ॥ उपोषणंनकुरुतेकुंभीपाकेषुपच्यते ॥ ६५ ॥ यत्किंचिद्राममुद्दिश्यक्रियतेनस्वशक्तितः ॥
रौरवेसतुमूढात्मापच्यतेनात्रसंशयः ॥ ६६ ॥ [1]सुतीक्ष्णउवाच ॥ ॥ यामाष्टकेतुपूजावैतत्रचोक्तामहामुने ॥ मूलमंत्रेणसंयुक्तातांकथांवदसुव्रत
॥ ६७ ॥ अगस्त्यउवाच ॥ सर्वेषांराममंत्राणांमंत्रराजंषडक्षरम् ॥ इदंतुस्कांदेमोक्षखंडेश्रीरामंप्रतिरुद्रगीतायांरुद्रवाक्यम् ॥ मुमूर्षोर्मणिकर्ण्यां
तेअर्धोदकनिवासिनः ॥ ६८ ॥ अहंदिशामितेमंत्रंतारकस्योपदेशतः ॥ श्रीरामरामरामेतिएतत्तारकमुच्यते ॥ ६९ ॥ अतस्त्वंजानकी
नाथपरंब्रह्माभिधीयसे ॥ तारकंब्रह्मचेत्युक्तंतेनपूजाप्रशस्यते ॥ ७० ॥ पीठांगदेवतानांतुआवृत्तीनांतथैवच ॥ आदावेवप्रकुर्वीतदेवस्यप्री

---

[1] सुतीक्ष्णउवाच यामाष्टकेत्वित्यादिर्यातिब्रह्मसनातनमित्यंतोग्रंथोयद्यपिव्रतार्केऽत्रचदृश्यते तथाप्यस्यशोधनेसाधनभूतानिग्रंथांतराणिनोपलब्धानीतितथैवस्थापितःसचसुधीभिर्विचारणीयः।

तमानसः ॥ ७१ ॥ उपचारैःषोडशभिःपूजाकार्यायथाविधि ॥ आवाहनंस्थापनंचसंमुखीकरणंतथा ॥ ७२ ॥ एवंमुद्रांप्रार्थनांचपूजामुद्रां
प्रयत्नतः ॥ शंखपूजांप्रकुर्वीतपूर्वोक्तविधिनाततः ॥ ७३ ॥ कलशंवामभागेचपूजाद्रव्याणिचादरात् ॥ पीठेसंपूज्ययत्नेनआत्मानंमंत्रमुच्चरेत्
॥ ७४ ॥पात्रासादनमप्येवंकुर्याद्यामेष्वतंद्रितः ॥ पीतांबराणिदेवायप्रार्पयन्नर्चयेत्सुधीः ॥ ७५ ॥ स्वर्णयज्ञोपवीतानिदद्यादेवायभ
क्तितः ॥ नानारत्नविचित्राणिदद्यादाभरणानिच ॥ ७६ ॥ हिमांबुघृष्टंरुचिरंघनसारमनोहरम् ॥ क्रमात्तुमूलमंत्रेणउपचारान्प्रकल्पयेत्
॥ ७७ ॥ कह्लारैःकेतकैर्जात्यैःपुन्नागाद्यैःप्रपूजयेत् ॥ चंपकैःशतपत्रैश्चसुगंधःसुमनोहरैः ॥ ७८ ॥ पाद्यचंदनधूपैश्चतत्तन्मंत्रैःप्रपूज
येत् ॥ भक्ष्यभोज्यादिकंभक्त्यादेवायविधिनार्पयेत् ॥ ७९ ॥ येनसोपस्करंदेवंदत्वापापैःप्रमुच्यते ॥ जन्मकोटिकृतैर्घोरैर्नानारूपै
श्चदारुणैः ॥८०॥विमुक्तःस्यात्क्षणादेवरामएवभवेन्मुने॥श्रद्दधानस्यदातव्यंश्रीरामनवमीव्रतम् ॥८१॥ सर्वलोकहितायेदंपवित्रंपापनाशनम्॥
लोहेन्नानिर्मितंवापिशिलयादरुणापिवा ॥ ८२ ॥ एकेनैवप्रकारेणयस्मैकस्मैचवामुने ॥ कृतंसर्वंप्रयत्नेनयत्किंचिदपिभक्तितः ॥ ८३ ॥ जपे
देकांतमासीनोयावत्सदशमीदिनम् ॥ अनेनस्यात्पुनःपूजादशम्यांभोजयेद्द्विजान् ॥ ८४ ॥ भक्त्याभोज्यैर्बहुविधैर्दद्याद्भक्त्याचदक्षिणाम् ॥
कृतकृत्योभवेत्तेनसद्योरामःप्रसीदति ॥ ८५ ॥ तूष्णींतिष्ठन्नरोवापिपुनरावृत्तिवर्जितः ॥ द्वादशाब्देकृतेनापियत्पापंचापिमुच्यते ॥ ८६ ॥
विलयंयातितत्सर्वंश्रीरामनवमीव्रतात् ॥ जपश्चराममंत्राणांयोनजानातितस्यवै ॥८७॥उपोष्यसंस्मरेद्रामंन्यासपूर्वमतंद्रितः ॥ गुरुलब्धोयंमं
त्रस्तुन्यसेन्न्यासपुरःसरः ॥८८॥ यामेयामेचविधिनाकुर्यात्पूजांसमाहितः ॥ मुमुक्षुश्चसदाकुर्याच्छ्रीरामनवमीव्रतम् ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योया

तिब्रह्मसनातनम् ॥८९॥ इतिश्रीस्कंदपु०अगस्त्यसंहितायामगस्तिसुतीक्ष्णसंवादेरामनवमीव्रतविधिःसंपूर्णः ॥ अथरामनामलेखनव्रतम् ॥
तच्चरामनवमीमारभ्याथवायस्मिन्कस्मिन्कालेकार्यम्॥ आचम्यप्राणानायम्यमासपक्षाद्युल्लिख्यसकलपापक्षयकामोवाविष्णुलोकप्राप्तिकामो
वाश्रीरामप्रीतयेरामनामलेखनंकरिष्येइतिसंकल्प्यलिखितरामनामपूजानाममंत्रेणषोडशोपचारैःकार्या ॥ अथकथोद्यापनंचपार्वत्युवाच ॥
धन्यास्म्यनुगृहीतास्मिकृतार्थास्मिजगत्प्रभो ॥ विच्छिन्नोमेऽद्यसंदेहग्रंथिर्भवदनुग्रहात्॥१॥त्वन्मुखाद्गलितंरामकथामृतरसायनम् ॥ पिबं
त्यामेमनोदेवनतृप्यतिभवापहम् ॥ २ ॥ श्रीरामस्यामृतंनामश्रुतंसंक्षेपतोमया ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामिविस्तरेणस्फुटाक्षरम् ॥ ३॥ श्रीमहा
देवउवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिगुह्याद्गुह्यतरंमहत् ॥ प्राप्नोतिपरमांसिद्धिंदीर्घायुःपुत्रसंपदम् ॥४॥ रामनामलिखेद्यस्तुलक्षकोटिशतावधि ॥
एकैकमक्षरंपुंसांमहापातकनाशनम्॥५॥सकामोपिलिखेद्यस्तुनिष्कामोवासपार्वति ॥ इहैवसुखमाप्नोतिअंतेचपरमंपदम्॥६॥आदावंतेचमध्ये
चव्रतस्योद्यापनंचरेत् ॥ उद्यापनंविनानैवफलसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ७ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेननाम्नउद्यापनंकुरु ॥ पावत्युवाच ॥ नतास्मिदेव
देवेशभक्तानुग्रहकारक ॥ ८ ॥ नाम्नउद्यापनंब्रूहिविस्तरेणममप्रभो ॥ श्रीशिवउवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिविस्तरेणयथाविधि ॥ ९ ॥ नाम्न
उद्यापनंचात्रभक्त्याभवदनुग्रहात् ॥ सौवर्णीप्रतिमांकुर्याच्छ्रीरामस्यसलक्ष्मणाम् ॥ १० ॥ हनूमत्प्रतिमांतत्रचतुर्थांशेनहाटकैः ॥ सुवर्ण
स्यप्रमाणंतुपलाष्टकमुदीरितम् ॥ ११ ॥ अशक्तश्चेत्पलेनैवतदर्धार्धेनवापुनः ॥ श्रीरामप्रतिमांकुर्वन्वित्तशाठ्यंनकारयेत् ॥ १२ ॥ राजतं
चासनंकुर्यान्माषैःषोडशसंमितैः ॥ पीतवस्त्रेणसंवेष्ट्यस्थापयेत्तंडुलोपरि ॥ १३ ॥ तंडुलानांप्रमाणंतुभवेद्द्रोणचतुष्टयम् ॥ शुचौदेशेगृहेतीर्थे

मंडपंकारयेत्सुधीः ॥ १४ ॥ तोरणानिचतुर्द्वारेबंधयेदाम्रपल्लवैः ॥ भूमौगोमयलिप्तायांसर्वतोभद्रमंडलम् ॥ १५॥ रचयेत्सप्तधान्यैश्चनानारं
गैःसुशोभनम् ॥ कुंभानष्टौचपूर्वादौस्थापयेदव्रणाञ्छुभान् ॥ १६ ॥ कुंभमेकंमध्यदेशेस्थापयेत्तंडुलोपरि ॥ शुद्धोदकेनसंपूर्यपंचरत्नैःसप
ल्लवैः ॥ १७ ॥ नालिकेरफलान्यष्टावेकंरामायदापयेत् ॥ आचार्यंवरयेत्तत्रवेदशास्त्रविशारदम् ॥ १८ ॥ ब्रह्मादिऋत्विजांतत्रवरणंकारये
त्ततः ॥ मधुपर्केणसंपूज्यवस्त्रालंकारभूषणैः ॥ १९ ॥ ऋत्विजःषोडशाष्टौवावरयेद्वेदपारगान् ॥ स्नात्वानित्यंविधायादौपूजयेद्गणनायकम्
॥ २० ॥ पुण्याहंवाचयित्वातुपूजयेद्रामचंद्रकम् ॥ ततोऽग्निंचप्रतिष्ठाप्यस्वशाखोक्तविधानतः ॥ २१ ॥ विष्णुसूक्तेनहोतव्यंमूलमंत्रेणवा
पुनः ॥ नवग्रहांश्चदिक्पालान्मंत्रानुक्त्वाचहोमयेत् ॥ २२ ॥ पुरुषसूक्तेनहोतव्याःसमिदाज्यंचरुस्तिलाः ॥ अष्टोत्तरसहस्रंतुराममंत्रेणहोम
येत् ॥ २३ ॥ होमांतेपूजनंकुर्याद्रामचंद्रादिदेवताः ॥ पूजयित्वाततोहुत्वाबलिंपूर्णाहुतिंतथा ॥ २४ ॥ श्रेयःसंपादनंकुर्यादभिषेकंसमाच
रेत् ॥ रामंनत्वार्चयित्वाचप्रार्थयित्वापुनःपुनः ॥ २५ ॥ आचार्यंपूजयेत्पश्चात्सुवर्णैर्वस्त्रधेनुभिः ॥ प्रतिमांदानमंत्रेणआचार्यायनिवेदयेत्॥
॥ २६ ॥ नतोस्मिदेवदेवेशबहुबुद्धिमहात्मभिः ॥ यश्चिंत्यतेकर्मपाशाद्धृदिनित्यंमुमुक्षुभिः ॥ २७ ॥ माययागुणमय्यात्वंसृजस्यवसिलुं
पसि ॥ अतस्त्वत्पादभक्तेषुत्वद्भक्तिस्तुश्रियोधिका ॥ २८ ॥ भक्तिमेवहिवांछंतित्वद्भक्ताःसारवेदिनः ॥ अतस्त्वत्पादकमलेभक्तिरेवसदा
ऽस्तुमे ॥ २९ ॥ संसारामयतप्तानांभैषज्यंभक्तिरेवते ॥ सीतासौमित्रिहनुमद्भक्तियुक्तोनरेश्वरः ॥ ३० ॥ दानेनानेनमेरामभुक्तिमुक्तिप्रदो
भव ॥ प्रतिमादानसिद्ध्यर्थंशक्त्यास्वर्णंतुदापयेत् ॥ ३१ ॥ दानंयद्दक्षिणाहीनंतत्सर्वंनिष्फलंभवेत् ॥ ब्राह्मणाञ्छतसाहस्रंभोजयेन्मधुस

र्पिषा ॥ ३२ ॥ पक्वान्नैःपायसैःखाद्यैर्लड्डुकैःशर्करान्वितैः ॥ ऋत्विग्भ्योदक्षिणांदद्याद्भूयसींदक्षिणांददेत् ॥ ३३ ॥ तदंतेघृतपात्रंचतिलपा
त्रंचदापयेत् ॥ शय्यांचरथदानानिदशदानानिशक्तितः ॥ ३४ ॥ अशक्तश्चेत्स्वर्णमेकंदत्वारामंनमेत्पुनः ॥ तिलकंकारयेत्प
श्चादभिषिक्तःसुपल्लवैः ॥ ३५ ॥ द्विजेभ्यआशिषोगृह्यनत्वास्तुत्वाविसर्जयेत् ॥ उमामहेश्वरौपूज्यौभोजयेद्बटुकंतथा ॥ ३६ ॥ कुमारी
णांशतंभोज्यंयोगिराजंचभोजयेत् ॥ क्षेत्रपालबलिंदत्वाध्यात्वारामंसदाजपेत् ॥ ३७ ॥ ब्रह्मादिभिस्तुतत्पुण्यंवक्तुंशक्यंनाकिंचन ॥
अश्वमेधसहस्रस्यवाजपेयशतस्यच ॥ ३८ ॥ एकेनरामनाम्नातुतत्फलंलभतेनरः ॥ नारीवापुरुषोवापिशूद्रोवाप्यधमोनरः ॥ राम
नाम्नातुमुक्तास्तेसत्यंसत्यंवरानने ॥ ३९ ॥ मूलेकल्पद्रुमस्याखिलमणिविलसद्रत्नसिंहासनस्थंकोदंडंधारयंतंललितकरयुगेनार्पितंल
क्ष्मणेन ॥ वामांकन्यस्तसीतंभरतधृतमहामौक्तिकच्छत्रकांतंप्रीत्याशत्रुघ्नहस्तोद्धृतचमरयुगंरामचंद्रंभजेहम् ॥ ४० ॥ वंदेऽनिशंमहेशानचं
डकोदंडखंडनम् ॥ जानकीहृदयानंदवर्धनंरघुनंदनम् ॥ ४१ ॥ इतिश्रीभ० उमामहेश्वरसं० रामनामलेखनोद्यापनंसंपूर्णम् ॥
अथादुःखनवमीव्रतम् ॥ भाद्रपदेशुक्लनवम्यांमुहूर्तमात्रसत्त्वेपिपरयुतायामदुःखंनवमीव्रतम् ॥ देशकालौस्मृत्वाइहजन्मनिजन्मांतरेच
भर्त्रासहचिरायुःसौभाग्यप्राप्तयेसकलपातकदुःखनाशार्थंव्रतकल्पोक्तफलावाप्त्यर्थंश्रीगौरीदेवताप्रीत्यर्थमदुःखनवमीव्रतांगंगौरीपूजनमहंकरि
ष्येतत्रादौनिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंगणपतिपूजनंचकरिष्ये इतिसंकल्प्य गोमयेनोपलिप्तभूमौवेदिकांगुडलिप्तामिक्षुच्छादितामपूपपायसान्वितामु
परिमंडपिकायुतांकृत्वातत्रपीठेआसनादिकलशप्रतिष्ठांतंकृत्वाग्न्युत्तारणपूर्वकंगौरीप्रतिमांसंस्थाप्यगौरीर्मिमायेतिनमोदेव्याइतिवामंत्रेणगौ

रींगणपतिमिंद्रादिलोकपालांश्चावाह्यसंपूजयेत् ॥ गौरींदुःखहरांदेवींशिवस्यार्द्धांगधारिणीम् ॥ सुनीलवस्त्रसंयुक्तामुमामावाहयाम्यहम् ॥
आवाहनम् ॥ दिव्यपात्रधरांदेवींविभूतिंचत्रिलोचनीम् ॥ दुग्धान्नदाननिरतांगौरींत्वांचिंतयाम्यहम् ॥ ध्यानम् ॥ प्रसन्नवदनेमातर्नित्यंदे
वर्षिसंस्तुते ॥ मयाभावेनयद्दत्तंपीठंतत्प्रतिगृह्यताम् ॥ आसनम् ॥ सर्वतीर्थमयंदिव्यंसर्वभूतोपजीवनम् ॥ मयादत्तंचपानीयंपाद्यार्थं
प्रतिगृह्यताम् ॥ पाद्यम् ॥ गंगादिसर्वतीर्थेभ्योभक्त्याऽऽनीतंजलंशुचि ॥ गंधपुष्पाक्षतोपेतंगृहाणार्घ्यार्थमादरात् ॥ अर्घ्यम् ॥ मातःसर्वा
णितीर्थानिगंगाद्याश्चतथानदाः ॥ स्नानार्थंतवदेवेशिमयाऽऽनीताःसुशोभनाः ॥स्नानम्॥सर्वभूषाधिकेसौम्येलोकलज्जानिवारणे ॥ मयोपपादिते
तुभ्यंवाससीप्रतिगृ० ॥ वस्त्रम् ॥ श्रीखंडमितिगंधम्० ॥ माल्यादीनीतिपुष्पाणि ॥ वनस्पतिरसोद्भूतइतिधूपम् ॥ साज्यंचेतिदीपम् ॥
अन्नंचतुर्विधमितिनैवेद्यम् ॥ पूगीफलमितितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ यानिकानीतिप्रदक्षिणाम् ॥ नमोदेव्याइतिनमस्कारान् ॥
चंद्रादित्यौचधारणीतिनीराजनम् ॥ मंत्रपुष्पम् ॥ अन्यथाशरणमि० प्रार्थनाम् ॥ ततोनवपक्वान्नैःपूरितंवायनंदद्यात् ॥ स्कंदमातर्नमस्तु
भ्यंदुःखव्याधिविनाशिनि ॥ उत्तिष्ठगच्छभवनंवरदाभवपार्वति ॥ विसर्जनम् ॥ इतिपूजा ॥ अथकथा ॥ ऋषयऊचुः ॥ कदाचिन्नैमिषारण्ये
व्यासंधर्मविदांवरम् ॥ कथयंतंकथांदिव्यामिदमूचुर्महर्षयः ॥ १ ॥ यज्ञधर्मविदांश्रेष्ठव्रतानिविविधानिच ॥ विपाकात्कर्मणांचैवप्राणिनां
विविधागतीः ॥ २ ॥ आकर्ण्यविस्मिताःसर्वेकौतूहलसमन्विताः ॥ नतृप्तिमधिगच्छामोनाप्रियंचकथामृतम् ॥ ३ ॥ शृणुमश्चवयंसद्योव्रतं
दुःखहरंत्विदम् ॥ येनचीर्णेनधर्मज्ञाऽज्ञानदुःखंनजायते ॥ कृपांकुरुमहाबुद्धेब्रूहिदुःखहरंव्रतम् ॥४॥ व्यासउवाच॥शृण्वंतुपुरुषाःसर्वेशौनका

द्यामहर्षयः ॥ येनराःपुण्यकर्माणोदंभाहंकारवर्जिताः ॥ ५ ॥ श्रद्धयायमिनोनित्यमहिंसानिरताश्चये ॥ यथामिलितभोक्तारःसुखिनस्तेभवं
तिहि ॥ ६ ॥ गुह्यंचान्यत्तुवक्ष्यामिदुःखनाशनसूचकम् ॥ येऽदुःखनवमींप्राप्यनराश्चैवाप्यपंडिताः ॥ ७ ॥ शिवांगच्छंतिशरणमुत्पत्तिस्थिति
कारिणीम् ॥ जन्मांतरशतेनापिनतेदुःखस्यभागिनः ॥ ८ ॥ ऋषयऊचुः ॥ अदुःखनवमीनामत्वयाकेयंनिरूपिता ॥ भविष्यतिकदाचेयंयत्र
कार्यंभविष्यति ॥ ९ ॥ पूजनीयाकथंगौरीविधानंकीदृशंतथा ॥ एतत्सर्वंयथावत्त्वंवक्तुमर्हस्यशेषतः ॥ १० ॥ व्यासउवाच ॥ एतद्गुह्य
तमंपुण्यंशृणुध्वंगदतोमम ॥ नदेयंनास्तिकायैतदभक्तायशठायच॥ ११॥अहंवःश्रद्दधानेभ्योविधिंसर्वमशेषतः ॥ समाहितमनावच्मिभूतिदंपु
ण्यदायकम् ॥ १२ ॥ सर्वस्याद्यामहादेवीत्रिगुणापरमेश्वरी ॥ नित्यानंदमयीदेवीतमःपारेप्रतिष्ठाति ॥ १३ ॥ ब्रह्मांडजननीचेयमुत्पत्तिस्थ
तिकारिणी ॥ पुरुषःप्रकृतिश्चेयमात्मानंविभिदेद्विधा ॥ १४ ॥ यथाशिवस्तथागौरीयथागौरीतथाहरः ॥ यथागौरीतथालक्ष्मीदुःखपापाप
हारिणी ॥ १५ ॥ तासांपूजाविधानेननकाश्चिद्दुःखभाग्भवेत् ॥ नभस्येशुक्लनवमीयावापूर्णातिथिर्भवेत् ॥ १६ ॥ अस्तदोषादिरहितासर्व
दुःखहरापरा ॥ तस्यांप्रातर्नरःस्नात्वाकृत्वानित्यविधिंततः ॥ १७ ॥ मौनेनगृहमागत्यसंयतस्तत्परायणः ॥ अदुःखदायीभूत्वाचशुचिस्था
नगतस्तथा ॥ १८ ॥ गोमयेनविलिप्तायांशुचौमंडपिकांशुभाम् ॥ सुकुंभंस्थापयेत्तत्रकुंकुमादिभिरंकितम् ॥ १९ ॥ आच्छादितंसुवस्त्रे
णह्युमामानंददायिनीम् ॥ आचार्यानुज्ञयातस्मिञ्जगद्धात्रींप्रपूजयेत् ॥ २० ॥ पूजयित्वोपचारैस्तांनत्वानत्वापुनःपुनः ॥ वाणकंचददेत्त

---

१ कृत्वेतिशेषः ।

स्याःपक्वान्नफलसंयुतम् ॥ २१ ॥ शक्तश्चेदुपवासेननिशांचजागरैर्नयेत् ॥ अशक्तेनचभोक्तव्यंपयःप्राश्यमथापिवा ॥ २२ ॥ फलंवापिप्रय
त्नेननहिंसारतचेतसा ॥ रात्रौजागरणंकार्यंनृत्यगीतादिभिस्तथा ॥ २३ ॥ प्रभातेविमलेजातेकृत्वानित्यविधिंपुनः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छ
क्त्यासपत्नीकाञ्छुचींस्तथा ॥ २४ ॥ देवींविसर्जयेत्पश्चादाचार्यंपूजयेत्तथा ॥ आचार्यस्तुस्वशाखोक्तोनववर्षाणिकारयेत् ॥ २५ ॥ सौव
र्णैर्भूषणैर्वस्त्रैर्नत्वातंचसमर्पयेत् ॥ पंचभिर्नालिकेरैर्वायुक्तमेतेनवायनम् ॥ २६ ॥ पक्वान्नैर्नवसंख्याकैर्ब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ पश्चाद्बंधुजनैः
सार्द्धंभुंजीयान्नियतःशुचिः ॥ २७ ॥ श्रुत्वाकथांपुण्यतमांवाग्यतस्तत्परोभवेत् ॥ सकदाचिन्नदुःखेनयुज्यतेनात्रसंशयः ॥ २८ ॥ भुक्त्वाभो
गान्यथाकामंसयातिपरमंपदम् ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ २९ ॥ अरण्येविषमेप्राप्ताशापदग्धाप्सराःकिल ॥ आसीज्जातिस्म
राकाचित्तिर्यग्योनिंसमागता॥३०॥कुक्कुटीनामतोह्यासीत्सदादुःखेनपीडिता ॥ तत्सखीमर्कटीनामतेचोभेशोककार्शिते ॥३१॥अथतस्मिन्व
नोद्देशेपरस्परहितेरते ॥ उभेअभूतांसहितेविचरंत्यौदिशोदश ॥३२॥ ततःकालेनमहतावर्षांतेचागतातिथिः ॥ अदुःखनवमीनामदुःखव्याधि
विनाशिनी॥३३॥गत्वातांकुक्कुटीप्राहमर्कटीदैवयोगतः ॥ अद्यकिंचिन्नभोक्तव्यमावाभ्यांशृणुकारणम् ॥३४॥ तिर्यग्योनिगतेचादौपूर्वकर्मवि
पाकतः ॥ दुःखापनुत्तयेचाद्यनभोक्ष्येहंत्वयासह ॥ ३५ ॥ त्वंचेशंशरणंगत्वानवमींसुव्रतास्थिता ॥ भवचत्वमशक्ताचेद्भुंक्ष्वशीर्णफलानिच॥
॥ ३६॥ महामायाप्रसादेनयाहिभद्रमहिंसया ॥ इत्युक्त्वाकुक्कुटीतूष्णींबभूवानश्नतीतदा ॥३७॥ मर्कट्यप्यूररीकृत्यव्रतस्थासंबभूवतुः ॥ अथ
सामर्कटीनामगत्वापूर्ववनंप्रति ॥ ३८ ॥ स्थित्वातद्दिनशेषंतुक्षुधितापीडिताभृशम् ॥ अजानतीतमेवार्थंपूर्वकर्मविपाकतः ॥ ३९ ॥ निशां

तेतरसागत्वावनदेशेविचिन्वती ॥ ददर्शबर्हिणोंऽडानिअतीवक्षुधितातदा ॥ ४० ॥ भक्षयित्वामर्कटीसामुखंप्रक्षाल्यवारिणा ॥ पुनस्तदंति
कंप्राप्तादर्शयंतीक्षुधोव्यथाम् ॥ ४१ ॥ कुपिताकुक्कुटीवाक्यमुवाचमर्कटींप्रति ॥ किंचिद्भुक्तंत्वयादुष्टेदृश्यसेहर्षसंयुता ॥ ४२ ॥ व्रतभ्रष्टा
सिवाचात्वंवारितापिमयात्वंघे[1] ॥ नाकरोस्त्वंममवचःप्राणाःकिंनगतास्तव ॥ ४३ ॥ केदारंशरणंयाहिमयासह्यभयंकरः ॥ देहत्यागेनतत्रै
वगच्छावःपरमांगतिम् ॥ ४४ ॥ अथतेनिर्गतेचोभेकेदारंभूतभावनम् ॥ गतेमनःसमाधायकुक्कुटीमनसाऽस्मरत्[2] ॥ ४५ ॥ उत्पत्स्येसत्कु
लेचाहंधनाढ्येवेदपारगे ॥ इतिमत्वास्वदेहंसावह्निमध्येन्यपातयत् ॥ ४६ ॥ भवेयंराजपत्नीतिमत्वासापिचमर्कटी ॥ अकरोत्स्वतनुत्यागं
तद्वाक्येनैवबोधिता ॥ ४७ ॥ कुक्कुटीसामहादेव्याःप्रसादाद्विमलेकुले ॥ साविप्रकन्याभूत्तस्याभर्ताविमलरत्नदः ॥ ४८ ॥ पुण्यवर्द्धनशी
लासानिरतापतिसेवने ॥ तथैवराजपत्नीत्वंप्राप्तासापिचमर्कटी ॥ ४९ ॥ उभेजातिस्मरेजातेमहादेव्याःप्रसादतः ॥ अथसाकुक्कुटीपंचपु
त्राञ्जज्ञेपितुःसमान् ॥ ५० ॥ बभूवधनसंपन्नारूपशीलगुणान्विता ॥ मर्कटीपुत्रशोकार्ताबभूवव्यथिताभृशम् ॥ ५१ ॥ पूर्वकर्मस्मरंतीसाक
दाचिद्दैवयोगतः ॥ अपश्यत्कुक्कुटीपुत्रान्पंचैवचापितुःसमान् ॥ ५२ ॥ अमारयत्स्वभृत्यैस्तान्पुत्रान्सामर्कटीतदा ॥ तच्छिरांसिगृही
त्वातुकुक्कुट्यैवाणकंददौ ॥ ५३ ॥ अदुःखनवमींप्राप्यव्रतस्थाचबभूवसा ॥ गौरीकृपाविष्टमनाजननीभक्तवत्सला ॥ ५४ ॥ शिरांस्या
दायसर्वेषांपुत्रकांस्तानजीवयत् ॥ तद्वाणकंसुवर्णस्यशिरोभिःपर्यकल्पयत् ॥ ५५ ॥ कुक्कुटीपूजयांचक्रेगौरींदुःखविनाशिनीम् ॥ मुदा

---

[1] हेअघेपापरूपे ।

[2] केदारमितिशेषः ।

समाप्यतांपूजांभोक्तुंगृहमगात्ततः ॥ ५६ ॥ तदातद्वाणकंतत्रप्रेक्ष्यस्वर्णशिरोयुतम् ॥ स्वभर्त्रेपुत्रयुक्तायन्यवेदयतनंदिनी ॥ ५७ ॥ मर्कटी
जीवतस्तांस्तुसाददर्शालिपुत्रकान् ॥ दृष्ट्वापुनःपुनःसाथरुरोदभृशदुःखिता ॥ ५८ ॥ आत्मानंनिंदयामासमर्कटीविह्वलासती ॥ आगत्य
सख्याःसदनमात्मानंबह्वनिंदयत् ॥ ५९ ॥ पापिन्यहंदुराचारादुर्भगाऽश्रुतपूर्वकम् ॥ बालहत्यात्मकंपापंचरितंनात्रसंशयः ॥ ६० ॥
इत्याकर्ण्यसखीवाक्यंकुक्कुटीविस्मिताभवत् ॥ अपृच्छत्कारणंक्षिप्रंशोकसागरदायकम् ॥ ६१ ॥ इदंशीलंकथंभद्रेकस्माद्रोदिषित
द्वद ॥ विभोगाराजपत्नीत्वंमान्यासर्वसखीष्वपि ॥ ६२ ॥ मर्कटीकुक्कुटीवाक्यंश्रुत्वावृत्तंन्यवेदयत् ॥ तस्याश्चकुक्कुटीपुत्रैः
प्रायश्चित्तमकारयत् ॥ ६३ ॥ स्मरंतीचव्रतंदेव्याःकुरुत्वंचयथाविधि ॥ कुक्कुटयेतिसमादिष्टाव्रतंचक्रेयथाविधि ॥ ६४ ॥ मर्कटीतत्प्रभावे
णसगर्भासंबभूवह ॥ अथदेव्याःप्रसादेनमर्कटीसुषुवेसुतम् ॥ ६५ ॥ सुंदरंसुंदरंनामपृथ्वीभारसहंवरम् ॥ राजपत्नीविप्रपत्नीसु
खिन्यौसंबभूवतुः ॥ ६६ ॥ इहलोकेचविख्यातमदुःखनवमीव्रतम् ॥ सीतयायत्कृतंचैतद्दमयंत्याकृतंतथा ॥ ६७ ॥ अन्याभिर्बहुभिःस्त्रीभि
र्व्रतमाचरितंसदा ॥ याकरोतिव्रतमिदंशृणोतिचकथामिमाम् ॥६८॥ सादुःखभाङ्नभवतिसत्यंसत्यंवदाम्यहम् ॥ सर्वदुःखहरंलोकेकिमन्य
च्छ्रोतुमिच्छथ ॥ ६९ ॥ इतिश्रीस्कंदपु० अदुःखनवमीव्रतकथासंपूर्णा ॥ अथाश्विनशुक्लनवम्यांभद्रकालीव्रतंहेमाद्रौविष्णुधर्मे ॥ राजो
वाच ॥ विधिनापूजयेत्केनभद्रकालींनराधिप ॥ नवम्यामाश्विनेमासिशुक्लपक्षेनरोत्तम ॥ पुष्करउवाच ॥ पूर्वोत्तरेतुदिग्भागेशिवेवास्तुम

---

१ मयेतिशेषः

नोहरे ॥ भद्रकाल्यागृहंकार्यंचित्रवस्त्रैरलंकृतम् ॥ भद्रकालींपटेकृत्वातत्रसंपूजयेद्द्विज ॥ अष्टादशभुजाकार्याभद्रकालीमनोहरा ॥ आलीढस्थानसंस्थानाचतुःसिंहरथेस्थिता अक्षमालात्रिशूलंचखड्गश्चर्मचपार्थिव॥बाणचापेचकर्तव्येशंखपद्मेतथैवच॥स्रुक्स्रुवौचतथाकार्यौतथावेदिकमंडलू ॥ दंतशक्तीचकर्तव्येतथापाशहुताशनौ ॥ हस्तानांभद्रकाल्याश्चभवेत्कांतिकरःपरः॥एकश्चैवमहाभागरत्नपात्रधरोभवेत्॥ आश्विनेशुक्लपक्षस्यअष्टम्यांप्रयतःशुचिः ॥ तत्रचायुधचर्मार्घ्यंछत्रंवस्त्रंचपूजयेत् ॥ राजलिंगानिसर्वाणितथाशस्त्राणिपूजयेत् ॥ पुष्पैर्मेध्यैःफलैर्भक्ष्यैर्भोज्यैश्चसुमनोहरैः ॥ बलिभिश्चविचित्रैश्चप्रेक्ष्यादानस्तथैवच ॥ रात्रौजागरणंकुर्यात्तत्रैववसुधाधिप ॥ उपोषितोद्वितीयेऽह्निपूजयेत्पुनरेवताम् ॥ आयुधाद्यंचसकलंपूजयेद्वसुधाधिप ॥ एवंसंपूजयेद्देवींवरदांभक्तवत्सलाम् ॥ कात्यायनींकामगमांबहुरूपांवरप्रदाम् ॥ पूजितासर्वकामैःसायुनक्तिवसुधाधिप ॥ एवंहिसंपूज्यजगत्प्रधानांयात्रातुकार्यावसुधाधिपेन ॥ प्राप्नोतिसिद्धिंपरमांमहेशोजनस्तथाऽन्योपिचवित्तशक्त्या ॥ इतिभद्रकालीव्रतम् ॥ अथदेवीपुराणोक्तंनवरात्रव्रतम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणुशक्रप्रवक्ष्यामियथात्वंपरिपृच्छसि ॥ महासिद्धिप्रदंधन्यंसर्वशत्रुनिबर्हणम् ॥ सर्वलोकोपकारार्थंपूजयेत्सर्ववृत्तिषु ॥ क्रत्वर्थंब्राह्मणाद्यैश्चक्षत्रियैर्भूमिपालने॥ गोधनार्थंवत्सवैश्यैःशूद्रैःपुत्रसुखार्थिभिः॥ सौभाग्यार्थंतथास्त्रीभिर्धनार्थंधनकांक्षिभिः ॥ महाव्रतंमहापुण्यंशंकराद्यैरनुष्ठितम् ॥ कर्तव्यंदेवराजेंद्रदेवीभक्तिसमन्वितैः ॥ कन्यासंस्थेरवौशक्तःशुक्लामारभ्यनंदिकाम् ॥ नंदिकाप्रतिपत् ॥ अयाचीत्वथवैकाशीनक्ताशीत्वथवापुनः ॥ प्रातःस्नायीजितद्वंद्वस्त्रिकालंशिवपूजकः ॥ शिवश्चशिवाचाशिवौतयोःपूजकः ॥ जपहोमसमासक्तःकन्यकांभोजयेत्सदा ॥ अष्टम्यांनवगेहानिदारुजानिशुभानिच ॥ एकं

वाचित्तभावेनकारयेत्सुरसत्तम ॥ तस्मिन्देवीप्रकर्तव्याहैमीवाराजतीतुवा ॥ मृद्वार्क्षीलक्षणोपेताखड्गशूलेचपूजयेत् ॥ सर्वोपहारसंपन्नवस्त्रर
त्नफलादिभिः ॥ कारयेद्रथदोलादिपूजांचबलिंदैविकीम् ॥ बलिग्राहिणोदेवाविनायकादयस्तत्संबंधिनींबलिंदैविकीम् ॥ पुष्पैश्चद्रोण
बिल्वाद्यैर्जातिपुन्नागचंपकैः ॥ द्रोणःकुरुबकः ॥ विचित्रांरचयेत्पूजामष्टम्यामुपवासयेत् ॥ दुर्गाग्रतोजपेन्मंत्रमेकाचित्तःसुभावितः ॥ तद
र्द्धयामिनीशेषेविजयार्थंनृपोत्तमः ॥ पंचाब्दंलक्षणोपेतंमहिषंचसुपूजितम् ॥ विधिवत्कालिकालीतिजप्त्वाखड्गेनघातयेत् ॥ तस्योत्थंरुधिरं
मांसंगृहीत्वापूजनादिषु ॥ निर्ऋतायप्रदातव्यं[1]महाकौशिकमंत्रितम् ॥ तस्याग्रतोनृपःस्नायाच्छत्रुंकृत्वातुपिष्टजम् ॥ खड्गेनघातयित्वातु
दद्यात्स्कंदविशाखयोः ॥ ततोदेवींपुनःप्रीतःक्षीरसर्पिर्जलादिभिः ॥ कुंकुमागुरुकर्पूरचंदनैश्चार्च्यधूपयेत् ॥ हेमादिपुष्परत्नानिवासांसिभूष
णानिच ॥ नैवेद्यंसुप्रभूतंतुदेयंदेव्याःसुभावितैः ॥ देवीभक्तान्पूजयीतकन्यकाःप्रमदादिकाः ॥ द्विजातीनंधपाखंडानन्नदानेनतोषयेत् ॥
[2]दुर्गाभक्तिपरायेतुमहाव्रतपराश्रये ॥ पूजयेत्तान्विशेषेणतद्रूपाचंडिकायतः ॥ मातृणांचैवदेवीनांपूजाकार्यातदानिशि ॥ ध्वजच्छत्रपताका
दीनुच्छ्रयेच्चंडिकागृहे ॥ रथयात्रांबलिक्षेपंपटुवाद्यरवाकुलम् ॥ कारयेत्तुष्यतेयेनदेवी[3]शास्त्रविधानकैः ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिभक्तितःसुरस
त्तम ॥ महानवम्यांपूजेयंसर्वकामप्रदायिका ॥ सर्वेषुवत्सवर्णेषुतवभक्त्याप्रकीर्तिता ॥ कृत्वाऽऽप्नोतियशोराज्यंपुत्रायुर्धनसंपदः ॥ ॥
इतिदेवीपुराणोक्तंनवरात्रव्रतम् ॥ ॥ अथमहानवम्यांदुर्गापूजाविधिः ॥ ॥ आश्वयुक्शुक्लपक्षस्यनवम्यांप्रयतात्मवान् ॥ भक्त्यासंपूज

---

[1] हे महेंद्र ।
[2] नंदेतिक्वचित्पाठः ।
[3] बस्तविघातनैरितिक्वचित्पाठः ।

येद्देवदेवींसंप्रार्थयेत्ततः ॥ महिषघ्निमहामायेचामुंडेमुंडमालिनि ॥ द्रव्यमारोग्यविजयंदेहिदेविनमोस्तुते ॥ भूतप्रेतपिशाचेभ्योरक्षेऽभ्यश्चमहेश्वरि ॥ देवेभ्योमानुषेभ्यश्चभयेभ्योरक्षमांसदा ॥ उमेब्रह्माणिकौमारिविश्वरूपेप्रसीदमे ॥ कुमारीर्भोजयित्वाचदद्यादाच्छादनादिकम् ॥ नवसप्ताष्टपंचैवस्वस्वस्यवित्तानुसारतः ॥ शस्त्रंचयस्ययच्चैवसतद्यत्नेनपूजयेत् ॥ यतःशस्त्रेषुसादेवीनिवसत्येवसंततम् ॥ शास्त्रमितिपाठः ॥ शास्त्रंतत्पुस्तकम् ॥ दुर्गाभक्तितरंगिण्यांदेव्याःस्नपनादौविशेषःशिवरहस्ये ॥ येमेरुमूर्धगतसंचकृताभिषेकांपंचामृतैर्गिरिसुतामभिषेचयंति ॥ तेदिव्यकल्पमनुभूयसुवेषरूपाराज्याभिषेकमतुलंपुनराप्नुवंति॥ देवीपुराणे ॥ सुगंधिपुष्पतोयेनस्नापयित्वानरःशिवाम्॥नागलोकंसमासाद्यक्रीडतेपन्नगैःसह ॥ द्रोणपुष्पंबिल्वपत्रंकरवीरोत्पलानिच॥स्नानकालेप्रयोज्यानिदेव्यैप्रीतिकराणिच ॥ भगवत्यैनरोदत्वाविष्णुलोकेमहीयते ॥ स्नापयित्वानरोदुर्गांनवम्यांहेमवारिणा ॥ सौवर्णयानमारूढोवसुभिःसहमोदते॥[१]रत्नोदकैर्विष्णुलोकंलभतेबांधवैःसह ॥ घृतेनस्नापयेद्यस्तुतस्यपुण्यफलंशृणु॥दशपूर्वान्दशपरानात्मानंचविशेषतः॥भवार्णवात्समुद्धृत्यदुर्गालोकेमहीयते ॥क्षीरेणस्नापयेद्यस्तुश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ चंडिकांविधिवद्वीरइंद्रलोकेमहीयते ॥ स्नापयेद्विधिनावीरदध्नादुर्गांमहीपते ॥ राजतेनविमानेनशिवलोकेमहीयते ॥ पंचगव्येन योदुर्गांतथाचकुशवारिणा ॥ स्नापयेद्विधिवन्मंत्रैर्ब्रह्मस्नानंहितत्स्मृतम् ॥ एकाहेपिचयोदुर्गांपंचगव्येनचंडिकाम् ॥ स्नापयेन्नृपशार्दूल[२]संगच्छेद्विष्णुसन्निधौ ॥ तच्चचंडीगायत्र्या ॥ साचनारायण्यैचविद्महेचंडिकायैचधीमहितन्नश्चंडीप्रचोदयादिति ॥ कालिकापुराणे ॥ कपि

---

१ तिलोदकैरित्यपिक्वचित्पाठः ।

२ सगच्छेत्सुरभीपुरमितिक्वचित्पाठः ।

लापंचगव्येनदधिक्षीरयुतेनच ॥ स्नानंशतगुणंप्रोक्तमितरेभ्योनराधिप ॥ भविष्ये ॥ चंडिकांस्नापयेद्यस्तुनरइक्षुरसेनच ॥ गरुडेनसयाने
नाविष्णुनासहमोदते ॥ पितॄनुद्दिश्ययोदुर्गांमधुनापयसापिच ॥ स्नापयेत्तस्यपितरस्तृप्ता[1]वर्षसहस्रकम् ॥ पौर्णमास्यांनवम्यांवाअष्टम्यां
वानराधिप ॥ स्नापयित्वातीर्थजलैर्वाजपेयफलंलभेत् ॥ स्नापयित्वानदीतोयैर्गंधचंदनवारिणा ॥ चंद्रांशुनिर्मलःश्रीमांश्चंद्रलोकेमही
यते ॥ स्नापयेद्यस्तुवैदेवींनरःकर्पूरवारिणा ॥ सगच्छतिपरंस्थानंयत्रसाचंडिकास्थिता ॥ चंडिकांस्नापयित्वातुश्रद्धयाऽगुरुवारिणा ॥
इंद्रलोकंसमासाद्यक्रीडतेसहकिन्नरैः ॥ वाराहीतंत्रे ॥ षडक्षरेणमंत्रेणपाद्यादीनथषोडश ॥ इतरैरुपचारैश्चपूर्वप्रोक्तैश्चभैरव ॥ द्वादशांगेन
योऽर्घ्येणचंडिकांपूजयेन्नरः ॥ दशपद्मसहस्राणिवर्षाणांमोदतेदिवि ॥ आपःक्षीरंकुशाग्राणिअक्षतादधितंडुलाः ॥ सहासिद्धार्थकादूर्वाकुंकु
मंरोचनंमधु ॥ अर्घ्योयंकुरुशार्दूलद्वादशांगउदाहृतः ॥ सहासहदेवी ॥ कुमारीमुपक्रम्य ॥ अनेनपूजयेद्यस्तुसयातिपरमांगतिम् ॥ अष्टांगा
र्घ्यंसमापूर्यदेव्यामूर्ध्निनिवेदयेत् ॥ दशवर्षसहस्राणिदुर्गालोकेमहीयते ॥ आपःक्षीरंकुशाग्राणिदधिसर्पिश्चतंडुलाः ॥ तिलाःसिद्धार्थकाश्चै
वअष्टांगोऽर्घ्यःप्रकीर्तितः ॥ भविष्ये ॥ रत्नबिल्वाक्षतैःपुष्पैर्दधिदूर्वाकुशैस्तिलैः ॥ सामान्यःसर्वदेवानामर्घ्योयंपरिकीर्तितः ॥ मृत्पात्रेणन
रोदत्त्वावाजपेयफलंलभेत् ॥ ताम्रपात्रार्घ्यदानेनपौंडरीकफलंलभेत् ॥ दत्वासौवर्णपात्रेणलभेद्बहुसुवर्णकम् ॥ हेमपात्रेणसर्वाणिईप्सितानि
लभेद्भुवि॥अर्घ्यंदत्वातुरौप्येणआयूराज्यंफलंलभेत्॥पलाशपद्मपत्राभ्यांगोसहस्रफलंलभेत्॥रौप्यपात्रेणदुर्गायैविष्णुयागफलंलभेत् ॥ चंदने

---

[1] वर्षशतद्वयमितिक्वचित्पाठः ।

नसुगंधेनआर्यायस्तुसमालभेत्॥कुंकुमेनचलिप्तांगांगोसहस्रफलंलभेत्॥विलिप्यकृष्णागुरुणावाजपेयफलंलभेत् ॥ मृगानुलेपनंकृत्वाज्योतिष्टोमफलंलभेत्॥मृगःकस्तूरी॥तथा॥चंदनागुरुकर्पूरैर्यस्तुदुर्गांविलेपयेत्॥संवत्सरशतंदिव्यंशक्रलोकेमहीयते॥देवीपुराणे॥ चंदनागुरुकर्पूरैः श्लक्ष्णपिष्टैःसकुंकुमैः ॥ दुर्गामालिप्यविधिवत्कल्पकोटिंवसेद्दिवि ॥ चंदनंमदकर्पूररोचनंचचतुष्टयम् ॥ एतेनलेपयेद्देवींसर्वकामानवाप्नुयात् ॥ पुष्पाणिदेवीपुराणे ॥ मल्लिकाउत्पलंपद्मंशमीपुन्नागचंपकम् ॥ अशोकंकर्णिकारंचद्रोणपुष्पंविशेषतः ॥ करवीरंशमीपुष्पंकुसुंभंनागकेसरम् ॥ कुंदश्चयूथिकामल्लीपुन्नागश्चंपकंनवम् ॥ जपाचकेतकीमल्लीबृहतीशतपत्रिका ॥ तथाकुमुदकह्लारबिल्वपाटलमालती ॥ यावनीबकुलाशोकरक्तनीलोत्पलानिच ॥ दमनंमरुबकंचैवशतधापुण्यवृद्धये ॥ केतकीचातिमुक्तश्चबंधूकंबकुलान्यपि ॥ कुमुदंकर्णिकारंच सिंदूराभंसमृद्धये ॥ बिल्वपत्रैरखंडैश्चसकृद्देवींप्रपूजयेत् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःशिवलोकेमहीयते ॥ मणिमौक्तिकमालांचवितानंदुकुलंतथा ॥ घंटादिसर्वंदादत्वाहेमपुष्पंतुशक्तितः ॥ तावद्भिश्चवृताःपुत्रैःपौत्रैश्चैवसमंततः ॥ श्रियासहैवयुज्यंतेहेमपुष्पैःशिवार्चनात् ॥ भविष्ये ॥ प्रत्येकमुक्तपुष्पेषुदशनिष्कफलंलभेत् ॥ स्रग्बद्धेषुचतेष्वेवद्विगुणंकांचनस्यतु ॥ करवीरस्रजाभिश्चपूजयेद्यस्तुचंडिकाम् ॥ सोग्निष्टोमफलंलब्ध्वासूर्यलोकेमहीयते ॥ पूजयित्वानरोभक्त्याचंडिकांपद्ममालया ॥ ज्योतिष्टोमफलंप्राप्यसूर्यलोकेमहीयते ॥ शमीपुष्पस्रजाभिश्चआर्यांसंपूज्ययत्नतः ॥ गोसहस्रफलंप्राप्यविष्णुलोकेमहीयते ॥ पूजयित्वातुराजेंद्रश्रद्धयाविधिवन्नृप ॥ कुशपुष्पस्रजाभिस्तुपितृलोकमवाप्नुयात् ॥ सुगंधयुतपुष्पैस्तुपूजयेद्यस्तुचंडिकाम् ॥ मालाभिर्मालयावापिसोश्वमेधफलंलभेत् ॥ सुवर्णानांसुवर्णस्यशतेदत्तेफलंभेत् ॥ मालयावि

ल्वपत्राणांनवम्यांगुग्गुलेनच ॥ नीलोत्पलस्रजाभिश्चपूजयेद्यस्तुचंडिकाम् ॥ वाजपेयफलंप्राप्यरुद्रलोकेमहीयते ॥ नीलोत्पलसहस्रेणयोवैमालांप्रयच्छति ॥ वर्षकोटिसहस्राणिवर्षकोटिशतानिच ॥ दुर्गानुचरतांयातोरुद्रलोकेमहीयते ॥तथा ॥ विलिप्तांपूजयेद्दुर्गांदिव्यपुष्पाधिवासिताम् ॥ तालवृंतेनसंवीज्यमहासत्रफलंलभेत् ॥ भविष्ये ॥ सर्वेषामेवधूपानांदुर्गायागुग्गुलुःप्रियः ॥ मंत्रस्तु ॥ धूपोयंदेवदेवेशिघृतगुग्गुलुयोजितः ॥ गृहाणवरदेमातर्दुर्गेदेविनमोस्तुते ॥ कृष्णागुरुंनरोदत्वागोसहस्रफलंभेत् ॥ माहिषाख्यघृताभ्यक्तंदत्त्वाबिल्वमथापिवा ॥ वाजपेयफलंप्राप्यसूर्यलोकेमहीयते ॥ सकृष्णागुरुधूपेनमाहिषाख्येनमंगला ॥ शोधयेत्पापकलिलंयथाग्निरिवकांचनम् ॥ कृष्णागुरुंसकर्पूरंचंदनंसिह्लकंतथा ॥तथाशब्दसमुच्चये॥ भगवत्यैनरोधूपमिमंदत्वानराधिप॥इहकामानवाप्यांतेदुर्गालोकेमहीयते ॥ घृतदीपप्रदानेनचंडिकांपूजयेन्नरः ॥ सोऽश्वमेघफलंप्राप्यदुर्गायास्तुगणोभवेम्॥तैलदीपप्रदानेनपूजयित्वाचचंडिकाम्॥वाजपेयफलंप्राप्यमोदतेसहकिन्नरैः॥मंत्रस्तु॥ अग्निज्योतीरविज्योतिश्चंद्रज्योतिस्तथैवच ॥ ज्योतिषामुत्तमोदुर्गेदीपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ शिवरहस्ये ॥ देदीप्यतेसकनकोज्ज्वलपंजरागरत्नप्रभाभरणहेममयेविमाने ॥ दिव्यांगनापरिवृतेनयनाभिरामंप्रज्वाल्यदीपममलंभवनेभवान्यः ॥भविष्ये॥ घृतेनकुरुशार्दूलह्यमावास्यांतुकार्तिके ॥ विशेषतोनवम्यांतुभक्तिश्रद्धासमन्वितः ॥ यावंतंदीपसंघातंघृतेनापूर्यबोधयेत् ॥ तावत्कल्पसहस्राणिदुर्गालोकेमहीयते ॥ दीपप्रदानंयोदद्याद्देवेषुब्राह्मणेषुच ॥ तेनदीपप्रदानेनअक्षय्यांगतिमाप्नुयात् ॥ गुडखंडंघृतान्नंचतथाशर्करयापिच ॥ घृतेनपरिपक्वान्नंदत्वाचब्राह्मणःपदम् ॥ स्यादितिशेषः ॥ शाल्योदनंरसालांचपानंबदरजंतथा ॥ यःप्रयच्छतिदुर्गायैसगच्छतिशिवालयम् ॥ शिवादुर्गा ॥ रसालासूप

शास्त्रेईषदम्लदधिशर्करापयःसाधितेंदुमरिचैःसुगालिता ॥ पित्तनाशमरुचिंनिहंतिवैमोदनंचकुरुतेरसालिका ॥पानकंवैद्यके ॥ गौडमम्लमन
म्लंवापानकंसुरभीकृतम् ॥ तदेवखंडमृद्वीकाशर्करासहितंपुनः ॥ साम्लंसुतीक्ष्णंसुहितंपानकंस्यान्निरत्ययम्॥निरत्ययंतत्कालम् ॥ [१]श्रद्धया
पायसंयुक्तंशर्करासहितंनरः ॥ यःप्रयच्छतिदुर्गायैतस्यराज्यंकरेस्थितम् ॥ कालिकापुराणे ॥ आमिक्षांपरमान्नंचदधिचापिसशर्करम् ॥
महादेव्यैनिवेद्यैववाजपेयफलंलभेत् ॥ दुर्गामुद्दिश्यपानीयंकेतकीशशिवासितम् ॥ यःप्रयच्छतिराजेंद्रसगणाधिपतिर्भवेत् ॥
आम्रंचनारिकेरंचखर्जूरंबीजपूरकम् ॥ यःप्रयच्छतिदुर्गायैसयातिपरमंपदम् ॥ फलंचवितरन्सर्वंनाशुभंकिंचिदाप्नुयात् ॥ भक्ष्यादि
पंचकैर्देवीदत्तैरेवाभितुष्यति ॥ भक्ष्यंभोज्यंचलेह्यंचपेयंचोष्यंचपंचमम् ॥ परमान्नंपिष्टकंचयावकंकृसरंतथा ॥ मोदकंपृथुका
दीनिदेव्यैपक्वानिचोत्सृजेत् ॥ दद्यादित्यर्थः ॥ निवेदयेन्महादेव्यैसर्वाणिव्यंजनानिच ॥ क्षीरादीनिचगव्यानिमाहिषाणिचसर्वशः ॥
तांबूलानिचदत्त्वातुगंधर्वैःसहमोदते ॥ विष्णुधर्मे ॥ तंतुसंतानसन्नद्धंरंजितंरागवस्तुना ॥ दुर्गेदेविभजस्वेदंवासस्तेपरिधीयताम् ॥
भविष्ये ॥ वस्त्राणितुविचित्राणिसूक्ष्माणिचमृदूनिच ॥ यःप्रयच्छतिदूर्गायैसगच्छतिशिवालयम् ॥ यावंतस्तंतवोवीरतेषुवस्त्रेषुसंस्थिताः ॥
तावद्वर्षसहस्राणिमोदतेचंडिकागृहे ॥ अलंकारंतुयोदद्याद्विप्रायाथसुरायवा ॥ सगच्छेद्वरुणंलोकंनानाभूषणभूषितः ॥ जातःपृथिव्यांकाले
नततोद्वीपपतिर्भवेत् ॥ विष्णुधर्मे ॥ विभूषणप्रदानेनराजाभवतिभूतले ॥ सुवर्णतिलकंयस्तुभगवत्यैप्रयच्छति॥सगच्छतिपरंस्थानंयत्रसा

---

[१] श्रद्धयायुक्तयथास्यात्तथा ।

न० ९

परमाकला॥सौवर्णैराजतेवापिअक्षिणीयःप्रयच्छति ॥ गोसहस्रफलंप्राप्यसूर्यलोकेमहीयते ॥ श्रोणिसूत्रप्रदानेनमहींसागरमेखलाम् ॥ प्रशास्तिनिहतामित्रोमित्रवृद्ध्याचमोदते ॥ हेमनूपुरदानेनस्थानंसर्वत्रविंदति ॥ शिवरहस्ये ॥ देदीप्यतेकनकदंडविराजितैश्चसच्चामरैः प्रचलकुंडलसुंदरीभिः ॥ दिव्यांगनास्तनविराजितभूषितांगःकृत्वातुचामरयुतांवरवस्त्रपूजाम् ॥ भविष्ये ॥ गैरिकस्यतुपात्राणिदुर्गायैयः प्रयच्छति ॥ तस्यपुण्यफलंप्रोक्तंतारागणपदंदिवि ॥ गैरिकंसुवर्णम् ॥ निष्ककोटिप्रदानाद्धिरजतस्यततोऽधिकम् ॥ हेमपात्राणियद्दत्वापुण्यंस्याद्वेदपारगे ॥ ताम्रपात्रप्रदानेनदेव्यैशतगुणंभवेत् ॥ तस्माच्छतगुणंप्रोक्तंदत्वामृन्मयमादरात् ॥ मृन्मयंकरकादि ॥ उपस्करप्रदानेनप्रियमाप्नोत्यनुत्तमम् ॥ उपस्करःपूजार्थधूपदीपादिपात्रघटादि ॥ चंद्रांशुनिर्मलंस्वच्छंदर्पणंमणिभूषितम् ॥ पद्मोपशोभितंकृत्वादिव्यमाल्यानुलेपनैः ॥ दुर्गायाःपुरतःकृत्वाविष्णोर्वाशंकरस्यवा ॥ राजसूयफलंप्राप्यहंसलोकेमहीयते ॥ हंसःसूर्यः ॥ शिवरहस्ये ॥ दत्वातुयःपरमभक्तियुतोभवान्याघंटांवितानमथचामरमातपत्रम् ॥ केयूरहारमणिकुंडलभूषितोऽसौरत्नाधिपोभवतिभूतलचक्रवर्ती ॥ भविष्ये ॥ शंखकुंदेंदुसंकाशंप्रवालमणिभूषितम् ॥ हेमदंडमयंछत्रंदुर्गायैयःप्रयच्छति ॥ सच्छत्रेणविचित्रेणकिंकिणीजालमालिना ॥ धार्यमाणेनशिरसिशिवलोकेमहीयते ॥ विष्णुधर्मे ॥ यानंशय्यांमणिंछत्रंपादुकेवाप्युपानहौ ॥ वाहनंगांगृहंवापित्रिदशायैप्रच्छति ॥ एकैकस्मादवाप्नोतिवह्निष्टोमफलंशुभम् ॥ भविष्ये ॥ ताम्रदंडंविचित्रंवैदुर्गायैयःप्रयच्छति ॥ सगच्छतिपरंस्थानंमातॄणांलोकपूजितम् ॥ हेमदंडंविचित्रंवैचामरंयःप्रयच्छति ॥ वायुलोकंसमासाद्यक्रीडतेवायुनासह ॥ आर्यायाश्चामरंदत्वामणिदंडविभूषितम् ॥ सुवर्णरूप

चित्रंवादुर्गालोकेमहीयते ॥ मयूरपिच्छव्यजनंनानारत्नविभूषितम् ॥ भगवत्यैनरोदत्वालभेद्बहुसुवर्णकम् ॥ तालवृंतंमहाबाहोचित्रकर्मोपशोभितम् ॥ भगवत्यैनरोदत्वावैष्णवस्यफलंलभेत् ॥ वैष्णवोयज्ञः ॥ घंटांनिवेदयेद्यस्तुलभतेवांछितंफलम् ॥ हिनस्तिदैत्यतेजांसिस्वनेनापूर्ययाजगत् ॥ साघंटापातुनोदेविपापेभ्योऽनःसुतानिव ॥ इतिसंपूज्यघंटांनिवेदयेत् ॥ अनःशकटमातरीतिकोशः ॥ आदित्यपुराणे ॥ यःशय्यांतुप्रयच्छेतदेवेषुचगुरुष्वपि ॥ ज्ञानवृद्धेषुविप्रेषुदाताननरकंव्रजेत् ॥ भविष्ये ॥ रत्नोपकरणैर्युक्तांसारदारुमयींशुभाम् ॥ शय्यांनिवेदयेद्यस्तुभगवत्यैनराधिप ॥ दुकूलवस्त्रतंतूनांपरिसंख्यातुयावती ॥ तावद्वर्षसहस्राणिदुर्गालोकेमहीयते ॥ विष्णुधर्मे ॥ पादुकासनदानेनभगवत्यैकृतेनतु ॥ अग्निष्टोमफलंप्राप्यविष्णुलोकेमहीयते ॥ योगांपयस्विनींशुद्धांतरुणींशीलमंडनाम् ॥ भगवत्यैनरोदद्यादश्वमेधफलंलभेत् ॥ वृषभंपरिपूर्णांगमुदासीनंशशिप्रभम् ॥ यस्तुदद्यान्नरोभक्त्याभगवत्यैसकृन्नरः ॥ यावंतिरोमकूपाणिवृषदेहस्थितानितु ॥ तावत्कल्पसहस्राणिरुद्रलोकेमहीयते ॥ सुविनीतांस्त्रियंदासींभृत्यकंवानराधिप ॥ प्रयच्छतिचदुर्गायैराजसूयाश्वमेधभाक् ॥ विष्णुधर्मे ॥ प्रतिपाद्यतथाभक्त्याध्वजंत्रिदशवेश्मनि ॥ निर्दहत्याशुपापानिमहापातकभागपि ॥ भविष्ये ॥ ध्वजंश्वेतपताकाढ्यमथवापंचरंगिकम् ॥ किंकिणीजालसंवीतंश्वेतपद्मोपशोभितम् ॥ दत्वादेव्यैमहाबाहोशक्रलोकेमहीयते ॥ ध्वजमालाकुलंयस्तुकुर्याद्वैचंडिकालयम् ॥ महाध्वजाष्टकंचापिदिशासुविदिशासुच ॥ कल्पानांतुशतंसाग्रंदुर्गालोकेमहीयते ॥ यावद्धनुःप्रमाणेनपताकाप्रतिपादिता ॥ तावद्वर्षसहस्राणिदुर्गालोकेमहीयते ॥ चतुर्हस्तंधनुः ॥ कालिकापुराणे ॥ प्रभूतबलिदानंचनवम्यांविधिवच्चरेत् ॥

कूष्मांडमिक्षुदंडंचमद्यमांसानिचैवहि ॥ एतेबलिसमाःप्रोक्तास्तृप्तौच्छागसमामताः ॥ भविष्ये ॥ नतत्रदेशेदुर्भिक्षंनचदुःखंप्रवर्तते ॥ नाकालेम्रियतेकश्चित्पूज्यतेयत्रचंडिका ॥ शरत्कालेमहाष्टम्यांचंडिकांयःप्रपूजयेत् ॥ विमानवरमारुह्यमोदतेब्रह्मणासह ॥ अथावरणपूजा ॥ देव्यादक्षिणेसिंहंप्रपूज्यपूर्वादिक्रमेण ॥ ॐह्रींजयंत्यैनमः ॐ ह्रींमंगलायैनमः ॐ ह्रींकाल्यै० ॐ ह्रींभद्रकाल्यैन० ॐ ह्रींकपालिन्यै० ॐ ह्रींदुर्गायै० ॐ ह्रींक्षमायै० ॐ ह्रींशिवायै० ॐ ह्रींधात्र्यै० ॐ ह्रींस्वहायैइतिप्रथमावरणम् ॥ ॐ ह्रींस्वधायै० १ ॐ ह्रींउग्रचंडिकायै० २ ॐ ह्रींप्रचंडायै० ३ ॐ ह्रींस्वाहायै० ४ ॐ ह्रींप्रह्वायै० ५ ॐ ह्रींचंडवत्यै० ६ ॐ ह्रींचंडरूपायै० ७ ॐ ह्रींउग्रदंष्ट्रायै० ८ ॐ ह्रींमहादंष्ट्रायै० ९ ॐ ह्रींदंष्ट्राकरालायै० १० इतिद्वितीयावरणम् ॐ ह्रींबहुरूपिण्यै० ॐ ह्रींग्रामण्यै० ॐ ह्रींभीमसेनायै० ॐ ह्रींविशालाक्ष्यै० भ्रामर्यै० मंगलायै० नंदिन्यै० भद्रायै० लक्ष्म्यै० भोगदायै० इति तृतीयावरणम् ॥ पृथिव्यै० मेधायै० साध्यायै० यशोवत्यै० शोभायै० बुहुरूपायै० धृत्यै० आनंदायै० सुनंदायै० नंदायै० इतिचतुर्थावरणम् ॥ अथचतुःषष्टिदेव्यः ॥ विजयायै० मंगलायै० महीधृत्यै० शिवायै० क्षमायै० सिद्ध्यै० तुष्ट्यै० जयायै० पुष्ट्यै० ऋद्ध्यै० रत्यै० दीप्त्यै ०कांत्यै० पद्मायै० लक्ष्म्यै० ईश्वर्यै० वृद्धिदायै० शक्त्यै० जयवत्यै० ब्राह्म्यै० जयंत्यै० अपराजितायै० अजितायै० मानिन्यै० श्वेतायै० दित्यै० मायायै० मोहिन्यै० रतिप्रियायै० लालसायै० तारायै० विमलायै० कौमार्यै० शरण्यै० गोरूपिण्यै० क्षमायै० मत्यै० दुर्गायै० क्रियायै० अरुंधत्यै० घंटायै० करालायै० कपालिन्यै० रौद्र्यै० कालिकायै० त्रिनेत्रायै० सुरूपायै० बहुरूपायै० रिपुहंत्र्यै०

अंबिकायै० चर्चिकायै० देवपूजितायै० वैवस्वत्यै० कौमार्यै० माहेश्वर्यै० वैष्णव्यै० महालक्ष्म्यै० काल्यै० कौशिक्यै० शिवदूत्यै० चामुंडायै० शिवप्रियायै० दुर्गायै० महिषमर्दिन्यै० ॥ ६४ ॥ अथमातरः ॥ ब्राह्म्यै० माहेश्वर्यै० कौमार्यै० वैष्णव्यै० वाराह्यै० इंद्राण्यै० चामुंडायै० मध्येमहालक्ष्म्यै० ततःकालिकालिस्वाहा हृदयायनमः ॥ इत्यग्नीशाननिर्ऋतिवायव्यकोणेषु ॥ कालिकालिलोहदंडायैस्वा० ॥ अस्त्रायफट् ॥ कालिकालिलोहदंडायैस्वाहानेत्रे पुरतः ॥ अथपंचवक्त्राणि ॥ ईशानायै० शिरसि० कालिकालितत्पुरुषायै० मुखे ॥ वज्रेश्वरीघोरायै० हृदये० ॥ लोहदंडायै० वामदेवायै० पादयोःस्वाहा ॥ सद्योजातायै० सर्वांगे० ॥ अथआयुधानिदक्षणोर्ध्वकरादि ॥ त्रिशूलम् ॥ खड्गम् ॥ बाणम् ॥ शक्तिम् ॥ वामेखेटम् ॥ पाशम् ॥ अंकुशम् ॥ घंटाम् ॥ ततोवज्रनखदंष्ट्रायुधायमहासिंहासनाय ॐ हुंफट् नमः ॥ इतिसिंहम् ॥ महिषासनाय० नागपाशाय० इतिनाममंत्रैःपूजाकार्या ॥ भविष्ये ॥ वर्षैःपद्मसहस्रैस्तुयत्पापंसमुपार्जितम् ॥ तत्सर्वंविलयंयातिघृताभ्यंगेनवैनृप ॥ घृतेनपयसादध्नास्नापयेच्चंडिकांनृप. ॥ निंबपत्रैश्चगंधाद्यैर्घर्षयेद्यत्नतस्ततः ॥ इतिदुर्गाभक्तितरंगिण्यांमहानवमीदुर्गापूजाविधिः ॥ ॥ अथकार्तिकशुक्लनवम्यांअक्षय्यनवमीव्रतकथा ॥ वालखिल्याऊचुः कार्तिकेशुक्लनवमीतत्राभूद्द्वापरंयुगम् ॥ पूर्वापराह्णगाग्राह्याक्रमाद्दानोपवासयोः ॥ १ ॥ अत्रकूष्मांडकोनामहतोदैत्यस्तुविष्णुना ॥ तद्रोमभिःसमुद्भूतावल्ल्यः कूष्मांडसंभवाः ॥ २ ॥ तस्मात्कूष्मांडदानेनफलमाप्नोतिनिश्चितम् ॥ कूष्मांडंपूजयेच्चैवगंधपुष्पाक्षतादिना ॥ ३ ॥ पंचरत्नैःसमा

---

१ यैरर्चयेदितिपाठः ।

युक्तंगोघृतेनसमन्वितम् ॥ फलान्नदक्षिणायुक्तंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ४ ॥ कूष्मांडंबहुबीजाढ्यंब्रह्मणानिर्मितंपुरा ॥ दास्यामिविष्णुवे
तुभ्यंपितॄणांतारणायच ॥ ५ ॥ देवस्यत्वेतिमंत्रेणपितॄणांदत्तमक्षयम् ॥ अस्यामेवनवम्यांतुकुर्यात्कृष्णेनमोनरः ॥ ६ ॥ स्वशा
खोक्तेनविधिनातुलस्याःकरपीडनम् ॥ कन्यादानफलंतस्यजायतेनात्रसंशयः ॥ ७ ॥ कार्तिकेशुक्लनवमीमवाप्यविजितेंद्रियः ॥ हरिंविधाय
सौवर्णंतुलस्यासहितंशुभम् ॥ ८ ॥ पूजयेद्विधिवद्भक्त्यात्रतीतत्रदिनत्रयम् ॥ एवंयथोक्तविधिनाकुर्याद्वैवाहिकंविधिम् ॥ ९ ॥ ग्राह्यांत्रिरात्र
मत्रैवनवम्याअनुरोधतः ॥ मध्याह्नव्यापिनीग्राह्यानवमीपूर्ववेधिता॥ १० ॥ धात्र्यश्वत्थौचएकत्रपालयित्वासमुद्वहेत् ॥ ननश्यतेतस्यपुण्यं
कल्पकोटिशतैरपि ॥ ११ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ बभूवविष्णुकांच्यांतुक्षत्रियःकनकाभिधः ॥ १२ ॥ धनाढ्योवैश्यवृ
त्तिश्चवैष्णवोराजपूजितः ॥ बहुकालोगतस्तस्याविनापत्यंमुनीश्वराः ॥ १३ ॥ ॥ ततोनानाव्रतैर्जाताकन्याकमललोचना ॥ सुरूपालक्षणो
पेतानानागुणसमन्विता॥१४॥ पितातस्यानामचक्रेकिशोरीतिचविश्रुतम् ॥ एकदातद्गृहंयातोजन्मपत्रनिरीक्षकः॥१५॥ दर्शयित्वाजन्मपत्रं
कथंकन्याभवेदियम् ॥ इतिपृष्टःक्षणंध्यात्वाकनकशृणुमेवचः ॥ १६ ॥ यदिब्रवीमिसत्यंचेत्तवदुःखंभविष्यति ॥ यद्यसत्यमहं
ब्रूयांमिथ्यात्वंममजायते ॥ १७ ॥ तस्मात्सत्यंवदिष्यामिरोचतेयत्तथाकुरु ॥ अस्याःकरग्रहंकुर्याद्योसौवज्रान्मरिष्यति ॥१८॥ इतितद्वच
नंश्रुत्वाकनकोदुःखितोभवत् ॥ विवाहंनचकारास्याःसाचब्राह्मणपूजने ॥ १९ ॥ नियुक्तान्यद्गृहंदत्त्वानानेयामन्मुखाग्रतः ॥ दृष्ट्वेमांरूपसंप

---

१ अब्रवीदितिशेषः ।

न्नांदुःखंमेऽद्धाभविष्यति॥२०॥स्थित्वान्यस्मिन्गृहेसातुद्विजातिथ्यमचीकरत्॥कदाचिद्दैवयोगेनतत्रागाद्विजपुंगवः ॥ २१॥ यात्रार्थंविष्णुकां
च्यांतुवैशाखेमासिशंकरः ॥ कनकोविप्रशुश्रूषीज्ञात्वात्रैवसमागतः ॥ २२ ॥ आगत्यांगणमध्येतुउपविष्टोद्विजोत्तम॥२३॥किशोर्यागत्यचा
तिथ्यंशंकरस्यकृतंतदा ॥ २४ ॥ दृष्ट्वातांतरुणींनम्रांसुवेषांविनयान्विताम्॥अजातकरपीडांचसखींदृष्ट्वाभ्युवाचसः ॥२५॥ शंकरउवाच ॥
चंदनेवदशीघ्रंत्वंकिशोरीनविवाहिता ॥ किमत्रकारणंजातातरुणीकामरूपिणी ॥ २६ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाचंदनासर्वमब्रवीत् ॥ तदाकृपालु
नातेनतत्पित्रग्रेनिवेदितम् ॥ २७ ॥ अस्यैमंत्रंप्रयच्छामिश्रीविष्णोर्द्वादशाक्षरम् ॥ करोतुवर्षत्रितयंजपमस्यसुलोचना॥२८॥प्रातःस्नानवती
चास्तुतुलसीवनपालिका॥कार्तिकस्यसितेपक्षेनवम्यांविष्णुनासह ॥२९॥ सौवर्णेनतुलस्याश्चविवाहंकारयत्वियम्॥तेनव्रतप्रभावेणविधवान
भविष्यति॥३०॥तत्पित्रापितथेत्युक्तंप्रायश्चित्तंसदत्तवान् ॥ किशोर्यैवैष्णवंधर्मंसमग्रंचादिदेशसः॥३१॥द्विजेनतेनयत्प्रोक्तंकिशोर्यापितथाक
रोत्॥वर्षत्रयंयथाशास्त्रंकिशोर्यातद्व्रतंकृतम्॥३२॥चतुर्थेकार्तिकेमासिकिशोरीस्नपनायच॥प्रातःकालेगताबालातस्मिन्मार्गेसुलोचना ॥३३॥
[1]क्षत्रियेणयदादृष्टाप्रापमोहंजडात्मकः ॥ पृष्ठतस्यास्तुसंलग्नोभावयंस्तामनिंदिताम् ॥ ३४ ॥ केचित्तांददृशुर्दूरात्केचित्पश्यंतिगुप्तितः ॥
स्त्रियोपितांप्रपश्यंतिपुरुषाणांतुकाकथा ॥ ३५ ॥ यथाद्वितीयाचंद्रस्यदर्शनेचोत्सुकाजनाः ॥ तथारात्रौप्रतीक्षंतितद्वारेसकलाजनाः ॥३६॥
निमेषमात्रमर्केणदृष्टास्थित्वातुबालिका ॥ अधिकंकिंवर्णनीयंतत्सौंदर्यंमुनीश्वराः ॥ ३७ ॥ केचिद्वदंतिदेवीयंनागकन्येतिचापरे ॥ रुद्रसं

---

[1] विलेप्याख्येन ।

मोहनार्थायजातासाकिलमोहिनी ॥ ३८ ॥ सानपश्यतिलोकांश्चनमार्गेनसखीगणम् ॥ ध्यायंतीहृदयेविष्णुंतुलसींदेवरूपिणीम् ॥ ३९ ॥
तांग्रहीतुंमनश्चक्रेविलेपीद्रव्यवान्बली ॥ नानाभेदाःकृतास्तेननलेभेचांतरंक्वचित् ॥ ४० ॥ मालाकारीगृहंगत्वातस्यैद्रव्यमयच्छत ॥ येन
केनप्रकारेणकिशोर्यासहसंगमः ॥ ४१ ॥ यथास्यात्क्रियतांभद्रेदेयमस्माच्चतुर्गुणम् ॥ प्रतिमासंकिशोर्यादीयमानाद्द्रव्यादधिकंददामीत्य
र्थः ॥ तयाचविविधोपायाद्दृष्टास्तद्ग्रहणायच ॥ ४२ ॥ नददर्शतथोपायमवदत्साविलेपिनम् ॥ नदृश्यतेमयोपायस्त्वयायत्प्रोच्यतेधुना ॥
मयातदेवकर्तव्यंद्रव्यग्रहणसिद्धये ॥ ४३ ॥ विलेप्युवाच ॥ तवकन्यातुभूत्वाहंनयामिकुसुमानिच॥अग्रेयद्भाविभवतुगृहाणाद्विशतंशतम् ॥
॥ ४४ ॥ तयापिचतथेत्युक्तेसप्तम्यांनिश्चयःकृतः ॥ अष्टम्यांसागतातत्राकिशोरीतामुवाचह ॥ ४५ ॥ मालाकारिश्वोनवमीतुलस्याःपाणिपी
डनम् ॥ वर्ततेऽतस्त्वयाऽऽनेयामुकुटाःपुष्पसंभवाः ॥ ४६ ॥ मालिन्युवाच ॥ मत्कन्याचागताग्रामान्नानाकौतुककारिणी ॥ यद्यत्प्रोक्तंत्व
याबालेसमानेष्यातिसत्वरम् ॥ ४७ ॥ तयापिचतथेत्युक्तामालिनीस्वगृहंययौ ॥ कथितःसर्ववृत्तांतोविलेप्यग्रेततोभवत् ॥ ४८ ॥ प्राप्ताम
येंद्रपदवीत्येवंसुखमवापसः ॥ मालिन्यारचितारात्रौमुकुटाविविधास्तदा ॥ ४९ ॥ विष्णुकांच्यांतदाराजाजयसेनोबभूवह ॥ तस्य
पुत्रोमुकुंदोभूत्सूर्यभक्तिपरायणः ॥ ५० ॥ किशोर्यास्तुश्रुतातेनवार्तैयमतिसुंदरा ॥ तदातेनमुकुंदेनसंकल्पःकृतएवहि ॥ ५१ ॥
किशोरीयदिभार्यामेभविष्यातिदिवाकर ॥ तदान्नमहमश्नामिअन्यथास्यान्मृतिर्मम ॥ ५२ ॥ कृत्वेत्थंसतुसंकल्पमुपवासान्प्रचक्रमे ॥
सप्तमेऽहनिसूर्योसौस्वप्नेवचनमब्रवीत् ॥ ५३ ॥ सूर्यउवाच ॥ किशोर्याविधवायोगोवर्ततेऽसौकथंभवेत् ॥ सातेपत्नीप्रदास्यामित्व

न्यांपद्मायतेक्षणाम् ॥ ५४ ॥ मुकुंदउवाच ॥ यदिदेवप्रसन्नोसिविश्वंसृजसित्वंप्रभो ॥ बालवैधव्ययोगंचहंतुंत्वंचक्षमोह्यसि ॥ ५५ ॥
इतितस्यवचःश्रुत्वासांत्वनाबहुलाकृता ॥ नमन्यतेमुकुंदोसौतथेत्युक्त्वागतोरविः ॥ ५६ ॥ तुलसीव्रतमाहात्म्याद्वैधव्यंतुगमिष्यति ॥
रात्रौस्वप्नःकिशोर्यास्तुतस्यामेवाभ्यजायत ॥ ५७ ॥ आगताकन्यकाकाचिद्भर्त्रासहमुदान्विता ॥ भर्तारंवदतिस्वप्नेमममाताकिशोरिका ॥
॥ ५८ ॥ तद्भर्त्रापितथेत्युक्तंप्रदास्येबलिमुत्तमम् ॥ एतद्धस्तेनपश्चात्तुविवाहोस्याभविष्यति ॥ ५९ ॥ श्रुत्वाबलिप्रदानंसास्वप्नेचिंतातुरा
भवत् ॥ क्वद्वादशाक्षरीविद्याक्वेदंविष्णुसमर्चनम्॥६०॥नरकद्वारमूलंक्वमद्धस्तात्पशुमारणम् ॥ एवंसातुसमुत्थायस्वप्नोयमितिनिश्चितम् ॥
॥ ६१ ॥ भावयित्वासमाहूयचंदनांवाक्यमब्रवीत् ॥ निवेद्यदृष्टंस्वप्नंतुकीदृगस्यफलंवद ॥ ६२ ॥ चंदनोवाच ॥ फलंतुसम्यक्कल्याणित
वानिष्टंविनंक्ष्यति ॥ विवाहोभविताशीघ्रंतुलसीव्रतकारणात् ॥ ६३ ॥ इत्थंस्वप्नफलंश्रुत्वाततःकुक्कुटशब्दितम् ॥ श्रुत्वासासहसोत्थायस्ना
नोद्योगमचीकरत् ॥ ६४ ॥ यावदायातिसास्नानंकृत्वागेहंकिशोरिका ॥ तावद्विलेपीमालिन्याःपुत्रीभूत्वासमाययौ ॥ ६५ ॥ कृत्वाकेशां
श्चगोपुच्छैःश्मश्रुचोत्पाटितंबलात् ॥ इतरेशाटकेगृह्यनिंबुभ्यांचस्तनौकृतौ ॥६६॥ सर्वालंकारशोभाढ्याकटाक्षयतिचापरान् ॥ नज्ञातासा
तुकेनापिपुमान्स्त्रीरूपधारकः ॥ ६७ ॥ ध्यानंकृत्वातयाहस्तौप्रसार्यैतेयदातदा ॥ दत्तोविलेपीपुष्पाणिविलोकयतिसर्वतः ॥ ६८ ॥ कथम
स्याममस्पर्शोभविष्यतीतिचिंतयन् ॥ एवंदिनत्रयंतस्यप्रयातंतुमुनीश्वराः ॥ ६९ ॥ तस्मिन्नहनिसंजातःकनकःशोकपीडितः ॥ किंकार्यम
धुनास्माभीराजपुत्रोवरिष्यति ॥ ७० एवंचिंतयतस्तस्यप्रातःकालोबभूवह ॥ राजलोकाःसमायाताग्रहीत्वावस्त्रवाहनम् ॥ ७१ ॥ अभ्यं

तरेसमागत्यमंत्रीवचनमब्रवीत् ॥ गृहेऽस्तितवकन्यैकामुकुंदार्थंप्रदीयताम् ॥ ७२ ॥ माविचारोस्तुभवतोनृपाज्ञापरिपाल्यताम् ॥ कनकेन
तथेत्युक्तंममभाग्यमुपस्थितम् ॥ ७३ ॥ महाराजकुमारस्यवधूःकन्याभविष्यति ॥ ततःप्रोवाचमंत्रीतंद्वादश्यांलग्नमुत्तमम् ॥ ७४ ॥ रा
त्रौतिष्ठतियुग्माख्यंरविः षष्ठेविधुश्चखे ॥ आयेभौमोगुरुर्धर्मेपंचमेबुधभार्गवौ ॥ ७५ ॥ शनिस्तृतीयेऽरौराहुविवाहसमयःसतु ॥ उभौसंभृत
संभारावुभावपिधनान्वितौ ॥ ७६ द्वादश्यामाययौसायंराजपुत्रःससैनिकः ॥ अब्रवीत्तत्रकनकंतेकीराजपुरोहितः ॥ ७७ ॥ तेक्युवाच ॥
अथोनिरोधःक्रियतांकिशोर्याश्चनिपाज्ञया ॥ भविष्यतिमहादेवीनोदृश्यापुरुषैःक्वचित् ॥७८॥ इतितद्वचनंश्रुत्वापुरुषास्तुनिराकृताः ॥ जा
यारूपोविलेपीतुदैवात्तत्रैवसंस्थितः ॥ ७९ ॥ ततोर्द्धरात्रवेलायांमुकंदोभ्यंतरंययौ ॥ तुलस्यग्रेस्थिताबालाकिशोरीत्वस्मरद्धरिम् ॥
॥ ८० ॥ ततोघनघटाशब्दस्तुमुलःसमपद्यत ॥ महावायुर्ववौतत्रप्रशांताःसर्वदीपकाः ॥ ८१ ॥ विद्युल्लताश्चस्फुरिताअंधीभूतो
खिलोजनः ॥ मिथ्यानभास्करवचोमुकुंदोचिंतयद्धृदि ॥ ८२ ॥ अन्यैःप्रकीर्तितंलोकैर्वैधव्यस्यतुकारणम् ॥ भीतोमुकुंदोहृदये
यावद्ध्यायतिभास्करम् ॥ ८३ ॥ तस्यांसंधौधृतंतस्याःकरपद्मंविलोपिना ॥ तस्याःकरस्यसंसर्गात्स्वर्गाद्वज्रंपपातह ॥ ८४ ॥
नीतस्तेनविलेपीतुतत्कालंयममंदिरम् ॥ बाह्यआसीत्कलकलोमुकुंदोयंमृतस्त्विति ॥ ८५ ॥ क्षणादेवततोज्ञातंमालाकारसुता
मृता ॥ ततस्तयोर्विवाहोभूद्राज्यंप्रापकिशोरिका ॥ ८६ ॥ किशोर्याश्चसमुत्पन्नाभ्रातरस्तुलसीव्रतात् ॥ आदौशास्त्रंसत्यमासीत्ततो

---

१ षष्ठस्थाने ।

देवोदिवाकरः ॥ ८७ ॥ तुलसीव्रतमाहात्म्यात्कथंनस्युर्मनोरथाः ॥ सौभाग्यार्थंधनार्थंचविद्यार्थंरुङ्निवृत्तये ॥ संतत्यर्थंप्रकर्तव्यंतुलस्याःपाणिपीडनम् ॥ ८८ ॥ इतिश्रीसनत्कुमारसंहितायांकार्तिशुक्लनवम्यांकूष्मांडदानात्मकंव्रतंतुलसीविवाहव्रतंचसंपूर्णम् ॥ ॥ इतिनवमीव्रतानिसमाप्तानि ॥ ॥

अथदशमीव्रतानिलिख्यंते ॥ ॥

अथज्येष्ठशुक्लदशम्यांदशहराख्यायांस्नानदानाद्यात्मकंव्रतम्॥ स्कांदे ॥ ज्येष्ठस्यशुक्लदशमीसंवत्सरमुखीस्मृता ॥ तस्यांस्नानप्रकुर्वीतदानंचैवविशेषतः ॥ यांकांचित्सरितंप्राप्यदद्यादर्घ्यं[1]तिलोदकम् ॥ मुच्यतेदशभिःपापैःसुमहापातकोपमैः ॥ ज्येष्ठशुक्लदशम्यांतुभवेद्भौमदिनंयदि ॥ ज्ञेयाहस्तर्क्षसंयुक्तासर्वपापहरातिथिः ॥ वराहपुराणे ॥ दशमीशुक्लपक्षेतुज्येष्ठमासेबुधे[2]ऽहनि ॥ अवतीर्णायतःस्वर्गाद्धस्तर्क्षेचसरिद्वरा ॥ हरतेदशपापानितस्माद्दशहरास्मृता ॥ स्कांदे ॥ज्येष्ठेमासिसितेपक्षेदशम्यांबुधहस्तयोः ॥ गरानंदेव्यतीपातेकन्याचंद्रेवृषेरवौ ॥ दशयोगेनरःस्नात्वासर्वपापैःप्रमुच्ये ॥ भविष्ये ॥ तस्यांदशम्यामेतच्चस्तोत्रंगंगाजलेस्थितः ॥ यःपठेद्दशकृत्वस्तुदरिद्रोवापिचाक्षमः ॥ सोपितत्फलमाप्नोतिगंगांसंपूज्ययत्नतः ॥ इतिदशहरायांस्नानादिविधिः ॥ अथस्कांदोक्तंदशहराख्यगंगास्तोत्रंतत्पाठप्रकारश्च ॥ चतुर्भुजां[3]त्रिनेत्रांचसर्वावयवशोभिताम् ॥ रत्नकुंभसितांभोजवरदाभयसत्कराम् ॥ श्वेतवस्त्रपरीधानांमुक्तामणिविभूषिताम् ॥ एवंध्यायेत्सुसौम्यांचचंद्रायुतसमप्रभाम् ॥ चामरैर्वीज्यमानांचश्वेतच्छत्रोपशोभिताम् ॥ सुप्रसन्नांचवरदांकरुणार्द्रांनिरंतराम् ॥ सुधाप्लावितभूपृष्ठांदिव्यगंधानुलेपनाम् ॥ त्रैलोक्यपूजितांगंगांसर्वदेवैरधिष्ठितां ॥ दिव्यरत्नविभूषांचदिव्य

---

[1] अर्घ्यमितिपूजोपलक्षणम् तिलोदकमितितीर्थप्राप्तिनिमित्तकतर्पणानुवादःकौस्तुभे । [2] कुजेइतिक०पा० । [3] चतुर्भुजामित्यारभ्यभक्तितइत्यंतग्रंथःकाशीखंडेकेषुचित्स्थलेष्वन्यपाठयुक्तोदृश्यते।

माल्यानुलेपनाम् ॥ ध्यात्वाजलेथमंत्रेणकुर्यादर्चांचभक्तितः ॥ ॐनमोभगवतिहिलिहिलिमिलिमिलिगंगेमांपावयपावयस्वाहा ॥ अनेनमंत्रेणागमोक्तपंचोपचारान्पुष्पांजलिंचश्रीगंगायैनिवेदयेत् ॥ एवंश्रीगंगायाध्यानार्चनेविधायपश्चाज्जलमध्येस्थित्वाअद्येत्यादिज्येष्ठमासेसितेपक्षेप्रतिपदमारभ्यदशमीपर्यंतंप्रतिदिनंदशदशवारमेकोत्तरवृद्ध्यावासर्वपापक्षयार्थंगंगास्तोत्रजपमहंकरिष्ये इतिसंकल्प्यस्तोत्रंपठेत् ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॐ नमःशिवायैगंगायैशिवदायैनमोनमः ॥ नमस्तेविष्णुरूपिण्यैब्रह्ममूर्त्यैनमोस्तुते ॥ १ ॥ नमस्तेरुद्ररूपिण्यैशांकर्यैतेनमोनमः ॥ सर्वदेवस्वरूपिण्यैनमोभेषजमूर्तये ॥ २ ॥ सर्वस्यसर्वव्याधीनांभिषक्श्रेष्ठ्यैनमोस्तुते ॥ स्थास्नुजंगमसंभूतविषहंत्र्यैनमोस्तुते ॥ ३ ॥ संसारविषनाशिन्यैजीवनायैनमोस्तुते ॥ तापत्रितयसंहंत्र्यैप्राणेश्यैतेनमोनमः ॥ ४ ॥ शांतिसंतानकारिण्यैनमस्तेशुद्धमूर्तये ॥ सर्वसंशुद्धिकारिण्यैनमःपापारिमूर्तये ॥ ५ ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदायिन्यैभद्रदायैनमोनमः ॥ भोगोपभोगदायिन्यैभोगवत्यैनमोस्तुते ॥ ६ ॥ मंदाकिन्यैनमस्तेस्तुस्वर्गदायैनमोनमः ॥ नमस्त्रैलोक्यभूषायैत्रिपथायैनमोनमः ॥ ७ ॥ नमस्त्रिशुक्लसंस्थायैक्षमावत्यैनमोनमः ॥ त्रिहुताशनसंस्थायैतेजोवत्यैनमोनमः ॥ नंदायैलिंगधारिण्यै[2]सुधाधारात्मनेनमः ॥ ८ ॥ नमस्तेविश्वमुख्यायैरेवत्यैतेनमोनमः ॥ बृहत्यैचनमस्तेस्तुलोकधात्र्यैनमोस्तुते ॥ ९ ॥ नमस्तेविश्वमित्रायैनंदिन्यैतेनमोनमः ॥ पृथ्व्यैशिवामृतायैचसुवृषायैनमोनमः ॥ १० ॥ परापरशताढ्यायैतारायैतेनमोनमः ॥ पाशजालनिकृंतन्यैअभिन्नायैनमोस्तुते ॥ ११ ॥ शांतयैचवरिष्ठायैवरदा

---

[1] जगद्धात्र्यैनमोनमइत्यपिपाठःकौ० । [2] नारायण्यैनमोनमइत्यपिपाठः ।

यैनमोनमः ॥ उस्रायैसुखजग्ध्यैचसंजीविन्यैनमोस्तुते ॥ १२ ॥ ब्रह्मिष्ठायैब्रह्मदायैदुरितघ्न्यैनमोनमः ॥ प्रणतार्तिप्रभंजिन्यैजगन्मात्रेनमोस्तु
ते ॥ १३ ॥ सर्वापत्प्रतिपक्षायैमंगलायैनमोनमः ॥ शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणे ॥ १४ ॥ सर्वस्यार्तिहरेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ नि
र्लेपायैदुर्गहंत्र्यैदक्षायैतेनमोनमः॥१५॥परा[१]परपरायैचगंगेनिर्वाणदायिनि॥गंगेममाग्रतोभूयागंगेमेतिष्ठपृष्ठतः॥१६॥गंगेमेपार्श्वयोरेधित्वयिगंगे
स्तुमेस्थितिः ॥ आदौत्वमंतेमध्येचसर्वंत्वंगांगतेशिवे ॥ १७ ॥ त्वमेवमूल[२]प्रकृतिस्त्वंपुमान्परएवहि ॥ गंगेत्वंपरमात्माचशिव
स्तुभ्यंनमःशिवे ॥ १८ ॥ यइदंपठतेस्तोत्रंशृणुयाच्छ्रद्धयापियः ॥ दशधामुच्यतेपापैःकायवाक्चित्तसंभवैः ॥ १९॥रोगस्थो
मुच्यतेरोगाद्विपद्भ्यश्चविपद्युतः ॥ मुच्यतेबंधनाद्बद्धोभीतोभीतेःप्रमुच्यते ॥ २० ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिप्रेत्य[३]ब्रह्मणिलीयते ॥
दिव्यंविमानमारुह्यदिव्यस्त्रीपरिवीजितः ॥ २१ ॥ इमंस्तवंगृहेयस्तुलेखयित्वाविनिक्षिपेत् ॥ नाग्निचोरभयंतस्यपापे
भ्योहिभयंनहि ॥ २२ ॥ ज्यैष्ठेमासिसितेपक्षेदशमीहस्तसंयुता ॥ संहरेत्त्रिविधंपापंबुधवारेणसंयुता ॥ २३ ॥ तस्यांदश
म्यामेतच्चस्तोत्रंगंगाजलेस्थितः ॥ यःपठेद्दशकृत्वस्तुदरिद्रोवापिचाक्षमः ॥ २४ ॥ सोपितत्फलमाप्नोतिगंगांसंपूज्ययत्नतः ॥ पूर्वोक्तेनविधा
नेनयत्फलंसंप्रकीर्तितम् ॥ २५ ॥ यथागौरीतथागंगातस्माद्गौर्यास्तुपूजने ॥ विधिर्योविहितःसम्यक्सोपिगंगाप्रपूजने ॥ २६ ॥ यथा[४]शिव
स्तथाविष्णुर्यथालक्ष्मीस्तथाउमा ॥ यथाउमातथागंगाचतूरूपंनभिद्यते ॥ २७ ॥ विष्णुरुद्रांतरंयच्चश्रीगौर्योरंतरंतथा ॥ गंगागौर्योरंतरंच
योब्रुतेमूढधीस्तुसः ॥ २८ ॥ रौरवादिषुघोरेषुनरकेषुपतत्यधः ॥ अदत्तानामुपादानंहिंसाचैवाविधानतः ॥ २९ ॥ परदारोपसेवाचकायि

---

[१] परात्परतरेतुभ्यंनमस्तेमोक्षदेसदाइत्यपिपाठः । [२] त्वंहिनारायणःपरइत्यपिपाठः । [३] चात्रिदिवंव्रजेत् । [४] त्वंयाहंतथाविष्णोयथात्वंतुतथाह्यमेतिपाठःकाशीखंडे ।

कंत्रिविधंस्मृतम् ॥ पारुष्यमनृतंचैवपैशुन्यंचापिसर्वतः ॥ ३० ॥ असंबद्धप्रलापश्चवाङ्मयंस्याच्चतुर्विधम् ॥ परद्रव्येष्वभिध्यानंमनसानि
ष्टचिंतनम् ॥ ३१ ॥ वितथाभिनिवेशश्चमानसंत्रिविधंस्मृतम् ॥ एतानिदशपापानिहरत्वमथजाह्नवि ॥३२ ॥दशपापहरायस्मात्तस्माद्दशह
रास्मृता ॥ एतैर्दशविधैःपापैःकोटिजन्मसमुद्भवैः ॥ ३३ ॥ मुच्यतेनात्रसंदेहःसत्यंसत्यंगदाधर ॥ दशत्रिंशच्छतान्सर्वान्पितॄनथपिताम
हान् ॥ उद्धरत्येवसंसारान्मंत्रेणानेनपूजिता ॥ ३४ ॥ ॐ नमोभगवत्यैनारायण्यैदशपापहरायैशिवायैगंगायैविष्णुमुख्यायैक्षयायैरेवत्यै
भागीरथ्यैनमोनमः ॥ ज्येष्ठेमासिसितेपक्षेदशम्यांबुधहस्तयोः ॥ गरानंदेव्यतीपातेकन्याचंद्रेवृषेरवौ ॥ दशयोगेनरःस्नात्वासर्वपापैःप्रमु
च्यते ॥ ३५ ॥ सितमकरनिषण्णांशुभ्रवर्णांत्रिनेत्रांकरधृतकलशोद्यत्सोत्पलाभीत्यभीष्टाम् ॥ विधिहरिहररूपांसेंदुकोटीरजुष्टांकलितासित
दुकूलांजाह्नवींतांनमामि ॥ ३६ ॥ आदावादिपितामहस्यनियमव्यापारपात्रेजलंपश्चात्पन्नगशायिनोभगवतःपादोदकंपावनम् ॥ भूयःशंभु
जटाविभूषणमणिर्जह्नोर्महर्षेरियंकन्याकल्मषनाशिनीभगवतीभागीरथीदृश्यते ॥ ३७ ॥ ॥ इतिकाशीखंडेदशहरास्तोत्रंसंपूर्णम् ॥ ॥
अथआषाढशुक्लदशमीमन्वादिः ॥ सापूर्वाह्णव्यापिनीग्राह्या ॥ ॥ अथयस्यांकस्यांचिच्छुक्लदशम्यामाशादशमीव्रतंहेमाद्रौभविष्ये ॥ युधि
ष्ठिरउवाच ॥ ॥ [2]कथमाशादशम्येषागोविंदक्रियतेकदा ॥ [3]दमयंत्यानलस्यैवययाजातःसमागमः ॥ ॥ कृष्णउवाच ॥ ॥ राज्याशया

---

[1] काशीखंडेतुनमः शिवायैइत्यारभ्यमूढधीस्तुसइत्यंतमेवस्तोत्रमस्ति ॥ अग्रेरौरवादिष्वित्यादयोदृश्यतेइत्यंताःश्लोकाःकौस्तुभेदृष्टाः ॥ मंत्रोपिकाशीखंडेभिन्नएवापेलभ्यते । [2] हेमाद्रौतु इतः प्रथमंपार्थपथिइत्यारभ्यभर्त्रासहसमागमइत्यंताकथाऽधिकास्तितांविहायानेनग्रंथकृताऽग्रिमंविधिमात्रंलिखितम् ॥ अत्रयद्यपिहेमाद्रौबहुषुस्थलेषुपाठभेदोदृश्यतेतथापिग्रंथकारानुरोधेनेदंलिखितमि तिद्रष्टव्यम् । [3] सर्वमेतत्समाचक्ष्वमासतिथ्यादियादवेतिपाठोहेमाद्रौ ।

राजपुत्रःकृष्यर्थंचकृषीवलः ॥ वाणिज्यार्थंवणिक्पुत्रःपुत्रार्थंगुर्विणीतथा ॥ धर्मकामार्थसंसिद्ध्यैलोकःकन्यावरार्थिनी ॥ यष्टुकामोद्विजवरोयोगीश्रेयोर्थमेवच ॥ चिरप्रवासितेकांतेबालेदंतनिपीडिते ॥ एतदन्येषुकर्तव्यमाशाव्रतमिदंतदा ॥ यदायस्यभवेदार्तिःकार्यंतेनतदाव्रतम् ॥ शुक्लपक्षेदशम्यांतुस्नात्वासंपूज्यदेवताः ॥ नक्तमाशाःसुपूज्यावैपुष्पालक्तकचंदनैः ॥ गृहांगणेलेखयित्वायवैःपिष्टातकेनवा ॥ स्त्रीरूपाश्चाधिदेवस्यशस्त्रवाहनचिह्निताः ॥ अधिदेवस्यतत्तद्दिक्पालस्येंद्रादेस्तत्तच्छस्त्रैर्वाहनैश्चचिह्नितालेखयित्वेत्यर्थः ॥ दत्वाघृताक्तंनैवेद्यंपृथग्दीपांश्चदापयेत् ॥ फलानिकालजातानिततःकार्यंनिवेदयेत् ॥ आशास्वाशाःसदासंतुसिद्ध्यंतांमेमनोरथाः ॥ भवतीनांप्रसादेनसदाकल्याणमस्त्विति ॥ एवंसंपूज्यविधिवद्दत्वाविप्रायदक्षिणाम् ॥ अनेनक्रमयोगेनमासिमासिसमाचरेत् ॥ वर्षमेकंकुरुश्रेष्ठततःपश्चात्समुद्यजेत्[1] ॥ अर्वाक्संवत्सरस्यापिसिद्ध्यर्थंवासमुद्यजेत् ॥ सौवर्णींकारयेदाशारौप्याःपिष्टातकेनवा ॥ ज्ञातिबंधुजनैःसार्द्धंततःसम्यगलंकृतः ॥ पुजयेत्क्रमयोगेनमंत्रैरेभिर्गृहांगणे ॥ त्वयिसन्निहितःशक्रःसुरासुरनमस्कृतः ॥ पूर्वात्वंभुवनस्यास्यऐंद्रिदिग्देवतेनमः ॥ अग्नेःपरिग्रहादाशेत्वमाग्नेयीतिपठ्यसे ॥ तेजोरूपापराशक्तिराग्नेयिवरदाभव ॥ धर्मराजंसमाश्रित्यलोकान्संयमयस्यमून् ॥ तेनसंयमिनीचासियाम्येसत्कामदाभव ॥ खड्गहस्तोतिविकृतोनिर्ऋतिस्त्वामुपाश्रितः ॥ तेननैर्ऋतिनामासित्वमाशांपूरयस्वमे ॥ त्वय्यास्तेभुवनाधारोवरुणोयादसांपतिः ॥ कामार्थंममधर्मार्थंवारुणिप्रवणाभव ॥ अधिष्ठितासियस्मात्त्वंवायुनाजगदायुना ॥ वायवित्वमतःशांतिनित्यंयच्छममालये ॥

---

[1] सम्यगुद्यापनंकुर्यादित्यर्थः ।

धनदेनाधिष्ठितासिप्रख्यातात्वमिहोत्तरा॥निरुत्तराभवास्माकंदत्वासद्योमनोरथम्॥ऐशानिजगदीशेनशंभुनात्वमलंकृता ॥ पूरयस्वाशुमेदेवि वांछितानिनमोनमः ॥ भुजंगाष्टकुलेनत्वंसेवितासियतोह्यधः॥नागांगनाभिःसहिताहिताभवममाद्यवै॥सर्वलोकोपरिगतासर्वदात्वंशिवायच ॥ सनकाद्यैःपरिवृताब्राह्मिमांपाहिसर्वदा ॥नक्षत्राणिचसर्वाणिग्रहास्तारागणास्तथा ॥ नक्षत्रमातरोयाश्चभूतप्रेतविनायकाः ॥ सर्वेममेष्टसिद्ध्यर्थंभवंतुप्रवणाःसदा॥एभिर्मंत्रैःसमभ्यर्च्यपुष्पधूपादिनाततः ॥ वासोभिरभिषेकाद्यैःफलानिविनिवेदयेत् ॥ ततोवंदिनिनादेनगीतवादित्रमंगलैः॥नृत्यंतीभिर्वरस्त्रीभिर्जागर्त्याचनिशांनयेत् ॥ कुंकुमाक्षततांबूलदानमानादिभिःसुखम् ॥ ॥ प्रभातेवेदविदुषेब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ अनेनविधिनासर्वंक्षमाप्यप्रणिपत्यच॥भुंजीतमित्रसहितःसुहृद्बंधुजनेनच ॥एवंयःकुरुतेपार्थदशमीव्रतमादरात् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिमनोभिलषितान्नरः ॥ स्त्रीभिर्विशेषतःकार्यंव्रतमेतद्युधिष्ठिर ॥ प्राणिवर्गैंयतोनार्यःश्रद्धाकामपरायणाः । धन्यंयशस्यमायुष्यंसर्वकामफलप्रदम्॥ कथितंतेमहाराजमयाव्रतमनुत्तमम्॥येमानवामनुजपुंगवकामकामाःसंपूजयंतिदशमीषुसदादशाशाः॥तेषांविशेषनिहितान्हृदयेपिकामानाशाःफलंत्यलमलंबहुनोदितेन ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरेआशादशमीव्रतम् ॥ अथभाद्रशुक्लदशम्यांदशावतारव्रतंभविष्योत्तरे ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ व्रतंदशावताराख्यंकृष्णब्रूहिसविस्तरम् ॥ समंत्रंसरहस्यंचसर्वपापोपशांतिदम् ॥ कृष्णउवाच ॥ दशम्यांशुक्लपक्षस्यमासेप्रोष्ठपदेशुचिः ॥ स्नात्वाजलाशयेस्वच्छेपितृदेवादितर्पणम् ॥ कृत्वाकुरुकुलश्रेष्ठगृहमागत्यमानवः॥गृह्णीयाद्धान्यचूर्णस्यस्वहस्तप्रसृतित्रयम् ॥

---

१ तत्सर्वंप्रतिपादयेदित्यपिपाठः ।

क्रमेणपाचयेत्तत्तुपुंसंज्ञंघृतसंयुतम् ॥ वर्षेवर्षेदिनेतस्मिन्नेवंवर्षाणिवैदश ॥ प्रथमेऽपूपकान्वर्षेद्वितीयेघृतपूरकान् ॥ तृतीयेपूपकासारांश्चतुर्थेमो
दकाञ्छुभान् ॥ सोहालिकान्पंचमेऽब्देषष्ठेऽब्देखंडवेष्टकान् ॥ सप्तमेऽब्देकोकरसानर्कपुष्पांस्तथाष्टमे ॥नवमेकर्णवेष्टांश्चदशमेमंडकाञ्छुभान् ॥
दशात्मनोदशहरेर्दशविप्रायदापयेत् ॥ क्रमेणभक्षयेद्दत्वायथोक्तविधिनानृप ॥ अर्धार्धंविष्णवेदेयमर्धार्धंचद्विजातये ॥ स्वतएवार्द्धमश्नीयाद्ग
त्वारम्येजलाशये ॥ दशावतारानभ्यर्च्यपुष्पधूपविलेपनैः ॥ मंत्रेणानेनमेधावीहरिमभ्युक्ष्यवारिणा ॥ मत्स्यंकूर्मंवराहंचनारसिंहंचवामनम्॥
रामंरामंचकृष्णंचबौद्धंचैवसकल्किनम् ॥ गतोस्मिशरणंदेवंहरिंनारायणंविभुम् ॥ प्रणतोस्मिजगन्नाथंसमेविष्णुःप्रसीदतु॥छिनत्तुवैष्णवींमायां
भक्त्याप्रीतोजनार्दनः ॥ श्वेतद्वीपंनयत्वस्मान्मयात्मासन्निवेदितः ॥ अत्रहैमीर्महार्हाश्चदशमूर्तीःसुलक्षणाः ॥ गंधपुष्पैश्चनैवेद्यैरर्चयेद्विधिपूर्व
कम्॥एवंयःकुरुतेभक्त्याविधिनानेनसुव्रत ॥ व्रतंदशावताराख्यंतस्यपुण्यफलंशृणु॥श्रूयंतेयास्त्विमालोकेपुरुषाणांदशादश॥ताश्छिनत्तिन
संदेहश्चक्रप्रहरणोविभुः ॥ संसारसागराद्घोरात्समुद्धृत्यजगत्पतिः ॥ श्वेतद्वीपंनयत्याशुव्रतेनानेनतोषितः किंतस्यनभवेल्लोकेयस्यतुष्टो
जनार्दनः ॥ यद्दुर्लभंयदप्राप्यंमनसोयन्नगोचरम्॥तदप्यप्रार्थितंध्यातोददातिमधुसूदनः॥ सोहंजनार्दनःसाक्षात्कालरूपधरोच्युतः॥ मर्त्यलो
केस्वयंप्राप्तोभूभारोत्तारणायच ॥ यास्त्रीव्रतमिदंपार्थकरिष्यतिमयोदितम् ॥ साचलक्ष्म्यायुतानित्यंपुत्रभक्तिसमन्विता॥मर्त्यलोकेचिरंस्थ
त्वाविष्णुलोकेमहीयते ॥ येपूजयंतिपुरुषोपुरुषोत्तमस्यमत्स्यादिकांस्तुदशमीषुदशावतारान् ॥ मन्येदशास्वपिदशासुसुखंविहृत्यते
यांतियानमधिरुह्यमुरारिलोकम् ॥ इतिभविष्येभाद्रपदशुक्लदशम्यांदशावतारव्रतम् ॥ अथाश्विनशुक्लदशम्यांविजयादशमी ॥ साचता

रकोदयव्यापिनीग्राह्या ॥ तदुक्तंचिंतामणौ ॥ आश्विनस्यसितेपक्षेदशम्यांतारकोदये ॥ सकालोविजयोनामसर्वकामार्थसाधकः ॥ रत्नकोशे ॥ ईषत्संध्यामतिक्रांतःकिंचिदुद्भिन्नतारकः ॥ विजयोनामकालोयंसर्वकामार्थसाधकः ॥ दिनद्वयेतद्व्याप्तावव्याप्तौवाऽपराजितापूजायां पूर्वैव ॥ तदुक्तंहेमाद्रौस्कांदे ॥ दशम्यांतुनरैःसम्यक्पूजनीयाऽपराजिता ॥ ईशानींदिशमाश्रित्यअपराह्णेप्रयत्नतः ॥ यापूर्णानवमीयुक्ता तस्यांपूज्याऽपराजिता ॥ क्षेमार्थंविजयार्थंचपूर्वोक्तविधिनानरैः ॥ ॥ नवमीशेषसंयुक्तदशम्यामपराजिता ॥ ददातिविजयंदेवीपूजिता जयवर्द्धिनी ॥ तथा ॥ आश्विनेशुक्लपक्षेतुदशम्यांपूजयेन्नरः ॥ एकादश्यांनकुर्वीतपूजनंचापराजितम् ॥ यात्रात्वेकादशमुहूर्तेकार्या ॥ तथा चभृगुः ॥ आश्विनस्यसितेपक्षेदशम्यांसर्वराशिषु ॥ सायंकालेशुभायात्रादिवानाविजयक्षणे ॥ एकादशमुहूर्तोयोविजयः संप्रकीर्तितः ॥ तस्मिन्सर्वैर्विधातव्यायात्राविजयकांक्षिभिः ॥ दिनद्वयेएकादशमुहूर्तव्याप्तावव्याप्तौवाश्रवणयुक्ताग्राह्या ॥ तथाचहेमाद्रौमदनरत्नेकश्यपः ॥ उदयेदशमीकिंचित्संपूर्णैकादशीयदि ॥ श्रवणर्क्षंयदाकालेसातिथिर्विजयाभिधा ॥ श्रवणर्क्षेतुपूर्णायांकाकुत्स्थःप्रस्थितोयतः ॥ उल्लंघयेयुःसीमांतंतद्दिनर्क्षेततोनराः ॥ अत्रकृत्यंभविष्ये ॥ शमींसुलक्षणोपेतामीशान्याशाप्रतिष्ठिताम् ॥ संप्रार्थ्यतांचसंपूज्यत्वीशानीसंमुखोभवेत् ॥ तत्रमंत्रः ॥ शमीशमयतेपापंशमीशत्रुविनाशिनी ॥ अर्जुनस्यधनुर्धारीरामस्यप्रियवादिनी ॥ शमीशमयतेपापंशमीलोहितकंटका ॥ धारिण्यर्जुनवाणानांरामस्यप्रियवादिनी ॥ करिष्यमाणयात्रायांयथाकालंसुखंमया ॥ तत्रानिर्विघ्नकर्त्रीत्वंभवश्रीरामपूजिते ॥ गृहीत्वासाक्षतामार्द्रांशमीमूलगतांमृदम् ॥ गीतवादित्रनिर्घोषैरानयेत्स्वगृहंप्रति ॥ ततोभूषणवस्त्रादिधारयेत्स्वजनैःसह ॥

शम्यभावेवनराजपूजाकार्या ॥ तत्रमंत्रः ॥ आदिराजमहाराजवनराजवनस्पते ॥ इष्टदर्शनमिष्टान्नंशत्रूणांचपराजयः ॥ अथापराजितदशम्यांपूर्वोक्तेविजयमुहूर्तेउक्तंप्रास्थानिकमित्युपक्रम्यगोपथब्राह्मणेतदप्येतेश्लोकाः ॥ अलंकृतोभूषितभृत्यवर्गःपरिष्कृतोत्तुंगतुरंगनागः ॥ वादित्रनादप्रतिनादिताशःसुमंगलाचारपरंपराशीः ॥ राजानिर्गत्यभवनात्पुरोहितपुरोगमः ॥ प्रास्थानिकंविधिंकृत्वाप्रतिष्ठेत्पूर्वतोदिशि ॥ गत्वानगरसीमांतंवास्तुपूजांसमाचरेत् ॥ संपूज्यचाथदिक्पालान्पूजयेत्पथिदेवताः ॥ मंत्रैर्वैदिकपौराणैःपूजयेच्चशमीतरुम् ॥ अमंगलानांशमनीं[1]सर्वसिद्धिकरींशुभाम् ॥ दुःस्वप्नशमनींधन्यांप्रपद्येऽहंशमींशुभाम् ॥ ततःकृताशीः पूर्वस्यांदिशिविष्णुक्रमात्क्रमेत् ॥ शत्रोःप्रतिकृतिंकृत्वाध्यात्वारा[2]मंतथार्थदम् ॥ शरेणस्वर्णपुंखेनविध्येद्धृदयमर्मणि ॥ दिशाविजयमंत्राश्चपठितव्याःपुरोधसा ॥ एवमेवविधिकृत्वादक्षिणादि[3]भिरर्चयेत् ॥ पूज्यान्द्विजांश्चसंपूज्यसांवत्सरपुरोहितौ ॥ गजवाजिपदातीनांप्रेक्षाकौतुकमाचरेत् ॥ जयमंगलशब्देनततः स्वभवनंविशेत् ॥ नीराजमानःपुण्याभिर्गणिकाभिःसुमंगलम् ॥ यएवंकुरुतेराजावर्षेवर्षेसुमंगलम् ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंविजयंसचगच्छति ॥ नाधयोव्याधयश्चैवनभवंतिपराजयाः ॥ श्रियंपुण्यमवाप्नोतिविजयंचसदाश्नुवीति ॥ प्रास्थानिकप्रकारश्चेत्थम् ॥ आश्विनस्यासितेपक्षेदशम्यांजनेषुगमिष्यत्सुपार्थिवश्चदुंदुभीन्वीणाश्चोपवादयेत् ॥ ततोघटोत्थापनानंतरंसुचारुवेषैःसुभूषितःसंभारानुपकल्प्यएकादशमुहूर्तेश्रवणयोगेसीमांतंगत्वापश्चाद्गृहेजनैःसहसुवर्णसहितंग्राममाविशेत् ॥ योषिद्भिःकौतुकैश्चप्रज्वालि

---

[1] शमनींदुष्कृतस्यचेतिपाठः । [2] वामनसाथतमितिपाठः । [3] दिशास्वपीत्यपिपाठः ।

तैर्दीपैर्नीराजनानुलेपनंकारायित्वावासोगंधस्रक्पुष्पैश्चपूजयित्वाहिरण्यरूपमितिमंत्रेण सुवर्णपूजनंकृत्वाआशिषःप्रतिगृह्यलक्ष्मींनमस्कुर्यात् ॥ सर्वाभगिनीर्वस्त्रालंकारभूषणैःपूजयेद्ब्राह्मणांश्चगंधपुष्पधूपदीपकैः ॥ ॥ इतिविजयादशमी ॥ ॥ इतिदशमीव्रतानिसमाप्तानि ॥

अथैकादशीव्रतानि ॥ तत्रोपवासएकादशीनिर्णयः ॥ उपावासश्चनिषेधपरिपालनात्मकोव्रतरूपश्च ॥ साचद्विविधा ॥ शुद्धा दशमीविद्धाच ॥ वेधोपिद्विविधः ॥ अरुणोदयदशमीसंबंधात्सूर्योदयेच ॥ तत्राद्योवैष्णवैस्त्याज्यः ॥ तथाचभविष्ये ॥ अरुणोदयकालेतुदशमीयदिदृश्यते ॥ साविद्धैकादशीतत्रपापमूलमुपोषणम् ॥ तथा ॥ दशमीशेषसंयुक्तोयदिस्यादरुणोदयः ॥ नैवोपोष्यंवैष्णवेनतद्दिनैकादशीव्रतम्॥ अरुणोदयस्वरूपंतुहेमाद्रौस्मृत्यंतरेदर्शितम् ॥ निशिप्रांतेतुयामार्द्धेदेववादित्रं[1]निःस्वने ॥ सारस्वतेऽनध्ययनेअरुणोदयउच्यते ॥ यामार्द्धंमुहूर्तद्वयलक्षकम् ॥ अतएवसौरधर्मे ॥ आदित्योदयवेलायांयामुहूर्तद्वयान्विता ॥ सैकादशीतुसंपूर्णाविद्धाऽन्यापरिकीर्तिता ॥ यच्चमाधवीयेस्कांदे ॥ उदयात्प्राक्चतस्रस्तुघटिकाअरुणोदयइतितदपिद्वात्रिंशद्घटिकारात्रिमानपक्षेमुहूर्तद्वयस्यतावत्परिमाणत्वादुक्तमितिद्वैतनिर्णये ॥ येपिब्रह्मवैवर्ते ॥ चतस्रोघटिकाःप्रातररुणोदयनिश्चयः ॥ चतुष्टयविभागोत्रवेधादीनांकिलोदितः ॥ अरुणोदयवेधःस्यात्सार्द्धंतुघटिकात्रयम् ॥ अतिवेधोद्विघटिकःप्रभातंदर्शनाद्रवेः ॥ महावेधोपितत्रैवदृश्यतेऽर्कोनदृश्यते ॥ तुरीयस्तत्रविहितोयोगःसूर्योदयेसतीत्यादयोयेवेधाउक्तास्तेचार्वाग्दोषातिशयार्थाइतिमयूखे ॥ अन्यच्च ॥ पंचपंचउषःकालःसप्तपंचारुणो

---

[1] वादनेइत्यपिपाठः ।

दयः ॥ अष्टपंचभवेत्प्रातःशेषःसूर्योदयःस्मृतः ॥ वैष्णवलक्षणंतुस्कांदे ॥ परमापदमापन्नोहर्षेवासमुपस्थिते ॥ नैकादशींत्यजेद्यस्तुयस्यदीक्षातुवैष्णवी ॥ भविष्ये ॥ यथाशुक्लातथाकृष्णायथाकृष्णातथोत्तरा ॥ तुल्येतेमन्यतेयस्तुसाहिवैष्णवउच्यते ॥ अतिवेधादयः सर्वेयेवेधास्तिथिषुस्मृताः ॥ सर्वेप्यवेधाविज्ञेयावेधःसूर्योदयःस्मृतइतिमदनरत्नधृतस्मृत्युक्तःसूर्योदयवेधःस्मार्तविषयएव ॥ तत्रशुद्धाविद्धाएकादशीचतुर्द्धा ॥ एकादशीमात्राधिका ॥ द्वादशीमात्राधिका ॥ उभयाधिका ॥ अनुभयाधिकाच ॥ तत्रशुद्धायामेकादश्याधिक्येपरेद्युरुपवासमाहनारदः ॥ संपूर्णैकादशीयत्रद्वादश्यांवृद्धिगामिनी ॥ द्वादश्यांलंघनंकार्यंत्रयोदश्यांतुपारणम् ॥ वृद्धवसिष्ठः ॥ एकादशीयदालुप्तापरतोद्वादशीभवेत् ॥ उपोष्याद्वादशीतत्रयदीच्छेत्परांगतिम् ॥ भृगुः ॥ संपूर्णैकादशीयत्रप्रभातेपुनरेवसा ॥ तदोपोष्याद्वितीयातुपरतोद्वादशीयदि ॥ स्कांदे ॥ प्रथमेऽहनिसंपूर्णाव्याप्याहोरात्रसंयुता ॥ द्वादश्यांतुयदातातदृश्यतेपुनरेवसा ॥ पूर्वांकार्यागृहस्थैश्चयतिभिश्चोत्तराविभो ॥ मार्कंडेयः ॥ संपूर्णैकादशीयत्रप्रभातेपुनरेवच ॥ पूर्वामुपवसेत्कामीनिष्कामस्तुपरांवसेत् ॥ हेमाद्रौ ॥ विद्धाप्यविद्धाविज्ञेयापरतोद्वादशीनचेत् ॥ अविद्धापिचविद्धास्यात्परतोद्वादशीयदि ॥ प्रचेताः ॥ एकादशीविवृद्धाचेच्छुक्लेकृष्णेविशेषतः ॥ उत्तरांतुयतिःकुर्यात्पूर्वामुपवसेद्गृही ॥ सनत्कुमारः ॥ नकरोतिहियोमूढएकादश्यामुपोषणम् ॥ सनरोनरकंयातिरौरवेतमसावृते ॥ यदिच्छेद्विपुलान्भोगान्मुक्तिंचात्यंतदुर्लभाम् ॥ उपोष्यैकादशींनित्यंपक्षयोरुभयोरपि ॥ माधवेप्युक्तम् ॥ एकादशीद्वादशीचेत्युभयंवर्द्धतेयदा ॥ तदापूर्वदिनंत्याज्यंस्मार्तैर्ग्राह्यंपरंदिनम् ॥ त्रयोदश्यांनलभ्येतद्वादशीयदिकिंचन ॥ उपोष्यैकाद

शीतत्रदशमीमिश्रितायदीतिस्कांदात् ॥ हेमाद्रिमते ॥ शुद्धाविद्धाद्वयीनंदात्रिधान्यूनसमाधिकैः ॥ षट्प्रकाराःपुनस्त्रेधाद्वादश्यूनसमाधिकैरित्यष्टादशैकादशीभेदाः ॥ पाद्मे ॥संपूर्णैकादशीत्याज्यापरतोद्वादशीयदि ॥ उपोष्याद्वादशीशुद्धाद्वादश्यामेवपारणम् ॥ पारणाहेनलभ्येतद्वादशीकलयापिचेत् ॥ तदानींदशमीविद्धाउपोष्यैकादशीतिथिः ॥ बहुवाक्यविरोधेनसंदेहोजायतेयदा ॥ द्वादशीतुतदाग्राह्यात्रयोदश्यांतुपारणमितिमार्कंडेयः ॥ कात्यायनः ॥ अष्टवर्षाधिकोमर्त्योह्यशीतिन्यूनवत्सरः ॥ एकादश्यामुपवसेत्पक्षयोरुभयोरपि ॥ भविष्ये ॥ ब्रह्मचारीचनारीचशुक्लामेवसदागृही ॥ सधवायास्तुभर्त्राज्ञयाधिकारः ॥ तथाचविष्णुः ॥ पत्यौजीवतियानारीउपोष्यव्रतमाचरेत् ॥ आयुष्यंहरतेभर्तुःसानारीनरकंव्रजेत् ॥ पाद्मे ॥ शयनीबोधिनीमध्येयाकृष्णैकादशीभवेत् ॥ सैवोपोष्यागृहस्थेननान्याकृष्णाकदाचन ॥ अत्रनान्याकृष्णेतिननिषेधः ॥ संक्रांत्यामुपवासंचकृष्णैकादशिवासरे ॥ चंद्रसूर्यग्रहेचैवनकुर्यात्पुत्रवान्गृहीतिनारदवाक्यात् ॥ आदित्येऽहनिसंक्रांतौग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥ पारणंचोपवासंचनकुर्यात्पुत्रवान्गृहीतिवचनांतरानुरोधाच्चकृष्णैकादश्यामुपवासप्राप्त्यभावात् ॥ व्रताकरणेप्रायश्चित्तमाहमाधवीयेकात्यायनः ॥ अर्केपर्वद्वयेरात्रौचतुर्दश्यष्टमीदिवा ॥ एकादश्यामहोरात्रंभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत् ॥ ॥ अथकाम्यव्रतविधिः ॥ ॥ तत्रदशम्यांविधिःकौर्मे ॥ कांस्यंमांसंमसूरांश्चचणकान्कोरदूषकान् ॥ शाकंमधुपरान्नंचत्यजेदुपवसन्स्त्रियम् ॥ तथा ॥ शाकंमां[१]षंमसूरांश्चपुनर्भोजनमैथुने ॥ द्यूतमत्यंबुपानंचदशम्यांवैष्णवस्त्यजेत् ॥ मदनरत्नेनारदीये ॥ अक्षारलवणाः

---

[१] मांसमित्यपिपाठः ।

सर्वेंहविष्यान्ननिषेविणः ॥ अवनीतलपशयनाःप्रियासंगविवर्जिताः ॥ व्रतघ्नान्याहहेमाद्रौदेवलः ॥ असकृज्जलपानाच्चसकृत्तांबूलचर्वणात् ॥ उपवासःप्रणश्येतादिवास्वापाच्चमैथुनात् ॥ अशक्तौतुमदनरत्नेदेवलः ॥ अत्ययेचांबुपानेननोपवासःप्रणश्यति ॥ अत्ययेकष्टे ॥ विष्णुरहस्ये ॥ गात्राभ्यंगंशिरोभ्यंगंतांबूलंचानुलेपनम् ॥ व्रतस्थोवर्जयेत्सर्वंयच्चान्यच्चनिराकृतम् ॥ एषुप्रायश्चित्तमुक्तमृग्विधाने ॥ स्तेनहिंसकयोःसख्यंकृत्वास्तैन्यंचहिंसनम् ॥ प्रायश्चित्तंव्रतीकुर्याज्जपेन्नामशतत्रयम् ॥ मिथ्यावादेदिवास्वापेवहुशोऽबुनिषेवणे ॥ अष्टाक्षरंजपेन्मंत्रंशतमष्टोत्तरंशुचिः ॥ ॐनमोनारायणायेत्यष्टाक्षरः ॥ हेमाद्रौवसिष्ठः ॥ उपवासेतथाश्राद्धेनकुर्याद्दंतधावनम् ॥ दंतानांकाष्ठसंयोगोदहत्यासप्तमंकुलम् ॥ एकादश्यांश्राद्धेप्राप्तेमाधवीयेकात्यायनः ॥ उपवासोयदानित्यःश्राद्धंनैमित्तिकंभवेत् ॥ उपवासंतदाकुर्यादाघ्रायपितृसेवितम् ॥ मातापित्रोःक्षयेप्राप्तेभवेदेकादशीयदि ॥ अभ्यर्च्यपितृदेवाश्चआजिघ्रेत्पितृसेवितम् ॥ ब्रह्मवैवर्ते ॥ प्राप्तेहरिदिनेसम्यक्विधायनियमंनिशि ॥ दशम्यामुपवासंचप्रकुर्याद्वैष्णवंव्रतम् ॥ तत्रएकादश्यांसंकल्पः ॥ गृहीत्वौदुंबरंपात्रंवारिपूर्णमुदङ्मुखः ॥ उपवासंतुगृह्णीयाद्य[१]थासंकल्पयेद्बुधः ॥ औदुंबरंताम्रमयम् ॥ मंत्रस्तुविष्णूक्तः ॥ एकादश्यांनिराहारःस्थित्वाहमपरेहनि ॥ भोक्ष्यामिपुंडरीकाक्षशरणंमेभवाच्युत ॥ शैवादीनांतुहेमाद्रौसौरपुराणे ॥ सावित्र्या[२]प्यथवानाम्नासंकल्पंतुसमाचरेत् ॥ वाराहे ॥ इत्यु[३]च्चार्यततोविद्वान्पुष्पांजलिमथार्पयेत् ॥ ततस्तज्जलंपिबेत् ॥ अष्टाक्षरेणमंत्रेणत्रिजप्तेनाभिमंत्रितम् ॥ उपवा

---

[१] यथाकामंफलमुल्लिखेदित्यर्थः ।

[२] शिवादिगायत्र्या ।

[३] संकल्प्येत्यर्थः ।

सफलंप्रेप्सुःपिबेत्पात्रगतंजलमितिकात्यायनोक्तेः ॥ मध्यरात्रेउदयेवादशमींवेधेरात्रौसंकल्पइतिमाधवः ॥ दशम्याःसंगदोषेणअर्धरात्रात्परेणतु ॥ वर्जयेच्चतुरोयामान्संकल्पार्चनयोस्तदाविद्धोपवासेऽनश्नंस्तुदिनंत्यक्त्वासमाहितः ॥ रात्रौसंपूजयेद्विष्णुंसंकल्पंचसदाचरेदितिनारदीयोक्तेः ॥ तत्रपूजामभिधाय ॥ देवलः ॥ देवस्यपुरतःकुर्याज्जागरंनियतोव्रती ॥ द्वादश्यांनिवेदनमंत्रउक्तःकात्यायनेन ॥ अज्ञानतिमिरांधस्यव्रतेनानेनकेशव ॥ प्रसीदसुमुखोनाथज्ञानदृष्टिप्रदोभव ॥ द्वादश्यांवर्ज्यानाहबृहस्पतिः ॥ दिवानिद्रांपरान्नंचपुनर्भोजनमैथुने ॥ क्षौद्रं[1]कांस्यंमापतैलंद्वादश्यामष्टवर्जयेत् ॥ हेमाद्रौब्रह्मांडे ॥ पुनर्भोजनमध्यायोभारआयासमैथुने ॥ उपवासफलंहन्युर्दिवानिद्राचपंचमी ॥ विष्णुधर्मे ॥ असंभाष्याह्निसंभाष्यतुलस्याश्चार्पितंदलम् ॥ आमलक्याःफलंवापिपारणेप्राश्यशुद्ध्यति ॥ विष्णुः ॥ भोजनानंतरंविष्णोरर्पितंतुलसीदलम् ॥ [2]भक्षणात्पापनिर्मुक्तिश्चांद्रायणशताधिका ॥ एतद्व्रतंसूतकेऽपिकार्य्यम् ॥ सूतकेमृतकेचैवनत्याज्यंद्वादशीव्रतमितिविष्णूक्तेः ॥ तत्रत्यक्तंदानादिसूतकांतेकार्यम् ॥ सूतकांतेनरःस्नात्वापूजयित्वाजनार्दनम् ॥ दानंदत्वाविधानेनव्रतस्यफलमश्नुतेइतिमात्स्योक्तेः ॥ स्त्रीभिस्तुरजोदर्शनेपिकार्यम् ॥ एकादश्यांनभुंजीतनारीदृष्टेरजस्यपीतिपुलस्त्योक्तेः ॥ यदाद्वादश्यांश्रवणर्क्षंतदाशुद्धामप्येकादशींत्यक्त्वाद्वादशीमुपवसेत् ॥ शुक्लावायदिवाकृष्णाद्वादशीश्रवणान्विता ॥ तयोरेवोपवासश्चत्रयोदश्यांतुपारणमितिनारदोक्तेः ॥ अथाष्टौमहाद्वादश्यः ॥ तत्रशुद्धाधिकैकादशीयुताद्वादशीउन्मीलिनीद्वादश्येवशुद्धाधिकावर्द्धतेचेत्सावंजुली ॥ वासरत्रयस्पर्शिनीत्रिस्पृशा ॥ अग्रेपर्वणःसंपूर्णाधिकत्वेपक्षव

---

[1] कांस्यामिषमितिपाठः ।

[2] अर्पितंयत्तुलसीदलंतस्यभक्षणादित्यध्याहृत्यान्वयः ।

धिंनी ॥ पुष्यर्क्षयुताजया ॥ श्रवणयुताविजया ॥ पुनर्वसुयुताजयंती॥रोहिणीयुतापापनाशिनी ॥ एताःपापक्षयमुक्तिकामउपवसेत् ॥ अत्रमूलंहेमाद्रौज्ञेयम् ॥ द्वादश्याःप्रथमपादमतिक्रम्यपारणंकार्यम् ॥ द्वादश्याःप्रथमःपादोहरिवासरसंज्ञितः ॥ तमतिक्रम्यकुर्वीतपारणंविष्णुतत्परइतिनिर्णयामृतेविष्णुधर्मोक्तेः ॥ यदाभूयसीद्वादशीतदापिप्रातर्मुहूर्तत्रयेपारणंकार्यम् ॥ सर्वेषामुपवासानांप्रातरेवहिपारणमितिवचनात् ॥ इत्येकादशीनिर्णयः ॥ अथशुक्लकृष्णैकादश्युद्यापनम् ॥ प्रबोधसमयेपार्थकुर्यादुद्यापनक्रियाम् ॥ मार्गशीर्षेविशेषेणमाघेभीमतिथावपि ॥ तद्विधिः ॥ दशम्यामेकभुक्तंतुदंतधावनपूर्वकम् ॥ एकादश्यांशुचिर्भूत्वाआचार्यंवरयेत्ततः ॥ तत्रसंकल्पः ॥ गणेशस्मरणपूर्वकंमासपक्षाद्युल्लिख्यमयाआचरितस्याचरिष्यमाणस्यवा शुक्लकृष्णैकादशीव्रतस्यसांगतासिद्ध्यर्थं तत्संपूर्णफलप्राप्त्यर्थंदेशकालाद्यनुसारतोयथाज्ञानेनशुक्लकृष्णैकादशीव्रतोद्यापनमहंकरिष्ये तदंगत्वेनगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनमाचार्यवरणंचकरिष्ये इतिसंकल्प्यगणेशंषोडशोपचारैःपूजयित्वापुण्याहंवाचयेत् ॥ तद्यथा ॥ करिष्यमाणशुक्लकृष्णैकादशीव्रतोद्यापनकर्मणःपुण्याहंभवंतोब्रुवंतुअस्तुपुण्याहम् ॥ स्वस्तिभवंतोब्रुवंतुआयुष्मतेस्वस्ति ॥ ऋद्धिंभवंतोब्रुवंतुकर्मऋध्यताम् ॥ श्रीरस्त्वितिभवंतोब्रुवंतुअस्तुश्रीः ॥ वर्षशतंपूर्णमस्तु ॥ शिवंकर्मास्तु॥ गोत्राभिवृद्धिरस्तु प्रजापतिःप्रीयताम् ॥ ततउद्यापनकर्मणिआचार्योवरयेत् ॥ उपोष्यनियतोरात्रावाचार्यसहितोव्रती ॥ कुर्यादाराधनंविष्णोर्यथाशक्त्याजगद्गुरोः ॥ देवालयेगवांगोष्ठेशुचौदेशेऽथवागृहे ॥ अष्टांगुलोच्छ्रितांवेदींचतुरस्रांप्रकल्पयेत् ॥ वितस्तिद्वयविस्तीर्णांतिलैः कृष्णैःप्रपूरयेत् ॥ तस्यामष्टदलंरम्यंकमलंपरिकल्पयेत् ॥ तन्मध्येस्थापयेत्कुंभंनवीनमव्रणंशुभम् ॥ कृष्णैस्तिलैश्चसंयुक्तंकृष्णवस्त्रा

पशोभितम् ॥ अश्वत्थपर्णयुग्मेनपंचरत्नैःसमन्वितम् ॥ समंतादंकितंचैवसंकर्षणादिनामभिः ॥ उपचारैःषोडशभिःपूजयेत्प्रयतोनरः ॥
आग्नेयादिचतुष्पत्रेपूजयेद्गणमातृकाः ॥ गणेशंमातृकाश्चैवदुर्गांक्षेत्राधिपंतथा ॥ समाहितमनाःकोणेष्वाग्नेयादिषुविन्यसेत् ॥ तथैवशुक्लै
कादश्यांतिलैःशुक्लैश्चयोजयेत् ॥ शुक्लवस्त्रेणसंवेष्ट्यचपूजयेत्परयामुदा ॥ समंतादंकितंचैवनामभिः केशवादिभिः ॥ ततोदेवंचसौवर्णं
स्नाप्यपंचामृतादिभिः ॥ गंधपुष्पाक्षतोपेतैरथपुण्यजलैःशुभैः ॥ संस्थाप्यावाहयेत्कुंभेरमायुक्तंचतुर्भुजम् ॥ पूर्ववृतआचार्यःसर्व
तोभद्रमंडलदेवताःसंपूज्यतदुपरिस्थापितेकलशेदेवतासान्निध्यार्थंकृताग्न्युत्तारणांविष्णुमूर्तिंसंस्थाप्यतत्रविष्णुमावाहयेत् ॥ ॐ नमोवि
ष्णवेतुभ्यंभगवन्परमात्मने ॥ कृष्णोसिदेवकीपुत्रपरमेश्वरउत्तम ॥ अजोनादिश्चविश्वात्मासर्वलोकपितामहः ॥ क्षेत्रज्ञःशाश्वतोविष्णुःश्रीमा
न्नारायणःपरः ॥ त्वमेवपुरुषःसत्योऽतींद्रियोसिजगत्पते ॥ यत्तेतेजःपरंसूक्ष्मंतेनेमांवेदिकांविश ॥ ॐभूःपुरुषमावाहयामि ॥ ॐ भुवःपुरुष
मावाहयामि ॥ ॐस्वःपुरुषमावाहयामि ॥ ॐभूर्भुवःस्वःपुरुषमावाहयामि ॥ विष्णोइहागच्छइहतिष्ठपूजांगृहाणसुप्रसन्नोवरदोभवेति ॥ प्रत्ये
कंस्त्रीचतुःसहस्रीसहितांरुक्मिणींजांबवतींसत्यभामांकालिंदींचपूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरदलाभ्यंतरेष्वावाह्यशंखंचक्रंगदांपद्मंचेशानादिष्वावाह
येत् ॥ तद्बहिःपूर्वपत्रादिष्वष्टपत्रेष्वनुक्रमात् ॥ विमलो १ त्कर्षिणी २ ज्ञाना ३ क्रिया ४ योगा ५ तथैवच ॥ प्रह्वा ६ सत्या ७ तथेशाना ८
नुग्रहापद्ममध्यगा[2] ॥ देवस्याग्रेततःकृत्वावेदिकायांखगेश्वरम् ॥ खगेश्वरंगरुडंचावाह्य ॥ लोकपालानवस्थाप्यदिक्षुपूर्वादिषुक्रमात् ॥ ततःपू

---

[1] अर्थात्कलशामित्यर्थः ।

[2] एताआवाह्य ।

र्वादिक्रमेणकेशवादीन् ॥ केशवायनमःकेशवमावाहयामि १ नारायणाय० २ माधवाय० ३ गोविंदाय० ४ विष्णवे० ५ मधुसूदनाय०६ त्रिविक्रमाय० ७ वामना० ८ श्रीधराय० ९ हृषीकेशाय० १० पद्मनाभाय० ११ दामोदराय० १२ एताञ्छुक्लैकादश्याम् ॥ एवमेवकृष्णैकादश्यांसंकर्षणाय० संकर्षणंआ० वासुदेवा० प्रद्युम्ना० अनिरुद्धा० पुरुषोत्तमा० अधोक्षजा० नारसिंहा० अच्युता० जनार्दना० उपेंद्रा० हरये० श्रीकृष्णा० १२ ॥ इत्येवंप्रकारेणावाह्यतदस्त्वितिप्रतिष्ठाप्यचातोदेवाइतिषोडशोपचारैर्विष्णुमावाहितदेवताश्चनाममंत्रेणपूजयेत् ॥ प्रदद्यादासनंपाद्यमर्घ्यमाचमनीयकम् ॥ स्नानंवस्त्रंचोपवीतंगंधपुष्पाणिवैततः ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यंनीराजनप्रदक्षिणे ॥ उभयैकादश्योर्यदाएकआचार्यस्तदाष्टपद्मदलेषुपूर्वादिक्रमेणएकत्रदेवताः संस्थाप्यपूजयेत् ॥ स्तवनंविष्णुसूक्तैश्चपरिचर्याचनामभिः ॥ नमोंतैर्वैष्णवैर्मंत्रैस्तन्मूर्तौपूजयेत्सुधीः ॥ उपचारादिकंकुर्यान्नैवकार्यंविसर्जनम् ॥ गीतवाद्यैस्तथानृत्यैरितिहासैर्मनोरमैः ॥ पुराणैःसत्कथाभिश्चरात्रिशेषंनयेत्सुधीः ॥ प्रभातेविमलेस्नात्वाकृत्वाशौचादिकाःक्रियाः ॥ चतुर्विंशतिसंख्याकान्विप्रानागमदर्शिनः ॥ आकारयेत्ततःपश्चात्पूजयेच्चसमागतान् ॥ आचार्येणसमंकुर्यादुपचारादिकंततः ॥ होमसंख्यानुसारेणस्थंडिलंकारयेत्ततः ॥ उल्लेखनादिकंकृत्वाप्रणीतास्थापनंततः ॥ अग्निध्यानांतंकृत्वाततोन्वाधानंकुर्यात् ॥ क्रियमाणेशुक्लकृष्णैकादशीव्रतोद्यापनहोमेदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्यचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वा ॥ अत्रप्रधानम् ॥ अग्निं इंद्रंप्रजापतिं विश्वान्देवान्ब्रह्माणम् पुरुषं नारायणंपुरुषसूक्तेनप्रत्यृचमाज्येन वासुदेवं बलदेवं श्रियं विष्णुं अग्निं वायुं सूर्यं प्रजापतिं एताः प्रधानदेवताःपायसद्रव्येण ॥

केशवादिद्वादशदेवताआज्यमिश्रितपायसद्रव्येण ॥ विष्णुमष्टोत्तरशताहुत्यापायसद्रव्येण ॥ प्रत्येकंस्त्रीचतुःसहस्रसहितांरुक्मिणींसत्यभामांजांबवतींकालिंदींचशंखंचक्रंगदांपद्मंगरुडंइंद्राद्यष्टौलोकपालान्विमलाद्याअनुग्रहांतादेवताब्रह्मादिदेवताश्चएकैकयाऽऽज्याहुत्या ॥ शेषेण स्विष्टकृतमित्यादिप्रणीताप्रणयनांतंकृत्वाअन्वाधानसमिद्भिर्जुहुयात् ॥ पायसंचरुंश्रपयित्वापवित्रंतेइतिमंत्रंजपन्प्रापणमुद्धरेत् ॥ पायसादुद्धृतंकिंचित्प्रापणंतत्प्रकीर्तितम् ॥ आज्यसंस्कारादिकमाज्यभागांतंकृत्वाइदमुपकल्पितंहवनीयद्रव्यंयथादैवतमस्तु॥ पंचअनादेशाहुतीः सर्पिषाहुत्वापुरुषंनारायणंपौरुषेणसूक्तेनप्रत्यृचंसर्पिषा ॥ वासुदेवायस्वाहा० बलदेवायस्वाहा श्रियैस्वा० विष्णवे० विष्णोर्नुकम्० तदस्यप्रियमभिपाथो० प्रतद्विष्णुःपरोमात्रया० विचक्रमे० त्रिर्देव० इतिमंत्रैर्व्याहृतिभिश्चपायसेनहुत्वाशुक्लैकादश्यांकेशवादिद्वादशभ्योनामभिःकृष्णैकादश्यांसंकर्षणादिद्वादशभ्यः शुक्लकृष्णैकादश्योरेकाचार्यैकस्थंडिलपक्षेचतुर्विंशतिभ्योनामभिर्घृतमिश्रपायसेनजुहुयात् ॥ ततोविष्णुंपायसेनअष्टोत्तरशतंहुत्वाप्रत्येकंस्त्रीचतुःसहस्रसहितारुक्मिण्यादीःशंखादील्लोँकपालान्विमलाद्यादेवताब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाऽऽज्याहुत्याजुहुयात् ॥ ततःप्रापणार्थंभगवत्प्रार्थना ॥ त्वामेकमाद्यंपुरुषंपुराणंनारायणंविश्वसृजंयजामः ॥ मयैकभागोविहितोविधेयोगृहाणहव्यंजगतामधीश ॥ इतिप्रापणंनिवेद्योपतिष्ठेत् ॥ ततस्त्रिवारंचतुर्वारंवाप्रदक्षिणमग्निंवेदिकांचपरिक्रम्य भिंधिविश्वाइतिजानुनीनिपात्य ध्रुवसूक्तंजपेत्पुरुषसूक्तंवा ॥ ततोष्टौपदानिप्रातिदिशमेतैर्मंत्रैर्गच्छेत् ॥ कृष्णायवासुदेवायहरयेपरमात्मने ॥ शरण्यायाप्रमेयायगोविंदायनमोनमः ॥ नमःस्थूलायसूक्ष्मायव्यापकायाव्ययायच ॥ अनंतायजगद्धात्रेब्रह्मणेऽनंतमूर्तये ॥ अव्यक्तायाखिलेशायचिद्रू

पायगुणात्मने ॥ नमोमूर्तायसिद्धायपरायपरमात्मने ॥ देवदेवायवंद्यायपरायपरमेष्ठिने ॥ कर्त्रेविश्वस्यगोप्त्रेचतत्संहर्त्रेचतेनमः ॥ अथतन्निवेदितंप्रापणंमूर्ध्निकृत्वाघोषयेत् ॥ केवैष्णवाइत्युच्चैर्वदेत् ॥ वयंवैष्णवावयंवैष्णवाइतिसमानाःप्रवदेयः ॥ तेभ्यःसमानेभ्योहविर्दत्वा ॐनमोभगवतेवासुदेवायेतिद्वादशाक्षरमंत्रेण इदमहममृतंप्राश्नामीतिप्राश्यआचम्य ॥ यजमानआचार्योवासिद्धयेस्वाहेत्याज्यंजुहुयात् ॥ ततोयतइंद्रभयामहइत्यात्मानमभिमंत्र्य स्विष्टकृदादिहोमशेषंसमापयेत् ॥ उत्तरपूजां कृत्वाततोहोमावसानेचगामरोगांपयस्विनीम् ॥ सवत्सांकृष्णवर्णांचसवस्त्रांकांस्यदोहिनीम् ॥ दद्याद्व्रतसमाप्त्यर्थमाचार्यायसदक्षिणाम् ॥ भूषणानिविचित्राणिवासांसिविविधानिच ॥ चतुर्विंशतिसंख्यानिपक्वान्नानिचदापयेत् ॥ आचार्यायप्रदेयानिदक्षिणांभूयसींतदा ॥ यदीच्छेदात्मनःश्रेयोव्रतस्योद्यापनंचरेत् ॥ विप्रान्द्वादशसंख्याकान्नामभिःपृथगर्चयेत् उपवीतानितेभ्योवैदद्यात्कुंभान्सदक्षिणान् ॥ पक्वान्नफलसंयुक्तान्वस्त्रयुक्तांस्तुदापयेत् ॥ भोजयित्वाततोविप्रान्पक्वान्नेनचभक्तितः ॥ अन्यानपियथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयेद्व्रती ॥ व्रतंममास्तुसंपूर्णमित्युक्तैःपूजितैर्द्विजैः ॥ अस्तुसंपूर्णमित्युक्तआचार्यसहितोव्रती ॥ जप्त्वावैष्णवसूक्तानिप्रणम्यचपुनःपुनः ॥ ॐभूःपुरुषमुद्वासयामीतिक्रमेणोद्वासयेत् ॥ इदंविष्णुरितिपीठमाचार्यायदत्वाततोबंधुजनैःसार्द्धंस्वयंभुंजीत ॥ इतिबौधायनोक्तंशुक्लकृष्णैकादशीव्रतोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ अथपूजाविधिर्ब्राह्मे ॥ ॥ एकादश्यांशुभेपक्षेनिराहारःसमाहितः ॥ स्नात्वासम्यग्विधानेनसोपवासोजितेंद्रियः ॥ संपूज्यविधिवद्विष्णुंश्रद्धयासुसमाहितः ॥ गंधपुष्पैस्तथाधूपैर्दीपैर्नैवेद्यकैःपरैः ॥ उपचारैर्बहुविधैर्जपहोमैःप्रदक्षिणैः ॥ स्तोत्रैर्नानाविधैर्दिव्यैर्गीतवाद्यैर्मनोहरैः ॥ दंडवत्प्रणिपातैश्चजयशब्दे

स्तं[१]थोत्तमैः ॥ एवं[२]संपूज्यविधिवद्रात्रौकृत्वाप्रजागरम् ॥ यातिविष्णोःपरंस्थानंनरोनास्त्यत्रसंशयः ॥ (पंचामृतेनसंस्नाप्यएकादश्यांजनार्दनम् ॥ द्वादश्यांपयसास्नाप्यहरिसारूप्यमश्नुते)॥ इतिपूजाविधिः ॥ अथपुराणोक्तउभयैकादश्युद्यापनविधिः ॥ अर्जुनउवाच ॥ कीदृग्व्रतविसर्गोत्रविधानंचात्रकीदृशम् ॥ संपूर्णंहिभवेद्येनतन्मेवदकृपानिधे ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुपांडवयत्नेनप्रवक्ष्यामितदव्ययम् ॥ शक्तःस्वर्णसहस्रंतुअशक्तःकाकिणींतथा ॥ ददातिश्रद्धयापार्थसमंस्यादुभयोरपि ॥ शक्तश्चेद्द्विगुणंदद्याद्यथोक्तोमध्यमोविधिः ॥ उक्तार्द्धमप्यशक्तस्यदानंपूर्णफलप्रदम् ॥ तद्रूपविधिमप्येकंकथयामितवाग्रतः ॥ यानिकष्टेनचीर्णानिव्रतानिकुरुसत्तम ॥ विफलान्येवसर्वाणिउद्यापनविधिंविना ॥ प्रबोधसमयेपार्थकुर्यादुद्यापनक्रियाम् ॥ मार्गशीर्षेविशेषेणमाघेभीमातिथावपि ॥ दशम्यांदिनशेषेणरात्रौगुरुगृहंव्रजेत् ॥ एकादशीदिनेपार्थगुरुमभ्यर्च्यशक्तितः ॥ गृहीत्वाचरणौमूर्ध्नाप्रार्थयीतविचक्षणः॥पुण्यदेशोद्भवंविप्रंशांतंसर्वगुणान्वितम् ॥ सदाचाररतंपार्थवेदवेदांगपारगम् ॥ अस्मदीयंव्रतंविप्रविष्णुवासरसंभवम् ॥ संपूर्णंतुभवेद्येनतत्कुरुष्वाद्विजोत्तम॥तस्याग्रेनियमःकार्योदंतधावनपूर्वकम्॥एकादश्यांनिराहारःस्थित्वाचैवपरेहनि ॥ भोक्ष्यामिपुंडरीकाक्षशरणंमेभवाच्युत॥एवंप्रभातसमयेशुचिर्भूत्वासमाहितः॥पाखंडिनांचसर्वेषांपतितानांचसंगमम् ॥ कामंदुरोदरंपार्थदूरतःपरिवर्जयेत् ॥ स्नानंकृत्वामंत्रपूर्वंनद्यादौविमलेजले ॥ तर्पयित्वापितॄन्देवान्पूजयेन्मधुसूदनम् ॥ उपलिप्यशुचौदेशेकीटकेशास्थिवर्जिते ॥ वर्णैश्चसर्वतोभद्रंनीलपीतसितासितैः ॥ मंडलंचोद्धरेद्रूपसर्वकर्मसुपूजिनम् ॥ (अष्टांगुलोच्छ्रितांवेदींचतुर

---

[१] अत्रैवाग्रेआह । [२] एवंसंपूज्यजागरंकुर्यादितिशेषइतिहेमाद्रौ ।

स्त्रांप्रकल्पयेत् ॥ वितास्तिद्वयविस्तीर्णामक्षतैःपरिपूरिताम् ॥ तस्यामष्टदलंसम्यक्कमलंपरिकल्पयेत् ॥ तन्मध्येस्थापयेत्कुंभंनवीनंसुस्थिरंशुभम् ॥) अथवातंडुलानांचअष्टपत्रांबुजंचरेत् ॥ वारिपूर्णंघटंताम्रंपात्रंरौप्यसमुद्भवम् ॥ जातरूपमयंदेवंलक्ष्म्यायुक्तंजनार्दनम् ॥ साक्षतंसोपवीतंचसाहिरण्यंसवाससम् ॥ अक्षमालासमायुक्तंशंखचक्रगदाधरम् ॥ शक्त्यासुवर्णपुष्पैश्चपूजयेत्पुष्टिवर्द्धनम् ॥ अन्यैऋतूद्भवैःपुष्पैरर्चयेद्विधिवन्नरः ॥ नैवेद्यांश्चचतुर्विंशत्यथदद्यादनुक्रमात् ॥ भक्त्याचतुर्विंशतिषुतिथिष्वपिपरंतप ॥ इच्छयावातथादद्याद्यद्देवोद्यापनंभवेत् ॥ मोदकान्गुडकांश्चूर्णान्घृतपूरकमंडकान् ॥ सोहालिकादिकंसारसेवाःसक्तवएवच ॥ वटकान्पायसंदुग्धंशालिदध्योदनंतथा ॥ इंडरीकान्पूरिकाश्चअपूपान्गुडमोदकान् ॥ [1]तिलपिष्टंकर्णवेष्टंशालिपिष्टंसशर्करम् ॥ रंभाफलंचसघृतंमुद्गचूर्णंगुडौदनम् ॥ एवंक्रमेणनैवेद्यंपृथग्वाचरमेऽहनि ॥ पूजानामानि ॥ दामोदरायपादौतुजानुनीमाधवायच ॥ गुह्यंवैकामपतयेकट्यांवामनमूर्तये ॥ पद्मनाभायनाभिंतुह्युदरंविश्वमूर्तये ॥ हृदयंज्ञानगम्यायकंठंश्रीकंठसंगिने ॥ सहस्रबाहवेबाहूचक्षुषीयोगयोगिने ॥ ललाटमुरुगायेतिनासांनाकसुरेश्वरम् ॥ श्रवणौश्रवणेशायाशिखायांसर्वकामदम् ॥ सहस्रशीर्षायशिरःसर्वांगंसर्वरूपिणे ॥ शुभेननारिकेरेणबीजपूरेणवापुनः ॥ हृदिध्यात्वाजगन्नाथंदद्यादर्घ्यंविधानतः ॥ साक्षतंचसपुष्पंचसजलंचंदनान्वितम् ॥ पूर्वोक्तैरेवमंत्रैश्चव्रतपूर्तिकरैःसुधीः ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्गीतशास्त्रविनोदतः ॥ इष्टंदत्तंधरादानंपिंडोदत्तोगयाशिरे ॥ कृतंदानंकुरुक्षेत्रेयैःकृतंजागरंहरेः ॥ नृत्यंगीतंप्रकुर्वंतिवीणावाद्यंतथैवच ॥

---

१ खंडपिष्टमितिपाठः ।

येपठंतिपुराणानितेनराःकृष्णवल्लभाः ॥ शास्त्रैर्वाप्यथवाभक्त्याशुचिर्वाप्यथवाशुचिः ॥ कृत्वाजागरणंविष्णोर्मुच्यतेपापकोटिभिः ॥
भुक्तोवाप्यथवाभुक्तोजागरेसमुपस्थितः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ यावत्पदानिस्वगृहात्केशवायतनंप्रति ॥
अश्वमेधसमानिस्युर्जागरार्थंप्रयच्छतः ॥ पादयोःपांसुकणिकाधरण्यांनिपतंतियाः ॥ तावद्वर्षसहस्राणिजागरीवसतेदिवि ॥ बहून्यापि
चपापानिकृतंजागरणंहरेः ॥ निर्दहेन्मेरुतुल्यानियुगकोटिकृतान्यपि ॥ मनसासंस्मरेद्देवंतांरात्रिमतिवाह्यथच ॥ प्रभातेविमलेस्नात्वाविप्रा
नाकारयेत्सुधीः॥ चतुर्विंशतिसंख्याकान्निगमागमदर्शिनः ॥ सर्वंकुर्याद्विधानेनजपहोमार्चनादिकम् ॥ शतमष्टोत्तरंहोमःसर्वत्रापिप्रशस्यते ॥
इदंविष्णुद्विजातीनांहोममंत्रःप्रकीर्तितः ॥ शूद्राणांचैवसर्वेषांमंत्रमष्टाक्षरंविदुः ॥ विविधैरपिवस्त्रैश्चभाजनैरासनैःसह ॥ पादत्राणंनवांगांचदद्या
त्पार्थपृथक्पृथक् ॥ द्वादशैवाथशक्त्यावावस्त्रालंकारभूषणैः ॥ पूजयेत्पुष्पमालाभिः सपत्नीकान्द्विजोत्तमान् ॥ कुंभाद्वादशदातव्याःपक्वान्न
जलपूरिताः ॥ भोजयित्वाततोविप्रान्भक्तितोविचरेद्बुधः॥एकाहिकपिलादेयासर्वकामफलप्रदा ॥ यथास्वर्गश्चमोक्षश्चइहसंपूर्णताव्रते ॥ नमस्ते
कपिलेदेविसंसारार्णवतारिणि॥ मयादत्ताद्विजेंद्रायप्रीयतांमेजनार्दनः॥ सपत्नीकोगुरुःपूज्योमंडलेहरिसन्निधौ ॥ भूषणाच्छादनैर्भोज्यैःप्रणामैः
परितोषयेत् ॥ समाप्यवैष्णवंधर्मंदद्यात्सर्वंधनंजय ॥ इष्टंचान्यद्यथाशक्त्यावित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ जलदानंविशेषेणभूमिदानमतःपरम्॥प्रार्थ
येत्पुरुषाधीशंततोभक्त्याकृतांजलिः ॥ मयाद्यास्मिन्व्रतेदेवयदपूर्णंकृतंविभो ॥ सर्वंभवतुसंपूर्णंत्वत्प्रसादाज्जनार्दन ॥ त्वयिभक्तिःसदैवास्तु

---

१ श्राद्धमित्यपिपाठः ।

ममदामोदरप्रभो ॥ पुण्येबुद्धिःसतांसेवासर्वधर्मफलंचमे ॥ जपच्छिद्रंतपश्छिद्रंयच्छिद्रंव्रतकर्मणि ॥ सर्वंसंपूर्णतांयातुत्वत्प्रसादाद्रमापते ॥ प्रदक्षिणांततःकृत्वादंडवत्[1]प्रणिपत्यच ॥ मंडलंमूर्तिसंयुक्तंसोपहारंसदक्षिणम् ॥ प्रीयतांविष्णुरित्युक्त्वा आचार्यायनिवेदयेत् ॥ सर्वान्विसर्जयेत्पश्चात्संतोष्यपरिभोज्यच ॥ तदाज्ञयाततःकुर्यात्पारणंबंधुभिःसह ॥ एकादशीव्रतंचैतद्यथाविधिकृतंपुरा ॥ यौवनाश्वेनभूपेनकथितंपुरतस्तव ॥ धनंजयतवप्रीत्याभक्त्यानुग्रहकारणात् ॥ यःकरोतिनरोभक्त्याव्रतमेतदघापहम् ॥सयातिवैष्णवंस्थानंदाहप्रलयवर्जितम् ॥ उक्तमुद्यापनंचैवमुभयोःकुरुसत्तम॥किमन्यैर्बहुभिर्वाक्यैःप्रशंसापरमैर्भुवि॥ एकादश्याःपरतरंत्रैलोक्येनहिविद्यते ॥ अत्रदानंतुगोदानंभूमिदानमथापिवा ॥ गोरोमबीजमूलानांसमसंख्यायुगानिहि ॥ दातारोविष्णुभवनएकादश्यांवसंतिहि ॥ येपिशृण्वंतिसततंकथ्यमानांकथामिमाम् ॥ तेपिपापविनिर्मुक्ताःस्वर्गंयांतिनसंशयः ॥ इत्याकर्ण्यार्जुनोवाक्यंकृष्णस्यपरमाद्भुतम् ॥ आनंदंपरमंप्रापसौख्यंचापिनिरंतरम् ॥ इतिपुराणोक्तमुभयैकादशीव्रतोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ अथाषाढशुक्लैकादश्यांगोपद्मव्रतोद्यापनविधिः ॥ तत्रपूजाविधिः ॥चतुर्भुजंमहाकायंजांबूनदसमप्रभम्॥शंखचक्रगदापद्मरमागरुडशोभितम्॥सेवितंमुनिभिर्देवैर्यक्षगंधर्वकिन्नरैः ॥ एवंविधंहरिंध्यात्वाततोयजनमारभेत् ॥ ध्यानम् ॥ पुरुषोत्तमदेवेशभक्तानामभयप्रद ॥ संस्निग्धंवरदंशांतंमनसावाहयाम्यहम् ॥ आवाहयामि ॥ सुवर्णमणिभिर्दिव्यैःखचितेदेवनिर्मिते ॥ दिव्यसिंहासनेस्निग्धेप्रविशत्वंसुराधिप ॥ आसनम् ॥ गंगोद

---

१ प्रणमेत्प्रभुमित्यपिपाठः ।

कंसुरश्रेष्ठसुवर्णकलशस्थितम् ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्युक्तंगृहाणरमयासह ॥ पाद्यम् ॥ अष्टगंधसमायुक्तंस्वर्णपात्रेस्थितंजलम् ॥
अर्घ्यंगृहाणभोदेवभक्तानामभयप्रद ॥ अर्घ्यम् ॥ देवदेवनमस्तुभ्यंपुराणपुरुषोत्तम ॥ मयादत्तमिदंतोयंगृह्णीष्वाचमनंकु
रु ॥ आचम० ॥ पयोदधिघृतंदेवमधुशर्करयायुतम् ॥ पंचामृतंमयानीतंस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ पंचामृतस्नानम् ॥ नदीनांचैवसरसांम
यानीतंजलंशुभम् ॥ अनेनस्नानंकुरुभोमंत्रैर्वारुणसंभवैः ॥ स्नानम् ॥ वस्त्रयुग्मंसमानीतंपट्टसूत्रेणनिर्मितम् ॥ सूक्ष्मंकार्पासतंतूनांसुवर्णे
नविराजितम् ॥ वस्त्रम् ॥ नारायणनमस्तेस्तुत्राहिमांभवसागरात् ॥ ब्रह्मसूत्रंसोत्तरीयंगृहाणपुरुषोत्तम ॥ यज्ञोपवीतम् ॥ केयूरमुकुटैर्युक्ता
नूपुरैरंगुलीयकैः ॥ मयाहृतानलंकारान्गृहाणमधुसूदन ॥ आभरणानि ॥ चंदनंमलयोद्भूतंकस्तूर्यगुरुसंयुतम् ॥ कर्पूरेणचसंमिश्रंस्वीकुरु
ष्वानुलेपनम् ॥ चंदनम् ॥ शतपत्रैःकर्णिकारैश्चंपकैर्मल्लिकादिभिः ॥ पुष्पैर्नानाविधैश्चैवपूजयामिसुरेश्वर ॥ पुष्पाणि ॥ दशांगोगुग्गुलूद्भूतः
सुगंधिश्चमनोहरः ॥ आघ्रेयोदेवदेवेशधूपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ धूपम् ॥ एकार्तिकंसुरश्रेष्ठगोघृतेनसुवर्तिना ॥ संयुक्तंतेजसाकृष्णगृहाणादित्य
दीपितम् ॥ दीपम् ॥ अन्नंचपायसंभक्ष्यंसितालेह्यसमन्वितम् ॥ दधिक्षीरघृतैर्युक्तंगृहाणसुरपूजित ॥ नैवेद्यम् ॥ नागवल्लीदलैर्युक्तंपूगीफल
समन्वितम् ॥ कर्पूरखादिरैर्युक्तंतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥ तांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ नीराजनंगृहाणेशपंचवर्तिभिरावृतम् ॥
तेजोराशेमयादत्तंलोकानंदकरप्रभो ॥ नीराजनम् ॥ अञ्जलिस्थानिपुष्पाणि अर्पयामिजगत्पते ॥ गृहाणसुमुखोभूत्वाजगदानंददायक ॥
पुष्पांजलिम् ॥ यानिकानीतिप्रदक्षिणाम् ॥ नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेगरुडध्वज ॥ नमस्तेविष्णवेतुभ्यंव्रतस्यफलदायक ॥ नमस्कारान् ॥

मंत्रहीनंक्रियाहीनभक्तिहीनंसुरेश्वर ॥ यत्पूजितंमयादेवपरिपूर्णंतदस्तुमे॥प्रार्थना॥ कृतस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंवायनप्रदानंकरिष्येइतिसं
कल्प्य ॥ परमान्नमिदंदिव्यंकांस्यपात्रेणसंयुतम् ॥ वाणकंद्विजवर्यायसहिरण्यंददाम्यहम् ॥ वायनम्॥इतिपूजासमाप्ता ॥ अथकथा ॥ व्या
संवसिष्ठनप्तारंशक्तेःपौत्रमकल्मषम् ॥ पराशरात्मजंवंदेशुकतातंतपोनिधिम् ॥ १ ॥ सूतउवाच ॥ द्वापरेद्वारवत्यांचनारदःकृष्णदर्शनात् ॥
उत्साहेनाभ्यगात्तत्रददर्शयदुनंदनम् ॥२॥ पूजितश्चैवकृष्णेनविष्टरादिभिरादरात् ॥ ततःप्रोवाचतंविष्णुर्नारदंलोकपूजितम् ॥३॥ श्रीकृष्ण
उवाच॥ शृणुलोकज्ञदेवर्षेभुवनेविचरन्सदा॥लोकांतरेषुचरितंयद्विशेषंवदस्वमे ॥४॥ नारदउवाच ॥ भगवन्देवदेवेशभक्तोस्मितवचांकितः॥
तत्राश्चर्यमिदंवक्ष्येधर्मस्यसदसिस्थितम् ॥ तत्रसर्वेसमासीनाःसुराइंद्राश्चतुर्दश॥५॥तथैकादशरुद्राश्चआदित्याद्वादशापिच ॥ वसवोऽष्टौतथा
नागायक्षराक्षसपन्नगाः ॥६॥ तेसर्वेयममाहुश्चस्थितंसिंहासनेशुभे ॥ मानुष्यंदुंदुभेश्चर्माच्छादनार्थंवदस्वनः ॥ ७ ॥ यमउवाच ॥ चतुर्मास्य
व्रतंचैकंसंक्रांतिव्रतमेवच॥नकुर्वंतिचयानार्यस्तासामाच्छादनंत्वचा ॥८॥ कुर्वंतुदुंदुभेश्चास्यविचरध्वंमहाभटाः ॥ तेतस्यवचनंश्रुत्वाभटाः
प्रविविशुर्भुवम् ॥९॥ स्वामिन्निदंमहाश्चर्यमतस्त्वांप्रवदामिच ॥ तच्छुत्वात्वरितंकृष्णःप्राहलोकान्पुरःस्थितान् ॥१०॥ तथाकुर्वंतुलोकाश्च
नार्यःपुर्यांवसंतिहि.॥ तच्छुत्वाचरितंकृष्णनारीभिर्नगरेषुच ॥ ११ ॥ कृष्णाज्ञयाकृष्णदूताःप्रोचुस्तेसर्वयोषितः ॥ पुरःसराःप्रकुर्वंत्योनग
रस्थाश्चयोषितः ॥ १२ ॥ अन्यत्रयत्रकुत्रापिऊचुस्तायदुनंदनम् ॥ त्वत्सोदरींविनास्वामिन्नान्यानार्योंत्रसंतिहिं ॥ १३ ॥ तच्छुत्वाभयसं

---

१ व्रतमकुर्वंत्यइतिशेषः ।

त्रस्तः सोदरींप्रत्यभाषत ॥ कृष्णउवाच ॥ सुभद्रेकिंकरोषीहआगतायमसेवकाः ॥ १४ ॥ व्रतंयन्नकृतंभद्रेचैकंपुण्योद्भवंपुरा ॥ सुभद्रोवाच॥
सर्वव्रतान्यहंकृष्णकार्षमत्रनसंशयः ॥१५॥ नोचेत्वत्सोदरीनस्यांयोषिच्चाप्यर्जुनस्यच ॥ नस्यांमाताऽभिमन्योर्वैयमदूताः क[2]थंविभो ॥१६॥
कृष्णउवाच ॥ कु[3]रुत्वंभगिनीमेऽद्यव्रतमेकंशुभप्रदम् ॥१७॥ गोपद्ममितिविख्यातंव्रतंलोकेषुविश्रुतम् ॥ सूतेनकथितंपूर्वमृषीणांहितकाम्य
या ॥ नैमिषेहिमवत्पार्श्वेसिद्धाश्रममनुत्तमम् ॥ १८ ॥ तत्रसूतोगमद्द्रष्टुंमुनीनांयज्ञमुत्तमम् ॥ तंदृष्ट्वामुनयःसर्वेहर्षितांश्चमुहुर्मुहुः ॥ १९ ॥
अर्चितश्चततःसर्वैरर्घ्यादिभिर्यथाविधि ॥ अभ्यर्च्यसूतंतंविप्राऊचुस्तेप्रीतिपूर्वकम् ॥ २० ॥ ऋषयऊचुः ॥ भवांल्लोकस्यधर्मज्ञोभक्तानां
ज्ञानसाधनम् ॥ समर्थसर्वमुक्तीनांसर्वसौभाग्यकारकम् ॥ २१ ॥ कृपया[4]मुनिशार्दूलकथयस्वोत्तमंव्रतम् ॥ सूतउवाच ॥ शृणुध्वमृषयःस
र्वेव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ २२ ॥ गोपद्ममितिविख्यातंसर्वपापहरंपरम् ॥ सर्वदुःखोपशमनंसर्वसंपत्प्रदायकम् ॥ २३ ॥ यमस्यदंडनंयस्मादूरी
कृतमनुत्तमम् ॥ सुवासिन्यास्तुसौभाग्यपुत्रपौत्रप्रवर्द्धनम् ॥ २४ ॥ ऋषयऊचुः ॥ कस्मिन्मासिकथंकार्यंकिंफलंकस्यपूजनम् ॥ केनचीर्णं
पुरासाधोतत्सर्वंकथयस्वनः ॥ २५ ॥ सूतउवाच ॥ आषाढशुक्लपक्षस्यएकादश्यांविशेषतः ॥ तदारभ्यकार्तिकस्यद्वादश्यंतंव्रतंचरेत् ॥
॥ २६ ॥ गोष्ठेचशुद्धेगोस्थानेगोमयेनोपलिप्यच ॥ त्रयस्त्रिंशच्चपद्मानिकारयेद्व्रीहिपिष्टकैः ॥ २७ ॥ शोभयेत्पंचरंगैश्चगंधपुष्पैःप्रपू
जयेत् ॥ तत्संख्ययाचकर्तव्यानमस्कारप्रदक्षिणाः॥२८॥तत्संख्ययाह्यपूपांश्चब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ वायनंद्विजवर्यायप्रथमेवत्सरेशुभम् ॥

---

१ आगताइतिशेषः । २ तथापिभगिनित्वंहिव्रतमेकंचरस्वहेतिपाठः । ४ मननशीलानांमध्येश्रेष्ठ ।

॥ २९ ॥ द्वितीयेवत्सरेदद्यात्पायसंसुविनिर्मितम् ॥ तृतीयेमंडकान्दद्याच्चतुर्थेगुडमिश्रितान् ॥ ३० ॥ पंचमेघारिकादद्यात्पूर्णे
उद्यापनंचरेत् ॥ एकादश्यामुपवसेद्दंतधावनपूर्वकम् ॥ अभ्यंगंतुप्रकुर्वीतस्वार्चितैर्ब्राह्मणैःसह ॥ ३१ ॥ मंडपंकारयेत्तत्रकदलीस्तंभमं
डितम् ॥ ३२ ॥ नानापुष्पैश्चशोभाढ्यंमखरंतत्रकारयेत् ॥ तन्मध्येसर्वतोभद्रंपंचरंगैःसमन्वितम् ॥ ३३ ॥ पुण्याहंवाच
यित्वातुप्रतिमायांयजेद्धरिम् ॥ कर्षमात्रसुवर्णेनतदर्धार्द्धेनवापुनः ॥ ३४ ॥ माषमात्रसुवर्णेनवित्तशाठ्यंनकारयेत् ॥ आचार्यंवरयित्वाच
कलशंस्थापयेत्ततः ॥ ३५ ॥ लक्ष्मीनारायणंस्थाप्यसौवर्णेनप्रकल्पितम् ॥ ब्रह्माद्यावाहनंतत्रपूजयेद्धूपदीपकैः ॥ ३६ ॥ द्वादशैवतुनामा
निप्रत्येकंपूजयेद्व्रती ॥ रात्रौजागरणंकृत्वागीतवाद्यादिमंगलैः ॥ ३७ ॥ ततःप्रभातेउत्थायस्नात्वाहोमंतुकारयेत् ॥ सतिलाज्यसमि
द्द्रव्यंहुनेद्द्वादशनामभिः ॥ ३८ ॥ पायसंचशतंचाष्टौहुत्वापूर्णाहुतिंचरेत् ॥ वत्सेनसहितांधेनुमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ ३९ ॥ विप्रान्पंच
सपत्नीकान्भोजयेत्षड्रसैर्व्रती ॥ भुंजीतबंधुभिःसार्द्धमेकाग्रकृतमानसः ॥ ४० ॥ अन्यानपियथाशक्त्याब्राह्मणानपिभोजयेत् ॥ कृत्वाचे
दंव्रतंपुण्यंसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ४१ ॥ अंतेस्वर्गपदंगच्छेत्सर्वपापविवर्जितः ॥ ऋषयऊचुः ॥ त्वत्प्रसादात्कृतार्थाभोगच्छामः
स्वाश्रमान्वयम् ॥ ४२ ॥ प्रणम्यमुनिभिःसाकंसूतश्चांतर्हितोऽभवत् ॥ मुनिभिःसर्वलोकेषुकथितंव्रतमुत्तमम् ॥ ४३ ॥ नातःपरतरं
पुण्यंत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ कृष्णस्यवचनंश्रुत्वासुभद्रातत्तथाऽकरोत् ॥ ४४ ॥ पंचाब्दंव्रतमंतेहिरात्रौयामचतुष्टयम् ॥ अकरोज्जागरं

---

१ निर्मितायामितिशेषः ।

प्रातर्जुहावचहुताशनम् ॥ ४५ ॥ एवंव्रतेकृतेपश्चात्पुर्यांयमभटाविशन् ॥ यमभटाऊचुः ॥ सुभद्रेतवदेहस्यचर्मार्थंचागतावयम् ॥
॥ ४६ ॥ लोकेऽस्मिंस्तुव्रतंयेननकृतंभक्तिपूर्वतः ॥ तच्चर्मणापिनद्धव्यःपटहोयमशासनात् ॥ ४७ ॥ सुभद्रोवाच ॥ भटाःपश्यत
मेचीर्णंगोपद्मव्रतमुत्तमम् ॥ दत्तापुंवत्ससहिताधेनुर्विप्रायदक्षिणा ॥ ४८ ॥ गोष्ठेमद्मानिचान्यत्रसर्वेपश्यंतुहेभटाः ॥ अन्योन्यवादस
मयेविष्णुदूताःसमागताः ॥ ४९ ॥ तान्दृष्ट्वाताडयामासुर्व्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ पलायितामहाभीताःस्मरंतोयमशासनम् ॥ ५० ॥ तान्दृ
ष्ट्वारक्तदिग्धांगान्यमोभयसमन्वितः ॥ कस्येदंकृत्यमितिचज्ञात्वातींद्रियदर्शनात् ॥ ५१ ॥ उवाचदूताःशृणुतयत्रसंपूज्यतेहरिः ॥ नगं
तव्यंभवद्भिश्चसत्यंसत्यंवदाम्यहम्॥५२॥ प्राप्तवंतोदैववशाद्दिविशध्वंमहाभटाः॥इत्युक्त्वाधर्मराजोऽसौशालायांचविवेशह॥५३॥तेनदेवर्षिणा
मह्यंकथितंव्रतमीदृशम् ॥ दमयंत्यातथाबालेराज्यभ्रंशात्कृतंव्रतम् ॥ ५४ ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेणराज्यसौभाग्यसंपदः ॥ पुत्रपौत्रादिसौभा
ग्यंभुक्त्वामोक्षमवाप्नुयात् ॥ ५५ ॥ इतिश्रीभविष्योतरपुराणेगोपद्मव्रतोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ ॥ अथपुरुषोत्तममासस्यैकादशी ॥ युधिष्ठिर
उवाच[1] ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ सर्वपापहरंचैवभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ १ ॥ पुरुषोत्तममासस्यकथांब्रूहिजनार्दन ॥ को
विधिःकिंफलंतस्यकोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ २ ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेव्रतंब्रूहिजनार्दन ॥ कस्यदानस्यकिंपुण्यंकिंकर्तव्यंनृभिःप्रभो ॥ ३ ॥
कथंस्नानंचकिंजप्यंकथंपूजाविधिःस्मृतः ॥ किंभोज्यमुत्तमंचान्नंमासेवैपुरुषोत्तमे ॥ ४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयिष्यामिराजें

---

[1] अत्रप्रश्नप्रत्युत्तरयोर्वैषम्यंविचारणीयम् ।

द्भवतःस्नेहकारणात् ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेभवेदेकादशीतुया ॥ ५ ॥ कमलानामनामेतितिथीनामुत्तमातिथिः ॥ तस्याश्चैवप्रभावे
णकमलाभिमुखीभवेत् ॥ ६ ॥ ब्राह्मेमुहूर्तेचोत्थायस्मृत्वातंपुरुषोत्तमम् ॥ स्नात्वाचैवविधानेनव्रतीनियममाचरेत् ॥ ७ ॥ गृहेत्वेकगु
णंजाप्यंनद्यांदशगुणंस्मृतम् ॥ गवांगोष्ठेशतगुणमग्न्यगारेदशाधिकम् ॥ ८ ॥ शिवक्षेत्रेषुतीर्थेषुदेवतानांचसन्निधौ ॥ सहस्रशतकोटीनामनंतं
विष्णुसन्निधौ ॥ ९ ॥ अवंत्यामभवद्विप्रःशिवशर्मेतिनामतः ॥ तस्यपंचस्वात्मजेषुकनिष्ठोदुष्टकर्मकृत् ॥ १० ॥ तदापित्रापरित्यक्तस्त्यक्तः
स्वजनबंधुभिः ॥ स्वकर्मणः प्रभावेणगतोदूरतरंवनम्॥ ११ ॥एकदादैवयोगेनतीर्थराजंसमागमत् ॥ क्षुत्क्षामोदीनवदनस्त्रिवेण्यांस्नानमाचरत्
॥ १२ ॥ ऋषीणामाश्रमांस्तत्रविचिन्वन्क्षुधयाऽर्दितः ॥ हरिमित्रमुनेस्तत्रत्वाश्रमंचददर्शह ॥ १३ ॥ [१]पुरुषोत्तममासेतुश्रद्धयाकमलास्तुता॥
एकादशीपुण्यतमाभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ १४ ॥ पुरुषोत्तममासेतुजनानांचसमागमे ॥ तत्राश्रमेकथयतांकथांकल्मषनाशिनीम् ॥ १५ ॥
जपन्क्रमेणतांश्रुत्वाकमलांपापहारिणीम् ॥ व्रतंकृत्वाचतैःसार्द्धंस्थितःशून्यालयेतदा ॥ १६ ॥ निशीथेसमनुप्राप्तेकमलाऽत्रसमागता ॥ वरंद
दामिभोविप्रकमलायाःप्रभावतः ॥ १७ ॥ विप्रउवाच ॥ कात्वंकस्यासिरंभोरुप्रसन्नाचकथंमम ॥ ऐंद्रीत्वमिंद्रदेवस्यभवानीशंकरस्यच
॥ १८ ॥ वधूर्वाचंद्रसूर्यस्यगांधर्वीकिन्नरीतथा ॥ त्वत्सदृशीनदृष्टाचनश्रुताचशुभानने ॥ १९ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ प्रसन्नासांप्रतंजातावैकुण्ठा

---

[१] तत्राश्रमेपुरुषोत्तममासस्यकल्मषनाशिनींकथांकथयतांजनानांसमागमेपुरुषोत्तममासाधिकरणिकाभुक्तिमुक्तिप्रदायिनीपुण्यतमाकमलाख्यायाएकादशीश्रद्धयास्तुताअर्थात्तैस्तांपापहारिणींकमलांश्रुत्वाजपन्संस्तैर्जनैःसार्धंव्रतंकृत्वाशून्यालयेस्थितआसीदितिश्लोकत्रयान्वयः ।

दहमागता ॥ प्रेरिताहरिदेवेनएकादश्याप्रभावतः ॥ २० ॥ पुरुषोत्तममासस्यशुक्लेकृष्णेतुयाभवेत् ॥ कमलानामसाप्रोक्ताकमलांदातुमाग
ता ॥ २१ ॥ पुरुषोत्तममासस्ययापक्षेप्रथमेभवेत् ॥ तस्यांव्रतंत्वयाचीर्णंप्रयागेमुनिसान्निधौ ॥ २२ ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेणवशगाहंनसंशयः॥
तववंशेभविष्यंतिमानवाद्विजसत्तम ॥ २३ ॥ लभंतेमत्प्रसादंतुसत्यंतेऽव्याहृतंमया ॥ विप्रउवाच ॥ प्रसन्नायदिमेपद्मेव्रतंविस्तरतोवद
॥२४॥ यत्कथासुप्रवर्ततेराजानोयेजगद्धिताः ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ श्रोतॄणांपरमंश्राव्यंपवित्राणामनुत्तमम् ॥२५॥ दुःस्वप्ननाशनंपुण्यंश्रोतव्यं
यत्नतस्ततः॥उत्तमःश्रद्धयायुक्तःश्लोकंश्लोकार्द्धमेवच ॥ २६ ॥ पठित्वामुच्यतेसद्योमहापातककोटिभिः ॥ मासानांपरमोमासःपक्षिणांगरुडो
यथा ॥ २७ ॥ नदीनांचयथागंगातिथीनांद्वादशीतिथिः ॥ तस्यामर्चंतिविबुधानारायणमनामयम् ॥ २८ ॥ येयजंतिसदाभक्त्यानारायण
मनामयम् ॥ तानर्चयंतिसततंब्रह्माद्यादेवतागणाः ॥ २९ ॥ नारायणपरायेचहरिकीर्तनतत्पराः ॥ परिप्रजागरायेचकृतार्थास्ते
कलौयुगे ॥ ३० ॥ शुक्लेवायदिवाकृष्णेभवेदेकादशीद्वयम् ॥ गृहस्थानांचपूर्वातुयतीनामुत्तरास्मृता ॥ ३१ ॥ [1]एकादशी
द्वादशीचरात्रिशेषेत्रयोदशी ॥ व्रतेक्रतुशतंपुण्यंत्रयोदश्यांतुपारणम् ॥ ३२ ॥ एकादश्यांनिराहारःस्थित्वाहमपरेहनि ॥ भोक्ष्या
मिपुंडरीकाक्षशरणंमेभवाच्युत ॥ ३३ ॥ अमुंमंत्रंसमुच्चार्यदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ भक्तिभावेनतुष्टात्माचोपवासंसमर्पयेत् ॥ ३४ ॥
देवदेवस्यपुरतोजा[2]गरंनियतोव्रती ॥ गीतैर्वाद्यैश्चनृत्यैश्चपुराणपठनादिभिः ॥ ३५ ॥ ततःप्रातःसमुत्थायद्वादशीदिवसेव्रती ॥ स्नात्वा

---

१ इदंतुउपोष्याद्वादशीशुद्धेत्येतद्वचनसंवादि । २ कुर्यादितिशेषः ।

विष्णुंसमभ्यर्च्यविधिवत्प्रयतेंद्रियः ॥ ३६ ॥ पंचामृतेनसंस्नाप्यएकादश्यांजनार्दनम् ॥ द्वादश्यांचपयःस्नानं[1]हरेःसारूप्यमश्नुते ॥ ३७ ॥
अज्ञानतिमिरांधस्यव्रतेनानेनकेशव ॥ प्रसीदसुमुखोनाथज्ञानदृष्टिप्रदोभव ॥ ३८ ॥ एवंविज्ञाप्यदेवेशंदेवदेवंचचक्रिणम् ॥ ब्रा
ह्मणान्भोजयेत्पश्चात्तेभ्योदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ ३९ ॥ ततःस्वबंधुभिःसार्द्धंनारायणपरायणः ॥ कृत्वापंचमहायज्ञान्स्वयंभुजीतवाग्यतः ॥
॥४०॥ एवंयः प्रयतःकुर्यात्पुण्यमेकादशीव्रतम् ॥ सयातिविष्णुभवनंपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ ४१ ॥ इत्युक्त्वाकमलातस्मैप्रसन्नातस्यवंशगा[2] ॥
सोपिविप्रोधनीभूत्वापितुर्गेहंसमाविशत् ॥ ४२ ॥ एवंयःकुरुतेराजन्कमलाव्रतमुत्तमम् ॥ शृणुयाद्वासरेविष्णोःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ४३ ॥
इति श्रीब्रह्मांडपुराणेपुरुषोत्तममासेकमलानामैकादशीमाहात्म्यंसंपूर्णम् ॥ भाद्रपदेश्रवणैकादश्यांमध्याह्नेवामनावतारः ॥ श्रवणयुक्त
शुक्लैकादश्यलाभेतुदशमीविद्धापिश्रवणयुताग्राह्या ॥ तथाचमदनरत्नेवह्निपुराणे ॥ दशम्यैकादशीयत्रसानोपोष्याभवेत्तिथिः ॥ श्रवणे
नतुसंयुक्तासोपोष्यासर्वकामदा ॥ अथकार्त्तिकशुक्लैकादश्यांप्रबोधविधिः ॥ हेमाद्रौब्राह्मे ॥ एकादश्यांतुशुक्लायांकार्तिकेमासिकेशवम् ॥
प्रसुप्तंबोधयेद्रात्रौश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ नृत्यैर्गीतैस्तथावेदैर्ऋग्यजुःसाममंगलैः ॥ वीणापणवशब्दैश्चपुराणश्रवणेनच ॥ वासुदे
वकथाभिश्चस्तोत्रैरन्यैश्चवैष्णवैः ॥ सुभाषितैरिंद्रजालैर्भूरिशोभाभिरेवच ॥ पुष्पैर्धूपैश्चनैवेद्यैर्दीपवृक्षैःसुशोभनैः ॥ होमैर्भक्ष्यैरपूपै
श्चफलैःशर्करपायसैः ॥ इक्षोर्विकारैर्मधुरैर्द्राक्षाक्षौद्रैःसदाडिमैः ॥ कुठेरकस्यमंजर्यामालत्याकमलेन[3]च ॥ कुठेरकःपर्णाशः ॥ कृष्णतुलसी

---

[1] दत्वेतिशेषः । [2] अभवदितिशेषः । [3] कट्फलेनेतिक्वचित्पाठः ।

तिकेचित्॥हृताभ्यांश्वेतरक्ताभ्यांचंदनाभ्यांचसर्वदा॥कुंकुमालक्तकाभ्यांचरक्तसूत्रैःसकंकणैः॥तथानानाविधैःपुष्पैर्द्रव्यैर्वीरक्रियाहृतैः॥विक्रेत्राप्रथमतोऽभिहितंमूल्यंदत्वाक्रियमाणःक्रयोवीरक्रयः ॥ तस्यांरात्र्यांव्यतीतायांद्वादश्यामरुणोदये ॥ आदौघृतेनैक्षवेणमधुनास्नापयेत्ततः॥ दध्नाक्षीरेणचतथापंचगव्येनशास्त्रवित् ॥ उद्वर्तनंमाषचूर्णंमधुरामलकानिच ॥ सर्षपाश्चप्रियंगुश्चमातुलिंगरसस्तथा ॥ सर्वौषध्यःसर्वगंधाःसर्वबीजानिकांचनम् ॥ मंगलानियथाकामंरत्नानिचकशोदकम् ॥ एवंसंशोध्यदेवेशंदद्याद्गोरोचनंशुभम् ॥ ततस्तुकालशान्स्थाप्ययथाप्राप्तांस्त्वलंकृतान् ॥ जातीपल्लवसंयुक्तान्सफलांश्चसकांचनान् ॥ पुण्याहवेदशब्देनवीणावेणुरवेणच ॥ एवंसंस्नाप्यगोविंदंस्वनुलिप्तंस्वलंकृतम् ॥ सुवाससंतुसंपूज्यसुमनोभिःसकुंकुमैः ॥ धूपैर्दीपैर्मनोज्ञैश्चपायसेनचभूरिणा ॥ हविष्यैश्चान्नदानैश्चहोमैःपुष्पैःसदक्षिणैः ॥ वासोभिर्भूषणैरन्यैर्गोभिरश्वैर्मनोजवैः ॥ ब्राह्मणाःपूजनीयाश्चविष्णोरीड्याश्चमूर्तयः ॥ यत्तुशिष्टामृतंपश्चाद्भोक्तव्यंब्राह्मणैःसह ॥ इतिप्रबोधोत्सवविधिः ॥ अथ कार्तिकशुक्लैकादश्यांभीष्मपंचकव्रतंहेमाद्रौनारदीये ॥ नारदउवाच ॥ यदेतदचलंपुण्यंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ कर्तव्यंकार्तिकेमासिप्रयत्नाद्भीष्मपंचकम् ॥ १ ॥ विधानंतस्याविस्पष्टंफलंचापिततोवरम् ॥ कथयस्वप्रसादेनमुनीनांहितकाम्यया ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ प्रवक्ष्यामिमहापुण्यंव्रतंव्रतविदांवर ॥ भीष्मेणैवचसंप्राप्तंव्रतंपंचदिनात्मकम् ॥ ३ ॥ सकाशाद्वासुदेवस्यतेनोक्तंभीष्मपंचकम् ॥ व्रतस्यास्यगुणान्वक्तुंकःशक्तःकेशवादृते ॥ ४ ॥ व्रतंचैतन्महापुण्यंमहापातकनाशनम् ॥ अतोवरंप्रयत्नेनकर्तव्यंभीष्मपंचकम्[2] ॥ ५ ॥ सनत्कुमारसंहितायाम् ॥

---

[1] व्रतवतामित्यपिपाठः ।

[2] एतदग्रिमंविध्यादिकथनंसविस्तरंव्रतार्कादवगंतव्यम् ।

वालखिल्याऊचुः ॥ कार्तिकस्यामलेपक्षेस्नात्वासम्यग्यतव्रतः ॥ एकादश्यांतुगृह्णीयाद्व्रतंपंचादिनात्मकम् ॥ ६ ॥ शरपंजरसुप्तेनभीष्मे
णतुमहात्मना ॥ राजधर्मादानधर्मामोक्षधर्मास्ततःपरम् ॥ ७ ॥ कथिताःपांडुदायादैःकृष्णेनापिश्रुतास्तदा ॥ ततःप्रीतेनमनसावासुदेवेनभा
षितम् ॥ ८ ॥ धन्यधन्योसिभीष्मत्वंधर्माःसंश्रावितास्त्वया ॥ एकादश्यांकार्तिकस्ययाचितंचजलंत्वया ॥ ९ ॥ अर्जुनेनसमानीतं
गांगंबाणस्यवेगतः ॥ तुष्टानितवगात्राणितस्मादेवदिनादिह ॥ १० ॥ पूर्णांतंसर्वलोकास्त्वांतर्पयंत्वर्घ्यदानतः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनम
मसंतुष्टिकारकम् ॥ ११ ॥ एतद्व्रतंप्रकुर्वंतुभीष्मपंचकसंज्ञितम् ॥ कार्तिकस्यव्रतंकृत्वानकुर्याद्भीष्मपंचकम् ॥ १२ ॥ कार्तिकस्यव्रतं
सर्वंवृथातस्यभविष्यति ॥ अशक्तश्चेन्नरोभूयादसमर्थश्चकार्तिके ॥ १३ ॥ भीष्मस्यपंचकंकृत्वाकार्तिकस्यफलंलभेत् ॥ सत्यव्रतायशुचये
गांगेयायमहात्मने ॥ १४ ॥ भीष्मायैतद्ददाम्यर्घ्यमाजन्मब्रह्मचारिणे ॥ सव्येनानेनमंत्रेणतर्पणंसार्ववर्णिकम् ॥ १५ ॥ व्रतांगत्वात्पूर्णिमायां
प्रदेयःपापपूरुषः ॥ अपुत्रेणप्रकर्तव्यंसर्वथाभीष्मपंचकम् ॥ १६ ॥ यःपुत्रार्थीव्रतंकुर्यात्सस्त्रीकोभीष्मपंचकम् ॥ तंदत्वापापपुरुषंवर्षमध्ये
सुतंलभेत् ॥ १७ ॥ अवश्यमेवकर्तव्यंतस्माद्भीष्मस्यपंचकम् ॥ विष्णुप्रीतिकरंप्रोक्तंमयाभीष्मस्यपंचकम् ॥ १८ ॥ अत्रैवहिप्रकर्तव्यः
प्रबोधस्तुहरेःखग ❋॥ हतःशंखासुरोदैत्योनभसःशुक्लपक्षके ॥१९॥ एकादश्यांततोविष्णुश्चातुर्मास्येप्रसुप्तवान् ॥ क्षीरोदधौजाग्रतोसावेका
दश्यांतुकार्तिके ॥ २० ॥ अतःप्रबोधनंकार्यमेकादश्यांतुवैष्णवैः ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठशंखघ्नउत्तिष्ठांभोधिचारक ॥ कूर्मरूपधरोत्तिष्ठत्रैलोक्येमंग
लंकुरु ॥२१॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठवाराहदंष्ट्रोद्धृतवसुंधर ॥ हिरण्याक्षप्राणघातिंस्त्रैलोक्येमंगलंकुरु ॥ २२ ॥ हिरण्यकशिपुघ्नत्वंप्रन्हादानंददायक॥

तिकेचित्॥हृताभ्यांश्वेतरक्ताभ्यांचंदनाभ्यांचसर्वदा॥कुंकुमालक्तकाभ्यांचरक्तसूत्रैःसकंकणैः॥तथानानाविधैःपुष्पैर्द्रव्यैर्वीरक्रियाहृतैः॥विक्रेत्राप्रथमतोऽभिहितंमूल्यंदत्वाक्रियमाणःक्रयोवीरक्रयः ॥ तस्यांरात्र्यांव्यतीतायांद्वादश्यामरुणोदये ॥ आदौघृतेनैक्षवेणमधुनास्नापयेत्ततः॥ दध्नाक्षीरेणचतथापंचगव्येनशास्त्रवित् ॥ उद्वर्तनंमाषचूर्णमधुरामलकानिच ॥ सर्षपाश्चप्रियंगुश्चमातुलिंगरसस्तथा ॥ सर्वौषध्यःसर्वगंधाःसर्वबीजानिकांचनम् ॥ मंगलानियथाकामंरत्नानिचकशोदकम् ॥ एवंसंशोध्यदेवेशंदद्याद्गोरोचनंशुभम् ॥ ततस्तुकालशान्स्थाप्ययथाप्राप्तांस्त्वलंकृतान् ॥ जातीपल्लवसंयुक्तान्सफलांश्चसकांचनान् ॥ पुण्याहवेदशब्देनवीणावेणुरवेणच ॥ एवंसंस्नाप्यगोविंदंस्वनुलिप्तंस्वलंकृतम् ॥ सुवाससंतुसंपूज्यसुमनोभिःसकुंकुमैः ॥ धूपैर्दीपैर्मनोज्ञैश्चपायसेनचभूरिणा ॥ हविष्यैश्चान्नदानैश्चहोमैःपुष्पैःसदक्षिणैः ॥ वासोभिर्भूषणैरन्यैर्गोभिरश्वैर्मनोजवैः ॥ ब्राह्मणाःपूजनीयाश्चविष्णोरीड्याश्चमूर्तयः ॥ यत्तुशिष्टामृतंपश्चाद्भोक्तव्यंब्राह्मणैःसह ॥ इतिप्रबोधोत्सवविधिः ॥ अथ कार्तिकशुक्लैकादश्यांभीष्मपंचकव्रतंहेमाद्रौनारदीये ॥ नारदउवाच ॥ यदेतदचलंपुण्यंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ कर्तव्यंकार्तिकेमासिप्रयत्नाद्भीष्मपंचकम् ॥ १ ॥ विधानंतस्यविस्पष्टंफलंचापिततोवरम् ॥ कथयस्वप्रसादेनमुनीनांहितकाम्यया ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ प्रवक्ष्यामिमहापुण्यंव्रतंव्रतविदांवर ॥ भीष्मेणैवचसंप्राप्तंव्रतंपंचादिनात्मकम् ॥ ३ ॥ सकाशाद्वासुदेवस्यतेनोक्तंभीष्मपंचकम् ॥ व्रतस्यास्यगुणान्वक्तुंकःशक्तःकेशवादृते ॥ ४ ॥ व्रतंचैतन्महापुण्यंमहापातकनाशनम् ॥ अतोवरंप्रयत्नेनकर्तव्यंभीष्मपंचकम्[2] ॥ ५ ॥ सनत्कुमारसंहितायाम् ॥

---

[1] व्रतवतामित्यपिपाठः । [2] एतदग्रिमंविध्यादिकथनंसविस्तरंव्रतार्कादवगंतव्यम् ।

वालखिल्याऊचुः ॥ कार्तिकस्यामलेपक्षेस्नात्वासम्यग्यतव्रतः ॥ एकादश्यांतुगृह्णीयाद्व्रतंपंचादिनात्मकम् ॥ ६ ॥ शरपंजरसुप्तेनभीष्मेणतुमहात्मना ॥ राजधर्मादानधर्मामोक्षधर्मास्ततःपरम् ॥ ७ ॥ कथिताःपांडुदायादैःकृष्णेनापिश्रुतास्तदा ॥ ततःप्रीतेनमनसावासुदेवेनभाषितम् ॥ ८ ॥ धन्यधन्योसिभीष्मत्वंधर्माःसंश्रावितास्त्वया ॥ एकादश्यांकार्तिकस्ययाचितंचजलंत्वया ॥ ९ ॥ अर्जुनेनसमानीतंगांगंवाणस्यवेगतः ॥ तुष्टानितवगात्राणितस्माद्देवदिनादिह ॥ १० ॥ पूर्णांतंसर्वलोकास्त्वांतर्पयंत्वर्घ्यदानतः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनममसंतुष्टिकारकम् ॥ ११ ॥ एतद्व्रतंप्रकुर्वंतुभीष्मपंचकसंज्ञितम् ॥ कार्तिकस्यव्रतंकृत्वानकुर्याद्भीष्मपंचकम् ॥ १२ ॥ कार्तिकस्यव्रतंसर्वंवृथातस्यभविष्यति ॥ अशक्तश्चेन्नरोभूयादसमर्थश्चकार्तिके ॥ १३ ॥ भीष्मस्यपंचकंकृत्वाकार्तिकस्यफलंलभेत् ॥ सत्यव्रतायशुचयेगांगेयायमहात्मने ॥ १४ ॥ भीष्मायैतद्ददाम्यर्घ्यमाजन्मब्रह्मचारिणे ॥ सव्येनानेनमंत्रेणतर्पणंसार्ववर्णिकम् ॥ १५ ॥ व्रतांगत्वात्पूर्णिमायांप्रदेयःपापपूरुषः ॥ अपुत्रेणप्रकर्तव्यंसर्वथाभीष्मपंचकम् ॥ १६ ॥ यःपुत्रार्थीव्रतंकुर्यात्सस्त्रीकोभीष्मपंचकम् ॥ तंदत्वापापपुरुषंवर्षमध्येसुतंलभेत् ॥ १७ ॥ अवश्यमेवकर्तव्यंतस्माद्भीष्मस्यपंचकम् ॥ विष्णुप्रीतिकरंप्रोक्तंमयाभीष्मस्यपंचकम् ॥ १८ ॥ अत्रैवहिप्रकर्तव्यःप्रबोधस्तुहरेःखग ❀ ॥ हतःशंखासुरोदैत्योनभसःशुक्लपक्षके ॥१९॥ एकादश्यांततोविष्णुश्चातुर्मास्येप्रसुप्तवान् ॥ क्षीरोदधौजाग्रतोसावेकादश्यांतुकार्तिके ॥ २० ॥ अतःप्रबोधनंकार्यमेकादश्यांतुवैष्णवैः ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठशंखघ्नउत्तिष्ठांभोधिचारक ॥ कूर्मरूपधरोत्तिष्ठत्रैलोक्येमंगलंकुरु ॥२१॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठवाराहदंष्ट्रोद्धृतवसुंधर ॥ हिरण्याक्षप्राणघातिंस्त्रैलोक्येमंगलंकुरु ॥ २२ ॥ हिरण्यकशिपुघ्नत्वंप्रल्हादानंददायक॥

लक्ष्मीपतेसमुत्तिष्ठत्रैलोक्येमंगलंकुरु ॥ २३ ॥ उत्तिष्ठबलिदर्पघ्नदेवेंद्रपददायक ॥ उत्तिष्ठादितिपुत्रत्वंत्रैलोक्येमंगलंकुरु ॥ २४ ॥
उत्तिष्ठहैहयाधीशसमस्तकुलनाशन ॥ रेणुकाघ्नत्वमुत्तिष्ठत्रैलोक्येमंगलंकुरु ॥ २५ ॥ उत्तिष्ठरक्षोदलनअयोध्यास्वर्गदायक ॥
समुद्रसेतुकर्तस्त्वंत्रैलोक्ये० ॥ २६ ॥ उत्तिष्ठकंसहरणमदघूर्णितलोचन ॥ उत्तिष्ठहलपाणेत्वंत्रै० ॥ २७ ॥ उत्तिष्ठत्वंगयावासिंस्त्य
क्तलौकिकवृत्तक ॥ उत्तिष्ठपद्मासनगत्रै० ॥ २८ ॥ उत्तिष्ठम्लेच्छनिवहखड्गसंहारकारक ॥ अश्ववाहयुगांतेत्वंत्रै० ॥ २९ ॥
उत्तिष्ठोत्तिष्ठगोविंदउत्तिष्ठगरुडध्वज ॥ उत्तिष्ठकमलाकांतत्रैलोक्येमंगलंकुरु ॥ ३० ॥ इत्युक्त्वाशंखभेर्यादिप्रातःकालेतुवादयेत् ॥ वीणावे
णुमृदंगादिगीतनृत्यादिकारयेत् ॥ ३१ ॥ उत्थापयित्वादेवेशंपूजांतस्यविधायच ॥ सायंकालेप्रकर्तव्यस्तुलस्युद्वाहनोविधिः ॥ ३२ ॥ अ
वश्यमेवकर्तव्यःप्रतिवर्षंतुवैष्णवैः ॥ विधिंतस्यप्रवक्ष्यामियथासांगाक्रियाभवेत् ॥ ३३ ॥ विष्णोस्तुप्रतिमांकुर्यात्पलस्यस्वर्णजांशुभाम् ॥
तदर्धार्धंतुलस्यास्तुयथाशक्त्याप्रकल्पयेत् ॥ ३४ ॥ प्राणप्रतिष्ठांकुर्याच्चतुलसीविष्णुरूपयोः ॥ ततउत्थापयेद्देवंपूर्वोक्तैश्चस्तवादिभिः
॥ ३५ ॥ उपचारैःषोडशभिःपुरुषसूक्तेनपूजयेत् ॥ देशकालौततःस्मृत्वागणेशंतत्रपूजयेत् ॥ ३६ ॥ पुण्याहंवाचयित्वाथनांदीश्राद्धंसमाच
रेत् ॥ वेदवाद्यादिनिर्घोषैर्विष्णुमूर्त्तिंसमानयेत् ॥३७॥ तुलस्यानिकटेसातुस्याप्याचांतरितापटैः ॥ आगच्छभगवन्देवअर्चयिष्यामिकेशव
॥ ३८ ॥ तुभ्यंददामितुलसींसर्वकामप्रदोभव ॥ दद्यात्रिवारमर्घ्यंचपाद्यंविष्टरमेवच ॥ ३९ ॥ ततश्चाचमनीयंचत्रिरुक्त्वाचप्रदापयेत् ॥ ततो
दधिघृतंक्षौद्रंकांस्यपात्रपुटीकृतम् ॥ ॥ ४० ॥ मधुपर्कंगृहाणत्वंवासुदेवनमोस्तुते ॥ ततोयेस्वकुलाचाराः कर्तव्याविष्णुतुष्टये ॥ ४१ ॥

हरिद्रालेपनाभ्यंगकार्यंसर्वंविधायच ॥ गोधूलिसमयेपूज्यौतुलसीकेशवौपुनः ॥ ४२ ॥ पृथक्पृथक्ततःकार्यौसंमुखौमंगलंपठेत् ॥ ईषद्दृष्टे
भास्करेतुसंकल्पंतुसमाचरेत् ॥ ४३ ॥ स्वगोत्रप्रवरानुक्त्वातथात्रिपुरुषादिकम् ॥ अनादिमध्यनिधनत्रैलोक्यप्रतिपालक ॥ ४४ ॥ इमांगृ
हाणतुलसींविवाहविधिनेश्वर ॥ पार्वतीबीजसंभूतांवृंदाभस्मानिसांस्थिताम् ॥ ४५ ॥ अनादिमध्यनिधनांवल्लभांतेददाम्यहम् ॥ पयोघटैश्चसे
वाभिःकन्यावद्वर्धितामया ॥ ४६ ॥ त्वत्प्रियांतुलसींतुभ्यंदास्यामित्वंगृहाणभोः ॥ एवंदत्वातुतुलसींपश्चात्तौपूजयेत्ततः ॥ ४७ ॥
रात्रौजागरणंकुर्यात्कार्तिकव्रतसिद्धये ॥ वालखिल्याऊचुः ॥ ततःप्रभातसमयेतुलसींविष्णुमर्चयेत् ॥ ४८ ॥ वह्निसंस्थापनंकृत्वाद्वाद
शाक्षरविद्यया ॥ पायसाज्यक्षौद्रतिलैर्हुनेदष्टोत्तरंशतम् ॥ ४९ ॥ ततःस्विष्टकृतंहुत्वादद्यात्पूर्णाहुतिंततः ॥ आचार्यंचसमभ्यर्च्य
होमशेषंसमापयेत् ॥ ५० ॥ चतुरोवार्षिकान्मासान्नियमोयस्ययःकृतः ॥ कथयित्वाद्विजेभ्यस्तंतथान्यत्परिपूजयेत् ॥ ५१ ॥
इदंव्रतंमयादेवकृतंप्रीत्यैतवप्रभो ॥ न्यूनंसंपूर्णतांयातुत्वत्प्रसादाज्जनार्दन ॥ ५२ ॥ रेवतीतुर्यचरणेद्वादशीसंयुतेनरः ॥ नकुर्या
त्पारणंकुर्वन्व्रतंनिष्फलतांव्रजेत् ॥ ५३ ॥ ततोयेषांपदार्थानांवर्जनंतुकृतंभवेत् ॥ चातुर्मास्येथवाचोर्जेंब्राह्मणेभ्यःसमर्पयेत् ॥ ५४ ॥ ततः
सर्वंसमश्नीयाद्यद्यत्त्यक्तंव्रतेस्थितः ॥ दंपतिभ्यांसहैवात्रभोक्तव्यंवाद्विजैःसह ॥ ५५ ॥ ततोभुक्त्युत्तरंयानिगलितानिदलानिच ॥ तुलस्या
स्तानिभुक्त्वातुसर्वपापैःप्रमुच्यते॥५६॥भोजनानंतरंविष्णोरर्पितंतुलसीदलम् ॥ तद्भक्षणात्पापमुक्तिश्चांद्रायणशताधिका ॥५७॥ इक्षुखंडंत
थाधात्रीफलंचबदरीफलम् ॥ भुक्त्वातुभोजनस्यांतेतस्योच्छिष्टंविनश्यति ॥ ५८ ॥ एषुत्रिषुनभुक्तंचेदेकैकमपियेनतु ॥ ज्ञेयउच्छि

ष्टआवर्षंनरोसौनात्रसंशयः ॥ ५९ ॥ ततःसायंपुनःपूज्याविष्णुदंडैश्चमंडितौ ॥ तुलसीवासुदेवौचकृतकृत्योभवेत्ततः ॥६०॥ ततोविसर्जनंकुर्याद्दत्वादायादिकंहरेः ॥ वैकुंठंगच्छभगवंस्तुलस्यासहितःप्रभो ॥ ६१ ॥ मत्कृतंपूजनंगृह्यसंतुष्टोभवसर्वदा ॥ गच्छगच्छसुरश्रेष्ठस्वस्थानेपरमेश्वर ॥ ६२ ॥ यत्रब्रह्मादयोदेवास्तत्रगच्छजनार्दन ॥ एवंविसृज्यदेवेशमाचार्यायप्रदापयेत् ॥ ६३ ॥ मूर्त्यादिकंसर्वमेवकृतकृत्योभवेन्नरः ॥ प्रतिवर्षंकरोत्येवंतुलस्युद्वहनंशुभम् ॥ इहलोकेपरत्रापिविपुलंसद्यशोलभेत् ॥ ६४ ॥ प्रतिवर्षंतुयःकुर्यात्तुलसीकरपीडनम् ॥ भक्तिमान्धनधान्यैश्चयुक्तोभवतिनिश्चितम् ॥ ६५ ॥ इतिश्रीसनत्कुमारसंहितायांकार्तिकशुक्लैकादश्यांभीष्मपंचकव्रतप्रबोधोत्सवतुलसीविवाहविधिःसंपूर्णः ॥

॥ अथमार्गशीर्षकृष्णैकादशीव्रतम् ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॐ नमोनारायणायाव्यक्तायात्मस्वरूपिणे ॥ सृष्टिस्थित्यंतकर्त्रेंचकेशवायनमोस्तुते ॥ १ ॥ त्वमेवजगतांनाथअंतर्यामीत्वमेवच ॥ शास्त्राणांचकवीशश्चवक्तात्वंचजगत्पते ॥ २ ॥ एकादशीकथंस्वामिन्नुत्पन्नाइतिगीयते ॥ एतंहिसंशयंमेऽद्यच्छेत्तुमर्हसित्वंप्रभो ॥ ३ ॥ ब्रूयुःस्निग्धस्याशिष्यस्यगुरवोगुह्यमप्युत ॥ ममोपरिकृपांकृत्वाइदानींवक्तुमर्हसि ॥ ४ ॥ मार्गशीर्षेकृष्णपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ किंफलंकोविधिस्तस्याःकोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ ५ ॥ कृताकेनपुरादेवएताद्विस्तरतोवद ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिकथांपातकनाशिनीम् ॥ ६ ॥ पृष्टाचयात्वयाराजँल्लोकानांहितकाम्यया ॥ मार्गशीर्षेकृष्णपक्षेचोत्पत्तिर्नामनामतः ॥ ७ ॥ तस्यामुपोषणेनैवधार्मिकोजायतेनरः ॥ धर्माद्भवतिसत्यंवैलक्ष्मीसत्यानुसारिणी ॥ ८ ॥ पुरावैमुरनाशायउत्पन्नांममवल्लभाम् ॥ येकुर्वंतिनराराजंस्तेषांसौख्यंभवेद्ध्रुवम् ॥ ९ ॥ तथापापानिनश्यंतितेनयांतियमालयम् ॥ अर्जुनउ

वाच ॥ उत्पन्नासाकथंदेवकथंपुण्याधिकाशुभा ॥ १० ॥ कथंदेवपवित्रावैकथंचदेवताप्रिया ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पुराकृतयुगेपार्थमुरनामा
हिदानवः ॥ ११ ॥ अत्यद्भुतोमहारौद्रःसर्वलोकभयंकरः ॥ इंद्रउच्छेदितस्तेनह्याद्योदेवःपुरंदरः ॥ १२ ॥ आदित्यावसवोब्रह्मावायुरग्निस्तथै
वच ॥ देवतानिर्जितास्तेनअत्युग्रेणतुपांडव ॥ १३ ॥ स्वर्गान्निराकृतादेवाविचरंतिमहीतले ॥ साशंकाभयभीतास्तेगताःसर्वेमहेश्वरम् ॥
॥ १४ ॥ इंद्रेणकथितंसर्वमीश्वरस्यापिचाग्रतः ॥ स्वर्गलोकंपरित्यज्यविचरंतिमहीतले ॥ १५ ॥ मर्त्येषुसंस्थितादेवानशो
भंतेमहेश्वर ॥ उपायंब्रूहिमेदेवअमराणांतुकागतिः ॥ १६ ॥ शिवउवाच ॥ गच्छगच्छसुरश्रेष्ठयत्रास्तिगरुडध्वजः ॥ शरणा
गतदीनार्तपरित्राणपरायणः ॥ १७ ॥ ईश्वरस्यवचःश्रुत्वादेवराजोमहामतिः ॥ त्रिदशैःसहितःसर्वैर्गतस्तत्रधनंजय ॥ १८ ॥
अप्सरोगणगंधर्वैःसिद्धविद्याधरोरगैः ॥ यत्रैवसजगन्नाथःसुप्तोस्तिचजनार्दनः ॥ १९ ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाइदंस्तोत्रमुदीरयेत् ॥ ॐ
नमोदेवदेवेशदेवानामपिवंदित ॥ २० ॥ दैत्यारेपुंडरीकाक्षत्राहिमांमधुसूदन ॥ नमस्तेस्थितिकर्त्रेचनमस्तेस्तुजगत्पते ॥ २१ ॥
नमोदैत्यविनाशायत्राहिमांमधुसूदन ॥ सुराःसर्वेसमायुक्ताभयभीताःसमागताः ॥ २२ ॥ शरणंत्वांजगन्नाथत्राहिमांभयविह्वलम् ॥
त्राहिमांदेवदेवेशत्राहिमांत्वंजनार्दन ॥ २३ ॥ त्राहिमांत्वंसुरानंददानवानांविनाशक ॥ त्वंगतिस्त्वंमतिर्देवत्वंकर्तात्वंपरायणः ॥ २४ ॥
त्वंमातासर्वगोसित्वंत्वमेवाहिजगत्पिता ॥ अत्युग्रेणतुदैत्येननिर्जितास्त्रिदशाःप्रभो ॥ २५ ॥ स्वर्गंत्यक्त्वाजगन्नाथविचरंतिमहीतले ॥
इंद्रस्यवचनंश्रुत्वाविष्णुर्वचनमब्रवीत् ॥ २६ ॥ विष्णुरुवाच ॥ कीदृशोवोभवेच्छत्रुःकिन्नामाकीदृशंबलम् ॥ किंस्थानंतस्यदुष्टस्य

किंवीर्यैकःपराक्रमः ॥ २७ ॥ इंद्रउवाच ॥ बभूवपूर्वंदेवेशासुरोब्रह्मसमुद्भवः ॥ तालजंघेतिनाम्नाचअत्युग्रोऽतिमहाबलः ॥ २८ ॥ तस्य
पुत्रोतिविख्यातोमुरनामास्तिदानवः ॥ उत्कटश्चमहावीर्योब्रह्मलब्धवरोमहान् ॥ २९ ॥ पुरीचंद्रवतीनामस्थानंतत्रवसत्यसौ ॥ निर्जितादे
वताःसर्वाःस्वर्गाच्चैवनिराकृताः ॥ ३० ॥ इंद्रोऽन्यश्चकृतस्तेनअन्योदेवोहुताशनः ॥ चंद्रसूर्यौकृतौचान्यौयमोवरुणएवच ॥ ३१ ॥ सर्वमा
त्मीकृतंतेनसत्यंसत्यंजनार्दन ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाकोपाविष्टोजगत्पतिः ॥ ३२ ॥ हनिष्येदानवंदुष्टमित्याहभगवान्हरिः ॥ त्रिदशैःसहितस्त
त्रगतश्चंद्रवतींपुरीम् ॥ ३३ ॥ दृष्ट्वादेवान्सयुयुधेदानवोबलदर्पितः ॥ असंख्यातैश्चशस्त्रास्त्रैर्दिव्यप्रहरणायुधः ॥ ३४ ॥ हन्यमानास्तुतैर्दे
वाअसुरैश्चपुनःपुनः ॥ त्रस्तादेवास्ततःसर्वेपलायंतदिशोदश ॥ ३५ ॥ हरिंनिरीक्ष्यतत्रस्थंतिष्ठतिष्ठाब्रवीद्वचः ॥ सतंनिरीक्ष्यप्रोवाचअ
सुरंमधुसूदनः ॥ ३६ ॥ रेदानवदुराचारममबाहुंनिरीक्ष्यच ॥ चक्रंचैवपरागच्छयदिजीवितुमिच्छसि ॥ ३७ ॥ श्रुत्वैतद्भगवद्वाक्यं
सक्रोधोरक्तलोचनः ॥ सायुधैर्दानवैःसाकंसदैत्योयोद्धुमाययौ ॥ ३८ ॥ ततस्तेसंमुखाःसर्वेविष्णुनादानवाहताः ॥ हतोबाणैःपुनर्दिव्यै
र्बभूवसोतिविह्वलः ॥ ३९ ॥ चक्रंमुक्तंतुकृष्णेनदैत्यसैन्येचपांडव ॥ तेनैवच्छिन्नाशिरसोबहवोनिधनंगताः ॥ ४० ॥ एकांगेदानवेतत्रयु
ध्यमानेमुहुर्मुहुः ॥ नष्टाःसर्वेसुरास्तेननिर्जितोमधुसूदनः ॥ ४१ ॥ निर्जितेन[1]चदैत्येनबाहुयुद्धंचयाचितम् ॥ बाहुयुद्धंकृतंतेनदिव्यंवर्षसहस्र
कम् ॥ ४२ ॥ विष्णुःपराजितस्तेनगतोबदरिकाश्रमम् ॥ गुहां[2]सिंहवतींनामतत्रसुप्तोजनार्दनः ॥ ४३ ॥ दानवःपृष्ठतोलग्नःप्रविष्टस्तांगुहो[3]

---

१ दैत्येनकर्त्रानिर्जितेनविष्णुनेत्यर्थः । २ प्रविश्येतिशेषः । ३ उत्तमागुहागुहोत्तमाताम् ।

त्तमाम् ॥ प्रसुप्तंतत्रमांदृष्ट्वादानवेनतुभाषितम् ॥ ४४ ॥ हनिष्यामिनसंदेहोदानवानांभयंकरम् ॥ इत्यैवमुक्तेवचनेदैत्येनामित्रकर्षिणा ॥ ॥ ४५ ॥ निर्गताकन्यकाचैकाजनार्दनशरीरतः ॥ मनोज्ञातिसुरूपाढ्यादिव्यप्रहरणायुधा ॥ ४६ ॥ विष्णुतेजःसमुद्भूतामहाबलपराक्रमा ॥ रूपेणमोहितस्तस्यादानवोमुरनामकः ॥ ४७ ॥ साकन्यायुयुधेतेनसर्वयुद्धविशारदा ॥ निहतोदानवस्तत्रतयादेवःप्रबुद्धवान् ॥ ४८ ॥ पतितंदानवंदृष्ट्वाततोविस्मयमागतः ॥ केनेत्थंनिहतोरौद्रोममशत्रुर्भयंकरः ॥ ४९ ॥ नदेवोनचगंधर्वोनसमोस्यास्तिभूतले ॥ अकस्मादेवसोवाचवाचादिव्यशरीरिणी ॥ ५० ॥ एकादश्युवाच ॥ मयाचनिहतोदुष्टोदेवानांचभयंकरः ॥ जितायेनसुराःसर्वेस्वर्गाच्चैवनिराकृताः ॥ ५१ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाविष्णुर्वचनमब्रवीत् ॥ विष्णुरुवाच ॥ उपकारःकृतोभद्रेममकारुण्यभावतः ॥५२॥ दानवोनिहतोदुष्टःसुराणांचभयंकरः॥[1]सोहंविनिर्जितोयेनकंसोयेननिपातितः॥५३॥विष्णोस्तद्वचनंश्रुत्वादेवीवचनमब्रवीत् ॥ एकादश्यस्म्यहंविष्णोसर्वशत्रुविनाशिनी ॥५४॥ मयाचनिहतोदैत्यःसुराणांत्रासकारकः ॥ इत्येतद्वचनंश्रुत्वादेवदेवोजनार्दनः ॥ ५५ ॥ प्राहतुष्टोस्मिभद्रंतेवरंवरयवांछितम् ॥ निहतेदानवेंद्रेचसंतुष्टास्तत्रदेवताः ॥ ५६ ॥ आनंदस्त्रिषुलोकेषुमुनयोमुदमागताः ॥ ददामिचनसंदेहःसुराणामपिदुर्लभम् ॥ ॥ ५७ ॥ एकादश्युवाच ॥ यदितुष्टोसिमेदेवसत्यमुक्तंजनार्दन ॥ यदिदेयोममवरस्तिस्रोवाचोददस्वमे ॥ ५८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सत्यमेतन्मयाप्रोक्तमवश्यंतवसुव्रते ॥ तिस्रोवाचोमयादत्तास्तववाक्यंभवेदिति ॥ ५९ ॥ एकादश्युवाच ॥ त्रैलोक्येषुचदेवेशमन्वंतरयुगेष्वपि॥

---

[1] येनमयाकंसोनिपातितःसोहंयेनाविनिर्जितःसदानवस्त्वयानिहतइत्यन्वयः ।

अहंचत्वत्प्रियानित्यंयथास्यांकुरुमेवरम् ॥ ६० ॥ सर्वतिथिप्रधानाचसर्वविघ्नविनाशिनी ॥ सर्वपापापहंत्रीचआयुर्बलविवर्द्धिनी॥ ६१ ॥ उ
पोषयंतियेमर्त्यामहाभक्त्याजनार्दन ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तेषांयदितुष्टोसिमाधव ॥ ६२ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ यत्त्वंवदसिकल्याणितत्सर्वंचभ
विष्यति ॥ धर्मार्थकाममोक्षार्थंयेत्वय्युपवसंतिच ॥ ६३ ॥ ममभक्ताश्चयेलोकायेचभक्तास्तवापिच ॥ चतुर्युगेषुविख्याताःप्राप्स्यंतिमम
संनिधिम् ॥ ६४ ॥ सर्वतिथ्युत्तमात्वंचमत्प्रसादाद्भविष्यसि ॥ एवमुक्ताततःसातुतत्रैवांतरधीयत ॥ ६५ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथान्यत्सं
प्रवक्ष्यामिपुरावृत्तंकथानकम् ॥ पुराकीकटदेशेवैकर्णीकनगरेशुभे ॥ ६६ ॥ कर्णसेनेतिराजर्षिर्न्यवसदृद्धिमत्प्रजः ॥ ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशू
द्रैश्चैवानुमोदितः ॥ ६७ ॥ नदुर्भिक्षंनदारिद्र्यंतस्मिन्राज्ञिस्थितेऽर्जुन ॥ नाकालवृष्टिर्नव्याधिर्नैवतस्करतापिच ॥ ६८ ॥ संपत्संततिहीन
श्चकोपितत्रनविद्यते ॥ पुत्रदुःखंपिताक्वापिनपश्यतिचकुत्रचित्॥६९॥एतादृशेमहाराजप्रशासतिप्रजाःप्रभौ॥धनहीनोद्विजःकोपिक्षुत्क्षामोवि
पदंगतः ॥७० ॥ कुटुंबभरणाशक्तआसीत्तदनुवर्तिनी ॥ भर्तुःशुश्रूषणेसक्तासदाचारागृहेस्थिता ॥ ७१ ॥ सुदामानामविप्रर्षिभार्यासाध्वी
चसत्तमा ॥ रहोऽवदच्चभर्तारंम्लायतावदनेनसा ॥ ७२ ॥ स्वामिन्पापेकृतेपूर्वंधर्महीनस्तुजायते ॥ धर्महीनेधनंनास्तिधर्महीनेक्रियानाहि
॥७३॥तस्मात्केनाप्युपायेनधर्मस्यजननंकुरु॥एतस्मिन्नंतरेराजन्देवर्षिःसमुपागतः॥७४॥उत्थायदंपतीतौतंसत्कृत्यमुनिमूचतुः ॥आसनेति
ष्ठभोस्वामिन्नर्घ्यंगृह्णनमोस्तुते॥७५॥अद्यनौसफलंजन्मअद्यनौसफलाःक्रियाः॥अद्यनौसफलंसर्वंभवतोदर्शनेनच ॥७६॥ अस्मिन्पुरेतुयेस्वा
मिन्सर्वेतेसुखिनोजनाः॥आवांतुधनहीनत्वान्महादुःखेनपीडितौ ॥७७॥कथयस्वप्रसादेनधनाढ्यौस्याववैकथम् ॥ धनहीनस्यलोकेस्मिन्वृथा

जन्ममनोरथाः॥७८॥एवंश्रुत्वातुराजेंद्रवचनंनारदोब्रवीत्॥नारदउवाच॥मार्गशीर्षेसितेपक्षेउत्पत्तिर्नामनामतः ॥७९॥ तस्यामुपोषणेनैवधना
ढ्योजायतेध्रुवम् ॥ तथापापानिनश्यंतिएतत्सत्यंवदामिवाम् ॥ ८० ॥ सर्वसौख्यकरंनृणांहरिवासरमुत्तमम् ॥ गतेतुनारदेपश्चाच्चक्रतुर्यत्नतो
व्रतम् ॥ ८१ ॥ तयोर्व्रतप्रभावेणसुप्रसन्नोजनार्दनः ॥ स्वयमेवाश्रितालक्ष्मीर्यत्रासीद्द्विजमंदिरम् ॥ ८२ ॥ भोगान्सुविपुलान्भुक्त्वागतौवैकुंठ
सन्निधौ ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्यंहरिवासरम् ॥ ८३ ॥ अंतरंनैवकर्तव्यंप्रशस्तव्रतकारिभिः॥तिथिरेकाभवेत्सर्वापक्षयोरुभयोरपि
॥ ८४ ॥ एकादश्युदयेस्वल्पाअंतेचैवत्रयोदशी ॥ मध्येचद्वादशीपूर्णात्रिःस्पृशासहरिप्रिया ॥ ८५ ॥ एकाउपोषिताचैवसहस्रैकादशीफला ॥
सहस्रगुणितंदानमेकादश्यांतुयत्कृतम् ॥ ८६ ॥ अष्टम्येकादशीषष्ठीतृतीयाचचतुर्दशी ॥ पूर्वविद्धानकर्तव्याकर्तव्यापरसंयुता॥८७ ॥ दश
मीवेधसंयुक्ताहंतिपुण्यंपुराकृतम् ॥ एकादशीत्वहोरात्रंप्रभातेघटिकाभवेत् ॥ ८८॥सातिथिःपरिहर्तव्याउपोष्याद्वादशीयुता ॥ एवंविधामया
प्रोक्तापक्षयोरुभयोरपि ॥ ८९ ॥ एकादश्यांप्रकुर्वीतउपवासंनसंशयः ॥ सयातिपरमंस्थानंयत्रास्तेगरुडध्वजः ॥ ९० ॥ धन्यास्तेमानवा
लोकेविष्णुभक्तिपरायणाः ॥ एकादश्याश्चमाहात्म्यंपर्वकालेतुयःपठेत् ॥ ९१ ॥ गोसहस्रसमंतस्यपुण्यंभवतिभारत ॥ दिवावायदिवारा
त्रौयःशृणोतीहभक्तितः ॥ ९२ ॥ कुलकोटिसमायुक्तोविष्णुलोकेवसेद्ध्रुवम् ॥ एकादश्याश्चमाहात्म्यंपठ्यमानंशृणोतियः॥ ९३ ॥ ब्रह्मह
त्यादिपापानिनश्यंतेनात्रसंशयः ॥ एकादशीसमानास्तिसर्वपातकनाशिनी ॥ ९४ ॥ ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरपुराणेमार्गशीर्षकृष्णैका
दश्युत्पत्तिमाहात्म्यंसंपूर्णम् ॥ ॥ अथमार्गशीर्षकृष्णैकादश्यांवैतरणीव्रतंहेमाद्रौभविष्ये ॥ ॥ कृष्णउवाच ॥ शरतल्पगतंभीष्मं

पर्यपृच्छद्युधिष्ठिरः ॥ व्रतेनयेनपुण्येनयमलोकोनदृश्यते ॥१॥ नारीवापुरुषोवापिशोकंचैवनविंदति ॥ तत्समाचक्ष्वधर्मज्ञपितामहकृपांकुरु
॥ २ ॥ भीष्मउवाच ॥ एकादशीवैतरणीतांकृत्वाचसुखीभवेत् ॥ यमलोकंनपश्येच्चशोकंचैवनविंदति ॥ ३ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ केनतात
विधानेनकर्तव्यासामहाफला ॥ पितामहसमाख्याहितद्विधानंममप्रभो ॥ ४ ॥ भीष्मउवाच ॥ एकादशीतिथिःकृष्णामार्गशीर्षगतानृप ॥
तामासाद्यनरःसम्यग्गृह्णीयान्नियमंशुचिः ॥ ५ ॥ एकादशीतिथिःकृष्णानाम्नावैतरणीशुभा ॥ साव्रतेनत्वयाकार्यावर्षनक्तोपवासिना ॥
॥ ६ ॥ मध्याह्नेतुनरःस्नात्वानित्यनिर्वर्तितक्रियः ॥ रात्रौसुरभिमानीयकृष्णामर्चेद्यथाविधि ॥ ७ ॥ सापूर्वाभिमुखीकार्याकृष्णागौः[1]किंलभू
तले ॥ अग्रपादात्[2]समारभ्यपश्चात्पादद्वयावधि ॥८॥ गोपुच्छंतुसमासाद्यकुर्याद्वैपितृतर्पणम् ॥ ततःपूजाप्रकर्तव्याशास्त्रदृष्टविधानतः ॥ ९ ॥
गांचैवश्रद्धयायुक्तश्चंदनेनानुलेपयेत् ॥ गंधतोयेनचरणौशृंगेप्रक्षाल्यशक्तितः ॥ १० ॥ ततोनुपूजयेद्भक्त्यापुष्पैर्गंधाधिवा
सितैः ॥ मंत्रैःपुराणसंप्रोक्तैर्यथास्थानंयथाविधि ॥ ११ ॥ तत्रपूजामंत्राः ॥ गोरग्रपादाभ्यांनमः ॥ गोरास्याय० ॥ गोःशृंगाभ्यां० ॥
गोःस्कंधाभ्यां० ॥ गोःपुच्छाय० ॥ गोःपश्चात्पादाभ्यां० ॥ गोःसर्वांगेभ्योनमः ॥ स्थानेष्वेतेषुगंधांश्चप्रक्षिपेच्छुद्धमानसः ॥ पश्चात्प्रदापये
द्धूपंगौर्धूपःप्रतिगृह्यताम् ॥ १२ ॥ असिपत्रादिकंघोरंनदींवैतरणींतथा ॥ प्रसादात्तेतरिष्यामिगौर्मातस्तेनमोनमः ॥ १३ ॥ सुखेनतीर्यं[3]तेय
स्मान्नदीवैतरणीध्रुवम् ॥ तस्मादेकादशींकृत्वानाम्नावैतरणीभवेत् ॥ १४ ॥ आनंदकृत्सर्वलोकेदेवानांचसदाप्रिया ॥गौस्त्वंपाहिजगन्नाथेदी

---

[1] गौर्लिंक्षेतिक०पा० । [2] दितःपूज्येत्यपिक०पा० । [3] यस्मादर्थादिमामेकादशींकृत्वावैतरणीनदीतीर्यतेनरेणेतिशेषः तस्मादियंनाम्नावैतरणीभवेदित्यन्वयः ।

पोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ १५ ॥ आच्छादनंगवेदद्यात्सम्यक्शुद्धंसुनिर्मलम् ॥ सुरभिर्वस्त्रदानेनप्रीयतांपरमेश्वरी ॥ १६ ॥ मार्गशीर्षादिकेभक्त्या
वन्मासचतुष्टयम् ॥ अन्यन्मासचतुष्कंतुयावकाशनमेवच ॥ १७ ॥ श्रावणादिषुमासेषुचतुर्ष्वंद्याच्चपायसम् ॥ तदन्नस्यत्रयोभागागोगुरु
स्वार्थमेवच ॥ १८ ॥ नैवेद्यंहिमयादत्तंसुरभेप्रतिगृह्यताम् ॥ द्वितियंगुरवेदद्यात्तृतीयंस्वयमेवच ॥१९ ॥ मासिमासिप्रकुर्वीतमासद्वादशकंव्र
तम् ॥ उद्यापनंततःकुर्यात्पूर्णेसंवत्सरेतदा ॥ २० ॥ शय्यासतूलिकाकार्यादंपत्योःपरिधानकम्॥ सवत्साकृष्णवर्णातुधेनुःकार्यापयस्विनी
॥ २१ ॥ सौवर्णींसुरभिंकृत्वास्थापयेत्तूलिकोपरि ॥ सुरभिंपूजयेन्मंत्रैःपूर्वोक्तैर्भक्तिसंयुतः ॥ २२ ॥ ॥ ततस्तांगुरवेदद्यात्सर्वंतत्रक्षमापयेत्
भारोलोहस्यदातव्यःकार्पासद्रोणसंयुतः ॥ २३ ॥ वैतरिण्यांसमाप्त्यर्थंब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ नारीवापुरुषोवापिव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ रा
ज्यंबहुदिनंभुक्त्वास्वर्गलोकेमहीयते ॥ २४ ॥ इतिभविष्योत्तरपुराणेमार्गशीर्षकृष्णैकादश्यांवैतरणी[1]व्रतंसंपूर्णम् ॥ ॥ सूत[2]उवाच ॥
एवंप्रीत्यापुराविप्राःश्रीकृष्णेनपरव्रतम् ॥ माहात्म्यविधिसंयुक्तमुपदिष्टंविशेषतः ॥ १ ॥ उत्पत्तिंयःशृणोत्येवमेकादश्यांद्विजोत्तम ॥
॥ भुक्त्वाभोगाननेकांस्तुविष्णुलोकंप्रयातिसः॥२॥ पार्थउवाच ॥उपवासस्यनक्तस्यएकभक्तस्यचप्रभो॥किंपुण्यंकिंविधानंहिब्रूहिसर्वंजनार्दन
॥ ३ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ हेमंतेचैवसंप्राप्तेमासिमार्गशिरेशुभे ॥ शुक्लपक्षेतथापार्थएकादश्यामुपोषयेत् ॥ ४ ॥ नक्तंदशम्यांकुर्यात्तुदंत
धावनपूर्वकम् ॥ दिवसस्याष्टमेभागेमंदीभूतेदिवाकरे ॥ ५ ॥ तत्रनक्तंविजानीयान्ननक्तंनिशिभोजनम् ॥ ततःप्रभातसमये

---

[1] इदंचगुर्जरदेशेप्रासिद्धम् । [2] इदमन्यैवकथावतार्केमात्स्यत्वेनोक्ता ।

संकल्पंनियतश्चरेत् ॥ ६ ॥ मध्याह्नेचतथापार्थशुचिःस्नातःसमाहितः ॥ नद्यांतडागेवाप्यांवाह्युत्तमंमध्यमंत्वधः ॥ ७ ॥ क्रमाज्ज्ञेयंतथा
कूपेतदभावेप्रशस्यते ॥ अश्वक्रांतेरथक्रांतेविष्णुक्रांतेवसुंधरे ॥ ८ ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्मयापूर्वसंचितम् ॥ त्वयाहतेनपापे
नगच्छामिपरमांगतिम्॥९॥अनेनमृत्तिकास्नानंविदध्यात्तुव्रतीनरः॥नालपेत्पतितैश्चोरैस्तथापाखंडिभिःसह ॥ १० ॥ मिथ्यापवादिनोदेववे
दब्राह्मणनिंदकान्॥अन्यांश्चैवदुराचारानगम्यागामिनस्तथा॥११॥परद्रव्यापहर्तृंश्चदेवद्रव्यापहारिणः॥नसंभाषेतदृष्ट्वापिभास्करंचावलोकयेत्
॥१२॥ततोगोविंदमभ्यर्च्यनैवेद्यादिभिरादत् ॥दीपंदद्याद्गृहेचैवभक्तियुक्तेनचेतसा॥१३॥तद्दिनेवर्जयेत्पार्थनिद्रांमैथुनमेवच॥गीतशास्त्रविनो
देनदिवारात्रंनयेद्व्रती ॥ १४ ॥ रात्रौजागरणंकृत्वाभक्तियुक्तेनचेतसा ॥ विप्रेभ्योदक्षिणांदत्त्वाप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥१५॥ यथाशुक्लातथाकृ
ष्णामान्यावैधर्मतत्परैः ॥ एकादश्योर्द्वयोराजन्विभेदंनैवकारयेत् ॥ १६ ॥ एवंहिकुरुतेयस्तुशृणुतस्यापियत्फलम् ॥ शंखोद्धारेनरःस्ना
त्वादृष्ट्वादेवंगदाधरम् ॥ १७ ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनाप्नोतिषोडशीम् ॥ व्यतीपातेचदानस्यलक्षमेकंफलंस्मृतम्॥१८॥ संक्रांतिषुचतु
र्लक्षंदानस्यचधनंजय ॥ कुरुक्षेत्रेचयत्पुण्यंग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥ १९ ॥ तत्सर्वंलभतेयस्तुह्येकादश्यामुपोषितः ॥ अश्वमेधस्ययज्ञस्यकर
णाद्यत्फलंलभेत्॥ २०॥ ततःशतगुणंपुण्यमेकादश्युपवासतः ॥ तपस्विनोगृहेनित्यंलक्षंयस्यचभुंजते ॥ २१ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणितस्यपुण्यं
चयद्भवेत् ॥ एकादश्युपवासेनफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ २२ ॥ गोसहस्रेचयत्पुण्यंदत्तेवेदांगपारगे ॥ तस्मात्पुण्यंदशगुणमेकादश्युपवासिना
म् ॥ २३ ॥ नित्यंचभुंजतेयस्यगृहेदशद्विजोत्तमाः ॥ यत्पुण्यंतद्दशगुणंभोजनेब्रह्मचारिणः ॥ २४ ॥ एतत्सहस्रंभूदानेकन्यादानेतुत

त्स्मृतम् ॥ तस्माद्दशगुणंप्रोक्तंविद्यादानेतथैवच ॥ २५ ॥ विद्यादशगुणंचान्नंयोददातिबुभुक्षिते ॥ अन्नदानसमंदानंनभूतंनभविष्यति
॥ २६ ॥ तृप्तिमायांतिकौंतेयस्वर्गस्थाः पितृदेवताः ॥ एकादश्याव्रतस्यापिपुण्यसंख्यानविद्यते ॥ २७ ॥ एतत्पुण्यप्रभावश्चयत्सुरैरपिदु
लभः ॥ नक्तस्यार्द्धफलं[1]तस्यएकभक्तस्यसत्तम ॥ २८ ॥ एकभक्तंचनक्तंचउपवासस्तथैवच॥ एतेष्वन्यतमंवापिव्रतंकुर्याद्धरेर्दिने ॥२९॥
तावद्गर्जंतितीर्थानिदानानिनियमायमाः ॥ एकादशीनसंप्राप्तायावत्तावन्मखाअपि ॥३०॥ तस्मादेकादशीसर्वैरुपोष्याभवभीरुभिः ॥ नशंखे
नपिबेत्तोयंनखादेन्मत्स्यसूकरौ ॥३१॥ एकादश्यांनभुंजीतयन्मांत्वंपृच्छसेऽर्जुन ॥ एतत्तेकथितंसर्वंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥३२॥एकादशीसमं
नास्तिकृत्वायज्ञसहस्रकम् ॥ अर्जुनउवाच ॥ उक्तात्वयाकथंदेवपुण्येयंसर्वतास्तिथिः ॥ ३३ ॥ सर्वेभ्योपिपवित्रेयंकथंह्येकादशीतिथिः ॥
श्रीकृष्णउवाच ॥ पुराकृतयुगेपार्थमुरनामाहिदानवः॥३४॥अत्यद्भुतोमहारौद्रःसर्वदेवभयंकरः॥इंद्रोविनिर्जितस्तेनह्याद्योदेवःपुरंदरः॥३५॥
आदित्यावसवोब्रह्मावायुरग्निस्तथैवच ॥ देवतानिर्जितास्तेनअत्युग्रेणचपांडव ॥३६॥ इंद्रेणकथितःसर्वोवृत्तांतःशंकरायवै ॥ स्वर्गलोकपरि
भ्रष्टाविचरामोमहीतले ॥३७॥ उपायंब्रूहिमेदेवअमराणांतुकागतिः ॥ ईश्वरउवाच ॥ गच्छगच्छसुरश्रेष्ठयत्रास्तिगरुडध्वजः॥३८॥[2]शरण्यश्च
जगन्नाथःपरित्राणपरायणः॥ईशस्यवचनंश्रुत्वादेवराजोमहामनाः॥३९॥त्रिदशैःसहितःसर्वैर्गतस्तत्रधनंजय ॥ यत्रदेवोजगन्नाथःप्रसुप्तोहिजना
र्दनः ॥ ४० ॥ जलमध्येप्रसुप्तंतुदृष्ट्वादेवंजगत्पतिम् ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाइदंस्तोत्रमुदीरयेत् ॥ ४१ ॥ ॐनमोदेवदेवायदेवदेवैःसुवंदित ॥

---

[1] तस्यनक्तस्यार्धफलमेकभक्तस्येत्यर्थः ।

[2] शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणइतिक०प्रा० ।

दैत्यारेपुंडरीकाक्षत्राहिनोमधुसूदन ॥ ४२ ॥ दैत्यभीताइमेदेवामयासहसमागताः ॥ शरणंत्वंजगन्नाथत्वंकर्तात्वंचकारकः ॥४३॥ त्वंमाता
सर्वलोकानांत्वमेवजगतःपिता ॥ त्वंस्थितिस्त्वंतथोत्पत्तिस्त्वंचसंहारकारकः॥४४॥सहायस्त्वंचदेवानांत्वंचशांतिकरःप्रभो॥त्वंधराचत्वमा
काशःसर्वविश्वोपकारकः ॥ ४५ ॥ भवस्त्वंचस्वयंब्रह्मात्रैलोक्यप्रतिपालकः ॥ त्वंरविस्त्वंशशांकश्चत्वंचदेवोहुताशनः ॥४६॥ हव्यंहोमोहु
तस्त्वंचमंत्रतंत्रार्त्विजोजपः ॥ यजमानश्चयज्ञस्त्वंफलभोक्तात्वमीश्वरः ॥ ४७ ॥ नत्वयारहितंकिंचित्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ भगवन्देवदेवेशशर
णागतवत्सल ॥ ४८ ॥ त्राहित्राहिमहायोगिन्भीतानांशरणंभव ॥ दानवैर्विजितादेवाःस्वर्गभ्रष्टाःकृताविभो ॥ ४९ ॥ स्थानभ्रष्टाजगन्ना
थविचरंतिमहीतले ॥ इंद्रस्यवचनंश्रुत्वाविष्णुर्वचनमब्रवीत् ॥ ५० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कोसौदैत्योमहामायोदेवायेनविनिर्जिताः॥ किंस्था
नंतस्यकिंनामकिंबलंकस्तदाश्रयः ॥ ५१ ॥ एतत्सर्वंसमाचक्ष्वमघवन्निर्भयोभव ॥ इंद्रउवाच ॥ भगवन्देवदेवेशभक्तानुग्रहकारक ॥ ५२ ॥
दैत्यःपूर्वंमहानासीन्नाडीजंघइतिस्मृतः ॥ ब्रह्मवंशसमुद्भूतोमहोग्रःसुरसूदनः ॥ ५३ ॥ तस्यपुत्रोतिविख्यातोमुरुनामामहासुरः ॥ तस्यचं
द्रवतीनामनगरीचगरीयसी ॥ ५४ ॥ तस्यांवसन्सदुष्टात्माविश्वंनिर्जित्यवीर्यवान् ॥ सुरान्स्ववशमानिन्येनिराकृत्यत्रिविष्टपात् ॥ ५५ ॥
इंद्राग्नियमवाय्वीशसोमनिर्ऋतिपाशिनाम् ॥ पदेषुस्वयमेवासीत्सूर्योभूत्वातपत्यपि ॥ ५६ ॥ पर्जन्यःस्वयमेवासीदजेयःसर्वदैवतैः ॥ जहि
तंदानवंविष्णोसुराणांजयमावह ॥५७॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाकोपाविष्टोजनार्दनः ॥ उवाचशत्रुंदेवेंद्रहनिष्येतंमहाबलम् ॥५८॥ प्रयांतुसहिता
सर्वेचंद्रवत्यांमहाबलाः ॥ इत्युक्ताःप्रययुःसर्वेपुरस्कृत्यहरिंसुराः ॥५९ ॥ दृष्टोदेवैस्तुदैत्येंद्रोगर्जमानस्तुदानवैः ॥ असंख्यातसहस्रैस्तुदिव्य

प्रहरणायुधैः ॥ ६० ॥ हन्यमानास्तदादेवाअसुरैर्बाहुशालिभिः ॥ संग्रामंतेसमुत्सृज्यपलायंतादिशोदश ॥ ६१ ॥ ततोदृष्ट्वाहृषीकेशंसं
ग्रामेसमुपस्थितम् ॥ अन्वधावन्नभिक्रुद्धाविविधायुधपाणयः ॥ ६२ ॥ अथतान्प्रद्रुतान्दृष्ट्वाशंखचक्रगदाधरः ॥ विव्याधसर्वगात्रेषुशरैराशीवि
षोपमैः ॥ ६३ ॥ तेनाहतास्तेशतशोदानवानिधनंगताः ॥ एकांगोदानवःस्थित्वायुध्यमानोमुहुर्मुहुः ॥ ६४ ॥ तस्योपरिहृषीकेशोयद्यदा
युधमुत्सृजत् ॥ पुष्पवत्तत्समभ्येतिकुंठितंतस्यतेजसा ॥ ६५ ॥ शस्त्रास्त्रैर्विध्यमानोपियदाजेतुंनशक्यते ॥ युयोधचतदाक्रुद्धो
बाहुभिःपरिघोपमैः ॥ ६६ ॥ बाहुयुद्धंकृतंतेनदिव्यवर्षसहस्रकम् ॥ तेनश्रांतःसभगवान्गतोबदरिकाश्रमम् ॥ ६७ ॥ तत्रहैमवताना
म्नीगुहापरमशोभना ॥ तांप्राविशन्महायोगीशयनार्थंजगत्पतिः ॥ ६८ ॥ योजनद्वादशायामाएकद्वाराधनंजय ॥ अहंतत्रप्रसुप्तोस्मिभयभी
तोनसंशयः ॥ ६९ ॥ महायुद्धेनतेनैवश्रांतोहंपांडुनंदन ॥ दानवःपृष्ठतोलग्नःप्रविवेशसतांगुहाम् ॥ ७० ॥ प्रसुप्तंमांतदादृष्ट्वाचिंतयद्दानवोहृ
दि ॥ हरिमेनंहनिष्येहंदानवानांक्षयावहम् ॥ ७१ ॥ एवंसुदुर्मतेस्तस्यव्यवसायंव्यवस्यच ॥ समुद्भूताममांगेभ्यःकन्यैकाचमहाप्रभा ॥ ७२ ॥
दिव्यप्रहरणादेवीयुद्धायसमुपस्थिता ॥ ईक्षितादानवेंद्रेणमुरुणापांडुनंदन ॥ ७३ ॥ युद्धंसमीहितंतेनास्त्रियातत्रप्रयाचितम् ॥ तेनायुध्यतसा
नित्यंतांदृष्ट्वाविस्मयंगतः ॥ ७४ ॥ केनेयंनिर्मितारौद्राअत्युग्राशनिपातिनी ॥ इत्युक्त्वादानवेंद्रोसौयुयुधेकन्ययातया ॥ ७५ ॥ ततस्तयाम
हादेव्यात्वरयादानवोबली ॥ छित्त्वासर्वाणिशस्त्राणिक्षणेनविरथःकृतः ॥ ७६ ॥ बाहुप्रहरणोपेतोधावमानोमहाबलात् ॥ तलेनाहत्यहृदयेत
यादेव्यानिपातितः ॥ ७७ ॥ पुनरुत्थायसोधावत्कन्याहननकांक्षया ॥ दानवंपुनरायांतंरोषेणाहत्यतच्छिरः ॥ ७८ ॥ क्षणान्निपातयामास

भूमौतच्चसमुज्वलत् ॥ दैत्यःकृत्तशिराःसोथययौवैवस्वतालयम् ॥ ७९ ॥ शेषाभयार्दितादीनाःपातालंविविशुर्द्विषः ॥
ततःसमुत्थितोदेवःपुरोदृष्ट्वाऽसुरंहतम् ॥ ८० ॥ कन्यांपुरःस्थितांचापिकृतांजलिपुटांनताम् ॥ विस्मयोत्फुल्लनयनः
प्रोवाचजगतांपतिः ॥ ८१ ॥ केनायंनिहतःसंख्येदानवोदुष्टमानसः ॥ येनदेवाःसगंधर्वाःसेंद्राश्चसमरुद्गणाः ॥ ८२ ॥
सनागाःसहलोकेशालीलयैवविनिर्जिताः ॥ येनाहंनिर्जितोभीतःश्रांतःसुप्तोगुहामिमाम् ॥ ८३ ॥ केनकारुण्यभावेनरक्षितोहं
पलायितः ॥ कन्योवाच ॥ मयाविनिहतोदैत्यस्त्वदंशोद्भूतयाप्रभो ॥ ८४ ॥ दृष्ट्वासुतंहरेत्वांतुदैत्योहंतुंसमुद्यतः ॥ त्रैलोक्यकंटकस्येत्थंव्य
वसायंप्रबुध्यच ॥ ८५ ॥ हतोमयादुरात्माऽसौदेवतानिर्भयाःकृताः ॥ तवैवाहंमहाशक्तिःसर्वशत्रुभयंकरी ॥ ८६ ॥ त्रैलोक्यरक्षणार्थायहतो
लोकभयंकरः ॥ निहतंदानवंदृष्ट्वाकिमाश्चर्यंवदप्रभो ॥ ८७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ निहतेदानवेंद्रेऽस्मिन्संतुष्टोहंत्वयानघे ॥ हृष्टाःपुष्टाश्चवैदे
वाआनंदःसमजायत ॥ ८८ ॥ आनंदस्त्रिषुलोकेषुदेवानांयस्त्वयाकृतः ॥ प्रसन्नोस्म्यनघेतुभ्यंवरंवरयसुव्रते ॥८९॥ ददामितन्नसंदेहोयत्सुरै
रपिदुर्लभम् ॥ कन्योवाच ॥ यदितुष्टोसिमेदेवयादिदेयोवरोमम ॥९०॥ तारयेहंमहापापादुपवासपरंनरम् ॥ उपवासस्ययत्पुण्यंतस्यार्द्धंन
क्तभोजने ॥ ९१ ॥ तदर्द्धंचभवेत्तस्यएकभुक्तंकरोतियः ॥ यःकरोतिव्रतंभक्त्यादिनेममजितेंद्रियः ॥ ९२॥ सगत्वावैष्णवंस्थानंकल्पकोटि
शतानिच ॥ भुंजानोविविधान्भोगानुपवासीजितेंद्रियः ॥ ९३ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनभवत्वेषवरोमम ॥ उपवासंचनक्तंचएकभुक्तंकरोतियः॥
॥ ९४ ॥ तस्यधर्मंचवित्तंचमोक्षंदेहिजनार्दन ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ यत्त्वंवदसिकल्याणितत्सर्वंचभविष्यति ॥ ९५ ॥ ममभक्ताश्चये

लोकास्तवभक्ताश्चयेनराः ॥ त्रिषुलोकेषुविख्याताःप्राप्स्यंतिममसन्निधिम् ॥ ९६ ॥ एकादश्यांसमुत्पन्नाममशक्तिःपरायतः ॥
अतएकादशीत्येवंतवनामभविष्यति ॥ ९७ ॥ दग्ध्वापापानिसर्वाणिदास्यामिपदमव्ययम् ॥ तृतीयाचाष्टमीचैवनवमीच
चतुर्दशी॥९८॥एकादशीविशेषेणतिथयोमेमहाप्रियाः ॥ सर्वतीर्थाधिकंपुण्यंसर्वदानाधिकंफलम्॥९९॥सर्वव्रताधिकंचैवसत्यंसत्यंवदामिते॥
एवंदत्वावरंतस्यास्तत्रैवांतरधीयत ॥१००॥ हृष्टातुष्टातुसाजातातदाएकादशीतिथिः ॥ इमामेकादशींपार्थकरिष्यंतिनरास्तुये ॥ १०१ ॥
तेषांशत्रुंहनिष्यामिदास्यामिपरमांगतिम् ॥ अन्येपियेकरिष्यंतिएकादश्यामहाव्रतम् ॥ २ ॥ हरामितेषांविघ्नांश्चसर्वसिद्धिंददामिच ॥ एव
मुक्तासमुत्पत्तिरेकादश्याःपृथासुत ॥ ३ ॥ इयमेकादशीनित्यासर्वपापक्षयंकरी ॥ एकैवचमहापुण्यासर्वपापनिषूदनी ॥ ४ ॥ उदितासर्व
लोकेषुसर्वसिद्धिकरीतिथिः ॥ शुक्लावाप्यथवाकृष्णाइतिभेदंनकारयेत् ॥ ५ ॥ कर्तव्येतुउभेपार्थनतुल्याद्वादशीतिथिः ॥ अंतरंनैवकर्त
व्यंसमस्तैर्व्रतकारिभिः ॥ ६ ॥ तिथिरेकाभवेत्सर्वापक्षयोरुभयोरपि ॥ तेयांतिपरमंस्थानंयत्रास्तेगरुडध्वजः ॥ ७ ॥ धन्यास्तेमानवालो
केविष्णुभक्तिपरायणाः ॥ एकादश्यास्तुमाहात्म्यंसर्वकालंतुयःपठेत् ॥ ८ ॥ अश्वमेधस्ययत्पुण्यंतदाप्नोतिनसंशयः ॥ यःशृणोतिदिवारा
त्रौनरोविष्णुपरायणः ॥ ९ ॥ तद्भक्तमुखनिष्पन्नांकथांविष्णोःसुमंगलाम् ॥ कुलकोटिसमायुक्तोविष्णुलोकेमहीयते ॥ ११० ॥ एका
दश्याश्चमाहात्म्यंपादमेकंशृणोतियः ॥ [1]ब्रह्महत्यादिकंपापंनश्यतेनात्रसंशयः ॥ ११ ॥ विष्णुधर्मःसमोनास्तिगीतार्थेनधनंजय ॥ एकादशी

---

१ तस्येतिशेषः ।

समंनास्तिव्रतंनामसनातनम् ॥ ११२ ॥ ॥ इतिश्रीकृष्णार्जुनसंवादेमार्गशीर्षकृष्णैकादशीमाहात्म्यंसंपूर्णम् ॥ ॥ अथमार्गशीर्षशुक्लै
कादशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ वंदेविष्णुंप्रभुंसाक्षाल्लोकत्रयसुखप्रदम् ॥ विश्वेशंविश्वकर्तारंपुराणंपुरुषोत्तमम् ॥ १ ॥ पृच्छामिदेवदे
वेशसंशयोस्तिमाहान्मम ॥ लोकानांतुहितार्थायपापानांचक्षयायच ॥ २ ॥ मार्गशीर्षेसितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ कीदृशश्चविधिस्त
स्याःकोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ ३ ॥ एतदाचक्ष्वमेस्वामिन्विस्तरेणयथातथम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सम्यक्पृष्टंत्वयाराजन्साधुतेविमलामतिः
॥ ४ ॥ कथयिष्यामिराजेंद्रहरिवासरमुत्तमम् ॥ उत्पन्नासासितेपक्षेद्वादशी[1]ममवल्लभा ॥ ५ ॥ मार्गशीर्षेसमुत्पन्नाममदेहान्नराधिप ॥ मुर
स्यचवधार्थायप्रख्याताममवल्लभा ॥ ६ ॥ कथितासामयाचैवत्वदग्रेराजसत्तम ॥ पूर्वमेकादशीराजन्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ ७ ॥ मार्गशी
र्षेऽसितेपक्षेचोत्पत्तिरितिनामतः ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिमार्गशीर्षेसितांतथा ॥ ८ ॥ मोक्षानाम्नातिविख्यातांसर्वपापहरांपराम् ॥ देवंदामोद
रंतस्यांपूजयेच्चप्रयत्नतः ॥ ९ ॥ गंधपुष्पादिभिश्चैवगीतनृत्यैःसुमंगलैः ॥ शृणुराजेंद्रवक्ष्यामिकथांपौराणिकींशुभाम् ॥ १० ॥
यस्याःश्रवणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ॥ अधोगतिंगतायेवैपितृमातृसुतादयः ॥ ११ ॥ अस्याःपुण्यप्रभावेणस्वर्गंयांतिनसंशयः ॥
एतस्मात्कारणाद्राजन्महिमानंशृणुष्वतम् ॥ १२ ॥ पुरावैनगरेरम्येगोकुलेन्यवसन्नृपः ॥ वैखानसेतिराजर्षिःपुत्रवत्पालयन्प्रजाः ॥ १३ ॥
द्विजाश्चन्यवसंस्तत्रचतुर्वेदपरायणाः ॥ एवंसराज्यंकुर्वाणोरात्रौतुस्वप्नमध्यतः ॥ १४ ॥ ददर्शजनकंस्वंतुअधोयोनिगतंनृपः ॥ एवं

---

१ अत्रद्वादशीशब्देनैकादशी ।

दृष्ट्वातुतंतत्रविस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ १५॥ कथयामासवृत्तांतंद्विजाग्रेस्वप्नसंभवम् ॥ राजोवाच ॥ मयातुस्वपितादृष्टोनरकेपतितो
द्विजाः ॥ १६ ॥ तारयस्वेतिमांतातअधोयोनिगतंसुत ॥ इतिब्रुवाणःसतदामयादृष्टःपितास्वयम् ॥ १७ ॥ तदाप्रभृतिभोविप्रानाहं
शर्मलभाम्यहो ॥ एतद्राज्यंममहदसह्यमसुखंतथा ॥ १८ ॥ अश्वागजारथाश्चैवनमांरोचंतिसर्वथा ॥ नकोशोऽपिसुखायालंन
किंचित्सुखदंमम ॥ १९ ॥ नदारानसुतामह्यंरोचंतेद्विजसत्तमाः ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिशरीरंमेतुदह्यते ॥ २० ॥ दानंव्रतंतपो
योगोयेनैवममपूर्वजाः ॥ मोक्षमायांतिविप्रेंद्रास्तदेवकथयंतुमे ॥ २१ ॥ किंतेनजीवतालोकेसुपुत्रेणबलीयसा ॥ पितातुयस्यनर
केतस्यजन्मनिरर्थकम् ॥ २२ ॥ ब्राह्मणाऊचुः ॥ पर्वतस्यमुनेरत्रआश्रमोनिकटेनृप ॥ गम्यतांराजशार्दूलभूतंभव्यंविजानतः ॥ २३ ॥
तेषांश्रुत्वाततोवाक्यंविषण्णोराजसत्तमः ॥ जगामतत्रयत्रासौआश्रमेपर्वतोमुनिः ॥ २४ ॥ ब्राह्मणैर्वेष्टितःशांतैःप्रजाभिश्चसमंततः ॥
आश्रमोविपुलस्तस्यमुनिभिःसन्निषेवितः ॥ २५ ॥ ऋग्वेदिभिर्याजुषैश्चसामाथर्वणकोविदैः ॥ वेष्टितोमुनिभिस्तत्राद्वितीयइव
पद्मजः ॥ २६ ॥ दृष्ट्वातंमुनिशार्दूलंराजावैखानसस्तदा ॥ जगामचावनिंमूर्ध्नादंडवत्प्रणनामच ॥ २७ ॥ पप्रच्छकुशलंतस्यसप्त
स्वंगेष्वसौमुनिः॥ राज्येनिष्कंटकत्वंचराजसौख्यसमन्वितम्॥२८॥राजोवाच॥तवप्रसादात्कुशलमंगेषुममसप्तसु॥ विभवेष्वनुकूलेषुकश्चिद्वि
घ्नउपास्थितः ॥ २९ ॥ एतंमेसंशयंब्रह्मन्प्रष्टुंत्वामहमागतः ॥ एवंश्रुत्वानृपवचःपर्वतोमुनिसत्तमः ॥ ३० ॥ ध्यानस्तिमितनेत्रोसौभूतंभ
व्यंव्यचिंतयत् ॥ मुहूर्तमेकंध्यात्वाचप्रत्युवाचनृपोत्तमम् ॥ ३१ ॥ मुनिरुवाच ॥ जानेहंतवराजेंद्रपितुःपापंविकर्मणः ॥ पूर्वजन्मनितेपित्रा

स्वपत्नीद्वयमध्यतः ॥ ३२ ॥ कामासक्तेनचैकस्यामृतुभंगःकृतःस्त्रियः ॥ त्राहिदेहीतिजल्पंत्याअन्यस्याश्चनराधिप ॥ ३३ ॥ कर्मणातेनस
ततंनरकेपतितोह्ययम् ॥ राजोवाच ॥ केनव्रतेनदानेनमोक्षस्तस्यभवेन्मुने ॥ ३४ ॥ निरयात्पापसंयुक्तात्तन्ममाचक्ष्वपृच्छतः ॥ मुनि
रुवाच ॥ मार्गशीर्षेसितेपक्षेमोक्षानाम्नीहरेस्तिथिः ॥ ३५ ॥ सर्वैस्तुतद्व्रतंकृत्वापित्रेपुण्यंप्रदीयताम् ॥ तस्याःपुण्यप्रभावेणमोक्षस्तस्यभवि
ष्यति ॥ ३६ ॥ मुनेर्वाक्यंततःश्रुत्वानृपःस्वगृहमागतः ॥ आग्रहायणिकीशुक्लाप्राप्ताभरतसत्तम ॥३७॥अन्तःपुरचरैःसर्वैःपुत्रैर्दारैस्तदानृपः
व्रतंकृत्वाविधानेनपित्रेपुण्यंददौनृपः ॥ ३८ ॥ तस्मिन्दत्तेतदापुण्येपुष्पवृष्टिरभूद्दिवः ॥ वैखानसपितातेनगतःस्वर्गस्तुतोगणैः ॥ ३९ ॥ रा
जानमंतरिक्षाच्चशुद्धांगिरमभाषत ॥ स्वस्त्यस्तुतेपुत्रसदेत्यथसत्रिदिवंगतः ॥ ४० ॥ एवंयःकुरुतेराजन्मोक्षामेकादशीमिमाम् ॥
तस्यपापंक्षयंयातिमृतोमोक्षमवाप्नुयात् ॥ ४१ ॥ नातःपरतराकाचिन्मोक्षदाविमलाशुभा ॥ पुण्यसंख्यांतुतेषांवैनजानेहंतुयैःकृता ॥ ४२ ॥
पठनाच्छ्रवणाच्चा[1]स्यावाजपेयफलंलभेत् ॥ चिंतामणिसमाह्येषास्वर्गमोक्षप्रदायिनी ॥ ४३ ॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेमार्गशीर्षेशुक्लै
कादश्यामोक्षानाम्न्यामाहात्म्यंसं० ॥ अथपौषकृष्णैकादशीकथा ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ पौषस्यकृष्णपक्षेतुद्वादशीयाभवे
त्प्रभो ॥ किंनामकोविधिस्तस्याःकोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ १ ॥ एतदाचक्ष्वमेस्वामिन्विस्तरेणजनार्दन ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयिष्यामि
राजेंद्रभवतःस्नेहकारणात् ॥ २ ॥ तथातुष्टिर्नमेराजन्क्रतुभिश्चाप्तदक्षिणैः ॥ यथातुष्टिर्भवेन्मह्यमेकादश्याव्रतेनवै ॥ ३ ॥

---

[1] कथायाः ।

तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकर्तव्योहरिवासरः ॥ पौषस्यकृष्णपक्षेतुद्वादशीयाभवेन्नृप ॥ ४ ॥ तस्याश्चैवचमाहात्म्यंशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥
गदितायाश्चवैराजन्नेकादश्योभवंतिहि ॥ ५ ॥ तासामपिहिसर्वासांविकल्पंनैवकारयेत् ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिपौषेकृष्णाहिद्वा
दशी ॥ ६ ॥ तस्याविधिंनृपश्रेष्ठलोकानांहितकाम्यया ॥ पौषस्यकृष्णपक्षेयासफलानामनामतः ॥ ७ ॥ नारायणोधिदेवो
स्याःपूजयेत्तंप्रयत्नतः ॥ पूर्वेणविधिनाराजन्कर्तव्यैकादशीजनैः ॥ ८ ॥ नागानांचयथाशेषःपक्षिणांगरुडोयथा ॥ यथाश्वमेधो
यज्ञानांनदीनांजाह्नवीयथा ॥ ९ ॥ देवानांचयथाविष्णुर्द्विपदांब्राह्मणोयथा ॥ व्रतानांचतथाराजन्प्रवरैकादशीतिथिः ॥ १० ॥ तेजना
भरतश्रेष्ठममपूज्याश्चसर्वशः ॥ हरिवासरसंसक्तावर्ततेयेभृशंनृप ॥ ११ ॥ सफलानामयाप्रोक्तातस्याःपूजाविधिंशृणु ॥ फलैर्मांपूजयेत्तत्र
कालदेशोद्भवैःशुभैः ॥ १२ ॥ नारिकेलफलैःशुद्धैस्तथावैबीजपूरकैः ॥ जंबीरैर्दाडिमैश्चैवतथापूगफलैरपि ॥ १३ ॥ लवंगैर्विविधै
श्चान्यैस्तथा[1]चाम्रफलादिभिः ॥ पूजयेद्देवदेवेशंधूपैर्दीपैर्यथाक्रमम् ॥ १४ ॥ सफलायांदीपदानंविशेषेण[2]प्रकीर्तितम् ॥ रात्रौजागरणंतत्र
कर्तव्यंचप्रयत्नतः ॥ १५ ॥ यावदुन्मिषतेनेत्रंतावज्जागर्तियोनिशि ॥ एकाग्रमानसोभूत्वातस्यपुण्यफलंशृणु ॥ १६ ॥ तत्समोनास्तिवै
यज्ञस्तीर्थंतत्सदृशंनहि ॥ तत्समंनव्रतंकिंचिदिहलोकेनराधिप ॥ १७ ॥ पंचवर्षसहस्राणितपस्तप्त्वाचयत्फलम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिसफ
लाजागरेणवै ॥ १८ ॥ श्रूयतांराजशार्दूलसफलायाःकथानकम् ॥ चंपावतीतिविख्यातापुरीमाहिष्मतस्यच ॥ १९ ॥ माहिष्मतस्यराजर्षेश्च

---

[1] चामलकादिभिरित्यपिक०पाठः ।

[2] प्रदापयेदित्यपिपाठः ।

त्वारश्चाभवन्सुताः॥तेषांमध्येतुयोज्येष्ठःसमहापापसंयुतः ॥२०॥ परदाराभिगामीचद्यूतवेश्यारतःसदा ॥ पितुर्द्रव्यंसपापिष्ठोगमयामाससर्व
शः ॥ २१ ॥ असद्वृत्तिरतोनित्यंदेवताद्विजनिंदकः॥वैष्णवानांचदेवानांनित्यंनिंदारतःसवै ॥२२॥ ईदृग्विधंतदादृष्ट्वापुत्रंमाहिष्मतोनृपः॥ रा
ज्यान्निष्कासयामासलुंपकंनामनामतः ॥ २३ ॥ राज्यान्निष्कासितस्तेनापित्राचैवापिबंधुभिः ॥ परिवारजनैःसर्वैस्त्यक्तोराज्ञोभयात्तदा
॥ २४ ॥ लुंपकोपितदात्यक्तश्चिंतयामासचैकलः ॥ मयात्रकिंप्रकर्तव्यंत्यक्तेनापितृबांधवैः ॥२५॥ इतिचिंतापरोभूत्वामतिंपापेतदाकरोत्॥
मयातुगमनंकार्यंवनेत्यक्त्वापुरंपितुः ॥ २६ ॥ तस्माद्वनात्पितुःसर्वंव्यापायिष्येपुरंनिशि ॥ दिवावनेचरिष्यामिरात्रावपिपितुःपुरे ॥ २७ ॥
इत्येवंसमतिंकृत्वालुंपकोदैवपातितः ॥ निर्जगामपुराचस्माद्गतोसौगहनंवनम् ॥ २८ ॥ जीवघातकरोनित्यंनित्यंस्तेयपरायणः ॥ सर्वंचनग
रंतेनमुषितंपापकर्मणा ॥ २९ ॥ गृहीतश्चपरित्यक्तोलोकेराज्ञोभयात्तदा ॥ जन्मांतरीयपापेनराज्यभ्रष्टःसपापकृत् ॥ ३० ॥ आमिषाभिर
तोनित्यंनित्यंवैफलभक्षकः ॥ आश्रमस्तस्यदुष्टस्यवासुदेवस्यसंमतः ॥ ३१ ॥ अश्वत्थोवर्ततेतत्रजीर्णोबहुलवार्षिकः ॥ देवत्वंतस्यवृक्ष
स्यवर्ततेतद्वनेमहत् ॥ ॥ ३२ ॥ तत्रैवन्यवसच्चासौलुंपकःपापबुद्धिमान् ॥ एवंकालक्रमेणैववसतस्तस्यपापिनः ॥ ३३ ॥ दुष्कर्मनिर
तस्यास्यकुर्वतःकर्मनिंदितम् ॥ पौषस्यकृष्णपक्षेतुपूर्वस्मिन्सफलादिनात् ॥ ३४ ॥ दशमीदिवसेराजन्निशायांशीतपीडितः ॥ लुंपकोवस्त्र
हीनोवैनिश्चेष्टोह्यभवत्तदा ॥ ३५ ॥ पीड्यमानस्तुशीतेनअश्वत्थस्यसमीपगः ॥ ननिद्रानसुखंतस्यगतप्राणइवाभवत् ॥ ३६ ॥ पीडयन्दश
नैर्दंतानेवंसोऽगमयन्निशाम् ॥ भानूदयेपितस्याथनसंज्ञासमजायत ॥ ३७ ॥ लुंपकोगतसंज्ञस्तुसफलादिवसेततः ॥ मध्याह्नसमयेप्राप्तेसं

ज्ञांलेभेसपार्थिव ॥ ३८ ॥ प्राप्तसंज्ञोमुहूर्तेनचोत्थितोसौतदासनात् ॥ प्रस्खलंश्चपदन्यासैःपंगुवच्चलितोमुहुः ॥ ३९ ॥ वनमध्येगतस्तत्रक्षु
त्तृषापीडितोभवत् ॥ नशक्तिर्जीवघातेस्यलुंपकस्यदुरात्मनः ॥ ४० ॥ फलानिभूमौपतितान्याहृत्यचसलुंपकः ॥ यावत्सचागतस्तत्रताव
दस्तमगाद्रविः ॥ ४१ ॥ किंभविष्यतितातेतिविललापातिदुःखितः ॥ फलानितानिसर्वाणिवृक्षमूलेनिवेदयन् ॥ ४२ ॥ इत्युवाचफलैरेभिः
प्रीयतांभगवान्हरिः ॥ उपविष्टोलुंपकश्चनिद्रांलेभेनवैनिशि ॥४३॥ तेनजागरणंमेनेभगवान्मधुसूदनः ॥ फलैश्चपूजनंमेनेसफलायांतथानघ
॥ ४४ ॥ कृतमेवंलुंपकेनह्यकस्माद्व्रतमुत्तमम् ॥ तेनव्रतप्रभावेणप्राप्तंराज्यमकंटकम् ॥ ४५ ॥ पुण्यांकुरोदयाद्राजन्यथाप्राप्तंतथाशृणु ॥
रवेरुदयवेलायांदिव्योश्वश्चाजगामह ॥ ४६ ॥ दिव्यवस्तुपरीवारोलुंपकस्यसमीपतः ॥ तस्थौसतुरगोराजन्वागुवाचाशरीरिणाम्
॥ ४७ ॥ प्राप्नुहित्वंनृपसुतस्वराज्यंहतकंटकम् ॥ वासुदेवप्रसादेनसफलायाःप्रभावतः ॥ ४८ ॥ पितुःसमीपंगच्छत्वंभुंक्ष्वरा
ज्यमकंटकम् ॥ तथेत्युक्त्वासौतत्रदिव्यरूपधरोभवत् ॥ ४९ ॥ कृष्णेमतिश्चतस्यासीत्परमावैष्णवीतथा ॥ दिव्याभरणशो
भाढ्यस्तातंनत्वास्थितोगृहे ॥ ५० ॥ वैष्णवायततोदत्तंपित्राराज्यमकंटकम् ॥ कृतंराज्यंतुतेनैववर्षाणिसुबहून्यपि ॥ ५१ ॥
हरिवासरसंलीनोविष्णुभक्तिरतःसदा ॥ मनोज्ञास्त्वस्यपुत्राःस्युर्दाराःकृष्णप्रसादतः ॥ ५२ ॥ ततःसवार्द्धकेप्राप्तेराज्यंपुत्रेनिवे
श्यच ॥ वनंगतःसंयतात्माविष्णुभक्तिपरायणः ॥ ५३ ॥ साधयित्वातथात्मानंविष्णुलोकंजगामह ॥ एवंयेवैप्रकुर्वंतिसफलै
कादशीव्रतम् ॥ ५४ ॥ इहलोकेयशःप्राप्यमोक्षंयास्यंत्यसंशयम् ॥ धन्यास्तेमानवालोकेसफलाव्रतकारिणः ॥ ५५ ॥ तस्मिञ्जन्म

नितेमोक्षंलभंतेनात्रसंशयः ॥ सफलायाश्चमाहात्म्यश्रवणाद्विविशांपते ॥ राजसूयफलंप्राप्यवसेत्स्वर्गेचमानवः ॥ ५६ ॥ ॥ इतिपौषकृ
ष्णैकादश्याःसफलानाम्न्यामाहात्म्यंसंपूर्णम् ॥ अथपौषशुक्लैकादशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कथितावैत्वयाकृष्णसफलैकादशीशुभा ॥
कथयस्वप्रसादेनशुक्लापौषस्ययाभवेत् ॥ १ ॥ किंनामकोविधिस्तस्याःकोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ कस्मैतुष्टोहृषीकेशत्वमेवपुरुषोत्तम ॥ २ ॥
श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिशुक्लापौषस्ययाभवेत् ॥ तस्याविधिंमहाराजलोकानांचहितायवै ॥ ३ ॥ पूर्वेणविधिनाराजन्क
र्तव्यैषाप्रयत्नतः ॥ पुत्रदेतिचनाम्नासौसर्वपापहरावरा॥४॥नारायणोधिदेवोस्याःकामदःसिद्धिदायकः॥ नातःपरतराकाचित्त्रैलोक्येसचराचरे
॥ ५ ॥ विद्यावंतंयशस्वंतंलक्ष्मीवंतंकरोत्यसौ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिकथांपापहरांपराम् ॥ ६ ॥ पुरीभद्रावतीनाम्नीराजातत्रसुकेतुमान् ॥
तस्यराज्ञोथराज्ञीचशैव्यानाम्नीतिविश्रुता ॥ ७ ॥ पुत्रहीनेनराज्ञाचकालोनीतोमनोरथैः ॥ नैवात्मजंनृपोलेभेवंशकर्तारमेवच ॥ ८ ॥
तेनैवराज्ञाधर्मेणचिंतितंबहुकालतः ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिसुतप्राप्तिःकथंभवेत् ॥ ९ ॥ नराष्ट्रेनपुरेसौख्यंलेभेराजासुकेतुमान् ॥ शै
व्ययाकांतयासार्द्धंप्रत्यहंदुःखितोभवत् ॥१०॥ तावुभौदंपतीनित्यंचिंताशोकपरायणौ ॥ पितरोस्यजलंदत्तंकवोष्णमुपभुंजते ॥ राज्ञःपश्चा
न्नपश्यामोयोस्मान्संतर्पयिष्याति ॥ ११ ॥ इत्येवंसंस्मरंतोस्यपितरोदुःखिनोभवन् ॥ नबांधवानमित्राणिनामात्याःसुहृदस्तथा ॥ १२ ॥
रोचंतेतस्यभूपस्यनगजाश्वपदातयः॥नैराश्यंभूपतेस्तस्यमनस्येवमजायत ॥ १३॥ नरस्यपुत्रहीनस्यनास्तिवैजन्मनःफलम् ॥ अपुत्रस्यगृहं
शून्यंहृदयंदुःखितंसदा ॥१४॥ पितृदेवमनुष्याणांनानृणित्वंसुतंविना॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसुतमुत्पादयेन्नरः ॥१५॥ इहलोकेयशस्तेषांपरलो

केशुभागतिः॥येषांतुपुण्यकर्तॄणांपुत्रजन्मगृहेभवेत्॥१६॥ आयुरारोग्यसंपत्तिस्तेषांगेहेप्रवर्तते॥पुत्राःपौत्राश्चलोकाश्चभवेयुःपुण्यकर्मणाम् ॥
॥१७॥ पुण्यंविनानचप्राप्तिर्विष्णुभक्तिंविनातथा ॥ पुत्राणांसंपदोवापिविद्यायाश्चेतिमेमतिः ॥१८॥ एवंचिंतयमानोसौराजाशर्मनलब्धवान्॥
प्रत्यूषेचिंतयद्राजानिशीथेचिंतयत्तथा ॥१९ ॥ ततश्चात्मविनाशंवैविचार्याथसुकेतुमान्॥ आत्मघातेदुर्गतिंचाचिंतयित्वातदानृपः ॥ २० ॥
दृष्ट्वात्मदेहंप्रक्षीणमपुत्रत्वंतथैवच ॥ पुनर्विचार्यात्मबुद्ध्याह्यात्मनोहितकारणम् ॥ २१ ॥ अश्वारूढस्ततोराजाजगाममगहनंवनम् ॥
पुरोहितादयःसर्वेनजानंतिगतंनृपम् ॥ २२ ॥ गंभीरेविपिनेराजामृगपक्षिनिषेविते ॥ विचचारतदातस्मिन्वनवृक्षान्विलोकयन् ॥ २३ ॥
वटानश्वत्थाबिल्वांश्चखर्जूरान्पनसांस्तथा॥बकुलांश्चसदापर्णास्तिंदुकांस्तिलकानपि ॥ २४॥ शालांस्तालांस्तमालांश्चददर्शसरलान्नृपः ॥
इंगुदीककुभांश्चैवश्लेष्मातकबिभीतकान् ॥ २५ ॥ शल्लकीकरमर्दांश्चपाटलान्खदिरानपि ॥ शाकांश्चैवपलाशांश्चशोभितान्ददृशेपुनः ॥
॥२६॥मृगव्याघ्रवराहांश्चसिंहाञ्शाखामृगानपि॥गवयान्कृष्णसारांश्चसृगालाञ्शशकानपि॥२७॥वनमार्जारकान्क्रूराञ्शल्लकांश्चमरानपि ॥
ददर्शभुजगान्राजावल्मीकादभिनिःसृतान् ॥ २८ ॥ तथावनगजान्मत्तान्कलभैःसहसंगतान् ॥ यूथपांश्चचतुर्दंतान्करिणीगणमध्यगान् ॥
॥ २९ ॥ तान्दृष्ट्वाचिंतयामासत्व्यात्मनःसगजान्नृपः ॥ तेषांसविचरन्मध्येराजाशोभामवापह ॥ ३० ॥ महदाश्चर्यसंयुक्तंददर्शविपिनंनृपः ॥
क्वचिच्छिवारुतंशृण्वन्नुलूकविरुतंतथा ॥ ३१ ॥ तांस्तान्पक्षिमृगान्पश्यन्बभ्रामवनमध्यगः ॥ एवंददर्शगहनंनृपोमध्यंगतेरवौ ॥ ३२ ॥
क्षुतृड्भ्यांपीडितोराजाइतश्चेतश्चधावति ॥ चिंतयामासनृपतिःसंशुष्कगलकंधरः ॥ ३३ ॥ मयातुकिंकृतंकर्मप्राप्तंदुःखंयदीदृशम् ॥ मया

वैतोषितादेवायज्ञैःपूजाभिरेवच ॥ ३४ ॥ तथैवब्राह्मणादानैस्तोषितामृष्टभोजनैः ॥ प्रजाश्चैवयथाकालंपुत्रवत्परिपालिताः ॥ ३५ ॥ कस्मा
दुःखंमयाप्राप्तमीदृशंदारुणंमहत् ॥ इतिचिंतापरोराजाजगामाथाग्रतोवनम् ॥ ३६ ॥ सुकृतस्यप्रभावेणसरोदृष्टंमनोरमम् ॥ मानसेनस्पर्द्धं
मानंपाद्मिनीपरिशोभितम् ॥ ३७ ॥ कारंडवैश्चक्रवाकैराजहंसैश्चनादितम् ॥ मकरैर्बहुभिर्मत्स्यैरन्यैर्जलचरैर्युतम् ॥ ३८ ॥ समीपेसरस
स्तत्रमुनीनामाश्रमान्बहून् ॥ ददर्शराजालक्ष्मीवान्निमित्तैःशुभशंसिभिः ॥ ३९ ॥ सव्यात्परतरंचक्षुरपसव्यस्तथाकरः ॥ प्रास्फुरन्नृपतेस्त
स्यकथयञ्शोभनंफलम् ॥ ४० ॥ तस्यतीरेमुनीन्दृष्ट्वाकुर्वाणान्नैगमंजपम् ॥ अवतीर्यहयात्तस्मान्मुनीनामग्रतःस्थितः ॥ ४१ ॥ पृथक्
पृथग्ववंदेसमुनींस्तान्संशितव्रतान् ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वादंडवच्चप्रणम्यसः ॥ ४२ ॥ हर्षेणमहताविष्टोबभूवनृपसत्तमः ॥ तमूचुस्ते
पिमुनयःप्रसन्नाःस्मोवयंतव ॥ ४३ ॥ कथयस्वाद्यवैराजन्यत्तेमनसिवर्तते ॥ राजोवाच ॥ केयूयमुग्रतपसःकाआख्याभवतामपि ॥ ४४ ॥
किमर्थंसंगतायूयंवदंतुममतत्त्वतः ॥ मुनयऊचुः ॥ विश्वेदेवावयंराजन्स्नानार्थमिहचागताः ॥ ४५ ॥ माघोनिकटमायातएतस्मात्पंचमे
हनि ॥ अद्यह्येकादशीराजन्पुत्रदानामनामतः ॥ ४६ ॥ पुत्रंददात्यसौशुक्लापुत्रदापुत्रमिच्छताम् ॥ राजोवाच ॥ ममापियत्नोमुनयःसुत
स्योत्पादनेमहान् ॥ ४७ ॥ यदितुष्टाभवंतोमेपुत्रोवैदीयतांशुभः ॥ मुनयऊचुः ॥ अस्मिन्नेवदिनेराजन्पुत्रदानामवर्तते ॥४८॥ एकादशीति
थिःख्याताक्रियतांव्रतमुत्तमम् ॥ आशीर्वादेनचास्माकंकेशवस्यप्रसादतः ॥४९॥ अवश्यंतवराजेंद्रपुत्रप्राप्तिर्भविष्यति॥इत्येवंवचनात्तेषांकृ
तंराज्ञाव्रतंशुभम् ॥५०॥ द्वादश्यांपारणंकृत्वामुनीन्नत्वापुनःपुनः॥आजगामगृहंराजाराज्ञीगर्भंसमादधे॥५१॥मुनीनांवचनेनैवपुत्रदायाःप्रसा

दतः ॥ पुत्रोजातस्तथाकालेतेजस्वीपुण्यकर्मकृत् ॥ ६२ ॥ पितरंतोषयामासप्रजापालोवभूवसः ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्यंपुत्रदाव्रतम् ॥ ६३ ॥ लोकानांचहितार्थायतवाग्रेकथितंमया ॥ एतद्व्रतंतुयेमर्त्याःकुर्वंतिपुत्रदाभिधम् ॥ ६४ ॥ पुत्रंप्राप्येहलोकेतुमृतास्तेस्वर्गगामिनः ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्नश्वमेधफलंलभेत् ॥ ६५ ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरपु० पौषशुक्लैकादश्याःपुत्रदानाम्न्यामाहात्म्यंसंपूर्णम् ॥ अथमाघकृष्णैकादशीकथा ॥ [1]दाल्भ्यउवाच ॥ मर्त्यलोकेतुसंप्राप्ताःपापंकुर्वंतिजंतवः ॥ ब्रह्महत्यादिपापैश्चह्यन्यैश्चविविधैर्युताः ॥ १ ॥ परद्रव्यापहर्तारःपरव्यसनमोहिताः ॥ कथंनायांतिनरकान्ब्रह्मंस्तद्ब्रूहितत्त्वतः ॥ २ ॥ अनायासेनभगवन्दानेनाल्पेनकेनचित् ॥ पापंप्रशममायातियेनतद्वक्तुमर्हसि ॥ ३ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ साधुसाधुमहाभागगुह्यमेतत्सुदुर्लभम् ॥ यन्नकस्यचिदाख्यातंब्रह्मविष्ण्विंद्रदैवतैः ॥ ४ ॥ तदहंकथयिष्यामित्वयापृष्टोद्विजोत्तम ॥ पौषमासेतुसंप्राप्तेशुचिःस्नातोजितेंद्रियः ॥ ५ ॥ कामक्रोधाभिमानेर्ष्यालोभपैशुन्यवर्जितः ॥ देवदेवंचसंस्मृत्यपादौप्रक्षाल्यवारिणा ॥ ६॥ ॥ पुष्यर्क्षेणतुसंगृह्यगोमयंतत्रमानवः ॥ तिलान्प्रक्षिप्यकार्पासंपिंडकांश्चैवकारयेत् ॥ ७॥ अष्टोत्तरशतंहोमेनात्रकार्याविचारणा ॥ माघमासेतुसंप्राप्तेह्याषाढर्क्षंभवेद्यदि॥ ८ ॥ मूलंवाकृष्णपक्षस्यद्वादश्यांनियमंततः ॥ गृह्णीयात्पुण्यफलदंविधानंतस्यमेशृणु ॥ ९ ॥ देवदेवंसमभ्यर्च्यसुस्नातःप्रयतःशुचिः ॥ कृष्णनामानिसंकीर्त्यएकादश्यामुपोषितः ॥ १० ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्रात्रौहोमंचकारयेत् ॥ अर्चयेद्देवदेवेशंद्वितीयेऽह्निपुनर्हरिम् ॥ ११ ॥ चंदनागुरुकर्पूरैर्नैवेद्यं[2]कृसरंतथा ॥ संस्तुत्यनाम्नातेनैवकृष्णाख्येनपुनः

---

[1] इतआरभ्यषट्तिलाःपापनाशनाइत्यंतग्रंथेनहेमाद्र्युक्ततिलद्वादशीतिलदाह्याख्यव्रतद्वयविधानयोर्मिश्रीकरणेनकिंचिदधिकपूरणेनचैकोविधिरनेनलिखितइतिभाति ।

[2] दद्यादितिशेषः ।

पुनः ॥१२॥ कूष्मांडैर्नारिकेलैश्चह्यथवाबीजपूरकैः ॥ सर्वाभावेतुविप्रेंद्रशस्तपूगीफलैर्युतम् ॥१३॥ अर्घ्यंदद्याद्विधानेनपूजयित्वाजनार्दनम्॥
कृष्णकृष्णकृपालुस्त्वमगतीनांगतिर्भव ॥ १४ ॥ संसारार्णवमग्नानांप्रसीदपरमेश्वर ॥ नमस्तेपुंडरीकाक्षनमस्तेविश्वभावन ॥ १५ ॥ सुब्रह्म
ण्यनमस्तेऽस्तुमहापुरुषपूर्वज॥गृहाणार्घ्यंमयादत्तंलक्ष्म्यासहजगत्पते ॥ १६ ॥ ततस्तुपूजयेद्विप्रमुदकुंभंप्रदापयेत् ॥ छत्रोपानद्युगैःसार्धं
कृष्णोमेप्रीयतामिति ॥ १७ ॥ कृष्णाधेनुः प्रदातव्यायथाशक्त्याद्विजोत्तम ॥ तिलपात्रंद्विजश्रेष्ठदद्यात्तत्रविचक्षणः॥ १८ ॥ स्नानप्राशनयोः
शस्ताःश्वेताःकृष्णास्तिलामुने ॥ तान्प्रदद्यात्प्रयत्नेनयथाशक्त्याद्विजोत्तम ॥१९॥तिलप्ररोहजाःक्षेत्रेयावत्संख्यास्तिलाद्विज ॥ तावद्वर्षसह
स्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ २० ॥ तिलस्नायीतिलोद्वर्तीतिलहोमीतिलोदकी॥तिलभुक्तिलदाताचषट्तिलाःपापनाशकाः ॥२१॥ इयमेवष
ट्तिलाख्या॥नारदउवाच॥कृष्णकृष्णमहाबाहोनमस्तेविश्वभावन॥ षट्तिलैकादशीभूतंकीदृशंफलमश्नुते ॥ २२ ॥ सोपाख्यानंममब्रूहिय
दितुष्टोसियादव ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुब्रह्मन्यथावृत्तंदृष्टंतत्कथयामिते ॥ २३ ॥ मृत्युलोकेपुराह्यासीद्ब्राह्मण्येकाचनारद ॥ व्रतचर्यारता
नित्यंदेवपूजारतासदा ॥ २४ ॥ मासोपवासनिरताममभक्ताचसर्वदा ॥ कृष्णोपवाससंयुक्ताममपूजापरायणा ॥ २५ ॥ शरीरंक्लेशितंनित्यमु
पवासैस्तयाद्विज ॥ दीनानांब्राह्मणानांचकुमारीणांचभक्तितः ॥२६॥गृहादिकंप्रयच्छंतीसर्वकालंमहामतिः ॥ अतिकृच्छ्ररतासातुसर्वकालेषु
वैद्विज ॥ २७॥ ब्राह्मणानान्नदानेनतर्पितादेवतानच ॥ ततःकालेनमहतामयावैचिंतितंद्विज॥२८॥शुद्धमस्याःशरीरंहिव्रतैःकृच्छ्रैर्नसंशयः ॥
अर्जितोवैष्णवोलोकःकायक्लेशेनवैतया ॥२९ ॥ नदत्तमन्नदानंहियेनतृप्तिःपराभवेत् ॥ विचिंत्यैवंमयाब्रह्मन्मृत्युलोकमुपेत्यच ॥३० ॥ का

पालंरूपमास्थायभिक्षांपात्रेणयाचिता ॥ ब्राह्मण्युवाच ॥ कस्मात्त्वमागतोब्रह्मन्वदसत्यंममाग्रतः॥ ३१ ॥ पुनरेवमयाप्रोक्तंदेहिभिक्षांचसुंद
दरि ॥ तयाकोपेनमहतामृत्पिंडस्ताम्रभाजने ॥ ३२ ॥ क्षिप्तोयावदहंब्रह्मन्पुनःस्वर्गंगतोद्विज ॥ ततःकालेनमहतातापसीसु
महाव्रता ॥ ३३ ॥ सदेहास्वर्गमायाताव्रतचर्याप्रभावतः ॥ मृत्पिंडस्यप्रभावेणगृहंप्राप्तंमनोरमम् ॥ ३४ ॥ परंतच्चैवविप्रर्षेधान्यको
शविवर्जितम् ॥ गृहंयावत्प्रविश्यैषानकिंचित्तत्रपश्यति ॥ ३५ ॥ तावद्गृहाद्विनिष्क्रम्यममांतेचागताद्विज ॥ क्रोधेनमहताविष्टाइदंवच
नमब्रवीत् ॥ ३६ ॥ मयाव्रतैश्चकृच्छ्रैश्चह्युपवासैरनेकशः ॥ पूजयाऽऽराधितोदेवःसर्वलोकस्यभावनः ॥ ३७ ॥ नतत्रदृश्यतेकिंचिद्गृहे
ममजनार्दन ॥ ततश्चोक्तामयासातुगृहंगच्छयथागतम् ॥ ३८ ॥ आगमिष्यंतिसुतरांकौतूहलसमन्विताः ॥ द्रष्टुंत्वांदेवपत्न्यस्तुदिव्यरूप
समन्विताः ॥ ३९ ॥ द्वारंनोद्घाटयविनाषट्तिलापुण्यवाचनात् ॥ एवमुक्तागतासातुयावद्वैमानुषीगृहम् ॥ अत्रांतरेसमायातादेवपत्न्य
श्चनारद ॥ ४० ॥ ताभिश्चकथितंतत्रत्वांद्रष्टुंहिसमागताः ॥ द्वारमुद्घाटयत्वंचपश्यामस्त्वांशुभानने ॥ ४१ ॥ मानुष्युवाच ॥ यदिद्रष्टुं
समायाताःसत्यंवाच्यंविशेषतः ॥ षट्तिलायाव्रतंपुण्यंद्वारोद्घाटनकारणात् ॥ ४२ ॥ एकापिनावदत्तत्रषट्तिलैकादशीव्रतम् ॥ अन्यया
कथितंतत्रद्रष्टव्यामानुषीमया ॥ ४३ ॥ ततोद्वारंसमुद्घाट्यदृष्टाताभिश्चमानुषी ॥ नदेवीनचगंधर्वीनासुरीनचपन्नगी ॥ ४४ ॥ दृष्टापूर्वं
तथानारीयादृशीयंद्विजर्षभ ॥ देवीनामुपदेशेनषट्तिलायाव्रतंकृतम्॥४५॥मानुष्यासत्यव्रतयाभुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ रूपकांतिसमायुक्ता
क्षणेनसमवापसा ॥ ४६ ॥ धनंधान्यंचवस्त्रादिसुवर्णरौप्यमेवच ॥ भवनंसर्वसंपन्नंषट्तिलायाःप्रसादतः ॥ ४७ ॥ अतितृष्णानकर्त

व्यावित्तशाठ्यंविवर्जयेत् ॥ आत्मवित्तानुसारेणतिलान्वस्त्रादिदापयेत् ॥ ४८ ॥ लभतेचैवमारोग्यंततोजन्मनिजन्मनि ॥ दारिद्र्यं
नचकष्टंचनचदौर्भाग्यमेवच ॥ ४९ ॥ नभवेद्वैद्विजश्रेष्ठषट्तिलायामुपोषणात् ॥ अनेनविधिनाब्रह्मंस्तिलदानान्नसंशयः ॥
॥ ५० ॥ मुच्यतेपातकैःसर्वैर्नात्रकार्याविचारणा ॥ दानंचविधिनासम्यक्सर्वपापप्रणाशनम् ॥ नानर्थःकश्चिन्नायासःशरीरेमुनिसत्तम ॥
॥ ५१ ॥ ॥ इतिश्रीभवि० माघकृष्णैकादश्याःषट्तिलानाम्न्यामाहात्म्यंसं० ॥ ॥ अथमाघशुक्लैकादशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
कृष्णकृष्णाप्रमेयात्मन्नादिदेवजगत्पते ॥ स्वेदजाअंडजाश्चैवउद्भिज्जाश्चजरायुजाः ॥१॥ तेषांकर्ताविकर्तात्वंपालकःक्षयकारकः ॥ माघस्यकृ
ष्णपक्षेतुषट्तिलाकथितात्वया ॥ २ ॥ शुक्लेयैकादशीतांचकथयस्वप्रसादतः ॥ किंनामाकोविधिस्तस्याःकोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ ३ ॥
श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयिष्यामिराजेंद्रशुक्लेमाघस्ययाभवेत् ॥ जयानाम्नीतिविख्यातासर्वपापहरापरा ॥ ४ ॥ पवित्रापापहंत्रीच
कामदामोक्षदानृणाम् ॥ ब्रह्महत्यापहंत्रीचपिशाचत्वविनाशिनी ॥ नैवतस्याव्रतेचीर्णेप्रेतत्वंजायतेनृणाम् ॥ ५ ॥ नातः
परतराकाचित्पापघ्नीमोक्षदायिनी ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्येयंप्रयत्नतः ॥ ६ ॥ श्रूयतांराजशार्दूलकथापौराणिकीशुभा ॥
पंकजाख्यपुराणेस्यामहिमाकथितोमया ॥ ७ ॥ एकदानाकलोकेवैइंद्रोराज्यंचकारह ॥ देवाश्चतत्रसौख्येननिवसंतिमनोरमे ॥ ८ ॥ पीयू
षपाननिरताह्यप्सरोगणसेविताः ॥ नंदनंतुवनंतत्रपारिजातोपशोभितम् ॥ ९ ॥ रमयंतिरमंत्यत्रह्यप्सरोभिर्दिवौकसः ॥ एकदारममाणोऽ
सौदेवेंद्रःस्वेच्छयानृप ॥ १० ॥ नर्तयामासहर्षात्सपंचाशत्कोटिनायिकाः ॥ गंधर्वास्तत्रगायंतिगंधर्वःपुष्पदंतकः ॥ ११ ॥ चित्रसेनश्चतत्रैव

चित्रसेनसुतातथा ॥ मालिनीतिचनाम्नातुचित्रसेनस्यकामिनी ॥ १२ ॥ मालिन्यांतुसमुत्पन्नःपुष्पवानितिनामतः ॥ तस्यपुष्पवतःपुत्रोमा
ल्यवान्नामनामतः ॥ १३ ॥ गंधर्वीपुष्पवत्याख्यामाल्यवत्यतिमोहिता ॥ कामस्यचशरैस्तीक्ष्णैर्विद्धांगीसाबभूवह ॥ १४ ॥ तयाभावकटा
क्षैश्चमाल्यवांस्तुवशीकृतः ॥ लावण्यरूपसंपत्त्यातस्यारूपंनृपशृणु ॥ १५ ॥ बाहूतस्यास्तुकामेनकंठपाशीकृताविव ॥ चंद्रवद्वदनंतस्यान
यनेश्रवणायते ॥ १६ ॥ कर्णौतुशोभितौतस्याःकुंडलाभ्यांनृपोत्तम ॥ कंठोग्रैवेयसंयुक्तोदिव्याभरणभूषितः ॥ १७ ॥ पीनोन्नतौकुचौतस्या
स्तौहेमकलशाविव ॥ अतिक्षामंतदुदरंमुष्टिमात्रंचमध्यमम् ॥१८॥ नितंबौविपुलौतस्याविस्तीर्णंजघनस्थलम् ॥चरणौशोभमानौतौरक्तोत्प
लसमद्युती ॥ १९ ॥ ईदृश्यांपुष्पवत्यांसमाल्यवानापिमोहितः ॥ शक्रस्यपरितोषायनृत्यार्थंतौसमागतौ ॥ २० ॥ गायमानौचतौतत्रह्यप्सरो
गणसंगतौ ॥ नशुद्धगानंगायेतांचित्तभ्रमसमन्वितौ ॥ २१ ॥ बद्धदृष्टीतथान्योन्यंकामबाणवशंगतौ ॥ ज्ञात्वालेखर्षभस्तत्रसंगतंमानसंत
योः ॥ २२ ॥ कालक्रियाणांसंलोपात्तथागीतावभंजनात् ॥ चिंतयित्वातुमघवानवज्ञानंतथाऽऽत्मनः ॥ २३ ॥ कुपितश्चतयोरित्थंशापंदा
स्यान्निदंजगौ ॥ धिग्वांपापगतौमूढावाज्ञाभंगकरौमम ॥ २४ ॥ युवांपिशाचौभवतंदंपतीरूपधारिणौ ॥ मृत्युलोकमनुप्राप्तौभुंजानौकर्मणः
फलम् ॥ २५ ॥ एवंमघवताशप्तावुभौदुःखितमानसौ ॥ हिमवंतमनुप्राप्ताविंद्रशापविमोहितौ ॥ २६ ॥ उभौपिशाचतांप्रा
प्तौदारुणंदुःखमेवच ॥ संतप्तमानसौतत्रमहाकृच्छ्रगतावुभौ ॥ २७ ॥ गंधंरसंचस्पर्शंचनजानीतोविमोहितौ ॥ पीड्यमानौ
तुदाहेनदेहपातकरेणच ॥ २८ ॥ तौननिद्रासुखंप्राप्तौकर्मणातेनपीडितौ ॥ परस्परंखादमानौचेरतुर्गिरिगह्वरम् ॥ २९ ॥ पीड्यमानौतुशीते

नतुषारप्रभवेणतौ ॥ दंतघर्षंप्रकुर्वाणौरोमांचितवपुर्धरौ ॥ ३० ॥ ऊचेपिशाचःशीतार्तःस्वपत्नींतुपिशाचिकाम् ॥ किमावाभ्यांकृतंपापम
त्यंतंदुःखदायकम् ॥ ३१ ॥ येनप्राप्तंपिशाचत्वंस्वेनदुष्कृतकर्मणा ॥ नरकंदारुणंमन्येपिशाचत्वंचगर्हितम् ॥ ३२ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन
पापंनैवसमाचरेत् ॥ इतिचिंतापरौतत्रह्यास्तांदुःखेनकर्शितौ ॥ ३३ ॥ दैवयोगात्तयोःप्राप्तामाघस्यैकादशीसिता ॥ जयानाम्नीतिविख्याता
तिथीनामुत्तमातिथिः ॥ ३४ ॥ तस्मिन्दिनेतुसंप्राप्तेतावाहारविवर्जितौ ॥ आसातेतत्रनृपतेजलपानविवर्जितौ ॥ ३५ ॥ नकृतोजीवघातश्चन
पत्रफलभक्षणम् ॥ अश्वत्थस्यसमीपेतुपतितौदुःखसंयुतौ ॥ ३६ ॥ रविरस्तंगतोराजंस्तथैवस्थितयोस्तयोः ॥ प्राप्ताचैवनिशाघोरादारु
णाशीतकारिणी ॥ ३७ ॥ वेपमानौतुतौतत्रहिमेनचजडीकृतौ ॥ परस्परेणसंलग्नौगात्रयोर्भुजयोरपि ॥ ३८ ॥ ननिद्रांनरतिंतत्रनतौसौख्य
मविंदताम् ॥ एवंतौराजशार्दूलशापेनेंद्रस्यपीडितौ ॥ ३९ ॥ इत्थंतयोर्दुःखितयोर्निर्जगामतदानिशा ॥ जयायास्तुव्रतेचीर्णेरात्रौजागरणे
कृते ॥ ४० ॥ तयोर्व्रतप्रभावेणयथाह्यासीत्तथाशृणु ॥ द्वादशीदिवसेप्राप्तेताभ्यांचीर्णेजयाव्रते ॥ ४१ ॥ विष्णोःप्रभावान्नृपतेपिशाचत्वंतयो
र्गतम् ॥ पुष्पवतीमाल्यवांश्चपूर्वरूपौबभूवतुः ॥ ४२ ॥ पुरातनस्नेहयुतौपूर्वालंकारसंयुतौ ॥ विमानमधिरूढौतावप्सरोगणसेवितौ ॥ ४३ ॥
स्तूयमानौतुगंधर्वैस्तुंबुरुप्रमुखैस्तथा ॥ हावभावसमायुक्तौगतौनाकेमनोरमे ॥४४॥ देवेंद्रस्याग्रतोगत्वाप्रणामंचक्रतुर्मुदा ॥ तथाविधौतुतौ
दृष्ट्वामघवान्विस्मितोऽब्रवीत् ॥ ४५ ॥ इंद्रउवाच ॥ वदतंकेनपुण्येनपिशाचत्वंविनिर्गतम् ॥ ममशापवशंप्राप्तौकेनदेवेनमोचितौ ॥ ४६ ॥
माल्यवानुवाच॥वासुदेवप्रसादेनजयायाःसुव्रतेनच ॥ पिशाचत्वंगतंस्वामिन्सत्यंभक्तिप्रभावतः॥ ४७॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यप्रत्युवाचसुरेश्व

र: ॥ पवित्रौपावनौजातौवंदनीयौममापिच ॥ ४८ ॥ हरिवासरकर्तारौविष्णुभक्तिपरायणौ ॥ हरिभक्तिरतायेचाशिवभक्तिरतास्तथा
॥ ४९ ॥ अस्माकमपितेमर्त्याःपूज्यावंद्यानसंशयः ॥ विहरस्वयथासौख्यंपुष्पवत्यासुरालये ॥ ५० ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्योह
रिवासरः ॥ जयानामेतिराजेन्द्रब्रह्महत्यापहारकः ॥ ५१ ॥ सर्वदानानिदत्तानियज्ञास्तेनकृतानृप ॥ सर्वतीर्थेषुसुस्नातःकृतंयेनजयाव्रतम् ॥
॥ ५२ ॥ यःकरोतिनरोभक्त्याश्रद्धायुक्तोजयाव्रतम् ॥ कल्पकोटिशतंयावद्वैकुंठेमोदतेध्रुवम् ॥ ५३ ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्नग्निष्टोमफलं
लभेत् ॥ ५४ ॥ इतिश्रीभ० माघशुक्लैकादश्याजयायामाहात्म्यंसंपूर्णम् ॥ अथफाल्गुनकृष्णैकादशीकथा ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ।
फाल्गुनस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ वासुदेवकृपासिंधोकथयस्वप्रसादतः ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयिष्यामिराजेंद्रकृ
ष्णायाफाल्गुनीभवेत् ॥ विजयेतिचसाप्रोक्ताकर्तॄणांजयदासदा ॥ २ ॥ तस्याश्चव्रतमाहात्म्यंसर्वपापहरंपरम् ॥ नारदःपरिपप्रच्छ
ब्रह्माणंकमलासनम् ॥ ३ ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेविजयानामयातिथिः ॥ तस्याव्रतंसुरश्रेष्ठकथयस्वप्रसादतः ॥ ४ ॥ इतिपृष्टोनारदे
नप्रत्युवाचापितामहः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिकथांपापहरांपराम् ॥ ५ ॥ पुरातनंव्रतंह्येतत्पवित्रंपापनाशनम् ॥ यन्नकस्यचिदा
ख्यातंमयैतद्विजयाव्रतम् ॥ ६ ॥ जयंददातिविजयानृणांचैवनसंशयः ॥ रामस्तपोवनंयातोवर्षाण्येवचतुर्दश ॥ ७ ॥ न्यवसत्पंचवट्यां
तुससीतश्चसलक्ष्मणः ॥ तत्रैववसतस्तस्यराघवस्यमहात्मनः ॥ ८ ॥ रावणेनहृताभार्यासीतानाम्नीतपस्विनी ॥ तेनदुःखेनरामोऽसौमो
हमभ्यागतस्तदा ॥ ९ ॥ भ्रमञ्जटायुषंतत्रददर्शविगतायुषम् ॥ कबंधोनिहतःपश्चाद्भ्रमतारण्यमध्यतः ॥ १० ॥ राज्ञेविज्ञाप्यतत्सर्वंसो

षिमृत्युवशंगतः ॥ सुग्रीवेणसमंसख्यमजर्यंसमजायत ॥ ११ ॥ वानराणामनीकानिरामार्थंसंगतानिवै ॥ ततोहनूमतादृष्टालंकोद्यानेतुजा
नकी ॥ १२ ॥ रामसंज्ञापनंतस्यैदत्तंकर्ममहत्कृतम् ॥ समेत्यरामेणपुनःसर्वंतत्रानिवेदितम् ॥ १३ ॥ अथश्रुत्वारामचंद्रोवाक्यंचैवहनू
मतः ॥ सुग्रीवानुमतेनैवप्रस्थानंसमरोचयत् ॥ १४ ॥ सगत्वावानरैःसार्द्धंतीरंनदनदीपतेः ॥ दृष्ट्वाब्धिंदुस्तरंरामोविस्मितोभूत्कपिप्रियः ॥
॥ १५ ॥ प्रोत्फुल्ललोचनोभूत्वालक्ष्मणंवाक्यमब्रवीत् ॥ सौमित्रेकेनपुण्येनतीर्यतेवरुणालयः ॥ १६ ॥ अगाधसलिलैःपूर्णोनक्रैर्भीमैःसमा
कुलः ॥ उपायंनैवपश्यामियेनैवसुतरोभवेत् ॥ १७ ॥ लक्ष्मणउवाच ॥ आदिदेवस्त्वमेवासिपुराणपुरुषोत्तम ॥ बकदाल्भ्योमुनिश्चा
त्रवर्ततेद्वीपमध्यतः ॥ १८ ॥ अस्मात्स्थानाद्योजनार्द्धमाश्रमस्तस्यराघव ॥ अनेनदृष्टाब्रह्माणोवहवोरघुनंदन ॥ १९ ॥ तंपृच्छगत्वाराजें
द्रपुराणमृषिपुंगवम् ॥ इतिवाक्यंततःश्रुत्वालक्ष्मणस्यातिशोभनम् ॥ २० ॥ जगामराघवोद्रष्टुंबकदाल्भ्यंमहामुनिम् ॥ प्रणनाममुनिंमूर्ध्ना
रामोविष्णुमिवामराः ॥ २१ ॥ मुनिर्ज्ञात्वाततोरामंपुराणपुरुषोत्तमम् ॥ केनापिकारणेनैवप्रविष्टंमानुषींतनुम् ॥ २२ ॥ उवाचसऋषिस्तत्र
कुतोरामतवागमः ॥ रामउवाच ॥ त्वत्प्रसादादहोविप्रवरुणालयसन्निधिम् ॥ २३ ॥ आगतोस्मिससैन्योऽत्रलंकांजेतुंसराक्षसाम् ॥ भवत
श्चानुकूल्येनतीर्यतेऽब्धिर्यथामया ॥ २४ ॥ तमुपायंवदमुनेप्रसादंकुरुसुव्रत ॥ एतस्मात्कारणादेवद्रष्टुंत्वाहमुपागतः ॥ २५ ॥ मुनिरुवाच ॥
कथयिष्याम्यहंरामव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ कृतेनयेनसहसाविजयस्तेभविष्यति ॥ २६ ॥ लंकांजित्वाराक्षसांश्चदीर्घांकीर्तिमवाप्स्यसि ॥
एकाग्रमानसोभूत्वाव्रतमेतत्समाचर ॥ २७ ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेविजयैकादशीभवेत् ॥ तस्याव्रतेकृतेरामविजयस्तेभविष्यति ॥ २८ ॥

पिभूपते ॥ सूर्यव्रतंकरिष्यामियावद्वर्षंदिवाकर ॥ व्रतंसंपूर्णतांयातुत्वत्प्रसादात्प्रभाकर ॥ ९ ॥ नियममंत्रः ॥ ततःप्रातःसमुत्थायनद्यां
दौविमलेजले ॥ स्नात्वासंतर्पयेद्देवान्पितॄंश्चवसुधाधिप ॥ १० ॥ उपलिप्यशुचौदेशेसूर्यंतत्रसमर्चयेत् ॥ विलिखेत्तत्रपद्मंतुद्वादशारंसक
र्णिकम् ॥ ११ ॥ ताम्रपात्रेतथापद्मंरक्तचंदनवारिणा ॥ तत्रसंपूजयेद्देवंदिननाथंसुरेश्वरम् ॥ १२ ॥ मासेमासेचयेराजन्विशेषास्ताञ्छृणु
ष्ववै ॥ मार्गशीर्षेयजेन्मित्रंनारिकेरार्घ्यमुत्तमम् ॥ १३ ॥ नैवेद्येतंडुलादेयाःसाज्याश्चगुडसंयुताः ॥ पत्रत्रयंतुलस्यास्तुप्राश्यतिष्ठेज्जितेंद्रियः
॥ १४ ॥ दद्याद्विप्रायभोज्यंतुदक्षिणासहितंनृप ॥ पौषेविष्णुंसमभ्यर्च्यनैवेद्येकृसरंतथा ॥ १५ ॥ बीजपूरेणचैवार्घ्यंघृतंप्राश्यंपलत्रयम् ॥
दद्याद्घृतंतुविप्रायभोजनेनसमन्वितम् ॥ १६ ॥ माघेवरुणनामानंसंपूज्यसतिलंगुडम् ॥ भोजनंदक्षिणांदद्यान्नैवेद्यंकदलीफलम् ॥ १७ ॥
अर्घ्यंतेनैवदत्त्वातुप्राश्यास्मुष्टित्रयंतिलाः ॥ फाल्गुनेसूर्यमभ्यर्च्यनैवेद्यंसघृतंदधि ॥ १८ ॥ अर्घ्यंजंबीरसहितंदधिप्राश्यंपलत्रयम् ॥
दधितंडुलदानंचभोजनेसमुदाहृतम् ॥ १९ ॥ चैत्रेभानुंचसंपूज्यनैवेद्येघृतपूरिकाः ॥दाडिमीफलमर्घ्येचप्राश्यंदुग्धंपलत्रयम् ॥२०॥ विप्राय
भोजनंदद्यान्मिष्टान्नंतुसदक्षिणम् ॥ वैशाखेतपनःप्रोक्तोमाषान्नंसघृतंस्मृतम् ॥ २१ ॥ अर्घ्यंदद्यात्तुद्राक्षाभिःप्राशनेगोमयंस्मृतम् ॥ कुर्या
न्माषान्नदानंचसघृतंवैसदक्षिणम् ॥ २२ ॥ इंद्रंज्येष्ठेयजेद्राजन्नैवेद्येतुकरंभकम् ॥ अर्घ्यंचसहकारेणप्राश्यंजलांजलित्रयम् ॥ २३ ॥ दध्योदन
समायुक्तंभोजनंब्राह्मणस्यतु ॥ आषाढेरविमभ्यर्च्य[२]जातींचिपिटकंतथा ॥ २४ ॥ विप्रायभोजनंदद्यात्प्राशयेन्मरिचत्रयम् ॥ गभस्तिंश्रावणे

---

[१] दधिसक्तवः ।

[२] अर्घ्येजातीफलंचिपिटकंनैवेद्यंतेनैवब्राह्मणभोजनमित्यर्थः ।

भ्यर्च्यंनैवेद्येसक्तुपूरिकाः ॥ २५ ॥ अर्घ्यदानेचहिप्रोक्तंत्रपुसीफलमेवच ॥ मुष्टित्रयंचसक्तूनांप्राशनेसमुदाहृतम् ॥ २६ ॥ विप्रायभोजनं
दद्याद्दक्षिणासहितंनृप ॥ यमोभाद्रपदेपूज्यःकूश्मांडं[1]साज्यमोदनम् ॥ २७॥ गोमूत्रंप्राशनेह्युक्तंब्राह्मणान्[2]भोजयेत्तथा ॥ हिरण्यरेताआश्विनेच
नैवेद्येशर्करास्मृता ॥ २८ ॥ दाडिमेनार्घ्यदानंतुप्राश्यंखंडपलत्रयम् ॥ विप्रायपरयाभक्त्याभोजनंशालिशर्कराः ॥ २९ ॥ दिवाकरःकार्ति
केचरंभायाःफलमेवच ॥ पायसंचैवनैवेद्येपायसंप्राशनेस्मृतम् ॥ ३० ॥ पायसैर्भोजयेद्विप्रान्दद्यात्तांबूलदक्षिणे ॥ एवंव्रतंसमाप्यैतत्तत
उद्यापनंचरेत् ॥ ३१ ॥ ततोगुरुगृहंगत्वागृह्णीयाच्चरणांबुजे ॥ उद्यापनंकरिष्येहमागच्छममवेश्मनि[3] ॥ ३२ ॥ माषकेणसुवर्णेनप्रतिमां
कारयेद्रवेः ॥ रथोरौप्यमयःकार्यःसर्वोपस्करसंयुतः ॥ ३३ ॥ कृत्वाद्वादशपत्रंतुकमलंरक्ततंडुलैः ॥ स्थापयेदव्रणंकुंभंपंचरत्नसमन्वितम्
॥ ३४ ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंताम्रंतंडुलपूरितम् ॥ रक्तवस्त्रसमाच्छन्नंपुष्पमालादिवेष्टितम् ॥ ३५ ॥ पंचामृतेनस्नपयेदग्न्युत्तारणपूर्व
कम् ॥ प्रतिष्ठांचततःकृत्वापूजांदेवस्यकारयेत् ॥ ३६ ॥ चंदनैःकुसुमैरम्यैर्विविधैःकालसंभवैः ॥ अखंडपट्टवस्त्रैश्चकमंडलुमुपानहौ ॥
॥ ३७ ॥ वर्धनीत्रितयंतत्रस्थापयेद्देवसन्निधौ ॥ संज्ञायावस्त्रयुग्मंचकौसुंभंतुमहीपते ॥ ३८ ॥ प्रतिपत्रेषुसंपूज्यःसूर्योद्वादशनामभिः ॥
मित्रोविष्णुःसवरुणःसूर्योभानुस्तथैवच ॥ ३९ ॥ तपनेंद्रौरविःपूज्योगभस्तिःशमनस्तथा ॥ हिरण्यरेतादिनकृत्पूज्याएतेप्रयत्नतः ॥ ४०॥
मध्येसहस्रकिरणःसंपूज्यःसंज्ञयासह ॥ पूगीफलैर्धूपदीपैर्नैवेद्यैर्वस्त्रसंयुतैः ॥ ४१ ॥ नारिकेरेणचैवार्घ्यंदद्याद्देवायभक्तितः ॥ मंत्रेणानेनराजें

---

[1] कूश्मांडमध्येनैवेद्येसाज्यमोदनमित्यर्थः ।

[2] ब्राह्मणभोजनंयथेच्छमित्यर्थः ।

[3] इत्याचार्यंप्रार्थयेदित्यर्थः ।

द्व्रतस्यपरिपूर्तये ॥ ४२ ॥ नमःसहस्राकिरणसर्वव्याधिविनाशन ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंसंज्ञयासहितोरवे ॥ ४३ ॥ आरार्तिकंततःकुर्या
न्नमस्कारप्रदक्षिणाः ॥ संकल्प्यचततःश्राद्धंकार्यंवैसूर्यदैवतम् ॥ ४४ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यामिष्टान्नैर्द्वादशप्रभो ॥ दंपत्योर्भोजनंदेयं
परमान्नसमन्वितम् ॥ ४५ ॥ ततस्तुदक्षिणादेयासमभ्यर्च्यस्रगादिभिः ॥ उपहारादितत्सर्वंगुरवेप्रतिपादयेत् ॥ ४६ ॥ गुरुंतत्रैवसंतो
ष्यब्राह्मणांश्चविसर्जयेत् ॥ मंत्रहीनंक्रियाहीनंभक्तिहीनंचयत्कृतम्॥४७॥ तत्सर्वंपूर्णतांयातुभूमिदेवप्रसादतः ॥ अनुव्रज्यगुरून्विप्रान्भोज
नंतुसमाचरेत् ॥ ४८ ॥ वृद्धैश्चबंधुभिःसार्धंनत्वादेवंदिवाकरम् ॥ एवंयःकुरुतेमर्त्योवित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ ४९ ॥ सूर्यव्रतंम
हाराजतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ब्राह्मणोलभतेविद्यांक्षत्रियोराज्यमाप्नुयात् ॥ ५० ॥ वैश्यःसमृद्धिंविपुलांशूद्रःसुखमवाप्नुयात् ॥
अपुत्रोलभतेपुत्रंकुमारीलभतेपतिम् ॥ ५१ ॥ रोगार्तोमुच्यतेरोगाद्बद्धोमुच्येतबंधनात् ॥ यंयंचिंतयतेकामंतंतंप्राप्नोतिवैध्रुवम् ॥ ५२ ॥
यइदंशृणुयाद्भक्त्याह्येकचित्तेनवैनृप ॥ सर्वकामानवाप्नोतिप्रसादाद्भास्करस्यवै ॥ ५३ ॥ इतिश्रीभ०पु०रविवारेनुष्ठेयंसूर्यव्रतंसमाप्तम् ॥
॥ अथआश्विनादिरविवारेषुआशादित्यव्रतम् ॥ मासपक्षाद्युल्लिख्यममसमस्तरोगनिरासार्थंआयुर्वृद्ध्यादिसकलकामनासिद्ध्य
र्थंद्वादशवर्षपर्यंतंएकवर्षपर्यंतंवाश्रीसूर्यनारायणप्रीत्यर्थंआशादित्यव्रतंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य ॥ कलशाराधनमासनविध्यादिकृत्वासूर्यं
पूजयेत् ॥ताम्रेणकारयेत्पीठंरथंरौप्यमयंतथा॥भास्करंपूजयेत्तत्रसुवर्णेनतुकारितम् ॥अथकथा ॥ ऋषिरुवाच ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिव्रता
नामुत्तमंव्रतम् ॥ सर्वरोगप्रशमनमाशादित्याभिधंशुभम् ॥ १ ॥ स्कंदउवाच ॥ शृणुविप्रेंद्रगुह्यंतदादित्याराधनंपरम् ॥ यत्कृत्वा

सर्वकामानांसंपूर्तिफलमाप्नुयात् ॥ २ ॥ समुद्रतीरेविप्रेंद्रपुरीद्वारावतीशुभा ॥ वासुदेवेयदुश्रेष्ठेपुराराज्यंप्रशासति ॥ ३ ॥ दुर्वासाःशंकरस्यांशआजगामावलोककः ॥ कृष्णेनपूजितःसोपिह्यर्घ्यपाद्यासनादिभिः ॥ ४ ॥ भोजनंतस्यवैदत्तंयथाभिलषितंमुनेः ॥ संपूजितःसकृष्णेनयावद्गच्छत्यसौमुनिः ॥ ५ ॥ सांबेनहसितस्तस्यसुतेनसहसाकिल ॥ क्रुद्धोपिमुनिशार्दूलःकोपंसंहृतवान्स्वयम् ॥ ६ ॥ पूजितेनमयेदानींमन्युंकर्तुंकथंक्षमम् ॥ सगत्वानारदंप्राहसांबेनहसितोस्मिभोः ॥ ७ ॥ प्रहासंचरतःकार्यंतस्यशिक्षापनंत्वया ॥ इत्युक्तोनारदःप्रायाद्द्वारकांकृष्णसन्निधौ[1] ॥ ८ ॥ स्वकंसैन्यंदर्शयस्वममदेवकिनंदन ॥ देवयात्रामिषंकृत्वाहस्त्यश्वरथसंकुलम् ॥ ९ ॥ नारदेनैवमुक्तस्तुतथैवकृतवान्विभुः ॥ दर्शितेतुबलेप्राह[2]नात्रसांबःप्रदृश्यते ॥ १० ॥ मयैवानीयते[3]शीघ्रंद्वारवत्यास्तवांतिकम् ॥ गत्वैवमुक्तोमुनिनाश्रेष्ठोजांबवतीसुतः ॥ ११ ॥ सशृंगारस्तथानीतोमकरध्वजदर्शनः ॥ गत्वालिंग्यचुचुंबुस्तंगोप्यःकृष्णपरिग्रहाः ॥ १२ ॥ नारदःप्राहकृष्णंतद्दुश्चरित्रंतथानघ ॥ क्रुद्धेनशौरिणाप्रोक्तःकुष्ठीभवनराधम॥१३॥ एवमुक्तस्तेनपुत्रःकुष्ठरोगातुरोभवत् ॥ सांबःप्रणम्याहापितःकिमर्थंशापितस्त्वया ॥ १४ ॥ स्वशक्तिज्ञानदृष्ट्यातुविचार्यसुविनिश्चितम् ॥ ध्यानाद्दुर्वाससोज्ञात्वाविक्रियाह्यत्रकारणम् ॥ १५ ॥ अनुग्रहोमया

---

[1] प्राहचेतिशेषः ।

[2] नारदइतिशेषः तदाह ॥ नात्रेति ॥ यतोत्रसांबोनदृश्यतेऽतोमयाशीघ्रंगत्वाद्वारवत्याःसकाशात्तवांतिकंप्रत्यानीयते ॥ एवमुक्त्वामुनिनानारदेनश्रेष्ठस्तथासशृंगारोमकरध्वजदर्शनोजांबवतीसुतआनीतस्ततोनारदःकृष्णपरिग्रहागोप्योगोपीवदनुरागशालिन्यःस्त्रियस्तमालिंग्यचुचुंबुरितिगत्वावगत्यतत्तथादुश्चरितंकृष्णंप्रतिप्राहेतित्रयाणामन्वयः ॥ स्त्रीणामालिंगनादिकंतुदुर्वाससोमनोविकारप्रयुक्तमोहमूलकंज्ञेयम् ।

[3] कृष्णइतिशेषः ।

निःसंशयंसमुद्रंचतरिष्यसिसवानरः ॥ विधिस्तुश्रूयतांरामव्रतस्यास्यफलप्रदः ॥ २९ ॥ दशमीदिवसेप्राप्तेकुंभमेकंचकारयेत् ॥
हैमंवाराजतंवापिताम्रंवाप्यथमृन्मयम् ॥ ३० ॥ स्थापयेत्स्थंडिलेकुंभंजलपूर्णंसपल्लवम् ॥ सप्तधान्यान्यधस्तस्ययवानुपरिवि
न्यसेत् ॥ ३१ ॥ तस्योपरिन्यसेद्देवंहैमंनारायणंप्रभुम् ॥ एकादशीदिनेप्राप्तेप्रातःस्नानंसमाचरेत् ॥ ३२ ॥ निश्चलेस्थापिते
कुंभेगंधमाल्यानुलेपिते ॥ गंधैर्धूपैस्तथादीपैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि ॥ ३३ ॥ दाडिमैर्नालिकेरैश्च[1]पूजयेच्चविशेषतः ॥ कुंभाग्रेतद्दिनंरामने
तव्यंभक्तिभावतः ॥ ३४ ॥ रात्रौजागरणंतत्रतस्याग्रेकारयेद्बुधः ॥ द्वादशीदिवसेप्राप्तेमार्तंडस्योदयेनृप ॥ ३५ ॥ नीत्वाकुंभंजलोद्देशेनद्यां
प्रस्रवणेतथा ॥ तडागेस्थापयित्वावापूजयित्वायथाविधि ॥ ३६ ॥ दद्यात्सदैवतंकुम्भंब्राह्मणेवेदपारगे ॥ कुंभेनसहराजेंद्रमहादाना
निदापयेत् ॥ ३७ ॥ अनेनविधिनारामयूथपैःसहसंगतः ॥ कुरुव्रतंप्रयत्नेनविजयस्तेभविष्यति ॥ ३८ ॥ इतिश्रुत्वावचोरामोयथोक्तम
करोत्तथा ॥ कृतेव्रतेसविजयीबभूवरघुनंदनः ॥ ३९ ॥ अनेनविधिनाराजन्येकुर्वंतिनराव्रतम् ॥ इहलोकेजयस्तेषांपरलोकस्तथाऽक्षयः
॥ ४० ॥ एतस्मात्कारणात्पुत्रकर्तव्यंविजयाव्रतम् ॥ विजयायाश्चमाहात्म्यंसर्वकिल्विषनाशनम् ॥ पठनाच्छ्रवणात्तस्यवाजपेयफलंलभे
त् ॥ ४१ ॥ इतिश्रीस्कंदपु० फाल्गुनकृष्णैकादश्याविजयानाम्न्यामाहात्म्यंसमाप्तम् ॥ ॥ अथफाल्गुनशुक्लैकादशीकथा ॥ मांधातोवा
च ॥ वदब्रह्मन्महाभागयेनश्रेयोभवेन्मम ॥ कृपयातद्ब्रह्मयोनेयद्यनुग्राह्यतामयि ॥ १ ॥ सरहस्यंसेतिहासंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ वसिष्ठउवा

---

[1] नारायणमितिशेषः ।

च ॥ कथयाम्यधुनातुभ्यंसर्वव्रतफलप्रदम् ॥ २ ॥ आमलक्याव्रतंराजन्महापातकनाशनम् ॥ मोक्षदंसर्वलोकानांगोसहस्रफलप्रदम् ॥ ३ ॥
अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ यथामुक्तिमनुप्राप्तोव्याधोहिंसासमन्वितः ॥ ४ ॥ वैदिशंनामनगरंहृष्टपुष्टजनावृतम् ॥ ब्राह्मणैःक्षत्रि
यैर्वैश्यैःशूद्रैश्चसमलंकृतम् ॥ ५ ॥ रुचिरंनृपशार्दूलब्रह्मघोषनिनादितम् ॥ ननास्तिकोदुष्कृतिकस्तस्मिन्पुरवरेसदा ॥ ६ ॥ तत्रसोमान्व
योराजाविख्यातःशाशबिंदवः ॥ राजाचैत्ररथोनामधर्मात्मासत्यसंगरः ॥ ७ ॥ नागायुतबलःश्रीमाञ्छस्त्रशास्त्रार्थपरागः ॥ तस्मिञ्छासति
धर्मज्ञेधर्मात्मनिधरांप्रभो ॥ ८ ॥ कृपणोनैवकुत्रापिदृश्यतेनैवनिर्धनः ॥ सुकालःक्षेममारोग्यंनदुर्भिक्षंनचेतयः ॥ ९ ॥ विष्णुभक्तिरतालोका
स्तस्मिन्पुरवरेसदा ॥ हरिपूजारताश्चैवराजाचापिविशेषतः॥१०॥नशुक्लांनैवकृष्णांचद्वादशीं[1]भुंजतेजनाः॥सर्वधर्मान्परित्यज्यहरिभक्तिपराय
णाः॥११॥एवंसंवत्सराजग्मुर्बहवोराजसत्तम ॥ जनस्यसौख्ययुक्तस्यहरिभक्तिरतस्यच॥१२॥अथकालेनसंप्राप्ताद्वादशीपुण्यसंयुता॥फाल्गु
नस्यसितेपक्षेनाम्नाह्यामलकीस्मृता॥१३॥तामवाप्यजनाःसर्वेबालकाःस्थविरानृप ॥ नियमंचोपवासंचसर्वेचक्रुर्नराविभो॥१४॥ महाफलंव्रतं
ज्ञात्वास्नानंकृत्वानदीजले ॥ तत्रदेवालयेराजालोकयुक्तोमहाप्रभुः ॥१५॥ पूर्णकुंभमवस्थाप्यछत्रोपानहसंयुतम् ॥ पंचरत्नसमायुक्तंदिव्यगं
धाधिवासितम् ॥ १६ ॥ दीपमालान्वितंचैवजामदग्न्यसमन्वितम् ॥ पूजयामासुरव्यग्राधात्रींचमुनिभिर्जनाः ॥ १७ ॥ जामदग्न्यनमस्तेस्तुरे
णुकानंदवर्धन ॥ आमलकीकृतच्छायभुक्तिमुक्तिवरप्रद ॥ १८ ॥ धात्रिधातृसमुद्भूतेसर्वपातकनाशिनि ॥ आमलकिनमस्तुभ्यंगृहाणार्घों

---

[1] एकादशीमित्यर्थः ।

दकंमम ॥ १९ ॥ धात्रिब्रह्मस्वरूपासित्वंतुरामेणपूजिता ॥ प्रदक्षिणाविधानेनसर्वपापहराभव॥२० ॥तत्रजागरणंचक्रुर्जनाःसर्वेस्वभक्तितः ॥
एतस्मिन्नेवकालेतुव्याधस्तत्रसमागतः ॥ २१ ॥ क्षुधाश्रमपरिव्याप्तोमहाभारेणपीडितः ॥ कुटुंबार्थंजीवघातीसर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ २२ ॥
जागरंतत्रसोपश्यदामलक्यांक्षुधान्वितः ॥ दीपमालाकुलंदृष्ट्वातत्रैवनिषसादसः ॥ २३ ॥ किमेतदितिसंचिंत्यप्राप्तवान्विस्मयंभृशम् ॥
ददर्शकुंभंतत्रस्थंदेवंदामोदरंतथा ॥ २४ ॥ ददर्शामलकीवृक्षंतत्रस्थांश्चैवदीपकान् ॥ वैष्णवंचतथाऽऽख्यानंशुश्रावपठतांनृणाम् ॥ २५ ॥
एकादश्याश्चमाहात्म्यंशुश्रावक्षुधितोपिसन् ॥ जाग्रतस्तस्यसारात्रिर्गताविस्मितचेतसः ॥ २६ ॥ ततःप्रभातसमयेविविशुर्नगरंजनाः ॥
व्याधोपिगृहमागत्यबुभुजेप्रीतमानसः ॥ २७ ॥ ततःकालेनमहताव्याधःपंचत्वमागतः ॥ एकादश्याःप्रभावेणरात्रौजागरणेनच ॥ २८ ॥
राज्यंप्रपेदेसुमहच्चतुरंगबलान्वितम् ॥ जयंतीनामनगरीतत्रराजाविदूरथः ॥ २९ ॥ तस्मात्सतनयोजज्ञेनाम्नावसुरथोबली ॥ चतुरंगबलोपे
तोधनधान्यसमन्वितः ॥ ३० ॥ दशायुतानिग्रामाणांबुभुजेभयवर्जितः ॥ तेजसाऽऽदित्यसदृशःकांत्याचंद्रसमप्रभः ॥ ३१ ॥ पराक्रमेविष्णु
समःक्षमयापृथिवीसमः ॥ धार्मिकःसत्यवादीचविष्णुभक्तिपरायणः ॥ ३२ ॥ ब्रह्मज्ञःकर्मशीलश्चप्रजापालनतत्परः ॥ यजतेविविधान्यज्ञा
न्सराजापरदर्पहा ॥ ३३ ॥ दानानिविविधान्येवप्रददातिचसर्वदा ॥ एकदामृगयांयातोदैवान्मार्गपरिच्युतः ॥ ३४ ॥ नदिशोनैवविदिशोवे
त्तितत्रमहीपतिः ॥ उपधायचदोर्मूलमेकाकीगहनेवने ॥ ३५ ॥ श्रांतश्चक्षुधितोत्यंतंसंविवेशमहीपतिः ॥ अत्रांतरेम्लेच्छगणःपर्वतांतरवास
भाक् ॥ ३६ ॥ आययौतत्रयत्रास्तेराजापरबलार्दनः ॥ कृतवैरास्तुतेराज्ञासर्वदैवोपतापिताः ॥ ३७ ॥ परिवार्यततस्तस्थूराजानंभूरिदक्षिण

म् ॥ हन्यतांहन्यतांचायंपूर्ववैरविरुद्धधीः॥३८॥ अनेननिहताःपूर्वंपितरोभ्रातरःसुताः ॥ पौत्राश्चभागिनेयाश्चमातुलाश्चनिपातितताः ॥३९॥
निष्कासिताश्चस्वस्थानाद्विक्षिप्ताश्चदिशोदश ॥ एतावदुक्त्वातेसर्वेतत्रैनंहंतुमुद्यताः ॥ पाशैश्चपट्टिशैःखड्गैर्बाणैर्धनुषिसंस्थितैः ॥ ४० ॥ सर्वा
णिशस्त्राणिसमापतंतिनवैशरीरेप्रविशंतितस्य ॥ तेचापिसर्वेहतशस्त्रसंघाम्लेच्छाबभूवुर्गतजीवदेहाः॥४१॥ यदापिचलितुंतत्रनशेकुस्तेऽरयो
भृशम्॥शस्त्राणिकुंठतांजग्मुःसर्वेषांहतचेतसाम्॥४२॥दीनाबभूवुस्तेसर्वेयेतंहंतुंसमागताः ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुतस्यराज्ञःशरीरतः॥४३॥निः
सृताप्रमदाह्येकासर्वावयवशोभना॥४४॥दिव्यगंधसमायुक्तादिव्याभरणभूषिता॥दिव्यमाल्यांबरधराभृकुटीकुटिलानना॥४५॥ स्फुलिंगाभ्यां[1]
चनेत्राभ्यांपावकंवमतीबहु ॥ चक्रोद्यतकराचैवकालरात्रिरिवापरा ॥४६॥ अभ्यधावतसंक्रुद्धाम्लेच्छानत्यंतदुःखितान् ॥ निहताश्चयदाम्ले
च्छास्तेविकर्मरतास्तथा ॥४७॥ ततोराजाविबुद्धःसन्ददर्शमहदद्भुतम् ॥ हतान्म्लेच्छगणान्दृष्ट्वाराजाहर्षमवापसः॥४८॥ इहकेनहताम्ले
च्छाअत्यंतंवैरिणोमम॥केनचेदंमहत्कर्मकृतमस्माद्धितार्थिना॥४९॥एतस्मिन्नेवकालेतुवागुवाचाशरीरिणी॥तंस्थितंनृपतिंदृष्ट्वानिकामंविस्म
यान्वितम् ॥ ५० ॥ शरणंकेशवादन्योनास्तिकोपिद्वितीयकः ॥ इतिश्रुत्वाऽऽकाशवाणींविस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ ५१ ॥ वनात्तस्मात्सकु
शलीसमायातःसभूमिभुक् ॥ राज्यंचकारधर्मात्माधरायांदेवतेशवत् ॥ ५२ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ तस्मादामलकींराजन्येकुर्वंतिनरोत्तमाः ॥
तेयांतिवैष्णवंलोकंनात्रकार्याविचारणा ॥ ५३ ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेआमलक्याख्यफाल्गुनशुक्लैकादशीमाहात्म्यंसंपूर्णम् ॥ ॥ अथचै

---

[1] स्फुलिंगसदृशाभ्यांरक्ताभ्यामित्यर्थः ।

त्रकृष्णैकादशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेश्रुतासाऽऽमलकीमया ॥ चैत्रस्यकृष्णपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥
कोविधिःकिंफलंतस्याब्रूहिकृष्णममाग्रतः ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुराजेंद्रवक्ष्यामिपापमोचनिकाव्रतम् ॥ २ ॥ यल्लोमशोब्रवीत्पृष्टोमांधा
त्राचक्रवर्तिना ॥ मांधातोवाच ॥ भगवञ्श्रोतुमिच्छामिलोकानांहितकाम्यया ॥ ३ ॥ चैत्रमास्यसितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ कोवि
धिःकिंफलंतस्याःकथयस्वप्रसादतः ॥ ४ ॥ लोमशउवाच ॥ चैत्रमास्यसितेपक्षेनाम्नावैपापमोचनी ॥ एकादशीसमाख्यातापिशाचत्वविना
शिनी ॥ ५ ॥ शृणुतस्याःप्रवक्ष्यामिकामदांसिद्धिदांनृप ॥ कथांविचित्रांशुभदांपापघ्नींधर्मदायिनीम् ॥ ६ ॥ पुराचैत्ररथोद्देशेअप्सरोगण
सेविते ॥ वसंतसमयेप्राप्तेपुष्पैराकुलितेवने ॥ ७ ॥ गंधर्वकन्यास्तत्रैवरमंतिसहकिन्नरैः ॥ पाकशासनमुख्याश्चक्रीडंतेचादिवौकसः ॥ ८ ॥
नापरंसुंदरंकिंचिद्वनाच्चैत्ररथाद्वनम् ॥ तस्मिन्वनेतुमुनयस्तपंतिबहुलंतपः ॥ ९ ॥ सहदेवैस्तुमघवारमतेमधुमाधवौ ॥ एकोमुनिवरस्तत्र
मेधावीनामनामतः ॥ १० ॥ अप्सरास्तंमुनिवरंमोहनायोपचक्रमे ॥ मंजुघोषेतिविख्याताभावंतस्यविचिन्वती ॥ ११ ॥ क्रोशमात्रंस्थि
तातस्यभयादाश्रमसन्निधौ ॥ गायंतीमधुरंसाधुपीडयंतीविपंचिकाम् ॥ १२ ॥ गायंतीं[1]तामाथलोक्यपुष्पचंदनवेष्टिताम् ॥ कामोपिविजया
कांक्षीशिवभक्तंमुनीश्वरम् ॥१३॥ तस्याःशरीरसंसर्गेशिववैरमनुस्मरन् ॥ कृत्वाभ्रुवौधनुष्कोटीगुणंकृत्वाकटाक्षकम् ॥१४॥ मार्गणौनयने
कृत्वापक्षयुक्तौयथाक्रमम्॥कुचौकृत्वापटकुटींविजयायोपसंस्थितः ॥१५॥ मंजुघोषाभवत्तत्रकामस्येववरूथिनी॥मेधाविनंमुनिंदृष्ट्वासापिका

---

[1] तांमञ्जुघोषामालोक्यविजयाकांक्षीकामोपिशिववैरमनुस्मरन्तस्याःशरीरसंसर्गादिकंकृत्वाशिवभक्तंमुनीश्वरंप्रतिविजयायोपसंस्थितःअभूदितिशेषः ।

मेनपीडिता॥१६॥यौवनोद्भिन्नदेहोऽसौमेधाव्यतिविराजते॥सितोपवीतसहितोदंडीस्मरइवापरः।१७।मंजुघोषास्थितातत्रदृष्ट्वातंमुनिपुंगवम्॥
मदनस्यवशंप्राप्तामंदंमंदमगायत ॥१८॥ रणद्वलयसंयुक्तांसिंजन्नूपुरमेखलाम् ॥ गायंतींभावसंयुक्तांविलोक्यमुनिपुंगवः ॥१९॥मदनेनससै
न्येननीतोमोहवशंबलात् ॥ मंजुघोषासमागम्यमुनिंदृष्ट्वातथाविधम्॥२०॥हावभावकटाक्षैस्तुमोहयामासचांगना ॥ अधःसंस्थाप्यवीणांसास
स्वजेतंमुनीश्वरम्॥२१॥ वल्लीवाकुलितावृक्षंवातवेगेनवेपिता ॥ सोपिरेमेतयासार्द्धंमेधावीमुनिपुंगवः॥२२॥ तस्मिन्नेववनोद्देशेदृष्ट्वातदेहमुत्त
मम् ॥ शिवतत्त्वंसविस्मृत्यकामतत्त्ववशंगतः ॥ २३ ॥ ननिशांनदिनंसोपिरमञ्ज्ञानातिकामुकः ॥ बहुलश्चगतःकालोमुनेराचारलोपकः ॥
॥ २४ ॥ मंजुघोषादेवलोकगमनायोपचक्रमे ॥ गच्छंतीप्रत्युवाचाथरमंतंमुनिपुंगवम् ॥ २५ ॥ आदेशोदीयतांब्रह्मन्स्वधामगमनायमे ॥
॥ मेधाव्युवाच ॥ अद्यैवत्वंसमायाताप्रदोषादौवरानने ॥ २६ ॥ यावत्प्रभातसंध्यास्यात्तावत्तिष्ठममांतिके ॥ इतिश्रुत्वामुनेर्वाक्यंभयभी
ताबभूवसा ॥ २७ ॥ पुनर्वैरमयामासतंमुनिंनृपसत्तम ॥ मुनिशापभयाद्भीताबहुलान्परिवत्सरान् ॥ २८ ॥ वर्षाणिसप्तपंचाशन्नवमासा
न्दिनत्रयम् ॥ सारेमेमुनिनातस्यनिशार्द्धमिवचाभवत् ॥ २९ ॥ सातंपुनरुवाचाथतस्मिन्कालेगतेमुनिम् ॥ आदेशोदीयतांब्रह्मन्गंतव्यं
स्वगृहेमया ॥ ३० ॥ मेधाव्युवाच ॥ प्रातःकालेधुनैवास्तेश्रूयतांवचनंमम ॥ कुर्वेसंध्यांदिनंयावत्तावत्त्वंसुस्थिराभव ॥
॥ ३१ ॥ इतिवाक्यंमुनेःश्रुत्वाभयानंदसमाकुलम् ॥ स्मितंकृत्वातुसाकिंचित्प्रत्युवाचसुविस्मिता ॥ ३२ ॥ अप्सराउवाच ॥
कियत्प्रमाणाविप्रेंद्रतवसंध्यागताःकिल ॥ मयिप्रसादंकृत्वातुगतःकालोविचार्यताम् ॥ ३३ ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वाविस्मयो

त्फुल्ललोचनः ॥ सध्यात्वाहृदिविप्रेंद्रःप्रणाममकरोत्तदा ॥ ३४ ॥ समाश्वसप्तपंचाशद्गताममतयासह ॥ नेत्राभ्यांविस्फुलिंगान्समुंचमानो
तिकोपनः ॥ ३५ ॥ कालरूपांचतांदृष्ट्वातपसःक्षयकारिणीम् ॥ दुःखार्जितंममतपोनीतंतदनयाक्षयम् ॥ ३६ ॥ विचार्येत्थंसकंपोष्ठोमु
निस्तुव्याकुलेंद्रियः ॥ तांशशापचमेधावीत्वंपिशाचीभवेतिहि ॥ ३७ ॥ धिक्त्वांपापेदुराचारेकुलटेपातकप्रिये ॥ तस्यशापेनसादग्धा
विनयावनतास्थिता ॥ ३८ ॥ उवाचवचनंसुभ्रूःप्रसादंवांछतीमुनिम् ॥ कृत्वाप्रसादंविप्रेन्द्रशापस्योपशमंकुरु ॥ ३९ ॥ सतांसंगे
हिभवतिमित्रत्वंसप्तमेपदे ॥ त्वयासहममब्रह्मन्गताःसुबहवःसमाः ॥ ४० ॥ एतस्मात्कारणात्स्वामिन्प्रसादंकुरुसुव्रत ॥ मुनिरुवाच ॥
श्रुणुमेवचनंभद्रेशापानुग्रहकारकम् ॥ ४१ ॥ किंकरोमित्वयापापेक्षयंनीतंमहत्तपः ॥ चैत्रस्यकृष्णपक्षेयाभवेदेकादशीशुभा ॥
॥ ४२ ॥ पापमोचनिकानामसर्वपापक्षयंकरी ॥ तस्याव्रतेकृतेसुभ्रुपिशाचत्वंप्रयास्यति ॥ ४३ ॥ इत्युक्त्वातांसमेधावीजगाम
पितुराश्रमम् ॥ तमागतंसमालोक्यच्यवनःप्रत्युवाचह ॥ ४४ ॥ किमेतद्विहितंपुत्रत्वयापुण्यक्षयःकृतः ॥ मेधाव्युवाच ॥ पापंकृतं
महत्तातरमिताचाप्सरामया ॥ ४५ ॥ प्रायश्चित्तंब्रूहिममयेनपापक्षयोभवेत् ॥ च्यवनउवाच ॥ चैत्रस्यचासितेपक्षेनाम्नावैपाप
मोचनी ॥ ४६ ॥ अस्याव्रतेकृतेपुत्रपापराशिःक्षयंव्रजेत् ॥ इतिश्रुत्वापितुर्वाक्यंकृतंतेनव्रतोत्तमम् ॥ ४७ ॥ गतंपापंक्षयंतस्यपुण्ययुक्तोब
भूवसः ॥ साप्येवंमंजुघोषाचकृत्वातद्व्रतमुत्तमम् ॥ ४८ ॥ पिशाचत्वविनिर्मुक्तापापमोचनिकाव्रतात् ॥ दिव्यरूपधराभूत्वागतानाकंवरा
प्सराः ॥ ४९ ॥ लोमशउवाच ॥ इत्थंभूतप्रभावंहिपापमोचनिकाव्रतम् ॥ पापमोचनिकांराजन्येकुर्वंतीहमानवाः ॥ ५० ॥ तेषांपापंचय

त्किंचित्तत्सर्वंक्षीणतांव्रजेत् ॥ पठनाच्छ्रवणादस्यागोसहस्रफलंलभेत् ॥ ५१ ॥ ब्रह्महाहेमहारीचसुरापोगुरुतल्पगः ॥ व्रतस्यचास्यकरणा
त्पापमुक्ताभवंतिते ॥ बहुपुण्यप्रदंह्येतत्करणाद्व्रतमुत्तमम् ॥ ५२ ॥ इतिश्रीभवि० पापमोचनिकाख्यचैत्रकृष्णैकादशीमा० सं० ॥ अथचै
त्रशुक्लैकादशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ वासुदेवनमस्तुभ्यंकथयस्वममाग्रतः ॥ चैत्रस्यशुक्लपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ श्रीकृ
ष्णउवाच ॥ शृणुष्वैकमनाराजन्कथामेकांपुरातनीम् ॥ वसिष्ठोयामकथयत्प्राग्दिलीपायपृच्छते ॥ २ ॥ दिलीपउवाच ॥ भगवञ्छ्रोतुमि
च्छामिकथयस्वप्रसादतः ॥ चैत्रेमासिसितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ ३ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ साधुपृष्टंनृपश्रेष्ठकथयामितवाग्रतः ॥ चैत्रस्य
शुक्लपक्षेतुकामदानामनामतः ॥ ४ ॥ एकादशीपुण्यतमापापेंधनदवानलः ॥ शृणुराजन्कथामेतांपापघ्नीं[1]पुत्रदायिनीम् ॥ ५ ॥ पुराभोगिपु
रेरम्येहेमरत्नविभूषिते ॥ पुंडरीकमुखानागानिवसंतिमदोत्कटाः ॥ ६ ॥ तस्मिन्पुरेपुंडरीकोराजाराज्यंकरोतिच ॥ गंधर्वैःकिन्नरैश्चैवह्यप्स
रोभिःससेव्यते ॥७॥ वराप्सरातुललितागंधर्वोललितस्तथा ॥ उभौरागेणसंयुक्तौदंपतीकामपीडितौ॥८॥रेमातेस्वगृहेरम्येधनधान्ययुतेसदा
ललितायास्तुहृदयेपतिर्वसतिसर्वदा ॥ ९ ॥ हृदयेतस्यललितानित्यंवसतिभामिनी ॥ एकदापुंडरीकाद्याःक्रीडंतः सदसिस्थिताः ॥ १०॥
गीतगानंप्रकुरुतेललितोदयितांविना ॥ पदबंधेस्खलज्जिह्वोबभूवललितांस्मरन् ॥११॥ मनोभावंविदित्वाऽस्यकर्कोटोनागसत्तमः ॥ पदबंध
च्युतिंतस्यपुंडरीकेन्यवेदयत् ॥ १२ ॥ क्रोधसंरक्तनयनःपुंडरीकोभवत्तदा ॥ शशापललितंतत्र[2]मदनातुरचेतसम् ॥ १३ ॥ राक्षसोभवदु

---

[1] पुण्यवर्द्धिनीमित्यपिपाठः ।

[2] गायंतंमदनातुरमित्यपिपाठः ।

र्बुद्धेक्रव्यादःपुरुषादकः ॥ यतःपत्नीवशोजातोगायंश्चैवममाग्रतः ॥ १४ ॥ वचनात्तस्यराजेंद्ररक्षोरूपोबभूवह ॥ रौद्राननोविरूपाक्षोदृष्टमा
त्रोभयंकरः ॥ १५ ॥ बाहूयोजनाविस्तीर्णौमुखंकंदरसन्निभम् ॥ चंद्रसूर्यनिभेनेत्रेग्रीवापर्वतसन्निभा ॥ १६ ॥ नासारंध्रेतुविवरेचाधरौयोजना
र्द्धकौ॥शरीरंतस्यराजेंद्रउत्थितंयोजनाष्टकम्॥१७॥ईदृशोराक्षसःसोभूद्भुंजानःकर्मणःफलम्।ललितातमथालोक्यस्वपतिंविकृताकृतिम्।१८।
चिंतयामाससमनसादुःखेनमहतार्दिता।किंकरोमिक्वगच्छामिपतिःशापेनपीडितः ।१९।इतिसंस्मृत्यमनसानशर्मलभतेतुसा।चचारपतिनासार्द्धं
ललितागहनेवने ॥ २० ॥ बभ्रामविपिनेदुर्गेकामरूपःसराक्षसः ॥ निर्घृणःपापनिरतोविरूपःपुरुषादकः ॥ २१ ॥ नसुखंलभतेरात्रौनादिवाता
पपीडितः ॥ ललितादुःखितातविपतिंदृष्ट्वातथाविधम् ॥ २२ ॥ भ्रमंतीतेनसार्द्धंसारुदतीगहनेवने ॥ कदाचिदगमद्विंध्यशिखरेबहुकौतुके
। २३ ॥ऋष्यशृंगमुनेस्तत्रदृष्ट्वाश्रमपदंशुभम् ॥ शीघ्रंजगामललिताविनयावनतास्थिता ॥२४॥प्रत्युवाचमुनिर्दृष्ट्वाकात्वंकस्यसुताशुभे ॥
किमर्थंत्वमिहायातासत्यंवदममाग्रतः ॥ २५ ॥ ललितोवाच ॥ वीरधन्वेतिगंधर्वःसुतांतस्यमहात्मनः ॥ ललितांनाममांविद्धिपत्यर्थमिहचा
गताम् ॥ २६ ॥ भर्तामेशापदोषेणराक्षसोभून्महामुने ॥ रौद्ररूपोदुराचारस्तंदृष्ट्वानास्तिमेसुखम् ॥ २७ ॥ सांप्रतंशाधिमांब्रह्मन्प्रायश्चित्तं
करोमितत् ॥ येनपुण्येनमेभर्ताराक्षसत्वाद्विमुच्यते ॥ २८ ॥ ऋषिरुवाच ॥ चैत्रमासस्यरंभोरुशुक्लपक्षेऽस्तिसांप्रतम् ॥ कामदैकादशी
नाम्नायाकृताकामदानृणाम् ॥ २९ ॥ कुरुष्वतद्व्रतंभद्रेविधिपूर्वंमयोदितम् ॥ तस्यव्रतस्ययत्पुण्यंतत्स्वभर्त्रेप्रदीयताम् ॥ ३० ॥ दत्ते
पुण्येक्षणात्तस्यशापदोषःप्रशाम्याति ॥ इतिश्रुत्वामुनेर्वाक्यंललिताहर्षिताभवत् ॥ ३१ ॥ उपोष्यैकादशींराजन्द्वादशीदिवसेतदा ॥

विप्रस्यैवसमीपेतुवासुदेवाग्रतःस्थिता ॥ ३२ ॥ वाक्यमूचेतुललितास्वपत्युत्तारणायवै ॥ मयातुयद्व्रतंचीर्णंकामदायाउपोषणम् ॥ ३३ ॥
तस्यपुण्यप्रभावेनगच्छत्वस्यपिशाचता ॥ ललितावचनादेवं[1]वर्तमानोपितत्क्षणे ॥ ३४ ॥ गतपापःसललितोदिव्यदेहोबभूवह ॥ राक्षस
त्वंगतंतस्यप्राप्तोगंधर्वतांपुनः ॥ ३५ ॥ हेमरत्नसमाकीर्णौरेमेललितयासह ॥ तौविमानसमारूढौपूर्वरूपाधिकावुभौ ॥ ३६ ॥ दंपतीचापि
शोभेतांकामदायाःप्रभावतः ॥ इतिज्ञात्वानृपश्रेष्ठकर्तव्यैषाप्रयत्नतः ॥ ३७ ॥ लोकानांचहितार्थायतवाग्रेकथितामया ॥ ब्रह्महत्यादिपा
पघ्नीपिशाचत्वविनाशिनी ॥ ३८॥ नातःपरतराकाचित्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ पठनाच्छ्रवणाद्वापिवाजपेयफलंलभेत् ॥३९॥ इतिश्रीवाराहपुरा
णेकामदानामचैत्रशुक्लैकादशीमाहा० समा० ॥ अथवैशाखकृष्णैकादशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ वैशाखस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभ
वेत् ॥ महिमानंकथयमेवासुदेवनमोस्तुते ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सौभाग्यदायिनीराजन्निहलोकेपरत्रच ॥ वैशाखकृष्णपक्षेतुनाम्नाचैववरू
थिनी ॥ २ ॥ वरूथिन्याव्रतेनैवसौख्यंभवतिसर्वदा ॥ पापहानिश्चभवतिसौभाग्यप्राप्तिरेवच ॥ ३ ॥ दुर्भगायाकरोत्येनांसास्त्रीसौभाग्यमाप्नु
यात् ॥ लोकानांचैवसर्वेषांभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥४॥ सर्वपापहरानॄणांगर्भवासनिकृंतनी ॥ वरूथिन्याव्रतेनैवमांधातास्वर्गतिंगतः ॥५॥ धुंधु
मारादयश्चान्येराजानोबहवस्तथा ॥ ब्रह्मकपालनिर्मुक्तोबभूवभगवान्भवः॥६॥दशवर्षसहस्राणितपस्तप्यतियोनरः॥ तत्तुल्यंफलमाप्नोतिवरू
थिन्याव्रतादपि॥७॥कुरुक्षेत्रेरविग्रहेस्वर्णभारंददातियः॥ तत्तुल्यंफलमाप्नोतिवरूथिन्याव्रतान्नरः॥८॥श्रद्धावान्यस्तुकुरुतेवरूथिन्याव्रतंनरः॥

---

[1] राक्षसरूपेण ।

वांछितंलभतेसोपिइहलोकेपरत्रच ॥९॥पवित्रापावनीह्येषामहापातकनाशिनी ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदाचापिकर्तृणांनृपसत्तम ॥१०॥ अश्वदानान्नृप
श्रेष्ठगजदानंविशिष्यते ॥ गजदानाद्भूमिदानंतिलदानंततोधिकम् ॥ ११ ॥ ततःसुवर्णदानंतुअन्नदानंततोधिकम्॥अन्नदानात्परंदानंनभूतं
नभविष्यति ॥ १२ ॥ पितृदेवमनुष्याणांतृप्तिरन्नेनजायते ॥ तत्समंकविभिःप्रोक्तंकन्यादानंनृपोत्तम ॥ १३ ॥ धेनुदानंचतत्तुल्यमित्या
हभगवान्स्वयम् ॥ प्रोक्तेभ्यःसर्वदानेभ्योविद्यादानंविशिष्यते ॥ १४ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिनरःकृत्वावरूथिनीम् ॥ कन्यावित्तेनजीवंति
येनराःपापमोहिताः ॥ १५ ॥ तेनरानरकंयांतियावदाभूतसंप्लवम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेननग्राह्यंकन्यकाधनम् ॥ १६ ॥ यश्चगृह्णातिलोभेन
कन्यांक्रीत्वाचतद्धनम् ॥ सोन्यजन्मनिराजेंद्रओतुर्भवतिनिश्चितम् ॥ १७ ॥ कन्यांवित्तेनयोदद्याद्यथाशक्तिस्वलंकृताम् ॥ तत्पुण्यसंख्यां
कर्तुंहिचित्रगुप्तोनवेत्त्यलम् ॥ १८ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिनरः कृत्वावरूथिनीम् ॥ कांस्यंमांसंमसूरान्नंचणकान्कोद्रवांस्तथा ॥ शाकंमधुप
रान्नंचपुनर्भोजनमैथुने ॥ १९ ॥ वैष्णवोव्रतकर्ताचदशम्यांदशवर्जयेत् ॥ द्यूतक्रीडांचनिद्रांचतांबूलंदंतधावनम् ॥ २० ॥ परापवादंपैशु
न्यंपतितैःसहभाषणम् ॥ क्रोधंचैवानृतंवाक्यमेकादश्यांविवर्जयेत् ॥ २१ ॥ कांस्यंमांसंमसूरांश्चक्षौद्रंवितथभाषणम् ॥ व्यायामश्चप्रयासं
चपुनर्भोजनमैथुने ॥ २२ ॥ क्षौरंतैलंपरान्नंचद्वादश्यांपरिवर्जयेत् ॥ अनेनविधिनाराजन्विहितायैर्वरूथिनी ॥ सर्वपापक्षयंकृत्वादद्यात्प्रांतेऽ
क्षयांगतिम् ॥२३॥ रात्रौजागरणंकृत्वापूजितोयैर्जनार्दनः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तास्तेयांतिपरमांगतिम् ॥ २४ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकर्तव्यापा

पभीरुभिः ॥ क्षं[१]पारितनयाद्भीतैर्नरदेववरूथिनी ॥ २५ ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलो
केमहीयते ॥ २६ ॥ इतिश्रीभविष्य० वैशाखकृष्णैकादश्यावरूथिन्याख्यायामाहात्म्यंसमाप्तम् ॥ ॥ अथवैशाखशुक्लैकादशी
कथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ वैशाखशुक्लपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ किंफलंकोविधिस्तस्याःकथयस्वजनार्दन ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
कथयामिकथामेतांशृणुत्वंधर्मनंदन ॥ वसिष्ठोयामकथयत्पुरारामायपृच्छते ॥ २ ॥ रामउवाच ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिव्रता
नामुत्तमंव्रतम् ॥ सर्ववापक्षयकरंसर्वदुःखनिकृंतनम् ॥ ३ ॥ मयादुःखानिभुक्तानिसीताविरहजानिवै ॥ ततोऽहंभयभीतोऽस्मिपृ
च्छामित्वांमहामुने ॥ ४ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ साधुपृष्टंत्वयारामतवैषानैष्ठिकीमतिः ॥ त्वन्नामग्रहणेनैवपूतोभवतिमानवः ॥ ५ ॥ तथापिकथ
यिष्यामिलोकानांहितकाम्यया ॥ पवित्रंपावनानांचव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ ६ ॥ वैशाखस्यासितेपक्षेद्वादशीरामयाभवेत् ॥ मोहिनीनाम
साप्रोक्तासर्वपापहरापरा ॥ ७ ॥ मोहजालात्प्रमुच्येतपातकानांसमूहतः ॥ अस्याव्रतप्रभावेणसत्यंसत्यंवदाम्यहम् ॥ ८ ॥ अतस्तुकार
णाद्रामकर्तव्यैषाभवादृशैः ॥ पातकानांक्षयकरीमहादुःखविनाशिनी ॥ ९ ॥ शृणुष्वैकमनारामकथांपुण्यप्रदांशुभाम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रे
णमहापापंप्रणश्यति ॥ १० ॥ सरस्वत्यास्तटेरम्येपुरीभद्रावतीशुभा ॥ द्युतिमान्नामनृपतिस्तत्रराज्यंकरोतिवै ॥ ११ ॥ सोमवंशोद्भवोराम
धृतिमान्सत्यसंगरः ॥ तत्रवैश्योनिवसतिधनधान्यसमृद्धिमान् ॥ १२ ॥ धनपालइतिख्यातःपुण्यकर्मप्रवर्तकः ॥ प्रपासत्राद्यायतनतडाग

---

[१] यमात् ।

रामकारकः ॥१३॥ विष्णुभक्तिपरःशांतस्तस्यासन्पंचपुत्रकाः ॥ सुमनाद्युतिमांश्चैवमेधावीसुकृतीतथा ॥ १४ ॥ पंचमोधृष्टबुद्धिश्चमहापा
परतःसदा ॥ वारस्त्रीसंगनिरतोविटगोष्ठीविशारदः ॥ १५ ॥ द्यूतादिव्यसनासक्तःपरस्त्रीरतिलालसः ॥ नदेवांश्चातिथीन्वृद्धान्पितृंश्चार्चेद्वि
जानपि ॥ १६ ॥ अन्यायकर्तादुष्टात्मापितृद्रव्यक्षयंकरः ॥ अभक्ष्यभक्षकःपापःसुरापानरतःसदा ॥ १७ ॥ वेश्याकंठक्षिप्तबाहुर्भ्रमद्दृष्टि
श्चतुष्पथे ॥ पित्रानिष्कासितोगेहात्परित्यक्तश्चबांधवैः ॥ १८ ॥ स्वदेहभूषणान्येवंक्षयंनीतानितेनवै ॥ गणिकाभिःपरित्यक्तोनिंदितश्च
धनक्षयात् ॥ १९ ॥ ततश्चिंतापरोजातोवस्त्रहीनःक्षुधार्दितः ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिकेनोपायेनजीव्यते ॥ २० ॥ तस्करत्वंसमारब्धंतत्रैव
नगरेततः ॥ गृहीतोराजपुरुषैर्मुक्तश्चपितृगौरवात् ॥ २१ ॥ पुनर्बद्धःपुनर्मुक्तःपुनर्मुक्तःसवैभटैः ॥ धृष्टबुद्धिर्दुराचारोनिबद्धोनिगडैर्दृढैः
॥ २२ ॥ कशाघातैस्ताडितश्चपीडितश्चपुनःपुनः ॥ नस्थातव्यंहिमंदात्मंस्त्वयामद्देशगोचरे ॥ २३ ॥ एवमुक्त्वाततोराज्ञामोचितो
दृढबंधनात् ॥ निर्जगामभयात्तस्यगतोसौगहनंवनम् ॥ २४ ॥ क्षुत्तृषापीडितश्चायमितश्चेतश्चधावति ॥ सिंहवन्निजघानासौमृगसू
करचित्तलान् ॥ २५ ॥ आमिषाहारनिरतोवनेतिष्ठतिसर्वदा ॥ शरासनेशरंकृत्वानिषंगंपृष्ठसंगतम् ॥ २६ ॥ अरण्यचारिणोहंतिदक्षिणश्च
चतुष्पदान् ॥ चकोरांश्चमयूरांश्चकंकांस्तित्तिरिमूषकान् ॥ २७ ॥ एतानन्यान्हंतिनित्यंधृष्टबुद्धिःसनिर्घृणः ॥ पूर्वजन्मकृतैःपापैर्निमग्नः
पापकर्दमे ॥ २८ ॥ दुःखशोकसमाविष्टश्चिंतयन्सोप्यहर्निशम् ॥ कौंडिन्यस्याश्रमंप्राप्तःकस्माच्चित्पुण्यगौरवात् ॥ २९ ॥ मा
धवेमासिजाह्नव्यांकृतस्नानंतपोधनम् ॥ आससादधृष्टबुद्धिःशोकभारेणपीडितः ॥ ३० ॥ तद्वस्त्रबिंदुस्पर्शेनगतपाप्माहताशुभः ॥

कौंडिन्यस्याग्रतःस्थित्वाप्रत्युवाचकृतांजलिः ॥ ३१ ॥ धृष्टबुद्धिरुवाच ॥ प्रायश्चित्तंवदब्रह्मन्विनावित्तेनयद्भवेत् ॥ आजन्मकृतपाप
स्यनास्तिवित्तंममाधुना ॥ ३२ ॥ ऋषिरुवाच ॥ शृणुष्वैकमनाभूत्वायेनपापक्षयस्तव ॥ वैशाखस्यसितेपक्षेमोहिनीनामनामतः ॥ ३३ ॥
एकादशीव्रतंतस्याःकुरुमद्वाक्यनोदितः ॥ मेरुतुल्यानिपापानिक्षयंनयतिदेहिनाम् ॥ ३४ ॥ बहुजन्मार्जितान्येषामोहिनीसमुपो
षिता ॥ इतिवाक्यंमुनेःश्रुत्वाधृष्टबुद्धिःप्रसन्नहृत् ॥ ३५ ॥ व्रतंचकारविधिवत्कौंडिन्यस्योपदेशतः ॥ कृतेव्रतेनृपश्रेष्ठहतपापो
बभूवसः ॥ ३६ ॥ दिव्यदेहस्ततोभूत्वागरुडोपरिसंस्थितः ॥ जगामवैष्णवंलोकंसर्वोपद्रववर्जितम् ॥ ३७ ॥ इतीदृशंरामचंद्रतमो
मोहनिकृंतनम् ॥ नातःपरतरंकिंचित्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ ३८ ॥ यज्ञादितीर्थदानानिकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गो
सहस्रफलंलभेत् ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीकूर्मपु०मोहिन्याख्यवैशाखशुक्लैकादशिमाहात्म्यंसमाप्तम् ॥ ॥ अथज्येष्ठकृष्णैकादशीकथा ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ज्येष्ठस्यकृष्णपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ श्रोतुमिच्छामिमाहात्म्यंतद्वदस्वजनार्दन ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
साधुपृष्टंत्वयाराजँल्लोकानांहितकाम्यया ॥ बहुपुण्यप्रदाह्येषामहापातकनाशिनी ॥ २ ॥ अपरानामराजेंद्रअपारफलदायिनी ॥
लोकेप्रसिद्धतांयातिअपरांयस्तुसेवते ॥ ३ ॥ ब्रह्महत्याभिभूतोपिगोत्रहाभ्रूणहातथा ॥ परापवादवादीचपरस्त्रीरसिकोपिच ॥ ४ ॥
अपरासेवनाद्राजन्विपाप्माभवतिध्रुवम् ॥ कूटसाक्ष्यंमानकूटंतुलाकूटंकरोतियः ॥ ५ ॥ कूटवेदंपठेद्विप्रःकूटशास्त्रंतथैवच ॥ ज्योतिषी
कूटगणकःकूटायुर्वेदकोभिषक् ॥ ६ ॥ कूटसाक्षिसमाह्येतेविज्ञेयानरकौकसः ॥ अपरासेवनाद्राजन्पापमुक्ताभवंतिते ॥ ७ ॥ क्षत्रियःक्षा

त्रधर्मंयस्त्यक्त्वायुद्धात्पलायते ॥ सयातिनरकंघोरंस्वीयधर्मबहिष्कृतः ॥ ८ ॥ अपरासेवनात्सोपिपापंत्यक्त्वादिवंव्रजेत् ॥ विद्यामधीत्य
यःशिष्योगुरुनिंदांकरोतिच ॥ ९ ॥ महापातकसंयुक्तोनिरयंयातिदारुणम् ॥ अपरासेवनात्सोपिसद्गतिंप्राप्नुयान्नरः ॥ १० ॥ पुष्करत्रित
येस्नात्वाकार्तिक्यांयत्फलंलभेत् ॥ मकरस्थेरवौमाघेप्रयागेयत्फलंनृणाम् ॥ ११ ॥ काश्यांयत्प्राप्यतेपुण्यंशिवरात्रेरुपोषणात् ॥ गया
यांपिंडदानेनयत्फलंप्राप्यतेनृभिः ॥ १२ ॥ सिंहस्थितेदेवगुरौगौतमीस्नानतोनरः ॥ यत्फलंसमवाप्नोतिकुंभेकेदारदर्शनात् ॥ १३ ॥ बदर्या
श्रमयात्रायास्तत्तीर्थसेवनादपि ॥ यत्फलंसमवाप्नोतिकुरुक्षेत्रेरविग्रहे ॥ १४ ॥ गजाश्वहेमदानेनयज्ञेकृत्स्नसुवर्णदः ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिअ
परायाव्रतान्नरः ॥ १५ ॥ अर्धप्रसूतांगांदत्वासुवर्णवसुधांतथा ॥ नरोयत्फलमाप्नोतिअपरायाव्रतेनतत् ॥ १६ ॥ पापद्रुमकुठारोयंपापेंधन
दवानलः ॥ पापांधकारसूर्योयंपापसारंगकेसरी ॥१७॥ अपरैकादशीराजन्कर्तव्यापापभीरुभिः ॥ बुद्बुदोइवतोयेषुपुत्तिकाइवजंतुषु ॥ १८ ॥
जायंतेमरणायैवएकादश्याव्रतंविना ॥ अपरांसमुपोष्यैवपूजयित्वात्रिविक्रमम् ॥ १९ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकंव्रजेन्नरः ॥ लोकानां
चहितार्थायतवाग्रेकथितंमया ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ २० ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपु०ज्येष्ठकृष्णापराख्यैकादशीमाहात्म्यंस
माप्तम् ॥ अथज्येष्ठशुक्लैकादशीकथा ॥ भीमसेनउवाच ॥ पितामहमहाबुद्धेशृणुमेपरमंवचः ॥ युधिष्ठिरश्चकुंतीचतथाद्रुपदनंदिनी ॥ १ ॥
अर्जुनोनकुलश्चैवसहदेवस्तथैवच ॥ एकादश्यांनभुंजंतिकदाचिदपिसुव्रत ॥ २ ॥ तेमांब्रुवंतिवैनित्यंमाभुंक्ष्वत्वंवृकोदर ॥ अहंतानब्रुवंतात
बुभुक्षादुःसहामम ॥ ३ ॥ दानंदास्यामिविधिवत्पूजयिष्यामिकेशवम् ॥ विनोपवासंलभ्येतकथमेकादशीव्रतम् ॥ ४ ॥ भीमसेनवचः

श्रुत्वाव्यासोवचनमब्रवीत् ॥ व्यासउवाच॥यदिस्वर्गोत्यभीष्टस्तेनरकोऽनिष्टएवच ॥५॥ एकादश्यांनभोक्तव्यंपक्षयोरुभयोरपि ॥ भीमसेन
उवाच ॥ पितामहमहाबुद्धेकथयामितवाग्रतः ॥६॥ एकभक्तेनशक्तोहमुपवासःकुतोमुने ॥ वृकोनामास्तियोह्निःससदाजठरेमम ॥७॥ अती
वान्नंयदाश्नामितदासमुपशाम्यति ॥ एकंशक्तोस्म्यहंकर्तुंचोपवासंमहामुने ॥ ८ ॥ तदेकंवदनिश्चित्ययेनश्रेयोहमाप्नुयात् ॥ व्यासउवाच ॥
श्रुतास्तेमानवाधर्मावैदिकाश्चश्रुतास्त्वया ॥ ९ ॥ कलौयुगेनशक्यंतेत्वेवैकर्तुंनराधिप ॥ सुखोपायंचाल्पधनमल्पक्लेशंमहाफलम् ॥ १० ॥
पुराणानांचसर्वेषांसारभूतंवदामिते ॥ एकादश्यांनभुंजीतपक्षयोरुभयोरपि ॥ ११ ॥ एकादश्यांनभुंक्तेयोनयातिनरकंतुसः ॥ व्यासस्यवच
नंश्रुत्वाकंपितोश्वत्थपत्रवत् ॥ १२ ॥ भीमसेनोमहाबाहुर्भीतोवाक्यमभाषत ॥ भीमसेनउवाच ॥ पितामहनशक्तोहमुपवासेकरोमिकिम् ॥
॥ १३ ॥ ततोबहुफलंब्रूहिव्रतमेकंममप्रभो ॥ व्यासउवाच ॥ वृषस्थेमिथुनस्थेर्केशुक्लायैकादशीभवेत् ॥ १४ ॥ ज्येष्ठमासेप्रयत्नेनसोपोष्या
जलवर्जिता॥स्नानेचाचमनेचैववर्जयित्वोदकंबुधः॥१५॥उपयुंजीतनैवान्यद्व्रतभंगोन्यथाभवेत्॥उदयादुदयंयावद्वर्जयित्वाजलंबुधः॥१६॥ अ
प्रयत्नादवाप्नोतिद्वादशद्वादशीफलम्॥ततःप्रभातेविमलेद्वादश्यांस्नानमाचरेत्॥१७॥जलंसुवर्णंदत्वाचद्विजातिभ्योयथाविधि ॥ भुंजीतकृतकृ
त्यस्तुब्राह्मणैःसहितोवशी ॥ १८ ॥ एवंकृतेतुयत्पुण्यंभीमसेनशृणुष्वतत् ॥ संवत्सरस्ययामध्येएकादश्योभवंतिवै ॥ १९ ॥ तासां
फलमवाप्नोतिअत्रमेनास्तिसंशयः ॥ इतिमांकेशवःप्राहशंखचक्रगदाधरः ॥ २० ॥ एकादश्यांसितेपक्षेज्येष्ठस्योदकवर्जितम् ॥ उपो

ष्यफलमाप्नोतितच्छुणुष्ववृकोदर ॥ २१ ॥ सर्वतीर्थेषुयत्पुण्यंसर्वदानेषुयत्फलम् ॥ [1]तत्फलंसमवाप्नोतिइमांकृत्वावृकोदर ॥ २२ ॥ संव
त्सरस्ययावन्त्यःशुक्लाःकृष्णावृकोदर ॥ उपोषितास्ताःसर्वाःस्युरेकादश्योनसंशयः ॥ २३ ॥ धनधान्यवाहाःपुण्याःपुत्रारोग्यफलप्रदाः ॥
उपोषितानरव्याघ्रइतिसत्यंवदामिते ॥ २४ ॥ यमदूतामहाकायाःकरालाःकृष्णपिंगलाः ॥ दंडपाशधरारौद्रामरणेदृष्टिगोचरम् ॥ २५ ॥
नप्रयांतिनरव्याघ्रएकादश्यामुपोषणात् ॥ पीतांबरधराःसौम्याश्चक्रहस्तामनोजवाः ॥ २६ ॥ [2]अंतेकालेनयंत्येवमानवंवैष्णवींपुरीम् ॥
तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसोपोष्योदकवर्जिता ॥ २७ ॥ जलधेनुंततोदत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ इतिश्रुत्वातदाचक्रुःपांडवाजनमेजय ॥ २८ ॥
ततःप्रभृतिभीमेनकृतेयंनिर्जलाशुभा ॥ पांडवद्वादशीनाम्नालोकेख्याताबभूवह ॥ २९ ॥ तथात्वमपिभूपालसोपवासार्चनंहरेः ॥ कुरुत्वंच
प्रयत्नेनसर्वपापप्रशांतये ॥ ३० ॥ करिष्याम्यद्यदेवेशजलवर्जमुपोषणम् ॥ भोक्ष्येपरेह्निदेवेशह्यन्नंचतववासरात् ॥ ३१ ॥ इत्युच्चार्यततो
मंत्रमुपवासपरोभवेत्॥सर्वपापविनाशायश्रद्धादमसमन्वितः ॥ ३२ ॥ मेरुमंदरमानंतुस्त्रियोथपुरुषस्ययत् ॥ पापंतद्भस्मतांयातिएकादश्या
प्रभावतः ॥ ३३ ॥ नशक्नोतिचयोदातुंजलधेनुंनराधिप ॥ सकांचनोघटस्तेनदेयोवस्त्रेणसंवृतः ॥ ३४ ॥ तोयस्यनियमंयोऽस्यांकुरुतेवै
सपुण्यभाक् ॥ पलकोटिसुवर्णस्ययामेयामेऽश्नुतेफलम् ॥ ३५ ॥ स्नानंदानंजपंहोमंयदस्यांकुरुतेनरः ॥ तत्सर्वंचाक्षयंप्रोक्तमेतत्कृष्णस्य
भाषितम् ॥ ३६ ॥ किंवापरेणधर्मेणनिर्जलैकादशींनृप ॥ उपोष्यचनरोभक्त्यावैष्णवंपदमाप्नुयात् ॥ ३७ ॥ सुवर्णमन्नंवासांसियदस्यां

---

[1] सर्वहोमेषुयत्पुण्यंतदस्याःसमुपोषणात्इतिहेमाद्रौपाठः ।

[2] अंतकालेनयंत्येनंवैष्णवावैष्णवींपुरीमितिहेमाद्रौपाठः ।

संप्रदीयते ॥ तदस्यचकुरुश्रेष्ठसर्वमप्यक्षयंभवेत् ॥ ३८ ॥ एकादशीदिनेयोन्नंभुंक्तेपापंभुनक्तिसः ॥ इहलोकेसचांडालोमृतःप्राप्नोतिदुर्ग
तिम् ॥ ३९ ॥ येप्रदास्यंतिदानानिद्वादशींसमुपोष्यच ॥ ज्येष्ठमासिसितेपक्षेप्राप्स्यंतिपरमंपदम् ॥ ४० ॥ ब्रह्महामद्यपःस्तेनोगुरुद्वे
ष्टासदाऽनृती ॥ मुच्यंतेपातकैःसर्वैर्निर्जलायैरुपोषिता ॥ ४१ ॥ विशेषंशृणुराजेंद्रनिर्जलैकादशीदिने ॥ यत्कर्तव्यंनरैःस्त्रीभिःश्रद्धादमस
मन्वितैः ॥ ४२ ॥ जलशायीतुसंपूज्योदेयाधेनुश्चतन्मयी ॥ प्रत्यक्षावानृपश्रेष्ठघृतधेनुरथापिवा ॥ ४३ ॥ दक्षिणाभिश्चश्रेष्ठाभिर्मृष्टान्नैश्चपृथ
ग्विधैः ॥ तोषणीयाः प्रयत्नेनद्विजाधर्मभृतांवर ॥ ४४ ॥ तुष्टोभवतिवैक्षिप्रंतैस्तुष्टैर्मोक्षदोहरिः ॥ आत्मद्रोहःकृतस्तैस्तुयैर्नैषासमुपोषि
ता ॥ ४५ ॥ पापात्मानोदुराचारादुष्टास्तेनात्रसंशयः ॥ कुलानांचशतंसाग्रमनाचाररतंसदा ॥ ४६ ॥ आत्मनासहतैर्नीतंवासुदेवस्यमंदि
रम् ॥ शांतैर्दानपरैश्चैवअर्चद्भिश्चतथाहरिम् ॥ ४७ ॥ कुर्वद्भिर्जागरंरात्रौयैरेषासमुपोषिता ॥ अन्नंपानंतथागावोवस्त्रंशय्यासनंशुभम् ॥४८॥
कमंडलुस्तथाछत्रंदातव्यंनिर्जलादिने ॥ उपानहौचयोदद्यात्पात्रभूतेद्विजोत्तमे ॥ ४९ ॥ ससौवर्णेनयानेनस्वर्गलोकंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ यश्चेमां
शृणुयाद्भक्त्यायश्चापिपरिकीर्तयेत् ॥ ५० ॥ उभौतौस्वर्गतौस्यातांनात्रकार्याविचारणा ॥ यत्फलंसंनिहत्यायांराहुग्रस्तेदिवाकरे ॥ ५१ ॥
कृत्वाश्राद्धंलभेन्मर्त्यस्तदस्याःश्रवणादपि ॥ एवंयःकुरुतेपुण्यांद्वादशींपापनाशिनीम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःपदंगच्छत्यनामयम् ॥ ५२ ॥
इतिश्रीभारतपाद्मयोरुक्तंज्येष्ठशुक्लनिर्जलैकादशीमाहात्म्यंसंपूर्णम् ॥ अथाषाढकृष्णैकादशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ज्येष्ठशुक्लेनिर्जला

---

१ कुरुक्षेत्रे ।

यामाहात्म्यंवैश्रुतंमया ॥ आषाढकृष्णपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ कथयस्वप्रसादेनममाग्रेमधुसूदन ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ व्रताना
मुत्तमंराजन्कथयामितवाग्रतः ॥ २ ॥ सर्वपापक्षयकरंभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ आषढस्यासितेपक्षेयोगिनीनामनामतः ॥ ३ ॥ एकादशी
नृपश्रेष्ठमहापातकनाशिनी ॥ संसारार्णवमग्नानांपोतरूपासनातनी ॥ ४ ॥ जगत्रयेसारभूतायोगिनीतिनराधिप ॥ कथयामिकथां
तस्याःपौराणींपापहारिणीम् ॥ ५ ॥ अलकाधिपतिर्नाम्नाकुबेरःशिवपूजकः ॥ तस्यासीत्पुष्पबटुकोहेममालीतिनामतः ॥ ६ ॥
तस्यपत्नीसुरूपासीद्विशालाक्षीतिनामतः ॥ सतस्यांस्नेहसंयुक्तःकामपाशवशंगतः ॥ ७ ॥ मानसात्पुष्पनिचयमानीयस्वगृहेस्थितः ॥ प
त्नीप्रेमसमायुक्तोनकुबेरालयंगतः ॥ ८ ॥ कुबेरोदेवसदनेकरोतिशिवपूजनम् ॥ मध्याह्नसमयेराजन्पुष्पाणिप्रसमीक्षते ॥ ९ ॥ हेममाली
स्वभवनेरमतेकांतयासह ॥ यक्षराट्प्रत्युवाचाथकालातिक्रमकोपितः ॥ १० ॥ कस्मान्नायातिभोयक्षाहेममालीदुरात्मवान् ॥ निश्चयःक्रि
यतामस्यप्रत्युवाचपुनः पुनः ॥ ११ ॥ यक्षाऊचुः ॥ वनिताकामुकोगेहेरमतेस्वेच्छयानृप ॥ तेषांवाक्यंसमाकर्ण्यकुबेरःकोपपूरितः ॥१२॥
आह्वयामासतंतूर्णंबटुकंहेममालिनम् ॥ ज्ञात्वाकालात्ययंसोपिभयव्याकुललोचनः ॥ १३ ॥ आजगामनमस्कृत्यकुबेरस्याग्रतःस्थितः ॥
तंदृष्ट्वाधनदःक्रुद्धःकोपसंरक्तलोचनः ॥ १४ ॥ प्रत्युवाचरुषाविष्टःकोपाद्विस्फुरिताधरः ॥ धनदउवाच ॥ रेपापदुष्टदुर्वृत्तकृतवान्देवहेलनम्॥
॥ १५ ॥ अतोभवश्वित्रयुक्तोवियुक्तःकांतयासदा ॥ अस्मात्स्थानादपध्वस्तोगच्छस्थानमथाधमम् ॥ १६ ॥ इत्युक्तेवचनेतेनतस्मात्स्थाना
त्पपातसः ॥ महादुःखाभिभूतश्चकुष्ठपीडितविग्रहः ॥ १७ ॥ नवैतोयंनभक्ष्यंचवनेरौद्रेलभत्यसौ ॥ नसुखंदिवसेतस्यनानिद्रांलभतेनिशि

॥ १८ ॥ छायायांपीडिततनुर्निदाघेऽत्यंतपीडितः ॥ शिवपूजाप्रभावेणस्मृतिस्तस्यनगच्छति ॥ १९ ॥ पातकेनाभिभूतोपिकर्मपूर्वमनु
स्मरन् ॥ भ्रममाणस्ततोगच्छद्धिमाद्रिंपर्वतोत्तमम् ॥ २० ॥ तत्रापश्यन्मुनिवरंमार्कंडेयंतपोनिधिम् ॥ यस्यायुर्विद्यतेराजन्ब्रह्मणो
दिनसप्तकम् ॥ २१ ॥ आश्रमंसगतस्तस्यऋषेर्ब्रह्मसदःसमम् ॥ ववंदेचरणौतस्यदूरतःपापकर्मकृत् ॥ २२ ॥ मार्कंडेयोमुनिवरो
दृष्ट्वातंकुष्ठिनंतदा ॥ परोपकरणार्थायसमाहूयेदमब्रवीत् ॥ २३ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ कस्मात्कुष्ठाभिभूतस्त्वंकुतोनिंद्यतरोह्यसि ॥
इत्युक्तःप्रत्युवाचाथमार्कंडेयेनधीमता ॥ २४ ॥ हेममाल्युवाच ॥ यक्षराजस्यानुचरोहेममालीतिनामतः ॥ मानसात्पुष्पनिचयमानी
यप्रत्यहंमुने ॥ २५ ॥ शिवपूजनवेलायांकुबेरायसमर्पये ॥ एकस्मिन्दिवसेकाललोपश्चविहितोमया ॥ २६ ॥ पत्नीसौख्यप्रसक्ते
नकामव्याकुलचेतसा ॥ ततःक्रुद्धेनशप्तोऽहंराजराजेनवैमुने ॥ २७ ॥ कुष्ठाभिभूतःसंजातोवियुक्तःकांतयासह ॥ अधुनातवसान्निध्यं
प्राप्तोस्मिशुभकर्मणा ॥ २८ ॥ सतांस्वभावतश्चित्तंपरोपकरणक्षमम् ॥ इतिज्ञात्वामुनिश्रेष्ठशाधिमांचकृतैनसम् ॥ २९ ॥ मार्कंडे
यउवाच ॥ त्वयासत्यमिहप्रोक्तंनासत्यंभाषितंयतः ॥ अतोव्रतोपदेशंतेकरिष्यामिशुभप्रदम् ॥ ३० ॥ आषाढेकृष्णपक्षेत्वंयोगिनी
व्रतमाचर ॥ अस्यव्रतस्यपुण्येनकुष्ठात्त्वंमुच्यसेध्रुवम् ॥ ३१ ॥ इतिवाक्यंमुनेःश्रुत्वादंडवत्पतितोभुवि ॥ उत्थापितश्चमुनिनाबभूवाती
वहर्षितः ॥ ३२ ॥ मार्कंडेयोपदेशेनकृतंतेनव्रतोत्तमम् ॥ तद्व्रतस्यप्रभावेणदेवरूपोबभूवसः ॥ ३३ ॥ संयोगंकांतयालेभेबुभुजेसौ
ख्यमुत्तमम् ॥ ईदृग्विधंनृपश्रेष्ठकथितंयोगिनीव्रतम् ॥ ३४ ॥ अष्टाशीतिसहस्राणिद्विजान्भोजयतेतुयः ॥ तत्फलंसमवाप्नोतियोगिनीव्रत

कृन्नरः ॥ ३५ ॥ महापापप्रशमनीमहापुण्यफलप्रदा ॥ शुचिकृष्णैकादशीतेकथितायोगिनीनृप ॥ ३६ ॥ इतिश्रीब्रह्मवै० आषाढकृ०
योगिन्याख्यैकादशीमा० समाप्तम् ॥ ॥ अथाषाढशुक्लैकादशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ आषाढस्यसितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥
कोदेवःकोविधिस्तस्याएतदाख्याहिकेशव ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयामिमहीपालकथामाश्चर्यकारिणीम् ॥ कथयामासयांब्रह्मानारद
यमहात्मने ॥ २ ॥ नारदउवाच ॥ कथयस्वप्रसादेनविष्णोराराधनायमे ॥ आषाढशुक्लपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
वैष्णवोऽसिमुनिश्रेष्ठसाधुपृष्टंकलिप्रिय ॥ नातःपरतरंलोकेपवित्रंहरिवासरात् ॥ ४ ॥ कर्तव्यंतुप्रयत्नेनसर्वपापापनुत्तये ॥ तस्मात्तेऽहंप्रव
क्ष्यामिशुक्लएकादशीव्रतम् ॥ ५ ॥ एकादश्याव्रतंपुण्यंपापघ्नंसर्वकामदम् ॥ नकृतंयैर्नरैर्लोकेतेनरानिरयैषिणः ॥ ६ ॥ पद्मानामेतिविख्या
ताशुचौह्येकादशीसिता ॥ हृषीकेशप्रीतयेतुकर्तव्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ७ ॥ कथयामितवाग्रेहंकथांपौराणिकींशुभाम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणम
हापापंप्रणश्यति ॥ ८ ॥ मांधातानामराजर्षिर्विवस्वद्वंशसंभवः ॥ बभूवचक्रवर्तीससत्यसंधःप्रतापवान् ॥ ९ ॥ धर्मतःपालयामासप्रजाः
पुत्रानिवौरसान् ॥ नतस्यराज्येदुर्भिक्षंनाधयोव्याधयस्तथा ॥ १० ॥ निरातंकाःप्रजास्तस्यधनधान्यसमन्विताः ॥ नान्यायोपार्जितंद्रव्यं
कोशेतस्यमहीपतेः ॥ ११ ॥ तस्यैवंकुर्वतोराज्यंबहुवर्षगणोगतः ॥ अथोकदाचित्संप्राप्तेविपाकेपापकर्मणः ॥ १२ ॥ वर्षत्रयंतद्विषयेनव
वर्षबलाहकः ॥ तेनोद्विग्नाःप्रजास्तत्रबभूवुःक्षुधयाऽर्दिताः ॥ १३ ॥ स्वाहास्वधावषट्कारवेदाध्ययनवर्जिताः ॥ बभूवुर्विषयास्तस्यसस्या
भावेनपीडिताः ॥ १४ ॥ अथप्रजाःसमागत्यराजानमिदमब्रुवन् ॥ श्रूयतांवचनंराजन्प्रजानांहितकारकम् ॥ १५ ॥ आपोनाराइतिप्रोक्ताः

पुराणेषुमनीषिभिः ॥ अयनंताभगवतस्तेननारायणःस्मृतः॥१६॥पर्जन्यरूपीभगवान्विष्णुःसर्वगतःसदा ॥ सएवकुरुतेवृष्टिंवृष्टेरन्नंततःप्रजाः
॥१७॥ तदभावेननृपतेक्षयंगच्छंतिवैप्रजाः ॥ तथाकुरुनृपश्रेष्ठयोगक्षेमोयथाभवेत् ॥१८॥ राजोवाच ॥ सत्यमुक्तंभवद्भिश्चनमिथ्याभिहितंव
चः ॥ अन्नंब्रह्ममयंप्रोक्तमन्नेसर्वंप्रतिष्ठितम् ॥ १९ ॥ अन्नाद्भवंतिभूतानिजगदन्नेनवर्तते ॥ इत्येवंश्रूयतेलोकेपुराणेबहुविस्तरे ॥ २० ॥ नृ
पाणामपचारेणप्रजानांपीडनंभवेत् ॥ नाहंपश्याम्यात्मकृतंदोषंबुद्ध्याविचारयन् ॥ २१ ॥ तथापिप्रयतिष्यामिप्रजानांहितकाम्यया ॥
इतिकृत्वामतिंराजापरिमेयबलान्वितः ॥ ॥२२ ॥ नमस्कृत्यविधातारंजगामगहनंवनम् ॥ चचारमुनिमुख्यानामाश्रमांस्तपसैधितान्
॥ २३ ॥ ददर्शाथब्रह्मसुतमृषिमंगिरसंनृपः ॥ तेजसाद्योतितदिशंद्वितीयमिवपद्मजम् ॥ २४ ॥ तंदृष्ट्वाहर्षितोराजाअवतीर्यचवाह
नात् ॥ नमश्चक्रेऽस्यचरणौकृतांजलिपुटोवशी ॥ २५ ॥ मुनिस्तमभिनंद्याथस्वस्तिवाचनपूर्वकम् ॥ पप्रच्छकुशलंराज्येसप्तस्वंगेषु
भूपतेः ॥ २६ ॥ निवेदयित्वाकुशलंपप्रच्छानामयंनृपः ॥ ततश्चमुनिनाराजापृष्टागमनकारणः ॥ २७ ॥ अब्रवीन्मुनिशार्दूलंस्व
स्यागमनकारणम् ॥ राजोवाच ॥ भगवन्धर्मविधिनाममपालयतोमहीम् ॥ अनावृष्टिःसंप्रवृत्तानाहंवेद्म्यत्रकारणम् ॥ २८ ॥ संशयच्छेदना
र्थंब्रह्मागतोहंतवांतिकम् ॥ योगक्षेमविधानेनप्रजानांनिर्वृतिंकुरु ॥ २९ ॥ ऋषिरुवाच ॥ एतत्कृतयुगंराजन्युगानामुत्तमंस्मृतम् ॥ अत्रब्र
ह्मोत्तरालोकाधर्मश्चात्रचतुष्पदः ॥ ३० ॥ अस्मिन्युगेतपोयुक्ताब्राह्मणानेतरेजनाः ॥ विषयेतवराजेंद्रवृषलोयत्तपस्यति ॥ ३१ ॥ अकार्यक
रणात्तस्यनवर्षतिबलाहकः ॥ कुरुतस्यवधेयत्नंयेनदोषःप्रशाम्यति ॥ ३२ ॥ राजोवाच ॥ नाहमेनंवधिष्यामितपस्यंतमनागसम् ॥ धर्मो

पदेशंकथयउपसर्गविनाशने ॥ ३३ ॥ ऋषिरुवाच ॥ यद्येवंतर्हिंनृपतेकुरुष्वैकादशीव्रतम् ॥ शुचिमासेसितेपक्षेपद्मानामेतिविश्रुता ॥ ३४॥
तस्याव्रतप्रभावेणसुवृष्टिर्भविताध्रुवम् ॥ सर्वसिद्धिप्रदाह्येषासर्वोपद्रवनाशिनी ॥ ३५ ॥ अस्याव्रतंकुरुनृपसप्रजःसपरिच्छदः ॥ इतिवाक्यं
मुनेःश्रुत्वाराजास्वगृहमागतः ॥ ३६ ॥ आषाढमासेसंप्राप्तेपद्माव्रतमथाकरोत् ॥ प्रजाभिःसहसर्वाभिश्चातुर्वर्ण्यसमन्वितः ॥ ३७ ॥ एवंकृ
तेव्रतेराजन्प्रववर्षबलाहकः ॥ जलेनप्लाविताभूमिरभवत्सस्यमालिनी ॥ ३८ ॥ हृषीकेशप्रसादेनजनाःसौख्यंप्रपेदिरे ॥ एतस्मात्कारणादेव
कर्तव्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ३९ ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदंचैवलोकानांसुखदायकम् ॥ पठनाच्छ्रवणादस्याःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ४० ॥ ॥ इति श्रीब्रह्मां
डपुराणेआषाढशुक्लपद्माख्यैकादशीव्रतमाहात्म्यंसंपूर्णम् ॥ ॥ इयमेवशयन्याख्या ॥ एतस्यांविष्णुशयनव्रतंचातुर्मास्यव्रतग्रहणंचोक्तंभ
विष्ये ॥ कृष्ण उवाच ॥ इयमेकादशीराजञ्छयनीत्यभिधीयते ॥ विष्णोःप्रसादसिद्ध्यर्थमस्यांचशयनव्रतम् ॥१॥ कर्तव्यंराजशार्दूलजनै
र्मोक्षेच्छुभिःसदा ॥ चातुर्मास्यव्रतारंभोप्यस्यामेवविधीयते ॥ २॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कथंकृष्णप्रकर्तव्यंश्रीविष्णोःशयनव्रतम् ॥ तद्ब्रूहिकृप
यादेवचातुर्मास्यव्रतानिच॥३॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुपार्थप्रवक्ष्यामिगोविंदशयनव्रतम् ॥ चतुर्मास्येचयान्युक्तान्यासंस्तानिव्रतानिच॥४॥
कर्कराशिगतेसूर्येशुचौशुक्लेतुपक्षके ॥ एकादश्यांजगन्नाथंस्वापयेन्मधुसूदनम्॥५॥तुलाराशिस्थितेतस्मिन्पुनरुत्थापयेद्धरिम् ॥ आषाढस्य
सितेपक्षेएकादश्यामुपोषितः ॥ ६ ॥ चातुर्मास्यव्रतानांतुकुर्वीतनियमंततः ॥ स्थापयेत्प्रतिमांविष्णोःशंखचक्रगदाधराम् ॥ ७ ॥ पीतां
बरधरांसौम्यांपर्यंकेवैसितेशुभे ॥ सितवस्त्रसमाच्छन्नेसोपधानेयुधिष्ठिर॥८॥इतिहासपुराणज्ञोब्राह्मणोवेदपारगः ॥ स्नापयित्वादधिक्षीरघृतक्षौ

द्रसिताजलैः ॥ ९ ॥ समालेप्यशुभैर्गंधैर्धूपैर्दीपैश्चभूरिशः ॥ पूजयेत्कुसुमैःशस्तैर्मंत्रेणानेनपांडव ॥ १० ॥ सुप्तेत्वयिजगन्नाथेजगत्सुप्तंचराच
रम् ॥ विबुद्धेत्वयिबुध्येतजगत्सर्वंचराचरम् ॥ ११ ॥ एवंतांप्रतिमांविष्णोःपूजयित्वायुधिष्ठिर ॥ प्रभाषेताग्रतोर्विष्णोःकृतांजलिपुटोनरः
॥ १२ ॥ चतुरोवार्षिकान्मासान्देवस्योत्थापनावधि ॥ ग्रहीष्येनियमाञ्छुद्धान्निर्विघ्नान्कुरुमेप्रभो ॥ १३ ॥ इतिसंप्रार्थ्यदेवेशंप्रह्वःसंशुद्ध
मानसः ॥ स्त्रीवानरोवामद्भक्तोधर्मार्थंचधृतव्रतः ॥ १४ ॥ गृह्णीयान्नियमानेतान्दंतधावनपूर्वकम् ॥ व्रतप्रारंभकालास्तुप्रोक्ताःपंचैवविष्णु
ना ॥ १५ ॥ एकादशीद्वादशीचपौर्णिमाचतथाऽष्टमी ॥ कर्कटाख्याचसंक्रतिस्तेषुकुर्याद्यथाविधि ॥ १६ ॥ चातुर्धागृह्यवैचीर्णंचातुर्मास्यव्र
तंनरः ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेतुद्वादश्यांतत्समापयेत् ॥ १७ ॥ नशौशवंचमौढ्यंचशुक्रगुर्वोर्नवातिथेः ॥ खंडत्वंचिंतयेदादौचातुर्मास्यविधौनरः
॥ १८ ॥ अशुचिर्वाशुचिर्वापियादिस्त्रीयादिवापुमान् ॥ व्रतमेकंनरःकृत्वामुच्यतेसर्वपातकैः ॥ १९ ॥ प्रतिवर्षंतुयःकुर्याद्व्रतंवैसंस्मरन्हरिम् ॥
देहांतेऽतिप्रदीप्तेनविमानेनार्कतेजसा ॥ २० ॥ मोदतेविष्णुलोकेऽसौयावदाभूतसंप्लवम् ॥ तेषांफलानिवक्ष्यामिकर्तॄणांतुपृथक्पृथक् ॥ २१ ॥
देवतायतनेनित्यंमार्जनंजलसेचनम् ॥ प्रलेपनंगोमयेनरंगवल्ल्यादिकंतथा ॥ २२ ॥ यःकरोतिनरश्रेष्ठचातुर्मास्यमतंद्रितः ॥ समाप्तौचयथा
शक्त्याकुर्याद्ब्राह्मणभोजनम् ॥ २३ ॥ सप्तजन्मसुविप्रेंद्रःसत्यधर्मपरोभवेत् ॥ दध्नाक्षीरेणचाज्येनक्षौद्रेणासितयातथा ॥ २४ ॥ स्नापयेद्वि
धिनादेवंचातुर्मास्येजनाधिप ॥ सयातिविष्णुसारूप्यंसुखमक्षय्यमश्नुते ॥ २५ ॥ नृपोभूमिंप्रदद्याद्योयथाशक्त्याचकांचनम् ॥ विप्राय

---

१ प्रारंभमितिशेषः ।

देवमुद्दिश्यसफलंचसदक्षिणम् ॥ २६ ॥ अक्षयाँल्लभतेभोगान्स्वर्गेइंद्रइवापरः ॥ लोकंससमवाप्नोतिविष्णोरत्रनसंशयः ॥ २७ ॥
देवायहेमपद्मंतुदद्यान्नैवेद्यसंयुतम् ॥ गंधपुष्पाक्षताद्यैर्योदेवब्राह्मणयोरपि ॥ २८ ॥ पूजांयःकुरुतेनित्यंचातुर्मास्येव्रतीनरः ॥ अक्षयंसुखमा
प्नोतिपुरंदरपुरंव्रजेत् ॥ २९ ॥ यस्तुवैचतुरोमासांस्तुलस्याहरिमर्चयेत् ॥ तुलसींकांचनींकृत्वाब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ३० ॥ कांचनेनवि
मानेनवैष्णवींलभतेगतिम् ॥ देवायगुग्गुलुंयोवैदीपंचार्पयतेनरः ॥ ३१ ॥ समाप्तौधूपिकांदद्याद्दीपिकांचमहामते ॥ सभोगीजायतेश्रीमां
स्तथासौभाग्यवानपि ॥ ३२ ॥ प्रदक्षिणास्तुयःकुर्यान्नमस्कारान्विशेषतः ॥ अश्वत्थस्याथवाविष्णोःकार्तिक्यवधिसद्ध्रुवम् ॥ ३३ ॥
विष्णुलोकमवाप्नोतिसत्यंसत्यंनसंशयः ॥ संध्यादीपप्रदोयस्तुप्रांगणेद्विजदेवयोः ॥ ३४ ॥ समाप्तौदीपिकांदद्याद्वस्त्रंचैकंचकांचनम् ॥
वैकुंठंसमवाप्नोतितेजस्वीसभवेदिह ॥ ३५ ॥ विष्णुपादोदकंयस्तुपिबेच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ विष्णोर्लोकमवाप्नोतिनचास्मिञ्जायतेनरः
॥ ३६ ॥ शतमष्टोत्तरंयस्तुगायत्रीजपमाचरेत् ॥ त्रिकालंवैष्णवेहर्म्येनसपापेनलिप्यते ॥ ३७ ॥ पुराणंशृणुयान्नित्यंधर्मशास्त्रमथापिवा ॥
कांचनेनयुतंवस्त्रंपुस्तकंचनिवेदयेत् ॥ ३८ ॥ पुण्यवान्धनवान्भोगीसत्यशौचपरायणः ॥ ज्ञानवाँल्लोकविख्यातोबहुशिष्यःसुधार्मिकः
॥ ३९ ॥ नाम[2]मंत्रव्रतपरःशंभोर्वाकेशवस्यच ॥ समाप्तौप्रतिमांदद्यात्तस्यदेवस्यकांचनीम् ॥ ४० ॥ पुण्यवान्दोषनिर्मुक्तःसभवेच्च
गुणालयः ॥ कृतनित्यक्रियोभूत्वासूर्यायार्घ्यंनिवेदयेत् ॥ ४१ ॥ सूर्यमंडलमध्यस्थंदेवंध्यात्वाजनार्दनम् ॥ समाप्तौकांचनंदद्याद्रक्तवस्त्रंचगांतथा

---

[1] भवतीतिशेषः । [2] चातुर्मास्येतिशेषः ।

॥४२॥आरोग्यंपूर्णमायुश्चकीर्तिंलक्ष्मींबलंलभेत्॥तिलहोमंतुयःकुर्याच्चातुर्मास्येदिनेदिने॥४३॥भक्त्याव्याहृतिभिर्मंत्रैर्गायत्र्यावाव्रतान्वितः
अष्टोत्तरशतंचाथअष्टाविंशतिमेववा ॥ ४४ ॥ तिलपात्रंसमाप्तौतुदद्याद्विप्रायधीमते ॥ वाङ्मनःकायजनितैःपापैर्मुच्येतसंचितैः ॥ ४५ ॥
नरोगैरभिभूयेतलभेत्संततिमुत्तमाम् ॥ अन्नहोमंतुयःकुर्याच्चातुर्मास्यमतंद्रितः ॥ ४६ ॥ समाप्तौघृतकुंभंतुदद्यात्सवस्त्रकांचनम् ॥ आरोग्यं
कांतिमतुलांपुत्रसौभाग्यसंपदः ॥ ४७ ॥ शत्रुक्षयंचलभतेब्रह्मणाप्रतिमोभवेत् ॥ अश्वत्थसेवांयःकुर्यात्सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ४८ ॥ विष्णुभ
क्तोभवेत्पश्चादंतेवस्त्रंप्रदापयेत् ॥ सकांचनंब्राह्मणायनैवरोगान्सविंदते ॥ ४९ ॥ तुलसींधारयेद्यस्तुविष्णुप्रीतिकरांशुभाम् ॥ विष्णुलो
कमवाप्नोतिसर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ५० ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्विष्णुमुद्दिश्यपांडव ॥ यस्तुसुप्तेहृषीकेशेदूर्वाममृतसंभवाम् ॥ ५१ ॥
सदाप्रातर्वहेन्मूर्ध्नित्वंदूर्वेइतिमंत्रतः ॥ व्रतांतेचकुरुश्रेष्ठदूर्वांस्वर्णविनिर्मिताम् ॥ ५२ ॥ दद्याद्दक्षिणयासार्द्धंमंत्रेणानेनसुव्रत ॥ यथाशाखाप्र
शाखाभिर्विस्तृतासिमहीतले ॥ ५३ ॥ तथाममापिसंतानंदेहित्वमजरामरम् ॥ नाशुभंप्राप्नुयाज्जातुपापेभ्यःप्रविमुच्यते ॥ ५४ ॥ भुक्त्वातु
सकलान्भोगान्स्वर्गलोकेमहीयते ॥ गीतंतुदेवदेतस्यकेशवस्यशिवस्यवा ॥ ५५ ॥ करोतिपुरतोनित्यंजागृतेःफलमाप्नुयात् ॥ चातुर्मा
स्यव्रतीदद्याद्घंटांदेवायसुस्वराम् ॥ ॥ ५६ ॥ सरस्वतिजगन्नाथेजगज्जाड्यापहारिणि ॥ साक्षाद्ब्रह्मकलत्रंचविष्णुरुद्रादिभिःस्तुता
॥ ५७ ॥ गुरोरवज्ञयायच्चानध्यायेध्ययनंकृतम् ॥ तन्ममाध्ययनोत्पन्नंजाड्यंहरवरानने ॥५८॥ घंटादानेनतुष्टात्वंब्रह्माणीलोकपावनी ॥ विप्र
पादविनिर्मुक्तंतोयंयःप्रत्यहंपिबेत् ॥ ५९ ॥ चातुर्मास्येनरोभक्त्यामद्रूपंब्राह्मणंस्मरन् ॥ मनोवाक्कायजनितैर्मुक्तोभवतिकिल्विषैः ॥ ६० ॥

व्याधिभिर्नाभिभूयेतश्रीरायुस्तस्यवर्द्धते ॥ समाप्तौगोयुगंदद्याद्गामेकांवापयस्विनीम् ॥ ६१ ॥ तत्राप्यशक्तौराजेंद्रदद्याद्वासोयुगंव्रती ॥ ब्रा
ह्मणंवंदतेयस्तुसर्वदेवमयंश्रुतम् ॥६२॥ कृतकृत्योभवेत्सद्यःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ समाप्तौभोजयेद्विप्रानायुर्वित्तंचविंदति ॥६३ ॥ संस्पृशेत्क
पिलांयोवैनित्यंभक्तिसमन्वितः ॥ तामेवालंकृतांदद्यात्सवत्सांदक्षिणायुताम् ॥ ६४ ॥ सार्वभौमोभवेद्राजादीर्घायुश्चप्रतापवान् ॥ सवत्से
दिंद्रवत्स्वर्गेवत्सरान्रोमसंमितान् ॥ ६५ ॥ नमस्करोतियःसूर्यंगणेशंवापिनित्यशः ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंलभतेकांतिमुत्तमाम् ॥ ६६ ॥
विघ्नराजप्रसादेनप्राप्नुयादीप्सितंफलम् ॥ सर्वत्रविजयंचैवनात्रकार्याविचारणा ॥ ६७ ॥ विघ्नेशार्कौसुवर्णस्यसिंदूरारुणसन्निभौ ॥
निवेदयेद्ब्राह्मणायसर्वकामार्थसिद्धये ॥ ६८ ॥ यस्तुरौप्यंशिवप्रीत्यैदद्याद्भक्त्याऋतुद्वये ॥ ताम्रंवाप्रत्यहंदद्यात्स्वशक्त्याशिवतुष्टये
॥ ६९ ॥ सुरूपाल्लँभतेपुत्रान्रुद्रभक्तिपरायणान् ॥ समाप्तौमधुपूर्णंतुपात्रंराजतमुत्तमम् ॥ ७० ॥ प्रदद्यात्ताम्रदानेतुताम्रपात्रँगुडा
न्वितम् ॥ यस्तुसुप्तेहृषीकेशेस्वर्णंदद्यात्स्वशक्तितः ॥ ७१ ॥ वस्त्रयुग्मतिलैःसार्द्धंसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ इहभुक्त्वामहाभोगानंतेशिवपुरं
व्रजेत् ॥ ७२ ॥ वस्त्रदानंतुयःकुर्याच्चातुर्मास्येद्विजातये ॥ अभ्यर्च्यगंधपुष्पाद्यैर्विष्णुर्मेप्रीयतामिति ॥ ७३ ॥ शय्यांदद्यात्समाप्तौतुवासः
कांचनपट्टिकाम् ॥ अक्षय्यंसुखमाप्नोतिधनंसधनदोपमम् ॥ ७४ ॥ योगोपीचंदनंदद्यान्नित्यंवर्षासुमानवः ॥ श्रीपतिस्तस्यसंतुष्टोभुक्तिमु
क्तिंददातिच ॥ ७५ ॥ समाप्तावपितद्दद्यात्तुलापरिमितंशुभम् ॥ तदर्द्धंवातदर्द्धंवासवस्त्रंचसदक्षिणम् ॥ ७६ ॥ यस्तुसुप्तेहृषीकेशेप्रत्यहं
तुव्रतान्वितः ॥ दद्याद्दक्षिणयासार्द्धंशर्करामथवागुडम् ॥ ७७ ॥ एवंव्रतेतुसंपूर्णेकुर्वन्नुद्यापनंबुधः ॥ प्रत्येकंताम्रपात्राणिपलाष्टकमितानितु ॥

॥७८॥ वित्तशाठ्यमकुर्वाणश्चतुष्पलमितानिवा ॥ अष्टचत्वारिचैकंवाशर्करापूरितानिच ॥७९॥ दक्षिणाफलवासोभिःप्रत्येकंसंयुतानिच ॥
सहधान्यानिविप्रेभ्यःश्रद्धयाप्रतिपादयेत् ॥ ८० ॥ ताम्रपात्रंसवस्त्रंचशर्कराहेमसंयुतम् ॥ सूर्यप्रीतिकरंयस्माद्रोगघ्नंपापनाशनम् ॥ ८१ ॥
पुष्टिदंकीर्तिदंनृणांनित्यंसंतानकारकम् ॥ सर्वकामप्रदंस्वर्ग्यमायुर्वर्द्धनमुत्तमम् ॥ ८२ ॥ तस्मादस्यप्रदानेनकीर्तिरस्तुसदामम ॥ एवंव्रतं
तुयःकुर्यात्तस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ८३ ॥ गंधर्वविद्यासंपन्नःसर्वयोषित्प्रियोभवेत् ॥ राजापिलभतेराज्यंपुत्रार्थीलभतेसुतान् ॥ ८४ ॥
अर्थार्थीप्राप्नुयादर्थंनिष्कामोमोक्षमाप्नुयात् ॥ यस्तुवैचतुरोमासाञ्छाकमूलफलादिकम् ॥ ८५ ॥ नित्यंददातिविप्रेभ्यःशक्त्यायत्संभवेन्नृप॥
व्रतांतेवस्त्रयुग्मंचशक्त्याद्द्यात्सदक्षिणम् ॥ ८६ ॥ सुखीभूत्वाचिरंकालंराजयोगीभवेन्नरः ॥ सर्वदेवप्रियंयस्माच्छाकंतृप्तिकरंनृणाम् ॥८७॥
ददामितेनदेवाद्याःसदाकुर्वंतुमंगलम् ॥ यस्तुसुप्तेहृषीकेशेप्रत्यहंतुऋतुद्वये ॥८८॥ दद्यात्कटुत्रयंमर्त्योगृहपर्याप्तमादरात् ॥ ब्राह्मणायसुशी
लायदिनेशप्रीतयेनघ ॥ ८९ ॥ दक्षिणावस्त्रसहितंमंत्रेणानेनसुव्रत ॥ कटुत्रयमिदंयस्माद्रोगघ्नंसर्वदेहिनाम् ॥ ९० ॥ तस्मादस्यप्रदानेनप्री
तोभवतुभास्करः ॥ एवंकृत्वाव्रतंसम्यक्कुर्यादुद्यापनंबुधः ॥ ९१ ॥ कृत्वास्वर्णमयींशुंठींमरीचंमागधीमपि ॥ सवस्त्रांदक्षिणायुक्तांदद्याद्द्विप्रा
यधीमते ॥ ९२ ॥ एवंव्रतंयःकुरुतेसजीवेच्छरदांशतम् ॥ प्राप्नुयादीप्सितानर्थानंतेस्वर्गंव्रजेन्नृप ॥ ९३ ॥ मुक्ताफलानियोदद्यान्नित्यंविप्राय
सन्मतिः ॥ अन्नवान्कीर्तिमाञ्छ्रीमाञ्जायतेवसुधाधिप ॥ ९४ ॥ तांबूलदानंयःकुर्याद्वर्जयेद्वाजितेंद्रियः ॥ रक्तवस्त्रद्वयंदद्यात्समाप्तौचसद
क्षिणम् ॥९५॥ महालावण्यमाप्नोतिसर्वरोगविवर्जितः ॥ मेधावीसुभगःप्राज्ञोरक्तकंठश्चजायते ॥९६॥गंधर्वत्वमवाप्नोतिस्वर्गलोकंचगच्छति॥

ताम्बूलंश्रीकरंभद्रंब्रह्मविष्णुशिवात्मकम्॥९७॥अस्यप्रदानाद्ब्रह्माद्याःश्रियंददतुपुष्कलाम्॥चातुर्मास्येप्रतिदिनंसुवासिन्यैद्विजायच ॥ ९८॥
नारीवापुरुषोवापिहरिद्रांसंप्रयच्छति ॥ लक्ष्मीमुद्दिश्यगौरींवासमाप्तौराजतंनवम् ॥ १९ ॥ हरिद्रापूरितंकृत्वातत्पात्रंदक्षिणान्वितम् ॥ प्रद
द्याद्भक्तिसंयुक्तंदेवीमेप्रीयतामिति ॥ १०० ॥ भर्त्रासहसुखंभुंक्तेनारीनार्यातथापुमान् ॥ सौभाग्यमक्षयंधान्यंधनपुत्रसमुन्नतिम् ॥ १०१ ॥
संप्राप्यरूपलावण्येदेवीलोकेमहीयते ॥ उमामहेशमुद्दिश्यचातुर्मास्येदिनेदिने ॥ २ ॥ संपूज्यविप्रमिथुनंतस्मैयश्चस्वशक्तितः ॥ दद्या
त्सदक्षिणंहेमउमेशःप्रीयतामिति ॥ ३ ॥ उमेशप्रतिमांहैमींदद्यादुद्यापनेबुधः ॥ पंचोपचारैःसंपूज्यधेन्वाचवृषभेणच ॥ ४ ॥ भोजयेदपि
मिष्टान्नंतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ संपत्तिरक्षयाकीर्तिर्जायतेव्रतवैभवात् ॥ ५ ॥ इहभुक्त्वाखिलान्कामानंतेशिवपुरंव्रजेत् ॥ फलदानंतुयःकुर्या
च्चातुर्मास्यमतंद्रितः ॥ ६ ॥ समाप्तौकलधौतानितानिदद्याद्द्विजातये ॥ सर्वान्मनोरथान्प्राप्यसंततिंचानपायिनीम् ॥ ७ ॥ फलदानस्य
माहात्म्यान्मोदतेनंदनेवने ॥ पुष्पदानव्रतेचापिस्वर्णपुष्पादिदापयेत् ॥ ८ ॥ ससौभाग्यंपरंप्राप्यगंधर्वपदमाप्नुयात् ॥ वासुदेवेप्रसुप्तेतुचा
तुर्मास्यमतंद्रितः ॥ ९ ॥ नित्यंवामनमुद्दिश्यदध्यन्नंस्वादुषड्रसैः ॥ भोजयेदथवादद्यादेकादश्यांनभोजयेत् ॥ १० ॥ दानमेवप्रकुर्वीतग्रह
णादौतथैवच ॥ अशक्तौनित्यदानेतुकुर्यात्पंचसुपर्वसु ॥ ११ ॥ भूताष्टम्याममायांचपूर्णिमायांतथैवच ॥ प्रत्यर्कवारमथवाप्रतिभार्गववास
रम् ॥ १२ ॥ एवंकृत्वासमाप्तौतुयथाशक्तिमहींददेत् ॥ अशक्तौभूमिदानेतुधेनुंदद्यादलंकृताम् ॥ १३ ॥ तत्राप्यशक्तौवासश्चसरुक्मेपा
दुकेतथा ॥ अक्षय्यमन्नमाप्नोतिपुत्रपौत्रादिसंपदम् ॥ १४ ॥ सुस्थिरांविष्णुभक्तिंचप्रयातिहरिमंदिरम् ॥ नित्यंपयस्विनींदद्यात्सालंकारां

शुभावहाम् ॥ १५ ॥ सवत्सांदक्षिणोपेतांससर्वज्ञानवान्भवेत् ॥ नपरप्रेष्यतांयातिब्रह्मलोकंचगच्छति ॥ १६ ॥ अक्षय्यंसुखमाप्नोति
पितृभिःसहितोनरः ॥ वार्षिकांश्चतुरोमासान्प्राजापत्यंचरेन्नरः ॥ १७ ॥ समाप्तौगोयुगंदत्वाकृत्वाब्राह्मणभोजनम् ॥ सर्वपापविशुद्धा
त्मायातिब्रह्मसनातनम् ॥ १८ ॥ एकांतरोपवासेतुसीराण्यष्टौप्रदापयेत् ॥ वस्त्रकांचनयुक्तानिबलीवर्दयुतानिच ॥ १९ ॥
अनडुद्द्वयसंयुक्तंलांगलंकर्षणक्षमम् ॥ सर्वोपस्करसंयुक्तंददामिप्रीतयेहरेः ॥ १२० ॥ शाकमूलफलैर्वापिचातुर्मास्यंनयेन्नरः ॥
समाप्तौगोप्रदानेनसगच्छेद्विष्णुमंदिरम् ॥ २१ ॥ पयोव्रतीतथाऽऽप्नोतिब्रह्मलोकंसनातनम् ॥ व्रतांतेचतथादद्याद्गामेकांचपय
स्विनीम् ॥ २२ ॥ नित्यंरंभापलाशेचयोभुंक्तेतुऋतुद्वये ॥ वस्त्रयुग्मंचकांस्यंचशक्त्यादत्वासुखीभवेत् ॥ २३ ॥ कांस्यंब्रह्माशिवो
लक्ष्मीःकांस्यमेवविभावसुः ॥ कांस्यंविष्णुमयंयस्मादतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ २४ ॥ नित्यंपलाशभोजीचेत्तैलाभ्यंगविवर्जितः ॥
सनिहंत्यतिपापानितूलराशिमिवानलः ॥ २५ ॥ ब्रह्मघ्नश्चसुरापश्चबालघातकरश्चयः ॥ असत्यवादिनोयेचस्त्रीघातिव्रतघातकाः
॥ २६ ॥ अगम्यागामिनश्चैवविधवागामिनस्तथा ॥ चांडालीगामिनश्चैवविप्रस्त्रीगामिनस्तथा ॥ २७ ॥ तेसर्वेपापनिर्मुक्ताभ
वंत्येतद्व्रतेनच ॥ समाप्तौकांस्यपात्रंतुचतुःषष्टिपलैर्युतम् ॥ २८ ॥ सवत्सांगांचवैदद्यात्सालंकारांपयस्विनीम् ॥ अलंकृतायविदुषे
सुवस्त्रायसुवेषिणे ॥ २९ ॥ भूमौविलिप्ययोभुंक्तेदेवंनारायणंस्मरन् ॥ दद्याद्भूमिंयथाशक्तिकृष्यां[1]बहुजलान्विताम् ॥ १३० ॥ आरोग्यपु

---

[1] कृष्यै हिताम् ।

त्रसंपन्नोराजाभवतिधार्मिकः ॥ शत्रोर्भयंनलभतेविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ३१ ॥ अयाचितेत्वनड्वाहंसहिरण्यंसचंदनम् ॥ षड्रसंभोजनंदद्या
त्सयातिपरमांगतिम् ॥ ३२ ॥ यस्तुसुप्तेहृषीकेशेनक्तंचकुरुतेव्रतम् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छिवलोकेमहीयते ॥ ३३ ॥ एकभक्तंनरः
कृत्वामिताशीचदृढव्रतः ॥ योऽर्चयेच्चतुरोमासान्वासुदेवंसनाकभाक् ॥ ३४ ॥ समाप्तौभोजयेद्विप्राञ्छक्त्यादद्याच्चदक्षिणाम् ॥ यस्तुसुप्ते
हृषीकेशेक्षितिशायीभवेन्नरः ॥ ३५ ॥ शय्यांसोपस्करांदद्याच्छिवलोकेमहीयते ॥ पादाभ्यंगंनरोयस्तुवर्जयेच्चऋतुद्वये ॥ ३६ ॥ समाप्तौ
चयथाशक्तिकुर्याद्ब्राह्मणभोजनम् ॥ दत्वाचदक्षिणांशक्त्यासगच्छेद्विष्णुमंदिरम् ॥ ३७ ॥ आषाढादिचतुर्मासान्वर्जयेन्नखकृंतनम् //
आरोग्यपुत्रसंपन्नोराजाभवतिधार्मिकः ॥ ३८ ॥ पायसंलवणंचैवमधुसर्पिःफलानिच ॥ चातुर्मास्येवर्जयेद्योगौरीशंकरतुष्टये ॥ ३९ ॥
कार्तिक्यांचपुनस्तानिब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ सरुद्रलोकमाप्नोतिरुद्रव्रतनिषेवणात् ॥ १४० ॥ यवान्नंभक्षयेद्यस्तुशुभंशाल्यन्नमेववा ॥
पुत्रपौत्रादिभिःसार्द्धंशिवलोकेमहीयते ॥ ४१ ॥ तैलाभ्यंगपरित्यागीविष्णुभक्तःसदाव्रती ॥ वर्षासुविष्णुमभ्यर्च्यवैष्णवींलभतेग
तिम् ॥ ४२ ॥ समाप्तौकांस्यपात्रंचसुवर्णेनसमन्वितम् ॥ तैलेनपूरितंकृत्वाब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ४३ ॥ वार्षिकांश्चतुरोमासा
ञ्छाकानिपरिवर्जयेत् ॥ व्रतांतेहरिमुद्दिश्यपात्रंराजतमेववहि ॥ ४४ ॥ वस्त्रेणवेष्टितंशाकं[1]दशकेनप्रपूरितम् ॥ समभ्यर्च्ययथाश
क्त्याब्राह्मणान्वेदपारगान् ॥ ४५ ॥ तेभ्योदद्याद्दक्षिणयाव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ शिवसायुज्यमाप्नोतिप्रसादाच्छूलपाणिनः ॥ ४६ ॥

---

[1] मूलपत्रकरीराग्रफलकांडाधिरूढकम् ॥ त्वक्पुष्पंकवचंचेतिशाकंदशविधंस्मृतम् ।

गोधूमवर्जनंकृत्वाभोजनव्रतमाचरेत् ॥ कार्तिकेस्वर्णगोधूमान्वस्त्रंदत्वाऽश्वमेधकृत् ॥ ४७ ॥ गोधूमाःसर्वजंतूनांबलपुष्टिविवर्द्धनाः ॥
मुख्याश्चहव्यकव्येषुतस्मान्मेददतुश्रियम् ॥ ४८ ॥ आषाढादिचतुर्मासान्वृंताकंवर्जयेन्नरः ॥ कारवेल्लफलंवापितथालावुंपटोलकम् ॥
॥ ४९ ॥ यद्यत्फलंप्रियतरंतच्चापिपरिवर्जयेत् ॥ चातुर्मास्येततोवृत्तेरौप्याण्येतानिकारयेत् ॥ १५० ॥ मध्येविद्रुमयुक्तानिह्यर्चयित्वातु
शक्तितः ॥ दद्याद्दक्षिणयासार्द्धंब्राह्मणायातिभक्तितः ॥ ५१ ॥ अभीष्टंदेवमुद्दिश्यदेवोमेप्रीयतामिति ॥ सदीर्घमायुरारोग्यंपुत्रपौत्रान्सुरूप
ताम् ॥ ५२ ॥ अक्षय्यांसंततिंकीर्तिंलब्ध्वास्वर्गेमहीयते ॥ श्रावणेवर्जयेच्छाकंदधिभाद्रपदेतथा ॥ ५३ ॥ दुग्धमाश्वयुजेमासिकार्तिके
द्विदलंत्यजेत् ॥ चत्वार्येतानिनित्यानिचतुराश्रमवर्तिनाम् ॥ ५४ ॥ कूष्मांडंराजमाषांश्चमूलकंगृंजनंतथा ॥ करमर्दंचेक्षुदंडंचातुर्मास्ये
त्यजेन्नरः ॥ ५५ ॥ मसूरंबहुबीजंचवृंताकंचैववर्जयेत् ॥ नित्यान्येतानिविप्रेंद्रव्रतान्याहुर्मनीषिणः ॥ ५६ ॥ विशेषाद्बदरींधात्रीम
लावुंचिंचिणींत्यजेत् ॥ वार्षिकांश्चतुरोमासान्प्रसुप्तेचजनार्दने ॥ ५७ ॥ मंचखट्वादिशयनंवर्जयेद्भक्तिमान्नरः ॥ अनृतौवर्जयेद्भार्यामृ
तौगच्छन्नदुष्यति ॥ ५८ ॥ मधुवल्लींचशिग्रुंचचातुर्मास्येत्यजेन्नरः ॥ वृंताकंचकलिंगंचविल्वोदुंबराभिःसटा ॥ ५९ ॥ उदरेयस्यजीर्यंते
तस्यदूरतरोहरिः ॥ उपवासंतथानक्तमेकभक्तमयाचितम् ॥ १६० ॥ अशक्तस्तुयथाकुर्यात्सायंप्रातरखंडितम् ॥ स्नानपूजादिकंयस्तुसन
रोहरिलोकभाक् ॥ ६१ ॥ गीतवाद्यपरोविष्णोर्गांधर्वलोकमाप्नुयात् ॥ मधुत्यागीभवेद्राजापुरुषोगुडवर्जनात् ॥ ६२ ॥ लभेच्चसं
ततिंदीर्घांपुत्रपौत्रादिवर्धिनीम् ॥ तैलस्यवर्जनाद्राजन्सुदर्शांगःप्रजायते ॥ ६३ ॥ कौसुंभतैलसंत्यागाच्छत्रुनाशमवाप्नुयात् ॥ मधूकतै

लत्यागाच्चसुसौभाग्यफलंलभेत् ॥ ६४ ॥ कटुतिक्ताम्लमधुरकषायलवणान्रसान् ॥ वर्जयेत्सचवैरूप्यंदौर्गंध्यंनाप्नुयात्सदा ॥ ६५ ॥
पुष्पादिभोगत्यागेनस्वर्गेविद्याधरोभवेत् ॥ योगाभ्यासीभवेद्यस्तुसब्रह्मपदवीमियात् ॥ ६६ ॥ तांबूलवर्जनाद्रोगीसद्योमुक्तामयोभवेत् ॥
पादाभ्यंगपरित्यागाच्छिरोभ्यंगस्यपार्थिव ॥ ६७ ॥ दीप्तिमान्दीप्तकरणोयक्षद्रव्यपतिर्भवेत् ॥ दधिदुग्धपरित्यागीगोलोकंलभतेनरः॥६८॥
इंद्रलोकमवाप्नोतिस्थालीपाकविवर्जनात् ॥ एकांतरोपवासेनब्रह्मलोकेमहीयते ॥ ६९ ॥ चतुरोवार्षिकान्मासान्नखरोमाणिधारयेत् ॥ कल्प
स्थायीभवेद्राजन्सनरोनात्रसंशयः ॥ १७० ॥ नमोनारायणायेतिजपित्वानंतकंफलम् ॥ विष्णुपादांबुजस्पर्शात्कृतकृत्योभवेन्नरः ॥ ७१ ॥
लक्षप्रदक्षिणाभिर्यःसेवतेहरिमव्ययम् ॥ हंसयुक्तविमानेनसयातिवैष्णवींपुरीम् ॥ ७२ ॥ त्रिरात्रभोजनत्यागान्मोदतेदिविदेववत् ॥ परा
न्नवर्जनाद्राजन्देवोवैमानुषोभवेत् ॥ ७३ ॥ प्राजापत्यंचरेद्योवैचातुर्मास्येव्रतंनरः ॥ मुच्यतेपातकैःसर्वैस्त्रिविधैर्नात्रसंशयः ॥ ७४ ॥
तप्तकृच्छ्रातिकृच्छ्राभ्यांयःक्षिपेच्छयनंहरेः ॥ सयातिपरमंस्थानंपुनरावृत्तिवर्जितम् ॥ ७५ ॥ चांद्रायणेनयोराजन्क्षिपेन्मासचतुष्टयम् ॥
दिव्यदेहोभवेत्सोथशिवलोकंचगच्छति ॥ ७६ ॥ चातुर्मास्येनरोयोवैत्यजेदन्नादिभक्षणम् ॥ सगच्छेद्धरिसायुज्यंनभूयस्तुप्रजायते ॥
॥ ७७ ॥ भिक्षाभोजीनरोयोहिसभवेद्वेदपारगः ॥ पयोव्रतेनयोराजन्क्षिपेन्मासचतुष्टयम् ॥ ७८ ॥ तस्यवंशसमुच्छेदःकदाचिन्नोपपद्यते ॥
पंचगव्याशनःपार्थचांद्रायणफलंलभेत् ॥ ७९ ॥ दिनत्रयंजलत्यागान्नरोगैरभिभूयते ॥ एवमादिव्रतैःपार्थतुष्टिमायातिकेशवः ॥ १८० ॥
दुग्धाब्धिवीचिशयनेभगवाननंतोयस्मिन्दिनेस्वपितिचाथविबुध्यतेच ॥ तस्मिन्ननन्यमनसामुपवासभाजांपुंसांददातिचगतिंगरुडासनोऽसौ

॥ १८१ ॥ इतिश्रीभ० विष्णोःशयन्येकादशीमाहात्म्यंसंपूर्णम् ॥ अथश्रावणकृष्णैकादशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ आषाढशुक्ल
पक्षेतुयद्देवशयनव्रतम् ॥ तन्मयाश्रुतपूर्वंहिपुराणेबहुविस्तरम् ॥१॥ श्रावणेकृष्णपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत्॥एतत्कथयगोविंदवासुदेवनमो
स्तुते ॥२ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिव्रतंपापप्रणाशनम् ॥ नारदायपुराराजन्पृच्छतेचापितामहः॥३॥परंयदुक्तवांस्तातातदहं
तेवदामिच ॥नारदउवाच॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामित्वत्तोहंकमलासन ॥४॥श्रावणस्यासितपक्षेकिंनामैकादशीभवेत्॥कोदेवःकोविधिस्तस्याः
किंपुण्यंकथयप्रभो ॥ ५ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाब्रह्मावचनमब्रवीत् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणुनारदतेवच्मिलोकानांहितकाम्यया ॥ ६ ॥ श्रावणे
कादशीकृष्णाकामिकेतिचनामतः ॥ तस्याःश्रवणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ॥ ७ ॥ तस्यांयःपूजयेद्देवंशंखचक्रगदाधरम् ॥ श्रीधराख्यंहरिं
विष्णुंमाधवंमधुसूदनम् ॥ ८ ॥ यजतेध्यायतेयोवैतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ नगंगायांनकाश्यांवैनैमिषेनचपुष्करे ॥ ९ ॥ तत्फलंसमवाप्नो
तियत्फलंविष्णुपूजनात् ॥ केदारेचकुरुक्षेत्रेराहुग्रस्तेदिवाकरे ॥ १० ॥ नतत्फलमवाप्नोतियत्फलंकृष्णपूजनात् ॥ गोदावर्यांगुरौसिंहेव्यती
पातेचगंडके ॥ ११ ॥ नतत्फलमवाप्नोतियत्फलंकृष्णपूजनात् ॥ ससागरवनोपेतांयोददातिवसुंधराम् ॥ १२ ॥ कामिकाव्रतकारीचह्युभौ
समफलौस्मृतौ ॥ प्रसूयमानांयोधेनुंदद्यात्सोपस्करांनरः ॥ १३ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिकामिकाव्रतकारकः ॥ श्रावणेश्रीधरंदेवंपूजयेद्योनरो
त्तमः ॥ १४ ॥ तेनैवपूजितादेवागंधर्वोरगपन्नगाः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकामिकादिवसेहरिः ॥ १५ ॥ पूजनीयोयथाशक्त्यामनुष्यैःपापभीरु
भिः ॥ संसारार्णवमग्नायेपापपंकसमाकुलाः ॥ १६ ॥ तेषामुद्धरणार्थायकामिकाव्रतमुत्तमम् ॥ नातःपरतराकाचित्पवित्रापापहारिणी

॥ १७ ॥ एवंनारदजानीहिस्वयमाहपुराहरिः ॥ आध्यात्मविद्यानिरतैर्यत्फलंप्राप्यतेनरैः ॥ १८ ॥ ततोबहुतरंविद्धिकामिकाव्रतसेवनात् ॥
रात्रौजागरणंकुर्यात्कामिकाव्रतकृन्नरः ॥ १९ ॥ नपश्यतियमंरौद्रंनैवपश्यतिदुर्गतिम् ॥ नगच्छतिकुयोनिंचकामिकाव्रतसेवनात् ॥ २० ॥
कामिकायाव्रतेनैवकैवल्यंयोगिनोगताः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकर्तव्यानियतात्मभिः ॥ २१ ॥ तुलसीप्रभवैःपत्रैर्योनरःपूजयेद्धरिम् ॥ नवै
सलिप्यतेपापैःपद्मपत्रमिवांभसा ॥ २२ ॥ सुवर्णभारमेकंतुरजतंचचतुर्गुणम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतितुलसीदलपूजनात् ॥२३॥ रत्नमौक्तिकवै
दूर्यप्रवालादिभिरर्चितः ॥ नतुष्यतितथाविष्णुस्तुलसीपूजनाद्यथा ॥ २४ ॥ तुलसीमंजरीभिस्तुपूजितोयेनकेशवः ॥आजन्मकृतपापस्यते
नसंमार्जितालिपिः॥२५॥यादृष्टानिखिलाघसंघशमनीस्पृष्टावपुःपावनीरोगाणामभिवंदितानिरसिनीसिक्तांतकत्रासिनी॥प्रत्यासत्तिविधायिनी
भगवतःकृष्णस्यसंरोपितान्यस्तातच्चरणेविमुक्तिफदातस्यैतुलस्यैनमः ॥ २६ ॥ दीपंददातियोमर्त्योदिवारात्रौहरेर्दिने ॥ तस्यपुण्यस्यसं
ख्यानंचित्रगुप्तोपिवेत्तिन ॥ २७ ॥ कृष्णाग्रेदीपकोयस्यज्वलेदेकादशीदिने ॥ पितरस्तस्यतृप्यंतिअमृतेनदिविस्थिताः ॥ २८ ॥ घृतेन
दीपंप्रज्वाल्यतिलतैलेन[2]वापुनः ॥ प्रयातिसूर्यलोकेसौदीपकोटिशतैर्वृतः ॥ २९ ॥ अयंतवाग्रेकथितःकामिकामहिमामया ॥ अतोनरैःप्रक
र्तव्यासर्वपातकहारिणी ॥ ३० ॥ ब्रह्महत्यापहरणीभ्रूणहत्याविनाशिनी ॥ त्रिदिवस्थानदात्रीचमहापुण्यफलप्रदा ॥ ३१ ॥ श्रुत्वामाहा
त्म्यमेतस्यानरःश्रद्धासमन्वितः ॥ विष्णुलोकमवाप्नोतिसर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ३२ ॥ इतिश्रीब्रह्मवै०पुराणेश्रावणकृष्णैकादश्याःकामिका

---

[1] ददतोयत्फलंभवतीतिशेषः । [2] योददेत्इत्यपि पाठः ।

यामाहात्म्यंसमाप्तम् ॥ अथश्रावणशुक्लैकादशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ श्रावणस्यसितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ कथयस्वप्रसादेनम
माग्रेमधुसूदन ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुष्वावहितोराजन्कथांपापहरांपराम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ॥ २ ॥ द्वापर
स्ययुगस्यादौपुरामाहिष्मतीपुरे ॥ राजामहीजिदाख्यातोराज्यंपालयतिस्वकम् ॥ ३ ॥ पुत्रहीनस्यतस्यैवनतद्राज्यंसुखप्रदम् ॥ अपुत्रस्य
सुखंनास्तिइहलोकेपरत्रच ॥ ४ ॥ यततोऽस्यसुतप्राप्तौकालोबहुतरोगतः ॥ नप्राप्तश्चसुतोराज्ञासर्वसौख्यप्रदोनृणाम् ॥ ५ ॥ दृष्ट्वात्मानंप्र
वयसंराजाचिंतापरोऽभवत् ॥ सदोगतः प्रजामध्यइदंवचनमब्रवीत् ॥ ६ ॥ इहजन्मनिभोलोकानमयापातकंकृतम् ॥ अन्यायोपार्जितंवित्तं
क्षिप्तंकोशेमयानहि ॥ ७ ॥ ब्रह्मस्वंदेवद्रविणंनगृहीतंमयाक्वचित् ॥ न्यासापहारोनकृतःपरस्यबहुपापदः ॥ ८ ॥ सुतवत्पालितालोकाधर्मेण
विजितामही ॥ दुष्टेषुपातितोदंडोबंधुपुत्रोपमेष्वापि ॥ ९ ॥ शिष्टाःसुपूजितालोकाद्वेष्याश्चापिमहाजनाः ॥ इत्येवंव्रजतोमार्गेधर्मयुक्तेद्विजो
त्तमाः ॥ कस्मान्ममगृहेपुत्रोनजातस्तद्विचार्यताम् ॥ १० ॥ इतिवाक्यंद्विजाःश्रुत्वासप्रजाःसपुरोहिताः ॥ मंत्रयित्वानृपहितंजग्मुस्तेगहनं
वनम् ॥ ११ ॥ इतस्ततश्चपश्यंतश्चाश्रमानृषिसेवितान् ॥ नृपतेर्हितमिच्छंतोददृशुर्मुनिसत्तमम् ॥ १२ ॥ तप्यमानंतपोघोरंचिदानंदंनिराम
यम् ॥ निराहारंजितात्मानंजितक्रोधंसनातनम्॥१३॥ लोमशंधर्मतत्त्वज्ञंसर्वशास्त्रविशारदम् ॥ दीर्घायुषंमहात्मानमनेकब्रह्मसंमितम्॥१४॥
कल्पेगतेयस्यैकस्मिन्नेकंलोमविशीर्यते ॥ अतोलोमशनामानंत्रिकालज्ञंमहामुनिम्॥१५॥तंदृष्ट्वाहर्षिताःसर्वआजग्मुस्तस्यसन्निधिम् ॥ यथा
न्यायंयथार्हंतेनमश्चक्रुर्यथोदितम् ॥ १६ ॥ विनयावनताःसर्वऊचुश्चैवपरस्परम् ॥ अस्मद्भाग्यवशादेवप्राप्तोयंमुनिसत्तमः ॥ १७ ॥ तांस्तथा

प्रणतान्दृष्ट्वाह्युवाचमुनिसत्तमः ॥ लोमशउवाच ॥ किमर्थमिहसंप्राप्ताःकथयध्वंचकारणम् ॥१८॥मद्दर्शनाल्हादगिराभवंतःस्तुवतेकिमु॥असं
शयंकरिष्यामिभवतांयद्धितंभवेत्॥१९॥परोपकृतयेजन्ममादृशानांनसंशयः ॥ जनाऊचुः ॥ श्रूयतामभिधास्यामोवयमागमकारणम्॥२०॥
संशयच्छेदनार्थायतवसन्निधिमागताः॥पद्मयोनेःपरतरस्त्वत्तःश्रेष्ठोनविद्यते ॥२१ ॥ अतःकार्यवशात्प्राप्ताःसमीपंभवतोवयम् ॥ महीजिन्ना
मराजासौपुत्रहीनोस्तिसांप्रतम् ॥ २२ ॥ वयंतस्यप्रजाब्रह्मन्पुत्रवत्तेनपालिताः ॥ तंपुत्ररहितंदृष्ट्वातस्यदुःखेनदुःखिताः ॥ २३ ॥ तपःक
र्तुमिहायातामतिंकृत्वातुनैष्ठिकीम् ॥ तस्यभाग्यवशाद्दृष्टस्त्वमस्माभिर्द्विजोत्तम ॥ २४ ॥ महतांदर्शनेनैवकार्यसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ उ
पदेशंवदमुनेराज्ञःपुत्रोयथाभवेत् ॥ २५ ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वामुहूर्तंध्यानमास्थितः ॥ प्रत्युवाचमुनिर्ज्ञात्वातस्यजन्मपुरातनम् ॥ २६ ॥
लोमशउवाच ॥ पूर्वजन्मनिवैश्योयंधनहीनोनृशंसकृत् ॥ वाणिज्यकर्मनिरतोग्रामाद्ग्रामांतरंभ्रमन् ॥ २७ ॥ ज्येष्ठेमासिसितेपक्षेद्वादशी
दिवसेतथा ॥ मध्याह्नेद्युमणौप्राप्तेग्रामसीम्नितृषाकुलः ॥ २८ ॥ रम्यंजलाशयंदृष्ट्वाजलपानेमनोदधौ ॥ सद्यःसूतासवत्साचधेनुस्तत्र
समागता ॥ २९ ॥ तृषातुरानिदाघार्तातस्यचापःपपौतुसा ॥ पिबंतींवारयित्वातामसौतोयंस्वयंपपौ ॥ ३० ॥ कर्मणस्तस्यपाके
नपुत्रहीनोनृपोऽभवत् ॥ पूर्वजन्मकृतात्पुण्यात्प्राप्तंराज्यमकंटकम् ॥ ३१ ॥ जनाऊचुः ॥ पुण्यात्पापंक्षयंयातिपुराणेश्रूयतेमुने ॥ पुण्यो
पदेशंकथययेनपापक्षयोभवेत् ॥ ३२ ॥ यथाभवत्प्रसादेनपुत्रोस्यभवितातथा ॥ लोमशउवाच ॥ श्रावणेशुक्लपक्षेतुपुत्रदानामविश्रुता ॥
॥ ३३ ॥ एकादशीतिथिश्चास्तिकुरुध्वंतद्व्रतंजनाः ॥ यथाविधियथान्याय्यंयथोक्तंजागरान्वितम् ॥ ३४ ॥ तस्याःपुण्यंसुविमलंदेयं

नृपतयेजनाः ॥ एवंकृतेसुनियतंराज्ञःपुत्रोभविष्यति ॥ ३५ ॥ श्रुत्वातेलोमशवचस्तंप्रणम्यद्विजोत्तमम् ॥ प्रजग्मुःस्वगृहान्सर्वेहर्षो
त्फुल्लविलोचनाः ॥ श्रावणंतुसमासाद्यस्मृत्वालोमशभाषितम् ॥ ३६ ॥ राज्ञासहव्रतंचक्रुःसर्वेश्रद्धासमन्विताः ॥ द्वादशीदिवसेपुण्यंद
दुर्नृपतयेजनाः ॥ ३७ ॥ दत्तेपुण्येतुसाराज्ञीगर्भमाधत्तशोभनम् ॥ प्राप्तेप्रसवकालेसासुषुवेपुत्रमूर्जितम् ॥ ३८ ॥ एवमेषानृपश्रेष्ठ
पुत्रदानामविश्रुता ॥ कर्तव्यासुखमिच्छद्भिरिहलोकेपरत्रच ॥ ३९ ॥ श्रुत्वामाहात्म्यमेतस्याःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ इहपुत्रसुखंप्राप्यपरत्र
स्वर्गतिंलभेत् ॥ ४० ॥ इतिश्रीभ० पुत्रदाख्यश्रावणशुक्लैकादशीमा०समाप्तम् ॥ अथभाद्रपदकृष्णैकादशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ भा
द्रस्यकृष्णपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंकथयस्वजनार्दन ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुष्वैकमनाराजन्कथयिष्या
मिविस्तरात् ॥ अजेतिनाम्नाविख्यातासर्वपापप्रणाशिनी ॥ २ ॥ पूजयित्वाहृषीकेशंव्रतंतस्याःकरोतियः ॥ पापानितस्यनश्यंतिव्रतस्यश्रव
णादपि ॥ ३ ॥ नातःपरतराराजँल्लोकद्वयहितावहा ॥ सत्यमुक्तंमयाह्ये[1]तन्नासत्यंभाषितंमम ॥ ४ ॥ हरिश्चंद्रइतिख्यातोबभूवनृपतिःपुरा ॥
चक्रवर्तीसत्यसंधःसमस्तायाभुवःपतिः ॥ ५ ॥ कस्यापिकर्मणोयोगाद्राज्यभ्रष्टोबभूवसः ॥ विक्रीयवनितांपुत्रंसचकारात्मविक्रयम् ॥
॥ ६ ॥ पुल्कसस्यचदासत्वंगतोराजासपुण्यकृत् ॥ सत्यमालंब्यराजेंद्रमृतचैलापहारकः ॥ ७ ॥ सोभवन्नृपतिश्रेष्ठोनसत्याच्चलितस्तथा ॥
एवंगतस्यनृपतेर्बहवोवत्सरागताः ॥ ८ ॥ ततश्चिंतापरोराजाबभूवात्यंतदुःखितः ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिनिष्कृतिर्मेकथंभवेत् ॥ ९ ॥

---

[1] नात्रमिथ्याकिंचिन्नृपोत्तमेतिपाठः ।

इतिचिंतयतस्तस्यमग्नस्यवृजिनार्णवे ॥ आजगाममुनिः[१]कश्चिज्ज्ञात्वाराजानमातुरम् ॥ १० ॥ परोपकरणार्थायनिर्मितोब्रह्मणाद्विजः ॥
सतंदृष्ट्वाद्विजवरंननामनृपसत्तमः ॥ ११ ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वागौतमस्याग्रतःस्थितः ॥ कथयामासवृत्तांतमात्मनोदुःखसंयुतम् ॥
॥ १२ ॥ श्रुत्वानृपतिवाक्यानिगौतमोविस्मयान्वितः ॥ उपदेशंनृपतयेव्रतस्यास्यमुनिर्ददौ ॥ १३ ॥ मासिभाद्रपदेराजन्कृष्णप
क्षेतुशोभना ॥ एकादशिसमाख्याताअजानाम्नातिपुण्यदा ॥ १४ ॥ तस्याःकुरुव्रतंराजन्पापनाशोभविष्यति ॥ तवभाग्यवशादेपासत्त
मेह्निसमागता ॥ १५ ॥ उपवासपरोभूत्वारात्रौजागरणंकुरु ॥ एवंतस्याव्रतेचीर्णेसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ १६ ॥ तवपुण्यप्रभावेणचा
गतोहंनृपोत्तम ॥ इत्येवंकथयित्वातुमुनिरंतरधीयत ॥ १७ ॥ मुनिवाक्यंनृपःश्रुत्वाचकारव्रतमुत्तमम् ॥ कृतेतस्मिन्व्रतेराज्ञःपापस्यां
तोऽभवत्क्षणात् ॥ १८ ॥ श्रूयतांराजशार्दूलप्रभावोस्यव्रतस्यच ॥ यद्दुःखंबहुभिर्वर्षैर्भोक्तव्यंतत्क्षयोभवेत् ॥ १९ ॥ निस्तीर्णदुः
खोराजासीद्व्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ पत्न्यासहसमायोगंपुत्रजीवनमापसः ॥ २० ॥ देवदुंदुभयोनेदुःपुष्पवर्षमभूद्दिवः ॥ एकादश्याःप्रभा
वेणप्राप्तंराज्यमकंटकम् ॥ २१ ॥ स्वर्गलेभेहरिश्चंद्रःसपुरःसपरिच्छदः ॥ ईदृग्विधंव्रतंराजन्येकुर्वंतिद्विजोत्तमाः ॥ २२ ॥ सर्वपापवि
निर्मुक्तास्त्रिदिवंयांतितेध्रुवम् ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्नश्वमेधफलंभवेत् ॥ २३ ॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपु० भाद्र० कृष्णायाअजानाम्न्या
एकादश्यामा० समाप्तम् ॥ ॥ अथभाद्रपदशुक्लैकादशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ नभस्यसितपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ कोदेवः

---

[१] गौतमः ।

कोविधिस्तस्याःकिंपुण्यंचवदस्वनः ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयामिमहापुण्यांस्वर्गमोक्षप्रदायिनीम् ॥ वामनैकादशींराजन्सर्वपाप
हरांपराम् ॥ २ ॥ इमामेवजयंत्याख्यांप्राहुरेकादशींनृप ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ ३ ॥ पापिनांपापशमनंजयंती
व्रतमुत्तमम् ॥ नातःपरतराराजन्नैवमोक्षप्रदायिनी ॥ ४ ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्यागतिमिच्छता ॥ वैष्णवैर्ममभक्तैस्तुमनुजैर्मत्प
रायणैः ॥ ५ ॥ नभस्येवामनोयैस्तुपूजितस्तैर्जगत्रयम् ॥ पूजितंनात्रसंदेहस्तेयांतिहरिसन्निधिम् ॥ ६ ॥ वामनःपूजितोयेनकमलैः
कमलेक्षणः ॥ नभस्यसितपक्षेतुजयंत्येकादशीदिने ॥ ७ ॥ तेनार्चितंजगत्सर्वंत्रयोदेवाःसनातनाः॥एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्योहरिवासरः
॥८॥अस्मिन्कृतेनकर्तव्यंकिंचिदस्तिजगत्रये॥अस्यांप्रसुप्तोभगवानेत्यंगपरिवर्तनम् ॥९॥ तस्मादेनांजनाःसर्वेवदंतिपरिवर्तिनीम्॥युधिष्ठिरउ
वाच ॥ संशयोस्तिमहान्मह्यंश्रूयतांचजनार्दन ॥१०॥ कथंसुप्तोसिदेवेशकथंयास्यंगवर्तनम् ॥ किमर्थंदेवदेवेशबलिर्बद्धस्त्वयासुरः ॥११॥
संतुष्टाःपृथिवीदेवाःकिमकुर्वञ्जनार्दन ॥ कोविधिःकिंव्रतंचैवचातुर्मास्यमुपासताम् ॥ १२ ॥ त्वयिसुप्तेजगन्नाथकिंकुर्वंतिजनाःप्रभो ॥
एतद्विस्तरतोब्रूहिसंशयंहरमेप्रभो ॥ १३ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ श्रूयतांराजशार्दूलकथांपापहरांपराम् ॥ बलिर्वैदानवःपूर्वमासीत्त्रेतायुगे
नृप ॥ १४ ॥ अपूजयच्चमांनित्यंमद्भक्तोमत्परायणः ॥ जपैस्तुविविधैःसूक्तैर्यजतेमांसनित्यशः ॥ १५ ॥ द्विजानांपूजकोनित्यंयज्ञकर्मकृता
शयः ॥ परंत्विंद्रकृतद्वेषोदेवलोकमजीजयत् ॥ १६ ॥ मद्दत्तमिहलोकश्चजितस्तेनमहात्मना ॥ विलोक्यचततःसर्वेदेवाःसंहत्यमंत्र

यन् ॥ १७ ॥ सर्वैर्मिलित्वागंतव्यंदेवंविज्ञापितुंप्रभुम् ॥ ततश्चदेवऋषिभिःसाकमिंद्रोगतःप्रभुंम् ॥ १८ ॥ शिरसाह्यवनींगत्वास्तुतइंदेण
सूक्तिभिः ॥ गुरुणादैवतैःसार्द्धंबहुधापूजितोह्यहम् ॥ १९ ॥ ततोवामनरूपेणह्यवतीर्णश्चपंचमः ॥ अत्युग्ररूपेणतदासर्वब्रह्मांडरूपिणा
॥ २० ॥ बालकेनजितःसोथसत्यमालंब्यतस्थिवान् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ त्वयावामनरूपेणसोसुरश्चजितःकथम् ॥ २१ ॥ एतत्कथयदेवे
शमह्यंभक्तायविस्तरात् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ मयालीकेनसबलिःप्रार्थितोबटुरूपिणा ॥ २२ ॥ पदत्रयमितांभूमिंदेहिमेभुवनत्रयम् ॥ दत्तं
भवतितेराजन्नात्रकार्याविचारणा ॥ २३ ॥ इत्युक्तश्चमयाराजादत्तवांस्त्रिपदांभुवम् ॥ संकल्पमात्राद्ववृधेदेहस्त्रैविक्रमःपरम् ॥ २४ ॥ भूर्लोके
तुकृतौपादौभुवर्लोकेतुजानुनी ॥ स्वर्लोकेतुकटिन्यस्यमहर्लोकेतथोदरम् ॥ २५ ॥ जनलोकेतुहृदयंतपोलोकेचकंठकम् ॥ सत्यलोकेसुखं
स्थाप्यउत्तमांगंतथोर्ध्व[2]तः ॥ २६ ॥ चंद्रसूर्यग्रहाश्चैवभगणोयोगसंयुतः ॥ सेंद्राश्चैवतदादेवानागाःशेषादयःपरे ॥ २७ ॥ अस्तुवन्वेदसंभूतैः
सूक्तैश्चविविधैस्तुमाम् ॥ करेगृहीत्वातुबलिमब्रुवंवचनंतदा ॥ २८ ॥ एकेनपूरितापृथ्वीद्वितीयेनत्रिविष्टपम् ॥ तृतीयस्यतुपादस्यस्थानंदेहि
ममानघ ॥ २९ ॥ एवमुक्तेमयासोपिमस्तकंदत्तवान्बलिः ॥ ततोवैमस्तकेह्येकंपदंदत्तंमयातदा ॥ ३० ॥ क्षिप्तोरसातलेराजन्दानवोममपू
जकः ॥ विनयावनतंदृष्ट्वाप्रसन्नोस्मिजनार्दनः ॥ ३१ ॥ बलेवसामिसततंसन्निधौतवमानद ॥ इत्यवोचंमहाभागंबलिंवैरोचनिंतदा ॥ ३२ ॥
नभस्यशुक्लपक्षेतुपरिवर्तिनिवासरे ॥ ममैकातत्रमूर्तिश्चबलिमाश्रित्यतिष्ठति ॥ ३३ ॥ द्वितीयाशेषपृष्ठेवैक्षीराब्धौसागरोत्तमे ॥ सुप्ताभवति

---

१ मामितिशेषः । २ कृतामितिशेषः ।

भोभूपयावच्चायातिकार्तिकी ॥ ३४ ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्यैषाप्रयत्नतः ॥ एकादशीमहापुण्यापवित्रापापहारिणी ॥ ३५ ॥ अस्यां
प्रसुप्तोभगवानेत्यंगपरिवर्तनम् ॥ एतस्यांपूजयेद्देवंत्रैलोक्यस्यपितामहम् ॥ ३६ ॥ दधिदानंप्रकर्तव्यंरौप्यतंडुलसंयुतम् ॥
रात्रौजागरणंकृत्वामुक्तोभवतिमानवः ॥ ३७ ॥ एवंयःकुरुतेराजन्नेकादश्याव्रतंशुभम् ॥ सर्वपापहरंचैवभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ ३८ ॥
सदेवलोकंसंप्राप्यभ्राजतेचंद्रमायथा ॥ शृणुयाच्चैवयोमर्त्यःकथांपापहरांपराम् ॥ अश्वमेधसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ३९ ॥ इतिश्री
स्कं० भाद्र० शुक्लायाः परिवर्तिनीनामैकादश्यामा० समाप्तम् ॥ ॥ अथाश्विनकृष्णैकादशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कथयस्वप्रसादे
नममाग्रेमधुसूदन ॥ आश्विनेकृष्णपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ आश्विनस्यासितेपक्षेइंदिरानामनामतः ॥ तस्या
व्रतप्रभावेणमहापापंप्रणश्यति ॥ २ ॥ अधोयोनिगतानांचपितॄणांगतिदायिनी ॥ शृणुष्वावहितोराजन्कथांपापहरांपराम् ॥ ३ ॥ यस्याः
श्रवणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ॥ पुराकृतयुगेराजाबभूवरिपुसूदनः ॥ ४ ॥ इंद्रसेनइतिख्यातःपुरींमाहिष्मतींप्रति ॥ सराज्यंपालया
मासधर्मेणयशसाऽन्वितः ॥ ५ ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तोधनधान्यसमन्वितः ॥ माहिष्मत्यधिपोराजाविष्णुभक्तिपरायणः ॥ ६ ॥ जपन्
गोविंदनामानिमुक्तिदानिनराधिपः ॥ ध्यानेनकालंनयातिनित्यमध्यात्मचिंतकः ॥ ७ ॥ एकस्मिन्दिवसेराज्ञिसुखासीनेसदोगते ॥ अवती
र्यांगमद्धीमानंबरान्नारदोमुनिः ॥ ८ ॥ तमागतमभिप्रेक्ष्यप्रत्युत्थायकृतांजलिः ॥ पूजयित्वार्घविधिनाचासनेसंन्यवेशयत् ॥ ९ ॥ सुखो
पविष्टःसमुनिःप्रत्युवाचनृपोत्तमम् ॥ कुशलंतवराजेंद्रसप्तस्वंगेषुवर्तते ॥ १० ॥ धर्मेमतिर्वर्ततेतेविष्णुभक्तिरतिस्तथा ॥ इतिवाक्यंतुदे

षर्षेःश्रुत्वाराजातमब्रवीत् ॥११॥ राजोवाच॥त्वत्प्रसादान्मुनिश्रेष्ठसर्वत्रकुशलंमम ॥ अद्यक्रतुक्रियाःसर्वाःसफलास्तवदर्शनात् ॥१२ ॥ प्रसा
दंकुरुविप्रर्षेब्रह्मागमनकारणम् ॥ इतिराज्ञोवचःश्रुत्वादेवर्षिर्वाक्यमब्रवीत् ॥ १३ ॥ नारदउवाच ॥ श्रूयतांराजशार्दूलमद्वचोविस्मय
प्रदम् ॥ ब्रह्मलोकादहंप्राप्तोयमलोकंद्विजोत्तम ॥ १४ ॥ शमनेनार्चितोभक्त्याउपविष्टोवरासने ॥ धर्मशीलःसत्यवांस्तुभास्करिंसमुपास
ते ॥ १५ ॥ बहुपुण्यप्रकर्ताचव्रतवैकल्यदोषतः ॥ सभायांश्राद्धदेवस्यमयादृष्टःपितातव ॥ १६ ॥ कथितस्तेनसंदेशस्तंनिबोधजने
श्वर ॥ इंद्रसेनइतिख्यातोराजामाहिष्मतीप्रभुः ॥ १७ ॥ तस्याग्रेकथयब्रह्मन्स्थितंमांयमसन्निधौ ॥ केनापिचांतरायेणपूर्वजन्मोद्भवेनवै ॥
॥ १८ ॥ स्वर्गंप्रेषयमांपुत्रइंदिराव्रतदानतः ॥ इत्युक्तोहंसमायातःसमीपंतवपार्थिव ॥ १९ ॥ पितुःस्वर्गतयेराजन्निंदिराव्रतमाचर ॥ तेन
व्रतप्रभावेणस्वर्गंयास्यातितेपिता ॥ २० ॥ राजोवाच ॥ कथयस्वप्रसादेनभगवन्निंदिराव्रतम् ॥ विधिनाकेनकर्तव्यंकस्मिन्पक्षेतिथौतथा
॥ नारदउवाच ॥ शृणुराजन्हितंवच्मिव्रतस्यास्यविधिंशुभम् ॥ आश्विनस्यासितेपक्षेदशमीदिवसेशुभे ॥२२॥ प्रातःस्नानंप्रकुर्वीतश्रद्धायुक्ते
नचेतसा॥ततोमध्याह्नसमयेस्नानंकृत्वाबहिर्जले२३पितॄणांप्रीतयेश्राद्धंकुर्याच्छ्रद्धासमन्वितः॥एकभक्तंततःकृत्वारात्रौभूमौशयीतच २४प्रभा
तेविमलेजातेप्राप्तेचैकादशीदिने ॥ मुखंप्रक्षालनंकुर्याद्दंतधावनपूर्वकम् ॥ २५ ॥ उपवासस्यनियमंगृह्णीयाद्भक्तिभावतः ॥ अद्यस्थित्वानिरा
हारःसर्वभोगविवर्जितः॥२६॥श्वोभोक्ष्येपुंडरीकाक्षशरणंमेभवाच्युत ॥ इत्येवंनियमंकृत्वामध्याह्नसमयेतथा॥२७॥शालग्रामशिलाग्रेतुश्राद्धं
कृत्वायथाविधि ॥ भोजयित्वाद्विजाञ्छुद्धान्दक्षिणाभिःसुपूजितान् ॥२८॥ पितृशेषंसमाघ्रायगवेदद्याद्विचक्षणः॥पूजयित्वाहृषीकेशंधूपगंधा

दिभिस्तथा॥२९॥रात्रौजागरणंकुर्यात्केशवस्यसमीपतः॥ ततःप्रभातसमयेसंप्राप्तेद्वादशीदिने॥३०॥अर्चयित्वाहरिंभक्त्याभोजयित्वाद्विजा
नथ ॥ बंधुदौहित्रपुत्राद्यैःस्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ ३१ ॥ अनेनविधिनाराजन्कुरुव्रतमतंद्रितः ॥ विष्णुलोकंप्रयास्यंतिपितरस्तवभूपते
॥ ३२ ॥ इत्युक्त्वानृपतिंराजन्मुनिरंतरधीयत ॥ यथोक्तविधिनाराजाचकारव्रतमुत्तमम् ॥ ॥ ३३ ॥ अंतःपुरेणसहितःपुत्रभृत्यसमन्वितः ॥
कृतेव्रतेतुकौंतेयपुष्पवृष्टिरभूद्दिवः ॥ ३४ ॥ तत्पितागरुडारूढोजगामहरिमंदिरम् ॥ इंद्रसेनोपिराजर्षिःकृत्वाराज्यमकंटकम् ॥ ३५ ॥ रा
ज्येनिवेश्यतनयंजगामात्रिदिवंस्वयम् ॥ इंदिराव्रतमाहात्म्यंतवाग्रेकथितंमया ॥ ३६ ॥ पठनाच्छ्रवणाच्चास्यसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ भुक्त्वेहानि
खिलान्भोगान्विष्णुलोकेवसेच्चिरम् ॥ ३७ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तपु० आश्वि०कृष्णैकादश्याइंदिरानाम्न्यामाहा०समाप्तम् ॥ अथाश्विनशुक्लैका
दशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कथयस्वप्रसादेनभगवन्मधुसूदन ॥ इषस्यशुक्लपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
शृणुराजेंद्रवक्ष्यामिमाहात्म्यंपापनाशनम् ॥ शुक्लपक्षेचाश्वयुजिभवेदेकादशीतुया ॥ २ ॥ पाशांकुशेतिविख्यातासर्वपापहरापरा ॥ पद्मना
भाभिधानंतुपूजयेत्तत्रमानवः ॥ ३ ॥ सर्वाभीष्टफलप्राप्त्यैस्वर्गमोक्षप्रदंनृणाम् ॥ तपस्तप्त्वानरस्तीव्रंचिरंसुनियतेंद्रियः ॥ ४ ॥ यत्फलं
समवाप्नोतितन्नत्वागरुडध्वजम् ॥ कृत्वापिबहुशःपापंनरोमोहसमन्वितः ॥ ५ ॥ नयातिनरकंघोरंनत्वापापहरंहरिम् ॥ पृथिव्यांयानितीर्था
निपुण्यान्यायतनानिच ॥ ६ ॥ तानिसर्वाण्यवाप्नोतिविष्णोर्नामानुकीर्तनात् ॥ देवंशार्ङ्गधरंविष्णुंयेप्रपन्नाजनार्दनम् ॥ ७ ॥ नतेषांयमलो
कश्चनृणांवैजायतेक्वचित्॥उपोष्यैकादशीमेकांप्रसंगेनापिमानवाः॥८॥ नयांतियातनांयामींपापंकृत्वापिदारुणम् ॥ वैष्णवःपुरुषोभूत्वाशिव

निंदांकरोतियः ॥ ९ ॥ योनिंदेद्वैष्णवंलोकेसयातिनरकंध्रुवम् ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ १० ॥ एकादश्युपवासस्यकलां
नार्हतिषोडशीम् ॥ एकादशीसमंपुण्यंकिंचिल्लोकेनविद्यते ॥ ११ ॥ नेदृशंपावनंकिंचित्त्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ यादृशंपद्मनाभस्यदिनंपातक
हानिदम् ॥१२॥ तावत्पापानितिष्ठंतिदेहेऽस्मिन्मनुजाधिप ॥ यावन्नोपोष्यतेभक्त्यापद्मनाभदिनंशुभम् ॥ व्याजेनोपोषितमपिनदर्शयतिभा
स्करिम् ॥१३॥ स्वर्गमोक्षप्रदाह्येषाशरीरारोग्यदायिनी॥सुकलत्रप्रदाह्येषाधनधान्यप्रदायिनी॥१४॥नगंगानगयाराजन्नकाशीनचपुष्करम् ॥
नचापिकौरवंक्षेत्रंपुण्यंभूपहरेर्दिनात् ॥ १५ ॥ रात्रौजागरणंकृत्वासमुपोष्यहरेर्दिनम् ॥ अनायासेनभूपालप्राप्यतेवैष्णवंपदम् ॥ १६ ॥
दशवैमातृकेपक्षेदशराजेंद्रपैतृके ॥ प्रियायादशपक्षेतुपुरुषानुद्धरेन्नरः ॥ १७ ॥ चतुर्भुजादिव्यरूपानागारिकृतकेतनाः ॥ स्रग्विणःपीतव
स्त्राश्चप्रयांतिहरिमंदिरम् ॥ १८ ॥ बालत्वेयौवनेचैववृद्धत्वेपिनृपोत्तम ॥ उपोष्यद्वादशींनूनंनैतिपापोपिदुर्गतिम् ॥ १९ ॥ पाशांकुशामु
पोष्यैवआश्विनेचासितेतरे ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोहरिलोकंसगच्छति ॥ २० ॥ दत्वाहेमतिलान्भूमिंगामन्नमुदकंतथा ॥ उपानद्वस्त्रछत्रा
दिनपश्यतियमंनरः ॥ २१ ॥ यस्यपुण्यविहीनानिदिनान्यपगतानिच ॥ सलोहकारभस्त्रेवश्वसन्नपिनजीवति ॥ २२ ॥ अवंध्यंदिवसं
कुर्याद्दरिद्रोपिनृपोत्तम ॥ समाचरन्यथाशक्तिस्नानदानादिकाःक्रियाः ॥ २३ ॥ तडागारामसौधानांसत्राणांपुण्यकर्मणाम् ॥ कर्तारोनै
वपश्यंतिधीरास्तांयमयातनाम् ॥ २४ ॥ दीर्घायुषोधनाढ्याश्चकुलीनारोगवर्जिताः ॥ दृश्यंतेमानवालोकेपुण्यकर्त्तारईदृशाः ॥ २५ ॥
किमत्रबहुनोक्तेनयांत्यधर्मेणदुर्गतिम् ॥ आरोहंतिदिवंधर्मैर्नात्रकार्याविचारणा ॥ २६ ॥ इतितेकथितंराजन्यत्पृष्टोहंत्वयानघ ॥ पाशां

कुशायामाहात्म्यंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ २७ ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपु०आश्वि०शुक्लैकादश्याःपाशांकुशाख्यायामा०सं० ॥ अथकार्तिक
कृष्णैकादशीकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कथयस्वप्रसादेनममस्नेहाज्जनार्दन॥ कार्तिकस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ श्रूयतांराजशार्दूलकथयामितवाग्रतः ॥ कार्तिकेकृष्णपक्षेतुरमानाम्नीसुशोभना ॥ २ ॥ एकादशीसमाख्यातामहापापहरापरा ॥
अस्याःप्रसंगतोराजन्माहात्म्यंप्रवदामिते ॥ ३ ॥ मुचुकुंदइतिख्यातोबभूवनृपतिःपुरा ॥ देवेंद्रेणसमंयस्यमित्रत्वमभवन्नृप ॥ ४ ॥ यमेन
वरुणेनैवकुबेरेणसमंतथा ॥ विभीषणेनचैतस्यसखित्वमभवत्सह ॥ ५ ॥ विष्णुभक्तःसत्यसंधोबभूवनृपतिःसदा ॥ तस्यैवंशासतोराज
न्राज्यंनिहतकंटकम् ॥ ६ ॥ बभूवदुहितागेहेचंद्रभागासरिद्वरा ॥ शोभनायचसादत्ताचंद्रसेनसुतायवै ॥ ७ ॥ सकदाचित्समायातःश्वशुर
स्यगृहेनृप ॥ एकादशीव्रतमिदंसमायातंसुपुण्यदम् ॥ ८ ॥ समागतेव्रतदिनेचंद्रभागात्वचिंतयत् ॥ किंभविष्यतिदेवेशममभर्तातिदु
र्बलः ॥ ९ ॥ क्षुधांसोढुंनशक्नोतिपिताचैवोग्रशासनः ॥ पटहस्ताड्यतेयस्यसंप्राप्तेदशमीदिने ॥ १० ॥ नभोक्तव्यंनभोक्तव्यंनभोक्तव्यंहरे
र्दिने ॥ श्रुत्वापटहनिर्घोषंशोभनस्त्वब्रवीत्प्रियाम् ॥ ११ ॥ किंकर्तव्यंमयाकांतेब्रूह्युपायंसुशोभने ॥ कृतेनयेनमेसम्यग्जीवितंनाविन
श्यति ॥ १२ ॥ चंद्रभागोवाच ॥ मत्पितुर्वेश्मनिविभोभोक्तव्यंनापिकेनचित् ॥ गजैरश्वैस्तथाचोष्ट्रैरन्यैःपशुभिरेवच ॥ १३ ॥ तृणमन्नंतथा
वारिनभोक्तव्यंहरेर्दिने ॥ मानवैश्वकुतःकांतभुज्यतेहरिवासरे ॥ १४ ॥ यदित्वंभोक्ष्यसेकांततोगेहात्प्रयास्यताम् ॥ एवंविचार्यमनसासु
दृढंमानसंकुरु ॥ १५ ॥ शोभनउवाच ॥ सत्यमेतत्त्वयाचोक्तंकरिष्येहमुपोषणम् ॥ दैवेनविहितंयद्वैतत्तथैवभविष्यति ॥ १६ ॥ इतिदिष्ट

मतिंकृत्वाचकारव्रतमुत्तमम् ॥ क्षुत्तृषापीडिततनुःसबभूवातिदुःखितः ॥ १७ ॥ एवंव्याकुलितेतस्मिन्नादित्योस्तमगाद्गिरिम् ॥ वैष्णवानां
नराणांसानिशाहर्षविवर्धिनी ॥ १८ ॥ हरिपूजारतानांचजागरासक्तचेतसाम् ॥ बभूवनृपशार्दूलशोभनस्यातिदुःसहा ॥ १९ ॥ रवेरुदयवे
लायांशोभनःपंचतांगतः ॥ दाहयामासराजातंराजयोग्यैश्चदारुभिः ॥ २० ॥ चंद्रभागानात्मदेहंददाहपितृवारिता ॥ कृत्वौर्ध्वदेहिकंतस्य
तस्थौजनकवेश्मनि ॥ २१ ॥ शोभनेननृपश्रेष्ठरमाव्रतप्रभावतः ॥ प्राप्तंदेवपुरंरम्यंमंदराचलसानुनि ॥ २२ ॥ अनुत्तममनाधृष्यमसंख्येय
गुणान्वितम् ॥ हेमस्तंभमयैःसौधैरत्नवैदूर्यमंडितैः ॥ २३ ॥ स्फाटिकैर्विविधाकारैर्विचित्रैरुपशोभितम् ॥ सिंहासनसमारूढःसुश्वेतच्छत्र
चामरः ॥ २४ ॥ किरीटकुंडलयुतोहारकेयूरभूषितः ॥ स्तूयमानश्चगंधर्वैरप्सरोगणसेवितः ॥ २५ ॥ शोभनःशोभतेतत्रदेवराडपरोयथा ॥
सोमशर्मेतिविख्यातोमुचुकुंदपुरेवसन् ॥ २६ ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेनभ्रमन्विप्रोददर्शतम् ॥ नृपजामातरंज्ञात्वातत्समीपंजगामसः ॥ २७ ॥
आसनादुत्थितःशीघ्रंनमश्चक्रेद्विजोत्तमम् ॥ चकारकुशलप्रश्नंश्वशुरस्यनृपस्यच ॥ कांतायाश्चंद्रभागायास्तथैवनगरस्यच ॥ २८ ॥ सोम
शर्मोवाच ॥ कुशलंवर्ततेराजञ्श्वशुरस्यगृहेतव ॥ चंद्रभागाकुशलिनीसर्वतःकुशलंपुरे ॥ २९ ॥ स्ववृत्तंकथ्यतांराजन्नाश्चर्यंपरमंमम ॥
पुरंविचित्रंरुचिरंनदृष्टंकेनचित्क्वचित् ॥ ३० ॥ एतदाचक्ष्वनृपतेकुतःप्राप्तमिदंत्वया ॥ शोभनउवाच ॥ कार्तिकस्यासितेपक्षेनाम्नाचैकाद
शीरमा ॥ ३१ ॥ तामुपोष्यमयाप्रातंद्विजेंद्रपुरमध्रुवम् ॥ ध्रुवंभवतियेनैवतत्कुरुष्वद्विजोत्तम ॥ ३२ ॥ द्विजेंद्रउवाच ॥ कथमध्रुवमेतद्धि
कथंहिभवतिध्रुवम् ॥ तत्त्वंकथयराजेंद्रतत्करिष्यामिनान्यथा ॥ ३३ ॥ शोभनउवाच ॥ मयैतद्विहितंविप्रश्रद्धाहीनंव्रतोत्तमम् ॥ तेनेद

मध्रुवंमन्ये[१]ध्रुवंभवतितच्छृणु ॥ ३४ ॥ मुचुकुंदस्यदुहिताचंद्रभागासुशोभना ॥ तस्यैकथयवृत्तांतंध्रुवमेतद्भविष्यति ॥ ३५ ॥ तच्छ्रुत्वा
थद्विजवरस्तस्यैसर्वंन्यवेदयत् ॥ श्रुत्वाथसाद्विजवचोविस्मयोत्फुल्ललोचना ॥ ३६ ॥ प्रत्यक्षमथवास्वप्नस्त्वयैतत्कथ्यतेद्विज ॥ सोमश
र्मोवाच ॥ प्रत्यक्षंपुत्रितेकांतोमयादृष्टोमहावने ॥ ३७ ॥ देवतुल्यमनाधृष्यंदृष्टंतस्यपुरंमया ॥ अध्रुवंतेनतत्प्रोक्तंध्रुवंभवतितत्कुरु ॥ ३८॥
चंद्रभागोवाच ॥ तत्रमांनयविप्रर्षेपतिदर्शनलालसाम् ॥ आत्मनोव्रतपुण्येनकरिष्यामिपुरंध्रुवम् ॥ ३९ ॥ आवयोर्द्विजसंयोगोयथाभवति
तत्कुरु ॥ प्राप्यतेहिमहत्पुण्यंकृतंयोगेविमुक्तयोः ॥४०॥ इतिश्रुत्वासहतयासोमशर्माजगामह॥आश्रमंवामदेवस्यमंदराचलसन्निधौ॥४१॥
वामदेवोऽशृणोत्सर्ववृत्तांतंकथितंतयोः॥अभ्यषिंचच्चंद्रभागांवेदमंत्रैरथोज्ज्वलाम्॥४२॥ ऋषिमंत्रप्रभावेणविष्णुवासरसेवनात्॥दिव्यदेहाबभू
वासौदिव्यांगतिमवापह ॥४३॥ पत्युःसमीपमगमत्प्रहर्षोत्फुल्ललोचना ॥ सहर्षःशोभनोतीवदृष्ट्वाकांतांसमागताम् ॥४४॥ समाहूयस्वकेवामे
पार्श्वेतांसंन्यवेशयत्॥साचोवाचप्रियंहर्षाच्चंद्रभागाप्रियंवचः ॥४५॥ शृणुकांतहितंवाक्यंयत्पुण्यंविद्यतेमयि॥अष्टवर्षाधिकाजातायदाहंपितृवे
श्मनि॥४६॥ मयाततःप्रभृतिचकृतमेकादशीव्रतम् ॥ यथोक्तविधिसंयुक्तंश्रद्धायुक्तेनचेतसा ॥ ४७ ॥ तेनपुण्यप्रभावेणभविष्यतिपुरंध्रुवम् ॥
सर्वकामसमृद्धंचयावदाभूतसंप्लवम् ॥ ४८ ॥ एवंसानृपशार्दूलरमतेपतिनासह ॥ दिव्यभोगादिव्यरूपादिव्याभरणभूषिता ॥ ४९ ॥ शोभ
नोपितयासार्द्धंरमतेदिव्यविग्रहः ॥ रमाव्रतप्रभावेणमंदराचलसानुनि ॥ ५० ॥ चिंतामणिसमाह्येषाकामधेनुसमाथवा ॥ रमाभिधानानृपते

---

१ येनेतिशेषः ।

तवाग्रेकथितामया ॥ ५१ ॥ ईदृशंचव्रतंराजन्येकुर्वंतिनरोत्तमाः ॥ ब्रह्म[1]हत्यादिपापानिनाशंयांतिनसंशयः ॥ ५२ ॥ एकादश्यारमाख्या
यामाहात्म्यंशृणुयान्नरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकेमहीयते ॥ ५३ ॥ इतिश्रीब्र० कार्तिककृ० रमाख्यायामाहा० सं० ॥ ॥ अथ
कार्तिकशुक्लैकादशीकथा ॥ ब्रह्मोवाच ॥ प्रबोधिन्याश्चमाहात्म्यंपापघ्नंपुण्यवर्धनम् ॥ मुक्तिप्रदंसुबुद्धीनांशृणुष्वमुनिसत्तम ॥ १ ॥ तावद्गर्ज
तिविप्रेंद्रगंगाभागीरथीक्षितौ ॥ यावन्नायातिपापघ्नीकार्तिकेहरिबोधिनी ॥ २ ॥ तावद्गर्जंतितीर्थानिह्यासमुद्रंसरांसिच ॥ यावत्प्रोधिनीविष्णो
स्तिथिर्नायातिकार्तिकी ॥ ३ ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ एकेनैवोपवासेनप्रबोधिन्यांलभेन्नरः ॥ ४ ॥ नारदउवाच ॥
एकभक्तेचकिंपुण्यंकिंपुण्यंनक्तभोजने ॥ उपवासेचकिंपुण्यंतन्मेब्रूहिपितामह ॥ ५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ एकभक्तेनजन्मोत्थंनक्तेनाद्विजनुर्भ
वम् ॥ सप्तजन्मभवंपापमुपवासेननश्यति ॥ ६ ॥ यद्दुर्लभंयदप्राप्यंत्रैलोक्येनतुगोचरम् ॥ यदप्यप्रार्थितंपुत्रददातिहरिबोधिनी ॥ ७ ॥
मेरुमंदरमात्राणिपापान्युग्राणियानितु ॥ एकेनैवोपवासेनदहतेपापहारिणी ॥ ८ ॥ पूर्वजन्मसहस्रैस्तुयद्दुष्कर्मह्युपार्जितम् ॥ जागरस्त
त्प्रबोधिन्यांदहतेतूलराशिवत् ॥ ९ ॥ उपवासंप्रबोधिन्यांयःकरोतिस्वभावतः ॥ विधिवन्मुनिशार्दूलयथोक्तंलभतेफलम् ॥ १० ॥
यथोक्तंसुकृतंयस्तुविधिवत्कुरुतेनरः ॥ स्वल्पंमुनिवरश्रेष्ठमेरुतुल्यंभवेच्चतत् ॥ ११ ॥ विधिहीनंतुयःकुर्यात्सुकृतंमेरुमात्र
कम् ॥ अणुमात्रंनचाप्नोतिफलंधर्मस्यनारद ॥ १२ ॥ येध्यायंतिमनोवृत्त्याकरिष्यामःप्रबोधिनीम् ॥ तेषांविलीयतेपापंपूर्वजन्म

---

[1] तेषामितिशेषः।

शतोद्भवम् ॥ १३ ॥ समतीतंभविष्यंचवर्तमानंकुलायुतम् ॥ विष्णुलोकंनयत्याशुप्रबोधिन्यांतुजागरात् ॥ १४ ॥ वसंतिपि
तरोहृष्टाविष्णुलोकेत्यलंकृताः ॥ विमुक्तानारकैर्दुःखैःपूर्वकर्मसमुद्भवैः ॥१५ ॥ कृत्वातुपातकंघोरंब्रह्महत्यादिकंनरः ॥ कृत्वातुजागरंविष्णो
र्धौतपापोभवेन्मुने ॥ १६ ॥ दुष्प्राप्यंयत्फलंविप्रैरश्वमेधादिभिर्मखैः ॥ प्राप्यतेतत्सुखेनैवप्रबोधिन्यांतुजागरात् ॥ १७ ॥ आप्लुत्यसर्वतीर्थे
षुदत्वागाःकांचनंमहीम् ॥ नतत्फलमवाप्नोतियत्कृत्वाजागरं[2]हरेः ॥ १८ ॥ जातःसएवसुकृतीकुलंतेनैवपावितम् ॥ कार्तिकेमुनिशार्दूलकृ
तायेनप्रबोधिनी ॥ १९ ॥ यानिकानिचतीर्थानित्रैलोक्येसंभवंतिच ॥ तानितस्यगृहेसम्यग्यःकरोतिप्रबोधिनीम् ॥ २० ॥ सर्वकृत्यंपरित्य
ज्यतुष्ट्यर्थंचक्रपाणिनः ॥ उपोष्यैकादशींरम्यांकार्तिकेहरिबोधिनीम् ॥ २१ ॥ सज्ञानीसचयोगीचसतपस्वीजितेंद्रियः ॥ विष्णुप्रिय
ताह्येषाधर्मसारस्यदायिनी ॥ २२ ॥ सकृदेनामुपोष्यैवमुक्तिभाक्चभवेन्नरः ॥ प्रबोधिनीमुपोषित्वानगर्भेविशतेनरः ॥ २३ ॥ कर्मणाम
नसावाचापापंयत्समुपार्जितम् ॥ तत्क्षालयतिगोविंदःप्रबोधिन्यांतुजागरात् ॥ २४ ॥ स्नानंदानंजपोहोमःसमुद्दिश्यजनार्दनम् ॥ नरैर्यत्क्रि
यतेवत्सप्रबोधिन्यांतदक्षयम् ॥ २५ ॥ व्रतेनानेनदेवेशंपरितोष्यजनार्दनम् ॥ विराजयन्दिशःसर्वाःप्रयातिभवनंहरेः ॥ २६ ॥ बाल्येयच्चा
र्जितंवत्सयौवनेवार्धकेतथा ॥ शतजन्मकृतंपापंस्वल्पंवायदिवाबहु ॥ २७ ॥ तत्क्षालयतिगोविंदोह्यस्यामभ्यर्चितोमुने ॥ चंद्रसूर्योपरागे
चयत्फलंपरिकीर्तितम् ॥ तत्सहस्रगुणंप्रोक्तंप्रबोधिन्यांतुजागरात् ॥ २८ ॥ जन्मप्रभृतियत्पुण्यंनरेणासादितंभवेत् ॥ वृथाभवतितत्सर्वम

---

[1] अर्थाज्जागरकर्तुः ।   [2] दिनेइतिशेषः ।

कृतेकार्तिकव्रते ॥ २९ ॥ अकृत्वानियमंविष्णोःकार्तिकंयःक्षिपेन्नरः ॥ जन्मार्जितस्यपुण्यस्यफलंनाप्नोतिनारद ॥ ३० ॥ तस्मात्त्वयाप्रय
त्नेनदेवदेवोजनार्दनः ॥ उपासनीयोविप्रेंद्रसर्वकामफलप्रदः ॥ ३१ ॥ परान्नंवर्जयेद्यस्तुकार्तिकेविष्णुतत्परः ॥ अवश्यंसनरोवत्सचांद्रायण
फलंलभेत् ॥ ३२ ॥ नतथातुष्यतेयज्ञैर्नदानैर्मुनिसत्तम ॥ यथाशास्त्रकथालापैःकार्तिकेमधुसूदनः ॥ ३३ ॥ येकुर्वंतिकथांविष्णोर्येशृण्वं
तिसमाहिताः ॥ श्लोकार्द्धंश्लोकमेकंवाकार्तिकेगोशतंफलम् ॥ ३४ ॥ श्रेयसेलोभबुद्ध्यावायःकरोतिहरेःकथाम् ॥ कार्तिकेमुनिशार्दूलकु
लानांतारयेच्छतम् ॥ ३५ ॥ नियमेननरोयस्तुशृणुतेवैष्णवींकथाम् ॥ कार्तिकेतुविशेषेणगोसहस्रफलंलभेत् ॥ ३६ ॥ प्रबोधवासरेविष्णोः
कुरुतेयोहरेःकथाम् ॥ सप्तद्वीपवतीदानफलंसलभतेमुने ॥ ३७ ॥ श्रुत्वाविष्णुकथांदिव्यांयेर्चयंतिकथाविदम् ॥ स्वशक्त्यामुनिशार्दू
लतेषांलोकाःसनातनाः ॥ ३८ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वानारदःपुनरब्रवीत् ॥ नारदउवाच ॥ विधानंब्रूहिमेस्वामिन्नेकादश्याःसुरोत्तम ॥
॥ ३९ ॥ चीर्णेनयेनभगवन्यादृशंफलमाप्नुयात् ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वाब्रह्मावचनमब्रवीत् ॥ ४० ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ब्राह्मेमुहूर्तेचोत्थायह्ये
कादश्यांद्विजोत्तम ॥ स्नानंचैवप्रकर्तव्यंदंतधावनपूर्वकम् ॥ ४१ ॥ नद्यांतडागेकूपेवावाप्यांगेहेतथैवच ॥ नियमार्थंमहाभागइमं
मंत्रमुदीरयेत् ॥ ४२ ॥ एकादश्यांनिराहारःस्थित्वाऽहनिपरेह्यहम् ॥ भोक्ष्यामिपुंडरीकाक्षशरणंमेभवाच्युत ॥ ४३ ॥ गृहीत्वा
नेननियमंदेवदेवंचचक्रिणम् ॥ संपूज्यभक्त्यातुष्टात्माह्युपवासंसमाचरेत् ॥ ४४ ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्देवदेवस्यसन्निधौ ॥ गीतंनृत्यंचवा
द्यंचतथाकृष्णकथांमुने ॥ ४५ ॥ बहुपुष्पैर्बहुफलैःकर्पूरागुरुकुंकुमैः ॥ हरेःपूजाविधातव्याकार्तिक्यांबोधवासरे ॥ ४६ ॥ वित्तशाठ्यं

नकर्तव्यंसंप्राप्तेहरिवासरे ॥ फलैर्नानाविधैर्दिव्यैःप्रबोधिन्यांतुभक्तितः ॥ ४७ ॥ शंखतोयंसमादायह्यर्घोंदेयोजनार्दने ॥ यत्फलंसर्वती
र्थेषुसर्वदानेषुयत्फलम् ॥ ४८ ॥ तत्फलंकोटिगुणितंदत्तेर्घैबोधवासरे ॥ अगस्त्यकुसुमैर्देवंपूजयेद्योजनार्दनम् ॥ ४९ ॥ देवेंद्रोपित
दग्रेचकरोतिकरसंपुटम् ॥ नतत्करोतिविप्रेंद्रतपसातोषितोहरिः ॥ ५० ॥ यत्करोतिहृषीकेशोमुनिपुष्पैरलंकृतः ॥ बिल्वपत्रैश्चयेकृ
ष्णंकार्तिकेकलिवर्द्धन ॥ ५१ ॥ पूजयंतिमहाभक्त्यामुक्तिस्तेषांमयोदिता ॥ तुलसीदलपुष्पैर्येपूजयंतिजनार्दनम् ॥ ५२ ॥ कार्ति
केसदहेत्तेषांपापंजन्मायुतोद्भवम् ॥ दृष्टास्पृष्टाथवाध्याताकीर्तितानमितास्तुता ॥ ५३ ॥ रोपितासेचितानित्यंपूजितातुलसीशुभा ॥
नवधासेविताभक्त्याकार्तिकेयैर्दिनेदिने ॥ ५४ ॥ युगकोटिसहस्राणितेवसंतिहरेर्गृहे ॥ रोपितातुलसीयैस्तुवर्द्धतेवसुधातले ॥ ५५ ॥
कुलेतेषांतुयेजातायेभविष्यंतियेगताः ॥ आकल्पयुगसाहस्रंतेषांवासोहरेर्गृहे ॥ ५६ ॥ कदंबकुसुमैर्देवंयेऽर्चयंतिजनार्दनम् ॥ तेषांयमा
लयोनैवप्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ ५७ ॥ दृष्ट्वाकदंबकुसुमंप्रीतोभवतिकेशवः ॥ किंपुनःपूजितोविप्रसर्वकामप्रदोहरिः ॥ ५८ ॥ यःपु
नःपाटलापुष्पैःकार्तिकेगरुडध्वजम् ॥ अर्चयेत्परयाभक्त्यामुक्तिभागीभवेद्द्विसः ॥ ५९ ॥ बकुलाशोककुसुमैर्येर्चयंतिजगत्पतिम् ॥ विशो
कास्तेभविष्यंतियावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ ६० ॥ येर्चयंतिजगन्नाथंकरवीरैःसितासितैः ॥ तेषांसदातुविप्रेंद्रप्रीतोभवतिकेशवः ॥ ६१ ॥ मंजरींस
हकारस्यकेशवोपरियेनराः ॥ यच्छंतितेमहाभागागोकोटिफलभागिनः ॥ ६२ ॥ दूर्वांकुरैर्हरेर्यस्तुपूजांकालेप्रयच्छति ॥ पूजाफलंशतगुणं
सम्यगाप्नोतिमानवः ॥ ६३ ॥ शमीपत्रैस्तुयेदेवंपूजयंतिसुखप्रदम् ॥ यममार्गोंमहाघोरोनिस्तीर्णस्तैस्तुनारद ॥ ६४ ॥ वर्षाकालेतुदेवेशंकु

सुमैश्चंपकोद्भवैः ॥ येर्चयंतिनतेमर्त्याःसंसरेयुःपुनर्भवे ॥ ६५ ॥ सुवर्णकेतकीपुष्पंयोददातिजनार्दने ॥ कोटिजन्मार्जितंपापंदहतेगरुडध्व
जः ॥६६॥ कुंकुमारुणवर्णांचगंधाढ्यांशतपत्रिकाम् ॥ योददातिजगन्नाथेश्वेतद्वीपालयेवसेत् ॥६७॥ एवंसंपूज्यरात्रौचकेशवंभुक्तिमुक्तिदम्॥
प्रातरुत्थायचब्रह्मन्गत्वातुसजलांनदीम् ॥ ६८ ॥ तत्रस्नात्वाजपित्वाचकृत्वापौर्वाह्णिकीःक्रियाः ॥ गृहंगत्वाचसंपूज्यःकेशवोविधिवन्नरैः
॥६९॥व्रतस्यपूरणार्थायब्राह्मणान्भोजयेत्सुधीः॥क्षमापयेत्सुवचसाभक्तियुक्तेनचेतसा॥७०॥गुरुपूजाततःकार्याभोजनाच्छादनादिभिः॥ दक्षि
णागौश्चदातव्यातुष्ट्यर्थंचक्रपाणिनः॥७१॥भूयसीचैवदातव्याब्राह्मणेभ्यःप्रयत्नतः॥नियमश्चैवसंत्याज्योब्राह्मणाग्रेप्रयत्नतः॥७२॥कथयित्वाद्वि
जेभ्यस्तुदद्याच्छत्त्याचदक्षिणाम् ॥ नक्तभोजीनरोराजन्ब्राह्मणान्भोजयेच्छुभान् ॥ ७३ ॥ अयाचितेबलीवर्दंसहिरण्यंप्रदापयेत् ॥ अमां
साशीनरोयस्तुप्रददेद्गांसदक्षिणाम् ॥ ७४ ॥ धात्रीस्नायीनरोदद्याद्दधिमाक्षिकमेवच ॥ फलानांनियमेराजन्फलदानंसमाचरेत् ॥ ७५ ॥
तैलस्थानेघृतंदेयंघृतस्थानेपयःस्मृतम् ॥ धान्यानांनियमेराजन्दीयंतेशालितंडुलाः ॥ ७६ ॥ दद्याद्भूशयनेशय्यांसतूलांसपरिच्छदाम् ॥
पत्रभोजीनरोदद्याद्भाजनंघृतसंयुतम् ॥ ७७ ॥ मौनेघटांतिलांश्चैवसहिरण्यंप्रदापयेत् ॥ धारणेतुस्वकेशानामादर्शंदापयेद्बुधः ॥ ७८ ॥ उपा
नहौप्रदातव्यावुपानत्परिवर्जनात् ॥ लवणस्यचसंत्यागेशर्करांचप्रदापयेत् ॥ ७९ ॥ नित्यंदीपप्रदोयस्तुविष्णोर्वाविबुधालये ॥ सदीपंस
घृतंताम्रंकांचनंवादशायुतम् ॥ ८० ॥ प्रदद्याद्विष्णुभक्तायव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ एकांतरोपवासेतुकुंभानष्टौप्रदापयेत् ॥ ८१ ॥
सवस्त्रान्कांचनोपेतान्सर्वान्सालंकृताञ्छुभान् ॥ यथोक्तकरणेशक्तिर्यदिनस्यात्तदामुने ॥ ८२ ॥ द्विजवाक्यंस्मृतंराजन्संपूर्ण

व्रतसिद्धिदम् ॥ नत्वाविसर्जयेद्विप्रांस्ततोभुंजीतचस्वयम् ॥ ८३ ॥ यत्त्यक्तंचतुरोमासान्समाप्तिंतस्यचाचरेत् ॥ एवंयआचरेत्पार्थसोऽ
नंतफलमाप्नुयात् ॥ ८४ ॥ अवसानेतुराजेंद्रवासुदेवपुरंव्रजेत् ॥ यश्चाविघ्नंसमाप्यैवंचातुर्मास्यव्रतंनृप ॥ ८५ ॥ सभवत्कृतेकृत्यस्तुनपु
नर्मानुषोभवेत् ॥ एतत्कृत्वामहीपालपरिपूर्णव्रतंभवेत् ॥ ८६ ॥ व्रतवैकल्यमासाद्यह्यंधःकुष्ठीप्रजायते ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयत्पृष्टोहमिह
त्वया ॥ पठनाच्छ्रवणाद्वापिलभेद्गोदानजंफलम् ॥ ८७ ॥ इतिश्रीस्कं०का०शु०प्रबो०मा०सं० ॥ अथाधिकशुक्लैकादशीकथा ॥ युधिष्ठि
रउवाच ॥ मलिम्लुचस्यमासस्यकावाएकादशीभवेत् ॥ किंनामकोविधिस्तस्याःकथयस्वजनार्दन ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ मलमासस्य
यापुण्याप्रोक्तानाम्नाचपद्मिनी ॥ सोपोषिताप्रयत्नेनपद्मनाभपुरंनयेत् ॥ २ ॥ मलमासेमहापुण्याकीर्तिताकल्मषापहा ॥ तस्याःफलंकथ
यितुंनशक्तश्चतुराननः ॥ ३ ॥ नारदायपुराप्रोक्तंविधिनाव्रतमुत्तमम् ॥ पद्मिन्याःपापराशिघ्नंभुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ ४ ॥ श्रुत्वावा
क्यंमुरारेस्तुप्रोवाचातिमुदान्वितः ॥ युधिष्ठिरोजगन्नाथंविधिं[1]पप्रच्छधर्मवित् ॥ ५ ॥ श्रुत्वाराज्ञस्तुवचनमुवाचमधुसूदनः ॥ शृणु
राजन्प्रवक्ष्यामिमुनीनामप्यगोचरम् ॥ ६ ॥ दशमीदिवसेप्राप्तेव्रतारंभोविधीयते ॥ कांस्यंमांसंमसूरांश्चचणकान्कोद्रवांस्तथा ॥
॥ ७ ॥ शाकंमधुपरान्नंचदशम्यामष्टवर्जयेत् ॥ हविष्यान्नंचभुंजीतअक्षारलवणंतथा ॥ ८ ॥ भूमिशायीब्रह्मचारीभवेच्चदशमीदिने ॥
एकादशीदिनेप्राप्तेप्रातरुत्थायसादरम् ॥ ९ ॥ विधायचमलोत्सर्गंनकुर्याद्दंतधावनम् ॥ कृत्वाद्वादशगंडूषाञ्छुचिर्भूत्वासमाहितः

---

[1] विधिमितिशेषः ।

॥ १० ॥ सूर्योदयेशुभेतीर्थेस्नानार्थंप्रव्रजेत्सुधीः ॥ गोमयंमृत्तिकांगृह्यतिलान्दर्भाञ्छुचिस्तथा ॥ ११ ॥ चूर्णैरामलकीभूतैर्विधि
नास्नानमाचरेत् ॥ उद्धृतासिवराहेणकृष्णेनशतबाहुना ॥ १२ ॥ मृत्तिकेब्रह्मदत्तासिकाश्यपेनाभिमंत्रिता ॥ हरिपूजनयोग्यंमांमृत्तिकेकु
रुतेनमः ॥ १३ ॥ सर्वौषधिसमुत्पन्नंगवोदरमाधिष्ठितम् ॥ पवित्रकरणंभूमेर्मांपावयतुगोमयम् ॥ १४ ॥ ब्रह्मष्ठीवनसंभूताधात्रीभुवनपा
वनी ॥ संस्पृष्टापावयांगंमेनिर्मलंकुरुतेनमः ॥ १५ ॥ देवदेवजगन्नाथशंखचक्रगदाधर ॥ देहिविष्णोममानुज्ञांतवतीर्थावगाहने ॥ १६ ॥
वारुणांश्चजपेन्मंत्रान्स्नानंकुर्याद्विधानतः ॥ गंगादितीर्थंसंस्मृत्ययत्रकुत्रजलाशये ॥ १७ ॥ पश्चात्संमार्जयेद्गात्रंविधिनानृपसत्तम ॥ परि
धायाहतंवासःशुक्लंशुचिह्यखंडितम् ॥ १८ ॥ संध्यामुपास्यविधिनातर्पयित्वापितॄन्सुरान् ॥ हरेर्मंदिरमागम्यपूजयेत्कमलापतिम् ॥ १९ ॥
स्वर्णमाषकृतंदेवंराधिकासहितंहरिम् ॥ पार्वत्यासहितंशंभुंपूजयेद्विधिपूर्वकम् ॥ २० ॥ धान्योपरिन्यसेत्कुंभंताम्रंमृन्मयमेववा ॥ दिव्य
वस्त्रसमायुक्तंदिव्यगंधानुवासितम् ॥ २१ ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंताम्रंरौप्यंहिरण्मयम् ॥ तस्मिन्संस्थापयेद्देवंविधिनापूजयेत्ततः
॥ २२ ॥ संस्नाप्यसलिलैःश्रेष्ठैर्गंधधूपाधिवासितैः ॥ चंदनागुरुकर्पूरैःपूजयेद्देवमीश्वरम् ॥ २३ ॥ नानाकुसुमकस्तूरीकुंकुमेन
सितांबुजैः ॥ तत्कालजातैःकुसुमैःपूजयेत्परमेश्वरम् ॥ २४ ॥ नैवेद्यैर्विविधैःशक्त्यातथानीराजनादिभिः ॥ धूपैर्दीपैःसकर्पूरैः
पूजयेत्केशवंशिवम् ॥ २५ ॥ नृत्यंगीतंतदग्रेतुकुर्याद्भक्तिपुरःसरम् ॥ नालपेत्[1]पतितान्पापांस्तस्मिन्नहनिनस्पृशेत् ॥ २६ ॥ नानृतंहिव

---

[1] पतितैःसहेत्यर्थः ।

देद्वाक्यंसत्यपूतंवचोवदेत् ॥ रजस्वलांनस्पृशेच्चननिंदेद्ब्राह्मणंगुरुम् ॥ २७ ॥ पुराणंपुरतोविष्णोःशृणुयात्सहवैष्णवैः ॥ निर्जलासा
प्रकर्तव्यायाचशुक्लेमलिम्लुचे ॥ २८ ॥ जलपानेनवाकुर्याद्दुग्धाहारेणनान्यथा ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्गीतवादित्रसंयुतम् ॥ २९ ॥ प्रहरे
प्रहरेपूजाकार्याविष्णोःशिवस्यच ॥ प्रथमेप्रहरेदद्यान्नारिकेलार्घमुत्तमम् ॥ ३० ॥ द्वितीयेश्रीफलैश्चैवतृतीयेबीजपूरकैः ॥ चतुर्थप्रहरेपूगै
र्नारिंगैश्चविशेषतः ॥ ३१ ॥ प्रथमेप्रहरेपुण्यमग्निष्टोमस्यजायते ॥ द्वितीयेवाजपेयस्यतृतीयेहयमेधजम् ॥ ३२ ॥ चतुर्थेराजसूयस्यजाग्र
तोजायतेफलम् ॥ नातःपरतरंपुण्यंनातःपरतरामखाः ॥ ३३ ॥ नातःपरतराविद्यानातःपरतरंतपः ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिक्षेत्राण्यायतना
निच ॥ ३४ ॥ तेनस्नातानिदृष्टानियेनाकारिहरेर्व्रतम् ॥ एवंजागरणंकुर्याद्यावत्सूर्योदयोभवेत् ॥ ३५ ॥ सूर्योदयेशुभेतीर्थेगत्वास्नानंसमा
चरेत् ॥ स्नात्वाचागत्यभवनंपूजयेद्देवमीश्वरम् ॥ ३६ ॥ पूर्वोदितेनविधिनाभोजयेद्ब्राह्मणाञ्छुभान् ॥ कुंभादिकंचयत्सर्वंप्रतिमांके
शवस्यच ॥ ३७ ॥ पूजयित्वाविधानेनब्राह्मणायसमर्पयेत् ॥ एवंविधंव्रतंयोवैकुरुतेभुविमानवः ॥ ३८ ॥ सफलंजायतेजन्मतस्य[1]मुक्ति
फलप्रदम् ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयत्पृष्टोहंत्वयानघ ॥ ३९ ॥ व्रतानितेनचीर्णानिसर्वाणिनृपनंदन ॥ पद्मिन्याःप्रीतियुक्तोयःकुरुते
व्रतमुत्तमम् ॥ ४० ॥ अत्रतेकथयिष्यामिकथामेकांमनोरमाम् ॥ नारदायपुलस्त्येनविस्तरेणनिवेदिताम् ॥ ४१ ॥ कार्तवीर्येणकारायां
निक्षिप्तंवीक्ष्यरावणम् ॥ विमोचितःपुलस्त्येनयाचयित्वामहीपतिम्॥४२॥तदाश्चर्यंतदाश्रुत्वानारदोदिव्यदर्शनः॥पप्रच्छचयथाभक्त्यापुल

---

[1] मुक्तिफलप्रदंव्रतमित्यन्वयः ।

स्त्यंमुनिपुंगवम्॥४३॥नारदउवाच ॥ दशाननेनविजिताःसर्वेदेवाःसवासवाः ॥ कार्तवीर्येणविजितःकथंरणविशारदः ॥ ४४ ॥ नारदस्यवचः
श्रुत्वापुलस्त्योमुनिरब्रवीत्॥पुलस्त्यउवाच ॥ शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिकार्तवीर्यसमुद्भवम्॥४५॥पुरात्रेतायुगेराजन्माहिष्मत्यांबृहत्तरः॥हैहयानां
कुलेजातःकृतवीर्योमहीपतिः ॥ ४६ ॥ सहस्रंप्रमदास्तस्यनृपस्यप्राणवल्लभाः ॥ नतासांतनयंकाचिल्लेभेराज्यधुरंधरम् ॥ ४७ ॥ यजन्दे
वान्पितॄन्सिद्धान्प्रतिपूज्यमहत्तरान् ॥ कुर्वंस्तदुदितंसर्वंलब्धवांस्तनयंनसः ॥ ४८ ॥ सुतंविनातदाराज्यंनसुखायमहीपतेः ॥ क्षुधितस्य
यथाभोगानभवंतिसुखप्रदाः ॥ ४९ ॥ विचार्यचित्तेनृपतिस्तपस्तप्तुंमनोदधे ॥ तपसैवसदासिद्धिर्जायतेमनसेप्सिता ॥ ५० ॥ इत्युक्त्वासहि
धर्मात्माचीरवासाजटाधरः ॥ तपस्तप्तुंगतःसद्योगृहेन्यस्यसुमंत्रिणम् ॥ ५१ ॥ निर्गतंनृपतिंवीक्ष्यपद्मिनीप्रमदोत्तमा ॥ हरिश्चंद्रस्यतनयात
पस्तप्तुंकृतोद्यमम् ॥ ५२ ॥ भूषणादिपरित्यज्यचीरमेकंसमाश्रयत् ॥ जगामपतिनासार्द्धंपर्वतेगंधमादने ॥ ५३ ॥ गत्वातत्रतपस्तेपेवर्षा
णामयुतंनृपः ॥ नलेभेऽथापितनयंध्यायन्देवंगदाधरम् ॥ ५४ ॥ अस्थिस्नायुमयंकांतंदृष्ट्वासाप्रमदोत्तमा ॥ अनसूयांमहासाध्वींपप्रच्छवि
नयान्विता ॥ ५५ ॥ भर्तुःप्रतपतःसाध्विवर्षाणामयुतंगतम् ॥ तथापिनप्रसन्नोभूत्केशवःकष्टनाशनः ॥ ५६ ॥ व्रतंमममहाभागेकथयस्व
यथातथम् ॥ येनप्रसन्नोभगवान्भविष्यतिसदामयि ॥५७॥ येनजायेतमेपुत्रश्चक्रवर्तीमहत्तरः ॥ श्रुत्वातस्यास्तुवचनंपतिव्रतपरायणा ॥५८॥
तदाप्रोवाचसंहृष्टापद्मिनींपद्मलोचनाम् ॥ मासोमलिम्लुचःसुभ्रुमासद्वादशकाधिकः ॥५९॥ द्वात्रिंशद्भिर्गतैर्मासैरायातिसशुभानने ॥ तन्मध्ये
द्वादशीयुग्मंपद्मिनीपरमातथा ॥ ६० ॥ उपोष्यतत्प्रकर्तव्यंविधिनाजागरैःसमम् ॥ शीघ्रंप्रसन्नोभगवान्भविष्यतिसुतप्रदः ॥ ६१ ॥ इत्यु

क्काकथयत्सर्वंमयापूर्वोंदितंनृप ॥ विधिव्रतस्याविधिवत्प्रसन्नाकर्दमांगजा ॥ ६२ ॥ श्रुत्वाव्रतविधिंसर्वंयथोक्तमनसूयया ॥ चक्रेराज्ञीचत
त्सर्वंपुत्रप्राप्तिमभीप्सती ॥ ६३ ॥ एकादश्यांनिराहारासदाजाताचनिर्जला ॥ जागरेणयुतारात्रौगीतनृत्यसमन्विता ॥ ६४ ॥ पूर्णेंव्रतेचवै
शीघ्रंप्रसन्नःकेशवःस्वयम् ॥ बभाषेगरुडारूढोवरंवरयशोभने ॥ ६५ ॥ श्रुत्वावाक्यंजगद्धातुःस्तुत्वाप्रीत्याशुचिस्मिता ॥ ययाचेऽ
द्यवरंदेहिममभर्त्तुर्बृहत्तरम् ॥ ६६ ॥ पद्मिन्यास्तद्वचःश्रुत्वाप्रत्युवाचजनार्दनः ॥ यथामलिम्लुचोमासोनान्योमेप्रीतिदायकः ॥ ६७ ॥
तन्मध्यैकादशीरम्याममप्रीतिविवर्द्धनी ॥ सात्वयोपोषितासुभ्रुयथोक्तविधिनाशुभे ॥ ६८ ॥ तेनत्वयाप्रसन्नोहंकृतोस्मिसुभगानने ॥ तव
भर्त्तुःप्रदास्यामिवरंयन्मनसेऽप्सितम् ॥ ६९ ॥ इत्युक्त्वानृपतिंप्राहविष्णुर्विश्वार्तिनाशनः ॥ वरंवरयराजेंद्रयत्तेमनासिकांक्षितम् ॥ ७० ॥ सं
तोषितोहंप्रिययातवसिद्धिचिकीर्षया ॥ श्रुत्वातद्वचनंविष्णोःप्रसन्नोनृपसत्तमः ॥ ७१ ॥ वव्रेसुतंमहाबाहुंसर्वलोकनमस्कृतम् ॥ नदेवैर्मानुषै
र्नागैर्दैत्यदानवराक्षसैः ॥ ७२ ॥ जेतुंशक्योजगन्नाथविनात्वांमधुसूदन ॥ इत्युक्तोभगवान्बाढमित्युक्त्वांतरधीयत ॥ ७३ ॥ नृपोपिसुप्रसन्ना
त्माहृष्टःपुष्टःप्रियायुतः ॥ समायात्स्वपुरंरम्यंनरनारीमनोरमम् ॥ ७४ ॥ सपद्मिन्यांसुतंलेभेकार्तवीर्यंमहाबलम् ॥ नतेनसदृशःकश्चित्त्रिषु
लोकेषुमानवः ॥ ७५ ॥ तस्मात्पराजितःसंख्येरावणोदशकंधरः ॥ नतंजेतुंसमर्थोंस्तित्रिषुलोकेषुकश्चन ॥ ७६ ॥ विनानारायणंदेवंचक्रपा
णिंगदाधरम् ॥ नत्वयाविस्मयःकार्योरावणस्यपराजये ॥ ७७ ॥ मलिम्लुचप्रसादेनपद्मिन्याश्चाप्युपोषणात् ॥ दत्तोदेवाधिदेवेनकार्तवीर्यो

महाबलः ॥ ७८ ॥ इत्युक्त्वाप्रययौविप्रः[1]प्रसन्नेनांतरात्मना ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयत्पृष्टोहंत्वयानघ ॥ ७९ ॥ मलिम्लुच
स्यमासस्यशुक्लायाव्रतमुत्तमम् ॥ येकरिष्यंतिमनुजास्तेयास्यंतिहरेःपदम् ॥ ८० ॥ त्वमेवंकुरुराजेंद्रयदिचेष्टमभीप्ससि ॥ केशवस्यवचः
श्रुत्वाधर्मराजोतिहर्षितः ॥ ८१ ॥ चक्रेव्रतंविधानेनबंधुभिःपरिवारितः ॥ सूतउवाच ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयत्पृष्टोहंपुराद्विज ॥ पुण्यंपवित्रं
परमंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ८२॥ एवंविधंयेपिव्रतंमनुष्याभक्त्याकरिष्यंतिमलिम्लुचस्य ॥ उपोष्यशुक्लामतिसौख्यदात्रीमेकादशींतेभुवि
धन्यधन्याः ॥ ८३ ॥ श्रोष्यंतियेतस्यविधिंसमग्रंतेप्यंशभाजोमनुजाभवंति ॥ येवैपठिष्यंतिकथांसमग्रांतेवैगमिष्यंतिहरेर्निवासम् ॥ ८४ ॥
इत्याधिक०शु०कथास० ॥ अथाधिकमासकृष्णैकादशीकथा ॥ युधिष्ठरउवाच ॥ मलिम्लुचस्यमासस्यकृष्णाकाकथ्यतेविभो ॥ किंनाम
कोविधिस्तस्याःकथयस्वजगत्पते॥ १॥श्रीकृष्णउवाच ॥ परमेतिसमाख्यातापवित्रापापहारिका ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदानॄणांस्त्रीणांचापियुधिष्ठिर
॥ २ ॥ पूर्वोक्तविधिनाकार्याकृष्णापिभुविमानवैः ॥ संपूज्यपरयाभक्त्यानाम्नादेवंनरोत्तम ॥ ३ ॥ अत्रतेकथयिष्यामिकथामेतांमनोरमाम् ॥
कांपिल्यनगरेजातांमुनीनामग्रतःश्रुताम् ॥ ४ ॥ आसीद्द्विजवरःकश्चित्सुमेधानामधार्मिकः ॥ तस्यपत्नीपवित्राख्यापातिव्रत्यपरायणा
॥ ५ ॥ कर्मणाकेनचिद्विप्रोधनधान्यविवर्जितः ॥ नक्वापिलभतेभिक्षांयाचन्नपिनरान्बहून् ॥ ६ ॥ नभोज्यंलभतेतादृङ्न
वस्त्रंनैवमंडनम् ॥ रूप[2]यौवनमाधुर्यानारीशुश्रूषतेपतिम् ॥ ७ ॥ अतिथिंभोजयित्वासाक्षुधितापिस्वयंगृहे ॥ तिष्ठत्येवावि

---

[1] पुलस्त्यः ।

[2] रूपयौवनमात्रेणमाधुर्यरम्यत्वंयस्याःसा ।

शालाक्षीह्यम्लानमुखपंकजा ॥ ८ ॥ नभर्तारंक्वचिदपिनास्त्यन्नमितिभाषते ॥ विलोक्यभार्यांसुदतींकर्षतींस्वकलेवरम् ॥ ९ ॥
विचार्यब्राह्मणश्चित्तेभार्यायाःप्रेमबंधनम् ॥ निंदन्भाग्यंस्वकंखिन्नःप्रोचेवाक्यंप्रियंवदाम् ॥ १० ॥ कांतेकरोमिकिंकार्येनमयालभ्यते
धनम् ॥ याचामिचनरान्भव्यान्नयच्छंतिचमेधनम् ॥ ११ ॥ किंकरोमिक्वगच्छामितन्मेकथयशोभने ॥ विनाधनेनसुश्रोणिगृहका
र्येनसिद्ध्यति ॥ १२ ॥ देह्याज्ञांपरदेशायगच्छामिधनलब्धये ॥ यस्मिन्देशेचयत्प्राप्यंभोग्यंतत्रैवलभ्यते ॥ १३ ॥ उद्यमेनविनासिद्धिः
कर्मणांनोपलभ्यते ॥ तस्माद्बुधाःप्रशंसंतिसर्वथैवशुभोद्यमम् ॥ १४ ॥ श्रुत्वाकांतस्यवचनंसाश्रुनेत्राविचक्षणा ॥ प्रोवाचप्रांजलिर्भूत्वाविन
यानतकंधरा ॥ १५ ॥ त्वत्तोनास्तिसुविज्ञातात्वयाज्ञप्ताब्रवीम्यहम् ॥ हितैषिणोनराब्रूयुःशश्वत्साधुह्यसाध्वपि ॥ १६ ॥ पूर्वदत्तंहिलभ्येतय
त्रकुत्रमहीतले ॥ विनादानंनलभ्येतमेरौकनकपर्वते ॥ १७ ॥ पूर्वदत्ताहियाविद्यापूर्वदत्तंहियद्धनम् ॥ पूर्वदत्ताहियाभूमिरिहजन्मनिल
भ्यते ॥ १८ ॥ यद्धात्रालिखितंभालेतत्तथैवहिलभ्यते ॥ विनादानेनतुक्वापिलभ्यतेनैवकिंचन ॥ १९ ॥ पूर्वजन्मनिविप्रेंद्रनमयानत्वया
क्वचित् ॥ सत्पात्राणांकरेदत्तंस्वल्पंभूर्योपिसद्धनम् ॥२०॥ इहदेशेपरेवापिदत्तंसर्वत्रलभ्यते ॥ अन्नमात्रंतुविश्वेशोविनादत्तेनयच्छाति॥२१॥
तस्मादत्रैवविप्राग्र्यस्थातव्यंभवतामया ॥ त्वांविनाहंनतिष्ठामिक्षणमात्रंमहामुने ॥ २२ ॥ नमातानपिताभ्रातानश्वश्रूःश्वशुरोजनः ॥ नस
त्कुर्वंतिकेपिस्त्रींस्वजनाश्चपरेकुतः ॥ २३ ॥ भर्त्राावियुक्तांनिंदंतिदुर्भगेतिवदंतिच ॥ तस्मादत्रास्थिरोभूत्वाविहरस्वयथासुखम् ॥ २४ ॥
भवतोभाग्ययोगेनप्राप्तिश्चात्रभविष्याति ॥ श्रुत्वातस्यास्तुवचनंस्थितस्तत्रविचक्षणः ॥ २५ ॥ तावत्तत्रसमायातःकौंडिन्योमुनिसत्तमः ॥

दृष्ट्वासमागतंहृष्टःसुमेधाद्विजसत्तमः ॥ २६ ॥ सभार्यःसहसोत्थायननामशिरसासकृत् ॥ धन्योऽप्यनुगृहीतोस्मिसफलंजीवितंमम ॥
॥ २७ ॥ यद्दृष्टोसिमहाभाग्यादित्युवाचमुनीश्वरम् ॥ दत्वासुविष्टरंतस्मैपूजयामासतंद्विजम् ॥ २८ ॥ भोजयित्वाविधानेनपप्रच्छप्र
मदोत्तमा ॥ विद्वन्केनप्रकारेणदारिद्र्यस्यक्षयोभवेत् ॥ २९ ॥ विनादत्तंकथंलभ्येद्धनंविद्याकुटुंबिनी ॥ मांमेभर्तापरित्यज्यगंतुकामो
द्यवर्तते ॥ ३० ॥ अन्यदेशंपराल्लोँकान्याचितुंपरपत्तने ॥ संप्रार्थ्यंतुमयाविद्वन्हेतुवाक्यैर्महत्तरैः ॥ ३१ ॥ नादत्तंलभ्यतेकिंचिदि
त्युक्तासानिवारितः ॥ ममभाग्यान्मुनींद्राद्यत्वमत्रैवसमागतः ॥ ३२ ॥ दारिद्र्यंत्वत्प्रसादान्मेशीघ्रंनश्यत्यसंशयम् ॥ केनोपायेनवि
प्रेंद्रदारिद्र्यंनश्यतिध्रुवम् ॥ ३३ ॥ कथयस्वकृपासिंधोव्रतंतीर्थंतपादिकम् ॥ श्रुत्वातस्याःसुशीलायाभाषितंमुनिपुंगवः ॥ ३४ ॥
प्रोवाचप्रवरंचित्तेविचार्यव्रतमुत्तमम् ॥ सर्वपापौघशमनंदुःखदारिद्र्यनाशनम् ॥ ३५ ॥ परमानामविख्याताविष्णोस्ति
थिरनुत्तमा ॥ मलिम्लुचेतुयाकृष्णाभुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ ३६ ॥ तस्यामुपोषणंकृत्वाधनधान्ययुतोभवेत् ॥ विधिनाजागरैःसाकंगीतवा
दित्रसंयुतम् ॥ ३७ ॥ धनदेनयदाचीर्णंव्रतमेतत्सुशोभनम् ॥ तदाहृष्टेनरुद्रेणधनानामधिपःकृतः ॥ ३८ ॥ हरिश्चंद्रेणचकृतंपुराक्रीत
सुतेनवै ॥ पुनःप्राप्ताप्रियातेनराज्यंनिहतकंटकम् ॥ ३९ ॥ तस्मात्कुरुविशालाक्षिव्रतमेतत्सुशोभनम् ॥ यथोक्तविधिनाभद्रेसमंजागरणे
नच ॥ ४० ॥ इत्युक्तातद्विधिंसर्वंकथयामासवाडवः ॥ पुनःप्रोवाचतंविप्रंपंचरात्रिव्रतंशुभम् ॥ ४१ ॥ यस्यानुष्ठानमात्रेणभुक्तिर्मुक्तिश्चप्रा
प्यते ॥ परमादिवसेप्रातःकृत्वापौर्वाह्णिकंविधिम् ॥ ४२ ॥ कुर्यात्सुनियमाञ्छक्त्यापंचरात्रिव्रतादरात् ॥ प्रातःस्नात्वानिराहारोयस्तिष्ठेद्दिन

पंचकम् ॥ ४३ ॥ सगच्छेद्वैष्णवंस्थानंपितृमातृप्रियायुतः ॥ एकाशनस्तुयोभूयाद्दिनानांपंचकंनरः ॥ ४४ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःस्वर्गलो
केमहीयते ॥ स्नात्वायोभोजयेद्विप्रंदिनानांपंचकंनरः ॥ ४५ ॥ भोजितंतेनाहिजगत्सदेवासुरमानुषम् ॥ पूर्णकुंभंसुतोयेनयोददातिद्विजा
तये ॥ ४६ ॥ दत्तंतेनैवसकलंब्रह्मांडंसचराचरम् ॥ तिलपात्रंतुयोदद्याद्ब्राह्मणायविपश्चिते ॥ ४७ ॥ तिलसंख्यसमाःसाध्विसवसेन्नाकमं
डले ॥ घृतपात्रंतुयोदद्यात्स्नात्वापंचदिनंनरः ॥ ४८ ॥ सभुक्त्वाविपुलान्भोगान्सूर्यलोकेमहीयते ॥ ब्रह्मचर्येणयस्तिष्ठेद्दिनानांपंचकंनरः ॥
॥ ४९ ॥ भुनक्तिसस्वर्गभोगान्स्ववैश्याभिःसमंमुदा ॥ एवंविधंव्रतंसाध्विकुरुत्वंपतिनाशुभे ॥ ५० ॥ धनधान्ययुताभूत्वास्वर्गंयास्यसि
सुव्रते ॥ इत्युक्तासाव्रतंचक्रेकौंडिन्येनयथोदितम् ॥ ५१ ॥ भर्त्रासमंभावयुतास्नात्वामासिमलिम्लुचे ॥ पंचरात्रव्रतेपूर्णेपरायाःप्रियसंयुता ॥
॥ ५२ ॥ सापश्यद्राजभवनादायांतंनृपनंदनम् ॥ सदत्वानव्यभवनंभव्यवस्तुसमन्वितम् ॥ ५३ ॥ वासयामासविधिनाविधिनाप्रेरितः
स्वयम् ॥ दत्वाग्रामंवृत्तिकरंब्राह्मणायसुमेधसे ॥ ५४ ॥ प्रसन्नस्तपसाराजातंस्तुत्वास्वगृहंययौ ॥ मलिम्लुचस्यमासस्यपराख्यायाःपरा
दरात् ॥ ५५ ॥ उपोषणात्सकृष्णायाःपंचरात्रव्रतेनच ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःसर्वसौख्यसमन्वितः ॥ ५६ ॥ भुक्त्वाभोगान्स्त्रियासार्द्धमंतेविष्णु
पुरंययौ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पंचरात्रभवंपुण्यंमयावक्तुंनशक्यते ॥ ५७ ॥ तथापिकिंचिद्वक्ष्यामियेनचीर्णंपराव्रतम् ॥ स्नातानिपुष्क
राद्यानिगंगाद्याःसरितस्तथा ॥ ५८ ॥ धेनुमुख्यानिदानानितेनचीर्णानिसर्वथा ॥ गयाश्राद्धंकृतंतेनपितरःपरितोषिताः ॥ ५९ ॥ व्रता
नितेनचीर्णानिव्रतखंडोदितानिवै ॥ द्विपदांब्राह्मणःश्रेष्ठोगौर्वरिष्ठाचतुष्पदाम् ॥ ६० ॥ देवानांवासवःश्रेष्ठस्तथामासोमलिम्लुचः ॥

मलिम्लुचेपंचरात्रंमहापापहरंस्मृतम् ॥ ६१ ॥ पंचरात्रेचपरमापद्मिनीपापशोषिणी ॥ सैकाप्यशक्तैःकर्तव्याऽवश्यंभक्त्याविच
क्षणैः ॥ ६२ ॥ मानुषंजनुरासाद्यनस्नातोयैर्मलिम्लुचः ॥ तेजन्मघातिनोनूनंनोपोष्यहरिवासरे ॥ ६३ ॥ योनीर्भ्रमद्भिश्चतुरशीतिल
क्षाणिमानवैः ॥ प्राप्यतेमानुषंजन्मदुर्लभंपुण्यसंचयैः ॥६४॥ तस्मात्कार्यंप्रयत्नेनपरमायाव्रतंशुभम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एतत्तेसर्वमाख्या
तंयत्पृष्टोहंत्वयानघ ॥ ६५ ॥ मलिम्लुचस्यमासस्यपरमायाःशुभंव्रतम् ॥ तत्सर्वंतेसमाख्यातंकुरुष्वावहितोनृप ॥ ६६ ॥ येत्वेवंभुविपर
माव्रतंचरंतिसद्भक्त्याशुभविधिनामलिम्लुचेवै ॥ तेभुक्त्वादिविविभवंसुरेंद्रतुल्यंगच्छेयुस्त्रिभुवननंदितस्यगेहम् ॥ ६७ ॥ ॥ इत्यधिककृ
ष्णैकादश्याःपरमाख्यायामाहात्म्यंसमाप्तम् ॥ ॥ अथद्वादशीव्रतानिलिख्यंते ॥ तत्रचैत्रशुक्लद्वादश्यांदमनोत्सवः ॥ द्वादश्यां
चैत्रमासस्यशुक्लायांदमनोत्सवः ॥ बौधायनादिभिःप्रोक्तःकर्तव्यःप्रतिवत्सरमिति रामार्चनचंद्रिकोक्तेः ॥ ऊर्जेव्रतंमधौदोलांश्रावणेतंतुपू
जनम् ॥ चैत्रेचदमनारोपमकुर्वाणोव्रजत्यधइतितत्रैवपाद्मवचनाच्च ॥ इदंशुक्रास्तादावपिकार्यम् ॥ उपाकर्मोत्सर्जनंचपवित्रंदमनार्पणम् ॥
ईशानस्यबलिंविष्णोःशयनंपरिवर्तनम् ॥ कुर्याच्छुक्रस्यचगुरोर्मौढ्येपीतिविनिश्चयइतिवृद्धगार्ग्यवचनात् ॥ ॥ इतिचैत्रशुक्लद्वादशी ॥ ॥
वैशाखशुक्लद्वादश्यांयोगविशेषोहेमाद्रौ ॥ पंचाननस्थौगुरुभूमिपुत्रौमेषेरविःस्याद्यदिशुक्लपक्षे ॥ पाशाभिधानाकरभेणयुक्तातिथिव्यतीपा
तइतीहयोगः ॥ अस्मिंस्तुगोभूमिहिरण्यवस्त्रदानेनसर्वंपरिहायपापम् ॥ सुरत्वमिंद्रत्वमनामयत्वंमर्त्याधिपत्यंलभतेमनुष्यः ॥ पंचाननः
सिंहराशिः ॥ पाशाभिधानातिथिर्द्वादशी ॥ करभोहस्तः ॥ ॥ इतिवैशाखशुक्लद्वादशी ॥ ॥ आषाढशुक्लद्वादश्यामनुराधायोगरहिता

यांपारणंकुर्यात् ॥ तथाचहमाद्रौभविष्ये ॥ आभाकासितपक्षेषुमैत्रश्रवणरेवती ॥ संगमेनहिभोक्तव्यंद्वादशद्वादशीर्हरेत् ॥ अस्यार्थःआषाढभाद्रकार्तिकशुक्लद्वादशीष्वनुराधाश्रवणरेवतीयोगेपारणंनकुर्यात्॥अत्रयद्यप्येतावदेवोक्तंतथाप्यनुराधाप्रथमपादएववर्ज्यः॥तदुक्तंविष्णुधर्मे ॥ मैत्राद्यपादेस्वपितीहविष्णुःपौष्णांत्यपादेप्रतिवोधमेति॥श्रुतेश्चमध्येपरिवर्तमेतिसुप्तिप्रवोधपरिवर्तनमेववर्ज्यम्॥ ॥इत्याषाढशुक्लद्वादशी ॥ ॥ अथश्रावणशुक्लद्वादश्यांदधिव्रतम् ॥ अत्रतक्रादीनांत्वनिषेधः॥तत्रदधिव्यवहाराभावात् ॥ अत्रैवद्वादश्यांविष्णोःपवित्रारोपणमुक्तंहेमाद्रौविष्णुरहस्ये ॥ श्रावणस्यसितेपक्षेकर्कटस्थेदिवाकरे ॥ द्वादश्यांवासुदेवायपवित्रारोपणंस्मृतम् ॥ द्वादश्यांश्रावणेवापिपंचम्यामथवाद्विज ॥ अनुकूलेषुकर्तव्यंपंचदश्यामथापिवा ॥ गौणकालमाहरामार्चनचंद्रिकायाम् ॥ पवित्रारोपणंविघ्नाच्छ्रावणेनभविष्यति ॥ कार्तिक्यवधिशुक्लास्तेकर्तव्यमितिनारदः ॥ हेमरौप्यताम्रक्षौमैःसूत्रैःकौशेयपद्मजैः ॥ कुशैःकाशैश्चकार्पासैर्ब्राह्मण्याकर्तितैःशुभैः ॥ कृत्वात्रिगुणितंसूत्रंत्रिगुणीकृत्यशोधयेत् ॥ तत्रोत्तमंपवित्रंतुषष्ट्यासहशतैस्त्रिभिः॥ सप्तत्यासहितंद्वाभ्यांशताभ्यांमध्यमंस्मृतम् ॥ साशीतिनाशतेनैवकनिष्ठंतत्समाचरेत् ॥ साधारणपवित्राणित्रिभिःसूत्रैःसमाचरेत् ॥ उत्तमंतुशतग्रंथिपंचाशद्ग्रंथिमध्यमम् ॥ कनिष्ठंतुपवित्रंस्यात्षट्त्रिंशद्ग्रंथिशोभितम् ॥ षट्त्रिंशच्चचतुर्विंशद्द्वात्रिंशादितिकेचन ॥ चतुर्विंशद्द्वादशाष्टावित्येकेमुनयोविदुः॥शिवपवित्रंतुतत्रैवशैवागमे ॥ एकाशीत्याथवासूत्रैस्त्रिंशतावाष्टयुक्तया ॥ पंचाशतावाकर्तव्यंतुल्यग्रंथ्यंतरालकम् ॥ द्वादशांगुलमानानिव्यासादष्टांगुलानिवा ॥ लिंगविस्तारमानानिचतुरंगुलकानिवेति ॥ एतच्चनित्यम् ॥ नकरोतिविधानेनपवित्रारोपणंतुयः ॥ तस्यसांवत्सरीपूजानिष्फलामुनिसत्तम॥तस्माद्भक्तिसमायु

क्तैर्नरैर्विष्णुपरायणैः॥ वर्षेवर्षेप्रकर्तव्यंपवित्रारोपणंहरेरितितत्रैवोक्तेः ॥ इतिश्रावणशुक्लद्वादश्यांविष्णुपवित्रारोपणविधिः ॥ अथभाद्रपदशुद्धद्वादशी ॥ अस्यांद्वादश्यांदुग्धव्रतसंकल्पः ॥ दुग्धव्रतेतुपायसादिकंवर्ज्यम् ॥ दधिघृतादयोविकारास्तुग्राह्याएव ॥ नन्वेवंसंधिन्यादिक्षीरनिषेधेपिदध्यादिग्राह्यंस्यात्तत्रवाचनिकनिषेधसत्त्वात् ॥ तदाहापरार्केशंखः ॥ क्षीराणियान्यभक्ष्याणितद्विकाराशनेबुधः ॥ सप्तरात्रव्रतंकुर्यात्प्रयत्नेनसमाहितइति ॥ व्रतंगोमूत्रयावकम् ॥ भाद्रशुक्लद्वादश्यांश्रवणयोगरहितायांपारणंकुर्यात् ॥ आभाकसितपक्षेष्वितिदिवोदासोदाहृतवचनात् ॥ उपोष्यैकादशींमोहात्पारणंश्रवणेयदि ॥ करोतिहंतितत्पुण्यंद्वादशद्वादशीभवामितितत्रैवस्कांदाच्च ॥ अस्यतत्रैवप्रतिप्रसवः ॥ मार्कंडेयः ॥ विशेषेणमहीपालश्रवणंवर्द्धतेयदि ॥ तिथिक्षयेनभोक्तव्यंद्वादशींलंघयेन्नहि ॥ यदात्वपरिहार्योयोगस्तदाश्रवणर्क्षंत्रेधाविभज्यमध्यविंशतिघटिकायोगंत्यक्त्वापारणंकार्यम् ॥ तदुक्तंविष्णुधर्मे ॥ श्रुतेश्चमध्येपरिवर्तमेतिसुप्तिप्रबोधपरिवर्तनमेववर्ज्यमिति ॥ केचित्तुचतुर्धाविभज्यमध्यपादद्वयंवर्ज्यमित्याहुः ॥ अत्रैवविष्णुपरिवर्तनोत्सवंकुर्यात् ॥ संध्यायांविष्णुंसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ मंत्रस्तुतिथितत्वेउक्तः ॥ वासुदेवजगन्नाथप्राप्तेयंद्वादशीतव ॥ पार्श्वेनपरिवर्तस्वसुखंस्वपिहिमाधवेति ॥ अत्रैवशक्रस्योत्थापनमुक्तमपरार्केगर्गेण ॥ द्वादश्यांतुसितेपक्षेमासिप्रोष्ठपदेतथा ॥ शक्रमुत्थापयेद्राजाविश्वश्रवणवासरे ॥ इयमेवश्रवणद्वादशी ॥ तत्रैकादश्यांद्वादशीश्रवणयोगेसैवोपोष्याविष्णुशृंखलविशेषयोगात् ॥ द्वादशीश्रवणस्पृष्टास्पृशेदेकादशींयदि ॥ सएववैष्णवोयोगोविष्णुशृंखलसंज्ञितः ॥ तस्मिन्नुपोष्याविधिवन्नरःसंक्षीणकल्मषः ॥ प्राप्नोत्यनुत्तमांसिद्धिंपुनरावृत्तिदुर्लभामितिमात्स्योक्तेः॥विष्णुधर्मेपि॥एकादशीद्वादशीचविष्णवृक्षमपितत्रचेत्॥

तद्विष्णुशृंखलंनामविष्णुसायुज्यकृद्भवेदिति॥संस्पृश्यैकादशींराजन्द्वादशींयदिसंस्पृशेत्॥ श्रवणंज्योतिषांश्रेष्ठंब्रह्महत्यांव्यपोहतीतिनारदीयाच्च॥ दिनद्वयेद्वादशीश्रवणयोगेपिपूर्वा॥ एकादश्यांश्रवणयोगाभावेपितद्दिनावच्छेदेनश्रवणस्पृष्टद्वादशीयोगादेवविष्णुशृंखलमितिहेमाद्रिमतम्॥निर्णयामृतेतु ॥ श्रवणद्वादशीयोगएवविष्णुशृंखलंनान्यथेतियदानिशीथानंतरंसूर्योदयावधिद्विकलामात्रमपिश्रवणर्क्षंतदापिपूर्वैव ॥ दिवोदासीयेतुरात्रेःप्रथमयामेश्रवणयोगेपूर्वाअन्यथोत्तरेत्युक्तम् ॥ इयंचबुधवासरेतिप्रशस्ता ॥ यदातुएकादशीश्रवणयुतानद्वादशीतदाएकादश्यामेवव्रतम्॥अशक्तस्त्वेकादश्यांगौणोपवासंकृत्वाद्वादशीमुपवसेत्॥इदंव्रतंकाम्यमितिगौडाः॥ नित्यमितिदाक्षिणात्याः ॥ पारणंतूभयांतेअन्यतरांतेवाकुर्यात् ॥ ॥अथव्रतविधिरग्निपुराणे ॥ मैत्रेयउवाच॥विधानंशृणुराजेंद्रयथादृष्टंमनीषिभिः॥ यथोक्तंनियमंकुर्यादेकादश्यामुपोषितः ॥ [1]दंतान्संशोध्ययत्नेनवाग्यतोनियतेंद्रियः ॥ श्रवणद्वादशीयोगेसमुपोष्यजनार्दनम् ॥ अर्चयित्वाविधानेनत्वहंभोक्ष्येपरेऽहनि ॥ नदीनांसंगमेस्नायादर्चयेदत्रवामनम् ॥ सौवर्णंवस्त्रसंयुक्तंद्वादशांगुलमुच्छ्रितम् ॥ पीतवस्त्रैःशुभैर्वेष्टंचभृंगारंनिर्व्रणंनवम्[2] ॥ हिरण्मयेनपात्रेणअर्घ्यपात्रंप्रकल्पयेत् ॥ दध्यक्षतफलैर्युक्तंसहिरण्यंसचंदनम् ॥ नमस्तेपद्मनाभायनमस्तेजलशायिने ॥ तुभ्यमर्घ्यंप्रयच्छामिबालवामनरूपिणे ॥ नमःकमलकिंजल्कपीतनिर्मलवाससे ॥ महाहवरिपुस्कंधधृतचक्रायचक्रिणे ॥ नमःशार्ङ्गासिशंखाब्जपाणयेवामनायच ॥ यज्ञाययज्ञेश्वराययज्ञोपकरणायच ॥ यज्ञभुक्फलदात्रेचवामनायनमोनमः ॥ देवेश्वरायदेवायदेवसंभूतिकारिणे ॥ प्रभवेसर्वदेवानांवाम

---

[1] दंतकाष्ठंप्रगृह्यादाविति पाठो हे० व्र० । [2] कल्पयेदित्यनुषंजनीयम् ।

नायनमोनमः ॥ मत्स्यकूर्मवराहायनारसिंहस्वरूपिणे ॥ राम[1]रामायरामायवामनायनमोनमः ॥ श्रीधरायनमस्तेस्तुनमस्तेगरुडध्व
ज ॥ चतुर्बाहोनमस्तेस्तुनमस्तेधरणीधर ॥ एवंसंपूज्यविधिवन्नरःस्रक्चंदनादिभिः ॥ रात्रौजागरणंकुर्यात्पुरतोजलशायिनः ॥ धृत्वा[2]
जलमयंरूपंदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ ब्रह्मांडमुदरेयस्यमहद्भूतैरधिष्ठितम् ॥ मायावीवामनःश्रीशःसोऽत्रायातुजगत्पतिः ॥ एवंसंस्तूयतंभक्त्या
द्वादश्यामुदयेरवेः ॥ भृंगारसहितंतंचब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ वामनःप्रतिगृह्णातिवामनोहंददामिते ॥ वामनंसर्वतोभद्रंद्विजायप्रतिपादये ॥
जलधेनुंतथादद्याच्छत्रंचैवतुपादुके ॥ सहिरण्यानिवस्त्राणिवृषंधेनुंतथानृप ॥ यत्किंचिद्दीयतेतत्रतदानंत्यायकल्पते ॥ श्रवणद्वादशी
योगेसंपूज्यगरुडध्वजम् ॥ दत्वादानंद्विजातिभ्योवियोगे[3]पारणंततः ॥ सिंहस्थितेतुमार्तंडेश्रवणस्थेनिशाकरे ॥ श्रवणद्वादशीज्ञेयानस्या
द्भाद्रपदाहते ॥ दशम्येकादशीयत्रसानोपोष्याभवेत्तिथिः ॥ श्रवणेनतुसंयुक्तासाशुभासर्वकामदा ॥ पारणंतिथिवृद्धौतुद्वादश्या
मुडुसंक्षयात् ॥ वृद्धौकुर्यात्त्रयोदश्यांतत्रदोषोनविद्यते ॥ इत्येषाकथिताराजन्द्वादशीश्रवणेनया ॥ कर्तव्यासाप्रयत्नेनइहामुत्रफलप्रदा ॥
इत्यग्निपुराणोक्तंश्रवणद्वादशीव्रतम् ॥ अथविष्णुधर्मोक्तंविधानांतरम् ॥ ॥ परशुरामउवाच ॥ ॥ उपवासासमर्थानांकिंस्यादेकमुपो
षणम् ॥ महाफलंमहादेवतन्ममाचक्ष्वपृच्छतः ॥ महादेवउवाच ॥ यारामश्रवणोपेताद्वादशीमहतीतुसा ॥ तस्यामुपोषितःस्नातःपूज
यित्वाजनार्दनम् ॥ प्राप्नोत्ययत्नाद्धर्मज्ञद्वादशद्वादशीफलम् ॥ दध्योदनयुतंतस्यांजलपूर्णघटंद्विजे ॥ वस्त्रसंवेष्टितंदत्वाछत्रोपानहमेवच ॥

---

[1] रामत्रयरूपाय । [2] स्थितस्येतिशेषः । [3] श्रवणद्वादश्योरितिशेषः ।

नदुर्गतिमवाप्नोतिगतिमग्र्यांचाविंदति ॥ अक्षय्यंस्थानमाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा ॥ श्रवणद्वादशीयोगेबुधवारोभवेद्यदि ॥ अत्यंतमहतीनामद्वादशीसाप्रकीर्तिता ॥ स्नानंजप्यंतथादानंहोमःश्राद्धंसुरार्चनम् ॥ सर्वमक्षय्यमाप्नोतितस्यांभृगुकुलोद्वह ॥ तस्मिन्दिनेतथास्नातोयत्रक्वचनसंगमे ॥ सगंगास्नानजंरामफलंप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ श्रवणेसंगमाःसर्वेपरतुष्टिप्रदाःसदा ॥ विशेषाद्द्वादशीयुक्ताबुधयुक्ताविशेषतः ॥ यथैवद्वादशीप्रोक्ताबुधश्रवणसंयुता ॥ तृतीयाचतथाप्रोक्तासर्वकामफलप्रदा ॥ तथातृतीयाधर्मज्ञतथापंचदशीशुभा ॥ इतिविष्णुधर्मोत्तरोक्तंविधानांतरम् ॥ अथब्रह्मवैवर्तोक्तंविधानम् ॥ नभस्येफाल्गुनेमासियदिवाद्वादशीभवेत्॥शुद्धाश्रवणसंयुक्तासंगमेविजयास्मृता ॥ वारिकुंभंप्रदायास्यांदध्योदनसमायुतम् ॥ प्रेतयोनौनजायेतपूजयित्वात्रवामनम् ॥ वंशःसमुद्धृतस्तेनमुक्तःपितृऋणादसौ ॥ नभस्येसंगमेस्नात्वावामनोयेनपूजितः ॥ सयातिपरमंस्थानंविष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ इतिब्रह्मवैवर्तोक्तंविधानांतरम् ॥ अथभविष्योक्तंविधानांतरम् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ उपवासासमर्थानांसदैवपुरुषोत्तम ॥ एकायाद्वादशीपुण्यातांवदस्वममानघ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ मासेभाद्रपदेशुक्लाद्वादशीश्रवणान्विता ॥ सर्वकामप्रदापुण्याउपवासेमहाफला ॥ संगमेसरितांस्नात्वाद्वादश्यांसमुपोषितः ॥ समग्रंसमवाप्नोतिद्वादशद्वादशीफलम् ॥ इतिहेमाद्रौभविष्योक्तंविधानांतरम् ॥ अथविष्णुरहस्योक्तंविधानांतरम् ॥ द्वादश्यामुपवासोत्रत्रयोदश्यांतुपारणम् ॥ निषिद्धमपिकर्तव्यमित्याज्ञापरमेश्वरी ॥ बुधश्रवणसंयुक्तासैवचेद्द्वादशीभवेत् ॥ अतीवमहतीतस्यांसर्वंकृतमिहाक्षयम्॥द्वादशीश्रवणोपेतायदाभवतिभारत ॥ संगमेसरितांस्नात्वागंगादिस्नानजंफलम् ॥ सोपवासःसमाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा ॥ जलपूर्णंतदाकुंभंस्थापयित्वाविचक्षणः ॥ पंचर

त्नसमोपेतंसोपवीतंसंवस्त्रकम् ॥ [2]तस्योपरिस्थापयित्वालक्ष्म्यासहजनार्दनम् ॥ यथाशक्त्यास्वर्णमयंशंखशार्ङ्गविभूषितम् ॥ स्नापयित्वा विधानेनासितचंदन[1]चर्चितम् ॥ सितवस्त्रयुगच्छन्नंछत्रोपानद्युगान्वितम् ॥ ओंनमोवासुदेवायशिरःसंपूजयेत्ततः ॥ श्रीधरायमुखंतद्वद्वैकुंठाय [3]हृदंब्जकम् ॥ नमःश्रीपतयेने[4]त्रेभुजौसर्वास्त्रधारिणे ॥ व्यापकायनमःकुक्षींकेशवायोदरंनमः ॥ त्रैलोक्यजनकायेतिमेढ्रंसंपूजयेद्धरेः ॥ सर्वाधिपतयेजंघेपादौसर्वात्मनेनमः ॥ अनेनविधिनाराजन्पुष्पधूपैःसमर्चयेत् ॥ ततस्तस्याग्रतोदेयंनैवेद्यंघृतपाचितम् ॥ मोदकांश्चनवान्कुंभाञ्छक्त्यादद्याच्चदक्षिणाम् ॥ एवंसंपूज्यगोविंदंजागरंतत्रकारयेत् ॥ प्रभातेविमलेस्नात्वासंपूज्यगरुडध्वजम् ॥ पुष्पधूपादिनैवेद्यैःफलैर्वस्त्रैः सुशोभनैः ॥पुष्पांजलिंततोदत्वामंत्रमेतमुदीरयेत्॥नमोनमस्तेगोविंदबुधश्रवणसंज्ञक॥अघौघसंक्षयंकृत्वासर्वसौख्यप्रदोभव ॥अनंतरंब्राह्मणे तुवेदवेदांगपारगे ॥ पुराणज्ञेविशेषेणविधिवत्संप्रदापयेत् ॥ प्रीयतांदेवदेवेशोममनित्यंजनार्दनः ॥ अनेनैवविधानेननद्यांस्त्रीवानरोत्तमः ॥ सर्वंनिर्वर्तयेत्सम्यगेकभक्तिरतोपिसन् ॥ ॥ इतिविष्णुरहस्योक्तंविधानांतरम् ॥ ॥ अथकथा ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ महत्यरण्येयद्वृत्तंभूमिपालशृणुष्वतत् ॥ १ ॥ देशो[5]दाशार्णकोनामतस्यभागेतुपश्चिमे ॥ अस्तिराजन्मरुदेशःसर्वसत्त्वभयंकरः ॥ २ ॥ सुतप्तसिकताभूमिर्यत्रकृष्णामहोरगाः ॥ अल्पच्छायद्रुमाकीर्णामृतप्राणिसमाकुला ॥ ३ ॥ शमीखदिरपालाशकरीरैश्वसपीलुभिः ॥ यत्रभीमाद्रुमाःपार्थकंटकैरावृताद्दृढैः ॥ ४ ॥ गंधप्राणिगणाकीर्णायत्रभूर्दृश्यतेक्वचित् ॥ [6]अर्कप्रतापैःसंतप्तापरुषानिस्तृणा

---

[1] सुचर्चितमित्यपिपाठः। [2] तस्यस्कंधेसुघटितंस्थापयित्वाजनार्दनमित्यपिपाठः। [3] हृशोनमइत्यपिपाठः। [4] चक्रमित्यपिपाठः। [5] दशेरकइत्यपिपाठः। [6] अर्कप्रतापाविषमाभीषणाःपुरुषाःखराइत्यपिपाठः।

मही॥ ५ ॥ ज्वलिताग्निसमंचैवयत्किंचित्तत्रदृश्यते ॥ तथापिजीवाजीवंतिसर्वेकर्मनिबंधनाः ॥ ६ ॥ नोदकंनोपलाराजन्नस्युस्तत्रवलाह
काः ॥ कदाचिदपिदृश्यंतेप्लवमानाविहंगमाः ॥ ७ ॥ तत्कांतारगताःकेचित्तृषितैःशिशुभिःसमम् ॥ उत्क्रांतजीविताराजन्दृश्यंतेविहगो
त्तमाः ॥ ८ ॥ उत्प्लुत्योत्प्लुत्यतरसामृगाःसैकतसंगताः ॥ सैकतेष्वेवनश्यंतिजलैःसैकतसेतुवत् ॥ ९ ॥ तस्मिंस्तथाविधेदेशेकश्चिद्दैव
वशाद्वणिक् ॥ हरिदत्तइतिख्यातोवणिक्धर्मोपजीवकः ॥ १० ॥ निजसार्थपरिभ्रष्टःप्रविष्टोमरुजांगले ॥ दृष्टवान्मलिनान्रूक्षान्निर्मांसा
न्भीमदर्शनान् ॥ ११ ॥ बभ्रामोद्भ्रांतहृदयःक्षुत्तृषाश्रमकर्शितः ॥ क्वग्रामःक्वजनःक्वाहंक्वयास्यामिकिमाचरे[1] ॥ १२ ॥ अथप्रेतान्ददर्शा
सौक्षुत्तृषाव्याकुलेंद्रियान् ॥ क्षुत्क्षामाल्लँम्बवृषणान्निर्मांसांश्वसकीकसान् ॥ १३ ॥ स्नायुबद्धास्थिचरणान्धावमानानितस्ततः ॥ वणिक्सो
पितदाश्चर्यंदृष्ट्वाभयमुपागतः ॥ १४ ॥ भीतभीतस्तुतैःसार्द्धंजगामपथिवंचयन् ॥ ततोगत्वापिशाचास्तेन्यग्रोधंमहदाश्रयम् ॥ १५ ॥
शीतच्छायंसुविस्तीर्णंतत्रतेसमुपाविशन् ॥ निविष्टेषुततस्तेषुएकदेशेस्थितोवणिक् ॥ १६ ॥ प्रेतस्कंधसमारूढमेकंविकृतदर्शनम् ॥ दद
र्शबहुभिःप्रेतैःसमंतात्परिवारितम् ॥ १७ ॥ आगच्छमानमव्यग्रंस्तुतिशब्दपुरःसरम् ॥ प्रेतस्कंधान्महींगत्वातस्यांतिकमुपागमत् ॥ १८ ॥
सोभिवाद्यवणिक्छ्रेष्ठमिदंवचनमब्रवीत् ॥ अस्मिन्घोरतमेदेशेप्रवेशोभवतःकथम् ॥ १९ ॥ तमुवाचवणिक्धीमान्सार्थभ्रष्टस्यमेवने ॥ प्रवे
शोदैवयोगेनपूर्वकर्मकृतेनतु ॥ २० ॥ तृष्णामेबाधतेऽत्यर्थंक्षुद्भ्रमोयंभृशंतथा ॥ प्राणाःकंठमनुप्राप्तावचनंनश्यतीवमे ॥ २१ ॥ अत्रोपायंन

---

[1] इतिचिंतयन्बभ्रामेतिशेषपूरणेनान्वयः ।

पश्यामिजविवेयंयेनकेनचित् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ इत्येवमुक्तःप्रेतस्तुवणिजंवाक्यमब्रवीत् ॥ २२॥ पुन्नागमिममाश्रित्यप्रतीक्षस्वमुहूर्तकम् ॥
कृतातिथ्योमयापश्चाद्गमिष्यसियथासुखम् ॥ २३ ॥ एवंमुक्तस्तथाचक्रेसवणिक्तृषयार्दितः ॥ मध्याह्नसमयेप्राप्तेततस्तंदेशमागता॥२४॥
पुन्नागवृक्षाच्छीतोदावारिधानीमनोरमा ॥ दध्योदनसुयुक्तेनवर्द्धमानेनसंयुता ॥ २५ ॥ अवतीर्यततःसोग्रंददावतिथयेतदा ॥ दध्योदनंच
तोयंचक्षुत्तृड्भ्यांपीडितायवै ॥ २६ ॥ दध्योदनेनतोयेनवणिक्तृप्तिमुपागतः ॥ वितृष्णोविज्वरश्चापिक्षणेनसमपद्यत ॥ २७ ॥ ततस्तु
प्रेतसंघस्यतस्माद्भागंक्रमाद्ददौ ॥ दध्योदनात्सपानीयात्प्रेतास्तृप्तिपरांगताः ॥ २८ ॥ अतिथिंतर्पयित्वाचप्रेतलोकंचसर्वशः ॥ ततः
स्वयंचबुभुजेभुक्तशेषंयथासुखम् ॥ २९ ॥ तस्यभुक्तवतस्त्वन्नंपानीयंचक्षयंययौ ॥ प्रेताधिपंततस्तुष्टोवणिग्वचनमब्रवीत् ॥ ३० ॥ वणि
गुवाच ॥ आश्चर्यमेतत्परमंवनेस्मिन्प्रतिभातिमे ॥ अन्नपानस्यसंप्राप्तिःपरमस्यकुतस्तव ॥ ३१ ॥ स्तोकेनचतथान्नेनबिभर्षिसुबहून्वने ॥
तृप्तिंगताःकथंत्वेतेनिर्मांसाभीमकुक्षयः ॥ ३२ ॥ अपरंचकथंत्वेतदवाप्तंवापरिक्षयम् ॥ हस्तावलंबकःकस्त्वंसंप्राप्तोनिर्जलेवने ॥ ३३ ॥
तृप्तश्चासिकथंग्रासमात्रेणैवभवानपि ॥ कथमस्यांसुघोरायांमरुभूम्यांसुशीतलः ॥ ३४ ॥ तदेतंसंशयंछिंधिपरंकौतूहलंमम ॥ एवमुक्तः
सवणिजाप्रेतोवचनमब्रवीत् ॥ ३५ ॥ पिशाचपतिरुवाच ॥ शृणुभद्रप्रवक्ष्यामिदुष्कृतंकर्मचात्मनः ॥ शाकलेनगरेरम्येअहमासंसुदुर्मतिः ॥
॥ ३६ ॥ वणिक्छक्तःपुराभद्रकालोऽतीतोबहुर्मम ॥ शाकलेनगरेरम्येनास्तिकस्यदुरात्मनः ॥ ३७ ॥ धनलोभात्तथातत्रकदाचित्प्रमदे
रिता ॥ नदत्ताभिक्षवेभिक्षातृषार्तस्यजलंनच ॥ ३८ ॥ प्रातिवेश्यस्तुतत्रासीद्ब्राह्मणोगुणवान्मम ॥ श्रवणद्वादशीयोगेमासिभाद्रपदे

तथा ॥ ३९ ॥ सकदाचिन्मयासार्द्धंतापींनामनदींययौ ॥ तस्यास्तुसंगमःपुण्योयत्रासीच्चंद्रभागया ॥ ४० ॥ चंद्रभागासोमसुतातापीचैवा
र्कनंदिनी ॥ तयोःशीतोष्णसलिलेसंगमेसुमनोहरे ॥ ४१ ॥ तत्तीर्थवरमासाद्यप्रातिवेश्यःसमेद्विजः ॥ श्रवणद्वादशीयोगेस्नातश्चैवोपवा
सकृत् ॥ ४२ ॥ चांद्रभागस्यतोयस्यवारिधान्योनवादृढाः ॥ दध्योदनयुतैःसार्द्धंसंपूर्णैर्वर्द्धमानकैः ॥ ४३ ॥ छत्रोपानद्युगंवस्त्रंप्रतिमांविधि
वद्धरेः ॥ प्रददौविप्रमुख्यायरहस्यज्ञोमहामुनिः ॥ ४४ ॥ वित्तसंरक्षणार्थायतस्यापिचततोमया ॥ सोपवासेनदत्तावैवारिधानी
सुशोभना ॥ ४५ ॥ चंद्रभागास्थविप्रायदध्योदनयुतातदा ॥ एतत्कृत्वागृहंप्राप्तस्ततःकालेनकेनचित् ॥ ४६ ॥ पंचत्वमह
मासाद्यनास्तिकस्यात्प्रेततांगतः ॥ अस्यामटव्यांघोरायांतच्चदृष्टंत्वयानघ ॥ ४७ ॥ श्रवणद्वादशीयोगेदत्तायासामयाद्विजे ॥ दध्यो
दनयुतातावद्वारिधानीमनोहरा ॥ ४८ ॥ सेयंमध्याह्नसमयेदिवसेदिवसेमम ॥ उपतिष्ठतिवैश्येहयथादृष्टंत्वयानघ ॥ ४९ ॥ उपवा
सफलेनैवजातिस्मरणमस्तिमे ॥ दधिभक्तप्रदानेनजलान्नंचाक्षयंमम ॥ ५० ॥ ब्रह्मस्वहारिणस्त्वेतेपापाःप्रेतत्वमागताः ॥ परदा
ररताःकेचित्स्वामिद्रोहरताःपरे ॥ ५१ ॥ मित्रद्रोहरताःकेचिद्देशेऽस्मिस्तुसुदारुणे ॥ ममैतेभृत्यतांप्राप्ताअन्नपानकृतेऽनघ ॥ ५२ ॥ अ
क्षयोभगवान्विष्णुःपरमात्मासनातनः ॥ यद्दीयतेतमुद्दिश्यअक्षय्यंतत्प्रकीर्तितम् ॥ ५३ ॥ तेनाक्षय्येनचान्नेनतृप्ताएतेपुनःपुनः ॥ प्रेत
भावाच्चदौर्बल्यंनमुंचंतिकदाचन ॥ ५४ ॥ अहंचपूजयित्वात्वामतिर्थिसमुपस्थितम् ॥ प्रेतभावाद्विनिर्मुक्तोयास्यामिपरमांगतिम् ॥

---

१ श्चैवतथोषितइत्यपिपाठः ।

॥ ५५ ॥ मयाविहीनाःकिंत्वेतेवनेस्मिन्भृशदारुणे ॥ पीडामनुभविष्यंतिदारुणांकर्मयोनिजाम् ॥ ५६ ॥ एतेषांतुमहाभागममानुग्र
हकाम्यया ॥ अनेकनामगोत्राणिगृह्णीयास्त्वंखिलेनच ॥ ५७ ॥ अस्तिकक्षागताचैवतवसंपुटिकाशुभा ॥ हिमवंतमथासाद्यतत्रत्वंलप्स्य
सेनिधिम् ॥ ५८ ॥ गयाशीर्षंततोगत्वाश्राद्धंकुरुमहामते ॥ एकमेकमथोद्दिश्यप्रेतंप्रेतंयथासुखम् ॥ ५९ ॥ एवंसंभाषमाणोसौतप्तजां
बूनदप्रभः ॥ समारुह्यविमानंचस्वर्गलोकमितोगतः ॥ ६० ॥ स्वर्गतेप्रेतनाथेवैप्रभावात्सवणिक्क्रमात् ॥ नामगोत्राणिसंगृह्यप्रयातःसहि
मालयम् ॥ ६१ ॥ तत्रप्राप्यनिधिंगत्वाविनिक्षिप्यस्वकेगृहे ॥ धनभारमुपादायगयाशीर्षवटंययौ ॥ ६२ ॥ प्रेतानांक्रमशस्तत्रचक्रेश्रा
द्धंदिनेदिने ॥ यस्ययस्ययथाश्राद्धंसकरोतिदिनेवणिक् ॥ ६३ ॥ ससतस्यतदास्वप्नेदर्शयत्यात्मनस्तनुम् ॥ ब्रवीतिचमहाभागप्रसादेनत
वानघ ॥ ६४ ॥ प्रेतभावमिमंत्यक्त्वाप्राप्तोस्मिपरमांगतिम् ॥ ततस्तुतेविमानस्थाऊचुश्चवणिजंतथा ॥ ६५ ॥ त्वयाहितारिताःसर्वेंकि
ल्बिषाद्वणिगुत्तम ॥ प्रयामःस्वर्गतिंसर्वैंइदानींत्वत्प्रसादतः ॥ ६६ ॥ साधुसंगोनहिवृथाकदाचिदपिजायते ॥ एवमुक्त्वागताःसर्वेंविमानैः
सूर्यसन्निभैः ॥ ६७ ॥ दिव्यरूपधराःसर्वेंद्योतयंतोदशोदिश ॥ सकृत्वाधनलाभेनप्रेतानांसद्गतिंवणिक् ॥ ६८ ॥ जगामस्वगृहंतत्रमा
सिभाद्रेयुधिष्ठिर ॥ श्रवणद्वादशीयोगेपूजयित्वाजनार्दनम् ॥ ६९ ॥ दानंदत्त्वाचाविप्रेभ्यःसोपवासोजितेंद्रियः ॥ संगमेचमहानद्योःप्रति
वर्षमतंद्रितः ॥ ७० ॥ चकारविधिवद्दानंततोदिष्टांतमागतः ॥ अवापपरमंस्थानंदुर्लभंसर्वमानवैः ॥ ७१ ॥ यत्रकामफलावृक्षानद्यः
पायसकर्दमाः ॥ शीतलामलपानीयाःपुष्करिण्योमनोरमाः ॥ ७२ ॥ तद्देशमासाद्यवणिङ्महात्माप्रतप्तजांबूनदभूषितांगः ॥ कल्पंस

मग्रंसुरसुंदरीभिःस्वर्गेसुरेमेमुदितःसदैव ॥ ७३ ॥ बुधश्रवणसंयुक्ताद्वादशीसर्वकामदा[1] ॥ दानंदध्योदनंशस्तमुपवासःपरोविधिः ॥ ७४ ॥
सगरेणककुत्स्थेनधुंधुमारेणगाधिना ॥एतैश्चान्यैश्चराजेंद्रकामदाद्वादशीकृता ॥७५॥ याद्वादशीबुधयुताश्रवणेनसार्द्धंसावैजजयेतिकथितामु
निभिर्नभस्ये॥तामादरेणसमुपोष्यनरोहिसम्यक्प्राप्नोतिसिद्धिमणिमादिगुणोपपन्नाम्॥७६॥ इतिहेमाद्रौभविष्योत्तरेश्रवणद्वादशीकथा[2]अस्या
मेववामनजयंतीव्रतंहेमाद्रौभविष्ये ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ द्वादश्यास्तेविधिःप्रोक्तःश्रवणेनयुधिष्ठिर ॥ सर्वपापप्रशमनः
सर्वसौख्यप्रदायकः ॥ १ ॥ एकादशीयदासास्याच्छ्रवणेनसमन्विता ॥ विजयासातिथिःप्रोक्ताव्रतिनामभयप्रदा ॥ २ ॥ पुरादेव
गणैःसर्वैःसमवेतैर्वरार्थिभिः ॥ वरदःप्रार्थितोविष्णुरिंद्राग्न्यनिलसंयुतैः ॥ ३ ॥ बलवानजितोदैत्योबलिर्नाममहाबलः ॥ तेनदेवगणाः
सर्वेत्याजिताःसुरमंदिरम् ॥ ४ ॥ त्वंगतिःसर्वदेवानांशीघ्रं[3]कष्टात्समुद्धर ॥ दैत्यंजहिमहाबाहोबलिंबलवतांवरम् ॥ ५ ॥ श्रुत्वा
विष्णुस्तदावाक्यंदेवानांकरुणोदयम् ॥ उवाचवाक्यंवाक्यज्ञोदेवानांहितकाम्यया ॥ ६ ॥ विष्णुरुवाच ॥ जानेविरोचनसुतंबलिंत्रैलोक्य

---

१ तस्यामितिशेषः ।

२ श्रोणायांश्रवणद्वादश्यांमुहूर्तेऽभिजितिप्रभुरित्यादिनाश्रीमद्भागवतेश्रवणद्वादश्यामेववामनोत्पत्तिश्रवणात् ॥ यद्यप्यग्रेहेमाद्रावित्यादिनालिखितकथायांएकादशी यदाचस्याच्छ्रवणेनसमन्वितेत्युपक्रम्यएतत्सर्वसमभवदेकादश्यांयुधिष्ठिरेत्युपसंहारानुरोधेनैकादश्यांवामनोत्पत्तिःप्रतीयते । तथापिकथारंभेद्वादश्यास्तेविधिःप्रोक्तःश्रवणेनयुधिष्ठिरेत्युपक्रम्यांतेपूर्वमेवसमाख्याताद्वादशीश्रवणान्वितेत्यादिकृतावैद्वादशीतिथिरित्यंतेनोपसंहाराद्द्वादश्याएवमुख्यत्वंप्रतीयते तथासतिमध्यवर्त्येकादशीयदाचस्यादित्यादेर्द्वादश्यांश्रवणयोगाभावेश्रवणयुक्तैकादश्याग्राह्यत्वमित्यनुकल्पपरत्वंबोध्यम् इयंचव्यवस्थास्मृतिकौस्तुभकृताकृता निर्णयसिंधुकृतातुकल्पभेदपरत्वेनव्यवस्थेत्यभ्यधायि ।

३ मस्मान्इत्यपिपाठः ।

कंटकम् ॥ तपसाभावितात्मानंशांतंदांतंजितेंद्रियम्॥७॥मद्भक्तंमद्गतप्राणंसत्यसंधंमहाबलम्॥प्रजापतिसमंस्वात्मप्रजानांप्रियकारकम्॥८॥
नगुणास्तस्यशक्यंतेवक्तुंकेनापिभूतले ॥ अवश्यंतपसोपेतैर्भोक्तव्यंतपसःफलम् ॥ ९ ॥ तपसोंतस्तुबहुनाकालेनास्यभविष्यति ॥
यदाविजयदंदैत्यंज्ञास्येकालेनकेनाचित् ॥ १० ॥ समाहृत्यश्रियंतस्यतदादास्येदिवौकसाम् ॥ अदितिर्मां[1]पुरादेवाअयजत्पुत्रगृद्धि
नी ॥ ११ ॥ तस्यामनीषितंकार्यंमयावश्यंसुरोत्तमाः ॥ तस्यांसंभूययुष्माकंकार्यंसंपादयाम्यहम् ॥ १२ ॥ कृष्णउवाच ॥ अथकालेबहु
तिथेसादितिर्गुर्विणीभवत् ॥ सुषुवेनवमेमासिपुत्रंसा[2]वामनंहरिम् ॥ १३ ॥ ह्रस्वपादंह्रस्वकायंमहाशिरसमर्भकम् ॥ पाणिपादोदर
कृशंह्रस्वजंघोरुकंधरम् ॥ १४ ॥ दृष्ट्वातुवामनंजातमदितिर्मोदमापवै ॥ भयंबभूवदैत्यानांदेवतास्तोषमागमन् ॥ १५ ॥ जातकादीन्छु
भकरान्संस्कारान्स्वयमेवाहि ॥ चकारकश्यपोधीमान्प्रजापतिसमन्वितः ॥ १६ ॥ आबद्धमेखलोदंडीजटीयज्ञोपवीतवान् ॥ कुशचर्माजिन
धरःकमंडलुविभूषितः ॥ १७ ॥ बलेर्बलवतोयज्ञंजगामबहुविस्तरम् ॥ दृष्ट्वाबलिंतुयज्वानंवामनस्तुजगादह ॥ १८ ॥ अर्थीह्यहंयज्ञपते
दीयतांममभेदिनी ॥ पदत्रयप्रमाणाहिपठनार्थेस्थितोऽह्यहम् ॥ १९ ॥ दत्तादत्तातवमयाबलिःप्राहद्विजोत्तमम् ॥ ततोवर्धितुमारब्धोवाम
नोऽनंतविक्रमः ॥ २० ॥ पादौभूमौप्रतिष्ठाप्यशिरसावृत्यरोदसी ॥ नाभ्यांस्वर्गादिकाँल्लोकाँल्ललाटेब्रह्मणःपदम् ॥ २१ ॥ नतृतीयं
पदंलेभेकिंददेममतद्वद ॥ तद्दृष्ट्वामहदाश्चर्यंसिद्धादेवर्षयस्तथा ॥ २२ ॥ साधुसाध्वितिदेवेशंप्रशं[3]शंसुर्मुदान्विताः ॥ ततोदैत्यगणान्स

---

[1] गतेइतिशेषः ।   [2] बालाकृतिमित्यपिपाठः ।   [3] ततोनेदुर्दिवौकसइत्यपिपाठः ।

वाञ्जित्वात्रिभुवनंवशी ॥ २३ ॥ बलिंप्राहचभोगच्छपातालंसबलानुगः ॥ तत्रत्वमीप्सितान्भोगान्भुंक्ष्वामद्बाहुपालितः ॥ २४ ॥
अस्यैंद्रस्यावसानेतुत्वमेवेंद्रोभविष्यसि ॥ एवमुक्तोबलिःप्रायान्नमस्कृत्यसुरोत्तमम् ॥ २५ ॥ विसृज्यचबलिंदेवोलोकपालानु
वाचह ॥ स्वानिधिष्ण्यानिगच्छध्वंतिष्ठध्वंविगतज्वराः ॥ २६ ॥ देवेनोक्तागतादेवाःप्रहृष्टाःपूज्यवामनम् ॥ देवः[1]कृत्वाजगत्कार्यंतत्रैवांतर
धीयत ॥ २७ ॥ एतत्सर्वंसमभवदेकादश्यांनराधिप ॥ तेनेष्टादेवदेवस्यसर्वथाविजयातिथिः ॥२८॥ एषैवफाल्गुनेमासिपुष्येणसहितानृप ॥
विजयाप्रोच्यतेसद्भिःकोटिकोटिगुणोत्तरा ॥ २९ ॥ एकादश्यांसोपवासोरात्रौसंपूजयेद्धरिम् ॥ कुर्यात्पात्रंतुसौवर्णंरौप्यंवादारुवंशजम् ॥३०॥
सौवर्णंवामनंकुर्यात्स्ववित्तस्यानुसारतः ॥ शिखाकमंडलुधरंछत्रयज्ञोपवीतिनम् ॥ ३१ ॥ आच्छाद्यपात्रंवासोभिरहतैःफलसंयुतम् ॥ मार्गे
णचर्मणानद्धंभक्त्यावाशक्त्यपेक्षया ॥ ३२ ॥ तिलाढकेनसंपूर्णप्रस्थेनकुडवेनवा ॥ अलाभेयवगोधूमैःशुभैःशुक्लतिलैस्तथा ॥ ३३ ॥ त
स्मिन्गंधैःपुष्पफलैःकालोत्थैरर्चयेद्धरिम् ॥ नानाविधैश्चनैवेद्यैर्भक्ष्यभोज्यैर्गुडोदनैः ॥ ३४ ॥ मत्स्यंकूर्मंवराहंचनारसिंहंचवामनम् ॥ रामंरा
मंतथाकृष्णंबौद्धंकल्किसमर्चयेत् ॥ ३५ ॥ पादाद्येकैकमंगेषुशीर्षांतंपूजयेत्ततः ॥ एभिर्मंत्रपदैराजञ्छ्रद्धयागरुडध्वजम् ॥ ३६ ॥ उद्याप
नंततःकुर्याद्द्वादशैर्वत्सरैस्तथा ॥ सौवर्णींराजतींताम्रींमूर्तिंकृत्वाचतुर्भुजाम् ॥ ३७ ॥ द्वादश्यास्तुदिनेप्राप्तेगुरुमभ्यर्च्यशक्तितः ॥ सदाचा
ररतंपार्थवेदवेदांगपारगम् ॥ ३८ ॥ अस्मदीयंव्रतंविप्रविष्णुवासरसंभवम् ॥ संपूर्णंतुभवेद्येनतत्कुरुष्वद्विजोत्तम ॥ ३९ ॥ तस्याग्रेनियमः

---

[1] एवमुक्त्वाजगत्कर्ताएवंकृत्वेतिचक्कचित्पाठः ।

कार्यौदंतधावनपूर्वकम् ॥ स्नानंकृत्वामंत्रपूर्वंनद्यादौविमलेजले ॥ ४० ॥ तर्पयित्वापितॄन्देवान्पूजयेन्मधुसूदनम् ॥ देवंसंपूज्यविधि
वद्रात्रौजागरणंचरेत् ॥ ४१ ॥ ततःप्रभातसमयेस्नात्वाचार्यादिभिःसह ॥ वामनंपूजयेत्प्राग्वद्धोमंकुर्याद्विधानतः ॥ ४२ ॥ मंत्रे
णेदंविष्णुरितिसमिदाज्यतिलौदनैः ॥ प्रतिद्रव्यंसहस्रंवाशतमष्टोत्तरंहुनेत् ॥ ४३ ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वातुद्वादशाष्टव्रतीनृप ॥ प्रति
मांचतथाधेनुमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ ४४ ॥ एवंकृतेतुराजेंद्रगाःकृष्णाद्वादशाष्टवा ॥ षट्चतस्रोथवादेयाएकावापिपयस्विनी ॥ ४५ ॥
वामनःप्रतिगृह्णातिवामनोवैददातिच ॥ वामनस्तारकोभाभ्यांवामनायनमोनमः ॥ ४६ ॥ प्रत्येकंब्राह्मणान्कुंभैर्दक्षिणावस्त्रचंदनैः ॥
शक्त्यासंपूजयेद्राजन्सर्वत्रैषविधिःस्मृतः ॥ ४७ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पूर्वंपश्चाद्भुंजीतवाग्यतः ॥ एवंव्रतेकृतेब्रह्मन्यत्पुण्यंतन्नि
बोधमे ॥ ४८ ॥ हस्त्यश्वरथपत्तीनांदाताभोक्ताविमत्सरी ॥ रूपसौभाग्यसंपन्नोनिष्पापोनीतिमान्भवेत् ॥ ४९ ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृ
तोजीवेत्सशरदांशतम् ॥ एषाव्युष्टिः[1]समाख्याताएकादश्यामयातव ॥ ५० ॥ पूर्वमेवसमाख्याताद्वादशीश्रवणान्विता ॥ सगरेणककु
त्स्थेनधुंधुमारेणगाधिना ॥ एतैश्चान्यैश्चराजेंद्रकृतावैद्वादशीतिथिः ॥ ५१ ॥ इतिश्रीहेमाद्रौभविष्योत्तरपुराणेवामनद्वादशीव्रतक
थासंपूर्णा ॥ ॥ अथपूजा ॥ ममइहजन्मनिजन्मांतरेचकृतदोषप्रायश्चित्तार्थंपुत्रपौत्राद्यभिवृद्ध्यर्थंवामनजयंतीव्रतमहंकरिष्ये ॥ तदंगत
याविहितंषोडशोपचारैर्वामनपूजंनकरिष्ये ॥ धृत्वाजलमयंरूपंदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ ब्रह्मांडमुदरेयस्यमहाभूतैरधिष्ठितम् ॥ मायावीवामनः

---

[1] व्युष्टिःफलम् ।

श्रीशःसआयातुजगत्पतिः ॥ आवाहनम् ॥ अजेयायमहेशायजलजास्यायशंसिने ॥ नमस्तेकेशवानंतवासुदेवनमोस्तुते ॥ ध्यानम् ॥ कमंडलुशिखाधारीकुब्जरूपोसिवामन ॥ छत्रदंडधरोदेवपाद्यंगृह्णनमोस्तुते ॥ पाद्यम् ॥ सहस्रशीर्षात्वंदेवश्रवणर्क्षसमन्वितः ॥ अर्घ्यंगृहाणदेवेशरमयासहितोहरे ॥ अर्घ्यम् ॥ कमंडलुस्थितंचारुशुद्धंगंगोदकंमया ॥ देवेशाचमनार्थंतदाहृतंप्रतिगृह्यताम् ॥ आचमनीयम् ॥ ॐ जलोपमदेहायजलजास्यायशंखिने ॥ जलराशिस्वरूपायनमस्तेपुरुषोत्तम ॥ स्नानम् ॥ महाहवरिपुस्कंधधृतचक्रायचक्रिणे ॥ नमःकमलकिंजल्कपीतनिर्मलवाससे॥वस्त्रम्॥श्रीखंडंचंदनंदि० चंदनम्॥मल्लिकाशतपत्रंचजातीपुष्पंसुगंधकम् ॥चंपकंजलजंचैवपुष्पंगृह्णनमोस्तुते ॥ पुष्पम्॥अथांगपूजा॥मत्स्यायनमःपादौपूजयामि॥कूर्माय०जानुनी०॥वराहाय०गुह्यम्० ॥नृसिंहाय०नाभिं॥ वामनाय०उरः०॥ रामाय०भुजौ०॥रामाय०कर्णौ०॥कृष्णाय०मुखं०॥बौद्धाय०नेत्रे०॥कल्किनेनमःशिरःपूजयामि॥धूपोयंदेवदेवेशशंखचक्रगदाधर ॥ अच्युतानंतगोविंदवासुदेवनमोस्तुते ॥ धूपम् ॥ त्वमेवपृथिवीज्योतिर्वायुराकाशमेवच ॥ त्वमेवज्योतिषांज्योतिर्दीपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ दीपम् ॥ अन्नंचतुर्विधंस्वा०नैवेद्यम् ॥ आचमनम् ॥ करोद्वर्तनम् ॥ फलम् ॥ तांबूलम् ॥ दक्षिणाम् ॥ नीराजनम् ॥ मंत्रपुष्पांजलिम् ॥ प्रदक्षिणाः ॥ नमस्कारान् ॥ प्रार्थना ॥ जगदादिर्जगद्रूपोह्यनादिर्जगदंतकृत् ॥ जलेशयोजगद्योनिःप्रीयतांमेजनार्दनः ॥ अनेककर्मनिर्बंधध्वंसिनंजलशायिनम् ॥ नतोस्मिमथुरावासंमाधवंमधुसूदनम् ॥ नमोवामनरूपायनमस्तेस्तुत्रिविक्रम ॥ नमस्तेबलिबंधायवासुदेवनमोस्तुते ॥ अथशिक्यदानसंकल्पः ॥ कृतवामनद्वादशीव्रतांगत्वेनविहितंश्रीवामनप्रीत्यर्थंदध्योदनवारिधानीक्षत्रोपानत्साहितंशिक्यदानंकरिष्येइतिसंकल्प्यब्राह्मणपूजनं

कृत्वा ॥ दध्योदनयुतांशिक्यंवारिधानीयुतंविभो ॥ छत्रोपानहसंयुक्तंब्राह्मणायददाम्यहमितिमंत्रमुक्काइदंदध्योदनवारिधानीछत्रोपानत्संयुक्तंशिक्यममुकशर्मणेब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददेइतिदद्यात् ॥ इतिवायनम् ॥ इतिवामनपूजासमाप्ता ॥ अथपौषकृष्णद्वादश्यांसुरूपद्वादशीव्रतम् ॥ गुर्जरदेशेप्रसिद्धम् ॥ तत्कथा ॥ उमोवाच ॥ भगवन्[1]प्रष्टुमिच्छामिप्रसादंकुरुमेप्रभो ॥ कथितव्यंप्रसादेनयद्यस्तिमयिसौहृदम् ॥ १ ॥ व्रतेनकेनचीर्णेनविरूपत्वंप्रणश्यति ॥ सौभाग्यमतुलंचैवप्राप्यतेकस्य[2]पूजनात् ॥ २ ॥ तन्मेकथयदेवेशपरमाभीष्टदायकम् ॥ ईश्वर उवाच ॥ ॥ श्रूयतांपरमंगुह्यंव्रतंपापहरंशुभम् ॥ ३ ॥ सुरूपाद्वादशीनाममहापातकनाशिनी ॥ सुरूपदायिनीचैवतथासौभाग्यवर्धिनी ॥ ४ ॥ कुलवृद्धिकरीचैवसर्वसौख्यप्रदायिनी ॥ तांशृणुष्वप्रयत्नेनकथ्यमानांमयानघे ॥ ५ ॥ पुरावैद्वापरस्यांतेविष्णुर्दैत्यनिषूदनः ॥ अवतीर्णोमर्त्यलोकेवसुदेवकुलेकिल ॥ ६ ॥ तेनोढारुक्मिणीनामभीष्मकस्यसुतापुरा ॥ अत्यंतरूपसुभगापतिव्रतपरायणा ॥ ७ ॥ नहितस्याविनाकृष्णःस्तोकमुद्वहतेसुखम् ॥ श्वश्रूश्वशुरयोश्चापिपादवंदनतत्परा ॥ ८ ॥ केनापिकर्मदोषेणकुपितांकृष्णमातरम् ॥ नप्रसादयतिक्षिप्रमितिज्ञात्वातुदेवकी ॥ ९ ॥ कृष्णंप्रोवाचकुपितायदितेजननीह्यहम् ॥ ततस्त्वयाहिवैवाह्याकुरूपानिर्गुणाधिका ॥ १० ॥ मद्वाक्यमन्यथाकर्तुंनार्हसित्वंकुलोद्वह ॥ कृष्णउवाच ॥ अपापांरुक्मिणींत्यक्तुमुत्सहेऽहंकथंशुभाम् ॥ ११ ॥ यःपरित्यजतेभार्यामविक्लवशरीरिणीम् ॥ सप्राप्नोतिहि[3]मंदत्वंदौर्भाग्यंसाप्तपौरुषम् ॥ १२ ॥ विरूपत्वमवाप्नोतिनसुखंविंद

---

[1] श्रोतुमित्यपिपाठः । [2] सेवनादित्यपिपाठः । [3] मंदात्मेतिक्वचित्पाठः ।

तेक्वचित् ॥ व्याधिर्वाजायतेलोकेनिंदनीयःसदेहिनाम् ॥ १३ ॥ इत्यहंदेविजानामिकथंकुर्यांवचस्तव ॥ देवक्युवाच ॥ सर्वेषामेवदेवानां
तीर्थादीनामपिध्रुवम् ॥ १४ ॥ मातागुरुतरापुत्रकस्तस्यावचनंत्यजेत् ॥ ममवाक्यस्यकरणात्कथंपापिष्ठताभवेत् ॥ १५ ॥ जननीपूज्य
तेलोकेनभार्यायदुनंदन ॥ कृष्णउवाच ॥ परित्यजामिनो[1]भीरुंप्रियांप्राणधनेश्वरीम् ॥ १६ ॥ इतितूष्णींपरंभूतांमातरंप्रेक्ष्यकेशवः ॥ चिंता
मवापपरमांकथंसौख्यंभवेदिति ॥ १७ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुनारदोभगवानृषिः ॥ अभ्युज्जगामसहसाविष्णुंसंप्रेक्ष्यविस्मितम् ॥ १८ ॥
पूजितःपरयाभक्त्याअर्घ्यंजग्राहनारदः ॥ उपविष्टोयथान्यायंपर्यपृच्छदनामयम् ॥ १९ ॥ नारदउवाच ॥ किंत्वंखेदंकरोषीत्थंकिमुद्वेगस्य
कारणम् ॥ किंनसिध्यतितेभीष्टंत्यजोद्वेगंयदूतम ॥२०॥ कृष्णउवाच ॥ मात्रानियुक्तोदेवर्षेपरिणेतुंद्विजोत्तम ॥ कन्यामुद्वाहयिष्यामिकुरू
पांकस्यचित्प्रभो॥२१॥यथामातुर्नियोगोत्रकृतोभवतिसत्कृतिः॥नारदउवाच॥श्रूयतामभिधास्यामिपूर्ववृत्तांतमादरात् ॥२२॥लक्ष्मीयुक्तःपु
रानाथक्रीडमानोहिनंदने॥तत्रागमत्सभगवान्दुर्वासाऋषिसत्तमः॥२३॥[2]अभ्युत्थानादिविधिनासत्कृतंज्ञानमूर्तिना ॥ प्रेक्ष्यवीभत्सरूपंतंदेव्या
हास्यंकृतंतदा ॥२४॥ सकोपेनमहातेजावैश्वानरसमप्रभः॥शशापलक्ष्मींदुर्वासामुनिःक्रोधेनसंयुतः॥२५॥हसितोहंत्वयामुग्धेआत्मनोरूपमी
क्ष्यच॥विरूपाभवदुर्वृत्तेकिंनज्ञातोह्यहंत्वया॥२६॥इत्युक्तयातयादेव्यायथाशक्त्याप्रसादितः॥प्रसन्नोजगदेवाक्यंमच्छापोनान्यथाभवेत्२७॥
जन्मांतरेणास्यफलंभविष्यतिविरूपता ॥ सेयंमर्त्येवतीर्णाहिगोपकस्यगृहेशुभा ॥ २८ ॥ सत्यभामाविरूपाक्षीविरूपदशनातथा ॥

---

[1] मातरितिचपाठः ।

[2] सत्कृतश्चयथाज्ञानमभ्युत्थापनपूर्वकमित्यपिपाठः ।

कर्णनासातिविकृतासंजातातत्प्रभावतः ॥ २९ ॥ पाणिपादकटिग्रीवंसर्ववैरूप्यलक्ष[1]णम् ॥ तत्रगच्छमहाप्राज्ञसतेकन्यांप्रदास्यति ॥
॥ ३० ॥ कृष्णउवाच ॥ विरूपवदनांब्रह्मन्कथंद्रक्ष्यामिनित्यशः ॥ कांनिर्वृतिंगमिष्यामितांविवाह्यकुरूपिणीम् ॥ ३१ ॥ नारदउवाच ॥
तस्याएवप्रसादेनरुक्मिण्यायदुनंदन ॥ उत्तमंप्राप्नुयाद्रूपंसौभाग्यंपरमंसुखम् ॥ ३२ ॥ माताहितावन्मान्याहिधर्मकामार्थमिच्छता ॥ एवंभ
विष्यतितवसंबंधोविहितःसुरैः ॥ ३३ ॥ त्वयाचनान्यथाकार्यंगुरूणांवचनंमहत् ॥ मातागुरुतराभूमेरितिवेदेषुगीयते ॥ ३४ ॥ ईश्वरउ
वाच ॥ एवमुक्त्वामहादेविनारदस्त्रिदिवंगतः ॥ कृष्णोपिमातरंप्राहवैवाह्यांहिविधीयताम् ॥ ३५ ॥ विवाहिताचसातेनवेदोक्तविधिनाततः ॥
आनीयस्वगृहंमातुर्दर्शयामासतांवधूम् ॥ ३६ ॥ पश्याद्यैवमयाभामापरिणीताशुचिव्रता ॥ निर्वृतिंपरमांगच्छप्रसादस्सुसुखीभव ॥ ३७ ॥
इत्युक्त्वावीक्ष्यतांकृष्णःप्रणिपत्यचमातरम् ॥ जगामदेवकार्याणांकरणायमहाबलः ॥ ३८ ॥ तांदृष्ट्वादेवमाताचबभौदुःखान्विताभृशम् ॥
ईदृग्विरूपांविकृतांकथंकर्तास्मिगोपनम् ॥ ३९ ॥ चिंतामवापमहतीमतीवोद्विग्नमानसा ॥ कस्यापिनाचचक्षेसावैरूप्यंतच्छरीरजम् ॥
॥ ४० ॥ कस्मिंश्चिदथकालेतुरुक्मिणीतत्रभावतः ॥ नमस्कृत्यततःश्वश्रूंसंस्पृश्यचरणौतदा ॥ ४१ ॥ उवाचप्रस्तुतंवाक्यंभक्तियुक्तंशुभा
वहम् ॥ अं[2]बाहंद्रष्टुमिच्छामिसपत्नींकृष्णवल्लभाम् ॥ ४२ ॥ ममदर्शयतांशीघ्रंप्रसादःसुविधीयताम् ॥ देवक्युवाच ॥ श्वश्रूर्ह्यहंतेसुभगेममा
पिवचनंकुरु ॥ ४३ ॥ पूर्वमाच[3]रितंसुभ्रूःसुरूपाद्वादशीव्रतम् ॥ संप्रयच्छे[4]सिचेत्तस्यैदर्शनंतेभविष्यति ॥ ४४ ॥ रुक्मिण्यु

---

[1] अभूदितिशेषः । [2] अद्याहमितिपाठः । [3] त्वयेतिशेषः । [4] तत्फलमितिशेषः ।

वाच ॥ कष्टेनक्रियतेधर्मोव्रतंचापिसुदुष्करम् ॥ कथंतस्यैप्रयच्छामिफलंदेवैःसुदुर्लभम् ॥ ४५ ॥ देवक्युवाच ॥ अर्धंप्रदीयतामस्यैतदर्धमथवापुनः ॥ पंचमांशोथवाषष्ठःषोडशांशोथवात्वया ॥ ४६ ॥ रुक्मिण्युवाच ॥ सुरूपाद्वादशीपुण्यंतिलार्द्धमपि[1]नोत्सहे ॥ किंपुनःषोडशांशंतुसपत्न्यैदुष्टचेतसे ॥ ४७ ॥ एवमुक्त्वाजगामाशुमंदिरंस्वंशुभेक्षणा ॥ पुनःपप्रच्छकृष्णंसाप्रणिपातेनवैरुषा ॥ ॥ ४८ ॥ देवपृच्छामितेसर्वंनतुतुष्टोसिमेप्रभो ॥ कथंपश्यामितामद्यनवोढांकृष्णवल्लभाम् ॥ ४९ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ दर्शयिष्येह्यहंसुभ्रूर्विरूपांतांसुमध्यमे ॥ विरूपश्रवणाक्षींतांकुरूपांविकृताननाम् ॥ ५० ॥ अदृष्टवैचित्र्यकृतंरूपाद्यत्रनसंशयः ॥ इत्युक्त्वारुक्मिणींकृष्णःसत्यभामांतदाब्रवीत् ॥ ५१ ॥ प्रार्थयाथप्रियांसुभ्रूंसुरूपाद्वादशीव्रतम् ॥ तिलादपिहिषष्ठांशंदेहिमेसेविकास्म्यहम् ॥ ५२ ॥ ईश्वरउवाच ॥ सागतातत्सकाशंतुपिधायद्वारमादरात् ॥ उवाचरुक्मिणींसातुसत्यभामाशुचिव्रता ॥ ५३ ॥ एकामप्याहु[2]तिंदेविदेहिभीष्मकनंदिनि ॥ अर्धाहुतिंवामेदेहियद्यस्तिमयिसौहृदम् ॥ ५४ ॥ रुक्मिण्युवाच ॥ कोयं[3]मतिभ्रमस्तेवैसुरूपाद्वादसीव्रते ॥ तिलाहुतिंप्रयच्छामिउद्घाटयकपाटकम् ॥ ५५ ॥ इत्युक्त्वात्वरितंस्नात्वाददौह्येकांतिलाहुतिम् ॥ तस्यांचैवप्रदत्तायांरूपेणसाधिकाभवत् ॥ ५६ ॥ तांदृष्ट्वाविस्मयपरापप्रच्छदयिताहरेः ॥ कथ्यतांममकाहित्वंकिमर्थमिहचागता ॥ ॥ ५७ ॥ सत्यभामोवाच ॥ तवाहंभगिनीभद्रेकृष्णेनोढास्मिधर्मतः ॥ सत्यभामेतिमेनामनमामिचरणौतव ॥ ५८ ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंविस्मयोत्फुल्ललोचना ॥ नो

---

[1] दातुमितिशेषः।

[2] वक्ष्यमाणतिलमिश्रगोमयपिंडाहुतिसंबंधिएकाहुतिपुण्यम्।

[3] दास्यामिनवेत्येवंरूपः।

वाचकिंचिच्चार्वंगीह्यत्यर्थंविस्मिताभवत् ॥ ५९ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुवाग्उवाचाशरीरिणी ॥ तवदानप्रभावेणसत्यासीच्चसुरूपिणी ॥
॥ ६० ॥ सुरूपाद्वादशीपुण्यंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ उमोवाच ॥ विधिनाकेनकर्तव्याकिमाचारावदस्वमे ॥ ६१ ॥ नियमंहोमदानंचप्र
सादः संविधीयताम् ॥ ईश्वरउवाच ॥ पौषमासेतुसंप्राप्तेपुष्यऋक्षंयदाभवेत् ॥ ६२ ॥ तस्यांरात्रौसंयतात्माध्यात्वाविष्णुंसनातनम् ॥
श्वेतागौरेकवर्णावातस्याग्राह्यंतुगोमयम् ॥ ६३ ॥ अंतरिक्षात्तु[1]पतितंशुचिर्मौनमवस्थितः ॥ तस्यकृत्वाहुतीनांतुशतमष्टोत्तरंतिलैः ॥
॥ ६४ ॥ प्रतीक्षेद्द्वादशींकृष्णामुपवासपरायणः ॥ स्नात्वानद्यांतडागेवाविष्णुमेवाथचिंतयेत् ॥ ६५ ॥ सौवर्णंतुहरिंकृत्वारौप्यंवापि
स्वशक्तितः ॥ तिलपात्रोपरिस्थाप्यकुंभेविष्णुंप्रपूजयेत् ॥ ६६ ॥ इतिसंपूज्यविधिवत्पुष्पधूपैःसुदीपकैः॥नैवेद्यंसतिलंदद्यात्फलानिविविधा
निच ॥ ६७ ॥ नमःपरमशांतायविरूपाक्षनमोस्तुते ॥ सर्वकल्मषनाशायगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ ६८ ॥ एवंसंपूज्यदेवेशंकुर्याद्धो
मंसमाहितः ॥ उद्दिश्यदेवंलक्ष्मीशंहोमयेद्धोमयाहुतीः ॥ ६९ ॥ शतमष्टाधिकंचैवतिलान्व्याहृतिसंयुतान् ॥ सहस्रशीर्षामंत्रेणहृदिध्या
त्वाजनार्दनम् ॥ ७० ॥ लक्ष्मीयुक्तंचमेघाभंशंखचक्रगदाधरम् ॥ होमांतेकारयेच्छ्राद्धंवैष्णवंद्विजसत्तमैः ॥ ७१ ॥ दत्वाचभोजनंतेभ्यः
कृत्वाचैवप्रदक्षिणम् ॥ कथाश्रवणसंयुक्तंजागृयात्तुततोनिशि ॥ ७२ ॥ तंकुंभंवैष्णवींमूर्तिंविप्रायप्रतिपादयेत् ॥ मंत्रहीनंक्रियाहीनंसर्वंतत्र
क्षमापयेत् ॥ ७३ ॥ ईश्वरउवाच ॥ एवंयःकुरुतेदेविसुरूपाद्वादशीव्रतम् ॥ नरोवायदिवानारीतत्रपुण्यंशृणुष्वमे ॥ ७४ ॥ दौर्भाग्यंतस्यन

---

[1] पतितंगोमयमंतरिक्षाद्ग्राह्यमित्यर्थः ।

श्येतअपिजन्मांतरार्जितम् ॥ अपिधूमस्यसंपर्कोंजायतेकारणांतरात् ॥ ७५ ॥ तस्यापिनभवेद्दुःखंवैरूप्यंजन्मजन्मनि ॥ पतिनानवियोगः
स्यान्नेष्टैःसहवियोगिता ॥ ७६ ॥ जायतेगोत्रवृद्धिश्चकीर्तिमाञ्जायतेभुवि ॥ जातिस्मरणमाप्नोतिपदंनिर्वाणमाप्नुयात् ॥ ७७ ॥ पठ्यमानमिदं
भक्त्यायःशृणोतिसमाहितः ॥ पुण्यमाप्नोतिसततंस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ७८ ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरपुराणेसुरूपाद्वादशीव्रतकथासं० ॥ इति
द्वादशीव्रतानिसमाप्तानि ॥ **अथत्रयोदशीव्रतानिलिख्यंते** ॥ आषाढशुक्लत्रयोदश्यांजयापार्वतीव्रतंभविष्योत्तरपुराणे ॥ श्रीलक्ष्मी
रुवाच ॥ देवदेवजगन्नाथभुक्तिमुक्तिप्रदायक ॥ कथयस्वप्रसादेनलोकानांहितकाम्यया ॥ १ ॥ नारीणांतुव्रतंदेवअवैधव्यकरंशुभम् ॥
आचीर्णंयच्चनारीणामखंडफलदंभवेत् ॥ २ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सत्यमुक्तंत्वयादेविनचमिथ्यात्वयोदितम् ॥ तद्व्रतंकथयिष्यामिनाख्यातं
कस्यचित्पुरा ॥ ३ ॥ अकथ्यंपरमंगुह्यंपवित्रंपापनाशनम् ॥ येनचीर्णेननारीणामवैधव्यंप्रजायते ॥ ४ ॥ आ[1]षाढेचप्रकर्तव्यंशुक्लपक्षेत्रयो
दशी ॥ गृह्णीयान्नियमंतत्रदंतधावनपूर्वकम् ॥ ५ ॥ आयुर्बलंयशोवर्चःप्रजाःपशुवसूनिच ॥ ब्रह्मप्रज्ञांचमेधांचत्वंनोदेहिवनस्पते ॥ ६ ॥
दंतधावनमंत्रः ॥ नियमात्फलमाप्नोतिनिष्फलंनियमंविना ॥ तस्मात्कार्यंप्रयत्नेनव्रतंनियमपूर्वकम् ॥ ७ ॥ एकभक्तंव्रतंचैवकरिष्येहंमुदा
धुना ॥ स्वादहीनेनधान्येनममपापंव्यपोहतु ॥ ८ ॥ नियममंत्रः ॥ उमामहेश्वरौकार्यौसुवर्णरजतादिभिः ॥ अथवामृन्मयौकार्यौवृष[2]स्कं
धोपरिस्थितौ ॥ ९ ॥ गोष्ठेदेवालयेवापितथाब्राह्मणवेश्मनि ॥ स्थापयेद्वेदमंत्रेणप्रतिष्ठांतत्रकारयेत् ॥ १० ॥ तद्दिनेदंतकाष्ठंहियौथिकं

---

[1] आषाढेशुक्लपक्षेयात्रयोदशीतस्यांकर्तव्यमित्यर्थः ।

[2] सिंहदेहोपरीतिक्वचित्पाठः ।

चवरानने ॥ स्नानशुद्धिंततःकृत्वाततःपूजांप्रकल्पयेत् ॥ ११ ॥ कुंकुमागुरुकस्तूरीसिंदूरैरष्टगंधकैः ॥ चंपकैःशतपत्रैश्चयूथिकाभिर्ऋतूद्भवैः
॥ १२ ॥ ग्रीवासूत्रेणदूर्वाभिःपूजयित्वाविधानतः ॥ अर्घ्येणवा[1]रिशुद्धेनउत्तरीययुगेनच ॥ १३ ॥ श्रीफलद्राक्षदाडिंबैर्ऋतुजातफलेनच ॥
आद्येदेविचशर्वाणिशंकरस्यसदाप्रिये ॥ १४ ॥ अर्घ्यंगृहाणदेवेशिममोपरिकृपांकुरु ॥ कृत्वेतिपूजांशृणुयात्कथांरम्यांद्विजोत्तमात् ॥१५॥
श्रीमहालक्ष्मीरुवाच ॥ अच्युतायनमस्तुभ्यंपुरुषायादिरूपिणे ॥ व्रताध्यक्षमहाप्राज्ञत्वंवृद्धिक्षयकारकः ॥ १६ ॥ कथयस्वप्रसादेनव्रताना
मुत्तमंव्रतम् ॥ केनचादौपुराचीर्णंमर्त्यलोकेकथंगतम् ॥ १७ ॥ एतत्सर्वंप्रयत्नेनब्रूहिमेजगदीश्वर ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अथातःसंप्रवक्ष्या
मिपार्वत्याश्चकथामिमाम् ॥ १८ ॥ यांश्रुत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ आसीत्पुराकृतयुगेकौंडिन्येनगरेवरे ॥ १९ ॥ ब्राह्मणोवेदतत्त्व
ज्ञःसत्यशौचपरायणः ॥ गुणवाञ्छीलसंपन्नोवामनोनामनामतः ॥ २० ॥ तस्यभार्याप्रियासत्यारूपलक्षणसंयुता ॥ धनाढ्येवेदविदुषोगृहे
वैसर्वसंपदः ॥ २१ ॥ पूर्वकर्मविपाकेनसंतानरहितोभवत् ॥ अपुत्रस्यगृहंशून्यंश्मशानसदृशंमतम् ॥ २२ ॥ दंपतीतेनदुःखेनक्षीणौजातौ
शरीरतः ॥ एकदाशुभकालेतुनारदोगृहमागतः ॥ २३ ॥ अर्घ्यपाद्यादिकंकृत्वाकथांचक्रेऽ[2]मुनासह ॥ वामनउवाच ॥ नारदत्वमृषिश्रेष्ठः
सर्वज्ञानपरायणः ॥ २४ ॥ कथयस्वप्रसादेनकथंदुःखंप्रशाम्यति ॥ दानेनकेनदेवर्षेव्रतेननियमेनच ॥ २५ ॥ तीर्थेनचमुनिश्रेष्ठसंतानंमेकथं
भवेत् ॥ नारदउवाच ॥ शृणुविप्रप्रवक्ष्यामिसंतानंतेभविष्यति ॥ २६ ॥ वनस्यदक्षिणेपार्श्वेबिल्वयूथस्यमध्यतः ॥ भवानीसहितःशूली

---

[1] वातिशुभ्रेणेतिक्वचित्पाठः । [2] अमुना नारदेन ।

लिंगरूपेणतिष्ठति ॥ २७ ॥ सपर्यांकुरुतस्याशुतुष्टोदास्यतिसंततिम् ॥ अपूज्यंलिंगमभ्यर्च्यसंततिंलभतेनरः ॥ २८ ॥ इत्युक्त्वानारदःस्व
र्गंगतोवैमुनिपुंगवः ॥ वनमध्येगतौद्वौतुदंपतीपुत्रकांक्षिणौ ॥ २९ ॥ विल्वमध्येततोदृष्ट्वाशिवलिंगंपुरातनम् ॥ विल्वपत्रैश्चजीर्णैश्चापिहितं
सर्वतस्ततः ॥ ३० ॥ विहायविल्वपत्राणिसंमार्गंचोपलेपनम्[1] ॥ पंचामृतेनप्राक्षाल्यपूजांचक्रेमनोरमाम् ॥३१॥ नित्यंनियमसंयुक्तोऽपूजयत्प
रमेश्वरम् ॥ पंचाब्दंपूजितस्तेनपार्वतीसहितोहरः ॥ ३२ ॥ एकदातुगतःसोथपुष्पार्थंब्राह्मणोत्तमः ॥ कुसुमंगृह्यतेयावत्तावद्दष्टःसपन्नगैः
॥ ३३ ॥ पतितस्तद्वनेघोरेसिंहव्याघ्रसमाकुले ॥ त्रिमुहूर्तंप्रतीक्ष्याथतद्भार्याचिंतयद्धृदि ॥ ३४ ॥ किंकारणंभवेदत्रकथंनायातिमेपतिः ॥
रुदतीशोकसंयुक्तावनमध्येगतासती ॥ ३५ ॥ आगतातत्रयत्रास्तेभर्ताचपतितोभुवि ॥ भर्तारंपतितंदृष्ट्वातदामोहमुपागमत् ॥ ३६ ॥ त
त्पश्चाच्चेतनायुक्तासाऽस्मरद्वनदेवताम् ॥ पार्वतीतुसमायातायत्रतिष्ठतिब्राह्मणी ॥ ३७ ॥ आक्रंदमानांतांदृष्ट्वापार्वतीवरदाभवत् ॥ सुधांशु
भगहस्तेनविप्रवक्त्रेविमुंचति ॥ ३८ ॥ उत्थितोब्राह्मणस्तत्रनिशीथेनिद्रितोयथा ॥ ततस्तच्चरणौगृह्यदंपतीविनयान्वितौ ॥ ३९ ॥ पार्वत्याः
पूजनंभक्त्याचक्रतुस्तौमुदान्वितौ ॥ पार्वत्युवाच ॥ त्वत्पूजनादहंप्रीतावरंवरयसुव्रते ॥ ४० ॥ ब्राह्मण्युवाच ॥ त्वत्प्रसादेनरुद्राणिमयाल
ब्धंचवांछितम् ॥ संतानंचैवमेनास्तिएतद्दुःखंचमेहृदि ॥ ४१ ॥ पार्वत्युवाच ॥ व्रतंकुरु[2]विधानेनममनाम्नाचविश्रुतम् ॥ जयायुक्तेनसुभगेत्रै
लोक्येपावनंपरम्॥४२॥भक्त्याजयापार्वतीतिआषाढेचारुलोचने ॥ स्वादहीनेनचान्नेनलवणेनविनातथा॥४३॥दृढव्रतंचकर्तव्यंभोक्तव्यंदिन

---

[1] कृत्वेतिशेषः ।

[2] हेसुभगेचारुलोचनेजयायुक्तेनमन्नाम्नाजयापार्वतीतित्रैलोक्येविश्रुतंपरंपावनंव्रतंआषाढेभक्त्याविधानेनकुर्वित्यन्वयः ।

पंचकम् ॥ त्रयोदश्यांव्रतारंभस्तृतीयायांसमापनम् ॥४४॥ शुक्लपक्षेव्रतारंभःकृष्णपक्षेसमापनम् ॥ पंचाब्दंयावनालैस्तुव्रतंकार्यंप्रयत्नतः ॥
॥ ४५ ॥ पंचाब्दंहियवैश्चैवव्रतंतुलवणंविना ॥ पंचाब्दंतंडुलैःकार्यमिक्षुरसविवर्जितम् ॥ ४६ ॥ मुद्गैःकार्यंपंचवर्षंयावद्धायनविंशतिः ॥ अ
ब्देतुविंशतितमेव्रतोद्यापनमाचरेत् ॥ ४७ ॥ दंपत्योःपरिधानंहिदद्याद्भूषणपूर्वकम् ॥ भोजनंचसुवासिन्यैतृतीयायांयथोदितम् ॥ ४८ ॥
विंशतिप्रथमाद्वर्षात्स्वस्यवित्तानुसारतः ॥ पंचकेपंचकेदेयंपरिधानंचभोजनम् ॥ ४९ ॥ नानारसैःसमायुक्तंघृतखंडसमन्वितम् ॥ सभर्तृ
कायैदातव्यंभोज्यंसौभाग्यहेतवे ॥ ५० ॥ कुंकुमंकज्जलंचैवमब्देअब्देस्वशक्तितः ॥ रात्रौजागरणंकुर्यादखंडफलदंभवेत् ॥ ५१ ॥
व्रतेनतुविनानारीविधवाजन्मजन्मनि ॥ शोचंतीदुःखसंयुक्तानचसौभाग्यभाग्भवेत् ॥ ५२ ॥ नारीतुसुव्रतैर्दानैःपतिभक्त्यात
तःपरम् ॥ सौभाग्यमतुलंयातिपतिसंतोषदायतः ॥ ५३ ॥ एवमुक्त्वाव्रतमिदंतत्रैवांतरधीयत ॥ पश्चाद्धंसमागत्यदंपतीचमुदान्वितौ
॥ ५४ ॥ पूर्वोक्तेनविधानेनकुर्वातेव्रतमुत्तमम् ॥ तद्व्रतस्यप्रभावेणप्राप्तंपुत्रसुखंतयोः ॥ ५५ ॥ दंपतिभ्यांविशेषेणअवैधव्यंपरंसुखम् ॥ भु
क्त्वाचविविधान्भोगानंतेप्राप्तंशिवालयम् ॥ ५६ ॥ एवंव्रतंयाकुरुतेनसाभर्त्राविंयुज्यते ॥ कुलत्रयंसमुद्धृत्यसंप्राप्याशिवमंदिरम् ॥५७॥ सान्नि
ध्यसुखमासाद्याशिवलोकेमहीयते ॥ कथांश्रुत्वाविधानेनसर्वपापात्प्रमुच्यते ॥ ५८ ॥ ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरपु० जयापार्वतीव्रतंसं० ॥
इदंतुगुर्जरदेशेगुर्जराचारप्राप्तम् ॥ अथभाद्रपदशुक्लत्रयोदश्यांगोत्रिरात्रव्रतंहेमाद्रौभविष्योत्तरे ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ भगवंस्त्वत्प्रादेनबहू

---

[१] अत्राग्रेलिखितकथापेक्षयाबहुतरंवैलक्षण्यंदृश्यते ।

निसुव्रतानिमे ॥ श्रुतानिबहुपुण्यानिकृतानिमधुसूदन ॥ १ ॥ सर्वपापहराणिस्युःसर्वकामप्रदानिच ॥ सांप्रतंश्रोतुमिच्छामिव्रतानामुत्तमं
व्रतम् ॥ २ ॥ किंचिद्योग्यंव्रतंब्रूहियदितुष्टोसिमाधव ॥ यत्कृत्वासर्वपापेभ्योनरोनारीप्रमुच्यते ॥ ३ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयामिनृपश्रेष्ठव्र
तानामुत्तमंव्रतम् ॥ यन्नकस्यचिदाख्यातंतच्छृणुष्वनृपोत्तम ॥४ ॥ यान्यान्कामान्वांछयतिलभेत्तांस्तांस्तथैवच ॥ तत्क्षणादेवमुच्यंतेनरा
नार्यश्चसर्वशः ॥ ५ ॥ प्रभोर्भगवतोराजन्कामधेनोःप्रसादतः ॥ सौभाग्यंसंततिंलक्ष्मींप्राप्नोतिसुखमुत्तमम् ॥६॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ यदितुष्टो
सिभगवन्व्रतस्यास्यविधिंशुभम् ॥ ब्रूहिमेदेवदेवेशकरोमित्वत्प्रसादतः ॥ ७ ॥ केमंत्राःकेनमस्कारादेवतार्थप्रकीर्तिताः ॥ किंदानंमंत्रमर्घ्यं
चकथयस्वसुरोत्तम ॥ ८ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ नारदेनपुराराजन्यदुक्तंसगरादिषु ॥ स्मारितंतत्त्वयाराजञ्छृणुष्वैकमनाव्रतम् ॥ ९ ॥ मासि
भाद्रपदेशुक्लेत्रयोदश्यांसमारभेत् ॥ त्रयोदश्यांप्रभातेतुसमुत्थायशुचिर्भवेत् ॥ १० ॥ गृह्णीयान्नियमंपूर्वंदंतधावनपूर्वकम् ॥ आचम्योदक
मादायइमंमंत्रमुदीरयेत् ॥ ११ ॥ गोत्रिरात्रव्रतस्यास्योपवासकरणेमम ॥ शरणंभवदेवित्वंनमस्तेधेनुरूपिणि ॥ १२ ॥ प्रसीदतुमहादेवोल
क्ष्मीनारायणःप्रभुः ॥ लक्ष्मीनारायणंदेवंसौवर्णंवास्वशक्तितः ॥ १३ ॥ पंचामृतेनगव्येनस्नापयेत्कमलापतिम् ॥ स्थापयेत्सर्वतोभद्रे
मंडलेष्टदलेपिवा ॥ १४ ॥ गंधपुष्पैःसनैवेद्यैःस्तुतिगीतादिनर्तनैः ॥ नारिकेलार्घ्यदानेनप्रीणयेद्गांहरिंतथा ॥ १५ ॥ लक्ष्मीकां
तजगन्नाथगोत्रिरात्रव्रतंमम ॥ परिपूर्णंकुरुष्वेदंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ १६ ॥ आर्तिक्यंचततःकुर्याद्भक्त्याकृष्णस्यतुष्टिदम् ॥

---

१ लक्ष्मीनारायणस्य ।

नवकुंभंजलभृतंहविष्यान्नेनपूरितम् ॥ १७ ॥ कृत्वादिनत्रयंपार्थप्रीतयेविनिवेदयेत् ॥ धेनुपूजांततःकुर्याज्जलधारांप्रदक्षिणाम् ॥
॥ १८ ॥ पुरादत्वातुमुकुटंकुंडलंकुंकुमंतथा ॥ अन्नाच्छादनगंधादिदिव्यपुष्पैःसदीपकैः ॥ १९ ॥ अहोरात्रभवंकिंचिद्घृतदीपं
दिनत्रयम् ॥ अर्घ्यदानंततःकुर्यान्नारिकेलादिभिःफलैः ॥ २० ॥ अर्घ्यमंत्रः ॥ पंचगावःसमुत्पन्नामथ्यमानेमहोदधौ ॥
तासांमध्येतुयानंदातस्यैधेन्वैनमोनमः ॥ २१ ॥ प्रदक्षिणीकृतायेनधेनुर्मार्गानुसारिणी ॥ प्रदक्षिणीकृतातेनसप्तद्वीपावसुंधरा ॥ २२ ॥
गावोममाग्रतःसंतुगावोमेसंतुपृष्ठतः ॥ गावोमेहृदयेसंतुगवांमध्येवसाम्यहम् ॥ २३ ॥ आरार्तिकंसनैवेद्यंगीतवाद्यमहोत्सवैः ॥
कुंकुमंकलशंसूत्रंधेन्वैदद्याद्विचक्षणः ॥ २४ ॥ एवंसंपूज्यतांधेनुंसम्यक्भक्त्यादिनत्रयम् ॥ यवांश्चयवसंचैवचारयेत्पाययेदपः ॥ २५ ॥
गोमयादागतै[2]र्धौतैःकुर्या [3]त्तैरेवपारणम् ॥ धेन्वग्रेजागरंकुर्यात्सर्वपापप्रणाशनम् ॥ २६ ॥ त्रिविधान्मुच्यतेपापात्प्रहरार्धेनपांडव ॥ तस्योत्तरं
कृतात्पापात्प्रहरार्धेनमुच्यते ॥ २७ ॥ चत्वारिवेणुपात्राणिपूरयित्वाप्रदापयेत् ॥ नारिकेलाम्रकदलीद्राक्षाखर्जूरदाडिमैः ॥ २८ ॥ शुभै
विरूढैःसिंदूरैर्वस्त्रकुंकुमकज्जलैः ॥ प्रथमेबीजपूराढ्यंद्वितीयेदाडिमंशुभम् ॥ २९ ॥ तृतीयेनारिकेलंचदद्यादर्घ्यंदिनत्रयम् ॥ करकास्तुत्रयो
देयाहविष्यान्नेनपूरिताः ॥ ३० ॥ लक्ष्मीनारायणंदेवंब्राह्मणंभार्ययासह ॥ पूजयेत्कुसुमैर्वस्त्रैर्हेमसूत्रैर्युधिष्ठिर ॥ ३१ ॥ दंपत्योर्भोजनंदेयं
धेनुभक्त्यादिनत्रयम् ॥ पारणेगौरि[4]णींविप्रानिष्टान्बंधूंश्चभोजयेत् ॥३२॥ गुरुरूपायतांधेनुंद्विजायप्रतिपादयेत् ॥ सकुंकुमांसवत्सांचघंटासु
कुटभूषिताम् ॥ ३३ ॥ गीतवादित्रनृत्यादिशांतिपाठपुरःसरम् ॥ यायाद्विप्रगृहंयावत्प्राप्तयेतत्फलस्यवै ॥ ३४ ॥ एवंयाकुरुतेपार्थगोत्रि

---

[1] अर्घोद्ब्राह्मणाय । [2] धान्यैरितितुहेमाद्रिपाठः । [3] यवैः । [4] सुवासिनीं ।

रात्रंव्रतोत्तमम् ॥ दुर्लभंतुसदास्त्रीणांनराणांनृपसत्तम ॥ ३५ ॥ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥ कृत्वायत्फलमाप्नोतिगोत्रिरात्र
व्रतेकृते ॥ ३६ ॥ प्रभासेचकुरुक्षेत्रेचंद्रसूर्यग्रहेतथा ॥ हेमभारशतंदत्वाफलंतत्प्राप्नुयान्नृप ॥ ३७ ॥ धेनुदानंचयःकुर्यात्सवस्त्रंसर्वकाम
दम् ॥ सागरांबरसंयुक्तादत्तातेनवसुंधरा ॥ ३८ ॥ एवंयःकुरुतेपार्थत्रिरात्रव्रतमुत्तमम् ॥ भवांतरकृतात्पापात्रिविधान्मुच्यतेनरः ॥
॥ ३९ ॥ स्त्रीकथंचिन्नपश्येतभर्तृदुःखंनराधिप ॥ पुत्रपौत्रसुखंतस्याभविष्यतिनसंशयः ॥ ४० ॥ जन्मांतरेप्यसौनारीवैधव्यंनैवप
श्यति ॥ अपुत्रालभतेपुत्रान्धनहीनाधनंलभेत् ॥ ४१ ॥ कायेनमनसाचैवकर्मणायदुपार्जितम् ॥ तत्पापंविलयंयातिगोत्रिरात्रव्रते
नवै ॥ ४२ ॥ इहभोगान्सुविपुलान्भुक्त्वायःपूर्णमेवच ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेणगोलोकेचमहीयते ॥ ४३ ॥ कीर्तिदंधनदंचैवसौभाग्यकर
णंव्रतम् ॥ आयुरारोग्यकरणंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ४४ ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्सभार्यस्त्वंकुरुव्रतम् ॥ राज्यंवायदिसत्कीर्तिं
नित्यंप्राप्तुमिहेच्छसि ॥ ४५ ॥ तच्छ्रुत्वापांडवश्रेष्ठोव्रतंचक्रेसमाहितः ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेणलब्धंराज्यमकंटकम् ॥ ४६ ॥ इति
हेमाद्रौभविष्येगोत्रिरात्रव्रतम् ॥ इदंचस्कांदेआश्विनशुक्लत्रयोदश्यामुक्तम् ॥ अथगुर्जराचारप्राप्तंगोत्रिरात्रव्रतम् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
येनलक्ष्मीश्वसकलानराणांभवनेभवेत् ॥ संततिर्वर्द्धतेस्त्रीणांतद्व्रतंवदमेप्रभो ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिव्र
तानामुत्तमंव्रतम् ॥ येनवैक्रियमाणेनसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ २ ॥ गोत्रिरात्रमितिख्यातंनृस्त्रीणांफलदायकम् ॥ वांछितंजायतेतेषांयेषांचेत
सिवर्तते ॥ ३ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कीदृशंतद्व्रतंदेवविधानंतत्रकीदृशम् ॥ कथमेषासमुत्पन्नाकस्मिन्कालेतुकेशव ॥ ४ ॥ श्रीकृष्ण

उवाच ॥ पुराकृतयुगेपार्थमनुर्नामसुबुद्धिमान् ॥ वैवस्वतकुलेजातोबभूवपृथिवीपतिः ॥ ५ ॥ तदन्वयेदिलीपश्चप्रसूतःप[1]तिरुत्तमः ॥
नृपाःसर्वेवशंतस्यसंजाताःकरदायकाः ॥ ६ ॥ नित्यंधर्मपरोराजापूजनीयोमनीषिभिः ॥ नाजायतसुसंतानंतस्यनीतिमतःसदा ॥ ७ ॥
वांछयंस्तनयंराजादत्वामंत्रिषुकोसलान् ॥ पुत्रार्थंचसपत्नीकोवसिष्ठस्याश्रमंययौ ॥ ८ ॥ पश्यन्हिपथिकल्याणंसारसैःकृततोरणम् ॥
सरोरण्यान्यनेकानिमार्गेषुफलितानिवै ॥ ९ ॥ राजामहिष्यासहितोरथारूढःसवाहनः ॥ संध्यायांयोगिनस्तस्यमहर्षेःप्रापदाश्रमम् ॥१०॥
सारथिंचसमादिश्यवाहान्विश्रामयेत्यथ ॥ रथादुत्तीर्यचमुनेराश्रमंभार्यययाययौ ॥ ११ ॥ स्थितंकर्मणिसंध्यायांदिलीपोददृशेगुरुम् ॥
अरुंधत्यासहासीनंसावित्र्येवपितामहम् ॥ १२ ॥ तौप्रणम्यगुरुंतत्रमुनिपत्नींविशेषतः ॥ स्थितौतस्यसमीपेतुप्रीतावानंदपूरितौ ॥ १३ ॥
दिलीपंचतदात्यर्थंधर्मज्ञंलोकपालकम् ॥ पप्रच्छकुशलंराज्येवसुधायाश्चवैमुनिः ॥ १४ ॥ दिलीपउवाच ॥ कुशलंमेसदा
देवस्थितेत्वयिगुरौसति ॥ सुराणांचमनुष्याणांविपत्तौरक्षिताभवान् ॥ १५ ॥ विशयोममकांतायामपत्यंकिंनजायते ॥ किंनुकार्यंध
रित्र्यामेनिराशाःपितरोमम ॥ १६ ॥ तथाकुरुमुनिश्रेष्ठपुत्रोभवतिमेयथा ॥ राज्ञांविपदिप्राप्तयांत्वदायत्तंसुखंमुने ॥ १७॥ यदेतिकथितं
राज्ञामुनयेवैयुधिष्ठिर ॥ तदामुनिःक्षणंतस्थौध्यानस्तिमितलोचनः ॥ १८॥ कारणंसंततेराज्ञोमुनिर्दृष्ट्वासमाधिना ॥ पश्चान्यवेदयत्तस्मै
दिलीपायप्रयत्नतः ॥ १९ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ पूर्वंवृत्रारिमाराध्यवसुधांगच्छतात्वया ॥ [2]कल्पमूलेचतिष्ठंतीकामधेनुर्नवंदिता ॥ २० ॥

---

१ राजा । २ कल्पवृक्षमूले ।

जातस्तस्यास्तदाकोपोदत्तस्तेशापईदृशः ॥ नवंदिताहंभवतासांप्रतंयंदिभूमिप ॥ २१ ॥ भविष्यतिनतेपुत्रस्तच्छापोनश्रुतस्त्वया ॥
नपूजयेद्यःपूज्यानांवंद्यानांयोनवंदते ॥ २२ ॥ नजायतेतुकल्याणंपातकैरेवलिप्यते ॥ दिलीपउवाच ॥ कृतोमयापराधोयंकरोमिकिमहंमुने
॥ २३ ॥ संततिर्जायतेयेनतद्व्रतंवदमेप्रभो ॥ वसिष्ठउवाच ॥ अन्यैर्नानाविधैःपुण्यैस्तपोभिर्नृपदुःसहैः ॥२४॥ नजायतेतुसंतानंगोत्रिरात्रव्रतं
विना ॥ सपत्नीकःसवत्सांमेधेनुंराजन्फलप्रदाम् ॥ २५ ॥ आराधयैकाग्रमनागोत्रिरात्रव्रतंकुरु ॥ यावदित्थंदिलीपस्यमुनिनाकथितं
व्रतम् ॥ तावच्चनंदिनीधेनुर्वनादाववृतेशुभा ॥ २६ ॥ कुंभोध्नीतिलकंसितंसुखफलादुग्धंशुचिर्बिभ्रतीदेवानांवरदासुधोदधिभवाकामप्रदापा
टला ॥ गीर्वाणाःसकलाःश्रुतौवपुषिवैतिष्ठंतियस्याश्चतेसंपूर्णाःशशिनःकलाश्चदधतीश्रेयस्करीपूर्णिमा ॥ २७ ॥ भाद्रेमासिसमायातेशु
क्लपक्षेतुपार्थिव ॥ प्रातःकुर्यात्त्रयोदश्यांनियमंतुसुभक्तितः ॥ २८ ॥ समुपोष्यगोत्रिरात्रंभक्त्याकृत्वाव्रतंतव ॥ भोक्ष्येऽहनिचतुर्थेहंसौभाग्यं
देहिगौर्मम ॥ २९ ॥ इतिनियममंत्रः ॥ ततःसमर्चयेद्गांचमंडलेगंधदीपकैः ॥ तगरैःशतपत्रैश्चचंपकाद्यैःशुभाननाम् ॥ ३० ॥ फलैर्नानावि
धैःपुष्पैर्धूपैरपिस्वशक्तितः ॥ ३१ ॥ हविष्यान्नंचनैवेद्यंकारयेद्यवसंयुतम् ॥ पूजयित्वाप्रयत्नेनदद्यादर्घ्यंविधानतः ॥ ३२ ॥ गावोमेअग्रतः
संतुगावोमेसंतुपृष्ठतः ॥ गावोमेहृदयेसंतुगवांमध्येवसाम्यहम् ॥ ३३ ॥ पंचगावःसमुत्पन्नामथ्यमानेमहोदधौ ॥ तासांमध्येतुयानंदातस्यै
धेन्वैनमोनमः ॥ ३४ ॥ इतिपूजामंत्रः ॥ सनारिकेलकूष्मांडमातुलिंगंसदाडिमम् ॥ गोत्रिरात्रव्रतार्थायसफलंचकरेधृतम् ॥ सर्वकामप्रदेदे

---

१ यतः ।

विगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ ३५ ॥ इत्यर्घ्यमंत्रः ॥ वस्त्रयुग्मंविधानेनदद्याद्वासांसिदक्षिणाम् ॥ सपत्नीकायगुरवेस्वशक्त्याचव्रतीनरः ॥ ३६॥
दिनानिव्रतिभिस्त्रीणिश्रोतव्याचकथाशुभा ॥ जितक्रोधैस्ततःसर्वैःस्त्रीभिर्वापुरुषैरपि ॥ ३७ ॥ एवंसंपूज्यधेनुंवैलक्ष्मीयुक्तंतुकेशवम् ॥ च
तुर्थेदिवसेप्राप्तेततोधेनुंविसर्जयेत् ॥ ३८ ॥ ततोधेनुंसवत्सांतुमंत्रेणानेनपार्थिव ॥ दद्याद्विप्रायविदुषेशास्त्रज्ञायचधर्मिणे ॥ ३९ ॥ परिपूर्णं
व्रतंकृत्वादत्वाकामानभीप्सितान् ॥ विप्रायत्वंमयादत्तामातर्गच्छयथासुखम् ॥ ४० ॥ दानमंत्रः ॥ सर्वदानानिदेयानिस्वशक्त्याव्रति
भिर्नरैः ॥ विविधेभ्योद्विजेभ्यश्चदक्षिणांचस्वशक्तितः ॥ ४१ ॥ वित्तशाठ्यमकुर्वाणोदापयेच्चततोनरः ॥ गृहंयावद्व्रजेत्पृष्ठेगीतनृत्यपुरःसर
म् ॥ ४२ ॥ गोपालानांचपाथेयंदद्याद्वैधेनुतुष्टये ॥ यवायेचारितानित्यंफलैर्नानाविधैःसह ॥ ४३ ॥ मुक्तावैकामधेन्वाचसहवैगोमयेनतु ॥
पारणंतैःप्रकर्तव्यंसर्वैरिष्टजनैःसह ॥ ४४ ॥ सपत्नीकायगुरवेदद्याच्चान्नंसदक्षिणम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ भाद्रेमासिसितेपक्षेत्रयोदश्यांनरा
धिप ॥ ४५ ॥ एवमाराधयन्धेनुंदिलीपोभक्तितत्परः ॥ यथोक्तेनविधानेनप्रभातेसुरभिंपुनः ॥ ४६ ॥ सुपूजितांवनंगंतुंमुमोचत्वरितंशुचिः ॥
आसायंचारयित्वातामाययौपुनराश्रमे ॥ ४७ ॥ सुदक्षिणाकृतार्चांतुविधिवद्बलिपूर्वकम् ॥ मुमोचतांचारयितुंद्वितीयदिवसेपुनः ॥ ४८ ॥
अनुयातस्ततोधेनुंतृतीयेदिवसेपुनः ॥ जगतींगोरूपधरामिवोदधिपयोधराम् ॥ ४९ ॥ लताभिश्चततोराजापुष्पैर्वर्धापितस्तदा ॥
जयशब्दंप्रवदतःपक्षिणःसुंदराननान् ॥ ५० ॥ दृष्ट्वाचवनदेवीभिर्गीयमानंतथायशः ॥ शुश्रावचततोराजाभृशंमनसिहर्षितः ॥
॥ ५१ ॥ चिरंशुभेवनेतास्मिन्व्यक्तंभ्रमतिभूमिपे ॥ धेनुश्चशुशुभेराज्ञाराजाधेन्वावभौपुनः ॥ ५२ ॥ तद्दिनेचमुनेर्धेनूराज्ञोभावं

चश्यती ॥ विवेशगह्वरंतत्रपार्वत्याश्चपितुर्नृप ॥ ५३ ॥ कृत्रिमश्चकृतःसिंहोमुनिधेन्वाभयंकरः ॥ सिंहश्चददृशेराज्ञाधेनुंकर्षन्बलेनवै ॥ ५४ ॥ दृष्ट्वाराजाचतांधेनुंक्रंदमानांस्वरोल्बणैः ॥ ततोधनुर्धरःसोपितांमोक्तुमुपचक्रमे ॥ ५५ ॥ वध्यसिंहवधार्थायराजाबाणंकरेदधौ ॥ उत्पन्नशोकस्तुतदाकोपयुक्तोबभूवसः ॥ ५६ ॥ धनुष्यारोपयन्बाणंचित्रन्यस्तइवस्थितः ॥ हस्तस्यनिश्चलत्वेनक्रोधस्तस्यव्यवर्धत ॥ ५७ ॥ विस्मयंप्रापयन्सिंहोराजानंवैयुधिष्ठिर ॥ मानवस्यगिराप्राहदुष्टत्वेनगविस्थितः ॥ ५८ ॥ सिंहउवाच ॥ बाणःप्रयुक्तोभवतावृथामयिभविष्याति ॥ ततःकष्टेनमहताश्रमंमाकुरुसर्वथा ॥ ५९ ॥ नमा[1]रुतस्यवेगोपिपर्वतोन्मूलनेक्षमः ॥ ज्ञायतेनमहाराजकेवलानोकहेकिमु ॥ ६० ॥ महेश्वरस्यमांराजन्नाम्नां[2]कुंभोदरेणतु ॥ सेवकानांचसर्वेषांमुख्यंजानीहिभूमिप ॥ ६१ ॥ विलोकयेमंपुरतोदेवदारुंमहाद्रुमम् ॥ सिक्तःस्नेहेनभूपालशिवयाचसुतःकृतः ॥ ६२ ॥ कदाचिदागतोहस्तीभग्नस्तेनमहाद्रुमः ॥ तस्यसंरक्षणार्थायनियुक्तोहंशिवेनतु ॥ ६३ ॥ कृत्वाशिवेनसिंहत्वमु[3]क्तोहंजीवभोजने ॥ तर्हीयंखलुगौराजन्भक्ष्यामेसमुपागता ॥ ६४ ॥ त्यक्तलज्जांनिवर्तस्वभक्तोस्तिगुरवेभवान् ॥ आपत्कालइदंवृत्तंभवेच्छस्त्रभृतोयादि ॥ ६५ ॥ दोषोनजायतेतस्ययशोराजन्नगच्छति ॥ श्रुत्वागिरंचसिंहस्यराजाचैनमुवाचह ॥ ६६ ॥ ईश्वरेणसमोवेत्तिगुरुःसिंहभवानपि ॥ समीपाच्चकथंयातिममधेनुर्गुरोरियम् ॥ ६७ ॥ प्रसीदभक्षमेदेहंधेनुंमुंचसवत्सकाम् ॥ भविष्यतिजनन्याश्चवत्सोमार्गेविलोकयन् ॥ ६८ ॥ सिंहेनतुदिलीपायकथितंवैतदापुनः ॥ स्तो

---

[1] हेमहाराजपर्वतोन्मूलनेक्षमोपिमारुतस्यवेगःकेवलानोकहेनक्षमइतित्वयानज्ञायतेकिमित्यन्वयः ।

[2] प्रसिद्धमितिशेषः ।

[3] उक्तआज्ञप्तः ।

केनहेतुनापार्थकांतंछत्रंचसत्कृतम् ॥ ६९ ॥ सर्वस्यजगतोराज्यंवपुरेतन्नवंवयः ॥ त्युक्तुमिच्छसिवाराजन्मूर्खस्त्वमीदृशःकथम् ॥ ७० ॥
ददासिचकथंप्राणान्प्रजापालनतत्परः ॥ जीवन्नकिंमहाराजमुनेःकोपमपास्यसि ॥ ७१ ॥ ततोरक्षयदेहंस्वंराज्यंचकुरुभूमिप ॥ याव
च्चोवाचसिंहोसौ[1]नंगेनागुगतांगिरम् ॥ ७२ ॥ दिलीपोपितदापार्थवाणीमेतामुवाचह ॥ धेन्वानिरीक्षितश्चैवभूमिपोदीननेत्रया ॥ ७३ ॥
किंनोराज्येनमेसिंहविषयेजीवनेनवा ॥ यशोगतंचमेसर्वंयदिधेनुंग्रसिष्यसि ॥ ७४ ॥ एवमुक्त्वाततश्चाग्रेसिंहस्यपतितस्तदा ॥ याव
दित्थंचपतितोमांसस्यपिंडवन्नृपः ॥ ७५ ॥ तावत्सिंहोरवंकृत्वाधावितश्चभयंकरः ॥ दृष्ट्वासिंहनिपातंचचंचलोनबभूवह ॥ ७६ ॥
त्तावत्तस्योपरिष्टाच्चपुष्पवृष्टिःपपातवै ॥ उत्तिष्ठवत्सभूपालवाचमित्थंनिसम्यसः ॥ ७७ ॥ उत्थितस्तुपुनश्चाग्रेगांददर्शनवैहरिम् ॥ सेव
याचगुरोःपार्थभक्त्याचापिविशेषतः ॥ ७८ ॥ प्रीताकामदुघोवाचवरंवरयसुव्रत ॥ योजयित्वाकरौराज्ञाययाचेतनयस्ततः ॥ ७९ ॥
वंशकर्तामहाप्राज्ञःशिवभक्तोनिरंतरम् ॥ गौरुवाच ॥ गोत्रिरात्रव्रतंराजन्यद्भक्त्याभवताकृतम् ॥ ८० ॥ भविष्यतिचतेदक्षःपुत्रःपौरुष
विग्रहः ॥ अन्येपियेकरिष्यंतिगोत्रिरात्रव्रतंमम॥८१॥तेषांकामंचदास्यामिमनसीष्टंनसंशयः॥इत्युक्त्वाचलिताधेनुर्वशिष्ठस्याश्रमंप्रति ॥८२॥
बलिंसंगृह्यविधिवद्ययावाशुसुदक्षिणा ॥ पूजांकृत्वाविधानेनराजपत्नीविशेषतः ॥ ८३ ॥ प्रदक्षिणात्रयंकृत्वाचलितावैयुधिष्ठिर ॥ आश्र
मंचततोगत्वादिलीपोसौपुनस्तदा ॥ ८४ ॥ गुरोरग्रेचतत्सर्वंवृत्तांतमवदत्पुनः ॥ नंदितौचतदापार्थदंपतीतौसुकोमलौ ॥ ८५ ॥ पार

---

१ प्रतिध्वनियुताम् ।

णंचततःकृत्वाप्रस्थितौनगरंप्रति ॥ हुताशंचनमस्कृत्यहोतारंगांतथैवच ॥ ८६ ॥ आगतश्चततोराजाअयोध्यानगरंपुनः ॥ राज्ञातेन
कृशांगेनराज्यमारोपितंभुजे ॥ ८७ ॥ दिनैःकतिपयैरेवगोत्रिरात्रप्रभावतः ॥ राज्यंचकुर्वतस्तस्यसुषुवेमहिषीसुतम् ॥ ८८ ॥ प्रभातेसु
मुहूर्तेचसुभगंरघुसंज्ञकम् ॥ रम्यंजातंतदासर्वंसंजातानिर्मलादिशः ॥ ८९ ॥ राजाददौब्राह्मणेभ्योगाश्चैववस्त्रसंयुताः ॥ मृदंगस्यस्वनैर्दि
व्यैरम्यंजातंपुरंमहत् ॥ ९० ॥ प्रजाःसर्वास्तदापार्थवदंतिस्मपुनःपुनः ॥ गोत्रिरात्रप्रभावाच्चराज्ञःपुत्रोबभूवह ॥ ९१ ॥ पुरंदरस्यजेताचमहा
धर्मपरायणः ॥ दिशांजेताचयज्ञस्यकर्तासोपियुधिष्ठिर ॥ ९२ ॥ तदाप्रभृतिलोकेस्मिँल्लोकाःकुर्वंतितद्व्रतम् ॥ देवैःसर्वैःकृतंतत्तत्सर्वकामा
र्थसिद्धये ॥ ९३ ॥ सर्वाभिर्देवपत्नीभिःकृतंचव्रतमुत्तमम् ॥ गोत्रिरात्रव्रतंपुण्यंविधानेनफलप्रदम् ॥ ९४ ॥ कुरुष्वत्वंमहाराजभक्त्याचापि
युधिष्ठिर ॥ भाद्रपदेसवत्सांतुभक्त्यात्वाराधयस्वगाम् ॥ ९५ ॥ एवंयःकुरुतेभक्त्यागोत्रिरात्रव्रतंपुनः ॥ सिध्यंतिसर्वकार्याणिसुखंचैव
प्रवर्द्धते ॥ ९६ ॥ कर्तव्यंपुत्रकामेनगोत्रिरात्रव्रतंशुभम् ॥ तपोभिर्दुष्करैःकिंचिद्यज्ञैस्तीर्थैर्गयादिभिः ॥ नभवेच्चफलंतादृग्यादृग्व्रत
विधानतः ॥ ९७ ॥ कुर्वंतियेव्रतमिदंजगतिप्रसिद्धंपापापहंसकलचिंतितकामदंच ॥ आरुह्यचैवतुविमानमनुत्तमंतेस्वर्गंप्रयां
तियमतोहिभयंविहाय ॥ ९८ ॥ इतिगोत्रिरात्रव्रतम् ॥ ॥ अथोद्यापनम् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कथयस्वमहापुण्यंगोत्रिरात्रव्रतस्यवै ॥
उद्यापनविधिंकृष्णयेनचीर्णेनतत्फलम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ वर्षेचतुर्थेसंप्राप्तेगोत्रिरात्रव्रतस्यवै ॥ उद्यापनविधिंवक्ष्येसर्वेषांव्रतसिद्धये ॥
॥ २ ॥ तृतीयेदिवसेस्नायान्मध्याह्नेविधिपूर्वकम् ॥ देवान्पितॄन्समभ्यर्च्यशुद्धेचस्वगृहेव्रती ॥ ३ ॥ रात्रौचसर्वतोभद्रंगौरीतिलकमेवच ॥

पूरयेत्पंचभिर्वर्णैःशोभमानंभवेद्यथा ॥ ४ ॥ ताम्रस्यकलशंकुर्यात्पूर्णपात्रसमन्वितम् ॥ माषेणचसुवर्णेनलक्ष्मीनारायणंप्रभुम् ॥ ५ ॥
नूतनंवस्त्रयुग्मंतुसूक्ष्मंतत्रप्रकल्पयेत् ॥ वंशपात्राणिकुर्वीतसौभाग्यद्रव्यसंयुतैः ॥ ६ ॥ विरूढवस्त्रपक्वान्नैर्नारिकेलादिभिः[1]फलैः ॥ विले
पनैश्चपुष्पैश्चधूपैर्दीपैस्तथोत्तमैः ॥ पंचामृतैश्चनैवेद्यैःपूजयेद्विधिपूर्वकम् ॥ ७ ॥ लक्ष्मीनारायणंदेवंगांसवत्सांविशेषतः ॥ रात्रौ
जागरणंकृत्वागीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ ८ ॥ ततःप्रभातसमयेहोमंकुर्याच्चवैष्णवैः[2] ॥ आचार्यंवरयेत्तत्रवेदवेदांगपारगम् ॥ ९ ॥ तदाज्ञ
याचकर्तव्यंसाधुकर्मप्रयत्नतः ॥ ॥ तिस्रोगावःप्रदातव्याएकावापिसवत्सका ॥ १० ॥ बहुदोग्ध्रीसुशीलाच[3]तरुणीचसुशोभना ॥
दंपतीपूजयेच्चैववस्त्रैराभरणैःशुभैः ॥ ११ ॥ शय्यांसोपस्करांदद्यात्पानपात्रंकमंडलुम् ॥ चामरंघृतपात्रंचतिलपात्रंसदक्षिणम् ॥ १२ ॥
पात्राणिचसुवर्णानिभोज्यागव्येनवैद्विजाः ॥ एवंधेनुंचविप्रायदत्वाचपृष्ठतोव्रजेत् ॥ १३ ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यफलंप्राप्नोत्यसंशयम् ॥
अथान्यानिचदानानिदद्याद्विप्रेभ्यएवच ॥ १४ ॥ भूयसींदक्षिणांदद्याद्व्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ गोपालेभ्यःप्रदातव्यंशष्कुल्यादिचकंबलम् ॥
॥ १५ ॥ सर्वंक्षमापयित्वातुपारणंचततश्चरेत् ॥ अनाथैर्व्याधियुक्तैश्चसीदद्भिश्चकुटुंबकैः ॥ १६ ॥ गवाभक्षितमन्नंयद्दुग्धेनपरिपाचितम् ॥
तेनान्नेनप्रकर्तव्यंदेहस्यपरिपालनम् ॥ १७ ॥ शक्त्यभावेद्विजानुज्ञांगृह्णीयुर्व्रतिनःसदा ॥ तयातत्पूर्णतामेतिनान्यथापिकदाचन ॥ १८ ॥
एवमुद्यापनंकार्यंव्रतस्यफलमिच्छता ॥ नारीवापुरुषोवापिपुत्रवाञ्जायतेध्रुवम् ॥ १९ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वाअंतेगोलोकमाप्नुयात् ॥

---

[1] पूरितानीतिशेषः ।
[2] मंत्रैरितिशेषः ।
[3] तरुण्याभरणान्वितेतिक्वचित्पाठः ।

श्रीकृष्णउवाच ॥ एतत्तेकथितंराजन्व्रतस्योद्यापनंशुभम् ॥ २० ॥ श्रोष्यंतियेपठिष्यंतितेषांसर्वेमनोरथाः ॥ आशुसिध्यंत्यसंदेहंतेषांलोकाश्चशाश्वताः ॥ २१ ॥ इतिश्रीभ० गोत्रिरात्रव्रतोद्यापनंसं० ॥ ॥ अथचैत्रशुक्लत्रयोदश्यामशोकत्रिरात्रव्रतंभविष्ये ॥ साचपूर्वाग्राह्या ॥ तत्रत्रयोदशीतिथिःपूर्वासितेतिदीपिकोक्तेः ॥ अथकथा ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुराजन्पुरावृत्तमयोध्यायांव्रतंशुभम् ॥ वसिष्ठेनमुनींद्रेणसीतायैयन्निवेदितम् ॥ १ ॥ विधायरावणवधंयदारामःपुरेऽभ्यगात् ॥ तदादेवीप्रणम्याथवसिष्ठंवाक्यमब्रवीत् ॥ २ ॥ सीतोवाच ॥ भगवन्दंडकारण्याद्रावणेनहृतापुरा ॥ नपश्यामितदाकंचिदात्मीयंविकलेंद्रिया ॥ ३ ॥ लंकायांप्रापितातेनतत्रमासान्दशोषिता ॥ अशोकवृक्षप्रणतामहाचिंतापरायणा ॥ ४ ॥ उक्तंत्रिजटयातत्रवाक्यंहेत्वर्थसंयुतम् ॥ अशोकस्यव्रतंकृत्वाविशोकात्वंभविष्यसि ॥ ५ ॥ तथेत्युक्तंमयाब्रह्मन्यथोक्तंत्रिजटावचः ॥ ततःप्रभृत्यहंशश्वदशोकव्रतमारभम् ॥ ६ ॥ तेनव्रतप्रभावेणहनूमान्पवनात्मजः ॥ शतयोजनविस्तीर्णंतीर्त्वासागरमागतः ॥ ७ ॥ मयादृष्टःकपिश्रेष्ठःसाभिज्ञानोमहाबलः ॥ पुनश्चकुशलीयातोदग्ध्वालंकांमहाबलः ॥ ८ ॥ ततोमेप्रत्ययोजातोव्रतस्यास्यमहातरोः ॥ व्रतराजप्रभावेणनामयोभून्महाहरिः ॥ ९ ॥ ततःकैश्चिदहोरात्रैर्भर्तामेराघवोबली ॥ निहत्यरावणंसंख्येमांविशुद्धांगृहीतवान् ॥ १० ॥ तदहंभगवन्विप्रपृच्छामित्वांदृढव्रतम् ॥ अशोकस्यप्रभावंमेवक्तुमर्हस्यशेषतः ॥ ११ ॥ व्रतस्यतस्यपुण्यंतुपुराणोक्तंमहीतले ॥ अथवासुरलोकेषुसुरनारीनिषेवितम्[1] ॥ १२ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ एवमेतज्जनकजेयथावक्ष्यसिसुव्र

---

[1] स्तुतमित्यर्थः।

ते ॥ १३ ॥ अशोकस्यप्रभावेणरामोदृष्टःपुनस्त्वया ॥ शृणुचात्रमहाख्यानंनंदनेदिव्यकानने ॥ बृहस्पतिमुखाच्छच्यायच्छ्रुतंपरमा
द्भुतम् ॥ १४ ॥ वृत्राभिभूतेनेंद्रेणहतोदैवान्महासुरः ॥ निहत्यसर्वधर्माणांस्थापनंचचकारह ॥ १५ ॥ ब्रह्महत्यामवाप्याथदेवेंद्रो
नष्टचेतनः ॥ त्रैलोक्यराज्यंत्यक्त्वाप्सुममज्जारिभयार्दितः ॥ १६ ॥ एतस्मिन्नंतरेदेविनहुषोनृपसत्तमः ॥ त्रैलोक्यराज्यंसकलंजहारबलद
र्पितः ॥ १७ ॥ ततःशचीप्रव्यथिताहृतंराज्यमवेक्ष्यसा ॥ नंदं[1]नांतंसमासाद्यतपस्तेपेसुदुष्करम् ॥ १८ ॥ तांश्रुत्वाधर्मनिरतांबृहस्पतिरु
दारधीः ॥ आगत्यनंदनंदेवींवाक्यमाहमहातपाः ॥ १९ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ किमर्थंतप्यतेदेवितपःपरमदुष्करम् ॥ त्वयाकिंप्रार्थ्यतेऽनेनत
पसाब्रूहिकारणम् ॥ २० ॥ शच्युवाच ॥ हत्याभिभूतंदेवेंद्रंहतराज्यंहतद्विषम् ॥ क्वापिप्रनष्टंतंविप्रनजानेऽहंप्रियंपतिम् ॥ २१ ॥ एतस्मा
त्कारणाद्ब्रह्मंस्तपउग्रंसमाश्रिता ॥ यथापुनर्निजंराज्यंदेवेंद्रःप्राप्नुयादिति ॥ २२ ॥ क्वतिष्ठतिमुनेब्रूहिसुरराट्शत्रुतापनः ॥ प्रसादंकुरुमेदेवसं
योगंयेनचाप्नुयाम् ॥ २३ ॥ वाचस्पतिरुवाच ॥ शृणुपौलोमिदेवेंद्रोयथानष्टोभयातुरः ॥ मानसांभासिसंभूतंपंकजांतरमाश्रितः ॥ २४ ॥ ॥
वृत्रहत्याप्रभावेणउद्वेगंगुरुमाश्रितः ॥ अभिभूतमिवाप[2]श्यत्ततोप्सुनिलयंगतः ॥ २५ ॥ कामंतपःप्रसंगेनसर्वंप्राप्स्यसिसुव्रते ॥ बहुकालेप्सि
तंयस्मात्तपसालभ्यतेफलम् ॥ २६ ॥ स्त्रीणांपुष्टिकरंह्येकंव्रतंप्रोक्तंस्वयंभुवा ॥ सावित्र्याःपृच्छमानायास्तत्त्वंकर्तुमिहार्हसि ॥ २७ ॥ अशो
कव्रतमित्येवंनाम्नाख्यातंत्रिविष्टपे ॥ येनचीर्णेनवैसद्योनारीदुःखंनसंस्मरेत् ॥ २८ ॥ हरःस्वयंवसन्नस्मिन्वृक्षराजेतुनंदते ॥ अस्मिंस्तुष्टे

---

[1] नन्दनवनमध्यम् ।

[2] आत्मानमितिशेषः ।

हरस्तुष्टइतिजानामिनिश्चितम् ॥ २९ ॥ शच्युवाच ॥ पुन्नागनागवकुलचंपकाद्यान्महीरुहान् ॥ परित्यज्यकथंचान्यान्हरोस्मिन्कृतसं
निधिः ॥ ३० ॥ वाचस्पतिरुवाच ॥ हरेणनिर्मितःपूर्वमशोकोयंकृपालुना ॥ लोकोपकारकरणेततोयंशिववल्लभः ॥ ३१ ॥ वसिष्ठउवाच ॥
निर्मायवृक्षप्रवरंप्रणम्यभक्त्यार्चयित्वाविधिमस्यविप्रम् ॥ पप्रच्छदेवीपुनराहविप्रोदेविशृणुत्वंविधिमस्यसर्वम् ॥ ३२ ॥ वाचस्पतिरुवा
आरभ्यतद्व्रतंकार्यंत्रिरात्रंसमुपोषणम् ॥ त्रिरात्रंदेविविख्यातमशोकतरुमूलके ॥ ३३ ॥ कार्यंनारीभिरमलंमनोवाक्कायकर्मभिः ॥ ततःप्रद
क्षिणादेयाअष्टोत्तरशतैःफलैः ॥ ३४ ॥ नालिकेरैश्चखर्जूरैर्गोस्तनीभिर्दिनेदिने ॥ मंत्रेणानेनमनसाध्यात्वानित्यंसदाशिवम् ॥ ३५ ॥ अशोक
शोकापनुदसर्वकामफलप्रद ॥ व्रतेनानेनचीर्णेनयथोक्तफलदोभव ॥ ३६ ॥ ततस्तृतीयेदिवसेसम्यगभ्यर्च्यभामिनि ॥ महादेवंवृषयुतंवंश
पात्राणिकारयेत् ॥ ३७ ॥ अनेनैवविधानेनयाकुर्याद्व्रतमुत्तमम् ॥ वैधव्यंनाप्नुयान्नारीपुत्रसौख्ययुताभवेत् ॥ ३८ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ बृहस्प
तिमुखाच्छ्रुत्वाशचीचक्रेव्रतंशुभम् ॥ शास्त्रोक्तविधिनासीतिभक्त्यादेवःसमागतः ॥ ३९ ॥ वृत्रहत्याविनिर्मुक्तोनात्रकार्याविचारणा ॥ तथा
त्वमपिवांछार्थंव्रतमेतत्समाचार ॥ ४० ॥ व्रतंत्वयाकृतंलोकेख्यातंदेविभविष्यति ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥वसिष्ठवचनंश्रुत्वाह्यशोकव्रतमुत्तमम्
॥ ४१ ॥ रामाज्ञांसमनुप्राप्यअयोध्यायांचकारसा ॥ सीताव्रतेकृतेतास्मिन्दुःखहीनाबभूवह ॥४२॥युधिष्ठिरउवाच ॥ अशोकस्यसमाख्याता
पूजादेवविधानतः ॥ कादेवतातत्रपूज्यानारीणांव्रतसिद्धये ॥ ४३ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अशोकवृक्षेतिष्ठंतिसर्वेदेवायुधिष्ठिर ॥ पल्लवेषुच
शाखासुशिवाद्याःसर्वदेवताः ॥४४॥ अशोकसन्निधौरामःपूजनीयःसलक्ष्मणः ॥ सीतयासहितोराजन्विष्णोरंशोयतोमतः ॥ ४५॥ पृथङ्मन्त्रैः

पृथग्वस्त्रैरशोकाख्याययथाक्रमम्॥पूज्याश्चभरतश्रेष्ठपुराणोक्तविधानतः॥४६॥अशोकवृक्षानिहिताःशिवाद्यायेसुरोत्तमाः ॥अशोकपूजनेनाशुतु
ष्टास्तेमेभवंत्विह ॥४७॥ गौर्यालक्ष्म्यातथेंद्राण्याअरुंधत्याचसीतया ॥ त्वंसमाराधितःपूर्वमशोकफलदोभव ॥४८॥ अशोकवाटिकामध्येसी
तयात्वंप्रसादितः ॥ अशोकफलसंपन्नगृहाणार्घ्यंकृतंमय॥४९॥ रावणस्यवधार्थायउत्पन्नस्त्वंमहीतले ॥ विष्णोरंशोसिदेवेशगृहाणार्घ्यंनमो
स्तुते ॥५०॥ दशावतारग्रहणंकरोषित्वंप्रभावतः ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंसीतालक्ष्मणसंयुत ॥५१॥ तातभक्त्युन्मुखंवीरंवनंयोनुययौतदा ॥
तंलक्ष्मीवर्द्धनंगौरंलक्ष्मणंपूजयाम्यहम् ॥५२॥ अवनीतलसंभूतेसीतेसर्वांगसुंदरि ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंपूजांजनकनंदिनि ॥५३॥ लक्ष्मीस्त्वं
सर्वदेवस्यविष्णोरं[1]सिमहीतले ॥ अवतीर्णामयादत्तंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ ५४ ॥ एवंसंपूज्यविधिनासर्वशोकविनाशनम् ॥ सर्वपापप्रशमनं
सर्वकीर्तिविवर्द्धनम् ॥ ५५ ॥ अपुत्रयापुरापार्थपार्वत्यामंदराचले ॥ अशोकःशोकशमनःपुत्रत्वेपरिकल्पितः ॥ ५६ ॥ जातकर्मादिकंत
स्यह्यशोकस्यमहातरोः ॥ कारितंविधिवत्तत्रतेनवृक्षोनगोत्तमः॥५७॥ याव्रतंकुरुतेनारीपुराणोक्तविधानतः ॥ अशोकस्यप्रसादेनसर्वान्कामा
नवाप्नुयात् ॥ ५८ ॥ अवैधव्ययुतासातुलक्ष्मीसान्निध्यमाप्नुयात् ॥ सर्वोपहाराराजेंद्रब्राह्मणायानिवेदयेत् ॥५९॥ कथामपिसमाकर्ण्ययःकुर्या
द्विजतर्पणम् ॥ व्रतस्यफलमाप्नोतिसोऽव्रतोपिनसंशयः ॥६०॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ विशेषंब्रूहिमेदेवह्यशोकतरुपूजने ॥ येनार्चितेतरौकृष्णप्रा
प्यतेसकलंफलम्॥६१॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयामिकथांराजन्याभिर्व्रतमिदंकृतम्॥ मनुष्यदेवगंधर्वनारीभिःपुत्रवृद्धये ॥६२॥ अनुसूयया

---

१ रंशइत्यापिपाठः।

ऽत्रिपत्न्याह्यरुंधत्यातथैवच ॥ देवक्यासीतयाचैंद्र्याद्रौपद्यासत्यभामया ॥६३॥ दमयंत्याचसावित्र्याकृतंतद्व्रतमुत्तमम् ॥ अशोकःपूजितः
पूर्वंयथातच्छृणुपार्थिव ॥ ६४ ॥ अशोकंराजतंचैवसौवर्णंचतथाशिवम् ॥ तथैवकारयेत्सीतांसौवर्णौरामलक्ष्मणौ ॥ ६५ ॥ पूजयेद्विविधैर्मंत्रैः
पूर्वोक्तैर्नृपसत्तम ॥ अशोकंपूजयेद्वृक्षंप्ररूढंशुभपल्लवैः ॥ ६६ ॥ विरूढैःसप्तधान्यैश्चगुणकैर्मोदकैःशुभैः ॥ कालोद्भवैःफलैर्दिव्यैर्नारिकेलैःसदा
डिमैः ॥ ६७ ॥ पुष्पादिनातथाधूपदीपैश्चैवमनोरमैः ॥ नैवेद्यैःपांडवश्रेष्ठशोकोनश्यतितत्क्षणात् ॥६८॥ पितृमातृपतीनांवैश्वशुराणांतथैवच
अशोकत्वंशोकहरोभवसर्वत्रनःकुले ॥ ६९ ॥ अशोककलिकाश्चाष्टौयेपिबंतिचहस्तभे ॥ चैत्रेशुक्लत्रयोदश्यांनतेशोकमवाप्नुयुः ॥
॥ ७० ॥ त्वामशोकहराभीष्टमधुमाससमुद्भवम् ॥ पिबामिशोकसंतप्तोमामशोकंसदाकुरु ॥ ७१ ॥ हस्तर्क्षेंचबुधोपेताचैत्रशुक्लत्र
योदशी ॥ प्रातस्तुविधिवत्स्नात्वावाजपेयफलंलभेत् ॥ ७२ ॥ इतिश्रीभवि०अशोकत्रयोदशीव्रतम् ॥ अथचैत्रकृष्णत्रयोदश्यांमहावारु
णीसंज्ञकोयोगः ॥ तदुक्तंवाचस्पतिनिबंधे ॥ वारुणेनसमायुक्तामधौकृष्णात्रयोदशी ॥ गंगायांयदिलभ्येतसूर्यग्रहशतैःसमा ॥ शनिवारस
मायुक्तासामहावारुणीस्मृता ॥ गंगायांयदिलभ्येतको[2]टिसूर्यग्रहाधिका ॥ शुभयोगसमायुक्ताशनौशतभिषायदि ॥ महामहेतिविख्याता
त्रिकोटिकुलमुद्धरेत् ॥ कल्पतरौब्राह्मे ॥ मधौकृष्णत्रयोदश्यांशनौशतभिषायदि ॥ वारुणीतिसमाख्याताशुभेतुमहतीस्मृता ॥ इतिवारु
णीमहावारुणीमहामहावारुणीत्रयोदशी ॥ अथस्कंदपुराणेशनिप्रदोषव्रतम् ॥ (शनौशुक्लत्रयोदश्यांकार्तिकेश्रावणेऽथवा ॥ जयापूर्वापराग्रा

---

१ इतआरभ्यलभेदित्यंतंप्रासंगिकंग्रंथांतरोक्तमवधेयम् । २ सूर्यग्रहशतैः समेतिचपाठः ।

ह्याव्याप्ताचेद्रजनीमुखम्) ॥ लोमशउवाच ॥ पुरावृत्रादिभिर्दैत्यैर्वर्तमानेमहाहवे ॥ हतःशक्रेणनमुचिरपांफेनेनवैबली ॥ १ ॥ दैत्या
न्पलायितान्दृष्ट्वाहन्यमानान्सुरैर्भृशम् ॥ वृत्रःकोपपराविष्टोदेवान्योद्धुमथाययौ ॥ २ ॥ कालाग्निरूपसदृशंरूपंकृत्वामहाजवम् ॥ व्यव
र्द्धतमहातेजारोदसीपूरयन्निव ॥ ३ ॥ तंदृष्ट्वाभयवित्रस्तादेवाःशक्रपुरोगमाः ॥ कर्तव्यंनाभ्यपद्यंततदागुरुरुवाचह ॥ ४ ॥ गुरुरु
वाच ॥ तपसासुमहोग्रेणव्रतेनानियमेनच ॥ अजेयोयंमहातेजावृत्रःशत्रुविनाशनः ॥ ५ ॥ आराधयतितंदेवंपूज्यंशंकरमव्ययम् ॥ व्रते
नाविधियुक्तेनवृत्रंजेष्यथमाचिरम् ॥ ६ ॥ देवाऊचुः ॥ गुरोकेनविधानेनकीदृशेनव्रतेनच ॥ आराधनीयोगौरीशोह्यस्माभिर्जयकामुकैः॥
॥ ७ ॥ तद्वदस्वसुराचार्यत्वंहिनःपरमागतिः ॥ गुरुरुवाच ॥ कार्तिकादिषुमासेषुमंदवारेत्रयोदशी ॥ ८ ॥ विशेषाच्छुक्लपक्षेषुस
र्वकामकरीशुभा ॥ तस्यांप्रदोषसमयेलिंगरूपीसदाशिवः ॥ ९ ॥ पूजनीयोहिदेवेंद्रसर्वकामसमृद्धये ॥ स्नात्वामध्याह्नसमयेतिलामलक
संयुतम् ॥ १० ॥ शिवस्यचार्चनंकुर्याद्गंधपुष्पफलादिभिः ॥ पश्चात्प्रदोषसमयेस्थावरंलिंगमर्चयेत् ॥ ११ ॥ स्वयंभुस्थापितंवा
पिपौरुषेयमपौरुषम् ॥ जनेवाविजनेवापिअरण्येवातपोवने ॥ १२ ॥ ग्रामाद्बहिःस्थितंलिंगंग्राम्याच्छतगुणंस्मृतम् ॥ बाह्याच्छतगु
णंपुण्यमारण्यस्यचपूजने ॥ १३ ॥ वन्याच्छतगुणंपुण्यंलिंगंवैपर्वतेस्थितम् ॥ पर्वताच्चायुतंपुण्यंतपोवनसमाश्रितम् ॥ १४ ॥
काश्यादिसंस्थितंलिंगंपूजितंस्यादनंतकम् ॥ एवंविशेषंलिंगानांतीर्थानांनिपुणोभृशम् ॥ १५ ॥ ज्ञात्वाचशिवपूजायाविधिंशंभुं
प्रपूजयेत् ॥ कूपवापीतडागेषुदेवखातनदीषुच ॥ १६ ॥ क्रमाच्छतगुणंपुण्यंगंगायांस्यादनंतकम् ॥ पंचपिंडाननुद्धृत्यनस्नायात्परवा

रिणि ॥ १७ ॥ ततःप्रदोषसमयेस्नात्वामौनंसमाचरेत् ॥ प्रदीपानांसहस्रेणदीपनीयःसदाशिवः ॥ १८ ॥ शतेनाप्यथवादेवोद्वात्रिंशद्दीपमालया ॥ घृतेनदीपयेद्दीपाञ्छिवस्यपरितुष्टये ॥ १९ ॥ तथाफलैश्चधूपैश्चनैवेद्यैर्विविधैरपि ॥ उपचारैःषोडशभिर्लिंगरूपीसदाशिवः ॥ २० ॥ पूज्यःप्रदोषसमयेनृभिःसर्वार्थसिद्धये ॥ नाम्नांशतेनरुद्रोसौस्तोतव्यश्चस्तुतिप्रियः ॥ २१ ॥ नमोरुद्राय भीमाय नीलकंठाय वेधसे ॥ कपर्दिने सुरेशाय व्योमकेशाय वैनमः ॥ २२ ॥ वृषध्वजाय सोमाय सोमनाथाय वैनमः ॥ दिगंबराय भर्गाय उमाकांत कपर्दिने ॥ २३ ॥ तपोमयाय व्यासाय शिपिविष्टाय वैनमः ॥ व्यालप्रियाय व्यालाय व्यालानांपतये नमः ॥ २४ ॥ महीधराय व्याघ्राय पशूनांपतये नमः ॥ त्रिपुरांतकाय सिंहाय शार्दूलाय झषाय च ॥ २५ ॥ मितायाऽमितनाथाय सिद्धाय परमेष्ठिने ॥ कामांतकाय [1]बुद्धाय बुद्धीनांपतये नमः ॥ ३६ ॥ कपोताय विशिष्टाय शिष्टाय परमात्मने ॥ वेदगीताय गुप्ताय वेदगुह्याय वैनमः ॥ २७ ॥ दीर्घाय दीर्घरूपाय दीर्घार्थाय मृडाय च ॥ नमोजगत्प्रतिष्ठाय व्योमरूपाय वैनमः ॥ २८ ॥ गवंकृत्सुमहादित्ये अंधकारसुभेदिने ॥ नीललोहित शुक्राय चंड मुंडप्रियाय च ॥ २९ ॥ भक्तिप्रियाय देवाय ज्ञातोऽज्ञाताव्ययाय च ॥ महेशाय नमस्तुभ्यंमहादेव हराय च ॥३०॥ त्रिनेत्राय त्रिदेवाय वेदांगाय नमोनमः ॥ अर्थाय अर्थरूपाय परमार्थाय वैनमः ॥३१॥ विश्वरूपाय विश्वाय विश्वनाथायवैनमः॥ शंकराय च कालाय कालावयवरूपिणे॥३२॥ अरूपाय विरूपाय सूक्ष्मासूक्ष्मायवैनमः ॥ श्मशानवासिने तुभ्यंनमस्तेकृत्तिवाससे॥३३॥

---

[1] कामायेतिपाठः क्वचित् ।

शशांकशेखरायैव रुद्रभूमिश्रयाय च ॥ दुर्गाय दुर्गपाराय दुर्गावयवसाक्षिणे ॥ ३४ ॥ लिंगरूपाय लिंगाय लिंगानांपतये नमः ॥ नमः
प्रभावरूपाय प्रणवार्थाय वैनमः ॥ ३५॥ नमोनमःकारणकारणाय मृत्युंजयायात्मभवस्वरूपिणे ॥ त्रियंबकायासितकंठभर्गगौरीपते मंगलं
हेतवे नमः ॥ ३६ ॥ नाम्नांशतंमहेशस्यउच्चार्यंव्रतिनासदा ॥ प्रदक्षिणानमस्काराएतत्संख्याःप्रयत्नतः ॥ ३७ ॥ कार्याःप्रदोषसमयेतुष्टय
र्थंशंकरस्यच ॥ एतद्व्रतंमयादिष्टंतवशक्रमहामते ॥ ३८ ॥ शीघ्रंकुरुमहाभागपश्चाद्युद्धंकुरुप्रभो ॥ शंभोःप्रसादात्सर्वंतेभविष्यतिजयादि
कम् ॥ ३९ ॥शक्रउवाच ॥ वृत्रः कदामहेशानंसमाराधयदादरात् ॥ कथंचसवरंप्राप्तःपुराकश्चाभवद्द्विज ॥ ४० ॥ गुरुरुवाच ॥
वृत्रोह्ययंमहातेजास्तपस्वीतपसापुरा ॥ शिवंप्रसादयामासपर्वतेगंधमादने ॥ ४१ ॥ नाम्नाचित्ररथोराजावनंचित्ररथस्यतत् ॥ ए
तज्जानीहिभोइंद्रतवपुर्याःसमीपतः ॥ ४२ ॥ यस्मिन्वनेमहाभागावसंतिचमहर्षयः ॥ तस्माच्चैत्ररथंनामवनंपरममंगलम् ॥ ४३ ॥ तस्य
दत्तंशिवेनैवयानंचपरमाद्भुतम् ॥ कामदंकिंकिणीयुक्तंसिद्धचारणसंयुतम् ॥ ४४ ॥ गंधर्वैरप्सरोयक्षैःकिन्नरैरुपशोभितम् ॥ ततस्ते
नैवयानेनपृथिवींपर्यटन्पुरा ॥ ४५ ॥ तथागिरीन्समुद्रांश्चद्वीपांश्चविविधांस्तथा ॥ एकदापर्यटंत्राजानाम्नाचित्ररथोमहान् ॥ ४६ ॥
कैलासमागतस्तत्रददर्शपरमाद्भुतम् ॥ तथासभांमहेशस्यगणैश्चैत्रविराजिताम् ॥ अर्धांगलग्नयादेव्याशोभितंचमहेश्वरम् ॥ ४७ ॥
निरीक्ष्यदेव्यासहितंसदाशिवंकर्पूरगौरंवरमंबुजेक्षणम् ॥ कपर्दिनंचंद्रकलाविभूषितंगंगाधरंदेववरंसभायाम् ॥ ४८ ॥ प्रहस्यरा
जाचतयागिरीशंन्यायान्वितंवाक्यमिदंबभाषे ॥ वयंचशंभोविषयान्विताश्चमर्त्यादयःस्त्रीविजितास्तथान्ये ॥ नलोकमध्येचमयाविलो

किताश्चालिंग्यकांतांसदसिप्रविष्टाः ॥ ४९ ॥ एवंवाक्यंनिसम्याथगिरीशःप्रहसन्निव ॥ उवाचन्यायसंयुक्तंसर्वेषामपिशृण्वताम् ॥
॥ ५० ॥ शिवउवाच ॥ मम[1]लोकापवादश्चसर्वेषांनभवेद्यथा ॥ भक्षितंकालकूटंमे[2]सर्वेषामपिदुर्जयम् ॥ ५१ ॥ लोकातीतंचमेवृत्तंतथा
प्युपहसत्त्यसौ ॥ ततश्चित्ररथंदेवीगिरिजावाक्यमब्रवीत् ॥ ५२ ॥ [3]कथंदुरात्मनानेनशंकरश्चोपहासितः ॥ मयासहैवमंदात्मन्नीक्षसेकर्म
णःफलम् ॥ ५३ ॥ साधूनांसमचित्तानामुपहासंकरोतियः ॥ देवोवाप्यथवामार्त्यःसविज्ञेयोधमाधमः ॥ ५४ ॥ एतेमुनींद्राश्चमहानु
भावास्तथाह्येतेऋषयोवेदगर्भाः ॥ तथैवसर्वेसनकादयोह्यमीअज्ञाननाशाच्छिवमर्चयंति ॥ ५५ ॥ रेमूढसर्वेषुजनेष्वभिज्ञस्त्वमेवचैको
सि[4]परोनकश्चन ॥ तस्मा[5]दतिप्रौढतरंनरंत्वांसंशिक्षयेनैवकुर्यांयथात्वम् ॥ ५६ ॥ अस्मात्पतविमानात्त्वंदैत्योभूत्वासुदुर्मते ॥ ममशा
पेनदग्धस्त्वंगच्छाद्यचमहीतलम् ॥ ५७ ॥ एवंशप्तस्तदादेव्याभवान्याराजसत्तमः ॥ राजाचित्ररथःसद्यःपपातसहसादिवः ॥ ५८ ॥
आसुरींयोनिमापन्नोवृत्रोनाम्नाभवत्तदा ॥ तपसापरमेणैवत्वष्ट्रासंयोजितःक्रमात् ॥ ५९ ॥ तपसाब्रह्मचर्येणशंभोराराधनेनच ॥ व्रतेनाने
नचबलीजेतुंशक्योनकेनचित् ॥ ६० ॥ आसुरेणहिभावेनव्यंगंचक्रेव्रतंयतः ॥ तेनाच्छिद्रेणचैवासौपश्चाज्जेयोभविष्यति ॥ ६१ ॥
तस्मात्त्वमपिदेवेंद्रकृत्वाचेदंव्रतंशुभम् ॥ हनिष्यसिमहाबाहोवृत्रंनास्त्यत्रसंशयः ॥ ६२ ॥ गुरोस्तद्वचनंश्रुत्वाह्युवाचाथशतक्रतुः ॥
उद्यापनविधिंब्रूहिप्रदोषस्यचमेधुना ॥६३॥ गुरुरुवाच ॥ कार्तिकेश्रा[6]वणेप्राप्तेमंदवारेत्रयोदशी ॥ सम्पूर्णातुभवेद्यासासमग्रव्रतसिद्धये॥६४॥

---

[1] सर्वेषांयथालोकापवादोभवतितथाममनभवेदित्यन्वयः। [2] मयेत्यर्थः। [3] रेदुरात्मन्कथंत्वयेतिपाठःक्वचित्। [4] परःनकश्चनोतिकाकुः। [5] तस्मादतिस्तब्धमहंकृतंत्वामितिपाठः। [6] मासिसंप्राप्तेइतिपाठः।

वृषभोराजतःकार्यःपृष्ठेतस्यसुपीठकम् ॥ तस्योपरिन्यसेद्देवमुमाकांतंत्रिलोचनम् ॥ ६५ ॥ पंचवक्त्रंदशभुजमर्धांगेगिरिजांसतीम् ॥
सौवर्णींप्रतिमांकृत्वाताम्रकुंभंजलैर्युतम् ॥६६॥ पंचरत्नफलोपेतंपंचपल्लवशोभितम् ॥ चंदनेनसुगंधेनमिश्रितंशोभितंतथा ॥६७॥ रौप्यपात्रं
ततःकृत्वाकुंभस्योपरिविन्यसेत् ॥ अशक्तौमृन्मयंकुंभंवंशपात्रमथापिवा ॥६८॥पूर्णंशरावंसंस्थाप्यसौवर्णींप्रतिमांतथा॥शक्त्याकृतांप्रतिष्ठा
प्यवस्त्रमाल्यविभूषणैः ॥ ६९ ॥ पूजयित्वाविधानेनरात्रौजागरणंचरेत् ॥ पुष्पमंडपिकामादौकृत्वाश्रद्धासमन्वितः ॥ आवाहयेत्प्रथमतोमं
त्रेणानेनसुव्रत ॥ ७० ॥ एह्येहित्वमुमाकांतस्थानेचात्रस्थिरोभव ॥ यावद्व्रतंसमाप्येतकृपयादीनवत्सल ॥ ७१ ॥ आवाहनम् ॥ आसने
स्मिन्नुमाकांतसुखस्पर्शेंसुनिर्मले ॥ उपविश्यमृडेदानींसर्वशांतिप्रदोभव ॥७२॥ आसनम् ॥ पाद्यंचतेमयादत्तंपुष्पगंधसमन्वितम् ॥ गृहाण
देवदेवेशप्रसन्नोवरदोभव ॥ ७३ ॥ पाद्यम् ॥ ताम्रपात्रस्थितंतोयंफलगंधादिसंयुतम् ॥ अर्घ्यंगृहाणदेवेशमयादत्तंहिभक्तितः॥७४॥अर्घ्यम्॥
शीतलंनिर्मलंतोयंकर्पूरेणसुवासितम् ॥ आचम्यतांसुरश्रेष्ठमयादत्तंहिभक्तितः ॥ ७५ ॥ आचमनीयम् ॥ पंचामृतेनस्नपनंतत्तन्मंत्रैश्चकार
येत् ॥ ७६ ॥ गोक्षीरधामन्देवेशगोक्षीरेणमयाकृतम् ॥ स्नपनंदेवदेवेशगृहाणपरमेश्वर ॥ ७७ ॥ दुग्धस्नानम् ॥ दध्नाचैवमयादेवस्नपनंक्रि
यतेतव ॥ गृहाणभक्त्यादत्तंमेसुप्रसन्नोभवाव्यय ॥ ७८ ॥ दधिस्नानम् ॥ सर्पिषादेवदेवेशस्नपनंक्रियतेमया ॥ उमाकांतगृहाणेदंश्रद्ध
यासुरसत्तम ॥ ७९ ॥ घृतस्नानम् ॥ इदंमधुमयादत्तंतवतुष्ट्यर्थमेवच ॥ गृहाणशंभोत्वंभक्त्याममशांतिप्रदोभव ॥ ८० ॥ मधुस्नानम् ॥
सितयादेवदेवेशस्नपनंक्रियतेमया ॥ गृहाणशंभोमेभक्त्यासुप्रसन्नोभवप्रभो ॥८१॥ शर्करास्नानम् ॥ कावेरीनर्मदावेणीतुंगभद्रासरस्वती ॥

गंगाचयमुनाचैवताभ्यःस्नानार्थमाहृतम् ॥ गृहाणत्वमुमाकांतस्नानायश्रद्धयाजलम् ॥ ८२ ॥ स्नानम् ॥ एतद्वासोमयादत्तंसोत्तरीयं सुशोभनम् ॥ गृहाणत्वंसुरश्रेष्ठममवासःप्रदोभव ॥ ८३ ॥ वस्त्रम् ॥ यज्ञोपवीतंसौवर्णंमयादत्तंचशंकर ॥ गृहाणपरयातुष्ट्यातुष्टिदोभव सर्वदा ॥ ८४ ॥ उपवीतम् ॥ सुगंधंचंदनंदिव्यंमयादत्तंतवप्रभो ॥ भक्त्यापरमयाशंभोसुभगंकुरुमांभव ॥ ८५ ॥ चंदनम् ॥ मालती चंपकादीनिकुमुदान्युत्पलानिच ॥ बिल्वपत्राणिपूजार्थंस्वीकुरुत्वमुमापते ॥ ८६ ॥ पुष्पम् ॥ धूपंविशिष्टंपरमंसर्वौषधिविजृंभितम् ॥ गृहाणपरमेशानममोपरिदयांकुरु ॥ ८७ ॥ धूपम् ॥ दीपंचपरमंशंभोघृतवर्तिसुयोजितम् ॥ दत्तंगृहाणदेवेशममज्ञानप्रदोभव ॥ ८८ ॥ दीपम् ॥ शाल्योदनघृतापूपपायसादिसमन्वितम् ॥ नैवेद्यंविविधंदत्तंभक्त्यामेप्रतिगृह्यताम् ॥ ८९ ॥ नैवेद्यम् ॥ नैवेद्यमध्येपानीयंमयादत्तंहिभक्तितः ॥ स्वीकुरुष्वमहादेवप्रसन्नोभवसर्वदा ॥ ९० ॥ मध्येपानीयम् ॥ उत्तरापोशनार्थंवाआनीतंजलमुत्तमम् ॥ गृहाणत्वमुमाकांतसर्वदुःखनिवारक ॥ उत्तरापोशनम् ॥ ९१ ॥ कर्पूरैलालवंगादिपूगीफलसमन्वितम् ॥ तांबूलंकल्पितंभक्त्यागृहाण गिरिजाप्रिय ॥ ९२ ॥ तांबूलम् ॥ इदंफलंमयादेव० ॥ ९३ ॥ फलम् ॥ ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमबीजंविभावसोः ॥ दक्षिणाकांचनीदेवस्थापितामेतवाग्रतः ॥ ९४ ॥ दक्षिणाम् ॥ दीपावलीमयादत्तासुवर्तिघृतसंयुता ॥ आरार्तिकप्रदानेनममतेजःप्रदोभव ॥ ९५ ॥ आरार्तिकम् ॥ यानिकानिचपापानि० ॥ ९६ ॥ प्रदक्षिणाम् ॥ मृत्युंजयाय रुद्राय नीलकंठाय शंभवे ॥ अमृतेशाय शर्वाय महादेवाय तेनमः ॥ ९७ ॥ नमस्कारान् ॥ सेवंतिकाबकुलचंपकपाटलाब्जैःपुन्नागजातिकरवीररसालपुष्पैः ॥ बिल्व

प्रवालतुलसीदलमालतीभिस्त्वांपूजयामिजगदीश्वरमेप्रसीद ॥ ९८ ॥ मंत्रपुष्पम् ॥ निपत्यदंडवद्भूमौप्रणम्यचपुनःपुनः ॥ क्षमापयित्वादे
वेशंरात्रौजागरणंचरेत् ॥ ९९ ॥ गीतवादित्रनृत्याद्यैर्गृहेवादेवतालये ॥ वितानमंडपं[1]कुर्यान्नानावर्णैःसमन्वितम् ॥१००॥ प्रभातायांतुशर्वर्यां
नद्यादौविमलेजले ॥ स्नात्वापुनःसमभ्यर्च्यजुहुयात्पायसेनच ॥ १ ॥ (उमयासहितंरुद्रंपृथगष्टोत्तरंहुनेत् ॥ गौरीर्मिमायमंत्रेणत्र्यंबकेणच
शंकरम्) ॥ आचार्यंचसपत्नीकंवस्त्रालंकारचंदनैः ॥ तोषयित्वाशुचिंदांतंगांदद्याच्चपयस्विनीम् ॥ २ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्दक्षिणाभिः
प्रतोषयेत ॥ दीनानाथांश्चसंतर्प्यह्यच्छिद्रंवाचयेत्ततः ॥ ३ ॥ लब्ध्वानुज्ञांब्राह्मणेभ्योबंधुभिःसहितःशुचिः ॥ हृदिस्मरञ्छिवंभक्त्याभुं
जीतनियतोव्रती ॥ ४ ॥ अनेनैवविधानेनकुर्यादुद्यापनेविधिम् ॥ एवंयःकुरुतेभक्त्याप्रदोषव्रतमुत्तमम् ॥ ५ ॥ शनिवारेणसंयुक्तंसो
द्यापनविधिं[2]नरः ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यं[3]पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ ६ ॥ शत्रून्विजयतेनित्यंप्रसादाच्छंकरस्यच ॥ तस्मात्त्वमपिदेवेंद्रपूजयस्व
सदाशिवम् ॥ एवंप्रदोषविधिनायुद्धेवृत्रंविजेष्यसि ॥ ७ ॥ एवंनिशम्यगुरुणाकथितंतदानीमिंद्रोप्यनेनविधिनागिरिशंप्रपूज्य ॥ लो
कंग्रसंतमिवदैत्यपतिंप्रवृद्धंतंतत्क्षणादगमयत्क्षयमीशतुष्ट्या ॥ ८ ॥ इतिस्कंदपुराणेकेदारखंडेशनिप्रदोषव्रतकथासंपूर्णा ॥ मदनरत्ने
स्कांदेप्रकरांतरम् ॥ देव्युवाच ॥ देवकेनविधानेनप्रदोषव्रतमुत्तमम् ॥ विधातव्यंनरैःस्त्रीभिःसंतानफलसिद्धये ॥ ईश्वरउवाच ॥ यदात्रयो
दशीशुक्लामंदवारेणसंयुता ॥ आरब्धव्यंव्रतंतत्रसंतानफलसिद्धये ॥ ऋ[4]णनिर्मोचनार्थायभौमवारेणसंयुता ॥ सौभाग्यस्त्रीसमृद्ध्यर्थंशुक्र

---

[1] अयंमंडपोहोमार्थः ।

[2] पुंस्त्वमार्षम् ।

[3] लभतेइतिशेषः ।

[4] यदाशुक्लात्रयोदशी भौमवारेणयुतातदाऋणनिर्मोचनार्थायव्रतमारब्धव्यमित्यन्वयःएवमुत्तरत्रापिबोध्यम् ।

वारेणसंयुता ॥ आयुरारोग्यसिद्ध्यर्थंभानुवारेणसंयुता ॥ एकवत्सरपर्यंतंप्रतिपक्षंत्रयोदशी[1] ॥ प्रदोषेशिवमभ्यर्च्यनक्तंभोक्ष्यामिशंकर ॥
प्रातश्चानेनमंत्रेणव्रतसंकल्पमाचरेत् ॥ ततस्तुलोहितेभानौस्नात्वासनियमोव्रती ॥ पूजास्थानंततोगत्वाप्रदोषेशिवमर्चयेत् ॥ पूजामंत्राःॐ
[2]भवायनमः महादेवाय॰ रुद्राय॰ नीलकंठाय॰ शशिमौलिने॰ उग्राय॰ उमाकांताय॰ ईशानाय॰ विश्वेश्वराय॰ त्र्यंबकाय॰ त्रिपु
रुषाय॰ त्रिपुरांतकाय॰ त्रिकाग्निकालाय॰ कालाग्निरुद्रा॰ नीलकंठाय॰ सर्वेश्वराय॰ १६ पंचामृतेनस्नपनं[3]मेभिर्मंत्रैःप्रपूजयेत् ॥
दधिभक्तेननैवेद्यंपक्वान्नैर्घृतसंयुतम् ॥ दत्वासुमुखवासंचतांबूलंक्रमुकादिकम् ॥ समर्पयेदष्टदिक्षुदीपानाज्यसमन्वितान् ॥ यथाभ
वान्समस्तानांपशूनांपापमोचकः ॥ तथाव्रतेनसंतुष्टःपुत्रंदेहिसुलक्षणम् ॥ ऋणरोगादिदारिद्र्यपापक्षुदपमृत्यवः ॥ भयशोकमनस्तापान
श्यंतुममसर्वदा ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिसागरांतानियानिच ॥ अंडमाश्रित्यतिष्ठंतिप्रदोषेगोवृषस्यतु ॥ स्पृष्ट्वातुवृषणौतस्यशृंगमध्येविलो
क्यच ॥ पुच्छंचककुदंचैवसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ निवेद्यकर्मजातंचदद्याद्वित्तानुसारतः ॥ दक्षिणाब्राह्मणेभ्यश्चततोमौनंविसर्जयेत् ॥ एवंसंव
त्सरंकुर्यात्त्रयोदश्यामिदंव्रतम् ॥ अथवामंदवारेणयुक्ताएवत्रयोदशीः॥यश्चतुर्विंशतिंकुर्याद्यथोक्तफलमाप्नुयात् ॥ इतिमदनरत्नोक्तंप्रकारान्त
रम् ॥ अथ[4]प्रदोषव्रतम् ॥ ॥ सूतउवाच ॥ काचिच्चविप्रवनितासपुत्रादुःखकर्शिता ॥ शांडिल्यस्यमुखाच्छ्रुत्वाप्रदोषेशिवपूजनम् ॥ १ ॥

---

[1] त्रयोदश्यामित्यर्थः छांदसोविभक्तिलुक् । [2] व्रतार्केतुभवाय महादेवाय रुद्राय नीलकंठाय शशिमौलिने उग्राय भीमाय ईशानाय ॥ भवाद्यैः षोडशोपचारैःपूजामष्टप्रदक्षिणानमस्कारांश्चकुर्यात् ॥ सयावकंचनैवेद्यंसाज्यंसफलशर्करमित्यग्रेदत्वेत्यादिवर्तते । [3] कृत्वेतिशेषः । [4] इदंव्रतंव्रतार्कादावदृष्टत्वादन्याधाराभावाच्चतथैवस्थापितम् ।

तंप्रणम्याथपप्रच्छशिवपूजाविधिंक्रमात् ॥ २ ॥ शांडिल्यउवाच ॥ पक्षद्वयेत्रयोदश्यांनिराहारोभवेद्दिवा ॥ घटित्रयादस्तमयात्पूर्वंस्नानं
समाचरेत् ॥ ३ ॥ शुक्लांबरधरोभूत्वावाग्यतोनियमान्वितः ॥ कृतसंध्याजपविधिःशिवपूजांसमारभेत् ॥ ४ ॥ देवस्यपुरतःसम्यगुपलिप्य
नवांभसा ॥ विधायमंडपंरम्यंधौतवस्त्रादिभिर्वृत्तम् ॥ ५ ॥ वितानाद्यैरलंकृत्यफलपुष्पनवांकुरैः ॥ विचित्रंपद्ममुल्लिख्यवर्णपंचकसंयुतम्
॥ ६ ॥ तत्रोपविश्यतुशुभेसूपविष्टःस्थिरासने ॥ सम्यक्संपादिताशेषपूजोपकरणःशुचिः ॥ ७ ॥ आगमोक्तेनमंत्रेणपीठमामंत्रयेत्सुधीः ॥
ततःकृत्वात्मशुद्धिंचभूतशुद्ध्यादिकंक्रमात्॥८॥प्राणायामत्रयंकुर्याद्बीजमन्त्रैःसबिंदुकैः॥ मातृकान्यस्यविधिवद्ध्यात्वातांदेवतांपराम्॥९॥
वामभागेगुरुंनत्वादक्षिणेगणपंयजेत् ॥ अंसोरुयुग्मेधर्मादीन्यस्यनाभौचपार्श्वयोः ॥ १० ॥ अधर्मादीननंतादीन्हृदिपीठमनुंन्यसेत् ॥ आ
धारशक्तिमारभ्यज्ञानात्मानमनुक्रमात् ॥ ११ ॥ उक्तक्रमेणविन्यस्यहृदयेसाधुभाविते ॥ नवशक्तिमयेरम्येध्यायेद्देवमुमापतिम् ॥ १२ ॥
चंद्रकोटिप्रतीकाशंत्रिनेत्रंचंद्रभूषणम् ॥ आपिंगलजटाजूटंरत्नमौलिविराजितम् ॥ १३ ॥ नीलग्रीवमुदारांगंनानाहारोपशोभिम् ॥
वरदाभयहस्तंचहरिणंचपरश्वधम् ॥ १४ ॥ दधानंनागवलयंकेयूरांगदभूषणम् ॥ व्याघ्रचर्मपरीधानंरत्नसिंहासनेस्थितम् ॥ १५ ॥
ध्यात्वातद्वामभागेचगिरिजांभक्तवत्सलाम् ॥ भास्वज्जपाप्रसूनाभामुदयार्कसमप्रभाम् ॥ १६ ॥ विद्युत्कंजनिभांतन्वींमनोनयननं
दिनीम् ॥ बालेंदुशेखरांस्निग्धांनीलाकुंचितकुंतलाम् ॥ १७ ॥ भृंगसंघातरुचिरनीलालकविराजिताम् ॥ मणिकुंडलविद्योतमुखमं
डलविभ्रमाम् ॥ १८ ॥ नवकुंकुमपंकाभांकपोलतलदर्पणाम् ॥ मधुरस्मितविभ्राजदरुणाधरपल्लवाम् ॥ १९ ॥ कंबु

कंठींशिवासुद्यत्कुचपंकजकुड्मलाम् ॥ पाशांकुशाभयाभीष्टविलसंतींचतुर्भुजाम् ॥ २० ॥ अनेकरत्नविलसत्कंकणांगदशो
भिताम् ॥ वलित्रयेणविलसद्धेमकांचीगुणान्विताम् ॥ २१ ॥ रक्तमाल्यांबरधरांदिव्यचंदनचर्चिताम् ॥ दिक्पालवनितामौलि
सन्नतांघ्रिसरोरुहाम् ॥ २२ ॥ रत्नसिंहासनारूढांसर्पराजपरिच्छदाम् ॥ एवंध्यात्वामहादेवंदेवींचगिरिजांशुभाम् ॥ २३ ॥ न्यासक्रमेणसं
पूज्यदेवंगंधादिभिःक्रमात् ॥ पंचभिर्ब्रह्मभिःकुर्यात्प्रोक्तस्थानेषुवाहृदि ॥ २४ ॥ पृथक्पुष्पांजलिंदेहेमूलेनचहृदित्रयम् ॥ पुनःस्वयंशिवो
भूत्वामूलमंत्रेणसाधकः ॥ २५ ॥ ततःसंपूजयेद्देवंबाह्यपीठेपुनःक्रमात् ॥ संकल्पंप्रवदेत्तत्रपूजारंभेसमाहितः ॥ २६ ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वा
चिंतयेद्धृदिशंकरम् ॥ ऋणपातकदौर्भाग्यदारिद्र्यविनिवृत्तये ॥ २७ ॥ अशेषाघविनाशायप्रसीदममशंकर ॥ दुःखशोकाग्निसंततसं
सारभयपीडितम् ॥ २८ ॥ बहुरोगाकुलंदीनंत्राहिमांवृषवाहन ॥ आगच्छदेवदेवेशमहादेवाभयंकर ॥ २९ ॥ गृहाणसहपार्वत्यात्वंचपूजां
मयाकृताम् ॥ इतिसंकल्प्यविधिवद्बाह्यपूजांसमाचरेत् ॥ ३० ॥ गुरुंगणपतिंचैवयजेत्सव्यापसव्ययोः ॥ क्षेत्रेशमीशकोणेतुयजेद्वास्तोष्पतिं
क्रमात् ॥ ३१ ॥ वाग्देवींचयजेत्तत्रततःकात्यायनींयजेत् ॥ धर्मज्ञानंसवैराग्यमैश्वर्यंचनमोंतकैः ॥ ३२ ॥ स्वरैरीशादिकोणेषुपीठपादेष्व
नुक्रमात् ॥ आभ्यांबिंदुविसर्गाभ्यामधर्मादीन्प्रपूजयेत् ॥ ३३ ॥ गात्ररूपांचतुर्दिक्षुमध्येऽनंतंसतारकम् ॥ सत्वादित्रिगुणांस्तंतुरूपान्पीठेषु
विन्यसेत् ॥ ३४ ॥ अतऊर्ध्वच्छदेमायालक्ष्म्यौदेव्याशिवेनच ॥ तदंतेचांबुजंभूयःसकलंमंडलोत्तमम् ॥ ३५ ॥ यत्रकेसरकिंजल्कव्याप्तंत
त्राक्षरैःक्रमात् ॥ आत्मत्रयमथाभ्यर्च्यमध्येमंडपमादरात् ॥ ३६ ॥ वामांज्येष्ठांचगौरींचभावार्थेदिक्षुपूजयेत् ॥ वामाद्यानवशक्तीश्चनवस्व

रयुतायजेत् ॥ ३७ ॥ हृदिबीजत्रयाद्यैश्चपीठमंत्रेणचार्चयेत् ॥ आवृत्तिःप्रथमांगैस्तुपंचभिर्मूर्तिपंक्तिभिः ॥ ३८ ॥ त्रिंशद्भिर्मूर्तिभिश्चान्यै
र्निधिद्वयसमन्वितैः ॥ अनंताद्यैःपराद्यान्यामातृभिश्चवृषादिभिः ॥ ३९ ॥ सिद्धिभिश्चाणिमाद्याभिरिंद्राद्यैश्चतदायुधैः ॥ वृषभक्षेत्रचंडेशदुर्गा
श्चस्कंदनंदिनौ ॥ ४० ॥ गणेशसैन्यपौचैवस्वस्वलक्षणलक्षितौ ॥ अणिमामहिमाचैवगरिमालघिमातथा ॥ ४१ ॥ ईशित्वंचवशित्वंचप्राप्तिः
प्राकाम्यमेवच ॥ अष्टैश्वर्याणिचोक्तानितेजोरूपाणिकेवलम् ॥ ४२ ॥ पंचभिर्ब्रह्मभिःपूर्वैर्हृल्लेखाद्यादिभिःक्रमात् ॥ अंगैरुमाद्यैरिंद्राद्यैःपूर्वो
क्तैर्मुनिभिःस्तुतैः ॥ ४३ ॥ उमांचंडेश्वरादींश्चपूजयेदुत्तरादितः ॥ एवमावरणैर्युक्तंतेजोरूपंसदाशिवम् ॥ ४४ ॥ उमयासहितंदेवमुपचारैः
प्रपूजयेत् ॥ सुप्रतिष्ठितशंखस्यतीर्थैःपंचामृतैरपि ॥ ४५ ॥ अभिषिच्यमहादेवंरुद्रसूक्तैःसमाहितः ॥ कल्पयेद्वैदिकैर्मंत्रैरासनाद्युप
चारकान् ॥ ४६ ॥ आसनंकल्पयेद्धैमंदिव्यवस्त्रसमन्वितम् ॥ अर्घ्यमष्टगुणोपेतंपाद्यंशुद्धोदकेनच ॥ ४७ ॥ तेनैवाचमनंदद्या
न्मधुपर्कमधूत्तमम् ॥ पुनराचमनंदत्वास्नानमंत्रैःप्रकल्पयेत् ॥ ४८ ॥ वासांतिचोपवीतंचभूषणानिनिवेदयेत् ॥ गंधमष्टांगसंयुक्तं
सुपूतंविनिवेदयेत् ॥ ४९ ॥ ततश्चबिल्वमंदारकह्लारसरसीरुहम् ॥ धत्तूरंकर्णिकारंचद्रोणपुष्पंचमल्लिकाम् ॥ ५० ॥ अपामार्गं
चतुलसीमाधवीचंपकादिकम् ॥ बृहतीकरवीराणियथालब्धानिभामिनि ॥ ५१ ॥ निवेदयेत्सुगंधीनिमाल्यानिविविधानिच ॥ धूपंकाला
गुरूत्पन्नंदीपंचविमलंशुभम् ॥ ५२ ॥ अथपायसनैवेद्यंसघृतंसोपदंशकम् ॥ मोदकापूपसंयुक्तंशर्करागुडसंयुतम् ॥ ५३ ॥ मधुरान्नंदधि
युतंजलपानसमन्वितम् ॥ तेनैवहविषावह्नौजुहुयान्मंत्रभाविते ॥ ५४ ॥ आगमोक्तेनविधिनागुरुवाक्यनियंत्रितः ॥ नैवेद्यंशंभवेभूयोदत्वातां

बूलमुत्तमम् ॥ ५५ ॥ फलंनीराजनंदिव्यंछत्रंदर्पणमुत्तमम् ॥ समर्पयित्वाविधिवन्मत्रैर्वैदिकतांत्रिकैः ॥ ५६ ॥ यद्यशक्तःस्वयंनिःस्वोयथा
विभवमर्चयेत् ॥ भक्त्यादत्तेनगौरीशःपुष्पमात्रेणतुष्यति ॥ ५७ ॥ अथांगभूतान्सकलान्गणेशादीन्प्रपूजयेत् ॥ स्तवैर्नानाविधैःस्तु
त्वासाष्टांगंप्रणमेद्बुधः ॥ ५८ ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यवृषचंडेश्वरादिकान् ॥ पूजांसमर्प्यविधिवत्प्रार्थयेद्गिरिजापतिम् ॥ ५९ ॥ जयदेवजगन्ना
थजयशंकरशाश्वत ॥ जयसर्वसुराध्यक्षजयसर्वसुरार्चित ॥ ६० ॥ जयसर्वगुणातीतजयसर्ववरप्रद ॥ जयनित्यनिराधारजयविश्वंभराव्यय ॥
जयविश्वैकवंद्येशजयनागेंद्रभूषण ॥ ६१ ॥ जयगौरीपतेशंभोजयनित्यनिरंजन ॥ जयनाथकृपासिंधोजयभक्तार्तिभंजन ॥ ६२ ॥ जयदु
स्तारसंसारसागरोत्तारणप्रभो ॥ प्रसीदमेमहादेवसंसारादद्यखिद्यतः ॥६३॥ सर्वपापक्षयंकृत्वारक्षमांपरमेश्वर ॥ महादारिद्र्यमग्नस्यमहापाप
हतस्यच ॥ ६४ ॥ महाशोकनिविष्टस्यमहारोगातुरस्यच ॥ ऋणभारपरीतस्यदह्यमानस्यकर्मभिः ॥ ६५ ॥ ग्रहैःप्रपीड्यमानस्यप्रसी
दममशंकर॥ दरिद्रःप्रार्थयेद्देवंपूजान्तेगिरिजापतिम्॥६६॥अभाग्योवापिराजावाप्रार्थयेद्देवमीश्वरम् ॥ दीर्घमायुःसदारोग्यंकोशवृद्धिर्बलोन्नतिः
॥ ६७ ॥ ममास्तुनित्यमानंदःप्रसादात्तवशंकर ॥ शत्रवश्चक्षयंयांतुप्रसीदंतुममप्रजाः ॥ ६८ ॥ नश्यंतुदस्यवोराज्येजनाःसंतुनि
रापदः ॥ दुर्भिक्षमरिसंतापाःशमंयांतुमहीतले ॥ ६९ ॥ सर्वसस्यसमृद्धिश्चभूयात्सुखमयादिशः ॥ एवमाराधयेद्देवंप्रदोषेगिरिजापतिम् ॥
॥ ७० ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्दक्षिणाभिश्चपूजयेत् ॥ सर्वपापक्षयकरीसर्वदारिद्र्यनाशिनी ॥ ७१ ॥ शिवपूजेयमाख्यातासर्वाभीष्टफल
प्रदा ॥ महापातकसंघातमधिकंचोपपातकम् ॥ शिवद्रव्यापहरणात्सर्वमन्यद्विनाशयेत् ॥ ७२ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानांपुराणेषुस्मृ

तिष्वापि ॥ प्रायश्चित्तानिदृष्टानिनशिवद्रव्यहारिणाम् ॥ ७३ ॥ वहुनात्रकिमुक्तेनश्लोकार्धेनब्रवीम्यहम् ॥ ब्रह्महत्याशतंवापिशिवपूजा
विनाशयेत् ॥ ७४ ॥ मयाकथितमेतत्तेप्रदोषेशिवपूजनम् ॥ रहस्यंसर्वजंतूनामत्रास्त्येवनसंशयः ॥ ७५ ॥ एताभ्यामपिपुत्राभ्यांशिवपूजा
विधीयताम् ॥ अतःसंवत्सरादेवपरांसिद्धिमवाप्स्यथ ॥ ७६ ॥ इतिशांडिल्यवचनमाकर्ण्यद्विजभामिनी॥ताभ्यांतुसहवालाभ्यांप्रणनाममुनेः
पदे ॥७७॥ स्त्र्युवाच ॥ अहमद्यकृतार्थास्मितवदर्शनमात्रतः॥एतौकुमारौभगवंस्त्वामेवशरणंगतौ॥७८॥एषमेतनयोब्रह्मञ्छुचिव्रतइतीरितः॥
एषराजसुतोनाम्नाधर्मपुत्रःकृतोमया ॥ ७९ ॥ एतावहंचभगवन्भवच्चरणकिंकराः ॥ समुद्धरास्मिन्पतितान्घोरेदारिद्र्यसागरे ॥ ८० ॥
इतिप्रपन्नाशरणंद्विजांगनातस्याथवाक्यैरमृतोपमानैः ॥ उपादिदेशापितयोःकुमारयोर्मुनिःशिवाराधनमंत्रविद्याम् ॥ ८१ ॥ अथोपदिष्टौ
मुनिनाकुमारौब्राह्मणीचसा ॥ तंप्रणम्यसमामंत्र्यजग्मुस्तेशिवमंदिरात् ॥ ८२ ॥ ततःप्रभृतितौवालौमुनिवर्योपदेशतः ॥ प्रदोषेपार्वती
शस्यपूजांचक्रतुरंजसा ॥ ८३ ॥ एवंपूजयतोर्देवंद्विजराजकुमारयोः ॥ सुखेनैवव्यतीयायतयोर्मासचतुष्टयम् ॥ ८४ ॥ कदाचिद्रा
जपुत्रेणविनासौद्विजनंदनः ॥ स्नातुंगतोनदीतीरेचचारवहुलीलया ॥ ८५ ॥ तत्रनिर्झरनिष्पातनिर्भिन्नेवप्रकर्दमे ॥ निधानकलशंस्थूलं
प्रस्फुरंतंददर्शह ॥ ८६ ॥ तंदृष्ट्वासहसागत्यहर्षकौतुकविह्वलः ॥ दैवोपपन्नंमन्वानोगृहीत्वाशिरसादधौ ॥ ८७ ॥ ससंभ्रमंसमानी
यनिधानकलशंवलात् ॥ निधायभवनस्यांतर्मातरंसमभाषत ॥ ८८ ॥ मातर्मातरिमंपश्यप्रसादंगिरिजापतेः ॥ निधानंकुंभरूपेणदर्शि
तंकरुणात्मना ॥ अथसाविस्मितासाध्वीसमाहूयनृपात्मजम् ॥ ८९ ॥ स्वपुत्रंप्रतिनंद्याहमानयंतीशिवार्चनम् ॥ शृणुतांमेवचःपुत्रौनि

धानकलशीमिमाम् ॥ समंविभज्यगृह्णीतंममशासनगौरवात् ॥ ९० ॥ इतिमातृवचःश्रुत्वातुतोषद्विजनंदनः ॥ प्रत्याहराजपुत्रस्तांविश्र
ब्धःशंकरार्चने ॥ ९१ ॥ मातस्तवसुतस्यैवसुकृतेनसमागतम् ॥ नाहंग्रहीतुमिच्छामिविभक्तंधनसंचयम् ॥ ९२ ॥ आत्मनःसुकृता
ल्लब्धंस्वयमेवभुनक्त्यसौ ॥ सएवभगवानीशःकरिष्यतिकृपांमयि ॥ ९३ ॥ एवमभ्यर्चतोःशंभुंभूयोपिपरयामुदा ॥ संवत्सरोव्यतीयायत
स्मिन्नेवगृहेतयोः ॥ ९४ ॥ अथैकदाराजसूनुःसहतेनद्विजन्मना ॥ वसंतसमयेप्राप्तेविजहारवनांतरे ॥ ९५ ॥ अथदूरंगतौकापिवनेद्विजनृपा
त्मजौ ॥ गंधर्वकन्याःक्रीडंतीःशतशस्तावपश्यताम् ॥ ९६ ॥ ताःसर्वाश्चारुसर्वांगीर्विहरंतीर्मनोहरम् ॥ दृष्ट्वाद्विजात्मजोदूरादुवाचनृपनंदन
म् ॥ ९७ ॥ इतःपरंनगंतव्यंविहरंत्यग्रतःस्त्रियः ॥ स्त्रीसंनिधानंविबुधास्त्यजंतिविमलाशयाः ॥९८॥ एताःकैतवधारिण्योधनयौवनदुर्मदाः ॥
मोहयंत्योजनंदृष्ट्वावाचानुनयकोविदाः ॥ ९९ ॥ अतःपरित्यजेत्स्त्रीणांसन्निधिंसहभाषणम् ॥ निजधर्मरतोविद्वान्ब्रह्मचारीविशेषतः ॥
॥ १०० ॥ अतोहंनोत्सहेगंतुंक्रीडास्थानंमृगीदृशाम् ॥ इत्युक्त्वाद्विजपुत्रस्तुनिवृत्तोदूरतःस्थितः ॥१ ॥ अथासौराजपुत्रस्तुकौतुकाविष्टमान
सः ॥ तासांविहारपदवीमेकएवाभयोययौ ॥ २ ॥ तत्रगंधर्वकन्यानांमध्येत्वेकावरांगना ॥ दृष्ट्वायांतंराजपुत्रंचिंतयामासचेतसा॥३॥अहोको
यमुदारांगोयुवासर्वांगसुंदरः ॥ मत्तमातंगगमनोलावण्यामृतवारिधिः ॥ ४ ॥ लीलालोलविशालाक्षोमधुरस्मितपेशलः ॥ मदनोपमरूपश्रीः
सुकुमारांगलक्षणः॥५॥इत्याश्चर्ययुताबालादूराद्दृष्ट्वानृपात्मजम्॥सर्वाःसखीःसमालोक्यवचनंचेदमब्रवीत् ॥६॥ इतोप्यदूरेहेसख्योवनमस्त्येक
मुत्तमम्॥विचित्रचंपकाशोकपुन्नागबकुलैर्युतम्॥७॥तत्रगत्वातरून्सर्वान्प्रसिच्यकुसुमोत्तरान् ॥ भवंत्यःपुनरायांतुतावत्तिष्ठाम्यहंत्विह॥८॥

इत्यादिष्टःसखीवर्गोजगामापिवनांतरम् ॥ सापिगंधर्वजातस्थौन्यस्तद्दृष्टिर्नृपात्मजे ॥ ९ ॥ तांसमालोच्यतन्वंगींनवयौवनशालिनीम् ॥ बा
लांस्वरूपसंपत्त्यापरिभूततिलोत्तमाम् ॥ ११० ॥ राजपुत्रःसमागम्यकौतुकोत्फुल्ललोचनः ॥ अवापदैवयोगेनमदनस्यशरव्यथाम् ॥
॥ ११ ॥ गंधर्वतनयासापिप्राप्तायनृपसूनवे ॥ उत्थायतरसातस्मैप्रददौपल्लवासनम् ॥ १२ ॥ कृतोपचारमासीनंतमासाद्यसुमध्यमा ॥
पप्रच्छतद्रूपगुणैर्ध्वस्तवीर्याकुलेंद्रिया ॥ १३ ॥ कस्त्वंकमलपत्राक्षकस्माद्देशादिहागतः ॥ कस्यपुत्रइतिप्रेम्णापृष्टःसर्वन्यवेदयत् ॥ १४ ॥
विदर्भराजतनयंविध्वस्तपितृमातृकम् ॥ शत्रुभिश्चहृतस्थानमात्मानंपरयागिरा ॥ १५ ॥ सर्वभावेनभूयस्तांपप्रच्छनृपनंदनः ॥ कात्वं
वामोरुकिंचात्रकार्यंतेकस्यचात्मजा ॥ १६ ॥ किमिवध्यायसिहृदिकिंवावक्तुमिहेच्छसि ॥ इत्युक्तासापुनःप्राहशृणुराजेंद्रसत्तम ॥ १७ ॥
आस्तेविद्रविकोनामगंधर्वाणांकुलाग्रणीः ॥ तस्याहमस्मितनयानाम्नाचांशुमतीशुभा ॥ १८ ॥ त्वामायांतंविलोक्याहंत्वत्संभाषणला
लसा ॥ त्यक्त्वासखीजनंसर्वमेकैवास्मिमहामते ॥ १९ ॥ सर्वसंगीतविद्यासु[1]नमत्तोन्यास्तिकाचन ॥ ममगानेनतुष्यंतिसर्वाअपिसुरस्त्रियः ॥
॥ १२० ॥ साहंसर्वकलाभिज्ञाज्ञातसर्वजनेंगिता ॥ तवाहमीप्सितंवेद्मिमयितेसंगतंमनः ॥ २१ ॥ तथाममापितेसौख्यंदैवेनप्रतिपादि
तम् ॥ आवयोःस्नेहभेदोत्रनाभिभूयादितःपरम् ॥ २२ ॥ इतिसंभाष्यतेनाशुप्रेम्णागंधर्वकन्यका ॥ मुक्ताहारंददौतस्मैस्वकुचांतरभूष
णम् ॥ १२३ ॥ तमादयाद्भुतंहारंसतस्याःपरमाकुलः ॥ गूढहर्षपरासिक्तामिदमाहनृपात्मजः ॥ १२४ ॥ सत्यमुक्तंत्वयाभीरुतथाप्येकंवदा

---

[1] निपुणेतिशेषः ।

म्यहम् ॥ त्यक्तराज्यस्यनिःस्वस्यकथंमेभवसिप्रिया ॥ २५ ॥ यात्वंपितृमतीवालाविलंघ्यपितृशासनम् ॥ स्वच्छंदाचरणंकर्तुंमूढेत्वंकथम
र्हसि ॥ २६ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वातंप्रत्याहशुचिस्मिता ॥ अस्तुनामतथैवाहंकरिष्येपश्यकौतुकम् ॥ २७ ॥ गच्छस्वभवनंकांतपरश्वः
प्रातरेवतु ॥ आगच्छपुनरत्रैवकार्यमस्तिचनोनृप॥ २८ ॥ इत्युक्त्वातंनृपंकांतंसासंगतसखीजना॥अपाक्रमतचार्वंगीसचापिनृपनंदनः॥२९॥
ससमभ्येत्यहर्षेणद्विजपुत्रस्यसन्निधिम्॥सर्वमाख्यायतेनैवसार्धंस्वभवनंययौ ॥ १३० ॥ तांचविप्रसतींभूयोहर्षयित्वानृपात्मजः ॥ परश्वोद्वि
जपुत्रेणसार्धंतस्मिन्वनेययौ ॥ ३१ ॥ सतयापूर्वनिर्दिष्टंस्थानंप्राप्यनृपात्मजः ॥ गंधर्वराजमद्राक्षीद्दुहित्राचसमन्वितम् ॥ ३२ ॥ सगंधर्व
पतिःप्राप्तावभिनंद्यकुमारकौ ॥ उपवेश्यासनेरम्येराजपुत्रमभाषत ॥ ३३ ॥ गंधर्वउवाच ॥ राजेंद्रपुत्रपूर्वेद्युःकैलासंगतवानहम् ॥ तत्रा
पश्यंमहादेवंपार्वत्यासहितंविभुम् ॥ ३४ ॥ आहूयमांसदेवेशःसर्वेषांत्रिदिवौकसाम् ॥ सन्निधावाहभगवान्करुणामृतवारिधिः ॥ ३५ ॥ धर्म
गुप्ताह्वयःकश्चिद्राजपुत्रोस्तिभूतले ॥ अकिंचनोभ्रष्टराज्योहतवंधुश्चशत्रुभिः ॥ ३६ ॥ सबालोगुरुवाक्येनमदर्चायांरतःसदा ॥ अद्यतत्पितरः
सर्वेमांप्राप्तास्तत्प्रभावतः ॥ ३७ ॥ तस्यत्वमपिसाहाय्यंकुरुगंधर्वसत्तम ॥ यथासनिजराज्यस्थोहतशत्रुर्भविष्यति ॥ ३८ ॥ इत्याज्ञप्तोह
मीशेनसंप्राप्यनिजमंदिरम् ॥ अनयाचदुहित्राचबहुशोभ्यर्थितस्तथा ॥ ३९ ॥ ज्ञात्वेमंसकलंशंभोर्नियोगंकरुणात्मनः ॥ आदायेमांदुहित
रंप्राप्तोस्मीदंवनांतरम् ॥ १४० ॥ अतएनांप्रयच्छामिकन्यामंशुमतींतव ॥ हत्वाशत्रून्स्वराष्ट्रेत्वांस्थापयामिशिवाज्ञया ॥ ४१ ॥ तस्मिन्पुरे
त्वमनयाभुक्त्वाभोगान्यथोचितान् ॥ दशवर्षसहस्रांतेगंतासिगिरिशालयम् ॥ ४२ ॥ तत्रापिममकन्येयंत्वामेवप्रातिपत्स्यते ॥ अनेनैवस्वदे

हेनदिव्येनशिवसन्निधौ ॥ ४३ ॥ इतिगंधर्वराजस्तमाभाष्यनृपनंदनम् ॥ तस्मिन्वनेस्वदुहितुःपाणिग्राहमकारयत् ॥ ४४ ॥ पारिबर्हंमदात्त
स्मैरत्नभारान्महोज्ज्वलान् ॥ चूडामणिंचंद्रनिभंमुक्ताहारांश्चभास्वरान् ॥ ४५ ॥ दिव्यालंकारवासांसिकार्तस्वरपरिच्छदान् ॥ गजाना
मयुतंभूयोनियुतंनीलवाजिनाम् ॥ ४६ ॥ स्यंदनानांसहस्राणिसौवर्णानिमहांतिच ॥ पुनरेकंरथंदिव्यंधनुश्चक्रायुधैर्युतम् ॥ ४७ ॥ मंत्रास्त्रा
णांसहस्राणितूणौचाक्षय्यसायकौ ॥ अभेद्यांसर्वजंतूनांशक्तिंचरिपुमर्दिनीम् ॥ ४८ ॥ दुहितुःपरिचर्यार्थंदासीनांचसहस्रकम् ॥ ददौप्रीतम
नास्तस्मैधनानिविविधानिच ॥ ४९ ॥ गंधर्वसैन्यमत्युग्रंचतुरंगसमन्वितम् ॥ पुनश्चतत्सहायार्थंगंधर्वाधिपतिर्ददौ ॥ १५० ॥ इत्थंराजेंद्रत
नयःसंप्राप्याश्रियमुत्तमाम् ॥ अभीष्टजायासहितोमुमुदेनिजसंपदा ॥ ५१ ॥ कारयित्वास्वदुहितुर्विवाहंसमयोचितम् ॥ ययौविमानमारुह्य
गंधर्वाधिपतिर्दिवम् ॥ ५२ ॥ धर्मगुप्तःकृतोद्वाहःसहगंधर्वसेनया ॥ निःशेषितारातिबलःप्रविवेशनिजंपुरम् ॥ ५३ ॥ ततोभिषिक्तःसचिवैर्ब्राह्म
णैश्चमहोत्तमैः ॥ रत्नसिंहासनारूढश्चक्रेराज्यमकंटकम् ॥ ५४ ॥ याविप्रवनितापूर्वंतमपुष्णात्स्वपुत्रवत् ॥ सैवमाताभवत्तस्यसभ्राताद्विजनं
दनः ॥ ५५ ॥ गंधर्वतनयाजायाविदर्भविषयेश्वरः ॥ आराध्यदेवंगिरिशंधर्मगुप्तोनृपोभवत् ॥ ५६ ॥ एवमन्येसमाराध्यप्रदोषेगिरिजापति
म् ॥ लभंतेभीप्सितान्कामान्देहांतेतुपरांगतिम् ॥ ५७ ॥ सूतउवाच ॥ एतन्महाव्रतंपुण्यंप्रदोषेशंकरार्चनम् ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांयदेत
त्साधनंपरम् ॥५८॥ यएतच्छृणुयान्नित्यमाख्यानंपरमाद्भुतम् ॥ प्रदोषेशिवपूजांतेकथयेद्वासमाहितः ॥५९॥नभवेत्तस्यदारिद्र्यंजन्मांतरश
तेष्वपि ॥ ज्ञानैश्वर्यसमायुक्तःसोंतेशिवपुरंव्रजेत् ॥१६०॥ येप्राप्यदुर्लभमिदंमनुजाःशरीरंकुर्वंत्यहोत्रपरमेश्वरपादपूजाम् ॥ धन्यास्तएवनि

जपुण्यजितत्रिलोकास्तेषांपदांबुजरजोभुवनंपुनाति॥६१॥अस्योद्यापनंशनिप्रदोषवत् ॥ इतिश्रीस्कंदपु०सोद्यापनंपक्षप्रदोषव्रतंसमाप्तम् ॥ अथमार्गशीर्षशुक्लत्रयोदश्यामनंगत्रयोदशीव्रतम् ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुपार्थव्रतंश्रेष्ठंनाम्नानंगत्रयोदशी ॥ याशिवायैपुराप्रोक्ताप्रसन्नेनेंदुमौलिना ॥ गौर्युवाच ॥ पुरासौभाग्यकरणीख्याताऽनंगत्रयोदशी ॥ तस्याव्रतंमहादेवममापिकथयप्रभो ॥ कस्मिन्मासेप्रकर्तव्यंसंपूर्णंचकथंभवेत् ॥ पूज्यानिकानिनामानिविधिनाकेनवैमृड ॥ दुर्भगानांचनारीणांसौभाग्येकरणंप्रभो॥वंध्यानांपुत्रजनकंधनधान्यविवर्धनम्॥ एतद्व्रतंमहादेवप्रसादाद्वक्तुमर्हसि ॥ईश्वरउवाच॥कथयामिनसंदेहोमहापुण्यंमहाफलम् ॥ चीर्णेनयेनदेवेशिसर्वंसंपद्यतेसुखम्॥नारीभिश्चनृभिश्चैवाविधातव्यंप्रयत्नतः ॥ हेमंतेहिऋतौप्राप्तेमासिमार्गशिरेशुभे ॥ शुक्लपक्षेत्रयोदश्यामुपवासंतुकारयेत् ॥ अश्वत्थदंतकाष्ठंचपूजाच[1]मरुंवेणतु ॥ नारिंगेणार्घ्यदानंचनैवेद्येफेणिकास्तथा ॥ गंधपुष्पैस्तथाधूपैरर्चयेच्चयथाविधि ॥ अक्षतैश्चफलैश्चैवएकाग्रहृदयःस्थितः ॥ सम्यक्जितेंद्रियोभूत्वाह्यनंगंहृदिकल्पयेत् ॥ पश्चात्प्रदक्षिणांकृत्वाअर्घ्यंचैवानिवेदयेत् ॥ नमस्कुर्यादनंगंचमंत्रेणानेनभामिनि ॥ नमोस्त्वनंगदेवायसर्वसंघनिवासिने ॥ हृदयस्थायनित्यायसूक्ष्मायपरमेष्ठिने ॥ स्वर्गेचैवतुपातालेमर्त्यलोकेतथैवच ॥ सर्वव्यापिन्ननंगत्वंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ इत्यर्घ्यम् ॥ पूजयेत्स्वस्थचित्तेनप्राशयेन्मधुवैनिशि ॥ रंभातुल्याभवेन्नारीसौभाग्यमतुलंलभेत् ॥ नश्यंतिसर्वपापानिह्यन्यजन्मकृतानिच ॥ लावण्यमतुलंचैवरूपैश्वर्यसमन्वितम् ॥ अश्वमेधस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ [2]पौषेशुक्लत्रयोदश्यामौदुंबरंदंतधावनम् ॥जा

---

[1] मरुबकपुष्पेण ।

[2] पौषस्यैवतुमासस्येतिपाठः ।

तिपुष्पैःपूजनंस्याद्दाडिमेनार्घ्यमेवच॥अशोकवर्तिकाःस्निग्धानैवेद्यंचप्रकल्पयेत्॥उपोष्यपूजयेद्देवंभक्त्यानाढ्येश्वरंप्रिये॥नाढ्येश्वरायशर्वायईश्वरायनमोनमः॥नमस्तेभुवनेशायगृहाणार्घ्यंनमोनमः॥इत्यर्घ्यम्॥व्रतस्थःस्वस्थचित्तेनचंदनंप्राशयेन्निशि॥ सर्वपापविशुद्धात्मासौभाग्यमतुलंलभेत्॥माघशुक्लत्रयोदश्यामुपवासंचकारयेत्॥न्यग्रोधदंतकाष्ठेनदंतान्संशोधयेच्छुचिः॥कुंदपुष्पैःसमभ्यर्च्यअर्घ्यंचबीजपूरकैः॥नैवेद्येशर्करांदद्याद्देवोयोगेश्वरस्तथा॥योगेश्वरायदेवाययोगं[1]जंबूनिवासिने॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंयोगेश्वरनमोस्तुते॥ इत्यर्घ्यम्॥ मौक्तिकं[2]प्राशयेद्रात्रौवाजपेयफलंलभेत्॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेबादरंदंतधावनम्॥ जपापुष्पैःपूजनंस्यादर्घ्यंकंकोलकेनच॥ अपूपैश्चैवनैवेद्यंवीरेशंनामपूजयेत्॥वीरेश्वरवीरभद्रउमाकांतसुरेश्वर॥ हिममध्यनिवासिंस्त्वंगृहाणार्घ्यंमहेश्वर॥ सीतातुल्याभवेन्नारीकंकोलंप्राशयेन्निशि॥ चैत्रशुक्लत्रयोदश्यांमल्लिकादंतधावनम्॥दमनेनार्चयेद्देवंद्राक्षयार्घ्यंप्रकल्पयेत्॥नैवेद्येवटकाःप्रोक्ताविश्वरूपंतुपूजयेत्॥ नमस्तेविश्वरूपायस्वरूपायमहात्मने॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंविश्वरूपनमोस्तुते॥ इत्यर्घ्यम्॥ उमातुल्याभवेन्नारीकर्पूरंप्राशयेन्निशि॥ वैशाखशुक्लपक्षेत्वपामार्गंदंतधावनम्॥ पूजाचमल्लिकापुष्पैःखर्जूरार्घ्यंतुदापयेत्॥ नैवेद्येसक्तवःप्रोक्तामहारूपंतुपूजयेत्॥ महारूपायनमस्तेसर्वविज्ञानरूपिणे॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंमहारूपनमोस्तुते॥इत्यर्घ्यम्॥प्राशयेद्रात्रिसमयेजातीफलमनुत्तमम्॥ ज्येष्ठेशुक्लत्रयोदश्यांनिर्गुंडीदंतधावनम्॥ पूजाबकुलपुष्पैश्चश्रीफलेनार्घ्यकल्पना॥ नैवेद्येमंडकान्दद्याल्लवंगंप्राशयेन्निशि॥प्रद्युम्नंपूजयेद्देवंसर्वपापप्रणाशनम्॥ नमस्तेपशुपतये[3]प्रद्युम्नभवनेश्वरं॥

---

१ स्थानविशेषः। २ मौक्तिकोदकमित्यर्थः। ३ प्रकृष्टंयत्द्युम्नंधनंतद्भवनेश्वरः।

गृहाणार्घ्यंमयादत्तंप्रद्युम्नपरमेश्वर॥इत्यर्घ्यम्॥सुवर्णशतदानस्यफलमष्टगुणंलभेत्॥शुचिशुक्लेत्रयोदश्यांनारिंगंदंतधावनम् ॥ कदंबैःपूजयेद्देवं नारिकेलार्घ्यंकल्पना ॥ नैवेद्यंदधिभक्तंचपूजयेच्चउमापतिम् ॥ स्वस्थेनमनसातत्रतिलतोयंपिबेन्निशि॥उमापतेमहाबाहोकामदाहकतेनमः॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंचंद्रमौलेनमोस्तुते ॥ इत्यर्घ्यम् ॥ वाजपेयस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ श्रावणस्यसितेपक्षेत्रयोदश्यांशुभव्रतः ॥ कारंजंदंतकाष्ठंचपद्मपुष्पैस्तुपूजनम् ॥ रंभाफलेनार्घ्यदानंकुर्यात्प्रह्वेणचेतसा ॥ नैवेद्यंपायसंदद्याच्छूलपाणिंतुपूजयेत् ॥ प्राशयेद्दुग्धतोयंचरात्रौजागरणंचरेत् ॥ नमस्तेगिरिजानाथनमस्तेभक्तिभावन ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंशूलपाणेनमोस्तुते ॥ इत्यर्घ्यम् ॥ सौत्रामणेश्चयज्ञस्यफलमष्टगुणंलभेत् ॥ भाद्रेशुक्लत्रयोदश्यांकंकोलंदंतधावनम् ॥ अर्चयेच्चंपकैःपुष्पैर्नैवेद्यंघृतपूरिकाः ॥ अर्घ्यंपूगीफलंदद्यात्सद्योजातंतुपूजयेत् ॥ ततःस्वस्थमनाभूत्वाअगुरुंप्राशयेन्निशि ॥ त्रिदशेशायदेवायसद्योजातायवैनमः ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंसद्योजातनमोस्तुते ॥ इत्यर्घ्यम् ॥ दशानामश्वमेधानांफलमाप्नोतिमानवः ॥ आश्विनेचत्रयोदश्यांकंकतीदंतधावनम् ॥ अर्चयेत्करवीरैस्तुअर्घ्यंकर्कटिकाफलम् ॥ त्रिदशाधिपतिःपूज्योनैवेद्येशुभ्रमंडकान् ॥ प्राशयेत्कांचनंतोयंनिशिदेवंप्रपूज्यच ॥ त्रिदशाधिपदेवेशउमाकांतमहेश्वर ॥ त्रिधारूपमयस्त्वंहिअर्घोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ इत्यर्घ्यम् ॥ चातुर्मास्यस्ययज्ञस्यफलंदशगुणंलभेत् ॥ कार्तिकेचत्रयोदश्यांकादंबंदंतधावनम् ॥ रक्तोत्पलैःपूजनंचकूष्मांडार्घ्यंप्रदापयेत् ॥ नैवेद्येपूरिकादद्यात्पूजयेज्जगदीश्वरम् ॥ प्राशयेन्मदनफलंनिशिचैवंसमाहितः ॥ नमस्तेजगदीशायतापिनेशूलपाणये ॥ गृहाणार्घ्यंमहेशानजगदीशनमोस्तुते ॥ इत्यर्घ्यम् ॥ पूजांतेजागरंकुर्याद्गीतवा

द्यमहोत्सवैः ॥ अर्धनारीश्वरंकुर्यात्सौवर्णरौप्यमेववा ॥ वस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्यशय्यायांविनिवेशयेत् ॥ एवंकृत्वातुदेवेशंशोभांतत्र
तुकारयेत् ॥ श्वेतपुष्पैस्तुसंपूज्यश्वेतचंदनचर्चितम् ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैःसवत्सांगांपयस्विनीम् ॥ श्वेतवस्त्रपरीधानांघंटाभरणभूषि
ताम् ॥ सुसूक्ष्मवस्त्रयुगलमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ तथैवदक्षिणांदद्यादासनंचैवपादुके ॥ छत्रंचमुद्रिकांचैवकंकणंभूषणंशुभम् ॥ श
य्यादिव्याप्रदेयातुतूलाच्छादनसंयुता ॥ गृहोपस्करसंयुक्ताभक्तिसंयुक्तचेतसा ॥ तत्रोपवेश्यचाचार्यमुपवासव्रतीततः ॥ पादौमूर्ध्निसमारो
प्यप्रणिपत्यवचोवदेत् ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनव्रतसंपूर्णतामम ॥ एवमस्त्वितिसब्रूयात्तवतुष्टोस्तुशंकरः ॥ ईश्वरउवाच ॥ एवंकृत्वाप्रयत्नेनदंप
तींचैवपूजयेत् ॥ ॥ तयोश्चभोजनंदद्याद्दंपत्योःपारितोषिकम् ॥ अनेनविधिनातुष्याम्यहंयुक्तस्त्वयानघे ॥ तेभ्योदत्तंचयत्किंचिद
क्षयंनात्रसंशयः ॥ आचार्यमग्रतःकृत्वातस्या[१]देशंतुकारयेत् ॥ नह्याचार्यसमंतीर्थंनह्याचार्यसमंतपः ॥ तस्याहंकायमास्थायसर्वसिद्धिं
नयेध्रुवम् ॥ तेनैवाचार्यदानेनसर्वंभवतिचाक्षयम् ॥ एतद्व्रतंममश्रेष्ठंगुह्याद्गुह्यतरंपरम् ॥ राज्यमर्थान्सुतान्सिद्धिमवैधव्यंप्रयच्छति ॥
रूपंधनंधान्यमायुरारोग्यंचप्रदापयेत् ॥ इष्टलाभंचसौभाग्यंवर्धयेच्चवरानने ॥ त्रयोदशीव्रतान्नास्तिसौभाग्यकरणंपरम् ॥ इतिभ०अनं
गत्रयोदशीव्र०सं० ॥ इतित्रयोदशीव्रतानिसमाप्तानि ॥ **॥ अथ चतुर्दशीव्रतानिलिख्यते ॥** ॥ तत्रचैत्रशुक्लचतुर्दशीपूर्वाग्राह्या ॥
निशिभ्रमंतिभूतानिशक्तयःशूलभृद्यतः ॥ ॥ अतस्तत्रचतुर्दश्यांसत्यांतत्पूजनंभवेदितिब्रह्मवैवर्तात् ॥ मधोःश्रावणमासस्यशुक्लायातु

---

[१] आदेशमाज्ञां।

चतुर्दशी ॥ सारात्रिव्यापिनीग्राह्यानान्याशुक्लाकदाचनेतिहेमाद्रौबौधायनोक्तेश्च ॥ अस्यामेवचतुर्दश्यांविशेषःस्मर्यतेपृथ्वीचंद्रोदयेपुलस्त्यः ॥ चैत्रशुक्लचतुर्दश्यांयःस्नायाच्छिवसन्निधौ ॥ नप्रेतत्वमवाप्नोतिगंगायांतुविशेषतः ॥ इतिचैत्रशुक्लचतुर्दशी ॥ ॥ अथवैशाखशुक्लचतुर्दश्यांनृसिंहचतुर्दशीव्रतम् ॥ तच्चप्रदोषव्यापिन्यांकार्यम् ॥ तदुक्तंनृसिंहपुराणेहेमाद्रौ ॥ वैशाखेशुक्लपक्षेतुचतुर्दश्यांनिशामुखे ॥ मज्जन्मसंभवंपुण्यंव्रतंपापप्रणाशनम् ॥ वर्षेवर्षेचकर्तव्यंममसंतुष्टिकारणमिति ॥ स्कांदेपि ॥ वैशाखस्यचतुर्दश्यांसोमवारेऽनिलर्क्षके ॥ अवतारोनृसिंहस्यप्रदोषसमयेद्विजाइति ॥ अनिलर्क्षंस्वाती ॥ दिनद्वयेतद्व्याप्तावंशतःसमव्याप्तौचपरा ॥ अनंगेनसमायुक्तानसोपेष्याचतुर्दशी ॥ धनापत्यैर्वियुज्येततस्मात्तांपरिवर्जयेदितितत्रैवनिषेधात् ॥ विषमव्याप्तौत्वधिकव्याप्तिमती ॥ दिनद्वयेप्यव्याप्तौपरा ॥ परदिनेगौणकालव्याप्तेःसत्त्वात्पूर्वदिनेचतदभावात् ॥ अस्यांचसंकल्परूपव्रतोपक्रमोमध्याह्नएवकर्तव्यः ॥ ततोमध्याह्नवेलायांनद्यादौस्नानमाचरेत् ॥ परिधायततोवासोव्रतकर्मसमारभेदितिनृसिंहपुराणोक्तेः ॥ तथेयमेवयोगविशेषणातिप्रशस्ता ॥ तदुक्तंतत्रैव ॥ स्वातीनक्षत्रयोगेचशनिवारेमहद्व्रतम् ॥ सिद्धियोगस्यसंयोगेवणिजेकरणेतथा ॥ पुंसांसौभाग्ययोगेनलभ्येतैदवयोगतः ॥ एभिर्योगैर्विनापिस्यान्मद्दिनंपापनाशनम् ॥ सर्वेषामेववर्णानामधिकारोस्तिमद्व्रते ॥ इदंचसंयोगपृथक्त्वन्यायेननित्यंकाम्यंच ॥ विज्ञायमद्दिनंयस्तुलंघयेत्पापकृन्नरः ॥ सयातिनरकंघोरंयावच्चंद्रदिवाकरावितिस्कांदेउक्तत्वात् ॥ ममसंतुष्टिकारणमितिफलश्रवणाच्च ॥ इति व्रतनिर्णयः ॥ अथकथा ॥ सूतउवाच ॥ हिरण्यकशिपुंहत्वादेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ सुखासीनंचनृहरिंशांतकोपंरमापतिम् ॥ १ ॥ प्रह्लादोज्ञानिनांश्रेष्ठःपालयन्राज्यमुत्तमम् ॥

एकाकीचतदुत्संगेप्रियंवचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ प्रऱ्हादउवाच ॥ नमस्तेभगवन्विष्णोनृसिंहरूपिणेनमः ॥ त्वद्भक्तोहंसुरेशैकंत्वांपृच्छामितु
तत्त्वतः ॥ ३ ॥ स्वामिंस्त्वयिममाभिन्नाभक्तिर्जातात्वनेकधा ॥ कथंचतेप्रियोजातःकारणंमेवदप्रभो ॥ ४ ॥ नृसिंहउवाच ॥ कथयामिम
हाप्राज्ञशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ भक्तेर्यत्कारणंवत्सप्रियत्वस्यचकारणम् ॥ ५ ॥ पुराकालेह्यभूद्विप्रःकिंचित्त्वंनाप्यधीतवान् ॥ नाम्नात्वंवासु
देवोहिवेश्यासंसक्तमानसः ॥ ६ ॥ तस्मिञ्जा[2]तुनचैवत्वंचकर्थसुकृतंकियत् ॥ कृतवान्मद्व्रतंचैकंवेश्यासंगतिलालसः ॥ ७ ॥ मद्व्रतस्यप्रभा
वेणभक्तिर्जातातवानघ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ श्रीनृसिंहोच्यतांतावत्कस्यपुत्रश्चकिंव्रतम् ॥ ८ ॥ वेश्यायांवर्तमानेनकथंतच्चकृतंमया ॥ येन
त्वत्प्रीतिमापन्नोवक्तुमर्हसिसांप्रतम् ॥ ९ ॥ नृसिंहउवाच ॥ पुराऽवंतीपुरेह्यासीद्ब्राह्मणोवेदपारगः ॥ तस्यनामसुशर्मेतिबहुलोकेषुविश्रुतः
॥ १० ॥ नित्यहोमक्रियांचैवविदधातिद्विजोत्तमः ॥ ब्राह्मक्रियासुनियतंसर्वासुकिलतत्परः ॥ ११ ॥ अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैरिष्टाःसर्वेसुरो
त्तमाः ॥ तस्यभार्यासुशीलाभूद्विख्याताभुवनत्रये ॥१२॥ पतिव्रतासदाचारापतिभक्तिपरायणा ॥ जज्ञिरेऽस्यांसुताःपंचतस्माद्द्विजवरात्तथा
॥ १३ ॥ सदाचारेषुविद्वांसःपितृभक्तिपरायणाः ॥ तेषांमध्येकनिष्ठस्त्वंवेश्यासंगतितत्परः ॥१४॥ तयानिषेध्यमानेनसुरापानंत्वयाकृतम्॥
सुवर्णंचाप्यपहृतंचौरैःसार्धंत्वयाबहु ॥ १५ ॥ विलासिन्यासमंचैवत्वयाचीर्णमघंबहु ॥ एकदातद्गृहेचासीन्महान्कलिस्त्वयासह ॥ १६ ॥
तेनकलहभावेनव्र[3]तंमेतत्त्वयाकृतम् ॥ अज्ञातान्मद्व्रतंजा[4]तंव्रतानामुत्तमंहितत्[5] ॥ १७॥ तस्यांविहारायोगेनरात्रौजागरणंकृतम् ॥ वेश्याया

---

[1] मित्रेइत्यपिपाठः। [2] जन्मनिनैवेत्यापिपाठः। [3] भोजनंनत्वयेत्यापिपाठः। [4] चक्रेइत्यपिपाठः। [5] व्रतमित्यपिपाठः।

[1]वल्लभंकिंचित्प्रजातंनत्वयासह ॥ १८ ॥ रात्रौजागरणं[2]चीर्णंत्यक्तंभोग्यमनेकधा ॥ व्रतेनानेनचीर्णेनमोदंतिदिविदेवताः॥१९॥सृष्ट्यर्थेचपुरा
ब्रह्माचक्रेह्येतदनुत्तमम् ॥ मद्व्रतस्यप्रभावेणनिर्मितंसचराचरम् ॥ २० ॥ ईश्वरेणपुराचीर्णंवधार्थेत्रिपुरस्यच ॥ माहात्म्येनव्रतस्याशुत्रि
पुरस्तुनिपातितः ॥ २१ ॥ अन्यैश्चबहुभिर्देवैर्ऋषिभिश्चपुरानघ ॥ राजभिश्चमहाप्राज्ञैर्विहितंव्रतमुत्तमम् ॥ २२ ॥ एतद्व्रतप्रभावेणसर्वे
सिद्धिमुपागताः ॥ वेश्यापिमत्प्रियाजातात्रैलोक्येसुखचारिणी ॥ २३ ॥ ईदृशंमद्व्रतंवत्सत्रैलोक्येतुसुविश्रुतम् ॥ कलहेनविलासिन्याव्रत
मेतदुपास्थितम् ॥ २४ ॥ प्रन्हादतेनतेभक्तिर्मयिजाताह्यनुत्तमा ॥ धूर्तयाजविलासिन्याज्ञात्वाव्रतदिनंमम ॥ २५ ॥ कलहश्चकृतोयेनम
द्व्रतंचकृतंभवेत् ॥ सावेश्यात्वप्सराजाताभुक्ताभोगाननेकशः ॥ २६ ॥ मुक्ताकर्मविलीनातुत्वंप्रन्हादविश[3]स्वमाम् ॥ कार्यार्थंचभवानास्ते
मच्छरीरपृथक्तया ॥ २७ ॥ विधायसर्वकार्याणिशीघ्रंचैवगमिष्यसि ॥ इदंव्रतमवश्यंयेप्रकरिष्यंतिमानवाः ॥ २८ ॥ नतेषांपुनरावृत्तिर्मतः
कल्पशतैरपि ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रान्मद्भक्तश्चसु[4]वर्चसः ॥ २९ ॥ दरिद्रोलभतेलक्ष्मींधनदस्यचयादृशी ॥ तेजःकामोलभेत्तेजोराज्येच्छूरा
ज्यमुत्तमम् ॥ ३० ॥ आयुःकामोलभेदायुर्यादृशंचाशिवस्यहि ॥ स्त्रीणांव्रतमिदंसाधुपुत्रदंभाग्यदंतथा ॥ ३१ ॥ अवैधव्यकरंतासांपुत्रशोक
विनाशनम् ॥ धनधान्यकरंचैवजातिश्रैष्ठ्यकरंशुभम् ॥३२॥ सार्वभौमसुखंतासांदिव्यंसौख्यंभवेत्ततः ॥ स्त्रीयोवापुरुषाश्चापिकुर्वंतिव्रतमुत्त
मम् ॥३३॥ तेभ्योहंप्रददेसौख्यंभुक्तिमुक्तिसमन्वितम्॥बहुनोक्तेनकिंवत्सव्रतस्यास्यफलंमहत्॥३४॥मद्व्रतस्यफलंवक्तुंनाहंशक्तोनशंकरः ॥

---

[1] प्रियमिष्टमित्यर्थः । [2] तयोतिशेषः । [3] सुविस्मयइत्यपिपाठः । [4] आर्षमिदम् ।

ब्रह्माचतुर्भिर्वक्रैश्चनलभेन्महिमावधिम् ॥ ३५ ॥ प्रन्हादउवाच ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनश्रुतंव्रतमनुत्तमम् ॥ व्रतस्यास्यफलंसाधुत्वयिमेभक्ति
कारणम् ॥ ३६ ॥ स्वामिज्ञातंविशेषेणत्वत्तःपापनिकृंतनम् ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिव्रतस्यास्यविधिंपरम् ॥ ३७ ॥ कस्मिन्मासेभवे
देतत्[1]कस्मिन्वातिथिवासरे ॥ एतद्विस्तरतोदेववक्तुमर्हसिसांप्रतम् ॥ ३८ ॥ विधिनायेनवैस्वामिन्समग्रफलभुग्भवेत् ॥ ममोपरिकृपांकृत्वा
ब्रूहित्वंसकलंप्रभो ॥ ३९ ॥ नृसिंहउवाच ॥ साधुसाधुमहाभागव्रतस्यास्यविधिंपरम् ॥ सर्वंकथयतोमेऽद्यत्वमेकाग्रमनाःशृणु ॥ ४० ॥ वै
शाखशुक्लपक्षेतुचतुर्दश्यांसमाचरेत् ॥ मज्जन्मसंभवंपुण्यंव्रतंपापप्रणाशनम् ॥ ४१ ॥ वर्षेवर्षेतुकर्तव्यंममसंतुष्टिकारकम् ॥ महा[2]पुण्यमिदंश्रे
ष्ठंमानुषैर्भवभीरुभिः ॥ ४२ ॥ तेनैवक्रियमाणेनसहस्रद्वादशीफलम् ॥ जायतेतद्व्रतंवच्मिमानुषाणांमहात्मनाम् ॥ ४३ ॥ स्वातीनक्षत्रयो
गेनशनिवारेणसंयुते ॥ सिद्धियोगस्यसंयोगेवणिजेकरणेतथा ॥ ४४ ॥ पुण्यसौभाग्ययोगेनलभ्यतेदैवयोगतः ॥ सर्वैरेतैस्तुसंयुक्तंहत्या
कोटिविनाशनम् ॥ ४५ ॥ एतदन्यतरेयोगेतद्दिनंपापनाशनन् ॥ केवलेपिचकर्तव्यंमद्दिनेव्रतमुत्तमम् ॥ ४६ ॥ अन्यथानरकंयातियावच्चं
द्रदिवाकरौ ॥ यथायथाप्रवृतिःस्यात्पातकस्यकलौयुगे ॥ ४७ ॥ तथातथाप्रणश्यंतिसर्वेधर्मानसंशयः ॥ एतद्व्रतप्रावेणमद्भक्तिःस्याद्दुरा
त्मनाम् ॥ ४८ ॥ विचार्येत्थंप्रकर्तव्यंमाधवेमासितद्व्रतम् ॥ नियमश्चप्रकर्तव्योदंतधावनपूर्वकम् ॥ ४९ ॥ श्रीनृसिंहमहोग्रस्त्वंदयांकृत्वा
ममोपरि॥अद्याहंतेविधास्यामिव्रतंनिर्विघ्नतांनय ॥५०॥ इतिनियममंत्रः॥व्रतस्थेननकर्तव्यासंगतिःपापिभिःसह॥ मिथ्यालापोनकर्नव्यःसम

---

[1] कस्मिंश्चवासरेतिथौइत्यपिपाठः । [2] गुप्तमित्यपिपाठः ।

ग्रफलकांक्षिणा ॥ ५१ ॥ स्त्रीभिर्दुष्टैश्चआलापान्व्रतस्थोनैवकारयेत् ॥ स्मर्तव्यंचमहारूपंमद्दिनेसकलंशुभे ॥ ५२ ॥ ततोमध्याह्नवेलायांनद्यादौविमलेजले ॥ गृहेवादेवखातेवातडागेविमलेशुभे ॥ ५३ ॥ वैदिकेनचमंत्रेणस्नानंकृत्वाविचक्षणः ॥ मृत्तिकागोमयेनैवतथाधात्रीफलेनच ॥ ५४ ॥ तिलैश्चसर्वपापघ्नैःस्नानंकृत्वामहात्मभिः ॥ परिधायशुचिर्वासोनित्यकर्मसमाचरेत् ॥ ५५ ॥ ततोगृहंसमागत्यस्मरन्मांभक्तियोगतः ॥ गोमयेनप्रलिप्याथकुर्यादष्टदलंशुभम् ॥ ५६ ॥ कलशंतत्रसंस्थाप्यताम्रंरत्नसमन्वितम् ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंवंशजंव्रीहिपूरितम् ॥ ५७ ॥ हैमीतत्रचमन्मूर्तिःस्थाप्यालक्ष्म्यास्तथैवच ॥ पलेनवातदर्धेनतदर्धार्धेनवापुनः ॥ ५८ ॥ यथाशक्त्यथवाकार्यावित्तशाठ्यविवर्जितैः ॥ पंचामृतेनसंस्नाप्यपूजनंतुसमाचरेत् ॥ ५९ ॥ ततोब्राह्मणमाहूयतमाचार्यमलोलुपम् ॥ सदाचारसमायुक्तंशांतंदांतंजितेंद्रियम् ॥ ६० ॥ आचार्यवचनाद्धीमान्पूजांकुर्याद्यथाविधि ॥ मंडपंकारयेत्तत्रपुष्पस्तवकशोभितम् ॥ ॥ ६१ ॥ ऋतुकालोद्भवैःपुष्पैःपूजयेत्[1]स्वस्थमानसः ॥ उपचारैःषोडशभि[2]र्मंत्रैर्वेदोद्भवैस्तथा ॥ ६२ ॥ शुभैःपौराणिकैर्मंत्रैःपूजनीयोयथाविधि ॥ चंदनंशीतलंदिव्यंचंद्रकुंकुममिश्रितम् ॥ ददामितवतुष्ट्यर्थंनृसिंहपरमेश्वर ॥ ६३ ॥ चंदनम् ॥ कालोद्भवानिपुष्पाणितुलस्यादीनिवैप्रभो ॥ सम्यक्गृहाणदेवेशलक्ष्म्यासहनमोस्तुते ॥ ६४ ॥ पुष्पाणि ॥ कृष्णागुरुमयंधूपंश्रीनृसिंहजगत्पते ॥ तवतुष्ट्यैप्रदास्यामिसर्वदेवनमोस्तुते ॥ ६५ ॥ धूपम् ॥ [3]सर्वंतेजोद्भवंतेजस्तस्माद्दीपंददामिते ॥ श्रीनृसिंहमहाबाहोतिमिरंमेविना

---

[1] घतेत्यपिपाठः ।

[2] मैन्मंत्रैर्नामभिरित्यपिपाठः ।

[3] दीपःपापहरःप्रोक्तस्तमोराशिविनाशनः । दीपेनलभ्यतेतेजस्तस्माद्दीपंददामिते ॥ इतिपुस्तकांतरे ।

शय ॥ ६६ ॥ दीपम् ॥ नैवेद्यंसौख्यदंचारुभक्ष्यभोज्यसमन्वितम् ॥ ददामितेरमाकांतसर्वपापक्षयंकुरु ॥ ६७ ॥ नैवेद्यम् ॥
नृसिंहाच्युतदेवेशलक्ष्मीकांतजगत्पते ॥ अनेनार्घ्यप्रदानेनसफलाःस्युर्मनोरथाः ॥ ६८ ॥ अर्घ्यम् ॥ पीतांबरमहाबाहोप्रह्लादभयना
शन ॥ यथाभूतेनार्चनेनयथोक्तफलदोभव ॥ ६९ ॥ इतिप्रार्थना ॥ रात्रौजागरणंकार्यंगीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ पुराणश्रवणाद्यैश्चश्रोतव्याश्च
कथाःशुभाः ॥ ७० ॥ ततःप्रभातसमयेस्नानंकृत्वाजितेंद्रियः ॥ पूर्वोक्तेनविधानेनपूजयेन्मांप्रयत्नतः ॥ ७१ ॥ वैष्णवान्प्रजपेन्मंत्रान्मदग्रेस्व
स्थमानसः ॥ ततोदानानिदेयानिवक्ष्यमाणानिचानघ ॥ ७२ ॥ पात्रेभ्यस्तुद्विजेभ्योहिलोकद्वयजिगीषया ॥ सिंहःस्वर्णमयोदेयोममसं
तोषकारकः ॥ ७३ ॥ गोभूतिलहिरण्यानिदेयानिचफलेप्सुभिः ॥ शय्यासतूलिकादेयासप्तधान्यसमन्विता ॥ ७४ ॥ अन्यानिचयथाश
क्त्यादेयानिममतुष्टये॥वित्तशाठ्यंनकुर्वीतयथोक्तफलकांक्षया ॥ ७५ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यातेभ्योदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ निर्धनेनापिकर्तव्यं
देयंशक्त्यनुसारतः ॥ ७६ ॥ सर्वेषामेववर्णानामधिकारोस्तिमद्व्रते ॥ मद्भक्तैस्तुविशेषेणकर्तव्यंमत्परायणैः ॥ ७७ ॥ तद्भ्रंशेनभवेद्दुःखंन
दोषोमत्प्रसादतः ॥ मद्भ्रंशेयेनराजातायेनिष्पत्तिपरायणाः ॥ ७८ ॥ तान्समुद्धरदेवेशदुस्तराद्भवसागरात् ॥ पातकार्णवमग्नस्यव्याधिदुःखां
बुवासिभिः ॥ ७९ ॥ जीवैस्तुपरिभूतस्यमोहदुःखगतस्यमे ॥ करावलंबनंदेहिशेषशायिञ्जगत्पते ॥ ८० ॥ श्रीनृसिंहरमाकांतभक्तानांभय
नाशन ॥ क्षीरांबुनिधिवासिंस्त्वंचक्रपाणेजनार्दन ॥ ८१ ॥ व्रतेनानेनदेवेशभुक्तिमुक्तिप्रदोभव ॥ एवंप्रार्थ्यततोदेवंविसृज्यचयथाविधि
॥ ८२ ॥ उपहारादिकंसर्वमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ दक्षिणाभिस्तुसंतोष्यब्राह्मणांस्तुविसर्जयेत् ॥ ८३ ॥ मध्याह्नेतुसुसंयत्तोभुंजीतसहबंधु

भिः ॥ यइदंशृणुयाद्भक्त्याव्रतंपापप्रणाशनम् ॥ तस्यश्रवणमात्रेणब्रह्महत्याव्यपोहाति ॥ ८४ ॥ पवित्रंपरमंगुह्यंकीर्तयेद्यस्तुमानवः ॥ सर्वा
न्कामानवाप्नोतिव्रतस्यास्यफलंलभेत् ॥ इतिहेमाद्रौनृसिंहपुराणेनृसिंहचतुर्दशीव्रतकथासमाप्ता ॥ अथअनंतचतुर्दशीव्रतम् ॥ ॥ सापरा
कार्यापूजनकालव्यापित्वात् ॥ अनंतंपूजयेद्यस्तुप्रातःकालेसमाहितः ॥ अनंतांलभतेसिद्धिंचक्रपाणेःप्रसादतइतिब्रह्मपुराणात् ॥ तदभावे
पूर्वा ॥ उभयदिनेसूर्योदयव्यापित्वेपूर्णायुक्तत्वेनपरैवग्राह्या॥ भाद्रेसितेचतुर्दश्यामनंतंपूजयेत्सुधीः ॥ ह्रासेनसर्वकर्माणिप्रातरेवाहिपूजनम् ॥
शुक्लाभाद्रपदस्यापिअनंताख्याचतुर्दशी ॥ उदयव्यापिनीग्राह्याघटिकैकापियाभवेदितिहेमाद्रिः ॥ तस्मात्परैवेतिसर्वसंमतम् ॥ ॥ अथ
अनंतव्रतविधिः ॥ ॥ प्रातर्नद्यादिकेस्नात्वानित्यकर्मसमाप्यच ॥ अनंतंहृदयेकृत्वाशुचिस्तत्रसमाहितः ॥ मंडलंसर्वतोभद्रंकृत्वाकुंभंतु
विन्यसेत् ॥ तत्रचाष्टदलेपद्मेपूजयेद्विष्णुमव्ययम् ॥ कृत्वादर्भमयंशेषंफणासप्तकमंडितम् ॥ अनंतमच्युतंकृष्णमनिरुद्धंतुपद्मजम् ॥ दैत्या
रिंपुंडरीकाक्षंगोविंदंगरुडध्वजम् ॥ कूर्मंजलनिधिंविष्णुंवामनंजलशायिनम् ॥ प्रतिवर्षंक्रमेणैवंनामानिचचतुर्दश ॥ तस्याग्रतोदृढंसूत्रंकुंकु
माक्तंसुशोभनम् ॥ चतुर्दशग्रंथियुतमुपस्थाप्यप्रपूजयेत् ॥ ततस्तुमूलमंत्रेणनमस्कृत्यचतुर्भुजम् ॥ नवाम्रपल्लवाभासंपिंगभ्रूश्मश्रुलोचनम्
पीतांबरधरंदेवंशंखचक्रगदाधरम् ॥ प्रसन्नवदनंविष्णुंविश्वरूपंविचिंतयेदिति ॥ मासपक्षाद्युल्लिख्यममसकुटुंबस्यक्षेमस्थैर्यायुरारोग्यचतुर्विध
पुरुषार्थसिद्ध्यर्थंमयाआचरितस्यआचीर्यमाणस्यचव्रतस्यसंपूर्णफलप्राप्त्यर्थंश्रीमदनंतपूजनमहंकरिष्ये ॥ तथाचासनादिकलशाराधना
दिकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य कलशस्य० सर्वे समुद्राःसितासिते०कलशेवरुणंसंपूज्य ॥ ततःशंखंघंटांचपूजयेत् अपवित्रःपवित्रोवा० पूजाद्र

व्याणिआत्मानंचप्रोक्ष्ययमुनांपूजयेत् ॥ श्रीमदनंतव्रतांगत्वेनश्रीयमुनापूजनंकरिष्ये ॥ तद्यथा॥ लोकपालस्तुतांदेवीमिंद्रनीलसमुद्भवाम् ॥
यमुनेत्वामहंध्यायेसर्वकामार्थसिद्धये ॥ ध्यानम् ॥ सरस्वतिनमस्तुभ्यंसर्वकामप्रदायिनि ॥ आगच्छदेवियमुनेव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ इमंमेगंगे०
इत्यावाह्य ॥ सिंहासनसमारूढेदेवशक्तिसमन्विते ॥ सर्वलक्षणसंपूर्णेयमुनायैनमोस्तुते ॥ आसनम् ॥ रुद्रपादेनमस्तुभ्यंसर्वलोकहित
प्रिये ॥ सर्वपापप्रशमनितरंगिण्यैनमोस्तुते ॥ पाद्यम् ॥ गरुडपादेनमस्तुभ्यंशंकरप्रियभामिनि ॥ सर्वकामप्रदेदेवियमुनेतेनमोनमः ॥ अर्घ्ये
म् ॥ विष्णुपादोद्भवेदेविसर्वाभरणभूषिते ॥ कृष्णमूर्तेमहादेविकृष्णावेण्यैनमोनमः ॥ आचमनम् ॥ सर्वपापहरेदेविविश्वस्यप्रियदर्शनि ॥
सौभाग्यंयमुनेदेहियमुनायैनमोस्तुते ॥ मधुपर्कम् ॥ नंदिपादेमहादेविशंकरार्धशरीरिणि ॥ सर्वलोकहितेदेविभीमरथ्यैनमोस्तुते ॥ पंचामृत
स्नानम् ॥ सिहपादोत्तमेदेविनारसिंहसमप्रभे ॥ सर्वलक्षणसंपूर्णेभवनाशिनितेनमः ॥ शुद्धोदकस्नानम् ॥ विष्णुपादाब्जसंभूतेगंगेत्रिपथगा
मिनि ॥ सर्वपापहरेदेविभागीरथ्यैनमोस्तुते ॥ श्वेतवस्त्रम् ॥ त्र्यंबकस्यजटोद्भूतेगौतमस्याघनाशिनि॥सप्तधासागरंयांतिगोदावरिनमोस्तुते ॥
कंचुकीम् ॥ माणिक्यमुक्तावलिकौस्तुभांश्चगोमेदवैदूर्यसुपुष्परागैः ॥ वज्रैश्चनीलैश्चसुशोभितानिगृहाणसर्वाभरणानिदेवि ॥ आभरणानि ॥
चंदनागुरुकस्तूरीरोचनंकुंकुमंतथा ॥ कर्पूरेणसमायुक्तंगंधंदद्मिचभक्तितः ॥ गंधम् ॥ श्वेतांश्चंद्रवर्णाभान्हरिद्रारागरंजितान् ॥ अक्षतांश्चसु
रश्रेष्ठददामियमुनेशुभे ॥ अक्षतान् ॥ मंदारमालतीजातीकेतकीपाटलैःशुभैः ॥ पूजायामिचदेवेशियमुनेभक्तवत्सले ॥ पुष्पाणि ॥ अथांग
पूजा ॥ चंचलायैनमःपादौपूजयामि चपलायै० जानुनीपू० ॥ भक्तवत्सलायै० ॥ कटीपू० ॥ हरायै०नाभिंपू० मन्मथवासिन्यै० ॥ गुह्यं

पू० ॥ अज्ञानवासिन्यै० ॥ हृदयंपू० ॥ भद्रायै० ॥ स्तनौपू० ॥ अघहंत्र्यै० ॥ भुजौपू० ॥ रक्तकंठ्यै० ॥ कंठंपू० ॥ भवहृत्यै० ॥ मुखंपू० ॥ गौर्यै० ॥ नेत्रेपू० ॥ भागीरथ्यै० ॥ ललाटंपू० ॥ यमुनायै० ॥ शिरःपू० ॥ सरस्वत्यै० ॥ सर्वांगंपू० अथनामपूजा ॥ यमुनायैनमः ॥ सितायै० ॥ कमलायै० ॥ उत्पलायै० ॥ अभीष्टप्रदायै० ॥ धात्र्यै० ॥ हरिहररूपिण्यै ॥ गंगायै० ॥ नर्मदायै० ॥ गौर्यै० ॥ भागीरथ्यै० ॥ तुंगायै०॥ भद्रायै०॥ कृष्णावेण्यै० ॥ भवनाशिन्यै० ॥ सरस्वत्यै०॥ कावेर्यै० ॥ सिंधवे० गौतम्यै ॥ गोमत्यै०॥ गायत्र्यै०॥ गरुडायै० ॥ गिरजायै० ॥ चंद्रचूडायै० ॥ सर्वैश्वर्यै० ॥ महालक्ष्म्यैनमः ॥ सर्वपापहरेदेविसर्वोपद्रवनाशिनि ॥ सर्वसंपत्प्रदेदेवियमुनायैनमोस्तुते ॥ इतिनामपूजा ॥ दशांगोगुग्गुलोद्भूतश्चंदनागुरुसंयुतः ॥ कपिलाघृतसंयुक्तोधूपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ धूपम् ॥ घृतवर्तिसमायुक्तंवह्निनायोजितंमया ॥ गृहाणदीपकंदेविसर्वैश्वर्यप्रदायिनि ॥ दीपम् ॥ शर्करामधुसंयुक्तदधिक्षीराज्यसंयुतम् ॥ पक्वमन्नंमयादत्तं नैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ नैवेद्यम् ॥ पानीयंपावनंश्रेष्ठंगंगादिसरिदुद्भवम् ॥ हस्तप्रक्षालनंदेविगृहाणमुखशोधनम् ॥ हस्तप्रक्षालनम् ॥ मुखप्रक्षालनम् ॥ कर्पूरेणसमायुक्तंयमुनेचारुचंदनम् ॥ समर्पितंमयातुभ्यंकरोद्वर्तनकंकुरु ॥ करोद्वर्तनार्थेचंदनम् ॥ इदंफलमितिफलम् ॥ पूगीफलमितितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ त्रैलोक्यपावनेगंगेअंधकारविनाशिनि ॥ पंचार्तिक्यं गृहाणेदंविश्वप्रीत्यैनमोस्तुते ॥ आर्तिक्यम् ॥ केतकीजातिकुसुमैर्मल्लिकामालतीभवैः ॥ पुष्पांजलिर्मयादत्तास्तवप्रीत्यैनमोस्तुते ॥ पुष्पांजलिम् ॥ यानिकानिचेतिप्रदक्षिणाम् ॥ अन्यथाशरणंनास्तीतिनमस्कारम्॥ सुरासुरेंद्रादिकिरीटमौक्तिकैर्युक्तंसदायत्तवपादपंकजम् ॥ पराव

रंपातुवरंसुमंगलंनमामिभक्त्यातवकामसिद्धये ॥ भवानिचमहालक्ष्मिसर्वकामप्रदायिनि ॥ व्रतंसंपूर्णतांयातुयमुनायैनमोस्तुते॥इतिप्रार्थना॥ इतियमुनापूजासमाप्ता ॥ यमुनाकलशोपरिपूर्णपात्रंनिधायास्योपरिसप्तफणायुतंशेषंसंस्थाप्यपूजयेत् ॥ अथध्यानम् ॥ ब्रह्मांडाधारभूतंचयमुनांतरवासिनम् ॥ फणासप्तसमायुक्तंध्यायेऽनंतंहरिप्रियम् ॥ ध्यायामि ॥ शेषंसप्तफणायुक्तंकालपन्नगनायकम् ॥ अनंतशयनार्थंत्वांभक्त्याह्यावाहयाम्यहम् ॥ आवाहनम् ॥ नवनागकुलाधीशशेषोद्धारककाश्यप ॥ नानारत्नसमायुक्तमासनंप्रतिगृह्यताम् ॥ आसनम् ॥ अनंतप्रियशेषेशजगदाधारविग्रह ॥ पाद्यंगृहाणभक्त्यात्वंकाद्रवेयनमोस्तुते ॥पाद्यम्०॥ कश्यपानंदजनकमुनिवंदितभोःप्रभो॥अर्घ्यंगृहाणसर्वज्ञसादरंशंकरप्रिय ॥ अर्घ्यम्० ॥ सहस्रफणिरूपेणवसुधोद्धारकप्रभो ॥ गृहाणाचमनंदेवपावनंचसुशीतलम् ॥ आचमनम् ॥ कुमाररूपिणेतुभ्यंदधिमध्वाज्यसंयुतम् ॥ मधुपर्कंप्रदास्यामिसर्पराजनमोस्तुते ॥ मधुपर्कम् ॥ ततःपंचामृतस्नानम् ॥ गंगादिपुण्यतीर्थैस्त्वामभिषिंचेयमादरात् ॥ बलभद्रावतारेशनंददश्रीपतेःसखे ॥ स्नानम्० ॥ कौशेययुग्मंदेवेशप्रीत्यातवमयार्पितम् ॥गृहाणपन्नगाधीशतार्क्ष्यशत्रोनमोस्तुते ॥ वस्त्रं०सुवर्णनिर्मितंसूत्रंग्रथितंकण्ठहारकम् ॥ अनेकरत्नैः खचितंसर्पराजनमोस्तुते ॥ यज्ञोपवीतम् ॥ अनेकरत्नान्वितहेमकुंडलेमाणिक्यसंकाशितकंकणद्वयम्॥हेमांगुलीयंकृतरत्नमुद्रिकंहैमंकिरीटंफणिराजतोर्पितम्॥सर्वाभरणम्॥श्रीखंडम्०॥ चंदनम्० ॥ अक्षताश्चसु० ॥ अक्षतान्० ॥ करवीरैर्जातिकुसुमैश्चं० ॥ पुष्पाणि० ॥ अथांगपूजा ॥ सहस्रपादाय० पादौपू० गूढगुल्फाय० गुल्फौपू० ॥ हेमजंघायन० जंघेपू० ॥ मंदगतये० जानुनीपू० ॥ पीतांबरधरायन० कटीपू० ॥ गंभीरनाभायन० नाभिपूज० ॥ पवनाशनाय० उदरंपू०

उरगाय० हस्तौपू० ॥ कालियायनमःभुजौपूजयामि ॥ कम्बुकण्ठायनमः कण्ठंपूजयामि ॥ विषवक्त्रायनमःवक्त्रंपूजयामि ॥ फणाभूषणाय० ललाटंपू० ॥ लक्ष्मणाय० शिरःपूजयामि ॥ अनंतप्रियाय० सर्वांगंपूजयामि ॥ इत्यंगपूजा ॥ वनस्पति० ॥ साज्यंचवर्तिं० ॥ दीपम् ॥ नैवेद्यंगृ०॥नैवेद्यम्॥मध्येपानीयम्॥करोद्वर्तनार्थेंचंदनम्०पूगीफलम्०॥तांबूलम्॥इदंफलमितिफलम्॥हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम्०॥श्रियेजातइतिनीराजनम्॥नानाकुसुमसंयुक्तंपुष्पांजलिमिमंप्रभो॥कश्यपानंदजनकसर्वेशप्रतिगृह्यताम्॥मंत्रपुष्पम्०।यानिकानि०।प्रदक्षिणाम्०नमोऽस्त्वनंतायसह०॥नमस्कारान्०॥अनंतकल्पोक्तफलंदेहिमेत्वंमहीश्वर॥त्वत्पूजारहितश्चार्द्धंफलंप्राप्नोतिमानवः ॥प्रार्थनाम्०॥ इतिशेषपूजा ॥ प्राग्द्वारे ॥ द्वारश्रियै० ॥ नंदायै० सुनन्दायै० धात्र्यैन० विधात्र्यैन० चिच्छक्त्यै० शंखनिधयेन० पद्मनिधये० ॥ दक्षिणद्वारे ॥ द्वारश्रियै चंडायै० प्रचंडायै० धात्र्यैन० चिच्छक्त्यै० मायाशक्त्यै० शंखनिधये० ॥ पद्मनिधयेनमः ॥ पश्चिमद्वारे ॥ द्वारश्रियै० बलायै० ॥ प्रबलायै० धात्र्यै० विद्यायै० चिच्छक्त्यैन० मायाशक्त्यै० शंखनिधये० पद्मनिधये० ॥ उत्तरद्वारे ॥ द्वारश्रियै० महाबलायै० प्रबलायैनमः धात्र्यै० विधात्र्यै० चिच्छक्त्यै० मायाशक्त्यै० शंखनिधये० पद्मनिधये० ॥ अथपीठपूजा ॥ मध्येवास्तुपुरुषायन० मंडूकाय० ॥ कालाग्निरुद्रायन० आधारशक्त्यैन० ॥ कूर्माय० पृथिव्यै० अमृतार्णवाय० श्वेतद्वीपाय० कल्पवृक्षेभ्यो० मणिमन्दिरायन० हेमपीठाय० धर्माय० अधर्माय० ज्ञानाय० वैराग्याय० ऐश्वर्याय० अनैश्वर्याय० सहस्रफणान्वितायानंताय० सर्वसत्त्वाय० ॥ पद्माय० आनंदकंदाय० संविन्नालाय० विकारमयकेसरेभ्यो० प्रकृतिमयपत्रेभ्यो० सूर्यमंडलाय० चंद्रमंडलाय० वह्निमंडलाय० संसत्त्वाय० रंरजसे० तंतमसे०

आत्मने० परमात्मनेनमः ॥ अंतरात्मनेन० ज्ञानात्मने० प्राणात्मने० कालात्मनेनम० विद्यात्मनेनमः ॥ पूर्वादिदिक्षु ॥ जयायैनमः विजयायैनमः अजितायैनमः अपराजितायै नित्यायै० विनाशिन्यै० दोग्ध्र्यैनमः अघोरायैनमः मंगलायनमः अपारशक्तिकमलासनायैनमः ॥ इतिपीठपूजा ॥ अस्यश्रीप्राणप्रतिष्ठामंत्रस्यब्रह्मविष्णुमहेश्वराऋषयः ॥ ऋग्यजुःसामाथर्वाणिछंदांसि ॥ पराप्राणशक्तिर्देवता॥ आं बीजम् ॥ ह्रींशक्तिः ॥ क्रौंकीलकम् ॥ श्रीमदनंतस्यप्राणप्रतिष्ठापनेविनि० ॥ ॐ आंह्रींक्रौंअंयंरंलंवंशंषंसंहंळंक्षंअः क्रौंह्रीं आंअनंतस्यप्राणाइहप्राणाः ॥ ॐ आंह्रीं०अनंतस्यजीवइहस्थितः ॥ ॐ आंह्रींक्रौं० अनंतस्यसर्वेंद्रियाणि वाङ्मनस्त्वक्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राणपाणिपादपायूपस्थानीहागत्यसुखंचिरंतिष्ठंतुस्वाहा ॥ असुनीते० चत्वारिवाक्० गर्भाधानादिसंस्कारसिद्ध्यर्थंपंचदशप्रणवावृत्तीःकरिष्ये ॥ ॐ ॐ० १५ ॥ ॥ रक्तांभोधि० परानः ॥ अथानंतपूजा ॥ ततस्तुमूलमंत्रेणनमस्कृत्यजनार्दनम् ॥ नवाभ्रपल्लवाभासंपिंगलश्मश्रुलोचनम् ॥ पीतांबरधरंदेवंशंखचक्रगदाधरम् ॥ [1]अलंकृतंसमुद्रस्थंविश्वरूपंविचिंतये ॥ ध्यायामि ॥ आगच्छानंतदेवेशतेजोराशेजगत्पते ॥ [2]इमांमयाकृतांपूजांगृहाणपुरुषोत्तम ॥ सहस्रशीर्षेत्यावाहनम् ॥ नानारत्नसमायुक्तंकार्तस्वरविभूषितम् ॥ आसनंदेवदेवेशगृहाणपुरुषोत्तम ॥ पुरुषएवेदमित्यासनम् ॥ गंगादिसर्वतीर्थेभ्योमयाप्रार्थनयाहृतम् ॥ तोयमेतत्सुखस्पर्शंपाद्यार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ एतावानस्येतिपाद्यम् ॥ अनंतानंतदेवेशअनंतफलदायक ॥ अनंतानंतरूपोसिगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते॥त्रिपादूर्ध्वमित्यर्घ्यम् ॥ गं

---

[1] प्रसन्नवदनंविष्णुमित्यपिपाठः । [2] क्रियमाणांमयेतिचपाठः ।

गोदकंसमानीतंसुवर्णकलशेस्थितम्॥आचम्यतांहृषीकेशप्रसीदपुरुषोत्तम॥तस्माद्विराळेत्याचमनीयम्॥अनंतगुणरूपायविश्वरूपधरायच॥ नमोमहात्मदेवायअनंतायनमोनमः ॥ यत्पुरुषेणेतिस्नानम् ॥ ततःपंचामृतस्नानम् ॥ सुरभेस्तुसमुत्पन्नंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ पयोददामिदेवेशस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ आप्यायस्वेतिपयःस्नानम् ॥ चंद्रमंडलसंकाशंसर्वदेवप्रियंहियत् ॥ ददामिदधिदेवेशस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ दधिक्राव्णोअकारिषमितिदधिस्नानम् ॥ आज्यंसुराणामाहारआज्यंयज्ञेप्रतिष्ठितम् ॥ आज्यंपवित्रंपरमंस्नाना० ॥ घृतंमिमिक्षेइतिघृतस्नानम् ॥ सर्वौषधिसमुत्पन्नंपीयूषसदृशंमधु ॥ स्नानायतेमयादत्तंगृहाणपरमेश्वर ॥ मधुवातेतिमधु ॥ इक्षुदंडात्समुद्भूतांशर्करांमधुरांशुभाम् ॥ स्नानायतेमयादत्तांगृहाणपरमेश्वर ॥ स्वादुःपवस्वेतिशर्करास्नानम् ॥ शुद्धोदकस्नानंनाममंत्रैः ॥ पुरुषसूक्तेनअभिषेकः ॥ तप्तकांचनवर्णाभंकौशेयंचसुनिर्मितम् ॥ वस्त्रंगृहाणदेवेशलक्ष्मीयुक्तनमोस्तुते ॥ तंयज्ञमितिवस्त्रम् ॥ वस्त्रानंतरमाचमनीयम् ॥ दामोदरनमस्तेस्तुत्राहिमांभवसागरात् ॥ ब्रह्मसूत्रंसोत्तरीयंगृहाणपुरुषोत्तम ॥ यज्ञोपवीतंपरमम्० ॥ तस्माद्यज्ञादित्युपवीतानंतरंआचमनीयम् ॥ श्रीखंडंचंदनंदि० तस्माद्यज्ञात्सर्वहु० चंदनम्० अक्षताश्चसु० अक्षतान् ॥ माल्यादीनि० तस्मादश्वेतिपुष्पम् ॥ अथग्रंथिपूजा॥ श्रियैनमः ॥ मोहिन्यै०पद्मिन्यै०महाबलायै०अजायै०मंगलायै०वरदायै०शुभायै०जयायै०विजयायै०जयंत्यै०पापनाशिन्यै०विश्वरूपायै० सर्वमंगलायै० ॥ १४ ॥ इतिग्रंथिपूजा ॥ अथांगपूजा ॥ मत्स्यैनमः ॥ पादौपूजयामि ॥ कूर्माय० गुल्फौपू० वराहाय० जानुनीपू० नारसिंहाय० ऊरूपू० वामनाय० कटीपू० रामाय० उदरंपू० श्रीरामाय० हृदयंपू० कृष्णाय० मुखंपू० सहस्रशिरसेनमः शिरःपू० श्री

मदनंताय ० सर्वांगंपू० ॥ अथावरणपूजा ॥ अनंतस्यदक्षिणपार्श्वेरमायै० ॥ वामपार्श्वेभूम्यै० ॥ इतिप्रथमावरणम् ॥ आवरणदेवतामावाह्य ॥ हस्तंप्रक्षाल्यगंधपुष्पंतर्जनीमध्यमांगुष्ठैर्धृत्वामध्येशंखोदकंगृहीत्वामंत्रांतेशंखोदकंभूमौनिक्षिप्यपुष्पंदेवोपरिक्षिपेत् ॥ दयाब्धेत्राहि संसारसर्पान्मांशरणागतम् ॥ भक्त्यासमर्पयेतुभ्यंप्रथमावरणार्चनम् ॥ इतिमंत्रमुच्चार्यजलंत्यक्त्वापुष्पंदेवोपरिन्यसेदिति ॥ पूर्वादिक्रमेण ॥ वृद्धोल्काय० महोल्काय० शतोल्काय० सहस्रोल्काय० दयाब्धेत्राहि० द्वितीयावरणार्चनम् ॥ २ ॥ तथैव ॥ वासुदेवाय० संकर्षणाय०॥ प्रद्युम्नाय० अनिरुद्धाय० दयाब्धेत्राहि० तृतीयावरणार्चनम् ॥ ३ ॥ प्राच्यादिक्रमेणकेशवाय० नारायणाय० माधवाय० गोविंदाय० विष्णवे० मधुसूदनाय० त्रिविक्रमाय० वामनाय० श्रीधराय० हृषीकेशाय० पद्मनाभाय० दामोदराय० दयाब्धेत्राहि० चतुर्थावरणार्चनम्॥४॥पूर्वादिक्रमेण॥मत्स्याय०कूर्माय०वराहाय०नारसिंहाय०वामनाय०रामाय०श्रीरामाय०कृष्णाय०बौद्धाय०कल्किने०अनंताय० विश्वरूपिणे०दयाब्धेत्राहि०पंचमावरणार्चनम्॥५॥पूर्वस्यां अनंताय०दक्षिणस्यां ब्रह्मणेन० पश्चिमायांवायवे०उरस्यां ईशानाय० अग्नेय्यां वारुण्यै० नैर्ऋत्यां गायत्र्यै० वायव्याम् भारत्यै० ईशान्याम्० गिरिजायै० अग्रे गरुडाय० वामेसुपुण्याय० दक्षिणे ॥ दयाब्धेत्राहि० षष्ठंह्यावरणार्चनम् ॥ पूर्वादिक्रमेण इंद्राय० अग्नये० यमाय० निर्ऋतये० वरुणाय० वायवे० सोमाय० ईशानाय० दयाब्धेत्रा० सप्तमावरणार्चनम् ॥ ७ ॥ आग्नेय्याम्० शेषाय० नैर्ऋत्यां विष्णवे० वायव्यां विधये० ईशान्यां प्रजापतये० दयाब्धेत्राहि० अष्टमावरणार्चनम् ॥ ८ ॥ आग्नेय्यां गणपतये० नैर्ऋत्यां सप्तमातृभ्यो० वायव्यां० दुर्गायै० ईशान्यां क्षेत्राधिपतये० दयाब्धेत्राहि० नवमावरणा

र्चनम् ॥ ९ ॥ मध्ये ब्रह्मणेन० ॥ भास्कराय० शेषाय० सर्वव्यापिने० ईश्वराय० विश्वरूपा० महाकायाय० सृष्टिकर्त्रे० कृष्णाय० हरये शिवाय० स्थितिकारकाय० अंतकाय० दयाब्धेत्राहि० दशमावरणार्चनम् ॥ १० ॥ शौरये० वैकुंठाय० महाबलाय० ॥ पुरुषोत्तमाय० अजाय० पद्मनाभाय० मंगलाय० हृषीकेशाय० अनंताय० कपिलाय० शेषाय० संकर्षणाय० हलायुधाय० तारकाय० सीरपाणये० बलभद्राय० दयाब्धेत्राहि० एकादशावरणार्चनम् ॥ ११ ॥ माधवाय० मधुसूदनाय० अच्युताय० अनंताय० गोविंदाय० विजयाय० अपराजिताय० कृष्णाय० दयाब्धेत्राहि० द्वादशावरणार्चनम् ॥ १२ ॥ क्षीराब्धिशायिने० अच्युताय० भूम्याधाराय० लोकनाथाय० फणामणिविभूषणाय० सहस्रमूर्ध्ने० सहस्रार्चिषे० दयाब्धेत्राहि० त्रयोदशावरणार्चनम् ॥ १३ ॥ केशवादिचतुर्विंशतिनामभिःसंपूज्य ॥ दयाब्धेत्राहि० चतुर्दशावरणार्चनम्॥ १४ ॥ अथपत्रपूजा ॥ कृष्णाय० पलाशपत्रंसमर्पयामि ॥ विष्णवे० औदुंबरप० हरये० अश्वत्थप० शंभवे० भृंगराजप० ब्रह्मणे० जटाधारप० भास्कराय० अशोकप० शेषाय० कपित्थप० सर्वव्यापिने० वटपत्रम्० ईश्वराय० आम्रप० विश्वरूपिणे० कदलीप० महाकायाय० अपामार्गप० सृष्टिकर्त्रे करवीरप० स्थितिकर्त्रे० पुन्नागप० अनंताय० नागवल्लीप० ॥ १४ ॥ अथ पुष्पपूजा ॥ ॐ अनंताय० पद्मपुष्पंसमर्पयामि ॥ विष्णवे० जातीपु० केशवाय० चंपकपु० अव्यक्ताय० कह्लारपु० सहस्रजिते० केतकीपु० अनंतरूपिणे० बकुलपु० इष्टाय० शतपु० विशिष्टाय० पुन्नागपुष्पं० शिष्टेष्टाय० करवीरपु० शिखंडिने० धत्तूरपु० नहुषाय० कुंदपु०विश्वबाहवे०मल्लिकापु०महीधराय०मालतीपु०अच्युताय०गिरिकर्णिकापु० ॥ १४ ॥ अथअष्टोत्तरशतनामभिःपूजयेत् ॥ अनंताय०

अच्युताय० अद्भुतकर्मणेन० ॥अमितविक्रमाय० अपराजिताय० अखंडाय० अग्निनेत्राय० अग्निवपुषे० अदृश्याय० अत्रिपुत्राय० १० अनुकूलाय० अनाशिने० अनघाय० अप्सुनिलयाय० अहरहाय० अष्टमूर्तये० अनिरुद्धाय० अनिर्विंष्टाय० अचंचलाय० अब्दादिकाय० २० अचलरूपाय० अखिलधराय० अव्यक्ताय० अनुरूपाय० अभयंकराय० अक्षताय० अवपुषे० अयोनिजाय० अरविंदाक्षाय० अशनवर्जिताय० ३० अधोक्षजाय० अदितिपुत्राय० अंबिकापतिपूर्वजाय० अपस्मारनाशिने० अन्यायाय० अनादिनेन० अप्रमेयाय० अघशत्रवे० अमरारिघ्नाय० अनीश्वराय० ४० अजाय० अघोराय० अनादिनिधनाय० अमरप्रभवे० अग्राह्याय० अक्रूराय० अनुत्तमाय० अरूपाय० अह्नेन० अमोघाधिपतये० ५० अजाय० अक्षमाय० अमृताय० अघोरवीर्याय० अव्यंगाय० अविघ्नाय० अतींद्रियाय० अमित तेजसे० अमितये० अष्टमूर्तये० ६० आनिलाय० अवशाय० अणोरणीयसे० अशोकाय० अरविंदाय० अधिष्ठानाय० अमितनयनाय० अरण्यवासिने० अप्रमत्ताय० अनंतरूपाय० ७० अनलाय० अनिमिषाय० अस्त्ररूपाय० अग्रगण्याय० अप्रमेयाय० अंतकाय० अचिंत्याय० अपांनिधये० अतिसुंदराय० अमरप्रियाय० ८० अष्टसिद्धिप्रदाय० अरविंदप्रियाय० अरविंदोद्भवाय० अनयाय० अर्थाय० अक्षोभ्याय० अर्चिष्मते० अनेकमूर्तये० अनंतब्रह्मांडपतये० अनंतशयनाय० ९० अमराधिपतये० अनाधाराय० अनंतनाम्ने० अनंताश्रिये० अक्षराय० अमायाय० आश्रमस्थाय० आश्रमातीताय० अन्नादाय० आत्मयोनये० ॥ १०० अवनीपतये० अवनीधराय० अनादिने० आदित्याय० अमृताय० अपवर्गप्रदाय० अव्यक्ताय० अनंताय० १०८ ॥ इत्यष्टोत्तरशतनामपूजा ॥ दशांगंगुग्गुलूद्भूतंचंदनागुरुसंयुतम् ॥ सर्वेषामुत्तमंधूपंगृहाणसुरपू

जित ॥ यत्पुरुषंव्यदधुरितिधूपम् ॥ साज्यंचवर्तिसंयुक्तंवह्निनायोजितंमया ॥ दीपंगृहाणदेवेशत्रैलोक्यतिमिरापह ॥ ब्राह्मणोस्येतिदीपम् ॥ अन्नंचतुर्विधंस्वादुपयोदधिघृतैर्युतम् ॥ नानाव्यंजनशोभाढ्यंनैवेद्यंप्रतिगृ० ॥ चंद्रमामन० नैवेद्यम् ॥ नैवेद्यमध्येपानीयम् ॥ उत्तरापोशनार्थेतेदद्मितोयंसुवासितम् ॥ गृहाणसुमुखोभूत्वाअनंतायनमोनमः ॥ उत्तरापोशनम् ॥ मुखप्र० हस्तप्र० करोद्वर्त्तनकंदेवमयादत्तंहिभक्तितः ॥ चारुचंद्रप्रभंदिव्यंगृहाणजगदीश्वर ॥ करोद्वर्तनम् ॥ इदंफलमितिफलम् ॥ पूगीफलंमहद्दिव्यम् ॥ तांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ यानिकानीति ॥ नाभ्याआसी० ॥ प्रद० ॥ नमस्तेभगवन्भूयोनमस्तेधरणीधर ॥ नमस्तेसर्वनागेंद्रनमस्तेमधुसूदन ॥ सप्तास्येतिनमस्कारम् ॥ नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेगरुडध्वज ॥ नमस्तेकमलाकांतअनंतायनमोनमः ॥ यज्ञेनयज्ञमितिमंत्रपुष्पम् ॥ अथदोरकप्रार्थना ॥ अनंतायनमस्तुभ्यंसहस्रशिरसेनमः ॥ नमोस्तुपद्मनाभायनागानांपतयेनमः ॥ अनंतकामदःकामाननंतोमेप्रयच्छतु ॥ अनंतदोररूपेणपुत्रपौत्रान्प्रवर्धतुइतिप्रार्थ्यदोरकंगृहीत्वा ॥ अथदोरकबंधनमंत्रः ॥ अनंतसंसारमहासमुद्रमग्नंसमभ्युद्धरवासुदेव ॥ अनंतरूपेविनियोजयस्वह्यनंतसूत्रायनमोनमस्ते ॥ इतिबध्नीयात् ॥ अथजीर्णदोरकविसर्जनमंत्रः ॥ नमःसर्वहितार्थायजगदानंदकारक ॥ जीर्णदोरममुंदेवविसृजेहंत्वदाज्ञयाइतिविसृजेत् ॥ अथवायनमंत्रः ॥ गृहाणेदंद्विजश्रेष्ठवायनंदक्षिणायुतम् ॥ त्वत्प्रसादादहंदेवमुच्येयंकर्मबन्धनात् ॥ प्रतिगृह्णद्विजश्रेष्ठअनंतफलदायक ॥ पक्वान्नफलसंयुक्तंदक्षिणाघृतसंयुतम् ॥ वायनंद्विजवर्यायदास्यामिव्रतपूर्तये ॥ अथजीर्णदोकरदानमंत्रः ॥ अनंतःप्रतिगृह्णातिअनंतोवैददातिच ॥ अनंतस्तारकोभाभ्यामनंतायनमोनमः ॥ इतिदद्यात् ॥ ततोयथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ अनेनकृतपूजनेन

श्रीमदनंतःप्रीयताम् ॥ इतिपूजाविधिः ॥ अथकथा ॥ सूतउवाच ॥ पुरातुजाह्नवीतीरेधर्मोधर्मपरायणः ॥ जरासंधवधार्थायराजसूय
मुपाक्रमत् ॥ १ ॥ कृष्णेनसहधर्मोऽसौभीमार्जुनसमन्वितः ॥ यज्ञशालांप्रकुर्वीत[1]नानारत्नोपशोभिताम् ॥ मुक्ताफलसमाकीर्णामिंद्रालय
समप्रभाम् ॥ २ ॥ यज्ञार्थंभूपतीन्सर्वान्समानीयप्रयत्नतः ॥ ३ ॥ गांधारीतनयोराजातदानींनृपनंदनः ॥ दुर्योधनइतिख्यातःसमा
गच्छन्मखालयम् ॥ ४ ॥ दृष्ट्वादुर्योधनस्तत्रप्रांगणंजलसन्निभम् ॥ ऊर्ध्वंकृत्वातुवस्त्राणितत्रागच्छच्छनैःशनैः ॥ ५ ॥ स्मितवक्त्राश्च
तंदृष्ट्वाद्रौपद्यादिवरांगनाः ॥ दुर्योधनस्ततोगच्छञ्जलमध्येपपातह ॥ ६ ॥ पुनःसर्वेनृपाश्चैवऋषयश्चतपोधनाः ॥ [2]उपहासंचचक्रुस्ताद्रौ
पद्यादिसुलोचनाः ॥ ७ ॥ महाराजाधिराजोसौमहाक्रोधपरायणः ॥ विनिर्गतःस्वकं[3]राष्ट्रंमातुलेनवृतोनृपः ॥ ८ ॥ तस्मिन्कालेतुश
कुनिःप्रोवाचमधुरंवचः ॥ मुंचराजन्महारोषंपुरतःकार्यगौरवात् ॥ ९ ॥ द्यूतोपक्रमणेनैवसर्वराज्यमवाप्स्यसि ॥ गंतुमुत्तिष्ठराजेंद्रसत्र
स्यसदनंप्रति ॥ १० ॥ तथेत्युक्त्वामहाराजःसमागच्छन्मखालयम् ॥ विनिर्वृत्यमखंजग्मुर्नृपाःसर्वेस्वकंपुरम् ॥ ११ ॥ ततोदुर्योध
नोराजासमागत्यगजाह्वयम् ॥ आनीयपांडुपत्रांश्चधर्मभीमार्जुनान्वरान् ॥ १२ ॥ द्यूतारंभंचाकुरुतस्वराज्यंप्राप्तवांस्ततः ॥ द्यूतेनैव
जिताःसर्वेपांडवावीतकल्मषाः ॥ १३ ॥ ततोरण्यांतरेगत्वावर्ततेवनचारिणः ॥ ततोवृत्तांतमाकर्ण्यभ्रातृभिःसहपांडवम् ॥ १४ ॥
युधिष्ठिरंद्रष्टुमनाःकृष्णोऽगाज्जगदीश्वरः ॥ सूतउवाच ॥ अरण्येवर्तमानास्तेपांडवादुःखकर्शिताः ॥ १५ ॥ कृष्णंदृष्ट्वामहात्मानंप्राणि

---

[1] प्राकरोदित्यर्थः ।

[2] द्रौपद्याद्याःसर्वाःस्मितवक्त्राःसुलोचनाः इत्यपिपाठः ।

[3] गंतुमितिशेषः ।

पत्यतमब्रुवन् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अहंदुःखीहसंजातोभ्रातृभिःपरिवारितः ॥ १६ ॥ कथंमुक्तिर्भवेदास्माकमनंताद्दुःखसागरात् ॥ कं
देवंपूजयिष्यांमिराज्यंप्राप्स्याम्यनुत्तमम् ॥ १७ ॥ अथवाकिंव्रतंकुर्यांत्त्वत्प्रसादाद्भवेद्धितम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अनंतव्रतमस्त्येकंस
र्वपापहरंशुभम् ॥ १८ ॥ सर्वकामप्रदंनृणांस्त्रीणांचैवयुधिष्ठिर ॥ शुक्लपक्षेचतुर्दश्यांमासिभाद्रपदेभवेत् ॥ १९ ॥ तस्यानुष्ठानमा
त्रेणसर्वपापंव्यपोहति॥युधिष्ठिरउवाच॥कृष्णकोयमनंतेतिप्रोच्यतेयस्त्वयाविभो ॥२०॥ किंशेषनागआहोस्विदनंतस्तक्षकःस्मृतः ॥ परमा
त्माऽथवानंतउताहोब्रह्मगीयते॥२१॥कएषोऽनंतसंज्ञोवैतथ्यंमेब्रूहिकेशव॥कृष्णउवाच॥ अनंतइत्यहंपार्थममरूपंनिबोधतत्॥२२॥आदित्या
दिग्रहात्मासौयःकालइतिपठ्यते ॥ कलाकाष्ठामुहूर्तादिदिनरात्रिशरीरवान् ॥ २३ ॥ पक्षमासर्तुवर्षादियुगकालव्यवस्थया ॥ योयं
कालोमयाख्यातःसोनंतइतिकीर्त्यते ॥ २४ ॥ सोहंकृष्णोऽवतीर्णोत्रभूभारोत्तारणायच ॥ दानवानांवधार्थायवसुदेवकुलोद्भवम् ॥ २५ ॥
मांविद्धिसततंपार्थसाधूनांपालनायच ॥ अनादिमध्यनिधनंकृष्णंविष्णुंहरिंशिवम् ॥ २६ ॥ वैकुंठंभास्करंसोमंसर्वव्यापिनमीश्वरम् ॥
विश्वरूपंमहाकालंसृष्टिसंहारकारकम् ॥ २७ ॥ प्रत्ययार्थंमयारूपंफाल्गुनायप्रदर्शितम् ॥ पूर्वमेवमहाबाहोयोगिध्येयमनुत्तमम्॥२८॥
विश्वरूपमनंतंचयस्मिन्निंद्राश्चतुर्दश ॥ वसवोद्वादशादित्यारुद्राएकादशस्मृताः ॥ २९ ॥ सप्तर्षयःसमुद्राश्चपर्वताःसरितोद्रुमाः ॥ नक्षत्रा
णिदिशोभूमिःपातालंभूर्भुवादिकम् ॥ ३० ॥ माकुरुष्वात्रसंदेहंसोहंपार्थनसंशयः ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अनंतव्रतमाहात्म्यंविधिंवदविदां

---

१ त्वांवैप्राप्स्यामोराज्यमुत्तमंइत्यपिपाठः । २ आदित्यप्रचचारेणयइत्यपिपाठः ।

वर ॥ ३१ ॥ किंपुण्यंकिंफलंचास्यकिंदानंकस्यपूजनम् ॥ केनचादौपुराचीर्णमर्त्यैःकेनप्रकाशितम् ॥ ३२ ॥ एवंसविस्तरं[1]सर्वंब्रूह्यनंतव्रतं
मम ॥ कृष्णउवाच ॥ आसीत्पुराकृतयुगेसुमंतुर्नामवैद्विजः ॥ ३३ ॥ वसिष्ठगोत्रसंभूतेःसुरूपांसभृगोःसुताम् ॥ दीक्षानाम्नींचोपयेमेवे
दोक्तविधिनानृप ॥ ३४ ॥ तस्याःकालेनसंजातादुहितानंते[2]लक्षणा ॥ शीलानाम्नीसुशीलासावर्धतेपितृवेश्मनि ॥ ३५ ॥ माताचतस्याः
कालेनज्वरदाहेनपीडिता ॥ विनष्टासानदीतीरेययौस्वर्गंपतिव्रता ॥ सुमंतुस्तुततोन्यांवैधर्मपुंसःसुतांपुनः ॥ ३६ ॥ उपयेमेविधानेनकर्कशां
नामनामतः ॥ ३७ ॥ दुःशीलांकर्कशांचंडींनित्यंकलहकारिणीम् ॥ सापिशीलापितुर्गेहेगृहार्चनपराबभौ ॥ ३८॥ कुड्यस्तंभबहिर्द्वारदेहली
तोरणादिषु ॥ वर्णकैश्चित्रमकरोन्नीलपीतसितासितैः ॥ ३९ ॥ स्वस्तिकैःशंखपद्मैश्चअर्चयंतीपुनःपुनः॥ततःकालेबहुगतेकौमारवशवर्तिनी४०
एवंसावर्धतेशीलापितृवेश्मनिमंगला ॥ पित्राहृष्टातदातेनस्त्रीचिह्नायौवनेस्थिता ॥ ४१ ॥ तांदृष्ट्वाचिंतयामासवरानुगुणान्भुवि ॥ कस्मै
देयामयाकन्याविचार्येतिसुदुःखितः ॥ ४२ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुमुनिर्वेदविदांवरः ॥ कन्यार्थीचागतःश्रीमान्कौंडिन्योमुनिसत्तमः ॥ ४३ ॥
उवाचरूपसंपन्नांत्वदीयांतनयांवृणे ॥ पिताददौद्विजेंद्रायकौंडिन्यायशुभेदिने ॥ ४४ ॥ गृह्योक्तविधिनापार्थविवाहमकरोत्तदा ॥ मंगला
चाररनिर्घोषंतत्रकुर्वंतियोषितः ॥ ४५ ॥ ब्राह्मणाःस्वस्तिवचनंजयघोषंचबंदिनः ॥ निर्वर्त्यौद्वाहिकंसर्वंप्रोक्तवान्कर्कशांद्विजः ॥ ४६ ॥
सुमंतुरुवाच ॥ किंचिद्दायादिकंदेयंजामातुःपारितोषिकम् ॥ तच्छ्रुत्वाकर्कशाक्रुद्धाप्रोत्सार्यगृहमंडनम् ॥ ४७ ॥ पेटकेसुस्थिरंबद्ध्वास्व

---

[1] कृष्णेत्यपिपाठः ।   [2] नंददायिनीत्यपिपाठः ।

गृहंगम्यतामिति ॥ भोज्यावशिष्टचूर्णेनपाथेयंचचकारसा ॥ ४८ ॥ उवाचवित्तंनैवास्तिगृहेपश्ययदिस्थितम् ॥ तच्छुत्वाविमनाःपार्थसं
यतात्मामुनिस्तदा ॥ ४९ ॥ कौंडिन्योपिविवाह्यैनांपथिगच्छञ्छनैःशनैः ॥ शीलांसुशीलामादायनवोढांगोरथेनहि ॥ ५० ॥ ददर्शयमुनां
पुण्यांतामुत्तीर्यतटेरथम् ॥ संस्थाप्यावश्यकंकर्तुंगतःशिष्यान्नियुज्यवै ॥ ५१ ॥ मध्याह्नेभोज्यवेलायांसमुत्तीर्यसरित्तटे ॥ ददर्शशी
लासास्त्रीणांसमूहंरक्तवाससाम् ॥ ५२ ॥ चतुर्दश्यामर्चयंतंभक्त्यादेवंजनार्दनम् ॥ उपगम्यशनैःशीलापप्रच्छस्त्रीकदंबकम् ॥ ५३ ॥ आर्याः
किमेतन्मेब्रूतार्किनामव्रतमीदृशम् ॥ ताऊचुर्योषितस्तांतुशीलांशीलविभूषणाम् ॥ ५४ ॥ अनंतव्रतमेतद्धिव्रतेऽनंतस्तुपूज्यते ॥
साब्रवीदहमप्येतत्करिष्येव्रतमुत्तमम् ॥ ५५ ॥ विधानंकीदृशंतत्रकिंदानंकोत्रपूज्यते ॥ स्त्रियऊचुः ॥ शीलेसदन्नप्रस्थस्यपुन्नाम्नासंस्कृत
स्यच ॥ ५६ ॥ अर्धंविप्रायदातव्यमर्धमात्मनिभोजनम् ॥ शक्त्याचदक्षिणांदद्याद्वित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ ५७ ॥ कर्तव्यंचसरित्तीरे
सदानंतस्यपूजनम् ॥ शेषंकुशमयंकृत्वावंशपात्रेनिधायच ॥ ५८ ॥ स्नात्वानंतंसमभ्यर्च्यमंडलेदीपगंधकैः ॥ पुष्पैर्धूपैश्चनैवेद्यैर्ना
नापक्वान्नसंयुतैः ॥ ५९ ॥ तस्याग्रतोदृढंन्यस्यकुंकुमाक्तंसुदोरकम् ॥ चतुर्दशग्रंथियुतंगंधाद्यैरर्चयेच्छुभैः ॥ ६० ॥ ततस्तुदक्षिणेपुंसां

---

१ कौस्तुभेतु स्त्रियऊचुः ॥ कुर्यात्पूजांसरित्तीरेसदानंतस्यतूत्तमाम् ॥ गोचर्ममात्रंसंलिप्यमंडलंकारयेच्छुभम् ॥ तन्मध्येस्थापयेत्कुंभमव्रणंधातुमृन्मयम् ॥ तत्रपात्रंन्यसेद्धैमंराजतंताम्रवंशजम् ॥
पूजयेत्तत्रदेवेशंसदानंतफलप्रदम् ॥ सूत्रैरात्ममितैर्दोरैश्चतुर्दशाभिरावृतम् ॥ चतुर्दशग्रंथिभिस्तुसव्यवृत्तैःसुनिर्मितम् ॥ कुंकुमादिभिरक्तंचगंधाद्यैरर्चयेच्छुभैः ॥ ततःप्रस्थस्यपक्वान्नंपुंनाम्नसवृतंचतत् ॥
अर्धंविप्रायदातव्यमर्धमात्मानिभोजनम् ॥ ततस्तद्दक्षिणेपुंसांस्त्रीणांवामेकरेन्यसेत् ॥

स्त्रीणांवामेकरेन्यसेत् ॥ ६१ ॥ अनंतसंसारमहासमुद्रमग्नंसमभ्युद्धरवासुदेव ॥ अनंतरूपेविनियोजयस्वह्यनंतसूत्रायनमोनमस्ते ॥ ६२ ॥
अनेनदोरकंवद्ध्वाकथांश्रुत्वाहरेरिमाम् ॥ ध्यात्वानारायणंदेवमनंतंविश्वरूपिणम् ॥ ६३ ॥ भुक्त्वाचांतेव्रजेद्वेश्मभद्रेप्रोक्तंव्रतंतव ॥ कृष्णउ
वाच ॥ एवमाकर्ण्यराजेंद्रप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ ६४ ॥ सापिचक्रेव्रतंशीलाकरेवद्ध्वासुदोरकम् ॥ पाथेयमर्धंविप्रायदत्वाभुक्त्वास्वयंततः ॥
॥ ६५ ॥ पुनर्जगामसंहृष्टागोरथेनस्वकंगृहम् ॥ भर्त्रासहैवशनकैःप्रत्ययस्तत्क्षणादभूत् ॥ ६६ ॥ तेनानंतव्रतेनास्यवभौगोधनसंकुलम् ॥
गृहाश्रमंश्रियाजुष्टंधनधान्यसमन्वितम् ॥ ६७ ॥ आकुलंव्याकुलंरम्यंसर्वदातिथिपूजनैः ॥ सापिमाणिक्यकांचीभिर्मुक्ताहारैर्विभूषिता ॥
॥ ६८ ॥ देवांगनेवसंपन्नासावित्रीप्रतिमाभवत् (विचचारगृहेभर्तुःसमीपेसुखरूपिणी) कदाचिदुपविष्टायादृष्टोवद्धःसुदोरकः ॥ ६९ ॥ शी
लायाहस्तमूलेतुभर्त्रातस्याद्विजन्मना ॥ किमिदंदोरकंशीलेममवश्यायकल्पितम् ॥ ७० ॥ धृतंसुदोरकंत्वेतत्किमर्थंब्रूहितत्त्वतः ॥ शी
लोवाच ॥ यस्यप्रसादात्सकलाधनधान्यादिसंपदः ॥ ७१ ॥ लभ्यंतेमानवैश्चापिसोनंतोयंमयाधृतः ॥ शीलायास्तद्वचःश्रुत्वाभर्त्रातेनाद्विज
न्मना ॥७२॥ श्रीमदांधेनकौरव्यसाक्षेपंत्रोटितस्तदा॥कोनंतइतिमूढेनजल्पतापापकारिणा॥७३॥क्षिप्तोज्वालाकुलेवह्नौहाहाकृत्वाप्रधावती॥
शीलागृहीत्वातत्सूत्रंक्षीरमध्येसमाक्षिपत् ॥ ७४ ॥ तेनकर्मविपाकेनसाश्रीस्तस्यक्षयंगता ॥ गोधनंतस्करैर्नीतंगृहंदग्धंधनंगतम् ॥ ७५ ॥
यद्यथैवागतंगेहेतत्तथैवपुनर्गतम्॥ स्वजनैःकलहोनित्यंवंधुभि[1]स्ताडनंतथा॥७६॥अनंताक्षेपदोषेणदारिद्र्यंपतितंगृहे ॥ नकश्चिद्वदतेलोकस्ते

---

१ स्तर्जनमित्यपिपाठः ।

नसार्धंयुधिष्ठिर॥ ७७॥ शरीरेणातिसंतप्तोमनसाप्यतिदुःखितः ॥ निर्वेदंपरमंप्राप्तःकौंडिन्यःप्राहतांप्रियाम् ॥ ७८॥ कौंडिन्यउवाच ॥ शीले
ममेदमुत्पन्नंसहसाशोककारणम् ॥ येनातिदुःखमस्माकंजातःसर्वधनक्षयः ॥ ॥ ७९ ॥ स्वजनैःकलहोगेहेनकश्चिन्मांप्रभाषते ॥ शरीरेनि
त्यसंतापःखेदश्चेतसिदारुणः ॥ ८० ॥ जानासिदुर्नयःकोत्रकिंकृत्वासुकृतंभवेत् ॥ प्रत्युवाचाथतंशीलासुशीलाशीलमंडना ॥ ८१ ॥ शी
लोवाच ॥ प्रायोनंतकृताक्षेपपापसंभवजंफलम् ॥ भविष्यतिमहाभागतदर्थंयत्नमाचर ॥ ८२ ॥ एवमुक्तःसविप्रर्षिर्जगाममनसाहरिम् ॥ निर्वे
दान्निर्जगामाथकौंडिन्यःप्रयतोवनम् ॥ ८३ ॥ तपसेकृतसंकल्पोवायुभक्षोद्विजोत्तमः ॥ मनसाध्यायचानंतंक्वद्रक्ष्यामिचतंविभुम् ॥ ८४ ॥
यस्यप्रसादात्संजातमाक्षेपान्निधनंगतम् ॥ धनादिकंममातीवसुखदुःखप्रदायकम् ॥ ८५ ॥ एवंसंचिंतयन्सोथबभ्रामगहनेवने ॥ तत्रापश्य
न्महाचूतंपुष्पितंफलितंद्रुमम् ॥ ८६ ॥ वर्जितंपक्षिसंघातैःकीटकोटिसमावृतम् ॥ तमपृच्छद्द्विजोनंतःक्वचिद्दृष्टोमहातरो ॥ ८७ ॥ ब्रूहिसौ
म्यममातिवदुःखंचेतसिवर्तते ॥ सोब्रवीद्द्रुद्रनानंतःक्वचिद्दृष्टोमयाद्विज ॥ ८८ ॥ एवंनिराकृतस्तेनसजगामाथदुःखितः ॥ क्वद्रक्ष्यामीतिग
च्छन्सगामपश्यत्सवत्सकाम् ॥ ८९ ॥ वनमध्येप्रधावंतीमितश्चेतश्चपांडव ॥ सोब्रवीद्धेनुकेब्रूहियद्यनंतस्त्वयेक्षितः ॥ ९० ॥ गौरुवाचा
थकौंडिन्यनानंतंवेद्म्यहंद्विज ॥ ततोव्रजन्ददर्शाग्रेवृषभंशाद्वलेस्थितम् ॥ ९१ ॥ दृष्ट्वापप्रच्छगोस्वामिन्ननंतोवीक्षितस्त्वया ॥ वृषभस्तमु
वाचेदंनानंतोवीक्षितोमया ॥ ९२ ॥ ततोव्रजन्ददर्शाग्रेरम्यंपुष्करिणीद्वयम् ॥ अन्योन्यजलकल्लोलैर्वीचिपर्यंतसंगतम् ॥ ९३ ॥ छन्नंकमल

---

१ त्वयेत्यपिपाठः ।

कह्लारैःकुमुदोत्पलमंडितम् ॥ सेवितंभ्रमरैर्हंसैश्चक्रैःकारंडवैर्बकैः ॥ ९४ ॥ तेअपृच्छद्द्विजोनंतोयुवाभ्यामुपलक्षितः ॥ ऊचतुस्तेपुष्कारि
ण्यौनानंतोवीक्षितोद्विज ॥ ९५ ॥ ततोव्रजन्ददर्शाग्रेगर्दभंकुंजरंतथा ॥ तावप्युक्तोद्विजेनेत्थंनोतिताभ्यांनिवेदितम् ॥ ९६ ॥ एवंसपृच्छ
न्नष्टाशस्तत्रैवनिषसादह ॥ कौंडिन्योविह्वलीभूतोनिराशोजीवितेनृप ॥ ९७ ॥ दीर्घमुष्णंचनिःश्वस्यपपातभुविभारत ॥ प्राप्यसंज्ञामनंते
तिजल्पन्नुत्थायसद्विजः ॥९८॥ नूनंत्यक्ष्याम्यहंप्राणानितिसंकल्प्यचेतसि ॥ यावदुद्बधनंवृक्षेचक्रेतावद्युधिष्ठिर ॥ ९९ ॥ कृपयानंतदेवो
स्यप्रत्यक्षंसमजायत ॥ वृद्धब्राह्मणरूपेणइतएहीत्युवाचतम् ॥ १०० ॥ प्रगृह्यदक्षिणेपाणौगुहायांप्रविवेशतम् ॥ स्वांपुरींदर्शयामासदिव्य
नारीनरैर्युताम्॥१॥तस्यांनिविष्टमात्मानंदिव्यसिंहासनेशुभे ॥ पार्श्वस्थशंखचक्राब्जगदागरुडशोभितम् ॥२॥ दर्शयामासविप्रायविश्वरूप
मनंतकम् ॥ विभूतिभेदैश्चानंतैराजंतममितौजसम् ॥ ३ ॥ कौस्तुभेनविराजंतंवनमालाविभूषितम् ॥ तंदृष्ट्वादेवदेवेशमनंतमपराजितम् ॥
॥ ४ ॥ वंदमानोजगादोच्चैर्जयशब्दपुरःसरम् ॥ पापोहंपापकर्माहंपापात्मापापसंभवः ॥ ५ ॥ त्राहिमांपुंडरीकाक्षसर्वपापहरोभव ॥
अद्यमेसफलंजन्मजीवितंचसुजीवितम् ॥ ६ ॥ यत्तवांघ्र्यब्जयुगलेमन्मूर्धाभ्रमरायते ॥ तच्छ्रुत्वानंतदेवेशःप्राहसुस्निग्धयागिरा ॥ ७ ॥
माभैस्त्वंब्रूहिविप्रेंद्रयत्तेमनसिवर्तते ॥ कौंडिन्यउवाच ॥ मयाभूत्यवलिप्तेनत्रोटितोनंतदोरकः ॥ ८ ॥ तेनपापविपाकेनभूतिर्मेप्रलयंगता ॥
स्वजनैःकलहोगेहेनकश्चिन्मांप्रभाषते ॥९॥ निर्वेदाद्भ्रमितोऽरण्येतवदर्शनकांक्षया ॥ कृपयादेवदेवेशत्वयात्मासंप्रदर्शितः॥११०॥तस्यपाप

---

१ वेपमानइत्यपिपाठः ।

स्यमेशांतिकारुण्याद्वक्तुमर्हसि ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ तच्छुत्वानंतदेवेशउवाचद्विजसत्तमम् ॥ ११ ॥ भक्त्यासंतोषितोदेवःकिंनदद्या
द्युधिष्ठिर ॥ अनंतउवाच ॥ स्वगृहंगच्छकौंडिन्यमाविलंबंकुरुद्विज ॥ १२ ॥ चरानंतव्रतंभक्त्यानववर्षाणिपंचच ॥ सर्वपापविशुद्धा
त्माप्राप्स्यसेसिद्धिमुत्तमाम् ॥ १३ ॥ पुत्रपौत्रान्समुत्पाद्यभुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् ॥ अंतेमत्स्मरणंप्राप्यमामुपैष्यस्यसंशयम् ॥ १४ ॥
अन्यंचतेवरंदद्मिसर्वलोकोपकारकम् ॥ इदमाख्यानकवरंशीलानंतव्रतादिकम् ॥ १५ ॥ करिष्यतिनरोयस्तुकुर्वन्व्रतमिदंशुभम् ॥
सोचिरात्पापनिर्मुक्तःप्राप्नोतिपरमांगतिम् ॥ १६ ॥ गच्छविप्रगृहंशीघ्रंयथायेनागतोह्यसि ॥ कौंडिन्यउवाच ॥ स्वामिन्पृच्छामिते
ब्रूहिकिंचित्कौतूहलंमया ॥ १७ ॥ अरण्येभ्रमतादृष्टंतद्वदस्वजगद्गुरो ॥ यश्चूतवृक्षःकस्तत्रकागौःकोवृषभस्तथा ॥ १८ ॥ कम
लोत्पलकह्लारैःशोभितंसुमनोहरम् ॥ मयादृष्टंमहारण्येकिंतत्पुष्करिणीद्वयम् ॥ १९ ॥ कःखरःकुंजरःकोसौकोसौवृद्धोद्विजोत्तमः ॥ अनं
तउवाच ॥ सचूतवृक्षोविप्रोसौविद्यावेदविशारदः ॥ १२० ॥ विद्यानदत्ताशिष्येभ्यस्तेनासौतरुतांगतः ॥ यागौर्वसुंधरादृष्टापूर्वंसाबीज
हारिणी ॥ २१ ॥ वृषोधर्मस्त्वयादृष्टःशाद्वलेयःसमास्थितः ॥ [1]धर्माधर्मऽव्यवस्थानंतच्च[2]पुष्करिणीद्वयम् ॥ २२ ॥ ब्राह्मण्यौके
चिदप्यास्तांभगिन्यौतेपरस्परम् ॥ धर्माधर्मादियत्किंचित्तेनिवेदयतोमिथः ॥ २३ ॥ विप्रायनक्वचिद्दत्तमतिथौदुर्बलेपिवा ॥
भिक्षादत्तानचार्थिभ्यस्तेनपापेनकर्मणा ॥ २४ ॥ वीचिकल्लोलमालाभिर्गच्छतस्तेपरस्परम् ॥ खरःक्रोधस्त्वयादृष्टःकुंजरोमदउ

---

[1] यद्धर्माधर्मयोःपरस्परकरणेसतिऽव्यवस्थानंफलरूपेणऽव्यवस्थितिस्तत्रेत्यर्थः ।

[2] पुष्कारिण्या ।

च्यते ॥ २५ ॥ ब्राह्मणोसावनंतोहंगुहासंसारगह्वरम् ॥ इत्युक्त्वादेवदेवेशस्तत्रैवांतरधीयत ॥ २६ ॥ स्वप्नप्रायंतुतद्दृष्ट्वाततःस्वगृ
हमागतः ॥ कृत्वानंतव्रतंसम्यक्नववर्षाणिपंचच ॥ २७ ॥ भुक्त्वासर्वमनंतेनयथोक्तंपांडुनंदन ॥ अंतेचस्मरणंप्राप्यगतोनंतपुरेद्वि
जः ॥ २८ ॥ तथात्वमपिराजर्षेकथांशृण्वन्व्रतंकुरु ॥ प्राप्स्यसेचिंतितंसर्वमनंतस्यवचोयथा ॥ २९ ॥ यद्वैचतुर्दशेवर्षेफलंप्राप्तंद्विज
जन्मना ॥ ॥ वर्षैकेनतदाप्नोतिकृत्वासाख्यानकंव्रतम् ॥ ३० ॥ एतत्तेकथितंभूपव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ यत्कृत्वासर्वपापेभ्योमुच्यते
नात्रसंशयः ॥ ३१ ॥ येपिशृण्वंतिसततंपठ्यमानंपठंतिये ॥ तेपिपापविनिर्मुक्ताःप्राप्स्यंतिचहरेःपदम् ॥ ३२ ॥ संसारगह्वरगुहा
सुसुखंविहर्तुंवांछंतियेकुरुकुलोद्भवशुद्धसत्वाः ॥ संपूज्यचत्रिभुवनेशमनंतदेवंबध्नंतिदक्षिणकरेवरदोरकंते ॥ ३३ ॥ इतिअनंतव्रतकथास
माप्ता ॥ ॥ अथानंतव्रतोद्यापनम् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ त्वत्प्रसादाच्छ्रुतंकृष्णमयानंतव्रतंशुभम् ॥ इदानींब्रूहिमेनंतव्रतोद्यापनमुत्तमम् ॥
॥ कृष्णउवाच ॥ शृणुपांडववक्ष्यामिव्रतोद्यापनमुत्तमम् ॥ कृतेनयेनसफलंव्रतंभवतिनिश्चितम् ॥ आदौमध्येतथाचांतेव्रतस्योद्यापनंचरे
त् ॥ यदावित्तस्यचित्तस्यसंपत्तिःशुभकालता ॥ तदाचोद्यापनंकुर्याच्छुभलग्नेशुभेदिने ॥ चतुर्दशेतुवर्षेचमुख्यमुद्यापनंमतम् ॥ कायशु
द्धिंत्रयोदश्यामेकभुक्तादिनाचरेत् ॥ ततःप्रातश्चतुर्दश्यांस्नात्वादेशेशुचौशुचिः॥संकल्पयेदुपवासंदेशकालावनुस्मरन्॥ ततोनद्यांतडागेवाग
त्वासर्वौषधैस्तथा ॥ तिलकल्केनामलकैःस्नायान्मार्जनपूर्वकम् ॥ तीरेमंडपिकांकृत्वागृहेवापिसुशोभनाम् ॥ तन्मध्येह्युपविश्याथदेशका
लौस्मरेत्ततः ॥ गणेशंपूजायित्वाथपुण्याहंवाचयेद्द्विजैः ॥ आचार्यंचसपत्नीकंवरयेद्वेदपारगम् ॥ ब्रह्माणंचसदस्यंचऋत्विजश्चचतुर्दश ॥ सर्वा

न्वस्त्रैरलंकारैर्जलपात्रादिनाऽर्चयेत् ॥ विरच्यसर्वतोभद्रंमंडपांतस्तुमध्यगम् ॥ ब्रह्मादिदेवतास्तस्मिन्नावाह्यापिचपूजयेत् ॥ तन्मध्येपंकजेधान्यंय
थाशक्तिक्षिपेत्ततः ॥ सौवर्णंराजतंवापिताम्रजंवापिमृन्मयम् ॥ त[1]स्योपरिन्यसेत्कुंभमव्रणंसुनवंदृढम् ॥ तस्मिञ्जलंगंधपुष्पफलपल्लवमृत्तिकाः ॥
क्षिप्त्वारत्नंहिरण्यंचवस्त्रयुग्मेनवेष्टयेत् ॥ सौवर्णंराजतंताम्रंमृन्मयंवंशजंतथा ॥ पात्रंतदुपरिन्यस्यपट्टकूलादिकंशुभम् ॥ प्रसार्यतदुपर्यष्टदलंसु
चंदनेनच ॥ पद्मंविरच्यतन्मध्येऽनंतमूर्तिंविधायच ॥ पलेनवातदर्धेनमाषकेणापिवाकृताम् ॥ सौवर्णींरम्यायुक्तांशंखचक्रगदाब्जकाम् ॥ आवाह
नाद्युपचारैःपूजयेत्सुसमाहितः ॥ पंचामृतेनस्नपयेत्ततश्चवसनद्वयम् ॥ पट्टकूलादिकंपीतमर्पयित्वार्चयेद्व्रती ॥ गंधपुष्पैर्धूपदीपैर्नैवेद्यैश्चफला
दिभिः ॥ पुष्पैःसंपूजयेदंगान्यनंतस्यचनामभिः ॥ अनंतायनमःपादौगुल्फौसंकर्षणायच ॥ कालात्मनेजानुनीचजघनंविश्वरूपिणे ॥ कटी
वैविश्वनेत्रायमेढ्रंवैविश्वसाक्षिणे ॥ नाभिंतुपद्मनाभायहृदयंपरमात्मने ॥ कंठंश्रीकंठनाथायबाहूसर्वास्त्रधारिणे ॥ मुखंतुवाचस्पतयेचक्षुषीक
पिलायच ॥ ललाटेकेशवायेतिशिरःसर्वात्मनेतथा ॥ नमःपादौपूजयामीत्येवमादिप्रपूजयेत् ॥ एवंसंपूज्यविधिनारात्रौजागरणंचरेत् ॥ गीतवा
दित्रनृत्यादिपुराणश्रवणान्वितम् ॥ ततःप्रभातसमयेस्नात्वाचार्यादिभिःसह ॥ अनंतंपूजयेत्प्राग्वज्जुहुयात्प[2]श्चिमेततः ॥ कुंडेवास्थंडिलेकुर्या
दग्निस्थापनपूर्वकम् ॥ आज्यभागांतमाचार्यःस्वगृह्योक्तविधानतः ॥ ततोश्वत्थसमिद्भिस्तदलाभेऽन्याभिरेववा ॥ दधिमध्वाज्यदुग्धाक्तैस्ति
लैर्वापायसेनच ॥ आज्येनचप्रतिद्रव्यमष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ अष्टोत्तरशतंवाष्टाविंशतिंजुहुयात्क्रमात् ॥ अतोदेवेतिमंत्रेणत्रीणांवैनाममंत्रतः ॥

---

१ धान्यस्योपरि । २ मंडपस्यपश्चिमेभागेइत्यर्थः ।

प्रणवादिचतुर्थ्यंतनमोंतानंतनामतः ॥ नाममंत्रैश्चजुहुयाच्चतुर्दशभिरादरात् ॥ ॐ अनंतायस्वाहा ॐ कपिलाय० ॐ शेषाय० ॐ कालात्मने० ॐ अहोरात्राय० ॐ मासाय० अर्धमासाय ॐ षडृतुभ्यः० ॐ संवत्सराय० ॐ परिवत्सराय० ॐ उषसे० ॐ कलायै० ॐ काष्ठायै० ॐ मुहूर्ताय० समिदादिभिरेवंचप्रत्येकंजुहुयात्क्रमात् ॥ततःस्विष्टकृदादायपूर्णपात्रांतमाचरेत् ॥ जपेत्पुरुषसूक्तंतुस्मृत्वानंतंसुरोत्तमम्॥ पूर्णाहुतिंचजुहुयाद्धोमांतेविश्वमित्यृचा ॥ होमशेषंसमाप्याथकृत्वात्र्यायुषमेवच ॥ पूजयित्वाहरिंदेवमाचार्यंपूजयेत्ततः ॥ वस्त्रालंकारभूषाद्यैस्ततोधेनुंसमर्चयेत् ॥ पयस्विनींसुशीलांचवस्त्रालंकारभूषिताम् ॥ स्वर्णशृंगींरौप्यखुरांताम्रपृष्ठांसुशोभनाम् ॥ कांस्यदोहांरत्नपुच्छांनिष्ककंठींसवत्सकाम् ॥ गवांमंत्रेणसंपूज्यह्याचार्यायनिवेदयेत् ॥ गवामंगेषुतिष्ठंतिभुवनानिचतुर्दश ॥ यस्मात्तस्माच्छुभंमेस्यादिहलोकेपरत्रच ॥ गावोमेअग्रतःसंतुगावोमेसंतुपृष्ठतः ॥ गावोमेहृदयेसंतुगवांमध्येवसाम्यहम् ॥ मंत्रमेतंसमुच्चार्यवस्त्रालंकारभूषणैः ॥ तत्पत्नींपूजयित्वाथब्रह्माणंतोषयेत्ततः ॥ ऋत्विजःपूजयित्वाथतेभ्योदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ चतुर्दशैवकुंभांश्चपक्वान्नपरिपूरितान् ॥ वस्त्रोपवीतेदद्याच्चअनंतःप्रीयतामिति ॥ आचार्यादीन्भोजयित्वापूर्णतांवाचयेत्ततः ॥ अथानंतंविसृज्यापिगृह्णीयादाशिषस्ततः ॥ भक्तियुक्तोनमस्कृत्यब्राह्मणांस्तान्विसर्जयेत् ॥ ततोहृष्टोबंधुयुतोभुंजीयात्सुसमाहितः ॥ एवंकृतेऽनंतफलदातानंतोभवेन्नृणाम् ॥ इतिश्रीभ० अनंतव्रतोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ अथनष्टदोरकविधिः ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अनंतव्रतमाहात्म्यंकृत्स्नंकृष्णत्वयोदितम् ॥ भगवन्दोररूपेणभाग्यदोसिमहात्मनाम् ॥ दोरंप्रमादतोनष्टंयदिस्याद्विदितंजनैः ॥ तदाकिंकरणीयंस्याद्व्रतंत्रैलोक्यपावनम् ॥ कृष्णउवाच ॥ साधुपृष्टंत्वयाराज

न्वक्ष्यामिव्रतनिष्कृतिम् ॥ दोरेनष्टेमहान्दोषःप्रभवेद्व्रतिनामिह ॥ तस्मात्तद्दोषनाशार्थंप्रायश्चित्तंविधीयते ॥ गुरुंप्रदक्षिणीकृत्यनमस्कृत्यसमाहितः ॥ विज्ञाप्यदोरनाशंचकृत्वादोरंव्रतीततः ॥ हव्यवाहंप्रतिष्ठाप्यतस्मिन्ध्यात्वाहरिंपरम् ॥ आज्यमग्नावधिश्रित्यदद्याद्विप्रायचासनम् ॥ अष्टोत्तरशतंहुत्वामूलमंत्रेण[1]वैष्णवम् ॥ नाममंत्रेणतत्कृत्वाद्वादशाक्षरसंयुतम् ॥ केशवादिसकृद्धुत्वाप्रायश्चित्तंतुशक्तितः ॥ पूर्णाहुतिंततोहुत्वाहोमशेषंसमापयेत् ॥ व्रतच्छिद्रंजपच्छिद्रंयच्छिद्रंव्रतकर्मणि ॥ वचनाद्भूमिदेवानांसर्वंसंपूर्णतांव्रजेत् ॥ मंत्रहीनंक्रियाहीनंभक्तिहीनंजनार्दन ॥ यत्पूजितंमयादेवपरिपूर्णंतदस्तुमे ॥ आचार्यपूजनंकार्यंदक्षिणाद्यैर्नृपोत्तम ॥ एवंशांतिविधिंकृत्वापूर्ववद्व्रतमाचरत् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनप्रायश्चित्तंचरेत्सुधीः ॥ इतिभ० नष्टदोरकविधिः ॥ अथभाद्रपदशुक्लचतुर्दश्यांकार्तिक्यांवामाघ्यांवावैशाख्यांवाकदलीव्रतंहेमाद्रौविष्योत्तरे ॥ सापूर्वाह्णव्यापिनीग्राह्या ॥ अथ[2]रंभारोपणविधिः ॥ रंभावृक्षंरोपयित्वास्वहस्तेनचतंपुनः ॥ वर्षमेकंतुसंपूज्यउदकुंभेनसेचयेत् ॥ यावत्प्रसवपर्यंतंपूजयेच्चयथाविधि ॥ पूर्वस्यांप्रसवःसम्यगुत्तरस्यांतथैवच ॥ दक्षिणेपश्चिमेहानीरंभाप्रसवलक्षणम् ॥ ॥ अथकथा ॥ कृष्णउवाच ॥ अस्मिन्नेवदिनेपार्थशृणुब्रह्मसभातले ॥ देवलेनपुरागीतंदेवर्षिगणसंनिधौ ॥ कृपयापरयासम्यक्कदलीव्रतमुत्तमम् ॥ तत्तेहंसंप्रवक्ष्यामिलोकानुग्रहकारकम् ॥ नाकपृष्ठेपुरादेवैर्गंधर्वैर्यक्षकिंनरैः ॥ अप्सरोमरकन्याभिर्नागकन्याभिरर्चिता ॥ संसारासारतांज्ञात्वाकदलीनंदनेस्थिता ॥ शुक्लपक्षेचतुर्दश्यांमासिभाद्रपदेनृप ॥ देयमर्घ्यंवरस्त्रीभिःफलैर्नानाविधैस्तथा ॥ विरूढैःसप्तधान्यैश्चदीपालीरक्तचंदनैः ॥

---

[1] हविरितिशेषः ।

[2] अयंचहेमाद्र्यादिषुनोपलभ्यते ।

दधिदूर्वाक्षतैर्वस्त्रैर्नैवेद्यैर्घृतपाचितैः ॥ जातीफलैःपूगफलैर्लवंगकदलीफलैः ॥ तस्मिन्नहनिदातव्यंस्त्रीभीरम्याभिरप्यलम् ॥ मंत्रेणानेनचै
वार्घ्यंतच्छृणुष्वनराधिप ॥ चिंतयेत्वांचकदलिकंदलैःकामदायिनि॥ शरीरारोग्यलावण्यंदेहिदेविनमोस्तुते ॥ इत्थंयःपूजयेद्रंभांपुरुषोभक्ति
मान्नृप ॥ नारीवानग्निपाकान्नावर्णाश्चचतुरोपिवा ॥ तस्मिन्कुलेनहिभवेत्काचिन्नारीकुलाटनी ॥ दुर्गतादुर्भगाव्यंगीस्वैरिणीपापचारणी ॥
विलासिनीवावृषलीपुनर्भूःपुनरेवसा ॥ गणिकाफेरवारावाछलकर्मकरीखला ॥ भर्तृव्रताच्चचलितानकदाचित्प्रजायते ॥ भवेत्सौभाग्यसौ
ख्याढ्यापुत्रपौत्रश्रियावृता ॥ आयुष्मतीकीर्तिमतीजीवेद्वर्षशतंभुवि ॥ एतद्व्रतंपुराचीर्णगायत्र्यास्वर्गसंस्थया ॥ तथागौर्याचकैलासे
पौलोम्यानंदनेवने ॥ श्वेतद्वीपेतथालक्ष्म्याराधयाभुविमंडले ॥ अरुंधत्यादारुवनेस्वाहयामेरुपर्वते ॥ सीतयाचित्रकूटेचवेदवत्याहिमालये ॥
भानुमत्याकृतंपार्थनगरेनागसाह्वये ॥ श्रेष्ठव्रतमिदंभद्रभद्रंभाद्रपदेसिते ॥ याकरोतिनसादुःखैःकदाचिदभिभूयते ॥ उद्भिन्नकंद
लदलांकदलींमनोज्ञांयेपूजयंतिकुसुमाक्षतधूपदीपैः ॥ तेषांगृहेषुनभवंतिकदाचिदेवनार्योह्यनार्यचरिताविधवाविरूपाः ॥ इतिभावि
ष्योक्तंकदलीव्रतम् ॥ ॥ अथगुर्जराचारप्राप्तंकार्तिक्यांमाघ्यांवैशाख्यांवाकदलीव्रतम् ॥ तत्रकदलीपूजनम् ॥ मासपक्षाद्युल्लि
ख्यममपापनिर्मुक्त्युत्तमसिद्धिपुत्रपौत्रावैधव्येप्सितभोगधनधान्यप्राप्तयेउमामहेश्वरसहितकदलीपूजनमहंकरिष्ये ॥ तथाकलशाद्यर्चनं
चकरिष्ये ॥ कदल्यागच्छहेदेविसौभाग्यफलदायिनि ॥ रूपंदेहिजयंदेहियशोदेहिसुनिश्चितम् ॥ आगच्छवरदेदेविशंकरेणमहेश्वरि ॥
करिष्यमाणांपूजांमेगृहाणानुग्रहंकुरु ॥ आवाहनम् ॥ कार्तस्वरमयंदिव्यंनानामणिगणान्वितम् ॥ अधितिष्ठमहादेविशिवेनसहपार्व

ति ॥ आसनम् ॥ दूर्वाक्षतादिभिर्युक्तंस्वर्णपात्रेस्थितंजलम् ॥ पाद्यार्थंकल्पितंभक्त्यागृहाणपरमेश्वरि ॥ पाद्यम् ॥ अर्घ्यपात्रेस्थितंतोयंफलपुष्पसमन्वितम् ॥ अर्घ्यंगृहाणमेदेविभक्त्यादत्तंशिवप्रिये ॥ अर्घ्यम् ॥ कर्पूरोशीरसुरभिशीतलंविमलंजलम् ॥ गंगायास्तुसमानीतंगृहाणाचमनीयकम् ॥ आचमनीयम् ॥ गंगादिसर्वतीर्थेभ्यस्तोयंप्रार्थनयाहृतम् ॥ स्नानार्थंतेमयादेविगृहाणेदंसुरेश्वरि॥ स्नानम् ॥ यथारंभेविवृद्धिस्तेशाखादीनांसदाभवेत् ॥ तथावर्धयमांदेविसेचनात्पार्वतीप्रिये ॥ सेचनम् ॥ वस्त्रंशुभ्रमिदंदिव्यंकुंकुमाक्तंसुशोभनम् ॥ गृहाणाच्छादनंदेवितथाच्छादयमांसदा ॥ वस्त्रम् ॥ उपवीतम् ॥ कंचुकीमुपवस्त्रंचनानारत्नैःसमन्वितम् ॥ गृहाणत्वमंयादत्तंपार्वत्यैचनमोस्तुते ॥ कंचुकीम् ॥ उपवस्त्रम् ॥ गंगादिसर्वतीर्थेभ्योमयानीतंसुनिर्मलम् ॥ तोयमेतत्सुखस्पर्शंगृहाणाचमनीयकम् ॥ आचमनीयम् ॥ श्रीखंडंचंदनंदिव्यंगंधाढ्यंसुमनोहरम् ॥ विलेपनंगृहाणेदंरुद्राणीप्रियवल्लभे ॥ चंदनम् ॥ अक्षताश्चसुर० अक्षतान् ॥ हरिद्राकुंकुमम् ॥ सौभाग्यद्रव्याणि ॥ मालतीचंपकादीनिशतपत्रादिकानिच ॥ सुगंधीनिगृहाणत्वंपूजार्थंसुमनांसिच ॥ पुष्पाणि ॥ अगुरुंगुग्गुलुंधूपंदशांगंसुमनोहरम् ॥ गृहाणेमंतृप्तिकरंघ्राणस्यदयितंपरम् ॥ धूपम् ॥ चक्षुर्दंसर्वलोकानांतिमिरस्यनिवारणम् ॥ आर्तिक्यंकल्पितंभक्त्यागृहाणपरमेश्वरि ॥ दीपम् ॥ नानापक्वान्नसंयुक्तंरसैःषड्भिःसमन्वितम् ॥ नैवेद्यंविविधंभक्त्याकल्पितंत्वंगृहाणमे ॥ नैवेद्यम् ॥ कर्पूरैलालवंगादिनागवल्लीदलान्वितम् ॥ पूगीफलसमायुक्तंतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥ तांबूलम् ॥ इदंफलमितिफलम् ॥ हिरण्यगर्भेति दक्षिणाम् ॥ नीराजयामिदेवेशिभक्तानांभयनाशिनि ॥ देहिमेसर्वसौभाग्यंशिवेनसहितेनघे ॥ नीराजनम् ॥ यानिकानिचेतिप्रदक्षिणाम् ॥

आश्रयेदेवपत्नीनांपूजितेचश्रियास्वयम् ॥ सौभाग्यारोग्यमायुश्चदेहिरंभेनमोस्तुते ॥ नमस्कारम् ॥ त्वमिंद्राण्याःप्रियानित्यंशंकरस्याति
वल्लभा ॥ सतीनांकामदापूज्याकामान्मेपरिपूरय ॥ प्रार्थनाम् ॥ कदलिकामदायिन्येमेधायैतेनमोनमः ॥ रंभायैभूतिसारायैसर्वसौख्यप्र
देनमः ॥ यथायथातेप्रसवोवर्धतेकदलिध्रुवम् ॥ तथामनोरथानांमेप्रभवोवर्धतेस्वयम् ॥ कदलीदानमंत्रः ॥ इतिपूजनम् ॥ ॥ अथकथा ॥
युधिष्ठिरउवाच॥कृष्णकृष्णमहाबाहोसर्वविद्याविशारद॥अनाथनाथविश्वात्मन्दीनदैन्यनिकृंतन ॥ ॥ १ ॥ त्वमस्माकंपरोबंधुस्त्वमस्माकं
परःसखा ॥ त्वयाऽभिरक्षितानित्यंविचरामोत्रनिर्भयाः ॥ २ ॥ किंचित्पृच्छामिदेवेशकृपांकुरुवदस्वमे ॥ यद्गुह्यंसर्वधर्मेषुकृतेयस्मिन्मह
त्फलम् ॥ ३ ॥ सौभाग्यारोग्यदंपुण्यंधनधान्यविवर्धनम् ॥ अन्नाच्छादनपुत्रादिवर्धनंश्रीनिकेतनम् ॥ ४ ॥ तन्ममाचक्ष्व
भगवँल्लोकानामुपकारकम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ ५ ॥ यत्कृत्वासर्वदुःखेभ्योनारीमुच्येतसंक
टात् ॥ वस्त्रान्नपानविच्छित्तिर्नभवेत्तुकदाचन ॥ ६ ॥ पुरामामेत्यचैकांतेरुक्मिणीप्राणवल्लभा ॥ प्रणिपत्याब्रवीद्दीनासर्व
कामाप्तयेशुभा ॥ सौभाग्यंमेकथंदेवभवेज्जन्मनिजन्मनि ॥ सपत्नीनांश्रियंवीक्ष्यस्पृहामेजायतेप्रभो ॥ ८ ॥ इतिप्रियाया
वचनंश्रुत्वाहंतांसमब्रुवम् ॥ रंभाव्रतंकुरुष्वाशुसौभाग्यावाप्तयेशुभम् ॥ ९ ॥ कृतेयास्मिन्व्रतेदेविपरंसौभाग्यमा
प्स्यसि ॥ इतिश्रुत्वावचोदेवीरुक्मिणीमामभाषत ॥ १० ॥ रंभाव्रतंभवेत्कीदृक्कोविधिःकस्यपूजनम् ॥ केनचादौपुरा
चीर्णमर्त्यैंकेनप्रकाशितम् ॥ ११ ॥ रुक्मिण्याभाषितंश्रुत्वापुनरेवाहमब्रुवम् ॥ रंभाव्रतविधिंवक्ष्येशृणुदेवियथोदितम् ॥ १२ ॥ गोच

मेमात्रंसंलिप्यसर्वतोभद्रमंडलम् ॥ लिखेत्सम्यक्पंचवर्णैर्नीलपीतैःसितासितैः ॥ १३ ॥ ब्रह्माद्यादेवतास्तत्रस्थापयित्वाप्रपूजयेत् ॥
कलशोपरिसंस्थाप्यवैणवंपटलंशुभम् ॥ १४ ॥ उमामहेश्वरौतत्रमूलमंत्रेणपूजयेत् ॥ अथवास्वस्तिकंकृत्वापद्ममष्टदलंतुवै ॥ १५ ॥
ततःसाग्रांसपर्णांचसम्यग्वृत्तांसुशोभनाम् ॥ समूलांकदलींस्थाप्यपूजयेत्तांयथाविधि ॥ १६ ॥ उत्तमोदकमानीयसेचयेत्तांसमा
हितः ॥ यथारंभेविवृद्धिस्तेशाखादीनांसदाभवेत् ॥ १७ ॥ तथावर्धयमांदेविसेचनात्पार्वतीप्रिये ॥ सदायथातेप्रसवोवर्धतेकदलि
ध्रुवम् ॥ १८ ॥ तथामनोरथानांमेप्रभवोभवतुस्वयम् ॥ एवंसंपूज्यविधिवद्भक्तियुक्तेनचेतसा ॥ १९ ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्गीतवादित्रनिः
स्वनैः ॥ एवंयाकुरुतेनारीव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ २० ॥ भुक्त्वातुविविधान्भोगान्सौभाग्यंविंदतेध्रुवम् ॥ तस्मात्कुरुविधानेनयथो
क्तफलमाप्स्यसि २१ ॥ इतिश्रुत्वाविधानेनचकारव्रतमुत्तमम् ॥ अवापसकलंकामंमनसायदभीप्सितम् ॥ २२ ॥ अन्यच्चशृणुरा
जेंद्रव्रतस्यफलमुत्तमम् ॥ अत्याश्चर्यकरंपुंसांशृणुष्वावहितोभवान् ॥ २३ ॥ द्यूतेयदाजितापूर्वंकृष्णानीतासभांप्रति ॥ दुःशासने
नदुष्टेनद्रौपदीमुक्तमूर्धजा ॥ २४ ॥ आकृष्यमाणेवस्त्रेतुचित्तेमामस्मरत्तदा ॥ तूर्णं तत्रागतोराजन्द्रौपद्यास्त्राणनायवै ॥ २५ ॥ अ
दृश्योहंतुकृष्णायैव्रतंसमुपदिष्टवान्॥तदाकर्तुमशक्येतुव्रतेऽस्मिन्राजसत्तम ॥२६॥ रुक्मिण्याचरितंपूर्वंयदेतद्व्रतमुत्तमम् ॥ तस्यपुण्यफलं
दत्तंकृष्णायैराजसत्तम ॥ २७ ॥ तत्कालमेववस्त्राणांसमृद्धिरभवत्पुरा॥दुःशासनेनदुष्टेनआक्षिप्तेष्वंशुकेषुच ॥२८॥ प्रादुर्भूतानिवस्त्राणिनाना
वर्णानिभारत ॥ खिन्नोदुःशासनःपापोविररामांशुकग्रहात्॥२९॥ तावद्बभूवुर्वस्त्राणिकदलीगर्भवन्नृप॥इत्थंव्रतप्रभावोयंगुह्योपिकथितोमया ॥

कारयस्वविधानेनपूर्णकामोभविष्यसि ॥ ३० ॥ इतिकदलीव्रतकथासमाप्ता ॥ अथोद्यापनम् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कस्मिन्मासेतिथौकस्यामाचेरद्व्रतमुत्तमम् ॥ कदल्यभावेकिंकार्यंतन्ममाचक्ष्वकेशव ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कार्तिकेमाघमासेवावैशाखेचेतरेतथा ॥ पुण्येमासिप्रकुर्वीतपौर्णमास्यांशुभेदिने ॥ तिथिक्षयंवर्जयीतशुभायांसुसमाहितः ॥ यस्मिन्देशेनलभ्येतकदलीराजसत्तम ॥ सुवर्णस्यशुभांकृत्वातत्रपूजांसमाचरेत् ॥ यदिलभ्येतकदलीतामारोप्यप्रपूजयेत् ॥ यावत्तस्यांफलंतावत्सिंचेन्नीरेणभूपते ॥ फलेषु[1]पक्वजातेषुपश्चाद्विप्रान्समाह्वयेत् ॥ प्रभातेविमलेस्नात्वानद्यादौविमलेजले ॥ अहतेवाससीगृह्यकृत्वासंध्यादिकर्मच ॥ अरत्निमात्रंकृत्वातुस्थंडिलंवाग्यतःशुचिः ॥ अग्निंसंस्थाप्यविधिवत्तत्रहोमंसमाचरेत् ॥ शतमष्टोत्तरंविद्वान्तिलाज्याहुतिभिस्तथा ॥ एकाग्रचित्तःसंहृष्टःकृतीव्याहतिभिःपृथक् ॥ ब्रह्मादिदेवताभ्यश्चनाममंत्रैःपृथक्पृथक् ॥ आचार्यंचसपत्नीकंवस्त्राद्यैःपूजयेत्ततः ॥ धेनुंपयस्विनींवत्स[2]वस्त्रालंकारभूषिताम् ॥ स्वर्णशृंगींरौप्यखुरांकांस्यदोहनिकायुताम् ॥ ताम्रपृष्ठींरत्नपुच्छांनिष्ककंठींसघंटिकाम् ॥ अभ्यर्च्यवेदविदुषेआचार्यायनिवेदयेत् ॥ पादुकोपानहौछत्रमलंकाराद्यनेकशः ॥ यथाशक्तिप्रदेयावैव्रतस्यपरिपूर्तये ॥ दद्यात्ततश्चकदलींमंत्रेणानेनभूमिप ॥ कदल्यैकामदायिन्यैमेधायैतेनमोनमः ॥ रंभायैभूतिसारायैसर्वसौख्यप्रदेनमः ॥ इतिकदलीदानमंत्रः ॥ चतुर्विंशत्षोडशवायुग्मान्याहूयसंयतः ॥ वस्त्रालंकारगंधाद्यैःपूजयित्वातुभोजयेत् ॥ वायनानिचदेयानिवंशपात्रैस्तुशक्तितः ॥ दद्याच्चदक्षिणांसम्यग्यथाविभवसारतः ॥ अन्येभ्योपियथाशक्तिदद्याद

---

[1] पक्विमेष्वस्याइत्यपिपाठः । [2] युतांरत्नैःस्वलंकृतांइत्यापिपाठः ।

न्नंसुसंस्कृतम् ॥ क्षमापयित्वातान्राजन्व्रतस्यपरिपूर्णताम् ॥ वाचयित्वायथान्यायमच्छिद्रत्वंचभाषयेत् ॥ दीनानाथान्प्रतर्प्याथस्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ एवंयःकुरुतेराजन्कदलीव्रतमुत्तमम् ॥ भुक्त्वाचविविधान्भोगान्सौभाग्यंविंदतेध्रुवम् ॥ तस्मात्कुरुविधानेनयथोक्तफलमाप्स्यसि ॥ एवंनारीनरोवापियःकुर्यात्कदलीव्रतम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरेकदलीव्रतोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ अथपौर्णिमांतमासेनकार्तिककृष्णचतुर्दशीनरकचतुर्दशी ॥ तस्यांतिलतैलेनस्नानमुक्तंभविष्ये ॥ कार्तिकस्यासितेपक्षेचतुर्दश्यांविधूदये ॥ अवश्यमेवकर्तव्यंस्नानंनरकभीरुभिः॥दिनद्वयेविधूदयेचतुर्दशीसत्त्वे ॥पूर्वविद्धचतुर्दश्यांकार्तिकस्यसितेतरे॥पक्षेप्रत्यूषसमयेस्नानंकुर्यात्प्रयत्नतइतिनिर्णयदीपिकोक्तेः ॥ पूर्वदिनेअभ्यंगःकार्यःपरदिनएवेत्यन्ये ॥ दिनद्वयेचतुर्दश्यभावेतुचतुर्दश्यांचतुर्थयामेस्नानमितिदिवोदासनिबंधे ॥ स्मृतिदर्पणेपि॥चतुर्दशीयाश्वयुजस्यकृष्णास्वात्यृक्षयुक्ताहिभवेत्प्रभाते॥स्नानंसमभ्यर्च्यनरैस्तुकार्यंसुगंधतैलेनचविप्रयुक्तैः॥तैलेलक्ष्मीर्जलेगंगादीपावल्याश्चतुर्दशीं॥प्राप्येतिशेषः ॥प्रातःस्नानंतुयःकुर्याद्यमलोकंनपश्यतीतिब्राह्मोक्तेः।तथाकृष्णचतुर्दश्यामाश्विनेर्कोदयात्पुरा ॥ यामिन्याःपश्चिमेयामेतैलाभ्यंगोविशिष्यते।।मृगांकोदयवेलायांत्रयोदश्यांयदाभवेत्॥दर्शेवामंगलंस्नानंदुःखशोकभयप्रदमितिकालदर्शेत्रयोदशीनिषेधाच्च ॥ त्रयोदशीयदाप्रातःक्षयंयातिचतुर्दशी ॥ रात्रिशेषेत्वमावास्यातदाभ्यंगेत्रयोदशीतिचतुर्थयामेस्नानमुक्तम्॥ ज्योतिर्निबंधेनारदोपि ॥ इषासितेचतुर्दश्यामिंदुक्षयतिथावपि ॥ ऊर्जादौस्वातिसंयुक्तेतदादीपावलीभवेत् ॥ अत्रस्नानेविशेषउक्तोमदनरत्नेब्राह्मे ॥ अपामार्गमथोतुंबींप्रपुन्नाटमथापरम् ॥ भ्रामयेत्स्नानमध्येतुनरकस्यक्षयायवै ॥ अपामार्गस्यपत्राणिभ्रामयेच्छिरसोपरि ॥ ततश्चतर्पणं

कार्यैधर्मराजस्यनामभिः ॥ अमावास्याचतुर्दश्योःप्रदोषेदीपदानतः ॥ यममार्गांधकारेभ्योमुच्यतेकार्तिकेनरः ॥तथाब्राह्मे॥ ततःप्रदोषसमये दीपान्दद्यान्मनोरमान् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांमठेषुभवनेषुच ॥ प्राकारोद्यानवापीषुप्रतोलीनिष्कुटेषुच॥ मंदुरासुविविक्तासुहस्तिशालासुचैवहि ॥ विशेषांतरंलैंगे ॥ ततःप्रेतचतुर्दश्यांभोजयित्वातपोधनान् ॥ शैवान्विप्रांस्त्वथपराञ्छिवलोकेमहीयते ॥ दानंदत्वातुतेभ्यश्चयमलोकंनगच्छति॥तथानक्तभोजनमप्युक्तंतत्रैव॥नक्तंप्रेतचतुर्दश्यांयःकुर्यांच्छिवतुष्टये॥ततःक्रतुशतेनापिनाप्यतेपुण्यमीदृशम्॥ शिवरात्रौतथातस्यांलिंगस्यापिप्रपूजया ॥ अक्षयाल्लँभतेभोगाञ्छिवसायुज्यमाप्नुयात् ॥ अथसनत्कुमारसंहितोक्तनरकचतुर्दश्यादिदिनत्रयविधानम् ॥ वालखिल्याऊचुः ॥ पूर्वविद्धचतुर्दश्यामाश्विनस्यसितेतरे ॥ पक्षेप्रत्यूषसमयेस्नानंकुर्यात्प्रयत्नतः ॥ अरुणोदयतोन्यत्ररिक्तायांस्नातियोनरः ॥ तस्याब्दिकभवोधर्मोनश्यत्येवनसंशयः ॥ तथाकृष्णचतुर्दश्यामाश्विनेऽर्कोदयात्पुरा॥यामिन्याःपश्चिमेयामेतैलाभ्यंगोविशिष्यते॥ यदाचतुर्दशीनस्याद्विदिनेचेद्विधूदये ॥ दिनद्वयेभवेद्वापितदापूर्वैवगृह्यते ॥ बलात्काराद्धठाद्वापिशिष्टत्वान्नकरोतिचेत्॥ तैलाभ्यंगंचतुर्दश्यांरौरवंनरकंव्रजेत् ॥ तैलेलक्ष्मीर्जलेगंगादीपावल्याश्चतुर्दशीम् ॥ अपामार्गमथोतुंबींप्रपुन्नाटमथापरम् ॥ भ्रामयेत्स्नानमध्येतुनरकस्यक्षयायवै ॥ दिनत्रयंत्रिवारंचपठित्वामंत्रमुत्तमम् ॥ सितालोष्टसमायुक्तंसकंटकदलान्वितम् ॥ हरपापमपामार्गभ्राम्यमाणःपुनःपुनः॥ इष्टबंधुजनैःसार्धमेवंस्नानंसमाचरेत् ॥ ततोमंगलवासांसिपरिधायात्मभूषणम् ॥ कृत्वाचतिलकंदत्वाकार्तिकस्नानमाचरेत् ॥ स्नानांगतर्पणंकृत्वायमंसंतर्पयेत्ततः॥ यमायधर्मराजायमृत्यवेचांतकायच ॥ वैवस्वतायकालायसर्वभूतक्षयायच ॥ औदुंबरायदध्नायनीलायपरमेष्ठिने॥वृकोदरायचित्रायचित्रगुप्ता

यतेनमः॥चतुर्दशैतेमंत्राःस्युःप्रत्येकंचनमोन्विताः॥एकैकेनतिलैर्मिश्रान्दद्यात्त्रीनुदकांजलीन् ॥ यज्ञोपवीतिनाकार्यंप्राचीनावीतिनातथा[1]॥दे
वत्वंचपितृत्वंचयमस्यास्तिद्विरूपता॥जीवत्पितापिकुर्वीततर्पणंयमभीष्मयोः ॥ नरकायप्रदातव्योदीपःसंपूज्यदेवताः॥अत्रैवलक्ष्मीकामस्य
विधिःस्नानेमयोच्यते॥इषेभूतेचदर्शेंचकार्तिकप्रथमेदिने॥यदास्वातीतदाभ्यंगस्नानंकुर्याद्विधूदये॥ ऊर्जशुक्लद्वितियायां[2]यदिस्वातीभवेत्तदा
मानवोमंगलस्नायीनैवलक्ष्म्यावियुज्यते॥दीपैर्नीराजनादत्रसैषादीपावलिःस्मृता॥इंदुक्षयेपिसंक्रांतौरवौपातेदिनक्षये॥ अत्राभ्यंगोनदोषायप्रा
तःपापापनुत्तये॥माषपत्रस्यशाकेनभुक्तातस्मिन्दिनेनरः ॥ प्रेताख्यायांचतुर्दश्यांसर्वपापैःप्रमुच्यतइषासितचतुर्दश्यामिंदुक्षयातिथावपि ॥ ऊ
र्जादौस्वातिसंयुक्तेतदादीपावलिर्भवेत्॥कुर्यात्संलग्नमेतच्चदीपोत्सवंदिनत्रयम्॥आश्विनस्यासितेपक्षेत्रयोदश्यादिषुत्रिषु॥ क्रमात्पादैस्त्रिभिर्वि
ष्णुरग्रहीद्भुवनत्रयम् ॥ महाराजोवलिःप्रोक्तस्तुष्टेनहरिणाततः ॥परंयाचस्वभद्रंतेयद्यन्मनसिवर्तते॥इतिविष्णुवचःश्रुत्वावलिर्वचनमव्रवीत्॥
[3]आत्मार्थैंनचयाचेहंसर्वंदत्तंमयातव ॥ लोकार्थंयाचयिष्यामिशक्तश्चेद्देहिमेप्रभो ॥ मयायातेधरादत्तावामनच्छद्मरूपिणे ॥ त्रिभिःपादैस्त्रि
दिवसैःसाचाक्रांतायतस्त्वया ॥ तस्मादेतद्वलेराज्यमस्तुघस्रत्रयंहरे ॥ मद्राज्येदीपदानंयेभुविकुर्वंतिमानवाः ॥ तेषांगृहेतवस्त्रीयंसदातिष्ठ
तुसुस्थिरा ॥ ममराज्येगृहेयेषामंधकारः पतिष्यति ॥ [4]अलक्ष्मीसहितस्तेषामंधकारोऽस्तुसर्वदा ॥ चतुर्दश्यांतुयेदीपान्नरकायददंतिच ॥
तेषांपितृगणाःसर्वेनरकेनिवसंतिन ॥ वलिराज्यंसमासाद्ययैर्नदीपावलिःकृता ॥ तेषांगृहेकथंदीपाःप्रज्वलिष्यंतिकेशव ॥ वलिराज्येतुयेलो

---

[1] थवेतिपाठः।

[2] तिथौचस्वातियुग्मकेइत्यपिपाठः।

[3] आत्मार्थंकिंयाचनीयामित्यपिपाठः।

[4] लक्ष्मीसंतानांधकारःसदापततुतद्गृहेइत्यपिपाठः।

कालोकानुत्साहकारिणः ॥ तेषांगृहेसदाशोकःपतेदितिनसंशयः ॥ चतुर्दशीत्रयेराज्यंबलेरस्त्वित्यययोजयत् ॥ पुरावामनरूपेणप्रार्थयित्वाधरामिमाम् ॥ ददावतिथिरिंद्रायबलिंपातालवासिनम् ॥ कृत्वादैत्यपतेर्दत्तंहरिणातद्दिनत्रयम् ॥ तस्मान्महोत्सवंचात्रसर्वथैवहिकारयेत् ॥ महारात्रिःसमुत्पन्नाचतुर्दश्यांमुनीश्वराः॥अतस्तदुत्सवःकार्यःशक्तिपूजापरायणैः॥बलिराज्यंसमासाद्ययक्षगंधर्वकिन्नराः॥ औषध्यश्चपिशाचाश्चमंत्राश्चमणयस्तथा ॥ सर्वेएवप्रहृष्यंतिनृत्यंतिचनिशामुखे ॥ तत्तन्मंत्राश्चसिद्ध्यंतिबलिराज्येनसंशयः ॥ बलिराज्यंसमासाद्ययथालोकासुहर्षिताः ॥ तथातद्दिनमध्येपिजनाःस्युर्हर्षिताभृशम् ॥ तुलासंस्थेसहस्रांशौप्रदोषेभूतहर्षयोः ॥ उल्काहस्तानराःकुर्युःपितृणांमार्गदर्शनम् ॥ नरकस्थास्तुयेप्रेतास्तेपिमार्गंव्रतात्सदा ॥ पश्यंत्येवनसंदेहःकार्योत्रमुनिपुंगवाः ॥ आश्विनस्यासितेपक्षेभूतादितिथयस्त्रयः ॥ दीपदानादिकार्येषुग्राह्यामाध्याह्नकालिकाः ॥ यदिस्युःसंगवादर्वागेतेचातिथियस्त्रयः ॥ दीपदानादिकार्येषुकर्तव्याःपूर्वसंयुताः ॥ इतिश्रीसनत्कुमारसंहितायांकार्तिकमाहात्म्येनरकचतुर्दश्यादिदिनत्रयविधानंसंपूर्णम् ॥ इतिनरकचतुर्दशी ॥ अथकार्तिकशुक्लचतुर्दश्यांवैकुंठचतुर्दशीव्रतम्॥साचारुणोदयवतीग्राह्या ॥उपवासस्तुपूर्वदिने ॥ वर्षेवैहेमलंबाख्येमासिश्रीमतिकार्तिके॥शुक्लपक्षेचतुर्दश्यामरुणोदयसंभवे॥महादेवतिथौब्राह्मेमुहूर्तेमणिकर्णिके ॥ स्नात्वाविश्वेश्वरोदेव्याविश्वेश्वरमपूजयत् ॥ संक्षेपंज्योतिषस्तस्यप्रतिष्ठाख्यंतदाकरोत् ॥ स्वयमेवतदाऽऽत्मानंचरन्पाशुपतव्रतम् ॥ ततःप्रभातेविमलेकृत्वापूजांमहाद्भुताम् ॥ दंडपाणेर्महानाम्निवनेऽस्मिन्कृतपारणः ॥ श्रीमद्भवानीसदनंप्रविश्येदमनुत्तममितिसनत्कुमारसंहितोक्तेः ॥ ॥ अथकथा ॥ ॥ वालखिल्याऊचुः ॥ कार्तिकस्यसितेपक्षेचतुर्दश्यांसमागमत् ॥ वैकुंठेशस्तुवैकुंठा

द्वाराणस्यांकृतेयुगे ॥ १ ॥ रात्र्यांतुर्यांशशेषायांस्नात्वासौमणिकर्णिके ॥ गृहीत्वाहेमपद्मानांसहस्रंवैततोव्रजत् ॥ २ ॥ अतिभक्त्या
पूजयितुंशिवयासहितंशिवम् ॥ विधायपूजांविश्वेशेंततःपद्मैरपूजयत् ॥ ३ ॥ सहस्रसंख्यांकृत्वादावेकनाम्नाततःपरम् ॥ आरब्धंपूजनं
तेनशिवस्तद्भक्तिमैक्षत ॥ ४ ॥ एकंपद्मंपद्ममध्यान्निलीयात्तंहरेणतु ॥ ततःपूजितवान्विष्णुरेकोनंकमलंत्वभूत् ॥ ५ ॥ इतस्ततस्तेनदृ
ष्टंपद्मंतिष्ठतिनक्वचित् ॥ कमलेषुभ्रमोजातोऽथवानाममसुमेभ्रमः ॥ ६ ॥ क्षणंविचार्यसहरिर्नमेनामभ्रमोभवत् ॥ पद्मेष्वेवभ्रमोजातोविचार्यै
वंपुनःपुनः ॥ ७ ॥ सहस्रपद्मसंकल्पःपूजार्थंतुकृतोमया ॥ अर्च्यःकथंमहादेवएकोनकमलैर्मया ॥ ८ ॥ यद्यानेतुंगमिष्यामिभंगःस्या
दासनस्यतु[1] ॥ अतःपरंकिंविधेयंचिंतोद्विग्नोहरिस्तदा ॥ ९ ॥ एकोविचारउत्पन्नोहृदयेस्यमुनीश्वराः ॥ पुंडरीकाक्षइत्येवंमांवदंतिमु
नीश्वराः ॥ १० ॥ नेत्रंमेपद्मसदृशंपद्मार्थेंत्वर्पयाम्यहम् ॥ इतिनिश्चित्यमनासिदत्वातर्जनिकांसतु ॥ ११ ॥ नेत्रमध्यात्तदुत्पाट्यमहादे
वस्तुपूजितः ॥ ततोमहेश्वरस्तुष्टोवाक्यमेतदुवाचह ॥ १२ ॥ महादेवउवाच ॥ त्वत्समोनास्तिमद्भक्तस्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ राज्यंदत्तंत्रि
लोक्यास्तेभवत्वंलोकपालकः ॥ १३ ॥ अन्यद्वरयभद्रंतेवरंयन्मनसेप्सितम् ॥ अवश्यमेवदास्यामिनात्रकार्याविचारणा ॥ १४ ॥ मद्भक्ति
तुसमालंब्ययेद्विषंतिजनार्दनम् ॥ तेमद्द्वेष्यानराविष्णोव्रजेयुर्नरकंध्रुवम् ॥ १५ ॥ विष्णुरुवाच ॥ त्रैलोक्यरक्षाकरणंममादिष्टंमहेश्वर ॥
दुर्मदाश्चमहासत्वादैत्यामार्याःकथंमया ॥ १६ ॥ शिवउवाच ॥ एतत्सुदर्शनंचक्रंसर्वदैत्यनिकृंतनम् ॥ गृहाणभगवन्विष्णोमयातुभ्यंनिवे

---

[1] मेइत्यपिपाठः ।

दितम् ॥ १७ ॥ अनेनसर्वदैत्यानांभगवन्कदनंकुरु ॥ एवंचक्रंहरेर्दत्वाततोवचनमब्रवीत् ॥१८॥ शिवउवाच ॥ वर्षेचहेमलंबाख्येमासिश्रीम
तिकार्तिके ॥ शुक्लपक्षेचतुर्दश्यामरुणाभ्युदयंप्रति ॥ १९ ॥ महादेवतिथौब्राह्मेमुहूर्तेमणिकर्णिके ॥ स्नात्वावैश्वेश्वरंलिंगंवैकुंठादेत्यपू
जितम् ॥ २० ॥ सहस्रकमलैस्तस्माद्भविष्यतिममप्रिया ॥ विख्यातासर्वलोकेषुवैकुंठाख्याचतुर्दशी ॥ २१ ॥ अन्यंवरंप्रदास्यामिशृ
णुविष्णोवचोमम ॥ पूर्वरात्रेतुतेपूजाकर्तव्यासर्वजातिभिः ॥ २२ ॥ उपवासंदिवाकुर्यात्सायंकालेतवार्चनम् ॥ पश्चान्ममार्चनंकार्यमन्यथा
निष्फलंभवेत् ॥ २३ ॥ ग्राह्यातुहरिपूजायांरात्रिव्याप्ताचतुर्दशी ॥ अरुणोदयवेलायांशिवपूजांसमाचरेत् ॥ २४ ॥ सहस्रकमलैर्विष्णु
रादौयैःपूजितोनरैः ॥ पश्चाच्छिवःपूजितश्चेज्जीवन्मुक्तास्तएवहि ॥ २५ ॥ सायंस्नात्वापंचनदेबिंदुमाधवमर्चयेत् ॥ सहस्रनामभिर्विष्णोः
कमलैःसुमनोहरैः ॥ २६ ॥ मणिकर्ण्यांततःस्नात्वाविश्वेश्वरमथार्चयेत् ॥ सहस्रनामभिःपुष्पैर्जीवन्मुक्तास्तएवहि ॥ २७ ॥ स्नात्वायो
विष्णुकांच्यांचानंतसेनंसमर्चयेत् ॥ रुद्रकांच्यांततःस्नात्वाप्रणवेशंसमर्चयेत् ॥ २८ ॥ पृथिव्यांचश्रुतायेयेधर्माःप्रोक्तामहर्षिभिः ॥ सर्वेषां
फलमाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा ॥ २९ ॥ आदौस्नात्वावह्नितीर्थेयजेन्नारायणंततः ॥ रेतोदकेततःस्नात्वाकेदारेशंसमर्चयेत् ॥ ३० ॥ इहै
वार्थवतांनाथोभवेन्नास्त्यत्रसंशयः ॥ स्थलपद्मैस्त्वत्रपूजाकर्तव्याजलजक्षयात् ॥ ३१ ॥ आदौस्नात्वासूर्यपुत्र्यांवेणीमाधवमर्चयेत् ॥
जाह्नव्यांचततःस्नात्वासंगमेशंप्रपूजयेत् ॥ ३२ ॥ रक्तपद्मैःश्वेतपद्मैर्हरिंरुद्रंक्रमेणतु ॥ सर्वाःश्रियस्तस्यवश्याःसत्यंविष्णोमयोदितम् ॥
॥ ३३ ॥ मोक्षार्थंकाशिकामध्येतिष्ठतःशुभदायकौ ॥ बिंदुमाधवविश्वेशौजगदानंददायकौ ॥ ३४ ॥ नलभेत्पूजयित्वाकिंमोक्षंवि

श्वेश्वरंहरिम् ॥ विनायोहरिपूजांतुकुर्याद्रुद्रस्यचार्चनम् ॥ ३५ ॥ वृथातस्यभवेत्पूजासत्यमेतद्वचोमम ॥ एवंतस्मैवरंदत्वाथांतर्धा
नंययौशिवः ॥ ३६ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपूज्यौहरिहरावुभौ ॥ प्राप्तेकलियुगेघोरेशौचाचारविवर्जिते ॥ ३७ ॥ तत्त्वसंख्यैर्वर्षशतैर्गतैर्देवोमहे
श्वरः ॥ वाराणसीस्थलिंगानिपातालेसहिनेष्याति ॥ ३८ ॥ ततोद्विगुणवर्षैस्तुगंगावाराणसीतथा ॥ भविष्यातिचसादृश्यात्[1]ततोवैसुमुनी
श्वराः ॥ ३९ ॥ अंतर्हितायदाकाशीभविष्यातितदामुने ॥ नाशस्तुलिंगचिह्नानांनिष्प्रभाःसकलाजनाः ॥ ४० ॥ चतुर्दशाब्दंदुर्भिक्षंमहामा
रीसमुद्भवः ॥ गोवधश्चापिसर्वत्रमृत्तिकाभस्मसन्निभा ॥ ४१ ॥ गंगोत्तर्यांतुयाधारापतेद्भगीरथाश्रमे ॥ हरिद्वाराच्चवायव्येतस्यालोपोभवि
ष्यति ॥ ४२ ॥ भागीरथ्यांगतायांतुमर्कटीतंतुसन्निभाः ॥ भविष्यंतिजलेकीटास्तोयंनीलीनिभंतथा ॥ ४३ ॥ चतुर्वर्षसहस्रैस्तुशैलस्थाः
सर्वदेवताः ॥ सत्वंत्यक्त्वागमिष्यंतिमानसंचसरोवरम् ॥४४॥ गतेषुसर्वदेवेषुराजानोधैर्यविच्युताः ॥ पापिष्ठाश्चदुराचाराअनीतिपरिपीडिताः
॥ ४५ ॥ कलेरयुतवर्षाणिभविष्यंतियदाखग ॥ श्रौतमार्गस्यलोपोहिभविष्यतिनसंशयः ॥ ४६ ॥ तदालोकाभविष्यंतिमद्यपानपरायणाः॥
स्वल्पायुषःस्वल्पभाग्यानानारोगैश्चपीडिताः ॥ ४७ ॥ द्विजास्तुदक्षिणेदेशेवेदज्ञाःसंभवंतिच ॥ आनीयताऽछाककर्ताधर्मसंस्थापयिष्य
ति ॥४८॥ इतिसनत्कुमारसंहितायांकार्तिकमाहात्म्येवैकुंठचतुर्दशीकथासमाप्ता ॥ अथअमांतमासेनमाघकृष्णचतुर्दश्यांशिवरात्रिव्रतम् ॥
तच्चार्धरात्रव्यापिन्यांकार्यम्॥तदुक्तंनारदसंहितायाम्॥अर्धरात्रयुतायत्रमाघकृष्णचतुर्दशी॥शिवरात्रिव्रतं[2]तत्रसोश्वमेधफलंलभेत्॥ईशानसंहि

---

[1] त्परंतुइत्यपिपाठः।

[2] यःकुर्यादितिशेषः।

तायामपि ॥ माघकृष्णचतुर्दश्यामादिदेवोमहानिशि ॥ शिवोलिंगमभूत्तत्रकोटिसूर्यसमप्रभम् ॥ तत्कालव्यापिनीग्राह्याशिवरात्रिव्रतेतिथिः॥ माघकृष्णत्वंचात्रामांतमासपरत्वेन ॥ अतएवचतुर्दश्यांतुकृष्णायांफाल्गुनेशिवपूजनम् ॥ तामुपोष्यप्रयत्नेनविषयान्परिवर्जयेदितिसुमंतुवचनेपौर्णिमांतमासोप्युक्तः ॥ महानिशाच ॥ महानिशाद्वेघटिकेरात्रेर्मध्यमयामयोरितिदेवलोक्तेर्निशीथरूपैव ॥ एवंचार्धरात्रशब्दोपितत्परएव ॥ दिनद्वयेनिशीथव्याप्तावव्याप्तौवापरैवप्रदोषव्याप्तिलाभात् ॥ निशाद्वयेचतुर्दश्यांपूर्वात्याज्यापराशुभा ॥ आदित्यास्तमयेकाले अस्तिचेद्याचतुर्दशी ॥ तद्रात्रिःशिवरात्रिःस्यात्साभवेदुत्तमोत्तमेति ॥ त्रयोदशीयदादेविदिनेभुक्तिप्रमाणतः ॥ जागरेशिवरात्रिःस्यान्निशिपूर्णाचतुर्दशी ॥ प्रदोषव्यापिनीग्राह्याशिवरात्रेचतुर्दशी ॥ रात्रौजागरणंयस्मात्तस्मात्तांसमुपोषयेत् ॥ अहोरात्रव्रतंयच्चएकमेकातिथौगतम् ॥ तस्यामुभययोगिन्यामाचरेत्तद्व्रतंव्रतीतिकामिकाशिवरात्रिः शिवरहस्ये ॥ स्मृत्यंतरादिवचनाच्च ॥ नचपूर्वदिनेधिकव्याप्तिवशात्पूर्वैवेतिशंक्यम् ॥ एतस्यभूयसास्यात्सधर्मत्वमितिन्यायमात्रत्वेनवचनबाधकत्वायोगात् ॥ प्रत्युतनिरुक्तवचनैरेवतद्बाधाच्च ॥ पूर्वेदिनेनिशीथेपरदिनेप्रदोषेतदापूर्वैव ॥ अर्धरात्रात्पुरस्ताच्चेज्जयायोगोयदाभवेत् ॥ पूर्वविद्धैवकर्तव्याशिवरात्रिःशिवप्रिया ॥ इतिपाद्मेजयायोगस्यविहितत्वात् ॥ महतामपिपापानांदृष्टावैनिष्कृतिःपुरा ॥ नदृष्टाकुर्वतांपुंसांकुहूयुक्तांतिथिंशिवामितिस्कांदे दर्शयोगस्यनिंदितत्वाच्च ॥ यत्तुकालतत्त्वविवेचनेनव्यैर्दिनद्वयेनिशीथव्याप्तावेवपूर्वविद्धाविधायकान्युत्तरविद्धानिषेधकानिवचनानिसावकाशानीत्यु

---

१ शिवलिंगरूपोभूदित्यर्थः ।   २ अस्तमयइत्यर्थः ।

त्त्कापूर्वैवग्राह्येत्युक्तम् ॥ तन्नसमंजसम् ॥ निशाद्वयेचतुर्दश्यांपूर्वात्याज्यापराशुभेतिमाधवाद्युदाहृतकामिकवचनविरोधात् ॥ नचपूर्वविद्धाविधायकानामुत्तरविद्धानिषेधकानांविषयालाभइतिशंक्यम् ॥ प्रदोषनिशीथयोर्विरोधेनिशीथग्राह्यतायाउपोद्बलकत्वेनाविषयलाभस्यानुपदमेवोक्तत्वात्प्रदोषव्याप्तिलाभाच्च ॥ माघासितेभूतदिनंहिराजन्नुपैतियोगंयदिपंचदश्याः ॥ जयाप्रयुक्तांनतुजातुकुर्याच्छिवस्यरात्रिंप्रियकृच्छिवस्येतिहेमाद्रिमाधवाद्युदाहृतपुराणवचनादपिपरैव ॥ अस्मिन्व्रतेउपवासजागरणपूजानांफलसंबंधात् त्रयमपिप्रधानम् ॥ तथाचनागरखंडे ॥ उपवासप्रभावेणबलादपिचजागरात् ॥ शिवरात्रेस्तथातस्यांलिंगस्यापिप्रपूजया ॥ अक्षयांल्लभतेकामाञ्छिवसायुज्यमाप्नुयादिति ॥ इदंचव्रतंसंयोगपृथक्त्वन्यायेननित्यंकाम्यंच ॥ परात्परतरंनास्तिशिवरात्रिःपरात्परा ॥ नपूजयतिभक्तेशंरुद्रंत्रिभुवनेश्वरम् ॥ जंतुर्जन्मसहस्रेषुयुज्यतेनात्रसंशयः ॥इतिस्कांदे॥अकरणेप्रत्यवायश्रुतेर्नित्यम्॥शिवंचपूजयित्वायोजागर्तिचचतुर्दशीम् ॥ मातुःपयोधररसंनपिबेच्चकदाचनेतितत्रैवफलश्रुतेःकाम्यमिति॥पारणंचैतद्व्रतेस्कांदेतिथिमध्येतदंतेचोक्तम्॥उपोषणंचतुर्दश्यांचतुर्दश्यांतुपारणम्॥कृतैःसुकृतलक्षैश्चलभ्यतेयदिवानवा ॥ ब्रह्मांडोदरमध्येतुयानितीर्थानिसंतिवै ॥ संस्थितानिभवंतीहभूतायांपारणेकृते ॥ तिथ्यंतेपारणंकुर्याद्विनाशिवचतुर्दशीम् ॥ तथा॥कृष्णाष्टमीस्कंदषष्ठीशिवरात्रिस्तथैवच॥एताःपूर्वयुताःकार्यास्तिथ्यंतेपारणंभवेदिति ॥अनयोर्विरुद्धवचनयोर्व्यवस्थैवंमाधवेनोक्ता ॥ यामत्रयोर्ध्वगामिन्यांप्रातरेवहिपारणमिति ॥ वचनाद्यामत्रयमध्येचतुर्दशीसमाप्तौतिथ्यंतेतदुत्तरगामित्वेतुप्रातस्तिथिमध्येएवेति ॥ तिथिमध्यकालेमुख्यस्तदंसकालेगौणः ॥ उत्तरभावित्वादित्याहुः ॥ केचित्तुशक्तास्तिथ्यंतेअशक्तास्तिथिमध्येएवेत्यूचुःशिवरा

त्रिग्रहणंतुपूर्वविद्धाविधानार्थामिति ॥ वस्तुतस्तुसात्वस्तमयपर्यंतव्यापिनीचेत्परेहनि ॥ दिवैवपारणंकुर्यात्पारणेनैवदोषभागिति शिवरात्रिप्रकरणपठितकालादर्शादिलिखितवचनाद्दिवातिथिसमाप्तौतिथ्यंतेऽन्यथातन्मध्यएवेतिनिर्णयः ॥ अथव्रतविधिः ॥ मासपक्षाद्युल्लिख्य ममपापक्षयार्थमक्षयमोक्षभोगप्राप्त्यर्थंशिवरात्रिव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्यषोडशोपचारैःशिवपूजांकुर्यात् ॥ तत्रपूजा ॥ आगच्छदेवदेवेशमर्त्यलोकहितेच्छया ॥ पूजयामिविधानेनप्रसन्नःसुमुखोभव ॥ सहस्रशीर्षेत्यावाहनम् ॥ सदासनंकुरुप्राज्ञनिर्मलंस्वर्णनिर्मितम् ॥ भूषितंविविधैरत्नैःकुरुत्वंपादुकासनम् ॥ पुरुषएवेदमित्यासनम् ॥ गंगादिसर्वतीर्थेभ्योमयाप्रार्थनयाहृतम् ॥ तोयमेतत्सुखस्पर्शंपाद्यार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ एतावानस्येतिपाद्यम् ॥ गंधोदकेनपुष्पेणचंदनेनसुगंधिना ॥ अर्घ्यंगृहाणदेवेशभक्तिंमेह्यचलांकुरु ॥ त्रिपादूर्ध्वेत्यर्घ्यम् ॥ कर्पूरोशीरसुरभिशीतलंविमलंजलम् ॥ गंगायास्तुसमानीतंगृहाणाचमनीयकम् ॥ तस्माद्विराळेत्याचमनीयम् ॥ मंदाकिन्याःसमानीतंहेमांभोरुहवासितम् ॥ स्नानायतेमयाभक्त्यानारंस्वीक्रियतांविभो ॥ यत्पुरुषेणेतिस्नानम् ॥ वस्त्रंसूक्ष्मंदुकूलंचदेवानामपिदुर्लभम् ॥ गृहाणत्वमुमाकांतप्रसन्नोभवसर्वदा ॥ तंयज्ञमितिवस्त्रम् ॥ यज्ञोपवीतंसहजंब्रह्मणानिर्मितंपुरा ॥ आयुष्यंब्रह्मवर्चस्कमुपवीतंगृहाणमे ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वेत्युपवीतम् ॥ श्रीखंडंचंदनंदिव्यम्० ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋ० गंधम् ॥ माल्यादीनि० तस्मादश्वेतिपुष्पम् ॥ वनस्पतिरसोद्भूतो० यत्पुरुषम्० ॥ धूपम् ॥ साज्यंचवर्तिसंयुक्तंवह्निनायोजितंमया ॥ दीपंगृहाणदेवेशत्रैलोक्यतिमिरापह ॥ ब्राह्मणोस्येतिदीपम् ॥ नैवेद्यंगृह्यताम्० ॥ चंद्रमामनसइतिनैवेद्यम् ॥ पूगीफलमितितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ चक्षुर्दंसर्वलोकानांतिमिरस्यनिवारणम् ॥

आर्तिक्यंकल्पितंभक्त्यागृहाणपरमेश्वर ॥ नीराजनम् ॥ फलेनफलितम्० ॥ फलम् ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच ॥ तानि
तानिविनश्यंतिप्रदक्षिणपदेपदे ॥ नाभ्याआसीदितिप्रदक्षिणाम् ॥ मंत्रहीनंक्रियाहीनंभक्तिहीनंसुरेश्वर ॥ यत्पूजितंमयादेवपरिपूर्णं
तदस्तुमे ॥ सप्तास्यासन्निति नमस्कारम् ॥ सद्योजातमितिवामदेवायेतिवा ॥ यज्ञेनयज्ञमितिमंत्रपुष्पांजलिम् ॥ यस्यस्मृत्ये
तिप्रार्थना ॥ अथकालोत्तरेपूजाविधानम् ॥ स्कंदउवाच ॥ एवंविधानंभूतेशश्रुतंबहुविधंमया ॥ पूजांमंत्रविधानेनकथयस्वपदेपदे ॥
शिवउवाच ॥ श्रूयतांधर्मसर्वस्वंशिवरात्रौशिवार्चनम् ॥ व्रतेयेनविधानेनस्वर्गःपुण्येनकर्मणा ॥ कृत्वास्नानंशुचिर्भूत्वाधौतवस्त्रसम
न्वितः ॥ स्थापयेद्देवदेवेशंमंत्रैर्वेदसमुद्भवैः ॥ ततःपूजाप्रकर्तव्यापूर्वोक्तविधिनाततः ॥ नमोयज्ञजगन्नाथनमस्त्रिभुवनेश्वर ॥ पूजां
गृहाणमद्दत्तांमहेशप्रथमांपदे ॥ प्रथमप्रहरपूजा ॥ पूर्वेनंदीमहाकालौशृंगीभृंगीचदक्षिणे ॥ वृषस्कंदौपश्चिमेचदेशकालौतथोत्तरे ॥
गंगाचयमुनाचैवपार्श्वेचैवव्यवस्थिते ॥ नमोव्यक्तायसूक्ष्मायनमस्तेत्रिपुरांतक ॥ पूजांगृहाणदेवेशयथाशक्त्योपपादिताम् ॥ द्वितीयप्रहरे ॥
बद्धोहंविविधैःपाशैःसंसारभयबंधनैः॥पतितंमोहजालेमांत्वंसमुद्धरशंकर ॥ तृतीये ॥ चतुर्थेप्रहरेआद्यवत् ॥ नमःशिवायशांतायसर्वपापहरा
यच ॥ शिवरात्रौमयादत्तंगृहाणार्घ्यंप्रसीदमे ॥ प्रथमेप्रहरेऽर्घ्यमंत्रः ॥ मयाकृतान्यनेकानिपापानिहरशंकर ॥ गृहाणार्घ्यमुमाकांतशिवरात्रौ
प्रसीदमे ॥ द्वितीये ॥ दुःखदारिद्र्यभावैश्चदग्धोहंपार्वतीपते ॥ मांवैत्राहिमहादेवगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ तृतीये ॥ किंनजानासिदेवेशताव

---

१ यामेयामेइत्यर्थः ।

द्भक्तिंप्रयच्छमे ॥ स्वपादाग्रतलेदेवदास्यंदेहिजगत्पते ॥ चतुर्थे ॥ इतिकालोत्तरेशिवपूजासमाप्ता ॥ अथकथा ॥ सूतउवाच ॥ कैलास
शिखरासीनंदेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ पंचवक्त्रंदशभुजंत्रिनेत्रंशूलपाणिनम् ॥ १ ॥ पिनाकशोभितकरंखड्गखेटकधारिणम् ॥ कपालखट्वांगधरंनी
लकंठसुशोभितम् ॥ २ ॥ भस्मांगंव्यालशोभाढ्यमस्थिमालाविभूषितम् ॥ नीलजीमूतसंकाशंसूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ ३ ॥ क्रीडंतंचाशिवं
तत्रगणैश्चपरिवारितम् ॥ विसृज्यदेवताःसर्वास्तिष्ठंतंपरमेश्वरम् ॥४॥ तंदृष्ट्वादेवदेवेशंप्रहस्योत्फुल्ललोचनम् ॥ पार्वतीपरिपप्रच्छविनयावन
तास्थिता ॥ ५ ॥ पार्वत्युवाच ॥ कथयस्वप्रसादेनयद्गोप्यंव्रतमुत्तमम् ॥ श्रुतास्त्वयोक्तादेवेशव्रतानांनिर्णयाःशुभाः ॥ ६ ॥ तथावेदान
धर्मांश्चतीर्थधर्मास्त्वयोदिताः ॥ नास्तिमेनिश्चयोदेवभ्रांताहंचपुनःपुनः ॥७॥ तस्माद्वदस्वमेदेवेह्येकंनिःसंशयंव्रतम् ॥ व्रतानामुत्तमंदेवभुक्ति
मुक्तिप्रदायकम् ॥ ८॥ तदहंश्रोतुमिच्छामिकथयस्वममप्रभो ॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुदेवि[1]प्रवक्ष्यामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ ९ ॥ यन्न
कस्यचिदाख्यातंरहस्यंमुक्तिदायकम् ॥ येनैवकथ्यमानेनयमोपिविलयंव्रजेत् ॥ १० ॥ तदहंकथयिष्यामिशृणुष्वैकमनाःप्रिये ॥ [2]माघ
मासेकृष्णपक्षेअमायुक्ताचतुर्दशी ॥ ११ ॥ शिवरात्रिस्तुसाज्ञेयासर्वयज्ञोत्तमोत्तमा ॥ दानैर्यज्ञैस्तपोभिश्चव्रतैश्चविविधैरपि ॥ १२ ॥ नती
र्थैस्तद्भवेत्पुण्यंयत्पुण्यंशिवरात्रितः॥शिवरात्रिसमंनास्तिव्रतानामुत्तमंव्रतम्॥१३॥ज्ञानतोज्ञानतोवापिकृत्वामोक्षमवाप्नुयात्॥मृतास्तेनिरयं
यांतियैरेषानकृताक्वचित्॥१४॥कृतायैर्निरयंत्यक्त्वागतास्तेशिवसन्निधौ ॥ सर्वमंगलशीलाचसर्वामंगलनाशिनी ॥१५॥ भुक्तिमुक्तिप्रदाचैषा

---

१ परंगुह्यमित्यपिपाठः । २ मावांतेकृष्णपक्षेतुअविद्धायाचतुर्दशीइत्यपिपाठः ।

सत्यंसत्यंवरानने ॥ देव्युवाच ॥ कथंयमपुरंत्यक्त्वाशिवलोकेव्रजेन्नरः ॥ १६ ॥ एतन्मेमहदाश्चर्यंप्रत्यक्षंकुरुशंकर ॥ शंकरउवाच ॥ शृणुदे
वियथावृत्तांकथांपौराणिकींशुभाम् ॥ १७ ॥ यमशासनहंत्रींचाशिवस्थानप्रदायिनीम् ॥ कश्चिदासीत्पुरादेविनिषादो[1]जीवघातकः ॥ १८ ॥
प्रत्यंतदेशवासीचभूधरासन्नकेतनः ॥ सीमांतेससदातिष्ठन्कुटुंबपरिपालकः ॥ १९ ॥ तन्वापीनोधनुर्धारीश्यामांगःकृष्णकंचुकः ॥ बद्धगोधां
गुलित्राणःसदैवमृगयारतः ॥ २० ॥ एवंविधोनिषादोसौचतुर्दश्यादिनेशुभे ॥ व्यावहारिकैश्चद्रव्यार्थंदेवागारेप्ररोधितः ॥ २१ ॥ तेनापिदे
वताद्दृष्टाजनानांवचनंश्रुतम् ॥ उपवासव्रतीनांचजल्पतांशिवाशिवेतिच ॥ २२ ॥ दिनांतेतैस्तदामुक्तःप्रातर्द्रव्यंप्रदीयताम् ॥ ततोसौधनुरा
दायदक्षिणेनगतःस्वयम् ॥ २३ ॥ आगच्छन्सवनोद्देशेजनहासंचकारसः ॥ शिवाशिवकिमेतद्धैकुर्वंतिनगरेजनाः ॥ २४ ॥ वनेचरान्निरीक्षं
स्तुचतुर्दिक्षुइतस्ततः ॥ पदंचपदमार्गंचअन्विष्यन्सूकरान्मृगान्॥२५॥ इतश्चेतश्चधावन्वैआमिषेलुब्धमानसः ॥ वनंचपर्वतान्सर्वान्भ्रमित्वा
गिरिकंदराः ॥ २६ ॥ संप्राप्तंतेननोकिंचिन्मृगसूकरं[2]चित्तलम् ॥ निराशोलुब्धकोयावत्तावदस्तंगतोरविः ॥ २७ ॥ चिंतयित्वाजलो
पांते[3]जागरंजीवघातनम् ॥ संविधास्याम्यहंरात्रौनिश्चितंममजीवनम् ॥ २८ ॥ तडागसंनिधौगत्वातत्तीरेजालिमध्यतः ॥ आश्रमंकर्तुमारे
भेआत्मनोगुप्तिकारणात् ॥ २९ ॥ जालिमध्येमहालिंगंस्थितंस्वायंभुवंशुभम् ॥ विल्ववृक्षोमहान्दिव्योजालिमध्येचसंस्थितः ॥ ३० ॥
गृहीत्वातस्यपर्णानिमार्गशुद्ध्यर्थमक्षिपत् ॥ क्षिप्तानिदक्षिणेभागेनिपेतुर्लिंगमूर्धनि ॥ ३१ ॥ तस्यगंधंसमासाद्यलुब्धकस्यवरानने ॥

---

[1] निषादस्त्वामिषप्रियइत्यपिपाठः।
[2] तित्तिरमित्यपिपाठः।
[3] जागरंचिंतयित्वेत्यन्वयः।

नतिष्ठंतिमृगाःसर्वैशरघातभयात्तदा ॥ ३२ ॥ नदिवाभोजनंजातंसंरोधस्यप्रभावतः ॥ मृगान्निरीक्षतोरात्रौनिद्रानाशोप्यजायत ॥ ३३ ॥
जालिमध्येगतस्यास्यप्रथमःप्रहरोगतः ॥ ततोजलार्थमायाताहरिणीगर्भसंयुता ॥ ३४ ॥ यौवनस्थासुरूपाचस्तनपीनासुशो
भना ॥ निरीक्षंतीदिशःसर्वाभृशमुत्फुल्ललोचना ॥ ३५ ॥ लुब्धकेनापिसादृष्टाबाणगोचरमागता ॥ कृतंचबाणसंधानंतेनैकाग्रेणचेतसा ॥
॥ ३६ ॥ त्रोटयित्वाथपत्राणिप्रक्षिप्तानिशिवोपरि ॥ शिवेतिसंस्मरन्वादंशीतेनपरिपीडितः ॥ ३७ ॥ एतस्मिन्नंतरेदृष्टोहरिण्यालु
ब्धकस्तदा ॥ लुब्धकस्तुस्वरूपेणकृतांतइवतिष्ठति ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वातुतस्यसंधानंयमदंष्ट्रासमप्रभम् ॥ मृगीसादिव्ययावाचालुब्धकं
वाक्यमब्रवीत् ॥ ३९ ॥ मृग्युवाच ॥ स्थिरोभवमहाव्याधसर्वजीवनिकृंतन ॥ कथयस्वमहाबाहोकिमर्थंमांहनिष्यसि ॥
॥ ४० ॥ शिवउवाच ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वालुब्धकःप्राहतांमृगीम् ॥ लुब्धकउवाच ॥ समातृकंकुटुंबंमेक्षुधयापीड्यतेभृशम् ॥
॥ ४१ ॥ धनंवैमद्गृहेनास्तितेनत्वांहन्मिशोभने ॥ सूतउवाच ॥ यांमपूजाप्रभावेणजागरोपोषणेनच ॥ ४२ ॥ चतुर्थांशेनपापा
नांविमुक्तोलुब्धकस्तदा ॥ लुब्धकस्तुततोदृष्ट्वामृगींमानुषभाषिणीम् ॥ ४३ ॥ उवाचवचनंतांवैधर्मयुक्तमसंशयम् ॥ लुब्धकउवाच ॥
मयाहिघातिताजीवाउत्तमाधममध्यमाः ॥ ४४ ॥ नश्रुताईदृशीवाणीश्वापदानांकथंचन ॥ कस्मिन्देशेत्वमुत्पन्नाकस्मात्स्थानादिहागता ॥
॥ ४५ ॥ कथयस्वप्रयत्नेनपरंकौतूहलंहिमे ॥ मृग्युवाच ॥ शृणुत्वंलुब्धकश्रेष्ठकथयामितवाखिलम् ॥ ४६ ॥ आसंपूर्वमहंरंभास्वर्गेश

---

१ जातेत्यपिपाठः ।

क्रस्यचाप्सराः ॥ अनंतरूपलावण्यासौभाग्येनचगर्विता ॥ ४७ ॥ सौभाग्यमदपुष्टांगोदानवोबलगर्वितः ॥ मयैवचवृतोभर्ताहिरण्याक्षो
महासुरः ॥ ४८ ॥ तेनसार्धंमयाभुक्तंचिरकालंयथेप्सितम् ॥ एवंकालेगतोव्याधक्रीडंत्यामेऽसुरेणच ॥ ४९ ॥ एकदाप्रेक्षितुंनृत्यंशंक
रस्यगताग्रतः ॥ यावद्गच्छाम्यहंतत्रतावन्मांशंकरोब्रवीत् ॥ ५० ॥ क्वगतात्वंवरारोहेकेनवासंगताशुभे ॥ किंवासौभाग्यगर्वेणनाया
तामममंदिरम् ॥ ५१ ॥ सत्यंकथयशीघ्रंत्वंनोवाशापंददामिते ॥ शापभीत्यामयातत्रसत्यमुक्तंशिवाग्रतः ॥ ५२ ॥ शृणुदेव
प्रवक्ष्यामिशापानुग्रहकारक ॥ ममास्तिभर्ताविश्वेशदानवेंद्रोमहाबलः ॥ ५३ ॥ तेनसार्धंमयादेवक्रीडितंनिजमंदिरे ॥ तेनाहंनागशीघ्रंसृ
ष्टिसंहारकारक ॥ ५४ ॥ रुद्रस्तद्वचनंश्रुत्वासकोपोवाक्यमब्रवीत् ॥ मृगःकामातुरोनित्यंहिरण्याक्षोभविष्यति ॥ ५५ ॥ त्वंमृगीतस्य
भार्यावैभविष्यसिनसंशयः ॥ त्यं[1]कास्वर्गंतथादेवान्दानवंभोक्तुमिच्छसि ॥ ५६ ॥ तस्मात्त्वंनिर्जलेदेशेतृणाहाराभविष्यसि ॥ द्वा
दशाब्दानिभोभद्रेभविताशापएषते ॥ ५७ ॥ परस्परस्यशोकेनशापांतोपिभविष्यति ॥ अनुग्रहःपुनस्त्वेषशंकरेणकृतःस्वयम् ॥
॥ ५८ ॥ कदाचिद्दिव्याधवरोममसान्निध्यमाश्रितः ॥ बाणाग्रेतस्यसंप्राप्तापूर्वजन्मस्मरिस्यसि ॥ ५९ ॥ शंकरस्यतदारूपंदृष्ट्वा
मोक्षमवाप्स्यसि ॥ शंकरोनमयादृष्टोवसंत्यास्मिन्महावने ॥ ६० ॥ तेनदुःखमनुप्राप्तामांसमेदोविवर्जिता ॥ गर्भाक्रांताविशेषेणनव
ध्याचेतिनिश्चितम् ॥ ६१ ॥ सकुटुंबस्यतेनूनंभोजनंनभविष्यति ॥ आयास्यतिमृगीत्वन्यामार्गेणानेनलुब्धक ॥ ६२ ॥ पीनायौ

---

[1] यतइतिशेषः ।

वनससंपन्नाबहुमांसामदोद्धता ॥ भोजनंसकुटुंबस्यतयासद्योभविष्यति ॥ ६३ ॥ अथवान्योमृगोव्याधपानार्थंतुजलाशये ॥ आगमिष्य
तिप्रत्यूषेक्षुधार्तस्यनसंशयः ॥ ६४ ॥ गर्भंत्यक्तापुनःप्रातर्बालान्संदिश्यबंधुषु ॥ शपथैरागमिष्यामिसंदिश्यचसखीजनम् ॥ ६५ ॥ त
स्यास्तद्वचनंश्रुत्वाव्याधोविस्मयमागतः ॥ क्षणमेकंतथास्थित्वाव्याधोवचनमब्रवीत् ॥ ६६ ॥ नागमिष्यतिचेदन्यो[2]जीवस्त्वमपिगच्छसि ॥
क्षुधयापीडितोहंवैकुटुंबंचविशेषतः ॥ ६७ ॥ प्रातस्त्वयाममगृहमागंतव्यंयथायथम् ॥ शपथैश्चव्रजत्वंहियथामेप्रत्ययोभवेत् ॥ ६८ ॥
पृथिवीवायुरादित्यःसत्येतिष्ठंतिदेवताः ॥ पालनीयंततःसत्यंलोकद्वयमभीप्सुभिः ॥ ६९ ॥ तस्मात्सत्येनगंतव्यंभवत्यास्वगृहंप्रति ॥
तस्यतद्वचनंश्रुत्वागर्भार्तासामृगीतदा ॥ ७० ॥ चक्रेसत्यप्रतिज्ञांवैव्याधस्याग्रेपुनःपुनः ॥ मृग्युवाच ॥ द्विजोभूत्वातुयोव्याधवेदभ्रष्टोभिजा
यते ॥ ७१ ॥ स्वाध्यायसंध्यारहितःसत्यशौचविवर्जितः ॥ अविक्रेयाणांविक्रेताअयाज्यानांचयाजकः ॥ ७२ ॥ तस्यपापेनलिप्यामिय
द्यहंनागमंपुनः ॥ दुष्टबुद्धौतुयत्पापंधूर्तैर्वाग्रामकंटके ॥ ७३ ॥ नास्तिकेचविशीलेचपरदाररतेतथा ॥ वेदविक्रयणेचैवशवसूतकभो
जने ॥ ७४ ॥ तेनपापेनलिप्यामियद्यहंनागमंपुनः ॥ मृतशय्याप्रतिग्राहेमातापित्रोरपालके ॥ ७५ ॥ तेनपापेनलिप्यामियदि
नायामितेऽतिकम् ॥ दानंदातुंप्रवृत्तस्ययोंतरायकरोनरः[3] ॥ ७६ ॥ तेनपापेनलिप्यामियदिनायामितेगृहम् ॥ देवद्रव्यंगुरुद्रव्यंब्रह्मद्रव्यं
हरेत्तुयः ॥ ७७ ॥ तेनपापेनलिप्यामियदिनायामितेगृहम् ॥ दीपंदीपेनयःकुर्यात्पादंपादेनधावयेत् ॥ ७८ ॥ तेनपापेनलिप्यामियदिना

---

१ तवबाणस्यगोचरेइत्यपिपाठः । २ मृगइत्यपिपाठः । ३ तस्ययत्पापमितिशेषःएवमेवाग्रेपि ।

यामितेगृहम् ॥ भर्तारंस्वामिनंमित्रमात्मानंबालमेवच ॥ ७९ ॥ गांविप्रंचगुरुंनारींयोमारयतिदुर्मतिः ॥ तेनपापेनलिप्यामियदिनायामिते
गृहम् ॥ ८० ॥ अवैष्णवेचयत्पापंयत्पापंदांभिकेजने ॥ अजितेंद्रियेषुयत्पापंपरदोषानुकीर्तने ॥ ८१ ॥ कृतघ्नेचकदर्येचपरदाररतेतथा ॥
सदाचारविहीनेचपरपीडाप्रदायके ॥ ८२ ॥ परपैशुन्ययुक्तेचकन्याविक्रयकारके ॥ हैतुकेबकवृत्तौचकूटसाक्ष्यप्रदेतथा ॥ ८३ ॥ एतेषांपात
कंमह्यंयदिनायामितेगृहम् ॥ यत्पापंब्रह्महत्यायांपितृमातृवधेतथा ॥ ८४ ॥ तेनपापेनलिप्यामियदिनायामितेगृहम् ॥ यत्पापंलुब्धकानां
चयत्पापंगरदायिनाम् ॥ ८५ ॥ तेनपापेनलिप्यामियदिनायामितेगृहम् ॥ द्विभार्यःपुरुषोयस्तुसमदृष्ट्यानपश्यति ॥ ८६ ॥ तस्यपापेन
लिप्यामियदिनायामितेगृहम् ॥ सकृद्दत्वातुयःकन्यांद्वितीयायप्रयच्छति ॥ ८७ ॥ तेनपापेनलिप्यामियदिनायामितेगृहम् ॥ क
थायांकथ्यमानायामंतरंकुरुतेनरः ॥ ८८ ॥ तस्यपापेनलिप्यामियदिनायामितेगृहम् ॥ पतिनिंदापरोनित्यंवेदनिंदापरोहियः ॥ ८९ ॥
तस्यपापेनलिप्यामियदिनायामितेगृहम् ॥ यस्यसंग्रहणीभार्याब्राह्मणीचविशेषतः ॥ ९० ॥ तस्यपापेनलिप्यामियदिनायामिते
गृहम् ॥ प्रेतश्राद्धेतुयोभुंक्तेपतितेबहुयाजके ॥ ९१ ॥ असच्छास्त्रार्थनिपुणेपुराणार्थविवर्जिते ॥ मूर्खेपाखंडनिरतेक्रयविक्रयिके
द्विजे ॥ ९२ ॥ एतेषांपातकंमह्यंयदिनायामितेगृहम् ॥ एकाकीमिष्टमश्नातिभार्यापुत्रविवर्जितः ॥ ९३ ॥ आत्मजांगुणसंपन्नांसमानेसदृ
शेवरे ॥ नप्रयच्छतियःकन्यांनरोवैज्ञानदुर्बलः ॥ ९४ ॥ तेनपापेनलिप्यामियदिनायामितेगृहम् ॥ मृगीवाक्यंततःश्रुत्वालुब्धकोहृ
ष्टमानसः ॥ ९५ ॥ संहृत्यबाणंसंधानान्मुमोचहरिणींतदा ॥ तस्यामुक्तिप्रभावेणलिंगस्यापिप्रपूजनात् ॥ ९६ ॥ मुक्तोसौपातकौ

सर्वैस्तत्क्षणान्नात्रसंशयः ॥ द्वितीयेप्रहरेप्राप्तेमध्यरात्रेवरानने ॥ ९७ ॥ तस्मिन्नेवक्षणेप्राप्ताकामार्तामृगसुंदरी ॥ संत्रस्ताभयसंविज्ञाप
तिमन्वेष्यतीमुहुः ॥ ९८ ॥ जालिमध्येस्थितेनाथदृष्टासालुब्धकेनतु ॥ पुनर्वृक्षस्यपत्राणित्रोटयित्वाकरेणतु ॥ ९९ ॥ क्षिप्तानि
दक्षिणेभागेलिंगोपरिदिदृक्षया ॥ तस्यावधार्थंतेनाथोबाणोधनुषिसंधितः ॥ १०० ॥ तिष्ठंस्तत्रैकचित्तेनकुटुंबार्थंजिघांसया ॥ निरी
क्ष्यलुब्धकोयावद्बाणंतस्यांविमुंचाति ॥ १ ॥ तावन्मृग्याससंदृष्टोदृष्ट्वातांविह्वलाभवत् ॥ अद्यैवभगिनीमेहिलुब्धकेनविनाशिता ॥ २ ॥
ममाकिंजीवितव्येनतस्याःदुःखेनपीडिता ॥ वरोमृत्युर्नशोकोवैदृष्ट्वाव्याधंविशेषतः ॥ ३ ॥ एवंसंचिंत्यहरिणीलुब्धकंवाक्यमब्रवीत् ॥
॥ हरिण्युवाच ॥ धनुर्धरवरव्याधसर्वजीवनिकृंतन ॥ ४ ॥ देहिमेवचनंचैकंपश्चात्वंमांनिपातय ॥ आयाताहरिणीचैकामार्गेणानेन
लुब्धक ॥ ५ ॥ समायाताथवानैवसत्यंकथयसुव्रत ॥ तच्छुत्वालुब्धकस्तत्रविस्मितःक्षणमैक्षत ॥ ६ ॥ तस्यास्तुयादृशीवाणी
अस्याश्चैवतुतादृशी ॥ सैवेयमागतानूनंप्रतिज्ञापालनायच ॥ ७ ॥ अथवान्यासमायातायातयाकथितापुरा ॥ एवंसंचिंत्यमनसालुब्ध
कोवाक्यमब्रवीत् ॥ ८ ॥ लुब्धकउवाच ॥ शृणुत्वंमृगिमेवाक्यंगतासानिजमंदिरम् ॥ त्वांदत्वाममनूनंहिसाभवेत्सत्यवागपि ॥ ९ ॥
अहोरात्रंकृतंकष्टंकुटुंबार्थंमयामृगि ॥ अधुनात्वांहनिष्यामिदेवतास्मरणंकुरु ॥ ११० ॥ व्याधोक्तंवचनंश्रुत्वाहरिणीदुःखिताभृशम् ॥
व्याधंप्राहरुदित्वावैमामांव्याधनिपातय ॥ ११ ॥ तेजोवलंतथासर्वंनिर्दग्धंविरहाग्निना ॥ अहंचदुर्वलानूनंमेदोमांसविवर्जिता ॥ १२ ॥
केवलंपापभाक्त्वंहिममप्राणविमोचकः ॥ अहंप्राणैर्वियुज्यामिभोजनंतेनजायते ॥ १३ ॥ वलवांश्चमहातेजामेदोमांससमन्वितः ॥ अ

न्यश्चपीनगौरांगोमृगोह्यत्रागमिष्यति ॥ १४ ॥ तंहत्वातेकुटुंबस्यतृप्तिर्नूनंभविष्यति ॥ अथावात्वद्गृहंप्रातरागमिष्यामिलुब्धक ॥ तयो
क्तंलुब्धकःश्रुत्वाकिंकरोमीत्यचिंतयत् ॥ संचिंत्यलुब्धकःप्राहमृगींशोकातुरांकृशाम् ॥ १५ ॥ सत्यंवदमहाभागेप्रत्ययोमेयथाभवेत् ॥
तस्यतद्वचनंश्रुत्वाहरिणीदुःखकर्शिता ॥ १६ ॥ चक्रेसत्यप्रतिज्ञांतुव्याधस्याग्रेपुनःपुनः ॥ मृग्युवाच ॥ क्षत्रियस्तुरणंदृष्ट्वातस्मा
द्योविनिवर्तते ॥ १७ ॥ तस्यपापेनलिप्याम्यियदिनायामितेगृहम् ॥ भेदयंतितडागानिवापीश्चाथगवामपि ॥ १८ ॥ मार्गस्थानंचये
घ्नंतिसर्वसत्वभयंकराः ॥ तेषांवैपातकंमह्यंयदिनायामितेगृहम्॥१९॥एतच्छ्रुत्वातुव्याधेनसापिमुक्तामृगीतदा॥ जलंपीत्वातुवहुशोगतासद्यो
यथागतम् ॥२०॥ जालिमध्येस्थितस्यास्यद्वितीयःप्रहरोगतः॥त्रोटित्वाविल्वपत्राणिपुनर्देवेन्ययोजयत् ॥२१॥ पीडितोतीवशीतेनक्षुधयागृ
हचिंतया ॥ शिवशिवेतिजल्पन्वैननिद्रामुपलब्धवान् ॥ २२ ॥ कृतंशिवार्चनंतेनतृतीयेप्रहरेपिच ॥ वीक्षतेस्मदिशःसर्वाजीवनार्थं
वरानने ॥ २३ ॥ लुब्धकेनाथदृष्टोसौहरिणश्चंचलेक्षणः ॥ विलोकयन्दिशःसर्वामार्गमाणोमृगीपदम् ॥ २४ ॥ सौभाग्यवलदर्पाढ्योमदनो
न्मत्तपीवरः ॥ तंदृष्ट्वावाणमाकृष्यह्याकर्णंतुष्टमानसः ॥ २५ ॥ वाणंमुंचतियावद्वैतावद्दृष्टोमृगेणतु ॥ कालरूपंतुतंदृष्ट्वामृगश्चिंतितवा
न्भृशम् ॥ २६ ॥ निश्चितंभवितामृत्युर्गोचरेऽस्यगतोयतः ॥ भार्याप्राणसमामेऽद्यव्याधेनेहनिपातिता ॥ २७ ॥ तयाविरहितस्याद्यनूनं
मृत्युर्भविष्यति ॥ हाहाकालकृतंपापंयद्भार्यादुःखमागता ॥२८॥ भार्ययानसमंसौख्यंगृहेपिचवनेपिच ॥ तयाविनानधर्मोस्तिनार्थका
मौविशेषतः ॥ २९ ॥ वृक्षमूलेपिदयितायत्रातिष्ठतितद्गृहम् ॥ प्रासादोपितयाहीनःकांतारादतिरिच्यते ॥ १३० ॥ धर्मकामार्थकार्ये

षुभार्यापुंसःसहायिनी ॥ विदेशेचगतस्यापिसैवविश्वासकारिणी ॥ ३१ ॥ नास्तिभार्यासमोबंधुर्नास्तिभार्यासमंसुखम् ॥ नास्तिभा
र्यासमंलोकेनरस्यार्तस्यभेषजम् ॥ ३२ ॥ यस्यभार्यागृहेनास्तिसाध्वीचप्रियवादिनी ॥ अरण्यंतेनगंतव्यंयथारण्यंतथागृहम् ॥
॥ ३३ ॥ एकाप्राणसमामेभूद्द्वितीयाप्राणदामम ॥ भार्याविरहितस्याद्यजीवितंममनिष्फलम् ॥ ३४ ॥ इत्येवंचिंतयित्वातुलुब्ध
कंवाक्यमब्रवीत् ॥ मृगउवाच ॥ शृणुव्याधनरश्रेष्ठह्यामिषाहारभोजन ॥ ३५ ॥ यत्तेपृच्छाम्यहंवीरतत्सत्यंवदमेप्रभो ॥ आगतंह
रिणीयुग्मंकेनमार्गेणतद्गतम् ॥ ३६ ॥ त्वयाविनाशितंवाथसत्यंकथयमेऽधुना ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वालुब्धकोविस्मयंगतः ॥ ३७ ॥ असाव
पिनसामान्योदेवताकाप्यनुत्तमा ॥ उवाचलुब्धकःसद्यस्तस्याग्रेवाक्यमुत्तमम् ॥ ३८ ॥ लुब्धकउवाच ॥ तेगतेऽनेनमार्गेणसत्यंकृत्वाममा
ग्रतः ॥ ताभ्यांदत्तोसिभुक्त्यर्थंममत्वमधुनाऽनघ ॥ ३९ ॥ संप्रतित्वांहनिष्यामिनैवमोक्ष्यामिकर्हिचित् ॥ व्याघोक्तंहिवचःश्रुत्वाहरिणःप्रा
हसत्वरम् ॥ १४० ॥ मृगउवाच ॥ तत्सत्यंकीदृशंताभ्यांवाक्यमुक्तंतवाग्रतः ॥ येनतेप्रत्ययोजातोमुक्तंतद्धरिणीद्वयम् ॥४१॥ तेगतेकेनमा
र्गेणयेमुक्तेव्याधतेऽधुना ॥ व्याधउवाच ॥ तेगतेऽनेनमार्गेणस्वमाश्रमपदंप्रति ॥ ४२ ॥ व्याधेनकथितास्ताभ्यांशपथायेकृतास्तदा ॥
तच्छुत्वावचनंतस्यहरिणोहृष्टमानसः ॥ ४३ ॥ व्याधंप्राहततःशीघ्रंवचनंधर्मसंहितम् ॥ मृगउवाच ॥ ताभ्यांव्याधयदुक्तंचतत्करोमिनचा
न्यथा ॥ ४४ ॥ प्रभातेत्वद्गृहंनूनमागमिष्यामिनिश्चितम् ॥ भार्याऋतुमतीमेऽद्यकामार्ताप्यधुनाभृशम् ॥ ४५ ॥ गत्वागृहेथभुक्त्वातामापृ
च्छ्यचसुहृज्जनान् ॥ शपथैरागमिष्यामिगृहंतेनात्रसंशयः ॥ ४६ ॥ नमदेहेस्त्यसृङ्मांसंयत्त्वंभोक्तुमभीप्ससि ॥ तद्वृथामरणंमेस्याद्यदिमां

त्वंहनिष्यसि ॥ ४७ ॥ तन्मृगस्यवचःश्रुत्वाव्याधोवचनमब्रवीत् ॥ लुब्धकउवाच ॥ असत्यंभाषसेधूर्तप्रतारयसिमांवृथा ॥ ४८ ॥
ज्ञातोमृत्युःस्फुटंयत्रतत्रगच्छतिकोल्पधीः ॥ व्याधस्यवचनंश्रुत्वाहरिणोवाक्यमब्रवीत् ॥ ४९ ॥ शपथैरागमिष्यामियथाते
प्रत्ययोभवेत् ॥ व्याधउवाच ॥ मृगत्वंशपथान्ब्रूहिविश्वासोमेभवेद्यथा ॥ १५० ॥ यथाहिप्रेषयामित्वांस्वगृहंप्रतिकामुक ॥ मृगउवाच ॥
भर्तारंवंचयेद्यास्त्रीस्वामिनंवंचयेन्नरः ॥ ५१ ॥ मित्रंचवंचयेद्यस्तुगुरुद्रोहंकरोतियः ॥ विषमंतुरसंदद्यात्प्रेमभेदंकरोतियः ॥ ५२ ॥ भेदये
द्यस्तडागानिप्रासादंपातयेत्तथा ॥ प्रवासशीलोयोविप्रःक्रयविक्रयकारकः ॥५३ ॥ संध्यास्नानविहीनश्चवेदशास्त्रविवर्जितः॥मद्यपाःस्त्रीषुरक्ता
येपरनिंदारताश्चये ॥ ५४ ॥ परस्त्रीसेवकाविप्राःपरपैशुन्यसूचकाः ॥ शूद्रान्नभोजिनोयेचभार्यापुत्रांस्त्यजंतिये ॥ ५५ ॥ वेदनिंदापरायेच
वेदशास्त्रार्थनिंदकाः ॥ तेषांवैपातकंमह्यंयदिनायामितेगृहम् ॥५६॥ भार्यासंग्रहणीयस्यव्रतशौचविवर्जिता ॥ सर्वाशीसर्वविक्रेताद्विजानाम
पिनिंदकः ॥ ५७ ॥ त्रिषुवर्णेषुशुश्रूषांयःशूद्रोनकरोतिवै ॥ विप्रवाक्यंपरित्यज्यपाखंडाभिरतःसदा ॥ ५८ ॥ ब्रह्मचर्यरताःशूद्रायेचपाखंडसं
श्रिताः॥तेषांवैपातकंमह्यंयदिनायामितेगृहम् ॥५९॥तिलांस्तैलंघृतंक्षौद्रंलवणंसगुडंतथा ॥ लोहंलाक्षादिकंसर्वंरंगान्नानाविधानपि ॥१६०॥
मद्यंमांसंविषंदुग्धंनीलंचवृषभंतथा ॥ मीनंक्षीरंसर्पकूटंचित्रातकफलानिच ॥ ६१ ॥ विक्रीणीतेद्विजोयस्तुतस्यपापंभवेन्मम ॥ आदित्यंवि
ष्णुमीशानंगणाध्यक्षंतुपार्वतीम् ॥ ६२ ॥ एतांस्त्यक्त्वागृहेमूढोयोन्यंपूजयतेनरः ॥ तस्यपापेनलिप्यामियदिनायामितेगृहम् ॥ ६३ ॥ यो

---

१ एकपंक्तौभोजनेइत्यर्थः।

गांस्पृशतिपादेनह्युदितेर्केंचसुप्यति ॥ एकाकीमिष्टमश्नातितस्यपापस्यभागहम् ॥ ६४ ॥ मातामित्रोरपोष्टाचक्रियांमुद्दिश्यपाचकः ॥ कन्याशुल्कोपजीवीचदेवब्राह्मणनिंदकः ॥ ६५ ॥ गोग्रासंहंतकारंचअतिथीनांचपूजनम् ॥ येनकुर्वंतिगृहिणस्तेषांपापंभवेन्मम ॥ ६६ ॥ वृंताकंचपटोलंचकलिंगंतुंबिकाफलम् ॥ मूलकंलशुनंकंदंकुसुंभंकालशाककम् ॥ ६७ ॥ एतानिभक्षयेद्यस्तुनरोवैज्ञानदुर्बलः ॥ नयस्यजायतेशुद्धिश्चांद्रायणशतैरपि ॥ ६८ ॥ एतस्यपातकंमह्यंयदिनायामितेगृहम् ॥ यःपठेत्स्वरहीनंचलक्षणेनविवर्जितम् ॥ ६९ ॥ रथ्यांपर्यटमानस्तुवेदानुद्गिरयेत्तुयः ॥ विप्रस्यपठतोयस्यशृणोतियदिचांत्यजः ॥१७०॥ वेदोपजीवकोविप्रोऽतिलोभाच्छूद्रभोजनः ॥ तस्यपापेनलिप्यामियदिनायामितेगृहम् ॥ ७१ ॥ शूद्रान्नेषुचयेशक्ताःशूद्रसंपर्कदूषिताः ॥ तेषांपापेनलिप्यामियदिनायामितेगृहम् ॥ ७२ ॥ लेखकश्चित्रकर्ताचवैद्योनक्षत्रसूचकः ॥ कूटकर्ताद्विजोयश्चतस्यपापस्यभागहम्॥७३॥कूटसाक्षीमृषावादीपरद्रव्यस्यतस्करः ॥ परदाराभिगामीचतथाविश्वासघातकः ॥७४॥ द्रव्येद्रव्यंविनिक्षिप्यपानकूटंसमाश्रिताः॥वेश्यारताःसदायेचदानदातुर्निवारकाः॥७५॥भर्तारमर्थहीनंचकुरूपंव्याधिपीडितम्॥यानपूजयतेनारीरूपयौवनगर्विता ॥ ७६ ॥ एकादशींतथामाघेकृष्णेशिवचतुर्दशीम् ॥ पूर्वविद्धांप्रकुर्वंतितेषांपापस्यभागहम् ॥ ॥ ७७॥ अथकिंबहुनोक्तेनभोलुब्धकतवाग्रतः ॥ यदिनायामितेगेहंममासत्यंभवेत्तदा ॥ ७८ ॥ तेनवाक्येनसंतुष्टोव्याधोवैवीतकल्मषः ॥ संहृत्यधनुषोबाणंमृगोमुक्तोगृहंप्रति ॥ ७९ ॥ जलंपीत्वातुहरिणःप्रविष्टोगहनंप्रति ॥ गतोसौतेनमार्गेणगतंयेनमृगीद्वयम् ॥ १८० ॥ लुब्ध

---

१ आत्मोद्देशेनैवभुजिक्रियामित्यर्थः । २ मुक्तइत्यस्यतेनेतिगृहंप्रतीत्यस्यगमनायेतिचशेषः ।

केनतदातत्रजालिमध्येस्थितेनहि ॥ प्रत्यूपेबिल्वपत्राणित्रोटयित्वोज्झितानिवै ॥ ८१ ॥ शिवशिवेतिजल्पन्वैशुयातोनिजाश्रमम् ॥
अथोदितेसूर्यबिंबेअकामाज्जागरेकृते ॥ ८२ ॥ पापान्मुक्तोप्यसौसद्यःशिवपूजाप्रभावतः ॥ यावद्दिशोनिरीक्षेतनिराशोभोजनंप्रति ॥ ८३ ॥
तावच्छिशुवृताचान्यामृगीतत्रसमागता ॥ दृष्ट्वामृगींतदाव्याधोबाणंधनुषियोजयन् ॥ ८४ ॥ यावन्मुंचत्यसौबाणंतावत्सेवाचतंमृगी ॥
माबाणान्मुंचधर्मात्मन्धर्ममामुंचसुव्रत ॥ ८५ ॥ अहंनवध्यासर्वेषामितिशास्त्रविनिश्चयः ॥ शयानंमैथुनासक्तःस्तनपोव्याधिपीडितः ॥८६॥
नहंतव्योमृगोराज्ञामृगीचशिशुनावृता ॥ अथत्राधर्ममुत्सृज्यमांहनिष्यसिमानद ॥ ८७ ॥ बालकंस्वगृहेमुक्त्वासखीनांचनिवेद्यवै ॥
शपथैरागमिष्यामिशृणुव्याधवचोमम ॥ ८८ ॥ यास्वभर्तारमुत्सृज्यपरेपुंसिरतासदा ॥ तस्याःपापेनलिप्यामियदिनायामितेगृहम् ॥
॥ ८९ ॥ मद्यंमांसंविषंदुग्धंनीलींकुंभफलानिच ॥ एतानिविक्रयेद्यस्तुनरोमोहसमन्वितः ॥ १९० ॥ तेषांपापेनलिप्यामियदिनायामिते
गृहम् ॥ येकृताःशपथाःपूर्वंतवाग्रेव्याधसत्तम ॥ ९१ ॥ तेसर्वेममसंत्यत्रयदिनायाम्यहंपुनः ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाव्याधोविस्मयमागमत्
॥ ९२ ॥ ततोव्याधेनसामुक्तागतावैनिजमंदिरम् ॥ व्याधोपितत्स्थलंत्यक्त्वाजगामस्वगृहंप्रति ॥ ९३ ॥ सर्वेषांवचनंध्यायन्मृगाणांसत्यवा
दिनाम् ॥ एतेषांघातकोनित्यमहंयास्यामिकांगतिम् ॥ ९४ ॥ एवंचिंतयतागेहेदृष्टाःक्षुधितबालकाः ॥ नान्नंमांसंगृहेतस्यभोजनंयेनजायते
॥ ९५ ॥ निरामिषंतुतंदृष्ट्वानिराशास्तेभवंस्तदा ॥ व्याधोपिचतदातत्रतेषांवाक्यानिसंस्मरन् ॥९६॥ नभोजनंननिद्रांचलभतेविस्मया
न्वितः ॥ आगमिष्यंतितेनूनंशपथैरतियंत्रिताः ॥ ९७ ॥ नतानहंवधिष्यामिसतांव्रतमनुस्मरन् ॥ लुब्धकेनतदामुक्तोहरिणः

शपथैःकृतैः ॥ ९८ ॥ स्वमाश्रमंतुसंप्राप्तोयत्रतद्धरिणीद्वयम् ॥ सद्यःप्रसूतासाचैकाद्वितीयारतिलालसा ॥ ९९ ॥ तृतीयापि
समायाताबालकैर्बहुभिर्वृता ॥ सर्वाःसमेताएकत्रमरणेकृतनिश्चयाः ॥ २०० ॥ परस्परंप्रजल्पंत्योलुब्धकस्यविचेष्टितम् ॥ सार्त
वांहरिणींभुक्त्वारूपाढ्यांरतिलालसाम् ॥ १ ॥ कृतकृत्योभवत्ताभिस्ततोवाक्यमथाब्रवीत् ॥ युष्माभिरिहसंस्थेयंकर्तव्यंप्राणरक्ष
णम् ॥ २ ॥ व्याघ्राद्द्विपाल्लुब्धकेभ्योबालकानांप्रयत्नतः ॥ अहमत्रसमायातःशपथैरतियंत्रितः ॥ ३ ॥ अस्याऋतुप्रदानायपुनःसंता
नहेतवे ॥ ऋतुमतींतुयोभार्यांनभुंक्तेमोहसंवृतः ॥ ४ ॥ भ्रूणहासतुविज्ञेयस्तस्यजन्मनिरर्थकम् ॥ संतानात्स्वर्गमाप्नोतिइहकीर्तिंचशा
श्वतीम् ॥ ५ ॥ संततिर्यत्नतःपाल्यास्वर्गसौख्यप्रदायिका ॥ अपुत्रस्यगतिर्नास्तिइहलोकेपरत्रच ॥ ६ ॥ येनकेनाप्युपायेनपुत्र
मुत्पादयेत्पुमान् ॥ मयाचतत्रगंतव्यंयत्रव्याधस्यमंदिरम् ॥ ७ ॥ सत्यंतुपालनीयंस्यात्सत्येधर्मःप्रतिष्ठितः ॥ एतच्छ्रुत्वातुतानार्योवाक्य
मूचुःसुदुःखिताः ॥ ८ ॥ वयमप्यागमिष्यामस्त्वयासार्धंमृगोत्तम ॥ तथातेविप्रियंकांतनस्मरामःकदाचन ॥ ९ ॥ पुष्पितेषुवनांतेषुन
दीनांसंगमेषुच ॥ कंदरेषुचशैलानांभवतारमितावयम् ॥ २१० ॥ नकार्यमप्यतःकांतजीवितेनत्वयाविना ॥ नारीणांपतिहीनानांजी
वितैःकिंप्रयोजनम् ॥ ११ ॥ मितंददातिहिपितामितंभ्रातामितंसुतः ॥ अमितस्यहिदातारंभर्तारंकानपूजयेत् ॥ १२ ॥ अपिद्रव्ययुता
नारीबहुपुत्रसुहृद्वृता ॥ साशोच्याबंधुवर्गस्यपतिहीनाकुलांगना ॥ १३ ॥ वैधव्यसदृशंदुःखंस्त्रीणामन्यन्नविद्यते ॥ धन्यास्तायोषि
तोयास्तुम्रियंतेभर्तुरग्रतः ॥ १४ ॥ नातंत्रोवाद्यतेवीणानाचक्रोभ्रमतेरथः ॥ नापतिःसुखमाप्नोतिनारीपुत्रशतैर्वृता ॥ १५ ॥ नास्तिभर्तृ

समोधर्मोंनास्तिधर्मसमःसुहृत् ॥ नास्तिभर्तृसमोनाथःस्त्रीणांभर्तापरागतिः ॥ १६ ॥ एवंविलप्यताःसर्वामरणेकृतनिश्चयाः ॥
वालकैस्तैःसमायुक्ताभर्तृशोकेनदुःखिताः ॥ १७ ॥ मृगस्तासांवचःश्रुत्वाह्यादौचिंतापरोभवत् ॥ गंतव्यंकिंनगंतव्यंमयाव्याधस्यमंदिरम् ॥
॥ १८ ॥ एकतस्तुकृतं[1]रक्षन्कुटुंवस्यक्षयोभवेत् ॥ तदंतिकंनचेद्यामिममसत्यंक्षयंव्रजेत् ॥ १९ ॥ वरंपुत्रस्यमरणंभार्यायाआत्मनस्त
था ॥ सत्येत्यक्तेनरोनित्यमाकल्पंरौरवंव्रजेत् ॥ २२० ॥ तस्मात्सत्यंपालनीयंनरैःश्रेयोर्थिभिःसदा ॥ सत्येनधार्यतेपृथ्वीसत्येनतपते
रविः ॥ २१ ॥ सत्येनवायवोवांतिसत्येनवर्धतेपरम् ॥ एवंसंचिंत्यहरिणोधर्मान्हृदिमनोरमान् ॥ ॥ २२ ॥ ताभिःसहैवशनकैः
क्षणात्तस्याश्रमंययौ ॥ तस्मिन्सरसिसस्नात्वाकर्मन्यासंचकारह ॥ २३ ॥ तल्लिंगंप्रणिपत्याशुहृदिध्यायन्सदाशिवम् ॥ भक्ष्यंपानंपरित्यज्य
मैथुनंभोगमेवच ॥ २४ ॥ कामंक्रोधंतथालोभंमायांमोक्षविनाशिनीम् ॥ वंदयित्वा[2]तुतंदेवंलुब्धकाभिमुखंययौ ॥ २५ ॥ तस्याभार्या
श्चपुत्राश्चमरणेकृतनिश्चयाः ॥ अनशनंव्रतंगृह्यपृष्ठलग्नाःसमाययुः ॥ २६ ॥ भार्यापुत्रैःपरिवृतोमृगस्तंदेशमागमत् ॥ क्षुधितैर्वालकैर्युक्तो
लुब्धकोयत्रतिष्ठति ॥ २७ ॥ मृगस्तंदेशमागत्यकुटुंवेनसमन्वितः ॥ पालयन्सर्वं[3]वाक्यानिलुब्धकंवाक्यमब्रवीत् ॥ २८ ॥ मृगउवाच ॥
हन्यामांप्रथमंव्याधपश्चाद्भार्याःक्रमेणतु ॥ वालकानिततःपश्चाद्धन्यतांमाविलंवय ॥ २९ ॥ लुब्धकैस्तुमृगाभक्ष्यानास्तिदोषः
कदाचन ॥ वयंयास्यामस्वर्लोकंसत्यपूतानसंशयः ॥ २३० ॥ तवापिसकुटुंवस्यप्राणपुष्टिर्भविष्यति ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनं

---

[1] गमिष्यामिचेदितिशेषः । [2] खाद्यपेयादिकंचैवेत्यपिपाठः । [3] पूर्वोक्तनीत्यर्थः ।

मृगोक्तंलुब्धकस्तदा ॥ आत्मानंनिंदयित्वातुहरिणंवाक्यमब्रवीत् ॥ ३१ ॥ व्याधउवाच ॥ अहोमृगमहासत्वगच्छगच्छस्वमाश्रमम् ॥
आमिषेणनमेकार्यंयद्भाव्यंतद्भविष्यति ॥ ३२ ॥ जीवानांघातनेपापंबन्धनेतर्जनेतथा ॥ नैवपापंकरिष्यामिकुटुंबार्थेकदाचन ॥ ३३ ॥
त्वंगुरुर्ममधर्माणामुपदेष्टामृगोत्तम ॥ गच्छगच्छमृगश्रेष्ठकुटुंबेनसमन्वितः ॥ ३४ ॥ मयात्यक्तानिशस्त्राणिसत्यधर्मःसमाश्रितः ॥ त
द्व्याधवचनंश्रुत्वाहरिणःप्राहतंपुनः ॥ ३५ ॥ मृगउवाच ॥ कर्मन्यासमहंकृत्वात्वत्सकाशमिहागतः ॥ हन्यतांहन्यतांशीघ्रंनतेपापंभ
विष्यति ॥ ३६ ॥ मयादत्तापुरावाक्चतयाबद्धोनयाम्यहम् ॥ मयाममकुटुंबेनत्यक्तोलोभःस्वजीवने ॥ ३७ ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंलु
ब्धकोवाक्यमब्रवीत् ॥ लुब्धकउवाच ॥ त्वंबन्धुस्त्वंगुरुस्त्रातात्वंमेमातापितासुहृत् ॥ ३८ ॥ मयात्यक्तानिशस्त्राणित्यक्तंमायादि
कंबलम् ॥ कस्यभार्यासुताःकस्यकुटुंबंकस्यतन्मृग ॥ ३९ ॥ तैःस्वकर्मचभोक्तव्यंमृगगच्छयथासुखम् ॥ इत्युक्त्वासतदातूर्णंबभं
जसशरंधनुः ॥ २४० ॥ मृगंप्रदक्षिणीकृत्यनमस्कृत्याक्षमापयत् ॥ एतस्मिन्नंतरेनेदुर्देवदुंदुभयोदिवि ॥ ४१ ॥ आकाशात्पुष्पवृष्टि
स्तुपपातसुमनोहरा ॥ तदादूतःसमायातोविमानंगृह्यशोभनम् ॥ ४२ ॥ देवदूतउवाच ॥ अहोव्याधमहासत्वसर्वसत्वक्षयंकर॥ विमानमिद
मारुह्यसदेहःस्वर्गमाविश ॥ ४३ ॥ शिवरात्रिप्रभावेणपातकंतेक्षयंगतम् ॥ उपवासस्तुसंजातोनिशिजागरणंकृतम् ॥ ४४ ॥ यामे
यामेकृतापूजाअज्ञानेनाशिवस्यच ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोगच्छत्वंरुद्रमंदिरम् ॥ ४५ ॥ विमानंचसमारुह्यसद्यःशिवपदंव्रज ॥ मृगराजम
हासत्वभार्यापुत्रसमन्वितः ॥ ४६ ॥ भार्यात्रितयसंयुक्तोनक्षत्रपदमाप्नुहि ॥ तवनाम्नातुतदृक्षंलोकेख्यातंभविष्यति ॥ ४७ ॥ एत

च्छ्रुत्वातुवचनंलुब्धकोथमृगस्तथा ॥ विमानानिसमारुह्यनाक्षत्रंपदमागताः ॥ ४८ ॥ हरिणीद्वयमन्वेनंपृष्टतोमृगमेवच ॥ तारात्रितय
संयुक्तंमृगशीर्षंतदुच्यते ॥ ४९ ॥ बालकद्वितयंचाग्रेतृतीयापृष्ठतोमृगी ॥ पृष्ठतस्तत्रसंप्राप्तामृगशीर्षस्यसन्निधौ ॥ २५० ॥ मृगरा
ट्दृश्यतेद्यापिऋक्षंव्योमगमुत्तमम् ॥ उपवासंकरिष्यंतिजागरेणसमन्वितम् ॥ ५१ ॥ यथोक्तशास्त्रमार्गेणतेषांमोक्षोनसंशयः ॥ शिव
रात्रिसमंनास्तिव्रतंपापक्षयावहम् ॥ यत्कृत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ५२ ॥ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥ प्राप्नोतित
त्फलंसर्वंनात्रकार्याविचारणा ॥ ५३ ॥ इतिश्रीलिंगपु० उमाम० संवादेशिवरात्रिव्रतक० स० ॥ अथोद्यापनम् ॥ स्कंदउवाच ॥ व्रतस्यो
द्यापनंकर्मकथंकार्यंचमानवैः ॥ कोविधिःकानिद्रव्याणिकथयस्वममप्रभो ॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुषण्मुखयत्नेनलोकानांहितकाम्यया ॥
उद्यापनविधिंचैवकथयामितवाग्रतः ॥ यदासंजायतेचित्तंभक्तिश्रद्धासमन्वितम् ॥ सएवव्रतकालःस्याद्यतोनित्यंहिजीवितम् ॥ चतुर्दशाब्दं
कर्तव्यंशिवरात्रिव्रतंशुभम् ॥ एकभक्तंत्रयोदश्यांचतुर्दश्यामुपोषणम् ॥ संपाद्यसर्वसंभारान्मंडपंतत्रकारयेत् ॥ वस्त्रैःपुष्पैःसमा
च्छन्नपट्टवस्त्रैश्चशोभितम् ॥ तन्मध्येलेखयेद्दिव्यंलिंगतोभद्रमंडलम् ॥ अथवासर्वतोभद्रंमंडपांतःप्रकल्पयेत् ॥ शोभोपशोभासंयुक्तंदी
पैःसर्वत्रसोज्ज्वलम् ॥ आचार्यंवरयेत्तत्रऋत्विग्भिःसहितंशुचिम् ॥ शिवरूपाश्चतेविप्राःपूज्याश्चंदनपुष्पकैः ॥ अनुज्ञातश्चतैर्विप्रैःशिव
पूजांसमारभेत् ॥ रुद्रनाम्नानमोंतेनब्राह्मणानपिपूजयेत् ॥ तंडुलैस्तुप्रकर्तव्यःकैलासोद्रोणसंख्यया ॥ अव्रणंसजलंकुंभंतस्यो
परितुविन्यसेत् ॥ सौवर्णंराजतंताम्रंमृन्मयंवानवंदृढम् ॥ वस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्यचविल्वपत्रैःप्रपूरयेत् ॥ कुंभोपरिन्यसेद्देवमुमयासहितं

शिवम् ॥ सौवर्णमथवारौप्यंवृषभंनिर्मितंशुभम् ॥ रत्नालंकरणैर्हैमैरलंकृत्यप्रपूजयेत् ॥ पलेनवातदर्धेनतदर्धार्धेन[1]वापुनः ॥ उमामहेश्वरींमूर्तिंपूजयेद्वृषभेस्थिताम् ॥ सोमंचसगणंचैवपूजयित्वामहेश्वरम् ॥ पुराणस्तोत्रपाठैश्चरात्रिशेषंनयेद्बुधः ॥ ततःप्रभातसमयेकृत्वासंध्यादिकाःक्रियाः ॥ पुनःपूजांप्रकुर्वीततततोहोमंसमाचरेत् ॥ तिलव्रीहियवैश्चैवपायसान्नेनभक्तितः ॥ त्र्यंबकमितिमंत्रेणनमःशंभवेचेतिच ॥ गौरीर्मिमायमंत्रेणशतमष्टोत्तरंपृथक् ॥ होमंकुर्याच्चमतिमान्बिल्वपत्रैस्तुनामभिः ॥ अजैकपादहिर्बुध्न्योभवःशर्वउमापतिः ॥ रुद्रःपशुपतिःशंभुर्वरदःशिवईश्वरः ॥ महादेवोहरोभीमोनामान्येवंचतुर्दश ॥ एतैर्होमःप्रकर्तव्यःकुंभदानेपितान्[2]स्मरेत् ॥ पूर्णाहुतिंततोहुत्वाकर्मशेषंसमापयेत् ॥ भोज्यंक्षमापयेद्देवमेभिर्नामपदैःपृथक् ॥ प्रतिमांकुंभसहितामाचार्यायनिवेदयेत् ॥ शंभोप्रसीददेवेशसर्वलोकेश्वरप्रभो ॥ तवरूपप्रदानेनममसंतुमनोरथाः ॥ आचार्यंपूजयेद्भक्त्यावस्त्रालंकारभूषणैः ॥ सवस्त्रांगांततोदद्याद्व्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ अन्येभ्योपियथाशक्त्याब्राह्मणेभ्योहिदक्षिणाम् ॥ चतुर्दशप्रदातव्याविप्रेभ्योजलपूरिताः ॥ कुंभायज्ञोपवीतानिवस्त्राणिचपृथक्पृथक् ॥ सुसूक्ष्माणिचवस्त्राणिशय्यांसोपस्करांतथा ॥ द्वादशैवतुगादद्यात्परिधानादिकंतथा ॥ अथवादक्षिणामेवप्रदद्यात्तुष्टयेद्द्विजान् ॥ व्रतमेतत्कृतंयन्मेपूर्णंवापूर्णमेवच ॥ सर्वंसंपूर्णतांयातुप्रसादाद्भवतांमम ॥ इतिसंप्रार्थ्यतान्विप्रान्प्रणम्यचपुनःपुनः ॥ ततश्चस्वजनैःसार्धंस्वयंभुंजीतसुव्रती ॥ इतिश्रीस्कं०कालोत्तरेशिवरात्रिव्रतोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ इतिचतुर्दशीव्रतानिसमाप्तानि ॥

अथ पौर्णिमाव्रतानिलिख्यंते ॥

॥ चैत्रीपौ

---

[1] निर्मितामितिशेषः ।

[2] नाममंत्रानित्यर्थः ।

र्णमासीसामान्यनिर्णयात्परैव ॥ अत्रविशेषोनिर्णयामृतेविष्णुस्मृतौ ॥ चैत्रीचित्रायुताचेत्स्याच्चित्रवस्त्रप्रदानेनसौभाग्यमाप्नोतीतिब्राह्मे ॥ मंदेऽर्कैवागुरौवापिवारेष्वेतेषुचैत्रिका ॥ तत्राश्वमेधजंपुण्यंस्नानश्राद्धादिभिर्भवेत् ॥ अत्रसर्वदेवानांदमनपूजावायवीये ॥ संवत्सरकृतार्चायाःसाफल्यायाखिलान्सुरान् ॥ दमनेनार्चयेच्चैत्र्यांविशेषेणसदाशिवम् ॥ इयंमन्वादिरपि ॥ इतिचैत्रीपूर्णिमा ॥ वैशाखपौर्णमास्यांविशेषःस्मर्यतेभविष्ये ॥ वैशाखीकार्तिकीमाघीतिथयोतीवपूजिताः ॥ स्नानदानविहीनास्तानेनयाःपांडुनंदन ॥ अथज्येष्ठशुक्लपौर्णमास्याममायांवावटसावित्रीव्रतमुक्तम् ॥ अत्रपूर्णिमामावास्येपूर्वविद्धेग्राह्ये ॥ भूतविद्धानकर्तव्याअमावास्याचपौर्णिमा ॥ वर्जयित्वामुनिश्रेष्ठसावित्रीव्रतमुत्तममितिब्रह्मवैवर्तात् ॥ ज्येष्ठेमासिसितेपक्षेपूर्णिमायांतथाव्रतम् ॥ चीर्णंव्रतंमहाभक्त्याकथितंतेमयानघे ॥ इतिस्कांदभविष्ययोः ॥ दाक्षिणात्याश्चैतदेवाचरंति ॥ पाश्चात्त्यादयस्तुअमावास्यायामाचरंति ॥ तच्चोक्तंनिर्णयामृतेभविष्ये ॥ अमायांचतथाज्येष्ठेवटमूलेमहासतीम् ॥ त्रिरात्रोपोषितानारीविधिनानेनपूजयेत् ॥ अशक्तौतुत्रयोदश्यांनक्तंकुर्याज्जितेंद्रिया ॥ अयाचितंचतुर्दश्याममायांसमुपोषणमिति ॥ हेमाद्र्यादिभिस्तुभाद्रपदपौर्णमास्यामिदमुक्तम् ॥ तत्तुनेदानींप्रचरति ॥ यदात्वष्टादशघटिकाचतुर्दशीतदापरैव ॥ पूर्वविद्धैवसा[1]वित्रीव्रतेपंचदशीतिथिः ॥ नाड्योष्टादशभूतस्यतत्रकुर्यात्परेहनीतिमाधवोक्तेः ॥ वस्तुतस्तुभूतविद्धानिषेधएव ॥ भूतोष्टादशनाडीभिरितिवाक्यं नियमविधयाप्रवर्ततेलाघवात् ॥ अन्यथासावित्रीव्रतेऽष्टादशनाडीवेधदोषकल्प

---

[1] सावित्रीम् ।

नायांनिषेधांतरकल्पनागौरवंस्यात् ॥ अथव्रतविधिर्भविष्ये ॥ ज्येष्ठेमासित्रयोदश्यांदंतधावनपूर्वकम् ॥ दंतकाष्ठंसमंशुभ्रंजातीयंचतुरंगु
लम् ॥ भक्षयेत्कायशुद्ध्यर्थंव्रतविघ्नविनाशनम् ॥ नित्यंस्नायान्महानद्यांतडागेनिर्झरेपिवा ॥ विशेषतःपौर्णमास्यांस्नानंसर्षपमृज्जलैः ॥
तिलामलककल्केनकेशान्संशोध्ययत्नतः ॥ स्नात्वाचैवशुचिर्भूत्वावटंसिंचेद्बहूदकैः ॥ सूत्रेणवेष्टयेद्भक्त्यागंधपुष्पाक्षतैःशुभैः ॥ नमोवैव
स्वतायेतिकुर्याच्चैवप्रदक्षिणाम् ॥ वृद्धिक्षयेतथारोगेऋतुमत्यांतथैवच ॥ कारयेद्विप्रहस्तेनसर्वंसंपद्यतेशुभम् ॥ इदंचत्रयोदशीमारभ्यपौ
र्णिमांतंकर्तव्यम् ॥ तथाचस्कांदभविष्ययोः ॥ ज्येष्ठेमासिसितेपक्षेद्वादश्यांरजनीमुखे ॥ व्रतंत्रिरात्रमुद्दिश्यतस्यांरात्रौस्थिराभवेदित्युप
क्रम्यान्तेउपसंहृतम् ॥ ज्येष्ठेमासिसितेपक्षेपूर्णिमायांतथाव्रतम् ॥ चीर्णंपुरामहाभक्त्याकथितंतेमयानघेति ॥ सधवाविधवावापिसपुत्रा
पुत्रवर्जिता ॥ भर्तुरायुर्विवृद्ध्यर्थंकुर्याद्व्रतमिदंशुभम् ॥ ज्येष्ठेमासेतुसंप्राप्तेपौर्णमास्यांपतिव्रता ॥ स्नात्वाचैवशुचिर्भूत्वानियमंकारयेत्ततः ॥
अथपूजाविधिः ॥ वटसमीपेगत्वा आचम्यमासपक्षाद्युल्लिख्यममभर्तुःपुत्राणांचायुरारोग्यप्राप्तयेजन्मजन्मनि ॥ अवैधव्यप्राप्तयेचसावि
त्रीव्रतमहंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ वटमूलेस्थितोब्रह्मावटमध्येजनार्दनः ॥ वटाग्रेतुशिवोदेवःसावित्रीवटसंश्रिता ॥ वटंसिंचामितेमूलं
सलिलैरमृतोपमैः ॥ सूत्रेणवेष्टयेभक्त्यागंधपुष्पाक्षतैःशुभैः ॥ नमोवटायसावित्र्यैभ्रामयेच्चप्रदक्षिणम् ॥ सावित्रींचवटंसम्यगेभिर्मं
त्रैःप्रपूजयेत् ॥ एवंविधिंबहिःकृत्वासम्यग्वैगृहमागता ॥ हरिद्राचंदनेनैवगृहमध्येलिखेद्वटम् ॥ तत्रोपविश्यसंकल्प्यपूजाकार्याप्रय
त्नतः ॥ इतिवटंसंपूज्यसावित्रीपूजाकार्या ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यममजन्मजन्मनिअवैधव्यप्राप्तयेभर्तुश्चिरायुरारोग्यसंपदादिकामनयासा

वित्रीव्रतमहंकरिष्येइतिसंकल्प्यनियमंकुर्यात् ॥ नियममंत्रः ॥ त्रिरात्रंलंघयित्वातुचतुर्थेंदिवसेत्वहम् ॥ चंद्रायार्घ्यंप्रदत्वाचपूजयित्वातुतांसतीम् ॥ मिष्टान्नानियथाशक्त्याभोजयित्वाद्विजोत्तमान् ॥ भोक्ष्येहंतुजगद्धात्रिनिर्विघ्नंकुरुमेशुभे ॥ इतिनियममंत्रः ॥ अथपूजा ॥ ततःभूमिंस्पृष्ट्वाकलशंनिधाय ॥ पंचपल्लवसप्तमृत्तिकाहिरण्ययवान्कुंभेनिक्षिप्यतदुपरिवंशपात्रंनिधायतस्योपरिसप्तधान्यानिपृथक्स्थाप्यानि ॥ तदुपरिवस्त्रंवस्त्रोपरिद्वात्रिंशङ्ढबूकपरिमितांवालुकाप्रतिमांब्रह्मणासहसंस्थाप्यपूजयेत् ॥ पद्मपत्रासनस्थश्चब्रह्माकार्यश्चतुर्मुखः ॥ सावित्रीतस्यकर्तव्यावामोत्संगगतातथा ॥ आदित्यवर्णाधर्मज्ञासाक्षमालाकरातथा ॥ ध्यानम् ॥ ब्रह्मणासहितांदेवीं सावित्रींलोकमातरम् ॥ सत्यव्रतंचसावित्रींयमंचावाहयाम्यहम् ॥ आवाहनम् ॥ ब्रह्मणासहसावित्रिसत्यवत्सहितेप्रिये ॥ हेमासनंगृह्यतांतुधर्मराजसुरेश्वर ॥ आसनम् ॥ गंगाजलंसमानीतंपाद्यार्थंब्रह्मणःप्रिये ॥ भक्त्यादत्तंधर्मराजसावित्रिप्रतिगृह्यताम् ॥ पाद्यम् ॥ भक्त्यासमाहृतं तोयंफलपुष्पसमन्वितम् ॥ अर्घ्यंगृहाणसावित्रिममसत्यव्रतप्रिये ॥ अर्घ्यम् ॥ सुगंधिसहकर्पूरंसुरभिस्वादुशीतलम् ॥ ब्रह्मणासहसावित्रिकुरुष्वाचमनीयकम्॥आचमनीयम्॥पयोदधिघृतंचैवशर्करामधुसंयुतम्॥पंचामृतंमयादत्तंस्नानार्थंदेविगृह्यताम्॥पंचामृतस्नानम्॥मंदाकिन्याः समानीतमुदकंब्रह्मणः प्रिये ॥ सावित्रिधर्मराजेनस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ स्नानम् ॥ सूक्ष्मतंतुमयंवस्त्रयुग्मंकार्पाससंभवम् ॥ सावित्रिसत्यवत्कांतेभक्त्यादत्तंप्रगृह्यताम् ॥ वस्त्रम् ॥ सावित्रिसत्यवत्कांतेधर्मराजसुरेश्वर ॥ सावित्रिब्रह्मणासार्धमुपवीतंप्रगृह्यताम् ॥ उपवीतम् ॥ भूषणानिचदिव्यानिमुक्ताहारयुतानिच ॥ त्वदर्थमुपक्लृप्तानिगृहाणशुभलोचने ॥ भूषणानि ॥ कुंकुमागुरुकर्पूरकस्तूरीरोचनायुतम् ॥ चंदनंते

मयादत्तंसावित्रिप्रतिगृह्यताम् ॥ चंदनम् ॥ अक्षताश्चसुरश्रेष्ठेकुंकुमाक्ताःसुशोभनाः ॥ मयानिवेदिताभक्त्यागृहाणपरमेश्वरि ॥ अक्षतान् हरिद्राकुंकुमंचैवसिंदूरंकज्जलान्वितम् ॥ सौभाग्यद्रव्यसंयुक्तंसावित्रिप्रतिगृह्यताम् ॥ सौभाग्यद्रव्यम् ॥ माल्यादीनिसुगंधीनिमालत्यादीनिवैप्रभो ॥ मयाहृतानिपू ० ॥ पुष्पाणि ॥ [१]अथांगपूजा ॥ सावित्र्यैनमः पादौपूजयामि ॥ प्रसावित्र्यै० जंघेपू० ॥ कमलपत्राक्ष्यै० कटीपू० भूतधारिण्यै० उदरंपू० ॥ गायत्र्यै० कंठंपू० ॥ ब्रह्मणःप्रियायै० मुखंपू० ॥ सौभाग्यदात्र्यै० शिरःपू० ॥ अथब्रह्मसत्यपूजा ॥ धात्रेनमः ॥ पादौपू० ॥ विधात्रे० जंघेपू० स्रष्ट्रेन० ऊरूपू० प्रजापतये० मेढ्रंपू० परमेष्ठिने० कटीपू० अग्निरूपाय० नाभिंपू० ॥ पद्मनाभाय ० हृदयंपू० वेधसेन० बाहूपू० विधये० कंठंपू० हिरण्यगर्भाय० मुखंपू० ब्रह्मणेन० शिरःपू० विष्णवेन० सर्वांगंपू० ॥ देवद्रुमरसोद्भूतःकालागुरुसमन्वितः ॥ आघ्रेयःसर्वदेवानांधूपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ धूपम् ॥ चक्षुर्दंसर्वलोकानांतिमिरस्यनिवारणम् ॥ आर्तिक्यंकल्पितंभक्त्यागृहाणपरमेश्वरि ॥ ॥ दीपम् ॥ ॥ अन्नंचतुर्विधंस्वादुरसैःषड्भिःसमन्वितम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्यानैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ नैवेद्यम् ॥ मध्येपानीयम् ॥ उत्तरापोशनंमुखप्रक्षालनंइदंफलमितिफलम् ॥ पूगीफलमितितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ सावित्रीचप्रसावित्रीसततंब्रह्मणःप्रिये ॥ पूजितासिद्विजैःसर्वैःस्त्रीभिर्मुनिगणैस्तथा ॥ त्रिसंध्यंदेविभूतानांवंदनीयासुशोभने ॥ मयादत्ताचपूजेयंत्वंगृहाणनमोस्तुते ॥ पुष्पांजलिम् ॥ ॥ ततोर्घ्यत्रयंदद्यात् ॥ ॐ कारपूर्विकेदेविसर्वदुःखनिवारिणि ॥ वेदमातर्नमस्तुभ्यं

---

[१] हेमाद्र्युक्तश्लोकनिबद्धांगपूजायाएतस्याश्चपरस्परंविसंवादः ।

सौभाग्यंचप्रयच्छमे ॥ इदमर्घ्यम् ॥ पतिव्रतेमहाभागेब्रह्माणिचशुचिस्मिते ॥ दृढव्रतेदृढमतेभर्तुश्चप्रियवादिनि ॥ अर्घ्यम् ॥ अवैधव्यंचसौभाग्यंदेहित्वंममसुव्रते ॥ पुत्रान्पौत्रांश्चसौख्यंचगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥अर्घ्यम्॥ सावित्रीब्रह्मगायत्रीसर्वदाप्रियभाषिणी॥तेनसत्येनमांपाहिदुःखसंसारसागरात् ॥ त्वंगौरीत्वंशचीलक्ष्मीस्त्वंप्रभाचंद्रमंडले ॥ त्वमेवचजगन्मातस्त्वमुद्धरवरानने ॥ यन्मयादुष्कृतंसर्वंकृतंजन्मशतैरपि॥ भस्मीभवतुतत्सर्वमवैधव्यंचदेहिमे ॥ अवियोगोयथादेविसावित्र्यासहितस्यते ॥ अवियोगस्तथाऽस्माकंभूयाज्जन्मनिजन्मनि ॥ इतिप्रार्थना ॥ सुवासिन्यस्ततःपूज्यादिवसेदिवसेगते ॥ सिंदूरंकुंकुमंचैवतांबूलंचपवित्रकम् ॥ तथादद्याच्चशूर्पाणिभक्ष्यंभोज्यादिकंसदा ॥ माहात्म्यंचैवसावित्र्याःश्रोतव्यंमुनिसत्तम ॥ पुराणश्रवणंकार्यंसतीनांचरितंशुभम् ॥ ततोव्रतपूजासांगतासिद्ध्यर्थंब्राह्मणायवायनप्रदानमहंकरिष्ये ॥ फलंवस्त्रसमायुक्तंसौभाग्यद्रव्यसंयुतम् ॥ वंशपात्रेनिधायादौब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ उपायनमिदंतुभ्यंव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ वायनंद्विजवर्यायसहिरण्यंददाम्यहम् ॥ इतिवायनम् ॥ इतिवटसावित्रीपूजनंसमाप्तम् ॥ अथकथा ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ कुलस्त्रीणांव्रतंदेवमहाभाग्यंतथैवच ॥ अवैधव्यकरंस्त्रीणांपुत्रपौत्रप्रदायकम् ॥ १ ॥ ईश्वरउवाच ॥ आसीन्मद्रेषुधर्मात्माज्ञानीपरमधार्मिकः ॥ नाम्नाचाश्वपतिर्वीरोवेदवेदांगपारगः ॥ २ ॥ अनपत्योमहाबाहुःसर्वैश्वर्यसमन्वितः ॥ सपत्नीकस्तपस्तेपेसमाराधयतेनृपः ॥ ३ ॥ सावित्रींचप्रसावित्रींजपन्नास्तेमहामनाः ॥ जुहोतिचैवसावित्रींभक्त्यापरमयायुतः ॥ ४ ॥ ततस्तुष्टातुसावित्रीसादेवीद्विजसत्तमः ॥ साविग्र

हवतीदेवीतस्यदर्शनमागता ॥ ५ ॥ भूर्भुवः[1]स्वरवंत्येषासाक्षसूत्रकमंडलुः ॥ तांतुदृष्ट्वाजगद्वंद्यांसावित्रींचाद्विजोत्तम ॥ ६ ॥ प्रणिप[2]
त्यनृपोभक्त्याप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ तंदृष्ट्वापतितंभूमौतुष्टादेवीजगादह ॥ ७ ॥ सावित्र्युवाच ॥ तुष्टाहंतवराजेंद्रवरंवरयसुव्रत ॥ एवमुक्त
स्तयाराजाप्रसन्नातामुवाचह॥८॥अनपत्योह्यहंदेविपुत्रमिच्छामिशोभनम्॥नान्यंवृणोमिसावित्रिपुत्रमेवजगन्मये॥९॥अन्यदस्तिसमग्रंमेक्षि
तौयच्चापिदुर्लभम् ॥ प्रसादात्तवदेवेशितत्सर्वंविद्यतेगृहे ॥ १० ॥ एवमुक्तातुसादेवीप्रत्युवाचनराधिपम् ॥ सावित्र्युवाच ॥ पुत्रस्तेनास्ति
राजेंद्रकन्यैकातेभविष्यति ॥ ११ ॥ कुलद्वयंतुसाराजन्नुद्धरिष्यतिभामिनी ॥ मन्नाम्नाराजशार्दूलतस्यानामभविष्यति ॥ १२ ॥
इत्युक्तातंमुनिश्रेष्ठराजानंब्रह्मणःप्रिया ॥ अंतर्धानंगतादेवीसंतुष्टोसौमहीपतिः ॥ १३ ॥ ततःकतिपयाहोभिस्तस्यराज्ञीमहीभुजः ॥ सस
त्वासमजायेतपूर्णेकालेसुषावह ॥ १४ ॥ सावित्र्यातुष्टयादत्तासावित्र्याजप्तयातथा ॥ सावित्रीतेनवरदातस्यानामबभूवह ॥ १५ ॥
राजतेदेवगर्भाभाकन्याकमललोचना ॥ ववृधेसामुनिश्रेष्ठचंद्रलेखेवचांबरे ॥ १६ ॥ सावित्रीब्रह्मणोवैसाश्रीरिवायतलोचना ॥ तांदृ
ष्ट्वाहेमगर्भाभांराजाचिंतामुपेयिवान् ॥ १७ ॥ अयाच्यमानांचवरैरूपेणाप्रतिमांभुवि ॥ तस्यारूपेणतेसर्वेसन्निरुद्धामहीभुजः ॥ १८ ॥
ततःसराजाचाहूयउवाचकमलेक्षणाम् ॥ पुत्रिप्रदानकालस्तेनचयाचंतिकेचन ॥ १९ ॥ स्वयंवरयहृद्यंतेपतिंगुणसमन्वितम् ॥ मनः
प्रह्लादनकरंशीलेनाभिजनेनच ॥ २० ॥ इत्युक्तातांचराजेंद्रोवृद्धामात्यैःसहैवच ॥ वस्त्रालंकारसहितांधनरत्नैःसमन्विताम् ॥ २१ ॥

---

[1] स्वःअवंतीतिच्छेदः । [2] स्थित इतिशेषः ।

विसृज्यचक्षणंतत्रयावत्तिष्ठतिभूमिपः ॥ तावत्तत्रसमागच्छन्नारदोभगवानृषिः ॥ २२ ॥ अपूजयत्ततोराजाअर्घ्यपाद्येनतंमुनिम् ॥ आसनेच
सुखासीनंःपूजितस्तेनभूभुजा ॥ २३ ॥ पूजयित्वामुनिंराजाप्रोवाचेदंद्विजोत्तमम् ॥ पावितोहंत्वयाविप्रदर्शनेनाद्यनारद ॥ २४ ॥ यावदेवं
वदेद्राजातावत्साकमलेक्षणा ॥ आश्रमादागतादेवीवृद्धामात्यैःसमन्विता ॥ २५ ॥ अभिवाद्यपितुःपादौववंदेसामुनिंततः ॥ नारदेनतु
दृष्टासादृष्ट्वाप्रोवाचभूमिपम् ॥ २६ ॥ कन्यांचदेवगर्भाभांकिमर्थंनप्रयच्छसि ॥ वरायत्वंमहाबाहोवरयोग्यांहिसुंदरीम् ॥ २७ ॥
एवमुक्तस्तदातेनमुनिनानृपसत्तम ॥ उवाचतंमुनिंवाक्यमनेनार्थेनप्रेषिता ॥ २८ ॥ आगतेयंविशालाक्षीमयासंप्रेषितासती ॥ अनयाचि[1]
वृतोभर्तापृच्छत्वंमुनिसत्तम ॥ २९ ॥ सापृष्टातेनमुनिनातस्मैचाचष्टभामिनी ॥ सावित्र्युवाच ॥ आश्रमेसत्यवान्नामद्युमत्सेन
सुतोमुने ॥ ३० ॥ भर्तृत्वेनमयाविप्रवृतोसौराजनंदनः ॥ नारदउवाच ॥ कष्टंकृतंमहाराजदुहित्रातवसुव्रत ॥ ३१ ॥ अजानंत्यावृतो
भर्तागुणवानितिविश्रुतः ॥ सत्यंवदत्यस्यपितासत्यंमाताप्रभाषते ॥ ३२ ॥ स्वयंसत्यंप्रभाषेतसत्यवानितितेनसः ॥ तथाचाश्वाःप्रियास्त
स्यअश्वैःक्रीडंतिमृन्मयैः ॥ ३३ ॥ चित्रेपिविलिखत्यश्वांश्चित्राश्वस्तेनचोच्यते ॥ रूपवान्गुणवांश्चैवसर्वशास्त्रविशारदः ॥ ३४ ॥ नतस्य
सदृशोलोकेविद्यतेचेहमानवः ॥ सर्वैर्गुणैश्चसंपन्नोरत्नैरिवमहार्णवः ॥ ३५ ॥ एकोदोषोमहानस्यगुणानावृत्यतिष्ठति ॥ संवत्सरेणक्षीणायु
र्देहत्यागंकरिष्यति ॥ ३६ ॥ अश्वपतिरुवाच ॥ अन्यंवरयभद्रंतेवरंसावित्रिगम्यताम् ॥ विवाहस्यतुकालोयंवर्ततेशुभलोचने ॥ ३७ ॥

---

[1] आसीदितिशेषः ।

सावित्र्युवाच ॥ नान्यमिच्छाम्यहंतातमनसापिवरंप्रभो ॥ योमयाचवृतोभर्तासमेनान्योभविष्यति ॥ ३८ ॥ विचिंत्यमनसापूर्वंवाचंपश्चात्समुच्चरेत् ॥ क्रियतेचततःपश्चाच्छुभंवायदिवाशुभम् ॥ तस्मात्पुमांसंमनसाकथंचान्यंवृणोम्यहम् ॥ ३९ ॥ सकृज्जल्पंतिराजानः सकृज्जल्पंतिपंडिताः ॥ सकृत्कन्याप्रदीयेतत्रीण्येतानिसकृत्सकृत् ॥ ४० ॥ इतिमत्वानमेबुद्धिर्विचलेच्चकथंचन ॥ सगुणोनिर्गुणोवापि मूर्खःपंडितएवच ॥ ४१ ॥ दीर्घायुरथवाऽल्पायुःसवैभर्ताममप्रभो ॥ नान्यंवृणोमिभर्तारंयदिवास्याच्छचीपतिः ॥ ४२ ॥ इतिमत्वात्वयाताततयत्कर्तव्यंवदस्वतत् ॥ नारदउवाच ॥ स्थिराबुद्धिश्चराजेंद्रसावित्र्याः[1]सत्यवान्प्रति ॥ ४३ ॥ त्वरयस्वविवाहायभर्त्रासहकुरुत्विमाम् ॥ ईश्वरउवाच ॥ निश्चितांतुमतिंज्ञात्वास्थिरांबुद्धिंचनिश्चलाम् ॥ ४४ ॥ सावित्र्याश्चमहाराजःप्रतस्थेऽसौवनंप्रति ॥ गृहीत्वातुधनंराजाद्युमत्सेनस्यसन्निधौ ॥ ४५ ॥ स्वल्पानुगोमहाराजोवृद्धामात्यैःसमन्वितः ॥ नारदस्तुततःखेवैतत्रैवांतरधीयत ॥ ४६ ॥ सगत्वाराजशार्दूलोद्युमत्सेनेनसंगतः ॥ वृद्धश्चांधश्चराजासौवृक्षमूलमुपाश्रितः ॥ ४७ ॥ सावित्र्यश्वपतीराजापादौजग्राहवीर्यवान् ॥ स्वनामचसमुच्चार्यतस्थौतस्यसमीपतः ॥ ४८ ॥ उवाचराजातंभूपंकिमागमनकारणम् ॥ पूजयित्वार्घ्यदानेनवन्यमूलफलैश्चसः ॥ ४९ ॥ ततःपप्रच्छकुशलंसराजामुनिसत्तम ॥ अश्वपतिरुवाच ॥ कुंशलंदर्शनेनाद्यतवराजन्ममाद्यवै ॥ ५० ॥ दुहितामससावित्रीतवपुत्रमभीप्सति ॥ भर्तारंराजशार्दूलप्राप्नोत्वियमनिंदिता ॥ ५१ ॥ मनसा[2]कांक्षितंपूर्वंभर्तारमनयाविभो ॥ आवयोश्चैवसंबंधोभवत्वद्यममेप्सितः ॥ ५२ ॥ द्युमत्से

---

[1] सत्यवंतंप्रतीत्यर्थः ।

[2] अनयापूर्वकांक्षितंभर्तारमियंप्राप्नोत्वित्यन्वयः ।

नउवाच ॥ वृद्धश्चांधश्वराजेंद्रफलमूलाशनोनृप ॥ राज्याच्च्युतश्चमेपुत्रोवन्येनाद्यचजीवति ॥ ५३ ॥ साकथंसहतेदुःखंदुहितात
वकानने ॥ अनभिज्ञाचदुःखानामित्यहंनाभिकांक्षये ॥ ५४ ॥ अश्वपतिरुवाच ॥ अनयाचवृतोभर्ताजानंत्याराजसत्तम ॥ अनेनस
हवासस्तेतवपुत्रेणमानद ॥ ५५ ॥ स्वर्गतुल्योमहाराजभविष्यतिनसंशयः ॥ एवमुक्तस्तदातेनराज्ञाराजर्षिसत्तमः ॥ ५६ ॥ तथेति
सप्रतिज्ञायचकारोद्वाहमुत्तमम् ॥ कृत्वाविवाहंराजेंद्रंसंपूज्यविविधैर्धनैः ॥ ५७ ॥ अभिवाद्यद्युमत्सेनंजगामनगरंप्रति ॥ सावित्रीतुपतिं
लब्ध्वाइंद्रंप्राप्यशचीयथा ॥ ५८ ॥ सत्यवानपिब्रह्मर्षेतयापत्न्याभिनंदितः ॥ क्रीडतेतद्वनोद्देशेपौलोम्यामघवानिव ॥ ५९ ॥ नारदस्यच
तद्वाक्यंहृदयेतुमनस्विनी ॥ वहंतीनियमंचक्रेव्रतस्यास्यचभामिनी ॥ ६० ॥ [1]गणयंतीदिनान्येवनलेभेहर्षमुत्तमम् ॥ अस्मिन्दिने
चमर्तव्यमितिसत्यवतामुने ॥ ६१ ॥ ज्ञात्वातंदिवसंविप्रभर्तुर्मरणकारणम् ॥ व्रतंत्रिरात्रमुद्दिश्यदिवारात्रौस्थिराभवत् ॥ ६२ ॥
ततस्त्रिरात्रंनिर्वर्त्यसंतर्प्यपितृदेवताः ॥ श्वश्रूश्वशुरयोःपादौववंदेचारुहासिनी ॥ ६३ ॥ कुठारंपरिगृह्याथकठिनंचैवसुव्रत ॥ प्रतस्थेसवना
यैवसावित्रीवाक्यमब्रवीत् ॥ ६४ ॥ नगंतव्यंवनंत्वद्यममवाक्येनमानद ॥ अथवागम्यतेसाधोमयासहवनंव्रज ॥ ६५ ॥ संवत्सरंभवेत्पू
र्णमाश्रमेस्मिन्ममप्रभो ॥ तद्वनंद्रष्टुमिच्छामिप्रसादंकुरुमेप्रभो ॥ ६६ ॥ सत्यवानुवाच ॥ नाहंस्वतंत्रःसुश्रोणिपृच्छस्वपितरौमम ॥
ताभ्यांप्रस्थापितागच्छमयासहशुचिस्मिते ॥ ६७ ॥ एवमुक्तातदातेनभर्त्रासाकमलेक्षणा ॥ श्वश्रूश्वशुरयोःपादावभिवाद्येदमब्रवीत् ॥६८॥

---

१ कदानियमंचक्रेइत्याकांक्षायामाहगणयंतीति ।

वनंद्रष्टुमभीच्छेयमाज्ञामह्यंप्रदीयताम् ॥ भर्त्रासहवनंगंतुमेतत्त्वरयतेमनः ॥ ६९ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाद्युमत्सेनोब्रवीदिदम् ॥
व्रतंकृतंत्वयाभद्रेपारणंकुरुसुव्रते ॥ ७० ॥ पारणांतेततोभीरुवनंगंतुंत्वमर्हसि ॥ सावित्र्युवाच ॥ नियमश्चकृतोस्मा[1]भीरात्रौचंद्रोद
येसति ॥ ७१ ॥ जातेमयाप्रकर्तव्यंभोजनंतातमेशृणु ॥ वनदर्शनकामोस्तिभर्त्रासहममाद्यवै ॥ ७२ ॥ नमेतत्रभवेद्ग्लानिर्भर्त्रासहनरा
धिप ॥ इत्युक्तस्तुतयाराजाद्युमत्सेनोमहीपतिः ॥ ७३ ॥ यत्तेभिलषितंपुत्रितत्कुरुष्वसुमध्यमे ॥ नमस्कृत्वातुसावित्रीश्वश्रूंचश्वशुरंत
था ॥ ७४ ॥ सहितासाजगामाथतेनसत्यवतामुने ॥ वि[2]लोकयंतीभर्तारंप्राप्तकालंमनस्विनी ॥ ७५ ॥ वनंचफलितंदृष्ट्वापुष्पितद्रुमसंकु
लम् ॥ द्रुमाणांचैवनामानिमृगाणांचैवभा[3]मिनी ॥ ७६ ॥ पश्यंतीमृगयूथानिहृदयेनप्रवेपती ॥ तत्रगत्वासत्यवान्वैफलान्यादायसत्वरम् ॥
॥ ७७ ॥ काष्ठानिचसमादायवबंधभारकंतदा ॥ कठिनंपूरयामासकृत्वावृक्षावलंबनम् ॥ ७८ ॥ वटवृक्षस्य[4]सासाध्वीउपविष्टामहासती ॥
काष्ठंपाटयतस्तस्यजाताशिरसिवेदना ॥ ७९ ॥ ग्लानिश्चमहतीजातागात्राणांवेपथुस्तदा ॥ आगत्यवृक्षसामीप्यंसावित्रीमिदमब्रवीत् ॥
॥ ८० ॥ ममगात्रेतिकंपश्चजाताशिरसिवेदना ॥ कंटकैर्भिद्यतेभद्रेशिरोमेशूलसंमितैः ॥ ८१ ॥ उत्संगेतवसुश्रोणिस्वप्तुमिच्छामिसुव्रते ॥
अभिज्ञासाविशालाक्षीतस्यमृत्योर्मनस्विनी ॥ ८२ ॥ प्राप्तंकालंमन्यमानातस्थौतत्रैवभामिनी ॥ सत्यवानपिसुप्तस्तुकृत्वोत्संगेशिर
स्तदा ॥ ८३ ॥ तावत्तत्रसमागच्छत्पुरुषःकृष्णपिंगलः ॥ जाज्वल्यमानोवपुषाददर्शामुंचभामिनी ॥ ८४ ॥ उवाचवाक्यंवाक्यज्ञाकस्त्वं

---

[1] व्यत्ययेनबहुवचनंमयेत्यर्थः । [2] इतआरभ्यप्रवेपतीत्यंतानिसेत्यस्यविशेषणानि । [3] पृच्छंतीतिशेषः । [4] तलेइतिशेषः ।

लोकभयंकरः॥नाहंधर्षयितुंशक्यापुरुषेणापिकेनचित् ॥८५॥ इत्युक्तःप्रत्युवाचेदंयमोलोकभयंकरः ॥ यमउवाच ॥ क्षीणायुस्तुवरारोहेभर्ता
तवमनास्विनि ॥८६॥[1]नेष्याम्येनमहंबद्धाह्येतन्मेचचिकीर्षितम्॥सावित्र्युवाच ॥ श्रूयतेभगवन्दूतास्तवागच्छंतिमानवान् ॥ ८७ ॥ नेतुंकिल
भवान्कस्मादागतोसिस्वयंप्रभो ॥ इत्युक्तःपितृराजस्तांभगवान्स्वचिकीर्षितम् ॥ ८८ ॥ यथावत्सर्वमाख्यातुंतत्प्रियार्थंप्रचक्रमे ॥
अयंचधर्मसंयुक्तोरूपवान्गुणसागरः ॥ ८९ ॥ नाहोंमत्पुरुषैर्नेतुमतोस्मिस्वयमागतः ॥ ततःसत्यवतःकायात्पाशबद्धंवशंगतम्॥९०॥
अंगुष्ठमात्रंपुरुषंनिश्चकर्षयमोबलात् ॥ ततःसमुद्धृतप्राणंगतश्वासंहतप्रभम् ॥ ९१ ॥ निर्विचेष्टंशरीरंतद्बभूवाप्रियदर्शनम् ॥ यम
स्तुतंततोबध्वाप्रयातोदक्षिणामुखः ॥ ९२ ॥ सावित्रीचापिदुःखार्तायममेवान्वगच्छत ॥ नियमव्रतसंसिद्धामहाभागापतिव्रता ॥ ९३ ॥
यमउवाच ॥ निवर्तगच्छसावित्रिकुरुष्वास्यौर्ध्वदेहिकम् ॥ कृतंभर्तुस्त्वयानृण्यंयावद्गम्यंगतंत्वया ॥ ९४ ॥ सावित्र्युवाच ॥ यत्र
मेनीयतेभर्तास्वयंवायत्रगच्छति ॥ मयापितत्रगंतव्यमेषधर्मःसनातनः ॥ ९५ ॥ तपसागुरुभक्त्याचभर्तुस्नेहाद्व्रतेनच ॥ तवचैवप्रसा
देननमेप्रतिहतागतिः ॥ ९६ ॥ प्राहुःसाप्तपदंमैत्रंबुधास्तत्त्वार्थदर्शिनः ॥ मित्रतांचपुरस्कृत्यकिंचिद्वक्ष्यामितच्छृणु ॥ ९७ ॥ [2]नानात्म
वंतस्तुवनेचरंतिधर्मंच[3]वासंच[4]परिश्रमंच ॥ [5]विज्ञानतोधर्ममुदाहरंतितस्मात्संतोधर्ममाहुःप्रधानम् ॥ ९८ ॥ [6]एकस्यधर्मेणसतांमतेनस

---

[1] नेष्याम्येनमित्यारभ्यसार्धमवाप्स्यतीत्यंतोग्रंथोभारतांतर्गतःपूर्वापरग्रंथस्तुव्रतार्ककौस्तुभानुरोधीत्यवगंतव्यम् । [2] अजितेंद्रियाःवनेधर्मनाचरंतीत्यन्वयः । [3] गुरुकुलवासंब्रह्मचर्यम् ।
[4] परित्यागरूपमाश्रमंसंन्यासम् । [5] विज्ञानाय । [6] चतुर्णांमध्येएकस्याश्रमस्यधर्मेणसर्वेवयंज्ञानमार्गप्राप्ताःस्मःअतोमत्सदृशोद्वितीयंगुरुकुलवासंतृतीयंसंन्यासंनवांछे ।

वैंस्मतंमार्गमनुप्रपन्नाः ॥ मावैद्वितीयंमातृतीयंचवांछेतस्मात्संतोधर्ममाहुःप्रधानम् ॥ ९९ ॥ यमउवाच ॥ निवर्ततुष्टोस्मितवानयागि
रास्वराक्षरव्यंजनहेतुयुक्तया ॥ वरंवृणीष्वेहविनास्यजीवितंददानितेसर्वमनिंदितेवरम् ॥ १०० ॥ सावित्र्युवाच ॥ च्युतःस्वराज्या
द्वनवासमाश्रितोविनष्टचक्षुःश्वशुरोममाश्रमे ॥ सलब्धचक्षुर्बलवान्भवेन्नृपस्तवप्रसादाज्ज्वलनार्कसन्निभः ॥ १०१ ॥ यमउवाच ॥ ददानिते
हंतमनिंदितेवरंयथात्वयोक्तंभविताचतत्तथा ॥ तेवाध्वनाग्लानिमिवोपलक्षयेनिवर्तगच्छस्वनतेश्रमोभवेत् ॥२॥ सावित्र्युवाच ॥ कुतःश्रमो
भर्तृसमीपतोहिमेयतोहिभर्ताममसागतिर्ध्रुवा ॥ यतःपतिंनेष्यसितत्रमेगतिःसुरेशभूयश्चवचोनिबोधमे ॥ ३ ॥ सतांसकृत्संगतमीप्सितंपरं
ततःपरंमित्रमितिप्रचक्षते ॥ नचाफलंसत्पुरुषेणसंगतंततःसतांसंनिवसेत्समागमे ॥ ४ ॥ यमउवाच ॥ मनोनुकूलंबुधबुद्धिवर्धनंत्वयायदुक्तं
वचनंहितां[1]श्रयम् ॥ विनापुनःसत्यवतोहिजीवितंवरंद्वितीयंवरयस्वभामिनि ॥ ५ ॥ सावित्र्युवाच ॥ हृतंपुरामेश्वशुरस्यधीमतःस्वमेवराज्यं
लभतांसपार्थिवः ॥ जह्यात्स्वधर्मान्नचमे[2]गुरुर्यथाद्वितीयमेतद्वरयामितेवरम् ॥ ६ ॥ यमउवाच ॥ स्वमेवराज्यंप्रतिपत्स्यतेऽचिरान्नच
स्वधर्मात्परिहास्यतेनृपः ॥ कृतेनकामेनमयानृपात्मजेनिवर्तगच्छस्वनतेश्रमोभवेत् ॥ ७ ॥ सावित्र्युवाच ॥ प्रजास्त्वयैता[3]नियमेनसं
यतानियम्यचैता[4]नयसेनि[5]कामया ॥ ततोयमत्वंतवदेवविश्रुतंनिबोधचेमांगिरमीरितांमया ॥ ८ ॥ अद्रोहःसर्वभूतेषुकर्मणामनसा
गिरा ॥ अनग्रहश्चदानंचसतांधर्मःसनातनः ॥ ९ ॥ एवंप्रायश्चलोकोयंमनुष्या[6]शक्तिपेशलाः ॥ [7]संतस्त्वेवाप्यमित्रेषुदयांप्राप्तेषुकुर्वते

---

१ युक्त्यनुकूलम्।२ श्वशुरः।३ नियमनेन।४ संयोजयसि।५ कामितेनार्थेन।६ अशक्तिपेशलाःशक्तिकौशलहीनाःसंधिरार्षः।७ संतस्त्वमित्रेष्वपिप्राप्तेषुशरणागतेषुदयांकुर्वंतिकिमुतमादृशेषुदीनेष्वितिभावः।

॥ ११० ॥ यमउवाच ॥ पिपासितस्येवभवे[1]द्यथापयस्तथात्वयावाक्यमिदंसमीरितम् ॥ विनापुनःसत्यवतोस्यजीवितंवरंवृणीष्वेहशुभेयदी
च्छसि ॥ ११ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ममानपत्यःपृथिवीपतिःपिताभवेत्पितुःपुत्रशतंतथौरसम् ॥ कुलस्यसंतानकरंचयद्भवेत्तृतीयमेतद्वरया
मितेवरम् ॥ १२ ॥ यमउवाच ॥ ॥ कुलस्यसंतानकरंसुवर्चसंशतंसुतानांपितुरस्तुतेशुभे ॥ कृतेनकामेननराधिपात्मजेनिवर्तदूरंहिपथ
स्त्वमागता ॥ १३ ॥ सावित्र्युवाच ॥ नदूरमेतन्ममभर्तृसन्निधौमनोहिमेदूरतरंप्रधावति ॥ अथव्रजन्नेवगिरंसमु[2]द्यतांमयोच्यमानांशृणुभूयए
वच ॥ १४ ॥ विवस्वतस्त्वंतनयःप्रतापवांस्ततोहिवैवस्वतउच्यसेबुधैः ॥ समेनधर्मेणचरंतिताःप्रजास्ततस्तवेहेश्वरधर्मराजता ॥ १५ ॥
आत्मन्यपिनविश्वासस्तथाभवतिसत्सुयः ॥ तस्मात्सत्सुविशेषेणसर्वःप्रणयमिच्छति ॥ १६ ॥ सौहृदात्सर्वभूतानांविश्वासोनामजा
यते ॥ तस्मात्सत्सुविशेषेणविश्वासंकुरुतेजनः ॥ १७ ॥ यमउवाच ॥ उदाहृतंतेवचनंयदंगनेशुभंनताहक्त्वहतेश्रुतंमया ॥ अ
नेनतुष्टोस्मिविनास्यजीवितंवरंचतुर्थंवरयस्वगच्छच ॥ १८ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ममात्मजंसत्यवतस्तथौरसंभवेदुभाभ्यामिहयत्कु
लोद्भवम् ॥ शतंसुतानांबलवीर्यशालिनामिमंचतुर्थंवरयामितेवरम् ॥ १९ ॥ यमउवाच ॥ शतंसुतानांबलवीर्यशालिनांभविष्यतिप्री
तिकरंतवाबले ॥ परिश्रमस्तेनभवेन्नृपात्मजेनिवर्तदूरंहिपथस्त्वमागता ॥१२०॥ सावित्र्युवाच॥[3]सतांसदा[4]शाश्वतधर्मवृत्तिः[5]संतोनसीदंतिनच
व्यथंति ॥ सतांसद्भिर्नाफलःसंगमोस्तिसद्भ्योभयंनानुवर्ततिसंतः ॥ २१ ॥ संतोहिसत्येननयंतिसूर्यंसंतोभूमिंतपसाधारयंति ॥ संतोगति

---

१ तृप्तिकरमितिशेषः । २ उपस्थिताम् । ३ सतांमादृशानांस्त्रीणाम् । ४ शाश्वतधर्मेपत्युःसकाशादेवापत्योत्पादनेवृत्तिः । ५ वरंदत्त्वासंतोनव्यथंतिनापिसीदंतिकिंतुउक्तांनिर्वहंत्येवेत्यर्थः ।

भूतभव्यस्यराजन्सतांमध्येनावसीदंतिसंतः ॥ २२ ॥ आर्यजुष्टमिदंवृत्तमितिविज्ञायशाश्वतम् ॥ संतःपरार्थंकुर्वाणानावेक्षंतेपर
स्परम् ॥ २३ ॥ नचप्रसादःसत्पुरुषेषुमोघोनचाप्यर्थोनश्यतिनापिमानः ॥ यस्मादेतन्नियतंसत्सुनित्यंतस्मात्संतोरक्षितारोभवंति ॥ २४॥
॥ यमउवाच ॥ यथायथाभाषसिधर्मसंहितंमनोनुकूलंसुपदंमहार्थवत् ॥ तथातथामेत्वयिभक्तिरुत्तमावरंवृणीष्वाप्रतिमंपतिव्रते ॥
॥ २५ ॥ सावित्र्युवाच ॥ नते[1]पवर्गः[2]सुकृताद्विनाकृतस्तथायथान्येषुवरेषुमानद ॥ वरंवृणेजीवतुसत्यवानयंयथामृताह्येवमहंपतिंविना ॥
॥ २६ ॥ नकामयेभर्तृविनाकृतासुखंनकामयेभर्तृविनाकृतादिवम् ॥ नकामयेभर्तृविनाकृताश्रियंनभर्तृहीनाव्य[3]वसामिजी
वितुम् ॥ २७ ॥ वरातिसर्गःशतपुत्रताममत्वयैवदत्तोह्नियतेचमेपतिः ॥ वरंवृणेजीवतुसत्यवानयंतवैवसत्यंवचनंभविष्यति ॥ २८ ॥
मार्कंडेयउवाच ॥ तथेत्युक्त्वातुतंपाशंमुक्त्वावैवस्वतोयमः ॥ धर्मराजःप्रहृष्टात्मासावित्रीमिदमब्रवीत् ॥ २९ ॥ एषभद्रेमयामुक्तोभर्तातेकुल
नंदिनि ॥ अरोगस्तवनेयश्चसिद्धार्थःसभविष्यति ॥ १३० ॥ चतुर्वर्षशतायुश्चत्वयासार्धमवाप्स्यति ॥ सागतावटसामीप्यंकृत्वोत्संगेशिर
स्ततः ॥ ३१ ॥ प्रबुद्धस्तुततोब्रह्मन्सत्यवानिदमब्रवीत् ॥ मयास्वप्नोवरारोहेदृष्टोद्यैवचभामिनि ॥ ३२ ॥ तत्सर्वंकथितंतस्यायद्वृत्तंसर्व
मेवतत् ॥ तयाचकथितःसर्वःसंवादश्चयमेनाहि ॥ ३३ ॥ अस्तंगतेततःसूर्येद्युमत्सेनोमहीपतिः ॥ पुत्रस्यागमनाकांक्षीइतश्चेतश्चधावति ॥

---

[1] तेत्वत्तः । [2] अपवर्गःपुत्रफलप्राप्तिः सुकृताद्विनासमीचीनाद्दांपत्ययोगादृतेक्षेत्रजादिषुपुत्रार्पणेननकृतोभवतियथाअन्येषुवरेषुभर्तृषुमदयत्यांवसिष्ठस्येवनतद्वत्यस्मादेवंतस्माद्वरंवृणे । [3] शक्नोमि।

॥ ३४ ॥ आश्रमादाश्रमंगच्छन्पुत्रदर्शनकांक्षया ॥ आवयोरंधयोर्यष्टिःक्वगतोसिविनावयोः[1] ॥ ३५ ॥ एवंसविविधंक्रोशन्सपत्नीकोमहीपतिः ॥ चकारदुःखंसंतप्तःपुत्रपुत्रेतिचासकृत् ॥ ३६ ॥ अकस्मादेवराजेंद्रोलब्धचक्षुर्बभूवह ॥ तद्दृष्ट्वापरमाश्चर्यंचक्षुःप्राप्तिंद्विजोत्तमाः ॥ ॥ ३७ ॥ सांत्वपूर्वंतदावाक्यमूचुस्तेतापसाभृशम् ॥ चक्षुःप्राप्त्यामहाराजसूचितंतेमहीपते ॥ ३८ ॥ पुत्रेणचसमंयोगंप्राप्स्यसेनृपसत्तम ॥ ईश्वरउवाच ॥ यावदेवंवदंत्येतेतापसाद्विजसत्तमाः ॥ ३९ ॥ सावित्रीसहितःप्राप्तःसत्यवान्द्विजसत्तम ॥ नमस्कृत्यद्विजान्सर्वान्मातरंपितरंतथा[2] ॥ १४० ॥ सावित्रीचततोब्रह्मन्ववंदेचरणौमुदा ॥ श्वश्रूश्वशुरयोस्तांतुपप्रच्छुर्मुनयस्तदा ॥ ४१ ॥ मुनयऊचुः ॥ वदसावित्रिजानासिकारणंवरवर्णिनि ॥ वृद्धस्यचक्षुषःप्राप्तेःश्वशुरस्यशुभानने ॥ ४२ ॥ सावित्र्युवाच ॥ नजानामिमुनिश्रेष्ठाश्चक्षुषःप्राप्तिकारणम् ॥ चिरंसुप्तस्तुमेभर्तातेनकालव्यतिक्रमः ॥ ४३ ॥ सत्यवानुवाच ॥ अस्याःप्रभावात्संजातंदृश्यतेकारणंनच ॥ तत्सर्वंविद्यतेविप्राःसावित्र्यास्तपसःफलम् ॥ ४४ ॥ व्रतस्यैवतुमाहात्म्यंदृष्टमेतन्मयाधुना ॥ ईश्वरउवाच ॥ एवंतुवदतःतस्यतदासत्यवतोमुने ॥ ४५ ॥ पौराःसमागतास्तस्यह्याचख्युर्नृपतेर्हितम् ॥ पौराऊचुः ॥ येनराज्यंबलाद्राजन्हृतंक्रूरेणमंत्रिणा ॥ ४६ ॥ अमात्येनहतःसोपिइतीववयमागताः ॥ उत्तिष्ठराजशार्दूलस्वंराज्यंपालयप्रभो ॥ ४७ ॥ अभिषिच्यस्वराजेंद्रपुरेमंत्रिपुरोहितैः ॥ ईश्वरउवाच ॥ तच्छ्रुत्वाराजशार्दूलःस्वपुरंजनसंवृतः ॥ ४८ ॥ पितृपैतामहंराज्यंसंप्राप्यमुदमन्वभूत् ॥ सावित्रीसत्यवांश्चैवपरांमुदमवापतुः ॥ ४९ ॥

---

१ आवांविनेत्यर्थः । २ स्थितइतिशेषः ।

जनयामासपुत्राणांशतंसावाहुशालिनाम् ॥ व्रतस्यैवतुमाहात्म्यात्तस्याःपितुरजायत ॥ १५० ॥ पुत्राणांचशतंब्रह्मन्प्रसन्नाच्चयमा
त्तथा ॥ एतत्तेकथितंसर्वंव्रतमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ ५१ ॥ क्षीणायुर्जीवतेभर्ताव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ कर्तव्यंसर्वनारीभिरवैधव्यफ
लप्रदम् ॥ ५२ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ विधानंब्रूहिदेवेशव्रतस्यास्यचत्र्यंबक ॥ क्रियतेविधिनाकेनस्त्रीभिस्त्रिपुरसूदन ॥ ५३ ॥
ईश्वरउवाच ॥ वर्षैकंनियमंकृत्वाएकभक्तेनमानद ॥ नक्ताहारेणवाविप्रभुक्तिंत्यक्त्वाद्विजर्षभ ॥ ५४ ॥ त्रिदिनंलंघयित्वाचचतुर्थेदिवसेशुभे ॥
चंद्रायार्घ्यंप्रदत्वाचपूजयित्वासुवासिनीम् ॥ ५५ ॥ सावित्रींचप्रसावित्रींगंधपुष्पैःप्रपूज्यच ॥ मिथुनानियथाशक्त्याभोजयित्वायथासुखम् ॥
॥ ५६ ॥ भोक्ष्येहंतुजगद्धात्रिनिर्विघ्नंकुरुमेशुभे ॥ दिनंदिनंप्रतिश्रेष्ठंकुर्यान्न्यग्रोधसेचनम् ॥ ५७ ॥ कृत्वावंशमयेपात्रेवालुकाप्रस्थमेवच ॥
सप्तधान्यभृतंपात्रंप्रस्थैकेनद्विजोत्तम ॥ ५८ ॥ प्रस्थंद्वात्रिंशड्ढब्बुकपरिमितम् ॥ कारयेन्मुनिशार्दूलवस्त्रयुग्मेनवेष्टयेत् ॥ ५९ ॥ तस्यो
परिन्यसेद्देवींसावित्रींब्रह्मणासह ॥ सावित्रीसत्यवांश्चैवकार्यौस्वर्णमयौशुभौ ॥ १६० ॥ पिटकंचकुठारंचकृत्वारौप्यमयंद्विज ॥ फलैःकालो
द्भवैर्देवींपूजयेद्ब्रह्मणःप्रियाम् ॥ ६१ ॥ हरिद्रारंजितैश्चैवकंठसूत्रैःसमर्चयेत् ॥ सतीनांकंठसूत्राणित्रिदिनंप्रतिदापयेत् ॥ ६२ ॥ पक्वान्नानिच
देयानिनित्यमेवद्विजोत्तम ॥ माहात्म्यंचैवसावित्र्याःश्रोतव्यंमुनिसत्तम ॥६३॥ पुराणश्रवणंकार्यंसतीनां[१]चरितंतथा ॥ पूजयेच्चतथानित्यंमंत्रे
णानेनसुव्रत ॥ ६४ ॥ सावित्रीप्रसावित्रीचसततंब्रह्मणःप्रिया ॥ पूज्यसेहूयसेदेविद्विजैर्मुनिगणैःसदा ॥ ६५ ॥ त्रिसंध्यंदेविभूतानांवं

---

[१] शृणुयादितिशेषः ।

दितात्वंजगन्मये ॥ मयादत्तामिमांपूजांप्रतिगृह्णनमोस्तुते ॥ ६६ ॥ सावित्रीत्वंप्रसावित्रीद्विधाभूतासिशोभने ॥ जगत्त्रयस्थितादेवित्रिसंध्यं
चतथानघे ॥ ६७ ॥ श्रेष्ठेदेवित्रिलोकेचत्रेताग्नौत्वंमहेश्वरि ॥ व्यापितःसकलोलोकश्चातोमांपाहिसर्वदा ॥ ६८ ॥ रूपंदेहियशोदेहिसौभाग्यं
देहिमेशुभे ॥ पुत्रान्देहिधनंदेहिसर्वदाजन्मजन्मसु ॥ ६९ ॥ यथातेनवियोगोस्तिभर्त्रासहसुरेश्वरि ॥ तथाममममहाभागेकुरुत्वंजन्मजन्मनि ॥
॥ १७० ॥ एवंसंपूजयेद्देवींकमलासनसंस्थिताम् ॥ एवंदिनत्रयंनीत्वाचतुर्थेह्निसत्तम ॥ ७१ ॥ मिथुनानिचसंभोज्यषोडशैवाद्विजोत्तम ॥
पूजयेद्वस्त्रदानैश्चभूषणैश्चद्विजोत्तम ॥ ७२ ॥ अर्चयित्वातथाचार्यंसपत्नीकंसुसंमतम् ॥ तस्मैसंकल्पितंसर्वंहेमसावित्रिसंयुतम् ॥ ७३ ॥ मंत्रे
णानेनदातव्यंद्विजमुख्यायसुव्रत॥सावित्रीकल्पविदुषेप्रणिपत्यतथामुने॥७४॥सावित्रीजगतांमातासावित्रीजगतःपिता ॥ मयादत्ताचसावित्री
ब्राह्मणःप्रतिगृह्यताम्॥७५॥अवैधव्यंचमेनित्यंभूयाज्जन्मनिजन्मनि॥मृताचवसतेलोकेब्रह्मणःपतिनासह ॥ तत्रैवचचिरंकालंभुंक्तेभोगाननुत्त
मान्॥१७६॥इतिवटसावित्रीकथा॥अथाब्दशाध्यंव्रतंहेमाद्रौस्कांदे ॥ धर्मराजवरदानानंतरम् ॥सावित्र्युवाच॥ यामदीयंव्रतंदेवभक्त्यानारी
करिष्यति॥भर्त्रासासहितासाध्वीसमस्तसुखभाग्भवेत् ॥ धर्मराजउवाच॥गौरीप्रमुग्धामुग्धावाअपुत्रापतिवर्जिता ॥ सभर्तृकासपुत्रावाकुर्या
द्व्रतमिदंशुभम्॥ज्येष्ठमासेतुसंप्राप्तेपौर्णमास्यांपतिव्रता॥स्नात्वाचैवशुचिर्भूत्वावटंसिंच्यवहूदकैः॥सूत्रेणवेष्टयेद्भक्त्यागंधपुष्पाक्षतैःशुभैः ॥ न
मोवैवस्वतायेतिभ्रामयंतीप्रदक्षिणाम् ॥ रात्रौकुर्वीतनक्तंचह्यब्दमेकंसमाहिता ॥ तथैववटवृक्षंचपक्षेपक्षेप्रपूजयेत्॥अनेनैवविधानेनकर्तव्यंव्रत
मुत्तमम् ॥ सर्वान्मनोरथान्प्राप्यह्यंतेरुद्रेणमोदते ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेवटसात्रीव्रतम् ॥ अथोद्यापनम् ॥ संप्राप्तेतुपुनर्ज्येष्ठेनक्तमुक्त्वाद्वादशीं

नयेत् ॥ दंतधावनपूर्वंचस्नात्वानियममाचरेत् ॥ त्रिरात्रंलंघयित्वातुचतुर्थेदिवसेत्वहम् ॥ चंद्रायार्घ्यंप्रदत्वाचपूजयित्वातुतांसतीम् ॥ मिष्टान्नानियथाशक्त्याभोजयित्वाद्विजोत्तमान् ॥ भोक्ष्येहंतुजगद्धात्रिनिर्विघ्नंकुरुमेशुभे ॥ नियममंत्रः ॥ कृत्वावंशमयेपात्रेवालुकाप्रस्थमेवच ॥ सप्तधान्ययुतंपात्रंप्रस्थैकेनद्विजोत्तम ॥ वस्त्रद्वयोपरिस्थाप्यसावित्रींब्रह्मणासह ॥ हैमींकृत्वातयोर्मूर्तिंत्रिरात्र[१]व्रतमाचरेत् ॥ न्यग्रोधस्यतलेतिष्ठेद्यावच्चैवदिनत्रयम् ॥ सौवर्णींचैवसावित्रींसत्येनसहकारयेत् ॥ रौप्यपर्यंकमारोप्यरथोपरिनिवेशयेत् ॥ पलादूर्ध्वंयथाशक्त्यारथंरौप्यमयंशुभम् ॥ काष्ठभारंकुठारंचवटंचैवसुविस्तृतम् ॥ धर्मराजंनारदंचतत्रैवपरिकल्पयेत् ॥ वटमूलेप्रकुर्वीतमंडलंगोमयेनहि ॥ संस्थाप्यतत्रसावित्रींचतुष्कोपरिशोभनाम् ॥ एवंचमिथुनेकृत्वापूजयेद्गतमत्सरा ॥ पंचामृतेनस्नपनंगंधपुष्पोदकेनच ॥ चंदनागुरुकर्पूरमाल्यवस्त्रविभूषणैः ॥ पीतपिष्टेनपद्मंचचंदनेनाथवालिखेत् ॥ देवींसंपूजयेत्तत्रमंत्रैरेभिर्विधानतः ॥ नमःसावित्र्यैपादौतुप्रसावित्र्यैतुजानुनी ॥ कटिंकमलपत्राक्ष्यैउदरंभूतधारिण्यै ॥ गायत्र्यैचनमःकंठेशिरसिब्रह्मणः प्रिये ॥ अथब्रह्मसत्यवतोः ॥ पादौधात्रेनमःपूज्यावूरूज्येष्ठायवैनमः ॥ परमेष्ठिनेचवैमेढ्रमग्निरूपायवैकटी ॥ वेधसेचोदरंपूज्यपद्मनाभायवैहृदि ॥ कंठंतुविधयेपूज्यहेमगर्भायवैमुखम् ॥ ब्रह्मणेवैशिरः पूज्यसर्वांगंविष्णवेनमः ॥ अभ्यर्च्यैवंक्रमेणैवशास्त्रोक्तविधिनाशुभम् ॥ ततोरजतपात्रेणअर्घ्यंदद्याद्द्वयोरपि ॥ सावित्र्यर्घ्यमंत्रः ॥ ॐकारपूर्वकेदेविवीणापुस्तकधारिणि ॥ देवमातर्नमस्तुभ्यमवैधव्यंप्रयच्छमे ॥ पतिव्रतेमहाभागेवह्निजातेशुचि

---

[१] मुपवासयेदित्यपिपाठः ।

स्मिते ॥ दृढव्रतेदृढमतेभर्तुश्चप्रियवादिनि ॥ अवैधव्यंचसौभाग्यंदेहित्वंममसुव्रते ॥ पुत्रन्पौत्रांश्चसौख्यंचगृहाणार्घ्यंनमोन
मः ॥ अथब्रह्मसत्यवतोरर्घ्यमंत्रः ॥ त्वयासृष्टंजगत्सर्वंसदेवासुरमानुषम् ॥ सत्यव्रतधरोदेवब्रह्मरूपनमोस्तुते ॥ अथयमस्यार्घ्यमं
त्रः ॥ त्वंकर्मसाक्षीलोकानांशुभाशुभविवेककृत् ॥ वैवस्वतगृहाणार्घ्यंधर्मराजनमोस्तुते ॥ धर्मराजःपितृपतिःसाक्षीभूतोसिजंतुषु ॥
कालरूपगृहाणार्घ्यमवैधव्यंचदेहिमे ॥ गंधपुष्पैश्चनैवेद्यैःफलैःकर्पूरदीपकैः ॥ रक्तवस्त्रैरलंकारैःपूजयेद्गतमत्सरा ॥ सावित्रीप्रार्थना ॥
सावित्रीब्रह्मगायत्रीसर्वदाप्रियभाषिणी ॥ तेनसत्येनमांपाहिदुःखसंसारसागरात् ॥ त्वंगौरीत्वंशचीलक्ष्मीस्त्वंप्रभाचंद्रमंडले ॥
त्वमेवचजगन्मातामामुद्धरवरानने ॥ सौभग्यंकुलवृद्धिंचदेहित्वंममसुव्रते ॥ यन्मयादुष्कृतंसर्वंकृतंजन्मशतैरपि ॥ भस्मीभवतुतत्सर्वं
मवैधव्यंचदेहिमे ॥ अथब्रह्मसत्यवतोःप्रार्थना ॥ अवियोगोयथादेवसावित्र्यासहितस्तव ॥ अवियोगस्तथास्माकंभूयाज्जन्मनिजन्मानि ॥
यमप्रार्थना ॥ कर्मसाक्षिञ्जगत्पूज्यसर्ववंद्यप्रसीदमे ॥ संवत्सरंव्रतंसर्वंपरिपूर्णंतदस्तुमे ॥ सावित्रीप्रार्थना ॥ सावित्रित्वंयथादेविचतुर्व
र्षशतायुषम् ॥ पतिंप्राप्तासिगुणिनंममदेवितथाकुरु ॥ सावित्रीचप्रसावित्रीसततंब्रह्मणःप्रिये ॥ पूजितासिद्विजैःसर्वैःस्त्रीभिर्मुनिगणै
स्तथा ॥ त्रिसंध्यंदेविभूतानांवंदनीयासिसुव्रते ॥ मयादत्ताचपूजेयंत्वंगृहाणनमोस्तुते ॥ जागरंतत्रकुर्वीतगीतवादित्रमंगलैः ॥ सुवा
सिन्यस्ततःपूज्यादिवसेदिवसेशुभाः ॥ सिंदूरंकुंकुमंचैवतांबूलंचसुपूगकम् ॥ तथादद्याच्चशूर्पाणिभक्ष्यंसौभाग्यमष्टकम् ॥ संतिष्ठेच्चदिवारात्रौ
कामक्रोधविवर्जिता ॥ दिनत्रयेपिकर्तव्यमेवमर्घ्यादिपूजनम् ॥ ततश्चतुर्थदिवसेयत्कार्यंतच्छृणुष्वमे ॥ मिथुनानिचतुर्विंशत्षोडशद्वादशाष्ट

वा ॥ पूजयेद्वस्त्रगोदानैर्भूषणाच्छादनासनैः ॥ अथवागुरुमेकंचव्रतस्यविधिकारकम्॥सर्वलक्षणसंपन्नंसर्वशास्त्रार्थपारगम् ॥ वेदविद्याव्रतस्नातं शांतंचविजितेंद्रियम् ॥ सपत्नीकंसमभ्यर्च्यवस्त्रालंकारवेष्टनैः ॥ शय्यांसोपस्करांदद्याद्गृहंचैवातिशोभनम् ॥ अशक्तस्तुयथाशक्त्यास्तोकं स्तोकंचकल्पयेत् ॥ सौवर्णींप्रतिमांतत्रपतिनासहदापयेत् ॥ दानमंत्रः॥ सावित्रित्वंयथादेविचतुर्वर्षशतायुषम् ॥ सत्यवन्तंपतिंप्राप्तामया दत्तातथाकुरु ॥ सावित्रीजगतांमातासावित्रीजगतःपिता ॥ मयादत्ताचसावित्रीब्राह्मणःप्रतिगृह्यताम्॥प्रतिग्रहमंत्रः॥मयागृहीतासावित्रीत्वया दत्तासुशोभने ॥ यावच्चंद्रश्चसूर्यश्चसहभर्त्रासुखीभव ॥ गुरुंचगुरुपत्नींचततोभक्त्याक्षमापयेत् ॥ यन्मयाकृतवैकल्यंव्रतेस्मिन्दुराधिष्ठितम् ॥ तत्सर्वंपूर्णतांयातुयुवयोरर्चनेनतु ॥ वटसेचनमंत्रः ॥ धर्मराजोयमोधातानीलःकालांतकोव्ययः ॥ वैवस्वतश्चित्रगुप्तोदघ्नोमृत्युःक्षयोवटः ॥ मासिमासितथाह्येतैर्नामभिःसेचयेद्वटम् ॥ न्यग्रोधेहंवसाम्येवतस्माद्यत्नेनसेचयेत् ॥ न्यग्रोधस्यसमीपेतुगृहेवास्थंडिलेपिवा ॥ सावित्र्याश्चैव मंत्रेणघृतहोमंतुकारयेत् ॥ पायसंजुहुयाद्भक्त्याघृतेनसहभामिनि ॥ व्याहृत्याचैवमंत्रेणतिलव्रीहियवांस्तथा ॥ होमांतेदक्षिणांदद्यादृत्विजश्चक्षमापयेत् ॥ भुंजीतवासरांतेतुनक्तेशांतातपस्विनी ॥ अर्घ्यंदद्यादरुंधत्यैदृष्ट्वाचैवप्रणम्यच ॥ अरुंधतिनमस्तेस्तुवसिष्ठस्यप्रियेशुभे ॥ सर्वदेवनमस्कार्येपतिव्रतेनमोस्तुते ॥ अर्घ्यमेतन्मयादत्तंफलपुष्पसमन्वितम् ॥ पुत्रान्देहिसुखंदेहिगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ सखिभिर्ब्राह्मणैःसार्धंभुंजीतविजितेंद्रिया ॥ एवंकरोतियानारीव्रतमेतदनुत्तमम् ॥ भ्रातरःपितरौपुत्राःश्वशुरोस्वजनास्तथा ॥ चिरायुषस्तथाऽरो[1]गाभवं

---

[1] अरोगाःस्युश्चजन्मशतत्रयामित्यपिपाठः ।

तिचनसंशयः ॥ भर्त्राचसहितासाध्वीब्रह्मलोकेमहीयते ॥ इतिश्रीस्कं० सावित्रीव्रतोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ ॥ अथआषाढपौर्णमास्यांगोपद्मव्रतम् ॥ ॥ तत्रपूजा ॥ चतुर्भुजंमहाकायंजांबूनदसमप्रभम् ॥ शंखचक्रगदापद्मरमागरुडशोभितम् ॥ सेवितंमुनिभिर्देवैर्यक्षगंधर्वकिन्नरैः ॥ एवंविधंहरिंध्यात्वाततोयजनमारभेत् ॥ ध्यानम् ॥ आवाहयाम्यिदेवेशंभक्तानामभयप्रदम् ॥ स्निग्धकोमलकेशंचमनसावाहयेद्धरिम् ॥ सहस्रशीर्षेत्यावाहनम् ॥ सुवर्णमणिभिर्दिव्यैरचितेदेवनिर्मिते ॥ दिव्यसिंहासनेकृष्णउपविश्यप्रसीदमे ॥ पुरुषएवेदमित्यासनम् ॥ पादोदकंसुरश्रेष्ठसुवर्णकलशेस्थितम् ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्युक्तंपाद्यंमेप्रतिगृह्यताम् ॥ एतावानस्येतिपाद्यम् ॥ अष्टद्रव्यसमायुक्तंस्वर्णपात्रोदकंशुभम् ॥ अभयंकरभक्तानांगृहाणार्घ्यंजगत्पते ॥ त्रिपादूर्ध्वइत्यर्घ्यम् ॥ कर्पूरेणसमायुक्तमुशीरेणसुवासितम् ॥ दत्तमाचमनीयार्थंनीरंस्वीक्रियतांविभो ॥ तस्माद्विराळेत्याचमनीयम् ॥ गंगागोदावरींचैवयमुनाचसरस्वती ॥ नर्मदासिंधुकावेरीताभ्यःस्नानार्थमाहृतम् ॥ मयासुशीतलंतोयंगृहाणपुरुषोत्तम ॥ यत्पुरुषेणेतिस्नानम् ॥ वस्त्रयुग्मंसमानीतंपट्टसूत्रेणनिर्मितम् ॥ सुवर्णखचितंदिव्यंगृहाणत्वंसुरेश्वर ॥ तंयज्ञमितिवस्त्रम् ॥ कार्पासतंतुभिर्युक्तंब्रह्मणानिर्मितंपुरा ॥ अनेकरत्नखचितमुपवीतंगृहाणभोः ॥ तस्माद्यज्ञादितियज्ञोपवीतम् ॥ चंदनंमलयोद्भूतंकस्तूर्यगुरुसंयुतम् ॥ कर्पूरेणचसंयुक्तंस्वीकुरुष्वानुलेपनम् ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतमितिगंधम् ॥ शतपत्रैश्चकह्लारैश्चंपकैर्मल्लिकादिभिः ॥ तुलस्यायुक्तपुष्पैश्चह्यर्चयेपुरुषोत्तम ॥ तस्मादश्वेतिपुष्पम् ॥ दशांगंगुग्गुलोद्भूतंसुगंधिचमनोहरम् ॥ कृष्णागुरुसमायुक्तंधूपंदेवगृहाणमे ॥ यत्पुरुषंव्यदधुरितिधूपम् ॥ साज्यंचवर्तिसंयुक्तंवह्निनायोजितंमया ॥ दीपंगृहाणदेवे

शत्रैलोक्यतिमिरापह ॥ ब्राह्मणोस्येतिदीपम् ॥ अन्नंचतुर्विधम्० चंद्रमामनसेतिनैवेद्यम् आचमनीयंकरोद्वर्तनम् ॥ इदंफलमितिफलम् ॥
पूगीफलमितितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ यानिकानिच० नाभ्याआसीदितिप्रदक्षिणा ॥ नमोस्त्वनंतायस० सप्तास्यासन्निति
नमस्कारान् ॥ देवदेवजगन्नाथगोपालप्रतिपालक ॥ गोपदैःकृतसंत्राणगृहाणकुसुमांजलिम् ॥ यज्ञेनयज्ञमितिपुष्पांजलिम् ॥ तत्त
द्वर्षोक्तंवायनम् ॥ परमान्नमिदंदत्तंकांस्यपात्रेणसंयुतम् ॥ त्वत्प्रसादादहंविप्रव्रतस्यफलमाप्नुयाम् ॥ वायनमंत्रः ॥ मंत्रहीनंक्रियाहीन
मितिप्रार्थना ॥ इतिगोपद्मपूजा ॥ ॥ अथकथा ॥ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ नाथैकंत्वांहिपृच्छामिचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ सर्वरोगप्रश
मनंविष्णुसारूप्यमुक्तिदम् ॥ १ ॥ नारीणामथवापुंसांभुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ ब्रूहिचेदस्तिदेवर्षेकृपांकृत्वाममोपरि ॥ २ ॥ नारद
उवाच ॥ भगवन्सर्वमाख्यास्येयत्पृष्टंविदुषात्वया ॥ गोपद्मकंव्रतंह्येतद्व्रतानांव्रतमुत्तमम् ॥ ३ ॥ कर्तुंःसिद्धिकरंदिव्यंविख्यातंभुवनत्र
ये ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ भगवन्भूतभव्येशसर्वशास्त्रविशारद ॥ ४ ॥ तद्व्रतंब्रूहिमेब्रह्मन्कथमुद्यापनंभवेत् ॥ पुरेदंकेनवाचीर्णंदेवर्षेक
थयव्रतम् ॥ ५ ॥ नारदउवाच ॥ आषाढपौर्णमास्यांवातथाष्टम्यांहरेर्दिने ॥ प्रारभेद्व्रतमेतच्चकार्तिकावधितत्तिथौ ॥ ६ ॥ तिलामलकक
ल्केनस्नानंनित्यंविधायच ॥ नदीतीरेथवागोष्ठेशिवागारेहरेर्गृहे ॥ ७ ॥ वृंदावनेवापिलिखेद्गोपद्मकपदंशुभम् ॥ त्रयस्त्रिंशत्तुपद्मानिकुर्याद्व
त्त्यादिनेदिने ॥ ८ ॥ तत्संख्ययाप्रकर्तव्याअर्घ्यप्रदक्षिणानतीः ॥ बालकृष्णंसमुद्दिश्यलक्ष्म्यासहजगद्गुरुम् ॥ ९ ॥ गंधाद्यैरुपचारैस्तु

---

१ पूर्वोक्तातिथौकर्तव्यमितिशेषः ।

यथाशक्त्याप्रपूजयेत् ॥ ब्राह्मणांस्तुततःपूज्यपञ्चसंख्यान्नमुत्सृजेत् ॥ १० ॥ प्रथमाब्देथवटकैर्द्वितीयेपूपकैर्व्रती ॥ तृतीयेशालिपिष्टान्नै
श्चतुर्थेपूरिकादिभिः ॥ ११ ॥ पंचमेपरमान्नैस्तुसम्यग्वैपूजयेद्व्रती ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ १२ ॥ ऋषीणांपृच्छमानानां
सूतेनोक्तंमयाश्रुतम् ॥ ऋषयऊचुः ॥ केनचादौपुराचीर्णंमर्त्यैकेनप्रकाशितम् ॥ १३ ॥ कथमुद्यापनंतस्यकिंफलंसूतकथ्यताम् ॥ सूत
उवाच ॥ पुराशक्रोऽमरावत्यांदेवदानवकिन्नरैः ॥ १४ ॥ रुद्रैरादित्ययक्षाद्यैर्गंधर्वैर्वसुभिःसह ॥ रंभानृत्यंसमारेभेक्रीडालोभेनविह्वला
॥ १५ ॥ एवंनृत्येक्रियमाणेत्रुटितंवाद्यमंडलम् ॥ क्षणमात्रंविचार्याथधर्मराजस्तमुक्तवान् ॥ १६ ॥ यमउवाच ॥ जन्ममध्येव्रतंयैश्चन
कृतंप्राणिभिःक्वचित् ॥ तच्चर्मस्नायुभिःशक्रकर्तव्यंछादनंढके ॥ १७ ॥ नारदेनश्रुतंतच्चजगादयदुनंदनम् ॥ स्वर्चयित्वातु
तंकृष्णोवचनंचेदमब्रवीत् ॥ १८ ॥ कृष्णउवाच ॥ सर्वलोकज्ञदेवर्षेभुवनेषुचरन्सदा ॥ आश्चर्यंवददेवर्षेयद्यस्तिशुभदायकम् ॥ १९ ॥
नारदउवाच ॥ श्रुतंमयामरावत्यामाश्चर्यंधर्मसंसदि ॥ तत्रसर्वेसमायाताःसुराइंद्राश्चतुर्दश ॥ २० ॥ रुद्राएकादशतथाआदित्याद्वादशापिच
वसवोष्टौतथानागायक्षराक्षसपन्नगाः ॥ २१ ॥ रंभयाचसमारब्धंनृत्यंशक्रस्यपश्यतः ॥ त्रुटितंचर्मवाद्यानामब्रुवंस्तस्यसाधनम् ॥ २२ ॥
यमःप्राहतथादूतान्सुभद्राह्यव्रतास्तिभोः ॥ तामानयध्वंतच्चर्मवाद्ययोग्यंसदास्त्विति ॥ २३ ॥ तच्छ्रुत्वातुमयाभीत्यासर्वंत्वयिनिवेदितम् ॥
सूतउवाच ॥ इतिनारदवाक्यंतुश्रुत्वाकृष्णस्त्वरान्वितः ॥ २४ ॥ सुभद्रायागृहंगत्वापूजितस्तामुवाचह ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ किंचिद्व्रतं
त्वयाभद्रेकृतंवानेतिसंशयः ॥ २५ ॥ सुभद्रोवाच ॥ सर्वव्रतानिभोःकृष्णकृतान्येवनसंशयः ॥ नोचेत्त्वद्भगिनीचाहंनस्यामर्जुनवल्लभा ॥२६॥

पुत्रोभिमन्युश्चकथंकथयस्वजगत्पते ॥ कृष्णउवाच ॥ तथापित्वंमहाभागेव्रतमेकंसमाचर ॥ २७ ॥ गोपद्मेतिचविख्यातंत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ इतिकृष्णवचःश्रुत्वासुभद्रातत्तदाकरोत् ॥२८॥कृष्णोपदिष्टविधिनासत्वरंचसमापितम्॥सोद्यापनेव्रतेचीर्णेकालेयमभटाययुः॥२९॥ दूताऊचुः ॥ सुभद्रेतवदेहस्यचमार्थैंह्यागतावयम् ॥ त्वच्चर्मसुखवाद्यार्थंयमेनचप्रकल्पितम् ॥ ३० ॥ इतिदूतवचःश्रुत्वासव्रतास्मीतिसाब्रवीत् ॥ ततोभटाःसर्वएवददृशुःसादरास्तदा ॥ ३१ ॥ पद्मानांनिचयंतस्यागृहेगांचसवत्सकाम् ॥ स्थंडिलेहस्तमात्रेतुसुसमिद्धंहुताशनम् ॥ ३२ ॥ कृष्णोपदिष्टंवीक्ष्यैवंदूताजग्मुर्यमांतिकम् ॥ प्रतिपेदेप्रभावेणसुभद्रापदमच्युतम् ॥ ३३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ इतिसूतवचःश्रुत्वाऋषयश्चक्रिरेव्रतम् ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ भोभोनारददेवर्षेसर्वशास्त्र[१]विशारद ॥ ३४ ॥ शीघ्रंब्रूहिसखेपद्मव्रतस्योद्यापनेविधिम् ॥ नारदउवाच ॥ पूर्णेतुपंचमेवर्षेव्रतस्योद्यापनंभवेत् ॥ ३५ ॥ श्रीकृष्णप्रतिमाकार्यासुवर्णस्यपलेनवै ॥ पुष्पमंडपिकाकार्याचतुर्द्वारसुशोभना ॥ ३६ ॥ तन्मध्येपूजयेद्भक्त्यारमयासहितंहरिम् ॥ त्रयस्त्रिंशत्ततोविप्रान्वृत्वाहोमंसमाचरेत् ॥ ३७ ॥ अतोदेवेतिमंत्रेणजुहुयात्तिलपायसम् ॥ रक्तवस्त्रयुतांधेनुमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ ३८ ॥ ब्राह्मणांश्चसपत्नीकान्भोजयेत्पूजयेत्तथा ॥ एवंयःकुरुतेविप्रतस्यश्रीरचलाभवेत् ॥ ३९ ॥ यंयंचिंतयतेकामंतंतंप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ अंतेविष्णुपदेगच्छेत्सर्वपापविवर्जितः ॥ ४० ॥ इतिभविष्योत्तरपुराणेगोपद्मव्रतकथोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ ॥ अथआषाढशुक्लपौर्णमास्यांकोकिलाव्रतम् ॥ यदाआषाढाधिकमासस्तदाको

---

[१] ज्ञानसुधानिधे ।

किलाव्रतानुष्ठानंकार्यम् ॥ तद्विधिः ॥ आचम्यप्राणानायम्यमासपक्षाद्युल्लिख्यममेहजन्मजन्मांतरस्यसर्वपापक्षयार्थंपुत्रपौत्रलक्ष्मीवृद्धये सौभाग्यवृद्धिद्वाराअवैधव्यसपत्नीनाशायकोकिलारूपगौरीप्रीत्यर्थंकोकिलाव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य ॥ आषाढपौर्णमास्यांतुसंध्याकाले ह्युपस्थिते ॥ संकल्पयेन्मासमेकंश्रावणेप्रत्यहंह्यहम् ॥ स्नानंकरिष्येनियमाद्ब्रह्मचर्येंस्थितासती ॥ भोक्ष्यामिनक्तंभूशय्यांकरिष्येप्राणिनांदयामित्युक्त्वा ॥ स्नानंकरोमिदेवेशिकोकिलेप्राप्तयेतव ॥ जलेस्मिन्पावनेपुण्येसर्वदैवजलाशये ॥ इतिमंत्रेण ॥ तिलामलककल्केनसर्वौषधिजलेनच ॥ वचापिष्टेनवाचाष्टावष्टौदिनानिप्रत्येकंतिलामलकपिष्टेनसर्वौषधियुक्तेनचषट्दिनान्येवंक्रमेणमासावधिस्नायात् ॥ एवं प्रतिदिनंस्नात्वारविंध्यात्वा ॥ आदित्यभास्कररवेअर्कसूर्यदिवाकर ॥ प्रभाकरनमस्तुभ्यंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ इतिमंत्रेणतस्माअर्घ्यं दद्यात् ॥ ततःस्वर्णपक्षांरौप्यपादांमौक्तिकनेत्रांप्रवालमुखींरत्नपृष्ठांचूतचंपकवृक्षस्थांपाक्षिरूपिणींकोकिलांकृत्वापूजयेत् ॥ तद्यथा ॥ स्वर्णपक्षांरक्तनेत्रांप्रवालमुखपंकजाम् ॥ कस्तूरीवर्णसंयुक्तामुत्पन्नांनंदनेवने ॥ चूतचंपकवृक्षस्थांपुष्टस्वरसमन्विताम् ॥ चिंतयेत्पार्वतींदेवींकोकिलारूपधारिणीम् ॥ ध्यानम् ॥ आगच्छकोकिलेदेविदेहिमेवांछितंफलम् ॥ चंपकद्रुममारूढाक्रीडंतीनंदनेवने ॥ ॥ आवाहनम् ॥ आसनंक्षौमवस्त्रेणनिर्मितंह्यनघेतव ॥ गृहाणेदंमयादत्तंकोकिलेप्रियवर्धिनि ॥ आसनम् ॥ तिलस्नेहे तिलमुखेतिलसौख्येतिलप्रिये ॥ सौभाग्यंधनपुत्रांश्चदेहिमेकोकिलेनमः ॥ तिलपुष्पफलैर्युक्तंपाद्यंमेप्रतिगृह्यताम् ॥ पाद्यम् ॥ रत्नचंपकपुष्पैश्चपीतचंदनसंयुतम् ॥ हेमपात्रेस्थितंतोयंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ अर्घ्यम् ॥ निर्मलंसलिलंगांगंकोकिलेपक्षिरूपिणि ॥

वासितंचसुगंधेनगृहाणाचमनीयकम् ॥ आचमनीयम् ॥ पयोदधिघृतंचैवशर्करामधुसंयुतम् ॥ पंचामृतंतुस्नानार्थंदत्तंस्वीकुरुकोकिले ॥ पंचामृतस्नानम् ॥ मंदाकिनीजलंपुण्यंसर्वतीर्थसमन्वितम् ॥ स्नानार्थंतेमयादत्तंकोकिलेगृह्यतांनमः ॥ स्नानम् ॥ सूक्ष्मतंतुमयंवस्त्रयुग्मं कार्पाससंभवम् ॥ पीतवर्णंमयादत्तंगृहाणपरमेश्वरि ॥ वस्त्रम् ॥ कंचुकंचमयादत्तंनानावर्णविचित्रितम् ॥ कोकिलेगृह्यतांदेविप्रसीदपरमेश्वरि ॥ ॥ कंचुकम् ॥ हरिद्रारंजितंदेविकंठसूत्रंसमर्पितम् ॥ कोकिलेसुभगेदेविवरदाभवचांबिके ॥ कंठसूत्रम् ॥ यानिरत्नानिसर्वाणिगंधर्वैषूरगेषुच ॥ तैर्युक्तंभूषणंहैमंकोकिलेप्रतिगृह्यताम् ॥ भूषणानि ॥ श्रीखंडंचंदनंदि० चंदनम् ॥ अक्षताश्च० अक्षतान् ॥ कुंकुमालक्तकंदिव्यंकामिनीभूषणास्पदम् ॥ सौभाग्यदंगृहाणेदंप्रसीदहरवल्लभे ॥ अलक्तकम् ॥ हरिद्रांकुंकुमंचैवसिंदूरंकज्जलान्वितम् ॥ सौभाग्यद्रव्यसंयुक्तंगृहाणपरमेश्वरि ॥ सौभाग्यद्रव्यम् ॥ करवीरैर्जातिकुसुमै० पुष्पाणि ॥ वनस्पतिरसो० धूपम् ॥ साज्यंचेति दीपम् ॥ शर्कराखंडखाद्यानिदधिक्षीरघृतानिच ॥ आहारार्थंमयादत्तंनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ नैवेद्यम् ॥ पाटलोशीरकर्पूरसुरभिस्वादुशीतलम् ॥ तोयमेसत्सुखस्पर्शंकोकिलेप्रतिगृह्यताम् ॥ आचमनीयम् ॥ चंदनागुरुकर्पूरकस्तूरीकेसरान्वितम् ॥ करोद्वर्तनकंदेविगृह्यतांहरवल्लभे ॥ करोद्वर्तनम् ॥ कूष्मांडंनारिकेरंचपनसंकदलीफलम् ॥ जंबीरंमातुलिंगंचफलंगृह्णनमोस्तुते ॥ फलम् ॥ पूगीफलमितितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ कोकिलेकृष्णवर्णेत्वंसदावसासिकानने ॥ भवानिहरकांतासिकोकिलायैनमोनमः ॥ नीराजनम् ॥ पूजितापरया भक्त्याकोकिलगिरिशप्रिया ॥ पुष्पैर्नानाविधैःश्रेष्ठैर्वरदास्तुसदामम ॥ पुष्पांजलिम् ॥ यानिकानिचप्रदक्षिणाम् ॥ नमोदेव्यैनमस्कारम् ॥

कोकिलारूपधारिण्यैजगन्मात्रेनमोस्तुते ॥ शरणागतदीनांश्चत्राहिदेविसदांबिके ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्युक्तंतोयंहेमफलान्वितम् ॥ अर्घ्यंगृहाणदेवेशिवांछितार्थंप्रयच्छमे ॥ आपाढस्यसितेपक्षेमेघवर्णेहारिप्रिये ॥ कोकिलेत्वंजगन्मातर्गृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ पुनरर्घ्यम् ॥ तिलस्नेहे० ॥ रूपंदेहिजयं० प्रार्थना ॥ व्रतांतेहैमींतिलपिष्टजांकोकिलांकृत्वाविप्रायदद्यात् ॥ देविचैत्ररथोत्पन्नेविंध्यपर्वतवासिनि ॥ अर्चितापूजितासित्वंकोकिलेहरवल्लभे ॥ कोकिलेकलकंठासिमाधवेमधुरस्वरे ॥ वसंतेदेविगच्छत्वंदेवानांनंदनेवने ॥ इतिविसर्जनम् ॥ इतिकोकिलापूजा ॥

॥ अथकथा ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ स्वभर्त्रासहसंयोगःस्नेहःसौभाग्यमेवच ॥ भवेद्यथाकुलस्त्रीणांतद्व्रतंब्रूहिकेशव ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ यमुनायास्तटेरम्येमथुरानगरीशुभा ॥ तस्यांशत्रुघ्ननामाभूद्राजाराघववंशजः ॥ २ ॥ तस्यभार्याकीर्तिमालानाम्नासीत्प्रथिताभुवि ॥ प्रणम्यभगवान्[1]पृष्टोवशिष्ठोमुनिसत्तमः ॥ ३ ॥ कीर्तिमालोवाच ॥ वदमेत्वंमुनिश्रेष्ठसौभाग्यप्राप्तिदंव्रतम् ॥ पूज्यःकथंचभगवाञ्छिवःकेनव्रतेनच ॥ ४ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ यदिपृच्छसिमेत्वंहिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ तारणंसर्वपापानांकथयामिनिबोधतत् ॥ ५ ॥ दक्षप्रजापतेर्यज्ञेपुरादेवाःसमागताः ॥ ऋषयश्चतथासर्वेविद्याधरगणास्तथा ॥ ६ ॥ ब्रह्माविष्णुश्चवायुश्चदेवराजस्तथैवच ॥ वरुणोग्निर्ग्रहाश्चैवयेचान्येचदिवौकसः ॥ ७ ॥ वसिष्ठोवाल्मीकिर्गार्ग्योविश्वामित्रोमहानृषिः ॥ एतेचान्येचऋषयःसर्वेयज्ञार्थमागताः ॥ ८ ॥ अपश्यन्नारदस्तत्रसंतिकेत्रागताइति ॥ ईश्वरेणविनासम्यग्दृष्ट्वासर्वान्समागतान् ॥ ९ ॥ शिवां

---

[1] तयेतिशेषः ।

संस्पृश्यपाणिभ्यांननर्तकलहप्रियः ॥ ज्ञात्वाकलहमूलंचततःकैलासमाययौ ॥ १० ॥ सर्वाघनाशनंस्थानंकैलासशिखरेस्थितम् ॥ तत्र
दृष्ट्वासमासीनंगौरीसहितशंकरम् ॥ ११ ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाप्रणिपत्यमुनिःस्थितः ॥ ईश्वरस्तमुवाचाथनिःश्वसंतमनेकधा ॥ १२ ॥ कि
मागमनकृत्यंतेमदीयसदनंप्रति ॥ श्वासोच्छ्वासेनसंयुक्तस्तन्मेब्रूहिद्विजोत्तम ॥ १३ ॥ ईश्वरस्यवचःश्रुत्वाशिखांसंस्पृश्यपाणिना ॥ दुःख
युक्तइवोवाचनारदःकलहप्रियः ॥ १४ ॥ नारदउवाच ॥ यन्निमित्तंमहादेवमर्त्यलोकात्समागतः ॥ त्वदंतिकंदुःखयुक्तस्तच्छृणुष्वजगत्पते
॥ १५ ॥ दक्षयज्ञमहंद्रष्टुमद्यदेवात्समागतः ॥ तत्रयज्ञेस्थिताःसर्वेदक्षजामातरःप्रभो ॥ १६ ॥ दृष्ट्वातांश्चनतन्मध्येदृष्टस्त्रिभुवनेश्वरः ॥ तवाव
ज्ञाकृतातेनदक्षेणापुण्यकर्मणा ॥ १७ ॥ तेननिःश्वाससंयुक्तआगतोस्मितवांतिकम् ॥ ईश्वरेणविनाकिंचिद्धर्मकार्यंनसिध्यति ॥ १८ ॥ अतो
स्यविफलःसर्वःप्रयासःस्वमखंप्रति ॥ तस्यतद्भाषितंश्रुत्वानतन्मिथ्येत्यचिंतयत् ॥ १९ ॥ सक्रोधस्तुतदाजातईश्वरोजगदीश्वरः ॥ गौर्यांच
प्रार्थितोदेवःश्रुत्वातन्नारदेरितम् ॥ २० ॥ तस्ययज्ञस्यघातार्थंदेवतत्रव्रजाम्यहम् ॥ इत्युक्त्वाचलितारोषादीश्वरेणनिवारिता ॥ २१ ॥ जग
दीशनमस्तुभ्यंव्रजामिपितृवेश्मनि ॥ नारदेनाथसहितागणेशेनचसंयुता ॥ २२ ॥ यज्ञार्थमागताचैवदक्षद्वारेशिवप्रिया ॥ वह्नौदृष्ट्वावसोर्धा
रांलज्जिताचशिवप्रिया ॥ ॥ २३ ॥ तिष्ठंतींद्वारितांदक्षोनददर्शमहासतीम् ॥ क्षणमेकंचतिष्ठंतींयदादक्षोनपश्यति ॥ २४ ॥ तदैवंचिंतितं
गौर्याजीवितव्यंमयाकथम् ॥ धाविताकुंडनिकटेहाहाकृत्वाचसाततः ॥२५॥ क्षिप्तंवह्नौवपुर्गौर्याशापंदत्त्वाचदारुणम् ॥ दृष्ट्वातच्चगणेशेनपाशः
परशुरुद्यतः ॥२६॥ क्षुब्धोह्यसौतदात्यर्थंगौर्यर्थंचगणाधिपः ॥पाशेनबद्ध्वाकतिचित्कोपान्निहतवान्सुरान् ॥२७॥ दक्षेणानोदितादेवाःसर्वेयुद्धा

यनिर्ययुः॥महद्युद्धमभूद्भूयःसहदेवैर्गणेशितुः ॥२८॥तद्दृष्ट्वानारदःशीघ्रंपुनःकैलासमाययौ॥निवेदयामासचतमुदंतंसर्वमीश्वरम् ॥२९॥ तच्छ्रु
त्वास्फालयामासजटांकोपादुमापतिः॥ततोजातोतिविकटःपुरुषोरक्तलोचनः॥३०॥सबभाषेमहादेवंस्वामिन्नाज्ञांचदेहिमे॥वीरभद्रेतिनामास्य
कृत्वाचाज्ञांसमर्पयत्॥३१॥दक्षयज्ञविघातार्थंगच्छवीरातिसत्वरम्॥श्रुत्वातदीश्वरवचःसर्वप्रमथसंवृतः॥३२॥आययौयज्ञसदनमसृग्वह्निषुन्य
क्षिपम् ॥ ततइंद्रादयोदेवास्तद्वधायविनिर्ययुः ॥३३॥ क्षणात्पराजितास्तेनविद्रुताश्चदिशोदश ॥ अनुद्रुतश्चतान्सोपिपूष्णोदंतानपातयत् ॥
॥३४॥भगस्यनेत्रेनासांचसरस्वत्यान्यकृंतयत् ॥ एवंविद्राव्यतान्सर्वाञ्छिरोदक्षस्यचिच्छिदे ॥३५ ॥ कृत्वैवंयज्ञघातंसआजगामाशिवांतिक
म् ॥ नमस्कृत्यपुरस्तस्थौकृतंकार्यमितिब्रुवन् ॥ ३६ ॥ तथाप्यशांतःकोपोस्यज्ञात्वेतिज्ञानचक्षुषा ॥ प्रसादयितुमीशानंब्रह्मविष्णूसमी
यतुः ॥ ३७ ॥ नमस्कृतस्ततस्ताभ्यांप्रसन्नोभूत्सदाशिवः ॥ नारदस्तुंबुरुश्चैवगीतैःशिवमतोषयत् ॥३८॥ प्रसन्नंवीक्ष्यतंविप्रःशिखांसंस्पृश्य
पाणिना॥ननर्तनारदस्तत्रतोषयन्नधिकंशिवम्॥३९॥एतस्मिन्नंतरेब्रह्माविणुश्चप्रमथाधिपम्॥व्याजिज्ञपत्तंदक्षादीन्कृपादृष्ट्याविलोकय ॥४०॥
कृत्तांगान्कुरुपूर्णांगान्मृतान्संजीवयप्रभो ॥ विलोकितास्तेदेवेनकृपादृष्ट्याचवैतदा ॥ ४१ ॥ पूषादयश्चसांगावैअभूवंस्तत्प्रसादतः ॥
उत्थितःपादयोर्मूलंययौदक्षःपिनाकिनः ॥ ४२ ॥ अपराधंक्षमस्वेतिपुनःपुनरुवाचह ॥ उत्थापितःकरेणासौततोदक्षःपिनाकिना ॥ ४३ ॥
उक्तश्चमापुनःकार्षीरेवमीशावमाननम् ॥ विचरस्वसुखेनेतिभूयस्तंकोपआविशत् ॥ ४४ ॥ शशापचतदागौरींयज्ञविघ्नकरींशिवः ॥
मखेविघ्नंकृतवतीदक्षस्यैपाततोचिरात् ॥ ४५ ॥ तिर्यग्योनिसमापन्नाविचरिष्यसिभूतले ॥ ततोगौरीबभाषेतंप्रणिपत्यसदाशिवम् ॥ ४६ ॥

कथंथास्यामितिर्यक्त्वंभूतलेचस्थितिःकथम् ॥ अन्यथानैवभविताशापएषत्वयोदितः ॥ ४७ ॥ कोकिलामधुरालापाभवेयंनंदनेवने ॥
कोकिलानांस्वरोरूपंरूपंस्त्रीणां[1]पतिव्रतम् ॥ ४८ ॥ विद्यारूपंकुरूपाणांक्षमारूपंतपस्विनाम् ॥ अचिरादेवचपुनःकुलेमहतिजन्मसे ॥ ४९॥
भूयास्त्वमेवभर्ताचनवियोगश्चमेमतः ॥ वरयेत्कुलजांप्राज्ञःकुरूपामपिकन्यकाम् ॥ ५० ॥ दुष्टेकुलेसमुत्पन्नाभर्तुःपातयतेकुल
म् ॥ नदीपातयतेकूलंनारीपातयतेकुलम् ॥ ५१ ॥ नदीनांचैवनारीणांस्वच्छंदंललितागतिः ॥ ततस्तुष्टोमहादेवश्चक्रेशाप
विमोचनम् ॥ ५२ ॥ दशवर्षसहस्राणिकोकिलारूपधारिणी ॥ नंदनेदेवविपिनेचरिष्यसिततःपरम् ॥ ५३ ॥ हिमाचलसुताभूत्वाम
त्प्रियात्वमुपैष्यसि ॥ देवानांतुयथाविष्णुःसहकारोमहीरुहाम् ॥ ५४ ॥ गंगाचसर्वतीर्थानांतथातिर्यक्षुकोकिला ॥ आषाढौद्वौयदास्यातां
कोकिलायास्तदार्चनम् ॥ ५५ ॥ तदायाकुरुतेनारीनसावैधव्यमाप्नुयात् ॥ वसिष्ठउवाच ॥ एतद्वाक्यावसानेतुगौरीसाकोकिलाभवत् ॥
॥ ५६ ॥ तदारभ्यशुचिह्येतत्प्रथितंकोकिलाव्रतम् ॥ यानारीनैवकुरुतेमोहात्साविधवाभवेत् ॥ ५७ ॥ कुरुत्वमेतत्कल्याणिकीर्तिमाले
व्रतोत्तमम् ॥ कीर्तिमालोवाच ॥ कथमाराध्यतेदेवीकोकिलारूपधारिणी ॥ ५८ ॥ विधानंब्रूहितद्विप्रत्वत्प्रसादात्करोम्यहम् ॥ वसि
ष्ठउवाच ॥ कोकिलाव्रतमाहात्म्यंविधानंचवदामिते ॥ ५९ ॥ शृणुदेविप्रयत्नेनमंत्रैःपौराणिकैर्युतम् ॥ मलमासेत्वतिक्रांतेशुद्धाषा
ढेसमागते ॥ ६० ॥ आषाढ्यांपौर्णमास्यांतुसंध्याकालेह्युपस्थिते ॥ संकल्पयेन्मासमेकंश्रावणप्रभृतिह्यहम् ॥ ६१ ॥ स्नानंकरिष्ये

---

[1] पातिव्रत्यमित्यर्थः ।

नित्यंचब्रह्मचर्येस्थितासती ॥ भोक्ष्येनक्तंचभूशय्यांकरिष्येप्राणिनांदयाम् ॥ ६२ ॥ सौभाग्यधनधान्यादिप्राप्तयेशिवतुष्टये ॥ इति
संकल्प्यविप्राग्रेनारीविप्रेभ्यएवच ॥ ६३ ॥ प्राप्यानुज्ञांतुसंपाद्यसामग्रींसकलामपि ॥ प्रत्यूषेचप्रतिदिनंदंतधावनपूर्वकम् ॥ ६४ ॥
नद्यांगत्वाथवावाप्यांतडागेगिरिनिर्झरे ॥ स्नानंकरोमिदेवेशिकोकिलेप्रीतयेतव ॥ ६५ ॥ जलेस्मिन्पावनेपुण्येसर्वदेवकुलाश्रये ॥
स्नानंकृत्वाव्रतीदेविसुगंधामलकैस्तिलैः ॥ ६६ ॥ दिनाष्टकंततःपश्चात्सर्वौषध्यापुनःपृथक् ॥ वचापिष्टेनचस्नानंदिनान्यष्टौसमा
चरेत् ॥ ६७ ॥ तिलामलकपिष्टेनसर्वौषधियुतेनच ॥ षट्दिनानिततःस्नानंसंपूर्णफललिप्सया ॥ स्नात्वाध्यात्वारविंतस्मैदद्या
दर्घ्यंप्रयत्नतः ॥ ६८ ॥ आदित्यभास्कररवेअर्कसूर्यदिवाकर ॥ प्रभाकरनमस्तुभ्यंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ ६९ ॥ सूर्यार्घ्यमंत्रः ॥
कारयेत्कोकिलांदेवींसौवर्णींसर्वकामदाम् ॥ रौप्यंचरणयोश्चैवनेत्रयोश्चापिमौक्तिके ॥ ७० ॥ रत्नानिपंचपृष्ठेतुचूतवृक्षसमाश्रिताम् ॥
अथवातिलपिष्टेनकोकिलांपक्षिरूपिणीम् ॥ ७१ ॥ निधायताम्रपात्रेतांपूजयेत्सुसमाहितः ॥ उपचारैःषोडशभिर्यथावित्तंनिबोधमे ॥७२॥
आवाहयामितांदेवींकोकिलारूपधारिणीम् ॥ अवतारंकुरुष्वात्रप्रसादंकुरुसुव्रते ॥ ७३ ॥ आवाहनमंत्रः ॥ आगच्छकोकिलेदेविदेहिमे
वांछितंफलम् ॥ चूतवृक्षंसमारुह्यरमसेनंदनेवने ॥ ७४ ॥ आसनमंत्रः ॥ तिर्यग्योनिसमुद्भूतेकोकिलेकलकंठिके ॥ शंकरस्यप्रियेदे
विपाद्यंसंप्रतिगृह्यताम् ॥ ७५ ॥ पाद्यमंत्रः ॥ कलकंठेमहादेविभुक्तिमुक्तिप्रदेशिवे ॥ तिलपुष्पाक्षतैरर्घ्यंगृहाणत्वंनमोस्तुते ॥ ७६ ॥
अर्घ्यमंत्रः ॥ आषाढस्यासितेपक्षेमेघवर्णस्वरूपिणि ॥ कोकिलेनामदेवित्वंस्नानीयंप्रतिगृह्यताम् ॥ ७७ ॥ भिन्नानिकंठसूत्राणिदद्याच्चा

पिदिनेदिने ॥ कुंकुमंपुष्पतांबूलमक्षताधूपदीपकौ ॥ ७८ ॥ कुर्यादेवंविधांपूजांश्रावण्यंतंचपूजयेत् ॥ विसर्जयेच्चपश्चात्तांसौवर्णींकोकि
लांशुभाम् ॥ ७९ ॥ यदाचतिलपिष्टस्यकोलिकाक्रियतेतंदा ॥ कुर्यात्प्रत्यहमाह्वानंभिन्नायास्तुविसर्जनम् ॥ ८० ॥ रम्यंवनंसमा
गत्यशृणुयात्कोकिलास्वनम् ॥ यदानश्रूयतेशब्दउपवासस्तुतद्दिने ॥ ८१ ॥ कोकिलेकृष्णवर्णेत्वंसदावासोवनेषुते ॥ सौभाग्यमतुलं
देहिगृहाणार्घ्यंनामोस्तुते ॥ ८२ ॥ वसंतेचसमुत्पन्नेविंध्यपर्वतवासिनि ॥ गच्छगच्छमहादुर्गेस्वस्थानेनंदनेवने ॥ ८३ ॥ विसर्ज
नमंत्रः ॥ रूपंदेहिधनंदेहिसर्वसौख्यंचदेहिमे ॥ पुत्रान्देहियशोदेहिसौभाग्यंदेहिसंपदः ॥ ८४ ॥ इत्युक्त्वाचततःपश्चाद्धविष्यान्ने
नसुव्रती ॥ नक्तभोजीभवेद्राज्ञियावन्मासःसमाप्यते ॥ ८५ ॥ मासांतेताम्रपात्रेतुकोकिलांस्वर्णनिर्मिताम् ॥ वस्त्रधान्यगुडैर्युक्तां
श्रावण्यांवैसकुंडलाम् ॥ ८६ ॥ दद्यात्सदक्षिणांचापिदैवज्ञेवापुरोहिते ॥ एवमाषाढमासस्यद्वैविध्येसमुपस्थिते ॥ ८७ ॥ सध
वाविधवावापियानारीकोकिलाव्रतम् ॥ करोतिसप्तजन्मानिसौभाग्यंलभतेतुसा ॥ ८८ ॥ मृतागौरीपुरंयातिविमानेनार्कतेजसा ॥ श्रीभगवा
नुवाच ॥ एतद्व्रतंवसिष्ठेनमुनिनाकथितंपुरा ॥८९॥ तथाकृतंतुतत्पार्थसमस्तंकीर्तिमालया ॥ तस्याश्चसर्वंनिष्पन्नंवसिष्ठवचनंयथा ॥९०॥
एवमन्यापिकौंतेयकोकिलाव्रतमुत्तमम् ॥ करिष्यतितदातस्याःसौभाग्यंचभविष्यति ॥ ९१ ॥ नकरोतियदानारीव्यालीभवतिकानने ॥
एकतःसर्वदानानिकोकिलाव्रतमेकतः ॥ ९२ ॥ कृतंपुराप्सरोभिश्चऋषिपत्नीभिरादरात् ॥ अहल्ययाचसापूर्वमर्चिताशापमुक्तये ॥ ९३ ॥
अरुंधत्यापिसास्नात्वापूजिताकोकिलानृप ॥ सीतयापूजितासापिसर्वकामार्थसिद्धये ॥ ९४ ॥ गौतम्यांदंडकारण्येस्नानंकृत्वायथाविधि ॥

नलान्वेषणकामेनदमयंत्याचपूजिता ॥ ९५ ॥ रुक्मिण्याचतथास्नात्वापूजिताकोकिलाशिवा ॥ विष्णोःपत्युरवाप्त्यर्थंतच्चजातंनसंशयः ॥ ९६ ॥ कुचैलामलिनादीनापरकर्मरतातथा ॥ एवंवंध्याकाकवंध्याविवत्साभृतवत्सका ॥ ९७ ॥ सर्वास्ताःफलभाजःस्युर्व्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंसुखंवृद्धिंयशःप्रजाम् ॥ ९८ ॥ सौभाग्यंसुंदरंरूपंनारीप्राप्नोतिनान्यथा ॥ एतद्व्रतंमयाख्यातंकार्यंवारत्रयंनृप ॥ ९९ ॥ तृतीयांतेचविधिवत्कार्यमुद्यापनंशुभम् ॥ एकस्माज्जायतेद्रव्यंद्वितीयाल्लभतेसुतान् ॥ तृतीयाच्चापिसौभाग्यंप्राप्नुयान्नात्रसंशयः ॥ ॥ १०० ॥ इतिवराहपुराणेकोकिलाव्रतम् ॥

॥ अथोद्यापनम् ॥

॥ [1]उद्यापनविधिंब्रूहिव्रतस्यास्यममप्रभो ॥ येनविज्ञातमात्रेणसौभाग्यंचभविष्यति ॥ [2]श्रावणेपौर्णमास्यांतुशुक्लपक्षेविशेषतः ॥ द्वितीयायामेकभक्तंदंतधावनपूर्वकम् ॥ उपवासस्यनियमंकृत्वाव्रतपरायणा ॥ तृतीयापुण्यफलदामध्याह्नेसमुपोषिता ॥ उपलिप्यशुचौदेशेमंडलंतत्रकारयेत् ॥ अष्टदलंलिखेत्पद्मंचतुष्कोणंचभद्रकम् ॥ कलशंवारिपूर्णंचपंचरत्नसमन्वितम् ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंशूर्पवंधैकविंशति ॥ प्रत्येकंसप्तधान्यानांप्रस्थेनैकेनपूरयेत् ॥तदभावेतदर्धेनकुडवेनाथनारद ॥ ऊर्णापट्टयुगंकृष्णवर्णंदद्याच्चशक्तितः ॥ तस्योपरिन्यसेद्देवींकोकिलाप्रतिमांतथा ॥ अत्रगंधप्रदानंचधूपदीपप्र

---

[1] अग्रेउत्तरकथनेनारदेत्यादिसंबोधनादयंप्रश्नोनारदस्येतिगम्यतेउत्तरंतुकस्येतिनज्ञायते । व्रतार्कादिष्वेवमेवपाठोदृश्यतेपरंतुततोनानिर्णयः ।

[2] व्रतपरायणाविशेषतःश्रावणेपौर्णमास्यांउपवासस्यनियमंकृत्वामध्याह्नेशुचौदेशेउपलिप्येत्याद्यन्वयः तस्यामसंभवेकालांतरमाह द्वितीयायामिति श्रावणशुक्लद्वितीयायांदंतधावनपूर्वकमेकभक्तंकृत्वासमुपोषितातृतीयायतःपुण्यफलदा अतस्तस्यामध्याह्नइत्यन्वयः तदेवव्रतार्ककारैःश्रावणेशुक्लद्वितीयायामेकभक्तंकृत्वातृतीयायामुपोषयेदितिपौर्णमासीतत्कालंकालांतरे इतिव्याख्यातम् ।

दानकम् ॥ नैवेद्यंमोदकान्दद्यात्पक्वान्नंघृतसंयुतम् ॥ अर्घ्यंचैवप्रदातव्यंतांबूलंफलमुत्तमम् ॥ रात्रौजागरणंकार्यंवाद्यनृत्यप्रभूतकम् ॥ पूजयित्वैकचित्तेनफलंप्राप्नोतिचाक्षयम् ॥ प्रभातेविमलेतीर्थेस्नानंकृत्वाविधानतः ॥ पूजयेद्विधिवद्देवींहोमंकुर्यात्तथाद्विज ॥ तिलचंपकपुष्पैश्चतंडुलैर्घृतपायसैः ॥ अष्टोत्तरशतंहुत्वादुर्गामंत्रैश्चवादकैः ॥ [1]कोकिलाप्रीतयेब्रह्मन्व्याहृतीनां[2]शतत्रयम् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्सपत्नीकांश्चपंचच॥अशक्तौह्येकयुग्मंचभोजयेच्चतथागुरुम्॥त्रिःस्त्रीभ्यश्चप्रदातव्यंघारिकापंचकंतथा॥मोदकांश्चससूत्रांश्चवंशपात्रसमन्वितान् ॥ कृष्णवस्त्रसमायुक्तान्पक्वान्नेनप्रपूरितान् ॥ सर्वोपस्करसंयुक्तांस्त्रिस्त्रीभ्यश्चप्रदापयेत् ॥ आचार्यंपूजयेद्भक्त्यागांकृष्णांचसवत्सकाम् ॥ उपानहौतथाशय्यांचामरंछत्रमेवच ॥ मुद्रिकांकर्णवेष्टेचचंदनंकुसुमानिच ॥ सर्वंदद्याद्द्विजेंद्रायसपत्नीकायनारद ॥ दापयेद्विधिवत्सर्वंब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ व्रतोपदिष्टदानंचभोजनंचसदक्षिणम् ॥ ततोभुंजीतनैवेद्यंपुत्रपौत्रैःसमन्विता ॥ देविचैत्ररथोत्पन्नेविंध्यपर्वतवासिनि ॥ कोकिलेपूजितेगच्छविधिवत्सर्वकामदे ॥ कारयेत्कोकिलांदेवींसौवर्णींसर्वकामदाम् ॥ रौप्यचरणचंचूभिरन्वितांनेत्रमौक्तिकाम् ॥ पंचरत्नयुतां पृष्ठेचूतवृक्षसमाश्रिताम् ॥ एवंयाकुरुतेराजन्कोकिलाव्रतमुत्तमम् ॥ सर्वंप्राप्नोतिसौभाग्यंपुत्रधान्यधनानिच ॥ महाफलमवाप्नोतिमहामायाप्रसादतः ॥ इति[3]वराहपु० कोकिलाव्रतोद्यापनंसं० ॥ अथश्रावणपौर्णमास्यांरक्षाबंधनंतच्चोक्तंहेमाद्रौभविष्ये ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ रक्षाबंधविधानंमेकिंचित्कथयकेशव ॥ दुष्टप्रेतपिशाचानांयेनाधृष्योभवेन्नरः ॥ १ ॥ सर्वरोगोपशमनंसर्वाशुभविनाशनम् ॥ सकृत्कृतेनाब्दमे

---

[1] बिल्वपत्राणिचेत्यपि पाठः । [2] त्रिभिःशतैरित्यपि पाठः । [3] नारदीयेइतिव्रतार्केपाठः । [4] हेमाद्रौव्रतखंडेतुएतदपेक्षयाश्लोकाधिक्यमानुपुर्वीभेदश्चोपलभ्यते ।

कंयेनरक्षाकृताभवेत् ॥२॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुपांडवशार्दूलइतिहासंपुरातनम् ॥ इंद्राण्यायत्कृतंपूर्वंशक्रस्यजयवृद्धये ॥३॥ देवासुरम
भूद्युद्धंपुराद्वादशवार्षिकम्॥तत्रासुरैर्जितःशक्रःसहसर्वैःसुरोत्तमैः॥४॥बृहस्पतिमुपामंत्र्यइदंवचनमब्रवीत् ॥ नस्थातुंचैवशक्नोमिनगंतुंतैराभिद्रु
तः ॥ ५ ॥ सर्वथायोद्धुमिच्छामियद्भाव्यंतद्भविष्यति ॥ श्रुत्वासुरपतेर्वाक्यंबृहस्पतिरथाब्रवीत् ॥ ६ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ नकालोविक्र
मस्याद्यत्यजकोपंपुरंदर ॥ देशकालविहीनानिकार्याणिविपरीतवत् ॥ ७ ॥ क्रियमाणानिदुष्यंतिसोनर्थःसुमहान्भवेत् ॥ तयोःसंवदतोरे
वंशचीप्राहसुरेश्वरम् ॥ ८ ॥ अद्यभूतादिनंदेवप्रातःपर्वभविष्यति ॥ अहंरक्षांविधास्यामियेनाजेयोभविष्यसि ॥ ९ ॥ इत्युक्त्वापौर्णमास्यांसा
पौलोमीकृतमंगला ॥ बबंधदक्षिणेपाणौरक्षापोटलिकांततः ॥ १० ॥ बद्धरक्षस्ततःशक्रःकृतस्वस्त्ययनोद्विजैः ॥ आरुह्यैरावतंनागंनिर्जगाम
सुरारिहा ॥ ११ ॥ दुद्रावदानवानीकंक्षणात्कालइवप्रजाः ॥ शक्रस्तुविजयीभूत्वापुनरेवजगत्त्रये ॥१२॥ एषप्रभावोरक्षायाःकथितस्तेयुधि
ष्ठिर ॥ जयदःसुखदश्चैवपुत्रारोग्यधनप्रदः ॥ १३ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ क्रियतेकेनविधिनारक्षाबंधःसुरोत्तम ॥ कस्मिंमास्तिथौकदादेवह्येतन्मेव
क्तुमर्हसि॥१४॥यथाहिभगवन्देवविचित्राणिप्रभाषसे ॥तथातथानमेतृप्तिर्बह्वर्थाःशृण्वतःकथाः॥१५॥कृष्णउवाच॥संप्राप्तेश्रावणेमासिपौर्णमा
स्यांदिनोदये॥ स्नानंकुर्वीतमतिमाञ्छ्रुतिस्मृतिविधानतः॥१६॥ततोदेवान्पितॄंश्चैवतर्पयेत्परमांभसा॥उपाकर्मादिचैवोक्तमृषीणांचैवतर्पणम् ॥
॥१७॥कुर्वीतब्राह्मणैःसार्धंवेदानुद्दिश्यशक्तितः॥शूद्राणांमंत्ररहितंस्नानंदानंचशस्यते॥१८ ॥ततोपराह्णसमयेरक्षापोटलिकांशुभाम् ॥ कारये

च्चाक्षतैस्तद्वत्सिद्धार्थैर्हेमचर्चितैः॥१९॥कार्पासैःक्षौमवस्त्रैर्वाविचित्रैर्मलवर्जितैः॥ विचित्रतंतुग्रथितांस्थापयेद्भाजनोपरि॥२०॥कार्यागृहस्यरक्षागोमयरचितैःसुवृत्तमंडलकैः ॥दूर्वावर्णकसहितैश्चित्रैर्दुरितोपशमनाय ॥२१॥ उपलिप्तेगृहदेशेदत्तचतुष्केन्यसेत्कुंभम् ॥ पीठस्योपरिनिविशेद्राजामात्यैर्युतश्चसुमुहूर्ते॥ २२ ॥ वेश्याजनेनसहितोमंगलशब्दैःसमुच्छ्रितैश्चिह्नैः ॥ रक्षाबंधःकार्यःप्रशांतिदःसर्वविघ्नानाम्॥२३॥ देवाद्विजातिशस्तान्वस्त्रैरक्षाभिरर्चयेत्प्रथमम् ॥ तदनुपुरोधानृपतेरक्षांबध्नीतमंत्रेण॥२४॥येनबद्धोबलीराजादानवेंद्रोमहाबलः॥ तेनत्वामभिबध्नामिरक्षेमाचलमाचल॥२५॥ ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैरन्यैश्चमानवैः ॥ कर्तव्योरक्षिकाबंधोद्विजान्संपूज्यभक्तितः ॥२६॥अनेनविधिनायस्तुरक्षाबंधंसमाचरेत् ॥ ससर्वदोषरहितःसुखीसंवत्सरंभवेत् ॥ इतिभविष्योत्तरेरक्षाबंधनपौर्णमासीव्रतम् ॥ अयंरक्षाबंधोभद्रायांनकार्यः ॥ भद्रायांद्वेनकर्तव्येश्रावणीफाल्गुनीतथा ॥ श्रावणीनृपतिंहंतिग्रामंदहतिफाल्गुनी इतिवचनात् ॥ अथभाद्रपदपौर्णमास्यांउमामहेश्वरव्रतंशिवरहस्ये ॥ राजोवाच ॥ भगवन्मुनिशार्दूलव्रतमेकंवदस्वमे ॥ सांगेयस्मिन्व्रतेचीर्णेसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ १ ॥ गौतमउवाच ॥ उमामहेश्वरंनामव्रतमस्तिव्रतोत्तमम् ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लेपौर्णमास्यांप्रयत्नतः ॥ २ ॥ तद्व्रतंकार्यमनघैर्ब्राह्मणाद्यैर्विधानतः ॥ भाद्रशुक्लचतुर्दश्यांप्रातःस्नात्वाविधानतः ॥ ३ ॥ शिवंसंपूज्यविधिवच्छैवानप्यातियत्नतः ॥ शिवंध्यात्वाजगद्वंद्यंसोमंसोमार्धशेखरम् ॥ ४ ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वामंत्रमेतंपठेन्नरः ॥ श्वःकरिष्येव्रतंयत्नादुमामहेश्वराभिधम् ॥ ५ ॥ आज्ञांदेहिमहादेवसोमसोमार्धशेखर ॥ इतिविज्ञाप्यवैदेवं

---

१ भूषितामित्यपिपाठः ।

पुनःसंपूज्ययत्नतः ॥ ६ ॥ मध्याह्नेपिमहादेवमर्चयेन्नियतोव्रती ॥ ततोदेवानृषीन्सर्वानभ्यर्च्यविधिवन्नृप ॥ ७ ॥ हविष्याशीशिवंसायंपूजयेद्विधिपूर्वकम् ॥ निद्राकार्यायथायोगंमहादेवस्यसन्निधौ ॥ ८ ॥ उत्थायपश्चिमेयामेमहादेवंततःस्मरेत् ॥ ततःशौचादिकंसर्वनिर्वर्त्यप्रीतमानसः ॥ ९ ॥ स्नानंकुर्याद्यथायोगंयथाशास्त्रंयथाक्रमम् ॥ परिधायततोवस्त्रंक्षालितंशुभमक्षतम् ॥ १० ॥ उद्धूलनंततःकार्यंत्रिपुंड्रंचयथाक्रमम् ॥ रुद्राक्षधारणंकार्यंसंध्याकार्याततःपरम् ॥ ११ ॥ ततःशिवार्चनंकार्यंबिल्वपत्रादिभिर्नरैः ॥ ततोहोमोपिकर्तव्यःशिवप्रीत्यर्थमादरात् ॥ १२ ॥ ततःपरंनियमनंप्रणमेत्सोममव्ययम् ॥ सग्रंथिकुशपिंजूलंततःसंपाद्यमादरात् ॥ १३ ॥ एवंपंचदशग्रंथिदोरकंकुंकुमान्वितम् ॥ संपादनीयंयत्नेनव्रतनिष्ठैरनाकुलैः ॥ १४ ॥ उमामहेश्वरंचैवसौवर्णप्रतिमाद्वयम् ॥ संपादनीयंयत्नेनराजतंवामनोहरम् ॥१५॥ पलादूनंनकर्तव्यंप्रतिमाद्वयमुत्तमम् ॥ अधिकंचेद्यथाशक्तिकर्तव्यमतियत्नतः ॥ १६ ॥ सौवर्णोराजतोवापिताम्रोवा[1]मृन्मयोनवः ॥ संपादनीयोयत्नेनप्रयतैर्व्रततत्परैः ॥ १७ ॥ ततःसदर्भपिंजूलेवस्त्रयुग्मार्चितेशुभे ॥ पृथक्पृथक्स्थापनीयंकलशेप्रतिमाद्वयम् ॥ १८ ॥ आपोहिष्ठादिभिर्मंत्रैस्तथात्र्यंबकैरपि ॥ अभिषिच्यप्रयत्नेनपूजयेत्प्रतिमाद्वयम् ॥ १९ ॥ [2]शिवस्थानंततोगच्छेत्तोरणाद्यैरलंकृतम् ॥ ततःषोडशकेपद्मेबहिरंतश्चतुर्गुणे ॥ २० ॥ अलंकृतेस्वस्तिकाद्यैःस्थापयेत्कलशंनवम् ॥ ध्यायेत्ततोमहादेवमुमादेहार्धधारिणम् ॥ २१ ॥ मुक्तामालापरीतांगंदुकूलपरिवेष्टितम् ॥ पंचाननमुमाकांतमनलेंदुरविप्रभम् ॥ २२ ॥ चंद्रार्धशेखरंनित्यंजटामुकुटमंडितम् ॥ त्रिपुंड्रलेखाविलस

---

[1] कलशइतिशेषः ।

[2] इयंचपूजाशिवालयेकर्तव्येत्याह शिवेति ।

द्धालभागमनामयम् ॥ २३ ॥ भस्मोद्धूलितसर्वांगंरुद्राक्षाभरणान्वितम् ॥ मंदस्मितमनाधारमाधारंजगतांप्रभुम् ॥ २४ ॥ देवैरनंतैरानिशं
स्तूयमानमनेकधा ॥ देवात्मकंदेववंद्यंविष्णुब्रह्मादिवंदितम् ॥ २५ ॥ विष्णुनेत्रान्वितारक्तपादपंकजमुत्तमम् ॥ अप्रतिद्वंद्वमद्वंद्वंसर्व
वृंदारकार्चितम् ॥ २६ ॥ सर्वोत्तममनाद्यंतंसर्वदेवनिवेदितम् ॥ सत्यंशुद्धंपरंब्रह्मपुरुषंकृष्णपिंगलम् ॥ २७ ॥ ऊर्ध्वकेशंविरूपाक्षंविश्व
रूपंचिदात्मकम् ॥ निष्कलंनिर्गुणंशांतंनिरवद्यंनिरंजनम् ॥ २८ ॥ अप्रमेयंजगत्सृष्टिस्थितिसंहारकारणम् ॥ विश्वबाहुंविश्वपादंविश्वाक्षं
विश्वसंभवम् ॥ २९ ॥ विश्वंनारायणाराध्यमक्षरंपरमंपदम् ॥ विश्वतःपरमंनित्यंविश्वस्येशमनामयम् ॥ ३० ॥ एवंध्यात्वामहादेवंसर्व
देवोत्तमोत्तमम् ॥ ध्यायेत्ततःपरंगौरीमादिविद्यामनामयीम् ॥ ३१ ॥ लक्ष्मीसेवितपादाब्जाशचीसेवितपादुकाम् ॥ सरस्वत्यादिभिर्नि
त्यंस्तूयमानपदांबुजाम् ॥ ३२ ॥ अधरोष्ठाधरीभूतपक्वबिंबफलाप्रभाम् ॥ मुखकांतिकलोपेतांपूर्णचंद्रामनामयाम् ॥ ३३ ॥ तिर
स्कृतालिमालांतामलकावलिभिःसदा ॥ पीनवक्षोजनिर्धूतचक्रवाकवरांगनाम् ॥ ३४ ॥ नित्यंतिरस्कृतांभोजांनयनाभ्यामनिंदिताम् ॥
सीमंतधिक्कृताशेषकामभल्लामहर्निशम् ॥ ३५ ॥ भृकुटीधिक्कृताशेषशरावापामनाकुलाम् ॥ बाहुनालकरोद्भूतहेमपद्मांविलासिनीम् ॥
॥ ३६ ॥ रोमावलीतिरोभूतभ्रमद्भ्रमरनालिकाम् ॥ नाभिरंध्रतिरोभूतजलावर्तासुवर्तुलाम् ॥ ३७ ॥ उत्तमोरुतिरोभूतरंभास्तंभांशु
भावहाम् ॥ पादयुग्मप्रभाकांतिनिर्जितारुणपंकजाम् ॥ ३८ ॥ ब्रह्मेंद्रोपेंद्रजननींमहेशार्धांगभागिनीम् ॥ महेशाश्लिष्टवामांगांवरदाभयदां
सदा ॥ ३९ ॥ प्रसन्नवदनांशांतांस्मितपूर्वाभिभाषिणीम् ॥ पूर्णचंद्रदुकूलाढ्यांनानाभरणभूषिताम् ॥ ४० ॥ स्तूयमानांसदादेवैर्य

ज्ञैर्दोनैश्वकोटिशः ॥ एवंध्यात्वाततःसम्यगुपचारान्प्रकल्पयेत् ॥ ४१ ॥ ततःपुष्पाणिसंगृह्यशिवमावाहयेच्छिवाम् ॥ महादेवदया
सिंधोविष्णुब्रह्मादिवंदित ॥ आवाहयामिदेवंत्वांप्रसीदपरमेश्वर ॥ ४२ ॥ लक्ष्म्यादिदेववनितापरिसेवितपादुके ॥ आवाहयामिदेवित्वांप्रसी
दपरमेश्वरि ॥ ४३ ॥ गृहाणसोमविश्वात्मन्नासनंरत्ननिर्मितम् ॥ अनंतासनविश्वेशकरुणासागरप्रभो ॥ ४४ ॥ उमेसोमवराश्लिष्टेसोमा
र्धकृतशेखरे ॥ नानारत्नसमाकीर्णमासनंप्रतिगृह्यताम् ॥ ४५ ॥ पाद्यंगृहाणगौरीशहेमपात्रास्थितंनवम् ॥ गृहाणदेवदेवेशिवेदवेदांतसं
स्तुते ॥ ४६ ॥ अर्घ्यंगृहाणदेवेशसपुष्पंगंधसंयुतम् ॥ शिवानंतगुणग्रामसर्वाभीष्टप्रदायक ॥ ४७ ॥ गृहाणार्घ्यंशिवेनित्येसर्वावयवशो
भिनि ॥ शिवप्रियेशिवाकारेनित्यंभक्तवरप्रदे॥४८॥गृहाणाचमनंशंभोशुचिर्भूतशुचिप्रिय ॥ गृहाणाचमनंदेविशुचिर्भूतेशुचिप्रिये॥४९॥मधु
पर्कंगृहाणेशसर्वदामधुपर्कद ॥ मधुपर्कप्रदानेनप्रीतोभवमहेश्वर ॥ ५० ॥ मधुपर्कमिमंदेविस्वीकुरुप्रियशंकरे ॥ मधुपर्कप्रदानेनप्रीता
भवसुशोभने ॥ ५१ ॥ शंभोपंचामृतस्नानंस्वीकुरुष्वकृपानिधे ॥ सर्वतीर्थमयंस्नानंनित्यशासनपावन ॥ ५२ ॥ शिवेपंचामृतस्नानं
स्वीकुरुष्वकृपानिधे ॥ सर्वतीर्थोत्तमेशुद्धेतीर्थराजनिषेविते ॥ ५३ ॥ शंभोशुद्धोदकस्नानंस्वीकुरुष्वसुरोत्तम ॥ प्रसीदपरमंभक्तंपाहिमां
करुणानिधे ॥ ५४ ॥ शिवेशुद्धोदकस्नानंस्वीकुरुष्वशिवप्रिये ॥ प्रसीददेविदीनंत्वंपाहिमांशरणागतम् ॥ ५५ ॥ सोत्तरीयंगृहाणेशदु
कूलमिदमुत्तमम् ॥ पाहिमांचकृपासिंधोकरुणाकरशंकर ॥ ५६ ॥ सोत्तरीयंगृहाणेदंदुकूलंशंकरप्रिये ॥ प्रसीदपाहिमांदीनमनन्यशरणं
शिवे ॥ ५७ ॥ उपवीतंगृहाणेशशंभोसर्वामरोत्तम ॥ उपवीतंगृहाणांबशिवसंश्लिष्टविग्रहे ॥ ५८ ॥ गृहाणचंदनंदिव्यंगंधाढ्येनविराजितम् ॥

प्रसीदपार्वतीनाथशरणागतवत्सल ॥ ५९ ॥ गृहाणचंदनंदेविचंद्रभागविराजितम् ॥ विश्वंविश्वात्मिकेपाहिविश्वनाथप्रियेसदा ॥ ६० ॥
गृहाणाभरणानीशत्वंसर्वनिगमाश्रय ॥ विश्वाभरणविश्वेशरत्नाभरणभूषित ॥ ६१ ॥ गृहाणाभरणान्यंबसर्वाभरणभूषिते ॥ सर्वप्रिये
जगद्वंद्येजगदानंददेशिवे ॥ ६२ ॥ गृहाणबिल्वपत्राणिसपुष्पाणिमहेश्वर ॥ सुगंधीनिभवानीशशिवत्वंकुसुमप्रिय ॥ ६३ ॥ गृहाण
बिल्वपत्राणिसामोदानिशिवप्रिये ॥ सुगंधबिल्वमंदारमालिकासमलंकृते ॥ ६४ ॥ दशांगंगुग्गुलुंधूपंसगोघृतमनुत्तमम् ॥ गृहाण
पार्वतीनाथघ्राणतर्पणमादरात् ॥ ६५ ॥ दशांगंगुग्गुलुंधूपंसगोघृतमनुत्तमम् ॥ गृहाणभक्तवरदेलक्ष्मीदेवादिसेविते ॥ ६६ ॥
साज्यंत्रिवर्तिसंयुक्तंदीपंशर्वशिवापते ॥ गृहाणानंतसूर्याग्निचंद्रप्रभनमोस्तुते ॥ ६७ ॥ साज्यंत्रिवार्तिसंयुक्तंदीपमीशानवल्लभे ॥ गृहा
णचंद्रसूर्याग्निमंडलाधिकसुप्रभे ॥ ६८ ॥ शंभोगोघृतसंयुक्तंपरमान्नंमनोहरम् ॥ सशर्करंगृहाणांबपरमान्नप्रदायिनि ॥ ६९ ॥ शंभो
गृहाणगंधाढ्यमिदमाचमनीयकम् ॥ कृताचमनदेवेशस्वतःशुद्धशिवापते ॥ ७० ॥ शिवेगृहाणगंधाढ्यमिदमाचमनीयकम् ॥ शुद्धेशुद्धिप्रदे
देविशिवभूषितविग्रहे ॥ ७१ ॥ नीराजनंगृहाणेशबहुदीपविराजितम् ॥ स्वप्रकाशप्रकाशात्मन्प्रकाशितदिगंतर॥७२॥नीराजनंगृहाणांबसूर्य
नीराजितप्रभे॥प्रभापूरितसर्वांगेमंगलेमंगलास्पदे॥७३॥शंभोगृहाणतांबूलमेलाकर्पूरसंयुतम्॥प्रसीदभगवञ्छंभोसर्वज्ञामितविक्रम ॥ ७४ ॥
शिवेगृहाणतांबूलमेलाकर्पूरसंयुतम् ॥ प्रसीदसस्मितेदेविसोमालिंगितविग्रहे ॥ ७५ ॥ गृहाणपरमेशानसरत्नेछत्रचामरे ॥ दर्पणंव्यज
नंत्वीशसर्वदुःखविनाशक ॥ ७६ ॥ गृहाणोमेसुराराध्येसरत्नेछत्रचामरे ॥ दर्पणंव्यजनंचाद्येविद्याधारेनमोस्तुते ॥ ७७ ॥ प्रदक्षिणानम

स्कारान्गृहाणपरमेश्वर ॥ नर्तनंचमहादेविशिवनाट्यप्रियेशिवे ॥ ७८ ॥ एवंप्रयत्नतः[1]कार्यंशिवयोःपूजनंशिवम् ॥ नमःसोमेतिमंत्रेणपूर्वोक्तमपिपूजनम् ॥ ७९ ॥ उक्तंमंत्रंसमुच्चार्ययथापूर्वंयथाक्रमम् ॥ आवहंतीतिमंत्रस्तुभवान्याःपरिकीर्तितः ॥ ८० ॥ अथांगपूजा ॥ कपर्दिनेनमः कपर्दंपूजायामि ॥ भाललोचनाय० भालंपू० सोमसूर्याग्निलोचनाय० नेत्रत्रयं० सुश्रोत्राय० श्रोत्रेपू० घ्राणगंधाय० घ्राणंपू० स्मृतिदंताय० दंतान्पू० श्रुतिजिह्वाय० जिह्वांपू० सुकपोलाय० कपोलौपू० ज्ञानोष्ठाय० ओष्ठौपू० नीलकंठाय० कंठं० भूरिवक्षसे० वक्षः० हिरण्यबाहवे० बाहू० विश्वोदराय० उदरं० विश्वोरवे० ऊरू० विश्वजंघाय० जंघेपू० विश्वपादाय० पादौपू०विश्वनखाय० नखान्पू० सर्वात्मकाय० सर्वांगंपू० ॥ अथशक्त्यंगपूजा ॥ शिवायै० शिरःपू० पृथुवेण्यै० वेणींपू० सीमंतराजितायै० सीमंतंपू० कुंकुमभालायै० भालंपू० ॥ सोमसूर्याग्निलोचनायै० नेत्रेपू० श्रुतिश्रोत्रायै० श्रोत्रेपू० गंधप्रियायै० घ्राणंपू० सुभगकपोलायै० कपोलौपू० कुड्मलदंतायै० दंतान्पू० विद्याजिह्वायै० जिह्वांपू० बिंबोष्ठायै० ओष्ठौपू० वृत्तकंठायै० कंठंपू० पृथुलकुचायै० कुचौपू० विश्वगर्भायै० उदरंपू० शुभकट्यै० कटींपू० दिव्योरुदेशायै० ऊरूपू० वृत्तजंघायै० जंघेपू० लक्ष्मीसेवितपादुकायै० पादौपू० महेश्वरप्रियायै० नखान्पू० शोभनविग्रहायै० सर्वांगंपू० ॥ अंगपूजांसमाप्यैवंदोरकंचैवपूजयेत् ॥ प्रत्येकंग्रंथिषुस्वच्छेस्वच्छैर्बिल्वदलादिभिः ॥ ८१ ॥ प्रथमग्रंथिमारभ्यनमःसोमेतिमंत्रतः ॥ यथाक्रमेणसंपूज्यततोधार्यंहिदोरकम् ॥ ८२ ॥ तत्रोपचाराःसर्वेपितेनमंत्रेणसादरम् ॥ व्रतिभिर्यत्नतःकार्याः

---

[1] कुर्यादितिशेषः ।

कुंकुमांकितदोरके ॥ ८३ ॥ ततःपंचदशप्रस्थागोधूमास्तंडुलाश्चवा ॥ उपायनार्थमानेयाःशुद्धःकीटादिवर्जिताः ॥ ८४ ॥ यद्वापंचद
शाज्याक्तागोधूमापूपमंडकाः ॥ ततःशिवैकशरणाःशैवाःशिवव्रतप्रियाः ॥ ८५ ॥ पूजनीयाःप्रयत्नेनगंधपुष्पादिभिःक्रमात् ॥
ततःसवस्त्रकलशंशिवयोःप्रतिमाद्वयम् ॥ ८६ ॥ शैवायदेयंयत्नेनसुवर्णफलसंयुतम् ॥ आदावुपायनंदत्वादेयंह्येतदतःपरम् ॥
॥ ८७ ॥ उपायनस्यमंत्रोपिवक्ष्यतेत्रविशेषतः ॥ उमेशःप्रतिगृह्णातिह्युमेशोवैददातिच ॥ ८८ ॥ उमेशस्तारकोभाभ्यामुमे
शायनमोनमः ॥ अमुंमंत्रंसमुच्चार्यदत्वादानंविवेदयेत् ॥ ८९ ॥ ततःशैवाःप्रयत्नेनभोजनीयाविशेषतः ॥ सुवासिन्योपियत्नेनभोजनी
याःशिवप्रियाः ॥ शैवानेवंभोजयित्वास्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ ९० ॥ अतिथीनपिसंतर्प्यद्वारदेशस्थितान्नृप ॥ एवंप्रयत्नतःकार्यंप्रति
वत्सरमादरात् ॥ ९१ ॥ नियमेनैवविधिवदुक्तरीत्यायथाक्रमम् ॥ ब्राह्मणाद्यैरिदंकार्यंव्रतमाहितमानसैः ॥ ९२ ॥ सर्वाभी
ष्टप्रदंपुण्यंव्रतमेतच्छिवात्मकम् ॥ प्राप्तेतुषोडशेवर्षेकार्यमुद्यापनंनृप ॥ ९३ ॥ उद्यापनविधानंचवक्ष्येशृणुयथाक्रमम् ॥ पौर्णमास्यांभाद्र
पद्यांव्रतोद्यापनमादरात् ॥ ९४ ॥ कर्तव्यमतियत्नेनद्रव्यंसंपाद्यसादरम् ॥ हैमीकार्यासार्धषड्भिःप्रतिमाचपलैःशुभा ॥ ९५ ॥ तदर्धेनाथ
वाकार्यातदर्धेनाथवानृप ॥ रजतेनाथवाकार्यायथोक्तपलमानतः ॥ ९६ ॥ संपादनीयाःकुंभाश्चहैमाःपंचदशोत्तमाः ॥ अथवाराजताःकार्या
यद्वाताम्रमयानृप ॥ ९७ ॥ भाद्रशुक्लचतुर्दश्यांशैवाब्राह्मणपुंगवाः ॥ निमंत्रणीयायत्नेनप्रातःसप्तदशोत्तमाः ॥ ९८ ॥ ततोगृहंवितानाद्यैर
लंकृत्यप्रयत्नतः ॥ स्वस्तिकाद्यैरलंकुर्याच्छिवस्थानंशुभावहम् ॥ ९९ ॥ ततःसायंप्रयत्नेनतस्मिञ्छंकरमंदिरे ॥ पूजनीयाःप्रयत्नेनशि

वयोःप्रतिमाःशुभाः ॥ ॥ १०० ॥ पूर्वोक्तेनविधानेनमंत्रैस्तैरेवसाधनैः ॥ रात्रौजागरणंकार्यंसोपवासंप्रयत्नतः ॥ १ ॥ ऋत्विग्भिःसहसो
त्साहंपयोमात्राशनेनवा ॥ रात्रौशिवकथाःश्राव्याः[1]श्रोतव्यायत्नतोनृप ॥ २ ॥ कर्तव्यायत्नतोरात्रौपूजायामचतुष्टये ॥ ततःस्थेयंप्रयत्नेन
स्नात्वाशंकरसंनिधौ ॥ ३ ॥ पूजनीयःप्रयत्नेनाशिवोदेवशिखामणिः ॥ चतुरस्रंततःकार्यंकुंडमष्टदलान्वितम् ॥ ४ ॥ कटिदघ्नंप्रांतदेशेहस्त
द्वयसमन्वितम् ॥ तत्रवह्निंप्रतिष्ठाप्यविधिवद्ब्रह्ममार्गतः ॥ ५ ॥ साज्येनपरमान्नेनहोमःकार्यस्ततःपरम् ॥ पंचविंशतिसाहस्रंनमःसोमेतिमं
त्रतः ॥६॥ कार्योवायत्नतोराजन्नमःपूर्वंस्वमंत्रतः ॥ ततःपूर्णाहुतिंकृत्वाशैवान्संपूजयेत्ततः ॥७॥ विल्वपत्रैःपुष्पमाल्यैर्भस्मनाचयथाक्रमम् ॥
एकैकस्मैप्रदातव्यंशिवयोःप्रतिमाद्वयम् ॥ ८ ॥ कलशोपिप्रदातव्यस्ततोवस्त्रद्वयान्वितः ॥ आचार्यायप्रदातव्यंसुवर्णशतमादरात् ॥ ९ ॥
ततोयत्नेनशैवेंद्राभोजनीयाःकृतव्रतैः ॥ सुवासिन्योपिशैवानांभोजनीयाःप्रयत्नतः ॥ ११० ॥ततोदेयाःस्वशक्त्याचभोजितेभ्यश्चदक्षिणाः ॥
ततश्चस्वकृतंकर्मशिवायविनिवेदयेत् ॥ ११ ॥ उद्यापनंकृतंशंभोमयैतदधुनाप्रभो ॥ इदंसंपूर्णतांयातुत्वत्प्रसादान्महेश्वर ॥ १२ ॥ मंत्रहीनं
भक्तिहीनंशक्तिहीनमुमापते ॥ कृतंकर्मभवत्वद्यत्वत्प्रसादात्फलप्रदम्॥१३॥ प्रायश्चित्तंवैदिकानांव्यंगानामपिकर्मणाम्॥शिवस्मरणमेवेतिश्रु
तिरप्यस्तिशांकरी ॥ १४ ॥ अतःकृतमिदंश्रौतंकर्मव्यंगमपिप्राभो॥ सांगंभवतुविश्वेशतवैवस्मरणात्प्रभो ॥ १५ ॥ इतिसंप्रार्थ्यदेवेशंसांबंस
वंसुरोत्तमम् ॥ भुंजीयाद्बंधुभिःसार्धंसमौनंतैलवर्जितम् ॥ १६ ॥ एवंयःकुरुतेसम्यगुमामहेश्वरव्रतम् ॥ ससर्वभोगान्भुक्त्वांतेमोक्षमाप्नोतिसर्व

---

[1] श्रवणयोग्याः ।

था ॥ १७ ॥ राजोवाच ॥ गौतमेदंव्रतंचीर्णंपुराकेनवदस्वमे ॥ कस्यकासमभूत्सिद्धिर्व्रतस्यास्यप्रभावतः ॥१८॥ गौतमउवाच ॥ पुराशैवव
रोराजन्दुर्वासाख्योमुनीश्वरः ॥ कदाचित्संचरँल्लोकान्ददर्शकमलापतिम् ॥१९॥ ततःसमागतंदृष्ट्वादुर्वासामुनिसत्तमः॥विल्वमालांददौतस्मै
शंकरेणसमर्पिताम् ॥ १२० ॥ गृहीत्वाबिल्वमालांतांहरिर्गमनसंभ्रमात् ॥ शिरसापूजनीयांतांगरुडेसविनिक्षिपत् ॥ २१ ॥ ततस्तंतादृशंदृ
ष्ट्वादुर्वासाःक्रोधमूर्छितः ॥ हरिंशशापबहुधाधिग्जन्मेतिचसंवदन् ॥ २२ ॥ मयाशिवार्पितादत्तामालातुभ्यमघापहा ॥ साकथंगरुड
स्कंधेविनिक्षिप्तात्वयाहरे ॥ २३ ॥ गर्वस्यमूलभूतेयंलक्ष्मीस्तवविनश्यतु ॥ लक्ष्मीःपततुदुग्धाब्धौगरुडोपिविनश्यतु ॥ २४ ॥ वैकुं
ठस्याधिकारोपितवयातुममाज्ञया ॥ निस्तेजस्कोवनीपृष्ठेसंचराद्यावधिध्रुवम् ॥ २५ ॥ इत्युक्त्वासतुदुर्वासाययौलोकांतरंनृप ॥ ततःपपा
तदुग्धाब्धौलक्ष्मीर्विष्णुमनोहरा ॥ २६ ॥ ततोतिदुःखितोविष्णुःप्रलपन्वनमाश्रितः ॥ उवासविपिनेघोरेस्वकृतंकर्मसंस्मरन् ॥ २७ ॥
ततःकदाचिद्भूपालमयातत्रगतंपुरा ॥ तदामामागतंदृष्ट्वापूजयामासमांहरिः ॥ २८ ॥ ततोश्रुपूर्णनयनःकृतांजलिपुटोहरिः ॥ जगादपूर्व
वृत्तांतंस्वलक्ष्मीनाशकारणम् ॥ २९ ॥ ततोतिक्लांतचित्तायविष्णवेव्रतमुत्तमम् ॥ तत्पृष्टेनमयाभूपकथितंसादरंशिवम् ॥ १३० ॥ ततोऽवि
लंबंविधिवच्चकारश्रद्धयान्वितः ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्हरयेपार्वतीपतिः ॥ ३१ ॥ ददौलक्ष्मींसगरुडांकरुणानिधिरव्ययः ॥ इदमेवव्रतंची
र्णमिंद्रेणापिहतौजसा ॥ ३२ ॥ तेनप्राप्तस्ततःस्वर्गःस्वर्गभोगश्चशाश्वतः ॥ ब्रह्मणापिपुराचीर्णमिदमेवव्रतंनृप ॥ ३३ ॥ नष्टावागीश्वरीतेन
संप्राप्तादुर्लभापिसा ॥ मुनिभिश्चपुराचीर्णंव्रतमेतन्मुमुक्षुभिः ॥ ३४ ॥ अस्यव्रतस्याचरणान्मुक्तिःप्राप्तामुनीश्वरैः ॥ इदंव्रतंप्रयत्नेनयः

करिष्यतिभक्तितः ॥ ३५ ॥ तस्यसौभाग्यसंपत्तिर्भविष्यत्येवसर्वथा ॥ यस्यास्त्यैश्वर्यभोगेच्छामोक्षेच्छाप्यनपायिनी ॥ ३६ ॥ यस्यसर्वा
धिपत्येच्छातेनकार्यमिदंव्रतम् ॥ शारदोनामविप्रोभूत्पुरावेदांतपारगः ॥ ३७ ॥ मोक्षार्थमतियत्नेनतेनचीर्णमिदंव्रतम् ॥ वैद्युतेनापिवि
प्रेणमोक्षार्थमतियत्नतः ॥ ३८ ॥ कृतमेतद्व्रतंपूर्वंसर्वाभीष्टफलप्रदम् ॥ मुक्तिःप्राप्ताचतेनापिव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ ३९ ॥ यंयंकामं
समुद्दिश्यव्रतमेतदनुत्तमम् ॥ यःकरिष्यतितंकामंससमाप्नोतिनिर्मलम् ॥ १४० ॥ इदंव्रतंमहेशेनसमाख्यातमुमांप्रति ॥ कुमारायस
माख्यातमुमयैतद्व्रतंशुभम् ॥ ४१ ॥ नंदिकेशायकथितंमयाचैतद्व्रतंशुभम् ॥ नंदिकेशेनकथितंदुर्वाससमुनयेततः ॥ ४२ ॥ दूर्वास
सापिकथितमगस्त्यायव्रतोत्तमम् ॥ व्रतंचसागरेमह्यमगस्त्येनमहात्मना ॥ ४३ ॥ मयातिक्लिन्नचित्तायविष्णवेकथितंपुरा ॥ तेन
चीर्णंव्रतमिदंसर्वसौभाग्यदायकम् ॥ ४४ ॥ ब्रह्मणेकथितंपूर्वमिदमेवव्रतंमया ॥ तेनचीर्णंव्रतंसांगंवाणीप्राप्त्यर्थमादरात् ॥ ४५ ॥
सूर्यायेंद्रायचंद्रायमयैतत्कथितंव्रतम् ॥ तैश्चचीर्णंव्रतमिदंसर्वसौभाग्यदायकम् ॥ ४६ ॥ कश्यपादिमुनिभ्यश्चकथितंव्रतमुत्तमम् ॥
तैश्चचीर्णंव्रतंसम्यग्भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ ४७ ॥ भूपव्रतानिसंत्येवबहूनिविविधानिच ॥ तथाप्येतद्व्रतसमंव्रतंनास्त्येवसर्वथा ॥
॥ ४८ ॥ भवानपिकुरुप्रीत्याभूपालव्रतमुत्तमम् ॥ इदंव्रतंशिवक्षेत्रेयःकरिष्यतिभक्तितः ॥ ४९ ॥ तस्यसर्वार्थसंपत्तिर्भवत्ये
वनसंशयः ॥ शिवउवाच ॥ इत्येतद्वचनंश्रुत्वासराजाप्रीतमानसः ॥ १५० ॥ सपुत्रःपूजयामासगौतमंशैवपुंगवम् ॥ ततोधर्मंव्रतं
चैवमुपदिश्यसगौतमः ॥ ५१ ॥ पुनःसंपूजितोराज्ञास्वाश्रमंप्रतिसंययौ ॥ राजासपुत्रस्तद्वाक्यादिदंमाहेश्वराभिधम् ॥ व्रतंचकारविधिवद्य

थाक्रममतंद्रितः ॥ ८२ ॥ येमामनन्यहृदयाःसकलामरेशंसंपूजयंतिसततंधृतभस्मपूताः ॥ तेमामुपेत्यविगताखिलदुःखबंधामद्रूपमेत्यसु
खिनोनिवसंतिनित्यम् ॥ १८३ ॥ इतिशिवरहस्येउमामहेश्वरव्रतंसोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ इदंकर्नाटकेप्रसिद्धम् ॥ अथाश्विनपौर्णमास्यांकोजाग
रव्रतम् ॥ आश्विनपौर्णमासीपराग्राह्या ॥ सावित्रीव्रतमंतरेणभवतोऽमापौर्णमास्यौपरेइतिदीपिकोक्तेः ॥ आश्वयुजीकर्मणिपूर्वाह्णव्यापिनी
देवकर्मत्वाद्ग्राह्या ॥ अत्रकोजागरव्रतेरात्रौलक्ष्मीपूजनाक्षक्रीडाप्रधानत्वाद्रात्रिव्यापिन्येवकार्या ॥ स्कांदे ॥ अस्तिकोजागरंनामव्रतानामुत्त
मंव्रतम् ॥ यत्कृत्वासमवाप्नोतिजंतुर्लोकाननुत्तमान् ॥ पूर्णिमाश्वयुजिमासेकौमुदीपरिकीर्तिता ॥ ॥ अथकथा ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥
कार्तिकस्यउपांगानिव्रतानिकथयंतुनः ॥ कृतेषुयेषुभवतिसंपूर्णंकार्तिकव्रतम् ॥ १ ॥ वालखिल्याऊचुः ॥ आश्विनेशुक्लपक्षेतुभवेद्याचैव
पूर्णिमा ॥ तद्रात्रौपूजनंकुर्याच्छ्रियोजागृतिपूर्वकम् ॥ २ ॥ नारिकेरोदकंपीत्वाह्यक्षक्रीडांसमारभेत् ॥ निशीथेवरदालक्ष्मीःकोजागर्तीति
भाषिणी ॥३॥ जगतिभ्रमतेतस्यांलोकचेष्टावलोकिनी ॥ तस्मैवित्तंप्रयच्छामियोजागर्तिमहीतले ॥४॥ सर्वथैवप्रकर्तव्यंव्रतंदारिद्र्यभीरुभिः
एतद्व्रतप्रभावेणवलितोप्यभवद्धनी ॥ ५ ॥ ऋषयऊचुः ॥ वलितःप्रोच्यतेकोसौलब्धवान्सकुतोव्रतम् ॥ एतद्विस्तरतोब्रूतवालखिल्यास्तपो
धनाः ॥ ६ ॥ वालखिल्याऊचुः ॥ ब्राह्मणोवलितोनाममागधःकुशसंभवः ॥ नानाविद्याप्रवीणोसौसंध्यास्नानपरायणः ॥ ७ ॥ याचनंमरणं
तुल्यंमन्यतेसौद्विजोत्तमः ॥ गृहागतंसगृह्णातिनान्यद्याचयतेक्वचित् ॥ ८ ॥ तस्यभार्यामहाचंडीनित्यंकलहकारिणी ॥ मद्भगिन्यःस्वर्णरौ
प्यालंकारादिविभूषिताः ॥ ९ ॥ नानामाल्यांबरधरादृश्यादेवांगनाइव ॥ अहंदरिद्रस्यगृहेपतितास्मिदुरात्मनः ॥ १० ॥ लज्जामांबाधतेत्यंतं

ज्ञातीनांमुखदर्शने ॥ धिगस्तुचैतद्विद्यायानिर्धनस्यकुलस्यच ॥ ११ ॥ एवंवदतिलोकेषुनकरोतिपतीरितम् ॥ संकल्पंकृतवानेकंयद्यद्भर्तांव
दिष्यति ॥१२॥ विपरीतंकरिष्यामियावल्लक्ष्मीःप्रसीदति ॥ भर्तःपाषाणबुद्धेत्वंचौर्यंकुरुनृपालये ॥१३॥ आनीयतांधनंभूरिनोचेत्संताडया
म्यहम् ॥ क्षणंरोदितिनाश्नातिकदाचिद्बहुखादति ॥ १४ ॥ साकपालंताडयतीत्येवंक्लेशयतेपतिम् ॥ सोढ्वातस्यास्तुचरितंयाचनादुःखभी
तितः ॥ १५ ॥ नोवाचवचनंकिंचिद्यथालाभेनतोषितः ॥ एकस्मिञ्छ्राद्धपक्षेतुह्युद्विग्नोभूद्द्विजोत्तमः ॥ १६ ॥ एतस्मिन्वत्सरेसर्वश्राद्धसाम
ग्रिकंगृहे ॥ वर्ततेगृहिणीचेयंनकरिष्यतिकिंचन ॥ १७ ॥ इत्युद्विग्नमनाविप्रोभाषतेनचकिंचन ॥ चिंतयाविष्टमेवंतमाययौमित्रमुत्तमम् ॥
॥१८॥ नाम्नागणपतिख्यातंतस्मिन्नभ्यागतेसति ॥ नोवाचपूर्ववद्वार्तांमित्रंवचनमब्रवीत् ॥१९॥ भोभोवलितचित्तंतेकिमर्थंचिंतयान्वितम् ॥
अवश्यंस्वधियाकृत्वाचिंतांतेनिर्हराम्यहम् ॥ २० ॥ वलितउवाच ॥ अधुनापितृपक्षेतुपितुःश्राद्धंसमागतम् ॥ सामग्रिकंचास्तिगृहेविपरी
तकरीप्रिया ॥ २१ ॥ कथंसंपाद्यतेश्राद्धमितिचिंतायुतोस्म्यम् ॥ गणपतिरुवाच ॥ धन्योसिकृतकृत्योसिभार्यायस्येदृशीगृहे ॥ २२ ॥ ब्रूहि
त्वंवैपरीत्येनभार्याकार्यंकरिष्यति ॥ वलितस्तुतथेत्युक्त्वासायंभार्यामभाषत ॥ २३ ॥ अनर्थकारकेचंडिपरश्वःश्राद्धकंपितुः ॥ नस्थापितं
धनंयस्मान्मदर्थंतैस्तुपापिभिः ॥ २४ ॥ तस्मान्नशीघ्रंपाकंत्वंकुरुदुष्टेकरोषिचेत् ॥ ब्राह्मणायेद्यूतकराःशौचाचारविवर्जिताः ॥ २५ ॥ निमं
त्र्यास्तेत्वयाभद्रेनोत्तमास्तुकदाचन ॥ इतिभर्तृवचःश्रुत्वासंभारस्तुमहान्कृतः ॥ २६ ॥ निमंत्रितास्तुसाद्विप्राःकालेपाकःकृतस्तया ॥ विप
रीतैरेववाक्यैःश्राद्धंसंपादितंतथा ॥ २७ ॥ पिंडदानंततःकृत्वाभार्यांवचनमब्रवीत् ॥ विस्मृत्यपिंडान्नीत्वात्वंक्षिपगंगाजलेशुभे ॥ २८ ॥ पिं

डान्नीतांस्तथेत्युक्त्वाशौचकूपेव्यचिक्षिपत् ॥ तज्ज्ञात्वावलितोदुःखीबभूवाकुलिताननः ॥ २९ ॥ क्रोधाद्विनिर्ययौगेहात्संकल्पंकृतवा
निति ॥ लक्ष्मीर्यदिप्रसन्नास्यात्तदान्नंभक्षयाम्यहम् ॥ ३० ॥ तावत्कंदफलाहारोवनमध्येवसाम्यहम् ॥ इतिसंकल्प्यविप्रःसगहनेनिर्ज
नेवने ॥ ३१ ॥ एकोधर्मनदीतीरेवृक्षवल्कलधारकः ॥ [1]त्रिंशद्दिनानिन्यवसदागतात्विषपूर्णिमा ॥ ३२ ॥ [2]कालिवंशसमुद्भूतानाग
कन्याःसुलोचनाः ॥ निवसंत्योवनेतस्मिन्व्रतंचक्रूरमाप्तये ॥ ३३ ॥ श्वेतीकृतंतुसुवयागृहंचंद्रगृहोपमम् ॥ मंडलानिविचित्राणिनानापिष्टैः
कृतानिच ॥ ३४ ॥ पंचामृतानिरत्नानिदर्पणाच्छादनानिच ॥ स्थापयित्वेंदिरापूजाकृताताभिःप्रयत्नतः ॥ ३५ ॥ एवंतुप्रथमोया
मोबालाभिर्नीतएवहि ॥ प्रारब्धंचततोद्यूतंतुर्यंतास्तुनलेभिरे ॥३६ ॥ चतुर्भिस्तुविनाक्षाणांक्रीडनंनैवजायते ॥ तस्मान्मृग्यस्तुरीयस्तुवि
चार्यैवंविनिर्गता ॥ ३७ ॥ कन्यकातुनदीतीरेददर्शवलितंद्विजम् ॥ ज्ञात्वातंसाधुचरितंसचिंतंचसुखाकृतेः ॥ ३८ ॥ उवाचवचनंचारुद्विजको
सिसमागतः ॥ याह्यद्यक्रीडितुंद्यूतंलक्ष्म्याःप्रीतिकरंपरम् ॥ ३९ ॥ इत्थंतद्वचनंश्रुत्वावलितोवाक्यमब्रवीत् ॥ वलितउवाच ॥ द्यूतेनक्षीयते
लक्ष्मीर्द्यूताद्धर्मोविनश्यति ॥ ४० ॥ मुग्धवत्त्वंवदसिकिंकथंलक्ष्मीःप्रसीदति ॥ कन्योवाच ॥ भाषसेत्वंपंडितवत्कर्मतेस्त्यतिमूर्खवत् ॥
॥ ४१ ॥ इषस्यशुक्लपूर्णायांद्यूताल्लक्ष्मीःप्रसीदति ॥ द्यूतक्रीडांतुकृत्वैवंकौतुकंपश्यचैंदिरम् ॥ ४२ ॥ इत्युक्त्वासौतयानीतःक्रीडार्थं
स्वस्यमंदिरे ॥ दत्वातस्मैनारिकेरजलंभक्ष्यादिकंतथा ॥ ४३ ॥ आरब्धंचततोद्यूतंश्रीलक्ष्मीःप्रीयतामिति ॥ लापितानि

---

१ विंशद्दिनानीत्यपिपाठः ।

२ कालवर्णःकालियस्तद्वंशेत्यर्थः ।

चरत्नानिकन्याभिर्ब्राह्मणेनतु ॥ ४४ ॥ कौपीनंलापितंस्वीयंताभिर्निर्जितमेवतत् ॥ ब्राह्मणःक्रोधसंयुक्तःकिंकर्तव्यंमयाधुना ॥ ४५ ॥
उपवीतंलापयित्वाततःस्वीयंकलेवरम् ॥ लापयिष्येविनिश्चित्यह्युपवीतंललापसः ॥ ४६ ॥ ताभिर्जितंचतदपिशरीरंलापितंस्वकम् ॥ ततो
र्धरात्रेसंजातेलक्ष्मीनारायणावुभौ ॥ ४७ ॥ आगतौलोकचरितंद्रष्टुंविप्रंददर्शतुः ॥ व्युपवीतंविकौपीनंचिंतयाविवशीकृतम् ॥ ४८ ॥
उवाचवचनंविष्णुःशृणुत्वंपद्मलोचने ॥ तवव्रतकरोविप्रःकथंजातःसचिंतकः ॥ ४९ ॥ तस्मादेनंकुरुक्षिप्रंलक्ष्मीवंतंसुखान्वितम् ॥ इति
विष्णुवचःश्रुत्वापद्मयासौकटाक्षितः ॥ ५० ॥ बालाचित्तहरोजातस्तत्कालंमदनोपमः ॥ ततःकामेनसंविद्धास्तास्तिस्रोनागकन्यकाः॥५१॥
विप्रायवचनंप्रोचुःशृणुविप्रतपोधन ॥ यद्यस्माभिर्जितस्त्वंचेद्भर्तास्माकंवचोनुगः ॥ ५२ ॥ वयंत्वयानिर्जिताश्चेद्यथेच्छसितथाकुरु ॥ इति
तद्वचनंश्रुत्वातथामेनेसचद्विजः ॥ ५३ ॥ क्रीडनात्ताजिताःकन्यागांधर्वेणविवाहिताः ॥ तासांरत्नानिताश्चापिगृहीत्वास्वगृहंययौ ॥ ५४ ॥
प्राप्तंचंडीतिरस्कारान्मयेदंभाग्यमुत्तमम् ॥ तस्मात्संमानिताचंडीसापिप्रीताबभूवह ॥५५॥ चकारस्वामिनश्चाज्ञामित्थंलक्ष्मीव्रतंत्विदम् ॥
बहुरात्रिव्यापिनीयासात्रपूर्णाविशिष्यते ॥ ५६ ॥ तत्राराध्यमहालक्ष्मीमिंद्रंचैरावतस्थितम् ॥ उपवासंप्रकुर्वीतदीपान्दद्याच्चभक्तितः॥५७॥
लक्षंतदर्धमयुतंसहस्रंशतमेववा ॥ घृतेनदीपयेद्दीपान्तिलतैलेनवाव्रती ॥ ५८ ॥ रात्रौजागरणंकुर्यान्नृत्यगीतपुरःसरम् ॥ यथाविभवतोदे

---

१ इतआरभ्यपौत्रादिसंपदइत्यंतस्तथाप्रथमतःस्कांदेइत्यारभ्यपरिकीर्तितइत्यंतःसार्धश्लोकश्चव्रतार्कानुरोधी शेषग्रंथस्तुसनत्कुमारोक्तकार्तिकमाहात्म्यांतर्गतइतिज्ञेयम् ॥तत्रापिव्रतार्केपरिकीर्तित इत्यग्रेअयंग्रंथोस्तीतिज्ञेयम् ।

याःपुरवीथिषुदीपकाः ॥ ५९ ॥ देवतायतनेचैवआरामेषुगृहेषुच ॥ ततःप्रभातेसुस्नातःसंपूज्यचशतक्रतुम् ॥ ६० ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्क्षी
रघृतशर्करपायसैः ॥ वासोभिर्दक्षिणाभिश्चसवस्त्रान्पूजयेद्द्विजान् ॥६१ ॥ यथाशक्तिचदातव्यादीपाःस्वर्णविनिर्मिताः ॥ एवंविधिंविनिवर्त्य
ततःपारणमाचरेत् ॥ ६२ ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेणकल्पान्वैदीपसंख्यकान् ॥ अप्सरोभिःपरिवृतःस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ६३ ॥ इहचायुष्यमा
रोग्यंपुत्रपौत्रादिसंपदः ॥ एवंलक्ष्मीव्रतंकृत्वानदरिद्रोनदुःखभाक् ॥ कथांश्रुत्वाविधानेनव्रतस्यापिफलंलभेत् ॥ ६४ ॥ इतिसनत्कुमारसं
हितायांका० कोजागरव्रतंसंपूर्णम् ॥ अथकार्तिकपौर्णमास्यांत्रिपुरोत्सवः ॥ सचप्रदोषव्यापिन्यांकार्यः ॥ ॥ अथकथा ॥ ॥ वालखि
ल्याऊचुः ॥ कार्तिक्यांपौर्णिमायांतुकुर्यात्त्रैपुरमुत्सवम् ॥ दीपोदेयोवश्यमेवसायंकालेशिवालये ॥ १ ॥ त्रिपुरोनामदैत्येंद्रःप्रयागेतप
आस्थितः ॥ लक्षवर्षंततस्तप्तंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ २ ॥ तत्तपस्तेजसादग्धुमारब्धेभुवनत्रये ॥ नानादेवांगनादेवैःप्रेषिता
स्तंविमोहितुम् ॥ ३ ॥ नतासांवशगःसोभूद्धर्षणैश्चापिधर्षितः ॥ नक्रोधमोहलोभानांवशोदैत्योभ्यजायत ॥ ४ ॥ वरंदातुंययौ
ब्रह्मानारदादिभिरन्वितः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वरंवरयभद्रंतेसंतुष्टोहंपितामहः ॥ ५ ॥ तपसस्तुफलेसिद्धेकःक्लेशंकुरुतेजनः ॥
॥ त्रिपुरउवाच ॥ अमरंकुरुमांब्रह्मन्करोमिह्यन्यथातपः ॥ ६ ॥ दातुंशक्तोसिचेद्ब्रह्मन्नन्यथागच्छसत्वरम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ मयापिवाल
मर्तव्यमितरेषांतुकाकथा ॥ ७ ॥ अवश्यंदेहिनांमृत्युःसंभाव्यंयाचयस्वमे ॥ त्रिपुरउवाच ॥ नमेमृत्युर्देवताभ्योमनुष्येभ्योनिशाचरात्
॥ ८ ॥ नस्त्रीभ्योनचरोगेणदेह्येनंवरमुत्तमम् ॥ ब्रह्मापिचतथेत्युक्त्वासत्यलोकंजगामसः ॥ ॥ ९ ॥ एनंलब्धवरंज्ञात्वानानादैत्याःसमा

ययुः ॥ तान्दैत्यानागतान्दृष्ट्वाआज्ञापयतदानवान् ॥ १० ॥ अस्मद्विरोधिनोदेवाहंत[१]व्याःसर्वएवहि ॥ नोचेद्यानिचरत्नानिदेवतानांसमी
पतः ॥ ११ ॥ गृहीत्वातानिसर्वाणिकुर्वंतूपायनंमम ॥ इत्याज्ञांतस्याशिरसिकृत्वातेसर्वराक्षसाः ॥ १२ ॥ देवान्नागांश्चयक्षांश्चधृत्वा
स्याग्रेन्यवेदयन् ॥ प्रणम्यसर्वेदेवास्तेत्रिपुरंचव्यजिज्ञपन् ॥ १३ ॥ गृह्यतांदैत्यराजेंद्रयदस्माकंभविष्यति ॥ वयंकृत्वातुतेसेवांजी
विष्यामोयथातथा ॥ १४ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तेषामधिकाराच्च्युताःकृताः ॥ तेषांस्त्रियःसमानीयचक्रेवेश्याःसहस्रशः ॥ १५ ॥ एवं
भास्करमुत्सृज्यसर्वेदेवास्तदाज्ञया ॥ चक्रुर्यथोक्तंदैत्यस्यद्वारस्थाःसर्वएवहि ॥ १६ ॥ सूर्यस्यनिकटेप्युक्तंमद्वारेस्थीयतांसदा ॥
तेनापिचतथेत्युक्त्वातद्वारेसंस्थितंक्षणम् ॥ १७ ॥ ददाहभुवनंसर्वंस्वकरैःक्षणमात्रतः ॥ आदिष्टश्चततस्तेनस्वेच्छयागम्यतामिति ॥ १८ ॥
ततोगतोसौभगवान्भुवनानिविभावयन् ॥ चक्रुर्देवास्तदाज्ञांचद्वारेतिष्ठंतिवारिताः ॥ १९ ॥ कदाचित्तस्यगेहेतुनारदःसमुपाययौ ॥ तेना
पिपूजितोभक्त्यापप्रच्छस्वंपराक्रमम् ॥ २० ॥ नारदउवाच ॥ ईदृशोजयघोषस्तुकेनापिनकृतोभुवि ॥ अस्मिन्देशेतुदैत्येंद्रकिमिदा
नींनिगद्यताम् ॥ २१ ॥ त्रिपुरउवाच ॥ सर्वस्थानेषुमेकीर्तिर्नगताकिंनुनारद ॥ मयाप्रस्थापितादैत्याःसर्वएवइतस्ततः ॥ २२ ॥ नार
दउवाच ॥ योयत्रचगतोदैत्योजातस्तत्रविभुःसहि ॥ तवनामनगृह्णातिवक्तिचस्वपराक्रमम् ॥ २३ ॥ इतिश्रुत्वामुनेर्वाक्यंसद्यएवहिदा
रुणः ॥ क्रोधस्तस्यमहाञ्जातःकिंकर्तव्यंमयाधुना ॥ २४ ॥ विश्वकर्माणमाहूयवाक्यमेतदुवाचह ॥ शीघ्रंकुरुत्रिधातूनांविश्वकर्म

---

[१] धर्तव्याइत्यपिपाठः ।

न्पुरत्रयम् ॥ २५ ॥ विमानतुल्यंयत्रेच्छातत्रतच्चगमिष्यति ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वात्वष्टापिचतथाकरोत् ॥ २६ ॥ रूपत्रयंसमास्था
यत्रिपुरेषुसमाश्रितः ॥ नारदस्यतुवाक्येनदैत्यावंदीकृतास्तदा ॥ २७ ॥ पुरेणैकेनपातालेभ्रमतेत्रिपुरासुरः ॥ स्वर्गेचापिपुरैकेनधर
ण्यामटतेपुरा ॥ २८ ॥ कांश्चित्संताडयत्येवंसंमारयतिकानपि ॥ ददातिकेषांस्वामित्वंस्वेच्छाचारीमहाबलः ॥ २९ ॥ तेनेत्थंपं
चलक्षाणिसर्वलोकाउपद्रुताः ॥ तदादेवान्समागम्यनारदोवाक्यमब्रवीत् ॥ ३० ॥ नारदउवाच ॥ पराक्रमंतुतेधिग्भोदेवेंद्रक्वगता
स्तिधीः ॥ विचारयंतुभोदेवावधायत्रिपुरस्यच ॥ ३१ ॥ इत्थंमुनिवचःश्रुत्वासलज्जोभूदधोमुखः ॥ पुनस्तंनारदःप्राहब्रह्मा
णंशरणंव्रज ॥ ३२ ॥ ततउत्थायदेवेंद्रोगूढोदेवगणैःसह ॥ नारदेनसमायुक्तःसत्यलोकंजगामसः ॥ ३३ ॥ तत्रापश्यत्सधातारमुवा
चकरुणंवचः ॥ इंद्रउवाच ॥ धातरस्मद्गतिर्नास्तिहननीयास्त्वयावयम् ॥ ३४ ॥ नासाग्रसंस्थिताःप्राणास्त्रिपुरस्यतुशासनात् ॥ इतींद्र
स्यवचःश्रुत्वाब्रह्मासेंद्रोमुनीश्वरैः ॥ ३५ ॥ युक्तोवैकुंठमगमद्यत्रास्तेमधुसूदनः ॥ तत्रगत्वामहाविष्णुंप्रणिपत्यस्थिताःसुराः ॥ ३६ ॥
अनुगृहीतादृक्पातात्तंब्रह्मावाक्यमब्रवीत् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ भगवन्देवदेवेशदेवापत्तिविनाशन ॥ ३७ ॥ त्रिपुरासुरनिर्दग्धान्किंदेवांस्त्व
मुपेक्षसे ॥ विष्णुरुवाच ॥ त्वयैवनाशितंब्रह्मन्दत्तानानाविधावराः ॥ ३८ ॥ देवादिभ्यःकथंतस्यमृत्युःसंभाव्यतेऽधुना ॥ नभासतेवि
चारोमेतस्यमृत्योःसुरेश्वराः ॥ ३९ ॥ अस्तिकश्चिद्यद्युपायःकथंवैकरवाण्यहम् ॥ इतिश्रुत्वावचोविष्णोःसर्वेबुद्ध्यातुकुंठिताः ॥ ४० ॥
यदानोचुर्वचःकिंचिन्नारदोवाक्यमब्रवीत् ॥ नारदउवाच ॥ देवाःकुरुतमाखेदमुपायःकथ्यतेमया ॥ ४१ ॥ एकोदृष्टःसृष्टिमध्येनदेवोनच

मानुषः ॥ नराक्षसोनैवदैत्योनभूतोनपिशाचकः ॥ ४२ ॥ नासौपुमान्नचस्त्रीसनजडोनचपंडितः ॥ नास्यतातोनवामातानभ्राताभगिनी
नच ॥ ४३ ॥ नचैवयस्यसंतानंसएनंमारयिष्यति ॥ ब्रह्मोवाच ॥ एतादृशःक्वदृष्टोसौसत्यंवालीकमेववा ॥ ४४ ॥ इतिब्रह्मवचःश्रुत्वाप्रो
वाचजगदीश्वरः ॥ विष्णुरुवाच ॥ अहोत्रैलोक्यकर्तायोमहादेवोवृषध्वजः ॥ ४५ ॥ ब्रह्मन्कथंविस्मृतोसौसनःकार्यंकरिष्यति ॥ इत्युक्त्वा
सर्वएवैतेशंकरंशरणंययुः ॥ ४६ ॥ देवदेवमहादेवदुष्टदैत्यनिबर्हण ॥ त्वामेवशरणंप्राप्तास्त्रिपुरेणप्रपीडिताः ॥ ४७ ॥ शिवउवाच ॥ ब्रह्मं
स्त्वयावरोदत्तोह्युन्मत्तोसौभवत्ततः ॥ प्रददासिवरंकस्मात्पुनर्मारयसेकुतः ॥ ४८ ॥ मदीयंनाशितंनैवकस्माद्वध्योमहासुरः ॥ इतिरुद्र
वचःश्रुत्वाहताशास्तेसुरास्तदा ॥ ४९ ॥ विषण्णांस्तान्सुरान्दृष्ट्वाविष्णुर्वचनमब्रवीत् ॥ विष्णुरुवाच ॥ त्वयाप्रतिज्ञालोकानांपालनाय
सदाशिव ॥ ५० ॥ कृतातस्त्वांसमायाताःशरणंसर्वदेवताः ॥ मयानानाविधंदुःखंन्हियतेतुसदाशिव ॥ ५१ ॥ एतद्दुःखंमयाशक्यम
पनेतुंयतोनहि ॥ अतस्त्वांयाचयाम्यद्यदेवान्बंधाद्विमोचय ॥ ५२ ॥ शिवउवाच ॥ तववाक्यंकरिष्यामिसामग्रीनास्तिमेहरे ॥ ममापरा
धरहितंहनिष्यामिनदानवम् ॥ ५३ ॥ विष्णुरुवाच ॥ सामग्रींहिकरिष्यामिसंग्रामार्थंसदाशिव ॥ करिष्यतिकथंदैत्यःशंभोरन्यायमेवसः ॥
॥ ५४ ॥ इतिविष्णुवचःश्रुत्वाहाकष्टमितिचाब्रुवन् ॥ अत्रागतांश्चसोस्मान्हिशृणुयात्त्रिपुरासुरः ॥ ५५ ॥ नविलंबंमृतोकुर्यात्कि
मिदानींविधीयताम् ॥ सुरान्म्लानमुखान्दृष्ट्वानारदोवाक्यमब्रवीत् ॥ ५६ ॥ नारदउवाच ॥ सामग्रीक्रियतांशीघ्रमायातित्रिपुरा
सुरः ॥ विष्णुंपलायितंज्ञात्वाक्वरुद्रोस्तीतिलोकयन् ॥ ५७ ॥ शिवउवाच ॥ मयाननाशितंतस्ययदियास्यतिमत्स्थले ॥ यो

द्धंतदावश्यमेवमयामार्यःसुदुर्मदः ॥ ५८ ॥ इतिरुद्रवचःश्रुत्वासमाश्वस्तास्तुदेवताः ॥ सामग्रींविष्णुरकरोद्युद्धार्थैसतुधूर्जटेः ॥ ५९ ॥
बाणःस्वयंबभूवास्यवह्निःशल्यंबभूवह ॥ वायुस्तुपुंखरूपोभून्मैनाकश्चधनुस्ततः ॥ ६० ॥ स्यंदनोधरणीजातावेदाजाताहयोत्तमाः ॥
विधातासारथिर्जातःपताकाचादिवाकरः ॥ ६१ ॥ आतपत्रंचचंद्रोभूद्गणेशाद्याःपदातयः ॥ ततोवेगात्समुत्पत्यनारदस्त्रिपुरंययौ ॥ ६२ ॥
दृष्ट्वानारदमायातंसत्कारैरर्चयच्चतम् ॥ मुनेपुराणिमेपश्यह्यजेयानिसुरासुरैः ॥ ६३ ॥ त्रैलोक्येचाधुनाजातंत्वत्कृपातोयशोमम ॥
इतितस्यवचःश्रुत्वाललाटंकुट्टयन्मुनिः ॥ ६४ ॥ तूष्णीमासीद्धसित्वैतदवलोक्यासुरोब्रवीत् ॥ त्रिपुरउवाच ॥ किमर्थमीदृशी
चेष्टामुनेचाद्यकृतात्वया ॥ ६५ ॥ मद्भाग्यसमभाग्यश्चेदस्तिकश्चिन्निगद्यताम् ॥ नारदउवाच ॥ कैलासेतुगतश्चाहंदैत्येंद्रशृणुवैभवम् ॥
॥ ६६ ॥ महेश्वरस्यकिंवाच्यंतल्लक्षांशोपिनत्वयि ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वानारदस्तुविसर्जितः ॥ ६७ ॥ गृहीत्वादैत्यसंघान्सःकैलासंत्रिपुरोय
यौ ॥ तत्रदेवैर्महद्युद्धंजातंतस्यादिनत्रयम् ॥ ६८ ॥ पश्चाद्धरेणनिहतस्त्रिपुरश्चैकबाणतः ॥ कार्तिक्यांपौर्णमास्यांतुसर्वेदेवाःप्रतुष्टुवुः ॥
॥ ६९ ॥ तस्मिन्दिनेसर्वदेवैर्दीपादत्ताहरायच ॥ सर्वथैवप्रदेयोस्यांदीपस्तुहरतुष्टये ॥ ७० ॥ विंशतिसप्तशतकसहितादीपवर्तयः ॥ दद
द्दीपंपौर्णमास्यांसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ७१ ॥ पौर्णमास्यांतुसंध्यायांकर्तव्यस्त्रैपुरोत्सवः ॥ दद्यादनेनमंत्रेणप्रदीपांश्चसुरालये ॥ ७२ ॥ कीटाः
पतंगामशकाश्चवृक्षाजलेस्थलेयेविचरंतिजीवाः ॥ दृष्ट्वाप्रदीपंनचजन्मभागिनोभवंतिनित्यंश्वपचाहिविप्राः ॥ ७३ ॥ कार्यस्तस्मात्पौर्णिमा
यांत्रिपुरस्यमहोत्सवः ॥ कार्तिक्यांकृत्तिकायोगेयःकुर्यात्स्वामिदर्शनम् ॥ ७४ ॥ सप्तजन्मभवेद्विप्रोधनाढ्योवेदपारगः ॥ कार्तिक्यांतुवृषो

त्सर्गंकृत्वानक्तंसमाचरेत् ॥ शैवंपदमवाप्नोतिशिवव्रतमिदंस्मृतम् ॥ ७५ ॥ इतिसनत्कुमारसंहितायांकार्तिकपौर्णमास्यांत्रिपुरोत्सवदीपदानंसंपूर्णम् ॥ अथकार्तिकमासोद्यापनम् ॥ वालखिल्याऊचुः ॥ अथोर्जव्रतिनःसम्यगुद्यापनमिहोच्यते ॥ कृतेउद्यापनेसांगंव्रतंभवतिनिश्चितम् ॥ ऊर्जशुक्लचतुर्दश्यांकुर्यादुद्यापनंव्रती ॥ तुलस्याउपरिष्टात्तुकुर्यान्मंडपिकांशुभाम् ॥ तुलसीमूलदेशेतुसर्वतोभद्रमेवच ॥ तस्योपरिष्टात्कलशंपंचरत्नसमन्वितम् ॥ पूजयेत्तत्रदेवेशंसौवर्णंगुर्वनुज्ञया ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्गीतवाद्यादिमंगलैः ॥ ततस्तुपौर्णमास्यांवैसपत्नीकान्द्विजोत्तमान् ॥ त्रिंशन्मितानथैकंवास्वशक्त्याविनिमंत्रयेत् ॥ अतोदेवाइतिद्वाभ्यांहोमयेत्तिलपायसम् ॥ ततोगांकपिलांदद्यात्पूजयेद्विधिवद्गुरुम् ॥ एवमुद्यापनंकृत्वासम्यग्व्रतफलंलभेत् ॥ परां[1]तुपौर्णमास्यत्रयात्रायांपुष्करस्यच ॥ वै[2]रान्दत्वायतोविष्णुर्मत्स्यरूपोभवत्ततः ॥ तस्यांदत्तंहुतंजप्तंतदक्षय्यफलंस्मृतम् ॥ कार्तिक्यांपौर्णिमायांतुविष्णुंनीराजयेत्सदा ॥ प्रदोषसमयेराजन्नसदारिद्र्यमाप्नुयात् ॥ कार्तिक्यांकृत्तिकायोगेयःकुर्यात्स्वामिदर्शनम् ॥ सप्तजन्मभवेद्विप्रोधनाढ्योवेदपारगः ॥ एतानिकार्तिकेमासिनरःकुर्याद्व्रतानिच ॥ इहलोकेशरीरंस्वंक्लेशयित्वाफलंलभेत् ॥ नकार्तिकसमोमासोविष्णुसंतुष्टिकारकः ॥ स्वल्पक्लेशैर्विष्णुलोकप्राप्तिकृन्नापरोभवेत् ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ इत्थंतैर्नैमिषारण्येवालखिल्यै[3]रुदाहृतम् ॥ भास्करस्यमुखाच्छुत्वाततस्तानभिवाद्यच ॥ ययुःसूर्यस्यनिकटेगायंतोभास्करस्तुतिम् ॥ इत्येतत्सर्वमाख्यातंकार्तिकस्यव्रतोत्तमम् ॥ यत्कृत्वासर्वपापेभ्योमुक्तोभवतित

---

[1] इहलोकेपुष्करस्ययात्रायांपौर्णमासीपराश्रेष्ठा ।

[2] पौर्णमास्यैइत्यर्थः ।

[3] ऋषीन्प्रतीतिशेषः ।

त्क्षणात् ॥ इतिसनत्कुमारोक्तकार्तिकमाहात्म्येकार्तिकमासोद्यापनम् ॥ ॥ अथद्वात्रिंशीपौर्णिमाव्रतम् ॥ ॥ एतच्चलोकेबत्तिशीपौर्णिमेत्युच्यते ॥ मार्गशीर्षसितेपक्षेपौर्णमास्यांशुचिव्रता ॥ प्रातःशुक्लतिलैःस्नात्वापरिधायांबरंसती ॥ पूजासंभारमासाद्यपिष्टदीपंविधायच ॥ पुत्रसौभाग्यप्राप्त्यर्थंमध्याह्नेपूजयेच्छिवम् ॥ साचमार्गशीर्षपौर्णिमामध्याह्नव्यापिनीग्राह्या ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यममेहजन्मनिजन्मांतरेचअखंडसौभाग्यपुत्रपौत्रप्राप्त्यर्थंद्वात्रिंशीपौर्णिमाव्रतंकरिष्ये ॥ तत्रानिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंगणपतिपूजनंकलशाराधनंचकरिष्ये ॥ पंचवक्त्रंत्रिनेत्रंचजटाखंडेंदुमंडितम् ॥ व्यालयज्ञोपवीतंचभक्तानांवरदंशिवम् ॥ ध्यायामि ॥ आगच्छभगवञ्छभोसर्वालंकारभूषित ॥ यावद्व्रतंसमाप्येततावत्त्वंसन्निधौभव ॥ आवाहनम् ॥ सिंहासनंस्वर्णपीठंनानारत्नोपशोभितम् ॥ अनेकशक्तिसंयुक्तमासनंप्रतिगृह्यताम् ॥ आसनम् ॥ त्रिपुरांतकदेवेशसृष्टिसंहारकारक ॥ पाद्यंगृहाणदेवेशमयादत्तंहिभक्तितः ॥ पाद्यम् ॥ चंदनाक्षतसंयुक्तंनानापुष्पसमन्वितम् ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तमीश्वरप्रतिगृह्यताम् ॥ अर्घ्यम् ॥ तोयमेतत्सुखस्पर्शंकर्पूरेणसमन्वितम् ॥ शंभोशंकरसर्वेशगृहाणाचमनीयकम् ॥ आचमनीयम् ॥ पयोदधिघृतंचैवमधुशर्करयायुतम् ॥ पंचामृतेनस्नपनंकरिष्येभक्तवत्सल ॥ पंचामृतस्नानम् ॥ मयानीतानितोयानिगंगादीनांचयानिवै ॥ स्नानंतैःकुरुदेवेशममशांतिर्विधीयताम् ॥ स्नानम् ॥ श्वेतांबरयुगंदेवसर्वकामार्थसिद्धये ॥ अंबिकाकांतदेवेशमयादत्तंप्रगृह्यताम् ॥ वस्त्रम् ॥ कुंकुमाक्तंसुरश्रेष्ठक्षौमसूत्रविनिर्मितम् ॥ उपवीतंमयादेवभक्त्यादत्तंप्रगृह्यताम् ॥ उपवीतम् ॥ काश्मीरजेनसंयुक्तंकर्पूरागुरुमिश्रितम् ॥ कस्तूरिकासमायुक्तंचंदनंप्रतिगृह्यताम् ॥ चंदनम् ॥ प्रक्षालिताश्च

धौताश्चतंडुलाश्चशिवप्रियाः ॥ मयानिवेदिताभक्त्यागृहाणजगदीश्वर ॥ अक्षतान् ॥ कमलैर्मालतीपुष्पैश्चंपकैर्जातिसंभवैः ॥ बिल्वपत्रैर्महादेवकरिष्येतवपूजनम् ॥ पुष्पाणि ॥ दशांगोगुग्गुलूद्भूतःसुगंधिश्चमनोहरः ॥ आघ्रेयतामयंधूपोदेवदेवदयानिधे ॥ धूपम् ॥ कार्पासवर्तिभिर्युक्तंघृताक्तंतिमिरापहम् ॥ भक्त्यासमाहृतंदीपंगृहाणकरुणानिधे ॥ दीपम् ॥ नैवेद्यंगृह्यतांदेवभक्तिमेह्यचलांकुरु ॥ ईप्सितंचवरंदेहिपरत्रचपरांगतिम्॥नैवेद्यम्॥नैवेद्यमध्येपानीयम्॥उत्तरापोशनम्॥मुखप्रक्षालनम्॥पूगीफलमितितांबूलम्।इदंफलमितिफलम्॥ततोवक्ष्यमाणषोडशनामभिःपूजयेत् ॥ शंकरायत्रिनेत्रायकालरूपायशंभवे ॥ महादेवायरुद्रायशर्वायचमृडायच ॥ ईश्वरायशिवायेतिभूतेशाय कपर्दिने ॥ मृत्युंजयायचोग्रायशितिकंठायशूलिने॥दूर्वाः॥तेजोमयंसलक्ष्मीकंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ हिरण्यंपार्वतीनाथमयादत्तंप्रगृह्यताम्॥ ॥ दक्षिणाम् ॥ प्रसीददेवदेवेशचराचरजगद्गुरो ॥ वृषध्वजमहादेवत्रिनेत्रायनमोनमः ॥ नीराजनम् ॥ यानिकानिचपापानीतिप्रदक्षिणाः ॥ इमानिबिल्वपत्राणिपुष्पाणिविविधानिच ॥ मयादत्तानिविश्वेशगृहाणवरदोभव ॥ पुष्पांजलिम् ॥ नमोस्त्वनंतायसहस्रमू० नमस्कारम्॥भवायभवनाशायमहादेवायधीमते ॥ रुद्रायनीलकंठायशर्वायचनमोनमः॥ईशानायनमस्तुभ्यंपशूनांपतयेनमः॥गुणत्रयात्मनेतुभ्यंगुणातीतायतेनमः॥नमःप्रसीददेवेशसर्वकामांश्चदेहिमे ॥ त्वमेवशरणंनाथक्षमस्वमयिशंकर॥प्रार्थनाम्॥वायनंतु॥उपायनमिदंतुभ्यंव्रतसंपूर्तिहेतवे॥ वायनंद्विजवर्यायसहिरण्यंददाम्यहम्॥वायनम्॥अस्यव्रतस्यसिद्ध्यर्थंहिरण्यंपापनाशनम् ॥ ददामितुभ्यंविप्रेन्द्रप्रणतोस्मिप्रगृह्यताम्॥दक्षिणाम्॥ महात्मन्गच्छकैलासंवृषारूढोगणैर्युतः ॥ आहूतस्तत्क्षमस्वत्वंप्रसीदसुमुखोभव ॥ विसर्जनम् ॥ इतिपूजाविधिः ॥ अथकथा ॥ यशोदो

वाच ॥ कृष्णत्वंसर्वदेवानांस्थितिसंहारकारकः ॥ अवैधव्यकरंस्त्रीणांयथार्थंवदतद्व्रतम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ यशोदेसाधुपृष्टोहंसौभा
ग्यप्राप्तयेस्त्रियः ॥ द्वात्रिंशीनामविख्यातंपौर्णमासीव्रतंभवेत् ॥ २ ॥ तद्व्रतस्यप्रभावेणस्त्रीणांसौभाग्यसंपदः ॥ अवैधव्यकरंचैतच्छिवप्रीति
करंमहत् ॥ ३ ॥ यशोदोवाच ॥ केनचीर्णंव्रतमिदंमृत्युलोकेकदावद ॥ विधानंकीदृशंदेवयेनशंभुःप्रसीदति ॥ ४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कां
तिकानामनगरीप्रसिद्धाभूमिमंडले ॥ अनेकरत्नसंपूर्णाचंद्रहासेनपालिता ॥ ५ ॥ तत्रैवासीद्द्विजःकश्चिद्धनेश्वरेतिनामतः ॥ तस्यभार्याशु
भाचारानाम्नारूपवतीसती ॥ ६ ॥ अनपत्यौमहाभागावुभौतौदुःखितौसदा ॥ तन्नगर्यांद्विजःकश्चिद्योगारूढोद्विजोजटी ॥ ७ ॥ भिक्षांचका
रसर्वज्ञस्तद्गृहंचाप्यवर्जयत् ॥ तद्गृहे[1]नैवभिक्षांसरूपवत्यासमर्पिताम् ॥८॥ ययौतटाकतीरंसभिक्षांप्रक्षालयत्सदा ॥ धनेश्वरेणतद्दृष्टंयोगिना
यत्कृतंततः ॥ ९ ॥ स्वभिक्षानादरात्खिन्नोयोगिनंतमुवाचह ॥ धनेश्वरउवाच ॥ भिक्षांगृह्णासिसर्वेषांगृहस्थानांद्विजोत्तम ॥ १० ॥ कदापि
मद्गृहेविप्रनायासिवदकारणम् ॥ योग्युवाच ॥ अपुत्रस्यगृहस्थस्ययदन्नमुपभुज्यते ॥ ११ ॥ पतितान्नसमंतत्तुनभोक्तव्यंकदाचन ॥ धनेश्वर
श्चश्रुत्वैतदात्मानंगर्हयन्बहु॥१२॥उवाचप्रांजलिर्ब्रूहित्वमुपायंसुताप्तये ॥ धनधान्यसमृद्धिश्चपुत्रहीनस्त्वहंप्रभो ॥१३॥ इत्युक्तोसौजटीप्राहग
च्छाराधयचंडिकाम् ॥ तस्यतद्वचनंगेहेभार्यायैविनिवेद्यच ॥ १४ ॥ तपसेनिर्जगामासौचंड्याराधनमाचरत् ॥ उपवासैःषोडशभिः
स्वप्नेचैवाहचंडिका ॥ १५ ॥ भोधनेश्वरगच्छत्वंतवपुत्रोभविष्यति ॥ स्वसामर्थ्यवशाद्देयादीपावैपिष्टसंभवाः ॥ १६ ॥ एकैकवृद्ध्यादात

---

[1] नजग्राहेतिशेषः ।

व्याःषोडशद्वयपौर्णिमाः ॥ इदंव्रतंस्वपत्न्यैत्वंकथयस्वयथास्थितम् ॥ १७ ॥ आरोहाशुत्वमाम्रंवैफलमादायसत्वरम् ॥ स्वगृहंगच्छभा
र्यायैदेहिगर्भोभविष्यति ॥ १८ ॥ ततःप्रभातसमयेसहकारमपश्यत ॥ आरोढुंनैवशक्तःसचिंताव्याकुलमानसः ॥ १९ ॥ स्तुतिंचक्रेगणेश
स्यदयांकुरुदयानिधे ॥ मनोरथोममैवास्तुत्वत्प्रसादाद्दयानिधे ॥ २० ॥ इतिस्तुत्वागणेशंसतत्प्रभावाद्धनेश्वरः ॥ शीघ्रंफलमुपादातुमाम्रमा
रुरुहेततः ॥ २१ ॥ त्रिवारमथयत्नेनफलमेकंददर्शसः ॥ वराल्लब्धंतदेवासीन्नान्यत्स्यादेषनिश्चयः ॥ २२ ॥ आगत्यकथयित्वातद्भार्यायैद
त्तवान्फलम् ॥ यदातदारूपवत्याभक्षितंगर्भमादधे ॥ २३ ॥ तदादेव्याःप्रसादेनरूपौदार्यगुणान्वितः ॥ तस्याःसमभवत्पुत्रोदेवदासेति
नामतः ॥ २४ ॥ व्रतबंधंततश्चक्रेविवाहंनाकरोच्चसः ॥ मात्राचाग्रहतःपृष्टःसोवदत्सर्वचेष्टितम् ॥ २५ ॥ ततस्तुदैवयोगेनकाश्यांने
योमयाशिशुः ॥ इतिबुद्धिस्तस्यजातातथाचक्रेधनेश्वरः ॥ २६ ॥ तंप्रैषयत्सहाश्वेनमातुलेनसहैवच ॥ कियंतिसमतीतानिदिनानिपथिग
च्छतः ॥ २७ ॥ गच्छन्काशीपुरींप्राप्तोभागिनेयेनसंवृतः ॥ कस्यचित्त्वथविप्रस्यगृहेवैप्राप्तवान्निशि ॥ २८ ॥ तस्मिन्दिनेगृहस्वामीक
न्यामुद्वाहयन्कृती ॥ तैलांदिरोपणंचक्रेकृत्वावरनिवेशनम् ॥ २९ ॥ लग्नस्यसमयेप्राप्तेधनुर्वातयुतोवरः ॥ तदावरपितास्वीयैर्विचार्यचपुनः
पुनः ॥ ३० ॥ असौकार्पटिकोबालःसुंदरोमेसुतोयथा ॥ सार्धंत्वनेनलग्नंवैकरिष्यामिक्रमेणतु ॥ ३१ ॥ इतिनिर्धार्यमनसाप्रार्थयामाससमातु
लम् ॥ घटिकाद्वयपर्यंतंदेहित्वंभागिनीसुतम् ॥ ३२ ॥ मातुलउवाच ॥ मधुपर्केतथाकन्यादानेयद्यत्प्रदीयते ॥ तदस्माकंयदि

---

१ तैलादिरोपणंकृत्वावरनिवेशनंचक्रइत्यन्वयः ।

भवेत्तर्ह्यसौभवतांवरः ॥ ३३ ॥ तथाभवतुतेनोक्तेविधिर्वैवाहिकोभवत् ॥ पाणिंसग्राहयामासवरेणचयथाविधि ॥ ३४ ॥ वध्वासार्धं
तयाभोक्तुंनोत्सेहेसततःशिशुः ॥ ततउत्थायसंचिंत्यकस्यभार्याभवेदियम् ॥ ३५ ॥ एकांतेविजनेस्थित्वानिःश्वासान्मुमुचेबहून् ॥ सावधूस्तं
समागत्यपप्रच्छकिमिदंत्विति ॥ ३६ ॥ कथयामाससंकेतंवरपित्राकृतंतुसः ॥ साब्रवीत्कथमेतत्स्यादन्यथाब्रह्मसूत्रतः ॥ ३७ ॥ त्वंमेपति
रहंपत्नीदेवाग्निद्विजसन्निधौ ॥ सोब्रवीन्माकुरुष्वेदंममायुःस्वल्पमेवच ॥ ३८ ॥ तच्छ्रुत्वाहढसंकल्पासाब्रवीत्तंपुनःपुनः ॥ यथातेपिगतिर्भू
यात्सैवमह्यंभवेदिति ॥ ३९ ॥ उत्तिष्ठभुंक्ष्वमेनाथक्षुधितोसिनसंशयः ॥ ततःप्रीतस्तयासार्धंभुक्तवान्सद्विजस्तथा ॥ ४० ॥ अंगुलीयंददौतस्याःस्था
नत्रयविभूषितम् ॥ ऊचेरत्नमयींमुद्रांगृहीत्वाप्यंशुकंतथा ॥ ४१ ॥ इतिसंकेतकंकृत्वास्थिरचित्ताभवप्रिये ॥ मृतिसंजीवनेज्ञातुंकुरुजात्यादिवाटि
काम् ॥ ४२ ॥ मनोरमाःपुष्पजातीःसुगंधिनवमल्लिकाः ॥ सिंचसिंचप्रतिदिनंक्रीडांकुरुयथासुखम् ॥ ४३ ॥ यस्मिन्दिनेतुमत्प्राणवियोगस्तुभवि
ष्यति ॥ तदासपुष्पजातीनांप्राणं[1]त्यागोभविष्यति ॥ ४४ ॥ पुनःसंजीवितास्तास्तुयदाहंजीवितस्तदा ॥ इतिजानीहिभद्रेत्वमित्युक्त्वागंतुमुद्यतः
॥ ४५ ॥ ततोब्राह्मेमुहूर्तेतुनिर्जगामवरःपथि ॥ अथप्रभातसमयेवाद्यनादोबभूवह ॥ ४६ ॥ अकारिताचसाकन्याब्रवीन्नायंपतिर्मम ॥ यदिचायंपति
स्तातब्रूयादेषममार्पितम् ॥ ४७ ॥ मधुपर्केतथाकन्यादानेयद्भूषणादिकम् ॥ कथयेच्चावयोर्वृत्तमेकांतेरात्रिभाषितम् ॥ ४८ ॥ इतिकन्यावचः
श्रुत्वाउवाचसवरस्तदा ॥ नैवजानामितद्वक्तुंव्रीडितोनिर्जगामह ॥ ४९ ॥ कृष्णउवाच ॥ ततस्तुबालकःकाशीमध्येतुंसगतःसुधीः ॥ दिना

---

[1] म्लानिरित्यर्थः ।

निकतिचिज्जग्मुःकालस्यवशमागतः ॥ ५० ॥ तंतुकृष्णोमहानागोरात्रौभक्षितुमागतः ॥ परितःशयनंतस्यविषज्वालाभिरावृतः ॥ ५१ ॥
नैवशक्तस्तमत्तुंवैव्रतराजप्रभावतः ॥ द्वात्रिंशीनामतन्मात्रापूर्णिमायांव्रतंकृतम् ॥ ५२ !! ततोमध्याह्नसमयेकालएवागमत्स्वयम् ॥ ततस्तु
लालसंविद्धस्त्वधोंदकनियुंजितः ॥ ५३ ॥ अत्रांतरेगमत्तत्रभवान्यासहशंकरः ॥ भवानीप्रार्थयामासदृष्ट्वावस्थांतुतस्यताम् ॥ ५४ ॥ अस्य
मात्राकृतंपूर्वंद्वात्रिंशीव्रतमुत्तमम् ॥ तस्यप्रभावतोऽनाथोवालोयंजीवतांप्रभो ॥ ५५ ॥ तथैवकृतवांस्तत्रभवानीप्रेमवत्सलः ॥ तद्व्रतस्य
प्रभावेणमृत्युनापिनिराकृतः ॥ ५६ ॥ इतःकालंप्रतीक्षंतीवधूस्तस्यसाविस्मया ॥ जात्यादिवाटिकांपूर्वंपत्रपुष्पविवर्जिताम् ॥ ५७ ॥
पुनःसंजीवितांदृष्ट्वापितरंहर्षिताब्रवीत् ॥ भर्तुर्यत्नंकुरुष्वत्वंजीवितस्यगवेषणे ॥ ५८ ॥ गवेषितुंप्रववृतेतत्तातोयावदेवतम् ॥ वालो
पिजीवितस्तावत्काशीतोनिरगात्तुसः ॥ ५९ ॥ पुनस्तत्रैवसंयातोयत्रोद्वाहोभवत्पुरा ॥ ज्ञात्वाचपरमप्रीत्यादेवदत्तोनयद्गृहम् ॥ ६० ॥
ततोजनपदाःसर्वेइतिब्रूयुःपरस्परम् ॥ जामातादेवदत्तस्यअयमेवनसंशयः ॥ ६१ ॥ वालयाचतथाज्ञातःसोयंसंकेततोगतः ॥ प्रीत्याह्यूचुस्त
तःसर्वेसाधुसाधुसमन्वितम् ॥ ६२ ॥ उत्साहोह्यभवत्तत्रनिर्जगामाथतत्पुरात् ॥ श्वशुरेणतथावध्वामातुलेनसमन्वितः ॥ ६३ ॥ तावू
चतुस्तत्पितरौभवत्पुत्रःसमागतः ॥ तावूचतुःकुतोस्माकंदुर्भगानांतुपुत्रकः ॥ ६४ ॥ कथितोन्यैरपिजनैस्ततःसंहृष्टमानसौ ॥
सुहृद्भिर्बांधवैःसर्वैरानयामासतुश्चतम् ॥ ६५ ॥ ततोमहोत्सवंकृत्वाददतुर्बहुदक्षिणाम् ॥ एवंसपुत्रवाञ्जातोद्वात्रिंशीव्रतसेवया
॥ ६६ ॥ याःकुर्वंतिव्रतमिदंविधवानभवंतिताः ॥ जन्मजन्मनिसौभाग्यंप्राप्स्यंतिचवचोमम ॥ ६७ ॥ एतत्तेकथितंसर्वंपुत्रपौत्रप्रव

र्धनम् ॥ यंयंचिंतयतेकामंतंतंप्राप्नोतिनिश्चितम् ॥ ६८ ॥ यशोदोवाच ॥ उद्यापनविधिंब्रूहिपूर्णिमायाःसुरेश्वर ॥ भक्तितः
श्रोतुमिच्छामिव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ ६९ ॥ कृष्णउवाच ॥ पौर्णिमामार्गशीर्षस्यमाघवैशाखयोस्तथा ॥ व्रतंप्रारंभयेत्तस्यांपौषंभाद्रं
तुवर्जयेत् ॥ ७० ॥ उमयासहितोदेवःपूजनीयोवृषध्वजः ॥ उपचारैःषोडशभिरागमोक्तविधानतः ॥ ७१ ॥ एकैकं[1]दीपकं
कृत्वामासिमासिचदापयेत् ॥ एवंसार्धद्वयंवर्षंद्विमासाधिकमाचरेत् ॥ ७२ ॥ ज्येष्ठस्यपूर्णिमायांचकुर्यादुद्यापनंततः ॥ अथवाशुभमास
स्यपूर्णिमायांसमाचरेत् ॥ ७३ ॥ चतुर्दश्यामुपवसेद्रात्रौपूजनमाचरेत् ॥ अष्टहस्तप्रमाणेनमंडपंकारयेत्ततः ॥ ७४ ॥ तन्मध्येस्थापये
त्कुंभमव्रणंमृन्मयंनवम् ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंवैणवंवस्त्रवेष्टितम् ॥ ७५ ॥ माषमात्रसुवर्णेनप्रतिमांकारयेत्सुधीः ॥ तदर्धार्धेनवाकुर्याद्वि
त्तशाठ्यविवर्जितः ॥ ७६ ॥ कृत्वारूपंप्रयत्नेनपार्वत्याश्चहरस्यच ॥ तत्पात्रेप्रतिमेस्थाप्यवृषभेणसमन्विते ॥ ७७ ॥ पूर्वोक्तेनविधानेनसुपु
ष्पैश्चैवपूजयेत् ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैःफलैश्चविविधैःशुभैः ॥ ७८ ॥ एवंपूजाप्रकर्तव्यारात्रौजागरणंचरेत् ॥ गीतनृत्यादिसंयुक्तंकथाश्रवणसंयु
तम् ॥ ७९ ॥ ततःप्रभातसमयेकृत्वास्नानादिकाःक्रियाः ॥ पूर्ववदर्चयेद्देवंपश्चाद्धोमंप्रकल्पयेत् ॥ ८० ॥ स्वगृह्योक्तविधानेनकृत्वा
ग्निस्थापनंबुधः ॥ प्रारभेच्चततोहोमं[2]पंचाक्षरमनुस्मृतः ॥ ८१ ॥ तिलैर्यवैस्तथाज्येनपृथगष्टोत्तरंशतम् ॥ नमःशिवायमंत्रेणउमायाइतिना
मतः ॥ ८२ ॥ एवंसमाप्यहोमंतुआचार्यादीन्प्रपूजयेत् ॥ द्वात्रिंशद्धंधनैर्युक्तंवंशपात्रंमनोरमम् ॥ ८३ ॥ द्वात्रिंशद्भिर्महादीपैर्द्वात्रिंशद्भि

---

[1] प्रथममेकैकवृद्ध्यदीपदानमुक्तंतत्तुसतिसामर्थ्येज्ञेयम् ।

[2] होमेइतिशेषः ।

र्महाफलैः ॥ मातुलिंगैर्नारिकेलैर्जंबीरैःखर्जुरीफलैः ॥ ८४ ॥ अक्रोडैर्दाडिमैराम्रैर्नारंगादिभिरेवच ॥ कर्कट्यादिभिरन्यैश्चऋतुकालोद्भवैःशुभैः ॥ ८५ ॥ द्वात्रिंशद्भिःफलैर्युक्तंसदीपंवस्त्रवेष्टितम् ॥ व्रीहीणामुपरिस्थाप्यआचार्यायशुचिष्मते ॥ वाणकंतवतुष्ट्यर्थंददामिगिरिजापते ॥ ८६ ॥ दानमंत्रः ॥ महेशःप्रतिगृह्णातिमहेशोवैददातिच ॥ महेशस्तारकोभाभ्यांमहेशायनमोनमः ॥ ८७ ॥ प्रतिग्रहमंत्रः ॥ ॥ द्वात्रिंशद्ब्राह्मणांश्चैवद्वात्रिंशद्योषितस्तथा ॥ अन्यानपिब्राह्मणांश्चभोजयेत्षड्रसैःसह ॥ ८८ ॥ पुंवत्सेनयुतांधेनुमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ पश्चात्पूर्णाहुतिंकृत्वाहोमशेषंसमापयेत् ॥ ८९ ॥ पश्चाद्भुंजीततच्छेषंयद्देवब्राह्मणार्पितम् ॥ इत्येवंपूर्णिमायास्तुउद्यापनविधिःस्मृतः ॥ ॥ ९० ॥ इत्येतत्कथितंसर्वंव्रतस्योद्यापनंमया ॥ याःकुर्वंतिव्रतमिदंविधवानभवंतिताः ॥ ९१ ॥ इहभुक्त्वातुविपुलान्कामान्सर्वान्मनोगतान् ॥ स्वर्गमंतेगमिष्यंतिकुलकोटिशतैरपि ॥ ९२ ॥ इतिभ० पु०कृष्णयशोदासंवादेद्वात्रिंशीपूर्णिमाव्रतकथासं० ॥ ॥

॥ अथफाल्गुनपौर्णमास्यांहोलिकोत्सवः ॥ युधिष्ठिरकृतप्रश्नेनकृष्णेनकथ्यमानेइतिहासेरघुंप्रतिवशिष्ठवचोभविष्ये ॥ वशिष्ठउवाच ॥ अथपंचदशीशुक्लाफाल्गुनस्यनराधिप ॥ अभयंचैवलोकानांदीयतांपुरुषर्षभ ॥ यथाह्यशंकिनोलोकारमंतुचहसंतुच ॥ दारुजानिचखंडानिगृहीत्वातुसमुत्सुकाः ॥ योधाइवविनिर्यांतुशिशवःसंप्रहर्षिताः॥ संचयंशुष्ककाष्ठानामु[1]पलानांचकारयेत्॥तत्राग्निंविधिवद्दत्वारक्षोघ्नैर्मंत्रविस्तरैः ॥ ततःकिलकिलाशब्दैस्तालशब्दैर्मनोहरैः ॥ तमग्निंत्रिःपरिक्रम्यगायंतुचहसंतुच ॥ जल्पंतुस्वेच्छयालोकानिःशं

---

[1] शुष्कगोमयपिंडानाम् ।

कायस्ययन्मतम् ॥ तेनशब्देनसापापाहोमेनचनिराकृता ॥ अट्टाट्टहासैर्डिंभानांराक्षसीक्षयमेष्यति ॥ साढुंढाख्याराक्षसी ॥ तत्रैवयुधिष्ठिरंप्रतिकृष्णवचनम् ॥ सर्वदुष्टापहोहोमः[१]सर्वरोगोपशांतये ॥ क्रियतेस्यांद्विजैःपार्थतेनसाहोलिकास्मृता ॥ तत्रपौर्णिमाप्रदोषव्यापिनीभद्रारहिताग्राह्या ॥ तपस्यपौर्णमास्यांतुरजन्यांहोलिकोत्सवः ॥ नकर्तव्योदिवाविष्ट्यांरिक्तायांप्रतिपत्स्वपीतिदुर्वासोवचनात् ॥ तथाप्रतिपद्भूतभद्रासुयार्चिताहोलिकादिवा ॥ संवत्सरंचतद्राष्ट्रंपुरंदहतिसाद्भुतम् ॥ प्रदोषव्यापिनीग्राह्यापौर्णिमाफाल्गुनीसदा ॥ तस्यांभद्रामुखंत्यक्त्वापूज्याहोलीनिशामुखे ॥ इतिनारदवचनात् ॥ निशागमेप्रपूज्येतहोलिकासर्वदाजनैः ॥ नदिवापूजयेढुंढां पूजितादुःखदाभवेदितिदिवोदासीयवचनाच्च ॥ दिनद्वयेप्रदोषव्याप्तौतुपरैव ॥ भद्रायांदीपिताहोलीराष्ट्रभंगंकरोतिवै ॥ नगरस्यचनैवेष्टातस्मात्तांपरिवर्जयेत् ॥ इतिवचनेनपूर्वोक्तदूर्वासःप्रभृतिवचनैश्चभद्रायांहोलिकादीपननिषेधात् ॥ यदापरदिनेचप्रदोषस्पर्शाभाववतीपूर्वदिनेचप्रदोषेभद्रासहितापौर्णमासीतदानिशीथपर्यंतंभद्रावसानसंभवेपूर्वदिनएवतदवसानेहोलिकादीपनंकार्यम् ॥ निशीथोत्तरंभद्रासमाप्तौतुभद्रामुखंत्यक्त्वाभद्रायामेवप्रदोषेकार्यम् ॥ दिनार्धात्परतोयास्यात्फाल्गुनीपौर्णिमायदि ॥ रात्रौभद्रावसानेतुहोलिकांतत्रदीपयेत् ॥ राकायामद्वयादूर्ध्वंचतुर्दश्यांयदाभवेत् ॥ होलांभद्रावसानेतुनिशीथांतेपिदीपयेत् इतिपुराणसमुच्चयादिवचनात् ॥ भद्रायांवि[२]हितंकार्यंहोलिकायाःप्रपूजनम् ॥ गंधपुष्पैर्धूपदीपैर्नैवेद्यैर्दक्षिणाफलैः ॥ होलांतुनाममंत्रेणपूजयेच्चयथाविधि ॥ योनिनाम्नाचमंत्रेणमहाशब्दंतुकारयेत् ॥ तत्रकिलकिलाशब्दै

---

१ अग्निप्रदीपनानंतरंतत्रपूजाद्रव्यप्रक्षेपः ।

२ भद्रायामित्यारभ्यसुखीभवेदित्यंतोग्रंथोहेमाद्र्यादिष्वनुपलंभादलब्धमूलोप्यनेनलिखितत्वात्तथैवस्थापितः ।

रन्योन्यमुच्चरेत्ततः ॥ योषितानांभ्रमंकुर्याद्योनिमंत्रणपूर्वकम् ॥ योनिनामैवमंत्रंतुयोनरःपठतेसदा ॥ नभवेच्चतस्यपीडाआवर्षंतु सुखीभवेत् ॥ यदातुपूर्वरात्रौप्रदोषव्याप्त्यभावस्तत्सत्त्वेवाभद्रारहितःकालोनलभ्यते ॥ उत्तरदिनेचप्रदोषेपौर्णिमाभावस्तदापुच्छेकार्यम् ॥ तथाचलल्लः ॥ पृथिव्यांयानिकार्याणिशुभानिह्यशुभानिच ॥ तानिसर्वाणिसिध्यंतिविष्टिपुच्छेनसंशयः ॥ यदाविष्टिपुच्छंमध्यरात्रोत्तरंतदाप्रदोषएवदीपनम् ॥ मध्यरात्रिमतिक्रम्यविष्टिपुच्छंयदाभवेत् ॥ प्रदोषेज्वालयेद्वह्निंसुखसौभाग्यदायिनम् ॥ प्रदोषान्मध्यरात्र्यंतंहोलिकापूजनंशुभमितिवचनात् ॥ यदातुउत्तरदिनेपूर्णिमासार्धयामत्रयमिताततोधिकावाप्रतिपदश्चवृद्धिस्तदापौर्णिमोत्तरंप्रतिपदिहोलिकाकार्यानतुपूर्वेद्युर्विष्टिपुच्छे ॥ सार्धयामत्रयंपूर्णाद्वितीयदिवसेयदा ॥ प्रतिपद्वर्धमानातुतदासाहोलिकास्मृतेतिभविष्योक्तेः ॥ यदातूत्तरदिनेप्रदोषैकदेशव्यापिन्यस्तिपूर्वरात्रौचभद्रारहितानैवलभ्यतेतदोत्तरैव ॥ यदापूर्वरात्रौभद्राव्याप्ताउत्तरेप्रदोषेचचंद्रग्रहणंतदातत्रैवस्नात्वाकार्या ॥ सर्वेषामेववर्णानांसूतकंराहुदर्शने ॥ स्नात्वाकर्माणिकुर्वीतसूतकान्नंविवर्जयेत् ॥ फाल्गुनोमलमासश्चेच्छुद्धेमासिचहोलिका ॥ पूजामंत्रस्तु ॥ असृक्पाभयसंत्रस्तैःकृतात्वंहोलिबालिशैः ॥ अतस्त्वांपूजयिष्यामिभूतेभूतिप्रदाभव ॥ इतिहोलिकानिर्णयः ॥ ॥ इतिपौर्णिमाव्रतानिसमाप्तानि ॥

॥ अथामावास्याव्रतानिलिख्यंते ॥

तत्रभाद्रपदामावास्यायांकुशग्रहणंहेमाद्रौउक्तंहारीतेन॥मासेनभस्यमावास्यातस्यांदर्भोच्चयोमतः॥अयातयामास्तेदर्भानियोज्याश्चपुनःपुनः॥नभाःश्रावणः॥दर्शांतपक्षेणेदम् ॥ मदनरत्नेतु॥मासेनभस्येऽमावास्यातस्यांदर्भोच्चयोमतइतिस्पष्टमेवोक्तम् ॥ इतिकुशग्रहणीअमा॥अत्रैवअमावास्यायांपिठोरीव्रतम् ॥ मध्य

देशेतुपोळाइतिप्रसिद्धम्॥साप्रदोषव्यापिनीग्राह्या ॥ यदापूर्वरात्रौप्रदोषव्याप्त्यभावस्तदापराकार्या ॥ अथव्रतविधिः ॥ प्रातःकृत्यंनिर्वर्त्य
मासपक्षाद्युल्लिख्यममइहजन्मनिजन्मांतरेवासौभाग्यपुत्रपौत्रफलावाप्त्यर्थंपिठोरीव्रतंकरिष्येइतिसंकल्प्यसंध्याकालेस्नात्वाप्रदोषसमयेदेवींसं
पूज्यषोडशोपचारैः ब्राह्मणंसुवासिनींसंभोज्यपश्चात्स्वयंभुंजीत इतिविधिः ॥ नमोदेव्यैइतिमंत्रेणषोडशोपचारैःपूजनंकुर्यात् ॥ अथ
कथा ॥ इंद्राण्युवाच ॥ अपुत्रालभतेपुत्रंपरत्रचमहत्फलम् ॥ व्रतानांपरमंश्रेष्ठंकथयत्वंहिपार्वति ॥ १ ॥ पार्वत्युवाच ॥ प्राचीनःश्रीधरो
विप्रोह्यष्टपुत्रोधनेश्वरः ॥ तस्यभार्यासुमित्राचगृहधर्मेणवर्तते ॥ २ ॥ श्रीधरस्यसुतोज्येष्ठःशंकरोनामनामतः ॥ तस्यभार्याविदेहाचमृता
पत्याभवत्सदा ॥ ३ ॥ श्रीधरस्यापितुःश्राद्धादिनेसाचप्रसूयते ॥ दुःखयुक्तासुमित्राचविदेहांपर्यतर्जयत् ॥ ४ ॥ तत्तर्जितातुसाशी
घ्रंविदेहानिर्गतागृहात् ॥ गृहीत्वातंमृतंबालमपश्यंतीगतिंक्वचित् ॥ ५ ॥ दुःखयुक्तावनंप्राप्तामठमेकंददर्शसा ॥ सरिच्चप्रबलायत्रविदे
हातत्रसागता ॥ ६ ॥ मठमध्येस्थितानारीपश्यंतीचपुनःपुनः ॥ ७ ॥ कुत्रेयमधुनाप्राप्तालक्षणान्वितसुंदरी ॥ मठाधिपाविचार्यैवंवि
देहामाहसत्वरम् ॥ झोटिंगैर्यक्षवेतालैरनेकैःस्थीयतेशुभे ॥ ८ ॥ त्वांग्रसिष्यंतिसकलागच्छशीघ्रंयथागतम् ॥ विदेहोवाच ॥ दुःखयुक्तां
चमामत्रभ्रमंतींचवनांतरे ॥ ९ ॥ माग्रसेयुश्चपिंगाक्षिक्षेमंममभवेत्कथम् ॥ तच्छुत्वासदयोवाचमठनारीचतांप्रति ॥ १० ॥ मठनार्यु
वाच ॥ योगिन्यश्चचतुःषष्टिर्दिव्ययोग्यादयस्त्विह ॥ पूजनार्थंसमायांतिनिशामध्येशुभास्तुताः ॥ ११ ॥ तवकामंकरिष्यंतिजीवायि
ष्यंतिबालकान् ॥ बिल्वपत्रेषुगुप्तात्वमधुनाभवभामिनि ॥ १२ ॥ यदास्त्यत्रातिथिःकाश्चिदितितान्ब्रूयुरंगने ॥ तदात्वमहमस्मीतिचो

क्ताशुप्रकटाभव ॥ १३ ॥ मठनारीवचःश्रुत्वाविश्वासंपरमंगता ॥ गुप्तातत्रविदेहाचाबिल्वपत्रेषुसंस्थिता ॥ १४ ॥ क्षणेनैकेन
झोटिंगामठमध्येसमागताः ॥ ज्ञात्वामनुष्यगंधंचमठनारीमथाब्रुवन् ॥ १५ ॥ कुतोमनुष्यगंधश्चमठगेहंसमाश्रितः ॥ एवं
वदत्सुझोटिंगेष्वथाकस्माच्छुचिस्मिताः ॥ १६ ॥ निशामध्येचतुःषष्टिर्देव्यस्तत्रसमागताः ॥ अनेकैश्चमहारत्नैःफलैर्नानाविधैरपि
॥ १७ ॥ निविष्टांमठदेवींतामर्चयंतिस्मभक्तितः ॥ श्रावणस्यतुमासस्यकृष्णपक्षेकुहूतिथौ ॥ १८ ॥ पूजांतेऽतिथिरत्रास्तिकोपीति
ब्रुवतेस्महि ॥ तदाहमस्मीत्युक्तासाविदेहाप्रकटाभवत् ॥ १९ ॥ न्यवेदयत्ततोदुःखंयोगिनीभ्यःस्वमाशुसा ॥ ममाशुचित्वमापन्नंमात
रोबालकोमृतः ॥ २० ॥ युष्मदग्रेतमादायास्थितास्म्येवंहिबालकाः ॥ जाताजातामृताःसप्ततेनाहमतिदुःखिता ॥ २१ ॥ भाग्येनसंगता
यूयंयाचेयुष्मत्प्रसादतः ॥ ममगर्भाश्चयोगिन्यःसजीवाहिभवंत्वितः ॥ २२ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाकरुणापूर्णमानसाः ॥ तत्रस्थितंचनैवे
द्यंविदेहायैवितीर्यताः ॥ २३ ॥ चतुःषष्टिस्ततस्तुष्टाददुस्तस्यैशुभंवरम् ॥ श्रीधरस्यस्नुषेत्वंहिशंकरस्यचवल्लभे ॥ २४ ॥ पुत्रपौ
त्रयुतासौख्यमिहभुक्तासुरालये ॥ पूज्याभविष्यसिशुभेत्वमस्मद्वरदानतः ॥ २५ ॥ आश्वष्टपुत्राजीवंतुविदेहेगम्यतांपुरम् ॥ आगतायेन
मार्गेणतेनैवपुनरेवाहि ॥ २६ ॥ इतिदत्वावरंतस्यैयोगिन्योंतर्हितास्तदा ॥ अष्टौपुत्राःसमायाताविदेहायाःपुरस्ततः ॥ २७ ॥ मठान्नि
र्गत्यसाहृष्टाध्यायंतीयोगिनीगणम् ॥ आगत्यस्वपुरंरम्यंप्रविवेशस्वमंदिरम् ॥ २८ ॥ श्रीधरश्चसुमित्राचशंकरोबांधवैःसह ॥ दृष्ट्वाताम
ष्टभिःपुत्रैर्युतांसन्मंगलोत्सवैः ॥ २९ ॥ सत्कृत्यापुर्मुदंतेवैदेवीनांचप्रसादतः ॥ विदेहाप्येकदाप्राप्तेपिठोराख्यकुहूतिथौ ॥ ३० ॥ द्वि

जमंत्रादिनिर्घोषैर्दुंदुभीपटहस्वनैः ॥ मृगाक्षीमंगलाचारैर्मृदंगैर्नृत्यगीतकैः ॥ ३१ ॥ अपूजयच्चतुःषष्टियोगिनीर्भक्तिसंयुता ॥ यासांस्मर
णमात्रेणपुत्रपौत्रधनान्विता ॥ ३२ ॥ नारीभवतिचेंद्राणीतासांनामानिमेशृणु ॥ दिव्ययोगीमहायोगीसिद्धयोगीगणेश्वरी ॥ ३३ ॥ प्रेताक्षीडा
किनीकालीकालरात्रिर्निशाचरी ॥ झंकारीरौद्रवेतालीभूतलीभूतडंबरी ॥३४॥ ऊर्ध्वकेशीविरूपाक्षीशुष्कांगीनरभोजनी ॥ भट्टारीवीरभद्रा
चधूम्राक्षीकलहप्रिया ॥ ३५ ॥ राक्षसीघोररक्ताक्षीविश्वरूपाभयंकरी ॥ चंडिकावीरकौमारीवाराहीमुंडधारिणी ॥ ३६ ॥ सासुरीरौद्र
झंकारभाषिणीत्रिपुरांतका ॥ भैरवध्वंसिनीक्रोधदुर्मुखीप्रेतवाहिनी ॥ ३७ ॥ खट्वांगीदीर्घलंबोष्ठीमालिनीमंत्रयोगिनी ॥ कालाग्निग्र
हणीचक्रीकंकालीभुवनेश्वरी ॥ ३८ ॥ कटकीकीटिनीरौद्रीयमदूतीकरालिनी ॥ घोराक्षीकार्मुकीचैवकाकदृष्टिरधोमुखी ॥ ३९ ॥
मुंडाग्रधारिणिव्याघ्रीकिंकिणीप्रेतभाषिणी ॥ कालरूपाचकामाख्याउष्ट्रिणीयोगपीठिका ॥ ४० ॥ महालक्ष्मीएकवीराकालरात्रीचपी
ठिका ॥ संपूज्यनामभिश्चैतैःप्रार्थयेद्भक्तितत्परा ॥ ४१ ॥ नमोस्तुवश्चतुःषष्टिदेवीभ्यःशरणंव्रजे ॥ पुत्रश्रीवृद्धिकामाहंभक्त्यावः
पूजिताःशुभाः ॥ ४२ ॥ एवमिंद्राणिकथितंपिठोराख्यंमहाव्रतम् ॥ भक्त्याकुर्वंतियानार्यःकृतकृत्याभवंतिताः ॥ सुखसौभाग्यसं
युक्ताश्चतुःषष्टिप्रसादतः ॥ ४३ ॥ इतिभवि० पु० पिठोरीव्रतम् ॥ ॥ अथाश्विनकृष्णामायांगजच्छायापर्व ॥ अपरार्केयमः
॥ हंसेकरस्थितेयातुअमावास्याकरान्विता ॥ साज्ञेयाकुंजरच्छायाइतिबौधायनोब्रवीत् ॥ हंसेसूर्येकरेहस्तेस्थितेसति ॥ अत्रस्नान

श्राद्धदानादिकुर्यात् ॥ इतिगजच्छाया ॥ अथकार्तिकामावास्यायांलक्ष्मीव्रतंबलिराज्योत्सवश्च ॥ वालखिल्याऊचुः[1] ॥ एवंप्रभातस
मयेअमायांचमुनीश्वराः ॥ स्नात्वादेवान्पितॄन्भक्त्यासंपूज्याथप्रणम्यच ॥ १ ॥ कृत्वातुपार्वणश्राद्धंदधिक्षीरघृतादिभिः ॥ भोज्यै
र्नानाविधैर्विप्रान्भोजयित्वाक्षमापयेत् ॥ २ ॥ दिवातत्रनभोक्तव्यमृतेबालातुराज्जनात् ॥ ततःप्रदोषसमयेपूजयेदिंदिरांशुभाम् ॥ ३ ॥
कुर्यान्नानाविधैर्वस्त्रैःस्वच्छंलक्ष्म्याश्चमंडपम् ॥ नानापुष्पैःपल्लवैश्चचित्रैश्चापिविचित्रितम् ॥ ४ ॥ तत्रसंपूजयेल्लक्ष्मींदेवांश्चापिप्रपूजये
त् ॥ संपूज्यादेवनार्योपिबहुभिश्चोपचारकैः ॥ ५ ॥ पादसंवाहनंकुर्याल्लक्ष्म्यादीनांतुभक्तितः ॥ अस्मिन्नहनिसर्वेपिविष्णुनामोचिताः
पुरा ॥ ६ ॥ बलिकारागृहाद्देवालक्ष्मीश्चापिविमोचिता ॥ लक्ष्म्यासार्धंततोदेवानीताःक्षीरोदधौपुनः ॥ ७ ॥ प्रसुप्ताबहुकालंते
सुखंतस्मान्मुनीश्वराः ॥ रचनीयाःसूत्रगर्भाःपर्यंकाश्चसतूलिकाः ॥ ८ ॥ दुग्धफेनोपमैर्वस्त्रैरास्तृताश्चयथादिशम् ॥ स्वापयेत्तान्सुरा
ल्लँक्ष्मींवेदघोषसमन्वितः ॥ ९ लक्ष्मीर्दैत्यभयान्मुक्तासुखंसुप्तांबुजोदरे ॥ अतश्चविधिवत्कार्यातुष्ट्यैतुसुखसुप्तिका ॥ १० ॥ तद
ह्निपद्मशय्यांयःपद्मासौख्यविवृद्धये ॥ कुर्यात्तस्यगृहंमुक्तातत्पद्माक्वापिनव्रजेत् ॥ ११ ॥ नकुर्वंतिनराइत्थंलक्ष्म्यायेसुखसुप्तिकाम् ॥
धर्नचिंताविहीनास्तेकथंरात्रौस्वपंतिहि ॥ १२ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनलक्ष्मींसुस्वापयेन्नरः ॥ दुःखदारिद्र्यनिर्मुक्तःस्वजातौस्यात्प्र

---

[1] अत्रप्रथमंएवंप्रभातसमयेइत्यारभ्यबालातुराज्जनादित्यंतेनविहितंनिर्वर्त्यततस्ततोऽपराह्णसमयेइत्यारभ्यद्वाराण्युक्तान्यतस्त्यजेदित्यंतेनाभिहितंकृत्यंनिर्वर्त्यततस्ततःप्रदोषसमयेइत्यारभ्यनववस्त्रोपशोभिनेत्यंतेनविहितानिकृत्यान्यनुष्ठायततस्ततोर्धरात्रसमयेइत्यारभ्यस्वगृहांगणादित्येनाविहितंकृत्यंकुर्यादित्येवंक्रमोर्थक्रमानुरोधाद्द्रष्टव्यः ॥ हेमाद्र्यादिनिबंधेष्वेवमेवदर्शनात् ।

तिष्ठितः ॥ १३ ॥ जातीपत्रलवंगैलाफलकर्पूरसंयुतम् ॥ पाचयित्वागव्यदुग्धंसितांदत्वायथोचिताम् ॥ १४ ॥ लड्डूकांस्तस्यकुर्वी
ततांश्चलक्ष्म्यैसमर्पयेत् ॥ अन्यच्चतुर्विधंभक्ष्यंदेशकालादिसंभवम् ॥ १५ ॥ सर्वंनिवेदयेल्लक्ष्म्यैममश्रीःप्रीयतामिति ॥ दीपदानंततःकुर्या
त्प्रदोषेचततोल्मुकम् ॥ १६ ॥ भ्रामयेत्स्वस्यशिरसिसर्वारिष्टनिवारणम् ॥ दीपवृक्षास्तथाकार्याःशक्त्यादेवगृहादिषु ॥ १७ ॥ चतुष्पथे
श्मशानेचनदीपर्वतवेश्मसु ॥ वृक्षमूलेषुगोष्ठेषुचत्वरेषुगृहेषुच ॥१८॥ वस्त्रैःपुष्पैःशोभितव्याराजमार्गस्यभूमयः ॥गृहेषुस्थापयेन्नानापक्वान्ना
निफलानिच ॥ १९ ॥ नागवल्लीदलादीनि[1]रचयित्वाचनिक्षिपेत् ॥ शोभांकुर्याद्राजमार्गेकमलैश्चविशेषतः ॥२०॥ तदभावेवरादीनांकृत्वाता
निचशोभयेत् ॥ एवंपुरमलंकृत्यप्रदोषेतदनंतरम् ॥ २१ ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वादौसंभोज्यचबुभुक्षितान् ॥ लड्डुकापूपमंडाद्यैःशष्कुलीपू
रिकादिकैः ॥ २२ ॥ अलंकृतेनभोक्तव्यंनववस्त्रोपशोभिना ॥ ततोपराह्णसमयेघोषयेन्नगरेनृप ॥ २३ ॥ अद्यराज्यंबलेर्लोकायथे
च्छंक्रीड्यतामिति ॥ यथेच्छंक्रीड्यतांबालाइत्यादेश्यंनृपेणतु ॥ २४ ॥ विलोक्यबालकक्रीडानानासामग्रिसंयुताः ॥ तेभ्योदद्यात्क्रीड
नकंततःपश्येच्छुभाशुभम् ॥ २५ ॥ तैश्चेत्प्रदीपितोवह्निर्नज्वालांमुंचतेयदा ॥ महामारीभयंघोरंदुर्भिक्षंवाथजायते ॥ २६ ॥ [2]बाल
शोकेराजशोकस्तेषांतुष्टौनृपेसुखम् ॥ बालयुद्धेराजयुद्धंरोदनेबालकैःकृते ॥ २७ ॥ अवश्यमेवभवतिवर्षाद्राष्ट्रविनाशनम् ॥ यष्टिका
दिकृतानश्वान्यदारोहंतिबालकाः ॥ २८ ॥ तदाराज्ञोजयोवाच्यःपरराष्ट्रविमर्दनम् ॥ यदाक्रीडंतिबालास्तोर्लिंगंधृत्वाकरादिषु ॥ २९ ॥

---

१ मालादिरूपेणेत्यर्थः । २ बालातुष्टावित्यपिपाठः ।

तदाप्रसिद्धनारीणांव्यभिचारःप्रजायते ॥ अन्नंयदागोपयंतिक्रीडनेबालकाजलम् ॥ ३० ॥ दुर्भिक्षंवृष्ट्यभावश्चशीघ्रमेवप्रजायते ॥ ए
वंबालकृतांचेष्टांबुद्ध्वाचास्यफलंवदेत् ॥ ३१ ॥ लोके[1]स्यापिपुरेरम्येसुधाधवलिताजिरे ॥ गीतवादित्रसंजुष्टेप्रज्वालितसुदीपके ॥
॥ ३२ ॥ अन्योन्यप्रीतसंयुक्तेदत्ततालनकेजने ॥ तांबूलहृष्टहृदयेकुंकुमाक्षतचर्चिते ॥ ॥ ३३ ॥ दुकूलपट्टवसननेपथ्यादिविभूषिते
॥ मित्रस्वजनसंबंधिस्वगोत्रज्ञातिपूजिते ॥ ३४ ॥ बलिराज्येप्रकर्तव्यंयद्यन्मनसिवर्तते ॥ आत्मनोयत्रसौख्यार्थःपरादुःखाकरंचयत् ॥
॥ ३५ ॥ वारांगनादिगमनंस्पृष्टास्पृष्टादिभक्षणम् ॥ अन्यांबरधृतिश्चापिद्यूताद्यंचनदुष्यति ॥ ३६ ॥ एवंतुसर्वथाकार्योबलिराज्यम
होत्सवः ॥ जीवहिंसासुरापानमगम्यागमनंतथा ॥ ३७ ॥ चौर्यविश्वासघातश्चपंचैतानिमुनीश्वराः ॥ बलिराज्येतुनरकद्वाराण्युक्तान्यत
स्त्यजेत् ॥ ३८ ॥ ततोर्धरात्रसमयेस्वयंराजाव्रजेत्पुरम् ॥ अवलोकयितुंरम्यंपद्भ्यामेवशनैःशनैः ॥ ३९ ॥ महतातूर्यघोषेणज्वलद्भि
र्हस्तदीपकैः ॥ हर्म्यंशोभांसुखंपश्यन्कृतरक्षैःस्वकैर्नरैः ॥ ४० ॥ बलिराज्यप्रमोदंचदृष्ट्वास्वगृहमाव्रजेत् ॥ एवंगतेनिशीथेचजनेनिद्रा
र्धलोचने ॥ ४१ ॥ तावन्नगरनारीभिःशूर्पडिंडिमवादनैः ॥ निष्कास्यतेप्रहृष्टाभिरलक्ष्मीःस्वगृहांगणात् ॥ ४२ ॥ (दंडैकरजनी
योगेदर्शःस्यात्तुपरेहनि ॥ तदाविहायपूर्वेद्युःपरेह्निसुखरात्रिका) येवैष्णवावैष्णवावाबलिराज्योत्सवंनराः ॥ नकुर्वंतिवृथातेषांधर्माःस्युर्ना
त्रसंशयः ॥४३॥ इतिसनत्कुमारसंहितायांलक्ष्मीव्रतंबलिराज्योत्सवश्चसंपूर्णः ॥ अथमार्गशीर्षअमावास्यायांगौरीतपोव्रतम् ॥ सूतउवाच ॥

---

[1] लोकस्यापिफलंवदेदित्यन्वयः ।

इंद्राणीप्रांजलिर्भूत्वास्वपतिंवाक्यमब्रवीत् ॥ एकंव्रतंसमाचक्ष्वपुत्रपौत्रसुखप्रदम् ॥ १ ॥ इतिवाक्यंतदाश्रुत्वाह्युवाचवचनंशचीम् ॥ शृणु
चार्वंगिसकलंयन्मयासुकृतंकृतम्॥२॥बृहस्पतेस्तुजनकःपृष्टःप्राहांगिराःसुधीः॥यद्व्रतंकथयाम्यद्यसद्यःसुखकरंपरम् ॥ पतिपुत्रसुखावाप्तिर्जा
यतेजगतिस्थिरा॥३॥गौरीप्रीत्यर्थमेवादौस्त्रीभिर्यत्क्रियतेतपः॥गौरीतपइतिख्यातंतस्मात्तद्व्रतमुत्तमम् ॥४॥ तस्मात्स्त्रियातपोभिश्चतोषणी
याशिवप्रिया ॥ आदौमार्गशिरेमासिह्यमावास्यादिनेशुभे ॥ ५॥ गृह्णीयान्नियमंतत्रदंतधावनपूर्वकम् ॥ उपवासस्यनक्तस्यगौरीशप्रीतयेमुदा
॥ ६ ॥ ईशार्धांगस्थितेदेविकरिष्येहंव्रतंतव ॥ पतिपुत्रसुखावाप्तिंदेहिदेविनमोस्तुते ॥ ७ ॥ नियममंत्रः ॥ ततोमध्याह्नसमयेस्नात्वान
द्यादिषुव्रती ॥ सूर्यायार्घ्यंततोदत्वाध्यात्वागौरीश्वरंहरम् ॥ ८ ॥ अहंदेवव्रतमिदंकर्तुसिच्छामिशाश्वतम् ॥ तवाज्ञयामहादेवतत्रनिर्वहणंकुरु
॥ ९ ॥ उक्त्वैवंनियमंगृह्णन्वर्षाण्येवतुषोडश ॥ गृहमागत्यपूजार्थमुपचारान्प्रकल्पयेत् ॥ १० ॥ शिवालयंततोगत्वाशिवंसंपूजयेत्सुधीः ॥
गौरीमभ्यर्चयेत्पश्चाद्विधिनायेनतंशृणु ॥ ११ ॥ पार्वतीतुततःपादौजान्वोर्हैमवतीतिच ॥ जंघयोरंबिकेत्येवंगुह्यंगिरिशवल्लभा ॥ १२ ॥ ना
भिंगंभीरनाभीतिअपर्णेत्युदरंपुनः ॥ महादेवीतिहृदयेकंठेश्रीकंठकामिनी ॥ १३ ॥ मुखेषण्मुखमातेतिललाटेलोकमोहिनी ॥ मेनकाकु
क्षिरत्नेतिशिरस्यभ्यर्चयेत्ततः ॥ १४ ॥ दक्षिणेगणपःपूज्योवामेस्कंदःसवाहनः ॥ धूपदीपादिनैवेद्यंदत्वानत्वा[1]प्रदक्षिणाम् ॥ १५ ॥ फलेना
र्घ्यंततोदत्वाध्यात्वादेवींमहेश्वरीम् ॥ कृत्वाताम्रमयंपात्रंमृन्मयंवैणवंतथा ॥ १६ ॥ अष्टतंतुमयींवर्तिंतस्मिन्पात्रेनिवेशयेत् ॥ धृतेनापूर्यग

---

[1] कृत्वेतिशेषः ।

व्येनतत्पात्रंविमलेनच ॥ १७ ॥ दीपमुज्ज्वालयेत्पश्चाद्यावत्सूर्योदयोभवेत् ॥ एवंसंक्षिप्यतांरात्रिंजागरेणसमन्विताम् ॥ १८ ॥ ब्राह्मेमु
हूर्तेंचोत्थायपूजयेद्द्विजदंपती ॥ ततोदौर्भाग्यदलनंपापाग्निशमनंतदा ॥१९॥ पक्वान्नेनगुडान्नाद्यैःपूर्णंपूर्णफलप्रदम्॥ऋतूद्भवैःफलैश्चैवपूरिका
तिलतंडुलैः ॥२०॥सौभाग्याष्टकसंयुक्तंपात्रंकुर्यात्त्रिधातुकम्॥ तस्योपरिस्थितंदीपंपूजयेत्तिथिनामतः॥२१॥सुवासिनीवचोगृह्यदीपंसूर्याय
दर्शयेत्॥यावत्कलकलाशब्दंकुर्वंतेबककाककाः॥२२॥तावत्पुरस्तात्कर्तव्यमिदमेवादरात्प्रभो[1]॥उत्तिष्ठंतेयदिनगाद्विहंगाश्चारुलोचने॥२३॥
तदाकर्णनमात्रेणसौभाग्यंव्रजतिस्त्रियाः ॥ अतएतद्व्रतेनारीपश्चादुत्थापयेच्चतान् ॥२४॥ तिथिमेकांसमाप्यैवंदंपतीभोज्यशक्तितः ॥ परिधा
प्यस्वलंकृत्यवासोभिर्भूषणांजनैः॥२५॥माल्यैःसुगंधैर्विविधैःफलसिंदूरकुंकुमैः॥संतोष्यसमनुज्ञाप्यस्वयंभुंजीतबंधुभिः॥२६॥ एवंद्वितीयेवर्षे
चनंदाद्याश्चचरेतिथीः॥वर्षेवर्षेक्रमादेवंद्वितीयादिषुचाचरेत्॥२७॥एवंषोडशवर्षाणिकृत्वैतद्व्रतमुत्तमम् ॥ पश्चादुद्यापनंकुर्याद्व्रतसंपूर्तिहेतवे
॥२८॥मार्गशीर्षेथसंप्राप्तेमासेगौरीश्वरप्रिये॥पौर्णमास्यांदिनेरम्येनिमंत्र्यद्व्यष्टदंपतीन्॥२९॥मध्याह्नेष्टदलेपद्मेगौरींनारीसमर्चयेत्॥ यथोक्तेन
विधानेनपुष्पधूपादिभिस्तथा॥३०॥सोहलीभिश्चकासारैःपूपापूपैश्चभामिनि ॥पायसेनघृतेनापिशर्करामोदकैस्तथा॥३१॥ पूरयित्वाद्व्यष्टसं
ख्यान्धातुमृन्मयसंपुटान् ॥ युग्म॥निभोजयित्वातुतेभ्योदद्याद्यथाविधि॥३२॥ अलंकृत्ययथाशक्त्यागौरीमेप्रीयतामिति॥ गुरवेदक्षिणोपेतां
गौरींकनकनिर्मिताम् ॥ ३३ ॥ दद्याद्धेनुंसवत्सांचदक्षिणांवस्त्रसंयुताम् ॥ अन्यान्यपियथाशक्त्यादद्याद्दानानिभामिनि ॥ ३४ ॥

---

[1] समर्थेइतिइंद्राणीसंबोधनम् ।

यद्यदिष्टतमंलोकेतत्तद्देयंद्विजन्मने ॥ चापल्यमायुषिज्ञात्वासंपत्स्वपिचसुंदरि ॥ ३५ ॥ षोडशाब्दव्रतमिदंकुर्याद्धर्षेणभक्तितः ॥ गौरीतपोव्रतमिदंयाकरोतीहभामिनि ॥ ३६ ॥ बाल्येयौवनकालेवावार्धकेवाहरिप्रिये ॥ तस्याःसौभाग्यमतुलंधनधान्यसुतान्वितम् ॥ ३७ ॥ भवेदव्याहतैश्वर्यंभर्तृसौख्यंनसंशयः ॥ दुर्लभंमानुषंजन्मतत्रापिद्विजजन्मता ॥ ३८ ॥ सदाचारपरत्वंचतत्रापितुविशिष्यते ॥ एवंवारत्रयंयास्त्रीकुरुतेव्रतमुत्तमम् ॥ ३९ ॥ मातापित्रोःप्रियस्यापिप्राप्नुयाच्छुद्धवंशताम् ॥ नैर्मल्यंजन्मनोवापिमनसश्चापिसंपदः ॥ ४० ॥ लभतेशुभतेजश्चपतिपुत्रसमन्विता ॥ इहभोगान्यथाकामंभुक्त्वास्वर्गमवाप्नुयात् ॥ ४१ ॥ इत्यंगिरोवचनमाप्य[1]शचीपुराणंगौरीतपोव्रतमिदंविदधेयथेच्छम् ॥ तस्यप्रभाववशतःसुलभंहिलेभेस्वाराज्यसौख्यमतुलंपतिपुत्रयुक्तम् ॥ ४२ ॥ इतिगौ[2]रीतपोव्रतम् ॥ इदमेवमहाव्रतापरनामकमुक्तंहेमाद्रौकालिकापुराणे ॥ निलादउवाच ॥ मह[3]ाव्रतमथोवक्ष्येयेनारोहतितत्पदम् ॥ सुरासुरमुनीनांचदुर्लभंतद्विधिंशृणु ॥ पर्वण्याश्वयुजस्यांतेपायसंचघृतप्लुतम् ॥ नक्तंभुंजीतशुद्धात्माओदनंचैक्षवान्वितम् ॥ आश्वयुजस्यांतेकार्तिकेपर्वणिअमावास्यायाम् ॥ कार्तिकांतेदर्शेइत्यर्थः ॥ ऐक्षवंइक्षुरसः ॥ शर्वर्यंतेशुचिर्भूत्वाबिल्वजंदंतधावनम् ॥ भुक्त्वाचैतन्महादेवंनत्वाभक्तियुतोव्रती ॥ अहंदेवव्रतमिदंकर्तुमिच्छामिशाश्वतम् ॥ तवाज्ञयामहादेवतत्रानिर्वहणंकुरु ॥ उक्त्वैवंनियमंगृह्णन्वर्षाण्येवतुषोडश ॥ तिथीःप्रतिपदाद्यास्तुपारयिष्याम्यनुत्तमाः ॥ ततोमार्गशिरेमासिप्रतिपद्यपरेहनि ॥ उपवसेद्गुरुंपृष्ट्वामहादेवंस्मरन्मुहुः ॥ महादेवरतान्विप्रान्भस्मसंछन्न

---

[1] इंद्रमुखाच्छ्रुत्वेत्यर्थः । [2] अस्यमूलभूतपुराणादिकंनोपलब्धम् । [3] गौरीतपोव्रतंवक्ष्येइत्यपिपाठइतिव्रतार्के ।

विप्रहान् ॥ षोडशाष्टौतदर्धंवादंपतीनांनिमंत्रयेत् ॥ देवंचनक्तमासाद्यदीपान्प्रज्वाल्यषोडश ॥ पशुनाथंमहादेवंभक्त्यानत्वानिवेदयेत् ॥ आमंत्र्यचगृहंगत्वामहादेवंस्मरन्क्षितौ ॥ शुचिवस्त्रास्तृतायांतुनिराहारोनिशिस्वपेत् ॥ अथोदयेसहस्रांशोःस्नात्वाचादायदीपकान् ॥ नैवेद्यंस्नपनाद्यंचगृह्यगच्छेच्छिवालयम् ॥ गत्वावितानकंतत्रवस्त्रयुग्मंचघंटिकाम् ॥ धूपोत्क्षेपंपताकाश्चदत्वास्नानंतुकारयेत् ॥ स्नापयेत्पंचगव्येनघृतेनतदनंतरम् ॥ मधुनाचतथादध्नाभूयश्चपयसातथा ॥ रसेनवाथखंडेन[1]फलैश्चस्नापयेत्पुनः ॥ तिलांबुनाततःस्नाप्यपश्चादुष्णेनवारिणा॥लेपयेत्सुघनंपश्चात्कर्पूरागुरुचंदनैः॥एवंसंपूज्यतंभक्त्याहेमक्त्र्यस्यव्रजेद्गृहम् ॥ हेमसुवर्णपुष्पंभुजोपरिन्यस्येत्यर्थ इतिहेमाद्रिः ॥ नानाफलैश्चसंपूज्यदद्यान्नैवेद्यमेवहि ॥ गृहंगत्वायथान्यायंहिरण्यरेतसंविभुम् ॥ जातवेदसमाधायतर्पयेत्तिलसर्पिषा ॥ व्रतिनश्चतथाचार्यंमिथुनानिचभोजयेत् ॥ हेमवस्त्रादिदानानियथाशक्त्यातुदापयेत् ॥ एवंविसृज्यतान्सर्वान्सार्धंबंधुजनैःस्वयम् ॥ पीत्वादौपंचगव्यंचहृष्टोभुंजीतवाग्यतः ॥ [2]यत्किंचिदेतदुद्दिष्टंमहादेवमुदीरयेत् ॥ प्रारभेयंविधिंकुर्याद्दरिद्रोवाप्यथेश्वरः ॥ वित्तसामर्थ्यतश्चैवप्रातिमासंचतंचरेत् ॥ स्वल्पवित्तोथवाकश्चित्पुष्पादौकार्तिकावधि ॥ नक्तंकृत्वात्वमावास्यांप्रागुक्तविधिनाततः ॥ प्रतिपदामुपोष्यैवंपंचगव्यंपिबेच्छुचिः ॥ महादेवंस्मरन्सार्धंभक्त्याभुंजीतलिंगिभिः ॥ मासस्यकार्तिकस्यांतेकृत्स्नंप्राग्विधिमाचरेत् ॥ प्रतिपदाद्वितीयाचद्वेतिथीसमुपोषयेत् ॥ एवंपौषेतुसंप्राप्तेप्रतिपन्नक्तमाचरेत् ॥ द्वितीयाब्देद्वितीयांतूपवसेत्कार्तिकावधि ॥ आददीततिथिंचैकांमार्गमासेतथा

---

[1] पलैरित्यपिपाठःपलप्रमाणैःपूर्वोक्तद्रव्यैरित्यर्थः ।

[2] यत्किंचिदेतत्तत्सर्वंमहादेवमुद्दिश्यउद्दिष्टंदत्तमित्युदीरयेदित्यर्थः ।

पराम् ॥ पूर्ववत्संत्यजेत्पौषेप्रत्यब्दंचैवमाचरेत्[1] ॥ कृत्वैवंषोडशेवर्षेपौर्णमास्यांसमुद्गमे ॥ कार्तिक्यामुदयेइत्यर्थः ॥ पूर्ववद्देवमभ्यर्च्य कृशानुंधाम्नितर्पयेत् ॥ [2]महादेवायगांदद्याद्दीक्षितायद्विजायच ॥ हेमशृंगींसवत्सांचसघंटांकांस्यदोहनाम् ॥ शिवव्रतधरान्विप्रान्सहाचार्यांश्चषोडश ॥ संपूज्यहेमवस्त्राद्यैर्यथाशक्त्यातुदक्षिणाम् ॥ छत्रोपानहकुंभाश्चदद्यात्तेभ्यःपृथक्पृथक् ॥ भोजयत्तान्विसृज्यैवंमिथुनानिचषोडश ॥ ब्राह्मणांश्चयथाशक्त्याभोजयेद्वेदपारगान् ॥ एवंमहाव्रतंचैतद्ब्रह्मघ्नोप्यघमर्षणम् ॥ धन्यमायुःप्रदंनित्यंरूपसौभाग्यदंपरम् ॥ स्त्रीपुंसयोश्चनिर्दिष्टंव्रतमेतत्पुरातनम् ॥ विधवयापिकर्तव्यंभवेदविधवाचया ॥ उपोष्यप्रतिमासंतुभुंजीतव्रतिभिःसह ॥ एकद्वित्रिचतुर्भिर्वासर्वैष्वब्देषुशक्तितः ॥ अन्तेचांतेचवर्षाणांप्रारंभविधिमाचरेत् ॥ अथारब्धेव्रतेकाश्चिदसमाप्तेमृतोभवेत् ॥ सोपितत्फलमाप्नोतिव्रतारंभप्रभावतः ॥ वाचकाःश्रावकाश्चैवश्रोतारोव्रतिनश्चये ॥ भवंतिपुण्यसंयुक्तास्तद्व्रताभिमुखाश्चये ॥ इति श्रीहेमाद्रौकालिकापुराणेमहाव्रतापरपर्यायंगौरीतपोव्रतंसोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ अथसोमवत्यमावास्याव्रतम् ॥ शंखः ॥ अमासोमसमायोगेयत्रयत्रहिलभ्यते ॥तीर्थंकपिलधारंचगंगाचपुष्करंतथा ॥ दिव्यांतरिक्षभौमानियानितीर्थानिसर्वशः ॥ तानितत्रवसिष्यंतिदर्शेसोमदिनान्विते ॥ अमावास्यातुसोमेनसप्तमीभानुनासह ॥ चतुर्थीभूमिपुत्रेणसोमपुत्रेणचष्टमी ॥ चतस्रास्तिथयस्त्वेताःसूर्यग्रहणसन्निभाः ॥

---

१ अमावास्यायांनक्तंप्रतिपद्युपवासइतिप्रथमेवर्षे ॥ अमावास्यायांनक्तंप्रतिपदिद्वितीयायांचोपवासः ॥ शेषेषुप्रतिपदिनक्तंद्वितीयायामुपवासइतिद्वितीये ॥प्रतिपदिनक्तंद्वितीयातृतीययोरुपवासः शेषेषुद्वितीयायांनक्तंतृतीयायामुपवासइतितृतीये ॥ एवंशेषेषुवर्षेषुइत्येवंचरेदित्यंतग्रंथस्यफलितोर्थोहेमाद्रौ । २ महादेवमुद्दिश्येत्यर्थः ।

स्नानंदानंतथाश्राद्धंसर्वंतत्राक्षयंभवेत् ॥ [1]तिथिवासरयोर्योगोयथाकालेभवेद्यदि ॥ भान्वंतेवाथमध्याह्नेपुण्यकालःसनान्यथा ॥ अत्रैवाश्वत्थमूलेविष्णुपूजनंतत्रसंकल्पः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यअस्यांसोमवत्यमायांसकलपापक्षयार्थंपुत्रपौत्राद्यभिवृद्ध्यर्थंजन्मजन्मन्यवैधव्यसंततिचिरजीवितपरमसौभाग्यप्राप्तिकामाहमश्वत्थमूलेलक्ष्मीसहितविष्णुपूजांतदंगतयाविहितमश्वत्थपूजनंचकरिष्ये इतिसंकल्प्य अश्वत्थमुदकसेचनपूर्वकंसूत्रेणवेष्टयित्वातन्मूलेविष्णुंपूजयेत् ॥ शांताकारमितिध्यानम् ॥ विश्वव्यापकविश्वेशकृपयादीनवत्सल ॥ मयोपपादितांपूजांगृहाणेमांहिमाधव ॥ सहस्रशीर्षेत्यावाहनम् ॥ सूर्यकोटिप्रभानाथसर्वव्यापिन्रमापते ॥ आसनंकल्पितंभक्त्यागृहाणपुरुषोत्तम ॥ पुरुषएवेदमित्यासनम् ॥ नारायणजगद्व्यापिञ्जगदानंदकारक ॥ विष्णुक्रांतादिसंयुक्तंगृह्णपाद्यंमयार्पितम् ॥ एतावानस्येतिपाद्यम् ॥ फलगंधाक्षतैर्युक्तंपुष्पपूगसमन्वितम् ॥ अर्घ्यंगृहाणभगवन्विष्णोसर्वफलप्रद ॥ त्रिपादूर्ध्वइत्यर्घ्यम् ॥ कर्पूरैलालवंगाढ्यंशीतलंसलिलंप्रभो ॥ रमारमणकृष्णत्वमाचाम्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ तस्माद्विराळेत्याचमनीयम् ॥ पंचामृतंमयानीतंपयोदधिघृतंमधु ॥ शर्करागुडसंयुक्तंस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ पंचामृतस्नानम् ॥ गंगाकृष्णागौतमीचकावेरीचशतह्रदा ॥ ताभ्यआनीतमुदकंस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ यत्पुरुषेणेतिस्नानम् ॥ पीतवासस्त्वयिविभोमयायत्समुपाहृतम् ॥ वासःप्रीत्यागृहाणेदंपुरुषोत्तमकेशव ॥ तंयज्ञमितिवस्त्रम् ॥ उपवीतंसोत्तरीयंमयादत्तंसुशोभनम् ॥ विश्वमूर्तेगृहाणेदंनारायणजगत्पते ॥ तस्माद्यज्ञेत्युपवीतम् ॥ भूषणा

---

[1] इदंवचनंनिर्णयसिंध्वादिषुनोपलभ्यते ।

निमहार्हाणिमुक्ताहारयुतानिच ॥ ददामिहरमेपापंनारायणनमोस्तुते ॥ अलंकारान् ॥ मलयाचलसंभूतंघनसारंमनोहरम् ॥ विलेपनं सुरश्रेष्ठचंदनंप्रतिगृह्यताम् ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतइतिगंधम् ॥ अक्षताश्चसुरश्रेष्ठकुंकुमाक्ताःसुशोभिताः ॥ मयानिवेदिताभक्त्यागृहाणपरमेश्वर ॥ अक्षतान् ॥ तुलसीजातिकमलमल्लिकाचंपकानिच ॥ पुष्पाणिहरगोविन्दगृहाणपरमेश्वर ॥ तस्मादश्वेतिपुष्पम् ॥ वनस्पतिरसोद्भूतोगंधाढ्योगंधउत्तमः ॥ आघ्रेयःसर्वदेवानांधूपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ यत्पुरुषेणेतिधूपम् ॥ चक्षुर्दंसर्वदेवानांतिमिरस्यनिवारणम् ॥ आर्तिक्यंकल्पितंभक्त्यागृहाणजगदीश्वर ॥ ब्राह्मणोस्येतिदीपम् ॥ भक्ष्यभोज्यलेह्यपेयचोष्यखाद्यंमयाहृतम् ॥ प्रीतयेपरमेशस्य दत्तंमेस्वीकुरुप्रभो ॥ चंद्रमामनसइतिनैवेद्यम् ॥ मध्येपानीयम्॥उत्तरापोशनम्॥इदंफलंमयादेवेतिफलम्॥पूगीफलमितितांबूलम्॥ हिरण्यगर्भैतिदक्षिणाम् ॥ त्वद्भासाभासतेलोकःकोटिसूर्यसमप्रभ ॥ नीराजयिष्येत्वांविष्णोकृपांकुरुममप्रभो॥नीराजनम्॥ मयाकायेनमनसावाचाजन्मशतार्जितम् ॥ पापंप्रशमयश्रीशप्रदक्षिणपदेपदे ॥ नाभ्याआसीतिप्रदक्षिणाम् ॥ व्यक्ताव्यक्तस्वरूपायसृष्टिस्थित्यंतकारिणे ॥ आदिमध्यांतरहितविष्टरश्रवसेनमः ॥ सप्तास्येतिनमस्कारम् ॥ आदिमध्यांतरहितभक्तानामिष्टदायक ॥ पुष्पांजलिमयादत्तंगृहाणसुरपूजित ॥ यज्ञेनयज्ञमितिपुष्पांजलिम् ॥ ततः अमायैनमः ॥ सोमायैनमइतिनाममंत्राभ्याममासोमयोः पूजेतिशिष्टाचारः ॥ ततः अश्वत्थहुतभुग्वासगोविंदस्यसदाप्रिय॥अशेषंहरमेपापंवृक्षराजनमोस्तुतेइतिमंत्रेणाश्वत्थंसंपूज्य अमासोमव्रतस्यास्यसंपूर्णफलहेतवे ॥ वायनंद्विजवर्यायसहिरण्यंददाम्यहम् ॥ इतिमंत्रेणवायनंदत्वा ॥ यन्मयामनसावाचानियमात्पूजनंकृतम् ॥ सर्वसंपूर्णतांयातुतद्विष्णोश्च

प्रसादतः इतिप्रार्थयेत् ॥ ततोमूलतोत्र० नमोनमः ॥ इतिमंत्रेणप्रतिप्रदक्षिणमेकैकफलाद्यर्पणपूर्वकमष्टोत्तरशतंप्रदक्षिणाःकार्याः ॥
॥ १०८ ॥ अथकथा ॥ सूतउवाच ॥ शरतल्पगतंभीष्ममुपगम्ययुधिष्ठिरः ॥ कृतप्रणामोधर्मात्माहितंवचनमब्रवीत् ॥ १ ॥ युधि
ष्ठिरउवाच ॥ हतेषुकुरुमुख्येषुभीमसेनेनकोपिना ॥ तथापरेषुभूपेषुहतेषुयुधिजिष्णुना ॥ २ ॥ दुर्योधनकुमंत्रेणजातोस्माकंकुलक्षयः ॥
नसंतिभुविभूपालाबालवृद्धातुराहते ॥ ३ ॥ अवशिष्टावयंपंचवंशेभारतसंज्ञके ॥ एकातपत्रमपिचराज्यंमह्यंनरोचते ॥ ४ ॥ जीवि
तेपिजुगुप्सामेनचांगेषुरतिःक्वचित् ॥ दृष्ट्वासंततिविच्छेदंसंतापोहृदयेऽनिशम् ॥ ५ ॥ अश्वत्थामास्त्रनिर्दग्धोह्युत्तरागर्भसंभवः ॥ अतो
मेद्विगुणंदुःखंपिंडविच्छेददर्शनात् ॥ ६ ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिपितामहवदाधुना ॥ येनसंपद्यतेसद्यःसंततिश्चिरजीवनी ॥ ७ ॥ भी
ष्मउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ यस्याचरणमात्रेणसंततिश्चिरजीविनी ॥ ८ ॥ अमावास्यायदापार्थसोमवारयुता
भवेत् ॥ तस्यामस्वत्थमागत्यपूजयेच्चजनार्दनम् ॥ ९ ॥ अष्टोत्तरंशतंकुर्यात्तस्मिन्वृक्षेप्रदक्षिणाः ॥ तावत्संख्यान्युपादायरत्नधातुफ
लानिच ॥ १० ॥ व्रतराजमिमंराजन्विष्णोःप्रीतिकरंशुभम् ॥ उत्तरांकारयप्राज्ञगर्भोजीवमवाप्स्यति ॥ ११ ॥ भविष्यतिगुणीपुत्रस्त्रिषु
लोकेषुविश्रुतः॥श्रुत्वापितामहवचःप्रत्युवाचयुधिष्ठिरः ॥१२॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ तद्व्रतंव्रतराजाख्यंविस्तरेणप्रकाशय॥केनप्रकाशितंमर्त्यैके
नेदंविहितंविभो ॥ १३ ॥ भीष्मउवाच ॥ आस्तेयासर्वविख्याताकांतिसंज्ञामहापुरी ॥ रजताचलसंकाशसौधसंघैर्विराजिता ॥ १४ ॥ सु
वेषैर्नागरजनैर्नारीभिरुपशोभिता ॥ ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रैःस्वस्वकर्मरतैर्वृता ॥ १५ ॥ रूपचातुर्यवर्याभिर्वेश्याभिःसमलंकृता ॥ अलके

वकुबेरस्यशक्रस्येवामरावती ॥ १६ ॥ तेजोवतीवरत्नाढ्यापावकस्यमहापुरी ॥ तत्रराजारत्नसेनोबभूवामितविक्रमः ॥ १७ ॥ तस्यराज्येव
सद्विप्रोदेवस्वामीतिविश्रुतः ॥ तस्यस्त्रीरूपसंपन्नानाम्नाधनवतीशुभा ॥ १८ ॥ यथार्थनामधेयासालक्ष्मीरिवसविग्रहा ॥ तस्यांसंजनया
माससप्तपुत्रान्गुणान्वितान् ॥१९॥ एकांदुहितरंरम्यांनाम्नागुणवतींनृप ॥ कृतदाराश्चतेपुत्राविहरंतियथासुखम्॥२०॥ कन्याकुमारिकाचासी
दनरूपप्रियार्थिनी ॥ अत्रांतरेद्विजःकश्चिद्भिक्षार्थंसमुपागतः ॥ २१ ॥ दीप्यमानःस्वतेजोभिर्मूर्तिमानिवपावकः ॥ द्वारदेशमुपागत्यप्रयुयो
जाशिषंतदा ॥ २२ ॥ देवस्वामिस्नुषाःसप्तसमुत्थायससंभ्रमम् ॥ भिक्षांप्रत्येकमानिन्युर्ददुस्तस्मैद्विजन्मने ॥२३॥ अवैधव्याशिषःप्रादात्ता
भ्यःसौभाग्यसंपदम् ॥ ततोगुणवतीमात्राप्रहितासहभिक्षया ॥ २४॥ विप्रायभिक्षांप्रददौकृत्वापादाभिवंदनम् ॥ आशिषंचददौविप्रःशुभे
धर्मवतीभव ॥ २५ ॥ साविलक्षागुणवतीश्रुत्वाप्रत्याययौगृहम् ॥ मात्रेनिवेदयामासआशिषंतेनयोजिताम् ॥ २६ ॥ श्रुत्वाधनवतीपुत्रीं
करेधृत्वासमाययौ ॥ प्रणतिंकारयामासपुनस्तस्मैद्विजन्मने ॥ २७ ॥ तथैवाशिषमुच्चार्यविप्रस्तामभ्यनंदयत् ॥ श्रुत्वाशिषंधनवती
सचिंताप्रत्युवाचह ॥ २८ ॥ धनवत्युवाच ॥ प्रसीदभगवन्विप्रवचनंमेऽवधारय ॥ स्नुषाभ्यःप्रणताभ्योमेत्वयादत्तावराशिषः ॥ २९ ॥
अवैधव्यकराःपुत्रसुखसौभाग्यसाधकाः ॥ सुतायांप्रणतायांमेविपरीतंत्वयोदितम् ॥ ३० ॥ भद्रेधर्मवतीभूयाइत्युदीर्यपुनःपुनः ॥ आशीःप्र
युक्ताविप्रर्षेकारणंवदतत्त्वतः ॥ ॥ ३१ ॥ द्विजउवाच ॥ धन्यासित्वंधनवतिप्रख्यातचरितासुवि ॥ यथायोग्याप्रयुक्तेयंमयाशीर्दुहितुस्त
व ॥ ३२ ॥ इयंसप्तपदीमध्येविधवात्वमवाप्स्यति ॥ धर्माचरणमत्यर्थंकर्तव्यमनयाशुभे ॥ ३३ ॥ अतोमयाशीर्दत्तेयंशुभेधर्मवतीभव ॥

श्रुत्वाधनवतीवाक्यंचिंताकुलितचेतना ॥ ३४ ॥ उवाचवचनंदीनंप्रणिपत्यपुनःपुनः ॥ धनवत्युवाच ॥ उपायंवेत्सिविप्रेंद्रवदशीघ्रंदयां कुरु
॥३५॥ द्विजउवाच ॥ यदाऽगताभवेत्सोमागृहेवैतवसुंदरि॥तस्याःपूजनमात्रेणभवेद्वैधव्यनाशनम् ॥३६॥ धनवत्युवाच ॥कासासोमात्वयाप्रो
क्ताकाजातिः कुत्रसंस्थितिः ॥ ३७ ॥ यस्यां[1]गमनमात्रेणभवेद्वैधव्यभंजनम् ॥ तस्यावदमहाभागनकालोविस्तरस्यमे ॥ द्विजउवाच ॥
सोमासारजकीजातिःस्थितिस्तस्याश्चसिंहले ॥ ३८ ॥ साचेदायातितेवेश्मतदावैधव्यभंजनम् ॥ इत्युक्त्वाब्राह्मणोन्यत्रगतोभिक्षाप्रतीक्षया
॥ ३९ ॥ धनवत्यपिपुत्रेभ्यःप्रोवाचवचनंतदा ॥ धनवत्युवाच ॥ इयंदुर्ललितापुत्राःस्वसागुणवतीशुभा ॥ ४० ॥ सोमाग
मनमात्रेणभवेद्वैधव्यभंजनम् ॥ अस्तियस्यपितुर्भक्तिर्मातुर्वचनगौरवम् ॥ ४१ ॥ सप्रयातुसहस्वस्रासोमामानयितुंद्रुतम् ॥ पुत्रा
उचुः ॥ ज्ञातंमातस्तवस्वांतंपुत्रीस्नेहवशंगतम् ॥ ४२ ॥ यतोदेशांतरंपुत्रान्प्रस्थापयसिदुर्गमम् ॥ अंतरेदुस्तरःसिंधुःशतयो
जनविस्तरः ॥ ४३ ॥ अशक्यंगमनंतत्रनक्षमागमनेवयम् ॥ देवस्वाम्युवाच ॥ अपुत्रःसप्तभिःपुत्रैरहंयास्यामिसिंहलम् ॥ ४४ ॥
आनयिष्यामितांसोमांपुत्रींवैधव्यनाशिनीम् ॥ एवंवादिनिसक्रोधेदेवस्वामिनितत्क्षणे ॥ ४५ ॥ शिवस्वामीकनिष्ठस्तुपुत्रःप्रोवाचसंमतः ॥
तातमावदचैवंत्वंरोषावेशवशंगतः ॥ ४६ ॥ मयितिष्ठतिकःशक्तोगंतुंद्वीपंहिसिंहलम् ॥ गच्छाम्यहंसहस्वस्राद्वीपंसिंहलसंज्ञितम् ॥ ४७ ॥
इत्युक्त्वासहसोत्थायप्रणम्यशिरसामुदा ॥ प्रतस्थेसहितःस्वस्राद्वीपंसिंहलसंज्ञितम् ॥ ४८ ॥ सकियद्भिर्दिनैर्गत्वातीरंप्रापसरित्पतेः ॥

---

[1] यस्याआगमनमात्रेणेति च्छेदः आर्षःसंधिः ।

तर्तुंतमंबुधिंतत्रप्रयत्नमकरोद्विजः ॥ ४९ ॥ सददर्शसुविस्तीर्णंन्यग्रोधद्रुममंतिके ॥ तत्कोटरेसुखासीनागृध्रराजस्यबालकाः ॥ ५० ॥ तत्पादपतलेस्थित्वाताभ्यांनीतंतुतद्दिनम् ॥ शावकानांकृतेगृध्रोगृहीत्वाशिशुभोजनम् ॥५१ ॥ शावकास्तुनवैगृध्राद्भोजनंजग्धिरेभृशम्॥ पप्रच्छबालकान्गृध्रश्चिंताकुलितमानसान् ॥ ५२ ॥ गृध्रराजउवाच ॥ कथंनभुंजतेपुत्राभवंतःक्षुधिताअपि ॥ आनीतंकोमलंमांसंभवद्योग्यमिदंमया ॥ ५३ ॥ शावकाऊचुः ॥ एतद्वृक्षतलेतातमानवावत्रतिष्ठतः ॥ अस्वीकृतंतयो[1]स्तातकथंभुंजामहेवयम् ॥ ५४ ॥ एतच्छ्रुत्वासगृध्रस्तुकरुणाहृतचेतनः ॥ तयोरंतिकमागत्यवचनंसमभाषत ॥ ५५ ॥ गृध्रराजउवाच ॥ जातस्तुयुवयोःकामोवक्तव्योत्रमयाद्विज ॥ क्रियतेसर्वथाविप्रभोजनंकर्तुमर्हसि ॥ ५६ ॥ द्विजउवाच ॥ सिंहलेगंतुकामोहंजलधेःपारमद्यवै ॥ सोमागमनमिच्छामिस्वसृवैधव्यनाशनम् ॥ ५७ ॥ गृध्रराजउवाच ॥ पारमुत्तारयिष्यामिजलधेःप्रातरेवहि ॥ सोमागृहमपितवदर्शयिष्यामिसिंहले ॥ ५८ ॥ ततोरात्र्यांव्यतीतायामुदितेतुदिवाकरे ॥ पारमुत्तारितौतौतुगृध्रराजेनवेगिना ॥ ५९ ॥ सिंहलद्वीपमागत्यस्थितौसोमागृहांतिके ॥ ततःप्रत्यूषसमयेसंमृज्यांगणमंडलम् ॥ ६० ॥ लेपनंचक्रतुस्तस्यादिवसेदिवसेशुभम् ॥ एवंविदधतोस्तत्रपूर्णःसंवत्सरोगतः ॥ ६१ ॥ स्नुषाःपुत्रान्समाहूयसोमापप्रच्छविस्मिता ॥ मार्जनंलेपनंकोत्रकरोतिममकथ्यताम् ॥ ६२ ॥ एकदैवाथजगदुःसर्वै[2]कृतमिदंनहि ॥ ततःकदाचिद्रजकीनिभृतासंस्थितानिशि ॥ ददर्शब्राह्मणींकन्यांमार्जयंतींगृहांगणम् ॥ ६३ ॥ लिंपंतमंगणंप्रातर्भ्रातरंचशुचिव्रतम् ॥ सोमापप्रच्छतौ

---

[1] तयोरित्यस्यताभ्यामित्यर्थः । [2] अस्माभिरितिशेषः ।

गत्वाकौयुवांकथ्यतांमम ॥ ६४ ॥ ऊचतुस्तौतदासोमामावांब्राह्मणपुत्रकौ ॥ सोमोवाच ॥ दग्धास्मिवतनष्टास्मिब्राह्मणौ
गृहमार्जकौ ॥ ६५ ॥ कांगतिंवतयास्यामिपापादस्मादसंशयम् ॥ पापजातिरहंख्यातारजकीसर्वथाद्विज ॥ ६६ ॥ कथंत्वंब्राह्मणोभूत्वाविरु
द्धंमेचिकीर्षसि ॥ शिवस्वाम्युवाच ॥ एषागुणवतीनामस्वसाममसुमध्यमा ॥ ६७ ॥ अस्याःसप्तपदीमध्येवैधव्यंसंप्रपत्स्यते ॥ तव
सान्निध्यमात्रेणभवेद्वैधव्यभंजनम् ॥ ६८ ॥ अतोहेतोःसहस्वस्रादासकर्मकरोमिते ॥ सोमोवाच ॥ अतःपरंनकर्तव्यंयास्यामितवशास
नात् ॥ ६९ ॥इत्युक्त्वागृहमागत्यस्नुषाभ्यःप्रत्युवाचह ॥ यःकश्चिन्ममराज्येस्मिन्म्रियतेमानवःक्वचित् ॥ ७० ॥ तथैवरक्षणीयोसौया
वदागम्यतेमया ॥ कस्यचिद्वचनात्कोपिनदग्धव्यःकथंचन ॥ ७१ ॥ तथेत्युक्त्वास्नुषाभिःसासोमायातामहांबुधिम् ॥ पारमुत्तारया
मासक्षणेनद्विजपुत्रकौ ॥ ७२ ॥ स्वयमाकाशमार्गेणसोत्ततारमहार्णवम् ॥ प्राप्ताःकांचीपुरींसर्वेनिमेषात्तत्प्रभावतः ॥ ७३ ॥ सोमांद
ष्ट्वाधनवतीहृष्टापूजामथाकरोत् ॥ अत्रांतरेशिवस्वामीतदादेशांतरात्स्वसुः ॥ ७४ ॥ सदृशंवरमानेतुंजगामोज्जयिनींप्रति ॥ आनिना
यवरंतत्रदेवशर्मसुतंसुधीः ॥ ७५ ॥ ब्राह्मणंरुद्रशर्माणंगुणिनंसदृशंस्वसुः ॥ ततःसारजकीसोमावैवाहिकमकारयत् ॥ ७६ ॥ सुलग्नेच
सुनक्षत्रेदेवस्वामीतुकन्यकाम् ॥ ददौतस्मैगुणवतींगुणिनेरुद्रशर्मणे ॥ ७७ ॥ ततोवैवाहिकैर्मंत्रैर्हूयमानेहुताशने ॥ ततःसप्तपदीमध्येरुद्र
शर्मामृतस्तदा ॥ ७८ ॥ रुरुदुर्बांधवाःसर्वेस्थितासोमानिराकुला ॥ आक्रंदश्चमहानासील्लोकानांतत्रपश्यताम् ॥ ७९ ॥ गुणवत्यैचसा
तूर्णंव्रतराजप्रभावजम् ॥ पुण्यंसंकल्प्यविधिवद्ददौमृत्युविनाशनम् ॥ ८० ॥ रुद्रशर्मापितस्माच्चव्रतराजप्रभावतः ॥ आससादतदाजी

वंसुप्तवत्सहसोत्थितः ॥ ८१ ॥ एवंविवाहंनिर्वर्त्यव्रतराजंनिवेद्यच ॥ आमंत्र्यतांधनवतींसोमाप्रायाद्गृहंप्रति ॥ ८२ ॥ एवंसारजकीसोमा
जीवयित्वामृतंद्विजम् ॥ चचालहर्षसंपूर्णापूर्णकामास्वमंदिरम् ॥ ८३ ॥ अत्रांतरेगृहेतस्याःप्रथमंतनयामृताः ॥ पुनःस्वामीमृतस्तस्याजा
माताचततोमृतः ॥ ८४ ॥ आगच्छंत्यास्तदातस्याःसोमवारान्वितातिथिः ॥ अमावास्याबभूवाथमृतसंजीवनीतिथिः ॥ ८५ ॥ साददर्शज
लोपांतेवृद्धांकांचित्स्त्रियंतदा ॥ तूलभारभराक्रांतांक्रंदमानांसुदुःखिताम् ॥ ८६ ॥ वृद्धोवाच ॥ अवतारयमेपुत्रितूलभारंशिरः
स्थितम् ॥ एतद्भारभराक्रांतांक्रंदमानांसुदुःखिताम् ॥ ८७ ॥ सोमोवाच ॥ अमावास्याद्यहेवृद्धेसोमवारयुतातिथिः ॥ तूलकंनस्पृशाम्य
द्यनियमोयंमयाकृतः ॥ ८८ ॥ पुनर्ददर्शयांतीसामूलभारवतींस्त्रियम् ॥ साप्युवाचततःपुत्रिमूलभारोमहानिति ॥ ८९ ॥ अवतीर्यक्षणं
तिष्ठसंगेयास्याम्यहंतव ॥ सोमोवाच ॥ अद्यमूलंतथातूलंनस्पृशामिकदाचन ॥ ९० ॥ ततोश्वत्थतरुंप्राप्यनदीतीरभवंशुभम् ॥ स्नात्वा
विष्णुंसमभ्यर्च्यशर्कराभिःप्रदक्षिणाम् ॥ ९१ ॥ साचकारमहाभागातदैवाष्टोत्तरंशतम् ॥ भीष्मउवाच ॥ यदाप्रदक्षिणावर्तंकृतंशर्करह
स्तया ॥ ९२ ॥ तदाजीवितवंतस्तेजामातृपतिपुत्रकाः ॥ नगरंश्रीसमाकीर्णंतद्गृहंचविशेषतः ॥ ९३ ॥ अथयातामहाभागासोमास्वभ
वनंप्रति ॥ जीवितंवीक्ष्यभर्तारंपुत्राञ्जामातरंतथा ॥ ९४ ॥ अभिज्ञातान्समासाद्यजगामकृतकृत्यताम् ॥ प्राणिपत्यस्नुषाःसर्वाःपप्रच्छुस्तां
तपस्विनीम् ॥ ९५ ॥ स्नुषाऊचुः ॥ मृतास्तेतनयादेविपतिजामातृबांधवाः ॥ जीवितास्तेकथंदेविमृतास्तेचकथंवद ॥ ९६ ॥ सोमो
वाच ॥ गुणवत्यैमयादत्तंव्रतराजस्यपुण्यकम् ॥ मृतास्तेतद्विपाकेनपतिजामातृपुत्रकाः ॥ ९७ ॥ तूलकंनमयास्पृष्टंमूलकंचतथा

स्नुषाः ॥ अश्वत्थेविष्णुमभ्यर्च्यकृतास्तत्रप्रदक्षिणाः ॥ ९८ ॥ शर्कराहस्तयातत्रकृतमष्टोत्तरंशतम् ॥ जीवितास्तत्प्रभावेणपतिजा
मातृपुत्रकाः ॥ ९९ ॥ सर्वाभिःक्रियतामद्यव्रतराजोविधानतः ॥ भविष्यातिनवैधव्यंसौभाग्यंसंभविष्याति ॥ १०० ॥
स्नुषास्ताःकारयामासतथासोमाव्रतेश्वरम् ॥ भुक्ताभोगान्बहूंस्तत्रपुत्रपौत्रादिभिःसह ॥ १ ॥ तैश्चसर्वैःपरिवृताविष्णुलो
कमवापसा ॥ इत्येतत्कथितंपार्थविस्तरेणमयातव ॥ २ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ माहात्म्यंव्रतराजस्यकोविधिर्वदविस्तरात् ॥कर्तव्यंकेनभीष्मे
दंनारीभिःपुरषेणवा॥३॥भीष्मउवाच ॥ अमावास्यायदापार्थसोमवारान्विताभवेत्॥तदापुण्यतमःकालोदेवानामपिदुर्लभः॥४॥प्रातरुत्थाय
व्रतिनास्नानंकार्यंजलाशये ॥ स्नात्वामौनेनकौशेयंपरिधायव्रतीततः ॥ ५ ॥ [1]गत्वाअश्वत्थवृक्षस्यसमीपंकुरुनंदन ॥ अश्वत्थमूलेकर्तव्या
विष्णुपूजासमंत्रका ॥ ६ ॥ व्यक्ताव्यक्तस्वरूपायसृष्टिस्थित्यंतकारिणे ॥ आदिमध्यांतहीनायविष्टरश्रवसेनमः ॥ ७ ॥ इतिविष्णु
पूजामंत्रः ॥ एवंसंपूज्यगोविंदंपीतवस्त्राक्षतैःफलैः ॥ कुसुमैर्विविधैश्चैवभक्ष्यभोज्यैस्तथाविधैः ॥ ८ ॥ अश्वत्थपूजनंकार्यंप्रोक्तंमंत्रेणपांडव ॥
अश्वत्थहुतभुग्वासगोविंदस्यसदाश्रय ॥ अशेषंहरमेपापंवृक्षराजनमोस्तुते ॥ ९ ॥ अश्वत्थपूजामंत्रः ॥ मूलतोब्रह्मरूपायमध्यतोविष्णु
रूपिणे ॥ अग्रतःशिवरूपायअश्वत्थायनमोनमः ॥ ११० ॥ प्रदक्षिणामंत्रः ॥ एवंपूजाविधिंकृत्वाततःकुर्यात्प्रदक्षिणाः ॥ मौक्तिकैःकां
चनैरौप्यैर्हीरकैर्मणिभिस्तथा ॥ ११ ॥ कांस्यपात्रैस्ताम्रपात्रैर्भक्ष्यपूर्णैःपृथक्पृथक् ॥ गृहीत्वाभ्रमणंकार्यंप्रादक्षिण्येनपिप्पले ॥ १२ ॥

---

[1] प्रायादश्वत्थेत्यपिपाठः ।

तावत्प्रदक्षिणंकार्यंयावदष्टोत्तरंशतम् ॥ समर्पितं[1]चयद्द्रव्यमर्पयेद्गुरवेशुभम् ॥ १३ ॥ सुवासिन्यश्चसंपूज्याःसोमासंतुष्टिहेतवे ॥ दत्वाचा
न्नंतुविप्रेभ्यःस्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ १४ ॥ एषतेकथितोभूपव्रतराजविधिर्मया ॥ द्रौपदींचसुभद्रांचकारयस्वतथोत्तराम् ॥ १५ ॥ उ
त्तरागर्भसंस्थस्तुजीवितंलप्स्यतेचिरात् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ यास्वल्पविभवानारीकांचनाद्यैर्विनाकृता ॥ १६ ॥ साकथंलभतेपूर्णं
व्रतराजफलंवद ॥ भीष्मउवाच ॥ फलैःपुष्पैस्तथाभक्ष्यैर्वस्त्राद्यैरपिपांडव ॥ कुर्यात्प्रदक्षिणावर्तंसापिपूर्णंलभेत्फलम् ॥ १७ ॥ व्रत
मिदमखिलंनरेंद्रविष्णोःश्रुतमनयाहिपराक्रमस्त्वयापि[2] ॥ पतिसुतधनमिच्छतीपुरंध्रीसपदिकरोतुनचात्रचित्रमस्ति[3] ॥ १८ ॥ भीष्म
उवाच ॥ शृणुपार्थप्रवक्ष्यामिह्युद्यापनविधिंशुभम् ॥ यंविनापूर्णतानस्याद्व्रतराजस्यवैनृप ॥ १९ ॥ कारयेत्सर्वतोभद्रंतन्मध्येकुंभमु
त्तमम् ॥ वृक्षराजःसुवर्णस्यपंचरत्नस्यवेदिका ॥ १२० ॥ तन्मूलेप्रतिमांविष्णोःसौवर्णींचचतुर्भुजाम् ॥ लक्ष्मीवाहनसंयुक्तामामाषाच्चप
लावधि ॥ २१ ॥ उपचारैरनेकैश्चयथाविभवविस्तरैः ॥ नैवेद्यैःपुष्पधूपैश्चदीपैश्चपरितःस्थितैः ॥ २२ ॥ रात्रौजागरणंकुर्यात्प्रभातेहोममा
चरेत् ॥ समिद्भिःपैप्पलीभिश्चपायसेनतिलैस्तथा ॥ २३ ॥ इदंविष्णिर्वतिमंत्रेणहुत्वापूर्णाहुतिंचरेत् ॥ आचार्यंपूजयेत्पश्चाद्गांचदद्या
त्पयस्विनीम् ॥ २४ ॥ ब्राह्मणंवस्त्रभूषाद्यैःसदस्यंचप्रपूजयेत् ॥ ऋत्विजोद्वादशपूज्याघृतपायसभोजनैः ॥ २५ ॥ उप
वीतानिवस्त्राणितेभ्योदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ प्रणम्यदंडवद्भूमौप्रार्थयित्वाविसर्जयेत् ॥ २६ ॥ एवंद्वादशवर्षैवामध्येवादौसमाचरेत् ॥ कृत्वाह्यु

---

[1] तद्वस्तुजातं विप्रायपुरंध्रीभ्यःप्रदापयेत् ॥ ततोनिरामिषाहारंकुर्यान्नारीजनैःसह इतिव्रतार्कपाठः । [2] व्रतप्रभावइत्यर्थः । [3] चित्रंमनोविनोदनंनास्तिकिंतुसत्यमित्यर्थः ।

द्यापनंसम्यग्व्रतराजफलंलभेत् ॥ २७ ॥ सर्वंनिवेदयेत्पीठमाचार्यायसदक्षिणम् ॥ अच्छिद्रंवाचयेत्पश्चात्स्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ १२८ ॥
इतिश्रीभविष्यो० सोमवत्यमावास्याव्रतंसोद्यापनंसंपूर्णम् ॥अथपौषामावास्यायामर्धोदयव्रतम् ॥ अमार्कपातश्रवणैर्युक्ताचेत्पौ[1]षमाघयोः॥
अर्धोदयःसविज्ञेयःकोटिसूर्यग्रहैःसमः ॥ दिवैवयोगःशस्तोयंनतुरात्रौकदाचनेतिमदनरत्नोदाहृतमहाभारतवचनात् ॥ हेमाद्रौस्कंदपुराणे ॥
अथकथा ॥ अगस्त्यउवाच ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनश्रुतोयंव्रतविस्तरः ॥ अर्धोदयंतुमेब्रूहिदुर्लभंसचराचरे ॥१॥ जीवितंप्राणिनांपुण्यंयादिचे
द्वदसिप्रभो ॥ कथंकार्यंकृतेकिंस्यात्फलंकथयषण्मुख ॥ २ ॥ स्कंदउवाच ॥ श्रूयतांपुण्ययोगोयंदुर्लभोर्धोदयाह्वयः ॥ तिर्यङ्मनुष्यदेवानां
दुष्प्राप्यःसर्वकामदः ॥ ३ ॥ मा[2]घामायांव्यतीपातेआदित्येविष्णुदैवते ॥ अर्धोदयंतदित्याहुःसहस्रार्कग्रहैःसमम् ॥ ॥ ४ ॥ पुराकृतंवसि
ष्ठेनजामदग्न्येनसुव्रत॥सनकाद्यैर्मनुष्यैश्चबहुभिर्बहुविश्रुतैः॥५॥अन्यैःसहस्रैश्चकृतंभुविश्रेष्ठंतुकुंभज ॥ दानानांयज्ञतीर्थानांफलंयेनकृतंभवेत्
॥६॥ ससागराधरातेनसप्तद्वीपसमन्विता ॥ दत्तास्यात्सर्वभावेनयेनत्वर्धोदयंकृतम् ॥७॥ गंगागयाप्रयागेषुपुष्कराणांत्रयेतथा ॥ मानसादि
षुयत्पुण्यंतीर्थेषुस्नानदानतः ॥ ८ ॥ तत्सर्वंप्राप्यतेविप्रव्रतेनानेनकुंभज ॥ अश्वमेधायुतंचेष्टमिष्टापूर्तंचतैःकृतम् ॥ ९ ॥ अर्धोदयंकृतंयै
स्तुविधिदृष्टेनकर्मणा॥ वां[3]चिसत्यंगृहेलक्ष्मीःसंततिश्चानपायिनी ॥१०॥ आयुर्यशोतिविपुलंव्रतकर्ताफलंलभेत् ॥ इंद्राग्नियमलोकेषुनैर्ऋता
नामपांपतेः॥११॥वायोःकुबेरस्येशस्यलोकेषुसुकृतीप्रभुः ॥ वसेच्चंद्रार्कलोकेचलोकपालैश्चसेवितः ॥१२॥ गोकोटिदानजंपुण्यंसर्वतीर्थनिवा

---

[1] पौषमाघयोर्मध्यवर्तिनित्यर्थइत्येके ॥ अमांतमासेपौषस्यपूर्णिमांतमासेमाघस्यचेत्यर्थइत्यपरे ॥ सर्वथापौषपौर्णमास्युत्तरामावास्येत्यर्थः। [2] पूर्णिमांतमानेनेत्यर्थः। [3] तस्येतिशेषः।

सजम् ॥ अर्धोदयस्यपुण्यस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥१३॥ भूर्लोकाधिपतिश्चैवभुवर्लोकाधिपस्तुसः ॥ स्वर्लोकेशोजनानांचतपोलोकस्यचे
श्वरः ॥ १४ ॥ महर्लोकेवसेन्नित्यंयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ततोहिरण्यगर्भस्यपुरुषोव्रतकारकः ॥ १५ ॥ सत्यलोकाधिपःसाक्षीलोकानांपु
रुषोव्ययः ॥ अर्धोदयप्रसादेनब्रह्मलोकेवसेत्तुसः ॥ १६ ॥ तथामानेनविष्णुत्वंब्रह्मारुद्रस्ततोभवेत् ॥ शिवलोकेगणैःपूज्योदेवराजसमन्वितः
॥ १७ ॥ वसेच्छाक्रेणमानेनव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ ततोविष्णुस्वरूपेणत्रैलोक्याधिपतिर्भवेत् ॥१८॥ शंखचक्रगदाधारीवनमालीहरिःस्वय
म् ॥ व्रतप्रभावाल्लक्ष्मीशोदेवोनारायणोभवेत् ॥ १९ ॥ अगस्त्यउवाच ॥ स्कंदकेनविधानेनकर्तव्यंव्रतमुत्तमम् ॥ अर्धोदयंमनुष्याणांजी
वितंदुर्लभंभुवि ॥२०॥ स्कंदउवाच ॥ कृतेकृतंवसिष्ठेनत्रेतायांरघुणाकृतम् ॥ द्वापरेधर्मराजेनकलौपूर्णोदरेणच ॥ २१ ॥ अन्यैर्देवमनुष्यै
श्चदैत्यैश्चमुनिसत्तम ॥ कृतमर्धोदयंसम्यक्सर्वकामफलप्रदम् ॥ २२ ॥ माघमासेकृष्णपक्षेपंचदश्यांरवेर्दिने ॥ वैष्णवेनतुऋक्षेणव्यतीपाते
सुदुर्लभे ॥२३ ॥ पूर्वाह्णेसंगमेस्नात्वाशुचिर्भूत्वासमाहितः ॥ सर्वपापविशुद्ध्यर्थंनियमस्थोभवेन्नरः ॥२४॥ त्रिदैवत्यंव्रतंदेवाःकरिष्येमुक्तिदं
परम् ॥ भवंतुसन्निधौमेद्यत्रयोदेवास्त्रयोग्नयः ॥ २५ ॥ इतिनियममंत्रः ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानांसौवर्णपलसंख्यया ॥ कर्तव्यार्चातदर्धेन
तदर्धेनद्विजोत्तम ॥ २६ ॥ सार्धशतत्रयंशंभोर्द्रोणानांतिलपर्वतः ॥ कर्तव्यौपर्वतोविष्णूरुद्रयोःपूर्वसंख्यया ॥ २७ ॥ शंभुरत्रब्रह्मा ॥
शय्यात्रयंततःकुर्यादुपस्करसमन्वितम् ॥ देवतात्रयमुद्दिश्यकर्तव्यंभक्तिशक्तितः ॥ २८ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवप्रीत्यैदातव्यंतुगवांत्रयम् ॥
हिरण्यभूमिधान्यादिदानंविभवसारतः ॥ २९ ॥ दातव्यंश्रद्धयोपेतंब्राह्मणेभ्यस्तुयत्नतः ॥ मध्याह्नेतुनरःस्नात्वाशुचिर्भूत्वासमाहितः ॥

तिलपर्वतमध्यस्थंपूजयेद्देवतात्रयम् ॥ ३० ॥ तत्रादौब्रह्मपूजा ॥ नमोविश्वसृजेतुभ्यंसत्यायपरमेष्ठिने ॥ देवायदेवपतयेयज्ञानांपतयेनमः ॥ ३१ ॥ ॐ [1]ब्रह्मणेनमः ॥ पादौपूजयामि॥ ॐ हिरण्यगर्भाय० ऊरूपू० ॥ ॐ धात्रेनमः ॥ जानुनी०॥ॐ परमेष्ठिनेनमः॥जंघेपू० ॥ॐ वेधसेनमः गुह्यंपू० ॐ पद्मोद्भवाय० नाभिंपू० ॐ हंसवाहनाय० कटीपू० ॐ शतानंदाय० वक्षःस्थलंपू० ॐ सावित्रीपतये० बाहूपू० ॐ ऋग्वेदाय० पूर्ववक्त्रंपू० ॐ यजुर्वेदाय० दक्षिणवक्त्रंपू०ॐ सामवेदाय० पश्चिमवक्त्रंपू० ॐ अथर्ववेदाय० उत्तरवक्त्रपू० ॐ कपिलाय०कपोलौपू० ॐ चतुर्वक्त्राय० शिरःपू० ततःकार्यालोकपालपूजाविप्रैःस्वमंत्रतः ॥ हिरण्यगर्भपुरुषप्रधानव्यक्तरूपक ॥ प्रसीदसुमुखोभूत्वापूजांगृह्णनमोस्तुते ॥ ३२ ॥ इतिब्रह्मप्रार्थना ॥ नारायणजगन्नाथनमस्तेगरुडध्वज॥पीतांबरनमस्तुभ्यंजनार्दनममोस्तुते॥३३॥ ॐ अनंताय० ॥ पादौपू० विश्वरूपाय० ऊरूपू० मुकुंदाय० जानुनीपू० गोविंदाय० जंघेपू० प्रद्युम्नाय० गुह्यंपू० पद्मनाभाय० नाभिंपू० भुवनोदराय० उदरंपू० कौस्तुभवक्षसे० वक्षःपू०चतुर्भुजाय०बाहूपू०विश्वतोमुखाय०मुखंपू०सहस्रशिरसेदेवायानंताय०शिरःपू० आदित्यचंद्रनयनदिग्बाहोदैत्यसूदन ॥ पूजांदत्तांमयाभक्त्यागृहाणकरुणाकर ॥३४॥ इतिविष्णुप्रार्थना ॥ महेश्वरमहेशाननमस्तेत्रिपुरांतक ॥ जीमूतकेशायनमोनमस्तेवृषभध्वज ॥३५॥ ॐ ईशानाय० पादौपू० चंद्रशेखराय० जंघेपू० पशुपतये० जानुनीपू०शंकराय०ऊरूपू०उमाकांताय०गुह्यंपू० नीललोहिताय० नाभिंपू० कृत्तिवाससे० उदरंपू० नागयज्ञोपवीतिने०हृदयंपू० [2]भुजंगभूषणाय० बाहूपू० नीलकंठाय० कंठंपू०पंचवक्त्राय०

---

[1] हे० व्रता० चैतत्पूजात्रयंश्लोकरूपेणंलिखितम् ।

[2] ब्र० हे० च भोगिरूपायेतिपाठः ।

मुखंपू० कपर्दिने० शिरःपू० अंधकारेऽप्रमेयात्मन्नमोलोकांतकायच ॥ पूजांमयाकृतांभक्त्यागृहाणवृषभध्वज ॥ ३६ ॥ इतिमहेश्वरप्रार्थना ॥ इतिपूजाक्रमःप्रोक्तोमंत्रैरेतैःप्रयत्नतः ॥ आचार्यंपूजयेद्भक्त्यावस्त्रालंकारभूषणैः ॥ ३७ ॥ हस्तमात्राकर्णमात्रापीठंछत्रंकमंडलुः ॥ श्वेतवस्त्रयुगंदेयंब्रह्मणेसर्वमूर्तये ॥३८॥ पीतवस्त्रयुगंविष्णोर्लोहितंशंकरस्यच॥पंचामृतेनस्नपनंपूजनंकुसुमैःस्वकैः ॥३९॥ कमलैस्तुलसीपत्रैर्बिल्वपत्रैरखंडितैः ॥ तत्कालसंभवैर्दिव्यैःपूज्यादेवायथाक्रमम् ॥ ४० ॥ यथाशक्त्याप्रकर्तव्यंव्रतमेतत्सुदुर्लभम् ॥ जीवितंप्राणिनामेतदनित्यंनिश्चितंयतः ॥४१॥ अथव्रतांगहोमस्यविधानंशृणुयत्नतः ॥ देवतात्रयमुद्दिश्यशास्त्रदृष्टेनकर्मणा ॥ ४२॥ [1]ब्रह्मणेविष्णुरूपायशिवरूपायतेनमः ॥ अनेनैवचमंत्रेणवह्निंसंस्थाप्यभक्तितः ॥ ४३ ॥ ततोहोमंप्रकुर्वीतसहस्रत्रयसंमितम्॥ तिलाज्यशर्कराश्चैवहोमद्रव्यंपृथक्पृथक् ॥४४॥ ब्रह्मजज्ञानमंत्रेणब्रह्मणेचतिलान्हुनेत् ॥ [2]आज्यंचैवइदंविष्णुत्र्यंबकंशर्करांहुनेत् ॥ ४५ ॥ अथहोमावसानेतुगांचदद्यात्पयस्विनीम् ॥ स्वर्णशृंगींरौप्यखुरांघंटाभरणभूषिताम्॥४६॥ताम्रपृष्ठींकांस्यदोहांसर्वोपस्करसंयुताम्॥सदक्षिणांसुशीलांचआचार्यायनिवेदयेत् ॥४७॥ तेनदत्तंहुतंजप्तमिष्टंयज्ञैःसहस्रधा ॥ कृतकृत्योभवेन्मर्त्योव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥४८॥ एवंतवमयाख्यातंदुर्लभंव्रतमुत्तमम् ॥ अधोदयंयथादृष्टंकिम

---

[1] हेमाद्रौतुप्रजापतयेविष्णुरूपायरुद्रायनमोनमइतिवह्निस्थापनमंत्रउक्तः ॥ ततःअग्नयेप्रजापतयेस्वाहाअग्नयेविष्णवेस्वाहा अग्नयेरुद्रायस्वाहा इतिमंत्रत्रयेणचर्वाहुतित्रयंप्रजापतेनत्वइदंविष्णुःत्र्यंबकंयजामहे इतिमंत्रत्रयेणप्रत्येकमाज्यहोमउक्तः ॥ कौस्तुभकारेणाप्येतदनुसृत्यप्रयोगरूपेणसर्वमुक्त्वाअंतेऽर्थप्राप्तंप्रतिमासाहितपर्वतदानमुक्तम् ।

[2] इदंविष्णुरितिमंत्रेणविष्णवेआज्यंत्र्यंबकमितिमंत्रेणत्र्यंबकायशर्करामित्यर्थः ।

न्यत्परिपृच्छसि ॥ ४९॥इतिश्रीस्कंदपु०अर्धोदयव्रतंसंपूर्णम्॥इत्यमावास्याव्रतानिसमाप्तानि ॥ ॥ **अथमलमासव्रतानिलिख्यंते** ॥
श्रीरुवाच ॥ देवदेवजगन्नाथभुक्तिमुक्तिप्रदायक ॥ कथयस्वप्रसादेनलोकानांहितकाम्यया ॥ कथयंतिमुनिश्रेष्ठाःकृष्णद्वैपायनादयः ॥ अद
त्तंनैवलभ्येतदत्तमेवोपतिष्ठते ॥ यथावंध्यागृहस्थस्यपतिवंशविनाशिनी ॥ तथादानविहीनस्यजन्मसर्वंनिरर्थकम् ॥ तथापिकथयंतीहदैव
ज्ञाःशास्त्रकोविदाः ॥ क्षौरंमौंजीविवाहश्चव्रतंकाम्योपवासकम् ॥ मलिम्लुचेसदात्याज्यंगृहस्थेनविशेषतः ॥ अधिमासेचसंप्राप्तेकिंकार्यं
व्रतमुत्तमम् ॥ कस्योद्देशेनदातव्यंकिंपरत्रप्रदायकम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुदेविमहाभागेसर्वलोकस्यहेतवे ॥ स्वयंदातास्वयंभोक्तायो
ददातिद्विजातये ॥ नान्योदातानभोक्ताचइहलोकेपरत्रज ॥ असंक्रांतेचमासेवैमामुद्दिश्यव्रतंचरेत् ॥ अधिमासस्यदेवोहंपुरुषोत्तमसंज्ञकः॥
स्नानंदानंजपंहोमंस्वाध्यायंपितृतर्पणम् ॥ देवार्चनमथान्यच्चयेकुर्वंतिमनुष्यजाः॥अक्षयंतद्भवेत्सर्वंममोद्देशेनयत्कृतम्॥मलमासोगतःशून्योये
षांदेविप्रमादतः॥दारिद्र्यंपुत्रशोकंचपापपंकविगर्हितम्॥मर्त्यलोकेभवेज्जन्मतेषांदेविनसंशयः॥ सुखप्रदासिदेवित्वंयेऽर्चयंतिद्विजोत्तमान् ॥
यदामलिम्लुचोमासःप्राप्यतेमानवैःप्रिये ॥ महोत्सवस्तदाकार्यआत्मनोहितकांक्षिभिः ॥ कृष्णपक्षेचतुर्दश्यांनवम्यांवासुरेश्वरि ॥ अष्ट
म्यांवाथकर्तव्यंव्रतंशोकविनाशनम् ॥ यथालाभोपचारेणमासेचास्मिन्मलिम्लुचे ॥ पुण्येह्निप्रातरुत्थायकृत्वापौर्वाह्णिकींक्रियाम् ॥
गृह्णीयान्नियमंपश्चाद्वासुदेवंहृदिस्मरन् ॥ उपवासस्यनक्तस्यएकभक्तस्यभामिनि ॥ एकस्यनिश्चयंकृत्वाततोविप्रान्निमंत्रयेत् ॥ सपत्नी
कान्सदाचारान्सुरूपान्सुरवेषकान् ॥ श्रुताध्ययनसंपन्नान्कुलीनाञ्ज्ञातिसंभवान् ॥ ततोमध्याह्नसमयेलक्ष्मीयुक्तंसनातनम् ॥ स्थापये

दव्रणेकुंभेवेदमंत्रैर्द्विजोत्तमैः ॥ पूजयेत्परयाभक्त्यागोत्रिभिःसपितामहम् ॥ गंधतोयेनसंस्नाप्यशुभैः पंचामृतैस्तथा॥ चंदनेनसुगंधेनपुष्पैर्ना
नाविधैःप्रिये ॥ मिष्टान्नैर्नवनैवेद्यैर्धूपदीपादिभिस्तथा ॥ आच्छादयेत्सुवस्त्रैश्चपीतवस्त्रैर्विशेषतः ॥ घंटामृदंगनिर्घोषशंखध्वनिसमन्वितम् ॥
आरार्तिकंव्रतीकुर्यात्कर्पूरागुरुचंदनैः॥ अलाभेतूल्मुकेनापिफलानंत्यस्यसिद्धये ॥ ताम्रपात्रस्थितंतोयंचंदनाक्षतपुष्पकैः ॥ अर्घ्यंदद्यात्सप
त्नीकःप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ नारंगैर्नालिकेरैश्चफलैर्नानाविधैःशुभैः ॥ पंचरत्नैःसमायुक्तंजानुनीकृत्यभूतले ॥ आरोप्यभालेहस्ताभ्यांश्रद्धाभ
क्तिसमन्वितः॥मंत्रेणानेनदेवेशिब्रह्मणासहमांस्मरन् ॥ देवदेवमहादेवप्रलयोत्पत्तिकारक ॥ गृहाणार्घ्यमिमंदेवकृपांकृत्वाममोपरि ॥
अर्घ्यदानमंत्रः॥स्वयंभुवेनमस्तुभ्यंब्रह्मणेऽमिततेजसे॥नमोस्तुतेश्रियानंतदयांकुरुममोपरि॥एवंसंप्रार्थ्यगोविंदंपूजयेद्ब्राह्मणांस्ततः ॥ सपत्नी
काञ्छुचीन्स्नाताँल्लक्ष्मीनारायणौस्मरन् ॥ परिधाप्ययथाशक्त्यावस्त्रैर्भूषणकुंकुमैः॥अलंकृत्यविधानेनभोजयेद्घृतपायसैः॥ द्राक्षाभिश्चकपि
त्थैश्चपनसैःकदलीफलैः ॥ नारिकेलैश्चनारिंगैःकूष्माण्डैर्दाडिमीफलैः ॥ घृतपक्वान्नगोधूमैःशुभैःसोहालिकैर्वटैः ॥ शार्करैर्घृतपूरैश्चफाणि
तैःखंडमंडकैः ॥वृंताककर्कटीशाकैःशृंगवेरैःसमूलकैः ॥ अन्यैश्चविविधैःशाकैरम्यपाकैःपृथक्पृथक् ॥ भक्ष्यैर्भोज्यैश्चलेह्यैश्चचोष्यैःपानीयकै
स्तथा ॥ तत्रचावसरंप्राप्यपरिविष्यमृदुब्रुवन् ॥ इदंस्वादुइदंभोज्यंभवदर्थंनिवेदितम् ॥ याच्यतांरोचतेयच्चयन्मयापाचितंततः ॥ धन्यो
स्म्यनुगृहीतोस्मिपावितंमममंदिरम् ॥ इतिप्रार्थ्यततोविप्रान्दत्वातांबूलदक्षिणाम् ॥ अन्यान्यपिचदानानिदेयानिविविधानिच॥वित्तशाठ्यं
नकुर्वीरन्निच्छंतःश्रेयआत्मनः॥विसर्जयेत्सपत्नीकान्हस्तेदत्वाचमोदकान्॥आसीमांतमनुव्रज्यभुंजीतबंधुभिःसह॥असंक्रांतव्रतंनारीयाकरो

तिममप्रिये॥दारिद्र्यंपुत्रशोकंचवैधव्यंनलभेच्चसा॥पुरुषोप्येवंविधोदेवियदिकुर्यान्मलिम्लुचम्॥मलिम्लुचंप्राप्यनपूजितोयैःश्रीनाथदेवःपरये
हभक्त्या॥तेषांकथंस्यात्तुसुखंचसंपत्पुत्रःसुहृत्स्वजनश्चापिभार्या॥इ०भ०मलमासव्रतम् ॥ ॥अथेतिहाससहितंव्रतांतरंतत्रैव ॥ युधिष्ठिरउ
वाच॥अधिमासस्यमाहात्म्यंयार्कंडेयमुनेवद॥जपयज्ञादिकंपुण्यंवक्तव्यमृषिसत्तम ॥१॥किंकर्तव्यंचविप्रेंद्रगंगास्नानंचदुर्लभम् ॥ कथयस्वम
हाप्राज्ञकृपयाद्विजपुंगव ॥ २ ॥ पार्कंडेयउवाच ॥ मलमासस्तुमासानांमलिनःपापसंभवः ॥ तस्यपापविशुद्ध्यर्थंमलमासव्रतंकुरु ॥ ३ ॥
प्रतिपत्तिथिमारभ्यअमावास्यावधिर्भवेत् ॥ उपवासेननक्तेनह्येकभक्तेनवानृप ॥ ४ ॥ एकस्यनियमंकृत्वादानंदद्याद्दिनेदिने ॥ दानंकुर्या
दपूपानांदक्षिणाघृतसंयुतम् ॥ ५ ॥ अंतेचोद्यापनंकुर्यात्संपूज्यमधुसूदनम् ॥ उपोष्यचचतुर्दश्यांसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ६ ॥ दरिद्रेणव्य
तीपातेप्यथवाद्वादशीदिने ॥ पौर्णमास्यांचतुर्दश्यांनवम्यांवानृपोत्तम ॥ ७ ॥ अष्टम्यांवाथकर्तव्यंव्रतंशोकविनाशनम् ॥ यथालाभोपचा
रेणमासेचास्मिन्मलिम्लुचे ॥ ८ ॥ त्रयस्त्रिंशदपूपांश्चप्रदद्याद्घृतसंयुतान् ॥ श्रीसूर्यप्रीतयेराजन्सर्वपापविमुक्तये ॥ ९ ॥ पात्रेजनार्दनप्री
त्यादानंतत्सफलंभवेत् ॥मलमासेतुसंप्राप्तेकार्तिकेश्रावणेपिवा॥१०॥युधिष्ठिरउवाच ॥ मलमासःकथंज्ञेयःसर्वज्ञमुनिसत्तम ॥ तद्ब्रूहिसकलं
विप्रविस्तरेणयथातथम् ॥ ११ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ यस्मिन्मासेनसंक्रांतिःसंक्रांतिद्वयमेववा॥ मलमासक्षयौज्ञेयौसर्वधर्मविवार्जितौ॥१२ ॥
एवंसंज्ञौयदामासावेकस्मिन्वत्सरेक्वचित् ॥ उत्तरेदेवकार्याणिपितृकार्याणिदक्षिणे ॥ १३ ॥ मलमासेतुसंप्राप्तेसंध्योपासनतर्पणे ॥
नित्यंहिसफलंश्राद्धदानादिनियमव्रतम् ॥ १४ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानिनश्यंतेतद्व्रतेनहि ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ शृणुधर्मभृतांश्रे

द्धकौशिकोनामवौद्विजः ॥ १५ ॥ महातपाध्यानरतःसत्यसंधोजितेंद्रियः ॥ विष्णुभक्तःसदाविप्रोवेदधर्मपरायणः ॥ १६ ॥ तस्यसू
नुर्महाक्रूरोद्विजोमैत्रेयनामकः ॥ कामांधःस्वजनत्रासीसाधुद्वेषकरोधमः॥१७॥अधर्मिष्ठःपापरतिःशिवश्रीविष्णुनिंदकः॥ गोत्रपीडाकरःपापो
राहुरिवदिवाकरे ॥ १८ ॥ दारुणोदारुणाचारःसर्वभूतविहिंसकः ॥ मद्यपानरतोमूढोदस्युभिःसहसंगतः॥१९॥गतेबहुतरेकालेसतुराजन्यस
त्तम ॥ एकदाहयमारुह्यप्रयातोविपिनंप्रति ॥ २० ॥ व्यवसायिस्वरूपेणसौराष्ट्रंनगरोत्तमम् ॥ भृत्यैश्चसहितोविप्रवधंकृत्वास्वहस्ततः ॥
॥ २१ ॥ शस्त्रास्त्रकर्मभिर्घोरैर्धनंचहृतवान्बहु ॥ हाहाकारोमहाऽञ्जातःसौराष्ट्रनगरेततः ॥ २२ ॥सर्वैर्नागरिकैःपापोलोकैर्विनिहतोनृप ॥
इत्थंसकृतवान्पापोमूढोविप्रकुलाधमः ॥ २३ ॥ प्रतिषिद्धंचयत्कर्मकृतंतत्पापसंचयात् ॥ भस्मीभूतंचतद्राष्ट्रंब्राह्मणस्यविघाततः ॥ २४ ॥
मैत्रेयःस्वजनैःसार्धंब्रह्महत्यादिदोषभाक् ॥ तत्पापंचमहच्छ्रुत्वाचागतायमकिंकराः ॥ २५ ॥ छिंधिभिंधिवचोघोरंब्रुवाणादंड
मुद्गरैः ॥ अताडयंश्चतंमूढंतालवृक्षाशिलातले ॥ २६ ॥ इत्थंचानेकदंडांश्चकृत्वापश्चाद्यमालयम् ॥ तैर्नीतोसौपापरूपीयदाकौशिक
नंदनः ॥ ॥ २७ ॥ घोरेवैकृमिकुंडेचमैत्रेयःसनिपातितः ॥ यमाज्ञयाततःपापंपंचद्वयसहस्रकम् ॥ २८ ॥ भुंजन्वैविप्रहत्योत्थं
ज्वलितस्तीव्रवह्निना ॥ इत्थंभुंक्तेस्ममैत्रेयोऽनेकशःसर्वयातनाः ॥ ॥ २९ ॥ तद्दृष्ट्वानारदोऽभ्येत्यकौशिकंचाब्रवीदिदम् ॥ लांछनंब्र
ह्महत्यानांत्वत्कुलेमुनिसत्तम ॥ ३० ॥ तत्पापपरिहारार्थंव्रतंचेदंमहोत्तमम् ॥ श्रुतिशास्त्रेषुसंशोध्यऋषिभिःकथितंकुरु ॥ ॥ ३१ ॥ त

---

१ अभूदिशेषः ।

च्छुत्वाकौशिकःप्राहपुत्रोद्धरणहेतुना ॥ कौशिकउवाच ॥ तद्व्रतंब्रूहिमेप्राज्ञब्रह्महत्याप्रणाशनम् ॥३२॥ मद्वंशलांछनंयेनशीघ्रंनश्येन्महाम
ते ॥ नारदउवाच ॥ शृणुकौशिकसर्वज्ञमलमासव्रतंशुभम् ॥ ३३ ॥ प्रवक्ष्यामिहितेसर्वलोकानुग्रहकाम्यया ॥ ब्रह्महत्यासुरापानंस्तेयं
गुर्वंगनागमः ॥ ३४ ॥ कोटिजन्मार्जितंपापंतत्क्षणाद्व्रतयोगतः ॥ प्रणश्यतिनसंदेहोयथाकृष्णपदार्चनात् ॥ ३५ ॥ तेनकौशिकविप्रेंद्रब्रह्म
हत्यांतरिष्यसि ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ तच्छुत्वाकौशिकोवाक्यंनारदस्यमहात्मनः ॥ ३६ ॥ सतदामलमासस्यव्रतंचक्रेयथाविधि ॥ ब्रह्मह
त्याविनाशायमलमासव्रतोद्भवम् ॥ ३७ ॥ दत्तंपुण्यंततस्तेनकौशिकेनसुतायतत् ॥ दिव्योदेहस्तदाजातोब्रह्मादीनामगोचरः ॥ ३८ ॥ मै
त्रेयस्यमहाराजव्रतस्यास्यप्रसादतः ॥ निष्पापश्चसुतोदृष्टःकौशिकेनद्विजन्मना ॥ ३९ ॥ प्रसादाच्चहरेःसाक्षात्ततोधर्मभृतांवर ॥ युधिष्ठिर
उवाच ॥ कथंचाचरितंब्रह्मन्मलमासव्रतंत्विदम् ॥ ४० ॥ तत्सर्वंब्रूहिमेविप्रसर्वलोकहितायच ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेशुभेसू
र्याधिदैवते ॥ ४१ ॥ पुण्येह्निप्रातरुत्थायकुर्यात्पौर्वाह्णिकींक्रियाम् ॥ गृहीत्वानियमंपश्चाद्वासुदेवंहृदिस्मरन् ॥४२॥ प्रतिपत्तिथिमारभ्यमा
समेकंजनार्दनम् ॥ अर्चयेद्गंधपुष्पाद्यैःपायसेनससर्पिषा ॥ ४३ ॥ विप्रांस्तुभोजयेपश्चाद्दक्षिणाभिश्चतोषयेत् ॥ एवंव्रतंमासमेकंकुर्याद्दा
नैर्विचित्रकैः ॥ ४४ ॥ अंतेभूतदिनेप्राप्तेउपोष्यसुसमाहितः ॥ त्रिंत्रिंशद्धर्मनिरतांस्ततोविप्रान्निमंत्रयेत् ॥४५॥ सपत्नीकान्सदाचारान्सुरूपां
श्चसुविद्यकान् ॥ वेदाध्ययनसंपन्नान्कुलीनाञ्ज्ञातिसंभवान् ॥ ४६ ॥ ततोमध्याह्नवेलायांकृत्वामाध्याह्निकीःक्रियाः ॥ पुष्पमंडपिकांकृत्वा
विचित्रैस्तोरणादिभिः ॥ ४७ ॥ तस्मिन्सुशोभितेरम्येमंडपेतूर्यनादिते ॥ सुलक्षणंलिखेत्सम्यक्सर्वतोभद्रमंडलम् ॥ ४८ ॥ स्थापयेदव्र

णंकुंभंपंचरत्नसमन्वितम् ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंदेवंतत्रप्रपूजयेत् ॥ ४९ ॥ आदौस्वस्त्ययनंकृत्वापूजांतत्रसमारभेत् ॥ प्राणानायम्य
विधिवन्मनःसंकल्पपूर्वकम् ॥ ५० ॥ उपचारैःषोडशभिःपूजयेच्चजनार्दनम् ॥ गंधतोयेनसंस्नाप्यशुभैःपंचामृतैस्तथा ॥ ५१ ॥ त्र
यस्त्रिंशच्चनामानिसमुच्चार्ययथाविधि ॥ जिष्णुंविष्णुंमहाविष्णुंहरिंकृष्णमधोक्षजम् ॥ ५२ ॥ केशवंमाधवंराममच्युतंपुरुषोत्तमम् ॥
गोविंदंवामनंश्रीशंश्रीकंठंविश्वसाक्षिणम् ॥ ५३ ॥ नारायणंमधुरिपुमनिरुद्धंत्रिविक्रमम् ॥ वासुदेवंजगद्योनिंशेषतल्पगतंतथा ॥ ४४ ॥
संकर्षणंचप्रद्युम्नंदैत्यारिंविश्वतोमुखम् ॥ जनार्दनंधराधारंश्रीधरंगरुडध्वजम् ॥ ५५ ॥ हृषीकेशंपद्मनाभंपूजयेद्भक्तितोव्रती ॥ आच्छा
द्यवस्त्रयुग्मेनपीतेनचयथाविधि ॥ ५६ ॥ विष्णवेचततोदद्यादुपवीतेचशोभने ॥ चंदनेनसुगंधेनपुष्पैर्नानाविधैर्नृप ॥ ५७ ॥ धूपै
र्नानाविधैर्दीपैःपूजयेच्चयथाविधि ॥ मिष्टान्नैश्चैवनैवेद्यैर्नागवल्लीदलान्वितैः ॥ ५८ ॥ घंटामृदंगनिर्घोषैःशंखध्वनिसमन्वितैः ॥
आरार्तिकंप्रकुर्वीतकर्पूरागुरुचंदनैः ॥ ५९ ॥ प्रदक्षिणानमस्कारान्मंत्रपुष्पंयथाविधि॥ताम्रपात्रस्थितैस्तोयैश्चंदनाक्षतपुष्पकैः ॥६०॥अर्घ्यं
दद्यात्सपत्नीकःप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ नारिंगैर्नारिकेरैश्चफलैर्नानाविधैःशुभैः ॥ ६१ ॥ पंचरत्नसमायुक्तंजानुनीस्थाप्यभूतले ॥ आरोप्य
भालेहस्तौचश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ ६२ ॥ देवदेवमहादेवप्रलयोत्पत्तिकारक ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंकृपांकृत्वाममोपरि ॥ ६३ ॥ स्वयंभु
वेनमस्तुभ्यंब्रह्मणेऽमिततेजसे ॥ नमोस्तुतेप्रियानंतब्राह्मणानांदयांकुरु ॥ ॥ ६४ ॥ एवमेवजगन्नाथंगंधपुष्पोपहारकैः ॥ पूजयेत्परया
भक्त्याचतुर्षुप्रहरेषुच ॥ ६५ ॥ तथाजागरणंकुर्यात्कीर्तनश्रवणादिभिः ॥ ततःप्रभातसमयेअमावास्यादिनेनृप॥६६॥पिष्णुंचपूजयेद्भक्त्या

पश्चाद्धोमंसमाचरेत् ॥ समित्तिलाज्यचरुणापायसेनहुनेन्नृप ॥ ६७ ॥ अतोदेवेतिषट्केनअयुतंवासहस्रकम् ॥ पूर्णाहुतिंततःकृत्वाहोमशे
षंसमापयेत् ॥ ६८ ॥ गुरोःपूजांततःकुर्याद्वसुभिःसप्तधान्यकैः ॥ प्रदद्याद्धेनुसहितांप्रतिमांचतथानृप ॥ ६९ ॥ त्रयस्त्रिंशदपूपांश्चकांस्य
पात्रसमन्वितान् ॥ प्रदद्याद्धुरवेराजन्घृतशर्करयासह ॥ ७० ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेशुभेसूर्याधिदैवते ॥ त्रयस्त्रिंशदपूपांश्चदानार्हांश्चदिने
दिने ॥७१ ॥ सुवर्णगुडसंयुक्तान्कांस्यपात्रेनिधायच ॥ विष्णुप्रीत्यैप्रदद्याच्चपृथ्वीदानफलंलभेत् ॥ ७२ ॥ नरकोत्तारणायैवघृतशर्करया
युताः ॥ त्रयस्त्रिंशदपूपाश्चसुवर्णेनापिसंयुताः ॥ ७३ ॥ सदक्षिणामयातुभ्यंकांस्यपात्रेणदापिताः ॥ दातादिवाकरोदेवोगृहीताचदिवाकरः
॥ ७४ ॥ दानेनानेनविप्रेंद्रसूर्योमेप्रीयतामिति ॥ प्रीयंतांदेवदेवेशाब्रह्मशंभुजनार्दनाः ॥ ७५ ॥ तेषांप्रसादात्सकलाममसंतुमनोरथाः ॥ गृ
हाणपरमान्नेनकांस्यपात्रंप्रपूरितम् ॥ ७६ ॥ सघृतंदीपसंयुक्तंप्रीतोभवदिवाकर ॥ त्वयादत्तमिदंपात्रंपरमान्नेनपूरितम् ॥ ७७ ॥ सघृतंप
रिगृह्णामिप्रीयतांमेदिवाकरः ॥ ऋत्विग्भ्योवाससीदद्यात्रयस्त्रिंशच्चकुंभकान् ॥ ७८ ॥ कांस्यपात्रसमायुक्तानपूपान्घृतसंयुतान् ॥ वटकैःस
हराजेंद्रयथाशक्त्याचदक्षिणाम् ॥ ७९ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छर्कराघृतपायसैः ॥ नत्वातुवाचयेत्तांस्तुसफलंचास्तुमेव्रतम् ॥८०॥ मल
मासेतुसंप्राप्तेत्रयस्त्रिंशदपूपकाः ॥ द्वादश्यांपौणमास्यांवाक्षयेपातेशुभेह्निवा ॥ ८१ ॥ निष्किंचनेनदातव्याघृतशर्करयासह ॥ मासानांमल
मासोयंमलिनःपापसंभवः ॥ ८२ ॥ तस्यपापस्यशांत्यर्थमपूपान्नंददातियः ॥ यावंतिचैवच्छिद्राणितेष्वपूपेषुपांडव ॥ ८३ ॥ तावद्वर्ष
सहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ मलमासव्रतंनारीयाकरोतीहभारत ॥ ८४ ॥ दारिद्र्यंपुत्रशोकंतुनवैधव्यंलभेतसा ॥ यइदंधर्म

सर्वस्वंकुर्याल्लोकैःपुराकृतम् ॥ ८५ ॥ ब्रह्महत्यादिपापघ्नंप्राप्नुयाद्वैष्णवंपदम् ॥ कदाचिन्नकृतंपापैर्मलमासव्रतंनरैः ॥ तेषांपापिष्ठानित्यंब्रह्महत्यापदेपदे ॥ ८६ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ एतत्तेकथितंपार्थगुह्याद्गुह्यतरंपरम् ॥ वाजपेयायुतफलंश्रोतावक्तालभेद्ध्रुवम् ॥ ८७ ॥ इतिभवि० पु० मलमासव्रतंसोद्यापनंसं० ॥

॥ अथस्वस्तिकव्रतम् ॥

॥ तच्चआषाढपौर्णिमामारभ्यकार्तिकपौर्णिमावधि ॥ अथकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ सर्वासांचतिथीनांचकथितानिव्रतानिभोः ॥ तथाचस्वस्तिकंनामयत्त्वयाकथितंप्रभो ॥ ॥ १ ॥ नैवतस्यविधानंतुकथितंचसुरेश्वर ॥ कोविधिर्देवताकाचकिंदानंपूजनंकथम् ॥ २ ॥ केनेदंहिपुराचीर्णंकिंफलंस्वस्तिकव्रते ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ साधुपृष्टंमहाभागलोकानांहितकाम्यया ॥ ३ ॥ येनचीर्णेनराजेंद्रभूमिभुक्जायतेनरः ॥ स्वस्तिकस्यविधिंराजञ्छृणुह्येकाग्रमानसः ॥ ४ ॥ स्वस्तिकानिलिखित्वादौरंगवल्ल्यादिभिःशुभैः ॥ रमयासहितंदेवंपूजयेप्रत्यहंत्वहम् ॥ ५ ॥ इतिसंकल्प्यमेधावीस्वस्तिकंकर्मकारयेत् ॥ [1]अष्टोत्तरंस्वस्तिकानिप्रत्यहंविष्णवेपुनः ॥ ६ ॥ रंगवल्ल्यालंकृतानियोहिभक्त्यासमर्पयेत् ॥ शतजन्मार्जितंपापंतस्यनश्यतितत्क्षणात् ॥ ७ ॥ गोमूत्रंगोमयंराजन्स्थंडिलेसंविलिप्यच ॥ [2]नीलपीतसितैरक्तैरंगैःस्वस्तिकधारणम् ॥ ॥ ८ ॥ योहिकुर्याद्विशुद्धात्माविष्णुलोकेमहीयते ॥ पंचवर्णैस्तुनीलाद्यैर्यदिस्वस्तिकमंडलम् ॥ ९ ॥ नारीवापुरुषोवापिप्रसुप्तेचजनार्दने ॥ विष्ण्वालयेशिवद्वारेगवांगोष्ठेशुचिस्थले ॥ विष्णुप्रीतिकरंकुर्यात्तस्यपुण्यमनंतकम् ॥ १० ॥ स्वस्तिकैःशोभयेद्यस्तुवि

---

[1] शतंसहस्रंवेत्यर्थः । [2] तत्रेतिशेषः ।

ष्णोःस्थानंसुमंगलम् ॥ अशुभंतत्कुलेनैवस्याद्वैविष्णुप्रसादतः ॥ ११ ॥ सहस्रंस्वस्तिकानांतुयेनभक्त्यासमर्पितम् ॥ पुत्रपौत्रसमायु
क्तोमोदमानःपुनःपुनः ॥ १२ ॥ चिरवासीभवेत्स्वर्गेधनवान्भूमिपोभवेत् ॥ तत्कुलेपिदरिद्रत्वंनैवजायेतकर्हिचित् ॥ १३ ॥ प्रयु
तंस्वस्तिकानांतुविष्णवेह्यर्पयेद्यदि ॥ पुत्रपौत्रादिकंतस्यस्वस्तिमज्जायतेध्रुवम् ॥ १४ ॥ नरोगार्तिर्भवत्येवगोपालस्यप्रसादतः ॥ नारी
चेद्विधवानैवपुरुषोविधुरोनहि ॥ १५ ॥ जायापत्यसमायुक्तोनात्रकार्याविचारणा ॥ नारयोभिभवंत्येनंस्वस्तिकैःपूजकंनरम् ॥ १६ ॥
अथस्वस्तिकलक्षंतुयदिकुर्याद्विचक्षणः ॥ तस्यपुण्यफलंवक्तुंकःशक्तोदिविवाभुवि ॥ १७ ॥ आषाढेमासिराजेंद्रप्रथमाचरणंभवेत् ॥
आश्विनेतुसमाप्तिर्वैकर्तव्यास्वस्तिकारिणा ॥ १८ ॥ धनिनातुव्रतंविप्रगोदानादिपुरःसरम् ॥ कर्तव्यंफलसिद्ध्यर्थंनात्रकार्याविचारणा ॥
॥ १९ ॥ कृतंयदिदरिद्रेणशुभंस्वस्तिकलक्षकम् ॥ कंबलाद्यासनंदद्याद्व्रतसाद्गुण्यसिद्धये ॥२०॥ विभवेसतिराजेंद्रहेम्नारौप्येणवाकृतम् ॥
स्वस्तिकंत्वासनंदद्याद्व्रतसंपूर्तिसिद्धये ॥ २१ ॥ आहिताग्नेस्तुहोमःस्यात्तदभावेद्विजार्चनम् ॥ द्विजसंतर्पणादेतत्सम्पूर्णंजायतेनृप ॥२२॥
शुभकारीणिराजेंद्रस्वस्तिकानिविधायच ॥ ब्राह्मणेभ्यःप्रदेयानिव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ २३ ॥ यथावर्तिविधानेनगदितंपुण्यमुत्तमम् ॥ तथैवस्व
स्तिपुण्यानीत्याहुर्वैवेदवादिनः ॥ २४ ॥ अथहोमंप्रवक्ष्यामिलक्षस्वास्तिकसिद्धये ॥ पायसेनघृताक्तेनस्वसूत्रोक्तविधानतः ॥ २५ ॥ दशां
शेनतुहोमःस्यात्तद्दशांशेनतर्पणम् ॥ स्वस्त्ययनंतार्क्ष्यमरिष्टनेमीतिचमंत्रतः ॥ २६ ॥ आहिताग्नेर्वैदिकस्तुमंत्रःस्याद्धोमसिद्धये ॥ मंत्रो

---

१ स्वर्णरजतादिनेतिशेषः ।

ह्यनाहिताग्नैर्वैप्रोक्तस्तंत्रविचक्षणैः ॥ २७ ॥ तंमंत्रंकथयिष्यामिफलानंत्यस्यसिद्धये ॥ स्वस्तिनामपरंदैवंस्वस्तिकारणकारणम् ॥
॥ २८ ॥ पायसंघृतसंयुक्तमग्नयेस्वाहयायुत ॥ दत्तंतुभ्यंमहादेवतृप्तोभवमहामते ॥ २९ ॥ स्वस्तिकुरुमहादेवस्वाहयासंयुतःशिखिन् ॥
एवंदशांशतोहोमंकुर्याद्विष्णोश्चतुष्टये ॥ ३० ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्तद्दशांशेनवैबुधः ॥ अथासनानिदेयानिपंचरंगयुतानिच ॥ ३१ ॥
ब्राह्मणेभ्योविशिष्टेभ्यःफलानंत्यस्यसिद्धये ॥ और्णानिचापिदेयानिदर्भजान्यथवापुनः ॥ ३२ ॥ तत्पूजाविधिसिद्ध्यर्थमाचार्यंवरयेत्सु
धीः ॥ इदंविष्णवतिमंत्रेण[1]तमेवपूजयेद्बुधः ॥ ३३ ॥ पंचामृतैःस्नापयित्वापूजयेद्भक्तिसंयुतः ॥ अपूपैर्भक्ष्यभोज्यैश्चनैवेद्यंपरिकल्पयेत्
॥ ३४ ॥ तांबूलैर्धूपदीपैश्चकुसुमैश्चऋतूद्भवैः ॥ शतपत्रैश्चकह्लारैरर्चयेत्परमेश्वरम् ॥ ३५ ॥ नमस्कारैस्तथादिव्यैःस्तोत्रपाठैर्वि
शेषतः ॥ प्रदक्षिणांततःकृत्वावाग्यतःसंयतेंद्रियः ॥ ३६ ॥ ततोगोमिथुनंदद्याद्व्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ तदभावेयावकानांद्रोणमात्रंप्रदीयते
॥ ३७ ॥ अथवाह्याढकानांतुआढकंपरिकीर्तितम् ॥ पूरिकामोदकाद्यैश्चभोजयेद्द्विजसत्तमान् ॥ ३८ ॥ आचार्यायतुतांशुद्धांप्रतिमां
दापयेत्सुधीः ॥ हस्तमात्राकर्णमात्राकटिसूत्रादिभिःपुनः ३९ ॥ पीतांबरैश्चसंपूज्यकोटियज्ञफलंलभेत् ॥ यथाशक्त्यातुकर्तव्यंव्रतमेत
च्छुभावहम् ॥ ४० ॥ वित्तशाठ्यमकृत्वातुकोटियज्ञफलप्रदम् ॥ तस्मादादौप्रकर्तव्यंधर्मकामार्थसिद्धये ॥ ४१ ॥ राजानोमित्रतां

---

[1] विष्णुमेव।

यांतिशत्रवोयांतिदासताम् ॥ यएवंकुरुतेभक्त्याविष्णुभक्तिपुरस्सरः ॥ ४२ ॥ तस्यानंतफलंराजन्गदितंवेदपारगैः ॥ स्वस्तिकव्रतमेतत्तु
गंगास्नानफलप्रदम् ॥४३॥रोगानाभिभवंत्येवस्वास्तिकव्रतचारिणम् ॥ स्त्रीभिरेवचकर्तव्यंसर्वसौभाग्यसिद्धये॥४४॥शांडिल्याकृतमेवंतुव्रतं
विष्णुप्रतुष्टये ॥ सगरेणदिलीपेनदमयंत्यातथैवच॥४५॥आदौमासिप्रकर्तव्यमंतेचापितथैवच॥मासत्रयेसमाप्तिःस्याच्चतुर्भिर्वातथैवच॥४६॥
एकस्मिन्नपिमासेतुसमाप्तिःकोटिपुण्यदा ॥ यइदंशृणुयाद्भक्त्यातस्यापिफलदंभवेत् ॥ ४७ ॥ नेदंकस्यापिव्याख्येयंयदीच्छेद्विपुलंधनम् ॥
भक्तिश्रद्धाविहीनाययज्ञघातकरायच ॥ ४८ ॥ विकल्पहतचित्तायनास्तिकायशठायच ॥ नदेयंव्रतमेतत्तुस्वस्तिकारणमुत्तमम् ॥
॥ ४९ ॥ देयंपुत्रायशिष्यायफलानंत्यस्यसिद्धये ॥ एवंज्ञात्वातुतत्सर्वंचकारैवयुधिष्ठिरः ॥ ५० ॥ इतिश्रीभ० पु० स्वस्तिकव्रतंसं०
॥ **अथवारव्रतानिलिख्यंते** ॥ तत्रादौरविवारेऽनुष्ठेयंसूर्यव्रतंमदनरत्नेसौरधर्मे ॥ अथपूजा ॥ मासपक्षाद्युल्लिख्यममसमस्तरोगनिरासार्थ
मायुष्यवृद्ध्यादिसकलकामनासिद्ध्यर्थंश्रीसूर्यनारायणप्रीत्यर्थंसूर्यव्रतांगत्वेनविहितंसूर्यपूजनमहंकरिष्ये॥गणपतिस्मरणपूर्वकंकलशादिपू
जनंचकरिष्ये॥ताम्रपात्रेरक्तचंदनेनाष्टदलंकृत्वातत्रदेवंपूजयेत् ॥ तेजोरूपंसहस्रांशुंसप्ताश्वरथगंवरम् ॥ द्विभुजंवरदंपद्मलांछनंसर्वकामदम्॥
॥ध्यानम् ॥ आगच्छभगवन्सूर्यमंडलेचस्थिरोभव ॥ यावत्पूजासमाप्येततावत्त्वंसन्निधौभव ॥ आवाहनम् ॥ हेमासनंमहादिव्यंनानारत्न
विभूषितम्॥दत्तंमेगृह्यतांदेवदिवाकरनमोस्तुते॥आसनम्॥गंगाजलंसमानीतंपरमंपावनंमहत्॥पाद्यंगृहाणदेवेशधामरूपनमोस्तुते ॥पाद्यम्॥
भोभोःसूर्यमहाभूतब्रह्मविष्णुस्वरूपिणे ॥ अर्घ्यमंजलिनादत्तंगृहाणपरमेश्वर॥ अर्घ्यम्॥गंगादितीर्थजंतोयंजातीपुष्पैश्चवासितम्॥ ताम्रपात्रे

स्थितंदिव्यंगृहाणाचमनीयकम् ॥ आचमनीयम् ॥ जाह्नवीजलमत्यंतंपवित्रकरणंपरम् ॥ स्नानार्थंचमयानीतंस्नानंकुरुजगत्पते ॥ मलापकर्षेस्ना० ॥ पयोदधिघृतैश्चैवशर्करामधुसंयुतैः ॥ कृतंमयाचस्नपनंप्रीयतांपरमेश्वर ॥ पंचामृत० ॥ गंगागोदावरीचैवयमुनाचसरस्वती ॥ नर्मदासिंधुकावेरीताभ्यःस्नानार्थमाहृतम् ॥ स्नानम् ॥ आचमनीयम् ॥ रक्तपट्टयुगंदेवसूक्ष्मतंतुविनिर्मितम् ॥ शुद्धंचैवमयादत्तंगृहाणकमलाकर ॥ वस्त्रम् ॥ नमःकमलहस्तायविश्वरूपायतेनमः ॥ उपवीतंमयादत्तंतद्गृहाणदिवाकर ॥ उपवीतम् ॥ कुंकुमागुरुकस्तूरीसुगंधैश्चंदनादिभिः॥रक्तचंदनयुक्तंतुगंधंगृह्णप्रभाकर ॥गंधम् ॥ जपाकदंबकुसुमरक्तोत्पलयुतानिच॥पुष्पाणिगृह्यतांदेवसर्वकामप्रदोभव॥पुष्पाणि॥ रक्तचंदनसंमिश्राअक्षताश्चसुशोभनाः॥मयादत्तागृहाणत्वंवरदोभवभास्कर॥अक्षतान्॥आर्द्राक्षतान्प्रगृह्यअंगपूजांकुर्यात्॥ॐमित्राय०पादौपू०रवये०जंघेपू० सूर्याय० जानुनीपू० खगाय०ऊरूपू०पूष्णे०गुह्यंपू०हिरण्यगर्भाय०कटीपू०मरीचये०नाभिपू०आदित्याय०जठरंपू०सवित्रे० हृदयंपू० अर्काय० स्तनौपू० भास्कराय० कंठंपू० अर्यम्णे० स्कंधौ० प्रभाकराय० हस्तौपू० अहस्कराय० मुखंपू० ब्रध्नाय० नासिकांपू० जगदेकचक्षुषेन० नेत्रेपू० सवित्रे०कर्णौपू० त्रिगुणात्मधारिणेन० ललाटंपू० विरिंचिनारायणशंकरात्मने० शिरःपू० तिमरनाशिने० सर्वांगंपू० दशांगोगुग्गुलोद्भूतःकालागुरुसमन्वितः ॥ आघ्रेयःसर्वदेवानांधूपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ धूपम् ॥ कार्पासवर्तिकायुक्तंगोघृतेनसमन्वितम् ॥ दीपंगृहाणदेवेशत्रैलोक्यतिमिरापह ॥ दीपम् ॥ पायसंघृतसंयुक्तंनानापक्वान्नसंयुतम् ॥ नैवेद्यंचमयादत्तंशांतिंकुरुजगत्पते ॥ नैवेद्यम् ॥ कर्पूरवासितंतोयंमंदाकिन्याःसमाहृतम् ॥ आचम्यतांजगन्नाथमयादत्तंहिभक्तितः ॥ आचमनम् ॥ मलयाचलसंभूतंकर्पू

रेणसमन्वितम् ॥ करोद्वर्तनकंचारुगृह्यतांजगतःपते ॥ करोद्वर्तनम् ॥ इदंफलंमयादेवस्थापितंपुरतस्तव ॥ तेनमेसफलावाप्तिर्भवेज्जन्म
निजन्मनि ॥ फलम् ॥ एलालवंगकर्पूरखदिरैश्चसपूगकैः॥ नागवल्लीदलैर्युक्तंतांबूलंप्रतिगृह्यताम्॥तांबूलम्॥दक्षिणांकांचनींदेवस्थापितांचत
वाग्रतः ॥ गृहाणसुमुखोभूत्वाप्रभाकरनमोस्तुते॥दक्षिणाम् ॥ पंचवर्तिसमायुक्तंसर्वमंगलदायकम् ॥ नीराजनंगृहाणेदंसर्वसौख्यकरोभव ॥
॥ नीराजनम् ॥ यानिकानिचपापानिजन्मांतरकृतानिच ॥ विलयंयांतितानीहप्रदक्षिणपदेपदे ॥ प्रदक्षिणाः ॥ नमःपंकजहस्तायनमः
पंकजमालिने ॥ नमःपंकजनेत्रायभास्करायनमोनमः ॥ नमस्कारान् ॥ तंडुलैःपूरितंपात्रंहिरण्येनसमन्वितम् ॥ रक्तवस्त्रयुगंचैवब्राह्मणा
यनिवेदयेत् ॥ वायनम् ॥ यस्योदयेस्याज्जगतःप्रबोधोयःकर्मसाक्षीभुवनस्यगोप्ता ॥ कुष्ठादिकव्याधिविनाशकोयःसभास्करोमेदुरितं
निहन्यात् ॥ इतिप्रार्थना ॥ अथकथा ॥ मांधातोवाच ॥ भगवञ्ज्ञानिनांश्रेष्ठकथयस्वप्रसादतः ॥ त्वद्वक्त्राच्छ्रोतुमिच्छामिव्रतंपाप
प्रणाशनम् ॥ १ ॥ सर्वकामप्रदंचैवसर्वामंगलनाशनम् ॥ पूजार्घ्यदानसहितंनैवेद्यंप्राशनान्वितम् ॥ २ ॥ एतत्कथयसर्वंत्वंप्रसन्नोसियदि
द्विज ॥ वसिष्ठउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामियद्गुह्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ३ ॥ सर्वकामप्रदंपुंसांकुष्ठादिव्याधिनाशनम् ॥ भानोस्तुष्टिकरंराजन्
भुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ ४ ॥ यस्योदयेसुरगणामुनिसंघाःसचारणाः ॥ देवदानवयक्षाश्चकुर्वंतिसततार्चनम् ॥ ५ ॥ यस्योदयेतुसर्वेषां
प्रबोधोनृपसत्तम ॥ तस्यदेवस्यवक्ष्यामिव्रतंराजन्सविस्तरम् ॥ ६ ॥ पूजार्घ्यप्राशनंदानंनैवेद्यंशृणुतत्त्वतः ॥ सर्वतीर्थेषुयत्पुण्यंसर्वयज्ञे
षुयत्फलम् ॥ ७ ॥ सर्वदानेनतपसायत्पुण्यंसमवाप्यते ॥ प्रातःस्नानेनयत्पुण्यंतत्पुण्यंरविवासरे ॥ ८ ॥ मार्गशीर्षादिमासेषुद्वादशस्व

पुत्रकार्यस्त्वयानघेशुचौ ॥ आदित्यस्यव्रतंचैवकुरुकुष्ठविनाशनम् ॥ १६ ॥ सांबउवाच ॥ कथंतातमयाकार्यंव्रतंसर्वफलप्रदम् ॥
किंविधानंतुकेमंत्राःकिंदानंकस्यपूजनम् ॥ १७ ॥ कृष्णउवाच ॥ मासमाश्वयुजंप्राप्ययदारविदिनंभवेत् ॥ तदाव्रतमिदंग्राह्यंनरैःस्त्री
भिर्विशेषतः ॥१८॥ यावत्संवत्सरस्तावद्विधिनानेनपुत्रक॥गोमयेनक्षितौकुर्यान्मंडलंवर्तुलंपुनः॥१९॥रक्तचंदनपुष्पैश्चयुक्तंतत्रसहाक्षतम् ॥
मंत्रेणानेनसांबत्वमर्घ्यंदेहिरविंप्रति ॥ २० ॥ यथाशाविमलाःसर्वाःसूर्यभास्करभानुभिः ॥ तथाशाःसफलामह्यंकुरुनित्यंममार्घ्यतः ॥
॥ २१ ॥ अर्घ्यमंत्रः ॥ एवंतमर्चयेत्तावद्यावद्वर्षसमाप्यते ॥ समाप्तेतुव्रतेवत्सकुर्यादुद्यापनंशुभम् ॥ २२ ॥ गोमयेनानुलिप्तायांभूमौमं
डलमालिखेत् ॥ रक्तचंदनरेखाभिःकुंकुमेनविशेषतः ॥ २३ ॥ तन्मध्येकारयेत्पद्मंद्वादशारंसकर्णिकम् ॥ सिंदूरपूरितदलंजपाकुसुम
शोभितम् ॥ २४ ॥ तन्मध्येस्थापयेत्कुंभंप्रवालांकुरसंयुतम् ॥ शालितंडुलसंपूर्णंशर्कराचंदनान्वितम् ॥ २५ ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रं
ताम्रंशक्त्याविनिर्मितम् ॥ सौवर्णंभास्करंकृत्वापद्महस्तंस्वशक्तितः ॥ २६ ॥ रक्तवस्त्रयुगोपेतंपात्रोपरिनिवेशयेत् ॥ पंचामृतेनसंस्नाप्यरक्त
चंदनपुष्पकैः ॥ २७ ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैःफलैःकालोद्भवैस्तथा ॥ पूजयेज्जगतामीशंयथाविभवसारतः ॥ २८ ॥ अथांगपूजा ॥
ॐ सूर्यायनमः ॥ पादौपूजयामि ॥ वरुणाय० जंघेपू० माधवाय० जानुनीपू० धात्रेनम० ऊरूपू० हरये० कटीपू० भगाय० गुह्यंपू०
सुवर्णरेतसे० नाभिंपू०, अर्यम्णे० जठरंपू० दिवाकराय० हृदयंपू० तपनाय० कंठंपू० भानवे० स्कंधौपू० हंसाय० हस्तौपू० मि
त्राय० मुखंपू० रवये० नासिकांपू० खगाय० नेत्रेपू० कृष्णेन० कर्णौपू० हिरण्यगर्भाय० ललाटंपू० आदित्या० शिरःपू० भास्कराय

सर्वांगंपू० ॥ नमोनमःपापविनाशनायविश्वात्मनेसप्ततुरंगमाय ॥ सामर्ग्यजुर्धामनिधेविधातर्भवाब्धिपोतायनमःसवित्रे ॥२९॥ इतिप्रार्थना॥
एवंसंपूजयेद्भानुंनक्तंभुंजीतवाग्यतः ॥ आचार्यंपूजयित्वातुवस्त्रैराभरणैःशुभैः ॥ ३० ॥ तस्मैतांप्रतिमांकुंभंसहिरण्यंचदापयेत् ॥
प्रीयतांभगवान्देवोममसंसारतारकः ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चादपूपैःपायसैःसह ॥ तेभ्यस्तुकलशान्दद्याद्यथाशक्त्यातुदक्षिणाम् ॥
॥ ३२ ॥ एवंयःकुरुतेसम्यग्व्रतमेतदनुत्तमम् ॥ आशादित्यमितिख्यातंतस्यपुण्यफलंमहत् ॥ ३३ ॥ निर्व्याधिश्चसतेजस्वीपुत्रपौत्रसम
न्वितः ॥ भुक्त्वाचभोगान्विपुलानमरैरपिदुर्लभान् ॥ ३४ ॥ देहांतेरविसायुज्यंप्राप्नुयादुत्तमोत्तमम् ॥ प्राप्स्यतेपरमामृद्धिंविमुक्तःकुष्ठरो
गतः ॥ ३५ ॥ आशाभंगोनतस्यस्यात्कदाचिज्जन्मजन्मनि ॥ एतस्मात्कारणाद्वत्सकुरुष्वव्रतमुत्तमम् ॥ ३६ ॥ एतच्छ्रुत्वावचःसांबः
पित्राकृष्णेनभाषितम् ॥ व्रतंचरित्वासंप्राप्तःसर्वांसिद्धिंसुदुर्लभाम् ॥ ३७ ॥ यइदंशृणुयाद्भक्त्याश्रावयेद्वापिमानवः ॥ तावुभौपुण्यकर्माणौर
विलोकमवाप्नुतः ॥३८॥ इति श्रीस्कंदपु० आशादित्यव्रतंसंपूर्णम् ॥ ॥ **अथाश्विनशुक्लांत्यभानुवासरमारभ्यमाघशुक्लसप्त
म्यवधिदानफलव्रतम्** ॥ ॥ तत्रपूजा ॥ ध्येयःसदासवितृमंडलमध्यवर्तीनारायणःसरसिजासनसन्निविष्टः ॥ केयूरवान्मकरकुंडलवान्कि
रीटीहारीहिरण्मयवपुर्धृतशंखचक्रः ॥ इतिध्यानम् ॥ जगन्नाथाय०आवाहया०पद्मासनाय०आसनं०ग्रहपतये०पाद्यं०त्रैलोक्यांधतमोहर्त्रे०
अर्घ्यं०मित्राय०आचमनीयं०विश्वतेजसे०पंचामृतं०सवित्रे०शुद्धोदकं०जगत्पतये०वस्त्रं०त्रिमूर्त्तये०यज्ञोपवीतं०हरये०गंधं०सूर्याय०अक्ष
तान्०भास्कराय०पुष्पं०अहर्पतये०धूपं०अज्ञाननाशिने०दीपं०लोकेशाय०नैवेद्यं०रवये०तांबूलं०भानवे० दक्षिणां०पूष्णेन०फलं० खगा

य०नीराजनं० भास्कराय० पुष्पांजलिं० सर्वात्मने०प्रदक्षिणां०नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेवेदमूर्तये॥नमःकमलहस्तायआदित्यायनमोनमः॥ प्रार्थनानमस्कारौ ॥ दिवाकरनमस्तुभ्यंपापंनाशयभास्कर ॥ त्रयीमयार्कविश्वात्मन्गृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ अनेनद्वादशार्घ्यान्दद्यात् ॥ ततोब्राह्मणपूजनम् ॥ इतिपूजा ॥ अथकथा ॥ पितुर्गृहेवर्तमानाकुंतीव्यासंददर्शह ॥ नमस्कृत्वातुतंभक्त्यापाद्यार्घ्याचमनीयकम् ॥१॥दत्वासंप्रार्थयामासकुंतीमुकुलितांजलिः ॥ पतिपुत्रान्नमोक्षार्थंव्रतंब्रूहिमहामुने ॥ २ ॥ व्यासउवाच ॥ शृणुदानफलंनामवच्मिसर्वव्रतोत्तमम् ॥ कैलासशिखरेरम्येपार्वतीशिवमब्रवीत् ॥ ३ ॥ व्रतानांसर्वदानानामुत्तमंब्रूहितत्त्वतः ॥ शंकरउवाच ॥ साधुपृष्टंत्वयादेविह्युच्यतेसर्वतःशुभम् ॥ ४ ॥ भूमौतुभारतेवर्षेपुण्येचयमुनातटे ॥ ऋषिपत्नीसमूहश्चव्रतंकर्तुंसमागतः ॥ ५ ॥ तत्रगत्वादेविशृणुप्रवदिष्यंतिताःशुभम् ॥ शंभोरनुज्ञयादेवीकैलासादागताभुवि ॥ ६ ॥ यमुनांगंतुकामासाददर्शकुसुमावनीम् ॥ कांचित्मार्गेतिदुःखेनाक्लिश्यंतींचविपुत्रिकाम् ॥ ७ ॥ विदेहवासिनींदीनांपतिभ्रष्टांसुदुःखिताम् ॥ कुसुमावतींतदादेवीह्युवाचमधुरंवचः ॥ ८ ॥ आगच्छत्वंमयासार्धंकरिष्यावःशुभव्रतम् ॥ पत्याचसहसंयोगःपुत्रप्राप्तिर्भविष्यति ॥ ९ ॥ धनप्राप्तिश्चबहुलाकृतेदानफलव्रते ॥ तयासहव्रतंह्येतत्कर्तुंप्राप्ताशुचिस्मिता ॥ १० ॥ तथैवचपतिभ्रष्टापुत्रहीनास्मिदुःखिता ॥ इत्यन्याह्यवदद्देवींमयासहव्रतंकुरु ॥ ११ ॥ तच्छ्रुत्वातांगृहीत्वातुताभ्यांसार्धंजगामह ॥ पुण्यांचयमुनांगत्वापूर्वाह्णेभानुवासरे ॥१२॥ तत्रदृष्ट्वातुसादेवीपप्रच्छस्त्रीकदंबकम् ॥ इदंव्रतंकिमेतन्मेवक्तव्यंतुऋषिस्त्रियः ॥ १३ ॥ स्त्रियऊचुः ॥ पुण्यंव्रतमिदंदेविसौरंपापप्रणाशनम् ॥ सर्वसंपत्करंस्त्रीणांपतिपुत्रान्नमोक्षदम् ॥ १४ ॥

धर्मार्थकाममोक्षादीन्ददातीदंव्रतंनृणाम् ॥ कन्यादानसहस्रेभ्योगोदानेभ्यस्त्रिलक्षतः ॥ १५ ॥ भूहिरण्यतिलादीनांदानेभ्योप्यधिकंशिवम् ॥
सर्वदानस्यफलदंतस्माद्दानफलव्रतम् ॥ १६ ॥ तच्छ्रुत्वापार्वतीप्राहकरिष्यामोवयंव्रतम् ॥ दानफलव्रतंब्रूहिकालद्रव्यविशेषतः
॥ १७ ॥ स्त्रियऊचुः ॥ पद्मासनःपद्मकरःपद्मगर्भसमद्युतिः ॥ सप्ताश्वरथसंयुक्तोद्विभुजश्चसदारविः ॥ १८ ॥ ध्येयःसदा०
चक्रः ॥ १९ ॥ एवंध्यात्वाद्विजःसम्यग्भास्करंदेवरूपिणम् ॥ आवाहयेज्जगन्नाथंभास्करंवेदरूपिणम् ॥ २० ॥ नमःपद्मासना
येतिदद्यादासनमुत्तमम् ॥ पाद्यंग्रहपतेतुभ्यंमित्रायाचमनंतथा ॥ २१ ॥ त्रैलोक्यांधतमोहर्त्रेअर्घ्यंदद्यात्प्रयत्नतः ॥ पंचामृतवि
धानेनस्नापयेद्विश्वतेजसम् ॥ २२ ॥ शुद्धोदकंचदद्याद्वैसवित्रेचैवपार्वति ॥ जगत्पतयेवस्त्रंचह्युपवीतंत्रिमूर्तये ॥ २३ ॥ रक्तगंधंतु
हरयेदद्यात्सूर्यायचाक्षतान् ॥ दद्यात्पुष्पंभास्करायकरवीरादिकंशुभम् ॥ २४ ॥ अहर्पतयेवैधूपंदीपमज्ञाननाशिने ॥ लोकेशायचनैवेद्यं
तांबूलंरवयेतथा ॥२५॥ दक्षिणांभानवेदद्यात्पंचार्तिक्यंखगायच ॥ फलंचपूषणेदद्याद्वैसर्वकामार्थसिद्धये ॥२६॥ पुष्पांजलिंभास्करायदद्या
द्वैपरयामुदा॥सर्वात्मनेचदद्याद्वैप्रदक्षिणाःपुनःपुनः ॥२७॥ नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेवेदमूर्तये ॥नमःकमलहस्तायआदित्यायनमोनमः॥२८॥
नमस्कुर्यादनेनैवप्रार्थयेद्विश्वतेजसम् ॥ रक्तगंधाक्षतैस्ताम्रपात्रेणार्घ्यंसमंत्रकम् ॥ २९ ॥ दद्यादनेनमंत्रेणव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ दिवाकरनम
स्तुभ्यंपापंनाशयभास्कर ॥ ३० ॥ त्रयीमयार्कविश्वात्मन्गृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ एवंद्वादशवारंचव्रतीदद्यात्समंत्रकम् ॥ ३१ ॥ तैलाम्ल
लवणक्षारंवर्जयित्वातुभोजने ॥ वहुवीजफलंवर्ज्यंशेषंचैवतुभोजयेत् ॥ ३२ ॥ कंदमूलफलाहारोविशेषेणफलप्रदः ॥ नीवारधान्यदध्यादि

भोजनंवाव्रतेस्मृतम् ॥३३ ॥ एवंकुर्याद्व्रतंसम्यक्प्रत्येकंभानुवासरे ॥ माघमासेशुक्लपक्षेसप्तम्यायावदंतिकम् ॥ ३४ ॥ षष्ठ्यामुपोष्यविधि
वत्सप्तम्यामुदयेरवेः ॥ रवेरभ्यर्च्यविधिवत्प्रतिमांवस्त्रसंयुताम् ॥ ३५ ॥ आचार्येणाग्निमाधायगोमयेनोपलेपिते ॥ सघृतंपरमान्नंचहोमयेत्सौ
रमंत्रतः ॥३६॥ पायसंप्रतिमांवस्त्रंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ एवंकुर्यात्पंचवर्षंपंचधान्यंसमर्पयेत् ॥ ३७ ॥ पंचप्रस्थप्रमाणंचप्रथमेव्रीहिमेवच ॥
गोधूमांश्चद्वितीयेऽब्देतृतीयेचणकांस्तथा ॥ ३८ ॥ चतुर्थेतिलदानंचपंचमेमाषकांस्तथा ॥ सफलांदक्षिणांदद्याद्विप्रान्द्वादशभोजयेत्॥३९॥
एवंकुर्याद्व्रतंसम्यक्संपूर्णफलमाप्नुयात् ॥ तच्छ्रुत्वातागृहीत्वाथचक्रिरेव्रतमुत्तमम् ॥ ४० ॥ पद्मावतीपतिंप्रापदमयंतीयथानलम् ॥
सुमित्राप्रापपुत्रंचमानयंतीह्युमांबहु ॥ ४१ ॥ सर्वभाग्ययुतागौरीस्वर्णमाधूफलंतथा ॥ तद्गृहीत्वागतामार्गेददर्शब्राह्मणोत्तमम् ॥ ४२ ॥
विप्रायतत्फलंदत्वाततःशिवपुरंययौ ॥ ततःससफलोविप्रोगृहंगत्वासविस्मयः ॥ ४३ ॥ धनधान्यसमृद्धंतुबहुगोधनसंकुलम् ॥ सर्वरत्न
मयंदृष्ट्वाभार्यांवचनमब्रवीत् ॥ ४४ ॥ सर्वसंपत्प्रदंचाद्याकिंकृतंहित्वयाशुभम् ॥ साब्रवीद्भगवन्स्वामिन्भवद्भिःफलमाहृतम् ॥ ४५ ॥
स्वर्णमाधूफलंतच्चकेनदत्तंवदप्रभो ॥ इतिपृष्टस्तयाविप्रोभार्यांवचनमब्रवीत् ॥ ४६ ॥ महादेव्याफलंदत्तंपार्वत्याकृपयामम ॥ इतितस्यवचः
श्रुत्वाभार्यावचनमब्रवीत् ॥ ४७ ॥ गंतव्यमाशुकैलासंमयासार्धंत्वयाप्रभो ॥ ततःशिवपुरंप्राप्तोभार्ययासंयुतोद्विजः ॥४८॥ नमस्कृत्ययथा
भक्त्यापप्रच्छैवंशिवांद्विजः ॥ तत्फलंकथ्यतांदेविकथंप्राप्तंत्वयाशुभम् ॥४९॥ ततोदेव्याचतत्सर्वमुक्तंदानफलव्रतम् ॥ श्रुत्वागत्यकृतंसर्वंते
नदानफलव्रतम् ॥ ५० ॥ कुंतित्वयापिकर्तव्यमिदंदानफलव्रतम् ॥ येपठंतीदमाख्यानंशृण्वंतिश्रद्धयान्विताः ॥ तेसर्वेपापनिर्मुक्तायास्यं

तिपरमांगतिम् ॥ ९१ ॥ इतिश्रीस्कंदपु० दानफलव्रतंसं० ॥ **अथसोमवारपूजाविधिः** ॥ येभ्योमातेतिजप्त्वा ॥ आगमार्थंतुदेवानामितिघंटानादंकृत्वा ॥ अपसर्पंत्वितिछोटिकामुद्रांकृत्वातीक्ष्णदंष्ट्रेतिक्षेत्रपालंसंप्रार्थ्य ॥ आचम्यप्राणानायम्यतिथ्यादिसंकीर्त्य ॥ ममसकुटुंबस्यक्षेमस्थैर्यविजयायुरारोग्यैश्वर्याभिवृद्ध्येउमामहेश्वरप्रीत्यर्थं चतुर्दशवर्षपर्यंतंसोमवारव्रतंकरिष्येतदंगत्वेनषोडशोपचारैरुमामहेश्वरपूजनंकरिष्ये॥इतिसंकल्प॥ध्यायेन्नित्यंमहेशंरजतगिरीनिभंचारुचंद्रावतंसंरत्नाकल्पोज्ज्वलांगंपरशुमृगवराभीतिहस्तंप्रसन्नम् ॥ पद्मासीनंसमंतात्स्तुतममरगणैर्व्याघ्रकृत्तिंवसानंविश्वाद्यंविश्ववंद्यंनिखिलभयहरंपंचवक्त्रंत्रिनेत्रम् ॥ इतिध्यात्वा ॐ नमःशिवायेतिमंत्रेणषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ अथकथा ॥ ईश्वरउवाच ॥ नित्यानंदमयंशांतंनिर्विकल्पंनिरामयम् ॥ शिवतत्त्वमनाद्यंतंयेविदुस्तेपरंगताः ॥ १ ॥ विरक्ताःकामभोगेभ्योयेचकुर्वंत्यहैतुकीम् ॥ भक्तिंपरांशिवेधीरास्तेषांमुक्तिर्नसंशयः ॥ २ ॥ विषयानभिसंधाययेकुर्वंतिशिवेरतिम् ॥ विषयैर्नाभिभूयंतेभुंजानास्तत्फलान्यपि ॥३॥ येनकेनापिभावेनशिवभक्तियुतोनरः ॥ नविनश्यतियात्येवकालेनापिपरांगतिम् ॥४॥ आरुरुक्षुःपरंस्थानंविषयांस्त्यक्तुमक्षमः ॥ पूजयेत्कर्मणा[1]शंभुंभोगांतेजिवमाप्नुयात् ॥५॥ नराअशक्ताउत्स्रष्टुंप्रायोविषयवासनाम् ॥ अतःकर्ममयीतूक्ताकामधेनुःशरीरिणाम् ॥ ६ ॥ मायामयेपिसंसारेयेविहृत्याचिरंसुखम् ॥ मुक्तिमिच्छंतिदेहांतेतेषांधर्मोयमीरितः ॥७ ॥ शिवपूजासदालोकहेतुःस्वर्गापवर्गयोः ॥ सोमवारेविशेषेणप्रदोषेचगुणान्विते ॥ ८ ॥ श्रावणेचैत्रवैशाखेऊर्जेवामार्गशीर्षके ॥ प्रथमेसोमवारेतद्गृह्णीयाद्व्रतमुत्तमम् ॥ ९ ॥

---

[1] कायिकव्यापारेण।

कवलंचापियेकुर्युःसोमवारेशिवार्चनम्॥नतेषांविद्यतेकिंचिदिहामुत्रचदुर्लभम् ॥ १० ॥ उपोषितःशुचिर्भूत्वासोमवारेजितेंद्रियः ॥ वैदि
कैर्लौकिकैर्मंत्रैर्विधिवत्पूजयेच्छिवम् ॥ ११ ॥ ब्रह्मचारीगृहस्थोवाकन्यावापिसभर्तृका ॥ विधवावापिसंपूज्यलभतेवरमीप्सितम् ॥ ॥ १२ ॥
अत्रापिकथयिष्यामिकथांश्रोतृमनोहराम् ॥ श्रुत्वामुक्तिप्रयात्येवभक्तिर्भवतिशांभवी ॥ १३ ॥ आर्यावर्तेनृपःकश्चिदासीद्धर्म
भृतांवरः ॥ चित्रवर्मेतिविख्यातोधर्मराजोदुरात्मनाम् ॥ १४ ॥ सगोप्ताधर्मसेतूनांशास्तादुष्पथगामिनाम् ॥ यष्टासमस्तयज्ञानां
त्राताशरणमिच्छताम् ॥ १५ ॥ कर्तासकलपुण्यानांदातासकलसंपदाम् ॥ जेतासपत्नवृंदानांभक्तःशिवमुकुंदयोः ॥ १६ ॥ सो
नुकूलासुपत्नीषुपुत्रमेकंनलब्धवान् ॥ चिरेणप्रार्थयल्लेभेकन्यामेकांवराननाम् ॥ १७ ॥ सलब्ध्वातनयांमेनेहिमवानिवपार्वतीम् ॥
आत्मानंदेवसदृशंसंपूर्णंचमनोरथम् ॥ ॥ १८ ॥ सएकदाजातकलक्षणज्ञानाहूयसर्वान्द्विजवृंदमुख्यान् ॥ कौतूहलेनाभिनिविष्टचेताः
पप्रच्छकन्याजननेफलानि ॥ १९ ॥ अथतत्राब्रवीदेकोबहुज्ञोद्विजसत्तमः ॥ एषासीमंतिनीनाम्नाकन्यातवमहीपते ॥ २० ॥
उमेवमांगल्यवतीदमयंतीवरूपिणी ॥ भारतीवकलाभिज्ञालक्ष्मीरिवमहागुणा ॥ २१ ॥ सप्रजादेवमातेवजानकीवधृतव्रता ॥ र
विप्रभेवसत्कांतिश्चंद्रिकेवमनोरमा ॥ २२ ॥ दशवर्षसहस्राणिसहभर्त्राप्रमोदते ॥ प्रसूयतनयानष्टौपरंसुखमवाप्स्यति ॥ २३ ॥ इत्युक्त
वंतंनृपतिर्धनैःसंपूज्यतंद्विजम् ॥ अवापपरमांप्रीतिंतद्वागमृतसेवया ॥ २४ ॥ अथान्योपिद्विजःप्राहधैर्यवानविशंकितः ॥ एषाचतुर्दशे
वर्षेवैधव्यंप्रतिपत्स्यति ॥ २५ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यवज्रनिर्घातनिष्ठुरम् ॥ मुहूर्तमभवद्राजाचिंताव्याकुलमानसः ॥ २६ ॥ अथसर्वा

न्समुत्सृज्यब्राह्मणान्ब्रह्मवत्सलः ॥ सर्वदैवकृतंमत्वानिश्चिंतःपार्थिवोभवत् ॥ २७ ॥ सापिसीमंतिनीबालाक्रमेणगतशैशवा ॥ वैधव्यमा
त्मनोभाविशुश्रावात्मसखीमुखात् ॥ २८ ॥ परंनिर्वेदमापन्नाचिंतयामासबालिका ॥ याज्ञवल्क्यमुनेःपत्नींमैत्रेयींपर्यपृच्छत ॥ २९ ॥
मातस्त्वच्चरणांभोजंप्रपन्नास्मिभयाकुला ॥ सौभाग्यवर्धनकरंममशंसितुमर्हसि ॥ ३० ॥ इतिप्रपन्नांनृपतेःकन्यांप्राहमुनेःसती ॥ शरणं
व्रजतन्वंगिपार्वतींशिवसंयुताम् ॥ ३१ ॥ सोमवारेशिवंगौरींपूजयस्वसमाहिता ॥ उपोषिताचसुस्नाताविरजांबरधारिणी ॥ ३२ ॥
मितवाङ्निश्चलमतिःपूजांकृत्वायथोचिताम् ॥ अब्दमेकंव्रतंकुर्याद्व्रतोद्यापनमाचर ॥ ३३ ॥ उमयासहितंरुद्रंसुवर्णेनचकारयेत् ॥ रौप्ये
णवृषभंकृत्वाकलशोपरिविन्यसेत् ॥ ३४ ॥ तस्याग्रेलिंगतोभद्रंब्रह्मादिस्थापनंतथा ॥ स्वशाखोक्तेनविधिनाहुनेद्घृततिलौदनम् ॥
॥ ३५ ॥ पृथक्शिवशिवामंत्रैरष्टोत्तरशतद्वयम् ॥ उद्यापनंविनायस्तुतद्व्रतंनिष्फलंभवेत् ॥ ३६ ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वाथशिवंसम्यक्
प्रसादय ॥ पापक्षयोभिषेकेणसाम्राज्यंपीठपूजनात् ॥ ३७ ॥ गंधदानाच्चसौभाग्यमायुरक्षतदानतः ॥ धूपदानेनसौगंध्यंकांतिर्दीपप्रदानतः
॥ ३८ ॥ नैवेद्येनमहाभोगोलक्ष्मीस्तांबूलदानतः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाश्चनमस्कारप्रभावतः ॥ ३९ ॥ अष्टैश्वर्यादिसिद्धीनांजपएवाहिकार
णम् ॥ होमेनसर्वसौख्यानांसमृद्धिरुपजायते ॥ ४० ॥ सर्वेषामेवदेवानांतुष्टिःसंयमिभोजनात् ॥ इत्थमाराधयाशिवंसोमवारेशिवामपि ॥
॥ ४१ ॥ अत्यापदमपिप्राप्तांनिस्तीर्यसुभगाभव ॥ शिवपूजाप्रभावेणतरिष्यसिमहाभयात् ॥ ४२ ॥ इत्थंसीमंतिनींसम्यगनुशास्यमुनेः
सती ॥ ययौसापिवरारोहाराजपुत्रीतथाकरोत् ॥४३॥ दमयंत्यांनलस्यासीदिंद्रसेनाह्वयःसुतः॥तस्यचंद्रांगदोनामपुत्रोभूच्चंद्रसन्निभः ॥४४॥

चित्रवर्मानृपश्रेष्ठःसमाहूयनृपात्मजम् ॥ कन्यांसीमंतिनींतस्मैप्रायच्छद्गुर्वनुज्ञया ॥ ४५ ॥ अभून्महोत्सवस्तत्रतस्याह्युद्वाहक
र्मणि ॥ यत्रसर्वमहीशानांसमुदायोमहानभूत् ॥ ४६ ॥ तस्याःपाणिग्रहंकालेकृत्वाचंद्रांगदःकृती ॥ उवासकतिचिन्मासांस्तत्रैवश्व
शुरालये ॥ ४७ ॥ एकदायमुनांतर्तुंसराजतनयोययौ ॥ ममज्जसहकैवर्तैरावर्ताभिहतातरी ॥ ४८ ॥ हाहेतिशब्दःसुमहा
नासीत्तस्यास्तटद्वये ॥ पश्यतांसर्वसैन्यानांप्रलापोदिवमस्पृशत् ॥ ४९ ॥ तच्चसीमंतिनीश्रुत्वापपातभुविमूर्च्छिता ॥ इंद्रसेनोपि
राजेंद्रःपुत्रवार्तांसुदुःसहाम्[1] ॥ ५० ॥ आबालवृद्धवनिताशुक्रुशुःशोकविह्वलाः ॥ साचसीमंतिनीसाध्वीभर्तृलोकंयियासती ॥ ५१ ॥
पित्रानिषिद्धास्नेहेनवैधव्यंप्रत्यपद्यत ॥ मुनिपत्न्योपदिष्टंयत्सोमवारव्रतंशुभम् ॥ ५२ ॥ नतत्याजशुभाचारावैधव्यंप्राप्तवत्य
पि ॥ एवंचतुर्दशेवर्षेदुःखंप्राप्यसुदारुणम् ॥ ५३ ॥ ध्यायंत्याःशिवपादाब्जंवत्सरत्रयमत्यगात् ॥ चंद्रांगदोपितद्भर्तानिमग्नोयमुना
जले ॥ ५४ ॥ अधोधोमज्जमानोसौददर्शोरगकामिनीः ॥ जलक्रीडानुरक्तास्तादृष्ट्वाराजकुमारकम् ॥ ५५ ॥ विस्मितास्तमधोनिन्युः
पातालंपन्नगालयम् ॥ सनीयमानस्तरसापन्नगीभिर्नृपात्मजः ॥ ५६ ॥ तक्षकस्यपुरंरम्यंविवेशपरमाद्भुतम् ॥ सोपश्यद्राजतनयोमहेंद्र
भवनोपमम् ॥ ५७ ॥ नागकन्यासहस्रेणसमंतात्परिवारितम् ॥ दृष्ट्वाराजसुतोधीरःप्रणिपत्यसभास्थले ॥ ५८ ॥ उत्थितःप्रांजलिस्तस्थौ
तेजसाक्षिप्तलोचनः ॥ नागराजोपितंदृष्ट्वाराजपुत्रंमनोरमम् ॥ ५९ ॥ अथपृष्टोराजपुत्रस्तक्षकेनमहात्मना ॥ कस्यासीस्तनयःकस्त्वंको

---

[1] श्रुत्वामूर्च्छितः ।

देशः कथमागतः ॥ ६० ॥ राजपुत्रउवाच ॥ अस्तिभूमंडलेकश्चिद्देशोनिषधसंज्ञकः ॥ तस्याधिपोभवद्राजानलोनाममहायशाः ॥ ६१ ॥
सपुण्यकीर्तिःक्षितिपोदमयंत्याःपतिःप्रभुः ॥ तस्यासीदिंद्रसेनाख्यःपुत्रस्तस्यमहात्मनः ॥ ६२ ॥ चंद्रांगदोस्मिनाम्नाहंनवोढःश्वशुराल
ये ॥ विहरन्यमुनातोयेनिमग्नोदैवचोदितः ॥ ६३ ॥ एताभिःपन्नगस्त्रीभिरानीतोस्मितवांतिकम् ॥ दृष्ट्वाहंतवपादाब्जंपुण्यैर्जन्मांतरा
र्जितैः ॥ ६४ ॥ अद्यधन्योस्मिधन्योस्मिकृतार्थौपितरौमम ॥ तक्षकउवाच ॥ भोभोनरेंद्रदायादमाभैषीर्धीरतांव्रज ॥ ६५ ॥ सर्वदेवे
षुकोदेवोयुष्माभिःपूज्यतेसदा ॥ राजपुत्रउवाच ॥[१] योदेवःसर्वदेवेषुमहादेवइतिस्मृतः ॥ ६६ ॥ पूज्यतेसहिविश्वात्माशिवोस्माभिरुमा
पतिः ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यतक्षकःप्रीतमानसः ॥ ६७ ॥ जातभक्तिर्महादेवेराजपुत्रमभाषत ॥ तक्षकउवाच ॥ परितुष्टोस्मिभद्रंतेतवरा
जेंद्रनंदन ॥ ६८ ॥ इत्युक्त्वाबहुरत्नानिदिव्यान्याभरणानिच ॥ वाहनायददावश्वंराक्षसंपन्नगेश्वरः ॥ ६९ ॥ तत्सहायार्थमेकंचतथास्वी
यंकुमारकम् ॥ नियुज्यतक्षकःप्रीत्यागच्छेतिविससर्जतम् ॥ ७० ॥ ततश्चंद्रांगदःसर्वंसंगृह्यविविधंधनम् ॥ अश्वंकामगमारुह्यताभ्यांसह
विनिर्ययौ ॥ ७१ ॥ ततोमुहूर्तेनोन्मज्ज्यतस्मादेवनदीजलात् ॥ विजहारतटेरम्येदिव्यमारुह्यवाजिनम् ॥ ७२ ॥ अथास्मिन्समयेतन्वीसा
चसीमंतिनीसती ॥ स्नातुंसमाययौतत्रसखीभिःपरिवारिता ॥ ७३ ॥ साददर्शनदीतीरेविहरंतंनृपात्मजम् ॥ रक्षसानररूपेणनागपुत्रेणचा
न्वितम् ॥७४॥ दृष्ट्वावरुह्यतुरगादुपविष्टःसरित्तटे ॥ चंद्रांगदोवरारोहामुपवेश्येदमब्रवीत्॥७५॥ कात्वंकस्यकलत्रंवाकस्यासीस्तनयासति॥

---

[१] तामितिशेषः ।

किमीदृशंगताबाल्येदुःसहंशोकलक्षणम् ॥ ७६ ॥ इतिस्नेहेनसंपृष्टासावधूरश्रुलोचना ॥ लज्जितास्वयमाख्यातुंतत्सखीसर्वमब्रवीत्
॥ ७७ ॥ इयंसीमंतिनीनाम्नास्नुषानिषधभूपतेः ॥ चंद्रांगदस्यमहिषीतनयाचित्रवर्मणः ॥ ७८ ॥ अस्याःपतिर्दैवयोगान्निमग्नोस्मिन्महाज
ले ॥ तेनेयंप्राप्तवैधव्याबालादुःखेनपीडिता ॥ ७९ ॥ एवंवर्षत्रयंनीतंशोकेनापिबलीयसा ॥ अद्येंदुवासरेप्राप्तेस्नातुमत्रसमागता ॥ ८० ॥
श्रुत्वाचंद्रांगदःसर्वंप्रियायाःशोककारणम् ॥ अथाश्वास्यप्रियांतन्वींविविधैर्वचनैर्नृपः ॥ ८१ ॥ क्वापिलोकेमयादृष्टस्तवभर्तावरानने ॥
त्वंव्रताचरणाच्छ्रांतासद्यएवागमिष्यति ॥ ८२ ॥ नाशयिष्यतितेशोकंद्वित्रैरेवध्रुवंदिनैः ॥ एतच्छंसितुमायातस्तवभर्तुःसखास्म्यह
म् ॥ ८३ ॥ अत्रकार्योनसंदेहःशपामिशिवपादयोः ॥ तावत्त्वयाहृदिस्थाप्यंप्रकाश्यंनचकुत्रचित् ॥ ८४ ॥ लज्जानम्रमुखींकर्णेशशं
सान्यत्प्रयोजनम् ॥ इमंवृतांतमाख्याहित्वत्पित्रोःशोकतप्तयोः ८५ ॥ इत्युक्त्वाश्वंसमारुह्यजगामचतलंप्रति ॥ सापितद्वचनंश्रुत्वासु
धाधाराशताधिकम् ॥ ८६ ॥ एषएवपतिर्मेस्याद्ध्रुवंनान्योभविष्यति ॥ परलोकादिहायातःकथमेषस्वरूपधृक् ॥ ८७ ॥ मुनिप
त्न्यायदुक्तंमेपरमापद्गतापिच ॥ व्रतमेतत्कुरुष्वेतितस्यवाफलमद्यमे ॥ ८८ ॥ नूनंतस्यावचःसत्यंकोविद्यादीश्वरेहितम् ॥ निमित्ता
निचदृश्यंतेमंगलानिदिनेदिने ॥ ८९ ॥ प्रसन्नेपार्वतीनाथेकिमसाध्यंशरीरिणाम् ॥ इत्थंविमृश्यबहुधासापुनर्मुक्तसंशया ॥ ९० ॥
एवंचंद्रांगदःपत्नीमवापसमयेशुभे ॥ ययौस्वनगरींभूयःश्वशुरेणानुमोदितः ॥ ९१ ॥ इंद्रसेनोपिनृपतीराज्यस्थाप्येस्वमात्मजम् ॥ तप
साशिवमाराध्यलेभेसंयमिनांगतिम् ॥ ९२ ॥ दशवर्षसहस्राणिसीमंतिन्यास्वभार्यया ॥ सार्धंचंद्रांगदोराजाबुभुजेविषयान्बहून् ॥ ९३ ॥

प्रासूततनयानष्टौकन्यामेकांवराननाम् ॥ पतिंसीमंतिनीलेभेपूजयंतीमहेश्वरम् ॥ ९४ ॥ शिवलोकंततोगत्वाशिवेनसहमोदते ॥
विचित्रमिदमाख्यानमयासमनुवर्णितम् ॥ यःपठेच्छृणुयाद्भक्त्याप्राप्नोतिपरमांगतिम् ॥ ९५ ॥ इतिश्रीस्कं० सोमवारव्रतकथासमाप्ता ॥
अथोद्यापनम् ॥ स्कंदउवाच ॥ व्रतस्योद्यापनंकर्मकथंकार्यंचमानवैः ॥ कोविधिःकानिद्रव्याणिकथयस्वममप्रभो ॥ ईश्वरउवाच ॥
शृणुषण्मुखयत्नेनलोकानांहितकाम्यया ॥ उद्यापनविधिंचैवकथयामितवाग्रतः ॥ यदासंजायतेवित्तंभक्तिःश्रद्धासमन्विता ॥ सएवव्रत
कालश्चयतोऽनित्यंहिजीवितम् ॥ चतुर्दशाब्दंकर्तव्यंसोमवारव्रतंशुभम् ॥ श्रावणेकार्तिकेज्येष्ठेवैशाखेमार्गशीर्षके ॥ सुस्नातश्चशुचिर्भू
त्वाशुक्लांबरधरोनरः ॥ कामक्रोधाद्यहंकारद्वेषपैशुन्यवर्जितः ॥ संपाद्यसर्वसंभारान्मंडलंकारयेच्छुभम् ॥ वस्त्रैःपुष्पैःसमाच्छन्नंपट्टवस्त्रै
श्चशोभितम् ॥ शोभोपशोभासंयुक्तंदीपैःसर्वत्रसोज्ज्वलम् ॥ तन्मध्येलेखयेद्दिव्यंलिंगतोभद्रमडलम् ॥ अथवासर्वतोभद्रंमंडपांतःप्रकल्पयेत्
अव्रणंसजलंकुंभंतस्योपरितुविन्यसेत् ॥ सौवर्णंराजतंताम्रंमृन्मयंवापिकारयेत् ॥ आचार्यंवरयेत्तत्रऋत्विग्भिःसहितंशुचिः ॥
शिवरूपाश्चतेविप्राःपूज्याश्चंदनपुष्पकैः ॥ अनुज्ञातश्चतैर्विप्रैःशिवपूजांसमारभेत् ॥ रुद्रनाम्नानमोंतेनब्राह्मणानपिपूजयेत् ॥ कुंभोपरिन्य
सेद्देवमुमयासहितंशिवम् ॥ सौवर्णंप्यथवारौप्यवृषभेसंस्थितंशुभम् ॥ उमामहेश्वरींमूर्तिंपूजयेत्सुसमाहितः ॥ वस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्यबिल्वप
त्रैःप्रपूजयेत् ॥ स्वगृह्योक्तेनविधिनाकृत्वाग्निस्थापनंततः ॥ ततोहोमंचमंत्रेणत्र्यंबकेणचकारयेत् ॥ गौरीर्मिमायमंत्रेणअष्टोत्तरशतद्वयम् ॥
पलाशानांसमिद्भिःश्चयवव्रीहितिलाज्यकैः ॥ पूर्णाहुतिंततोदद्यात्कृत्वास्विष्टकृदादिकम् ॥ होमांतेचगुरुंपूज्यसपत्नीकंसमाहितः ॥ प्रतिमां

कुंभसहितामाचार्यायनिवेदयेत् ॥ शंभोप्रसीददेवेशसर्वलोकेश्वरप्रभो ॥ तवरूपप्रदानेनममसंतुमनोरथाः ॥ प्रतिमादानमंत्रः ॥ यद्भक्त्यादेवदेवेशमयाव्रतमिदंकृतम् ॥ न्यूनंवाथक्रियाहीनंपरिपूर्णंतदस्तुमे ॥ भुंजीतसहधर्मात्माशिष्टैरिष्टैःस्ववंधुभिः ॥ अनेनैवविधानेनयइदंव्रतमाचरेत् ॥ यंयंचिंतयतेकामंतंतंप्राप्नोतिमानवः ॥ इहलोकेसुखीभूयाद्भुंक्ताभोगान्यथेप्सितान् ॥ इतिसोमवारव्रतोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ अथप्रकारांतरेणसोमवारव्रतंलिख्यते ॥ गंधर्वउवाच ॥ कथंसोमव्रतंकार्यंविधानंतस्यकीदृशम् ॥ कस्मिन्कालेतुकर्तव्यंसर्वंविस्तरतोवद ॥ गोशृंगउवाच ॥ साधुसाधुमहाप्राज्ञसर्वभूतोपकारक ॥ यन्नकस्यचिदाख्यातंतदद्यकथयामिते ॥ सर्वरोगहरंदिव्यंसर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ सोमवारव्रतंनामसर्वभूतोपकारकम् ॥ सर्वसिद्धिकरंनृणांसर्वकामफलप्रदम् ॥ सर्वेषामेवविज्ञेयंवर्णानांशुभकारकम् ॥ नारीनरैःसदाकार्यंदृष्टादृष्टफलोदयम् ॥ ब्रह्मविष्ण्वादिभिर्देवैःकृतमेतन्महाव्रतम् ॥ कृतंचसोमराजेनदक्षशापहतेनच ॥ अभिमानयुतेनापिशंभुभक्तिपरेणतु॥ ततस्तुष्टोमहादेवःसोमराजस्यभक्तितः ॥ तेनोक्तंयदितुष्टोसितिष्ठात्रस्थोनिरंतरम् ॥ यावच्चंद्रश्चसूर्यश्चयावत्तिष्ठंतिभूधराः ॥ तावन्मेस्थापितंलिंगमुमयासहतिष्ठतु ॥ रोहिण्याःपतिरेवंतुप्रार्थयित्वामहेश्वरम् ॥ तलःशुद्धशरीरोसौगननस्थोविराजते ॥ ततःप्रभृतियेकेचित्कुर्वंतिभुविमानवाः ॥ तेपितत्पदमायांतिविमलांगाश्चसोमवत् ॥ अत्रकिंबहुनोक्तेनविधानंतस्यकीर्तये ॥ यस्मिन्कस्मिश्चिन्मासेचशुक्लेसोमोभवेद्यदा॥ दंतशुद्धिंवीजपूरैःकृत्वास्नानंसमाचरेत् ॥ स्वधर्मविहितंकर्मकृत्वास्थानेमनोरमे ॥ अव्रणाभिनवंशुद्धंन्यसेत्कुंभंसुशोभनम् ॥ चूतपल्लवविन्यासेचंदनेनविचर्चिते ॥ श्वेतवस्त्रपरीधानेसर्वाभरणभूषिते ॥ कुंभेपात्रंचविन्यस्यह्याधारशक्तिसंयुतम् ॥ पंचाक्षरेणमंत्रेणानंतंसंस्थापये

च्छिवम् ॥ ततोदेवंश्वेतवस्त्रैःश्वेतपुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ विविधंभक्ष्यभोज्यंचफलंवैवीजपूरकम् ॥ दत्वातुचंदनंरात्रौस्वयंप्राश्यस्वपन्नरः ॥ दर्भशय्यांसमारूढोध्यायेत्सोमेश्वरंहरम् ॥ एवंकृतेतुप्रथमेकुष्ठानांनाशनंभवेत् ॥ द्वितीयेसोमवारेतुकरंजंदंतधावनम् ॥ देवंसंपूजयेत्सूक्ष्मंज्येष्ठाशक्तिसमन्वितम् ॥ शतपत्रैःपूजयित्वामधुप्राश्यंयथाविधि ॥ नारिंगंतुफलंदद्यान्नैवेद्येशुक्लपूरिकाः ॥ एवंकृतेद्वितीयेथगोलक्षफलमाप्नुयात् ॥ सोमवारेतृतीयेथवटजंदंतधावनम् ॥ शिवंचात्रयजेद्देवंरौद्रीशक्तिसमन्वितम् ॥ पूजयेज्जातिपुष्पैश्चगोमूत्रंप्राशयेन्निशि ॥ नैवेद्यंशुभ्रभक्ष्यंचफलंदाडिममेवच ॥ एवंकृतेतृतीयेतुकोटिकन्याप्रदोभवेत् ॥ चतुर्थेसोमवारेतुअपामार्गसमुद्भवम् ॥ दंतकाष्ठंसै[1]कशक्तिमुत्तमंचंपकैर्यजेत् ॥ कदलीफलसंयुक्तानैवेद्येक्षीरशर्करा ॥ दध्नस्तुप्राशनंकृत्वादर्भस्थोजागृयान्निशि ॥ एवंकृतेचतुर्थेतुयज्ञायुतफलंलभेत् ॥ पंचमेसोमवारेतुवृक्षाश्वत्थसमुद्भवम् ॥ दंतकाष्ठंत्रिमूर्तिंचसो[2]मंपद्मैःप्रपूजयेत् ॥ नैवेद्येदाधिभक्तंस्यात्कूष्मांडीफलसंयुतम् ॥ घृतंप्राश्यशिवंध्यायंस्तांनिशामतिवाहयेत् ॥ एवंकृतेपंचमेतुसप्तजन्मसमुद्भवैः ॥ ब्रह्महत्यादिभिःसर्वैर्मुच्यतेपापराशिभिः ॥ सोमवारेपुनःषष्ठेजंबूजंदंतधावनम् ॥ त्रि[3]मूर्तिसहितंरुद्रमर्चयेत्करवीरकैः ॥ नैवेद्यंचसखर्जूरीफलपायसमंडकैः ॥ कुशोदकंतुसंप्राश्यगीतैर्नृत्यैस्तुजागृयात् ॥ एवंकृतेततःषष्ठेषडब्दस्यफलंलभेत् ॥ सप्तमेसोमवारेचप्लक्षजंदंतधावनम् ॥ श्रीकंठंपूजयेद्देवंपुष्पैर्वकुलसंभवैः ॥ बलप्रमथिनीयुक्तंनैवेद्यंपायसात्मकम् ॥ अर्पयेत्परयाभक्त्यानारिकेरसमन्वितम् ॥ दुग्धंवैप्राशयेद्रात्रौशेषंपूर्ववदा

---

[1] एकशक्तिसहितम् । [2] उमाशक्तिसहितम् । [3] त्रिमूर्तिशक्तियुक्तम् ।

चरेत् ॥ सप्तसागरसंयुक्तभूदानस्यचयत्फलम् ॥ सोमवारेसप्तमेतुकृतेतत्फलमाप्नुयात् ॥ अष्टमेसोमवारेथखादिरंदंतधावनम् ॥ सर्वभूतदमंनाथंपूजयेद्वैशिखंडिनम् ॥ सुगंधकुसुमैश्चैवफलैर्नानाविधैरपि ॥ नानाप्रकारंनैवेद्यंभक्ष्यंभोज्यंप्रदापयेत् ॥ गोमयंप्राशयेद्रात्रौजागरंतत्रकारयेत् ॥ एवंकृतेष्टमेसोमेसर्वदानफलंलभेम् ॥ दशभारसहस्राणिकुरुक्षेत्रेरविग्रहे ॥ विप्रायवेदविदुषेयद्दत्वाफलमाप्नुयात् ॥ तत्पुण्यंकोटिगुणितंसोमवारव्रतेकृते ॥ गुग्गुलैर्धूपितं[1]कृत्वाकोटिशोयत्फलंभवेत् ॥ तत्फलंतुभवेत्सम्यक्सोमवारव्रतेकृते ॥ सर्वैश्वर्यसमायुक्तःशिवतुल्यपराक्रमः ॥ रुद्रलोकेवसेद्दीर्घंब्रह्मणासहमोदते ॥ संप्राप्तेनवमेवारेकुर्यादुद्यापनंशुभम् ॥ यथाविधेयंगंधर्वतथावक्ष्यामितेधुना ॥ मंडपंकारयेद्दिव्यंचतुर्द्वारोपशोभितम् ॥ तन्मध्येवेदिकामष्टादशांगुलप्रमाणिकाम् ॥ अष्टांगुलोच्छ्रितांकृत्वाचतुरस्रांतदंतरे ॥ विरच्यलिंगतोभद्रंततोवेद्याःसमंततः ॥ पंचवर्णैरष्टदिक्षुपद्मानिरचयेद्बुधः ॥ ब्रह्मादिदेवतावेद्यामावाह्यकलशंन्यसेत् ॥ सपात्रंसजलंतस्मिन्रुक्मशय्यांप्रकल्पयेत् ॥ पंचाक्षरेणमंत्रेणसोमेशंतत्रविन्यसेत् ॥ सर्वशक्तियुतंहैमंततोवेद्याःसमंततः ॥ स्थापितेष्वष्टकुंभेषुपूर्वादिदिगनुक्रमात् ॥ आवाहयेदनंतंचसूक्ष्मंचापिशिवोत्तमौ ॥ त्रिमूर्तिंरुद्रश्रीकंठान्पूजयेच्चशिखंडिनम् ॥ गंधपुष्पधूपदीपनैवेद्यफलदक्षिणाः ॥ तांबूलादर्शछत्रादीन्देवतायैसमर्पयेत् ॥ पंचगव्यंस्वयंप्राश्यपुराणपठनादिना ॥ रात्रिंनिनीयदेवेशंप्रातःसंपूजयेत्पुनः ॥ स्थंडिलेऽग्निंप्रतिष्ठाप्यहोमंकुर्याद्यथाविधि ॥ पालाशीभिःसमिद्भिश्चसर्पिषापायसेनच ॥ तिलव्रीहियवैश्चैवमधुदूर्वाभिरेवच ॥ प्रतिद्रव्यं

---

[1] देवमितिशेषः ।

चसोमेशंशतेनाष्टाधिकेनच ॥ यजेत्त्र्यंबकमंत्रेणचाप्यायस्वेतिमंत्रतः ॥ नमःशिवायेतितथातमीशानंतथैवच ॥ अभित्वादेवइतिचक
द्रुद्राययेतिमंत्रतः ॥ तत्पुरुषेतिमंत्रेणऋतंसत्यामितिक्रमात् ॥ एवंयजेन्नाममंत्रैरष्टौदेवाननुक्रमात् ॥ प्रतिद्रव्यमनंतादींस्तैरेवाष्टाष्टसंख्य
या ॥ निवर्तितेहोमतंत्रेह्याचार्यंभूषणादिभिः ॥ संपूज्यदत्वागांपीठंव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ तथाष्टौब्राह्मणानन्यान्वस्त्रालंकारचंदनैः ॥ संपूज्य
कलशानष्टौपक्वान्नपरिपूरितान् ॥ दक्षिणासहितान्दद्यान्मंत्रेणतुपृथक्पृथक् ॥ पक्वान्नपूरितंकुंभंदक्षिणादिसमन्वितम् ॥ गृहाणत्वंद्विजश्रे
ष्ठव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्स्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ एवंकृतेव्रतेसम्यग्लभतेपुण्यमक्षयम् ॥ धनधान्यसमायुक्तःपुत्रदारैः
समन्वितः ॥ नकुलेजायतेतस्यदरिद्रोदुःखितोपिवा ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंवंध्यापुत्रवतीभवेत् ॥ काकवंध्याचयानारीमृतपुत्राचदुर्भगा ॥
कन्याप्रसूस्तयाकार्यंरोगिभिश्चविशेषतः ॥ एवंकृतेविधानेतुदेहपातेशिवंव्रजेत् ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ भुंक्ते
सौविपुलान्भोगान्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ इत्येतत्कथितंसर्वंसोमवारव्रतंक्रमात् ॥ इतिश्रीस्कंदपु० अष्टसोमवारव्र० सं० ॥ अथएकभुक्त
सोमवारव्रतंलिख्यते ॥ नारदउवाच ॥ अथान्यदपिमेब्रूहियेनाहंप्राप्नुयांपदम् ॥ अव्यक्तंचशिवेभक्तिंपुत्रसौभाग्यसंपदः ॥ नंदिकेश्वर
उवाच ॥ सोमवारव्रतंपुण्यंकथ्यमानंनिबोधमे ॥ श्रावणेचैत्रवैशाखेज्येष्ठेवामार्गशीर्षके ॥ प्रथमेसोमवारेचगृह्णीयाद्व्रतमुत्तमम् ॥ यदाश्र
द्धाभवेत्कर्तुंःसोमवारव्रतंप्रति ॥ तदाचार्यंपुरस्कृत्यश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ सुस्नातश्चशुचिर्भूत्वाशुक्लांबरधरोनरः ॥ कामक्रोधाद्यहं
कारद्वेषपैशुन्यवर्जितः ॥ आहरेच्छ्वेतपुष्पाणिमालतीकुसुमानिच ॥ श्वेतपद्मानिदिव्यानिचंपकानिचतैस्तथा ॥ कुंदमंदारजैःपुष्पैः

पुन्नागशतपत्रकैः ॥ अर्चयेदुमयासार्धंशंकरंलोकशंकरम् ॥ मलयाद्रिजधूपेनधूपयेत्पार्वतीपतिम् ॥ कामिकेनापिमंत्रेणाव्यापकेनमहेश्वरम् ॥ पूजयेन्मूलमंत्रेणत्र्यंबकेणाथवापुनः ॥ भवायभवनाशायमहादेवायधीमते ॥ उग्रायचोग्रनाशायशर्वायशशिमौलिने ॥ रुद्रायनीलकंठायशिवायभवहारिणे ॥ इशानायनमस्तुभ्यंसर्वकामप्रदायच ॥ नमोदेवाधिदेवायपादयोःपूजयेद्विभुम् ॥ शंकरायनमोजंघेशिवायेतिचजानुनी ॥ शूलपाणयेनमोगुल्फंकट्यांशंभूंप्रपूजयेत् ॥ गुह्येस्वयंभूनामानंपूजयेत्पार्वतीपतिम् ॥ महादेवायइतिचपूजयेन्नाभिमंडले ॥ उदरेविश्वकर्तारंपार्श्वयोःसर्वतोमुखम् ॥ स्थाणुंस्तनेचसंपूज्यनीलकंठंतुकंठके ॥ मुखंसंपूजयेन्नित्यंशिवनाम्नेमहात्मने ॥ त्रिनेत्रायनमोनेत्रेमुकुटेशशिभूषणम् ॥ नमोदेवाधिदेवायसर्वांगेपूजयेद्विभुम् ॥ एवंयःपूजयेद्देवमुपहारैर्मनोरमैः ॥ यथावित्तानुसारेणतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ सोमवारेयजंतेयेपार्वत्यासहशंकरम् ॥ तेलभंतेक्षयाँल्लोकान्पुनरावृत्तिदुर्लभान् ॥ एकभक्तस्ययत्पुण्यंकथयामिसमासतः ॥ सप्तजन्मार्जितंपापमभेद्यंदेवदानवैः ॥ विनस्यत्येकभक्तेननात्रकार्याविचारणा ॥ एवंसंवत्सरंयावद्भक्त्याव्रतमिदंचरेत् ॥ यस्मिन्मासेप्रारभतेतस्मिन्मासिसमापयेत् ॥ उपवासेनचैवेदंसमाचरतिमानवः ॥ अखंडंतत्प्रकुर्वीतकृतंसंपूर्णतांनयेत् ॥ खंडव्रतप्रभावेणतत्सर्वंनिष्फलंभवेत् ॥ यदाचित्तंचवित्तंचजायतेपुरुषस्यवै ॥ तदैवोद्यापनंकुर्याद्व्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ चलंवित्तंचलंचित्तंचलंजीवितमेवच ॥ एवंज्ञात्वाप्रयत्नेनव्रतस्योद्यापनंचरेत् ॥ उमामहेश्वरौहैमौवृषभेणसमन्वितौ ॥ यथाशक्त्याप्रकर्तव्यौवित्तशाठ्यंनकारयेत् ॥ मंडलंकारयेद्दिव्यंयत्तुलिंगोद्भवंशुभम् ॥ कलशंपयसापूर्णंश्वेतवस्त्रसमन्वितम् ॥ ताम्रपात्रं

वेणुमयंकुंभस्योपरिविन्यसेत् ॥ स्थापयेन्मंडलेदिव्येपंचपल्लवशोभितम् ॥ तस्योपरिन्यसेदेवंपूर्वमंत्रैर्विधानतः ॥ नानापुष्पैःफलैर्दिव्यैर्नानारत्नैःसुशोभनैः ॥ श्वेतवस्त्रयुगेनैवपूजयेत्परमेश्वरम् ॥ उपवीतंसोत्तरीयंभक्ष्याणिविविधानिच ॥ धान्यानियान्यभीष्टानितानितानिप्रकल्पयेत् ॥ शय्यांसतूलामादर्शंदेवस्याग्रेप्रकल्पयेत् ॥ अथश्वेतानिपुष्पाणिदेवस्योपरिविन्यसेत् ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्गीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ स्वगृह्योक्तविधानेनकृत्वाग्निस्थापनंव्रती ॥ ततोहोमंप्रकुर्वीतशिवमंत्रेणवैव्रती ॥ पालाशीभिःसमिद्भिश्चजुहुयाच्छतमष्टकम् ॥ आप्यायस्वेतिमंत्रेणपृषदाज्याहुतीःशुभाः ॥ यवव्रीहितिलाज्येनहुत्वापूर्णाहुतिंचरेत् ॥ होमांतेचगुरुंपूज्यसपत्नीकंसमाहितः ॥ वस्त्रैराभरणैश्चापिगृहोपकरणादिभिः ॥ श्वेतागौःकपिलावापिसुशीलाचपयस्विनी ॥ सवस्त्रारत्नपुच्छाचघंटाभरणभूषिता ॥ दक्षिणासहितादेयाशिवोमेप्रीयतामिति ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्रयोदशसुशोभनान् ॥ त्रयोदशघटादेयावंशपात्रसमन्विताः ॥ पक्वान्नफलसंयुक्तानानाभक्ष्यसमन्विताः ॥ पूजितंतुततोदेवंदेवोपकरणानिच ॥ आचार्यायव्रतीदद्यात्प्रणिपत्यपुनःपुनः ॥ इदंपीठंगृहाणत्वंसर्वोपस्करसंयुतम् ॥ व्रतंमेपरिपूर्णंस्याच्छिवोमेप्रीयतामिति ॥ गृह्णामिदेवदेवेशंत्रयाणांजगतांगुरुम् ॥ शांतिरस्तुशिवंचास्तुव्रतस्याविकलंफलम् ॥ प्रतिग्रहमंत्रः ॥ यद्भक्त्यादेवदेवेशमयाव्रतमिदंकृतम् ॥ न्यूनंवाथक्रियाहीनंपरिपूर्णंतदस्तुमे ॥ इतिसंप्रार्थयेद्देवंद्विजंचैवपुनःपुनः ॥ भुंजीयात्सहधर्मात्माशिष्टैरिष्टैश्चबंधुभिः ॥ अनेनैवविधानेनयइदंव्रतमाचरेत् ॥ यंयंचिंतयतेकामंतंतंप्राप्नोतिमानवः ॥ दातासुखीचतेजस्वीत्रिषुलोकेषुविश्रुतः ॥ विमानवरमारुह्यसोमलोकेमहीयते ॥ मनूनांचशतंयावत्तावत्तत्रैवमोदते ॥ कृष्णेनाचरितंपूर्वंसोमवारव्रतंशुभम् ॥

नृपैःश्रेष्ठैःपुराचीर्णमास्तिकैर्धर्मतत्परैः॥इतिपठतिरहस्यंयःशृणोतीहनित्यंत्वनुवदतिहिमर्त्यःश्रद्धयान्यस्ययोवै॥ सकलकलुषहीनोवंद्यमानो गणाद्यैःशिवविमलविमानैर्यातिशैवंपुरंसः ॥ इतिश्रीस्कंदपु०एकभुक्तसोमवारव्रतंसंपू०अथतदेवप्रकारांतरेणोक्तंभविष्ये ॥ कैलासस्थंमहादेवमपर्णासहितंशिवम् ॥ पप्रच्छप्रणतोभूत्वाकिंचिद्गुह्यतमंगुहः ॥ महेशाखिलदेवेशसर्वभूतात्मकप्रभो ॥ त्वत्प्रसादान्मयापूर्वंविज्ञातंधर्मसाधनम् ॥ किंचिज्ज्ञातव्यमस्त्यन्यत्त्वत्तएवमयाप्रभो ॥ यन्नदृष्टंश्रुतंवापितन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ किंदानंकिंतपस्तीर्थंकिंव्रतंवामहाफलम् ॥ यस्मिन्कृतेमहाप्रीतिर्युवयोःस्यादुमेशयोः॥तन्मेत्वंपुत्रवात्सल्यात्सर्वलोकहितायच॥विशेषंब्रूहिदेवेशयज्ज्ञात्वास्यान्महत्सुखम् ॥इत्याकर्ण्य वचस्तस्यप्रसन्नवदनोहरः ॥ परिष्वज्यसुतंप्रीत्याप्रोवाचेदंवचस्तदा ॥ शंकरउवाच ॥ सम्यक्पृष्टंत्वयावत्सप्रीतोस्मिवचसातव ॥ अस्ति किचिद्व्रतंपुण्यंतन्मेकथयतःशृणु ॥ वदशास्त्रपुराणानांयद्रहस्यंव्रतंमहत् ॥ यदद्यकथनीयंतेत्वत्तःकोममसवैप्रियः ॥ सोमवारव्रतंनामसर्वव्रतफलाधिकम् ॥ यस्मिन्कृतेपराप्रीतिरावयोःस्यादुमेशयोः ॥ निशम्यैतद्व्रतंस्कंदःप्रोवाचवदतांवरः॥ कीदृशंतद्व्रतंदेवविधानंतस्यकीदृशम्॥ कदाग्राह्यंकथंकार्यंकिंदानंकस्यपूजनम् ॥ उद्यापनविधानंचविस्तरेणवदस्वमे ॥ शिवउवाच ॥ मधौमास्यष्टमीशुद्धाशिवे[1]ंदुदिनसंयुता ॥ तदाग्राह्यंव्रतंचैतदनेनविधिनाशुभम् ॥ प्रातःकृष्णतिलैःस्नात्वाआचार्यसहितोव्रती ॥ विधिनानेनगृह्णीयाद्व्रतंसंकल्पपूर्वकम् ॥ गृह्णामिभवरोगार्तःसोमवारव्रतौषधम् ॥ व्रतेनानेनमेप्रीतौभवेतांपार्वतीश्वरौ ॥ पूर्वाह्णेविधिवत्कार्यमुमाशंकरपूजनम् ॥ ततःपुष्पांजलिंद

---

[1] शिवमार्द्रानक्षत्रम् ।

त्वाप्रणम्यदंडवद्भुवि ॥ विसर्जनंततःकुर्यादाचार्यंपूजयेत्ततः ॥ शिष्टैरिष्टैःपरिवृतोभोजनंकारयेत्ततः ॥ अहःशेषंततोनीत्वासत्कथाश्रवणादिभिः ॥ शयीताधस्ततोरात्रावभुक्तोब्रह्मचर्यवान् ॥ अनेनविधिनावत्समदीयेवासरेतुयः ॥ कुर्याद्व्रतमवाप्नोतिमद्भावंनात्रसंशयः ॥ अस्मिन्दिनेकृतंकिंचिद्दानंहोमोजपस्तथा ॥ व्रतंवाप्रीतिदंस्कंदह्युमयासहितस्यमे ॥ अतःसोमाह्वयोवारःप्रशस्तोयंममाप्रियः ॥ एवंसोमाष्टकंकृत्वाव्रतस्योद्यापनंशुभम् ॥ माघाद्येपंचकेकार्यंशुक्लपक्षेविशेषतः ॥ शिवर्क्षतिथियोगानामेकैकेनापिसंयुते ॥ सोमवारेविधातव्यंतथाचंद्रबलान्विते ॥ विधायरदनोल्लेखंप्रातःस्नात्वाविधानतः ॥ आचार्यंवरयेदेकंविधिज्ञंश्रुतिपारगम् ॥ पुराणस्मृतिधर्मज्ञंनिगमागमवेदिनम् ॥ उपोष्यसोमवारंचसायंसंध्यामुपास्यच ॥ शिवालयेहरेर्वापिशुचौदेशेथवागृहे ॥ अष्टांगुलोच्छ्रितांवेदिंवितस्तिद्वयसंमिताम्॥ विचित्ररचनोपेतांपताकाद्युपशोभिताम् ॥ विचित्रांविविधैर्वर्णैःफलराजिविराजिताम् ॥ एवंप्रकल्पयेद्विद्वांश्चतुरस्रांसमंततः ॥ तस्यामष्टदलंपद्मंतंडुलैःपरिकल्पयेत् ॥ पद्ममध्येनवीनंचधवलंस्थापयेद्घटम्॥वाससावेष्टितंपूर्णमक्षतैःपरिपूरितम् ॥ ततःकनकसंभूतंमद्रूपमुमयान्वितम्॥पंचामृतोदकैःस्नाप्यगंधपुष्पाक्षतैर्जलैः ॥ गृहीत्वास्थापयेत्कुंभेध्यायेन्मद्रूपमीदृशम्॥गणेशंमातृकाश्चापिदुर्गांक्षेत्राधिपंतथा॥समाहितमनाःकोणेष्वाग्नेयादिषुविन्यसेत् ॥ आचार्येणसमंकुर्यान्मदाराधनमादरात् ॥ सोमेश्वरप्रभृतिभिर्नामभिश्चव्रतीक्रमात् ॥ त्र्यंबकंचतथागौरीर्मिमायेतिजपेत्सुधीः ॥ पंचाक्षरंतथामंत्रंपूर्वादिषुदलेष्वपि ॥ मूर्तयोष्टौमदीयाश्चपूजनीयाःप्रयत्नतः ॥ अनंतसूक्ष्मौचशिवोत्तमौचत्रिमूर्तिरुद्रौचतथैवपूज्यौ ॥ क्रमेणश्रीकंठशिखंडिनौचभक्त्याशिवाराधनतत्परेण ॥ तद्बहिर्लोकपालाश्चपूजनीयाःप्रयत्नतः ॥ विष्टराद्युपचाराश्चदातव्यानाममंत्रतः ॥

बिल्वपत्राक्षतैःपुष्पैर्धूपदीपैःसमर्चयेत् ॥ मनोरमाविधातव्यापूजावित्तानुसारतः ॥ ततोवेदैरधोभूमौसर्वतोभद्रमंडले ॥ ब्रह्माद्यादेवताःसर्वाःपूजनीयाःप्रयत्नतः ॥ ततोजागरणंकुर्याद्गीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ पुराणैरितिहासैश्चरात्रिशेषंनयेद्व्रती ॥ अपरेद्युःकृतस्नानःप्रातःसंध्यामुपास्यच ॥ पुनर्यागगृहंगत्वाह्युपचारान्प्रकल्पयेत् ॥ हवनार्थंविधातव्यमुपलेपादिकंततः ॥ प्रतिष्ठाप्यानलंसर्वमन्वाधानादिपूर्ववत् ॥ स्वगृह्यविधिनाकार्यमाज्यभागांतमेवच ॥ अनादेशाहुतीर्हुत्वा[1]महाव्याहृतिसंज्ञकाः ॥ होतव्याःसर्पिषाचैवपायसंसघृतंसुधीः ॥ त्वंसोमासीतिमंत्रेणहुनेदष्टोत्तरंशतम् ॥ ततःस्विष्टकृतंहुत्वाहोमशेषंसमापयेत् ॥ ततोहोमावसानेचगामरोगांपयस्विनीम् ॥ सवत्सांधवलांसाध्वींसवस्त्रांकांस्यदोहनाम् ॥ दद्याद्व्रतसमृद्ध्यर्थमाचार्यायसदक्षिणाम् ॥ वस्त्रैराभरणैरन्यैराचार्यंपरितोषयेत् ॥ ततःषोडशसंख्याकान्भोज्यैर्नानाविधैस्तथा ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चादर्चयन्नामभिःक्रमात् ॥ सोमेश्वरस्तथेशानःशंकरोगिरिजाधवः ॥ महेशःसर्वभूतेशःस्मरारिस्त्रिपुरांतकः ॥ शिवःपशुपतिःशंभुस्त्र्यंबकःशशिशेखरः ॥ गंगाधरोमहादेवोवामदेवइतिक्रमात् ॥ वस्त्राणिकुंडलादीनिचंदनैरुपलेप्यच ॥ उपवीतानितेभ्योथदद्यात्कुंभान्फलान्वितान् ॥ शक्त्याचदक्षिणादेयादंपतीपूजयेत्ततः ॥ अन्यानपियथाशक्तिब्राह्मणान्परितोषयेत् ॥ व्रतंममास्तुसंपूर्णमित्युक्त्वातान्प्रपूजयेत् ॥ अस्तुसंपूर्णमित्युक्तेततोयागभवंव्रजेत् ॥ उपचारादिकंकृत्वास्तुत्वानत्वापुनःपुनः ॥ विसर्जनंविधायाथशिष्टैरिष्टैःसमन्वितः ॥ भुंजीयाद्यज्ञशेषंतद्वाग्यतोनियतःशुचिः ॥ एवंकृतेमहापुण्येव्रतस्योद्यापनेशुभे ॥

---

[1] भूरग्नयेचेत्याद्याः ।

नारीवापुरुषोवापिमहेशस्यपरं[१]पदम् ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रान्निर्धनोधनवान्भवेत् ॥ अविद्योलभतेविद्यामितिधर्मविदोविदुः ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिव्रतान्यन्यानियानितु ॥ सोमवारव्रतस्यास्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ इतिश्रीभ०पु० एकभुक्तसोमवारव्रतंसंपूर्णम् ॥ **अथमंगलवारव्रतम्** ॥ भौमवारेअरुणोदयवेलायामपामार्गेणदंतधावनंविधायतिलामलकचूर्णेननद्यादौगृहेवास्नात्वाधौतमारक्तवस्त्रंपरिधायरक्तोत्तरीयंचपरिदध्यात् ॥ ततस्ताम्रपात्रेरक्ताक्षतरक्तपुष्परक्तचंदनानिनिक्षिप्य अग्निर्मूर्धेतिमंत्रेणाष्टोत्तरशतार्घ्यान्दद्यात् ॥ ततोगृहमागत्यगोमयेनभूमिंविलिप्यशुद्धदेशेपुत्रार्थीधनार्थीचपत्न्यासहमंगलपूजामारभेत् ॥ तत्रविधिः ॥ मासपक्षाद्युलिख्यऋणव्याधिनाशार्थंपुत्रधनप्राप्तयेचभौमव्रतंकरिष्ये ॥ तदंगत्वेनभौमपूजनमहंकरिष्येइतिसंकल्प्यप्रार्थयेत् ॥ अद्यदेवेशतेभक्त्याकरिष्येव्रतमुत्तमम् ॥ ऋणव्याधिविनाशायधनसंतानहेतवे ॥ यंत्रोपरिस्थंभौमंपूजयेत् ॥ तत्रयंत्रप्रकारउक्तःसंग्रहे ॥ त्रिकोणंपूर्वमुद्धृत्यपंचधाविभजेत्ततः ॥ तृतीयरेखांचिह्नाभ्यांलांछयेत्समभागतः ॥ आद्यरेखाग्रयुगलंतृतीयाचिह्नयोर्न्यसेत् ॥ द्वितीयाग्रेसमाकृष्यतृतियाचिह्नयोर्न्यसेत् ॥ तृतीयरेखामध्येतुचिह्नयेत्समभागतः ॥ तुर्यांचिह्नद्वयेनाथत्रिभिश्चिह्नैस्तुपंचमीम् ॥ तृतीयाग्रेप्रकुर्वीतपंचम्यामध्यचिह्नगे ॥ तुर्याग्रेयोजयेत्सम्यक्पंचम्याश्चिह्नयोर्द्वयोः ॥ तृतीयरेखामध्यांकात्पंचम्याश्चिह्नयोर्द्वयोः ॥ एवमेकाधिकंसम्यक्कोणानांविंशतिर्भवेत् ॥ तृतीयातुर्ययोर्मध्यत्रिकोणेतुसमर्चयेत् ॥ देवंतदग्रतोमंत्रीत्रिकोणेदक्षिणक्रमात् ॥ मंगलाद्यांस्तारपूर्वान्नमोंतानेकविंशतिः ॥ एकविंशतिकोष्ठेषुनाममंत्रान्समा

---

[१] प्राप्नुयादितिशेषः ।

लिखेत् ॥ ततःपूजाप्रकर्तव्यापुत्रसंपत्तिहेतवे ॥ पूजाप्रकारः ॥ तत्रादौन्यासाः ॐह्रांअंगुष्ठाभ्यांनमः ॐह्रींतर्जनीभ्यां० ॐह्रूंमध्यमाभ्यां० ॐह्रैंअनामिकाभ्यां० ॐह्रौंकनिष्ठिकाभ्यां० ॐह्रःकरतलकरपृष्ठाभ्यां० ॐह्रांहृदयाय० ॐह्रींशिरसे० ॐह्रूंशिखायै० ॐह्रैंकवचायहुं ॥ ॐह्रौंनेत्रत्रयायवौषट् ॥ ॐह्रःअस्त्रायफट् ॥ ॐखंखःइतिदिग्बंधः ॥ रक्तमाल्यांबरधरःशक्तिशूलगदाधरः ॥ चतुर्भुजोमेषगमोवरदःस्याद्धरासुतः ॥ ध्यानम् ॥ एह्येहिभगवन्भौमअंगारकमहाप्रभो ॥ त्वयिसर्वंसमायातंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ भौममावाहयिष्यामितेजोमूर्तिंदुरासदम् ॥ रुद्ररूपमनिर्देश्यवक्रंचरुधिरप्रभम् ॥ अग्निर्मूर्धांगिरसोविरूपोंगारकोगायत्री॥मंगलावाहनेविनियोगः ॥ ॐअग्निर्मूर्धा० ॥ ॐनभोभगवतेधनसमृद्धिदायमंगलायनमः ॥ मंमलमावावाहयामिइत्यावाह्यअग्निर्मूर्धेतिमंत्रेणमंगलगायत्र्यावाआसनादिपुष्पांतंपूजयित्वायंत्रस्यैकविंशतिकोष्ठेष्वंगान्येकविंशतिनामभिःपूजयेत् ॥ तद्यथा मंगलायनमः पादौपूजयामि ॥ भूमिपुत्रा० गुल्फौ० ऋणहर्त्रे० जंघे० धनप्रदाय० जानुनी० स्थिरासनाय० ऊरू० महाकायाय० कटी० सर्वकर्मावरोधकाय० नाभिं० लोहिताय० उदरम्० लोहिताक्षाय० हृदयं० सामगानांकृपाकराय० करौ० धरात्मजाय० बाहू० कुजाय० स्कंधौ० भौमाय० कंठं० भूतिदाय० हनुं० भूमिनंदनाय० मुखं० अंगारकाय० नासिके० यमाय० कर्णौ० सर्वरोगापहारकाय० चक्षुषी० वृष्टिकर्त्रे० ललाटं० वृष्टिहर्त्रे० मूर्धानं० सर्वकामफलप्रदाय० शिखां० ततोधूपादिपुष्पांजल्यंतंकृत्वाएतैरेवनामभिरेकविंशत्यर्घ्यान्दद्यात् ॥ ततोवक्ष्यमाणंकवचं पठेत् ॥ शिखायांमंगलःपातुभूमिपुत्रश्चमूर्धनि ॥ ललाटेऋणहर्ताचचक्षुषोश्चधनप्रदः ॥ स्थिरासनः श्रोत्रयोश्चमहाकायश्चनाशीके ॥

आस्यदंतोष्ठजिह्वासुसर्वकर्मावरोधकः ॥ हनौमेलोहितःपातुलोहिताक्षश्चकंठके ॥ स्कंधयोरुभयोरक्षेत्सामगानांकृपाकरः ॥ धरात्मजोभुजौपातुकुजोरक्षेत्करद्वयम् ॥ भौमोमेहृदयंपातुभूतिदस्तुतथोदरे ॥ भूमिनंदनोनाभौतुगुह्येत्वंगारकोऽवतु ॥ ऊरूममयमोरक्षेज्जान्वोरोगापहारकः ॥ जंघयोर्वृष्टिकर्ताचअपहर्ताचगुल्फयोः ॥ पादांगुष्ठौचगुल्फौचसर्वकामफलप्रदः ॥ शक्तिर्मेपूर्वतोरक्षेच्छूलंरक्षेच्चदक्षिणे ॥ पश्चिमेचधनुःपातुउत्तरेचशरस्तथा ॥ ऊर्ध्वंपिंडाननःपातुअधस्तात्पृथिवीमम ॥ एवंन्यस्तशरीरोसौचिंतयेद्भूमिनंदनम् ॥ इतिकवचंजपित्वाजपंकुर्यात्तदंगतया ॥ असृजमरुणवर्णरक्तमाल्यांगरागंकनककमलमालामालिनांविश्ववंद्यम् ॥ अतिललितकराभ्यांबिभ्रतंशक्तिशूलेभजतधरणिसूनुंमंगलंमंगलानाम् ॥ इतिध्यात्वा ॥ अग्निर्मूर्धाइतिमंत्रमष्टोत्तरशतंजपेत् ॥ अंगारकायविद्महेशक्तिहस्तायधीमहि ॥ तन्नोभौमःप्रचोदयादितिगायत्रींपठित्वाततःस्तोत्रंपठेत् ॥ मंगलोभूमिपुत्रश्चऋणहर्ताधनप्रदः ॥ स्थिरासनोमहाकायःसर्वकर्मावरोधकः ॥ लोहितोलोहिताक्षश्चसामगानांकृपाकरः ॥ धरात्मजःकुजोभौमोभूतिदोभूमिनंदनः ॥ अंगारकोयमश्चैवसर्वरोगापहारकः ॥ वृष्टिकर्ताऽपहर्ताचसर्वकामफलप्रदः ॥ एतानिकुजनामानिनित्यंयःप्रयतःपठेत् ॥ ऋणंनजायतेतस्यसंतानंवर्धतेसदा ॥ एकविंशतिनामानिपठित्वातुदिनांतके ॥ रूपवान्धनवांश्चैवजायतेनात्रसंशयः ॥ एककालंद्विकालंवायःपठेत्सुसमाहितः ॥ एवंकृतेनसंदेहोऋणंहित्वासुखीभवेत् ॥ इतिस्तोत्रंपठेत् ॥ धरणीगर्भसंभूतंविद्युत्कांतिसमप्रभम् ॥ कुमारंशक्तिहस्तंचमंगलंप्रणमाम्यहमितिनमस्कारः ॥ खादिरांगारेणरेखात्रयंकृत्वा ॥ अंगारकमहीपुत्रभगवन्भक्तवत्सल ॥ त्वांनमस्यामिमेशेषंऋणमाशुविनाशय ॥ ऋ

णरोगादिदारिद्र्यपापक्षुद्रापमृत्यवः ॥ भवक्लेशमनस्तापानश्यंतुममसर्वदा ॥ ऋणदुःखविनाशायपुत्रसंतानहेतवे ॥ मार्जयाम्यसिता
रेखास्तिस्रोजन्मसमुद्भवाः ॥ दुःखदौर्भाग्यनाशायसुखसंतानहेतवे ॥ कृतंरेखात्रयंवामपादेनमार्जयाम्यहम् ॥ इतिमंत्रैस्तामार्जयेत् ॥
ततःप्रार्थना ॥ ऋणहर्त्रेनमस्तेस्तुदुःखदारिद्र्यनाशक ॥ सुखसौभाग्यधनदोभवमेधरणीसुत ॥ ग्रहराजनमस्तेस्तुसर्वकल्याणकारक ॥
प्रसादात्तवदेवेशसदाकल्याणभाजन ॥ देवदानवगंधर्वयक्षराक्षसपन्नगाः ॥ प्राप्नुवंतिशिवंसर्वेसदापूर्णमनोरथाः ॥ प्रसादंकुरुमेभौ
मसौभाग्यंमंगलप्रद ॥ वालःकुमारकोयस्तुसभौमःप्रार्थितोमया ॥ उज्जयिन्यांसमुत्पन्ननमोभौमचतुर्भुज ॥ भरद्वाजकुलेजातशूलशक्तिगदा
धर ॥ इतिप्रार्थ्यपुनःस्तोत्रंपठेत् ॥ ततोवायनदानम्॥ तिलगुडामिश्रितैनैकविंशतिलड्डुकान्गोधूमभवान्फलदक्षिणासहितान्वेदविदेदद्यात्॥
दानमंत्रः ॥ मंगलायनमस्तुभ्यंसर्वमंगलदायक ॥ वायनेनचसंतुष्टःकुरुमेत्वंमनोरथान् ॥ देवस्यत्वेतिमंत्रेणमंगलःप्रीयतामितिदद्यात्
आवाहनंनजानामि० इतिपूजनम् ॥ अथकथा ॥ सूतउवाच ॥ पूजितोदेवदैत्यैस्तुमंगलोमंगलप्रदः ॥ गौतमेनपुरापृष्टोलोहितांगोमहा
ग्रहः ॥ १ ॥ गौतमउवाच ॥ कथयस्वमहाभागगुह्यंपूजनमुत्तमम् ॥ मंत्रमाराधनंदानंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ २ ॥ रूपंसुवर्णसंकाशंवाहना
युधसंयुतम् ॥ येनपूजितमात्रेणजायतेसुखमुत्तमम् ॥ ३ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांकालेनैवफलप्रदम् ॥ सर्वपापप्रशमनंसर्वव्याधिविनाशनम्॥
॥ ४ ॥ सर्वसौभाग्यदंदेवंध्यातुःपातकनाशनम् ॥ सर्वयज्ञफलंयेनसर्वकामफलप्रदम् ॥ ५ ॥ तपसांजपदानानांफलंचैवतुलभ्यते ॥
तद्व्रतंब्रूहिमेदेवलोहितांगमहाग्रह ॥ ६ ॥ यस्मिन्नाराधितेमर्त्यःसर्वसौभाग्यवान्भवेत् ॥ मंगलउवाच ॥ शृणुविप्रमहाभागसर्वज्ञऋषिस

त्तम ॥ ७ ॥ व्रतंचपूजनंदानंप्रख्यातंभुवनत्रये ॥ आसीत्पूर्वंहिसर्वज्ञोनंदकोब्राह्मणोत्तमः ॥ ८ ॥ तस्यभार्यासुनंदाचनाम्नाख्यातासु
लोचना ॥ तस्यापत्यंचसंजातंवृद्धत्वान्नकदाचन ॥ ९ ॥ तेनान्यस्यसुतापुण्यागृहीत्वापोषिताध्रुवम् ॥ ब्राह्मणस्यकुलेजातासुरूपा
गुणसंयुता ॥ १० ॥ सर्वलक्षणसंपन्नाप्रयत्नेनैवगौतम ॥ पुराजनौतयाचाहमेकभावेनपूजितः ॥ ११ ॥ सापुत्रीस्वगृहेनीत्वाब्राह्मणेनै
वपालिता ॥ नित्यंहिस्रवतेतस्याअष्टांगंकनकंबहु ॥ १२ ॥ तत्सुवर्णेनविप्रोसौधनाढ्योमदगर्वितः ॥ कोटिकोटीश्वरोजातोराजतेभूमिमं
डले ॥ १३ ॥ दृष्टानंदकविप्रेणदशवर्षावरार्थिनी ॥ विवाहार्थंचविप्रायदत्तासोमेश्वरायच ॥ १४ ॥ वेदोक्तविधिनातस्याविवाहमकरो
त्तदा ॥ वर्षैःकतिपयैर्विप्रः[1]स्वांपत्नींप्रौढयौवनाम् ॥ १५ ॥ आदायश्वशुरगृहान्निर्गतःशुभवासरे ॥ स्वदेशमार्गेणततोव्रजन्प्राप्तस्त्वहर्नि
शम् ॥ १६ ॥ निशांतेदुर्गमेघोरेऽरण्येपर्वतमध्यगे ॥ नंदकोपिवनेतस्मिन्महालोभेनभावितः ॥ १७ ॥ प्रच्छन्नश्चोररूपेणघातितुंविट्
पतिंस्वकम् ॥ भ्रमञ्जघानविजनंदृष्ट्वानिष्करुणोभृशम् ॥ १८ ॥ तंपतिंमृतमालोक्यसानारीशोकपीडिता ॥ पतिनासहविप्रेंद्रमरणेकृ
तनिश्चया ॥ १९ ॥ स्वपतिंतन्मयंविश्वंचिंतयंतीपदेपदे ॥ पतिंप्रदक्षिणीकृत्यचितायाश्चसमीपतः ॥ २० ॥ प्राप्ययावत्प्रविशतिपति
लोकमभीप्सती ॥ तस्मिन्क्षणेचतुष्टोहंवरार्थंतामचोदयम् ॥ २१ ॥ वरंब्रूहिमहाभागेयत्तेमनसिवर्तते ॥ इतिश्रुत्वाततोवव्रेसानारीपति
मानसा ॥ २२ ॥ ब्राह्मण्युवाच ॥ यदितुष्टोसिमेदेवतर्हिजीवतुमेपतिः ॥ मंगलउवाच ॥ अजरोप्यमरःप्राज्ञस्तवभर्ताभविष्यति ॥ २३ ॥

---

[1] सोमेश्वरः ।

अन्यंयाचमहासाध्विवरंत्रिभुवनोत्तमम् ॥ ब्राह्मण्युवाच ॥ यदितुष्टोसिमेदेवग्रहाणामधिपेश्वर ॥ २४ ॥ येत्वांस्मरंतिदेवेशंरक्तचंदन
चर्चितम् ॥ रक्तपुष्पैश्चसंपूज्यप्रत्यूषेभौमवासरे ॥ २५ ॥ बंधनंव्याधिरोगश्चकदाचिन्नोपजायताम् ॥ नचसर्पाग्निशत्रुभ्यो
भयंचस्वजनैःसह ॥ २६ ॥ नवियोगोमहीपुत्रभक्तानांसौख्यदोभव ॥ मंगलउवच ॥ [१]एकविंशतिभौमांश्चयोमद्भक्तोजितें
द्रियः ॥ २७ ॥ एकाहारंसितान्नेनचतुर्दीपान्वितेगृहे ॥ अर्घ्यैश्चमंगलैर्मंत्रैर्वेदपौराणिकोद्भवैः ॥ २८ ॥ युवानंरक्तमनड्वाहंसर्वो
पस्करसंयुतम् ॥ स्वशक्त्याभोजयेद्विप्रान्दातव्यंचहिरण्यकम् ॥ २९ ॥ तस्यवैग्रहपीडाचनभवेत्तुकदाचन ॥ भूतवेतालशाकिन्यो
नभवंतिचाहिंसकाः ॥ ३० ॥ दारिद्र्यंनश्यतेतस्यपुत्रपौत्रैश्चवर्धते ॥ एवमुक्त्वाचतत्रैवमंगलोपिदिवंगतः ॥ ३१ ॥ एवंव्रतंसमाख्या
तंसर्वसौख्यप्रदायकम् ॥ इदंव्रतंकरिष्यंतितेषांपीडानजायते ॥ ३२ ॥ स्त्रीभिर्व्रतंप्रकर्तव्यंपुरुषैश्चविशेषतः ॥ तेषांमुक्तिर्भवत्येवस्वर्ग
वासोनसंशयः ॥ ३३ ॥ इतिश्रीपद्मपुराणेभौमवारव्रतकथासंपूर्णा ॥ अथोद्यापनम् ॥ गौतमउवाच ॥ उद्यापनविधिंब्रूहिममसम्यग्ग्रहे
श्वर ॥ येनज्ञातेनजगतोह्युपकारोमहान्भवेत् ॥ मंगलउवाच ॥ विधेयोमंडपःसम्यगष्टहस्तप्रमाणतः ॥ स्थंडिलंमध्यतःकार्यंहस्तैकेनप्रमा
णतः ॥ मंडलंतुप्रकर्तव्यंमामकंरक्ततंडुलैः ॥ पूर्वोक्तानिचनामानिमंडलेपूजयेत्ततः ॥ एकविंशतिकोष्ठेषुचतुर्दीपान्वितेषुच ॥ एकविंशति
कुंभांश्चस्थापयित्वामदग्रतः ॥ सौवर्णींप्रतिमांतत्रस्थापयेत्कलशोपरि ॥ रक्तवस्त्रेणसंवेष्ट्यचपूजयेत्कुसुमैःशुभैः ॥ अग्निमूर्धेतिमंत्रेणहोमंस्वा

---

[१] जितेंद्रियोमद्भक्तःसितान्नेनएकाहारःसञ्चतुर्दीपान्वितेमंडले अर्घ्यैः एकविंशतिभौमवारान्कुर्यादित्यन्वयः ।

दिरसं[1]भवैः ॥ अष्टोत्तरशतंहुत्वादिक्पालांश्चहुनेत्ततः ॥ अंगपूजाप्रकर्तव्यानामभिर्ममसर्वदा ॥ मंगलायचपादौतुभूमिपुत्रेतिगुह्यके ॥ ऋ
णहर्त्रेंतुनाभौचमहाकालायवक्षसि ॥ सर्वकामप्रदात्रेचममबाहूप्रपूजयेत् ॥ लोहितोहस्तयोश्चैवलोहिताक्षश्चकंठके ॥ आस्येसंपूजयेन्मां
चसामगानांकृपाकरम् ॥ धरात्मजंनासिकायांकुजंचनयनद्वये ॥ भौमंललाटपट्टेचभूमिजायभ्रुवोस्तथा ॥ भूमिनंदननामानंमूर्ध्निसंपूज
येत्तथा ॥ अंगारकंशिखायांतुयमंतुकवचेसदा ॥ सर्वरोगापहर्तारमस्त्रदेशेप्रपूजयेत् ॥ आकाशेवृष्टिकर्तारंप्रहर्तारमधस्तथा ॥ सर्वांगेचप्र
पूज्योस्मिसर्वकामफलप्रदः ॥ एवंसंपूज्यचांगेषुपश्चाद्गंधादिनार्चयेत् ॥ भोज्यैकविंशतिविप्रान्दद्यात्कुंभान्सवस्त्रकान् ॥ आचार्यंपूजयेत्पश्चा
द्दत्वाधेनुंसवत्सकाम् ॥ सर्वंनिवेदयेत्पीठंगुरवेचशुचिस्मितः ॥ अच्छिद्रंयाचयेत्तेभ्यःसर्वैर्ब्रूयुर्व्रतंशुभम् ॥ दत्वादीनांधकृपणान्स्वयंभुंजीत
वाग्यतः ॥ इतिश्रीपद्मपु० मंगलव्रतोद्यापनंसंपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रावणेशुक्रवारेवरदलक्ष्मीव्रतम् ॥

॥ तत्रपूजाविधिः ॥

क्षीरसागरसंभूतांक्षीरवर्णसमप्रभाम्॥क्षीरवर्णसमंवस्त्रंदधानांहरिवल्लभाम् ॥ध्यानम्॥ ब्राह्मीहंससमारूढाधारिण्यक्षकमंडलू ॥विष्णुतेजोधिको
देवीसामांपातुवरप्रदा ॥आवाहनम् ॥ महेश्वरिमहादेविआसनंतेददाम्यहम् ॥महैश्वर्यसमायुक्तंब्रह्माणिब्रह्मणःप्रिये ॥ आसनम्॥कुमारशक्तिसं
पन्नेकौमारिसिखिवाहने॥पाद्यंददाम्यहंदेविवरदेवरलक्षणे॥पाद्यम् ॥ तीर्थोदकैर्महदिव्यैःपापसंहारकारकैः ॥ अर्घ्यंगृहाणभोलक्ष्मीर्देवानामुप
कारिणि ॥ अर्घ्यम् ॥ वैष्णविविष्णुसंयुक्तेअसंख्यायुधधारिणि ॥ आचम्यतांदेवपूज्येवरदेऽसुरमर्दिनि ॥ आचमनम् ॥ पद्मेपंचामृतैःशुद्धैः

---

[1] सभिद्भिरितिशेषः ।

स्नपयिष्येहरिप्रिये ॥ वरदेशक्तिसंभूतेवरदेविवरप्रिये ॥ पंचामृतस्नानम् ॥ गंगाजलंसमानीतंसुगंधिद्रव्यसंयुतम् ॥ स्नानार्थंतेमयादत्तंगृहाणपरमेश्वरि ॥ स्नानम् ॥ रजताद्रिसमंदिव्यंक्षीरसागरसन्निभम् ॥ चंद्रप्रभासमंदेविवस्त्रंतेप्रददाम्यहम् ॥ वस्त्रम् ॥ मांगल्यमणिसंयुक्तंमुक्ताफलसमन्वितम् ॥ दत्तंमंगलसूत्रंतेगृहाणसुरवल्लभे ॥ कंठसूत्रम् ॥ सुवर्णभूषितंदिव्यंनानारत्नसुशोभितम् ॥ त्रैलोक्यभूषितेदेविगृहाणाभरणंशुभम् ॥ आभरणानि ॥ रक्तगंधंसुगंधाढ्यमष्टगंधसमन्वितम् ॥ दास्यामिदेविवरदेलक्ष्मीदेविप्रसीदमे ॥ गंधम् ॥ हरिद्रांकुंकुमंचैवसिंदूरंकज्जलान्वितम् ॥ सौभाग्यद्रव्यसंयुक्तंगृहाणपरमेश्वरि ॥ सौभाग्यद्रव्यम् ॥ नानाविधानिपुष्पाणिनानावर्णयुतानिच ॥ पुष्पाणितेप्रयच्छामिभक्त्यादेविवरप्रदे ॥ पुष्पाणि ॥ अथांगपूजा ॥ वरदलक्ष्म्यै० पादौपू० कमलवासिन्यै० गुल्फौपू० पद्मालयायै० जंघेपू० श्रियै० जानुनीपू० इंदिरायै० ऊरूपू० हरिप्रियायै० नाभिंपू० लोकधात्र्यै० स्तनौपू० विधात्र्यै० कंठंपू० धात्र्यै० नासांपू० सरस्वत्यै० मुखंपू० पद्मनिधये० नेत्रेपू० मांगल्यायै० कर्णौपू० क्षीरसागरजायै० ललाटंपू० श्रीमहालक्ष्म्यै० शिरःपू० श्रीमहाकाल्यै० सर्वांगंपू० धूपंदास्यामितेदेविगोघृतेनसमन्वितम् ॥ प्रतिगृह्णमहादेविभक्तानांवरदप्रिये ॥ धूपम् ॥ साज्यंचवर्तिं० दीपम्० नैवेद्यंपरमंदिव्यंदृष्टिप्रीतिकरंशुभम् ॥ भक्ष्यभोज्यादिसंयुक्तंपरमान्नादिसंयुतम् ॥ नैवेद्यम् ॥ नागवल्लीदलैर्युक्तंचूर्णक्रमुकसंयुतम् ॥ वरंलक्ष्मीर्गृहाणत्वंतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥ तांबूलम् ॥ सुवर्णंसर्वधातूनांश्रेष्ठंदेविचतत्सदा ॥ भक्त्याददामिवरदेस्वर्णवृष्टिंचदेहिमे ॥ दक्षिणाम् ॥ नीराजनंसुमंगल्यंकर्पूरेणसमन्वितम् ॥ चंद्रार्कवह्निसदृशंगृह्णदेविनमोस्तुते ॥ नीराजनम् ॥ सर्वमंगलमांगल्येसर्वपापप्रणा

शिनि ॥ दोरकंप्रतिगृह्णामिसुप्रीताहरिवल्लभे ॥ दोरकग्रहणम् ॥ करिष्यामिव्रतंदेवित्वद्भक्तस्त्वत्परायणः ॥ श्रियंदेहियशोदेहिसौभाग्यंदेहिमेशुभे ॥ दोरकबंधनम् ॥ क्षीरार्णवसुतेलक्ष्मीश्चंद्रस्यचसहोदरि ॥ गृहाणार्घ्यंमहालक्ष्मीदेवितुभ्यंनमोस्तुते ॥ पुनरर्घ्यम् ॥ श्रीवृक्षस्यदलंदेविमहादेवप्रियंसदा ॥ बिल्वपत्रंप्रयच्छामिपवित्रंतेसुनिर्मलम् ॥ बिल्वपत्रम् ॥ इहजन्मनियत्पापंममजन्मांतरेषुच ॥ निवारयमहादेविलक्ष्मीर्नारायणप्रिये ॥ प्रदक्षिणाः ॥ दामोदरिनमस्तेस्तुनमस्त्रैलोक्यनायिके ॥ हरिकांतेनमस्तेस्तुत्राहिमांदुःखसागरात् ॥ नमस्कारः ॥ क्षीरार्णवसमुद्भूतेकमलेकमलालये ॥ प्रयच्छसर्वकामांश्चविष्णुवक्षःस्थलालये ॥ व्रतसमर्पणम् ॥ छत्रंचामरमांदोलंदत्वाव्यजनदर्पणे॥गीतवादित्रनृत्यैश्चराजसम्माननैस्तथा ॥ क्षमापयेसूपचारैःसमभ्यर्च्यमहेश्वरीम् ॥ क्षमापनम् ॥ वरलक्ष्मीर्महादेविसर्वकामप्रदायिनि ॥ यन्मयाचकृतंदेविपरिपूर्णंकुरुष्वतत् ॥ प्रार्थना ॥ एकविंशतिपक्वान्नशर्कराघृतसंयुतम् ॥ वायनंतेप्रयच्छामिइंदिराप्रीयतामिति ॥ इंदिराप्रतिगृह्णातिइंदिरावैददातिच ॥ इंदिरातारकोभाभ्यामिंदिरायैनमोनमः ॥ इतिवायनमंत्रः ॥ पंचवायनकानेवंदद्याद्दक्षिणयाथुतान् ॥ विप्रायचाथयतयेदेव्यैतुब्रह्मचारिणे ॥ सुवासिन्यैततस्त्वेकंदापयेच्चयथाविधि ॥ इतिपूजा ॥ ॥ अथकथा ॥ ॥ सूतउवाच ॥ कैलासशिखरेरम्येसर्वदेवनिषेविते ॥ गौर्यासहमहादेवोदीव्यन्नक्षैर्विनोदतः ॥ १ ॥ जितोसित्वंमयाचाहपार्वतीपरमेश्वरम् ॥ सोपित्वंचजितेत्याहसुविवादस्तयोरभूत् ॥ २ ॥ चित्रनेमिस्तदापृष्टोमृषावादमभाषत ॥ तदाकोपसमाविष्टागौरीशापंददौततः ॥ ३ ॥ कुष्ठीभवमृषावादिश्चित्रनेमिर्हतप्रभः ॥ नानृतेनसमंपापंक्वापिदृष्टंश्रुतंमया ॥ ४ ॥ चित्रनेमिर्महाप्राज्ञःसत्यंवदतिनोमृषा ॥ प्रसादःक्रियतांदेविदेवीमाहवृष

ध्वजः ॥ ५ ॥ प्रसादसुमुखीतस्मैविशापंचजगादसा ॥ यदासरोवरेरम्येकरिष्यंतिशाचिव्रतम् ॥ ६ ॥ ततःस्वर्गणिकाःसर्वावक्ष्यंतित्वांसमा
हिताः ॥ तदातवविशापःस्यादित्युक्तःसपपातह ॥ ७ ॥ ततःकतिपयाहोभिश्चित्रनेमिःसरोवरे ॥ कुष्ठीभूत्वावसंस्तत्रददर्शस्वर्विला
सिनीः ॥ ८ ॥ देवतापूजनासक्ताःप्रपच्छप्रणिपत्यताः ॥ किमेतद्भोमहाभागाःकिंपूजाकिंचवांछितम् ॥ ९ ॥ किमयाचह्यनुष्ठेयमिहा
मुत्रफलप्रदम् ॥ इतिव्रतंचित्रनेमिःपप्रच्छस्वर्विलासिनीः ॥ १० ॥ येनाहंगिरिजाशापान्मोक्ष्यामिचिरदुःखतः ॥ ताऊचुःक्रियतामद्यत्व
याचैतदनुत्तमम् ॥ ११ ॥ वरंलक्ष्मीव्रतंदिव्यंसर्वकामसमृद्धिदम् ॥ यदारवौकुलीरस्थेमासेचश्रावणेतथा ॥ १२ ॥ गंगायमुनयोर्योगेतुं
गभद्रासरित्तटे ॥ तस्मिन्वैश्रावणेमासिशुक्लपक्षेभृगोर्दिने ॥ १३ ॥ प्रारब्धव्यंव्रतंतत्रमहालक्ष्म्यायतात्मभिः ॥ सुवर्णप्रतिमांकुर्याच्चतुर्भुज
समन्विताम् ॥ १४ ॥ पूर्वंगृहमलंकृत्यतोरणैरंगवल्लिभिः ॥ गृहस्यपूर्वदिग्भागेईशान्यांचविशेषतः ॥ १५ ॥ प्रस्थमितां
स्तंडुलांश्चभूमौनिक्षिप्यपद्मके ॥ संस्थाप्यकलशंतत्रतीर्थतोयैःप्रपूरयेत् ॥ १६ ॥ फलानिचविनिक्षिप्यसुवर्णंप्रक्षिपेत्ततः ॥
पल्लवांश्चविनिक्षिप्यवस्त्रेणाच्छाद्ययत्नतः ॥ १७ ॥ प्रतिमांस्थापयेत्तत्रपूजयेच्चयथाविधि ॥ अभ्युत्तारणपूर्वंतुशुद्धस्नानंयथाक्रमम् ॥ १८ ॥
पंचामृतेनस्नपनंकारयेन्मंत्रतःसुधीः ॥ अभिषेकंततःकृत्वादेवीसूक्तेनवैततः ॥ १९ ॥ अष्टगंधैःसमभ्यर्च्यपल्लवैश्चसमर्चयेत् ॥ अश्वत्थ
वटबिल्वाम्रमालतीदाडिमास्तथा ॥ २० ॥ एतेषांपत्राण्यादायएकविंशतिसंख्यया ॥ नानाविधैस्तथापुष्पैर्मालत्यादिसमुद्भवैः ॥ २१ ॥
धूपदीपैर्महालक्ष्मींपूजयेत्सर्वकामदाम् ॥ पायसैर्भक्ष्यभोज्यैश्चनानाव्यंजनसंयुतैः ॥ २२ ॥ एकविंशतिसंख्याकैरपूपैःपूजये

च्छिवाम् ॥ निवेद्यसर्वंदेव्यैतुवरंसवृणुयात्ततः ॥ २३ ॥ नृत्यगीतादिसहितोदेवींसंप्रार्थयेच्छ्रियम् ॥ रमांसरस्वतींध्यायञ्छर्चींच
प्रियवादिनीम् ॥ २४ ॥ एवंव्रतविधिंतस्मैकथयित्वाविधानतः ॥ पंचवायनकान्दत्वाकथांशृण्वीतयत्नतः ॥ २५ ॥ तथामौनं
गृहीत्वातुपंचार्तिक्येनपूजयेत् ॥ व्रतंचकुर्वताग्राह्यएकंपूगफलंतथा ॥ २६ ॥ पर्णैकंचूर्णराहितंचर्वणीयंप्रयत्नतः ॥ चैलखंडेदृढंबद्धाप्रा
तःपश्येद्विचक्षणः ॥ २७ ॥ आरक्तंयदिजायेतकुर्याद्व्रतमनुत्तमम् ॥ नोचेन्नतद्व्रतंकार्यंसर्वथाभूतिमिच्छता ॥ अनेनैवविधानेनव्रतंगृह्णी
तयत्नतः ॥ २८ ॥ अप्सरोभिःकृतंसम्यग्व्रतंसर्वसमृद्धिदम् ॥ २९ ॥ पूजावसानपर्यंतंचित्रनेमिरलोकयन् ॥ धूपधूमंसमाघ्रायघृ
तदीपप्रभावतः ॥ ३० ॥ गतकुष्ठःस्वर्णतेजाःशुचिस्तद्गतमानसः ॥ अहंयत्नात्करिष्यामिव्रतंसर्वसमृद्धिदम् ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वा
सर्वदेवीस्तुकारयामासतत्क्षणात् ॥ सुवर्णनिर्मितांदेवींवस्त्रालंकारसंयुताम् ॥ ३२ ॥ पूर्वोक्तेनविधानेनपूजांकृत्वाप्रयत्नतः ॥ ततो
वैणवपात्राणिफलान्नैश्चसदक्षिणैः ॥ ३३ ॥ एकविंशतिपक्वान्नैःपूरितानिविधायच ॥ पंचवायनकान्येवंकृत्वादात्तुयथाक्रमम् ॥
॥ ३४ ॥ विप्रायचाथयतयेदेव्यैतुब्रह्मचारिणे ॥ सुवासिन्यैततस्त्वेकमर्पितंचित्रनेमिना ॥ ३५ ॥ एवंसम्यक्क्रमेणैतद्दत्वावायन
पंचकम् ॥ ततोगृहंगतःसोथदेवींनत्वायथाक्रमम् ॥ ३६ ॥ नागवल्लीदलंत्वेकंक्रमुकंचूर्णवर्जितम् ॥ भक्षयित्वातुचैलांतेबद्धाप्रातर्निरी
क्षत ॥ ३७ ॥ आरक्तेचततोजातेव्रतंचक्रेसभक्तितः ॥ अद्याहंगतपापोस्मिदेविदर्शनयोगतः ॥ ३८ ॥ एतत्सम्यग्व्रतंचीर्णंभक्ति

भावेनयन्मया ॥ चित्रनेमिर्व्रतंकृत्वाकैलासंशंकरालयम् ॥ ३९ ॥ गत्वाप्रणम्यदेवेशंदेवीमादरपूर्वकम्[1] ॥ पार्वतीचतदाप्राहचित्रनेमेस्वपुत्रवत् ॥ ४० ॥ पालनीयोमयात्वंचसत्यमित्यवधार्यताम् ॥ चित्रनेमिस्तदाप्राहपर्वतींहरवल्लभे ॥ ४१ ॥ तवपादांबुजंदृष्ट्वंवरलक्ष्मीप्रसादतः ॥ महादेवस्ततःप्राहचित्रनेमिंशुचिव्रतम् ॥ ४२ ॥ अद्यप्रभृतिकैलासेभुंक्ष्वभोगान्यथेप्सितान् ॥ पश्चाद्गंतासिवैकुंठंव्रतस्यास्यप्रसादतः ॥ ४३ ॥ पार्वत्यापिकृतंपूर्वंपुत्रलाभार्थमेवच ॥ लब्धश्चषण्मुखोदेव्याव्रतराजप्रसादतः ॥ ४४ ॥ नंदश्चविक्रमादित्योराज्यंप्राप्तौमहाव्रतौ ॥ नंदश्चकांतयाहीनःकांतांलेभेसुलक्षणाम् ॥ ४५ ॥ तयाचतद्व्रतंकृत्स्नंकृतंवैपुत्रहेतवे ॥ पुत्रंप्रसुषुवेसाचत्रैलोक्यभरणक्षमम् ॥ ४६ ॥ इहभुक्त्वातुविपुलान्भोगान्वैसुमनोहरान् ॥ तदाप्रभृतिलोकेस्मिन्वरलक्ष्मीव्रतंशुभंम्[2] ॥ ४७ ॥ व्रतंकरोतियानारीनरोवापिशुचिव्रतः ॥ भुक्त्वाभोगांश्चविपुलानंतेशिवपुरंव्रजेत् ॥ ४८ ॥ इत्याख्यातंमयाविप्रावरलक्ष्मीव्रतंशुभम् ॥ यइदंशृणुयान्नित्यंश्रावयेद्वासमाहितः ॥४९॥ धनंधान्यमवाप्नोतिवरलक्ष्मीप्रसादतः ॥ ५० ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरपु०श्रावणशुक्रवारेवरदलक्ष्मीव्रतंसं०॥

॥ **अथश्रावणमंदवारेशनैश्चरव्रतम्** ॥ अश्वत्थमूलेवेदिकांकृत्वातत्रधनुष्याकारंमंडलंविलिख्यतत्रकृष्णायसनिर्मितांमहिषासनांद्विभुजांदंडपाशधरांशनैश्चरमूर्तिंस्थापयित्वापूजयेत्॥तत्रसंकल्पः ॥ अद्येत्यादिममसमस्तरोगपरिहारार्थंदृष्ट्युदरलत्तागतशनैश्चरपीडानिरासार्थंशनैश्चरपूजनंकरिष्ये ॥निर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंगणपतिपूजनंकलशाराधनंचकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्यगणपत्यादिपूजनंकृत्वाशनैश्चरंपूजयेत्॥

---

[1] स्थितइतिशेषः । [2] ख्यातमितिशेषः ।

तद्यथा॥कृष्णांगाय० आवाहयामि ॥ नीलाय० आसनं० श्वेतकंठाय० पाद्यं०नीलमयूखाय० अर्घ्यं० नीलोत्पलदलाय० आचम० नीलदे
हाय०स्नानं० कुब्जाय० पंचामृतस्नानम्० शनैश्चराय० शुद्धोदकस्ना० दीप्यमानजटाधराय० वस्त्रं०पुरुषगात्राय० यज्ञोपवीतं०स्थूलरो
म्णे०अलंकारान्० नित्याय० गंधं० नित्यधूर्ताय० अक्षतान्०सदातृप्ताय० पुष्पम्०मंदाय०धूपम्० निःस्पृहाय० दीपम्० तामसाय० नै
वेद्यम्० नीलोत्पलाय० आचमनम्० कृष्णवपुषे० करोद्वर्तनम्० दीर्घदेहाय० तांबूलम्० मंदगतये० दक्षिणाम्० ज्ञाननेत्राय० प्रदक्षिणा
म्० सूर्यपुत्राय० नमस्कारम् ॥ कोणस्थःपिंगलोबभ्रुःकृष्णोरौद्रोंतकोयमः ॥सौरिःशनैश्चरोमंदःपिप्पलादेनसंस्तुतः ॥ एतानिशनिनामानि
जपेदश्वत्थसन्निधौ ॥ शनैश्चरकृतापीडानकदाचिद्भविष्यतिइतिजापित्वा ॥ मूलतोब्र० नमःइत्यश्वत्थायसप्तप्रदक्षिणाः सप्तनमस्कारान्कुर्या
त् ॥ इतिपूजा ॥ अथकथा ॥ ईश्वरउवाच ॥ रघुवंशेतिविख्यातोराजादशरथःप्रभुः ॥ बभूवचक्रवर्तीचसप्तद्वीपाधिपोबली ॥ १ ॥
कृत्तिकांतेशनिर्यातोदैवज्ञैर्ज्ञापितोहिसः ॥ रोहिणींभेदयित्वातुशनिर्यास्यतिसांप्रतम् ॥ २ ॥ शकटेभेदितेतेनसर्वलोकभयंकरम् ॥ द्वा
दशाब्दंतुदुर्भिक्षंभविष्यतिसुदारुणम् ॥ ३ ॥ इतिश्रुत्वातुतद्वाक्यंमंत्रिभिःसहपार्थिवः ॥ मंत्रयामासकिमिदंभयंकरमुपस्थितम् ॥ ४ ॥ दे
शाश्चनगरग्रामाभयभीतास्तदाभवन् ॥ अब्रुवन्सर्वलोकाश्चक्षयएषसमागतः ॥५॥ आकुलंचजगद्दृष्ट्वापौरजानपदादिकम् ॥ पप्रच्छप्रयतोरा
जावसिष्ठंमुनिसत्तमम् ॥ ६ ॥ संविधानंकिमस्यास्तिवदमांद्विजसत्तम ॥ वसिष्ठउवाच ॥ दूरेप्रजानांरक्षाचतस्मिन्भिन्नेकुतःप्रजाः ॥ ७ ॥
प्राजापत्यंसनक्षत्रंशनिर्यास्यतिसांप्रतम् ॥ मन्येयोगमसाध्यंतुब्रह्मशक्रादिभिःसुरैः ॥ ८ ॥ ततःसंचिंत्यमनसासाहसंकृतवान्नृपः ॥

समादायधनुर्दिव्यंदिव्यायुधसमन्वितम् ॥ ९ ॥ रथमारुह्यवेगेनगतोनक्षत्रमंडलम् ॥ रोहिणींपृष्ठतःकृत्वाराजादशरथस्तदा ॥ १० ॥
रथेचकांचनेदिव्येमणिरत्नविभूषिते ॥ हंसवर्णैर्हयैर्युक्तेमहाकेतुसमन्विते ॥ ११ ॥ दीप्यमानोमहारत्नैःकेयूरमुकुटोज्ज्वलः ॥ व्यराज
तमहाकाशेद्वितीयइवभास्करः ॥ १२ ॥ आकर्णपूरितेचापेसंहारास्त्रंन्ययोजयत् ॥ कृत्तिकांतेशनिःस्थित्वाप्रविशन्किलरोहिणीम्
॥ १३ ॥ दृष्ट्वादशरथंचाग्रेसरोषंभ्रुकुटीमुखम् ॥ संहारास्त्रंचतदृष्ट्वासुरासुरभयंकरम् ॥ १४ ॥ हसित्वातद्भयात्सौरिरिदंवचनमब्रवी
त् ॥ पौरुषंतवराजेंद्रपरंरिपुभयंकरम् ॥ १५ ॥ देवासुरमनुष्याश्चसिद्धविद्याधरोरगाः ॥ मयाविलोकिताराजन्भस्मसाच्चभवं
तिते ॥ १६ ॥ तुष्टोहंतवराजेंद्रतपसापौरुषेणच ॥ वरंब्रूहिप्रदास्यामियथेष्टंरघुनंदन ॥ १७ ॥ सरितःसागरायावच्चंद्रार्कौमेदिनीत
था ॥ रोहिणींभेदयित्वातुनगंतव्यंत्वयाशने ॥ १८ ॥ याचितंतुमयासौरेनान्यमिच्छाम्यहंवरम् ॥ एवमस्तुशनिःप्राहकृतकृत्योऽभ
वन्नृपः ॥ १९ द्वादशाब्दंनदुर्भिक्षंभविष्यतिकदाचन ॥ कीर्तिरेषामदीयाचत्रैलोक्येतुभविष्यति ॥ २० ॥ ततोवरंचसंप्राप्यहृष्ट
रोमातुपार्थिवः ॥ उपतस्थेधनुस्त्यक्त्वाभूत्वाचैवकृतांजलिः ॥ २१ ॥ भक्त्यादशरथःस्तोत्रंसौरेरिदमथाकरोत् ॥ दशरथउवाच ॥ नमः
कृष्णायनीलायशितिकंठनिभायच ॥ २२ ॥ नमःपुरुषगात्रायस्थूलरोम्णेनमोनमः ॥ नमोनीलमणिग्रीवनीलोत्पलनिभायच ॥ २३ ॥
नमोनित्यंक्षुधार्तायह्यतृप्तायनमोनमः ॥ नमःकालाग्निरूपायकृतांतायनमोनमः ॥ २४ ॥ नमोघोरायरौद्रायभीषणायकरालिने ॥ नमस्ते
सर्वभक्षायवलीमुखनमोस्तुते ॥ २५ ॥ सूर्यपुत्रनमस्तेस्तुकाश्यपायनमोनमः ॥ नमोमंदगतेतुभ्यंकृष्णवर्णनमोस्तुते ॥ २६ ॥ तपसाद

ग्धदेहायनित्यंयोगरतायच ॥ ज्ञाननेत्रनमस्तेस्तुकश्यपात्मजसूनवे ॥ २७ ॥ तुष्टोददासिराज्यंचरुष्टोहरसितत्क्षणात् ॥ देवासुर
मनुष्याश्चपशुपक्षिमहोरगाः ॥ २८ ॥ त्वयाविलोकिताःसर्वेदैन्यमाशुव्रजंनिते ॥ शक्रादयःसुराःसर्वेमुनयःसप्ततारकाः ॥ २९ ॥ स्थान
भ्रष्टाभवंत्येतेत्वयादृष्टिविलोकिताः ॥ देशाश्चनगरग्रामाद्वीपाश्चैवद्रुमास्तथा ॥३०॥ त्वयाविलोकिताश्चैवविनाशंयांतिमूलतः ॥ प्रसादंकुरुमे
सौरेवरार्थंत्वामुपागतः ॥ ३१ ॥ एवंस्तुतस्तदासौरिर्ग्रहराजोमहाबलः ॥ अब्रवीच्चशुभंवाक्यंहृष्टरोमासभास्करिः ॥ ३२ ॥ शनिरुवाच ॥
तुष्टोहंतवराजेंद्रस्तवेनानेनसुव्रत ॥ दास्यामितेवरंभद्रंनिश्चयाद्रघुवंशज ॥ ३३ ॥ दशरथउवाच ॥ अद्यप्रभृतिपिंगाक्षपीडाकार्यानते
मम ॥ जगत्त्रयेत्वयानाथपीडितेदुःखितोजनः ॥ ३४ ॥ तस्माज्जगत्रयंदेवरक्षणीयंत्वयानघ ॥ शनिरुवाच ॥ ग्रहाणामहमेकोहिमद
धीनाग्रहाःसदा ॥ ३५ ॥ स्तवेनतवतुष्टोहंपीडांनचकरोम्यहम् ॥ जगत्रयंमहाराजदुःखितंनभवेत्सदा ॥ ३६ ॥ दशरथउवाच ॥ भगवन्के
नविधिनात्वदीयाराधनंभवेत् ॥ येनतुष्यासिपिंगाक्षतत्सर्ववक्तुमर्हसि ॥ ३७ ॥ शनैश्चरउवाच ॥ श्रावणेमंदवारेषुदंतधावनपूर्वकम् ॥
स्नानंसुगंधतैलेन[1]नित्यकर्मसमाचरेत् ॥ ३८ ॥ शुचिर्भूत्वाशमीवृक्षंगत्वातत्रैवपूजयेत् ॥ तदभावेथराजेंद्रगत्वाश्वत्थंप्रपूजयेत् ॥ ३९ ॥
तत्रसंपूज्यमांराजन्गंधपुष्पाक्षतादिभिः ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैस्तांबूलप्रार्थनादिभिः ॥ ४० ॥ वेष्टयेत्सप्तसूत्रैश्चनमस्कारांस्तथैवच ॥
सप्तप्रदक्षिणाःकृत्वाश्रुत्वापुण्यकथामिमाम् ॥ ४१ ॥ एवंविधांस्त्रयस्त्रिंशन्मंदवारान्कुरुष्वमे ॥ ततोंत्यशनिवारेचकुर्यादुद्यापनंशुभम्॥४२॥

---

[1] कृत्वेतिशेषः ।

आचार्यंवरयेत्तत्रश्रोत्रियंवेदपारगम् ॥ सुवर्णस्यशमीवृक्षंतदभावेतुपिप्पलम् ॥ ४३ ॥ मदीयांप्रतिमांकुर्याल्लौहींमहिषसंयुताम् ॥ द्वि
भुजांदीर्घदेहांचदंडपाशधरांतथा ॥ ४४ ॥ पिंगाक्षींस्थूलदेहांचश्वेतग्रीवांततोर्चयेत् ॥ [1]रुक्मपत्रेतथासप्तकृष्णवस्त्राणिवेष्टयेत् ॥ ४५ ॥
उपवीतादिभिर्द्रव्यैःपूर्ववद्देवमर्चयेत् ॥ शमाग्निरितिमंत्रेणहुनेदष्टाधिकंशतत् ॥ ४६ ॥ कृसरान्नंतदंतेचतेनैवबलिमुद्धरेत् ॥ कृष्णधेनुं
सवत्सांचदद्यादथपयस्विनीम् ॥ ४७ ॥ सप्तविप्रान्समभ्यर्च्यगंधपुष्पफलादिभिः ॥ वस्त्राणिदक्षिणांचैवयथाशक्त्याप्रदापयेत् ॥ ४८ ॥
तिलमाषविमिश्रान्नैर्भोजयेद्द्विजसत्तमान् ॥ तेषांगृह्याशिषंपश्चाद्भुंजीयाद्बंधुभिःसह ॥ ४९ ॥ सवस्त्रांप्रतिमांचैवआचार्यायनिवेदयेत् ॥
एवंकृतेथराजेंद्रसर्वाभीष्टंददाम्यहम् ॥ ५० ॥ त्वयाकृतंपठेत्स्तोत्रंभक्त्याचैवकृतांजलिः ॥ सप्तजन्मसुराजेंद्रतस्यैश्वर्यंभविष्यति
॥ ५१ ॥ पुत्रपौत्रयुतोनित्यंततोमोक्षमवाप्स्याति ॥ तुष्टोहंतस्यराजेंद्रपीडांनचकरोम्यहम् ॥ ५२ ॥ गोचरेवाष्टवर्गेवाविषमेवास्थितो
प्यहम् ॥ तुष्टोराज्यप्रदःसद्यःक्रुद्धोराज्यापहारकः ॥ ५३ ॥ जन्मस्थोद्वादशस्थोवाअष्टमस्थोपिकुत्रचित् ॥ श्रावणेमंदवारेषुपू
जितोहंसुखप्रदः ॥ ५४ ॥ ब्रह्माशिवोहरिश्चैवमुनयःसनकादयः ॥ लक्ष्मीरुमाचसावित्रीमुनिपत्न्यश्चवैशुभाः ॥ ५५ ॥ नृपाअन्येमयासर्वेस्था
नभ्रष्टाश्चपीडिताः ॥ देशाश्चनगरग्रामागजोष्ट्रावथवाजिनः ॥५६॥ रौद्रदृष्ट्यामयादृष्टानाशमायांतितत्क्षणात् ॥ अतोमयापीडितानांमनुष्या
णांनराधिप ॥ ५७ ॥ [2]परिहर्तुंनशक्ताश्चब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ एतच्छुत्वाशनेर्वाक्यंराजापरमहर्षितः ॥ ५८ ॥ नत्वाप्रदक्षिणीकृत्यवरंप्रा

---

१ स्वर्णमयशमीपत्रेऽश्वत्थपत्रेवा । २ पीडामितिशेषः ।

प्यपुरंययौ ॥ गत्वास्वनगरंराज्ञापूजितोवैशनैश्वरः ॥ ५९ ॥ श्रावणादिषुवारेषुप्रसन्नोभूच्छनैश्वरः ॥ पृथ्वीपतिरभूद्राजाग्रहराजप्रसाद
तः ॥ ६० ॥ यइमंप्रातरुत्थायसौरिवारेसदार्चयेत् ॥ तस्याभीष्टप्रदोमंदोभविष्यतिनसंशयः ॥ ६१ ॥ स्त्रियावापुरुषेणापिकृतंयेनश
निव्रतम् ॥ समुक्तःसर्वपापेभ्यःसर्वाभीष्टंलभेत्क्षणात् ॥ ६२ ॥ ब्राह्मणोवेदसंपूर्णःक्षत्रियोराज्यमाप्नुयात् ॥ वैश्यस्तुलभतेवित्तंशूद्रःसुखम
वाप्नुयात् ॥ ६३ ॥ कन्यार्थीलभतेकन्यांपुत्रार्थीलभतेसुतम् ॥ कामार्थीलभतेकामान्मोक्षार्थीलभतेगतिम् ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योत्र
हलोकंसगच्छति ॥ ६४ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेशनिवारव्रतकथासमाप्ता ॥ ॥ **अथव्यतीपातव्रतंलिख्यते** ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
श्रुतानित्वन्मुखाद्देवव्रतानिसकलान्यपि ॥ व्यतीपातव्रतंब्रूहिसोद्यापनफलान्वितम् ॥ १ ॥ कृष्णउवाच ॥ पुराव्यासेनकथितंशुकायवंशवृद्ध
ये ॥ तद्व्रतंकथयिष्यामिशृणुराजन्यसत्तम ॥ २ ॥ शुकउवाच ॥ कथंयोगःस्मृतःपूज्योव्यतीपातोमहामुने ॥ पूजितेकिंफलंतातवि
धिंमेब्रूहिविस्तरात् ॥ ३ ॥ व्यासउवाच ॥ इममर्थंपुरापृष्टोधरण्याचजगद्गुरुः ॥ व्यतीपातव्रतंसर्वंयत्समाख्यातवान्प्रभुः ॥ ४ ॥
तद्व्रतंकथयिष्यामिपरलोकाहितायच ॥ धरण्युवाच ॥ यस्त्वयोक्तोव्यतीपातःकीदृशःसस्वरूपतः ॥ ५ ॥ कस्यपुत्रःकथंपूज्यःपूजिते
चात्रकिंफलम् ॥ श्रीवराहउवाच ॥ यदाबृहस्पतेर्भार्यांतारांजग्राहशीतगुः ॥ ६ ॥ मित्रत्वात्प्राहतंसूर्यस्त्यजदारान्बृहस्पतेः ॥ तदासो
मोतिरुष्टश्चरविंक्रूरंव्यलोकयत् ॥ ७ ॥ आदित्योपितदारुष्टःक्रुधासोमंव्यलोकयत् ॥ उभयोर्दृष्टिसंपातात्क्रुद्धयोःसोमसूर्ययोः ॥ ८ ॥
उद्यतास्योभवद्घोरःपुरुषःपिंगलेक्षणः ॥ दष्टौष्ठोदीर्घदशनोभ्रुकुटीकुटिलाननः ॥ ९ ॥ पिंगलश्मश्रुकेशांतोलंबभ्रूश्चकृशोदरः ॥ करालो

दीर्घजिह्वश्वसूर्याग्नियमसन्निभः ॥ १० ॥ अष्टनेत्रश्चतुर्वक्रोभुजैरष्टादशैर्युतः ॥ त्रैलोक्यंभक्षितुंप्राप्तोरवींदुभ्यांनिवारितः ॥ ११ ॥ सोपृच्छ
दथसूर्येंदूक्षुधितोभक्षयामिकिम् ॥ त्रैलोक्यंभोक्तुकामोहंभवद्भ्यांविनिवारितः ॥ १२ ॥ क्रोधक्षुधौमांबाधेतेपात्यैवैकुत्रतेमया ॥ सोमसूर्या
वूचतुः ॥ कोपदृष्टेनौविविधादतिपाताद्भवानभूत् ॥ १३ ॥ व्यतीपातस्ततोनाम्नाभवान्भुविभविष्यति ॥ सर्वेषामपियोगानांपतिस्त्वं
भावितासदा ॥ १४ ॥ तेषांमध्येपुण्यतमोभविष्यसिनसंशयः ॥ यस्मिन्कालेत्वदुत्पत्तिःशुभंकर्मनकारयेत् ॥ १५ ॥ स्नानदानादि
कंकिंचित्कृतंचैवाक्षयंभवेत् ॥ इतिताभ्यांवरोदत्तस्ततःप्रभृतियोगराट् ॥ १६ ॥ त्रिषुलोकेषुविख्यातोबहुपुण्यफलप्रदः ॥ व्यतीपातम
हावीरत्रैलोक्यव्यापकप्रभो ॥ १७ ॥ त्वयिप्राप्तेनरैःकिंचिद्दातव्यंशुभकांक्षिभिः ॥ तद्दत्तंक्षुधितोभुंक्ष्वनोचेत्कोपोनिपात्यताम् ॥
॥ १८ ॥ व्यतीपातउवाच ॥ नमोवांपितरौमेस्तुक्रोधपातःसभोजनः ॥ दत्तोभवद्भ्यामधुनाप्रसादःक्रियतांमम ॥ १९ ॥ रवींदूऊचतुः ॥
स्नानदानजपहोमपूर्व[1]कंयस्त्वदीयसमयेसमाचरेत् ॥ तस्यपुण्यमिहतेप्रसादतोनंतमस्तुसुतनोह्यनुग्रहात् ॥ २० ॥ तत्कालेतवविदधा
तिपूजनंयस्तस्येष्टंभवतुभवेत्सभद्ररूपः ॥ पुत्रायुर्धनसुखकीर्तिपुष्टिरूपारोग्याद्यंगुणिजनवल्लभत्वपूर्वम् ॥ २१ ॥ धरण्युवाच ॥ अस्या
र्चनविधिंब्रूहिविस्तरेणजगद्गुरो ॥ कृतेतस्मिन्व्रतेदेवकिंफलंप्राप्यतेनरैः ॥ २२ ॥ वराहउवाच ॥ यस्माच्चकारणाद्भूमेव्यतीपातःसउच्यते ॥
अर्चितेयत्फलंतस्मिंस्तदुक्तंचसमासतः ॥ २३ ॥ विस्तरेणार्चनफलंकथितुंकेनशक्यते ॥ येनार्च्यतेव्यतीपातःसविधिःश्रूयता

---

[1] कर्मेतिशेषः ।

मिह ॥ २४ ॥ शुभेव्यतीपातादिनेवगाहयेत्सुपंचगव्येनमहानदीजलम् ॥ उपावसेद्द्वैपवमानजापकोजपेच्चमंत्रंव्यातिपाततेनमः ॥
॥ २५ ॥ छादितेताम्रपात्रेणशर्करापूरितेघटे ॥ कांचनाब्जेप्रतिष्ठाप्यहैममष्टभुजंनरम्[1] ॥ २६ ॥ अष्टभुजमष्टादशभुजंउत्प
त्तिवाक्येव्यतीपातमूर्त्यैरष्टादशभुजश्रवणादुत्पत्तिवाक्यानुसारित्वाच्चनियोगवाक्यस्य ॥ यथाभगवद्गीतासुचत्वारोमनवस्तथेतिचत्वा
रश्चतुर्दशेत्यर्थः ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्धूपैर्दीपवस्त्रानिवेदनैः ॥ भक्ष्यैर्भोज्यैःफलैश्चित्रैर्मासिमार्गशिरेऽर्चयेत् ॥ २७ ॥ नमस्तेस्तुव्यती
पातसोमसूर्यसुतप्रभो ॥ यद्दानादिकृतंकिंचित्तदनंतमिहास्तुमे ॥ २८ ॥ इत्युक्त्वापंचरत्नाढ्यंसुपुष्पाक्षतमंजलिम् ॥ प्रक्षिपे
त्तत्क्षणादेवसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ २९ ॥ यदिद्वितीयेचदिनेव्यतीपातोभवेन्महि ॥ तदापूर्वोपवासस्तुदद्यात्तत्सकलंगुरोः ॥
॥ ३० ॥ पारणंव्यतीपातांतेकुर्यात्संप्राश्यगोमयम् ॥ अथैकस्मिन्दिनेधात्रिव्यतीपातोभवेद्यदि ॥ ३१ ॥ तत्रैवाह्नितदादत्वा[2]उपवा
संसमाचरेत् ॥ कुर्यादेवंमासिमासिव्यतीपातांस्त्रयोदश ॥ ३२ ॥ चतुर्दशेतुसंप्राप्तेकुर्यादुद्यापनंबुधः ॥ व्यतीपातायस्वाहेतिक्षीरवृक्षसमि
च्छतम् ॥ ३३ ॥ आज्यक्षीरतिलानांचहोतव्यंवैशतंशतम् ॥ शर्करापूर्णकुंभेनसहचोपस्करैर्युताम् ॥ प्रतिमांकांचनींभक्त्याप्रदद्याद्व्र
तदेशिने ॥ ३४ ॥ वंदेव्यतीपातमहंमहांतंरवींदुसूनुंसकलेष्टलब्ध्यै ॥ समस्तपापस्यममक्षयोऽस्तुपुण्यस्यचानंतफलंममास्तु ॥
॥ ३५ ॥ इतिसमीर्यगुरुंपरिपूज्यतंकटककुंडलकंठविभूषणैः ॥ सकलमेवसमाप्ययथोचितंतदुपलभ्यफलंलभतेमहि ॥ ३६ ॥ गां

---

[1] नराकारम् ।

[2] दानादीतिशेषः ।

वैपयस्विनींदद्यात्सुवर्णवरदक्षिणाम् ॥ तस्मैशय्यांप्रदद्याच्चसारदारुमयींदृढाम् ॥ ३७ ॥ दंतपत्रवितानाढ्यांहेमपट्टैरलंकृताम् ॥ हंस
तूलीप्रतिच्छन्नांशुभगंडोपधानकाम् ॥ ३८ ॥ प्रच्छादनपटीयुक्तांधूपगंधाधिवासिताम् ॥ तांबूलंकुंकुमक्षोदंकर्पूरागुरुचंदनम् ॥ ३९ ॥
दीपकोपानहौछत्रंप्रदद्याच्चामरासने ॥ देहांतेसूर्यलोकायविमानैरत्नसन्निभैः ॥ ४० ॥ अप्सरोगणसंभोगैर्गीतनृत्यविलासिभिः ॥ गत्वा
कल्पार्बुदशतंमोदतेत्रिदशार्चितः ॥ ४१ ॥ तदंतेराजराजःस्याद्रूपसौभाग्यभाग्भवेत् ॥ कीर्त्याढ्योगुणपुत्रायुरारोग्यधनधान्यवान् ॥
॥ ४२ ॥ प्रतापादिमहैश्वर्ययुक्तोभोगीबहुश्रुतः ॥ जनसौभाग्यसंपन्नोयावज्जन्माष्टकायुतम् ॥ ४३ ॥ दर्शेदशगुणंदानंतच्छतघ्नंदिन
क्षये ॥ शतघ्नंतच्चसंक्रांतौशतघ्नंविषुवेततः ॥४४॥ युगादौतच्छतगुणमयनेतच्छताहतम् ॥ सोमग्रहेतच्छतघ्नंतच्छतघ्नंरविग्रहे ॥ असंख्येयं
व्यतीपातेदानंवेदविदोविदुः ॥ ४५ ॥ उत्पत्तौलक्षगुणंकोटिगुणंभ्रमणनाडिकायांतु ॥ अर्बुदगुणितंपतनेजपदानाद्यक्षयंपतिते ॥
॥ ४६ ॥ जन्मद्वाविंशति[१]र्नाडीर्भ्रमणंत्वेकविंशतिम् ॥ व्यतीपातस्यपतनंदशसप्तस्थितिंविदुः ॥ ४७ ॥ समर्पितंयद्व्यतिपातकाले
पुनःपुनस्तद्रविशीतरश्मी ॥ प्रयच्छतःकल्पशतार्बुदानिविवर्धमानंनहिहीयतेतत् ॥ ४८ ॥ तस्मान्महित्वंव्यतिपातपूजांकुरुष्वचेत्पु
ण्यमनंतमिष्टम् ॥ यदिस्थिरत्वंसततंतवेष्टंसमस्तधारित्वमभीप्सितंच ॥ ४९ ॥ गणयित्वाव्यतीपातकालंवावेत्तियोनरः ॥ सर्वपापहरौ
तस्यभवतोभानुभेश्वरौ ॥५०॥ पठतिलिखतियःशृणोतिवैतत्कथयतिपश्यतिकारयत्यवश्यम् ॥ रविशशिदिवमाप्यसोपिदेवैश्चिरसमयंपारि

---

[१] नाड्यइत्यर्थः ।

पूज्यमानआस्ते ॥ ५१ ॥ ॥ इतिवराहपुराणोक्तंव्यतीपातव्रतम् ॥ अथनारदीयेव्यतीपातव्रतम् ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ येनव्रतेनची
र्णेननपश्येद्यमशासनम् ॥ परिपृच्छाम्यहंविप्रव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ १ ॥ तद्व्रतंब्रूहिविप्रर्षेकृत्वाजगतिवैकृपाम् ॥ मार्कंडेयउवाच ॥
शृणुराजन्व्रतमिदंहर्यश्वेनपुराकृतम् ॥ २ ॥ तेनराज्ञातुतद्दत्तंसूकरायचदुःखिने ॥ कदाचिन्मृगयांकर्तुंहर्यश्वोराजसत्तमः ॥ ३ ॥ वनमध्येच
रन्राजादृष्ट्वातत्रैवसूकरम् ॥ दग्धपादकटिंचैवदग्धकंठमुखोदरम् ॥ ४ ॥ दृष्ट्वातथाविधंतंतुकृपांचक्रेनृपोत्तमः ॥ केनकर्मविपाकेन
ह्यवस्थांप्राप्तवानयम् ॥ ५ ॥ अहोकष्टमहोकष्टंसूकरेणोपभुज्यते ॥ अवश्यमेवभोक्तव्यंकृतंकर्मशुभाशुभम् ॥ ६ ॥ इत्येवंमनसिध्या
त्वाराजातंप्राहसूकरम् ॥ ईदृशीकिमवस्थातेतन्मेब्रूहिचसूकर ॥७॥ तच्छुत्वानृपतेर्वाक्यंनिःश्वसन्सूकरोमुहुः ॥ स्मृत्वापुराकृतंकर्मप्रत्युवा
चनृपंप्रति ॥ ८ ॥ शृणुराजन्नहंपूर्ववैश्योधनबलान्वितः ॥ आशाकृद्ध्योनदत्तंहिआशृतेभ्यश्चकिंचन ॥ ९ ॥ श्रुताश्चबहवोधर्माःपुराणश्रुति
चोदिताः ॥ तथापिपापबुद्ध्यामेनकृतंचात्मनोहितम् ॥ १० ॥ आशापाशमनुप्राप्तःशुभशास्त्रविवर्जितः ॥ कृतवान्पापमेवाहंनकिंचि
त्सुकृतंकृतम् ॥ ११ ॥ एकदातुद्विजःकश्चिद्व्यतीपातेगृहंमम ॥ आगतोयाचयन्मांचनकिंचिद्दत्तवानहम् ॥ १२ ॥ मयानिराकृतोत्यंतंव
चोभिर्निष्ठुरैस्तथा ॥ व्यतीपातोद्यरेवैश्यकिंचिद्देह्यर्थिनेखल ॥ १३ ॥ तन्मेरुरूपंभवतिप्राप्स्यसेत्वन्यजन्मनि ॥ कुपितेनमयातस्मैनिष्ठुरा
वाक्समीरिता ॥ १४ ॥ ततश्चकुपितोविप्रोममशापमथाददत् ॥ आशाग्निर्दहतेयद्वन्ममांगानिपृथक्पृथक् ॥ १५ ॥ तथैवतुतवांगानिदा
वाग्निःपुरुषाधम ॥ अरण्येनिर्जलेदेशेनिर्जनेद्रुमवर्जिते ॥ १६ ॥ तत्रसूकरयोनौत्वमुत्पन्नोदुःखमाप्नुहि ॥ प्रसादितोमयापश्चात्पुनरप्युक्तवां

स्तदा ॥ १७ ॥ उद्धरिष्यतिराजात्वांसूकरत्वेदयापरः ॥ इत्युक्त्वाचजगामाथअन्यवैश्यगृहंप्रति ॥ १८ ॥ तेनशापेनवैराज
न्सूकरत्वमवाप्तवान् ॥ अहंदुःखीचसंजातोविजनेनिर्जलेवने ॥ १९ ॥ राजोवाच ॥ केनत्वंमुच्यसेपापान्ममाचक्ष्वेहसूकर ॥
येनशक्नोम्यहंकर्तुंतवशापस्यसंक्षयम् ॥ २० ॥ वराहउवाच ॥ श्रूयतांममराजेंद्रमुक्तिःस्याद्येनकर्मणा ॥ व्यतीपातव्रतंनामकृतं
राजंस्त्वयापुरा ॥ २१ ॥ यथामातासुतस्येहसर्वत्रसुखकारिणी ॥ तथाव्रतमिदंराजन्निहलोकेपरत्रच ॥ २२ ॥ यथैवाभ्युदितःसूर्यो
ह्यशेषंचतमोदहेत् ॥ व्यतीपातस्तथैवेहसर्वपापंव्यपोहति ॥ २३ ॥ [1]यथाविष्णुर्ददातीहनृणांपरमनिर्वृतिम् ॥ ददात्येवंनसंदेहस्तथाव्रतमि
दंशुभम् ॥ २४ ॥ शतमिंदुक्षयेदानंसहस्रंतुदिनक्षये ॥ विषुवेशतसाहस्रंव्यतीपातेत्वनंतकम् ॥ २५ ॥ द्वाविंशतिः २२ समुत्पत्तौभ्रमणेचै
कविंशतिः ॥ २१ ॥ पतनेदशनाड्यस्तु १० पतितेसप्त ७ नाडिकाः ॥ २६ ॥ यत्फलंलक्षमुत्पत्तौभ्रमणेकोटिरुच्यते ॥ पतने
दशकोट्यस्तुपतितेदत्तमक्षयम् ॥ २७ ॥ ([2]आकृतिर्मूर्च्छनाकाष्ठाशैलतुल्याश्चनाडिकाः ॥ लक्षकोट्यर्बुदगुणमनंतंस्याद्यथाक्रमम् ॥
व्यतीपातविभागेषुदानमुक्तंनृपोत्तम ॥) अमापिताचविज्ञेयोमातामन्वादयस्तथा ॥ भगिनीद्वादशीज्ञेयाव्यतीपातस्तुसोदरः ॥ २८ ॥
पितर्युक्तंशतगुणंसहस्रंमातरिस्मृतम् ॥ भगिन्यांदशसाहस्रंसोदरेदत्तमक्षयम् ॥ २९ ॥ विधानंव्यतिपातस्यशृणुराजन्प्रयत्नतः ॥
माघेवाफाल्गुनेमार्गेवैशाखेश्रावणेथवा ॥ ३० ॥ व्यतीपातोदिनेयस्मिन्नारभेद्व्रतमुत्तमम् ॥ व्यतीपातव्रतेतिष्ठेच्छुचिर्भूत्वासमाहितः

---

[1] सकृत्स्मृतोयथाविष्णुर्नृणामित्यपिपाठः । [2] इदमधिकंग्रंथांतरस्यामिति ।

॥ ३१ ॥ पंचगव्यतिलैर्धात्रीफलैःस्नायात्समाहितः ॥ ततःसंकल्पयेदेतद्व्रतंसर्वार्थसाधकम् ॥ ३२ ॥ नवारोनचनक्षत्रंनतिथिर्नचचंद्रमाः ॥
यदावैजायतेभक्तिस्तदाग्राह्यमिदंव्रतम् ॥ ३३ ॥ किंव्रतैर्बहुभिश्चीर्णैःकिंदानैर्बहुभिःकृतैः ॥ सर्वेषांफलमाप्नोतिव्यतीपातव्रतेनवै ॥ ३४ ॥
इति[1]निश्चित्यमनसाव्यतीपातव्रतंचर ॥ सर्वपापविशुद्ध्यर्थंयावत्संवत्सरोभवेत् ॥ ३५ ॥ आमंत्र्यतद्दिनेविप्रंवेदवेदांगपारगम् ॥
तिलैःपूर्णंशरावंचसगुडंगुरवेर्पयेत् ॥ ३६ ॥ एवंद्वितीयेदातव्यंतृतीयेपितथैवच ॥ सघृतंपायसंचैवदातव्यंचोत्तरोत्तरम् ॥ ३७ ॥
उत्तरोत्तरंचतुर्थादावित्यर्थः ॥ एवंसंवत्सरस्यांतेदेव[2]स्यार्चांतुकारयेत् ॥ ३८ ॥ शंखचक्रगदापाणिंपद्महस्तंहिरण्मयम् ॥ वस्त्रयुग्मेनसं
वेष्ट्यचपूजयेद्गरुडध्वजम् ॥ ३९ ॥ हेमदानंततःकुर्याद्यथाविभवसारतः ॥ मंत्रेणानेनविधिवत्करेधृत्वासुवर्णकम् ॥ ४० ॥ नमस्तेस्तुव्यती
पातसोमसूर्यसुतप्रभो ॥ दास्यामिदानंयत्किंचित्तदक्षय्यमिहास्तुमे ॥ ४१ ॥ गुंजामात्रमपिस्वल्पंहेमविप्रकरेर्पितम् ॥ हेमाद्रिशिख
राकारमनंतफलदंभवेत् ॥ ४२ ॥ इदंक्षेत्रंकुरुक्षेत्रंसाक्षान्नारायणोद्विजः ॥ सुवर्णस्यचदानेनप्रीतोभूयाज्जनार्दनः ॥ ४३ ॥ तवहस्तौव्यती
पातोवैधृतिश्चरणौस्मृतौ ॥ संक्रांतिर्हृदयस्थानममावैनाभिरुच्यते ॥ ४४ ॥ पृष्ठंचपूर्णिमापंचपर्वाण्यंगानिपंचते ॥ व्यतीपातदिनेदेवकिं
चिद्विप्रेसमर्पितम् ॥ भवत्वनंतफलदंममजन्मनिजन्मनि ॥ ४५ ॥ एवंप्रार्थ्यहृषीकेशंनत्वाचैवपुनःपुनः ॥ तत्सर्वंगुरुवेदद्याच्छ्रोत्रियायकु
टुंबिने ॥ ४६ ॥ व्रतोपदेष्ट्रेविप्रायपुराणज्ञायभक्तितः ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वातुव्रतमेतत्समापयेत् ॥ ४७ ॥ सूकरउवाच ॥ इदंव्रतंत्वया

---

[1] इदंप्रतिव्यतीपातंकुर्यादित्यर्थः । [2] विष्णोः ।

देवगृहीतंपूर्वजन्मनि ॥ स्वर्गापवर्गदंनृणामनंतफलदंशुभम् ॥ ४८ ॥ तेनैवमुक्तोहर्यश्वःसूकरंवाक्यमब्रवीत् ॥ मयाकृतमिदंसर्वंत
त्फलंतेददाम्यहम् ॥ ४९ ॥ एवमुक्त्वानृपश्रेष्ठःसूकरायफलंददौ ॥ तत्क्षणात्तेनपुण्येनसूकरोमुक्तकिल्बिषः ॥ ५० ॥ मुक्तःसूकर
देहाच्चसर्वाभरणभूषितः ॥ दिव्यंविमानंसंप्राप्यगतःस्वर्गंचसूकरः ॥ ५१ ॥ नजानंतिद्विजाःसर्वेंव्यतीपातव्रतोत्तमम् ॥ इहलोकेचसुखदं
स्वर्गमोक्षप्रदायकम् ॥ ५२ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ अतस्त्वंकुरुराजेंद्रव्यतीपातव्रतोत्तमम् ॥ सर्वपापक्षयकरंनृणांभवतिसर्वदा ॥ ५३ ॥
इदंयःकुरुतेमर्त्यःश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ ५४ ॥ यइदंशृणुयाद्भक्त्याविष्णुलोकेमहीयते ॥
ज्ञानवान्धनवाञ्छ्रीमानिहचैवसुखीभवेत् ॥ ५५ ॥ इतिनारदपु० व्यतीपातव्रतम् ॥ अथप्रकारांतरेणोद्यापनम् ॥ कुर्यादेवंमासिमासिव्यती
पातांस्त्रयोदश ॥ चतुर्दशेतुसंप्राप्तेकुर्यादुद्यापनंबुधः ॥ आदौमध्येतथाचान्तेयथाशक्तिसमाचरेत् ॥ निष्कत्रयेणचार्धेनतदर्धार्धेनवापुनः ॥
व्यतीपातस्वरूपंहिकुर्यादष्टभुजंनरः ॥ गणेशपूजनंकार्यंस्वस्तिवाचनमाचरेत् ॥ नांदीमुखांस्ततोभ्यर्च्यआचार्यंवरयेत्सुधीः ॥ वरयेच्चततो
विप्रानृत्विजश्चत्रयोदश ॥ देवागारेतथागोष्ठेशुद्धेचस्वीयमंदिरे ॥ पुष्पमंडपिकांकृत्वापट्टकूलादिवेष्टिताम् ॥ तन्मध्येसर्वतोभद्रंरचयेल्लक्षणा
न्वितम् ॥ तत्पूर्वेस्थापयेत्कुंभंशर्करापूरितंशुभम् ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंताम्रंवैणवमृन्मयम् ॥ निष्कत्रयेणप्रतिमांसुवर्णेनविनिर्मिताम् ॥
स्वशक्त्याकारयेद्रम्यांलक्ष्मीनारायणस्यच ॥ वैदिकेनतुमंत्रेणव्यतीपातसमन्विताम् ॥ तांस्तापयेत्तत्रकुर्याद्ब्रह्माद्यावाहनंततः ॥ ततः

---

१ हेराजन् ।

पूजांविनिर्वर्त्यमहासंभारविस्तरैः ॥ अर्घ्यंचापिततोदेयंसुगंधैःकुसुमैर्जलैः ॥ गृहाणार्घ्यंव्यतीपातसोमसूर्यसुतप्रभो ॥ सप्तजन्मकृतंपापंत्वत्प्रसादात्प्रणश्यतु ॥ मंत्रेणानेनदेवायदद्यादर्घ्यंसमाहितः ॥ ऋचासोमोधेनुमितिहोमंसोमायकारयेत् ॥ आकृष्णेनेतिमंत्रेणसूर्यायविधिवन्नरः॥ अश्वत्थार्कसमिद्भिश्चशतमष्टोत्तरंतथा ॥ इदंविष्णुरितिमंत्रेणहोमःस्यात्पायसेनच ॥ व्याहृतीनांफलैर्होमंकुर्यादष्टोत्तरंशतम् ॥ त्रयोदशब्राह्मणांश्चभोजयेल्लड्डुपायसैः ॥ एवमाराधितान्विप्रान्दक्षिणाभिश्चतोषयेत् ॥ आचार्यंपूजयेत्पश्चाद्गांचदद्यात्पयस्विनीम् ॥ इत्थंव्रतंतुयःकुर्यान्नरोभक्तिसमन्वितः ॥ कोटिजन्मकृतैःपापैर्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ अस्मिन्कृतेव्रतेराजन्वैधव्यंस्त्रीनचाप्नुयात् ॥ अकालमृत्युर्दारिद्र्यंशोकोदुःखंनजायते ॥ सर्वसौख्यमवाप्नोतिव्यतीपातप्रसादतः ॥ इतिप्रकारांतरेणव्यतीपातव्रतोद्यापनंसंपूर्णम् ॥

॥ **अथआश्विनशुक्लैकादशीमारभ्यकार्तिकशुक्लैकादशीपर्यंतंमासोपवासव्रतंलिख्यते** ॥ हेमाद्रौविष्णुरहस्ये ॥ नारदउवाच ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिव्रतानामुत्तमस्यच ॥ विधिंमासोपवासस्यफलंचास्ययथोदितम्॥तथाविधानरैःकार्यंव्रतचर्यायथाभवेत्॥आरभ्यतेयथापूर्वंसमाप्यंचयथाविधि॥यावत्संख्यंचकर्तव्यंतद्ब्रवीहिपितामह॥व्रतमेतत्सुरश्रेष्ठविस्तरेणममानघ ॥ब्रह्मोवाच॥साधुनारदपृष्टंहिसर्वेषांहितकारकम् ॥ याहङ्मतिमतांश्रेष्ठतच्छृणुष्वब्रवीमिते ॥ सुराणांचयथाविष्णुस्तपतांचयथारविः॥मेरुःशिखरिणांयद्वद्वैनतेयस्तुपक्षिणाम् ॥ तीर्थानांतुयथागंगाप्रजानांतुयथाद्विजः ॥ श्रेष्ठंसर्वव्रतानांहितद्वन्मासोपवासकम् ॥ सर्वव्रतेषुयत्पुण्यंसर्वतीर्थेषुयद्भवेत् ॥ सर्वदानोद्भवंवापिलभेन्मासोपवासकृत् ॥ अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैर्विधिवद्भूरिदक्षिणैः॥नतत्पुण्यमवाप्नोतियन्मासपरिलंघनात् ॥ तेनदत्तंहुतंजप्तंतपस्तप्तंस्वधाकृतम्॥यःकरोतिवि

धानेननरोमाससमुपोषणम् ॥ प्रविश्यवैष्णवंयज्ञंपूजयेच्चजनार्दनम्॥ गुरोराज्ञांततोलब्ध्वाकुर्यान्मासोपवासकम् ॥ वैष्णवानियथोक्तानिकृत्वा
चैवव्रतानितु ॥ द्वादश्यादीनिपुण्यानिततोमाससमुपावसेत् ॥ अतिकृच्छ्रंपराकंचकृत्वाचांद्रायणंतथा ॥ मासोपवासंकुर्वीतज्ञात्वादेहबला
बलम् ॥ वानप्रस्थोयतिर्वापिनारीवाविधवामुने ॥ मासोपवासंकुर्वीतगुरुविप्राज्ञयाततः ॥ आश्विनस्यामलेपक्षेएकादश्यामुपोषितः ॥ व्रतमे
तत्तुगृह्णीयाद्यावत्त्रिंशद्दिनावधि ॥ वासुदेवंसमुद्दिश्यकार्तिकंसकलंनरः ॥ मासंचोपवसेद्यस्तुसमुक्तिफलभाग्भवेत् ॥ अच्युतस्यालये
भक्त्यात्रिकालंकुसुमैःशुभैः ॥ मालतींदीवरैःपद्मैःकमलैस्तुसुगंधिभिः ॥ कुंकुमागुरुकर्पूरैर्विलिप्यचसुगंधकैः ॥ नैवेद्यैर्धूपदीपाद्यै
रर्चयेत्तुजनार्दनम् ॥ मनसाकर्मणावाचापूजयेद्गरुडध्वजम् ॥ कुर्यान्नरस्त्रिषवणंमहाभक्त्याजितेंद्रियः ॥ नाम्नामेवतथालापंविष्णोःकुर्या
दहर्निशम् ॥ भक्त्याविष्णोस्तुतिर्वाच्यामृषावादंविवर्जयेत् ॥ सर्वसत्वदयायुक्तःशांतवृत्तिरहिंसकः ॥ सुप्तोवाआसनस्थोवावासुदेवं
प्रकीर्तयेत् ॥ स्मृत्यालोकनगंधादिस्वादनंपरिकीर्तनम् ॥ अन्नस्यवर्जयेत्सर्वंग्रासानांचाभिकांक्षणम् ॥ गात्राभ्यंगंशिरोभ्यंगंतांबूलंचविले
पनम् ॥ व्रतस्थोवर्जयेत्सर्वंयच्चान्यत्रनिराकृतम् ॥ व्रतस्थोनस्पृहेत्किंचिद्विकर्मस्थान्नचालपेत् ॥ देवतायतनेतिष्ठेन्नगृहस्थश्चरेद्व्रतम् ॥
कृत्वामासोपवासंतुसंयतात्माजितेंद्रियः ॥ ततोर्चयेन्महाभक्त्याद्वादश्यांगरुडध्वजम् ॥ पूजयेत्पुष्पमालाभिर्गंधधूपविलेपनैः ॥ वस्त्रालं
कारवाद्यैश्चतोषयेदच्युतंनरः ॥ स्नापयेत्तुहरिंभक्त्यातीर्थचंदनवारिभिः ॥ चंदनेनानुलिप्तांगान्पुष्पधूपैरनेकशः ॥ वस्त्रदानादिभिश्चैवभो
जयेच्चद्विजोत्तमान् ॥ दद्याच्चदक्षिणांतेभ्यस्तांबूलादिचदापयेत् ॥ क्षमापयित्वाविप्रांश्चविसृजेन्नियतोव्रती ॥ एवंवित्तानुसारेणभक्तियुक्तेनचे

तसा ॥ कृत्वामासोपवासंतुसमभ्यर्च्यजनार्दनम् ॥ भोजयित्वाद्विजांश्चैवविष्णुलोकेमहीयते ॥ कृत्वामासोपवासांस्तुसम्यक्त्रिंशदहानिच ॥ निर्वापयेत्ततस्तान्वैविधिनायेनतच्छृणु ॥ कारयेद्वैष्णवंयज्ञमेकादश्यामुपोषितः ॥ पूजयित्वाचदेवेशमाचार्यानुज्ञयाहरिम् ॥ अर्चयित्वाहरिंभक्त्याअभिवाद्यगुरुंतथा ॥ ततोनुभोजयेद्विप्रान्यथाशक्तियथाविधि ॥ विशुद्धकुलचारित्रान्विष्णुपूजनतत्परान् ॥ पूजयित्वाद्विजान्सम्यक्त्रिंशद्वैभोजितान्सुधीः ॥ तावंतिवस्त्रयुग्मानिआसनादिकमंडलून् ॥ योगपट्टानिशुभ्राणिब्रह्मसूत्राणिचैवहि ॥ दद्याच्चैवद्विजाग्र्येभ्यःपूजयित्वाप्रणम्यच ॥ ततोनुकल्पयेच्छय्यांशस्तास्तरणसंस्कृताम् ॥ वितानसंयुतांश्रेष्ठांसोपधानामलंकृताम् ॥ विष्णोस्तुकारयेन्मूर्तिंकांचनींतुस्वशक्तितः ॥ न्यसेत्तस्यांतुशय्यायामर्चयित्वास्रगादिभिः ॥ आसनंपादुकेछत्रंवस्त्रयुग्ममुपानहौ ॥ पवित्राणिचपुष्पाणिशय्यायामुपकल्पयेत् ॥ एवंशय्यांतुसंकल्प्यप्रणिपत्यचतान्द्विजान् ॥ प्रार्थयेच्चानुमोदार्थंविष्णुलोकंव्रजाम्यहम् ॥ एवमभ्यर्चिताविप्रावदेयुर्व्रतिनंतदा ॥ व्रजव्रजनरश्रेष्ठविष्णोःस्थानमनामयम् ॥ विमानंवैष्णवंदिव्यंसुशय्यापरिकल्पितम् ॥ तेनविष्णुपदंयाहिसदानंदमनामयम् ॥ ततोविसर्जयेद्विप्रान्प्रणिपत्यानुगम्यच ॥ ततस्तुपूजयेद्भक्त्यागुरुंज्ञानप्रदायकम् ॥ तांशय्यांकल्पितांसम्यक्गुरुंव्रतसमापकम् ॥ प्रणम्यशिरसाशांतस्तस्मैचप्रतिपादयेत् ॥ एवंपूज्यहरिंविप्रान्गुरुंज्ञानप्रकाशकम् ॥ कृत्वामासोपवासांश्चनरोविष्णुतनुंविशेत् ॥ कृत्वामासोपवासंचनिर्वाप्यविधिवन्मुने ॥ कुलानांशतमुद्धृत्यविष्णुलोकंव्रजेन्नरः ॥ नरोमासोपवासानांकर्तापुण्यकृतांवरः॥ पितृमातृकुलाभ्यांचसमंविष्णुपुरंव्रजेत् ॥ नारीयाविधवाजातायथोक्तव्रतचारिणी ॥ कृत्वामासोपवासंचव्रजे

द्विष्णुंसनातनम् ॥ नारदउवाच ॥ सुदुष्करमिदंदेवमूर्च्छाग्लानिकरंपरम् ॥ व्रतंमासोपवासाख्यंभक्तिंजनयतेऽच्युते ॥ पीडितस्यभृशंदेवमुमूर्षोर्व्रतिनस्तदा ॥ त्यागोवानुग्रहोवाथकिंतुकार्यंपितामह ॥ ब्रह्मोवाच ॥ व्रतस्थंकर्शितंदृष्ट्वामुमूर्षुंवातपोधनम् ॥ कृपयाब्राह्मणास्तस्यकुर्युःसम्यगनुग्रहम् ॥ अमृतंपाययेत्क्षीरमिच्छमानंसकृन्निशि ॥ यथेहनवियुज्येतप्राणैःक्षुत्पीडितोव्रती ॥ अतिमूर्च्छान्वितंक्षीणंमुमूर्षुंक्षुत्प्रपीडितम् ॥ पाययित्वाशृतंक्षीरंरक्षेद्दत्वाफलानिच॥अहोरात्रंचयोनित्यंव्रतस्थंपरिपालयेत् ॥ पयोमूलंफलंदत्वाविष्णुलोकंव्रजेच्चसः ॥ एवंमासोपवासस्थमारूढंप्राणसंशये॥अव्रतघ्नगुणैर्दिव्यैःपरीप्सेद्ब्राह्मणाज्ञया॥नैतेव्रतंविनिघ्नंतिहविर्विप्रानुमोदितम् ॥ क्षीरौषधंगुरोराज्ञाह्यापोमूलंफलानिच ॥ एवंकृत्वापिरक्षेतसगुडंपायसंतथा ॥ पाययेत्क्षीरतोयंचव्रतंपश्चात्समापयेत् ॥ अथविष्णुर्व्रतंविष्णुर्दाताविष्णुर्व्रतीतथा ॥ सर्वंविष्णुमयंज्ञात्वाव्रतस्थंक्षीणमुद्धरेत् ॥ यदामुमूर्षुर्निश्चेष्टःपरिग्लानोतिमूर्च्छितः ॥ तदासमुद्धरेत्क्षीणमिच्छंतंविमुखंस्थितम् ॥ परिपाल्यव्रतीदेहंव्रतशेषंसमापयेत् ॥ यथोक्तंद्विगुणंतस्यफलंविप्रमुखोदितम् ॥ इंद्रियार्थेष्वसंसक्तःसदैवविमलामतिः ॥ परितोषयतेविष्णुंनोपवासोऽजितात्मनाम् ॥ किंतस्यबहुभिस्तीर्थैःस्नानहोमजपव्रतैः ॥ येनेंद्रियगणोघोरोनिर्जितोहिस्वचेतसा ॥ जितेंद्रियःसदाशांतःसर्वभूतहितेरतः ॥ वासुदेवपरोनित्यंनक्लेशंकर्तुमर्हति ॥ कृत्वाव्रतंयथोक्तंतुवैष्णवंपदमव्ययम्॥प्राप्नोतिपुरुषोनित्यंपुनरावृत्तिदुर्लभम्॥ येस्मरंतिसदाविष्णुंविशुद्धेनांतरात्मना॥ तेप्रयांतिभयंत्यक्त्वाविष्णुलोकमनामयम्॥ प्रभातेचार्धरात्रेचमध्याह्नेदिवसक्षये॥कीर्तयंत्यच्युतंयेवैतेतरंतिभवार्णवम् ॥ आनंदितोथदुःखार्तःक्रुद्धःशांतोथवाहरिम् ॥ एवंयःकीर्तयेद्भक्त्यासगच्छेद्वैष्णवींपुरीम्॥गर्भजन्मजरारोगदुःखसंसारबंधनैः ॥ नबाध्य

तेनरोनित्यंवासुदेवमनुस्मरन्॥स्थावरेजंगमेसत्वेस्थूलेसूक्ष्मेशुभाशुभे॥विष्णुंपश्यतिसर्वत्रयःसविष्णुःस्वयंनरः॥सर्वंविष्णुमयंज्ञात्वात्रैलोक्यं
सचराचरम्॥यस्यशांतामतिस्तेनपूजितोगरुडध्वजः॥ विष्णुलोकमवाप्नोतिचक्रपाणेःप्रसादतः॥ विधिर्मासोपवासस्ययथावत्परिकीर्तितः॥
सुतस्नेहान्मुनिश्रेष्ठसर्वलोकहितायच॥ कृत्वाविष्णवर्चनंभक्त्यानरोविष्णुपुरींव्रजेत्॥नाभक्तायप्रदातव्यंनदेयंदुष्टचेतसे॥इतिश्रीविष्णुरहस्यो
क्तमासोपवासव्रतंसंपूर्णम् ॥ ॥ **अथआषाढशुक्लैकादशीमारभ्यकार्तिकशुक्लैकादशीपर्यंतंधारणापारणाव्रतंलिख्यते॥**
॥कृष्णउवाच ॥ शृणुकौंतेयवक्ष्यामिधारणापारणाव्रतम् ॥ बांधवादिवधोत्पन्नदोषघ्नंचसुखप्रदम् ॥ कुलवृद्धिकरंचैवसर्वेंद्रियनियाम
कम् ॥ चातुर्मास्येतथाचादौमासिकौंतेयसुव्रतः ॥ पुण्याहंकारयेत्पूर्वमेकादश्यांशुभेदिने ॥ पश्चात्संकल्प्यराजेंद्रतदारभ्यव्रतंचरेत् ॥
आदौमासितथाचांतेचातुर्मासिष्वथापिवा ॥ एकस्मिन्धारणंकार्यंपारणंचतथापरे ॥ उपवासोधारणंस्यात्पारणंभोजनंभवेत् ॥ पारण
स्यदिनेप्राप्तेमंत्रमष्टाक्षरंजपेत् ॥ अष्टोत्तरशतंदद्यादर्घ्यान्देवायतन्मनाः ॥ समाप्तेमासिराजेंद्रकुर्यादुद्यापनंबुधः ॥ चातुर्मास्यव्रते
चाथमासेमासेतुकारयेत् ॥ उपवासदिनेप्राप्तेपुण्याहंकारयेत्पुरा ॥ आचार्यंवरयेत्पश्चादृत्विजस्तुततःपरम् ॥ कृत्वातुप्रतिमांशुद्धां
लक्ष्मीनारायणस्यवै ॥ स्थापयेदव्रणेकुंभेपूजयेदुपचारकैः ॥ पंचामृतैस्तथापुष्पैस्तुलसीदलचंपकैः ॥ मालतीकेतकीभिश्चमल्लिकाकुसुमै
स्तथा ॥ रात्रौजागरणंकुर्यात्पुराणपठनादिभिः ॥ प्रातःकालेसमायातेब्राह्मणांस्तुनिमंत्रयेत् ॥ मासेमासेपंचदशयुधिष्ठिरशुचिव्र
तान् ॥ पश्चात्स्नानादिकंकृत्वादेवपूजांसमाचरेत् ॥ पश्चादग्निंसमाधायहोमंकुर्याद्यथाविधि ॥ निषुर्सीदेतिमंत्रेणजुहुयाच्चातिलौदनम् ॥

अरायिकाणेमंत्रेणजुहुयाच्चघृतौदनम् ॥ अष्टाक्षरेणमंत्रेणपायसंजुहुयात्ततः ॥ पूर्णाहुतिंततोहुत्वाहोमशेषंसयापयेत् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चादाचार्यंपूजयेत्ततः ॥ एवंकृत्वामहाभागब्रह्महत्यादिपातकैः ॥ मुच्यतेनात्रसंदेहस्तस्मात्कुरुमहाव्रतम् ॥ सुग्रीवस्तुपुराराजन्हत्वावालिनमाहवे ॥ रामादिष्टंततःकृत्वाधारणापारणाव्रतम् ॥ विमुक्तःसतदादोषान्नानापातकसंचयात् ॥ नारदेनतथाराजन्पूर्वस्मिञ्छूद्रजन्मनि ॥ द्विजानामुपदेशाच्चधारणापारणाकृता ॥ होमादिकंविधायाथतस्यपुण्यप्रभावतः ॥ जितेंद्रियस्ततोजातोब्रह्मलोकादिकांश्चरन् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकुर्याद्धारणपारणम् ॥ इंद्रियाणांवशार्थायसर्वपापापनुत्तये ॥ तस्मात्त्वमपिराजेंद्रकुरुष्वव्रतमुत्तमम् ॥ किंदानैस्तपसाकिंवानियमैश्चव्रतैर्यमैः ॥ धारणापारणंकुर्याद्व्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ सर्वयज्ञेषुतीर्थेषुसर्वदानेषुयत्फलम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिकृत्वाधारणपारणम् ॥ इदंव्रतंमहापुण्यंतपसामुत्तमंतपः ॥ तस्मात्त्वमपिराजेंद्रकुर्विदंविधिपूर्वकम् ॥ बांधवादिवधाद्दोषान्मोक्ष्यसेनात्रसंशयः ॥ इतितंसंप्रदिश्याथविष्णुःस्वांचपुरींययौ ॥ वंद्यमानःपौरजनैःसमस्तैःपांडुनंदनैः ॥ युधिष्ठिरोपिराजर्षिश्चकारेदंमहाव्रतम् ॥ विमुक्तःसर्वपापेभ्योवंशवृद्धिस्ततोभवत् ॥ इतिश्रीभ०पु०धारणापारणाव्रतंसमाप्तम् ॥

अथसंक्रांतिव्रतानिलिख्यंते ॥

तत्रादौधान्यसंक्रांतिव्रतम् ॥ हेमाद्रौस्कांदे ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ अथाहंसंप्रवक्ष्यामिधान्यव्रतमनुत्तमम् ॥ यत्कृत्वेहनरोराजन्सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ अयनेविषुवेचैवस्नानंकृत्वायथाविधि ॥ व्रतस्यनियमंकुर्याद्ध्यात्वादेवंदिवाकरम् ॥ करिष्यामिव्रतंदेवत्वद्भक्तस्त्वत्परायणः ॥ तत्रविघ्नोनमेभूयात्तवदेवप्रसादतः ॥ इत्युच्चार्यलिखेत्पद्मंकुंकुमेनाष्टपत्रकम् ॥ भास्करंपूर्वपत्रेषुआग्नेयेचतथारविम् ॥ विवस्वंतं

तथायाम्येनैर्ऋत्येपूषणंतथा ॥ आदित्यंवारुणेपत्रेवायव्येतपनंतथा ॥ मार्तंडमितिकौबेरऐशान्येभानुमेवच ॥ एवंचक्रमशोभ्यर्च्यविश्वात्मामध्यदेशतः[1] ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाअर्घ्यंदद्यात्समंत्रकम् ॥ कालात्मासर्वदेवात्मावेदात्माविश्वतोमुखः ॥ व्याधिमृत्युजराशोकसंसारभयनाशनः ॥ इत्यर्घ्यमंत्रः ॥ पुष्पैर्धूपैःसमभ्यर्च्यशिरसाप्रणिपत्यच ॥ रविंध्यात्वाततोदद्याद्धान्यप्रस्थंद्विजातये ॥ प्रतिमासंपुनस्तद्वत्पूज्योदेवःसहस्रपात् ॥ एवंसदाप्रदातव्यंधान्यप्रस्थंद्विजातये ॥ एवंसंवत्सरेपूर्णेकुर्यादुद्यापनक्रियाम् ॥ अर्घ्यपात्रंहिसौवर्णंकारयेन्मंडलंशुभम् ॥ द्विभुजंपूजयेद्भानुंरक्तवस्त्रयुगान्वितम् ॥ धान्यद्रोणेनसहितंतदर्धेनस्वशक्तितः ॥ स्वर्णशृंगींरौप्यखुरींकांस्यदोहांपयस्विनीम् ॥ रविरूपंद्विजंध्यात्वातस्मैवेदविदेतथा ॥ विद्यापात्रायविप्रायतत्सर्वंविनिवेदयेत् ॥ अग्निष्टोमसहस्राणांफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ सप्तजन्मसहस्राणिधनधान्यसमन्वितः ॥ निर्व्याधिर्नीरुजोधीमान्रूपवानभिजायते ॥ इतिश्रीस्कंदपु० धान्यसंक्रांतिव्रतंसं० ॥ ॥ अथ लवणसंक्रांतिव्रतंतत्रैव ॥ ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामिलवणसंक्रांतिमुत्तमाम् ॥ संक्रांतिवासरंप्राप्यस्नानंकृत्वाशुभेजले ॥ वस्त्रालंकारसंवीतोभक्तिभावसमन्वितः ॥ कुंकुमेनलिखेत्पद्ममष्टपत्रंसकर्णिकम् ॥ भास्करंपूजयेद्भक्त्यायथोक्तक्रमयोगतः ॥ तदग्रेलवणंपात्रंसगुडंस्थापयेत्ततः ॥ पूजितस्त्वंयथाशक्त्याप्रसीदममभास्कर ॥ लवणंसगुडंपात्रंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ एवंसंवत्सरेपूर्णेभानुंकुर्याद्धिरण्यमयम् ॥ रक्तवस्त्रयुगच्छन्नंरक्तचंदनचर्चितम् ॥ कमलंलवणंपात्रंधेन्वासार्धंद्विजातये ॥ प्रदद्याद्भानुमुद्दिश्यविश्वात्माप्रीयतामिति ॥

---

[1] अर्च्यइतिशेषः ।

एवंकृत्वातुयत्पुण्यंप्राप्यतेभुविमानवैः ॥ तत्केनगदितुंशक्यंवर्षकोटिशतैरपि ॥ लवणाचलदानस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ सर्वकामसमृद्धात्माविमानवरमध्यगः ॥ सूर्यलोकेवसेत्कल्पंपूज्यमानःसुरासुरैः ॥ इतिस्कंध० लवणसंक्रांतिव्रतम् ॥ अथभोगसंक्रांतिव्रतंतत्रैव ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ वक्ष्येहंभोगसंक्रांतिंसर्वलोकाविवर्धनीम् ॥ संक्रांतिदिवसंप्राप्ययोषितस्तुसमाह्वयेत् ॥ कुंकुमंकज्जलंचैवसिंदूरंकुसुमानिच ॥ सुगंधीनिचद्रव्याणितांबूलंशशिसंयुतम् ॥ तंडुलान्फलसंयुक्तांस्ताभ्योदद्याद्विचक्षणः ॥ अन्यान्यपिहिवस्तूनिभोगसाधनकानिच ॥ दद्यात्प्रहृष्टमनसामिथुनेभ्योयथाविधि ॥ भोजयित्वायथाशक्त्यावस्त्रयुग्मंप्रदापयेत् ॥ एवंसंवत्सरस्यांतेरविंसंपूज्यपूर्ववत् ॥ धेनुंसदक्षिणांदद्यात्सपत्नीकद्विजायच ॥ एवंयःकुरुतेभक्त्याभोगसंक्रांतिमादरात् ॥ स्यात्सुखीसर्वमर्त्येषुभोगीजन्मनिजन्मनि ॥ इतिभोगसंक्रांतिव्रतम् ॥ अथरूपसंक्रांतिव्रतंतत्रैव ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ अथान्यदपितेवच्मिरूपसंक्रांतिमुत्तमाम् ॥ संक्रांतिवासरेस्नानंकुर्यात्तैलेनवैसुधीः ॥ हेमपात्रे[१]घृतयुतेहिरण्येनसमन्विते ॥ स्वरूपंवीक्ष्यतत्पात्रंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ एकभक्तंततःकृत्वापूजयित्वारविंव्रती ॥ व्रतांतेकांचनंदद्याद्घृतधेनुसमन्वितम् ॥ अश्वमेधसहस्राणांफलमाप्नोतिमानवः ॥ रूपयौवनसंपत्त्याआयुरारोग्यसंपदा ॥ लक्ष्मींचविपुलान्भोगाल्लँभतेनात्रसंशयः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःस्वर्गलोकंचगच्छति ॥ इतिरूपसंक्रांतिः ॥ ॥ अथतेजःसंक्रांतिव्रतंतत्रैव ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ अथान्यांसंप्रवक्ष्यामितेजःसंक्रांतिमुत्तमाम् ॥ संक्रांतिवासरंप्राप्यस्नानंकृत्वाविचक्षणः ॥

---

[१] पात्रेघृतंकृत्वेतिपाठः ।

शालितंडुलसंयुक्तंकरकंकारयेच्छुभम् ॥ दीपंसंस्थाप्यतन्मध्येज्वलितंतुस्वतेजसा ॥ तन्मुखेमोदकंस्थाप्यब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ रविंसंपूज्ययत्नेनअर्घ्यंदद्याद्विचक्षणः ॥ एकभक्तंचकर्तव्यंयावत्संवत्सरंभवेत् ॥ संवत्सरेतुसंपूर्णेकुर्यादुद्यापनंबुधः ॥ शोभनंदीपकंकार्यंसुवर्णेनतुनारद ॥ ताम्रस्यकरकंकुर्याद्दीपंन्यस्यतथोपरि ॥ कपिलासहदातव्याकरकेणद्विजातये ॥ सुवर्णकोटिदानस्यफलंवैप्राप्यतेनघ ॥ तेजसाऽऽदित्यसंकाशोवायोर्बलमवाप्नुयात् ॥ इतितेजःसंक्रांतिः ॥ अथसौभाग्यसंक्रांतिव्रतंतत्रैव ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ अथान्यांसंप्रवक्ष्यामिसौभाग्यसंक्रांतिमुत्तमाम् ॥ शृणुनारदयत्नेनधनैश्वर्यप्रदायिनीम् ॥ संक्रांतिवासरेप्राप्तेस्नात्वाचैवशुचिव्रतः ॥ पूर्ववद्भानुमभ्यर्च्यतथैवचसुवासिनीम् ॥ सौभाग्याष्टकसंयुक्तंवस्त्रयुग्मंसयोषिते ॥ विप्रायवेदविदुषेभक्त्यातत्प्रतिपादयेत् ॥ एवंसंवत्सरेपूर्णेकुर्याद्ब्राह्मणपूजनम् ॥ पर्वतंलावणंकृत्वायथाविभवसारतः ॥ कांचनंकमलंकृत्वाभास्करंचैवकारयेत् ॥गंधपुष्पादिनापूज्यविप्रायप्रतिपादयेत् ॥ ऐक्षवंतृणराजंचनिष्पावाश्चसुशोभनाः ॥ धान्यकंजीरकंचैवकौसुंभंकुंकुमंतथा ॥ लवणंचाष्टमंतद्वत्सौभाग्याष्टकमुच्यते ॥ पुष्करेचकुरुक्षेत्रेगोसहस्रफलंलभेत् ॥ साप्रियामर्त्यलोकेषुयाकरोतिव्रतंत्विदम् ॥ शंकरस्ययथागौरीविष्णोर्लक्ष्मीर्यथादिवि ॥ मर्त्यलोकेतथासापिप्रियेणसहमोदते ॥ इतिसौभाग्यसंक्रांतिः ॥ अथतांबूलसंक्रांतिव्रतंतत्रैव ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ अथान्यांसंप्रवक्ष्यामितांबूलाख्यामनुत्तमाम् ॥ विधानंपूर्ववत्कुर्याद्धान्यसंक्रांतिवच्चतत् ॥ तांबूलंचंदनाद्यंचदद्याच्चैवद्विजन्मने ॥ एवंसंवत्सरंपूर्णंरात्रौरात्रौततःपरम् ॥ तांबूलंभक्षयेद्विप्रैःकारयेच्चैवनांतरम् ॥ वत्सरांतेतुकमलंकृत्वाचैवतुकांचनम् ॥ पर्णकोशंप्रकुर्वीततथापूगफलालयम् ॥ चूर्णभांडंप्रकुर्वीतपूगप्रस्फोटनंतथा ॥ मुखवासादिचूर्णानां

भांडानिविविधानिच ॥ द्विजदांपत्यमावाह्यसर्वोपस्करसंयुतैः ॥ द्रव्यैस्तुपूजयेद्भक्त्याषड्रसैर्भोजयेद्द्विजान् ॥ उपकल्पितंतुयत्किंचिद्ब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ एवंकरोतियानारीतांबूलाख्यंव्रतोत्तमम् ॥ भर्तापुत्रैश्चपौत्रैश्चमोदतेस्वगृहेसदा ॥ इतितांबूलसंक्रांतिः ॥ अथमनोरथसंक्रांतिव्रतंतत्रैव ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिसंक्रांतिंचमनोरथाम् ॥ गुडेनपूर्णंकुंभंचसवस्त्रंचस्वशक्तितः ॥ संक्रांतिवासरेदद्याद्ब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ शेषंधान्यसंक्रांतिवत् ॥ एवंसंवत्सरेपूर्णेकुर्यादुद्यापनंशुभम् ॥ गुडस्यपर्वतंकृत्वावस्त्ररत्नैश्चभूषितम् ॥ अयनेचोत्तरे दद्याद्वित्तशाठ्यंनकारयेत् ॥ यंयंकामयतेकामंतंतंप्राप्नोतिपुष्कलम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःसूर्यलोकेमहीयते ॥ इतिमनोरथसंक्रांतिव्रतम् ॥ अथाशोकसंक्रांतिव्रतंतत्रैव ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ अतःपरंप्रवक्ष्याम्यशोकसंक्रांतिमुत्तमाम् ॥ अयनेविषुवेचैवव्यतीपातोभवेद्यदि ॥ एकभुक्तंनरःकुर्यात्तिलैःस्नानंतुकारयेत् ॥ कांचनंभास्करंकृत्वायथाविभवशक्तितः ॥ स्नापयेत्पंचगव्येनगंधपुष्पैस्तुपूजयेत् ॥ संछाद्यरक्तवस्त्राभ्यांताम्रपात्रेनिधायच ॥ [१]भास्करायनमःपादौपू॰ रवयेन॰ जंघेपू॰ आदित्याय॰ जानुनीपू॰ दिवाकराय॰ ऊरूपू॰ अर्यम्णे॰ कटीपू॰ भानवे॰ उदरंपू॰ पूष्णे॰ बाहूपू॰ मित्राय॰ स्तनौपू॰ विवस्वते॰ कंठंपू॰ सहस्रांशवे॰ मुखंपू॰ तमोहंत्रे॰ नेत्रेपू॰तेजोराशये॰ शिरःपू॰ अरुणसारथये सर्वांगंपू॰ ॥ अर्घ्यंचपूर्ववत्कार्यंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ एवंसंवत्सरेपूर्णेकांचनेनादिवाकरम् ॥ संपूज्यपद्मकुसु

---

[१] इयमंगपूजाश्लोकरूपेणकथितासौकर्यायविभज्यदर्शिता ।

मैर्यथाविभवसारतः ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैरक्तवस्त्रेणवेष्टितम् ॥ ततोहोमंप्रकुर्वीतरविमंत्रेणनारद ॥ द्वादशकपिलादेयावस्त्रालंकारसंयुताः ॥ अशक्तःकपिलामेकांवित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यं[1]भार्यापुत्रसमन्वितः ॥ इतिअशोकसंक्रांतिः ॥ अथआयुःसंक्रांतिस्तत्रैव ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ अथान्यांचप्रवक्ष्यामिआयुःसंक्रांतिमुत्तमाम् ॥ संक्रांतिदिवसेस्नात्वापूजयेच्चादिवाकरम् ॥ कांस्येक्षीरंघृतंदद्यात्सहिरण्यंस्वशक्तितः ॥ मंत्रश्चैवपृथग्दानेपूजासैवं[2]प्रकीर्तिता ॥ सुक्षीरसुरभीजातपीयूषसमसर्पियुक् ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यमतोदेहिद्विजार्पितम् ॥ अनेनविधिनावर्षंसर्वंदद्यादतंद्रितः ॥ उद्यापनादिकंसर्वंधान्यसंक्रांतिवद्भवेत् ॥ एवंकृतेतुयत्पुण्यंशक्यंनेदंमयोदितुम् ॥ निर्व्याधिश्चैवदीर्घायुस्तेजस्वीकीर्तिमांस्तथा ॥ अपमृत्युभयंनास्तिजीवेच्चशरदांशतम् ॥ ॥ अथधनसंक्रांतिस्तत्रैव ॥ ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ धनसंक्रांतिमाहात्म्यंशृणुस्कंदविधानतः ॥ यत्कृत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ संक्रांतिदिवसंप्राप्यशुचिर्भूत्वासमाहितः ॥ कलशंनिर्व्रणंगृह्यवारिपूर्णंनिधापयेत् ॥ सुवर्णयुक्तंतंकृत्वाप्रतिमासंतुदापयेत् ॥ विधिनानेनवर्षांतेप्रीयतांमेदिवाकरः ॥ पूजाविधानंसर्वत्रधान्यसंक्रांतिवद्भवेत् ॥ सौवर्णंकमलंकृत्वासूर्यंचोपरिविन्यसेत् ॥ हस्तेसुवर्णघटितंपंकजंविनिवेशयेत् ॥ गोदानंतत्रदातव्यमेवंसंपूर्णतांव्रजेत् ॥ जन्मनांशतसाहस्रंधनयुक्तोभवेन्नरः ॥ आयुरारोग्यसंपन्नःसूर्यलोकेमहीयते ॥ ॥ इतिधनसंक्रांतिः ॥ ॥ अथसर्वसंक्रांत्युद्यापनंलिख्यते ॥ हेमाद्रौमात्स्ये ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ अथा

---

[1] प्रामोतिशेषः ।

[2] पूर्वोक्तैव ।

न्यदपिवक्ष्यामिसंक्रांत्युद्यापनंमुने ॥ विषुवेचायनेचैवसंक्रांतिव्रतमाचरेत् ॥ पूर्वेद्युरेकभक्तेनदंतधावनपूर्वकम् ॥ संक्रांतिवासरेप्राप्तेतिलैःस्नानंसमाचरेत् ॥ रविसंक्रमणेभूमौचंदनेनाष्टपत्रकम् ॥ पद्मंसकर्णिकंकुर्यात्तस्मिन्नावाहयेद्रविम् ॥ कर्णिकायांन्यसेद्देवमादित्यंपूर्वतस्ततः ॥ नमःसोमार्चिषेयाम्येनमोऋङ्मण्डलायच ॥ नमःसवित्रेनैर्ऋत्येवारुणेतपनंबुधः ॥ वायव्येमित्रनामानंविन्यसेत्तुयथाक्रमम् ॥ मार्तंडमुत्तरेविष्णुमीशान्येपूजयेत्क्रमात् ॥ द्विजायसोदकंकुंभंतिलपात्रंहिरण्मयम् ॥ कमलंतुयथाशक्त्याकारयित्वानिवेदयेत् ॥ चंदनोदकपुष्पैश्चदेवायार्घ्यंनिवेदयेत् ॥ विश्वायविश्वरूपायविश्वधाम्नेस्वयंभुवे ॥ नमोनंतनमोधात्रेऋक्सामयजुषांपते ॥ अनेनविधिनासर्वंमासिमासिसमाचरेत् ॥ वत्सरांतेतथाकुर्यात्सूर्यं[2]द्वादशधानरः ॥ संवत्सरांतेघृतपायसेनसंतर्प्यवह्निंद्विजपुंगवान्वै॥ कुंभान्पुनर्द्वादशधेनुयुक्तान्सद्रत्नहैरण्मयपद्मगर्भान् ॥ पयस्विनीःशीलवतीश्चदद्यात्ताम्राःस्वरूपेणसुवस्त्रयुक्ताः ॥ गावोथवासप्तचकास्यदोहामाल्यांबराढ्याश्चतुरोप्यशक्तः ॥ तत्राप्यशक्तःकपिलामथैकांनिवेदयेद्ब्राह्मणपुंगवाय ॥ हैमींचदद्यात्पृथिवीमशेषांकृत्वाथरौप्यामथवासुताम्रीम् ॥ पैष्टीमशक्तोथतिलैर्विधायसौवर्णसूर्येणसमंप्रदद्यात् ॥ नवित्तशाठ्यंपुरुषोत्रकुर्यात्कुर्वन्नधोयातिनसंशयोत्र ॥ यावन्महेंद्रप्रमुखानगेंद्राःपृथ्वीचसप्ताब्धियुतेहतिष्ठेत् ॥ तावत्सगंधर्वगणैरशेषैःसंपूज्यतेनारदनाकपृष्ठे ॥ ततस्तुकर्मक्षयमाप्यसोथद्वीपाधिपःस्यात्कुलशीलयुक्तः ॥ सृष्टेर्मुखेतुंगवपुःसभार्यःप्रभूतपुत्रोरिपुवंदितांघ्रिः ॥ इतिसर्वसंक्रांत्युद्यापनम् ॥ अथधनुःसंक्रमणेविशेषः ॥ रवौधनुषिसंप्राप्तेस्नानंकृत्वारुणोदये ॥ सर्वं

---

१ आग्नेयेइतिशेषः ।   २ सर्वमितिक्वचित्पाठः ।

नित्यंचसंपाद्यंमुहूर्तंनगतोरविः ॥ कृसरान्नेनविप्रान्वैभोजयेद्घृतपायसैः ॥ दक्षिणाभिश्चसंतोष्यस्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ एवंनिरंतरंकुर्यादशक्तो भानुवासरे ॥ इहभुक्त्वातुभोगान्वैसूर्यलोकंसगच्छति ॥ इतिधनुर्मासेविशेषः ॥ ॥ अथरवेर्घृतस्नापनंहेमाद्रौभविष्ये ॥ उत्तरेत्वयनेप्राप्तेघृतप्रस्थेनयोरविम् ॥ स्नापयित्वाब्राह्मणेभ्योयःप्रयच्छतिमानवः ॥ घृतधेनुंतथादद्याद्ब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः सूर्यलोकेचिरंवसेत् ॥ ततोभवतिभूपालःप्रजानंदविवर्धनः ॥ इतिउदगयनेघृतस्नापनम् ॥ अथमकरसंक्रांतौशिवरहस्येघृतकंबलदानमहिमा ॥ ॥ माघेमासिमहादेवेयःकुर्याद्घृतकंबलम् ॥ सभुक्त्वासकलान्भोगानंतेमोक्षंचविंदति ॥ नराभूपतयोजाताघृतकंबलदानतः ॥ जातिस्मराश्चतेजातामुक्ताश्चांतेशिवार्चकाः ॥ पुरासुनागसंविप्रंजाबालिंश्रुतिपारगम् ॥ पप्रच्छशूलकर्णांगोधर्मंदारिद्र्यनाशकम् ॥ सुनागउवाच ॥ असितायाःसितायावाधेनोर्घृतमनुत्तमम् ॥ संपादनीयंयत्नेनघनीभूतंचशोभनम् ॥ तद्घृतंतुलयोत्तीर्णंप्रस्थसार्धशतत्रयम् ॥ महाकंबलमेतद्धिघृतस्यपरिकीर्तितम् ॥ तदर्धंवातदर्धंवासायंनेयंशिवालये ॥ घृतेनान्येनदेवेशमभिषिच्यमहेश्वरम् ॥ ततोघृतंघनीभूतमर्पयेच्छिवमस्तके ॥ ततस्तिलैःसर्षपैश्चबिल्वपत्रैश्चकोमलैः ॥ हेमपद्मैश्चदेवेशःपूजनीयोमहेश्वरः ॥ धूपदीपादिकंदेयंमहानैवेद्यमादरात् ॥ ततोनीराजनंदत्त्वादेयःपुष्पांजलिस्ततः ॥ प्रदक्षिणानमस्कारान्कृत्वाचतदनंतरम् ॥ शैवंपंचाक्षरंजप्त्वाशिवायैतन्निवेदयेत् ॥ ततोजागरणंकुर्याच्छिवस्मरणपूर्वकम् ॥ ततःप्रातःसमुत्थायकृत्वास्नानादिकंपुनः ॥ पूजनीयोमहादेवो

---

१ यावन्मुहूर्तंरविर्निर्गतस्तावदित्यर्थः ।

२ मासपर्यंतमित्यर्थः ।

घृतसेचनपूर्वकम् ॥ भाजनीयास्तथाशैवाभक्ष्यैर्भोज्यैश्चयत्नतः ॥ ततःस्वयंचभोक्तव्यंबंधुभिःसहसादरम् ॥ अनेनतवदारिद्र्यं
नाशमेष्यतिसर्वथा ॥ भोगांश्चविपुलान्भुक्त्वाशिवलोकंगमिष्यसि ॥ इतिमकरसंक्रांतौघृतकंबलदानंस० ॥ अथमकरसंक्रमणेदधिमं
थनदानम् ॥ तद्विधिः ॥ सासपक्षाद्युल्लिख्य ममेहजन्मनिजन्मांतरेचअखंडितसौभाग्यपुत्रपौत्रधनधान्याभिवृद्ध्यर्थंश्रीसवितृसूर्यनारायण
स्वरूपिणेब्राह्मणायदधिमंथनदानंकरिष्येइतिसंकल्प्यतिलोद्वर्तनपूर्वकंस्नात्वाशुचिवस्त्रंपरिधायभांडेयशोदाकृष्णयोःसुवर्णप्रतिमांसंपूज्यप्रा
र्थयेत् ॥ यशोदेत्वंमहाभागेसुतंदेहिमनोरमम् ॥ पूजितासिमयादेविदधिमंथनभाजने ॥ श्रीकृष्णपरमानंदसंसारार्णवतारक ॥ पुत्रं
देहिमनोज्ञंचऋणत्रयविमोक्षणम् ॥ दानमंत्रः ॥ गृहाणत्वंद्विजश्रेष्ठदधिमंथनभाजनम् ॥ नवनीतेनसहितंयशोदासहितंहरिम् ॥ प्रसादः
क्रियतांमह्यंसूर्यरूपनमोस्तुते ॥ इदंचब्रह्मांडपुराणेरंगदानमाहात्म्येकृपींप्रतीतिहासपूर्वकंदुर्वाससोपदिष्टम् ॥ तथाहि ॥ कृप्युवाच ॥
पीडिताहंदरिद्रेणअपुत्राचतपोधन ॥ तपसोभंगभीत्याचयत्नंनाचरतेपतिः ॥ ममसर्वस्वमेकागौःस्वल्पदोहावयोमहत् ॥ जीवनंममत
क्रेणधर्मवार्तागरीयसी ॥ केनोपायेनभोब्रह्मंस्तन्मेब्रूहिसुखंमम ॥ दुर्वासाउवाच ॥ दानंदेहिचसुभगेयेनपूर्णमनोरथाः ॥ नंदजायासुतंले
भेब्रह्माद्यैःपूजितंमहत् ॥ श्रीकृष्णाख्यंपरंतत्त्वंयोगिभिश्चदुरासदम् ॥ दधिमंथनदानंचपुत्रप्राप्तिकरंपरम् ॥ नान्यदस्तिदरिद्राणां
दानादस्मात्कथंचन ॥ तस्मात्त्वयापिदेयंमेक्षुधितायतपस्विने ॥ भविष्यतितवसुताश्चिरंजीवीशुचिव्रतः ॥ विरच्यस्वस्तिकंपूर्वमनुलिप्य
महीतलम् ॥ द्रोणमानंधान्यपुंजंगोधूमानांविशेषतः ॥ विधायपूरितंतत्रदध्नाशुभ्रेणभक्तितः ॥ दध्यमत्रकमासाद्यकृष्णलीलांमुहुर्मुहुः ॥ स्म

रंतीमंथयेत्तावद्यावत्सारोदयोभवेत् ॥ सांसिद्धिमथनेतस्मिन्सौवर्णींप्रतिमांततः ॥ स्थापयित्वायशोदायाःकृष्णस्यचसुशोनाम् ॥ संकल्पादिविधायाशुसंपूज्यचयथाविधि ॥ हरिद्राकुंकुमाद्यैश्चदधिभांडंविलेपयेत् ॥ रक्तसूत्रेणसंवीतंरक्तवस्त्रेणवेष्टयेत् ॥ माल्यैरन्यैश्चसंयोज्यदेवीमावाहयेत्तथा ॥ सूर्यंचावाहयेद्दंडेदीपानष्टौप्रदीपयेत् ॥ लड्डुकान्पृथुकाल्लाँजानिक्षुखंडानिवैतथा ॥ नानाविधानिखाद्यानिसमंतात्स्थापयेत्ततः ॥ क्षौमंवासःपृथुकटितटेबिभ्रतीसूत्रनद्धंपुत्रस्नेहस्नुतकुचयुगंजातकंपंचसुभ्रूः ॥ रज्ज्वाकर्षश्रमभुजचलत्कंकणौकुंडलेचास्विन्नंवक्त्रंकबरविगलन्मालतीनिर्ममंथ ॥ परिधीवस्त्रमासाद्ययथाचेजननींहरिः ॥ गृहीत्वादधिमंथानंन्यषेधत्प्रीतिमाहवन् ॥ नानाखाद्यैर्वारितोपिनचमुंचतिमाधवः ॥ अंकमारुह्यतत्स्तन्यंपिबन्मुखंव्यलोकयत् ॥ एवंयशोदांकृष्णंचध्यायंतीभक्तितत्परा ॥ विचित्रैःपट्टकूलैश्चगंधमाल्यैर्विशेषतः ॥ पूजयित्वाप्रार्थयीतयशोदांपुत्रसंयुताम् ॥ यशोदेत्वंमहाभागेसुतंदेहिमनोरमम् ॥ पूजितासिमयादेविदधिमंथनभाजने॥श्रीकृष्णपरमानंदसंसारार्णवतारक॥पुत्रंदेहिमनोज्ञंमेऋणत्रयविमोक्षणम् ॥ ब्राह्मणंवेदवेत्तारमुपवेश्यसुखासने॥गंधमालैश्चसंपूज्यदानंतस्मैनिवेदयेत् ॥ गृहाणत्वंद्विजश्रेष्ठदधिमंथनभाजनम् ॥ नवनीतेनसहितंयशोदासहितंहरिम् ॥ प्रसादःक्रियतांमह्यंसूर्यरूपनमोस्तुते ॥ कृष्णप्रीतिकरंह्येतद्धनधान्यसमृद्धिदम् ॥ दुर्वाससोपदिष्टासाद्रोणभार्यासुलोचना॥मकरस्थेयदासूर्येतिलोद्वर्तनपूर्वकम्॥स्नात्वाचजाह्नवीतोयेसंप्रार्थ्यमुनिपुंगवम्॥पूजयित्वातुतस्मैसाअददद्दधिमंथनम्॥अश्वत्थामानंचसुतंदधिमंथनदानतः॥कृपीलेभेसुयशसंऋणत्रयविमोक्षणम्॥मुक्तादारिद्र्यदुःखात्साबुभुजेभोगमुत्तमम्॥एवंपूर्वंकृपीकृत्वाआनंदंसमपद्यत॥एवंयाकुरुतेनारीवित्तशाठ्यविवर्जिता ॥ सर्वान्कामान

वाप्नोतिसूर्यलोकेमहीयते ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपु० मकरसंक्रांतौदधिमथनदानंसमाप्तम् ॥

अथतांबूलदानव्रतंतदुद्यापनंच ॥

युधिष्ठिरउवाच ॥ तांबूलदानमाहात्म्यंकथयस्वममप्रभो ॥ उद्यापनविधिंतस्यसर्वकमार्थसिद्धये ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सर्वेषामेवदानानांतांबूलंचोत्तमंस्मृतम् ॥ आनंदोदीर्घमायुष्यंसौमनस्यंचपुष्टितः ॥ सौभाग्यंचधनादिभ्योविद्यालाभस्तथैवच॥एतत्तुपंचकंराजन्तांबूलाल्लभ्यतेनरैः॥ द्वात्रिंशत्पत्रकैर्युक्तंपूगीफलसमन्वितम् ॥ एलालवंगकर्पूरैर्युक्तंतांबूलमुच्यते ॥ यथालाभंभवेद्वापिदेयंद्विजवरायच ॥ द्विजाभावेसुवासिन्यैतदभावेकुमारिकाम्[1] ॥ उद्यापनंप्रकर्तव्यंयथाविभवसारतः ॥ शुभेह्निमासेकर्तव्यमृक्षेवैवाहिकेततः ॥ पंच[2]सप्तचसद्विप्रान्सपत्नीकान्प्रपूजयेत् ॥ पूर्वरात्रौचसंपूज्यलक्ष्मीनारायणावुभौ ॥ उमामहेश्वरौपूज्यौसावित्रींब्रह्मणासह ॥ रतिंचपंचबाणंचपूजयेच्चयथाविधि ॥ ऋद्धिंसिद्धिंविघ्नराजंलोकपालांश्चपूजयेत् ॥ तांबूलोपस्करांस्तत्रदेवतोत्तरतोन्यसेत् ॥ पुरुषोत्तमाय० शार्ङ्गपाणये० गरुडध्वजाय० अनन्ताय० यज्ञपुरुषाय० पुण्डरीकाक्षाय० नित्याय० वेदगर्भाय० गोवर्धनाय० सुब्रह्मण्याय० शौरिणेन० ईश्वराय० एतानिद्वादशनामानिपूजने हवनेतथा ॥ घृतंवापायसंवापिपंचामृततिलौदनम् ॥ तत्तन्मंत्रैश्चहोतव्यमष्टाविंशतिसंख्यया ॥ पर्णस्थापनपात्रंचचूर्णपात्रंतथैवच ॥ स्वर्णरौप्यमयंवापिपैत्तलंसीससंभवम् ॥ सर्वशोभासमायुक्तालोहजापूगभाजिका ॥ तेषांपूजाप्रकर्तव्यागंधपुष्पादिभिस्तथा ॥ पूर्णाहुतिंततःकुर्याद्ब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ तांबूलंसुष्ठुयोदद्याद्ब्राह्मणेभ्योतिभक्तितः ॥ मेधावीसुभगःप्राज्ञोदर्शनीयश्चजायते ॥ फलेनतृप्यते

---

[1] कुमार्यैइत्यर्थः । [2] द्वादशेत्यर्थः ।

ब्रह्मापत्रेणभगवान्हरिः ॥ चूर्णमीश्वरतृप्त्यर्थंखादिरःकामतृप्तये ॥ कर्पूरलालवंगादिजातीपत्रफलैस्तथा ॥ इंद्राद्यालोकपालाश्चसंतुष्टाश्चभवंतिहि ॥ वारिदःसुखमाप्नोतिराज्यंप्राप्नोतिचान्नदः ॥ दीपदश्चक्षुराप्नोतित्रयंतांबूलदानतः ॥ एवंकृतेविधानेनसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ इतिवायुपु० तांबूलदानव्रतंतदुद्यापनंच ॥

अथमौनव्रतंतदुद्यापनंच॥

॥ नारदउवाच ॥ ब्रह्मन्ब्रूहिममत्वंवैमौनव्रतमनुत्तमम् ॥ फलंकिमस्यदानंवाकथमुद्यापनंभवेम् ॥ब्रह्मोवाच॥ शृणुनारदयत्नेनसावधानेनचेतसा ॥ चातुर्मास्येव्रतंकुर्यान्मौनाख्यंमुनिसत्तम॥ यस्याचरणमात्रेणगम्यतेविष्णुमंदिरम् ॥ विधिंतस्यप्रवक्ष्यामिशृणुनारदमन्मुखात् ॥ व्रतमध्येव्रतस्यान्तेव्रतादौवायथाविधि ॥ उद्यापनंप्रकुर्वीतव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ स्नात्वानित्यविधिंकृत्वाकुर्यात्संकल्पमादृतः ॥ सर्वतोभद्रमालिख्यतत्रविष्णुंप्रपूजयेत् ॥ लक्ष्म्यायुतंतुदेवेशंब्रह्माद्यादेवतास्तथा ॥ द्वारदेशेतुसंपूज्यौपुण्यशीलसुशीलकौ ॥ जयंचविजयंचैवगदादीन्यायुधानिच ॥ मंडपंतोरणैर्युक्तंपट्टवस्त्रेणभूषितम् ॥ सुवर्णप्रतिमांकृत्वाघंटांगरूडलांछिताम् ॥ उपचारैःषोडशभिरर्चयित्वारमापतिम् ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्गीतवाद्यादिमंगलैः ॥ घृतेनाष्टोत्तरशतंपावकेहवनंचरेत्॥अतोदेवेतिमंत्रेणब्राह्मणान्भोजयेत्ततः॥पीठदानंततःकुर्याद्घंटादानंतथैवच॥घंटादनस्यमाहात्म्यंवक्तुंकेनहिशक्यते ॥ दीपदानंततःकुर्याद्व्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ इदंव्रतंमयापूर्वंकृतमुत्पत्तिहेतवे ॥ तेनव्रतप्रभावेणसृष्ट्युत्पत्तिर्मयाकृता॥ कर्तव्यंतुप्रयत्नेनसर्वकामार्थसिद्धये ॥ यइदंकुरुतेवत्ससःसाक्षान्मामकीतनुः ॥इतिश्री ब्र०पु०ब्रह्मनारदसंवादेमौनव्रतंतदुद्यापनंचसंपूर्णम्॥

अथप्रपादानविधानम्॥

युधिष्ठिरउवाच ॥ कथंकृष्णतरंत्यत्रसंसारगह्वरान्नराः ॥ स्वल्पेनैवतुकालेनतथादानेनमेवद ॥ कृष्णउवाच ॥ विधानमेकमतुलंसामान्यं

नरसेवितम् ॥ प्रपादानस्यराजेंद्रकथ्यमानंशृणुष्वतत् ॥ यस्मिन्पथिजलंनास्तिनास्तिग्रामःसमीपगः ॥ प्रपातत्रप्रकर्तव्यासर्वकामेप्सुभिर्नरैः ॥ माघमासेऽसितेपक्षेशिवरात्रौविशेषतः ॥ कृत्वातुमंडपंरम्यंचतुर्द्वारंसुशोभितम् ॥ छायाशीतमयीकार्यादृढैःस्तंभैर्विशेषतः ॥ एकवक्राद्विवक्रावापूर्वोत्तरमुखाशुभा ॥ मार्गाणांयत्रबाहुल्यंतत्रकार्याविचक्षणैः ॥ दृढांस्ताम्रमयान्रम्यान्मृन्मयान्वासमाहितः ॥ प्रावृडायातियावद्वैजलैःकुंभान्प्रपूरयेत् ॥ यवागूंतक्रसंयुक्तांव्यंजनैस्तुसमन्विताम् ॥ अन्यैश्चबहुभिर्द्रव्यैःशर्करापानकैर्युताम् ॥ तक्रंलवणसंयुक्तंतांबूलंचयथाविधि ॥ प्रपायांस्थापयेच्छक्त्याजलंवाकेवलंशुभम् ॥ ब्रह्मणार्थंपृथक्पात्रंब्रह्माचिह्नेनलक्षितम् ॥ स्वस्तिवाचनपूर्वंतुसर्वमेतत्प्रकल्पयेत् ॥ एवंविधाप्रपाप्रोक्ताविद्वद्भिर्धर्मकोविदैः ॥ शिशूनांजननीयद्वत्क्षुत्तृडाहरणेक्षमा ॥सर्वेषामपिवर्णानांप्रपावैपोषणेक्षमा ॥ नंदंतिपितरस्तस्यतुष्यंतिकुलदेवताः ॥ स्तुवंतिमनुजास्तंतुयेनाध्वनिकृताप्रपा ॥ क्रतुकोटिशतैर्यत्तुतत्पुण्यंलभतेनरः ॥ उद्यापनविधिंकुर्यात्प्रपादानमनुत्तमम् ॥ तस्याःसर्वाणिपात्राणिब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ भोजयेच्चयथाशक्त्याब्राह्मणांस्तोषयेत्ततः ॥ प्रपामंदिरदानेनकृतकृत्योभवेन्नरः ॥ दुर्भिक्षेग्रासमात्रान्नंग्रीष्मेबिंदुसमंजलम् ॥ तत्तुल्यंक्रतुलक्षेणद्वयमेतत्ततोधिकम् ॥ एवंविधाप्रपाप्रोक्तामुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ राजन्वरालघुर्वापिसर्वकामविवर्धिनी ॥ इतिश्रीभ० पु० प्रपादानंसोद्यापनंसं० ॥ ॥ अथलक्षपद्मविधिः ॥ ब्रूहिकृष्णव्रतंश्रेष्ठंमुक्तिदंदुःखनाशनम् ॥ पुत्रपौत्रप्रदंचैवकृपयामधुसूदन ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिव्रतानामधिकंव्रतम् ॥ सर्वदुःखहरंस्त्रीणांसर्वकामफलप्रदम्॥लक्षपद्मंरंगवल्याशुभेमासिसमारभेत्॥गुरुशुक्रास्तरहितेशुक्लपक्षेतुयत्नतः ॥ तंडुलैःपूजयेच्छ्वेतैःसूर्यस्थंजगदीश्वरम् ॥

उद्यापनंसमाप्तौचकुर्याद्यत्नेनासिद्धये॥संपूर्णंजायतेयेनतच्छृणुष्वप्रयत्नतः॥सूर्यस्यप्रतिमांकुर्यात्सुवर्णेनस्वशक्तितः ॥ वेदिकायांप्रकर्तव्यंस्वस्तिकंपद्मसंयुतम्॥तन्मध्येकलशंस्थाप्यरक्तवस्त्रेणवेष्टितम्॥पंचामृतेनसंस्नाप्यदेवंतत्रप्रपूजयेत्॥ गंधपुष्पाक्षतैर्दिव्यैर्धूपदीपादिभिःशुभैः॥ सुवर्णनिर्मितंपद्मंदेवायविनिवेदयेत्॥आचार्यंवरयेत्तत्रवेदवेदांगपारगम् ॥ततोहोमःप्रकर्तव्यस्तिलाज्यैःपायसैस्तथा ॥ अष्टोत्तरसहस्रंवाशतत्रयमथापिवा ॥ गायत्रीमंत्रतोराजन्मूलमंत्रेणवाततः ॥ गोदानंचप्रकर्तव्यंसूर्यस्यहरितुष्टये ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्याशर्करावृतपायसैः ॥ तेभ्योपिदक्षिणांदद्याद्वित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ प्रतिमांकलशंचैवपद्मंपूजादिकंतथा ॥ अतोदेवेतिमंत्रेणआचार्यायनिवेदयेत् ॥ प्रदक्षिणांनमस्कारंकुर्यान्मूर्ध्निकृतांजलिः ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एतत्तेव्रतमाख्यातंस्त्रीणांकामफलाप्तये ॥ पुत्रपौत्रादिसंतानवृद्ध्यर्थंकुरुनंदन ॥ यानारीकुरुतेभक्त्याहरिस्तस्याःप्रसीदति ॥ इतिश्रीसौरपु० लक्षपद्मव्रतंसोद्यापनंसंपूर्णम् ॥

अथलक्षादिदीपदानविधिः ॥

स्कंदउवाच ॥ रुद्रसंख्याञ्छिवस्याग्रेदीपान्प्रत्यहमर्पयेत् ॥ वर्षमेकंतदर्धंवावर्षद्वयमथापिवा ॥ लक्षसंख्यांस्तदर्धान्वाद्विलक्षान्वास्वशक्तितः ॥ दीपमालांयथाशक्त्याकार्तिकेश्रद्धयान्वितः ॥ घृतेनयेप्रकुर्वंतितेषांपुण्यंवदामिते ॥ यावत्कालंप्रज्वलंतिदीपास्तस्यशिवाग्रतः ॥ तावद्युगसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ कौसुंभेनचतैलेनदीपान्दद्याच्छिवालये ॥ तेनपुण्येनकैलासेवसतेशिवसान्निधौ ॥ अतसीतैलसंयुक्तान्दीपान्दद्याच्छिवालये ॥ दशपूर्वैर्दशपरैर्युक्तोगच्छेच्छिवालये ॥ ज्ञानिनोहिभविष्यंतिदीपदानप्रभावतः ॥ आर्तिक्यंचसकर्पूरंयेकुर्वंतिदिनेदिने ॥ तिलतैलेनयेदीपान्ददतेचशिवालये ॥ तेजस्विनोमहाभागाःकुलेनचशतेनवै ॥ तेप्राप्नुवंतिसायुज्यंनात्रका

यांविचारणा ॥ लक्षादिदीपदानस्यकार्यमुद्यापनंबुधैः ॥ उपवासंप्रकुर्वीतपूर्वस्मिन्दिवसेमुदा ॥ कर्षमात्रसुवर्णेनतदर्धार्धेनवा
पुनः ॥ प्रतिमांशंकरस्याथउमयासहितस्यच ॥ आचार्यंवरयेत्तत्रअभिज्ञंवेदपारगम् ॥ कलशंस्थापयेद्रात्रौस्वस्तिवाचनपूर्वकम् ॥
उमामहेश्वरंहैमंस्थापयेत्कलशोपरि ॥ उपचारैःषोडशभिःपूजयेच्चपृथक्पृथक् ॥ रात्रौजागरणंकुर्यात्पुराणश्रवणादिभिः ॥ प्रातःस्ना
नंविधायाथहोमकर्मसमारभेत् ॥ तिलसर्पिर्यवैश्चापिचरुणाविल्वपत्रकैः ॥ आज्यप्लुतैश्चप्रत्येकंसद्योजातादिमंत्रतः ॥ शतमष्टोत्तरं
हुत्वाहोमशेषंसमापयेत् ॥ उमामहेश्वरंदेवंपूजयेच्चपुनर्व्रती ॥ प्रतिमांवस्त्रसहितामाचार्यायनिवेदयेत् ॥ सहिरण्यांसवत्सांचधेनुंदद्या
त्प्रयत्नतः ॥ अनेनविधिनायस्तुव्रतमेतत्समाचरेत् ॥ सभुक्त्वाविपुलान्भोगाञ्छिवसायुज्यमाप्नुयात् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्वस्त्राल
कारभूषणैः ॥ गुरोराज्ञांगृहीत्वातुभुंजीयाद्बंधुभिःसह ॥ एवंयःकुरुतेमर्त्योलक्षदीपादिदीपनम् ॥ नरोवाप्यथवानारीसोऽश्नुतेपदमव्ययम् ॥
ज्ञानमुत्पद्यतेतस्यसंसारभयनाशनम् ॥ सर्वपापंक्षयंयातिजन्मजन्मार्जितंचयत् ॥ बाल्येवयसियत्पापंयौवनेवापियत्कृतम् ॥ वार्धके
पिकृतंपापंतत्सर्वंनश्यतिध्रुवम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोभुक्त्वाभोगान्महीतले ॥ सर्वान्कामानवाप्याथसोऽश्नुतेपदमव्ययम् ॥ इतिश्रीस्कंद
पुराणेलक्षादिदीपदानोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ **अथलक्षदूर्वापूजनविधिः** ॥ (शूरसेनउवाच ॥ लक्षपूजाविधिंसम्यक्कथयस्वममाग्रतः ॥

---

१ अयंलक्षदूर्वापूजाविधित्वेनगणेशपुराणेनोक्तःपरंतुदूर्वामाहात्म्यंकथयितुमग्रिमः कथाभागउक्तः परंतुसन्यूनइतिकृत्वाकौंडिन्यउवाचेत्यादिर्गृहेचेदस्तिदीयतामित्यंतःपूरितःतस्यसंदर्भस्तुप्रथमं शूरसेनेंद्रसंवादस्तदंतर्गतोब्रह्मकृतवीर्यपितृसंवादस्तदंतर्गतोगणानांयोगिनांचसंवादस्तदंतर्गतःकौंडिन्यस्यतत्पत्न्याआश्रयायाश्चसंवादः ग्रंथकृताशूरसेनउवाचेत्यादिश्लोकद्वयमंतेचलक्षसंख्याकदूर्वाभिरित्याद्यर्धंतथोद्यापनविधिश्चकृत्योलिखितइतिसमूलोनोपलभ्यते ।

यंकृत्वाप्राणिनःसर्वेंभवंतिसुखभागिनः॥इंद्रउवाच॥श्रावणेचचतुर्थ्यांतुभौमवारोयदाभवेत्॥शुभेह्निवासरेवापिपूजाकर्मसमारभेत् ॥) अथदू
र्वामाहात्म्यंगणेशपुराणेउपासनाकांडे ॥ कौंडिन्यउवाच ॥ कस्मिंश्चित्समयेदेविसुखासीनंगजाननम् ॥ नारदोमुनिरभ्यागाद्द्रष्टुंतंबहुवा
सरैः ॥ १ ॥ साष्टांगंप्रणिपत्यैनंप्राहनःसार्थकंजनुः ॥ यत्पुण्यनिचयैर्जातंदर्शनंतेगजानन ॥२॥ इत्युक्त्वास्वांजलिंबद्ध्वातस्थौतत्पुरतोमुनिः॥
धृत्वाकरेणतत्पाणिमुपवेशयदासने ॥ ३ ॥ गजाननोमहाभागोमहाभागंमहामुनिम् ॥ नारदोभगवांस्तेनसंतुष्टोमुनिपुंगवः ॥ ४ ॥
उवाचतंगणाधीशमाश्चर्यंह्यदिमेस्तियत् ॥ तन्निवेदितुमायातोनत्वात्वांपुनराव्रजे ॥५॥ गजाननउवाच ॥ किमाश्चर्यंत्वयादृष्टंह्यदिकिंते
ऽभिवर्तते ॥ वदसर्वंविशेषेणततोव्रजनिजाश्रमम् ॥ ६ ॥ नारदउवाच ॥ मैथिलेविषयेदेवजनकोराजसत्तमः ॥ अतिमानीवदान्य
श्चवेदवेदांगपारगः ॥ ७ ॥ अन्नदानरतोनित्यंब्राह्मणान्पूजयत्यसौ ॥ नानालंकारवासोभिर्दक्षिणाभिरनेकशः ॥ ८ ॥ दीनां
धकृपणेभ्यश्चबहुद्रव्यंददात्यसौ ॥ याचकैर्याचतेयद्यत्तत्तेनप्रदीयते ॥ ९ ॥ तथापिनव्ययंयातिद्रव्यंतस्यमहात्मनः ॥ गजा
ननस्यसंतुष्टयाद्रव्यंतद्वर्धतेनुकिम् ॥ १० ॥ इत्याश्चर्यमहंद्रष्टुंप्रयातस्तद्गृहानहम् ॥ ब्रह्मज्ञानाभिमानेनउपहासंममाकरोत् ॥ ११ ॥
अहंचतमुवाचेत्थंधन्योसिनृपसत्तम ॥ चिंतितंतेपिभक्त्यायंप्रयच्छतिगजाननः ॥ १२ ॥ सतुगर्वादुवाचेत्थमहमीशोजगत्त्रये ॥
अहंदाताचभोक्ताचपातादापयितातथा ॥ १३ ॥ मत्स्वरूपंविनानान्यद्विद्यतेभुवनत्रये ॥ कर्ताचकारणंचाहंकरणंमुनिसत्तम ॥ १४ ॥
नारदउवाच ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाक्रोधेनाहंजगादतम् ॥ ईश्वराज्जगतःकर्तानान्यःकश्चनविद्यते ॥ १५ ॥ त्वंतुधर्ममिमंराजन्दंभेनैवकरो

षिकिम् ॥ दर्शयिष्येसाक्ष्यमस्यस्वल्पकालेनतेनघ ॥ १६ ॥ इत्युक्तातमहंयातस्त्वदंतिकमिभानन ॥ कौंडिन्यउवाच ॥ आकर्ण्ये
त्थंमुनेर्वाक्यंपूजयामासतंविभुः ॥ १७ ॥ अर्घ्यादिभिरलंकारैर्दिव्यैःपुष्पैःसचंदनैः ॥ मुनिराज्ञांप्रगृह्यैववैकुंठंविष्णुमभ्यगात् ॥ १८ ॥
गजाननोपिमिथिलांराजभक्तिपरीक्षितुम् ॥ कुत्सितंवेषमादायसर्वज्ञोपिसमाययौ ॥ १९ ॥ अनेकक्षतसंयुक्तंस्रवद्रक्तममंगलम् ॥
मक्षिकानिचयाक्रांतंरदहीनमिवातुरम् ॥ २० ॥ गच्छंतंतादृशंदृष्ट्वानरानासानिरोधनम् ॥ कुर्वंतिवाससाकेचित्ष्ठीवनंचयथातथा ॥
॥ २१ ॥ स्खलन्मूर्च्छन्पतन्गच्छन्नर्भकावलिसंयुतः ॥ नृपद्वारंसमागम्यद्वारपालानुवाचसः ॥ २२ ॥ राज्ञोनिवेद्यतांदूताअतिथिर्मांसमाग
तम् ॥ ब्राह्मणंक्षुधितंवृद्धमिच्छाभोजनकांक्षिणम् ॥ २३ ॥ तेतद्वाक्यंतथाचख्युर्गत्वातंजनकंनृपम् ॥ आनीयतामितिप्राहदूतान्द्रष्टुंतुकौ
तुकम् ॥ २४ ॥ असृक्स्रवंतंवृद्धंतंब्राह्मणंश्रमवारिणम् ॥ तर्कयामासजनकईश्वरोरूपधृङ्नुकिम् ॥ २५ ॥ छलितुंमांसमायातोयदिपुण्यं
भवेन्मम ॥ समाधास्येमनोह्यस्यभविष्यंनान्यथाभवेत् ॥ २६ ॥ इत्येवंचिंतयत्येवजनकेनृपसत्तमे ॥ प्रवेशितोद्वारपालैर्ब्राह्मणःपर्यदृश्यत
॥ २७ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ चंद्रांशुधवलांकीर्तिंश्रुत्वातेहंसमागतः ॥ देहिमेभोजनंराजन्क्षुधितस्याचिराद्भृशम् ॥ २८ ॥ ममतृप्ति
र्भवेद्यावत्तावदन्नंप्रदीयताम् ॥ तवक्रतुशतंपुण्यंभविष्यतिनरेश्वर ॥ २९ ॥ कौंडिन्यउवाच ॥ इतिवाचंनिशम्यासौगृहमध्येनिनायतम् ॥
संपूज्यविधिवच्चैनंस्वाद्वन्नमुपवेषयत् ॥ ३० ॥ एकग्रासेनसर्वंसजग्रासद्विजसत्तमः ॥ यावदन्नंस्थितंसिद्धंपर्याप्तमयुतस्ययत् ॥ ३१ ॥
तद्दत्तंपुरतस्तस्यबभक्षतत्क्षणेनसः ॥ असंख्यातेषुपात्रेषुपक्वंक्षिप्ताःसुतंडुलाः ॥ ३२ ॥ आदीयतास्यपुरतोन्नसिद्धश्चोदनोभवत् ॥

सभक्षयतिसर्वंतंततऊचेजनोनृपम् ॥ ३३ ॥ राक्षसोयंभवेत्प्रायःकिमर्थंदीयतेबहु ॥ राक्षसेभ्यःप्रदानेननकिंचित्पुण्यमाप्यते ॥ ३४ ॥
केचिदूचुस्त्रिभुवनेभक्षितेप्यस्यनोभवेत् ॥ तृप्तिःपरमिकाराजन्धान्यमस्मैप्रदीयताम् ॥ ३५ ॥ ततोधान्यानिसर्वाणिगृहेभूमौस्थिता
निच ॥ आनीयचिक्षिपुस्तस्यपुरोग्रामगतानिच ॥ ३६ ॥ पुंसोस्यद्विजरूपस्यसर्वभक्षस्यचातिथेः ॥ नतृप्तिमगमत्सोथभक्षितेषु
चतेषुच ॥ ३७ ॥ ततोदूतानृपंप्रोचुर्धान्यंक्वापिनलभ्यते ॥ इतिदूतवचःश्रुत्वाजनकेऽधोमुखेस्थिते ॥ ३८ ॥ स्वस्तीत्युक्त्वागमद्वि
प्रोनतृप्तोसौगृहंगृहम् ॥ दीयतामन्नमित्याहतेजनास्तंजगुस्तदा ॥ ३९ ॥ सर्वेषांगृहगंधान्यंसर्वंराज्ञासमाहृतम् ॥ जग्धंत्वयाखिलं
ब्रह्मन्गम्यतांयत्रतेरुचिः ॥ ४० ॥ द्विजउवाच ॥ कीर्तिरस्यश्रुतालोकान्नदाताजनकात्परः ॥ तृप्तिकामःसमायातोह्यतृप्तोहंकथंव्रजे ॥ ४१ ॥
तूष्णींभूतेषुलोकेषुबंभ्रमन्सददर्शह ॥ विरोचनात्रिशिरसोर्मंदिरंद्विजयोर्वरम् ॥ ४२ ॥ तन्मध्यंप्राविशत्सोपिगृहस्वामीवसत्तया ॥ सर्वोपस्क
ररहितंधातुपात्रविवर्जितम् ॥ ४३ ॥ इतिश्रीगणेशपु० उ० अध्यायः ॥ ६५ ॥ कौंडिन्यउवाच ॥ धरामात्रासनौतौतुनभःप्रावारसंयुतौ ॥
दिगंबरौसर्वधातुसंस्पर्शवर्जितावुभौ ॥ १ ॥ अयाचितभुजौनित्यंजलेनैवाखिलाःक्रियाः ॥ द्विजरूपधरोऽपश्यत्कुर्वाणौसत्वशुद्धये ॥ २ ॥
गृहंचमक्षिकापुंजैर्मशकैरभितोवृत्तम् ॥ मूर्तिंचगणनाथस्यपूजितांपुष्पपल्लवैः ॥ ३ ॥ अनन्यभक्त्याताभ्यांयत्तत्पराभ्यांददर्शसः ॥
तावूचेश्रूयतांवाक्यंयन्मयाप्रोच्यतेनघौ ॥ ४ ॥ मिथिलाधिपतेःकीर्तिंश्रुत्वाहंक्षुधितोभृशम् ॥ तृप्तिकामःसमायातोनसतृप्तिंसमाक
रोत् ॥ ५ ॥ कर्मणादांभिकेनैवसत्वंनपरिरक्ष्यते ॥ ममतृप्तिकरंकिंचिद्गृहेचेदस्तिदीयताम् ॥ ६ ॥ दंपतीऊचतुः ॥ चक्रवर्तीनृ

पोयोसौतेनतृप्तिर्नतेकृता ॥ आवाभ्यांतुदरिद्राभ्यांकिंदेयंतृप्तिकारकम् ॥ ७ ॥ नदीनदजलैर्योऽब्धिरसंख्यैर्नापिपूर्यते ॥ बिंदुमात्रेण
सहसासकथंपूर्यतेवद ॥ ८ ॥ द्विजउवाच ॥ भक्त्यादत्तंस्वल्पमपिबहुतृप्तिकरंमम ॥ अभक्त्यायच्चदंभेनबहुदत्तंवृथाभवेत् ॥ ९ ॥
दंपतीऊचतुः ॥ आवयोर्नगृहेकिंचिच्छपथस्तेद्विजोत्तम ॥ पूजायैगणनाथस्यप्रातदूर्वांकुराहृताः ॥ १० ॥ पूजितोगणनाथस्तैस्ततएको
वशिष्यते ॥ द्विजउवाच ॥ भक्त्यादत्तःसएकोपितृप्तयेस्यात्प्रदीयताम्॥ ११ ॥कौंडिन्यउवाच ॥ विरोचनाददौतस्मैश्रुत्वावाक्यंतदीरितम्॥
एकंदूर्वांकुरंभक्त्यातेनतृप्तोभवद्द्विजः ॥ १२ ॥ शाल्यन्नंपायसान्नंचनानापक्वान्नमेवच ॥ व्यंजनानिचसर्वाणिलेह्यचोष्याण्यनेकधा ॥ १३ ॥
भक्त्याविरोचनादत्तेजातंदूर्वांकुरेखिलम् ॥ गृहीत्वाब्राह्मणस्तंतुबभक्षपरयामुदा ॥ १४ ॥ तस्मिन्दूर्वांकुरेभक्त्यादत्तेतेनाथभक्षिते ॥ प्रश
शामद्विजस्यास्यतत्क्षणाज्जठरानलः ॥ १५ ॥ तृप्तिश्चपरमातेनप्राप्तातत्क्षणमात्रतः ॥ आलिलिंगत्रिशिरसंतृप्तोहर्षाद्द्विजस्तदा
॥ १६ ॥ तत्याजकुत्सितंरूपंप्रकटोभूद्गजाननः ॥ चतुर्भुजोरविंदाक्षःशुंडादंडविराजितः ॥ १७ ॥ कमलंपरशुंमालांदंतंकरतलेदध
त् ॥ महार्हमुकुटोराजन्कर्णकुंडलमंडितः ॥ १८ ॥ दिव्यवस्त्रपरीधानोदिव्यगंधानुलेपनः ॥ उवाचतौप्रसन्नात्मादंपतीसगजाननः
॥ १९ ॥ वृणीतंतंवरंशीघ्रंमनसायंयमिच्छथः ॥ तावूचतुः ॥ जन्मनीयत्रनौस्यातांतत्रतेदृढभक्तिता ॥ २० ॥ मुक्तिर्वादीयतांदेवदुस्त
राद्भवसागरात् ॥ नयाच्यंकिंचिदन्यद्धिपादपद्मादिभानन ॥ २१ ॥ कौंडिन्यउवाच ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यतथेत्युक्त्वागजाननः ॥
पुनरालिंग्यपिदधेभक्तंत्रिशिरसंमुदा ॥ २२ ॥ एतस्मात्कारणाद्दूर्वाभारोस्मैदीयतेमया ॥ असंख्यभक्षणाद्योनतृप्तिंदेवःसमाययौ ॥ २३ ॥

दूर्वांकुरेणचैकेनसतृप्तिंपरमांययौ ॥ इतितेकथितःसम्यगाश्रयेमहिमाशुभः ॥ २४ ॥ दूर्वासमर्पणभवःश्रवणात्सर्वकामदः ॥
इतिहासमिमंभक्त्याशृणुतेश्रावयेच्चयः ॥ २५ ॥ सपुत्रधनकामाढ्याःपरत्रेहचमोदते ॥ गजाननेलभेद्भक्तिंनिष्कामोमुक्तिमाप्नुयात् ॥
॥ २६ ॥ गणा[1]ऊचुः ॥ श्रुत्वापीत्थमितीहासमाश्रयासंशयंपुनः ॥ प्रपेदेहृदितंज्ञात्वाकौंडिन्योमुनिरब्रवीत् ॥ २७ ॥ ॥ आश्रये
शृणुमेवाक्यंसंशयस्यापनुत्तये ॥ यद्ददामिहृदिस्थस्यमयाज्ञातस्यतेनघे ॥ २८ ॥ एकंदूर्वांकुरंगृह्यगच्छशीघ्रंबिडौजसम् ॥
वदाशीर्वचनंपूर्वंपश्चाद्याचस्वकांचनम् ॥ २९ ॥ दूर्वांकुरेणतुलितंगृहीत्वातदिहानय ॥ नन्यूनंनाधिकंग्राह्यंतस्यभाराच्छुभानने
॥ ३० ॥ इतिश्रीगणेशपु० अध्या० ॥ ६६ ॥ आज्ञप्तातेनमुनिनास्वाभिप्रेतार्थसिद्धये ॥ एकंदूर्वांकुरंगृह्यशक्रसन्निधिमाययौ ॥ १ ॥
तमुवाचाश्रयाशक्रदेहिमेकांचनंशुभम् ॥ याचितुंत्वांसमायाताभर्तृवाक्यात्सुरेश्वर ॥ २ ॥ इंद्रउवाच ॥ किमर्थंत्वमिहायातायद्वाज्ञाप्रेषिता
भवत् ॥ मयासंप्रेषितंस्यात्तेजातरूपंस्वशक्तितः ॥ ३ ॥ आश्रयोवाच ॥ दूर्वांकुरस्यतुलयायद्भवेत्कांचनंसुर ॥ तद्ब्रूहीष्येशचीभर्त
र्नन्यूनंनचवाधिकम्॥४॥इंद्रउवाच॥दूतैनांनयशीघ्रंत्वंकुबेरभवनंप्रति ॥ सदास्यातिसुवर्णंचदूर्वांकुरमितंशुभम्॥५॥गणाऊचुः॥ आज्ञयादेवरा
जस्यदेवदूतस्तयासह॥प्रायात्कुबेरभवनंशक्रस्यवचनात्तदा॥६॥अस्यैदूर्वांकुरमितंजातरूपंप्रदीयताम्॥ इंद्रेणप्रेषितासाध्वीमुनिपत्नीमयासह
॥७॥प्रापिताभवनंतेद्ययामिदेवनमोस्तुते॥कुबेरउवाच॥अत्याश्चर्यमहंमन्येमुनिःशक्रस्तथाश्रया ॥८॥ मोहाविष्टानजानंतिदूर्वांकुरमितंकिय

---

[1] गणायोगिनःप्रत्यूचुः ।

त्॥कांचनंतेनकिंवास्याद्बहुलंकिंनयाचितम् ॥ ९ ॥ गणाऊचुः ॥ एवमेवददौतस्यैवबहुलंकांचनंतुसः ॥ नजग्राहभयाद्भर्तुर्न्यूनाधिकविशं
कया ॥ १० ॥ स्वर्णकारतुलायांतंदूर्वांकुरमधारयत् ॥ नाभवत्तुलयातस्यपर्याप्तंतत्तुहाटकम् ॥ ११ ॥ वणिक्तुलासमानीतात
त्रापिनाभवत्समम् ॥ तैलकारतुलायांतुदूर्वांकुरसमंनच ॥ १२ ॥ घटोबद्धस्ततस्तत्रहाटकंदत्तमेकतः ॥ दूर्वांकुरोपरत्रापियातिपत्र
मधस्तदा ॥ १३ ॥ अन्यदन्यद्ददौतत्रकुबेरःकांचनंबहु ॥ तच्चापिनाभवत्तेनसमंदूर्वांकुरेणच ॥ १४ ॥ सर्वंकोशगतंद्रव्यंदत्तंतेनागिरींद्रवत् ॥
तथापिनाभवत्तुल्यंतेनदूर्वांकुरेणतत् ॥ १५ ॥ पत्नीमाहूयतांप्राहकुबेरःकौतुकान्वितः ॥ कुरुमद्वाक्यतःसुभ्रूघटारोहणमग्रतः ॥ १६ ॥ नस
मंचेत्समारोक्ष्येनिजसत्वारिरक्षया ॥ पतिव्रताज्ञयातस्यघटमारुरुहेतदा ॥ १७ ॥ नसमासापितेनासीत्ततःसर्वांपुरींददौ ॥ घटमध्येकुबेरो
सौनचोर्ध्वंजायतेंकुरः ॥ १८ ॥ श्रुत्वादूतमुखादिंद्रोगजारूढःसमाययौ ॥ स्वकीयद्रव्यसहितोघटमारुरुहेस्वयम् ॥ १९ ॥ दूर्वांकुरोनचो
र्ध्वंसतथापिसमजायत ॥ अधोमुखोगतश्चिंतांकिमेतदितिचिंतयन् ॥ २० ॥ विष्णुंहरंचसस्मारतत्रारोहणकाम्यया ॥तत्रागतौसनगरौघट
मारुहतांतदा ॥ २१ ॥ तथापिनोर्ध्वमगमत्तदादूर्वांकुरःस्फुटम् ॥ ततस्तेततउत्तेरुःशिवविष्णुधनेश्वराः ॥ २२ ॥ वरुणेंद्राग्निमरुतःकौंडि
न्यमभितोययुः ॥ देवादेवर्षयश्चापिसिद्धविद्याधरोरगाः ॥ २३ ॥ दिनांतेसमनुप्राप्तेस्वंनीडमिवपक्षिणः ॥ नमस्कृत्यमुनिंसर्वेप्रोचुरुद्विग्न
चेतसः ॥ २४ ॥ सर्वेऊचुः ॥ वृजिनंविलयंयातंदर्शनात्तवभोमुने ॥ पूर्वपुण्यभवादग्रेकल्याणंनोभविष्यति ॥ २५ ॥ तवपत्न्याहृतंसत्वं
सर्वेषामद्यनःस्फुटम् ॥ महिमानंनजानीमोदूर्वांकुरसमुद्भवम् ॥ २६ ॥ एकदूर्वांकुरतुलांत्रैलोक्यमपिनालभत् ॥ गजाननशिरःस्थस्यत्व

याभक्त्यार्पितस्यच ॥ २७ ॥ जानीयान्महिमानंकःसम्यक्दूर्वांकुरस्यहि ॥ गजाननैकभक्तस्यजपतस्तपतोभृशम् ॥ २८ ॥ तवा
पिमहिमानंकोजानीयात्सर्वदेहिनाम् ॥ एवमुक्तामुनिंसर्वेपूर्वंपूज्यगजाननम् ॥ सर्वेसभार्यंपुपूजुस्तुष्टुवुर्ननृतुर्जगुः ॥ २९ ॥ नब्रह्मानहरिः
शिवेंद्रमरुतोनाग्निर्विवस्वान्यमःशेषोशेषकलानिधिश्चवरुणोनोचंद्रमानाश्विनौ ॥ नोवाचामधिपोनचैवगरुडोनोयक्षराण्नांगिरामाहात्म्यंप
रिवेददेवनिगमैरज्ञातरूपस्यते ॥ ३० ॥ एवंसंतोष्यसर्वेतेदेवदेवंगजाननम् ॥ मुनिंचसमनुज्ञाप्यययुःस्वंस्वंनिकेतनम् ॥ ३१ ॥
आश्रयापिततोज्ञात्वादूर्वामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ विश्वस्ताभर्तृवाक्येसादूर्वाभिःपर्यपूजयत् ॥ ३२ ॥ विघ्नेश्वरंसर्वदेवंसर्वैर्दूर्वाभिरर्चितम् ॥
प्रणनामचकौंडिन्यंभर्तारंसत्यवादिनम् ॥ ३३ ॥ उवाचसुप्रसन्नासास्वात्मानंनिंदतीभृशम् ॥ मादृशीनैवदुष्टास्तियातेवाक्येससंशया
॥ ३४ ॥ विशेषविदुषांस्वामिन्विशेषविदुषात्वया ॥ सम्यक्कृतंममविभोसर्वभूतदयावता ॥ ३५ ॥ तत्क्षमस्वापराधं
मेत्वामहंशरणागता ॥ ततःप्रातःसमुत्थायदूर्वाआदायसत्वरौ ॥ ३६ ॥ स्नात्वादेवंसमभ्यर्च्यदूर्वार्पणमकुर्वताम् ॥ अनन्यभक्त्या
ज्ञात्वातौदूर्वामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ ३७ ॥ सायंप्रातर्देवदेवंपूजयंतौनिरंतरम् ॥ त्यक्त्वायज्ञंव्रतंदानंज्ञात्वादेवोगजाननः ॥ ३८ ॥ कृपया
परयाविष्टःस्वधामप्रत्यपादयत् ॥ गणाऊचुः ॥ अगाधंवर्णितंदूर्वामाहात्म्यमिदमुत्तमम् ॥ ३९ ॥ अशेषवर्णनेशेषोनेशोनेशौहरी
श्वरौ ॥ त्रैलोक्यंतुलयाह्यस्याःपत्रेनैवसमंभवेत् ॥ ४० ॥ दूर्वेतिस्मरणात्पापंत्रिविधंविलयंव्रजेत् ॥ तत्स्मृतौस्मर्यतेदेवोयतःसोपिगजा
ननः ॥ ४१ ॥ इतिचिंतामणेःक्षेत्रमहिमावर्णितःस्फुटम् ॥ श्रवणात्कीर्तनाद्ध्यानाद्भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ ४२ ॥ एतस्मात्कारणा

द्यानंत्रयाणांप्रेषितंशुभम् ॥ [1]रासभस्यमुखाद्दूर्वागतादेवेवृषस्यच ॥ ४३ ॥ चांडाल्याशीतनाशायत्वानीतातृणभारतः ॥ वायुनाप्रेरितासा
पिगतादूर्वागजानने ॥ ४४ ॥ यतस्तस्यप्रियादुर्वासंतुष्टोसौविनायकः ॥ निष्पापत्वात्त्रयाणांचसान्निध्यंदत्तवान्निजम् ॥ ४५ ॥ गंध
मात्रेणदूर्वायाःसंतुष्टोजायतेविभुः ॥ प्रसंगेनतुभावाच्चकिंपुनर्मस्तकार्पणात् ॥ ४६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इतिदूतमुखाद्राज्ञासंश्रुतोमहिमातदा ॥
दूर्वायामुनिभिःसर्वैर्नदृष्टोनचसंश्रुतः ॥ ४७ ॥ स्नात्वादूर्वांकुरान्गृह्यपुपूजुस्तेविनायकम् ॥ सेवकाश्चापिदूर्वाभिरानर्चुःश्रीगजाननम् ॥
॥ ४८ ॥ आसन्सर्वेदिव्यदेहास्तेजसासूर्यवर्चसः ॥ शृण्वंतोदिव्यवाद्यानांनानारावान्समंततः ॥ ४९ ॥ विमानवरमारूढादिव्यव
स्त्रानुलेपनाः ॥ यातावैनायकंधामकेचिद्रूपंचधारिणः ॥ ५० ॥ नरानागरिकाःकेचिदागतास्तंमहोत्सवम् ॥ द्रष्टुंदूर्वाभिरानर्चुरेकविंशति
भिःपृथक् ॥ ५१ ॥ भुक्ताभोगांश्चतेसर्वेगाणेशंस्थानमागमन् ॥ विमानमपिचलितमूर्ध्वंतत्पुण्यपुंजतः ॥ ५२ ॥ तस्माद्गणेशभक्तेन
कार्यंदूर्वाभिरर्चनम् ॥ नकरोतिनरोयस्तुप्रमादात्ताभिरर्चनम् ॥ ५३ ॥ चांडालःसतुविज्ञेयोनरकान्प्राप्नुयाद्बहून् ॥ नतन्मुखंनिरीक्षेतकदा
चिदपिमानवः ॥ ५४ ॥ यस्तुदूर्वाभिरर्चेत्तंदेवदेवंगजाननम् ॥ तस्यदर्शनतोन्योपिपापीशुद्धिमवाप्नुयात् ॥ ५५ ॥ अलाभेबहुदूर्वाणामे
कयैवाभिपूजयेत् ॥ (लक्षसंख्याकदूर्वाभिःपूजयेद्योगजाननम् ॥) तेनापिकोटिगुणिताकृतापूजानसंशयः ॥५६॥ ब्रह्मोवाच॥इतिनानाविधो
राजन्महिमाकथितस्तव ॥ सेतिहासस्तुदूर्वाणांश्रवणात्पापनाशनः ॥ ५७ ॥ नाख्येयोदुष्टबुद्धेस्तुप्रियेपुत्रेनिवेदयेत् ॥ इंद्रउवाच ॥ इतिब्रह्म

---

[1] रासभवृषभचांडालीवृत्तांतस्तुप्रथममेवदूर्वामाहात्म्यप्रसंगेसविस्तरोगणेशपुराणेवर्णितःसतुविस्तरभयादत्रनपूरितइतिबोध्यम् ।

मुखाच्छ्रुत्वापरमाख्यानमुत्तमम् ॥ ५८ ॥ ननंदपरमप्रीतोननामकमलासनम् ॥ तदाज्ञयार्य[1]ययौस्थानंस्वकीयंविस्मयान्वितः ॥५९ ॥ इतिश्रीगणेशपुराणेउपासनाखंडेदूर्वामाहात्म्यंसंपूर्णम् ॥ अ० ॥६७ ॥ अथोद्यापनम् ॥ उद्यापनंचकुर्यात्तुदेशकालानुसारतः ॥ माघेवाकार्तिकेभाद्रे आषाढेश्रावणेपिवा ॥ अन्येषुपुण्यमासेषुव्रतमेतत्समाचरेत् ॥ प्रातःस्नानंविधायाथदंतधावनपूर्वकम् ॥ धौतवस्त्रधरोभूत्वानित्यकर्मसमाचरेत् ॥ देवपूजागृहंवापिदेवालयमथापिवा ॥ गोमयेनानुलिप्याशु[2]धातुनामृण्मयेनवा ॥ पंचभिर्ब्राह्मणैःसार्धंकृत्वाचस्वस्तिवाचनम् ॥ नांदीश्राद्धंप्रकुर्वीतलक्षपूजाविधौद्विजः ॥ प्राणायामत्रयंकृत्वादेशकालौस्मरेत्सुधीः ॥ गजाननंचतुर्बाहुमेकदंतविपाटितम् ॥ विधायहेम्नाविघ्नेशंहेमपीठासनस्थितम् ॥ तथाहेममयींदूर्वांतदाधारार्थमादरात् ॥ संस्थाप्यविघ्नहर्तारंकलशेताम्रभाजने ॥ वेष्टितंरक्तवस्त्रेणसर्वतोभद्रमंडले ॥ पूजयेदुक्तकुसुमैःशमीदूर्वाभिरर्चयेत् ॥ गंधपुष्पैश्चधूपैश्चदीपैर्नैवेद्यमोदकैः ॥ पश्चाद्गंधाढ्यदूर्वाभिरर्चयेद्गणनायकम् ॥ भक्त्यानामसहस्रेणअथवाशतनामभिः ॥ ससंख्यासफलापूजासंख्याहीनातुनिष्फला ॥ एवंसंपूज्यविधिवत्पूजांतेहोममारभेत् ॥ आचार्यंवरयेत्पूर्वमृत्विजश्चैकविंशतिः ॥ गणानांत्वेतिमंत्रेणअयुतंहोममाचरेत् ॥ अथवादूर्वामंत्रेणअयुतंतुसमाचरेत ॥ दूर्वामंत्रः ॥ त्वंदूर्वेमृतजन्मासिवंदितासिसुरासुरैः ॥ सौभाग्यंसंततिंदेहिसर्वकार्यकरीभव ॥ यथाशाखाप्रशाखाभिर्विस्तृतासिमहीतले ॥ तथाममापिसंतानंदेहित्वमजरामरम् ॥ सहस्रनामभिर्होमंस्वाहाकारसमन्वितैः ॥ मधुमिश्रैस्तिलैर्लाजैःपृथुकैरिक्षुखंडकैः ॥ लड्डुकैःपायसान्नेनसघृतेनच

---

[1] कृतवीर्यपिता ।

[2] गैरिकादिनामृण्मयेनमृद्विकारेणवा ।

कारयेत् ॥ पूर्णाहुतिंततःकृत्वाबलिदानंततश्चरेत् ॥ होमंशेषंसमाप्याथब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ आचार्यंपूजयेत्पश्चाद्वस्त्रालंकारभूषणैः ॥ एवंमेब्रह्मणादिष्टंव्रतंलोकोपकारकम् ॥ तदेतत्कथितंतेद्यकुरुपुत्रार्थमादरात् ॥ यइदंशृणुयाद्भक्त्यावाजपेयफलंलभेत् ॥ इति लक्षदूर्वापूजनोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ **अथशिवलक्षप्रदक्षिणाविधिः** ॥ पुरातुऋषयःसर्वेनैमिषारण्यवासिनः ॥ शौनकाद्यामहात्मानःसर्वशास्त्रविशारदाः ॥ १ ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेनगंगाद्वारमुपागमन् ॥ तत्रस्नाताःकृतजपाविधिवद्दत्तदक्षिणाः ॥ २ ॥ यावत्सुखोपविष्टास्तेहर्षनिर्भरमानसाः ॥ तावत्तेददृशुस्तत्रसूतंशास्त्रार्थकोविदम् ॥ ३ ॥ ददर्शसोपितांस्तत्रऋषीन्विगतकल्मषान् ॥ ननामदंडवद्भक्त्यातैश्चापिप्रतिपूजितः ॥ ४ ॥ तेचक्रुःपरमातिथ्यंकुशलप्रश्नमेवच ॥ सुखोपविष्टंतंसूतंपप्रच्छुरिदमादरात् ॥ ५ ॥ ऋषयऊचुः ॥ सूतसूतमहाप्राज्ञचिरंदृष्टोसिसुव्रत ॥ कस्मिंस्तीर्थेथवादेशेकालोऽतिवाहितस्त्वया ॥ ६ ॥ त्वद्दर्शनेनसौख्यंतुजातंनःपरमाद्भुतम् ॥ यंविधिंज्ञातुमिच्छामस्तच्छृणुष्वमहामते ॥ ७ ॥ त्वयोक्ताविविधाधर्मास्तथानानाविधाःकथाः ॥ व्रतानिचविचित्राणिमनोरथकराणिच ॥ ८ ॥ इदानींवददेवस्यव्रतंपरमपावनम् ॥ यत्कृत्वासर्वसिद्धिःस्यान्नराणांवांछितप्रदा ॥ ९ ॥ सूतउवाच ॥ सम्यक्पृष्टमृषिगणाव्रतंदेवस्यचाद्भुतम् ॥ ममापिकथितुंहर्षोजायतेनात्रसंशयः ॥ १० ॥ कृष्णेनधर्मराजायकथितंतद्वादामिवः ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ धर्माबहुविधाःप्रोक्तास्त्वयानंतफलप्रदाः ॥ ११ ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामिव्रतंसंपत्करंशुभम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिशिवस्यव्रतमुत्तमम् ॥ १२ ॥ लक्षप्रदक्षिणानामयच्चलोकेसुदुर्लभम् ॥ ब्रह्मघ्नस्य

सुरापस्यगुरुदारावमार्शिनः ॥ १३ ॥ अपात्रीकरणान्येवंसंकलीकरणानिच ॥ प्रकीर्णकानिचरतोमलिनीकरणानिच ॥ १४ ॥ भ्रातृ
पत्नीसुतादीनांगामिनःकाममोहतः ॥ गुरौविश्वासहीनस्यव्रतभ्रष्टस्यपापिनः ॥ १५ ॥ संध्याकर्मविहीनस्यजगद्दुष्टमार्गवर्तिनः ॥
दासीवेश्यासंगिनश्चचांडालीगामिनस्तथा ॥ १६ ॥ परस्वहारिणश्चापिदेवद्रव्यापहारिणः ॥ ब्राह्मणद्वेषिणश्चापिवृत्तिच्छेदकरस्यच ॥ १७ ॥
रहस्यभेदकस्यापिरहस्यकृतपापिनः ॥ ब्रह्मयज्ञविहीनस्यदुःशास्त्रनिरतस्यच ॥ १८ ॥ गुरुनिंदादिश्रोतुश्चगुरुद्रव्यापहारिणः ॥
सद्यःशुद्धिकरंह्येतज्जानीहित्वंयुधिष्ठिर ॥ १९ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानांप्रायश्चित्तंयदीच्छति ॥ लक्षप्रदक्षिणानामव्रतंकुर्यान्महीपते ॥ २० ॥
वर्तनंसर्वभूतीनांसदाविजयकारणम् ॥ किमेभिर्बहुभिर्वाक्यैःकथितैश्चपुनःपुनः ॥ २१ ॥ दारिद्र्यनाशनंपुण्यंसर्वैश्वर्यप्रदंशिवम् ॥
दुर्लभंसर्वमर्त्यानांपुत्रपौत्रप्रवर्धनम् ॥ २२ ॥ योयान्प्रार्थयतेकामान्सतानाप्नोतिमानवः ॥ ऋषयऊचुः ॥ सूतसूतमहाभागवेदावि
द्याविशारद ॥ २३ ॥ यथाप्रदक्षिणाःकार्यामनुजैस्तद्विधिंवद ॥ सूतउवाच ॥ एवमेवपुरापृष्टोभगवाञ्छिवयाशिवः ॥ २४ ॥ यमब्रवी
न्मुनिश्रेष्ठाःशृण्वंतुविधिमुत्तमम् ॥ देव्युवाच ॥ भगवन्देवदेवेशप्रदक्षिणविधिंवद ॥ २५ ॥ कृतेनयेनमनुजोनिष्पापःपुण्यवान्भवेत् ॥
श्रीमहादेवउवाच ॥ श्रावणेमाधवेवोर्जेमाघेनियमपूर्वकम् ॥ २६ ॥ लिंगप्रदक्षिणाःकुर्याच्छ्रद्धयाविधिपूर्विकाः ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ प्रद
क्षिणासुलिंगस्यनियमाःकेभवंतितान् ॥ २७ ॥ वदस्वदेवदेवेशविश्वनाथकृपानिधे ॥ शिवउवाच ॥ प्रतिग्रहंपरान्नंचपरदाराभिभाष
णम् ॥ २८ ॥ परस्वग्रहणंस्नेहादसद्वार्तांचवर्जयेत् ॥ असतांपापिनांसंगंनकुर्यात्प्रयतोनरः ॥ २९ ॥ असत्समागमात्सर्वंनिष्फलं

जायतेनृणाम् ॥ ममद्रोहकरैःसाकंनव्रजेद्विष्णुनिंदकैः ॥ ३० ॥ परापवादंनोकुर्यात्परद्रोहंनकारयेत् ॥ निंदांचगुरुशास्त्राणांशिवधर्मरता
त्मनाम् ॥ ३१ ॥ तीर्थलिंगतपोनिंदांनकुर्यात्तुकदाचन ॥ ब्रह्महत्यादिपापानांप्रायश्चित्तमिदंपरम् ॥ ३३ ॥ शिवलिंगेमहादेवियेकुर्वं
तिप्रदक्षिणाः ॥ अनंतकोटिगुणितंतेषांपुण्यंनसंशयः ॥ ३३ ॥ शिवापतेःप्रत्यहंचपूजाकार्याप्रयत्नतः ॥ उमेसम्यक्पूजनेनासिद्धिर्भवति
नान्यथा ॥ ३४ ॥ एवंयःकुरुतेमर्त्योव्रतमेतत्सुदुर्लभम् ॥ यंयंचिंतयतेकामंतंतंप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ ३५ ॥ लक्षंसमाप्यपश्चात्तुकुर्यादुद्या
पनंव्रती ॥ व्रतपूर्त्यैतुविधिवच्छुभेमासेशुभेदिने ॥ ३६ ॥ देव्युवाच ॥ व्रतस्योद्यापनंकर्मकथंकार्यंचमानवैः ॥ कोविधिःकानिद्रव्याणिकथ
यस्वममप्रभो ॥३७॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुभद्रेप्रयत्नेनलोकानांहितकाम्यया ॥ उद्यापनविधिंचैवकथयामितवाग्रतः॥३८॥यदासंजायतेवित्तं
भक्तिःश्रद्धासमन्विता ॥ सएवव्रतकालश्चयतोनित्यंहिजीवितम् ॥ ३९ ॥ कामक्रोधाद्यहंकारद्वेषपैशुन्यवर्जितः ॥ संपाद्यसर्वसंभारान्मंड
पंकारयेच्छुभम् ॥ ४० ॥ प्रातःस्नात्वाशुचिर्भूत्वाकुर्वन्नुद्यापनंबुधः ॥ मासतिथ्यादिसंकीर्त्यसंकल्पंकारयेत्ततः ॥४१॥ पुण्याहवाचनंकृत्वावे
दवेदांगपारगम् ॥ आचार्यंवरयेत्पूर्वमृत्विग्भीरुद्रसंख्यकैः ॥ ४२ ॥ देवागारेतथागोष्ठेशुद्धेवास्वीयमंदिरे ॥ पुष्पमंडपिकांकृत्वापट्टकूलादिवे
ष्टिताम् ॥ ४३ ॥ तन्मध्येलिंगतोभद्रंरचयेल्लक्षणान्वितम् ॥ अव्रणंसजलंकुंभंतस्योपरितुविन्यसेत् ॥ ४४ ॥ सौवर्णंराजतंताम्रंमृन्मयं
वास्वशक्तितः ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंताम्रंवैणवमृन्मयम् ॥ ४५ ॥ कुंभोपरिन्यसेद्देवमुमयासहितंशिवम् ॥ तयोर्मूर्तिंस्वर्णमयींविधायवृष
भेस्थिताम् ॥ ४६ ॥ ब्रह्माणंदक्षिणेभागेसावित्र्यासहसुप्रभम् ॥ कौबेर्यांस्थापयेद्विष्णुंलक्ष्म्यासहगरुत्मता ॥ ४७ ॥ महेशंस्थापये

न्मध्येशिवावृषसमन्वितम् ॥ ततःपूजांविनिर्वर्त्यमहासंभारविस्तरैः ॥ ४८ ॥ परमान्नंचनैवेद्यंभक्त्यादेवायदापयेत् ॥ उपोष्यजागरंकु
र्याद्रात्रौसत्कथयामुदा ॥ ४९ ॥ ततःप्रभातसमयेस्नात्वाशुद्धेजलेशुचिः ॥ मृदाचस्थंडिलंकार्यंकुर्यादग्निमुखंततः ॥ ५० ॥ प्रदक्षिणाद
शांशेनहवनंकारयेद्व्रती ॥ हवनस्यदशांशेनतर्पणंकारयेत्ततः ॥ ५१ ॥ तर्पणस्यदशांशेनमार्जनंकारयेत्ततः ॥ प्रदक्षिणाशतांशेन
ब्राह्मणान्भोजयेत्सुधीः ॥ ५२ ॥ स्वशाखोक्तेनविधिनाहोमयेद्रुद्रमंत्रकैः ॥ मूलमंत्रेणगायत्र्याशंभोःसहस्रनामभिः ॥ ५३ ॥ पलाश
स्यसमिद्भिश्चयवव्रीहितिलाज्यकैः ॥ पूर्णाहुतिंततोदद्यात्कृत्वास्विष्टकृदादिकम् ॥ ५४ ॥ होमांतेचगुरुंपूज्यसपत्नीकंसमाहितः ॥ प्रति
मांकुंभसहितामाचार्यायनिवेदयेत् ॥ ५५ ॥ शंभोप्रसीददेवेशसर्वलोकेश्वरप्रभो ॥ तवरूपप्रदानेनममसंतुमनोरथाः ॥ ५६ ॥ यद्भ
क्त्यादेवदेवेशमयाव्रतमिदंकृतम् ॥ न्यूनंवाथक्रियाहीनंपरिपूर्णंतदस्तुमे ॥ ५७ ॥ अनेनैवविधानेनयइदंव्रतमाचरेत् ॥ यंयंचिंतयते
कामंतंतंप्राप्नोतिमानवः ॥ ५८ ॥ इहलोकेसुखीभूत्वाभुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् ॥ अंतेविमानमारुह्यशिवलोकंसगच्छति ॥ ५९ ॥ सूत
उवाच ॥ इतिवःकथितंविप्राःशिवोक्तंव्रतमुत्तमम् ॥ प्रदक्षिणात्मकंसम्यक्किमन्यच्छ्रोतुमिच्छथ ॥ ६० ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेशिवप्रद
क्षिणाव्रतोद्यापनंसं० ॥ अथाश्वत्थप्रदक्षिणाविधिः ॥ पिप्पलाद्युवाच ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञसर्वशास्त्रविशारद ॥ स्त्रीणांपुत्रविहीनानांनराणां
सुखसंपदाम् ॥ उपायंचैवमेब्रूहिसुतसिद्धिःकथंभवेत् ॥ अथर्वणउवाच ॥ पुराब्रह्मादयोदेवाःसर्वेविष्णुंसमाश्रिताः ॥ अपृच्छन्देवदेवेशंरा
क्षसैःपीडितावयम् ॥ कथंभवेच्चतच्छांतिरस्माकंवदनिश्चितम् ॥ विष्णुरुवाच ॥ अहमश्वत्थरूपेणसंभवामिचभूतले ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन

कुरुध्वंतरुसेवनम्॥तेनसर्वाणिभद्राणिभविष्यंतिनसंशयः॥अथर्वणउवाच॥विष्णुर्यदुक्तवांस्तेभ्यस्तद्व्रतंतेवदाम्यहम्॥नदानैर्नतपोभिश्चनाध्वरैर्भूरिदक्षिणैः॥अश्वत्थसेवनादन्यत्कलौनास्त्यपराक्रिया॥तद्विधानंनिमित्तानिसंख्याकृतिश्चपूजनम्॥हवनंतर्पणंविप्रभोजनंनियमंतथा॥ व्रताधिकारिणस्तत्रविधानंचविशेषतः॥एतत्सर्वंपिप्पलादीन्वक्ष्यामितवसुव्रत॥दारुणोविविधोत्पातोदिव्यभौमांतरिक्षजः ॥ परचक्रभयंदेशविप्लुवोदेशविग्रहः॥दुःस्वप्नोदुर्निमित्तंचसंग्रामोद्भुतदर्शनः ॥ मारीभयंराजभयंतथाचोराग्निजंभयम्॥क्षयापस्मारकुष्ठाद्याःप्रमेहोविषमज्वरः॥उदरंमूत्रकृच्छ्रंचग्रहपीडास्तथैवच ॥ अन्येचानुक्तरोगायेव्रणरोगास्तथैवच ॥ एतेषांचविनाशायकुर्यादश्वत्थसेवनम्॥ प्रातरुत्थायनद्यादौस्नात्वासम्यक्कृतक्रियः ॥ अश्वत्थदेशमाश्रित्यगोमयेनोपलेपयेत् ॥ तमश्वत्थमलंकृत्यसूत्रेणगैरिकादिना॥ पूजाद्रव्याणिसंपाद्यपुण्याहंवाचयेत्तथा॥ ऋत्विजांवरणंकृत्वाततःपूजांसमाचरेत् ॥ आदावाराधयेद्विष्णुंध्यानावाहनपूर्वकम् ॥ तथैवपिप्पलतरुंनारायणमयंद्विज ॥ श्वेतगंधाक्षतैःपुष्पैर्धूपदीपैर्निवेदनैः ॥ अर्चयेत्पुरुषसूक्तेनतथैवध्यानपूर्वकम् ॥ तेनैवहवनंकुर्यात्तर्पणंवानमस्क्रियाम् ॥ श्वेतवस्त्रंसलक्ष्मीकंचिंतयेत्पुरुषोत्तमम् ॥ ततोऽश्वत्थमभिमंत्र्य ॥ आरात्तइत्यस्याग्निकांडांतःपातित्वादग्निर्ऋषिः ॥ वनस्पतिर्देवता ॥ अनुष्टुप्छंदः ॥ वनस्पत्यभिमंत्रणेविनियोगः ॥ आरात्तेअग्निरस्त्वारात्परशुरस्तुते ॥ निवातेत्वाभिवर्षतुस्वस्तितेस्तुवनस्पते ॥ अक्षिस्पंदंभुजस्पंदंदुःस्वप्नंदुर्विचिंतितम् ॥ [2]शत्रूणांचसमुत्पन्नमश्वत्थशमयस्वमे ॥ ततःप्रदक्षिणाःकुर्यात्तत्सर्वंसफलंभवेत् ॥ लक्षमेकंद्विलक्षंवात्रिचतुःपंचलक्ष

---

[१] इतआरभ्यशमयस्वमेइत्यंतोग्रंथएकस्मिन्व्रतार्केवर्तते ।

[२] शत्रुसंबंधिसमुत्पन्नंभयमित्यर्थः ।

कम् ॥ कार्यस्यगौरवंज्ञात्वाद्वादशांतंसमाचरेत् ॥ ब्रह्मचारीहविष्याशीह्यधःशायीजितेंद्रियः ॥ मौनीध्यानपरोभूत्वापिप्पलस्यस्तुतिंपठेत् ॥ विष्णोर्नामसहस्रंचपौरुषवैष्णवंतथा[1] ॥ एवंसंपाद्यविधिवच्छुभेमासेशुभेदिने ॥ प्रातःस्नात्वाशुचिर्भूत्वाकुर्यादुद्यापनंबुधः ॥ गणेशपूजनंस्वस्तिवाच्यनांदींचकारयेत् ॥ आचार्यंवरयेत्पश्चात्सर्वलक्षणसंयुतम् ॥ देवागारेतथागोष्ठेअश्वत्थेस्वीयमंदिरे ॥ पुष्पमंडपिकांकृत्वापट्टकूलादिवेष्टिताम् ॥ तन्मध्येसर्वतोभद्रंरचयेल्लक्षणान्वितम् ॥ तन्मध्येस्थापयेत्कुंभंसजलंवस्त्रसंयुतम् ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंताम्रंमृन्मयवैणवम् ॥ अष्टपत्रान्वितंपद्मंकर्णिकाभिःसमन्वितम् ॥ पंचकृष्णलकादूर्ध्वंसुवर्णपरिनिर्मिताम् ॥ लक्ष्मीनारायणींमूर्तिमश्वत्थेनसमन्विताम् ॥ स्थापयेत्पद्ममध्येतुब्रह्माद्यावाहनंततः ॥ ततःपूजांविनिर्वर्त्यमहासंभारविस्तरैः ॥ परमान्नंचनैवेद्यंभक्त्यादेवायदापयेत् ॥ उपोष्यजागरंकुर्याद्रात्रौसत्कथयामुदा ॥ ततःप्रभातसमयेस्नात्वाशुद्धेजलेशुचिः ॥ मृदाचस्थंडिलंकार्यंकुर्यादग्निमुखंततः ॥ कृतलक्षदशांशेनहवनंकारयेद्व्रती ॥ हवनस्यदशांशेनतर्पणंकारयेत्ततः ॥ पुरुषसूक्तेनसमिधस्तिलाज्यंपायसंतथा ॥ स्वशाखोक्तेनविधिनाजुहुयाद्विष्णुतत्परः ॥ उक्तैःषोडशऋत्विग्भिःकुर्याद्धोमंयथाविधि ॥ हवनस्यदशांशेनमिष्टान्नंभोजयेद्द्विजान् ॥ [2]ब्राह्मणानांस्वयंकुर्याद्यथोक्तंनियमंतथा ॥ असामर्थ्येस्वयंकर्तुंसर्वमन्येनकारयेत् ॥उक्तप्रमाणादधिकंफलंदशगुणंभवेत्॥ततश्च[3]तुर्गुणंपीठंराजतंचतुरस्रकम्॥

---

[1] व्रतार्कपुस्तकेषु एतदग्रे वेदत्रयस्यपुण्यानिसूक्तानिचपठेत्पुनः ॥ ततोलक्षदशांशेनसघृतंपायसंचरुम् ॥ जुहुयात्प्रत्यृचंवह्नौस्वगृह्योक्तविधानतः ॥ तत्संख्ययातर्पणंचकुर्याद्घृतेनवारिणा ॥ उक्तैःषोडशऋत्विग्भिरित्येतावानेवपाठोदृश्यते ॥ एवमित्यारभ्यतत्परइत्यंतोग्रंथस्तुनोपलभ्यते ।

[2] ब्राह्मणैर्यथोक्तंनियमंस्वयंकुर्यादित्यर्थः ।

[3] अश्वत्थापेक्षया ।

उपरिद्रोणमर्धंवातिलान्परिविनिःक्षिपेत् ॥ श्वेतवस्त्रेणसंछाद्यपूर्ववत्पूजयेत्तरुम् ॥ दरिद्रायसुशीलायश्रोत्रियायकुटुंबिने ॥ उदङ्मुखायावि
प्रायस्वयंपूर्वमुखःस्थितः ॥ सुवर्णवृक्षराजंचमंत्रेणप्रतिपादयेत् ॥ इहजन्मनिवान्यस्मिन्बाल्ययौवनवार्धके ॥ मनोवाक्कायजैर्दोषैर्मुच्यतेना
त्रसंशयः ॥ एवंकृत्वाव्रतीसम्यग्व्रतस्यपरिपूर्तये ॥ हेमाश्वत्थतरुंदद्याच्छुक्लांगांचपयस्विनीम् ॥ पलेनवातदर्धेनतदर्धार्धेनवापुनः ॥
हेम्नाश्वत्थतरुंकुर्यात्स्कंधशाखासमन्वितम् ॥ पिप्पलोवृक्षराजेंद्रह्यग्निगर्भस्त्वमेवहि॥प्रभुर्वनस्पतीनांचपूर्वजन्मनिमत्कृतम् ॥ अघौघंनाशयेः
क्षिप्रंतवरूपप्रदानतः ॥ अमुंतरुंगृहाणत्वंविष्णुरूपद्विजोत्तम ॥ स्वीकृत्यदुष्करंघोरंक्षिप्रंशांतिंप्रयच्छमे ॥ एवंव्रतंयःकुरुतेपुत्रपौत्रप्रवर्ध
कम् ॥ भुक्त्वाभोगान्सुविपुलान्विष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ इत्यद्भुतसारेअश्वत्थप्रदक्षिणाव्रतंसोद्यापनंसं० ॥ अथप्रसंगाद्विष्णोरश्वत्थरूपे
णाविर्भावकारणमश्वत्थस्यलक्षप्रदक्षिणादिकरणंविधानंचकार्तिकमाहात्म्ये ॥ ऋषयऊचुः ॥ पलाशत्वंकथंजातंब्रह्मणःशंकरस्यच ॥
वटत्वंचतथाविष्णोःपिप्पलत्वंब्रुवंतुतत् ॥ १ ॥ वालखिल्याऊचुः ॥ ब्रह्मणातुपुरासृष्टाःसर्वेदेवाःसवासवाः ॥ मिलित्वासर्वएवैतेब्रह्माणं
वाक्यमब्रुवन् ॥ २ ॥ ब्रह्मन्सर्वाधिकोरुद्रःसर्ववेदेषुपठ्यते ॥ कर्तुंतद्दर्शनंदेवगच्छामोभवतासह ॥ ३ ॥ इतींद्रादिवचःश्रुत्वासर्वदेवपुरोग
मः ॥ ब्रह्माकैलासमगमन्नानादेवसमावृतः ॥ ४ ॥ शिवद्वारंसमासाद्यदेवाःसर्वेपिसंस्थिताः ॥ नदृश्यतेद्वारपालःशिवश्चाभ्यंतरे
स्थितः ॥ ५ ॥ गंतव्यंवानगंतव्यमस्माभिःशिवसंनिधौ ॥ परावृत्याथवास्वस्यस्थानंगंतव्यमेववा ॥ ६ ॥ एवंचिंतयमानैस्तैर्नारदो
मुनिसत्तमः ॥ पुरोदृष्टोदेववृंदैस्तमूचुःप्रणताश्चते ॥ ७ ॥ देवाऊचुः ॥ मुनेवेदविदांश्रेष्ठब्रूहिप्रश्नंसुशोभनम् ॥ किंकरोतिमहादेवोगं

तव्यंवानवांतरे ॥ ८ ॥ नारदउवाच ॥ चंद्रनाशदशायांतुदेवाःसंप्रस्थितागृहात् ॥ तस्मात्कश्चिन्महाविघ्नोभवतांसंभविष्यति ॥ ९ ॥
किंकरोतिशिवश्चेतिप्रश्नोह्यंतेतथाविधोः ॥ तस्मात्संभोगकार्येंचवर्ततेत्रिपुरांतकः ॥ १० ॥ इंद्रउवाच ॥ सर्वेषामेवदुःखानां
नाशकर्तादिवस्पतिः ॥ मय्यागतेकथंनाशोदेवतानांभविष्यति ॥ ११ ॥ विभीषणायदेवानांवल्गनंकुरुतेमुनिः ॥ इतींद्रस्यवचःश्रु
त्वाव्याकुलोभून्मुनिस्तदा ॥ १२ ॥ कथंमद्वचनंसत्यंभविष्यत्यद्यवज्रिणि ॥ अद्यमद्वचनंसत्यंयदिशीघ्रंभविष्यति ॥ १३ ॥
राधादामोदरमुद्देकरिष्येव्रतमुत्तमम् ॥ एवंसंचिंत्यमनसातूष्णींभूतोमुनीश्वरः ॥ १४ ॥ इंद्रोविचारयन्देवैःकिमिदानींविधीयताम् ॥
ततोवज्रीह्युवाचेदंवह्नेमद्वचनंशृणु ॥ १५ ॥ गृहीत्वाविप्ररूपंत्वंशिवस्याभ्यंतरंविश ॥ यदिप्रसंगोस्त्यस्माकंतदावार्तानिगद्यताम् १६॥
॥ १६ ॥ यदिनास्तिप्रसंगश्चेद्याचकत्वेनयाचहि ॥ अवध्यत्वादताड्यत्वाद्भिक्षुकत्वेनतद्व्रज ॥ १७ ॥ इतिदेवेंद्रवचनंश्रुत्वावह्निस्तथा
करोत् ॥ अभ्यंतरेददर्शेशंशिवयासहसंगतम् ॥ १८॥ शिवयापिचदृष्टःसलज्जिताभोगमत्यजत् ॥ कोसिकोसीतिसंपृष्टोभिक्षुकोहंक्षुधायुतः
॥ १९ ॥ वृद्धोस्म्यंधोस्मिदीनोस्मिभोजनंममदीयताम् ॥ तेनादृष्टमितिज्ञात्वापार्वतीतमभोजयत् ॥२०॥ सोपिभुक्त्वासमाचारंवक्तुंसंप्रस्थि
तोबहिः ॥ तस्मिन्नेवक्षणेगुप्तोनारदःपार्वतींययौ ॥ २१ ॥ शिरोनिधायपार्वत्याःपादयोःसरुरोदह ॥ अहोबालककिंजातंतच्छीघ्रंमेभिधीय
ताम् ॥ २२ ॥ करोमिनिष्कृतिंतस्यसाध्यासाध्यस्यनान्यथा ॥ मातर्वक्तुंनशक्नोमिह्युपहासस्यकारणम् ॥ २३ ॥ कृतंयथेंद्रादिदेवैस्तथा
कोन्यःकरिष्यति ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वापुनःपुनरपृच्छत ॥ २४ ॥ मुद्रयित्वाततोनेत्रेकराभ्यांसमुनीश्वरः ॥ उवाचवचनंनीचमुखोसौगद्ग
दाक्षरम् ॥ २५ ॥ नारदउवाच ॥ इंद्रोयंयुवयोर्भोगंदेवताभ्योह्यदर्शयत् ॥ युवयोश्चकृतानिंदातांश्रुत्वादुःखितोस्म्यहम् ॥ २६ ॥ भोगवि

च्छित्तयेवह्निःप्रेषितोद्विजरूपकः ॥ अथवाकिमनेनापिकथनेनममांबिके ॥२७॥ जगन्मातासिदेवित्वंकातेस्यादुपहास्यता ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वांपार्वतीक्रुद्धमानसा ॥ २८ ॥ स्फुरदोष्ठारक्तनेत्राहृष्ट्वातांनारदोययौ ॥ गत्वादेवानुवाचेदंसंभोगाद्विरतोहरः ॥ २९ ॥ आगम्यतांदर्शनार्थंदूरतो[1]सौविलोकितः ॥ वह्नेर्मुनेर्वचःश्रुत्वादेवेंद्रःसगणोययौ ॥ ३० ॥ प्रणिपत्यमहादेवंकृतांजलिपुटोभवत् ॥ दृष्ट्वातथाविधंशक्रंपार्वतीवाक्यमब्रवीत् ॥ ३१ ॥ अहल्याजारदुष्टात्मन्सहस्रभगवासव ॥ उपवासःकृतोमेऽद्यफलंतत्समवाप्नुहि ॥ ३२ ॥ यावंत्यःसंतिदेवानांज्ञातयःसर्वएवते ॥ अजानंतःस्त्रीसुखानिशाखिनःसंतुसास्त्रियः ॥ ३३ ॥ इतिदेवीवचःश्रुत्वाकंपिताःसर्वदेवताः ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाद्यास्तुष्टुवुर्जगदंबिकाम् ॥३४॥ ततोदेवीप्रसन्नाभूद्देवेंद्रंवाक्यमब्रवीत् ॥ देवामद्वचनंमिथ्यात्रिकालेपिनजायते ॥३५॥ तस्मादेकांशतोवृक्षायूयंसर्वेभवंतुवै॥ इतिदेव्यावचःश्रुत्वाजातादेवास्तुपादपाः ॥३६॥अश्वत्थरूपीभगवान्वटरूपीसदाशिवः॥पलाशोभूद्विधाताचवज्रीशक्रोबभूवह ॥३७॥इंद्राणीसालताजातादेवनार्योलतास्तथा ॥ मालत्याद्याःपुष्पयुक्ताउर्वश्याद्यप्सरोभवन् ॥३८॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसर्वदाश्वत्थमर्चयेत् ॥ नारीवापुरुषोवापिलक्षंकुर्यात्प्रदक्षिणाः ॥ ३९ ॥ राधादामोदरौपूज्यौमंदवारेचतत्तले ॥ दंपतीभोजयेद्राधादामोदरस्वरूपिणौ ॥ ४० ॥ भावयित्वासपत्नीकान्पश्चाद्भुंजीतवाग्यता ॥ वंध्यापिलभतेपुत्रमितरासांतुकाकथा ॥ ४१ ॥ मूलतोब्रह्मरूपायमध्यतोविष्णुरूपिणे ॥ अग्रतःशिवरूपायअश्वत्थायनमोनमः ॥ ४२ ॥ विष्णोश्चप्रतिमाभावेकीर्तनंजगदीशितुः ॥ अश्वत्थमूलेकर्तव्यंविष्णोराराधनंपरम् ॥ ४३ ॥ सदासंनिहितोविष्णुर्द्विपात्सुब्राह्मणेतथा ॥ पादपेषुचबोधिद्रौशालग्रामशिलासुच ॥ ४४ ॥ अश्वत्थपूजास्पर्शौनकर्तव्याशनिवासरे ॥

---

[1] शिवोमयाविलोकितइत्यन्वयः ।

अन्यवारेश्वत्थसंगाद्दरिद्रोजायतेनरः ॥ ४९ ॥ इतिसनत्कुमारसंहितायांकार्तिकमाहात्म्येविष्णोरश्वत्थप्राप्तिकारणमश्वत्थलक्षप्रदक्षिणाविधानंचसमाप्तम् ॥ अथविष्णुलक्षप्रदक्षिणाविधिः ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ भगवन्देवदेवेज्यसर्वविद्याविशारद ॥ किंचिद्विज्ञप्तुमिच्छामिवक्तुमर्हस्यशेषतः ॥ अज्ञानादथवाज्ञानात्प्रमादाच्चकृतानिभोः ॥ दायादवधपूर्वाणिकथंयांतिक्षयंविभो ॥ पापानिसुबहून्यत्रवदस्वमुनिसत्तम ॥ व्यासउवाच ॥ एवमेवपुरापृष्टोब्रह्मानारदमब्रवीत् ॥ लक्षप्रदक्षिणावर्तैर्यंविधिंशृणुतंप्रभो ॥ नारदउवाच ॥ येलोकाःपापसंयुक्ताधर्माधर्मविवर्जिताः ॥ व्रतहीनाव्रतभ्रष्टादुराचाराश्चकुत्सिताः ॥ अग्निकार्येणरहिताःशास्त्रधर्मबहिष्कृताः ॥ नास्तिकाभिन्नमर्यादाहैतुकाःकितवाःशठाः ॥ मातामित्रोर्विरुद्धाश्चगुरुश्वशुरद्रोहकाः ॥ एतेषांनिष्कृतिंतातकृपयावदमेधुना ॥ अज्ञानामिहजीवानांसाधीनांत्वंसुहृत्स्मृतः ॥ अनाथनाथदेवेशह्यनाथास्तादृशाजनाः ॥ एतच्छुत्वाततोब्रह्माहर्षादुत्फुल्ललोचनः ॥ साधुसाध्वितिदेवेशोवचनंचेदमब्रवीत् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ किंवर्णयामिसाधूनांमाहात्म्यंचभवादृशाम् ॥ हरेर्लोकैकनाथस्यकरुणामुक्तिदायिनी ॥ ब्रह्महत्यादिपापेषुसंकलीकरणेषुच ॥ जातिभ्रंशकरेष्वेवमभक्ष्यभक्षणेषुच ॥ हरिणानिर्मितंपूर्वंव्रतंलक्षप्रदक्षिणम् ॥ सर्वेषामपिपापानांमूलादुत्कृंतनंपरम् ॥ पापांधकारनाशायपापेंधनदवानलम् ॥ नारायणेजगन्नाथेयोगनिद्रामुपेयुषि ॥प्रारभेतव्रतमिदंकुर्याद्यावत्प्रबोधिनीम् ॥ द्वादश्यांवाचतुर्दश्यांपौर्णमास्यामथापिवा ॥ स्नानंकृत्वानदीतोयेनित्यकर्मसमाप्यच ॥ पश्चात्प्रदक्षिणावर्तःकर्तव्योहरिरीश्वरः॥अनंताव्ययविष्णोश्रीलक्ष्मीनारायणप्रभो ॥ जगदीशनमस्तुभ्यंप्रदक्षिणपदेपदे॥इतिमंत्रंसमुच्चार्यंकुर्यादावर्तमादरात् ॥ प्रदक्षिणाःप्रकर्तव्यादिवसेदिवसेविभोः ॥ यावत्प्रदक्षि

णावर्तस्तावन्मणिंविनिक्षिपेत्॥आवाहनादिभिःसम्यग्धूपदीपादिभिस्तथा ॥ नैवेद्येनपायसेनतांबूलदक्षिणादिभिः ॥ प्रत्यहंपूजयेद्भक्त्यासर्वपापहरंहरिम् ॥ भोजयेच्चयथाशक्त्याविप्रान्सर्वफलप्रदान् ॥ सर्वपापविनाशार्थंनारीभिःपुरुषैरपि॥प्रदक्षिणाःप्रकर्तव्यायावदुद्धोधिनीभवेत् ॥ लक्षप्रदक्षिणाःकृत्वाअंतेचोद्यापनंचरेत् ॥ उपवासःप्रकर्तव्योह्यधिवासनवासरे ॥ सौवर्णींप्रतिमांकृत्वाविष्णोरमिततेजसः॥गरुडेनसमायुक्तांस्थापयेत्कलशोपरि ॥ आचार्यवरयित्वातुऋत्विजश्चनिमंत्रयेत् ॥ ततश्चविष्णुगायत्र्यातद्दशांशेनवाग्यतः ॥ पायसंजुहुयात्तद्वद्युतंतिलसर्पिषा॥हुत्वास्विष्टकृतंपश्चाद्द्याद्दानान्यनेकशः॥कार्पासंलवणंचैवगामेकांचपयस्विनीम्॥आचार्यायसपीठांतांप्रतिमांचानिवेदयेत् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्पंचविंशातिसंख्यकान्॥इतिब्रह्मवचःश्रुत्वानारदस्तुतथाकरोत्॥राजन्कुरुत्वमप्येतन्मुच्यसेसर्वपातकैः॥सूतउवाच ॥ धर्मेणचकृतंसर्वंमुनेश्चवचनाद्व्रतम् ॥ तेनासावभवन्मुक्तोदायादवधपापतः ॥ इतिश्रीभ० विष्णुलक्षप्रद० सोद्यापनंसं० ॥ अथतुलसीलक्षप्रदक्षिणाविधिः ॥ नारदउवाच ॥ रोप्यतेयेनविधिनातुलसीपूज्यतेसदा ॥ तदाचक्ष्वमहादेवममानुग्रहकारणात् ॥ महादेवउवाच ॥ शुभेपक्षेशुभेवारेशुभेऋक्षेशुभोदये[1] ॥ सर्वथाकेशवार्थंतुरोपयेत्तुलसींमुने ॥ गृहस्यांगणमध्येवागृहस्योपवनेपिवा ॥ शुचौदेशेचतुलसीमर्चयेद्बुद्धिमान्नरः ॥ मूलेचवेदिकांकुर्यादालवालसमन्विताम् ॥ प्रातःसंध्याविधिंकृत्वास्नानपूर्वंदिनेदिने ॥ गायत्र्यष्टशतंजप्त्वातुलसींपूजयेत्ततः ॥ प्राङ्मुखोदङ्मुखो[2]वापिस्थित्वाप्रयतमानसः ॥ तत्रपूजाक्रमः ॥ ध्यायेच्चतुलसींदेवींश्यामांकमललोचनाम् ॥ प्रसन्नपद्मवदनांवराभयचतुर्भुजाम् ॥ किरीटहारकेयूरकुंडलादिविभूषणाम् ॥ धवलांशुकसंयुक्तांपद्मासननिषेविताम् ॥ ध्यानम् ॥ देवित्रैलोक्यजननीसर्व

---

[1] शुभेलग्ने।

[2] आर्षःसंधिः।

लोकैकपावनि ॥ आगच्छभगवत्यत्रप्रसीदतुलसिप्रिये ॥ आवाहनम् ॥ सर्वदेवमयेदेविसर्वदाविष्णुवल्लभे ॥ रम्यंस्वर्णमयंदिव्यंगृहा
णासनमव्यये ॥ आसनम् ॥ सर्वदेवमयेदेविसर्वदेवनमस्कृते ॥ दत्तंपाद्यंगृहाणेदंतुलसित्वंप्रसीदमे ॥ पाद्यम् ॥ सर्वतीर्थमयाकारेसर्वागम
निषेविते ॥ इदमर्घ्यंगृहाणत्वंदेविदैत्यांतकप्रिये ॥ अर्घ्यम् ॥ सर्वलोकस्यरक्षार्थंविष्णुसन्निधिकारिणि ॥ गृहाणतुलसिप्रीत्याइदमाचमनी
यकम् ॥ आचमनीयम् ॥ गंगादिसर्वतीर्थेभ्योमयानीतंशुभंजलम् ॥ स्नानार्थंतुलसिस्वच्छंप्रीत्यातत्प्रतिगृह्यताम् ॥ स्नानम् ॥ क्षीरोदमथनो
द्भूतचंद्रलक्ष्मीसहोदरे ॥ गृह्यतांपरिधानार्थमिदंक्षौमांबरंशुभे ॥ वस्त्रम् ॥ कंचुकीम् ॥ आचमनीयम् ॥ गंधंपुष्पंतथाधूपंदीपंनैवेद्यमेवच ॥
तांबूलंदक्षिणांचैवमंत्रपुष्पंचनामतः ॥ प्रसीदममदेवेशेकृपयापरयामुदा ॥ अभीष्टफलसिद्धिंचकुरुमेमाधवप्रिये ॥ देवैस्त्वंनिर्मितापूर्व
मर्चितासिमुनीश्वरैः ॥ नमोनमस्तेतुलसिपापंहरहरिप्रिये ॥ तुलस्यमृतजन्मासिसदात्वंकेशवप्रिये ॥ केशवायार्पिताभक्त्यावरदाभवशो
भने ॥ इतिप्रार्थना ॥ इत्येवमर्चयेन्नित्यंप्रातरेवशुचिर्नरः ॥ मध्याह्नेवाथसायाह्नेपूजयेत्प्रयतोनरः ॥ एवंकुर्याद्वृद्धिकामःसर्वकामःसैदवतु ॥
वैशाखेकार्तिकेमाघेचातुर्मास्येविशेषतः ॥ पूजयेत्तुलसींदेवीमपूपफलपायसैः ॥ अन्यद्गुह्यतमंकिंचित्कथयामितवाग्रतः ॥ प्रदक्षिणाफलं
चैवनमस्कारफलंतथा ॥ पंचाशद्भिर्भवेल्लक्ष्मीःशतैश्चविजयःस्मृतः ॥ विद्यावाप्तिःसहस्रेणायुतेनसर्वसंपदः ॥ लक्षेणसर्वसिद्धिः
स्यान्नात्रकार्याविचारणा ॥ यंयंचिंतयतेकामंतंतंप्राप्नोतिसर्वशः ॥ भुक्त्वायथेप्सितान्भोगानंतेमोक्षमवाप्नुयात् ॥ लक्षसंख्याश्चकृत्वावैतुल
स्याश्चप्रदक्षिणाः ॥ अंतेचोद्यापनंकुर्यात्तेनसम्यक्फलंभवेत् ॥ उद्यापनंविनाविप्रफलंनैवभवेत्क्वचित् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनउद्यापनाविधिं

---

१ प्रदक्षिणाभिर्नमस्कारैर्वा ।

शृणु ॥ सौवर्णींप्रतिमांविष्णोःशंखचक्रगदान्विताम् ॥ तुलस्यायतनंचैवकुर्यात्स्वर्णविनिर्मितम् ॥ हेमादिनिर्मितेकुंभेपूर्णपात्रसमन्विते ॥
पुण्योदकैःपंचरत्नैःकुशदूर्वाप्रपूरिते ॥ न्यसेद्विष्णुंतुलस्याचलक्ष्म्याचैवसमन्वितम् ॥ पूजांपुरुषसूक्तेनकुर्यात्सर्वंप्रयत्नतः ॥ उपचारैःषोडश
भिर्भक्तिभावसमन्वितः ॥ रात्रौजागरणंकुर्यात्पुराणवेदपाठनैः ॥ वैष्णवैश्चप्रबंधैश्चनृत्यैर्वाद्यैस्तथैवच ॥ ततःप्रातःसमुत्थायहोमंकुर्याद्विधा
नतः ॥ वैष्णवेनतुमंत्रेणतिलाज्येनविशेषतः ॥ पायसेनघृताक्तेनअष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ आचार्यायसवत्सांगांदक्षिणावस्त्रसंयुताम् ॥ ब्रा
ह्मणान्भोजयेत्पश्चात्सहस्रंवाथशक्तितः ॥ शतंवाभोजयेद्धीमानष्टाविंशतिमेववा ॥ तेभ्योपिदक्षिणांदद्याद्वित्तशाठ्यंनकारयेत् ॥ एवंयः
कुरुतेमर्त्यस्तस्यपुण्यफलंशृणु ॥ अश्वमेधसहस्रस्यवाजपेयशतस्यच ॥ यत्पुण्यंतल्लभेन्मर्त्योनात्रकार्याविचारणा ॥ इदंरहस्यंपर
मंनवाच्यंयस्यकस्यचित् ॥ विष्णुप्रीतिकरंयस्मात्तस्मात्सर्वव्रताधिकम् ॥ तुलसीप्रदक्षिणानांतुमाहात्म्यंशृणुयान्नरः ॥ सकृद्वापठते
योवैसगच्छेद्वैष्णवंपदम् ॥ इतिश्रीभ० पु० लक्षतुलसीप्रदक्षिणाव्रतंसोद्यापनंसं० ॥ अथगोब्राह्मणाग्निहनुमल्लक्षप्रदक्षिणाविधिः ॥ यु
धिष्ठिरउवाच ॥ भगवञ्ज्ञानिनांश्रेष्ठसर्वविद्याविशारद ॥ किंचिद्विज्ञप्तुमिच्छामिवक्तुमर्हस्यशेषतः ॥ अज्ञानादथवाज्ञानात्प्रमादाद्वाकृता
निहि ॥ पापानिसुबहून्यत्रविलयंयांतितद्वद ॥ व्यासउवाच ॥ लक्षप्रदक्षिणाःकार्यागोग्निद्विजहनूमताम् ॥ पृच्छतेनारदायेतिप्राहब्रह्मा
शृणुष्वतत् ॥ नारदउवाच ॥ येचपापरतानित्यंधर्माधर्मविवर्जितः ॥ व्रतहीनादुराचाराज्ञानहीनाश्चजंतवः ॥ तेषांपापविनाशार्थं
प्रायश्चित्तंकथंभव ॥ ब्रह्मोवाच ॥ किंवर्णयामिसाधूनांमाहात्म्यंचभवादृशाम् ॥ साधुसाधुचविप्रेंद्रवच्मितेव्रतमुत्तमम् ॥ ब्रह्महत्यादि

पापेषुसंकलीकरणेषुच ॥ जातिभ्रंशकरेवापिअभक्ष्यभक्षणेतथा ॥ विष्णुनानिर्मितंपूर्वंव्रतंलक्षप्रदक्षिणम् ॥ सर्वेषामपिपापानांनाशकंपरमंशुभम् ॥ आषाढेशुक्लपक्षेतुएकादश्यांविशेषतः ॥ द्वादश्यांपौर्णमास्यांवाप्रारभेद्व्रतमुत्तमम् ॥ देशकालौतुसंकीर्त्यनत्वागुरुविनायकौ ॥ लक्षप्रदक्षिणाःकुर्यात्त्रीनग्नींश्चशुचिव्रत ॥ जितेंद्रियोजितप्राणोमुखेनमनुमुच्चरेत् ॥ नमस्तेगार्हपत्यायनमस्तेदक्षिणाग्नये ॥ नमआहवनीयायमहावेद्यैनमोनमः ॥ गवांप्रदक्षिणाःकार्यालक्षसंख्यायथाविधि ॥ पूर्वंपूज्यचगामेकांदत्वानैवेद्यमुत्तमम् ॥ पश्चात्प्रदक्षिणाःकार्यानत्वातांचपुनःपुनः ॥ गवामंगेषुतिष्ठंतिभुवनानिचतुर्दश ॥ यस्मात्तस्माच्छिवंमेस्यादिहलोकेपरत्रच ॥ एवंप्रदक्षिणाःकृत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ कर्मनिष्ठंशुचिंविप्रंपूजयेद्विधिवद्बुधः ॥ ततःप्रदज्ञिणाःकार्यायावल्लक्षंभवेद्व्रती ॥ भूमिदेवनमस्तुभ्यंनमस्तेब्रह्मरूपिणे ॥ पूजितोदेवदैत्यस्त्वमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ एवंहनूमते[1]कार्याभूतप्रेतविनाशिने ॥ षोडशैरुपचारैश्चपूजयेद्वायुनंदनम् ॥ ततःप्रदक्षिणाःकुर्यादात्मकार्यार्थसिद्धये ॥ मनोजवंमारुततुल्यवेगंजितेंद्रियंबुद्धिमतांवरिष्ठम् ॥ वातात्मजंवानरयूथमुख्यंश्रीरामदूतंशरणंप्रपद्ये ॥ एवंप्रदक्षिणावर्तंकुर्याद्देवंप्रयत्नतः ॥ भूतप्रेतपिशाचाद्याविनश्यंतिनसंशयः ॥ आदित्यादिग्रहाःसर्वेशांतिंयांतिशिवाज्ञया ॥ उद्यापनंचसर्वासांकुर्यात्पूर्णफलाप्तये ॥ उद्यापनविधानादौपुण्याहंवाचयेत्ततः ॥ आचार्यंवरयित्वाचप्रतिमाःस्वर्णसंभवाः ॥ अव्रणंकलशंपूर्णंस्थापयेन्मंडलेशुभे ॥ विरच्यलिंगतोभद्रंपूजयेद्देवमंजसा ॥ पायसंजुहुयात्तत्रतत्तन्मंत्रैर्वि

---

[1] प्रदक्षिणाइतिशेषः।

चक्षणः ॥ अष्टोत्तरसहस्रंतुप्रायश्चित्तंचरेच्छुभम् ॥ मंडलंदाक्षिणायुक्तमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्यावित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ येकुर्वंतिव्रतमिदंपापमुक्ताभवंतिते ॥ मुक्तायथेप्सितान्भोगानंतेसायुज्यमाप्नुयुः ॥ इतिश्रीभ॰ पु॰ विप्राग्निगोहनुमल्लक्षप्रदक्षिणाव्रतंसोद्यापनंसं॰ ॥

॥ अथलक्षबिल्वपत्रपूजा ॥

॥ व्यास[1]उवाच ॥ पूर्वजन्मनिभिल्लोसौकआसीद्राक्षसोपिकः ॥ किंशीलःकिंसमाचारस्तन्ममाचक्ष्वनाभिज ॥ १ ॥ किंनामासकथंप्राप्तःसालोक्यंतद्वदस्वमे ॥ ब्रह्मोवाच ॥ परेषांदोषकथनेदोषोयद्यपिवर्तते ॥ २ ॥ प्रश्नेकृतेप्रवक्तव्यंयाथार्थ्यंनतुमत्सरात् ॥ विदर्भदेशेनगरंमोदाशाख्यंबभूवह ॥ ३ ॥ विख्यातंत्रिषुलोकेषुकुबेरनगरोपमम् ॥ भीमोनामाभवद्व्याधोनगरेमांसविक्रयी ॥ ४ ॥ सराज्यकार्यंकुरुतेस्वयंभुंक्तेवरांगनाः ॥ राष्ट्रेशृणोतियांरामांरम्यांसपतिकामपि ॥ ५ ॥ बलादानीयभुंक्तेसौक्रंदंतींरुदतीमपि ॥ वरांगनानांकुरुतेवेषंविषयलंपटः ॥ ६ ॥ तयोक्तंकुरुतेनारीयातदृष्टिपथंगता ॥ तामालिंगत्यसौकामीचुंबत्येवंभजत्यपि ॥ ७ ॥ परद्रव्याणिगृह्णातिधनानिसबलात्पुनः ॥ सोपितादृग्गुणोराजादुष्टबुद्धिरघेरतः ॥ ८ ॥ एवंदुराचाररतोनकन्यांनचमातरम् ॥ नवर्जयतिसंभोगेभगिनीमपिनिर्घृणः ॥ ९ ॥ नब्रह्महत्यांमनुतेनस्त्रीबालवधंतथा ॥ एवंपापसमाचारौपापस्यपर्वताविव ॥१०॥ आस्तामुभौदुष्टबुद्धीराजामात्यौसुदुःसहौ ॥ नब्राह्मणोनसंन्यासीतद्गृहेयातिभिक्षितुम् ॥११॥ नराष्ट्रे[2]ऽसंन्नामतयोर्गृह्णातिप्राकृतोपिच॥एकदामृगयार्थंतौयातौचगहनंवनम्॥१२॥हतानिमृगयूथानिपक्षियूथान्यनेकशः॥तानिप्रापय्यनगरेअश्वारूढौस्वयंपुनः१३॥

---

[1] कदाचिदरण्येमृगयार्थंसंचरतंभिल्लंकश्चिद्राक्षसआगत्यजग्धुंप्रववृते तंचदृष्ट्वातद्भयाद्भिल्लोबिल्ववृक्षमारुरोह आरोहणसंभ्रमवशात्ततः पतितानिबिल्वपत्राण्यधोविराजमानेशिवलिंगेन्यपतन् तावन्मात्रेणसन्तुष्टःपार्वतीपतिर्भिल्लराक्षसयोर्दिव्यंदेहंदत्वास्वलोकंनिनायेत्येवंरूपांकथांबिल्वमाहात्म्यकथनप्रसंगेनोक्तवान्ब्रह्मा॰व्यासंप्रति ततो॰व्यासस्यायंप्रश्नइत्यग्रिमप्रश्नोत्तराभ्यामनुमीयते।

[2] असद्दुष्टम्

शिवस्यचमहास्थानंपथितौपश्यतःस्मह ॥ यस्मिन्विराजतेमूर्तिःशक्त्यासहशिवस्यच ॥ १४ ॥ स्थापितारामपित्रासापुत्रार्थंकुर्वतातपः ॥
भक्त्यासाक्षात्कृतोयत्रदेवदेवोह्युमापतिः ॥ १५ ॥ पंचाक्षरेणमंत्रेणध्यायताबहुवासरम् ॥ दत्वातस्मैवरान्देवःप्रददेवांछितान्यपि ॥ १६ ॥
ततोवसिष्ठहस्तेनतेने[1]यंस्थापितादृढा ॥ उमामहेश्वरीमूर्तिःप्रासादसहितामुने ॥ १७ ॥ यस्यादर्शनतोनॄणांपुरुषार्थाश्चतुर्विधाः ॥
स्मरणात्पूजनाच्चापिभवेयुर्नात्रसंशयः ॥ १८ ॥ एवंवसिष्ठवाक्येनसापरंभुविपप्रथे ॥ शिवस्यभजनेनास्यस्मरणेनार्चनेनच ॥ १९ ॥
रामलक्ष्मणशत्रुघ्नभरताःसदृशाःसुताः ॥ जातालोकेषुविख्याताःसर्वज्ञाःशूरसंमताः ॥ २० ॥ एवंदृष्ट्वामहारम्यंप्रासादंराजनिर्मितम् ॥
उमामहेश्वरींमूर्तिंराजामात्यौपुपूजतुः ॥ २१ ॥ बिल्वपत्रैश्चसंपूज्यअच्छिद्रैःकोमलैःशुभैः ॥ प्रदक्षिणीकृत्यगृहमीयतुःक्षणमात्रतः ॥ २२ ॥
एतदेवपुरापुण्यंदैवाज्जातंतयोस्तदा ॥ एवंपापसमाचारौराज्यंकृत्वाथमम्रतुः ॥ २३ ॥ बध्वापाशैर्याम्यदूतैर्नीतौतौशमनांतिकम् ॥
चित्रगुप्तंसमाहूयपप्रच्छसशुभाशुभम् ॥ २४ ॥ तेनोक्तंनैतयोरस्तिपुण्यलेशोरवेःसुत ॥ पापानांगणनानास्तिततोदूतान्यमोऽब्रवीत् ॥
॥ २५ ॥ बध्येतांबध्येतामेतौक्षिप्येतांनरकेषुच ॥ कुंडेऽवीचिरयेपात्यौसहस्रंपरिवत्सरान् ॥ २६ ॥ एकैकस्मिन्क्रमेणैवंकुंडेभुक्त्वावसं
चयौ ॥ मृत्युलोकेततोह्येतौपात्येतांनीचयोनिषु ॥ २७ ॥ अनयोःपुण्यलेशोस्तिदूताःशृणुतमन्मुखात् ॥ प्रसंगादर्चितोदृष्टोदेवआभ्यामु
मापतिः ॥ २८ ॥ तेनपुण्येनतत्रैतौपापंव्यतितरिष्यतः ॥ एवमाकर्ण्यतद्वाक्यंदूतैर्बद्धाहतौदृढम् ॥ २९ ॥ कुंभीपाकेशोणितोदेनिरयेरौरवे

---

१ दशरथेन । १ दशरथेन ।

पितौ ॥ निक्षिप्तौकालकूटेचक्रमशःशतवत्सरान् ॥ ३० ॥ तामिस्रेचान्धतामिस्रेपूयशोणितकर्दमे ॥ कंटकैश्चक्षतांगौतौसंतप्तौतप्तवालुके[2]
॥ ३१ ॥ खादितौक्रिमिभिर्नीतौभृशंशुनिमुखेह्युभौ ॥ असिपत्रवनेघोरेततोनीतावुभावपि ॥ ३२ ॥ यत्रशस्त्राभिघातेनवर्माभिद्येतपापि
नाम् ॥ ततस्तप्तशिलायांतौनिष्पिष्टौघनघातत: ॥ ३३ ॥ भुक्त्वातुनरकानेवंदुःखितौबहुवासरम् ॥ नदुःखंशक्यतेवक्तुंशेषेणैतत्क
दाचन ॥ ३४ ॥ एवंबहुसहस्राणिभुक्त्वाभोगाननेकशः ॥ निस्तीर्णभोगौतौपापशेषेणभुवमागतौ ॥ ३५ ॥ एकोजातःकाकयोनावु
लूकोभूत्परोपिच ॥ ततएकोदर्दुरोभूदपरःसरठोभवत् ॥ ३६ ॥ ततएकोविषधरोऽपरोभूद्वृश्चिकोपिच ॥ तत्रापिकुरुतःपापंनानालोकविदं
शतः ॥३७॥ शुनीमार्जारयोनौतौजातौनकुलसूकरौ ॥ वृकजंबूकयोनौतौजातौघोटकगर्दभौ ॥३८॥ ततउष्ट्रगजौजातौततोनक्रमहाझषौ ॥
ततोव्याघ्रमृगौजातौततोवृषभकासरौ ॥ ३९ ॥ एवंनानायोनिगतौजातौतौश्वपचांत्यजौ ॥ राक्षसींभिल्लयोनिंचततश्चांतेसमीयतुः ॥ ४० ॥
पिंगाक्षोदुर्बुद्धिरितिनाम्नाजातौचभूतले ॥ एकंपुण्यंतयोरासीन्मृगयांसर्पतोःक्वचित् ॥ ४१ ॥ शंकरस्यचनमनंदर्शनंचप्रदक्षिणा ॥ अर्चनंबि
ल्वपत्राद्यैस्तुष्टआसीदुमापतिः ॥ ४२ ॥ अगाधंतत्तयोःपुण्यंपूर्वजन्मनिसंचितम् ॥ तत्प्रभावात्तयोरासीत्पापमुक्तिस्तथाशृणु ॥ ४३ ॥
वनेभ्रमन्राक्षसोसौभिल्लंभक्षितुमागतः ॥ सआरूढोबिल्ववृक्षंतत्पत्राणिचमस्तके ॥ ४४ ॥ पतितानिउमेशस्यतुष्टोभूत्सद्वयोरपि ॥ दिव्य
देहंतयोर्दत्वास्वर्लोकंप्रापयद्विभुः ॥ ४५ ॥ एतत्तेकथितंपूर्वजन्मकर्मचवैतयोः ॥ बिल्वपत्रार्चनादेवंतुष्टोभूत्सउमापतिः ॥ ४६ ॥ तल्लक्ष

---

१ निक्षिप्तावित्यर्थः । २ कृतावितिशेषः ।

पूजांकुर्याच्चेत्प्रसन्नोहिशिवोभवेत् ॥ श्रीकामोबिल्वपत्रैश्चपूजयेच्चतथाशिवम् ॥ ४७ लक्षेणसर्वसिद्धिश्चनात्रकार्याविचारणा ॥ यंयंचिंतयते
कामंतंतंप्राप्नोतिसर्वशः ॥ ४८ ॥ अथविप्रप्रवक्ष्यामिबिल्वपत्रैश्चपूजनम् ॥ शंभुप्रीतिकरंनृणांशिवभक्तिविवर्धनम् ॥ ४९ ॥ वैशाखे
श्रावणेवोर्जेबिल्वपत्रार्चनंस्मृतम् ॥ दिनेदिनेसहस्रेणअर्चयेद्बिल्वपत्रकैः ॥ ५० ॥ दशाहाधिकमासैस्तुत्रिभिःकुर्यात्ततोव्रती ॥
विधिनोद्यापनंसम्यग्व्रतस्यपरिपूर्तये ॥ ५१ ॥ आहूयब्राह्मणाञ्छुद्धान्सुचंद्रेचशुभेदिने ॥ देवागारेथवागोष्ठेशुद्धेवास्वीयमंदिरे ॥
॥ ५२ ॥ यत्रचोद्यापनंकार्यंमंडपंतत्रकारयेत् ॥ वेदिकातत्रकर्तव्यामंडपेचसुशोभने ॥ ५३ ॥ गीतवादित्रघोषेणब्रह्मघोषेणभूयसा ॥
प्रविश्यमंडपेतस्मिन्नाचार्येणाद्विजैःसह ॥ ५४ ॥ मासतिथ्यादिसंकीर्त्यकुर्यात्स्वस्त्ययनंततः ॥ पुण्याहवाचनंकार्यमाचार्यवरणंतथा ॥
॥ ५५ ॥ दक्षंब्राह्मणमाहूयवेदवेदांगपारगम् ॥ आचार्यंवरयेत्पूर्वंततएकादशर्त्विजः ॥ ५६ ॥ वस्त्रेणाच्छाद्यवेदींतांतत्रस्तंभविराजिताम् ॥
पुष्पमंडपिकांकृत्वापट्टकूलादिवेष्टिताम् ॥ ५७ ॥ तन्मध्येलिंगतोभद्रंरचयेल्लक्षणान्वितम् ॥ कुर्यात्तंडुलकैलासंत्रिकूटंतस्यचोपरि ॥
॥ ५८ ॥ कलशंस्थापयेत्तत्रताम्रंवामृन्मयंशुभम् ॥ गंगोदकसमायुक्तंपंचरत्नसमन्वितम् ॥ ५९ ॥ पंचपल्लवसंयुक्तंस्वर्णचंदनसं
युतम् ॥ वस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्यचकैलासंकलशंतथा ॥ ६० ॥ न्यसेत्तत्रोमयासार्धंशंकरंलोकशंकरम् ॥ सौवर्णींप्रतिमांकृत्वामध्येमंत्रपुरःसरम् ॥
॥ ६१ ॥ ब्रह्माणंदक्षिणेभागेसावित्र्यासहसुप्रभम् ॥ कौबेर्यांस्थापयेद्विष्णुंलक्ष्म्यासहगरुत्मता ॥६२ ॥ यदुक्तंरुद्रकल्पेषुपूजनंतच्चकारयेत्॥
वेदशास्त्रपुराणैश्चरात्रिंतांगमयेद्व्रती ॥ ३३ ॥ ततःप्रभातसमयेनद्यांस्नात्वाशुचिर्भवेत् ॥ स्थंडिलंकारयेत्तत्रस्वशाखोक्तविधानतः ॥६४॥हव

नंचप्रकुर्वीतपायसाज्यतिलैःपृथक्॥मूलमंत्रेणगायत्र्याशंभोर्नामसहस्रकैः ॥६५॥येनमंत्रेणपूजावाकृतातेनैवकारयेत् ॥ हवनंतद्दशांशेनतद्दशांशेनतर्पणम् ॥ ६६ ॥ तर्पणंतद्दशांशेनकुर्यात्तिलयवोदकैः ॥ शक्त्यभावेतुहवनमष्टोत्तरसहस्रकम् ॥६७ ॥ सौवर्णबिल्वपत्रेणपूजयेद्गिरिजापतिम् ॥ आचार्यंपूजयेद्विप्रांस्तोषयेद्दक्षिणादिभिः ॥ ६८ ॥ पयस्विनींचगांदद्याद्धिरण्येनसहैवतु ॥ प्रतिमांचसवस्त्रांतांकलशंपर्वतं तथा ॥६९॥ दत्वाक्षमापयेत्पश्चाद्देवदेवंजगद्गुरुम् ॥अनेनैवविधानेनलक्षपूजांकरोतियः ॥ ७० ॥ पुत्रपौत्रप्रपौत्रैश्चराज्यंप्राप्नोतिशाश्वतम् ॥ यइदंपठतेनित्यंश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ तस्यदेवोमहादेवोददातिविमलांगतिम्॥७१॥इतिश्रीस्कंदपु० बिल्वलक्षपूजनव्रतंसोद्यापनंसं० ॥

अथशिवस्यनानालक्षपूजाविधिः ॥ ऋषयऊचुः ॥ यानिकानिचतीर्थानिपुण्यान्यायतनानिच ॥ यदुद्दिश्यचकार्याणितत्सर्वंकथितं त्वया ॥ इदानींलक्षपूजायाविधिंवदशिवस्यवै ॥ शिवाख्यानपरोलोकेत्वत्तोन्योनहिविद्यते ॥ कृपयाव्यासदेवस्यसर्वज्ञोसिमहामते ॥ लोमश उवाच॥पृथिव्यांयानितीर्थानिसागरांतानिभोद्विजाः ॥ माहात्म्यानिचशास्त्राणिकथितानिमयापुरा ॥ इदानींवक्तुमिच्छामिलक्षपूजांशिवस्य च ॥स्कंदेनचसमाख्याताअगस्त्यायमहामते ॥ तेनैवकथितापूजाममाग्रेलक्षपुष्पिका ॥ यद्दत्तौयद्भवेत्पुष्पंशंकरेतत्समर्पयेत् ॥ श्रावणेमाधवेवोर्जेविदध्याल्लक्षपुष्पिकाम् ॥ एकैकंमूलमंत्रेणरुद्रमंत्रेणवापुनः ॥ अथवारुद्रसूक्तेनसहस्रेणाथवाव्रती ॥ अर्पयेत्पार्वतीनाथेनमोरुद्रायवाजपन् ॥अनेनैवप्रकारेणलक्षपूजांसमर्पयेत् ॥ऋषयऊचुः॥ यानियानिचपुष्पाणिविशिष्टानिशिवार्चने॥तानिसर्वाणिभोब्रह्मन्कथयस्वयथातथम्

---

१ सहस्रनामभिः ।

॥ लोमशउवाच ॥ बार्हतंकर्णिकारंचकरवीरंतिलस्यंच ॥ बिल्वपुष्पंचकह्लारमर्कंमंदारमेवच ॥ नीलोत्पलंचकमलंकुमुदंचकुशेशयम् ॥ मालतीचंपकंचैवतथामोगरकंशुभम् ॥ तगरंशतपत्रंचसौवीरंमुनिसंज्ञितम् ॥ जातीपाटलकंचैवपुन्नागंचविशिष्यते ॥ कदंबंचकुसुंभंचअशोकंबकुलंतथा ॥ पालाशंकोरठंचैवबकुलंधत्तुरंतथा ॥ एतान्यन्यानिपुष्पाणिविशिष्टानिशिवार्चने ॥ एतेषांलक्षपूजांवैयःकरोतिनरोत्तमः ॥ भुक्ताभोगान्सविपुलाञ्छिवेनसहमोदते ॥ आयुष्कामेनकर्तव्यंचंपकैःपूजनंमहत् ॥ विद्याकामेनकर्तव्यमर्कपुष्पैर्विशेषतः ॥ पुत्रकामेनकर्तव्यंबार्हतैःपूजनंमहत् ॥ करवीरैर्जातिकुसुमैश्चंपकैर्नागकेसरैः ॥ बकुलीतिलपुन्नागैर्धनकामःप्रपूजयेत् ॥ दुःस्वप्ननाशनार्थायद्रोणपुष्पैस्तुपूजनम् ॥ कह्लारैःकर्णिकारैश्चमंदारैःकुसुमैःशुभैः ॥ श्रीकामेनचकर्तव्यंबिल्वपुष्पैस्तुपूजनम् ॥ विद्याकामेनकर्तव्यंशंकरस्यप्रपूजनम् ॥ पालाशैःपाटलैश्चैवकदंबकुसुमैस्तथा ॥ महाव्याधिनिरासार्थंपारिजातैस्तुपूजनम् ॥ वशीकरणकामेनसौवीरैस्तोषयेत्तुयः ॥ तस्यविश्वंभवेद्वश्यंनात्रकार्याविचारणा ॥ देवदानवगंधर्वावशीभवंतिनान्यथा ॥ पुत्रकामेनकर्तव्यंधत्तूरकुसुमैःशुभैः ॥ एवंसर्वैश्चपुष्पैश्चसर्वकामार्थसिद्धये ॥ पूजयेत्पार्वतीनाथंभक्तियुक्तेनचेतसा ॥ यंयंचिंतयतेकामंतंतंप्राप्नोतिमानवः ॥ लक्षपुष्पैःपूजनेनप्रसन्नःशंकरोभवेत् ॥ उद्यापनंप्रवक्ष्यामिव्रतस्यपरिपूर्तये ॥ आहूयब्राह्मणाञ्छुद्धाञ्छुभेचातिथिवासरे ॥ यत्रचोद्यापनंकार्यंमंडपंतत्रकारयेत् ॥ वेदिकाचप्रकर्तव्यामंडपेतत्रशोभने ॥ गीतवादित्रघोषेणब्रह्मघोषेणभूयसा ॥ प्रविश्यमंडपेतस्मिन्नाचार्येणद्विजैःसह ॥ तिथ्यृक्षपूर्वंसंकल्प्यकुर्यात्स्वस्त्ययनंततः ॥ पुण्याहवाचनंकार्यमाचार्यवरणंततः ॥ वेदिकायांतुकर्तव्यंस्वस्तिकंपरमंशुभम् ॥ कुर्यात्तंडुलकैलासंत्रिकूटंतस्यचो

---

१ पुष्पमितिशेषः ।

पारि ॥ तस्योपरिन्यसेत्कुंभंताम्रंमृन्मयमेववा ॥ पंचपल्लवसंयुक्तंपूर्णपात्रसमन्वितम् ॥ वस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्यकैलासंकलशंतथा ॥ सौवर्णींप्रतिमांकृत्वास्थापयेत्कलशोपरि ॥ महेशंस्थापयेन्मध्येपार्वत्यासहसुप्रभम् ॥ ब्रह्माणंदक्षिणेभागेउदीच्यांविष्णुमेवच ॥ यदुक्तंरुद्रकल्पेतुपूजनंतच्चकारयेत् ॥ वेदशास्त्रपुराणेनरात्रौजागरणंचरेत् ॥ ततःप्रभातसमयेनद्यांस्नात्वाशुभेजले ॥ स्थंडिलंकारयेत्तत्रस्वशाखोक्तविधानतः ॥ हवनंरुद्रमंत्रेणपायसाज्यतिलैःपृथक् ॥ प्रार्थयेच्छंकरंदेवंविरिंचिंविष्णुनासह ॥ सावित्रींपार्वतींचैवलक्ष्मींगणपतिंतथा ॥ स्कंदभैरवचामुंडान्परिवारांस्ततोर्चयेत् ॥ नैवेद्यैर्विविधैश्चैवतोषयेद्गिरिजापतिम् ॥ श्रेयःसंपादनंकार्यमाचार्यपूजनंतथा ॥ ऋत्विजःपूजयेत्पश्चाद्वस्त्रालंकरणैःशुभैः ॥ गोभूहिरण्यवस्त्राद्यैस्तोषयेद्ब्राह्मणांस्ततः ॥ अभिषेकंततःकुर्यात्पुराणश्रुतिचोदितम् ॥ ततःशिवालयेगत्वासभार्योथद्विजैःसह ॥ स्नानंपंचामृतेनैवाभिषेकंरुद्रसूक्ततः ॥ पूजांसुवर्णपुष्पैश्चऋतुकालोद्भवैस्तथा ॥ कारयेत्तस्यलिंगस्यस्वीयशक्त्यनुसारतः ॥ वस्त्रयुग्मेनचाभ्यर्च्यदंपतीभोजयेत्ततः ॥ प्रदक्षिणानमस्कारान्कृत्वामूर्ध्निकृतांजलिः ॥ क्षमापयेन्महादेवंमुहुर्मुहुरतंद्रितः ॥ महादेवजगन्नाथभक्तानांकार्यकारक ॥ त्वत्प्रसादमहंयाचेशीघ्रंकार्यप्रदोभव ॥ अनेनैवविधानेनलक्षपूजांकरोतियः ॥ पुत्रपौत्रप्रपौत्रैश्चराज्यंप्राप्नोतिशाश्वतम् ॥ यइदंपठतेनित्यंश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ तस्यदेवोमहादेवोददातिविपुलांमतिम् ॥ इतिश्रीस्कंदपु०उत्तरखंडे लक्षपुष्पपूजोद्यापनंसं० ॥

॥ अथतुलसीलक्षपूजाविधिः ॥

॥ तत्रादौतुलसीग्रहणविधिः ॥ तुलसीप्रार्थना ॥ देवैस्त्वंनिर्मितापू

---

१ कृत्वेतिशेषः ।

वैर्मर्चितासिमुनीश्वरैः ॥ नमोनमस्तेतुलसिपापंहरहरिप्रिये ॥ इतितुलसींसंप्रार्थ्य ॥ तुलस्यमृतजन्मासिसदात्वंकेशवप्रिये ॥ केशवार्थेविचिन्वामिवरदाभवशोभने ॥ इतिमंत्रेणतुलसीपत्राणिसंगृह्यततोविष्णवेर्पयेत् ॥ अथतद्विधिः ॥ कृष्णउवाच ॥ अथराजन्प्रवक्ष्यामिलक्षश्रीतुलसीव्रतम् ॥ विष्णुप्रीतिकरंनृणांविष्णुभक्तिविवर्धनम् ॥ तुलसीप्रभवैःपत्रैर्योनरःपूजयेद्धरिम् ॥ नसलिप्येतपापौघैःपद्मपत्रमिवांभसा ॥ सुवर्णभारमेकंतुरजतंचचतुर्गुणम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतितुलसीदलपूजनात् ॥ रत्नवैडूर्यमुक्ताभिःप्रवालादिभिरर्चितः ॥ नतुष्यातितथाविष्णुस्तुलसीपूजनाद्यथा ॥ तुलसीमंजरीभिस्तुपूजितोयेनकेशवः ॥ आजन्मकृतपापस्यतेनसंमार्जितालिपिः ॥ यादृष्टानिखिलाघसंघशमनीस्पृष्टावपुःपावनीरोगाणामभिवंदितानिरासिनीसिक्तांतकत्रासिनी ॥ प्रत्यासत्तिविधायिनीभगवतःकृष्णस्यसंरोपितायस्यार्चाकरणेविमुक्तिफलदातस्यैतुलस्यैनमः ॥ कार्तिकेमासिकुर्वीतमाघेवामाधवेतथा ॥ दिनेदिनेसहस्रंतुह्यर्पयेत्तुलसीच्छदान् ॥ एवंमास[1]त्रयंकुर्यात्ततउद्यापनंचरेत् ॥ वैशाखेमाघऊर्जेवाकुर्यादुद्यापनंक्रमात् ॥ यस्मिन्मासेप्रकर्तव्यंदर्शनेगुरुशुक्रयोः ॥ शुभेदिनेशुभर्क्षेचशुभलग्नेसुवासरे ॥ आचार्यंवरयेदादौवेदवेदाङ्गपारगम् ॥ दांतंशांतंतथाऽसंगंनिःस्वकंब्रह्मचारिणम् ॥ विधिज्ञंतत्त्ववेत्तारंशुचिष्मंतंतपस्विनम् ॥ स्वगृह्योक्तेनमार्गेणपूर्वेद्युःस्वस्तिवाचनम् ॥ सौवर्णींप्रतिमांविष्णोःशंखचक्रगदान्विताम् ॥ तुलस्यायतनंचैवकुर्याद्धेमविनिर्मितम् ॥ हेमादिनिर्मितंकुंभंपूर्णपात्रसमन्वितम् ॥ पुण्योदकैःपंचरत्नैःकुशदूर्वाप्रपूरितम् ॥ तस्योपरिन्यसेद्विष्णुंलक्ष्मी

---

[1] दशदिनाधिकमितिशेषः ।

तुलसिकान्वितम् ॥ पूजांपुरुषसूक्तेनकुर्याद्ब्रह्मादिदेवताः ॥ उपचारैःषोडशभिःपूजयेच्चतथाव्रती ॥ रात्रौजागरणंकुर्यात्पुराणश्रवणादिना ॥ ततःप्रातःसमुत्थायहोमंकुर्याद्विधानतः ॥ वैष्णवेनतुमंत्रेणतिलाज्येनविशेषतः ॥ पायसेनघृताक्तेनह्यष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ आचार्यायसवत्सांगांदक्षिणावस्त्रसंयुताम्[2] ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्सहस्रंवाथशक्तितः ॥ शतंवाष्टाविंशतिंचश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ तेभ्योपिदक्षिणांदद्याद्वित्तशाठ्यंनकारयेत् ॥ एवंयःकुरुतेमर्त्योविष्णुसायुज्यमाव्रजेत् ॥ विष्णुप्रीतिकरंयस्मात्तस्मात्सर्वव्रताधिकम् ॥ तुलसीलक्षपूजोक्तंमाहात्म्यंशृणुयान्नरः ॥ सकृद्वापिपठेन्नित्यंसगच्छेद्वैष्णवंपदम् ॥ होमभस्मसमादायरक्षणंत्वात्मनश्चरेत् ॥ ब्रह्मराक्षसभूतानिपिशाचग्रहराक्षसाः ॥ पीडांनतत्रकुर्वंतिहोमभस्मतुयत्रवै ॥ सर्पादिबाधकेप्राप्तेगर्भिण्याश्चाविनिर्गमे ॥ भस्मप्रक्षेपमात्रेणसर्वंनश्येद्भयंनृणाम् ॥ इतिश्रीभ० पु० लक्षतुलसीव्रतंसोद्यापनंसं० ॥

अथविष्णोर्लक्षपुष्पपूजाविधिः ॥

ऋषयऊचुः ॥ यानिकानिचतीर्थानिपुण्यान्यायतनानिच ॥ यदुद्दिश्यचकार्याणितत्सर्वंकथितंत्वया ॥ इदानींवदविष्णोश्चलक्षपुष्पार्चनंमुने ॥ लोमशउवाच ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिसागरांतानिभोद्विजाः ॥ माहात्म्यानिचसर्वाणिकथितानिमयापुरा ॥ इदानींवक्तुमिच्छामिपुष्पैर्नानाविधैरहम् ॥ लक्षपूजांप्रवक्ष्यामिविष्णोरमिततेजसः ॥ पुष्पाणांलक्षपूजांतुकार्तिकेचसमाचरेत् ॥ माघेवाबाहुलेवापिभक्तिश्रद्धासमन्वितः ॥ यदृतौयद्भवेत्पुष्पंविष्णवेतत्समर्पयेत् ॥ एकैकंमूलमंत्रेणविष्णुसूक्तेनवापुनः ॥ अथवाविष्णुगायत्र्यानाम्नाचैवप्रपूजयेत् ॥ विष्णोःसहस्रनाम्नावैपुष्पा

---

[2] दद्यादितिशेषः ।

णिशृणुतानघाः ॥ अतसीकर्णिकारंचकवीरंतिलस्यच ॥ बार्हतंकैतकंचैवतथामंदारमेवच ॥ नीलोत्पलंसकुमुदंमालतीचंपकंतथा ॥ जातीपाटलकंचैवपुन्नागंचकदंबकम् ॥ कह्लारंमोगरंचैवह्यशोकंबकुलंतथा ॥ मुनिपुष्पाणिशस्तानिविष्णोरमिततेजसः ॥ पालाशंकंटकीपुष्पंकमलंकोरटंतथा ॥ नीलपुष्पंधात्रिपुष्पंहरेःशस्तानिवैसदा ॥ एवंकुर्वंतियेभक्त्यातेयांतिहरिमन्दिरम् ॥ आयुष्कामेनकर्तव्यमतसीधात्रिजैस्तथा ॥ पुत्रकामेनकर्तव्यंबृहतीपूजनंहरेः ॥ करवीरैर्जातिकुसुमैश्चंपकैर्नागकेसरैः ॥ बकलीतिलपुन्नागैर्धनकामेनपूजयेत् ॥ कह्लारैःकर्णिकारैश्चमंदारैःकुसुमैःशुभैः ॥ विद्याकामेनकर्तव्यंविष्णोर्भक्त्याचपूजनम् ॥ पालाशैःपाटलैश्चैवकदंबैःपूजनंमहत् ॥ महाव्याधिविनाशार्थंपारिजातैश्चपूजनम् ॥ वशीकरणकामेनसौवीरैस्तोपयेद्धरिम् ॥ तस्याविश्वंभवेद्वश्यंनात्रकार्याविचारणा ॥ देवदानवगंधर्वावशीभवंतिनान्यथा ॥ श्रीकामेनतुकर्तव्यंकेतकीपूजनंमहत् ॥ एवंहिसर्वपुष्पैश्चसर्वकार्यार्थसिद्धये ॥ लक्षपूजांप्रकुर्याच्चप्रसन्नोहिहरिर्भवेत् ॥ उद्यापनंयत्रकार्यंमंडपंतत्रकारयेत् ॥ आहूयब्राह्मणान्सर्वान्सुनक्षत्रेशुभेदिने ॥ वेदिकाचप्रकर्तव्यामंडपेतुशुभेदिने ॥ गीतवादित्रघोषेणब्रह्मघोषेणभूयसा ॥ प्रविश्यमंडपंतत्रआचार्येणद्विजैःसह ॥ पुण्याहवाचनंकृत्वाआचार्यादीन्वरेत्ततः ॥ उपोष्यदिवसेतस्मिन्रात्रौजागरणंचरेत् ॥ वेदिकायांतुकर्तव्यंस्वस्तिकंपरमाद्भुतम् ॥ तन्मध्येतंडुलैःकुर्याच्छ्वेतद्वीपंसुशोभनम् ॥ पंचपल्लवसंयुक्तंवस्त्रयुग्मेनशोभितम् ॥ तस्योपरिन्यसेत्कुंभंपूर्णपात्रेणसंयुतम् ॥ सौवर्णींप्रतिमांतत्रस्थापयेच्चहरेर्विभोः ॥ पूजांतत्रप्रकुर्वीतपंचामृतपुरःसरैः ॥ धूपदीपैश्चनैवेद्यैर्गीतवादित्रनृत्यकैः ॥ वेदशास्त्रपुराणैश्चतांरात्रिंगमयेद्व्रती ॥ ततःप्रभातसमयेसुस्नातश्च

---

१ वृणुयात्।

शुचिर्भवेत् ॥ स्थंडिलंकारयेत्तत्रस्वशाखोक्तविधानतः ॥ हवनंचप्रकुर्वीतपायसाज्यतिलैःपृथक् ॥ मूलमंत्रेणगायत्र्याविष्णोर्नामसहस्रकैः ॥ ये[१]नमंत्रेणपूजावाकृतातेनैवहोमयेत् ॥ शर्कराघृतपूर्णेनचरुणाजुहुयात्ततः ॥ एवंहोमःप्रकर्तव्योह्यष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ ततःस्विष्टकृतंहुत्वापूर्णाहुतिमतःपरम् ॥ श्रेयःसंपादनंपश्चादाचार्यंपूजयेत्ततः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्तेभ्योदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ आचार्यंपूजयेत्सम्यग्वस्त्रालंकरणैःशुभैः ॥ पयस्विनींचगांदद्याद्धिरण्यादितथैवच ॥ सवस्त्रांप्रतिमांतस्मैकुंभद्वीपसमन्विताम् ॥ दत्वाक्षमापयेत्पश्चाद्देवदेवंजनार्दनम् ॥ येनयेनप्रकुर्याच्चलक्षपूजांचविष्णवे ॥ सौवर्णंचैवतत्पुष्पमर्पयेद्धरयेततः ॥ ब्राह्मणांश्चसपत्नीकान्भूषणैस्तोषयेत्ततः ॥ प्रदक्षिणानमस्कारान्कृत्वामूर्ध्निकृतांजलिः ॥ एवंयःकुरुतेपूजांतस्यविष्णुःप्रसीदाति ॥ इतिश्रीविष्णोर्लक्षपुष्पपूजाव्रतंसोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ **अथबिल्ववर्तिव्रतविधिः** ॥ द्रौपद्युवाच ॥ बिल्ववर्त्तिविधिंब्रूहिदुर्वासःसर्वदर्शन ॥ कस्मिन्कालेसमारंभःकस्मिंश्चैवसमापनम् ॥ दुर्वासाउवाच ॥ राजपुत्रिप्रवक्ष्यामिविधानंसर्वकामदम् ॥ श्रद्धावित्तंयदास्याद्वैतदैवप्रारभेद्व्रतम् ॥ कार्पासस्यस्वहस्तेनतंतुंनिष्कास्ययत्नतः ॥ स्वकीयैर्वापिविप्राद्यैरंगुलीत्रयसंमिता ॥ त्रिवृताशोभनाचैवबिल्ववर्तिरुदाहृता ॥ तांतुसंवर्तयेद्वर्तिंस्वप्रदेशिनिसंमिताम् ॥ एवंलक्षमिताःकार्याःशक्तौकोटिमिताअपि ॥ घृतेनिमज्ज्यवातैलेस्थापयेत्ताम्रपात्रके ॥ स्थापयेन्मृन्मयेवापिप्रत्यहंसंख्ययान्विताः ॥ श्रावणेमाधवेमाघेकार्तिकेतुविशेषतः ॥ दिनेदिनेसहस्रंतुअर्पयेद्बिल्ववर्तिकाः ॥ त्र्यंबकेश्वरमुद्दिश्यदेवागारेविशेषतः ॥ गंगातीरेऽथवागोष्ठेयद्वाब्राह्म

---

१ पक्षांतरमिदम् ।

णसन्निधौ ॥ प्रज्वालयेत्तुपूजांतेब्रह्मलोकजिगीषया ॥ नारीवापुरुषोवापिभक्तियुक्तेनचेतसा ॥ एकस्मिन्नेवदिवसेज्वालयेद्यादिसंभृतिः ॥ एवंसंपाद्यवैशाख्यांकार्तिक्यांवाविशेषतः ॥ माघ्यांवाप्यथवायस्यांकस्यांचित्पूर्णिमातिथौ ॥ प्रातःस्नात्वाशुचिर्भूत्वाकुर्यादुद्यापनंबुधः ॥ गणेशंपूजयेत्स्वस्तिवाच्यनांदींचकारयेत् ॥ आचार्यंवरयेत्पश्चात्सर्वलक्षणसंयुतम् ॥ देवागारेथवागोष्ठेशुद्धेवास्वीयमंदिरे ॥ पुष्पमंडपिकांकृत्वापट्टकूलादिवेष्टिताम् ॥ तन्मध्येलिंगतोभद्रंरचयेल्लक्षणान्वितम् ॥ ततोवैरुद्रकोणेतुरचयेद्वेदिकांव्रती ॥ वस्त्रेणाच्छादितांकृत्वारचयेत्तत्रतंडुलैः ॥ अष्टपत्रान्वितंपद्मंकर्णिकाभिःसमन्वितम् ॥ कलशंस्थापयेत्तत्रअव्रणंसजलंतथा ॥ ताम्रंवामृन्मयंपात्रंतस्योपरिन्यसेत्सुधीः ॥ तस्योपरिन्यसेद्देवमुमयासहितंशिवम् ॥ सुवर्णनिर्मितंकृत्वावृषभेणसमन्वितम् ॥ रजतस्यदीपपात्रंकृत्वाशक्त्यायथाविधि ॥ सुवर्णवर्तिकांकृत्वातन्मध्येस्थापयेत्सुधीः ॥ कृत्वातुलिंगतोभद्रेब्रह्माद्यावाहनंव्रती ॥ ततःपूजांविनिर्वर्त्यमहासंभारविस्तरैः ॥ परमान्नंचनैवेद्यंभक्त्यादेवायदापयेत् ॥ उपोष्यजागरंकुर्याद्रात्रौसत्कथयामुदा ॥ ततःप्रभातेविमलेजलेस्नात्वाप्रसन्नधीः ॥ वर्तिसंख्यादशांशेनतर्पणंकारयेद्व्रती ॥ तर्पणस्यदशांशेनहोमंकुर्यात्प्रयत्नतः ॥ तिलाज्यचरुभिर्बिल्वैरुद्रमंत्रेणसादरम् ॥ अष्टोत्तरसहस्रंवाकुर्याच्छक्त्यनुसारतः ॥ नमःशंभवइत्येवमंत्रोरुद्राक्षरैर्मितः ॥ आचार्यायप्रदातव्यागौःसवत्सापयस्विनी ॥ विसर्जयेत्ततोदेवंब्रह्मादिसहितंपुनः ॥ ब्रह्मादिमंडलंमूर्तिंदद्यात्सोपस्करांतथा ॥ यजमानमथाचार्यस्त्वभिषिंचेद्गृहान्वितम्[1] ॥ दद्याच्चभूयसींकर्मसमाप्याथविचक्षणः ॥ होमस्यतुदशांशेनब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ दत्वाचदक्षिणांतेभ्योगृह्णीयादाशिषःशुभाः ॥ वर्धमानं[2]रौप्यमयंहेमवर्तिसमन्वितम् ॥ अथवाकां

---

१ गृहादाराः । २ शरावम् ।

स्यपात्रंचघृतेनापूरितंशुभम् ॥ ब्राह्मणायप्रदातव्यंदक्षिणासहितंशुभम् ॥ ततोभुंजीततच्छेषंशिष्टैरिष्टैश्चबंधुभिः ॥ एवंद्रुपदराजें
द्रपुत्रिसत्यव्रतेनघे ॥ लक्षबिल्ववर्तिविधिस्तवाग्रेकथितोमया ॥ यंकृत्वाभक्तिभावेननारीवापुरुषोपिवा ॥ दारिद्र्यतमसः
सद्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ पुत्रपौत्रप्रपौत्रैश्चसुखंसंप्राप्यभूतले ॥ अंतेदिव्यविमानेनलभतेज्वलितंपदम् ॥ नैषधाधिपतेर्भा
र्याभर्तृदर्शनलालसा ॥ कृत्वाव्रतमिदंप्रापराज्यंभर्तृसुतान्वितम् ॥ अंन्याभिर्ऋषिपत्नीभिर्ऋषिभिश्चापितत्त्वगैः ॥ कृतमेतद्व्रतं
देविस्वस्वकामार्थसिद्धये ॥ राजपुत्रिमहाभागेवनव्यसनदुःखिते ॥ कुरुष्वैतद्व्रतंसम्यङ्माकृथाःकाललंघनम् ॥ अयंकार्तिकमासश्चमासा
नामुत्तमोत्तमः ॥ आगामिन्यांपौर्णमास्यामुद्यापनविधिंचर ॥ सूतउवाच ॥ इदंदुर्वाससाख्यातंद्रौपद्यैव्रतमुत्तमम् ॥ येकरिष्यंतिमनु
जास्तेलभेयुःसमीहितम् ॥ ॥ इतिजैमिनीयेआरण्यकेबिल्ववर्तिव्रतंसोद्यापनंसं० ॥ **अथरुद्रवर्तिव्रतविधिः** ॥ नारदउवाच ॥ देव
देवजगन्नाथजगदानंदकारक ॥ कौतूहलपूर्वकंवैकंचित्प्रश्नंकरोम्यहम् ॥ १ ॥ श्रुतानिदेवदेवेशव्रतानिनियमास्तथा ॥ तीर्थानिचमयादेव
यज्ञदानान्यनेकशः ॥ २ ॥ नास्तिमेनिश्चयोदेवभ्रामितोहंत्वयापुनः ॥ कथयस्वमहादेवयद्गोप्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ३ ॥ शिवउवाच ॥
शृणुनारदयत्नेनव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ रुद्रवर्त्यभिधंपुण्यंसर्वोपद्रवनाशनम् ॥ ४ ॥ सुखसंपत्करंचैवपुत्रराज्यसमृद्धिदम् ॥ शंकरप्री
तिजनकंशिवलोकप्रदंशुभम् ॥ ५ ॥ स्वभर्त्रासहनारीणांमहास्नेहकरंपरम् ॥ शृणुनारदयत्नेनगिरिशोयेनतुष्यति ॥ ६ ॥ दीपानां
लक्षदानंयःकुर्यात्परमधार्मिकः ॥ यावत्कालंप्रज्वलंतिदीपास्तुशिवसन्निधौ ॥ ७ ॥ ब्रह्मणोयुगसाहस्रंदातास्वर्गेमहीयते ॥ कार्पास

वर्तिकायुक्तादीपादत्ताःशिवालये ॥ ८ ॥ सुचिरंतेपिकैलासेतिष्ठंतिशिवमूर्त्तयः ॥ एवंहिबहवःसंतिदीपाश्चद्विजसत्तम ॥ ९ ॥ अधुनासं
प्रवक्ष्यामियत्पूर्वैःकथितंतव ॥ यत्कृत्वाकृतकृत्याःस्युर्देवासुरमुनीश्वराः ॥ १० ॥ एवंज्ञात्वान[1]कुर्वंतितेज्ञेयादुःखभागिनः ॥ रुद्रव
र्तिसमंनास्तित्रिषुलोकेषुसुव्रतम् ॥ ११ ॥ अतएवसदाकार्यंव्रतमेतत्सुदुर्लभम् ॥ मयाख्यातं व्रतमिदंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १२ ॥
नारदउवाच ॥ केनचीर्णंव्रतमिदंकथयस्वप्रसादतः ॥ पूजाविधिंचमेब्रूहिउद्यापनसमन्वितम् ॥ १३ ॥ शिवउवाच ॥ शृणुनारददेव
र्षेयत्त्वंश्रोतुमिहेच्छसि ॥ तदहंतेप्रवक्ष्यामिविस्तरेणमहामते ॥ १४ ॥ क्षिप्रायास्तुतटेरम्येपुरीचोज्जयिनीशुभा ॥ तस्यामासीत्सुगंधाच
वारस्त्रीह्यतिसुंदरी ॥ १५ ॥ तयाशुल्कंकृतंविप्रयुवभिश्चसुदुःसहम् ॥ सुवर्णानांशतंसाग्रंप्रतिज्ञातंचतैःकृतम् ॥ १६ ॥ युवानश्चतयाविप्रा
भ्रंशिताश्चसुगंधया ॥ राजानोराजपुत्राश्चनग्नीकृत्यपुनःपुनः ॥ ॥ १७ ॥ तेषांभूषागृहीत्वाचधिक्कृतास्तेसुगंधया ॥ एवंहिबहवो
लोकालुंठिताश्चसदातया ॥ १८ ॥ कदाचित्सागताक्षिप्रांकौतुकाविष्टमानसा ॥ ददर्शचमनोरम्यामृषिभिःपरिसेविताम् ॥ १९ ॥
केचिद्ध्यानपराविप्राःकेचिज्जपपरायणाः ॥ केचिच्छिवार्चकाविप्राःकेचिद्विष्णुप्रपूजकाः ॥ २० ॥ तेषांमध्येवसिष्ठोहितयादृष्टोमहामुनिः ॥
उपविष्टःकर्मसुवैकुशलोनीतिमार्गवित् ॥ २१ ॥ तस्याधर्मेभवद्बुद्धिर्भाविपुण्यबलात्तदा ॥ विगताशाजीवनेसाविषयेषुविशेषतः ॥ २२ ॥
विनम्रकंधराभूत्वाप्रणिपत्यपुनःपुनः ॥ स्वकर्मपरिहारायपप्रच्छमुनिपुंगवम् ॥ २३ ॥ सुगंधोवाच ॥अनाथनाथविप्रेंद्रसर्वविद्याविशारद ॥

---

[1] येइतिशेषः ।

प्रसीदपाहिमांदेवशरणागतवत्सल ॥ २४ ॥ मयाकृतानिविप्रेंद्रपापानिसुबहूनिच ॥ नाशायतेषांपापानांकारणंब्रूहिमेप्रभो ॥ २५ ॥
शिवउवाच ॥ एवमुक्तस्तयाविप्रोवसिष्ठोमुनिरादरात् ॥ तथाज्ञातंचतत्सर्वंतस्याःकर्मपुरातनम् ॥ २६ ॥ ततोब्रवीत्सचमुनिर्वचस्तां
सत्यसंगरः ॥ वसिष्ठउवाच ॥ शृणुसुश्रोणिसुभगेतवपापस्यसंक्षयः ॥ २७ ॥ येनजातेनपुण्येनतत्सर्वंकथयामिते ॥ यच्चतीर्थंमहापुण्यं
त्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ २८ ॥ प्रयागमितिविख्यातंसर्वदेवैश्चरक्षितम् ॥ गत्वातत्रकुरुक्षेत्रेव्रतंत्रैलोक्यदुर्लभम् ॥ २९ ॥ रुद्रवर्त्य
भिधंपुण्यंशिवप्रीतिकरंपरम् ॥ कार्पासतंतुभिःकार्यारुद्रवर्तीशिवप्रिया ॥ ३० ॥ स्वहस्तेनकर्तितव्यंसूत्रंश्वेतंदृढंशुभम् ॥ एकादशै
स्तंतुभिश्चकारयेद्रुद्रवर्तिकाः ॥ ३१ ॥ लक्षसंख्यायुताश्चैवगव्याज्येनपरिप्लुताः ॥ सौवर्णेराजतेताम्रेमृन्मयेवानवेदृढे ॥ ३२ ॥
पात्रेचस्थापयेद्वर्तींघृततैलेनपूरयेत् ॥ देयाःशिवालयेनित्यंभक्तियुक्तेनचेतसा ॥ ३३ ॥ कृत्वाव्रतमिदंभद्रेप्राप्स्यासित्वंपरांगतिम् ॥
शिवउवाच ॥ ततःसाकोशमादायभृत्यंचैवसुमित्रकम् ॥ ३४ ॥ आयातातीर्थराजंवैदत्वादानानिसर्वशः ॥ व्रतंकृत्वाययौकाश्यांसु
मित्रेणसमन्विता ॥ ३५ ॥ कृत्वासर्वाणितीर्थानिविश्वेशंप्रणिपत्यच ॥ उषित्वारजनीमेकांजागरश्चतयाकृतः ॥ ३६ ॥ स्नात्वाचोत्तर
वाहिन्यांदत्वादानानिभूरिशः ॥ ततश्चक्रेव्रतंविप्रवसिष्ठेनोदितंचयत् ॥ ३७ ॥ यथोक्तविधिनापूर्वंतयाचानुष्ठितंव्रतम् ॥ ततःसास्वशरीरेण
तस्मिँल्लिङ्गेलयंययौ ॥ ३८ ॥ एवंयाकुरुतेनारीव्रतमेतत्सुदुर्लभम् ॥ यंयंचितयतेकामंतंतंप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ ३९ ॥ पुत्रान्पौत्रा

---

१ प्रयागेइत्यर्थः ।

न्धनंधान्यंलभतेनात्रसंशयः ॥ प्रसंगेना[1]पिवक्ष्यामिमाणिक्यवर्तिसंज्ञकम् ॥ ४० ॥ व्रतमितिशेषः ॥ तस्यादानेनविप्रेंद्रममाधोसन
भागिनी ॥ जातास्तिमत्प्रियासाहियावदाभूतसंप्लवम् ॥ ४१ ॥ अथचोद्यापनंवक्ष्येव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ प्रारभेत्कार्तिकेमाघेवैशाखेश्राव
णेतथा ॥ ४२ ॥ तेष्वेवोद्यापनंकार्ययथोक्तविधिनाततः ॥ अष्टकर्णिकयायुक्तंमंड[3]लंकारयेच्छुभम् ॥ ४३ ॥ कलशंस्थापयेत्तत्रपिधानेन
समन्वितम्॥रौप्यंताम्रंमृन्मयंवावस्त्रयुग्मेनवेष्टितम्॥४४॥ तस्योपरिन्यसेद्देवमुमयासाहितंशिवम्॥सुवर्णनिर्मितंचैववृषभेणसमन्वितम्॥४५॥
रजतस्यदीपपात्रंकृत्वाशक्त्यायथाविधि ॥ सुवर्णवर्तिकांकृत्वातन्मध्येस्थापयेत्सुधीः ॥ ४६ ॥ पूर्वोक्तेनविधानेनपूजांकृत्वासमाहितः ॥
रात्रौजागरणंकृत्वाकथाश्रवणपूर्वकम् ॥ ४७ ॥ ततःप्रभातेविमलेनद्यांस्नात्वाविधानतः ॥ आचार्यंवरयेत्पूर्वंद्विजैरेकादशैःसह
॥ ४८ ॥ होमंचैवसुसंपाद्यातिलपायसबिल्वकैः ॥ अष्टोत्तरसहस्रंवाअथवाष्टोत्तरंशतम् ॥ ४९ ॥ रुद्रसूक्तेनवाविप्रमूलमंत्रेणवापुनः ॥ दीपान्
घृतेनसंयुक्तान्नरोदद्याच्छिवालये ॥ ५० ॥ स्वर्णवर्तियुतंदीपमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ ततःपूर्णाहुतिंकृत्वाब्राह्मणैःस्वस्तिवाचनम् ॥ ५१ ॥
आचार्यंपूजयेद्भक्त्यावस्त्रालंकारभूषणैः ॥ तस्मैदेयासवत्साचगौरेकासुपयस्विनी ॥ ५२ ॥ ऋत्विजःपूजयेत्पश्चाद्वस्त्रालंकरणैःशुभैः ॥ तेचै
वभोजनीयाश्चसपत्नीकाःप्रयत्नतः ॥ ५३ ॥ घृतपूर्णंरौप्यपात्रंकांस्यपात्रंतथैववा ॥ भक्त्यासुवर्णसहितमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ ५४ ॥
रुद्रपीठंसप्रतिममाचार्यायसमर्पयेत् ॥ कांस्यपात्रमिदंदेवगोघृतेनसमन्वितम् ॥ ५५ ॥ सुवर्णसंयुतंदद्यामतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ महादेव
जगन्नाथभक्तानुग्रहकारक ॥ ५६ ॥ त्वत्प्रसादादहंयाचेशीघ्रंकामप्रदोभव ॥ अनेनैवविधानेनरुद्रवर्तिंकरोतियः ॥ ५७ ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृ

---

[1] माणिक्यवर्तिव्रतविधिरुद्यापनादिकंचवक्ष्यमाणवायुपुराणोक्तसामान्यलक्षवर्तिव्रतवद्बोध्यम् । [2] मार्गशीर्षेकेइतिवापाठः । [3] पद्माकारमित्यर्थः ।

तोराज्यंप्राप्नोतिशाश्वतम् ॥ एवंयाकुरुतेनारीसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ५८ ॥ अश्वमेधसहस्रस्यवाजपेयशतस्यच ॥ कथाश्रवणमात्रेणतत्फलं
लभतेनरः ॥ ५९ ॥ इतिश्रीभवि० पु० शिवनारदसंवादेरुद्रवर्तीव्रतंसोद्यापनंसं० ॥ **अथसामान्यतोलक्षवर्तीव्रतंवायुपुराणे** ॥
सूतउवाच ॥ आर्यावर्तेपुराकाचिद्वेश्याभूल्लक्षणाह्वया ॥ तस्याभुजंगःशूद्रोभूद्दासोनाममहाबली ॥ १ ॥ सालक्षणातुसुस्नातास्थितागोदाव
रीतटे ॥ बालवैधव्यदुःखेनरुदतींचकुमारिकाम् ॥ २ ॥ मृतंपतिंपुरःस्थाप्यबंधुभिःपरिवारिताम् ॥ विलपंतींततोवीक्ष्यशनैस्तांप्रत्यप
द्यत ॥ ३ ॥ लुंठंतींभुविकायेनमुहुर्घ्नतींमुरोबहु ॥ जडानामपिकारुण्यंजायतेतांप्रपश्यताम् ॥ ४ ॥ तदासालक्षणावाक्यंस्वभुजंगमुवाच
ह ॥ कुलजानांचनारीणांदशेयमतिदारुणा ॥ ५ ॥ अवस्थात्रयमेतासांतत्रेयंचसुदारुणा ॥ कन्यात्वंजीवभर्तृत्वंविधवात्वमितित्रिधा ॥ ६ ॥
पारवश्यंचनारीणांदुःखमामरणांतिकम् ॥ मृतापत्यत्ववैधव्येतथैवापुत्रतास्त्रियः ॥ ७ ॥ असह्यमेतत्रितयंवैधव्यंतत्रचोत्तरम् ॥ बालेयं
शोचतेतीवकस्येदंकर्मणःफलम् ॥ ८ ॥ निवर्ततेवाकेनैतत्कोवावेत्तितथाविधम् ॥ इत्येवंकरुणाविष्टांपृच्छंतींलक्षणांतदा ॥ ९ ॥
उवाचदासनामाऽसौभुजंगःसूनृतंवचः ॥ भुजंगउवाच ॥ शृणुभद्रेप्रवक्ष्यामिधात्रासृष्टाःपुराद्विजाः ॥ १० ॥ देवानांचैवलोकानांहिता
र्थंमंत्रकोविदाः ॥ शास्त्रज्ञानात्स्वभावाच्चजीवानांयत्पुराकृतम् ॥ ११ ॥ जानंतिकर्मजफलंप्रष्टव्यास्तेधृतव्रताः ॥ भुजंगवचनंश्रुत्वा
तथैवोमितिसापुनः ॥ १२ ॥ तत्रागतंमहावृद्धंयाजकंनामवैद्विजम् ॥ प्रपच्छतंदयालुंचप्रश्रयाद्दीनमानसा ॥ १३ ॥ लक्षणोवाचा ॥ मु
नेत्वहंदुराचाराकुलटालक्षणाह्वया ॥ तथापित्वदयापात्रंपृच्छंतींमांसुबोधय ॥ १४ ॥ साधूनांसमचित्तानांजनाःसर्वेसमाभुवि ॥ दुर्ग

धोवासुगंधोवायथावायोःसमोभवेत् ॥ १५ ॥ मुनेदशेयंनारीणांतृतीयातीवदुःसहा ॥ कर्मणाजायतेकेनकेनवाथनिवर्तते ॥ १६ ॥
एतद्विस्तार्यमेब्रह्मन्कृपयावदसुव्रत ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वायाजकोवाक्यमब्रवीत् ॥ १७ ॥ दैवेकर्मणिपित्र्येचनार्यःपाकेषुसं
स्थिताः ॥ अकस्माच्चरजोदृष्ट्वास्पृष्टभांडाद्युपस्कराः ॥ १८ ॥ अज्ञानाद्वाभयाद्वापिकामाल्लोभात्कचित्स्त्रियः ॥ अवेदायि
त्वातिष्ठंतितेनदुष्यंतिसत्क्रियाः ॥ १९ ॥ क्रियालोपकराह्येताःपापादस्माद्दुरत्ययात् ॥ दशामिमांप्राप्नुवंतिसर्वाअपिनसंशयः ॥ २० ॥
बाल्येवायौवनेवापिवार्धकेवाकदाचन ॥ तत्रयातुदुराचारापरानेवाभिकांक्षति ॥ २१ ॥ श्वश्र्वोश्वपतिबंधूनांनित्यंवाचासुदुःखिता ॥
[1]एतत्सहायतोनारीयादूषयतिसत्क्रियाः ॥२२॥ बाल्येवैधव्यमाप्नोतिसानारीनात्रसंशयः ॥ लब्धाभर्त्रन्यतोगर्भंबालानामपिघातिनी ॥ २३॥
एतत्कर्मसहायेनरजसादूषितातुया ॥ मृतापत्यातुसाभूत्वावैधव्यंयौवनेव्रजेत् ॥ २४ ॥ यानारीरजसादुष्टासर्वभांडादिसंकरम् ॥
कुरुतेयदिसानारीवैधव्यंवार्धकेव्रजेत् ॥ २५ ॥ याचानुकूल्यरहितापतिधर्मेषुसर्वदा ॥ बाल्येवैधव्यमापन्नागतिहीनाभवत्यलम् ॥ २६ ॥
सर्वासामपिवैधव्यनिदानंपापसंभवः ॥ शांतिंतेत्रप्रवक्ष्यामिकर्मणोस्यापिलक्षणे ॥ २७ ॥ कृतेतुमुनिपंचम्याव्रतेपापंरजोभवम् ॥ क्षयं
गच्छतिनारीणामितिवेदविदोविदुः ॥ २८ ॥ सशूर्पवायनंकृत्वाकृतेलक्ष्मीव्रतादिके ॥ समूलशेषंव्रजतिरजोदोषोनसंशयः ॥ २९ ॥
निर्मूलंचभवत्याशुलक्षवर्तिव्रतेकृते ॥ रजसोत्थंमहत्पापंनारीणांनात्रसंशयः ॥ ३० ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वापुनःपप्रच्छलक्षणा ॥ मनसाशं
किताभूत्वासादरंमुनिपुंगवम् ॥ ३१ ॥ साधुसाधुमहाभागचित्तंमेभयविह्वलम् ॥ लक्षवर्तिव्रतस्यास्यविधानंकीदृशंवद ॥ ३२ ॥ कस्मि

---

[1] परसाहाय्यात् ।

न्मासेप्रकर्तव्यंकस्मिं[1]श्चैवसमर्पणम् ॥ उद्यापनंकथंकार्यंकिंफलंतस्यवामुने ॥ ३३ ॥ तयापृष्टोयाजकोपिलोकानांहितकाम्यया ॥ फलं
विधानंतत्सर्वंतदावोचन्महामुनिः ॥ ३४ ॥ लोमशस्यमुनीनांचसंवादंकथयामिते ॥ कालोहिकार्तिकोमासोमाघोवैशाखएववा ॥ ३५ ॥
सहस्रगुणितंतत्तुव्रतमेतद्धिकार्तिके ॥ तस्मात्कोटिगुणंभद्रेमाघेमासिव्रतोत्तमम् ॥ ३६ ॥ तस्मादनंतगुणितंफलंवैशाखमासिवै ॥ एतन्मा
स[2]त्रयंकार्यंयस्मिन्मासेसमाप्यते ॥ ३७ ॥ तस्मान्मासद्वयात्पूर्वंप्रारब्धव्यंव्रतंत्विदम् ॥ अंतेमासिप्रकुर्वीतसमाप्तिंचविचक्षणः ॥ ३८ ॥
सहस्रवर्तिभिःकुर्यादारार्तिंविष्णवेऽन्वहम् ॥ गोघृतेनाथतैलेनसम्यगन्यैर्मनोरमैः ॥ ३९ ॥ यस्मिन्मासेसमाप्तिःस्यात्पूर्णिमायांचकार
येत् ॥ उद्यापनंविधानेनव्रतसंपूर्तिकारणम् ॥ ४० ॥ प्रातःस्नात्वाशुचिर्भूत्वापंचगव्यंतुप्राशयेत् ॥ पुण्याहवाचनंकृत्वावृत्वाचाचार्यमुत्त
मम् ॥ ४१ ॥ त्रयोदशर्त्विजोभद्रेसाग्निकान्वृणुयात्ततः ॥ सतिलैश्चयवैःकुर्यादग्नेनयऋचाद्विजः ॥ ४२ ॥ वर्त्यादशांशतःकुर्यात्तर्पणंतु
विचक्षणः ॥ तर्पणस्यदशांशेनहोमंकुर्याद्विधानतः ॥ ४३ ॥ तर्पणोक्तेनमंत्रेणसाज्येनपायसेनच ॥ पालाशीभिःसमिद्भिश्चहोमयेच्चततः
परम् ॥४४॥ घृतंतुविष्णुगायत्र्याहोमस्यायंविधिःस्मृतः ॥ अष्टकर्णिकयायुक्तंवेद्यांपद्मंतुसंलिखेत् ॥४५॥ कलशस्तत्रतुस्थाप्यःसपिधानः
सवस्त्रकः ॥ रौप्यस्ताम्रोमृन्मयोवावस्त्रयुग्मेनवेष्टितः ॥ ४६ ॥ तस्योपरिन्यसेद्देवंलक्ष्म्यासहसुवर्णकम् ॥ राजतंदीपपात्रंचस्वर्णवर्तिसम
न्वितम् ॥ ४७ ॥ ततोमासाधिदेवांश्चस्थापयेद्देवसन्निधौ ॥ कालोविष्णुस्तथावह्नीरविर्दामोदरोहरिः ॥ ४८ ॥ रुद्रःशेषोजगद्व्यापीतेजो

---

[1] देवेइतिशेषः । [2] दशदिनाधिकमितिशेषः ।

रूपीनिशाकरः ॥ निरंजनःफलाध्यक्षोविश्वरूपीजगत्प्रभुः॥४९॥स्वप्रकाशःस्वयंज्योतिश्चतुर्व्यूहोजनाश्रयः॥ परंब्रह्मविंशतिभिःपूजयेज्जगदी
श्वरम्॥५०॥शिरोललाटंनेत्रेचकर्णौनासांमुखंतथा॥कंठस्कन्धौतथाबाहूस्तनौवक्षस्तथोदरम्॥५१॥नाभिंकटींचजघनमूरूजानूचगुल्फके ॥
पादौतदग्रेक्रमशोह्यंगान्येतानिपूजयेत् ॥ ५२ ॥ धूपदीपौतथादत्वानैवेद्यंचनिवेदयेत् ॥ आचार्यंपूजयेत्पश्चाद्ब्राह्मणानृत्विजस्तथा॥ ५३ ॥
गांप्रदद्यात्सवत्सांचसालंकारांगुणान्विताम् ॥ त्रिंशत्पलंकांस्यपात्रंघृतेनपरिपूरितम् ॥ सुवर्णेनचसंयुक्तमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ ५४ ॥
कांस्यंविष्णुमयंरौप्यंगोघृतेनसमन्वितम् ॥ सुवर्णवर्तिसंयुक्तमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ ५५ ॥ इतिमंत्रेणदद्यात् ॥ अथवातद्दशपलंतथाघृत
समन्वितम् ॥ अथवातुयथाशक्त्यादद्यादावश्यकंत्विदम् ॥ ५६ ॥ व्रताभावेचयोदद्यात्कांस्यंचघृतपूरितम् ॥ यावज्जीवंसुखप्राप्तिर्भव
त्येवनसंशयः ॥ ५७ ॥ रजोदोषाद्विमुक्तास्यात्पौर्णमायांददातिया ॥ ब्राह्मणन्भोजयेत्पश्चाद्वित्तशाठ्यंनकारयेत् ॥ ५८ ॥ याचैवंकुरुतेना
रीतस्याःपुण्यफलंशृणु ॥ यानिचान्यानिपापानिरहस्येवकृतानिच ॥ ५९ ॥ नश्यंतितानिसर्वाणिव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ चांडालगामिनी
वापितथाशूद्राभिमर्शिनी ॥ ६० ॥ कारुंजरजकादीनांगामिनीदुष्टचारिणी ॥ ब्रह्मक्षत्रियवैश्येषुप्रातिलोमेषुगामिनी ॥ ६१ ॥ मातुलेयपितृ
व्यादिभ्रातृपुत्राभिगामिनी ॥ बालघ्नीवापितृघ्नीवाभ्रातृमातृवधेरता ॥ ६२ ॥ गोघ्नीवातस्करीवापिरजःसंकरकारिणी ॥ वह्निदागरदाचैवनि
त्यंचाप्रियवादिनी ॥ ६३ ॥ पत्यौजीवतियानारीमृतेवाव्यभिचारिणी ॥ एवमादिमहापापैरावृतापिकुलांगना ॥ ६४ ॥ कृत्वाचैतद्व्रतं
पुण्यंमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ व्रतानामुत्तमंचैवस्त्रीणामावश्यकंत्विदम् ॥ ६५ ॥ एकार्तिकप्रदानेनाविष्णोस्त्वमिततेजसः ॥ कोटयोब्रह्महत्या

नामगम्यागमकोटयः ॥६६॥ तथैवात्युग्रपापानांकोटयोथसहस्रशः ॥ नश्यंतिनात्रसंदेहोनारीणांवानरस्यच ॥ ६७॥ किंलक्षवर्तिभिर्विष्णोः
कृतेचारार्तिकार्पणे ॥ किमत्रबहुनोक्तेननानेनसदृशंव्रतम् ॥६८॥ पुरुषोपिव्रतंकृत्वापूर्वोक्तैःपापसंचयैः॥मुच्यतेनात्रसंदेहोमधुसूदनशासना
त्॥६९॥एतत्सर्वंमयाख्यातंपृच्छंत्यास्तवमानदे॥व्रतंकुरुसुखंतिष्ठयथातेरोचतेमनः॥७०॥ इतितद्वचनंश्रुत्वापुनःपप्रच्छलक्षणा॥अज्ञानाद्दु
ष्टभावाद्वानविश्वासोममेहवै॥७१॥प्रत्ययार्थंततोब्रह्मन्प्रत्यक्षंकुरुमेऽधुना॥इतितद्वचनंश्रुत्वायाजकोवाक्यमब्रवीत् ॥७२॥ कथंते[1]प्रत्ययोभूया
दितितांकरुणानिधिः ॥साचोवाचपुनर्विप्रंविस्मयोत्फुल्ललोचना ॥ ७३ ॥ नववैधव्यमापन्नारोदित्येषाकुमारिका ॥ अस्याःपतिर्यथाजीवेद्वै
धव्यंचैवनश्यति ॥ ७४ ॥ तथाकुरुमुनिश्रेष्ठदयाशमवतांधनम् ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाविस्मितोवाक्यमब्रवीत् ॥ ७५ ॥ अधुनामकरंप्राप्तो
भास्करोलोकभास्करः ॥ माघोयंचवरोमासःसर्वत्रतुफलाधिकः ॥ ७६ ॥ अद्यगत्वाकुरुस्नानंगंगायाम[2]वहारिणि ॥ स्नानंकृष्णार्पणंकृत्वादेहि
तस्मैमृतायच ॥ ७७ ॥ तेनजीवेदयंनूनंसुरापोब्रह्महापिवा ॥ यद्प्ययंराजयक्ष्मरोगेणचमृतिंगतः ॥ ७८ ॥ तथापिमाघमासस्य
पुण्यादुज्जीवतिध्रुवम् ॥ दापयित्वातथावर्तिंकांस्यपात्रविधानतः ॥ ७९ ॥ जीवत्पतिर्भवेत्साहियावदामरणंध्रुवम् ॥ लक्षणातद्वचःश्रुत्वा
जलंस्पृष्ट्वाचवाग्यता ॥ ८० ॥ स्नानंविष्णवर्पणंकृत्वाददौतस्मैफलंतदा ॥ तत्पुण्यस्यप्रभावेणतत्क्षणादेवसोत्थितः ॥ ८१ ॥ भुजं
गंस्वंप्रेषयित्वाऽऽनाय्यपात्रंचकांस्यकम् ॥ कुमार्यादापयामासवैधव्यस्यापनुत्तये ॥ ८२ ॥ एतत्पुण्यप्रभावेणकुमारीसापिशोभना ॥

---

[1] तेप्रत्ययःकथंभूयादितिवाक्यंयाजकोऽब्रवीदित्यन्वयः । [2] अवहारिण्यामित्यर्थः ।

यावज्जीवंजीवपत्नीबभूवबहुपुत्रिका ॥ ८३ ॥ कुमारीशोभनानामतत्पातिःकणभोजकः ॥ तद्बांधवास्तथासर्वेतुष्टुवुस्तांचलक्षणाम् ॥
॥ ८४ ॥ याजकंचबहुस्तुत्वाजग्मुस्तेस्वनिकेतनम् ॥ लक्षणासापिदासेनभुजंगेनचसंयुता ॥ ८५ ॥ माघस्नानंतथाकृत्वाव्रतमेतच्च
कारसा ॥ ततस्तुमरणंप्राप्तोदासस्तत्याःसहायकृत् ॥ ८६ ॥ गयोनाममहाराजश्चक्रवर्तीबभूवसः ॥ सालक्षणाचतत्पत्नीसर्वलक्षणसंयुता ॥
॥ ८७ ॥ बभूवलोकविख्याताजीवत्पत्नीसुपुत्रिका ॥ अनेनैवविधानेनलक्षवर्तिंकरोतियः ॥ ८८ ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृतोराज्यंप्राप्नोतिशाश्वत
म् ॥ एवंयाकुरुतेनारीसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ८९ ॥ लक्षवर्तिकथामेतांप्रीत्याश्रोष्यतिमानवः ॥ सोपितत्फलमाप्नोतिनात्रकार्याविचार
णा ॥ ९० ॥ इति[1]श्रीवायुपुराणेसामान्यतोलक्षवर्तिव्रतंसोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ **अथ विष्णुवर्तिव्रतंलिख्यते** ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥
देवदेवजगन्नाथसंसारार्णवतारक ॥ वदमेसर्वपापघ्नंव्रतंसर्वव्रतोत्तमम् ॥ यच्चाचरणमात्रेणजनानांसर्वकामदम् ॥ अस्तिकिंचित्त्वमतंयदि
देवदयानिधे ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ लक्षवर्तिव्रतंवच्मिसर्वकामफलप्रदम् ॥ विष्णुवर्तीतिविख्यातंशृणुराजन्समासतः ॥ शुभेतिथौशुभेलग्ने
ताराचंद्रेचशोभने ॥ सम्यग्विशोध्यकार्पासंतृणधूलिविवर्जितम् ॥ तस्यसूत्रंविधायाशुचतुरंगुलिकाकृता ॥ पंचसूत्रयुतावर्तिर्विष्णुवर्तीति
कथ्यते॥एवंकुर्याल्लक्षसंख्यागोघृतेनपरिप्लुताः॥उद्दीपयेच्चविष्णवग्रेपात्रेराजतमृन्मये॥अथवाप्रत्यहंदेयाःसहस्रद्वयसंमिताः॥एवंदिनानिपंचाश
दंतेचोद्यापनंचरेत्॥कुरुराजप्रयत्नेनसर्वपापप्रणाशनम्[2]॥भुक्त्वायथेप्सितान्भोगानंतेसायुज्यमाप्नुयात् ॥पार्वत्याचपुरापृष्टंशंकरायमहात्मने॥

---

[1] एतत्कथायांव्रतार्कफलश्रुत्यादौनहत्वोधिकाःश्लोकाःसंति ।

[2] यःकुर्यात्सइतिशेषः ।

तेनेदंकथितंदेव्यैविष्णुवर्तिव्रतंशुभम् ॥ तयाकृताविष्णुवर्तिर्लक्षसंख्याशुभप्रदा ॥ उद्दीपितातथाभक्त्यासंतुष्टोहंव्रतेनच ॥ दत्तंकैलासभवनंशंकरेणचधा[1]रिता ॥ कर्तव्यंतुप्रयत्नेनजनेनशुभमिच्छता॥ येनचोद्दीपितोविष्णुःसर्वसौभाग्यदायकः ॥ सभवेत्पापानिर्मुक्तोविष्णुलोकेमहीयते ॥ उद्यापनंयथार्थंत्वंशृणुराजन्समासतः ॥ कृतेनयेनसकलंफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ कार्तिक्यामथवामाघ्यांवैशाख्यांवाशुभेदिने ॥ प्रतिमांकारयेद्विष्णोःसौवर्णींमाषमात्रतः ॥ कलशंकारयेत्ताम्रंपूर्णपात्रेणसंयुतम् ॥ आचार्यंवरयेत्पूर्वंपंचऋत्विग्युतंव्रती ॥ पुण्याहवाचनंकृत्वागणेशंपूजयेत्ततः ॥ विधायसर्वतोभद्रंपंचवर्णंयथाविधि ॥ स्थापयेत्प्रतिमांविष्णोःकलशेचनवेशुभे ॥ वस्त्रद्वयेनसंवेष्ट्यचपूजयेत्कलशोपरि ॥ पूजयेच्चयथाशक्त्याब्रह्माद्यादेवताःशुभाः ॥ रात्रौजागरणंकुर्याच्छृणुयाद्वैष्णवींकथाम् ॥ प्रभातेविमलेस्नात्वापुनःसंपूज्यवैविभुम् ॥ प्रतिष्ठाप्यततोवह्निंस्वगृह्योक्तविधानतः ॥ जुहुयाद्विष्णुगायत्र्यासहस्रंपायसंशुभम् ॥ तर्पणंदशसाहस्रंमार्जनंशतमाचरेत् ॥ सौवर्णींवर्तिकांकृत्वापात्रेरजतसंभवे ॥ कार्पासवर्तिसंयुक्तांतयानीराजयेद्धरिम् ॥ आचार्यंपूजयित्वातुमंडलंतुनिवेदयेत् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्सम्यक्स्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ इतिविष्णुरहस्येविष्णुवर्तिव्रतंसोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ **अथदेहवर्तिव्रतंलिख्यते** ॥ सूतउवाच ॥ कैलासशिखरासीनंदेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ पंचवक्त्रंदशभुजंशूलपाणिंत्रिनेत्रकम् ॥ १ ॥ कपालखट्वांगधरंखड्गखेटकधारिणम् ॥ पिनाकपाणिंदेवेशंवरदाभयपाणिनम् ॥ २ ॥ भस्मांगव्यालशोभाढ्यंशशांककृतशेखरम् ॥ कैलासशिखरावासंसूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ ३ ॥ क्रीडि

---

[1] अर्धांगेइतिशेषः ।

त्वासुचिरंकालंगणेशादीन्विसृज्यच ॥ विसृज्यदेवताःसर्वाएकाकिनमवस्थितम् ॥ ४ ॥ तंदृष्ट्वादेवदेवेशंप्रहृष्टंचारुलोचनम् ॥ अथा
पृच्छत्तदादेवीयद्गोप्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ५ ॥ देव्युवाच ॥ दानधर्माननेकांश्चश्रुत्वा[1]तीर्थान्यनेकशः ॥ नास्तिमेनिश्चयोदेवभ्रामिताहंत्व
यापुनः ॥ ६ ॥ व्रतानामुत्तमंदेवकथयस्वममप्रभो ॥ येनचीर्णेनदेवेशोमानुषैःप्राप्यतेभुवि ॥ ७ ॥ स्वर्गापवर्गदंसौख्यं[2]नरकार्णवतारकम् ॥
तदहंश्रोतुमिच्छामिमनुष्याणांहितायच ॥ ८ ॥ येनश्रुतेनलोकोयंशिवसायुज्यमाप्नुयात् ॥ शिवउवाच ॥ यन्नकस्यचिदाख्यातंनराणांमु
क्तिदायकम् ॥ ९ ॥ शृणुदेविप्रयत्नेनकथयामितवाखिलम् ॥ कार्तिकेमार्गशीर्षेवामाघेमासिप्रयत्नतः ॥ १० ॥ पक्षयोरुभयोर्मध्येशुभे
योगेशुभेदिने॥एकादश्यांत्रयोदश्यांचतुर्दश्यामुपोषितः॥११॥कार्पासंनिस्तृणंकृत्वावर्तिंकृत्वाप्रयत्नतः ॥ पादांगुष्ठशिखांतंचस्वशरीरप्रमा
णतः॥१२॥सूत्रंनिर्माययत्नेनतंतुत्रितयसंयुताम्॥ तस्यवर्तिंविधायाथसम्यगाप्लाव्यगोघृते॥१३॥दीपदानंप्रकुर्वीतप्रीतयेममचानघे ॥ प्रत्यहं
दापयेद्दीपंयावत्संवत्सरंभवेत् ॥१४॥ अथवाएकमासेवाषष्ट्युत्तरशतत्रयम् ॥ दीपान्प्रज्वालयेद्भक्त्याममसंतोषहेतवे ॥१५॥ उद्यापनंवत्सरां
तेकुर्याद्विभवसारतः ॥ देहदीपसमंदानंनकिंचिदिहविद्यते ॥ १६ ॥ महापापप्रशमनंस्वर्गसौख्यविवर्धनम् ॥ अत्रेमां[3]कथयिष्यामिइतिहासं
पुरातनम् ॥ १७ ॥ शृणुदेविप्रयत्नेनकथांपौराणिकींशुभाम् ॥ ईश्वरउवाच ॥ अरण्येवर्तमानास्तेपांडवाभार्ययासह ॥ १८ ॥ आत्मनो
दुःखनाशार्थंपप्रच्छुःकेशवंप्रति ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ केनोपायेनदेवेशसंकटादुद्धराम्यहम् ॥ १९ ॥ भुक्ताराज्यंचदेहांतेकेनमुक्तिर्भवे

---

१ स्थितायाइतिशेषः । २ सौख्यकरम् । ३ पुरातनेतिहासरूपांपौराणिकींशुभांकथांकथयिष्यामिशृण्वित्यन्वयः । ४ आत्मानमितिशेषः ।

न्मम ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अस्तिगुह्यंमहाराजव्रतंसर्वार्थदायकम् ॥ २० ॥ नारीणांचविशेषेणपुत्रपौत्रप्रवर्धनम् ॥ देहवार्तिःसमाख्याता
प्राणिनांसौख्यदायिका ॥ २१ ॥ आत्मदेहसमंसूत्रंतंतुत्रितयसंयुतम् ॥ तस्यवर्तिंविधायाशुआज्येयोज्यप्रदीपयेत् ॥ २२ ॥ एवं
संवत्सरंपूर्णंदद्याच्छंकरतुष्टये ॥ अथवामासमध्येवादिनमध्येयथाविधि ॥ २३ ॥ नीराजयेन्महादेवंतेनतुष्यातिशंकरः ॥ ददातिविपुला
न्भोगानंतेसायुज्यदोभवेत् ॥ २४ ॥ उद्यापनंतथाकुर्यान्मंडपंकारयेच्छुभम् ॥ पुण्याहवाचनंकार्यमाचार्यंवरयेत्ततः ॥ २५ ॥ ऋत्विज
श्चरुद्रसंख्यान्वृणुयाच्छिवतुष्टये ॥ विरच्यसर्वतोभद्रंकलशंचनवंदृढम् ॥२६॥ सौवर्णींप्रतिमांतत्रभवानीशंकरस्यच ॥ उपचारैःषोडशभिः
पूजयेत्कलशोपरि ॥ २७ ॥ दीपपात्रंराजतंहिवर्तिंकृत्वासुवर्णजाम् ॥ त्र्यंबकेणचमंत्रेणहुनेदष्टोत्तरंशतम् ॥ २८ ॥ आचार्यायचतत्पीठं
दद्याद्दक्षिणयायुतम् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्स्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ २९ ॥ इतिश्रुत्वाचकारासौधर्मराजोनृपोत्तमः ॥ इदंव्रतंमहादेविसर्व
कामसमृद्धिदम् ॥ कुरुत्वंचप्रयत्नेनसर्वान्कामानवाप्स्यसि ॥ ३० ॥ इतिश्रीस्कंदपु० पार्वतीशंकरसंवादेदेहवर्तिंव्रतंसोद्यापनंसं० ॥

अथविष्णुसूर्यलक्षनमस्कारविधिः ॥ अंबरीषउवाच ॥ इक्ष्वाकूणांकुलगुरोब्रह्मन्धर्मज्ञसुव्रत ॥ ब्रूहिपापक्षयकरंव्रतंसर्वोत्तमंमुने ॥
ब्रह्मघ्नस्यसुरापस्यगुरुदारावमर्शिनः ॥ संध्याकर्मविहीनस्यतथादुर्मार्गवर्तिनः ॥ दासीवेश्यासंगिनश्चचांडालीगामिनस्तथा ॥ परस्वहारिण
श्चापिदेवद्रव्यापहारिणः ॥ देवब्राह्मणवृत्तीनांछेदकस्यनरस्यच ॥ रहस्यभेदकस्यापिरहस्यकृतपापिनः ॥ पंचयज्ञविहीनस्यदुःशास्त्र
निरतस्यच ॥ गुरुनिंदादिसंश्रोतुर्गुरुद्रव्यापहारिणः ॥ नारीणांचविशेषेणप्रायश्चित्तंमहाव्रतम् ॥ चतुर्वेदैःपुराणैश्चस्मृतिभिश्चैव

निश्चितम् ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ब्रह्महत्यादिपापानांप्रायश्चित्तंयदीच्छसि ॥ तदालक्षनमस्कारव्रतंकुरुमहीपते ॥ संकीर्णकानांपापानांप्राचश्चित्तं यदीच्छसि ॥ तदालक्षन० ॥ संकलीकरणानांचमलिनीकरणस्यच ॥ अपात्रीकरणानांचप्रायश्चित्तंयदीच्छसि ॥ तदालक्ष० ॥ भ्रातृपत्नीसुतानांचगामिनःकामिनस्तथा ॥ श्वश्रूस्वमातृवधूनामिच्छयागामिनस्तथा ॥ संध्याकर्मादित्यागस्यचांडालीगामिनस्तु वै ॥ दासीवेश्यासंगिनश्चसंक्षयंयदिवांछसि ॥ तदालक्ष० ॥ परस्वहरणस्यापिदेवस्वहरणस्यच ॥ रहस्यभेदकस्यापिरहस्यकृतपापिनः ॥ त्यागस्यपंचयज्ञानांदुःशास्त्राभिरतेस्तथा ॥ गुरुनिंदाश्रुतेश्चापिगुरुस्वहरणस्यच ॥ लेह्यानांचैवचोष्याणांसंक्षयंयदिवांछसि ॥ तदाल० ॥ कृतस्यजन्मसाहस्रैर्मेरुविंध्यसमस्यच ॥ अत्युत्कटस्यपापस्यइहजन्मकृतस्यच ॥ सर्वस्यपापजातस्यसंक्षयंयदिवांछसि ॥ तदालक्ष० ॥ शृणुभूपविधिंवक्ष्येस्मरणात्पापनाशनम् ॥ चातुर्मास्येतुसंप्राप्तेकेशवेशयनंगते ॥ आषाढस्यासितेपक्षेएकादश्यांसमाहितः ॥ संकल्पंतुविधायादौपुरतश्चक्रपाणिनः ॥ अहंलक्षनमस्कारव्रतंकर्तुंसमुद्यतः ॥ निर्विघ्नेनव्रतंसांगंकुरुत्वंकृपयाहरे ॥ पापपंकेनिमग्नंमांपापरूपंदुरासदम् ॥ व्रतेनानेनसुप्रीतःसमुद्धरजगत्पते ॥ इतिसंकल्प्यमनसाप्रारभेद्व्रतमुत्तमम् ॥ विष्णवेथसवित्रेचनमस्कारान्प्रयत्नतः ॥ प्रातःस्नात्वासदाकुर्यान्मध्याह्नावधिवाग्यतः ॥ यथासंख्यंप्रकुर्वीतकार्तिकेतुसमापयेत् ॥ दुष्टशाकमथान्नंवानभुंजीतकदाचन ॥ अनृतंनवदेत्क्वापिनध्यायेत्पापपूरुषम् ॥ देवार्चनंजपंहोमंनत्यजेत्तुकथंचन ॥ अतिथीन्पूजयेन्नित्यंस्वस्यशक्त्यनुसारतः ॥ कार्तिकेमासिसंप्राप्तेपौर्णमास्यांततःपरम् ॥ संस्थाप्यकलशंपूर्णंसवस्त्रंसपिधानकम् ॥ विष्णोश्चप्रतिमांतत्रससूर्यस्यसुवर्णजाम् ॥ नामभिःकेशवाद्यै

---

१ पापस्येतिशेषः ।

श्चमित्राद्यैश्चप्रपूजयेत् ॥ परमान्नंचनैवेद्यंकुर्यात्पश्चाच्चतर्पणम् ॥ पौरुषेणचसूक्तेनातिलगोधूमतंडुलैः ॥ देवदेवजगन्नाथसर्वव्रतफलप्रद ॥ व्रतेनानेनसुप्रीतोगृहाणार्घ्यंमयार्पितम् ॥ एवमर्घ्यत्रयंदद्यात्पश्चाद्धोमंसमाचरेत् ॥ पौरुषेणचसूक्तेनशतमष्टोत्तरंचरुम् ॥ आकृष्णेनेतिसूर्यायशतमष्टोत्तरंहुनेत् ॥ होमशेषंसमाप्याथपूर्णाहुतिमतःपरम् ॥ आचार्यंपूजयेत्पश्चाद्दद्याद्गोमिथुनंगुरोः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छतंवापंचविंशतिम् ॥ दक्षिणांचयथाशक्त्यामंडलंचैवदापयेत् ॥ अनुज्ञातस्तुतत्रैवस्वयंभुंजीतबंधुभिः ॥ इदंपुण्यंव्रतंराजन्पापारण्यदवानलम् ॥ सर्वकामप्रदंनृणांसद्योविष्णुप्रियंकरम् ॥ मोक्षप्रदंचकर्तॄणांज्ञानमार्गप्रदंशुभम् ॥ नानेनसदृशंकिंचित्त्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ सर्वेषामाश्रमाणांचविहितंश्रुतिचोदितम् ॥ नारीणांसधवानांचविधवानांविशेषतः ॥ इतिश्रीभवि० पु० सूर्यविष्णुलक्षनमस्कारव्रतंसोद्यापनंसं० ॥

॥ अथमंगलागौरीव्रतम् ॥

॥ एतच्चविवाहात्प्रथमेवत्सरेश्रावणमासेभौमवासरेप्रारभ्यपंचवर्षपर्यंतंप्रतिवत्सरंश्रावणगतेषुचतुर्षुभौमवासरेषुकर्तव्यम् ॥ तत्रप्रथमवत्सरेमातृगृहेद्वितीयादिषुभर्तृगृहेकार्यम् ॥ तत्प्रकारश्च ॥ प्रथमेवत्सरेदेशकालौसंकीर्त्यममपुत्रपौत्रादिसंततिवृद्ध्यवैधव्यायुरादिसकलवृद्धिद्वाराश्रीमंगलागौरीप्रीत्यर्थंपंचवर्षपर्यंतंमंगलागौरीव्रतं करिष्ये इतिव्रतसंकल्पंकृत्वापीठोपरिगौरींस्थापयित्वातदग्रेलोकव्यवहारानुरोधेनपिष्टमयान्दृषदुपलादीन्निधायगोधूमपिष्टमयंमहांतंदीपंषोडशतंतुमयवर्तिसहितंघृतपूरितंप्रज्वालितंनिधायदेशकालौसंकीर्त्यममपुत्रपौत्रादिसंततिवृद्ध्यवैधव्यायुरादिसकलवृद्धिद्वाराश्रीमंगलागौरीप्रीत्यर्थंव्रतांगत्वेनविहितंतत्कल्पोक्तप्रकारेणमंगलागौरीपूजनमहंकरिष्येइतिसंकल्प्यविभवानुसारेणपूजनंकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ कुंकुमागुरुलिप्तां

गांसर्वाभरणभूषिताम् ॥ नीलकंठप्रियांगौरींवंदेहंमंगलाह्वयाम् ॥ ध्यानम् ॥ अत्रागच्छमहादेविसर्वलोकसुखप्रदे ॥ यावद्व्रतमहंकुर्वे पुत्रपौत्रादिवृद्धये ॥ आवाहनम् ॥ राजतंचासनंदिव्यंरत्नमाणिक्यशोभितम् ॥ मयानीतंगृहाणत्वंगौरिकामारिवल्लभे ॥ आसनम् ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्युक्तंपाद्यंसंपादितंमया ॥ गृहाणमंगलेगौरिसर्वान्कामांश्चपूरय ॥ पाद्यम् ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्युक्तमर्घ्यंसंपादितंमया ॥ गृहाण त्वंमहादेविप्रसन्नाभवसर्वदा ॥ अर्घ्यम् ॥ कामारिवल्लभेदेविकुर्वाचमनमंबिके ॥ निरंतरमहंवंदेचरणौतवपार्वति ॥ आचमनीयम् ॥ पयोदधिघृतंचैवमधुशर्करयासमम् ॥ एतत्पंचामृतंदेविस्नानार्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ पंचामृतम्० ॥ जाह्नवीतोयमानीतंशुभंकर्पूरसंयुतम् ॥ स्नापयामिसुरश्रेष्ठेत्वांपुत्रादिफलप्रदाम् ॥ स्नानम् ॥ आचमनीयम् ॥ वस्त्रंचसोमदैवत्यंलज्जायास्तुनिवारणम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्यागृहाणपरमेश्वरि ॥ वस्त्रम् ॥ कंचुकीमुपवस्त्रंचनानारत्नैःसमन्वितम् ॥ गृहाणत्वंमयादत्तंमंगलेजगदीश्वरि ॥ कंचुकीमुपवस्त्रंच ॥ कुंकुमागुरुकर्पूरकस्तुरीचंदनैर्युतम् ॥ विलेपनंमहादेवितुभ्यंदास्यामिभक्तितः ॥ गंधम् ॥ रंजिताःकुंकुमौघेनअक्षताश्चातिशोभनाः ॥ ममैषांदेविदानेनप्रसन्नाभवपार्वति ॥ अक्षतान् ॥ हरिद्रांकुंकुमंचैवसिंदूरंकज्जलान्वितम् ॥ सौभाग्यद्रव्यसंयुक्तंगृहाणपरमेश्वरि ॥ सौभाग्यद्रव्याणि ॥ सेवंतिकाबकुलचंपकपाटलाब्जैःपुन्नागजातिकरवीररसालपुष्पैः ॥ बिल्वप्रवालतुलसीदलमालतीभिस्त्वांपूजयामिजगदीश्वरिमेप्रसीद ॥ पुष्पाणि ॥ अपामार्गपत्रदूर्वाधत्तूरपत्रनानाविधधान्यजीरकधान्याकानिप्रत्येकंषोडशषोडशसंख्यानिपंचबिल्वपत्राणिचनाममंत्रैरर्पयेत् ॥ अथांगपूजा ॥ उमायै० पादौपू० ॥ गौर्यैन० जंघेपू० ॥ पार्वत्यैन०जानुनीपू० ॥ जगद्धात्र्यै० ऊरूपू० ॥ जगत्प्रतिष्ठायै०कटीपू० ॥ शांतिरूपि

ण्यै॰ नाभिंपू॰ ॥ देव्यैन॰ उदरंपू॰ ॥ लोकवंद्यायै॰ स्तनौपू॰ ॥ काल्यै॰ कंठंपू॰॥ शिवायै॰ मुखंपू॰॥ भवान्यै॰ नेत्रेपू॰ ॥ रुद्राण्यै॰ कर्णौपू॰॥ महादेव्यै॰ ललाटंपू॰॥ मंगलदात्र्यै॰ शिरःपू॰ ॥ पुत्रदायिन्यै॰ सर्वांगंपू॰॥ देवद्रुमरसोद्भूतःकृष्णागुरुसमन्वितः ॥ आघ्रेयःसर्वदेवानांधूपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ धूपम् ॥ त्वंज्योतिःसर्वदेवानांतेजसांतेजउत्तमम् ॥ आत्मज्योतिःपरंधामदीपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ दीपम् ॥ अन्नंचतुर्विधंस्वादुरसैःषड्भिःसमन्वितम् ॥ भक्ष्यभोज्यसमायुक्तंनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम्॥नैवेद्यम्॥आचमनीयम्॥करोद्वर्तनम्॥फलम्॥तांबूलम्॥दक्षिणाम् ॥ वज्रमाणिक्यवैडूर्यमुक्ताविद्रुममंडितम् ॥ पुष्परागसमायुक्तंभूषणंप्रतिगृह्यताम् ॥भूषणम्॥ नीराजनम्॥ नमोदेव्यै॰पुष्पांजलिं॰ प्रदक्षिणा ॥ नमस्कारः ॥ पुत्रान्देहिधनंदेहिसौभाग्यंदेहिमंगले ॥ अन्यांश्चसर्वकामांश्चदेहिदेविनमोस्तुते ॥ इतिप्रार्थना ॥ ततोवैणवपात्रे सौभाग्यद्रव्यादिनिधाय ॥ अन्नकंचुकिसंयुक्तंसवस्त्रफलदक्षिणम् ॥ वायनंगौरिविप्रायददामिप्रीतयेतव ॥ सौभाग्यारोग्यकामानांसर्वसंपत्समृद्धये ॥ गौरीगिरिशतुष्टचर्थंवायनंतेददाम्यहम् ॥ इतिमंत्राभ्यांवायनंततोमात्रेसौभाग्यद्रव्यसंयुक्तंलड्डुककंचुकीवस्त्रफलयुतंताम्रपात्रंवायनंदद्यात् ॥ ततोगोधूमपिष्टमयैःषोडशदीपैर्नीराजनंविधायदीपभक्षणपूर्वकंलवणवर्जमन्नंभुक्त्वारात्रौजागरणंकृत्वाप्रातर्गौरींविसर्जयेत् ॥इतिमंगलागौरीपूजा ॥ अथकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ नंदनंदनगोविंदशृण्वतोबहुलाःकथाः ॥ [१]श्रुतीममोत्केपुत्रायुष्करंश्रोतुंममव्रतम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अवैधव्यकरंवक्ष्येव्रतंचारिनिषूदन ॥ शृणुत्वंसावधानःसन्कथांवक्ष्येपुरातनीम् ॥ २ ॥ कुंडिनंनामनगरंख्यातस्तत्रद्विजप्रियः ॥ आसीद्वणिग्धर्मपालोनाम्नाबहुधनोपिसः ॥ ३ ॥ सपत्नीकोह्यपुत्रोसौनास्तीतिव्याकुलोहृदि ॥ तस्यगेहेभस्मलिप्तोदेहेरुद्रा

---

[१] श्रुतीकर्णौ उत्केउत्कंठिते।

क्षधारकः ॥ ४ ॥ जटिलोभिक्षुकोनित्यमागच्छन्प्रियदर्शनः ॥ अन्नंनांगीचकारासावितिदृष्ट्वाऽबलावदत् ॥ ५ ॥ स्वामिन्नयंसदाया
तिभिक्षुकोजटिलोगृहे ॥ नस्वीकरोत्यस्मदन्नमितिदृष्ट्वाममाधिकम् ॥ ६ ॥ दुःखंप्रजायतेनित्यं[1]श्रुत्वाभार्यावचोब्रवीत् ॥ धर्मपालउवा
च ॥ प्रियेकदाचिद्भुक्तात्वंससुवर्णांगणेभव ॥ ७ ॥ यदाभिक्षार्थमायातिभिक्षोवस्त्रांतरेत्वया ॥ तदातस्यप्रदेयानिसुवर्णानिप्रियेनघे ॥
॥ ८ ॥ अनंतरंतस्यभार्याऽङ्गीकरत्स्वामिनोदितम् ॥ जटिलेनतुसाशप्ताऽपत्यंतेनभविष्यति ॥ ९ ॥ श्रुत्वाभिक्षोरिदंवाक्यंदुःखितात
मुवाचह ॥ स्वामिञ्छप्तात्वया[2]पापाशापादुद्धरसंप्रति ॥ १० ॥ इत्युक्तातस्यचरणौववंदेदीनभाषिणी ॥ जटिलउवाच ॥ भर्तुःसमीपेव
क्तव्यंत्वयापुत्रिममाज्ञया॥ ११ ॥नीलवस्त्रःसमारुह्यनीलाश्वंगच्छकाननम्॥खननंतत्रकर्तव्यंयत्राश्वस्तेस्खलिष्यति ॥१२॥ रम्यंपक्षिभिरायुक्तं
मृगसंघद्रुमाकुलम् ॥ सुवर्णरचितंरत्नमाणिक्यादिविभूषितम् ॥१३॥ नानापुष्पैःसमायुक्तंदृश्यंदेवालयं[3]ततः ॥ वर्तते[4]तत्रभवतीभवानीभक्तव
त्सला ॥ १४ ॥ आराधयत्वंमनसायथाविध्युद्धरिष्यति॥त्वांभवानीतिवचनंश्रुत्वाभिक्षोसुखप्रदम् ॥१५॥ ववंदेतस्यचरणौपुनःपुनररिंदम्॥
तदैवकालेजटिलस्त्वंतर्भूतोबभूवसः ॥ १६ ॥ सावदत्पतिमत्रैहिशृणुभिक्षूक्तमादरात् ॥ यथोक्तमवदद्भर्तातच्छ्रुत्वावाक्यमादरात् ॥ १७॥
नीलवस्त्रःसमारुह्यनीलाश्वंप्रस्थितोवनम् ॥ गच्छन्नानाविधान्वृक्षान्पथिपश्यन्भयाकुलः ॥१८॥मृगान्सिंहान्दंदशूकान्पथिपश्यन्भयाकुलः॥
ददर्शासौतडागंच[5]बाहुल्येनविराजितम् ॥ १९ ॥ रक्तनीलोत्पलैश्चक्रवाकद्वंद्वैश्चराजितम् ॥ स्नानंचकारतत्रासौतर्पणाद्यपिभूरिशः ॥
॥ २० ॥ पुनरश्वंसमारुह्यजगामगहनंवनम् ॥ स्खलितंवाजिनंपश्यन्नश्वादुत्तीर्यतत्क्षणम् ॥ २१ ॥ चखानपृथिवींतत्रयावद्देवालयंमुदा ॥

---

[1] इतिभार्यावचःश्रुत्वेत्यन्वयः । [2] पापाअहंत्वयाशप्ता । [3] तत्र । [4] पूज्या । [5] आतिशयेन ।

ददर्शचमहास्थूलंदेवालयमसौयुतम् ॥ २२ ॥ रत्नैर्मुक्ताफलैश्चैवमाणिक्यैश्चापिसर्वतः ॥ पूजयामासजटिलवाक्यंस्मृत्वातिविस्मितः ॥
॥ २३ ॥ सुवर्णयुक्तवस्त्राणिचंदनान्यक्षताञ्छुभान् ॥ चंपकादीनिपुष्पाणिधूपंदीपंविशेषतः ॥ २४ ॥ नानापक्वान्नसंयुक्तंरसैःषड्भिःसम
न्वितम् ॥ नानाशाकैःसमायुक्तंसदुग्धघृतशर्करम् ॥ २५ ॥ नैवेद्यंकरशुद्ध्यर्थंचंदनंमलयाद्रिजम् ॥ संपाद्यतुष्टहृदयःफलतांबूलद
क्षिणाः ॥ २६ ॥ श्रद्धयापूजयामासधर्मपालोमहाधनः ॥ जजापमंत्रान्गुप्तोसौसगुणध्यानपूर्वकम् ॥ २७ ॥ देवीभक्तंसमागत्यलोभया
माससादरम् ॥ प्रसन्नावदद्त्रेयंपूजासंपादिताकथम् ॥ २८ ॥ येनसंपादितातस्मैददामिवरमद्भुतम् ॥ इतिश्रुत्वाधर्मपालोदेव्यग्रेप्रांजलिः
स्थितः ॥ २९ ॥ भगवत्युवाच ॥ धर्मपालत्वयासम्यक्पूजासंपादितानघ ॥ वरंयाचयमद्भक्तददामिबहुलंधनम् ॥३०॥ धर्मपालउवाच ॥
बहुलाधनसंपत्तिर्वर्ततेत्वत्प्रसादतः ॥ अपत्यंप्राप्तुमिच्छामिपितॄणांतारकंशुभम् ॥ ३१ ॥ आयातिभिक्षुकोगेहेगृह्णातिनमदन्नकम् ॥ तेन
मेबहुलंदुःखंसभार्यस्योपजायते ॥ ३२ ॥ इतिदीनवचःश्रुत्वादेवीवचनमब्रवीत् ॥ देव्युवाच ॥ धर्मपालकतेऽदृष्टेऽपत्यंनास्तिसुखप्रदम् ॥
॥ ३३ ॥ तथापिकिंयाचयसिकन्यांविगतभर्तृकाम् ॥ पुत्रमल्पायुषंवाथाप्यंधंदीर्घायुषंसुतम् ॥ ३४ ॥ धर्मपालउवाच ॥ पुत्रमल्पायुषं
देहितावताकृतकृत्यताम् ॥ प्राप्नोमिचोद्धरिष्यामिपितॄंश्चममघोरगान् ॥ ३५ ॥ देव्युवाच ॥ मत्पार्श्वेवर्तमानस्यनाभावारुह्यशुंडिनः॥३६॥
तत्पार्श्ववर्तिंचूतस्यगृहीत्वाफलमद्भुतम् ॥ पत्न्यैदेयंततःपुत्रोभविष्यतिनसंशयः ॥ ३७ ॥ इतिदेवीवचःश्रुत्वागत्वातत्पार्श्वएवच ॥ नाभिंग
जमुखस्याथारुह्यजग्राहमोहतः ॥ ३८॥ फलान्युत्तीर्यचततःफलमेकंददर्शसः ॥ एवंपुनःपुनःकुर्वन्फलमेकंददर्शसः॥३९॥क्षुब्धोगणपतिश्चा

थधर्मपालायशप्तवान् ॥ षोडशेवत्सरेप्राप्तेतेऽहिःपुत्रंदशिष्यति ॥ ४० ॥ धर्मपालःफलंसम्यक्वस्त्रेबद्धागमद्गृहम् ॥ फलंपत्न्यैददौसापिभ
क्षयित्वापतिव्रता ॥ ४१ ॥ गर्भंसाधारयामासपत्यासहसुसंगता ॥ संपूर्णेनवमेमासेप्रासूतसूतमुत्तमम् ॥ ४२ ॥ जातकर्मचकारास्यपिता
संतुष्टमानसः ॥ षष्ठीपूजांचकारास्यषष्ठेतुदिवसेततः ॥ ४३ ॥ द्वादशेहनिसंप्राप्तेशिवनाम्नाऽऽजुहावतम् ॥ षष्ठेमासिचकारासावन्नप्राशनम
द्भुतम् ॥ ४४ ॥ तृतीयेवत्सरेचूडामष्टमेऽब्देह्यनुत्तमम् ॥ कृत्वोपनयनंपार्थविप्रोभूत्तुष्टमानसः ॥४५॥ दशमेवत्सरेप्राप्तेऽब्रवीद्भार्यापतिव्रता ॥
भार्योवाच॥बालकस्यविवाहोपिकर्तव्यःसुमुहूर्तके॥४६॥धर्मपालउवाच॥मयासंकल्पितंकाश्यांगमनंबालकस्यतत् ॥ कृत्वासमायातुततोवि
वाहोस्यभविष्यति॥४७॥पुत्रोसौप्रेषितस्तेनशालकेनसमन्वितः॥ वाराणस्यांप्रस्थितोसौगृहीत्वाबहुलंधनम् ॥ ४८ ॥ कुर्वंतौपथिसद्धर्मप्रति
ष्ठापुरमीयतुः ॥ क्रीडंत्यःकन्यकादृष्टास्तत्रदेशेमनोरमे ॥ ४९ ॥ तासांसमाजेगौरांगीसुशीलानामकन्यका ॥ तयासहसखीकाचिच्चकार
कलहंभृशम् ॥ ५० ॥ गालनंचददौतस्यैरंडेऽभाग्येमुहुर्मुहुः ॥ सुशीलोवाच ॥ सखित्वयागालनंमेऽव्यर्थंदत्तंशुभानने ॥ ५१ ॥ जन
न्यामेमानवत्याश्चास्तिगौरीव्रतंशुभम् ॥ तस्यप्रसादात्सकलाःसंबंधिन्यःप्रियाःस्त्रियः ॥ ५३ ॥ आजन्माविधवाजाताःकिंपुनःकन्यकाध्रु
वम् ॥ वक्ष्येतस्यप्रभावंकिंव्रतराजस्यभामिनि ॥ ५३ ॥ पूजनेधूपगंधोयंयत्रतत्रसुखंभवेत् ॥ इतिश्रुत्वाततोवाक्यंविस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥
॥ ५४ ॥ मातुलश्चिंतयामासबालकस्यप्रियंततः ॥ शतजीवीभवेदेषएतद्धस्ताक्षतायदि ॥ ५५ ॥ पतंत्यमुष्याशिरसिविभाव्येतिपुनः
पुनः ॥ सुशीलामेवपश्यन्सविस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ ५६ ॥ सुशीलाप्रस्थितागेहेतदनुप्रस्थितावुभौ ॥ स्वगृहंप्रापगौरांगीनिकटेतद्गृह

स्यतौ ॥ ५७ ॥ सत्तडागेरम्यदेशेवासंचक्रतुरादरात् ॥ विवाहकालेसंप्राप्तेसुशीलाजनकोहरिः ॥ ५८ ॥ विवाहोद्योगवाञ्जातोनिश्चिं
कायहरंवरम् ॥ असमर्थंहरंदृष्ट्वातन्मातापितरावुभौ ॥ ५९ ॥ ययाचतुःशिवंबद्धांजलीविनययुक्तकौ ॥ वरपितरावूचतुः ॥ उपस्थितो
विवाहोनौपुत्रस्यशुभयाहरेः ॥ ६० ॥ सुशीलयाकन्ययाऽयमसमर्थश्चदृश्यते ॥ अतोदेयःशिवःश्रीमाल्लँग्नकालेत्वयाविभो ॥ ६१ ॥
लग्नंभविष्यतिततोदेयोस्माभिःशिवस्तव ॥ मातुलउवाच ॥ अवश्यंलग्नकालेसौशिवोग्राह्यःप्रियंवदः ॥ ६२ ॥ ततोमुहूर्तेसंप्राप्तेविवाहमक
रोच्छिवः ॥ तत्रैवशयनंचक्रेससुशीलःप्रियंवदः ॥ ६३ ॥ स्वप्नेसामंगलागौरीमातृरूपेणभास्वता ॥ सुशीलामवदत्साध्वीहितंवचनमेवच ॥
॥ ६४ ॥ गौर्युवाच ॥ सुशीलेतवगौरांगिभर्तुर्दशार्थमागतः ॥ महान्भुजंगउत्तिष्ठदुग्धंस्थापयतत्पुरः ॥ ६५ ॥ घटंचस्थापयाशुत्वंतन्म
ध्येसगमिष्यति ॥ कूर्पासमंगान्निष्कास्यबंधनीयस्त्वयाघटः ॥ ६६ ॥ प्रातरुत्थायदेहित्वंमात्रेवायनकंशुभम् ॥ इतिगौरीवचःश्रुत्वासु
शीलाक्षणमुत्थिता ॥ ६७ ॥ ददर्शाग्रेनिःश्वसंतंकृष्णसर्पंमहाभयम् ॥ ततश्चकारगौर्युक्तंप्रवृत्तानिद्रितुंततः ॥ ६८ ॥ उवाचवरआसन्नः
क्षुल्लग्नामहतीमम ॥ भक्षणायाशुदेहित्वंलड्डुकादिकमुत्तमम् ॥ ६९ ॥ श्रुत्वेतिवाक्यंपात्रेसाददौलड्डुकमुत्तमम् ॥ भक्षयित्वाशिवोहैमेत
स्मिन्पात्रेंऽगुलीयकम् ॥ ७० ॥ दत्वातत्स्थापयामासस्थलेगुप्तेशुभाननः ॥ सुखेनशयनंचक्रेपृथिव्यांसर्वकोविदः ॥ ७१ ॥ ततः
प्रभातसमयेशिवआगाद्गृहंस्वकम् ॥ स्नानशुद्धासुशीलासामात्रेवायनकंददौ ॥ ७२ ॥ माताददर्शतन्मध्येमुक्ताहारमनुत्तमम् ॥ ददौ
प्रियायैकन्यायैसहसातुष्टमानसा ॥ ७३ ॥ क्रीडाकालेतुसंप्राप्तेहरआगात्तुमंडपे ॥ आदेशयत्सुशीलांतांक्रीडार्थंजननीततः ॥ ७४ ॥

---

१ पाणिग्रहणम् ।

सुशीलोवाच ॥ नायंवरोमेजननियेनपाणिग्रहःकृतः ॥ अनेनसहनास्तीहक्रीडनेच्छातथानमे ॥ ७५ ॥ इतिश्रुत्वासमाक्रांतौचिंतया
पितरौततः ॥ अन्नदानमुपायंचकन्यापतिविशोधने ॥ ७६ ॥ तदारभ्यचक्रतुस्तौपुराणोक्तविधानतः ॥ सुशीलापादयोश्चक्रेक्षालनं
मुद्रिकान्विता ॥ ७७ ॥ जलधारांददौमाताचंदनंपुत्रकोहरेः ॥ हरिर्ददौचतांबूलंबुभुजुस्तत्रमानवाः ॥ ७८ ॥ इतिरीत्यान्नदानं
तत्प्रवृत्तंभिक्षुसौख्यदम् ॥ तावुभौप्रस्थितौकाश्यांप्राप्तौकाशींसुखप्रदाम् ॥ ७९ ॥ निर्मलांभसिगंगायाःस्नानंचक्रतुरादरात् ॥
स्वर्गद्वारंप्रस्थितौतौकुर्वन्तौधर्ममुत्तमम् ॥ ८० ॥ पीतांबराणिददतुर्भिक्षुकाणांगृहेगृहे ॥ आशिषश्चददुस्तस्मैचिरंजीवीभवेतिते ॥ ८१ ॥
विश्वेश्वरंसमायातौनत्वास्तुत्वापुनःपुनः ॥ स्वयंगृहंप्रस्थितौतौशिवोमार्गेततोऽवदत् ॥ ८२ ॥ शिवउवाच ॥ कायेमेकिंचिदस्वाथ्यंमातुलप्र
तिभातिहि ॥ ततःप्राणोत्क्रमेतस्ययमदूताउपस्थिताः ॥ ८३ ॥ मंगलागौरिकाचापितेषांयुद्धमभून्महत् ॥ जित्वातान्मंगलाप्राणान्ददौत
स्मैशिवायच ॥ ८४ ॥ शिवोऽकस्मादुत्थितोसौमातुलंप्रत्युवाचह ॥ स्वप्नेयुद्धंमयादृष्टंमंगलायमभृत्ययोः ॥ ८५ ॥ जितास्तेमंगलागौर्या
ततोहंशयनच्युतः ॥ मातुलउवाच ॥ यज्जातंशिवतज्जातंनस्मर्तव्यंत्वयापुनः ॥ ८६ ॥ गच्छावआवांनगरेपितरौद्रष्टुमुत्सुकौ ॥ प्रस्थितौ
तौततस्तस्मात्प्रतिष्ठापुरमापतुः ॥ ८७ ॥ रम्येतडागेतत्रैतौपाकारंभंविचक्रतुः ॥ दृष्टौतौहरिदासीभिर्धैर्यौदार्यधरौशुभौ ॥ ८८ ॥ दास्य
ऊचुः ॥ अन्नदानंहरेर्गेहेप्रवृत्तंतत्रगम्यताम् ॥ उभावूचतुः ॥ भोदास्योयात्रिकावावांगच्छावोनक्वचिद्गृहे ॥ ८९ ॥ इतिश्रुत्वातयोर्वाक्यंदा
स्योजग्मुःस्वकंगृहम् ॥ स्वस्वामिनिकटेवाक्यमवदन्सादरंतदा ॥ ९० ॥ सर्वदासीवचःश्रुत्वातदर्थंप्रभुरादरात् ॥ प्रेषयामासहस्त्यादिरत्न

वस्त्राणिभूरिशः ॥९१॥ तद्दृष्ट्वाविस्मितौतौचजगमतुश्चहरेर्गृहम् ॥ हरिर्मातुलमभ्यर्च्यशिवंपूजितुमागतः ॥९२ ॥ क्षालयंतीचसाकन्याचरणौ
तस्यसत्रपा ॥ अभूद्वरोमेऽयमितिजननींप्रत्युवाचह ॥ ९३ ॥ हरिःपप्रच्छसाश्चर्यंशिवंमंगलदर्शनम् ॥ हरिरुवाच ॥ किंचिच्चिह्नंतवास्त्यत्रब्रू
हिमेशिवदर्शय ॥ ९४ ॥ हरेस्तुतद्वचःश्रुत्वाशिवःसंतुष्टमानसः ॥ ममेदंचिह्नमस्तीहेत्युक्त्वातद्गृहमागतः ॥ ९५ ॥ ततआनीयतत्पात्रं[१]दर्शया
माससादरम् ॥ तत्पात्रंचहरिर्दृष्ट्वाकन्यादानंचकारसः ॥ ९६ ॥ ददौरत्नानिवस्त्राणिसुवर्णानिबहून्यापि ॥ तामादायप्रस्थितौतौददतोबहुलंध
नम् ॥ ९७ ॥ श्रावणेमासिसंप्राप्तेव्रतंभौमेचकारसा ॥ भुक्त्वासर्वेप्रस्थितास्तेयोजनंजग्मुरुत्तमाः ॥ ९८ ॥ सुशीलोवाच ॥ गौरीविसर्जनंचा
पिदी❀पमानंतथैवच॥कृत्वागंतव्यमस्माभिःपितरौद्रष्टुमादरात्॥९९॥इत्युक्त्वाआगतायत्रगौर्याआवाहनंकृतम् ॥ददृशुस्तत्रसौवर्णंदेवालय
मनुत्तमम् ॥ १०० ॥ गौरीविसर्जनंदीपमानंसाचव्यचीकरत् ॥ ततःसर्वेप्रस्थितास्तेपितरौद्रष्टुमुत्सुकाः ॥ १०१ ॥ कुंडिनासन्नदेशेता
न्दृष्ट्वाविस्मायिनोजनाः ॥ अब्रुवंस्तेधर्मपालंसोत्कंठंप्रियदर्शनाः ॥ २ ॥ जनाऊचुः ॥ धर्मपालाद्यतेपुत्रःसभार्यःशालकस्तथा ॥ समायातो
वयंदृष्ट्वाअधुनैवसमागताः ॥ ३ ॥ यावज्जनावदंत्येवंतावत्सोपिसमागतः ॥ नमस्कारांश्चकारासौपितृभ्यांपितृवल्लभः ॥ ४ ॥ मातुलोपिन
तिंचक्रेभगिनीधर्मपालयोः ॥ सुशीलाश्वशुरंचापिश्वश्रूंनत्वास्थितातदा ॥ ५ ॥ श्वश्रूरुवाच ॥ सुशीलेतद्व्रतंब्रूहियद्व्रतस्यप्रभावतः ॥
आयुर्वृद्धिःशिशोर्मेपिजाताकमललोचने ॥ ६ ॥ सुशीलोवाच ॥ नजानेहंव्रतंश्वश्रूर्जानेमानवतीहरौ ॥ श्वशुरंधर्मपालंचश्वश्रूंचभवतींतथा
॥ ७ ॥ मंगलांदेवतांचैववरंतुयुवयोःसुतम् ॥ इत्युक्त्वाचसुशीलासाबुभुजेस्वांतहर्षिता ॥ ८ ॥ कृष्णउवाच ॥ तस्माद्व्रतमिदंधर्मस्त्रीभिः

---

[१] यत्रमुद्रिकास्थापितातत् ।

कार्यंसदैवतु ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ फलमस्यश्रुतंकृष्णविधानंब्रूहिकेशव ॥ ९ ॥ कृष्णउवाच ॥ विवाहात्प्रथमंवर्षमारभ्यापंचवत्सरम् ॥
श्रावणेमासिभौमेषुचतुर्षुव्रतमाचरेत् ॥ ११० ॥ प्रथमेवत्सरेमातुर्गेहेकर्तव्यमेवच ॥ ततोभर्तृगृहेकार्यमवश्यंस्त्रीभिरादरात् ॥ ११ ॥ तत्र
तुप्रथमेवर्षेसंकल्प्यव्रतमुत्तमम् ॥ रम्येपीठेचसंस्थाप्यमंगलांचतदग्रतः ॥ १२ ॥ गोधूमपिष्टरचितमुपलंदृषदंतथा ॥ महांतमेकंदीपंच
घृतेनपरिपूरितम् ॥ १३ ॥ वर्त्याषोडशभिःसूत्रैःकृतयासहितंन्यसेत् ॥ उपचारैःषोडशभिर्गंधपुष्पादिभिस्तथा ॥ १४ ॥ पत्रैःपुष्पैःषोड
शभिर्नानाधान्यैश्चजीरकैः ॥ धान्याकैस्तंडुलैश्चैवस्वच्छैःषोडशसंख्यकैः ॥ १५ ॥ अपामार्गस्यपत्रैश्चदूर्वाधत्तूरपत्रकैः ॥ सर्वैःषोडशसं
ख्याकैर्बिल्वपत्रैश्चपंचभिः ॥ १६ ॥ पूजयेन्मंगलांगौरीमंगपूजांततश्चरेत् ॥ धूपादिकंनिवेद्याथवायनंतुसमर्पयेत् ॥ १७ ॥ ब्राह्मणाय
तथामात्रेऽन्याभ्यश्चैवप्रयत्नतः ॥ लड्डुकंचुकिसंयुक्तंसवस्त्रफलदक्षिणम् ॥ १८ ॥ नीराजनंततःकुर्याद्दीपैःषोडशसंख्यकैः ॥ भोक्तव्यादीप
काश्चैवअन्नंलवणवर्जितम् ॥ १९ ॥ रात्रौजागरणंकृत्वाप्रातःस्नात्वासमाहिता ॥ विसर्जनंमंगलायादीपमानंक्रमाच्चरेत् ॥ १२० ॥ पंच
संवत्सरेष्वेवंकर्तव्यंपतिमिच्छुभिः ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ उद्यापनविधिंब्रूहिव्रतराजस्यकेशव ॥ २१ ॥ यतोनिरुद्यापनकंव्रतंनिष्फल
मुच्यते ॥ कृष्णउवाच ॥ पंचमेवत्सरेप्राप्तेकुर्यादुद्यापनंशुभम् ॥ २२ ॥ श्रावणेमासिभौमेषुमहाराजानिबोधतत् ॥ प्रातरुत्थायसुस्नाता
संकल्प्योद्यापनंततः ॥ २३ ॥ आचार्यंवरयेत्तत्रवेदवेदांगपारगम् ॥ चतुःस्तंभंचतुर्द्वारंकदलीस्तंभमंडितम् ॥ २४ ॥ घंटिकाचाम
रयुतंमंडपंतत्रकारयेत् ॥ मध्येवितानंबध्नीयात्पंचवर्णैरलंकृतम् ॥ २५ ॥ तन्मध्येवेदिकांरम्यांचतुरस्रांतुकारयेत् ॥ रौप्येणदृषदं

कुर्यात्कांचनेनोपलंतथा ॥ २६ ॥ रौप्यहेम्नोरभावेतुपाषाणस्यविधीयते ॥ तस्यांतुलिंगतोभद्रंलिखेद्रंगैश्चपंचभिः ॥ २७ ॥ तस्यो
परिन्यसेद्व्रीहीन्द्रोणेनपरिसंमितान् ॥ सौवर्णराजतंताम्रंकलशंतत्रविन्यसेत् ॥ २८ ॥ पंचरत्नसमायुक्तंसर्वौषधिसमन्वितम् ॥
तस्योपरिन्यसेत्पात्रंताम्रंवावैणवंतथा ॥ २९ ॥ तत्रगौर्यान्यसेन्मूर्तिंकांचनेनाविनिर्मिताम् ॥ गौरीर्मिमायमंत्रेणपूजयेन्मंगलांततः ॥ राजन्
षोडशदीपैश्चडमर्वाकृतिपिष्टजैः ॥ १३० ॥ सूत्रैःषोडशभिर्युक्तवर्तिभिःसहितैर्नृप ॥ ३१ ॥ नीराज्यरौप्यदीपंचस्वर्णवर्तियुतंतथा ॥
समर्प्यरात्रिंनिनयेत्पुराणश्रवणादिभिः ॥ ३२ ॥ प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यहोमंकुर्याद्युधिष्ठिर ॥ गौरीर्मिमायमंत्रेणघृताक्षततिलैस्तथा ॥ ३३ ॥
विल्वपत्रैरष्टशताहुतिभिश्चपृथक्पृथक् ॥ षोडशाष्टौचचतुरःसपत्नीकान्द्विजान्नृप ॥ ३४ ॥ वस्त्रादिभिश्चसंपूज्यमात्रेदद्यात्तुवायनम् ॥
पक्वान्नपूरितंताम्रपात्रंवस्त्रादिसंयुतम् ॥ ३५ ॥ पीठंसोपस्करंदत्वाआचार्यायचगांतथा ॥ ब्राह्मणान्परमान्नेनभोजयित्वाततःस्वयम्॥ ३६ ॥
भुंजीतेष्टजनैःसार्धंमौनेनतुयुधिष्ठिर ॥ एवंकृतोविधानेस्मिन्नार्यवैधव्यमाप्नुयात् ॥ ३७ ॥ इतिश्रीभवि०मंगलागौरीव्रतंविध्युद्यापनसहितंसं०
॥ **अथमौनव्रतम्** ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ कथयस्वप्रसादेनव्रतंपरमदुर्लभम् ॥ येनासौवरदोदेवस्तुष्येन्मेषण्मुखाशुवै ॥ १ ॥ स्कंदउवा
च ॥ शृणुनंदिन्प्रवक्ष्यामिव्रतंपरमदुर्लभम् ॥ नकस्यचिन्मयाख्यातंत्वामेवकथयाम्यहम् ॥ २ ॥ येनसंचीर्णमात्रेणसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ शा
कल्यनगरेरम्येसोमशर्माद्विजोत्तमः ॥ ३ ॥ सर्वदादुःखितोदीनोद्रव्यहीनोबुभुक्षितः ॥ तस्यकन्याद्वयंजातंसौंदर्यशुभलक्षणम् ॥ ४ ॥
रूपलावण्यसंपन्नंगृहार्चनरतंसदा ॥ ज्येष्ठारूपवतीनामकनिष्ठाचसुपर्णिका ॥ ५ ॥ वत्सानांपालनार्थायजग्मतुस्तेवनांतरम् ॥ सरोवरंतत्र

हंसचक्रसारसमंडितम् ॥ ६॥ कदलीपारिजातैश्चचंपकैर्बिल्वकैस्तथा ॥ रम्यंददृशतुस्तेतुसर्वप्राणिसुखावहम् ॥७॥ तत्तीरेजलसंलग्नंलिंगमा
सीत्प्रतिष्ठितम् ॥ तदर्चनंकुर्वतीनांदेवस्त्रीणांकदंबकम् ॥ ८ ॥ दृष्ट्वातदग्रतोगत्वानत्वापप्रच्छतुश्चते ॥ किमिदंक्रियतेदेव्यःकथयध्वंदयान्वि
ताः ॥ ९ ॥ ताऊचुःक्रियतेऽस्माभिर्मौनव्रतमिदंशुभम् ॥ तच्छुत्वैवोचतुःकन्येकिंफलंकोविधिस्तथा ॥ १० ॥ देवांगनाऊचुः ॥ शृणुतंकन्य
केसम्यक्शिवप्रीतिकरंव्रतम् ॥ भाद्रशुक्लप्रतिपदिप्रातरुत्थायवाग्यतः ॥ ११ ॥ संपादयेत्प्रयत्नेनपूजासंभारमादृतः ॥ नानाफलानिल
ड्डुकान्षोडशातिमनोहरान् ॥ १२ ॥ दधिभक्तंचधूपादीन्दूर्वादींश्चप्रकल्पयेत् ॥ ततोगृहीत्वातत्सर्वंमौनीद्विजपुरःसरः ॥ १३ ॥ गत्वान
दींतडागंवास्नायान्मृत्स्नानपूर्वकम् ॥ कांडैःषोडशभिर्युक्तांदूर्वामादायकन्यके ॥ १४ ॥ सूत्रेणषोडशग्रंथियुक्तेनसहितांतुताम् ॥ करेबद्ध्वा
स्थावरेवामृन्मयेवापिभक्तितः ॥ १५ ॥ लिंगेसंपूजयेद्रुद्रमुपचारैर्मनोरमैः ॥ दूर्वाःषोडशसंगृह्यशिवलिंगेऽर्पयेत्ततः ॥ १६ ॥ पक्वान्नफ
ललड्डूकदधिभक्तानिचार्पयेत् ॥ ततःपूजांसमाप्याथब्राह्मणान्पूजयेत्ततः ॥ १७ ॥ दधिभक्तंजलेक्षिप्त्वागृहीत्वाफललड्डुकान् ॥ गृहंगत्वाब्राह्म
णांश्चभोजयीततदाज्ञया ॥ १८ ॥ स्वयंभुंजीतचततोधृतंमौनंविसर्जयेत् ॥ एवंषोडशवर्षाणिविधायोद्यापनंचरेत् ॥ १९ ॥
एवंकृत्वाव्रतंसम्यग्वांछितंफलमाप्नुयात् ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तोधनधान्यसमृद्धिमान् ॥ २० ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वाकैलासेरमतेऽनिशम् ॥
अस्माभिःकथितंह्येतद्व्रतंपापप्रणाशनम् ॥ २१ ॥ एतत्कृत्वाऽस्मत्समक्षंपश्यतंफलमुत्तमम् ॥ एतच्छ्रुत्वाव्रतंताभ्यांकृतंतत्सरसस्तटे ॥
॥ २२ ॥ दधिभक्तंजलेक्षिप्त्वागृहीत्वाफललड्डुकान् ॥ आगत्यस्वगृहंकन्येफलादीनिनिधायच ॥ २३ ॥ भुक्त्वासुखंसुषुपतुस्तत्पिता
प्रातरुत्थितः ॥ ददर्शफललड्डूकान्सर्वान्हेममयानथ ॥ २४ ॥ पप्रच्छभीतःसाश्चर्यंकिमिदंकन्यकेइति ॥ तदारूपवतीप्राहनभेतव्यंत्व

यापितः ॥ २५ ॥ आवाभ्यांह्योवनेमौनव्रतंशंकरतुष्टिदम् ॥ कृतंतस्यप्रभावेणसंजातमिदमद्भुतम् ॥ २६ ॥ स्कंदउवाच ॥ द्वितीयेह्नि
पुनस्ताभ्यांवत्सानीतावनांतरे ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रभ्रममाणइतस्ततः ॥ २७ ॥ प्रतापमुकुरोराजामृगयासक्तमानसः ॥ श्रांतस्तृषार्तःसं
प्राप्तोयत्रास्तेकन्यकाद्वयम् ॥ २८ ॥ अपृच्छदुदकंक्वास्तितृषासंपीडितोस्म्यहम् ॥ इत्युक्तवतिराजेंद्रेरूपवत्यामुदान्वितम् ॥ २९ ॥
आनीतंशीतलंवारिदधिसंयुतमोदनम् ॥ राजाभुक्त्वाजलंपीत्वापरिवारेणसंयुतः ॥ ३० ॥ पुनःप्रष्टुंसमारेभेकस्यकन्येसुलोचने ॥ रूपव
त्युवाच ॥ सोमशर्माद्विजोराजञ्ज्ञानासियदिवानवा ॥ ३१ ॥ तस्यावांकन्यकेवत्सचारणार्थमिहागते ॥ इत्याकर्ण्यततोराजागत्वास्व
नगरंप्रति ॥ ३२ ॥ दूतान्संप्रेषयामासकन्यार्थीविप्रसन्निधौ ॥ अथाजग्मुस्तुतेदूताःसोमशर्मगृहंप्रति ॥ ३३ ॥ ऊचुश्चाह्वयतेराजागच्छ
विप्रमहीपतिम् ॥ तच्छुत्वानिर्गतःशीघ्रंब्राह्मणोराजगौरवात् ॥ ३४ ॥ दूतैःसमंततस्तैस्तुसराज्ञेसंनिवेदितः ॥ राज्ञातुप्रार्थिताज्येष्ठारू
पवत्यभिधासुता ॥ ३५ ॥ राजाज्ञाभंगभीत्यैवतस्मैप्रादात्सतांततः ॥ सुपर्णिकांकनिष्ठांतुद्विजायश्रुतशीलिने ॥ ३६ ॥ कुलीनायगुणा
ढ्यायनिकटग्रामवासिने ॥ पुण्यमाणवकाख्यायदत्वातुस्वगृहंगतः ॥ ३७ ॥ राजानंतुवरंप्राप्यज्येष्ठारूपवतीकिल ॥ ऐश्वर्यमदमत्तातु
व्रतंतत्याजमोहिता॥३८॥तेनदोषेणतस्यास्तुराज्यलक्ष्मीःक्षयंगता ॥ कनिष्ठायागृहेचैवराज्यंप्राप्तमनुत्तमम् ॥३९॥ कदाचित्सारूपवतीदा
रिद्र्यपरिपीडिता ॥ याचितुंचसुपर्णायाआजगामगृहंप्रति ॥ ४० ॥ तांदृष्ट्वादुःखिताभूत्वाकनिष्ठाप्रत्युवाचह ॥ किमिदंतवदारिद्र्यंराज्यं
कुत्रगतंचतत् ॥ ४१ ॥ तच्छुत्वारूपवत्याहशत्रुभिश्चदुरात्मभिः ॥ हृतंसर्वस्वमस्माकंदारिद्र्यंपतितंगृहे ॥ ४२ ॥ व्रतभंगप्रभावेणप्रायए

तदुपागतम् ॥ इत्याकर्ण्यसुपर्णासाधनकुंभंददौतदा ॥४३॥ तंगृहीत्वातुसाज्येष्ठानिर्जगामगृहंप्रति ॥ मार्गेचौरैस्तदानीतोधनकुंभस्ततःपुनः
॥ ४४ ॥ सुपर्णायागृहंप्राप्ताशोकाकुलितमानसा ॥ पुनर्दृष्ट्वाथतांज्येष्ठांकरुणापूर्णमानसा ॥ ४५ ॥ वंशयष्टिंसमादायतस्यांस्वर्णंनिधायच ॥
दत्वासुपर्णाज्येष्ठायैविससर्जगृहंप्रति ॥ ४६ ॥ शनैःशनैस्तांगच्छंतींपथिचौराःसमाययुः ॥ वंशयष्टिंसमादायजग्मुस्तेचयथागतम् ॥ ४७ ॥
ज्येष्ठातुशोकसंपन्नासुपर्णांपुनरागमत् ॥ उवाचकिंकरोमीतिकुपितःशंकरोमम ॥ ४८ ॥ तच्छ्रुत्वातुसुपर्णासादंडवत्प्रणिपत्यच ॥ तस्यादुः
खंपराकर्तुंशिवमस्तौद्दयान्विता ॥ ४१ ॥ सुपर्णोवाच ॥ धन्याहंकृपयादेवत्वदालोकनगौरवात् ॥ त्वत्प्रसादान्महादेवमुच्येयंकर्मवंधनात्॥
॥ ५० ॥ रक्षरक्षजगन्नाथत्राहिमांभवसागरात् ॥ दर्शनंदेहिदेवेशकरुणाकरशंकर ॥५१॥ एतदाकर्ण्यभगवान्प्रत्यक्षंकरुणानिधिः ॥ सुपर्णां
देवदेवेशोमाभैर्माभैरभाषत ॥ ५२ ॥ नत्वासुपर्णातंप्राहश्रूयतांजगदीश्वर ॥ ज्येष्ठयामेभगिन्यातुव्रतंत्यक्तंतवेश्वर ॥५३॥ रक्षितव्याजगन्ना
थयदितुष्टोसिशंकर ॥ ईश्वरउवाच ॥ त्वद्भगिन्यात्वजानंत्याव्रतभंगोयतःकृतः ॥ ५४ ॥ अतस्तदस्तुसंपूर्णंत्वद्भक्त्यामत्प्रसादतः ॥ इत्यु
क्त्वाचैवदेवेशोराज्यंदत्वादिवंययौ ॥ पुनर्व्रतप्रभावेणराज्यंप्राप्तंतयापुनः ॥ ५५ ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ देवकेनप्रकारेणव्रतस्योद्यापनंवद ॥
कथ्यतांश्रीमहाभागव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ ५६ ॥ स्कंदउवाच ॥ वर्षेतुषोडशेपूर्णेकुर्यादुद्यापनंबुधः ॥ मासेभाद्रपदेशुक्लेपक्षेप्रतिपदातिथौ ॥
॥ ५७ ॥ मंडपंकारयेत्तत्रकदलीस्तंभमंडितम् ॥ नानापुष्पैश्चशोभाढ्यांवेदिकांतत्रकारयेत् ॥ ५८ ॥ तन्मध्येलिंगतोभद्रंपंचरंगैःसम
न्वितम् ॥ कलशंस्थापयेत्तत्रहेमपात्रसमन्वितम् ॥ ५९ ॥ तस्मिन्भवानीसहितंशंभुंसौवर्णमर्चयेत् ॥ पुष्पैर्धूपैश्चदीपैश्चफलैर्नानाविधै

रपि ॥ ६० ॥ फलानिपिष्टलड्डूकान्दद्याद्विप्रायषोडश ॥ तांबूलदक्षिणोपेतान्यथाशक्त्यर्चितायच ॥ ६१ ॥ प्रसीददेवदेवेशचराचरज
गद्गुरो ॥ ईशानायनमस्तुभ्यंव्योमव्यापिन्नमोस्तुते ॥ ६२ ॥ इतिक्षमाप्यदेवेशंभक्त्यातत्परमानसः ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्गीतवाद्यादिमंगलैः
॥ ६३ ॥ ततःप्रभातउत्थायस्नानंकृत्वाविधानतः ॥ होमस्तत्रप्रकर्तव्यस्तिलैराज्येनसंयुतैः ॥ ६४ ॥ मूलमंत्रेणविधिवदष्टोत्तरशतं
बुधैः ॥ आचार्यंपूजयेद्भक्त्यावस्त्रालंकारभूषणैः ॥ ६५ ॥ धेनुंदद्यात्सवत्सांचवस्त्रालंकारसंयुताम् ॥ पयस्विनींकांस्यदोहांनानालंकारसंयु
ताम् ॥ ६६ ॥ ततःशैवान्संप्रपूज्यषोडशैवतपोधनान् ॥ कौपीनानिबर्हिर्वासांस्तथादद्यात्कमंडलून् ॥ ६७ ॥ भक्त्याक्षमाप्य
तान्सर्वान्व्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ भोजनंतत्रदातव्यंलेह्यपेयसमन्वितम् ॥ ६८ ॥ दक्षिणांचततोदद्याद्वित्तशाठ्यंनकारयेत् ॥ एवंविधिसमा
युक्तःकरोतिव्रतमुत्तमम् ॥ ६९ ॥ राज्यंचलभतेलोकेपुत्रपौत्रैःसमन्वितः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःसर्वदोषविवर्जितः ॥ ॥ ७० ॥
भुक्त्वाभोगान्यथाकाममंतेगच्छेत्परंपदम् ॥ लभतेपरमांमुक्तिंशिवलोकेमहीयते ॥ ७१ ॥ इतिश्रीभवि० पु० मौनव्रतोद्यापनसं० ॥
॥ **अथपंचधान्यलक्षपूजालिख्यते** ॥ ॥ देव्युवाच ॥ देवदेवजगन्नाथभवसागरतारक ॥ सर्वकारणदेवेशसर्वसिद्धिप्रदायक ॥
अहमेकंमहागुह्यंप्रष्टुमिच्छामिशंकर ॥ प्राप्ताहंकेनपुण्येनत्वामाशुकथयस्वमे ॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिपृष्टंयत्तुत्वया
प्रिये ॥ पुण्यात्पुण्यतरंश्रेष्ठमिहमोक्षप्रदायकम् ॥ त्वयायल्लक्षपूजाख्यंकृतंय[1]त्पूर्वजन्मानि ॥ तेनप्राप्तासिमांदेविसर्वैश्वर्यानुभाविनि ॥

---

[1] यद्व्रतम् ।

पार्वत्युवाच ॥ महाश्चर्यकरंगुह्यंदेवदेवजगत्पते ॥ विस्तरेणचतत्सर्वमाशुमेकथयप्रभो ॥ ईश्वरउवाच ॥ धान्यानांवैलक्षपूजाविधिंवक्ष्येचपार्वति ॥ लोकानामुपकारार्थंसर्वसंपत्करंशुभम् ॥श्रावणेकार्तिकेवापिमाघेवामाधवेपिवा ॥शुभेवाप्यथवान्यस्मिन्यदाभक्तिःशिवेनृणाम्॥ चित्तंवित्तंभवेद्यस्मिन्कालेचैवार्चयेच्छिवम् ॥ नित्यकर्मसमाप्यादौशुचिर्भूत्वासमाहितः ॥ समभ्यर्च्यविधानेनलक्षपूजांसमाचरेत् ॥ पंचाक्षरेणमंत्रेणत्र्यंबकेणतथैवच ॥ शिवनाम्नाथवाकुर्यात्पूजनंपार्वतीपतेः ॥ यवगोधूममुद्गाश्चतंडुलावैतिलाःक्रमात् ॥ पंचधान्यानिप्रोक्तानिशांतिकेदेवपूजने ॥ तंडुलैश्चप्रकुर्वंतिलक्षपूजाविधिंनराः ॥ तेषांस्वर्गंचमोक्षंचप्रददातीहशंकरः ॥ एवंतिलैःप्रकुर्वंतिलक्षपूजाविधिंनराः ॥ तेजास्विनोमहाभागाःकुलेनचश्रुतेनवै ॥ स्त्रीकामेनप्रकर्तव्यंगोधूमैःपूजनंमहत् ॥ उत्तमांस्त्रियमाप्नोतिप्रसादाच्छंकरस्यच ॥ पुत्रकामेनकर्तव्यंयवैःपूजनमुत्तमम् ॥ अंतेसायुज्यमाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा ॥ वशीकरणकामेनकर्तव्यंमुद्गपूजनम् ॥ देवदानवगंधर्वावशीभवंतिनान्यथा ॥ उक्तपूजांस्वयंकर्तुंयद्यशक्तोभवेत्तदा॥कारयेद्ब्राह्मणद्वाराविधिनाभक्तितत्परः॥पूजेयंपंचधान्यानांसर्वकामार्थसिद्धिदा॥यंयंचिंतयतेकामंतंतंप्राप्नोतिमानवः ॥ समाप्तौधान्यपूजायाउद्यापनविधिंचरेत् ॥ आचार्यंवरयेत्तत्रवेदवेदांगपारगम् ॥ पुष्पमंडपिकांकृत्वापूजास्थानेसमाहितः ॥ सुवर्णप्रतिमांकृत्वापार्वत्याशंकरस्यच ॥ यथाशक्त्यानंदिनंचरौप्यकेणतुकारयेत् ॥ अभिषिच्यमहादेवमुमयासहितंततः ॥ नवांबरेसितेशुद्धेस्थापयेत्पार्वतीपतिम् ॥ समभ्यर्च्यद्विजैःसार्धंमहापूजांसमाचरेत् ॥ यवगोधूममुद्गांश्चतिलान्हाटकनिर्मितान् ॥ रौप्येणतंडुलान्कृत्वाभक्तिभावपुरःसरम् ॥ व्रतसंपूर्णतासिद्ध्यैशंकरायसमर्पयेत् ॥ यत्रधान्यार्पणंकुर्यात्तत्रैवपूजनंस्मृतम् ॥ लक्षसंख्या

कृतंधान्यसमूहंतंडुलादिकम् ॥ सुवर्णरौप्यसहितंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ अर्चनस्यदशांशेनब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ तद्दशांशेनवैहोमंकुर्याच्चरुतिलाज्यकैः ॥ आचार्यंचसपत्नीकंतोषयेद्दक्षिणादिभिः ॥ अशक्तश्चेन्नरोयस्तुपंचाशत्पंचविंशतिम् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्तेनसंपूर्णंतद्व्रतंभवेत् ॥ शक्तौसत्यांनकुर्याच्चेत्पूजनंनिष्फलंभवेत् ॥ येकुर्वंतिनराभक्त्याशिवपूजांविधानतः ॥ भुक्त्वेहसकलान्भोगानंतेसायुज्यमाप्नुयुः ॥ एतत्तेकथितंगुह्यंममसान्निध्यकारकम् ॥ पुत्रपौत्रधनायुष्यसंपत्तिसुखदायकम् ॥ कांताचसुभगातस्यभवेद्धर्ममतिःसदा ॥ ब्रह्महामद्यपःस्तेयीतथैवगुरुतल्पगः ॥ सद्यःपूतोभवेल्लक्षपूजनात्पार्वतीपतेः ॥ इतिश्रीभवि० पु० पंचधान्यलक्षपूजाविधानंसोद्यापनंसं० ॥

अथशिवामुष्टिव्रतम्

॥ स्त्रीणामुक्तंभविष्ये ॥ देव्युवाच ॥ देवदेवजगन्नाथजगदानंदकारक ॥ कौतुकेनेप्सितंकिंचिद्धर्मप्रश्नंकरोम्यहम् ॥ १ ॥ श्रुतानिदेवदेवेशव्रतानिनियमास्तथा ॥ महांत्यपिचतीर्थानियज्ञदानान्यनेकशः ॥ २ ॥ नास्तिमेनिश्चयोदेवभ्रामिताहंत्वयापुनः ॥ कथयस्वमहादेवयद्गोप्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ३ ॥ केनत्वंहिमयाप्राप्तस्तपोदानव्रतादिना ॥ अनादिमध्यनिधनोभर्ताचैवजगत्प्रभुः ॥ ४ ॥ शिवउवाच ॥ शृणुदेविप्रयत्नेनव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ शिवामुष्ट्यभिधानंचसर्वोपद्रवनाशनम् ॥ ५ ॥ सुखसंपत्करंचैवपुत्रराज्यसमृद्धिदम् ॥ शंकरप्रीतिजनकंशिवस्थानप्रदायकम् ॥ ६ ॥ स्वभर्त्रासहनारीणांमहास्नेहकरंपरम् ॥ तेनव्रतप्रभावेणप्राप्तमर्धासनंप्रिये ॥ ७ ॥ इतिहासंपुरावृत्तंशृणुवैत्वंसमाहिता ॥ पुरासरस्वतीतीरेविमलाख्यामहापुरी ॥ ८ ॥ तत्रचंद्रप्रभुर्नामराजाभूद्धनदोपमः ॥ तस्यस्त्रीरूपलावण्यसौंदर्यैःस्मरविभ्रमा ॥ ९ ॥ सहिचंद्रप्रभूराजाकौतुकेनसमन्वितः ॥ माहात्म्यंशिवपूजायाःपत्नींप्रत्यवदत्तदा ॥ १० ॥

शृणुदेविविशालाक्षिभार्येंबालमृगेक्षणे ॥ राज्ञश्चकस्यचित्सप्तपुत्राजाताविशारदाः ॥ ११ ॥ तेषांमध्येकश्चिदेकस्तस्यभार्यापतिव्रता ॥
तस्याःकालेहिसंजातौद्वौपुत्रौलक्षणान्वितौ ॥ १२ ॥ एकांकन्यामसूतासौसर्वलक्षणसंयुताम् ॥ अप्रियास्वामिनेजातासाराज्ञीवनमागता ॥
॥ १३ ॥ साकदाचिद्वनंगत्वाचारयंतीगवांगणम् ॥ तत्रशार्दूलवाराहवनमाहिषकुंजरान् ॥ १४ ॥ दृष्ट्वाभयेनव्यथितामूर्च्छितानिपपा
तह ॥ उत्थायचैवबभ्रामतृषार्ताविपिनंमहत् ॥ १५ ॥ चकोरचक्रकारंडचंचरीकशताकुलम् ॥ उत्फुल्लपद्मकह्लारकुमुदोत्पलमंडितम् ॥
॥ १६ ॥ राजपत्नीतदाऽपूर्वंददर्शचसरोवरम् ॥ समासाद्यसरस्तीरंपीत्वाजलमनुत्तमम् ॥ १७ ॥ शिवंचोमामर्चयंतंददर्शाप्सरसांगणम् ॥
किमेतदितिपप्रच्छताऊचुर्योषितंप्रति ॥ १८ ॥ शिवामुष्टिव्रतमिदंक्रियतेस्माभिरुत्तमम् ॥ सर्वसंपत्करंस्त्रीणांतत्कुरुष्वपतिव्रते ॥ १९ ॥
राजपत्न्युवाच ॥ विधानंकीदृशंब्रूतकिंफलंचास्यतन्मम ॥ ताऊचुर्योषितःसर्वाःश्रावणेचेंदुवासरे ॥ २० ॥ प्रारब्धव्यंव्रतमिदंशिवोच्यैः
पंचवत्सरान् ॥ तच्छ्रुत्वासापिजग्राहव्रतंनियममानसा ॥ २१ ॥ चतुर्षुचेंदुवारेषुफलैर्धान्यैःप्रपूजयेत् ॥ इंदुवारेतुप्रथमेपूजयेच्चशिवाप
तिम् ॥ २२ ॥ तंडुलैर्गोधूमतिलैर्मुद्गैरन्येषुपूजयेत् ॥ धान्यानांसार्धमुष्टिंचप्रमाणंविद्धिभामिनि ॥ २३ ॥ नारिकेरंमातुलिंगंरंभांकर्क
टिकांतथा ॥ चतुर्षुसोमवारेषुक्रमेणतुसमर्पयेत् ॥ २४ ॥ श्रद्धयाबहुपुष्पैश्चगंधधूपैश्चदीपकैः ॥ नानाप्रकारैर्नैवेद्यैःपूजयेद्गिरिजापतिम् ॥
॥ २५ ॥ भर्त्रासहकथांश्रुत्वाभक्तियुक्तेनचेतसा ॥ यंयंचिंतयतेकामंतंतंप्राप्नोतिभामिनि ॥ २६ ॥ ताभ्यःप्राप्यव्रतंराज्ञीशिवमभ्यर्च्य
भक्तितः ॥ चक्रेव्रतंतन्माहात्म्यात्पत्युःप्रियतराभवत् ॥ २७ ॥ तस्माद्व्रतमिदंदेविस्त्रीभिःकर्तव्यमद्भुतम् ॥ श्रावणेमासिसोमेषुचतुर्षुचय
थाविधि ॥ २८ ॥ देव्युवाच ॥ उद्यापनविधिंब्रूहिशिवामुष्ट्याःसुरेश्वर ॥ भक्तितःश्रोतुमिच्छामिव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ २९ ॥ महादेवउवाच ॥

उद्यापनविधिंवक्ष्येव्रतराजस्यशोभने ॥ यस्यानुष्ठानमात्रेणसंपूर्णंहिव्रतंभवेत् ॥ ३० ॥ पंचमेवत्सरेप्राप्तेकुर्यादुद्यापनंशिवे ॥ प्रात
रुत्थायसुस्नातासंकल्प्यव्रतमुत्तमम् ॥ ३१ ॥ चतुःस्तंभंचतुर्द्वारंकदलीस्तंभमंडितम् ॥ घंटिकाचामरयुतंपल्लवाद्युपशोभितम् ॥
॥ ३२ ॥ चंदनागुरुकर्पूरैर्लेपितंमंडपं[1]शुभम् ॥ मध्येवितानंबध्नीयात्पंचवर्णैरलंकृतम् ॥ ३३ ॥ तन्मध्येस्थापयेल्लिंगंपूजयेद्गिरि
जापतिम् ॥ रूप्येणतंडुलंकृत्वानालिकेरेणसंयुतम् ॥ ३४ ॥ गोधूमतिलमुद्गांश्चहाटकेनविनिर्मितान् ॥ मातुलिंगरंभाफलकर्कटी
सहिताञ्छुभे ॥ ३५ ॥ एतैर्धान्यफलैर्देविमंत्रेणानेनपूजयेत् ॥ नमःशिवायशांतायपंचवक्त्रायशूलिने ॥ ३६ ॥ नंदिभृंगिमहाकालगुण
युक्तायशंभवे ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्यावस्त्रालंकारभूषणैः[2] ॥३७॥ अन्येभ्योविप्रवर्येभ्योदक्षिणांचप्रयत्नतः ॥ भूयसींपरयाभक्त्याप्रदद्या
च्छिवतुष्टये ॥ ३८ ॥ उद्दिश्यपार्वतीशंचसर्वंकुर्यादतंद्रितः ॥ बंधुभिःसहभुंजीतपतिपुत्रजनैःसह ॥ ३९ ॥ एवंयाकुरुतेनारीव्रतराजंमनो
हरम् ॥ सौभाग्यमखिलंतस्याःसप्तजन्मस्वसंशयः ॥ ४० ॥ एतत्तेकथितंदेवितवाग्रेव्रतमुत्तमम् ॥ कोटियज्ञकृतंपुण्यमस्यानुष्ठानमात्र
तः ॥ ४१ ॥ जायतेनात्रसंदेहऋषिभिःपरिकीर्तनात् ॥ येशृण्वंतित्विमांभक्त्याकथांपापहरांशुभाम् ॥ व्रतजंप्राप्नुवंतीहतेपिपुण्यंन
संशयः ॥४२॥ इतिश्रीभवि० पु० गौरीशंकरसंवादेशिवामुष्टिव्रतंसोद्यापनसं० ॥ **अथहस्तिगौरीव्रतम्** ॥ सूतउवाच ॥ कुंत्यांवना
दुपेतायांहास्तिनापुरमुत्तमम् ॥ मानितायांनरेंद्रेणतनयैःपंचभिःसह ॥ १ ॥ तस्याःकुशलमन्वेष्टुमाजगामसमाधवः ॥ अभिनंद्यसुखासी

---

[1] कुर्यादितिशेषः ।

[2] पूजयेदितिशेषः ।

नंदेवदेवंजनार्दनम् ॥ २ ॥ उवाचकुंतीसानंदासप्रश्रयमिदंवचः ॥ कुंत्युवाच ॥ धन्यास्मिकृतकृत्यास्मिसनाथास्मिपरंतप ॥ ३ ॥ अहंसंभावितायस्मात्त्वयायदुकुलेश्वर ॥ यदिमेसुप्रसन्नोसितदाऽऽचक्ष्वव्रतंप्रभो ॥ ४ ॥ यद्विधानात्सुखंराज्यंप्राप्नुयांतनयैःसह ॥ कृष्णउवाच ॥ कुंतितेकथयिष्यामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ ॥ ५ ॥ यत्कृत्वासुखसंतानधनधान्यसमन्विता ॥ विधूतदुष्कृतापुण्यासपुत्राराज्यमाप्स्यसि ॥ ६ ॥ हस्तिगौरीव्रतंभद्रेकुरुष्वस्वस्थमानसा ॥ यत्कृत्वाभक्तिभावेनलभतेवांछितंफलम् ॥ ७ ॥ कुंत्युवाच ॥ यदुक्तंतेव्रतंनाथविधानंतस्यकीदृशम् ॥ केनपूर्वंकृतंवीरतन्मेब्रूहिजनार्दन ॥ ८ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कैलासशिखरेपूर्वंहस्तसंस्थेदिवाकरे ॥ प्रसुप्तातुदिवागौरीस्वप्नेशंभुंददर्शह ॥ ९ ॥ अर्धदेहंवृषांर्धेनअर्धचंद्रकलान्वितम् ॥ प्रबुद्धासातदागौरीशिवसन्निधिमागमत् ॥ १० ॥ प्रणम्यदेवदेवेशमिदमाहशुचिस्मिता ॥ देवखंडितदेहस्त्वंस्वप्नेदृष्टोमयाप्रभो ॥ ११ ॥ किमिदंतन्ममाचक्ष्वतप्यतेमानसंमम ॥ ईश्वरउवाच ॥ देविपूर्वंनिषिद्धोपिहस्तऋक्षगतेरवौ ॥ १२ ॥ स्वापोदिवासविहितोदृष्टंतस्यफलंत्वया ॥ शृणुदेवित्वयायेनखंडितोहंविलोकितः ॥ १३ ॥ यदारब्धंव्रतंदेविममाराधनकाम्यया ॥ अपूर्णंतत्त्वयात्यक्तंममनापिसमर्पितम् ॥ १४ ॥ अपूर्णव्रतदोषेणदृष्टोहंतादृशस्त्वया ॥ तत्कुरुष्वाधुनादेविहस्तिगौरीव्रतंशुभे ॥ १५ ॥ येनापूर्णव्रतानारीसंपूर्णव्रततामियात् ॥ लभतेसर्वसंपत्तिपुत्रपौत्रसुखानिच ॥ १६ ॥ देव्युवाच ॥ उपदिष्टंत्वयानाथकरोमिव्रतमुत्तमम् ॥ आरंभोस्यकदाकार्यःकोविधिःकस्यपूजनम् ॥ १७ ॥ ईश्वरउवाच ॥ यस्मिन्नहनिहस्तर्क्षेउदयंप्राप्नुतेरविः ॥ तस्मिन्कुर्यात्प्रयत्नेनसौवर्णंकुंजरोत्तमम् ॥ १८ ॥ कांचनीप्रतिमागौर्याहेरंबस्यहरस्यच ॥ तस्योपरिनिधातव्यासर्वालंकार

---

१ साहितमिशेषः ।

भूषिता ॥ १९ ॥ अन्वहंकांचनैःपुष्पैःपूज्यामुक्ताफलैःशुभैः ॥ नैवेद्यैश्चंदनैश्चैवशृणुयात्प्रत्यहंकथाम् ॥ २० ॥ दिनेचतुर्दशेप्राप्तेसुस्नाताशु
चिमानसा ॥ शुक्लवस्त्रधरादांताभानवेऽर्घ्यंनिवेद्यच ॥ २१ ॥ पूजागृहेसुसंलिप्तेस्थापयेत्प्रतिमांशुभाम् ॥ स्वर्णभाजनयुग्मंचपक्वान्नैःपाचि
तैःशुभैः ॥ २२ ॥ त्रयोदशभिराढ्यंचवायनार्थंप्रकल्पयेत् ॥ फलमूलानिचान्यानिशुभानिसमुपाहरेत् ॥ २३ ॥ पूजयेत्स्वर्णकुसुमैःपु
ष्पैश्चान्यैःसुगंधिभिः ॥ देवींचंदनपुष्पैश्चतथापत्राक्षतैःशुभैः ॥ २४ ॥ ध्यायेच्चहृदयेगौरींहरहेरंबसंयुताम् ॥ शुभैस्त्रयोदशमितैःपक्वान्नैःपू
रितंतुयत् ॥ २५ ॥ स्वर्णभाजनयुग्मंतत्पतिवत्न्यैसमर्पयेत् ॥ दक्षिणांचततोदत्वानत्वादेवींविसर्जयेत् ॥ २६ ॥ व्रतंसमाचरेद्देवंयावद्वर्षंत्र
योदश ॥ स्वर्णभाजनयुग्मंचप्रतिवर्षंविसर्जयेत् ॥ २७ ॥ ततश्चतुर्दशेवर्षेतदुद्यापनमाचरेत् ॥ शंभुहेरंबसहितागौरीहैमीगजस्थिता ॥२८ ॥
पूर्वोक्तविधिनापूज्यावासराणित्रयोदश ॥ चतुर्दशदिनेप्राप्तेसंयुताप्रातरुत्थिता ॥ २९ ॥ कृतोपवासनियमासुस्नाताशुद्धवेश्मनि ॥ स्थाप
यित्वाततोदेवींनक्तंकुर्यात्ततोर्चनम् ॥ ३० ॥ षट्त्रिंशतिश्चपात्राणिपूर्वोक्तानिविधानतः ॥ पूर्वोक्तैरेवपक्वान्नैर्विन्यसेच्चपृथक्पृथक् ॥ ३१ ॥
अन्यानिफलमूलानिपक्वान्नानिचकल्पयेत् ॥ धूपदीपाक्षतैःपुष्पैश्चंदनैर्वरवाससा ॥ ३२ ॥ भक्त्यासमर्चयेद्देवींततःपात्राणितानितु ॥ प्रदद्या
त्पतिवत्नीभ्यःप्रतिमांचसदक्षिणाम् ॥ ३३ ॥ सुवृत्तायसुशीलायविप्रायप्रतिपादयेत् ॥ स्वंकथंपूजयामीतिमात्वंचित्तेव्यथांकुरु ॥ ३४ ॥ अ
नादिव्रतमेतद्धिनात्रकार्याविचारणा ॥ देव्युवाच ॥ सौवर्णप्रतिमाहस्तिपात्रपुष्पाणिकल्पितुम् ॥ ३५ ॥ यस्यानशक्तिःसानारीकथंकुर्या[1]
द्व्रतंविभो॥ईश्वरउवाच ॥ अशक्तौमृद्गजःकार्यःप्रतिमाचापिमृन्मयी॥३६॥पात्राणिवैणवान्येवपुष्पाणिऋतुजानिच[2]॥अक्षतैस्तंडुलैश्चैवश्रद्धयाफ

---

१ दद्यात् । २ कार्याणीतिशेषः ।

लमाप्यते॥३७॥श्रीकृष्णउवाच॥ततश्चक्रेव्रतंगौरीह्यलभद्वांछितंफलम्॥पूर्णव्रताचसाजाताभाग्यसौभाग्यसंयुता॥३८॥ त्वमप्येतद्व्रतंकुंतिकुरुश्रद्धासमन्विता ॥ श्रुत्वाकृष्णवचःकुंतीभृशंचिंतातुराभवत् ॥ ३९ ॥ असमर्थाकरिष्यामिव्रतमेतत्कथंमहत् ॥ गांधारीचापितच्छ्रुत्वाव्रतंकर्तुंमनोदधे ॥ ४० ॥ साभिमानाऽऽदिशत्पुत्रानाहर्तुंमृदमुत्तमाम् ॥ तस्याःशतेनपुत्राणामानीताशुभमृत्तिका ॥ ४१ ॥ कृत्वावारणगांगौरींसपुत्रांसशिवांतथा ॥ व्रतंत्वरितमारेभेतन्निशम्यविषादिनी ॥ ४२ ॥ कुंतीवाक्यमुवाचेदंगांधारीपुण्यकारिणी ॥ यस्याःपुत्रशतंशक्तंशासनेवर्ततेसदा ॥ ४३ ॥ ममपंचसुतास्तेपिनशक्ताःक्वापिकर्मणि ॥ श्रुत्वातदर्जुनःप्राहमामातर्विमनाभव ॥ ४४ ॥ किंमृत्प्रतिमयाकार्यंत्वरयासमुपाहरे ॥ साक्षादिहहरंगौरींमैरावतमिभाननम् ॥ ४५ ॥ कृत्वातत्पूजनंमातःसम्यक्फलमवाप्स्यसि ॥ इत्युक्त्वात्वरितंपार्थोगंगातीरंसमाहितः ॥ ४६ ॥ तत्रतुष्टावगौरीशंसूक्तैःश्रुतिसमीरितैः ॥ तस्यतुष्टोभवच्छंभुःस[1]मयाचद्वरंततः ॥ ४७ ॥ अर्जुनउवाच ॥ देवदेवगजासीनोगौरीहेरंबसंयुतः ॥ गृहाणपूजामागत्यमममातुर्गृहेविभो ॥ ४८ ॥ तथेत्युक्त्वागृहंतस्यतद्विधोहरआगतः ॥ साष्टांगंप्रणताकुंतीगौरीपूजामथाकरोत् ॥ ४९ ॥ उपचारैःषोडशभिर्नैवेद्यादिभिरुत्तमैः ॥ तुष्टाचभक्तिभावेनसागौरीतांततोब्रवीत् ॥ ५० ॥ कुंतितेपरितुष्टास्मिवरंवरयसुव्रते ॥ कुंत्युवाच ॥ देहिमेसर्वसंपत्तिंसर्वसौख्यंसदोत्सवम् ॥ ५१ ॥ प्रयच्छममपुत्राणांसदाराज्यमनामयम् ॥ ममास्त्वव्याहताभक्तिस्त्वयिजन्मनिजन्मनि ॥ ५२ ॥ व्रतमेतत्तुयःकुर्यात्तवलोकमवाप्स्यति ॥ नदारिद्र्यंचनवैधव्यंनशोकोनापिदुष्कृतम् ॥ ॥ ५३ ॥ नकृच्छ्रंनापिचापत्तिःकदाचित्संभविष्यति ॥ तथेत्युक्त्वाततोगौरीसगजांतरधीयत ॥ ५४ ॥ एतद्व्रतंसकलदुःखविनाशदक्षं

---

[1] अर्जुनइतिशेषः ।

सौभाग्यराज्यफलसाधनमाचरंति ॥ यायोषितःसुखमनंतमिहोपभुज्यगौरीसमीपमुपयांतिहिदेहनाशे ॥ ९९ ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरपु० [1]हस्तिगौरीव्रतंसोद्यापनंसं० ॥ अथहस्तिगौरीपूजा ॥ देशकालौसंकीर्त्यममइहजन्मनिजन्मांतरेचाखंडसौभाग्यप्राप्तयेपुत्रपौत्रराज्यकामनयाहस्तिगौरीव्रतांगत्वेनविहितंहेरंबशंभुसहितगौरीपूजनंकरिष्येतदंगत्वेनगणपतिपूजनंस्वस्तिवाचनंचकरिष्येइतिसंकल्पः ॥ हस्तिगौरींसदावंदेहृदयेभक्तवत्सलाम् ॥ शिवांगार्धस्थितामेकदंतपुत्रेणशोभिताम् ॥ ध्यायामि ॥ आगच्छभोहस्तिगौरिऐरावतगजस्थिते ॥ शंभुनाचगणेशेनपार्षदैःस्वसखीगणैः ॥ आवाह० ॥ आसनेस्वर्णरत्नाढ्येसर्वशोभासमन्विते ॥ उपविश्यजगन्मातःप्रसादाभिमुखीभव ॥ आसनं इदंगंगाजलंसम्यक्सुवर्णकलशेस्थितम् ॥ पाद्यार्थंतेप्रयच्छामिक्षालयामिपदांबुजे ॥ पाद्यम् ॥ गंधपुष्पाक्षतारक्तपुष्पतोयसमन्वितम् ॥ स्वर्णांगिस्वर्णपात्रस्थंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ अर्घ्यम् ॥ कर्पूरैलामृगमदैःसुवासैरुपशोभितम् ॥ आचम्यतांमहादेविशिशिरंविमलंजलम् ॥ ॥ आचमनम् ॥ नदीनदसमुद्भूतंपवित्रंनिर्मलंजलम् ॥ स्नानार्थंतेप्रयच्छामिप्रसीदजगदंबिके ॥ स्नानम् ॥ पयोदधिघृतंचैवमाक्षिकंशर्करायुतम् ॥ पंचामृतंतेस्नानार्थमर्पयेभक्तवत्सले ॥ पंचामृतस्नानम् ॥ मंदाकिन्याःसमानीतंहेमांभोरुहवासितम् ॥ स्नानार्थंजलमानीतंगृहाणजगदंबिके ॥ शुद्धोदकस्नानम् ॥ कौशेयंवसनंदिव्यंकंचुक्याचसमन्वितम् ॥ उपवस्त्रेणसंयुक्तंगृहाणपरमेश्वरि ॥ वस्त्रम् ॥ यज्ञोपवीतम् ॥ चंदनंचमहद्दिव्यंकुंकुमेनसमन्वितम् ॥ विलेपनंमयादत्तंगृहाणवरदाभव ॥ चंदनम् ॥ कज्जलंचैवसिंदूरंहारिद्राकुंकुमानिच ॥ भक्त्यार्पितानिमेगौरि[2]सौभाग्यानिगृहाणभोः ॥ सौभाग्यद्रव्याणि ॥ नानाविधानिहृद्यानिसुगंधीनिहरप्रिये ॥ गृहाणसुमनांसीशेप्रसादाभिमुखीभव॥

---

[1] इदमेवगजगौरीव्रतत्वेनलोकेप्रसिद्धम् ।

[2] सौभाग्यदानीत्यर्थः ।

पुष्पाणि ॥ धूपंमनोहरंदिव्यंसुगंधंदेवताप्रियम् ॥ दशांगसहितंदेविमयादत्तंगृहाणभोः ॥ धूपम् ॥ तमोहरंसर्वलोकचक्षुःसंबोधकंसदा ॥
दीपंगृहाणमातस्त्वमपराधशतापहे ॥ दीपम् ॥ नानाविधानिभक्ष्याणिव्यंजनानिहरप्रिये ॥ गृहाणदेविनैवेद्यंसुखदंसर्वदेहिनाम् ॥ नैवे
द्यम् ॥ गंगोदकंसमानीतंमयाचमनहेतवे ॥ तेनाचम्यमहादेविवरदाभवचंडिके ॥ आचम० करोद्वर्तनम् ॥ रंभाफलंदाडिमंचमातुलिंगं
चखर्जुरम् ॥ नालीकेरंचजंबीरंफलान्येतानिगृह्यताम् ॥ फलानि ॥ पूगीफलमितितांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ नीराजयामिदेवे
शिकर्पूराद्यैश्चदीपकैः ॥ हरहेरंबसंयुक्तावरदाभवशोभने ॥ नीराजनम् ॥ यानिकानिचपा० ॥ प्रदक्षिणाः ॥ नानाविधानिपुष्पाणिबिल्वप
त्रयुतानिच ॥ दूर्वांकुरैःसंयुतानिह्यंजलिस्थानिगृह्यताम् ॥ मंत्रपुष्पम् ॥ अपराधस० ॥ नमस्कारः ॥ यस्यस्मृत्येतिप्रार्थना ॥ उपाय
नमि० ॥ वायनम् ॥ इतिश्रीभ०पु०हस्तगौरीपूजाविधिःसमाप्तः ॥ ॥ **अथकूष्मांडीव्रतंलिख्यते** ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कृष्णकृष्ण
महाभागब्रह्मरुद्रादिवंदित ॥ व्रतधर्मास्त्वयाप्रोक्ताःश्रुतास्तेसकलामया ॥ १ ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामिव्रतमेकंकृपानिधे ॥ कृतेनयेनपा
पानिविलयंयांतितत्क्षणात् ॥ ॥ २ ॥ संततिर्वर्धतेनित्यंसौभाग्यंचधनादिकम् ॥ अल्पायासंमहापुण्यंसर्वकामसमृद्धिदम् ॥ ३ ॥ कथ
यस्वेंदिराकांतकृपायदिममोपरि ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ साधुपृष्टंमहाराजत्वयाकुरुकुलोद्भव ॥ ४ ॥ वच्मिसर्वविधानेनयद्व्रतंजगतो
हितम् ॥ व्रतस्थानांमहापुण्यंकूष्मांड्याख्यमनुत्तमम् ॥ ५ ॥ तच्छृणुष्वमहाभागस्त्रीणांचापिसुखोदयम् ॥ सर्वसंपत्करंराजन्पुत्रपौ
त्रप्रवर्धनम् ॥ ६ ॥ नारदेनयदाख्यातंचंद्रसेनायभूपते ॥ आर्यावर्तेपुराकश्चिच्चंद्रसेनोमहीपतिः ॥ ७ ॥ नारदंपरिपप्रच्छपुत्रपौ

त्रप्रदंव्रतम् ॥ चंद्रसेनउवाच ॥ देवर्षेसर्वधर्मज्ञसर्वलोकनमस्कृत ॥ ८ ॥ त्वत्समोनास्तिलोकेषुहितवक्तापरोनृणाम् ॥ अद्यम
द्भाग्ययोगेनसंजातंदर्शनंतव ॥ ९ ॥ पृच्छाम्येकमिदानींत्वामात्मश्रेयस्करंपरम् ॥ दानंधर्मंव्रतंवापिवदसत्पुत्रदायकम् ॥ १० ॥
इदंराज्यंधनंवापिविनापुत्रेणमेप्रभो ॥ निष्फलंमुनिशार्दूलकृपयासफलंकुरु ॥ ११ ॥ कृष्णउवाच ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वानारदोमुनिस
त्तमः ॥ चंद्रसेनमुवाचेदंव्रतंगोप्यंसुरैरपि ॥ १२ ॥ नारदउवाच ॥ चंद्रसेनमहाभागसुरुच्याप्रिययासह ॥ व्रतंकुरुमयाप्रोक्तंकूष्मांड्याःस
र्वसिद्धिदम् ॥ १३ ॥ कृतेनतेनराजेंद्रभविष्यंतिमहाबलाः ॥ सत्पुत्राःपरधर्मज्ञावीर्यवंतोबहुश्रुताः ॥ १४ ॥ आयुष्मंतोतिकुशला
राज्यपालनतत्पराः ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ तच्छुत्वानारदेनोक्तंचंद्रसेनोतिधार्मिकः ॥ १५ ॥ व्रतंचकारकूष्मांड्याःपुत्राणांप्राप्तयेकिल ॥
अष्टौजाताःसुतास्तस्यादिक्पालसमतेजसः ॥ १६ ॥ सुरूपःसुमुखःशांतःसुप्रसादोथसोमकः ॥ चंद्रकेतुःसदानंदःसुतंतुश्चयथाक्रमात् ॥
॥ १७ ॥ पुत्रैस्तैःसहधर्मात्मासुरुच्याभार्ययासह ॥ संतोषंपरमंप्रापदेवब्राह्मणपूजकः ॥ १८ ॥ कूष्मांडीव्रतमाहात्म्याद्यत्पुरामनसी
प्सितम् ॥ तत्सर्वंप्राप्यराजेंद्रःकृतकृत्योबभूवह ॥ १९ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ त्वमपीदंव्रतंराजन्समाचरयथाविधि ॥ द्रौपद्यासहधर्मज्ञसर्वा
न्कामानवाप्स्यसि ॥ २० ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कर्तव्यंतुकदाकृष्णविधिंतस्यवदस्वमे ॥ कस्मिन्मासेतिथौकस्यांरोपणीयाथवाभवेत् ॥
॥ २१ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ वैशाखस्यासितेपक्षेचतुर्दश्यांनराधिप ॥ शुचौदेशेस्थलंशोध्यकूष्मांडींरोपयेदथ ॥ २२ ॥ षण्मासंपूजयेन्नित्यं
षण्मंत्रैर्नामभिःसह ॥ ब्रह्मणानिर्मितासित्वंसावित्र्याप्रतिपालिता ॥ ईप्सितंममदेवित्वंदेहिसौभाग्यदेनमः ॥ २३ ॥ सौभाग्यदायै०आषाढे

पूजयिष्येत्वांमातःसर्वसुखायहि ॥ आशांकुरुष्वसफलांसर्वकामप्रदेनमः ॥ २४ ॥ सर्वकामप्रदायै० ॥ श्रावणेपूजयिष्यामिभक्त
विघ्नविनाशिनि ॥ कूष्मांडींबहुबीजाढ्यांपुत्रदेत्वांनमोस्तुते ॥ २५ ॥ पुत्रदायै० भद्रेभाद्रपदेशुभ्रेभद्रपीठोपरिस्थिते ॥ पूजयिष्यामि
मातस्त्वांधनदायैनमोनमः ॥ २६ ॥ धनदायैनमः ॥ आश्विनेपूजयिष्यामिबहुबीचप्रपूरिते ॥ कूष्मांडीनामसंयुक्तेफलदेत्वांनमोनमः ॥२७॥
कूष्मांड्यै० ॥ कार्तिकेपूजयिष्यामिसफलांसकलांशुभाम् ॥ सुखदेशुभदेमातर्मोक्षदेत्वांनमोनमः ॥ २८ ॥ मोक्षदायैनमः ॥ षण्मासंपूजये
देवंकूष्मांडींधर्मनंदन ॥ उद्यापनंततःकुर्याच्चतुर्दश्यांनराधिप ॥ २९ ॥ कूष्मांडींपरितःकुर्यान्मंडपंतोरणान्वितम् ॥ चतुर्द्वारसमायुक्तंपता
काभिरलंकृतम् ॥ ३० ॥ [1]तन्मूलेवेदिकांचैवचतुरस्रांतुकारयेत् ॥ ततःकृत्वास्वर्णमयींकूष्मांडींसफलांशुभाम् ॥ ३१ ॥ सौभाग्य
द्रव्यसंयुक्तांपुष्पमालाभिरावृताम् ॥ वेदिकायांस्थापयेत्तांवस्त्रालंकारभूषिताम् ॥ ३२ ॥ तदग्रेसर्वतोभद्रंनानारंगैःप्रकल्पयेत् ॥
तस्मिन्संपूजयेद्भूपसर्वतोभद्रदेवताः ॥ ३३ ॥ [2]तत्रसंस्थाप्यकलशंवस्त्रयुग्मेनवेष्टितम् ॥ अव्रणंफलसंयुक्तंपंचरत्नसमन्वितम् ॥
॥ ३४ ॥ जलप्रपूरितंगंधपुष्पपल्लवसंयुतम् ॥ तत्रैवस्थापयेद्ब्रह्मसावित्र्योःप्रतिमेशुभे ॥ ३५ ॥ सुवर्णनिर्मितेब्रह्मजज्ञानमितिमंत्रतः ॥
प्रणोदेवीतिमंत्रेणपूजयेत्तेतथैवच ॥ ३६ ॥ षोडशैरुपचारैश्चकूष्मांडींमूलमंत्रतः ॥ कूष्मांड्यैकामदायिन्यैब्रह्माण्यैतेनमोनमः ॥
॥ ३७ ॥ नमोस्तुशिवरूपिण्यैसफलंकुरुमेव्रतम् ॥ एवंकृत्वामहाराजपूजनंसर्वकामदम् ॥ ३८ ॥ रात्रौजागरणंकृत्वागीतवाद्यादिमंगलैः ॥
कथांश्रुत्वाविधानेनयथोक्तांराजसत्तम ॥ ३९ ॥ ततःप्रभातेपूर्णायांजूहुयात्तिलसर्पिषा ॥ पूर्वोक्ताभ्यांचमंत्राभ्यामष्टोत्तरशताहुतीः ॥४० ॥

---

[1] कूष्मांडीमूले। [2] सर्वतोभद्रे।

होमशेषंसमाप्याथआचार्यंपूजयेन्नृप ॥ तोषयेच्चसपत्नीकंवस्त्रालंकरणैःशुभैः ॥ ४१ ॥ षड्विप्राश्चाथसंपूज्यादक्षिणावस्त्रभूषणैः ॥ ततोदानं
चकुर्वीतकूष्माड्यादक्षिणायुतम् ॥ ४२ ॥ दानमंत्रः ॥ कूष्मांडींबहुबीजाढ्यांवस्त्रालंकारभूषिताम् ॥ दक्षिणाकलशोपेतांहैमकूष्मां
डिसंयुताम् ॥ ४३ ॥ सावित्रीब्रह्मसंप्रीत्यैगृहाणद्विजसत्तम ॥ ततःपीठेनसहगांवस्त्रालंकारभूषिताम् ॥ ४४ ॥ व्रतसंपूर्तिसिद्ध्यर्थमाचार्या
यनिवेदयेत् ॥ ततश्चशक्त्याविप्रेंद्रान्भोजयेद्भक्तिसंयुतः ॥ ४५ ॥ दक्षिणांचततोदद्याद्व्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ एवंकृतेमहाराजव्रतेसर्वसु
खप्रदे ॥ इप्सिताल्लँभतेकामान्नात्रकार्याविचारणा ॥ ४६॥इतिश्रीपद्मपु० कूष्मांडीव्रतंसोद्यापनंसं०॥ ॥ **अथकर्कटीव्रतंलिख्यते** ॥
ऋषयऊचुः ॥ कथितानित्वयासाधोश्रेयांसिसुबहून्यपि ॥ आख्यानानिविचित्राणिचतुर्वर्गफलान्यपि ॥१॥ पुण्यानिचव्रतान्यादौतत्फलान्य
पिभागशः ॥ स्वर्गसाधनभूतानिनिःश्रेयसकराण्यपि ॥ २ ॥ तत्रयद्भवताप्रोक्तंयोषिद्वैधव्यनाशनम् ॥ पुत्रपौत्रादिजनकंभर्तुरारोग्यदाय
कम् ॥ ३ ॥ कामभोगप्रदंचान्यद्व्रतमस्तीतिसूतज ॥ तद्भवान्व्रतकंपुण्यंवक्तुमर्हस्यशेषतः ॥ ४ ॥ येनचीर्णेनसर्वज्ञनवैधव्यमवाप्नुयात् ॥
ईप्सिताल्लँभतेकामन्भर्तुरायुश्चशाश्वतम् ॥ ५ ॥ एवंनिशम्यमुनिवर्यवचोविशेषप्रश्नप्रहृष्टवदनःसतुसूतसूनुः ॥ आनंदयन्मुनिसदः
सुवचोमृतौदैःप्रोवाचशौनकमिदंबहुदीक्षिताग्र्यम् ॥ ६ ॥ सूतउवाच ॥ साधुप्रश्नोमहाभागाभवद्भिर्यउदाहृतः ॥ तद्वक्ष्येचयथाज्ञानंश्रुतं
वोजनकाद्ध्रुवम् ॥ ७ ॥ योषिन्मूलोहिसंसारःपुंसःश्रेयोविधायकः ॥ योषितोपिमहाभागास्तारयंतिनिजंपतिम् ॥ ८ ॥ आपद्भ्योनरके
भ्यश्चपातिव्रत्यपरायणाः ॥ सीमंतिन्योधारयंतिभुवनत्रयमंडलम् ॥ ९ ॥ पातिव्रत्येनधर्मेणदमेननियमेनच ॥ भानुर्बिभेतिसततंकरैः

स्प्रष्टुंपतिव्रताम् ॥ १० ॥ साचेद्भर्तृयुतासाध्वीतारयेद्भुवनत्रयम् ॥ दैवादपिवियुक्तास्यादशुचिस्तुसदैवाहि ॥ ११ ॥ अमंगलेभ्यःसर्वेभ्यः
प्राप्तावैधव्यमंगना ॥ जलहीनायथागंगाप्राणहीनायथातनुः ॥ १२ ॥ दर्भहीनायथासंध्याधर्महीनायथाक्रिया ॥ सत्यहीनायथावाणीनृपहीनाय
थापुरी ॥ १३ ॥ भर्तृहीनातथानारीभातिलोकेनकुत्रचित् ॥ तस्माद्वैधव्यशांत्यर्थंयत्नःकार्योहियोषिता॥१४॥नप्रयत्नैर्बहुविधैर्वैधव्यंयांतियो
षितः ॥ नानापुण्यैर्व्रतैर्वापिभूरिदानैरहर्निशम्॥१५॥तस्मादेकंव्रतंविप्रायोषिद्वैधव्यनाशनम्॥कथयामीष्टफलदंसंवादंशिवयोःशुभम् ॥१६॥
पुराऽवंतीपुरेह्यासीद्धरिदीक्षितसंज्ञकः ॥ वेदवेदांगसंपन्नःकौशिकोद्विजसत्तमः॥१७॥ यज्वाविदिततत्वार्थोज्ञानपोतोभवार्णवे ॥ तस्यभार्यागु
णवतीसतीसर्वगुणान्विता ॥१८॥ पतिशुश्रूषणरतातत्पदांबुनिषेविणी ॥ भर्तुःसकाशात्प्राप्तासाकन्यारत्नानिसप्तवै॥१९॥ वत्सरेवत्सरेसावैव
रिष्ठासर्वयोषिताम् ॥ ताःकन्यारूपसंपन्नाववृधुःपितृवेश्मनि॥२०॥इलामृताशुचिःशांतागुणज्ञामलिनीध्रुवा ॥ रूपलावण्यसंपन्नाःकन्यास्ता
श्चारुहासिनीः ॥ २१ ॥दृष्ट्वाननंदतुस्तौहिदंपतीपरयामुदा ॥ ददौपितामुनींद्रायइलांसत्यायधीमते ॥२२॥ विवाहमकरोद्यत्नात्प्रीत्यापरम
यायुतः ॥ जातेपरिणयेसोथसत्यःपितृगृहेवसन् ॥२३॥ कालधर्ममुपेयायशीतज्वरप्रपीडिः ॥ दिनानिपंचषट्चैवंभुक्त्वाविषयजंसुखम् ॥२४॥
मृतेऽथजामातरिसोपिदीक्षितोवत्सेतिचुक्रोशसुदुःखपीडितः ॥ हाहेतिकिंतेभगवन्विचेष्टितंदिनेशदुःखंमयिपातितंत्वया ॥२५॥ विलपन्निति
विप्राग्र्योजामातुःसमकारयत् ॥ और्ध्वदेहिकसंस्कारंददौचापितिलांजलिम् ॥२६॥ इलावैधव्यसंपन्नापन्नगविश्वसन्मुखी ॥ मूर्च्छांप्रपेदेसावा
लाबालवैधव्यपीडिता ॥ २७ ॥ षडेवंचापिताःसर्वावैधव्यंप्रतिपेदिरे ॥ मातुःशोककराश्चैववैधव्येनप्रपीडिताः ॥२८॥ पाणिपीडनवेलायांच

रमायाद्विजोत्तमः ॥ चिंतादुःखार्णवेमग्नःकर्तव्यंनाभ्यपद्यत ॥ २९ ॥ यस्ययस्याथनिलयेह्यगमद्धरिदीक्षितः ॥ ध्रुवांदातुंनशक्तोभूत्तांव
रीतुंभयात्पुमान् ॥ ३० ॥ वयोवृद्धिंध्रुवायाश्ववीक्ष्यचिंतामवापसः ॥ ध्रुवमादायसुश्रोणींगतोरण्यंमहद्ध्रुवम् ॥ ३१ ॥ रुतानिपक्षि
णांयस्मिन्नसंतिनचमानवाः ॥ नभवंत्यर्ककिरणायस्मिञ्छक्ताःप्रकाशितुम् ॥ ३२ ॥ अनेकमृगसंकीर्णंशार्दूलमृगसेवितम् ॥ अन्यैश्चवि
विधैःसत्वैःसेव्यमानमहर्निशम् ॥३३॥ तत्रोपलंमहानीलमपश्यच्चद्विजाग्रणीः ॥ अस्मैकन्यांप्रदास्यामिसंकल्पमकरोत्तदा ॥ ३४ ॥ चिंतयि
त्वामनस्येवमश्मनेप्रददौसुताम् ॥ वेदोक्तेनैवविधिनापाणिग्राहमकारयत्॥३५॥त्वंधर्मचारिणीचास्यसुतेभवभयंत्यज ॥ भर्तृबुद्ध्याभजस्वै
नमुपलंशुभमाप्स्यसि ॥ ३६ ॥ इतिदत्वासुतांतस्मैसद्विजोऽगात्स्वमंदिरम् ॥ कंदमूलफलानांचामिषेणैवजगामसः ॥ ३७ ॥ गतेपितरिसावा
लादुःखशोकाकुलाभवत् ॥कुररीववनेसातुचुक्रोशभृशदुःखिता ॥३८॥ किंकर्तव्यमितितदाविचार्यचमहोपले ॥ दधारचदृढंभावंनन्वसौमेप
तिर्ध्रुवम्॥३९॥ननुदेवाःप्रयच्छंतिशिलाप्रतिकृतिस्थिताः ॥ वांछितार्थान्मनुष्याणांभावोहिफलदायकः ॥४०॥ एतस्मिन्नंतरेकालोजगजोंच्चैः
पुरंदरः ॥ पपातचाशनिस्तस्मिन्महत्युपलमस्तके॥४१॥सभिन्नोवज्रघातेनचूर्णीभूतस्ततःक्षणात् ॥ दृष्ट्वाध्रुवापितत्सर्वंपुनर्निंदांचकारसा ॥
॥ ४२ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुपार्वत्यात्रिपुरांतकः ॥ युक्तोयदृच्छयागच्छद्वृचोमयानेनमंदरम् ॥४३॥ तांदृष्ट्वारुदतींबालांपार्वतीप्राहशंकरम् ॥
॥पार्वत्युवाच॥भगवन्कथमद्यस्त्रीरोदितीयंकृपानिधे॥४४॥दीनादीनतरानित्यंतत्सर्वमेवदप्रभो॥इतिदेव्यावचःश्रुत्वाप्रोवाचगिरिशःशिवाम् ॥
॥ ४५ ॥ महादेवउवाच ॥ देविकौशिकदायादोहरिदीक्षितसंज्ञकः ॥ तस्येयमात्मजासाध्वीवैधव्यमगमद्ध्रुवम् ॥ ४६ ॥ एवमस्याश्चसौदर्यः

---

१ कालःकृष्णवर्णःपुरंदरोमेघः ।

स्प्रष्टुंपतिव्रताम् ॥ १० ॥ साचेद्भर्तृयुतासाध्वीतारयेद्भुवनत्रयम् ॥ दैवादपिवियुक्तास्यादशुचिस्तुसदैवाहि ॥ ११ ॥ अमंगलेभ्यःसर्वेभ्यः
प्राप्तावैधव्यमंगना ॥ जलहीनायथागंगाप्राणहीनायथातनुः ॥ १२ ॥ दर्भहीनायथासंध्याधर्महीनायथाक्रिया ॥ सत्यहीनायथावाणीनृपहीनाय
थापुरी ॥ १३ ॥ भर्तृहीनातथानारीभातिलोकेनकुत्रचित् ॥ तस्माद्वैधव्यशांत्यर्थंयत्नःकार्योहियोषिता॥१४॥नप्रयत्नैर्बहुविधैर्वैधव्यंयांतियो
षितः ॥ नानापुण्यैर्व्रतैर्वापिभूरिदानैरहर्निशम्॥१५॥तस्मादेकंव्रतंविप्रायोषिद्वैधव्यनाशनम्॥कथयामीष्टफलदंसंवादंशिवयोःशुभम् ॥१६॥
पुराऽवंतीपुरेह्यासीद्धरिदीक्षितसंज्ञकः ॥ वेदवेदांगसंपन्नःकौशिकोद्विजसत्तमः॥१७॥ यज्वाविदिततत्त्वार्थोज्ञानपोतोभवार्णवे ॥ तस्यभार्यागु
णवतीसतीसर्वगुणान्विता ॥१८॥ पतिशुश्रूषणरतातत्पदांबुनिषेविणी ॥ भर्तुःसकाशात्प्राप्तासाकन्यारत्नानिसप्तवै॥१९॥ वत्सरेवत्सरेसावैव
रिष्ठासर्वयोषिताम् ॥ ताःकन्यारूपसंपन्नाववृधुःपितृवेश्मनि॥२०॥इलामृताशुचिःशांतागुणज्ञामलिनीध्रुवा ॥ रूपलावण्यसंपन्नाःकन्यास्ता
श्चारुहासिनीः ॥ २१ ॥दृष्ट्वाननंदतुस्तौहिदंपतीपरयामुदा ॥ ददौपितामुनींद्रायइलांसत्यायधीमते ॥२२॥ विवाहमकरोद्यत्नात्प्रीत्यापरम
यायुतः ॥ जातेपरिणयेसोथसत्यःपितृगृहेवसन् ॥२३॥ कालधर्ममुपेयायशीतज्वरप्रपीडिः ॥ दिनानिपंचषट्चैवंभुक्त्वाविषयजंसुखम् ॥२४॥
मृतेऽथजामातरिसोपिदीक्षितोवत्सेतिचुक्रोशसुदुःखपीडितः ॥ हाहेतिकिंतेभगवन्विचेष्टितंदिनेशदुःखंमयिपातितंत्वया ॥२५॥ विलपन्निति
विप्राग्र्योजामातुःसमकारयत् ॥ और्ध्वदेहिकसंस्कारंददौचापितिलांजलिम् ॥२६॥ इलावैधव्यसंपन्नापन्नगविश्वसन्मुखी ॥ मूर्च्छांप्रपेदेसावा
लाबालवैधव्यपीडिता ॥ २७ ॥ षडेवंचापिताःसर्वावैधव्यंप्रातिपेदिरे ॥ मातुःशोककराश्चैववैधव्येनप्रपीडिताः ॥२८॥ पाणिपीडनवेलायांच

रमायाद्द्विजोत्तमः ॥ चिंतादुःखार्णवेमग्नःकर्तव्यंनाभ्यपद्यत ॥ २९ ॥ यस्ययस्याथनिलयेह्यगमद्धरिदीक्षितः ॥ ध्रुवांदातुंनशक्तोभूत्तांव
रीतुंभयात्पुमान् ॥ ३० ॥ वयोवृद्धिंध्रुवायाश्चवीक्ष्यचिंतामवापसः ॥ ध्रुवमादायसुश्रोणींगतोरण्यंमहद्ध्रुवम् ॥ ३१ ॥ रुतानिपाक्षि
णांयस्मिन्नसंतिनचमानवाः ॥ नभवंत्यर्ककिरणायस्मिञ्छक्ताःप्रकाशितुम् ॥ ३२ ॥ अनेकमृगसंकीर्णंशार्दूलमृगसेवितम् ॥ अन्यैश्चवि
विधैःसत्वैःसेव्यमानमहर्निशम् ॥३३॥ तत्रोपलंमहानीलमपश्यच्चद्विजाग्रणीः ॥ अस्मैकन्यांप्रदास्यामिसंकल्पमकरोत्तदा ॥ ३४ ॥ चिंतयि
त्वामनस्येवमश्मनेप्रददौसुताम् ॥ वेदोक्तेनैवविधिनापाणिग्राहमकारयत्॥३५॥त्वंधर्मचारिणीचास्यसुतेभवभयंत्यज ॥ भर्तृबुद्ध्याभजस्वै
नमुपलंशुभमाप्स्यसि ॥ ३६ ॥ इतिदत्वासुतांतस्मैसद्विजोऽगात्स्वमंदिरम् ॥ कंदमूलफलानांचमिषेणैवजगामसः ॥ ३७ ॥ गतेपितरिसावा
लादुःखशोकाकुलाभवत् ॥कुररीववनेसातुचुक्रोशभृशदुःखिता ॥३८॥ किंकर्तव्यमितितदाविचार्यचमहोपले ॥ दधारचदृढंभावंनन्वसौमेप
तिर्ध्रुवम्॥३९॥ननुदेवाःप्रयच्छंतिशिलाप्रतिकृतिस्थिताः ॥ वांछितार्थान्मनुष्याणांभावोहिफलदायकः ॥४०॥ एतस्मिन्नंतरेकालो[1]जगर्जोच्चैः
पुरंदरः ॥ पपातचाशनिस्तस्मिन्महत्युपलमस्तके॥४१॥सभिन्नोवज्रघातेनचूर्णीभूतस्ततःक्षणात् ॥ दृष्ट्वाध्रुवापितत्सर्वंपुनर्निंदांचकारसा ॥
॥ ४२ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुपार्वत्यात्रिपुरांतकः ॥ युक्तोयदृच्छयागच्छद्व्योमयानेनमंदरम् ॥४३॥ तांदृष्ट्वारुदतींबालांपार्वतीप्राहशंकरम् ॥
॥पार्वत्युवाच॥भगवन्कथमद्यस्त्रीरोदितीयंकृपानिधे॥४४॥दीनादीनतरानित्यंतत्सर्वमेवदप्रभो॥इतिदेव्यावचःश्रुत्वाप्रोवाचगिरिशःशिवाम्॥
॥ ४५ ॥ महादेवउवाच ॥ देविकौशिकदायादोहरिदीक्षितसंज्ञकः ॥ तस्येयमात्मजासाध्वीवैधव्यमगमद्ध्रुवम् ॥ ४६ ॥ एवमस्याश्चसौदर्यः

---

[1] कालःकृष्णवर्णःपुरंदरोमेघः ।

षडतीवमनोहराः ॥ वैधव्यमापुःसर्वास्ताःपाणिग्रहणमात्रतः ॥ ४७ ॥ पित्रादत्तामुनींद्राणांपुत्रेभ्योविपदंगताः ॥ आसांललाटगारेषादेवी
वैधव्यदायिनी ॥ ४८ ॥ तांनिराकर्तुकामोऽयंप्रस्तरायसमार्पयत् ॥ सोपिपंचत्वमापन्नोदैवीरेषाबलीयसी ॥ ४९ ॥ सर्वज्ञस्यवचःश्रुत्वा
कृपाक्रांताब्रवीदुमा ॥ पार्वत्युवाच ॥ कर्मणाकेनभगवन्वैधव्यंप्रापिताःसुताः ॥ ५० ॥ मुनेरनुत्तमंब्रूहितत्पापंपूर्वजन्मजम् ॥ कथंवाशु
भजन्मासांभवेद्भवदनुग्रहात् ॥ ५१ ॥ गिरिजावचनंश्रुत्वाप्राहशंभुर्यथोदितम् ॥ पूर्वमेवंमुनेःपुत्र्यःसप्तासन्गुणशालिने ॥ ५२ ॥ पित्रादत्ता
मुनींद्रायमुनयेविधिपूर्वकम् ॥ मुनींद्रंप्राप्यभर्तारंसप्तासन्दुष्टचेतसः ॥ ५३ ॥ सापत्नभावाद्दुष्टास्तानित्यंकलहतत्पराः ॥ परस्परेर्ष्ययानित्यं
भर्तुःसेवांनचक्रिरे ॥ ५४ ॥ स्वयंमिष्टान्नभोजिन्योभर्तृद्वेषणतत्पराः ॥ तेनतापेनसंतप्तोगतोसौस्वर्गमुत्तमम् ॥ ५५ ॥ सप्तापिचसपत्न्य
स्ताःप्रत्यायातायमालयम् ॥ यामीश्चयातनाभुक्तादुःखिताःपुनरागताः ॥ ५६ ॥ इहजन्मनिकस्यापिकौशिकस्यसुताभवन् ॥ रूपला
वण्यसंपन्नावैधव्यंप्रतिपेदिरे ॥ ५७ ॥ प्रलंभितःपतिःपूर्वंतेनदोषेणवंचिताः ॥ पतयोवंचयांचक्रुःकृत्वावैपाणिपीडनम् ॥ ५८ ॥ इतिशं
भोर्वचःश्रुत्वाहिमाद्रितनयाब्रवीत् ॥ पार्वत्युवाच ॥ भवंत्वेवंविधाःसर्वाभर्तृद्वेषणतत्पराः ॥ ५९ ॥ अस्मद्दृग्गोचराचेयंनोपेक्ष्याकरु
णानिधे ॥ एवमाकर्ण्यपार्वत्यावचनंत्रिपुरांतकः ॥ ६० ॥ वैधव्यभंजनंलोकेकथयामासतद्व्रतम् ॥ पुरंध्र्योयेनचीर्णेनवैधव्यंनाप्नुवंतिहि
॥ ६१ ॥ शिवउवाच ॥ उमेशृणुष्वव्रतकंयोषिद्वैधव्यनाशकम् ॥ तारणंसर्वपापानांयोषितांचविशेषतः ॥ ६२ ॥ कर्कटीद्युमणौकर्कैफ
लंशीघ्रंदधत्यतः ॥ कर्कटीसफलाह्येषावांछितार्थप्रदायिनी ॥ ६३ ॥ तद्व्रतंतेभिधास्यामिशृणुसुश्रोणिसादरम् ॥ कर्कटीव्रतपुण्येनसर्वा

न्कामानवाप्नुयात्॥६४॥योषिद्वापुरुषोवापिनात्रकार्याविचारणा ॥ त्वमप्येतद्व्रतंसुभ्रुकुरुष्वममसर्वदा॥६५॥ कर्कटस्थेरवौजातेश्रावणेमासि
भामिनि ॥ चंद्रवारेविशेषेणस्त्रीभिःकार्यमिदंशुभम् ॥ ६६ ॥ प्रातःशुक्लतिलैःस्नात्वादंतशुद्धिंविधायच ॥ त्यक्त्वाचशतगंडूषान्मुखदुर्गंधि
नाशने॥६७॥पंचगव्यंगृहीत्वाथव्रतसंकल्पमाचरेत्॥आचार्यंवरयेत्प्राज्ञंशांतंदांतंकुटुंबिनम्॥६८॥सर्वलक्षणसंपूर्णंवस्त्रैराभरणैस्तथा ॥ मंडपं
कारयेत्पश्चाच्चतुर्द्वारंसतोरणम् ॥ ६९ ॥ तन्मध्येभद्रपीठस्थांपूजयेदुमयासह ॥ सौवर्णींप्रतिमांशैवींवृषभंरजतस्यच ॥ ७० ॥ कृत्वाचकर्क
टींयत्नात्सफलांकांचनींशुभाम्॥वस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्यकुंभोपरिनिधायच॥७१॥कल्पवल्लिमहाभागेसदासौभाग्यदायिनि॥ प्रार्थयिष्येव्रतादौत्वां
भर्तृश्रेयोभिवृद्धये ॥ ७२ ॥ इतिसंपूज्यतांतत्रकर्कटींचशिवंतथा ॥ उपचारैःषोडशभिर्भक्तिभावसमन्वितः ॥ ७३ ॥ नैवेद्यंसफलंदत्त्वा
मत्वातोषंचशोभने ॥ एकादशफलानांवैवायनंचप्रदापयेत् ॥ ७४ ॥ वेणुपात्रेणसहितंसतांबूलंसदक्षिणम् ॥ कर्कटीनामयावल्लीविधात्रा
निर्मितापुरा ॥ ७५ ॥ ममतस्याःप्रदानेनसफलाश्चमनोरथाः ॥ गीतैर्वाद्यैश्चनृत्यैश्चपुराणपठनादिभिः ॥ ७६ ॥ रात्रौजागरणंकृत्वासपत्नी
कोद्विजैःसह ॥ प्रभातेविमलेस्नात्वाप्रातःसंध्यांविधायच ॥ ७७ ॥ स्वशाखोक्तविधानेनहोतव्यंकर्मसिद्धये ॥ प्रधानंपायसंसर्पिःसतिलंजुहुया
द्व्रती ॥ ७८ ॥ अष्टोत्तरसहस्रंतुशतमष्टोत्तरंतुवा ॥ कद्रुद्रायेतिमंत्रेणश्रद्धयारुद्रतुष्टये ॥ ७९ ॥ गौरीर्मिमायेतितथापार्वत्याःप्रीतयेहु
नेत् ॥ होमकर्मसमाप्याथहुनेत्पूर्णाहुतिंतथा ॥ ८० ॥ आचार्यंपूजयेत्पश्चाद्वस्त्रालंकारभूषिणैः ॥ पयःस्विनीसवत्सागौर्वस्त्रालंकारभूषिता ॥
॥ ८१ ॥ आचार्यायप्रदातव्याव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ दशदानानिकुर्वीतशक्त्यावित्तानुसारतः ॥ सवस्त्रप्रतिमंकुंभमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ ८२ ॥

दानमंत्रः ॥ गृहाणेमांकर्कटींत्वंद्विजस्वर्णेननिर्मिताम् ॥ संपूर्णमेव्रतंचास्तुदानेनास्याश्वशंकर ॥८३॥ इमंमंत्रंसमुच्चार्यदद्यात्कर्कटिकांद्विजे॥
ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्रुद्रसंख्यामितांस्तथा ॥ ८४ ॥ आशिषःप्रतिगृह्णीयाद्द्विजानांसुफलाप्तये ॥ व्रतमेतद्वरंकांतेभोगस्वर्गापवर्गदम्॥८५॥
ध्रुवांकथयसाध्वित्वंव्रतंवैधव्यभंजनम् ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाविमानादवरुह्यच ॥ ८६ ॥ ध्रुवांसाकथयामासकृपांकृत्वाव्रतंशुभम् ॥ स्वर्गे
गतामहेशानीह्यनुकंप्यद्विजात्मजाम् ॥ ८७ ॥ ध्रुवाऽपिचव्रतंचक्रेकांतारेऋषिमंडले ॥ तदैवदिव्यपुरुषःपाषाणादुत्थितःशुभः ॥ ८८ ॥
सोपिद्विजःपूर्वपतिस्तस्याएवमृगीदृशः ॥ वरयामासतांबालांतदद्भुतमिवाभवत् ॥८९॥ शापेनकस्यचित्सोपिपाषाणत्वमुपागतः ॥ तौदंप
तीवहून्वर्षान्भुक्ताभोगान्यथेप्सितान् ॥९०॥ पुत्रपौत्रसमृद्धिंचप्राप्तवंतौपरंपदम् ॥ सूतउवाच ॥ एवंरहस्यंपरमंकथितंवोमुनींद्रकाः॥९१॥
कथाश्रवणमात्रेणनारीसौभाग्यमाप्नुयात् ॥ कर्तव्यंतुप्रयत्नेनचतुर्वर्णाभिरुत्तमम् ॥ ९२ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेकर्कटीव्रतंसोद्यापनंसंपू
र्णम् ॥ अथकर्कटीपूजनम् ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यममअखंडसौभाग्यप्राप्त्यर्थंपुत्रपौत्रादिसंतत्यैकर्कटीव्रतांगत्वेनउमासहितशिवपूजनंकर्कटी
पूजनंचकरिष्ये ॥ पंचवक्त्रंत्रिनयनमुमयासहितंशिवम् ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशंचिंतयेद्भक्तवत्सलम् ॥ ध्यानम् ॥ आवाहयामिदेवत्वाम
स्मिन्स्थानेस्थिरोभव ॥ कर्कटीव्रतहेतोर्हिपार्वतीसहितःप्रभो ॥ आवाहनम् ॥ आसनंमणिसंयुक्तंचतुरस्रंसमंततः ॥ भक्त्यानिवेदि
तंतुभ्यंगृहाणसुरसत्तम ॥ आसनम्॥ देवदेवनमस्तेस्तुभक्तानामभयप्रद ॥ पाद्यंगृहाणदेवेशपार्वतीसहितःप्रभो॥ पाद्यम् ॥ गौरीवल्लभदेवे
शत्रिपुरांतकशंकर ॥ भालनेत्रनमस्तेस्तुगृहाणार्घ्यंममप्रभो ॥ अर्घ्यम् ॥ कांचनेकलशेसुस्थंसुगंधंशीतलंजलम् ॥ आचम्यतांमहादे

वपार्वत्यासहितःप्रभो ॥ आचमनीयम् ॥ पयोदधिघृतंचैवमधुशर्करयायुतम् ॥ पंचामृतंतेस्नानार्थमर्पयेभक्तवत्सल ॥ पंचामृतस्नानम् ॥ शुद्धोदकस्नानम् ॥ गंगागोदावरीरेवासमुद्भूतंशिवंजलम् ॥ स्नानार्थंतेमयानीतंगृहाणजगदीश्वर॥स्नानम्॥आचमनम् ॥ चंद्ररश्मिसमंशुभ्रंकार्पासेनविनिर्मितम् ॥ देहसंरक्षणार्थायवस्त्रंशंकरगृह्यताम् ॥ वस्त्रम् ॥ कार्पासतंतुभिर्युक्तंविधात्रानिर्मितंपुरा ॥ ब्राह्मण्यलक्षणंसूत्रमुपवीतंगृहाणभोः ॥ उपवीतम्॥श्रीखंडंचंदनं०॥ गंधं०अक्षताश्च०॥अक्षतान्॥नानाविधानिपुष्पाणिबिल्वपत्रयुतानिच॥पूजार्थंतेप्रयच्छामिगृहाणपरमेश्वर ॥ पुष्पाणि ॥ वनस्पतिरसोद्भूतो ०॥ धूपं० ॥ साज्यंचेतिदीपं०॥अन्नंचतुर्विधंस्वादुरसैःषड्भिःसमन्वितम् ॥ गृहाणपार्वतीकांतकर्कटीसहितःप्रभो ॥ नैवेद्यम् ॥ उत्तरापोशनम् ॥ करोद्वर्तनम् ॥ इदंफलंमहादेवकर्कटीसंभवंशुभम् ॥ गृहाणवरदोभूत्वापूजांमेसफलांकुरु ॥ फलम् ॥ पूगीफलम् ॥ तांबूलम् ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणाम् ॥ चक्षुर्दंसर्वलोकानांतिमिरस्यनिवारणम् ॥ सर्वसौख्यकरंदेवआर्तिक्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ नीराजनम् ॥ अशेषाघप्रशमनशितिकंठनमोस्तुते ॥ मंत्रपुष्पंगृहाणेदमुमयासहितःप्रभो ॥ मंत्रपुष्पम् ॥ यानिकानिचपापानि० प्रदक्षिणा ॥ नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेसुरवल्लभ ॥ व्रतसंपूर्तिकामश्चनमस्कारंकरोम्यहम् ॥ नमस्कारः ॥ अपराधसहस्राणि० ॥ प्रार्थना ॥ एवंशिवंसंपूज्यकर्कस्थैनमइतिनाममंत्रेणकर्कटींपूजयित्वाततोवायनंदद्यात् ॥ तद्यथा ॥ कर्कटीव्रतांगविहितंब्राह्मणायवायनप्रदानमहंकरीष्ये ॥ ब्राह्मणंसंपूज्य ॥ एकादशफलान्यद्धाकर्कटीसंभवानिभो ॥ सतांबूलदक्षिणानिगृहाणद्विजसत्तम ॥वायनम्॥ विसर्जयामिशंभोत्वांकर्कस्याउमयासह ॥ पूजांचप्रतिगृह्याथगम्यतांनिजमंदिरम् ॥ विसर्जनम् ॥ इतिकर्कटीपूजासमाप्ता ॥ अथविष्णुपंचकव्रतकथा॥

सूतउवाच ॥ द्वापरांतेमहाराजःकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ भ्रातृभिःसहधर्मात्माद्रोणंभीष्मंतथाकुरून् ॥ १ ॥ पुत्रान्पौत्रांस्तथाभ्रातॄनन्यान
पिमहीपतीन् ॥ राज्यस्यहेतवेहत्वाकुलक्षयमथाकरोत् ॥ २ ॥ हत्वावंश्यान्कुरून्राजापश्चात्तोपनतापितः[1] ॥ राजाकुरुमहीपालस्त
त्पापक्षयकारणात् ॥ ३ ॥ चतुरंगबलोपेतोभ्रातृभिःपरिवारितः ॥ यत्रसम्यक्स्थितःकृष्णोद्वारवत्यांजगत्प्रभुः ॥ ४ ॥ सजगामतदातत्रप्र
णम्यजगदीश्वरम् ॥ कृष्णंतुष्टाववचसातेनापिप्रतिनंदितः॥५॥पप्रच्छकृष्णंवंश्यानांवधदोषप्रशांतये॥ व्रतमेकंसमाचक्ष्वयेनायंप्रतिशाम्यति
॥ ६ ॥ कुलक्षयकृतंदोषंक्षीणंकर्तुंत्वमर्हसि ॥ इतिविज्ञापनंकृत्वापश्चात्प्राहपुनर्नृपः ॥ ७ ॥ युधिष्ठिरउवाचयत्कृत्वामुच्यतेजंतुर्महापातकपं
चकात् ॥तद्व्रतंब्रूहिगोविंदयदितुष्टोसिकेशव॥८॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ साधुसाधुमहाभागशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ येनसंचीर्यमाणेनमुच्यतेपंच
पातकात् ॥ ९ ॥ तथाव्रतमिदंवक्ष्येममप्राणस्त्वमेवहि ॥ निमित्तमात्रंभवताकुलक्षयःकृतोभुवि ॥ १० ॥ भाद्रस्यचासितेपक्षेद्वादश्यांश्रवणं
यदा॥ तदारभ्यव्रतंकार्यंमार्गशीर्षेथवानृप ॥ ११ ॥ एकादश्यामुपवसेत्प्रतिपक्षंचपर्वणि ॥ श्रवणेचतथोपोष्यपूजयेद्गरुडध्वजम् ॥ १२ ॥
एवंवर्षंभवेद्यावत्तावत्संपूज्यकेशवम् ॥ उद्यापनंवत्सरांतेकुर्वीतद्वादशीतिथौ ॥ १३ ॥ सौवर्णीःप्रतिमाःपंचकृत्वाविष्णोःस्वशक्तितः ॥ सं
स्थाप्यपंचकुंभेषुसर्वतोभद्रमंडले ॥ १४ ॥ तासांपूजांप्रकुर्वीतए[2]भिर्नामपदैःपृथक् ॥ जुहुयात्सघृतापूपान्देवेभ्यःश्रवणस्यच ॥ १५ ॥
पुरुषोत्तमःशार्ङ्गधन्वातथैवगरुडध्वजः ॥ गोवर्धनोह्यनंतश्चपुंडरीकाक्षएवच ॥ १६ ॥ तथानित्योवेदगर्भोयज्ञःपुरुषएवच ॥ सुब्रह्मण्योजयः

---

[1] आसीदितिशेषः । [2] वक्ष्यमाणैः ।

शौरिरेताःश्रवणदेवताः ॥ १७ ॥ देवेभ्यःशुक्लैकादश्याजुहुयाद्गुडपायसम् ॥ केशवाद्यैर्द्वादशभिर्नामभिःश्रद्धयासुधीः ॥ १८ ॥ एताः
संपूजयेच्छुक्लैकादश्यामधिदेवताः ॥ पौर्णमास्यांश्चदेवेभ्योजुहुयाद्घृतपायसम् ॥ १९ ॥ विधुःशशीशशांकश्चचंद्रःसोमस्तथोडुपः ॥
मनोहरोमृतांशुश्चहिमांशुःपावनस्तथा ॥ २० ॥ निशाकरश्चंद्रमाश्चपूर्णिमादेवताःक्रमात् ॥ देवेभ्यःकृष्णैकादश्याहुनेत्पंचामृतौदनम्॥२१॥
संकर्षणादिनामानःकृष्णैकादशिदेवताः ॥ अमावास्यादेवताभ्योमुद्गौदनतिलाज्यकम् ॥ २२ ॥ जुहुयान्नृपशार्दूलअमावस्यास्तुदेवताः ॥
महीधरोजगन्नाथोदेवेंद्रोदेवकीसुतः ॥ २३ ॥ चतुर्भुजोगदापाणिःसुरमीढःसुलोचनः॥चार्वंगश्चक्रपाणिश्चसुरमित्रोऽसुरांतकः ॥ २४ ॥ स्वाहा
कारान्वितैरेतैश्चतुर्थ्यंतैश्चहोमयेत् ॥ होमांतेपूजयेद्वस्त्रैराचार्यंभूषणैःशुभैः ॥२५॥ भूमिंसस्यवतींस्वर्णंसवत्सांगांपयस्विनीम् ॥ गोमेदंपुष्प
रागंचवैदूर्यंचेंद्रनीलकम्॥२६॥माणिक्यंचप्रदातव्यंपंचपातकनाशनम् ॥ पंचमूर्तीःसुवर्णेननिर्मिताःपूजिताश्चयाः ॥२७॥ताःसवस्त्राश्चसकला
आचार्यायनिवेदयेत्॥इरावतीतिमंत्रेणगांदद्यात्सुपयस्विनीम् ॥ २८ ॥ घृतवतीतिसूक्तेनभूदानंकारयेत्ततः॥तद्विष्णोरितिमंत्रेणविष्णुमूर्तीःप्र
दापयेत्॥२९॥हिरण्यगर्भमंत्रेणदातव्यंचाहिरण्यकम् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्राजन्वैष्णवान्षष्टिसंज्ञकान् ॥३०॥ नरोव्रतस्याचरणान्मुच्यतेपंचपा
तकैः॥ब्रह्महत्यासुरापानंसुवर्णस्तेयमेवच ॥३१॥ गुरुस्त्रीगमनंचैवतत्संसर्गश्चपंचमम्॥अन्येभ्योविविधेभ्यश्चपापेभ्योमुच्यतेनरः॥३२॥वसते
चैववैकुंठेयावद्विष्णुःसनातनः॥इहलोकेसुखासीनःपुत्रपौत्रादिसंयुतः॥ ३३॥ अविच्छिन्नंप्रियंभुक्त्वाअंतेयातिपरांगतिम्॥अत्रेतिहासंकथयेशृणु

---

१ दद्यादितिशेषः ।

त्वंपांडुनंदन॥ ३४ ॥अयोध्यानगरेरम्येत्रेतायांचनराधिपः॥राजादशरथोनामशशासपृथिवीमिमाम्॥३५॥ सराजामृगयासक्तोजगामगहनंवन
म्॥सरय्वानामनद्याःसतीरेगत्वामहावने ॥३६॥ धनुर्बाणयुतोरात्रौस्थितोऽसौमृगसाधने ॥ अर्धरात्रौव्यतीतायांतस्यास्तीरेमुनेःसुतः॥३७॥
पितृभक्तिःसदाचारःख्यातःश्रावणसंज्ञकः ॥ अन्धौचपितरौतस्यतृषयापीडितौतदा ॥ ३८ ॥ जलमानीयतांपुत्रताभ्यांसंप्रेपितःसतु ॥
जलेनपूरितंकुंभमुद्युक्तोभूद्यदानृप ॥ ३९ ॥ निशम्यराजातच्छब्दंमुमोचशरमुत्तमम् ॥ मृगबुद्ध्याचतेनैवघातितंबालकंचतम् ॥ ४० ॥
व्यलोकयत्तत्रराजा[1]ब्राह्मणंसंशितव्रतम् ॥ आत्मानंब्रह्महंतारंज्ञात्वाराजासुदुःखितः ॥ ४१ ॥ तत्पापपरिहारार्थंनैमिषारण्यमागतः ॥ दृ
ष्ट्वामुनीञ्ज्ञानवृद्धान्प्रणिपत्ययथाक्रमम् ॥ ४२ ॥ शृण्वंतुमुनयःसर्वेब्रह्महत्यामयाकृता ॥ कथंपापाद्विमुच्येहंब्रुवंतुचमहर्षयः ॥ ४३ ॥ क्ष
णंध्यात्वामहाभागाराजानमिदमब्रुवन् ॥ ऋषयऊचुः ॥ राजन्रघुकुलश्रेष्ठकुरुष्वव्रतमुत्तमम् ॥ ४४ ॥ विष्णुपंचकसंज्ञंचपंचपातकनाश
नम् ॥ मासेभाद्रपदेशुक्लेद्वादश्यांश्रवणंयदि ॥ ४५ ॥ तदारभ्यव्रतंकार्यंमार्गशीर्षेथवानृप ॥ एकादशीद्वयंचैवश्रवणंपौर्णमासिका ॥
॥ ४६ ॥ दर्शंचोपोषयेद्भक्त्यावर्षमेकंसमाचरेत् ॥ एकादशीद्वयेविष्णुर्दैवतंश्रवणेपिच ॥ ४७ ॥ पौर्णमास्यांशशीचैवदर्शेविष्णुःसनातनः
द्वादशभिर्नामभिस्तंप्रत्येकंपूजयेद्व्रती ॥ ४८ ॥ उद्यापनंततःकुर्यादादौमध्येप्रयत्नतः ॥ अन्तेवापिप्रकर्तव्यंव्रतसाद्गुण्यहेतवे ॥ ४९ ॥ घृ
तापूपाश्चश्रवणे[2]शुक्लेतुगुडपायसम् ॥ पायसाज्यंपौर्णमास्यां[3]कृष्णेपंचामृतौदनम् ॥ ५० ॥ तिलैश्चदर्शेमुद्गान्नंहोतव्यंसहसर्पिषा ॥ अनेन

---

[1] मत्वेतिशेषः।
[2] शुक्लैकादश्यां।
[3] कृष्णैकादश्यां।

विधिनाराजन्कुरुष्वव्रतमुत्तमम् ॥ ५१ ॥ पापेभ्योमुच्यसेसद्यःपुत्रपौत्रांश्चप्राप्स्यसि ॥ तेषांतद्वचनंश्रुत्वाचकारव्रतमुत्तमम् ॥ ५२ ॥ राजादशरथःसद्योमुक्तोवैपातकात्ततः ॥ तस्माद्वृत्रवधान्मुक्तोह्यहल्यादोषतःप्रभुः ॥ ५३ ॥ सुराचार्योंमहाराजसुरापानाद्बृहस्पतिः ॥ गुरुस्त्रीगमनाच्चंद्रःसुवर्णहरणाद्बलिः ॥ ५४ ॥ अन्यैरपिमहीपालैर्दिलीपसगरादिभिः ॥ महापातकजैर्दोषैर्विमुक्त्यर्थंकृतंतदा ॥ ५५ ॥ तस्मात्त्वमपिराजेंद्रकुरुष्वव्रतमुत्तमम् ॥ कुलक्षयकृतेभ्यश्चदोषेभ्योमुच्यसेव्रतात् ॥ ५६ ॥ माकुरुष्वात्रसंदेहंव्रतंकुरु यथोचितम् ॥ उपाख्यानंचश्रोतव्यंयद्व्रतेविष्णुपंचके ॥ ५७ ॥ येचशृण्वंतिसततंयेपठंतिद्विजोत्तमाः ॥ सर्वेतेमुक्तिमायांतिमहापातकजाद्भयात् ॥ ५८ ॥ कथानुवादकोभक्त्यापूजनीयःसदानरैः ॥ तेनसंतुष्यतेविष्णुर्जगत्कर्ताजनार्दनः ॥ ५९ ॥ इतिश्रीभ० पु० विष्णुपंचकव्रतकथासंपूर्णा ॥

॥ अथोद्यापनविधिः ॥

॥ ममइहजन्मनिजन्मांतरेचब्रह्महननमद्यपानसुवर्णस्तेयगुरुतल्पगमनागम्यागमनतत्संसर्गजनितोपपातकानांबुद्धिपूर्वाणामबुद्धिपूर्वाणांमहापातकानांलघुपातकानांप्रायश्चित्तार्थमाचरितस्यविष्णुपंचकव्रतस्यसंपूर्णतासिद्ध्यर्थमुद्यापनंकरिष्ये ॥ पुण्याहंवाचयित्वासर्वतोभद्रेब्रह्मादिदेवताआवाह्यकलशेविष्णोःसुवर्णप्रतिमाःसंस्थाप्यपूजयित्वारात्रौजागरणंकुर्यात् ॥ प्रभातेस्नात्वाशुद्धदेशेस्थंडिलंकृत्वाअग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वाधानंकुर्यात् ॥ चक्षुषीत्यंतमुक्त्वाअत्रप्रधानम् ॥ पुरुषोत्तमंशार्ङ्गधन्वानं गरुडध्वजं गोवर्धनं अनंतं पुंडरीकाक्षं नित्यं वेदगर्भं यज्ञपुरुषं सुब्रह्मण्यं जयं शौरिं एताःश्रवणदेवताःअपूपद्रव्येण ॥ १ ॥ केशवादिदामोदरांताद्वादशदेवताःशुक्लैकादशीदेवता गुडपायसेन ॥ २ ॥ विधुं शशिनं शशांकं ॥ चंद्रं सोमं उडुपं मनोहरं अमृतांशुं हिमांशुं पावनं नि

शाकरम् ॥ चंद्रमसं एताःपूर्णिमादेवताःघृतपायसेन ॥ ३ ॥ संकर्षणादिकृष्णांताःकृष्णैकादशीदेवताःपंचामृतौदनेन ॥४॥ महीधरं जगन्नाथं देवेंद्रं देवकीसुतम्॥चतुर्भुजं गदापाणिं सुरमीढं सुलोचनम्॥चार्वंगं चक्रपाणिं सुरमित्रं असुरांतकम्॥एताःदर्शदेवताःतिलाज्यमुद्गौदनेन॥शेषेणस्विष्टकृतमित्युक्त्वाउक्तहोमंविधायहोमशेषंसमाप्यआचार्यंपूजयित्वापीठदानंकुर्यात् ॥ ततोयथाशक्त्याब्राह्मणान्भोजयेत्तेभ्योवस्त्रालंकारान्दद्यात्स्वयंवाग्यतोभूत्वावंधुभिःसहभुंजीत ॥ इतिविष्णुपंचकव्रतोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ ॥

अथकोटिदीपदानोद्यापनम् ॥ ॥

स्कंदउवाच ॥ रुद्रसंख्याञ्छिवायार्हानर्पयेद्दीपकोत्तमान् ॥ वर्षमेकंतदर्धंवावर्षद्वयमथापिवा ॥कोटिसंख्यानर्धसंख्यांस्तदर्धंवास्वशक्तितः॥ तद्दीपदानसंपूर्त्यैकुर्यादुद्यापनंबुधः ॥ उपवासंप्रकुर्वीतपूर्वस्मिन्दिवसेतदा ॥ कर्षमात्रसुवर्णेनतदर्धार्धेनवापुनः ॥ कृत्वातुप्रतिमांशंभोरुमयासहितस्यच ॥ कलशेस्थापयेद्रात्रौस्वस्तिवाचनपूर्वकम् ॥ आचार्यंवरयेत्तत्रअभिज्ञंवेदपारगम् ॥ उपचारैःषोडशभिःपूजयित्वापृथक्पृथक् ॥ रात्रौजागरणंकुर्यात्पुराणश्रवणादिभिः ॥ प्रातःस्नानंविधायाग्निंसंस्थाप्यविधिपूर्वकम् ॥ तिलैर्यवैश्चचरुणासर्पिषाविल्वपत्रकैः ॥ आज्यप्लुतैश्चप्रत्येकंसद्योजातादिमंत्रतः ॥ शतमष्टोत्तरंहुत्वाहोमशेषंसमापयेत् ॥ उमामहेश्वरंदेवंपूजयेच्चपुनर्व्रती ॥ प्रतिमांवस्त्रसहितामाचार्यायनिवेदयेत् ॥ सहिरण्यांसवत्सांचधेनुंदद्यात्प्रयत्नतः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्वस्त्रालंकारभूषणैः ॥ गुरोराज्ञांगृहीत्वातुसेष्टोभुंजीतमानवः ॥ अनेनविधिनायस्तुव्रतमेतत्समाचरेत् ॥ सभुक्त्वाविपुलान्भोगाञ्छिवसायुज्यमाप्नुयात् ॥ एवंयःकुरुतेमर्त्यःकोटिदीपप्रदीपनम् ॥ नरोवाप्यथवानारीसोऽश्नुतेपदमव्ययम् ॥ ज्ञानमुत्पद्यतेतस्यसंसारभयनाशनम्॥ वाल्येवयसियत्पापंयौवनेवापियत्कृतम् ॥ वार्धकेपिकृतंपापं

तत्सर्वंनश्यतिध्रुवम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोभुक्ताभोगाननेकशः ॥ सर्वान्कामानवाप्याथसोऽश्नुतेपदमव्ययम् ॥ इतिपरमितिहासंपावनंतीर्थभूतंवृजिनविलयहेतुंयःशृणोतीहभक्त्या ॥ सभवतिखलुपूर्णःसर्वकामैरभीष्टैर्जयतिचसुरलोकंदुर्लभंयज्ञसंघैः ॥ इतिश्रीस्कंदपु० कोटिदीपोद्यापनंसंपूर्णम् ॥

॥ अथपार्थिवलिंगोद्यापनम् ॥

॥ नारदउवाच ॥ कथंपार्थिवपूजायाविधिर्ज्ञेयःसुरेश्वर ॥ किंफलंचास्यविज्ञेयंकथमुद्यापनंभवेत् ॥ कियत्कालंचकर्तव्यंप्रारंभश्चकदाभवेत् ॥ कथयाशुमहादेवलोकानामुपकारकम् ॥ ईश्वरउवाच ॥ धर्मार्थकाममोक्षार्थंपार्थिवंपूजयेच्छिवम् ॥ मृदमानीयशुद्धांवैशर्करावर्जितांशुभाम् ॥ जलेनासिच्यशुद्धेनमर्दयित्वानिवेशयेत् ॥ प्रारंभोस्यप्रकर्तव्योमाघमासेसितेतरे[1] ॥ चतुर्दश्यांविशेषेणसर्वकार्यार्थसिद्धये ॥ अथवाश्रावणेमासिइंदुवारेशुभेग्रहे ॥ स्नात्वासंपूज्यगणपंस्वस्तिवाचनपूर्वकम् ॥ आजन्मपूजयेच्छंभुंसंवत्सरमथापिवा ॥ संपाद्यसर्वसंभारान्पूजयेन्मृन्मयंशिवम् ॥ शिवेतिमृदमादायमहेशोघट्टनेस्मृतः ॥ शंभुःप्रोक्तःप्रतिष्ठायांपिनाकीप्राणनेमतः ॥ शशिशेखरपूजायांवामदेवोपिधूपके ॥ विरूपाक्षोपिविज्ञेयोदीपदानेविशेषतः ॥ उपहारेकपर्दीस्यात्तांबूलेशितिकंठकः ॥ दक्षिणायामुमाकांतोविसृष्टौनीललोहितः ॥ एवंपूजाप्रकर्तव्यातंडुलैर्बिल्वपत्रकैः ॥ संवत्सरेतुसंपूर्णेउद्यापनविधिंचरेत् ॥ आचार्यंवरयेत्पूर्वंततोद्वादशऋत्विजः ॥ विरच्यलिंगतोभद्रंपंचवर्णैःशुभंततः ॥ ब्रह्मादिस्थापनंकृत्वाकलशंस्थापयेत्ततः ॥ शिवप्रतिमांसौवर्णींराजतंवृषभंतथा ॥ वस्त्रद्वयेनसंवेष्ट्यतत्रसंस्थाप्यपूजयेत् ॥ गीतवादित्रनि

---

[1] कृष्णपक्षे ।

घोषैर्जागरंतत्रकारयेत् ॥ स्तोत्रैश्चविविधैःसूक्तैःस्तुवीतपरमेश्वरम् ॥ मृत्युंजयेतिमंत्रेणह्यथवानाममंत्रतः[1] ॥ लिंगसंख्यादशांशेनपायसंजुहुयाद्व्रती ॥ तर्पणंचप्रकर्तव्यंतद्दशांशेनसर्वदा ॥ मार्जनंतद्दशांशेनतद्दशांशेनभोजयेत् ॥ आचार्यंपूजयेद्भक्त्यावस्त्रालंकारभूषणै ॥ धेनुंदद्यात्सवत्सांचशिवसंतोषहेतवे ॥ शिवरूपांश्चतान्विप्रान्दक्षिणावस्त्रसंयुतान् ॥ पूजयित्वाविधानेननमस्कुर्यात्पुनःपुनः ॥ शिवपीठंचतत्सर्वमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ शिवभक्त्यात्मकंयस्माज्जगदेतच्चराचरम् ॥ तस्मादेतेनमेसर्वंकरोतुभगवाञ्छिवः ॥ कैलासवासीगिरिशोभगवान्भक्तवत्सलः ॥ चराचरात्मकोलिंगरूपीदिशतुवांछितम् ॥ इतिप्रार्थ्यततोविप्रान्नमस्कृत्वाविसर्जयेत् ॥ स्वयंभुंजीतवैभक्त्याबंधुवर्गैःसमन्वितः ॥ इतितेकथितंविप्रसर्वकामार्थसिद्धिदम् ॥ सोद्यापनंव्रतमिदंयःकुर्यात्प्रयतःसतु ॥ शिवलोकंसमासाद्यतत्रैववसतेचिरम् ॥ इतिश्रीभवि० पु० पार्थिवलिंगोद्यापनंसंपूर्णम् ॥ ग्रंथेऽस्मिन्व्रतराजेतुसुबोधायविपश्चिताम् ॥ बहून्प्रपंचितानर्थान्दर्शयामियथाक्रमम् ॥ व्रतस्यलक्षणंचादौकालदेशौततःपरम् ॥ व्रताधिकारिणःपश्चाद्व्रतधर्मास्ततःपरम् ॥ उपवासस्यधर्माश्चहविष्याणिव्रतेतथा ॥ पंचरत्नस्वरूपंचपल्लवानांस्वरूपकम् ॥ पंचगव्यस्वरूपंचतन्मंत्राश्चयथाक्रमम् ॥ पंचामृतस्वरूपंचषड्रसानांस्वरूपकम् ॥ चतुःसमंसर्वगंधयक्षकर्दमकौतथा ॥ सर्वौषध्यस्ततःप्रोक्ताःसौभाग्याष्टकमेवच ॥ अष्टांगार्घ्योमंडलेतुकथितंवर्णपंचकम् ॥ कौतुकाख्यंमृदःसप्तधातवस्तत्समाःस्मृताः ॥ सप्तसप्तदशोक्तानिधान्यान्यष्टादशापिच ॥ शाकंदशविधंप्रोक्तंकुंभलक्षणमेवच ॥ अनादेशेहोमसंख्याधान्य

---

[1] ब्राह्मणानितिशेषः ।

प्रतिनिधिस्तथा ॥ होमद्रव्यप्रतिनिधिर्मंत्रदेवतयोस्तथा ॥ कथनंचाप्यनादेशेद्रव्यप्रतिनिधेस्तथा ॥ पवित्रलक्षणंपश्चादिध्मैधांसिततःपरम् ॥ धूपाश्चापितथाप्रोक्ताद्रव्यभागप्रमाणतः ॥ हेमरौप्यादिधातूनांधान्यानांमानमीरितम् ॥ होमद्रव्यस्यमानंचऋत्विजांवरणंतथा॥व्रतांगोमधुपर्केश्चऋत्विक्संख्यातथैवच ॥ मंडलंसर्वतोभद्रंलिंगतोभद्रभेदतः ॥ अथमंडलदेवाश्चमूर्त्यग्न्युत्तारणंतथा ॥ प्रोक्ताप्राणप्रतिष्ठाषोडशोपचारपूजनम् ॥ ततःप्रोक्तमग्निमुखंमुद्राणांलक्षणानिच॥उपचाराअष्टत्रिंशदादयःकथितास्तथा ॥ उद्वर्तनेतथास्नानपात्राचमनपात्रयोः ॥ क्षिप्यमाणपदार्थानांनिर्णयश्चयथाक्रमम् ॥ उपचारार्थद्रव्यस्याभावेप्रतिनिधिःस्मृतः॥ वर्ज्यद्रव्याणिविष्ण्वादिपूजायांकथितानिच ॥ तथाशंखस्य पूजायांग्राह्याग्राह्यविचारणा ॥ विधिश्चोद्यापनेप्रोक्तोव्रतभंगेतथैवच ॥ उपयुक्तपदार्थानामित्येवंपरिभाषणम् ॥ अथव्रतानिकथ्यंतेप्रतिपत्प्रभृतिक्रमात् ॥ चैत्रशुक्लप्रतिपदिसंवत्सरविधिःस्मृतः ॥ व्रतमारोग्यप्रतिपद्विद्याप्रतिपदोस्तथा ॥ तिलकव्रतकंप्रोक्तंरोटकाख्यंव्रतंतथा ॥ दौहित्रप्रतिपत्प्रोक्तातत्रैवनवरात्रकम् ॥ कथाद्यूतप्रतिपदोबलिप्रतिपदस्तथा ॥ अन्नकूटकथाप्रोक्तागोवर्धनमहोत्सवे॥ततोयमद्वितीयावैभ्रातृसंज्ञाततःपरम् ॥ तृतीयायांततःप्रोक्तंसौभाग्यशयनव्रतम् ॥ गौर्यादोलोत्सवःप्रोक्तोमनोरथतृतीयिका॥अरुंधतीव्रतंपश्चात्तृतीयाक्षय्यसंज्ञका॥ स्वर्णगौरीव्रतंप्रोक्तंततस्तुहरितालिका ॥ बृहद्गौरीततःप्रोक्तासौभाग्यसुंदरीव्रतम् ॥ चतुर्थ्यामथसंप्रोक्तंसंकष्टाख्यव्रतंशुभम् ॥ व्रतंदूर्वागणपतेर्द्विधाप्रोक्तंततःपरम् ॥ सिद्धिविनायकव्रतंस्यमंताख्यानमेवच ॥ कपर्दीशव्रतंप्रोक्तंकरकाख्यंततःस्मृतम् ॥ दशरथललितायाव्रतं गौर्यास्तथैवच ॥ वरदाख्याततोज्ञेयाचतुर्थीचततःपरम् ॥ संकष्टहरणंप्रोक्तंचतुर्थ्यंगारकीतथा ॥ व्रतंचनागपंचम्यानागदष्टव्रतंतथा ॥ व्रतं

चक्रषिपंचम्याउपांगललितातथा ॥ वसंतपंचमीप्रोक्तामाघशुक्लेहरिप्रिया ॥ आद्यातुललिताषष्ठीकपिलाख्याततःस्मृता ॥ स्कंदषष्ठीततःप्रोक्ताचंपाषष्ठीततःस्मृता ॥ गंगाख्यासप्तमीप्रोक्ताशीतलासप्तमीततः ॥ मुक्ताभरणसंज्ञाख्यासरस्वत्याश्चपूजनम्॥रथसप्तमीविज्ञेयाअचलासप्तमीतथा ॥ पुत्रसंज्ञंचतत्रैवसप्तमीव्रतमुत्तमम् ॥ बुधाष्टमीततःप्रोक्तादशाफलाभिधाष्टमी ॥ जन्माष्टमीततःप्रोक्तासैवगोकुलसंज्ञका ॥ ज्येष्ठाष्टमीततोज्ञेयादूर्वाष्टमीशुभप्रदा॥महालक्ष्म्यास्ततःप्रोक्तंव्रतंषोडशवासरम्॥महाष्टमीततःप्रोक्तातथाऽशोकाष्टमीव्रतम् ॥ कालाष्टमीततोज्ञेयाभैरवाख्याशिवप्रिया ॥ विख्यातारामनवमीप्रोक्तापापहराशुभा ॥ ततोवैरामनाम्नश्चलेखनंपूजनंशुभम् ॥ अदुःखनवमीप्रोक्ताभद्रकालीव्रतंतथा ॥ नवरात्रव्रतंप्रोक्तंदुर्गापूजाविधिस्तथा ॥ अक्षय्यनवमीसंध्याकार्तिकेशुक्लपक्षके॥ततोविवाहोधात्र्याश्चतुलस्याश्चशुभप्रदः ॥ ततोदशहरास्तोत्रंव्रतंदशहरंशुभम् ॥ आशादशम्यथख्याताव्रतंदशावतारकम् ॥ विजयादशमीप्रोक्तातत‌एकादशीव्रतम् ॥ आद्यानांद्वादशीनांचनिर्णयःपरिकीर्तितः ॥ उद्यापनमथप्रोक्तमेकादश्याःशुभप्रदम् ॥ उद्यापनंशुक्लकृष्णैकादश्योश्चततःपरम् ॥ गोपद्माख्यंव्रतंप्रोक्तमेकादश्याव्रतंशुभम्॥पुरुषोत्तममासस्यतथाभीष्माख्यपंचकम्॥मार्गशीर्षस्यकृष्णायाएकादस्याव्रतंशुभम् ॥ उत्पत्तिनाम्न्याःकथितंतथावैतरणीव्रतम् ॥ मार्गशीर्षादिषड्विंशत्येकादशीकथानकम् ॥ द्वादश्योह्यकथ्यंतेदमनाख्याशुभप्रदा॥वैशाखीयोगयुक्ताचेद्व्यतीपाताभिधामता॥आषाढीपारणेज्ञेयापवित्रारोपणंततः ॥ श्रवणद्वादशीज्ञेयावामनाख्याततःपरम्॥ततोज्ञेयासुरूपावैद्वादशीपरिकीर्तिता॥त्रयोदशीजयाप्रोक्तापार्वतीपूजनेशुभा ॥ गोत्रिरात्रव्रतंप्रोक्तंदेशभेदाद्द्विधास्मृतम् ॥ अशोकाख्यंततःप्रोक्तंमहावारुणिकंततः ॥ शनिप्रदोषसंज्ञंचपक्षसंज्ञप्रदोष

कम् ॥ अनंगाख्याभिधाज्ञेयात्रयोदशीशुभास्मृता ॥ चतुर्दशीमधौप्रोक्तास्नानेवैशिवसन्निधौ ॥ नृसिंहाख्याततःप्रोक्ताततोनंतचतुर्दशी ॥ रंभाव्रतेततःप्रोक्तानरकाख्याततःपरम् ॥ वैकुंठाख्याततःप्रोक्ताचतुर्दशीशिवप्रिया ॥ शिवरात्रिस्ततोज्ञेयाशिवरात्रिव्रतादिकम् ॥ पूर्णिमावटसावित्रीगोपद्माख्याततःपरम् ॥ कोकिलाव्रतमाहात्म्यंततोरक्षाभिधास्मृता ॥ उमामहेश्वरव्रतंपौर्णमास्यांशुभप्रदम्॥कोजागरंततःप्रोक्तंत्रिपुरोत्सवकंततः ॥ द्वात्रिंशीपौर्णिमाज्ञेयाहोलिकाख्याततःपरम् ॥ अमापिठोरीसंज्ञाख्यालक्ष्मीसंज्ञाततःपरम् ॥ गौरीतपोव्रतंप्रोक्तममासोमवतीतथा॥अर्धोदयस्ततःप्रोक्तोह्यमावस्यांविशेषतः ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिमलमासादिकंव्रतम् ॥ स्वस्तिकाख्यंव्रतंपश्चात्पंचवर्णैःसुशोभितम् ॥ रविवारव्रतंपश्चादाशादित्यव्रतंतथा॥ततोदानफलंप्रोक्तंभानुवारेमहाफलम्॥सोमवारव्रतंपश्चात्काम्यंमोक्षंद्विधातथा ॥ विशेषेणेंदुवारेवैएकभुक्तिव्रतंततः ॥ भौमवासरसंज्ञंचततोवैभृगुवासरे॥प्रोक्तंवरदलक्ष्म्याख्यंशनैश्चरव्रतंतथा॥व्यतीपातव्रतंपश्चान्मासोपवासकंतथा॥धारणापारणाख्यंचधान्यसंक्रांतिकंततः ॥ व्रतंलवणसंक्रांतेभौंगसंक्रमणस्यच॥व्रतंचरूपसंक्रांतेस्तेजःसंक्रमणस्यच॥सौभाग्याख्याचसंक्रांतिस्तांबूलाख्याततःपरम् ॥ मनोरथाख्यसंक्रांतिरशोकाख्याततःपरम् ॥ आयुःसंक्रमणंप्रोक्तमायुर्वृद्धिकरंततः ॥ धनुःसंक्रमणेप्रोक्तंकृसरान्नेनभोजनम् ॥ ततोमकरमासेवैघृतस्नानंरवेःस्मृतम् ॥ घृतकंबलदानंचदधिमंथनमेवच ॥ तांबूलस्यततोदानंसोद्यापनमुदाहृतम् ॥ मौनव्रतंततोज्ञेयंप्रपादानंततःपरम् ॥ लक्षपद्मव्रतंप्रोक्तंलक्षदीपास्ततःपरम् ॥ ततस्तुदूर्वामाहात्म्यंशिवलक्षपरिक्रमः ॥ प्रदक्षिणाविधिःप्रोक्तोह्यश्वत्थस्यबुधैस्ततः ॥ विष्णुप्रदक्षिणाःप्रोक्तास्तुलस्याश्वततःपरम् ॥ गोविप्राग्निहनूमल्लक्षप्रक्रमणंपरम् ॥ लक्षविल्वदलै

र्लक्षनानापुष्पैश्चपूजनम्॥ तुलसीलक्षसंख्याकाविष्णुपूजाततःपरम्॥बिल्ववर्तीरूद्रवर्तीलक्षवर्तीततःपरम् ॥सामान्यवर्तिसंज्ञंचविष्णुवर्तीततःपरम् ॥ देहवर्तीततःप्रोक्तासर्वपापौघनाशिनी ॥ विष्णुसूर्यनमस्कारालक्षसंख्यास्ततःपरम् ॥ व्रतंचमंगलागौर्यामौनव्रतमतःपरम् ॥ पंचधान्याख्यपूजावैशिवामुष्टिस्ततःपरम् ॥ हस्तगौरीततोज्ञेयाकूष्मांडीचततःपरम् ॥ कर्कोटिकाव्रतंज्ञेयंविष्णुपंचकसंज्ञकम् ॥ कोटिदीपास्ततोज्ञेयाःपार्थिवोद्यापनंततः ॥ शिवमस्तुसर्वजगतःपरहितनिरताभवंतुभूतगणाः ॥ दोषाःप्रयांतुनाशंसर्वत्रजनःसुखीभवतु ॥ इतिश्रीविश्वनाथविरचितेव्रतराजेऽनुक्रमणिकासमाप्ता ॥ ॥ **[1]अथसप्तधान्यलक्षपूजाविधिर्लिख्यते** ॥ तिलसार्धलक्षतप्तकर्षैर्लक्षसंख्याभवति ॥ तिललक्षपूजनाद्वर्षषाष्टिसहस्रंस्वर्गवासः ॥ १ ॥ तंडुलमणार्धेनलक्षः ॥ तस्यपूजनाद्वर्षचत्वारिंशच्चंद्रलोकवासः ॥ २ ॥ मुद्गमणार्धेनलक्षः ॥ तस्यपूजनाद्वर्षलक्षषाष्टिस्वर्गवासः ॥ ३ ॥ माषमणार्धेनलक्षः ॥ तस्यपूजनाद्वर्षसहस्रंस्वर्गवासः ॥ ॥ ४ ॥ गोधूमकर्षविंशत्यालक्षः ॥ तस्यपूजनाद्वर्षाशीतिस्वर्गवासः ॥ ५ ॥ यवमणेनलक्षः ॥ तस्यपूजनाद्वर्षसहस्रपंचकंस्वर्गवासः ॥ ६ ॥ कर्पूरलक्षपूजनाच्छि

---

[1] अथसप्तधान्येत्यारभ्य लक्षपूजाविधिः समाप्तइत्यंतोग्रंथः केनचिद्बहुश्रुतेन सप्तधान्यलक्षपूजाविधिः सप्तधान्यानां लक्षसंख्यापरिमाणंलक्षपूजनेनस्वर्गादिफलप्राप्तिकथनं अग्रे लक्षफलपूजाकथनं तत्फलकथनं च तथा लक्षपूजोद्यापनकथनं स्वमत्या कल्पयित्वा लिखितइति प्रतिभाति । कुतः अनुक्रमणिकासमाप्त्यनंतरमेतद्ग्रंथस्य लेखनात् धान्यादिलक्षपूजाविधेस्तत्तत्फलादेश्च पूर्वत्र कथनादेतादृशसंख्यापरिमाणदिकथने तादृशग्रंथाधारादर्शनाच्चातस्तेनाधाररहितोलिखितोग्रंथस्तथैव स्थापितोन शोधनपात्रीकृतः ।

वलोकंप्राप्यकल्पांतपर्यंतम् ॥ पश्चाच्चक्रवर्ती ॥ ७ ॥ अथफलानांलक्षपूजा ॥ कदलीफललक्षपूजनाद्वर्षसहस्रंस्वर्गवासः ॥ पश्चाद्राजाभवेत् ॥ १ ॥ पूगीफललक्षपूजनाद्वर्षमेकंस्वर्गैवासः ॥ नारिंगीफललक्षपूजनाद्वर्षमेकंस्वर्गैवासः ॥ २ ॥ कर्कटीफललक्षपूजनाद्वर्षलक्षद्वयंस्वर्गेवासः ॥ पश्चान्महाराजोभवेत् ॥ ॥ ३ ॥ जंबीरलक्षपूजनेनवर्षशतत्रयंशिवपुरेवासः ॥ अनंतापतिर्भवति ॥ ४ ॥ बीजपूरलक्षपूजनाद्वर्षलक्षचतुष्टयंशिवपुरेवासः ॥ ५ ॥ लवंगपूजनाद्वर्षलक्षषट्कंशिवपुरेवासः ॥ ६ ॥ आखोटपूजनाद्वर्षसप्तलक्षकंशिवपुरेवासः ॥ पश्चाद्धनपुत्रादिप्राप्तिर्भवति ॥ ७ ॥ पनसलक्षपूजनाद्वर्षसहस्राष्टकंस्वर्गैवासः ॥ ८ ॥ रायफलपूजनाद्वर्षलक्षदशकंस्वर्गैवासः ॥ पश्चात्पृथिवीशोभवति ॥ ९ ॥ सहकारलक्षपूजनात्कोटिवर्षस्वर्गैवासः ॥ १० ॥ जंबूफललक्षपूजनेनवर्षकोटिपर्यंतंस्वर्गैवासः ॥ ११ ॥ एलाफललक्षपूजनेनद्वादशसहस्रंस्वर्गैवासः ॥ पश्चाच्चक्रवर्तीभवति ॥ १२ ॥ अखंडबिल्वपत्रलक्षपूजनात्कल्पांतंशिवपुरेवासः ॥ १३ ॥ जीरलक्षपूजनात्सप्तजन्मपर्यंतंसौभाग्यम् ॥ पश्चाद्राज्यप्राप्तिः ॥ १४ ॥ इतिधान्यफललक्षपूजाविधिः ॥ अथलक्षपूजोद्यापनम् ॥ यथाशक्तिब्राह्मणभोजनंनालिकेरार्घ्यदानम् ॥ गजध्वजपताकाशिवस्योपरिकार्याश्वेतवस्त्राच्छादनम् ॥ तत्राचार्यलक्षणम् ॥ ऱ्हस्वंचवृषलंचैवमतिदीर्घंजडंतथा ॥ चेतसांचाभिषक्तारंबधिरंहीनलिंगकम् ॥ वेदहीनंदुराचारंमलिनंबहुभाषिणम् ॥ निंदकंपिशुनंदक्षमंधकंचाविवर्जयेत् ॥ सपत्नीकंसपुत्रंचअनूचानमनिंदकम् ॥ कर्मज्ञंदोषरहितंसंतुष्टंतुपरीक्षयेत् ॥ पूजांतेचततोहोमंतिलद्रव्येणकारयेत् ॥ ततस्त्वनंतरंपूजामाचार्येणैवकारयेत् ॥ यद्वारेमत्तमातंगावायुवेगास्तुरंगमाः ॥ पूर्णेंदुवदनानार्योलक्षपूजाविधेःफलम् ॥ नमःशिवायशांतायसगणायससूनवे ॥ निवेदयामिचात्मानंत्वंगतिः

परमेश्वर ॥ भूमौस्खलितपादानांभूमिरेवावलंबनम् ॥ त्वयिजातापराधानांत्वमेवशरणंमम ॥ इतिश्रीब्रह्मांडपुराणेलक्षपूजाविधिःसमाप्तः ॥
श्रीसीतारामचंद्रार्पणमस्तु ॥ शुभंभवतु ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

समाप्तोऽयं ग्रंथः ।

यएषव्रतराजःपूर्वं वे० शा० खाडिलकरोपाह्वआपाशास्त्रिणः तथा वे० शा० महाबळोपाख्य कृष्णशास्त्रिणः इत्येतच्छास्त्रिवर्येद्वितयादशुद्धव्रतकथापूजादीञ्छुद्धीकृत्यानुक्तव्रतानिहेमाद्र्यादिभ्यःसंगृह्यप्रपूरितः सम्यक्छोधितःगणपतकृष्णाजीमुद्रालयेऽङ्कित्वा १८६७ तमख्रिस्ताब्दिक २५ तमराजनियममनुसृत्यराजद्वारलेखारूढीकृतःसपुनरन्येनमुद्रितोराजद्वारेकृताभियोगतोऽस्मान्न्यायतःप्राप्तःसएवायंपुनरस्माभिःस्वकीये "श्रीवेङ्कटेश्वर"यन्त्रालयेऽङ्कितोविद्यते । सूचयामिविनयेन सर्वान् एवंव्रतराजमुद्रणे केनापिसाहसिकेननोद्यतनीयमिति ।१९५४तमेवैक्रमाब्दे मार्गशीर्षशुद्धे९गुरौ.

इदं पुस्तकं मुंबय्यां श्रीकृष्णदासात्मज खेमराजेन, स्वकीये "श्रीवेङ्कटेश्वर" मुद्रणालयेऽङ्कयित्वा प्रकाशितम् ।
शकाब्दाः १८१९, संवदब्दाः १९५४, ख्रिस्ताब्दाः १८९७.

धर्मशास्त्रग्रन्थोंकी संक्षिप्त-सूची।

नाम.	की. रु.	आ.
मनुस्मृति सटीक कुल्लूकभट्टकृत संस्कृत टीकासहित जिल्दबंधी.	२	०
मनुस्मृति सान्वय भाषाटीका ग्लेज	२	८
तथा रफ़	२	०
निर्णयामृत (अनेक प्राचीन ग्रंथोंसे शुद्ध हुवाहै)	१	१२
याज्ञवल्क्यस्मृति मिताक्षरा पं० मिहिरचंद्रकृत पदयोजना,भावार्थ और तात्पर्यार्थ और टिप्पणी तथा भाषाटीकासहित अत्युत्तम	६	०

नाम.	की. रु.	आ.
धर्मसिंधु *	३	०
निर्णयसिंधु टिप्पणीसहित अत्युत्तम	३	०
तथा रफ़ कागज	२	८
अष्टादशस्मृति उत्तम शुद्ध मोटा टैप	२	०
विवादार्णवसेतु (धर्मशास्त्र व न्याय राजनीति)	२	०
बृहत्पाराशरीस्मृति. (धर्मशास्त्र)	१	८
पाराशरीस्मृतिका उत्तर खंड	०	४
शांतिमयूख. *	१	०

पुस्तक मिलनेका ठिकाना--खेमराज श्रीकृष्णदास, "श्रीवेंकटेश्वर" छापाखाना--मुंबई.

॥ इति व्रतराजः समाप्तः ॥